
3 1761 08116880 9

REDIGUJÍ

JAROSLAV KAMPER A VLADIMÍR S. ČECH.

ROČNÍK XXXI. KNIHA LXIII.

DRUHÉ POLOLETÍ.

▫ ▫ 1909. ▫ ▫

V PRAZE.

MAJITEL A VYDAVATEL VLADIMÍR S. ČECH. — NÁKLADEM VLASTNÍM.

Dr. Alfred M. Mayer

VŠECKA PRÁVA VYHRAZENA.

VIII. 473.

AP
52
K9
roč. 31
kn. 63

Tiskem ALOISA ŠAŠKA ve Velkém Meziříčí.

OBSAH.

BÁSNĚ.

KRÁSNÁ PROSA.

RŮZNÉ ČLÁNKY.

VYOBRAZENÍ.

Alexandr Sergějevič Puškin:

Pohádka o caru Saltánovi, o jeho synu, slavném a mocném bohatýru knížeti Gvidonu Saltanoviči, a o krásné carevně Labuti.

Přeložil *František Táborský.*

Tři panenky pod oknem
předly pozdě večerem.
— Já cařicí kdybych byla,
jedna z nich tu promluvila,
na hostinu hned a hned
pozvala bych celý svět.
— Já cařicí kdybych byla,
sestra její promluvila,
natkala bych pro ten svět
plátna jako jeden květ.
— Já cařicí kdybych byla,
třetí sestra promluvila,
pro cara bych tatíčka
porodila obříčka.

Jen to řekla, kroky zněly,
dvéře tiše zaskřípěly,
a do jizby vchází car,
země této hosudar.
Za rozprávky jejich venku
za plotem stál při okénku;
řeč té třetí, jak se zdá,
ihned se mu líbila.
„Vítej, krásná panno!“ zdraví.

„Cařicí buď mojí!“ praví.
„Bohatýra syna mně
dej mi v šťastné hodině!
Vy pak, sestry holubičky,
vyberte se ze světničky,
jeďte za mnou pospolu,
za sestřičkou do dvoru:
jedna bude plátno tkáti,
druhá bude vařívati.“

Stalo se, jak car to řek.
Panny jely na zámek.
Carská vůle nelenila:
už ten večer svatba byla.
Car Saltán sed zářící
za stůl s mladou cařicí,
po hostině řada hostí
na postel ze sloní kosti
manželům těm ustlali,
samotny je nechali.
V kuchyni se kuchta vzteká,
tkalcová u stavu heká,
závidí, ach, obě dvě
mladé ženě carově.
A cařice šťastna byla,
slib svůj záhy vyplnila,
hned s té noci počala.

V ten čas vojna nastala.
Car Saltán se s ženou žehná,
na dobrého koně sedá:
„Měj se dobře, duše má,
buď na sebe bedlivá!“
Zatím, co on rve se v dálce
v ukrutné a dlouhé válce,
cařici dal Bůh v ten čas
synka zdélí lokte as,
a cařice nad děťátkem
jak orlice nad orlátkem.
S psaním posla posílá,
tatínka by ztěšila.
Tkalcová však s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou
chtí ji zlostně zahubit,
posla kážou zachytit,
samy posla s novým psaním
posílají se vzkázáním:

„Zrodila dnes cařice,
není hoch to, dívčice,
myška to, ni žabka není,
tvor to jakýs bezejmenný.“

Jak uslyšel otec car,
co mu posel přines v dar,
v hněvě začal řádit, klíti,
posla chtěl dát oběsiti,
změkčiv se však pro tenkrát
ráčil poslu rozkaz dát:
„Počkat, až se car sám vrátí,
zákonu v tom průchod dáti!“

Jede posel se psaním,
přijel šťastně domů s ním.
Tkalcová však s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou
kážou list mu zloupiti,
do něma ho opíti,
a list nový vloží jemu
v prázdnou mošnu opilému;
i nes posel ochmelen
taký rozkaz v tentýž den:
„Car všem bojarům svým velí,
aby času neztráceli
a cařici i ten plod
tajně vrhli v bezdno vod.“
Co tu dělat? Houf bojarů,
poreptav si o svém caru
i své mladé cařici,
vhrnul se jí v ložnici,
prohlásili carskou vůli —
jí i synu zlou to skuli —
rozkaz nahlas přečetli
a cařici vyvlekli,
v sud i s synem posadili,
zasmolili, skutálili
a pustili v oceán —
tak chtěl tomu car Saltán.

V siném nebi hvězd co blýská,
v siném moři vln co tříská!
Mrak po nebi valí se,
sud po moři válí se.
Jako vdova utrápená
cařice v něm plače, stená,

a hoch roste v jeho tmách
ne po dních, než hodinách.
Prošel den, máť ve zoufání . . .
Hoch však vlnu popohání:
„Ty, má vlno, vlno má,
toulavá a svobodná,
kam jen zachceš, stříkáš, brouzdíš,
kameny ty mořské brousíš,
břehy zemi zalíváš,
koráby jen házíváš —
nezahub nám duši bídnou,
vyhoď nás přec na souš vlídnou!“
Jak to vlna zaslýchla,
ihned na břeh zašplíchla,
sud vynesla lehounenko
a odběhla tichounenko.
Máť i dítko šťastny jsou;
cítí zemi pod sebou.
Ze sudu však kdo je pustí?
Zdali Bůh jich neopustí?
Na nožky syn zvedl se,
o dno hlavou opřel se,
napial trochu svoje síly:
„Jak bychom tu provalili
okénko,“ dí, „okno jen?“
Dno vyrazil — vyšel ven.

Máť i syn teď jak sokoli.
Vidí chlumek v širém poli;
moře siné kolkolem,
dub zelený nad chlumem.
Synek myslí: na večeři
dobrý byl by kousek zvěři.
S dubu větev ulomil,
aby luk si urobil.
Hedbávnou pak šňůrku s kříže
na dubový luk už víže,
tenkou třtinku ulomil,
na střelu ji zaostřil
a šel na kraj do údolí,
zda kus zvěřiny tam skolí.

Jen se k moři přiblíží,
aj, jak ston cos uslyší . . .
Moře nezdá se být tiché . . .
Hledí — vidí dílo liché:
Labuť pádí po vlnách,

nad ní krouží sup až strach;
ubožačka tak už píská,
vodu kolem křídly tříská . . .
Sup již drápy rozevřel,
zobák dravý otevřel . . .
V tom však střela zazpívala,
hrdlo supu rozedrala —
do vln teče supí krev,
zří carevič na ten zjev;
do mořské sup padá tůně
a ne ptačím křikem stůně,
labuť pluje k němu blíž,
zlého supa klove již,
do smrti jej klove, trápí,
bije křídly, v moře stápí,
k careviči po tom všem
mluví ruským jazykem:
„Careviči, ty můj smělý,
ty můj mocný spasiteli,
nermuť se, že k vůli mně
jíst nebudeš toho dne,
že ti střela padla v moře;
nebude to tvoje hoře.
Dobrým se ti odplatím,
odsloužím se tobě vším.
Ty ne labuť ubránil jsi,
panně život zachránil jsi;
tys ne supa zahubil,
čaroděj to krutý byl.
Na vždy budu vděčna tobě.
Vždy mne najdeš, v každé době,
ale nyní už se vrať,
nehořekuj a jdi spat!“

Když to labuť pověděla,
za moře kams uletěla,
a cařice se synkem
lehli s lačným žaludkem.
V ráz carevič oči mne si,
sny zahání, co ho děsí,
hle, a před sebou tu zří
velké město, cimbuří;
hradby hustě ozubené,
za nimi pak co se klene
skvoucích bání v zášeru
svatých chrámů, klášterů!
Cařici on rychle budí,
ta jen vzdychne, jak se trudí.

„Co to?“ dí on, „vidím já?
Raduje se labuť má.“
Máť i syn už k městu pílí.
Jak jen bránu překročili,
všechny zvony v bouřný hlas
rozezvonily se v ráz,
vstříc jim všecek lid se valí,
sbor chrámový Boha chválí;
v zlatých vozech nádherných
skvělý dvůr už vítá jich;
všickni je jen oslavují,
careviče korunují
čapkou knížecí a zvou
pánem svým ho nad sebou,
a v svém sídle všem svým zemím
s cařiciným dovolením
v týž den jal se panovat,
kníže Gvidon dal se zvát.

Po moři se vítr shání
a korábek popohání;
ubíhá on po vlnách,
naduv plachty po stranách.
A plavčíci vyjeveni,
na korábku setlačeni,
na ostrově známém přec
vidí, vidí divnou věc:
město nové, zlatohlavé,
nad přístavem prapor plave;
s přístavu již děla hřmí,
koráb hlučně vítají.
Už jsou hosté u zástavy;
kníže Gvidon zve je, zdraví,
krmí je a napájí,
chce, ať odpovídají:
„Čím pak, hosté, trh vedete
a kam nyní poplujete?“
Plavčíci mu v odpověď:
„Objeli jsme celý svět,
obchodujem sobolinou,
liščinou též černosinou,
a teď, když nám došel čas,
na východ se berem zas,
stranou ostrova Bujána,
v carstvo slavného Saltána.“
Dí jim kníže slovo své:
„Šťastnou cestu, pánové,
po moři tam, oceánu

k caru slavnému Saltánu!
Pozdravte ho ode mne!“
Hosté v dál, a přesmutně
kníže Gvidon zírá s břehu,
provází je v dálném běhu;
hle — tu moře rozrývá
labuť bílá, jiskřivá.
„Vítán buď, můj krásný kníže!
Cos tak tich? A jaká tíže
rmoutí tebe zžíravá?“
labuť se ho vyptává.
Kníže duši otevírá:
„Smutek — stesk mne krutě zžírá,
mne, junáka, udolal;
otce bych si vidět přál.“ —
Labuť dí mu: „Toť tvé hoře!
Nu, tak poslyš: chceš-li v moře
za korábem zaletět? —
Komárem se staniž hned!“
A hned křídly zamáchala,
vodu hlučně rozstříkala,
postříkla ho pěnou tou
od hlavy až do nohou.
Tu se z něho tečka stala,
proměnil se na komára,
vyletěl a zapištěl,
ke korábu doletěl,
po tichounku v jeho stínu
ukryl se tam — ve skulinu.

Vítr hučí vesele,
koráb běží vesele
stranou ostrova Bujána
k carstvu slavného Saltána,
a již milá, drahá zem
skví se v dáli před zrakem.
Na břeh hosté jdou už klidně;
car sám zve je k sobě vlídně —
a za nimi na zámek
zaletěl náš komárek.
Vidí: v zlatě, kam jen hledí,
v paláci car Saltán sedí
na trůně a s korunou,
v tváři s dumou přesmutnou;
a tkalcová s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou
sedí vedle u caře,
hledí jemu do tváře.

Car Saltán už hostům káže
za stůl svůj a hned se táže:
„Oj, vy hosté-pánové,
dlouho pryč jste byli? Kde?
Pěkně za mořem, či zle je?
A ký div se v světě děje?“
Plavčíci mu v odpověď:
„Objeli jsme celý svět;
za mořem žít ne tak zle je,
v světě pak se ten div děje:
v moři ostrov příkrý byl,
nikdo na něm nebydlil;
pust on ležel v písku planém,
rostl pouze doubek na něm;
a teď stojí, stojí v něm
nové město se zámkem,
se zlatohlavými chrámy,
s komnatami, zahradami,
kníže Gvidon vládne tam;
pozdravovat dal tě nám.“
Car Saltán se divu diví;
praví: „Budu-li já živý,
na ostrov ten zajedu
ke Gvidonu v besedu.“
Tkalcová však s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou
brání, brání jemu jít
divný ostrov navštívit.
„Nu, toť jsou mi jaké divy!“
kuchta vrhla pohled lstivý
a posměšně hovoří:
„Město stojí při moři!
Můj div slyšte: jedle v lese,
veverka se pod ní třese,
zpívá sobě písničky,
louská, louská oříšky,
oříšky však ne ty zdejší,
a skořápky nejzlatější,
jádra — samý smaragd vám.
To je div přec, povídám.“
Car Saltán se divu diví,
komár však je zlostí divý —
vpil se on vám jako drak
tetce přímo v pravý zrak.
Tetka kuchta nezahlesla,
pooslepla, do mdlob klesla.
Tchyně, sestra, lokaji
komára hned lapají.

„Proklatá ty muško drzí!
Počkej! Dám ti! — On však brzy
frnk okénkem — ve svou říš
přes moře si letí již.

U moře zas kníže chodí,
s moře zraku neodvodí;
hle — tu moře rozrývá
labuť bílá, jiskřivá.
„Vítán buď, můj krásný kníže!
Cos tak tich, a jaká tíže
rmoutí tebe zžíravá?“
labuť se ho vyptává.
Kníže duši otevírá:
„Smutek — stesk mě krutě zžírá;
div divoucí chtěl bych zde
v říši míti. Nevím, kde —
je prý les a jedle v lese,
veverka se pod ní třese,
zpívá sobě písničky,
louská, louská oříšky,
oříšky však ne ty zdejší,
a skořápky nejzlatější,
jádra — čistý smaragd sám;
ale možná, je to klam.“ —
Odpověď mu labuť dává:
„O veverce — pravda pravá.
Div ten opatřím ti já.
Hoj, můj kníže, duše má,
nermuť se! Tvou splním tužbu,
prokážu ti ráda službu.“
S duší plnou bodrosti
kníže zpět jde v radosti;
jen se octnul v širém dvoře,
vidí jedli, jako v hoře,
veverka tam v pospěchu
v zlatém hryže ořechu,
smaragd čistý vylouskává
a skořápku odkládává,
na hromádky rovná je,
písničku si notuje,
popískává, pohvízdává:
‚Za horami slunko vstává‘.
Kníže Gvidon divil se.
„Zaplať Pámbu!“ těšil se.
„Aj, má labuť — dej jí nebe,
jako já ať těší sebe!“ —
Veverce dal kníže hned

z křišťálu dům vystavět,
ustanovil k němu stráže
a pak ďáčku přísně káže
o ořeších účty vést.
Sám měl zisk, veverka čest.

Po moři se vítr shání
a korábek popohání;
ubíhá on po vlnách,
naduv plachty po stranách,
mimo příkrý ostrov běží,
mimo město na pobřeží;
s přístavu již děla hřmí,
koráb hlučně vítají.
Už jsou hosté u zástavy,
kníže Gvidon zve je, zdraví,
krmí je a napájí,
chce, ať odpovídají:
„Čím pak, hosté, trh vedete
a kam nyní poplujete?“
Plavčíci mu v odpověď:
„Objeli jsme celý svět,
obchodujem koňmi svými,
jenom hřebci zádonskými.
Ale teď nám došel čas,
dálná cesta čeká nás
stranou ostrova Bujána,
v carstvo slavného Saltána.“
Dí jim kníže slovo své:
„Šťastnou cestu, pánové,
po moři tam, oceánu
k caru slavnému Saltánu;
že posílám, rcete mu,
pozdrav caru slavnému.“

Hosté knížeti se klaní
a dál letí mořskou plání.
K moři kníže jde a zří —
labuť pluje po moři.
Úpí kníže: duše prosí,
tak jen vábí, v dál ho nosí...
Tu zas labuť rychle ho
postříkala celého;
v muchu kníže proměnil se,
uletěl a usadil se
na korábě ve stíně
v nepatrné — skulině.

Vítr hučí vesele,
koráb běží vesele
stranou ostrova Bujána,
v carstvo slavného Saltána,
a již milá, rodná zem
skví se v dáli před zrakem.
Na břeh jdou již hosté klidně;
car sám zve je k sobě vlídně —
a za nimi na zámek
zaletěl náš junák rek.
Vidí: v zlatě, kam jen hledí,
v paláci car Saltán sedí
na trůně a s korunou,
v tváři s dumou přesmutnou;
a tkalcová s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou
sedí s carem, neplechy,
hledí jak zlé ropuchy.
Car Saltán už hostům káže
za stůl svůj a hned se táže:
„Oj, vy hosté-pánové,
dlouho pryč jste byli? Kde?
Pěkně za mořem, či zle je?
A ký div se v světě děje?“
Plavčíci mu v odpověď:
„Objeli jsme celý svět;
za mořem žít ne tak zle je,
v světě pak se ten div děje:
ostrov v moři kryje se,
na něm město leskne se
se zlatohlavými chrámy,
s komnatami, zahradami;
před zámkem se jedle pne,
pod ní dům — zdi křišťálné;
veverka v něm bydlí malá,
jakých chytrostí je znalá!
Zpívá sobě písničky,
louská, louská oříšky,
oříšky však ne ty zdejší,
a skořápky nejzlatější,
jádra — čistý smaragd sám;
k její poctě stráž je tam,
sluhové jí přisluhují —
ďáček-písař u ní stojí
o ořeších účty vést;
vojsko vše jí vzdává čest;
ze skořápek dukátečky
lejou tam jak livanečky;

služky sypou smaragd tam
do komor a skrytých jam;
samý boháč je v té říši,
samý palác, nikde chýší;
kníže Gvidon vládne tam,
pozdravovat dal tě nám."
Car Saltán se divu diví:
„Budu-li já jenom živý,
na ostrov ten zajedu
ke Gvidonu v besedu."
Tkalcová však s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou
brání, brání jemu jít
divný ostrov navštívit.
Tkalcová se pousmála,
k caru takto promlouvala:
„Ký tu div? Zřít veverku
hrýzti řadu kaménků,
házet zlato, na hromádky
urovnávat smaragd hladký!
To nám není na podiv.
Ať tomu však jakkoliv,
v světě dost přec zázraků je:
moře bouřlivě se vzduje,
vzkypí, hučí ryk a vzdech,
vychrlí se v pustý břeh,
rozleje se v burném běhu,
a hle, na pustém jdou břehu
ve žhavém jak pancíři
bohatýři třicet tři;
všickni krásní, všichni smělí,
velikáni mladí, skvělí,
stejní jako jedle z hor,
s nimi strýček Černomor.
To už div je, jak se sluší,
možno říc to s celou duší!"
Hosté moudří mlčeli,
příti se s ní nechtěli.
Car Saltán se divu diví,
Gvidon však je zlostí divý . . .
Zabzučel, a jen se mih,
tetku v levé oko pich,
a tkalcová náhle zbledla,
na to oko hned oslepla . . .
Všichni křičí: „Lap ji, lap!
Zab tu mouchu, zab ji, zab!...
Tu je! Počkej trochu, tu je!..."
Ale kníže nelenuje,

frnk okénkem — ve svou říš
přes moře on letí již.

U moře zas kníže chodí,
s moře zraku neodvodí;
hle — tu moře rozrývá
labuť bílá, jiskřivá.
„Vítán buď, můj krásný kníže!
Co's tak tich, a jaká tíže
rmoutí tebe zžíravá?“
labuť se ho vyptává.
Kníže duši otevírá:
„Smutek — stesk mě krutě zžírá —
div divoucí chtěl bych mít
v zámku svém, se potěšit.“
„A jak div ten divný sluje?“
— „Kdesi bouřlivě se vzduje
oceán a zavyje,
v pustý břeh se vylije,
rozpleskne se v burném běhu,
a hle, na pustinném břehu
ve žhavém jak pancíři
bohatýři třicet tři;
všichni krásní, všichni smělí,
bohatýři mladí, skvělí,
stejní jako jedle z hor,
s nimi strýček Černomor.“
Odpovídá labuť chutě:
„To tě tedy trápí krutě?
Nekormuť se, duše má,
div ten opatřím ti já.
Rytíři ti mořští, vodní
jsou přec moji bratři rodní.
Nermuť se a domů leť,
bratři k tobě přijdou hned.“

Kníže kráčí zmírněn v hoři,
used na věži a k moři
pohlížel; a moře, hle,
zvlnilo se zběsile,
rozplesklo se, zatřískalo
a na břehu zanechalo
bohatýry třicet tři;
v ohnivém jdou pancíři
rytířové pevnou řadou,
strýček se šedivou bradou
před nimi si vykráčí
a na zámek zatáčí.

S věže kníže Gvidon letí
drahým hostům ve ústrety;
se všech stran se hrne lid;
strýček jme se hovořit:
„Poslala nás labuť k tobě,
přikázala, v každé době
chránit slavné město tvé,
stavět k němu stráže své.
Od nynějška na témž mís
budem denně zcela jistě
u hradeb tvých tobě vhod
vycházeti z mořských vod.
Tedy brzo budem spolu,
teď však čas je jíti dolů;
těžký je nám zemský vzduch.“
A hned zašli v mořský ruch.

Po moři se vítr shání
a korábek popohání;
ubíhá on po vlnách,
naduv plachty po stranách,
mimo příkrý ostrov běží,
mimo město na pobřeží;
s přístavu již děla hřmí,
koráb hlučně vítají.
Už jsou hosté u zástavy,
kníže Gvidon zve je, zdraví,
krmí je a napájí,
chce, ať odpovídají:
„Čím pak, hosté, trh vedete
a kam nyní poplujete?“
Plavčíci mu v odpověď:
„Objeli jsme celý svět,
prodávali ocel všude,
čisté stříbro, zlato rudé,
ale teď nám došel čas;
dálná cesta čeká nás
stranou ostrova Bujána,
v carstvo slavného Saltána.“
Dí jim kníže slovo své:
„Šťastnou cestu, pánové,
po moři tam oceánu,
k caru slavnému Saltánu;
že posílám, rcete mu,
pozdrav caru slavnému.“

Hosté knížeti se klaní
a dál letí mořskou plání.

K moři kníže jde a zří —
labuť pluje po moři.
Kníže opět: duše prosí,
tak jen vábí, v dál ho nosí —
a zas labuť rychle ho
postříkala celého.
Tu on velmi pomenšil se,
na čmeláka proměnil se,
zabzučel a tam ten byl;
koráb v moři dohonil,
potichounku v jeho stínu
ukryl se tam — ve skulinu.

Vítr hučí vesele,
koráb běží vesele
stranou ostrova Bujána
v carstvo slavného Saltána,
a již milá, rodná zem
skví se v dáli před zrakem.
Na břeh jdou již hosté klidně;
car sám zve je k sobě vlídně —
a za nimi na zámek
zaletěl náš čmelák rek.
Vidí: v zlatě, kam jen hledí,
v paláci car Saltán sedí
na trůně a s korunou,
v tváři s dumou přesmutnou,
a tkalcová s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou
sedí těsně při caři,
čtyry oči všechny tři.
Car Saltán už hostům káže
za stůl svůj a hned se táže:
„Oj, vy hosté pánové,
dlouho pryč jste byli? Kde?
Pěkně za mořem, či zle je?
A ký div se v světě děje?“
Plavčíci mu v odpověď:
„Objeli jsme celý svět;
za mořem žít ne tak zle je,
v světě pak se ten div děje:
ostrov v moři kryje se,
na něm město leskne se,
každý den tam div divoucí:
moře vzduje se tam řvoucí,
vzkypí, vydá ryk a vzdech,
vychrlí se v pustý břeh,
rozleje se v rychlém běhu,

a hle — zbudou na tom břehu
bohatýři třicet tři
v zlatožhavém pancíři;
všichni krásní, všichni smělí,
velikáni mladí, skvělí,
stejní jako jedle z hor;
starý strýček Černomor
s nimi z moře vycházívá,
po dvou v řadě je vodívá,
by ten ostrov hlídali,
stráží obcházívali.
Nad tu stráž nic jistějšího,
chrabřejšího, pilnějšího.
Kníže Gvidon vládne tam,
pozdravovat dal tě nám."
Car Saltán se divu diví:
„Budu-li já jenom živý,
na ostrov ten zajedu
ke Gvidonu v besedu."
Tkalcová a kuchta hyzdná
necekly, však Prababizna
usmála se, lstivě dí:
„Kdo pak nás tím udiví?
Lidé z moře vycházejí
a na sebe dohlížejí!
Ať v tom pravda je či dým,
já v tom divu nevidím.
Zda však přec se divy dějí?
Hle, co lidé vyprávějí:
Za mořem carevna dlí,
neodtrhneš očí s ní:
ve dne slunce zatemňuje,
v noci zemi osvětluje,
měsíc svítí z pod vlasů,
v čele hvězda v okrasu.
Sama pak je na div jasná,
jde-li, pávice to krásná;
a jak řečí mluvívá,
zrovna říčka zurčívá.
Možno říci s celou duší:
to už div je, jak se sluší."
Hosté moudří mlčeli,
přít se s babou nechtěli.
Car Saltán se divu diví,
carevič však zuří divý,
lituje však zorničky
staré svojí babičky.
Bzučí nad ní, brní, krouží,

přímo na nos její touží,
do nosu ji vztekle pich,
hned se na něm puchýř zdvih.
Na všechny tu postrach sedl.
„Pomoc, probůh!“ křik se zvedl.
„Kde jsou stráže? Lap jej, lap,
zab čmeláka, zab jej, zab!
Tu je! Počkej trochu, tu je!...“
Ale čmelák nelenuje,
frnk okénkem — ve svou říš
přes moře on letí již.

U moře zas kníže chodí,
s moře zraku neodvodí,
hle — tu moře rozrývá
labuť bílá, jiskřivá.
„Vítán buď, můj krásný kníže!
Co's tak tich, a jaká tíže
rmoutí tebe zžíravá?“
labuť se ho vyptává.
Kníže duši otevírá:
„Smutek — stesk mi duši zžírá —
Každý žení se a rád,
já jen chodím neženat.“
„Na koho pak myslíš tiše?“
— „Za mořem prý odtud říše,
carevna prý žije v ní,
neodtrhneš očí s ní:
ve dne slunce zatemňuje,
v noci zemi osvětluje,
měsíc svítí z pod vlasů,
v čele hvězda v okrasu.
Sama pak je na div jasná,
jde-li, pávice to krásná;
sladkou řečí mluvívá,
zrovna říčka zurčivá.
Je-li však to pravda, kdo ví?“ —
chví se, co as labuť poví.
Labuť bílá mlčí však,
pomlčevši mluví tak:
„Znám tu pannu. Věz však více,
žena není rukavice:
s bílé ručky nestřepeš,
ani za pás nevetkneš.
Chci však tobě radou býti —
slyš: to všecko rozvážiti
musíš cestou kolikrát,
bys nemusil naříkat.“

Kníže však jí říc nelenil,
že už čas je, by se ženil,
cestou že prý o tom všem
přemýšlel, když kráčel sem,
že je hotov s duší vroucí
za carevnou za přeskvoucí
pěšky odtud jíti k ní
za třicet až království.
Zavzdychla tu labuť bílá:
„Nač v tu dálku?“ promluvila;
„věz, je blízko sudba tvá,
carevna ta — to jsem já.“
A hned křídly zamáchnula,
nad vlny se vyšvihnula
a pak na břeh pískový
spustila se do křoví,
zachvěla se, otřásla se,
na carevnu změnila se:
měsíc svítí z pod vlasů,
v čele hvězda v okrasu;
sama pak je na div jasná,
jde-li, — pávice to krásná;
a jak řečí mluvívá,
zrovna říčka zurčivá.
Kníže už ji obejímá,
prsoma ji tiskne svýma,
už ji vede v město své
k matičce své laskavé.
Kníže před ní na kolena:
„Paní moje přemilená!
Zvolil jsem si ženu svou,
dceru tebe poslušnou;
vyslyš naše vroucné přání,
uděl nám své požehnání,
by tvé děti v radosti
žily v lásce, svornosti.“
Nad hlavou jich, nad pokornou,
máť s ikonou divotvornou
mluví, propukajíc v pláč:
„Bůh vám, děti, žehnat rač!“
Kníže rychle svatbu strojil,
oženil se, upokojil;
žili šťastně pospolu
a čekali rodinu.

Po moři se vítr shání
a korábek popohání;
ubíhá on po vlnách,

naduv plachty po stranách,
mimo příkrý ostrov běží,
mimo město na pobřeží;
s přístavu již děla hřmí,
koráb hlučně vítají.
Hosté už jsou u zástavy.
Kníže Gvidon zve je, zdraví,
krmí je a napájí,
chce, ať odpovídají.
„Čím pak, hosté, trh vedete
a kam nyní poplujete?“
Plavčíci mu v odpověď:
„Objeli jsme celý svět;
trh jsme vedli v světě božím
s neznámým tam ještě zbožím;
daleko nám ještě jet —
na východ, v náš rodný svět,
stranou ostrova Bujána,
v carstvo slavného Saltána.“
Dí jim kníže slovo své:
„Šťastnou cestu, pánové,
po moři tam, oceánu,
k caru slavnému Saltánu.
Připomeňte doma přec
caru svému jednu věc:
návštěvu nám milou slíbil,
nestalo se však, že přibyl.
Pozdravte ho ode mne!“
Hosté tam ti. — Toho dne
kníže všecek zveselený
doma zůstal, u své ženy.

Vítr hučí vesele,
koráb běží vesele,
stranou ostrova Bujána,
k carstvu slavného Saltána,
a již milá, rodná zem
skví se v dáli před zrakem.
Na břeh jdou již hosté klidně;
car sám zve je k sobě vlídně.
V zámku hosté zahlednou:
car tu sedí s korunou;
a tkalcová s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou
sedí těsně při caři,
čtyry oči všechny tři.
Car Saltán už hostům káže
za stůl svůj a hned se táže:

„Oj, vy hosté-pánové,
dlouho pryč jste byli? Kde?
Pěkně za mořem, či zle je?
A ký div se v světě děje?“
Plavčíci mu v odpověď:
„Objeli jsme celý svět;
za mořem žít ne tak zle je,
v světě pak se ten div děje:
ostrov v moři kryje se,
na něm město leskne se
se zlatohlavými chrámy,
s komnatami, zahradami;
jedle před zámkem se pne,
pod ní dům — zdi křišťálné;
veverka v něm bydlí malá,
jakých chytrostí je znalá!
Zpívá sobě písničky,
louská, louská oříšky,
oříšky však ne ty zdejší,
a skořápky nejzlatější,
jádra — čistý smaragd sám;
v čest veverce stráž je tam.
Druhý však tam div divoucí:
moře vzduje se tam řvoucí,
vzkypí, vydá ryk a vzdech,
vychrlí se v pustý břeh,
rozleje se v rychlém běhu,
a hle — zbudou na tom břehu
v zlatožhavém pancíři
bohatýři třicet tři;
všichni krásní, všichni smělí,
velikáni mladí, skvělí,
stejní jako jedle z hor,
s nimi strýček Černomor.
Nad tu stráž nic jistějšího,
chrabřejšího, pilnějšího.
A ten kníže žínku má,
ta je v světě jediná —
ve dne slunce zatemňuje,
v noci zemi osvětluje;
měsíc svítí z pod vlasů,
v čele hvězda v okrasu.
Kníže Gvidon panuje tu,
řeč hô slaví všechněch retů;
že tě pozdravuje, řek',
přidal však též výčitek:
‚návštěvu nám kdysi slíbil,
nestalo se však, že přibyl.‘“

Tu car ztratil všechen klid,
hned dal loďstvo vystrojit.
Tkalcová však s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou
brání, brání caru jít
divný ostrov navštívit.
Už Saltán však nedbá na ně,
obořil se odhodlaně:
„Co pak car či děcko jsem?“
řekl ne již se žertem.
„Teď hned jedu!“ řek a dupnul,
vyšel ven a dveřmi lupnul.

U okna dlí Gvidon, zří
zamyšleně ku moři;
nehlučí teď, aniž třiská,
jedva jedva že se blýská,
a tam v dálce modravé
vidět loďstvo jásavé;
po hladině mořské šedé
car Saltán své loďstvo vede.
Kníže Gvidon vyskočil,
rozkřičel se ze všech sil:
„Matičko má, můj ty světe!
Kněžno moje, můj ty květe!
Pohleďte jen rychle tam —
tatíček už jede k nám.“
K ostrovu se loďstvo blíží.
Gvidon v dalekohled vzhlíží:
na palubě stojí car,
dalekohled k očím vzal;
tkalcová s ním s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou;
hledí ony zdiveny
do neznámé krajiny.
Rázem děla zahřímaly,
všechny zvony zaplesaly;
k moři chvátá Gvidon sám,
setkává se s carem tam,
s tkalcovou i s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou;
vede cara na zámek,
aniž jemu slova řek.

V palác vede hosty svoje.
U brány se lesknou zbroje;
car tu, hle, před sebou zří,
bohatýry třicet tři;

všichni krásní, všichni smělí,
velikáni mladí, skvělí,
stejní jako jedle z hor,
s nimi strýček Černomor.
Car jda na dvůr nedutaje;
pod jedlí tam veverka je,
zpívá sobě písničky,
louská, louská oříšky,
smaragd zvolna vybírává,
do pytlíčka uschovává,
a dvůr pokryt samými
skořápkami zlatými.
Hosté dál jdou v zámek skvoucí,
aj, tu kněžna, div divoucí!
Měsíc svítí z pod vlasů,
v čele hvězda v okrasu;
sama pak je na div jasná,
kráčí pávice jak krásná,
s ní jde tchyně dumavá.
Hledí car — a poznává . . .
jak v něm poskočilo srdce!
„Co to vidím?“ volá prudce.
„Jak že?“ dech se ztajil v něm . . .
Slzy tekou potokem,
cařici už k srdci tlačí,
synka, žínku — všichni pláčí,
a pak za stůl usedli
a poháry pozvedli.
Tkalcová však s kuchtou hyzdnou,
s tchyní babou Prababiznou
utekly se do všech stran;
sotva že je našli tam.
Ke všemu hned přiznaly se,
že jsou vinny, rozštkaly se;
car však z velké radosti,
vše tři domů propustí.
Car byl vesel — jedli, pili,
s opičkou ho uložili.
Já tam byl, med, pivo pil,
kníry sotva omočil.

Mikuláš Zrýnský.

Božena Viková Kunětická:

Špalíček.

Karikatura pohádky o 1 dějství.

Otec.
Matka.
Syn.
Host z města, bratr matčin.
Inea.
Jedenáct mužů.

Velký vzdušný pokoj, z něhož volnými oblouky verandy je viděti daleko do podhoří. Pokoj je na statku v hornaté líbezné krajině. Nábytek těžký a staromodní. Pozdní léto. Jablka zrají na stromech. Otec, matka, host z města a syn vstali od svačiny. Stará služka sklidila právě se stolu a odchází. Syn přejde na verandu. V tutéž chvíli vylétne do oblouku bílý páv. Syn se s ním polaská a páv usedne nedaleko něho.

Host. Med máte výtečný. Máslo je také znamenité.

Matka. Měli jsme vždycky dobré máslo a dobrý med.

Host. To jsou výhody, kterých v městě nemáme. Med máme padělaný a máslo zvětralé.

Otec. Za to můžete si v městě oboje nahradit. Ale zde na naší samotě, daleko od celého světa, máme opravdu jen med a máslo. Taky ovšem slunce a skřivánčí zpěv. Avšak kdybychom ztratili jedno z toho, nenahradíme si to už praničím.

Host. To je pravda. Město se snaží, abychom zapomněli i na slunce i na skřivánčí zpěv. Kdykoliv vás navštívím, vidím, oč jsme okradeni. Slunce dostáváme na tácu špinavých ulic a na místě skřivánků máme ráno umolousané rohlíky. Žijete tu jako v pohádce proti nám.

Matka. Až se, bratře, podíváš do chléva, to se podivíš, jaký krásný dobytek máme! Osmdesát krav a všecky mají vemena jako naplněné nádoby.

Otec. Rád bych statek předal synovi a chci, aby měl všecko v pořádku.

Host. Přece tedy?

Otec. Jsem už pevně ustanoven. Připravujeme to na všech stranách.

Matka. Drůbeže máme plný dvůr. Krocanů celé hejno, i párek ochočených bílých pávů jsme mu koupili. Má rád takové ozdobné věci. Užitku sice nenesou, ale jemu dělají potěšení. Když jsem se sem provdala, neměla jsem tolik a tak krásné drůbeže, jako je pro naši snachu uchystáno. S úmyslem a hlasitě. Ale přeju jí toho, jen když nám dá jednou zdravého potomka. Synovi je přes třicet, a my netrpělivě čekáme, aby se oženil.

Host. Ovšem, ovšem. Jediný syn a velké hospodářství. Člověk nemusí být ani králem, aby čekal následníka.

Otec. A nám oběma už zbělely vlasy.

Host. Jestli pak jste na nevěstu dobře políčili?

Matka. Což, o nás nejde! Nemusí mít třeba ani groše, a uvítáme ji s radostí. Stohy peřin mám vystlané až do stropu, pokoje pro ni připravené, skleníky plné květin a spíže plné potravin. Nebude se musit o nic starat, jen aby brzy počala.

Otec. A aby počala syna, maminko, jako ty. Škoda, že byl prvním a posledním dítětem. Byl bych měl rád ještě dceru.

Matka trochu dotčena. Teď i dcery přijdou.

Otec. Ale první musí býti syn. Bylo tak v naší rodině, až kam pamět sáhá. Zamyšlen. Zdává se mi o něm už po několik let, vždycky, když zrají jablka. Teď jsou zas jabloně ohnuté ovocem.

Host. Pozoroval jsem, švakře.

Otec. A věříš, že jsem nebyl tak hrdý na syna, jako budu na vnuka? Život už polehku dohasíná a chce vidět své pokračování.

Host. Tak tomu bylo i u mne a mé ženy. Taky my milujeme své vnuky víc, než jsme milovali své děti.

Otec rozechvěn. Představuji si, že bude můj vnuk zdravý jako ořech a mrštný jako jelen. Až se narodí, bude míti černé vlasy, zaťaté pěstě, širokou hruď a silný hlas. Jeho první pláč musí slyšeti celý dvůr. Dám vypálit sto ran zrovna proti skalám, aby se od nich odrazily a bylo jich z nich na tisíce. Špačci z naší staré hruše se rozlétnou, psi zaštěkají a koně zaržou. Když jsem já dostal syna, postavil se můj otec do prostřed našich polí a zavolal, co mu hlas stačil: ‚Narodil se váš nový dědic!‘ Udělám to taky tak.

Matka. U nás je to horší, než bývalo u starých. S jediným dítětem rostla i touha po druhém. Vždyť ku příkladu náš syn si nemohl vůbec ani dítě představit, a nevím, zda-li podnes to dovede. Stará Filomena musila mu den co den vyprávět pohádku o špalíčku, aby mu představu dítěte nahradila. Vstane a jde k starému prádelníku, na němž stojí kus dřeva na jedné straně zakulaceného, jako by to byla hlava dítěte. Podívej se: mám dosud na památku jeho špalíček.

Host. A vidíš, toho jsem si dosud nepovšiml. Prohlíží dřevo. Opravdu, špalíček.

Matka. Na pohádku o něm se už nepamatuješ?

Host. Jak pak bych se nepamatoval! Stará Filomena vypravovala ji několikrát i přede mnou. Jako bych ji teď slyšel, jak bezzubými ústy drkotala. Napodobí hlas stařeny. Tak byl jednou dědeček a babička a neměli děti.

Otec se smíchem. Já jsem nikdy nechápal, proč ještě chtěli — dědeček a babička — mít dětí.

Matka. Dobře to umíš, bratře.

Host pokračuje. Strašně se jim stýskalo, ale nevěděli si rady. Až jednou si udělali ze dřeva špalíček, položili jej do kolébky a babička začala kolébat.

Matka utírá si oči. Tak, tak bratře.

Otec. Produkovat by se s tím mohl.

Host. Špalíček ležel a ležel. Babička kolébala a dědeček k tomu zpíval. Hajej, dadej, špalíčku. — Jednoho dne se na špalíček podívali a viděli, že mu narostla hlavička, ruce a nohy, a že — obživl.

Chytli ho, to se rozumí, a líbali plni radosti a od té doby měli babička s dědečkem děťátko. Změní hlas. Že je to tak, sestro?

Matka. Vždyť až slzím, bratře.

Otec. Mně bylo vždycky protivné tohle skuhrání pohádek.

Matka. Ale přece, když si Ondřej nemohl ten špalíček představit, sám jsi mu jej vyřezal. Nosil jej pak dlouho, kudy chodil, i do šátku jej zavíjel. Nu, a pak jsem se ho ujala já, a od té doby zde stojí. Čeká, až jej vnuk vystřídá. Zamlčení.

Syn vejde z verandy a bere si slaměný klobouk.

Host. Ty odcházíš?

Syn. Přivezli otavu, strýče, podívám se na dvůr.

Host si jej prohlíží. Připadáš mi zamlklý. Co jsem přijel, promluvil jsi sotva deset slov. Býval jsi sice vždycky samotář, ale teď je to až nápadné. Co je ti?

Syn. Až potom, strýče. Vrátím se brzy. Odejde.

Host. Nuže?

Otec s matkou současně činí posuněk veliké nespokojenosti.

Host. Něco důležitého snad?

Otec. Proto jsem ti psal, abys přijel. Nemáme zde ani s kým o tom promluvit.

Host. A co se stalo?

Otec. Vypravuj, matko. Já se celý chvěji, jak na to vzpomenu.

Matka. Zamiloval se, bratře.

Host. Chvála bohu! Po tolika letech! Vždyť se dosud ženám vyhýbal jako ohni. Co pak není vyhráno?

Matka. Tak dlouho jsme čekali, až se mu některá zalíbí, a teď, když se to stalo, nespíme celé noci starostí. Před ním jsme o tom ani s tebou mluvit nechtěli. Viděl's sám. Jen jsem se zmínila o vnukovi, a už odešel. Dělá to pravidelně. Otec zatím přejde na verandu.

Host. Jste tím jaksi rozčileni —!?

Matka. Až uslyšíš, nebudeš se diviti.

Otec. Pojď se podívat, švakře, kde bydlí vyvolená našeho syna.

Host udiven. Co pak je to odsud viděti?

Otec. Postavila si na Tišině dům. Jaktěživ jsem takového neviděl. Jen se podívej. Snad jej rozeznáš. Jako by někdo velkou díž obrátil dnem vzhůru a udělal do ní kulatá okna a trojhranné dveře.

Host. Zacloní si oči rukou a dívá se k obzoru. V tom slunci zrovna všecko plave. Nevidím dobře. Ale Tišinu znám. Byli jsme tam, tuším, jednou spolu. Je to kus neplodné půdy, pokud se pamatuji.

Otec. Ó, tu bys teď nepoznal švakře. Kameny, které dřív překážely, jsou teď nastavené na sebe jako sochy. Uschlé kmeny stromů, které zahynuly nedostatkem prsti, jsou upraveny jako ženy v řízách. Zcela zvláštním způsobem. Člověk by nevěřil, že jsou to jen kameny a jen odumřelé pně. Tu se zdá, že ruce vztahují, jako by volaly, tu zase, že někdo k zemi klesl, tu zas, že kdosi klečí s hlavou skloněnou. Z daleka to vypadá, jako by se tam zástup bludných lidí zastavil. Na malých umělých jezírkách plují labutě,

a na záhonech rostou všelijak zohýbané a divně připevněné květiny. U domu leží dva kovoví ještěři. A každý den je dům osvětlen jiným světlem. Jednou rudým, po druhé zeleným a po třetí modrým.

Host všecek vyjeven. To zní jako pohádka!

Otec. Lidé si to vypravují jako pohádku. Sám jsem tam ovšem nebyl. Ale slyšel jsem, že i v pokojích je všecko nevídané, a že nábytek stojí na nohách s blánami, jako by se jen náhodou ocitl na suchu. Stříbrné zvonky tam celý den cinkají a někde v průvanu je Aeolova harfa, která prý i v noci hraje.

Host. K neuvěření! — A jak je zde dlouho? Když jsem u vás byl před dvěma lety, nebylo po domu ani potuchy.

Matka. Začali teprve loni stavět. Ještě v zimě byla villa prázdná. Až letos z jara oživla, a tu se také s tou paní — nebo kdo to je — syn seznámil. Skoro celé léto u ní ztrávil.

Host. Jak je stará?

Matka. To nevíme. Nikdy jsme jí neviděli. Povídali ve dvoře, že jí může být i dvacet pět, ne-li víc. Chodí prý neobvykle ustrojená a při chůzi se nadnáší, jako by tančila. Jí jen lehounká, mléčná jídla a ukusuje malounké kousíčky jako hrách. — — — My se jen bojíme, aby to nebyla nějaká světoběžnice.

Otec. Celý kraj o ničem nemluví, jen o ní.

Host. Rád věřím.

Otec. Ostatně to všecko by nám nevadilo — to všecko, švakře, — při bohu ti to přisahám! Mně je všecko jedno, jen kdyby syn dostal zdravou ženu a dala nám zdravého vnuka. — —

Host dychtivě. Nu — a?

Otec. Ale ona je, švakře, obklopena — jedenácti muži — Je — de—nácti muži povídám — ráno, v poledne, večer — i v noci, a nikdo neví, kdo jsou ti muži, co u ní chtějí, a proč je ssebou vodí.

Host. To jsem přece blázen.

Otec. Ke všemu, švakře drahý, jsou si podobni jako vejce vejci, a chodí ustrojeni celí bílí od hlavy až k patě, nosí bílé široké klobouky a bílé hedvábné pasy.

Host vrtí hlavou v krajním úžase.

Otec. A teď si pomysli, že celý kraj čeká, až náš syn — náš syn, povídám, dědic našeho statku, — navlékne na sebe také takové bílé šaty, opásá se bílým pasem, vezme široký klobouk s bílou šerpou a doplní řadu těch mužů na tucet. Nezdá se ti, že by z toho člověk přišel o rozum?

Host. To by snad neudělal? — Nevěř tomu. To neudělá!

Otec. Vidíš! Přisahal bys! — Ale v pokoji má už viset bílý oblek zrovna takový, jako těch jedenáct trabantů nosí, bílý pás i klobouk, a čeká jen, až je na sebe oblékne.

Matka. Z Prahy mu to přišlo — snad předevčírem.

Otec. Hrdlo mám stažené jako provazem. Pěstí bych tloukl, kam dosáhnu —

Host. Už se na něčem rozhodl?

Otec. Dnes se to má rozhodnout. Slavnost prý mu chtějí na počest v té díži udělat. Slavnost bílého roucha tomu říkají. Je to jakýsi závazný slib doživotní čistoty těla. A odtud chce jej odvést — osobně, švakře, osobně, povídám, i s celým svým průvodem.

Host. Ona chce sem přijít?

Otec. Přijde. Teď k večeru přijde. Na to mne už připravil.

Host. A co vlastně? — — Jak tomu mám rozumět? — — To přece není přirozené?

Otec. Rozuměj tomu, jak můžeš. Já tomu taky nerozumím. — Víš, kdyby sem měla přijít nevěsta mého syna, dám posypat cestu, kudy půjde, květinami až sem do pokoje, protože to vejde matka nového dědice, švakře. Ale takto? Vždyť se zdá, že syn vůbec nepomýšlí, aby si ji vzal. Vždyť nevím ani, zdali je vůbec na svatbu pomyšlení.

Matka. Ona prý si natírá nehty růžovou mastí, a když zívá, tak si přikrývá ústa stříbrnou destičkou.

Otec. Ale k čertu — o tom nemluv. Na růžovou masť i na stříbrné destičky máme — všechno je mi jedno, kdybych věděl, že si ji syn vyvolil za ženu.

Host. Ovšem — ovšem.

Otec. Vrací se. Promluv s ním. Začni o tom. Musím věděti, na čem jsem, a co si myslí, než sem ta ženská přijde —

Host. Snad ji ani nemiluje — —

Matka. Ó, to bys teprve viděl, bratře! Celé dny i noci, když je vůbec doma, dívá se k Tišině jako náměsíčný. Po hospodářství chodí jen jako ve snách, a když o ní slyší mluvit, ohne se jako prut. Na nic jiného nemyslí, než na ni, a nic jiného nemiluje, jen ji.

Host. To je žehavé — velmi žehavé. Musíme být opatrni.

Syn vejde a odloží klobouk. Zamlčení.

Host zakašle rozpačitě. Tak co, Ondřeji, otava?

Syn. Voní v celém kraji. Co pak necítíš?

Host vydechne. Skutečně, až sem je ji cítit.

Syn. A je to taková zvláštní vůně. Jako by chodila v režné košili. Zamlčení.

Host. Nu — a proč se mi ani nechlubíš?

Syn. S čím?

Host. Slyším, že jsi si vyhledal nevěstu — —

Syn. Ach, strýče, žil jsi mezi lidmi a víš, že není možno míti jeden výraz pro všecko —

Host. Nu — nevěsta může mít význam jen jediný.

Syn. Jsem tím vším hrozně znechucen.

Otec. Zde ho vidíš!

Host. Jen klidně, přátelé. Vždyť se dohovoříme. Ondřej je mezi svými. Je-li znechucený, není to jistě vaší vinou. Dostane hospodářství za pětkrát stotisíc. Klaním se před tou číslicí! Klaním se.

Otec. Můj děd, můj praděd zde hospodařili. Když jeden odcházel, věděl, že je již zase o nástupce postaráno.

Syn sebou netrpělivě pohne.

Host. Otec má pravdu. Takový statek je jako studna vydatný. Ale nesmí se nechat bahnem zanést. — Podává synovi ruku. Gratuluji ti, milý Ondřeji.

Syn ruky nepřijme. K čemu mě vlastně gratuluješ?

Host. Dle všeho soudím, že jsi ženichem.

Syn mlčí.

Otec zahřmí. Nu, odpověz?

Host. Miluješ ji?

Syn. Ano, strýče.

Matka. Můj ty Spasiteli! Otec bouchne pěstí. Zamlčení.

Host. Ale vaše hospodářství ti také jistě není lhostejné.

Syn. Totiž —

Otec hrozivě. Jaké totiž?

Host. Jen klidně, prosím vás —

Syn. Nerozčilujte se, když slyšíte něco nového —

Host. Jen řekni, co jsi chtěl říci —

Syn. Chci jen podotknout, že můj poměr k hospodářství je podstatně jiný než tvůj, otče, nebo dědův.

Otec. Nenapínej mou trpělivost. Už na hospodářské akademii jsem toho měl po uši —

Host. Nech ho vymluvit, švakře. Je to rozumné —

Syn. Můj poměr k hospodářství byl vždycky více požitkový, než ekonomický. Dívám se na ně jako na zdroj krásných požitků smyslových —

Host. Vyjadři se jasněji, Ondřeji — —

Syn. Víte přece, že už jako dítě miloval jsem barvy, vůně, štíhlé stromy, krásné koně, krásné postroje —

Matka. To ano. Rukověť biče musil mít ze slonové kosti a důtky na psa z hedvábí.

Otec. Při orání ptal se mně, proč neděláme pluhem ornamenty, a z jara chtěl, abychom seli ohnici, protože v slunci svítí.

Syn. Nezapírám. Miloval jsem seno pro vůni, obilí k vůli šustivému zvuku ve žních, a krásně modelovaná koruna jabloně byla mi milejší, než její ovoce. Proto jsem neprospíval na hospodářské akademii, jak jste očekávali. Praktický život byl mi vždy cizí a nepříjemný.

Otec tleskne si do dlaně.

Host. Ku podivu! — Je opravdu na čase, abys se oženil. Tohle všecko, co povídáš, je blouznění mládeneckého života.

Syn. Není to blouznění, strýče. Je to určitá forma nezvyklých schopností. Mé vztahy k hospodářství jsou důvěrnější a kultivovanější. Kdyby to bylo v mé moci, proměnil bych celé své okolí v nejkrásnější harmonii vůně, hudby a barev —

Otec. Bučení krav, hnojivo a ohnice. —

Matka. On jen žertuje — co si myslíte?

Host. To se ti jistě nelíbila děvčata, o kterých jsi slyšel, že by zde ráda hospodařila —

Syn. Nepřemýšlel jsem o žádném z nich. Žena právě tak jako vše ostatní je pro mne příliš účelná, příliš jednotvárná, a abych řekl: zemitá.

Host. Hm. Zemitá?!

Syn. Řeknu to upřímně: ženy, které počítají vejce v komoře a měří s vykasanými rukávy mléko ze džberů, jsou pro mne nechutné jako třešeň bez stopky. Také bez odporu nedovedu si představit ženy s velkým životem anebo — — Políbí matce ruku. Je to snad tím, že jsem neměl sester — — — Ale nezapírám, toužíval jsem po ženě. Jenže to nebyla žena dneška, ale daleké budoucnosti. Její vztahy ku přírodě byly už překonány, a zjevovala se mi jako vzácný květ, který nikdy neopadá.

Matka. Co to povídá, tatínku?

Otec. Pohádku, co pak neslyšíš?

Host. A našel jsi takovou ženu?

Syn s pohledem do dálky. Našel.

Host ukazuje k Tišině. Tam?

Syn. Ano.

Host. To mne překvapuje.

Syn. Je to žena neobyčejná a dokonalá. Není na ní nic, co by čekalo zlepšení, anebo co by připomínalo na ženy dosavadní. Představ si, strýče, ze šípku u zaprášené cesty postupem kulturního vývoje vypěstěnou modrou růži pro královské zahrady —

Host. Dobře — modrou růži — —

Otec. Blázní!

Syn. Byla neobyčejně vychována a neobyčejně se vyvíjela —

Host. Kdo ji tak vychoval?

Syn. Její teta. Neprovdala se k vůli ní a věnovala jí celý život. Naučila ji formovat všecky představy, žádosti i radosti dle nejjemnějšího cítění. Vychovala ji v rokokových pokojích s bohatým vyšíváním na brokátu a zvykla ji dotýkati se věcí tak křehkých, že by je obyčejné prsty zničily. Ukázala jí život v jiném, krásnějším smyslu a vzbudila v ní tolik odporu ke všemu malému, nedokonalému a ubohému, že nebylo divu, když se vypínala, aby vyrostla nad dosavadní naše lidské i společenské poměry. Miluje fresky, staré mistry, titěrné psíky a labutě. Nejpřednější umělce shromáždila kolem ní a zjemnila tak její bytost, že je jako z pavučiny utkaná. O všedních zájmech života neví už pranic. Stvořila si svět, v němž je kněžkou a zázrakem —

Host. Je z Prahy?

Syn. Dosud žila jen v Praze v rokokových pokojích své tety, ale po její smrti postavila si zde secessní villu. Ta ji doplňuje jako nádherné hnízdo nádherného ptáka.

Host. Je bohatá?

Syn. Zdědila slušné jmění po tetě. —

Matka. Tak je tedy bohatá — —

Otec. To ještě scházelo!

Host. Nu — — to konečně bych všecko chápal, ačkoliv zde a na tomto místě je to trochu nerozvážné. Ale slyšel jsem něco — co nechápu — naprosto.

Syn. A co, strýče?

Host. Žije, prý, kolem ní jedenáct mužů, Ondřeji — — Doslovně: jedenáct mužů —

Syn lehce zmaten. Totiž sjíždějí se k ní dvakrát — třikrát do roka, aby vždy znova se zasvětili jejímu čistému kultu —

Host. Co to je?

Syn. Jsou to vesměs lidé jako já. Trochu výjimeční a přecitlivělí. Nehodí se dobře do života a hledají jeho rythmus a harmonii jinde. Setkali se s ní jako já a zasvětili jejímu čistému a novému ženství život. —

Host. Hm —

Syn. Jsou to lidé různého stavu, vyděděni už předem svou nervovou soustavou. Mají poslání jen jediné: vštěpovati účelně život krásy na životy dosud nekultivované. Poslání své, jak se dá, naplňují každý ve svých poměrech. Povznášejí člověka z nechutné poroby jeho přírodního lidství — — —

Otec. Co to teď povídá, švakře?

Host. A tak se mi zdá, že také pohádku. Ani v městě jsem nic podobného neslyšel. — Těch jedenáct mužů ti při tvé lásce nepřekáží, Ondřeji —?

Syn. Ne. Má láska jest jako jejich láska jiného původu a vyššího smyslu.

Host. . . . Hodláš se s ní oženit?

Syn. Nikoliv, strýče. Ani ona, ani já nejsme už pro manželství stvořeni.

Otec vzkypí. Ondřeji! Nežeň tu věc do krajnosti!

Host. Jen klidně, prosím vás!

Otec. Za to ti ručím, že se nebudu už pranic přemáhat. Nehospodařil jsem pro vrabce na střeše. Ani můj otec pro ně nehospodařil. Snad nemyslíš, že jsem měl syna proto, aby zanechal statek cizím lidem?

Matka rozpačitá a nešťastná. Chce-li svobodná žena nás navštívit, může to být jen nevěsta mého syna. Jak by jinak sem mohla vejít, a jak bych jinak ji mohla přijmout?

Syn. . . . Nepřijde sama, maminko!

Otec. Přivede sebou jedenáct trabantů, jejichž komedie pobuřuje celé okolí. Světoběžnice!

Syn. Mírni se, otče.

Otec. Odeženu ji ode dveří, uvidíš!

Syn. Toho neučiníš. Nemohu bez ní žít.

Matka se dá do pláče. Na konec před ní budu musit na kolena padnout, abych tě neztratila.

Syn. Zůstanu ti déle, než kdybych se oženil.

Otec bez sebe. A vnuci? Či tohle je můj vnuk? Vezme špalíček a podrží jej těsně synovi u očí. Tohle je můj vnuk?

Matka. Ne, nekřič! Neubližuj mu, tatínku!

Otec. Vším jsi sama vinna. Zženštilas ho. Panny choval jako děvče, babské povídačky poslouchal, a ještě v deseti letech na klíně jsi ho chovala. Všecko, co se stane, ty odpykáš! Teď z toho vybředni! Ukaž, co dovedeš, abys mohla se zodpovídat před naší celou rodinou. Vnuka chci! Slyšíš? Vnuka! Vnuka!

Host. Pro boha, vzpamatuj se! To k ničemu nevede.

Matka rozechvěle. Ukáži jí kolébku. Řeknu, kolik dědiců v ní spávalo. Musila by míti srdce z kamene, kdyby neporozuměla. Jde a postrčí starou kolébku do popředí. Všecko se, tatínku, srovná. Uvidíš. Promluvím s ní od srdce k srdci. Povím jí a zeptám se jí...

Syn zatím na verandě, náhle se obrátí celý zářící. Přicházejí. Přijměte je vlídně. Jdu jim naproti. Rychle odejde.

Host také rozrušen. Rozhodně ji přijměte jako ženu, kterou váš syn miluje. Mohla by z toho býti tragedie. Opanuj se, švakře, radím ti. Jsem na ni zvědav. Postavím se stranou, abych vám nepřekážel. Zajde do odlehlé části pokoje.

Matka rozechvěna natřásá v kolébce podušky a pak se pokřižuje. Pán Bůh s námi i s tím, co zde bude jednou odpočívat.

Otec přišel na verandu a dívá se do zahrady. Je jich opravdu jedenáct.

Matka si sedne a sepne ruce na životě, jako by se modlila.

Ticho.

V domě zazní někde nade dveřmi zvonek, páv vykřikne polekán a sletí s verandy do zahrady, dveře se otvírají a zavírají, různé hlasy, ševel kročejů, a za chvíli se otevrou dveře u pokoje. Tiše a rychle vejde

Syn k matce a otci. Prosím, zůstaňte klidni! Není to nic neobyčejného. Smiřte se se vším! Ku dveřím. Jen vejděte! Přicházíte do místa, kde jsem já vaším průvodcem.

Jedenáct mužů, oblečených v bílé měkké šaty, s bílými klobouky v rukou a bílými pasy opásaných vejde do pokoje a rozestoupí se kolem dveří. Hned na to jejich středem projde Inea. Má taktéž lehounké, splývavé šaty na způsob řeckých říz a vlasy ve volném vrkoči. Je vysoká, nádherná, bledá, jako neživá.

Matka vstane.

Otec odejde z verandy a učiní několik nerozhodných kroků ku předu.

Syn k otci a matce. Inea, paní z Tišiny. Její duchovní přátelé. K Ineе. Moje matka a otec, Ineo.

Inea podává váhavě ruku matce. Krásná stařenka. K synovi. Jako z míšeňského porculánu, Arine. To jste mi ani neřekl.

Matka. Vítám vás.

Inea podává ruku otci. Také vy jste krásný a jasný člověk.

Otec. Našeho syna nenavštívila dosud žádná žena. Jste první. Považujeme to za událost. Taky já vás vítám. Dotkne se její bledé ruky zdrželivě.

Inea. Jsem šťastna, že se mi naskytla příležitost, vejíti do míst, kterých jsem nikdy dosud neviděla. Pohybovala jsem se vždycky jen ve společnosti nejvýš kulturní. Jak vidím, uchovala se dosud místa, kde slunce jest jediným vladařem, jak to bylo za času prvního člověka.

Matka. Posaďte se, prosím.

Inea. Děkuji, Nesedávám obyčejně. Je v tom cosi neslušného. Ale nechci nikterak porušovat tím vaše zvyky.

Matka. Jsme jen jednodušší lidé. Málokdy dostáváme se z naší samoty. V Praze byla jsem jen dvakrát za svého života, a pokaždé mě odtamtud přivezli nemocnou. Myslila jsem, že se domy na mne sesují, že mě lidé umačkají, a že se ztratím, jakmile krok udělám. I o nebe jsem se bála, že mě spadne na hlavu. Jsem zvyklá býti na polích, v zahradách, v lesích. Zde se nebojím ničeho, nanejvýš nějakého zjevení, a to jsem ještě neviděla.

Inea. Jakého zjevení?

Matka. Slýchávám o lesních mužích, nebo o vodních pannách, ale tatínek tvrdí, že jsou to báchorky.

Otec. Není divu, že se zde stane člověk pověrčivým a že tady nabývá všecko jiného smyslu než jinde. Ku příkladu vy sama a váš průvod jeví se nám jako z jiného světa.

Inea. Myslíte? Považuji život za krásný obřad, jehož úspěch spočívá v tom, jak se v něm pohybujeme a s čím zacházíme. Dotýkáme-li se věcí všedních, zevšední i celý náš život.

Muži. Paní naše!

Inea. Představila bych vám své přátele, ale snad toho ani nečekáte. Zmizí odtud jako sen. Jsou všichni osvobozeni vztahy svými k jedinečné kráse svého lidství. Není v nich rozdílu jako v chomáči sněhových vloček. Jeden z mužů vztyčí se nad ostatní a upře na Ineu oči, jako by se jí na něco tázal, anebo o něco naléhal. Inea zbledne jako stín, pak praví zvláštním unaveným hlasem, ukazujíc na muže. Poseidon, bůh mých vod. Muž se ukloní.

Otec. Těší mne.

Inea projde lehounce pokojem, jako by chtěla nabýti rovnováhy. Po chvíli. Voní vám zde staletí. Mám ráda vůni starých pokojů. Je měkká jako bílé vlasy.

Matka. Vystřídalo se zde několik pokolení. Otcové synům ustupovali. A každé vnouče slibovalo zde další trvání života.

Inea zdlouha. Vnouče? Namáhavě vzpomíná. Viděla jsem také jednou vnouče. Bylo to v Normandii. Ale je tomu již dávno. Pamatuji se jen, že si probíralo prsty u nohou jako klávesy. Zamlčení. Inea zatím prohlíží různé drobnosti. Bere je do ruky a zase staví na místo.

Matka. Jak se vám líbí, paní, v naší krajině?

Inea. Nebyla jsem dosud daleko z Tišiny. Jen někdy slýchávám neartikulované zvuky zdejších dětí, a to mně působí fysickou bolest. Nerada vcházím, kde není pro mne všecko připraveno. Nejsem zvyklá prudčím pohybům; tím méně prudčím dojmům. Nalezne špalíček na starém prádelníku. Ale co vidím! Jaká pieta! To jest zbytek pohanského bůžka!

Matka. Špalíček našeho syna. Nahrazoval mu bratry i sestry.

Inea s úžasem. Tento pohanský bůžek . . .

Matka v rozpacích. My věříme v Ježíše Krista.

Inea. Líbezně naivní! Zastaví se u kolébky. A co to zde máte bizzarního, bělounká paní . . .

Matka. To je kolébka našeho syna, jeho otce i děda.

Inea. To je zajímavé! Podobnou relikvii jsem neviděla mimo musea. Myslila jsem, že Arin vyrostl v kukaňce, kajčím peřím plněné, tak je jemný a milý. Zvolna přejde na verandu. Chvíli se dívá do kraje. Jaký výhled odsud máte! Až k mému půlnočnímu zámku. A slunce polévá vše, jako mořská pěna! — Daleko široko jen zoraná pole! — Divný život zde vedete. Člověk oře a necítí, že zapáchá potem. Žena kojí na mezi a neví, že jsou její nohy a ruce tvrdé a nepěstěné . . . Chybí vám zde koně s křídly Pegasů, aby vaše pole orali, a lvice, aby vaše děti napájely. Chybí vám cesty křišťály dlážděné, aby na ně mohla stoupnouti útlá noha v hedvábném střevíci. Zamlčí se. Ale i tady přijde doba, kdy člověk nebude orat, ani žena kojit, ale kdy po Osvobozeném kraji půjdou krásní v Ušlechtilých Liniích.

Muži. Paní naše!

Inea sestupuje. Tak se schází s trůnu. Zde nahrazuje slunce zlaté tkanivo.

Syn. Provedu vás, Ineo, zahradou. Ukážu vám esthetické snahy v nejprimitivnější formě. Naleznete u nás i záhony Posledních radostí.

Inea. Nezdržíme se dlouho, Arine. Všecko je již k vaší slavnosti připraveno. Přijdete jako vítěz. Dvanáct bílých sluncí vzplane kolem Tišiny a dvanáct bílých labutí ponese zelené ratolesti na jezírkách třpytných slz. Můj diadém poprvé vzplane dvanácti démanty.

Syn unesen. Ineo!

Muži. Paní naše!

Inea. Ukažte mi tedy primitivní záhony aster ve své zahradě. Vetknu si jednu z nich na prsa a políbím ji, až vzplane dvanácté slunce na oltáři krásného lidství. Pojďme!

Syn. Povedu vás, Ineo. Zde nejsou cesty tak schůdné jako ve vašem království.

Inea podá mu ruku, muži ji obklopí, a všichni zmizí jako bílý kotouč.

Otec, Matka, Host } s úžasem je sledují. Host se přibliží, ale nikdo nemá síly, aby promluvil.

Mlčení.

Otec. Viděla jen jedno vnouče, a to až v Normandii!

Matka. Myslila, že vyrostl náš syn v kukaňce kajčím peřím plněné!

Host. O špalíčku řekla, že je to pohanský bůžek.

Mlčení.

Otec. A on je jako slepý! Na konec zapomněl docela, že jsme v pokoji.

Host. Byl jsem jako vyjeven. Štěstí, že mne nikdo nezpozoroval!

Matka. Prosím tě, tatínku, kde je ta Normandie?

Otec vzkypí. Neptej se na takové hlouposti! Mám hlavu jako po pitce!

Host. Hotové divadlo zde sehráli.

Otec. Ale k čertu, to není zábava! Jde o vážnou věc. Jde o celý život. Co pak mně nerozumíte? Jste slepí? Či co? Nechápete, že tahle žena se neprovdá za našeho syna? A tahle žena že nám nedá vnuka?

Host. To ne — to vidím sám.

Otec. Ale pak — co s tím? — Mně není do žertu. Slyšeli jste že chce, aby s ní odešel.

Host. Jak jsem ze všeho vyrozuměl, skládají ti muži u ní skutečně slib čistoty, jakmile se obléknou do bílých šatů.

Otec. A ona je má v hrsti. Poslouchají jako ovce. Ovládá je úplně. Jako by měla jedenáct šimlů zapřažených a řídila je hedvábnými otěžemi.

Matka v myšlenkách. Arin! — Můj bože dobrý! A byl přece Ondřej křtěn.

Host. To mne také překvapilo.

Otec. On s ní nesmí odejít za nic na světě! Při všem bláznovství je čestný člověk. Jestliže se zaváže, do smrti slibu nezruší. A na to nesmím ani pomyslit.

Matka se dá do pláče.

Host. Zde je těžká rada. Mají patrně svůj svět. Jsou jako v zakletém zámku. Kdyby obyčejný smrtelník do něho vkročil, nevyzná se tam.

Otec. Ještě ty začni o zakletých zámcích! Čert vem všecky vaše pohádky. Spletly beztoho Ondřejovi hlavu.

Host. Nechci tě rozčilovat, ale to uznáš sám —

Otec. Nic neuznávám! Docela nic! — Chci vnuka, to je to celé. A ta žena má v žilách limonádu. Chvěje se, jako by ji mrazilo. To není žena pro našeho syna.

Matka. K tomu ke všemu jeden z těch mužů se najednou vypjal a vyrostl nade všecky. Díval se jí při tom do očí. Ona zbledla na smrt. V té chvíli podívali se na sebe — jak bych řekla? Jak stín se stínu do očí dívá.

Host. Řekla při tom: Poseidon, bůh mých vod.

Otec. Tatrmani! Tatrmani!

Matka polekaná. Jen Ondřejovi neubližuj. Je citlivý a slabý jako dech. Snad je všecko jiné, než si myslíme. Promluvím s ní, tatínku. Řeknu jí, že bychom nic nenamítali, kdyby těch jedenáct od ní odešlo.

Otec. Nedráždi mne! Nemluv o ní! Já tvrdím, že je to žena bezkrevná jako rákosí, a že není ani pomyšlení, aby mohla býti ženou našeho syna. Já tvrdím, že odejde-li s ní Ondřej a složí v té díži slib čistoty, dostojí mu po celý život, a statek že můžeme dát vrabcům a myším rozebrat. A ty — ty za to zodpovíš, protože jsi ho zhýčkala pod obraz.

Matka. Neobviňuj mne, tatínku. Co pak myslíš, že mě to nesouží jako tebe?

Host. Promluv s ní, sestro. Dovedeš mírně promluvit a měkce se do očí podívat.

Otec. Popros ji, aby se ustrnula! — Že se nestydí!

Host. Ale něco se udělat musí, to přece sám vidíš.

Otec v největší míře pobouřen. Dělejte, co chcete. Já vím jen, že s ní odejít nesmí. Nesmí! — To je mé poslední slovo. Mluvit s ní už nebudu. Za to mně nestojí. Bouchne dveřmi a odejde.

Host. Nu, víš, sestro — je to katastrofa.

Matka. Je. A nejhorší při tom, že ani nevím, stojí-li o Ondřeje nebo nestojí. Byla bych se musila mýlit — — když ten člověk se na ni podíval, zachvěla se, a v očích jí cosi bledého zasvítilo — — — Pozorovala jsem každé její zakmitnutí. Jenže pak od ní odstoupil, zapadl už mezi ostatní, a za boha bych byla jej už nerozeznala.

Host. Ondřej ji miluje, to jsem viděl zase já.

Matka. A to je, bratře, to jediné neštěstí při tom. To! — Tatínek řekne: bezkrevná. Ale já povídám, že na tom nezáleží. Kdyby o něj stála, můj bože, mléka, vína, masa máme u nás dost — to sám rozumíš. Ale, což, když miluje jiného? — Nechtěla jsem muže ještě víc rozčilovat. Je prudký jako vichřice. Neví někdy, co mluví a co dělá. Ale, bratře, tobě to mohu říci: má-li jej ráda, půjde za ním jako hladová kočka — ne-li, můžeme dělat cokoliv, všecko je marné.

Host. A v tom případě má zase švakr pravdu. Zbývá jen, aby s ní neodešel. To musíš zamezit, nebo jste hotovi.

Matka. Dojdi pro ni, bratře. Udělej mně to k vůli. Vyřiď jí, že s ní chci mluvit. Že je to důležité. Ty ostatní ať zatím Ondřej pohostí. Nevím sice, co jedí a co pijí, — ale on to snad ví.

Host. Žádáš na mne skoro nemožnosti.

Matka. Prosím tě, bratře. Jsem tak rozčilena, že se mně před očima dělají barevné kruhy. Naslouchá. Je slyšet hovor. Jsou někde na blízku.

Host. A což, když nepůjde?

Matka. To neudělá. Je to přece jen vzdělaná osoba. A slyš — — Až ji přivedeš, tak hned odejdi. Ráda bych s ní zůstala samotna.

Host se opráší a vous si zakroutí. Nu, půjdu. Vím, že to beztoho odneseš. Odejde.

Matka si přihladí vlasy, srovná zástěru a usedne do lenošky. Je na ní vidět, že si dodává přívětivé důstojnosti. Mlčení. Po chvíli host se vrátí.

Host. Přijde hned.

Matka. Kde byli?

Host šeptá. U aster. Utrhla si největší, a jeden z těch mužů ji jí na prsa připevnil.

Matka. Jak vypadal?

Host. To je otázka! Jako všichni ostatní. Co pak je možno rozeznat?

Matka. A co říkal Ondřej?

Host. Neviděl jsem ho. Patrně odešel, aby je pohostil.

Matka. Tak jdi! — Jdi již. Myslím, že přichází. Nechci, aby tě zastihla. Host odejde po špičkách dveřmi na druhé straně. Matka ještě čeká.

Inea ve dveřích. Sama?

Matka. Sama. Odpusťte, že jsem vás vyrušila.

Inea. Ó! Není třeba abyste se omlouvala. Vejde. Mlčení.

Matka sbírá myšlenky. Ráda bych s vámi promluvila o věci velice důležité.

Inea. To mne těší, drahá paní. Důležité věci jsou vždycky zajímavé. V tom vejde tiše jeden z mužů a postaví se opodál.

Matka zneklidněna jeho příchodem. Přála jsem si s vámi mluviti sama.

Inea. A! — Nuže.

Matka. Kdo je ten muž?

Inea. Poseidon.

Matka přejede si tvář rukou. Co zde chce?

Inea. Bývá mi vždycky na blízku.

Matka těžce si vzdychne. Ale to, co vám chci říci, týká se jen nás dvou. Nechci, aby to někdo třetí slyšel.

Inea. A tak! Obrátí se k muži. Poseidone!

Muž. Ineo . . .

Inea. Matka Arinova přeje si mluviti se mnou samotnou.

Muž váhá.

Matka. Rozhodně.

Inea. Jsem klidná jako měsíc — Poseidone.

Muž. Děkuji, Ineo. Ukloní se a tiše odejde.

Inea. Mluvte tedy, bělounká paní. Tak se mi zdá, že jste stvořena k tomu, abyste vyslovovala jen sladká a něžná slova. Máte malounké rty, jako byste jen květiny líbala.

Matka. Je mně šedesát let.

Inea. Chcete snad říci, že už květin nelíbáte?

Matka. Nelíbám ani syna. Jen někdy na čelo. Mlčení.

Inea vezme do ruky špalíček, podívá se naň a postaví jej na dřívější místo.

Matka. Ani nevím, jak vás mám jmenovat.

Inea. Jako všichni: Inea.

Matka. To je zvláštní jméno. Nikdy jsem takového neslyšela. Dostala jste je na křtu?

Inea. Ne. Přijala jsem je z indických bájí. Také nikdo z mých společníků neužívá již svého křestního jména. Není to vkusné.

Matka. Já jsem křtěna Marie. Ale třicet pět let už mně tak nikdo taky neříká. Muž i syn mně říkají „maminko.“

Inea. Sluší vám to. Hodí se to k vaší postavě, k vašim očím i k vašim rukám. Nemohla byste se jinak jmenovat než maminka, jako já se nemohu jinak jmenovat než Inea. Zamlčení.

Matka. Náš syn vás miluje, Ineo.

Inea. Vím o tom, drahá paní. Všichni ti muži, co jste viděla, mne milují.

Matka. Ale náš syn není dobrodruh. Má povinnost ke statku i k rodině. Nemáme jiných dětí, jen jeho.

Inea. To je ovšem nemilé.

Matka. Pro nás to není nemilé. Jsme připraveni učiniti pro jeho štěstí všecko a nelekáme se žádných obětí.

Inea. Aj! — — To je přímo antické, bělounká paní.

Matka. Ovšem jen v tom případě, když se ničím nezpronevěří ani rodině, ani hospodářství. Musí se oženit, abychom měli nového dědice a věděli, že rod i statek je zachován.

Inea mlčí.

Matka visí jí na rtech. Co mně na to odpovíte?

Inea. Vy čekáte odpověď?

Matka. Ovšem.

Inea. Ale já nevím, co mám vám odpovědět, maminko. Nevím, co je to dědic, co je to rod, ani statek. Všecko je příliš konkretní. Všecko má příliš nepříjemný zvuk. Řeknete-li *dědic*, mám při tom dojem rány z praku. Slyším jen to c a nic jiného.

Matka vytřeští na ni oči. Nerozumím, co tím myslíte.

Inea. Slyšte sama: dědic. To c zní, jako by cosi zasyčelo. Mám při tom pocit mražení.

Matka mimovolně opakuje. Dědic.

Inea. Nepozorujete?

Matka. Ne.

Inea. To vás lituji, bělounká paní. Obětovala jste asi v životě mnoho. Ale to je jen tím, že jste uvykla chodit po mezích.

Matka. Proč po mezích?

Inea. Protože jste při tom zapomněla poslouchat, jak je hrozné, když ku příkladu vůz není namazán —

Matka. Přemýšlím jen o svém synovi. Všecko ostatní je mně lhostejné. A ani nevím, v jaké je to s ním souvislosti.

Inea. Váš syn je však estét, bělounká paní.

Matka. To je mně tak cizí, jako když mu řeknete Arin. Věděla bych jen jedno ještě ráda —

Inea. A to jest?

Matka. Milujete jej také vy, Ineo?

Inea po chvíli. Miluji všecky ty muže, kteří se mnou vás navštívili.

Matka. To přece není možné. Hanbila bych se tomu uvěřit.

Inea. A proč, drahá paní? Je to nejkrásnější spojení ženy s muži, jaké kdy bude možno. Všichni doplňují můj život a krášlí jej. Jeden přináší mně píseň, druhý hudbu, třetí mlčení. Stačí, abych rukou pohnula, a všechny stupně slávy se zpívají. Vašeho syna miluji, protože je naplněn světlem a vůní jako vaše louky.

Matka. Ale my máme již pro snachu všecko připraveno. V pokojích, kde jsem já žila jako mladá žena a matka, je krásně jako v zahradě. Jsou obrácené k východu. A vidět je z nich tak do lesů, že je tam možno rozeznat laň —

Inea mlčí.

Matka. Vám se nelíbí pokoje proti východu?

Inea. Ach, maminko! — — Jak vidíte svět veliký? Takto? Ukazuje dlaň. Kdybych mohla vám poradit, řekla bych: spusťte v pokojích pro snachu záclony, uzamkněte do nich dveře a nechte je zvolna odumřít. Jsou věci, které se znehodnotí, používáme-li jich dlouho k jednomu účelu. Udělám to tak se svými pokoji v Praze i se svým domem na Tišině. Víte, paní — — ticho! — Krásné ticho a nic jiného —

Matka. Avšak my čekáme v těch pokojích na příchod vnuka —

Inea. Vnuk! — — Zní to právě tak nehezky jako dědic. Podobná slova sama sebou vyhynou.

Matka hořce. Vy se tedy nechcete státi nikdy matkou našeho vnuka?

Inea. — — — Já?! — — —

Matka přejde sem a tam. Zbytečně jsem tedy doufala. Myslila jsem, že se dohodneme. Můj muž i já jsme se těšili, že přinesete štěstí do našeho domu.

Inea se zasměje. Její smích zní ostře a nepřirozeně.

Matka. Proč se smějete?

Inea. Vy jste myslili, že se stanu legitimní ženou vašeho syna a matkou vašich vnuků?

Matka uraženě. Nejsme pro posměch.

Inea lehounce přejde jevištěm. Nevím, co je to láska ve vašem způsobu milování. Mám jen zálibnou touhu býti napojena krásnými vznéty a krásnými činy. Na to by jeden muž nestačil. Potřebuji všech možných stupňů neukojené ekstase, rozechvění a zapomínání. Hleďte, bělounká paní, mé ruce jsou studené jako sníh —

Matka. Klamete teď nejen mne, ale i těch deset mužů, které ssebou vodíte.

Inea. Jedenáct.

Matka prudce. Ne, deset, paní. Protože jednoho z nich neklamete.

Inea. Oh, vaše malounké rty jen nelíbají —!

Matka. Jednoho z nich milujete tak, že byste bez něho býti nemohla a že by vám ho ostatní nenahradili.

Inea. Vašeho syna?

Matka. To jsem neřekla. Z toho bludu jste mne vyvedla. Milujete člověka, jemuž jste řekla: bůh mých vod. Zapřete to, můžete-li. Lačníte po něm jako schnoucí strom po dešti! Mně neušel ani stín ve vašem obličeji — To je bezbožnost. To nemůžete nikdy zodpovědět. Vidím dobře celé neštěstí svého syna, paní!

Inea bezbarvě. Chcete mi ještě něco říci?

Matka. Ne. Jsem hotova.

Inea se schoulí do sebe. Mlčení.

Matka zaměstnává se rotržitě poklízením různých věcí. Chodí napiatě kolem Iney. V té se odbývá jakási bouře. Obličej nabývá jiného výrazu, na čele vystupují hluboké rýhy. Náhle se zadívá na matku prázdným širokým pohledem.

Matka se na ni podívá a couvne. Jak to na mne hledíte?
Inea dutě. Nedívejte se na mne.
Matka. Jakým to hlasem mluvíte?
Inea. Neposlouchejte mne.
Matka poděšena. Zavolám svého muže. Bojím se býti s vámi samotna. Máte zlý výraz v tváři a zelené světlo v očích.
Inea mlčí.
Matka. Či mně chcete ublížit?
Inea nalehne na zeď, jako by se kácela, a rozprostře po ní široce ruce.
Matka s úžasem. Jak jste se změnila! Proč stojíte u té zdi? Dlouhé mlčení. Řekněte aspoň slovo, co pak jste oněměla?
Inea mezi zuby. Poušť — — —
Matka. Poušť? Co je to?
Inea zas tak. Poušť.
Matka. Je vám snad nevolno?
Inea. Tiše, paní — — Slyším odumírání života pod modrými, zelenými a rudými závoji. A ne dvanáct, ani třicet mužů jej nezachrání — Ani zástupy bílých, kteří by volali Inea! Inea!
Matka. O čem to mluvíte?
Inea. Ranila jste mne do tepen.
Matka. Já vás? — Vždyť jste vy mně zasadila ránu, že se do smrti nevzpamatuji.
Inea. Vaše rána je horší, paní, neboť mé tepny jsou vyschlé jako pně, jež vidíte odsud na Tišině. Z vašich teče teplá krev — jaká to rozkoš pro vás.
Matka. Zavolám Ondřeje.
Inea. Zbytečně byste volala. Neposlechne vás.
Matka. Můj bože — — Kdo vlastně jste? —
Inea se odtrhne ode zdi, připlíží se k matce a rázem ji přinutí, aby si usedla. Pak se nad ní nakloní a praví volným rozčlenělým hlasem. Miluji tedy skutečně jen jednoho z těch mužů, které sebou vodím, paní.
Matka. To je hrozné neštěstí.
Inea. Slyšíte tajemství, kterého nikdy neobsáhnete ani nevyřknete, protože by vaše malounké rty při tom zemřely.
Matka. Jděte dál! Váš dech studí jako lednový den.
Inea. Miluji Poseidona! On jediný ze všech má právo dotýkati se věcí mi nejdražších. Jeho ruce zprůsvitněly jako světlo měsíce a pod jeho dotykem křišťálové sklo se nezamží. On jediný ze všech umírá touhou po mém objetí a po mých polibcích, bělounká paní. On jediný.
Matka jektá. A proč se nestanete jeho ženou? Bylo by to důstojnější, než klamati tolik důvěřivých srdcí.
Inea. Povím vám, maminko Arinova: Jsou chvíle, kdy nepomáhá smyslům ani znění Aeolovy harfy, ani cinkání zvonků, ani světla na počest čistých. Pak kladou bílí muži věnce k mým nohám, šeptají Evoe! Evoe! a nalévají mi do zlatých pohárů oživující nápoje. Avšak světla zhasínají, ticho táhne okolím, a ještěři u mého domu zavětří — Zůstávám sama a cítím poušť. Slyšte, maminko: poušť! — — A tu

vchází ke mně Poseidon, klade se vedle mne a šeptá mi slova lásky. Naše vzlykání promění se v kvílení, které se táhne nocí ve strašné melodii, jako černá křídla havraní. Ti, kdož se dívají v tu dobu k Tišině, vidí, jak vyschlé větve se zvětralými kameny zápasí.

Matka. Hlava se mi točí, jako bych nad propastí stála —

Inea zdlouha a klidně. A já čekám při tom, až mne jednou Poseidon svýma průhlednýma rukama zaškrtí —

Matka. Co — pravíte? Že vás — zaškrtí?

Inea se vzchopí, zatřese hlavou a praví jasným hlasem. Jak vidíte, nemohu vám vnuka dát - - —

Matka vyjeveně na ni hledí.

Inea se zasměje, kyne jí rukama, očima i hlavou. Buďte zdráva, bělounká paní! Poděsila jsem vás jako laň. Letem křídla vyhoupne se na verandu a volá: Jsem připravena k odchodu!

Hlasy mužů zdola. Paní naše!

Inea. Evoe!

Muži. Evoe! Stojí v plném zapadajícím slunci, takže zaplavuje ji rudá zář. Ruce má rozprostřené a hledí do zahrady.

Otec vejde a zaraženě stane.

Matka vstane a upozorňuje ho, aby mlčel. Klade si prsty na rty.

Otec rychle jde k ní. Co se stalo? — Kde je Ondřej?

Matka sotva dechu popadá. Až odejde! Nech ji odejít!

Otec. Odřekla ti?

Matka. Neptej se. Ať zmizí, jak se objevila, aby se nestalo neštěstí.

Otec. Proč se tak chvěješ?

Matka tiše. Divá ženka to je. Prozradila se — Vejde dvanáct mužů a postoupí až k Ineе.

Muži pod výstupkem na verandu. Paní naše!

Inea sestoupí. Muži jí udělají cestu, ale ona podá jednomu z nich ruku a praví: Neznám cestu z tohoto domu. Veďte mne.

Muž se mlčky ukloní, vezme Ineu za ruku a odvádí ji. Ostatní je po dvou v řadě následují. Jeden uzavírá průvod.

Inea. Adio! — Buďte zdrávi!

Otec se obřadně kloní. Buďte zdrávi! Všichni odejdou.

Matka sotva dechu popadá. Je to divá ženka. Běda, kdo jí do rukou padne. Vyssaje mu život jako jahodu a zůstane při tom bílá jako sníh. Jen jednoho si ponechává před soudnou stolicí boží —

Otec. Co to blábolíš?

Matka. Tajemství mně svěřila. — Na Tišině o půlnoci s jedním z nich kvílí a čeká, až ji uškrtí — —

Otec. Přišla jsi o rozum —? Vzpamatuj se!

Matka hledí ještě neustále na dveře, kterými Inea zmizela. Divoká ženka je to. Divoká ženka. — Ssaje z mužů životy!

Otec. Kde je Ondřej?

Matka. Nevím, tatínku. Bůh sám ho chránil, že jí do rukou nepaď —

Otec zneklidněn vyjde ze dveří do zahrady a volá. Ondřeji! — Ondřeji! vrátí se. Kde je tvůj bratr?

Matka. O nikom nevím. Jako by se mi smysly pomátly.

Host vrazí do dveří. Celý průvod se kolem mne hnal, jako by na křídlech letěli. Mám strašné tušení — Jde rychle do dveří vedle zahradních. Vrátí se hned. Bílý oblek, klobouk i pás zmizely —

Otec. Lžeš! Jeho hlas se rozléhá domem. Ondřeji! Ondřeji! Vrátí se znova.

Host spíná mu ruce naproti. Nevolej ho! Je to zbytečné. Přišlo jich jedenáct — a odešlo dvanáct. Počítal jsem je.

Otec vyrazí dutý zvuk, jako by mu cosi v hrdle prasklo. Vyběhne na verandu a sípavě volá. Jen bílý kotouč je viděti! Ona ho odvedla!

Matka. Co po—ví—dáš?

Otec u ní. Zatřese jí. Odvedla ho! — Odvedla! — — Co s tebou mám teď udělat? —

Matka klesne ke kolébce. Odvedla ho! — — Divá ženka! Divá ženka!

Otec. Před tvýma očima! V srdci se nám smála. — Odvedla ho na vždy. — Mozek mně v hlavě hoří. Chytne špalíček a vrhne jím do kolébky. Teď kolíbej! — — Ve dne v noci — po tři dny! A dřív neustávej, až mu ruce a nohy narostou, až oči otevře a zapláče, aby to celý dvůr slyšel. — Chci vnuka! Chci vnuka!

Host strašně dojat. Slyšel jsem, že se i teď dějí zázraky.

Otec. Kolíbej!

Host něžně. Zazpívej k tomu, sestro. Dávno jsem tě už neslyšel zpívat u kolébky.

Matka obejme kolébku a rozkolébá ji svým tělem. Mlčení. Po chvíli zavzní tesklivě a smutně:

Hajej, dadej, špalíčku!
Uvařím ti kašičku
dobrou ječnou,
rosnou i prosnou.*

Opona zatím volně padá.

---

* Z pohádek K. J. Erbena.

Z básní Emila Verhaerena.

Přeložil *Stanislav K. Neumann.*

POUTNÍCI.

Kam staří venkované jdou
západu áří zlatovou
po zbrunátnělých nivách?

Ranami sešílených křídel,
zatím co šílí jejich hřídel,
šílené mlýny vítr žnou.

Krkavci léta sestárlého
kdes v dáli křičí — s nebe zlého
to hřmí jak v noci na poplach.

Toť širá chvíle tesknoty,
kdy Satan rudé roboty
na voze hrůzy stár se veze.

Kam smutnou nivou zlatovou
ti starci mlčeliví jdou?

*

Kdos létu vzal as pohodu,
by špatnou dalo úrodu:
rež zbujnělá jen slamou byla.

Netekl dobré vody proud
žilami pole jako troud;
kdos všechny prameny as proklel.

Kdos vysušil as celé žití,
jak chřtán, jejž nelze nasytiti,
když na ráz plnou číši prázdní.

Kam smutnou nivou zlatovou
ti starci s bídou svojí jdou?

*

Klů špatných rozsévač zlý kráčel,
když duben táh a dvorce máčel;
jej mimo jíti cítili.

Jej stihli temně posměšného
a nad žní zkvetlou skloněného,
plného blesku jako bouře.

Nic neodvážili se říci.
Však ze strachu před jeho lící,
a aby snad se nevrátil;

znajíce nad to prostředek,
jímž Satan pohanský by změk,
jenž vládne dosud úrodou,

kam smutnou nivou zlatovou
ti starci s hrůzou svojí jdou?

*

Rozsévač zlata setby zlé
na lidi čeká zamlklé,
již v průvodu se k němu blíží.

Ví, že jen oni jsou to posud,
jež strachem plní temný osud
a v hloubi srdce kruší je,

ví, že se hrozí jeho soudů
a že ho prosí za svou hroudu,
nejdříve jej a boha pak.

Kam smutnou nivou zlatovou
ti starci nesou prosbu svou?

Ten zlatý Satan sžehlých lánů
a uhranutých venkovanů,
co levou rukou činí kříž,

dlí v lese požárů a stínů
v ten večer, opřen přes hodinu
o balvan, jenž se náhle chví.

Jej starci jistě spatřili
s očima, které ršely
pod brvou mrtvých bodláků.

Pocítili, že uslyšel
jich přání mlčelivý žel
a modlitbu jen myšlenou.

Tu, náhle, ve chvíli
s posuňky sepjatými
a k němu vztaženými
do ohně z větví jako svou
oběť a známku jedinou
živoucí kočku hodili.

Zhynulo zvíře bez milosti
se spoutanou svou zuřivostí.

Pak — svojí cestou každý šel,
by do své chýže zchátralé
a ožehlé a zvětralé
se vrátil a nic nevěděl.

ODCHOD.

Se psiskem svým a s kočkou svou
a s bůhví jakou potravou,
tak táhnou v podvečer silnicí
ti zdejší lidé dešť pijící,
mlsači větru, kuřáci mlhy.

Ti zdejší lidé na mizině jsou
nic nemajíce před sebou
než věčnou dnes večer silnici.

Každý si nese na holi
v uzlíku modře kostkovaném,
každý si nese v uzlíku svém
a z ruky do ruky klade je,
každý si nese
zvetšelé prádlo své naděje.

Tak táhnou ti lidé silnicí
kdes v nekonečnosti končící.

Hospoda je tam u lesa holého,
hospoda u neznámého;
na dlažkách hromada potkanů
a myší.

Hospoda v lesů plesnivých skrýši
se zdivem zvětralým vzdává se na milost,
se strupem holého krytu,
s ramenem svého štítu,
jenž do větru vystrčil ohryzanou kost.

Ti lidé zdejší jsou strašpytli,
nad neštěstím svým ve strachu dlí
a činí kříž;

ti lidé zdejší v duši skrývají
dva oharky černé, jež plamene nemají,
dva oharky černé, zkřížené.

Po věčné silnici zšeřené,
hle, zvonky vstříc jim šelestí
tam dole, z lesního rozcestí.

To madony jsou, jež v kaplích chovají,
jež podobny ptákům ztraceným v dáli
volají.

Ti lidé zdejší jsou strašpytli,
neb jejich panny kapliček jsou bez svíček
a vůně kadidla jim vyčichly:
jen ve výklencích zpustlých míst
se zvadlých růží padá list
na sochu z barevné sádry.

Ti lidé zdejší mají ze stínu nad poli strach,
z měsíce, který nad rybníky vplul,
z ptáka, jenž na dveřích zahynul,
ti lidé zdejší z lidí mají strach.

Ti lidé zdejší jsou nejapní,
hlava jim klesá a vůle s ní,
i když se v nich zarytost vzpouzí;
je malinký lakomec každý z nich,
a počítá-li, tož v halířích
a těžce svoji nouzi.

Jich sklizně v děravé stodoly
rok co rok smutně se drolily,
ač radlice jejich divoce řezaly
oblázky terénů zbarvených rudě
a jejich zuby se na zemi vrhaly,
by v srdce se zakously půdě.

Se psiskem svým a s kočkou svou,
s ptáčetem v chudé kleci,
s pomocí k životu jedinou:
píti svůj vztek a polykat tíseň,
s bolavou nohou a v srdci plíseň
ti zdejší lidé
opouštějíce lože a zem
jdou v nekonečno večerem.

U starých sukní vlekou matky
výbavu dlouhou děcek bečících,
kobrtaných a kobrtajících;
naposled starci hledí zpátky,

by zachytil jejich mžouravý zrak
ten koutek země mrtvé a šedé,
kde hlodá hlíza jak severák,
kde hlodá prašivina jako mrazy.

Pak táhnou chlapci ze dvorců,
paže, jak z vytahaných provazců,
beze vší pýchy, bez výkřiku
po zašlých časech, po zániku
dob kdysi šťastnějších,
beze vší síly v prstech svých
k sevření pěsti na osud, jenž drtí,
a na vzteklost smrti.

Ti lidé z polí, lidé zdejší —
nic neštěstí jejich nezkonejší.

Jich radvance a vozíky
kobrtajíce také
a lámajíce od rána
svá těla, jež kamením jsou bodána:
některé vyzáblé nad skelety
jen kymácejí amulety
na ojnicích
a jiné jak okovy v studnicích
skřípají arie chlapecké
a jiné nesou lucerny stařecké
a jiné zjeví se, přídy zpola
z rozbitých člunů starých — a jejich dvě kola,
na kterých kdysi zvěrokruh vyrytý měli,
zdají se ve své boudě vézti svět celý.

Znavení koně houpají v kroku
své kostry starým laťovím;
vozka se zlobí a pachtí s tím
jak sešílený mlýn,
vrhaje časem v prostoru klín
a kamkoli
oblázek mdlý
za černými havrany osudu, jenž míjí.

Ti lidé zdejší neštěstí mají —
a porobeni zůstávají.

A stáda svéhlavá, hubená
po sešlých cestách, tvrdých písčinách
také jsou honěna
věčnými ranami, jež zasazuje
bič hladu, který vyhlazuje:
ovce, jichž únavu každý oblázek mučí,

voli, již blízké smrti vstříc bučí,
dojnice těžké a vodnatelné,
jichž vemena prázdna jsou, oči skelné,
a osli se smrtí ukřižovanou
na potrhaných bocích.

Tak táhnou ti lidé zdejší a zvířata
okružní silnicí,
jež činí nocí tísnící
nesmírnou cestu kol světa,
přicházejíce, řekněte, ze kterých dálí,
kterými osudy, jež sestaraly,
městysy, stepmi, vřes kdeční,
s jediným odpočinkem, travou hřbitovní,
táhnouce, valíce se, uzly činíce
té černé a zkroucené silnice
v zimě a na podzim, v létě a na jaře,
znaveni věčně, na nohou věčně,
z nekonečnosti v nekonečnost.

Kdežto tam dole ve vzdáleném hluku
pod těžkými nebesy ze sazí a tuku
s čelem jak Thabor,
s rudými dechy a černými sosáky,
halucinujíc a vábíc sedláky,
hle, město v noci zářící a ve dne skryté,
ze sádry, ze štuku, ze dřeva, z mramoru,
z železa, ze zlata město
— chapadlovité!

K. Hugo Hilar:

Život světice.

Elles ne vous comprennent que si vous êtes très malheureux; elles pleurent avec vous et vous consolent . . .
. . . aucune d'elles ne peut rester avec vous . . .
M. Schwob, Le livre de Monelle.

JEJÍ VÍRA.

Sur les tapis
Assoupis
Une rose blessée et penchante agonise . . .
Alb. Samain, Au jardin de l'Infante.

Měla velké, temné oči a byla velmi drobná. A měla hlas velmi tichý, jakého nemívají dívky jejího druhu. Chodívala vždy po špičkách, jakoby se bála, aby nevzbudila spících ptáčat. Milovala ptáčata na podzim a květy, jež vadnou. Nevěděla, proč tak činí. Ale milovala také oči unavených soumarů, které bičují, když nemají již síly, a holá strniska, podupaná a hnětená prudkými větry, a Ježíše Krista, jak trpěl na hoře Olivetské a pravil sladce knížeti světskému: „Ty jsi řekl."

Byla podivná a tichá. Neznala písní. Ale v její duši kdesi plakaly neznámé housle, kdykoli uzřela mladé dívky, jež se smějí, nebo slunce, jež jásá, nebo růže, jež jsou rozvity, nebo píseň, jež tančí. Tu schylovala drobnou hlavu k ňadrům a cítila, jak srdce jí ustává bíti, a jak zahaluje ji jakási mlha, která ji činí nadpozemskou, a jak na jejích rtech spočívají jakési záhadné studené rty, jež v jediném bezdechém, nekonečném polibku prossávají se celým jejím tělem až do hluboka, hluboka její bytosti, kde v mlžných závojích zahaleno spí nevýslovné sladko, hluboké tajemství nebeského štěstí, jediný a nejdražší poklad smutných a pokořených, poklad, k němuž jedinému nepronikají ani zlato, ani bída, ani lačnost lidí. Pojímala ji vždy slabost

nevýslovně blažená, a mráz jako neviditelný smyčec, hrající po hedvábných strunách srdce, a horko, • jež polévalo ji po celém těle jako sladké víno, jehož nechutnáme rty. Chvěla se jako květ, a bylo jí, že musí umříti tak sladce, tak sladce, tak nevýslovně sladce, a viděla jakési žluté světlo, jež se třáslo jako tisíce mušek v bílé perlivé mlze, poznávala posléze ve stříbrné temnotě jeho tajemný úsměv, pochopila dárce polibků a věděla, že to jest Ježíš Kristus, bílý ženich, jenž jediný rozechvívá mlžné závoje hluboko v nitru a otevírá tajemný jeho poklad. Neboť byl plachý jako pták, a jeho slova voněla vadnoucími květy. Věděla, že jest to on, jehož po celý život hledala a jenž jest cílem putování nešťastných dívek, a omdlévala štěstím. Chtěla pronésti jediné slovo, chtěla tichounce se usmáti, chtěla se mu vrhnouti k nohám, ale celé její tělo bylo mrtvo a spoutáno, nemohla pohnouti rty a nemohla se usmáti pro blaženou nehybnost. Ale on přece zpozoroval a unikl plaše.

Chtěla jej následovati.

Udivené a vyzývavé pohledy mužů ji náhle probouzely. Bylo jich do nekonečna, kamkoli se obrátila. Dávala se do běhu a opět se zastavovala. Rozeznávala již hlasy a město a ryk povozů a nárazy zvonů a vše, co tvoří svět, slyšela slova a chápala úsměvy cizích rtů, třeba že byla ještě ve snu.

Byla vždy ve snu. Viděla věci kol sebe, ale nemohla, než jich býti poslušna. Nevěděla nikdy, kam jíti a co učiniti, k čemu přisvědčiti a co odmítnouti. Neviděla nikdy tváří. Věděla jen, že jest jí jíti, a nepátrala dále. Věděla jen, že jsou lidé, kteří mají toliko noc a pro něž není dnů. Pochopila a byla pokorná.

Bála se toliko vždy svých probuzení ze snů o něm. Byla mrazivá a bez slitování. V alejích, jimiž bloudila, vše dusilo mlhou, a slova mužů byla proti sladkému jeho hlasu jako železné hřeby, které jí probíjely srdce. Tehdy otřásla se po celém těle zimou, a pojímala ji hrůza před pouhými doteky toho, jenž ji provázel. Děsila se i hlasu a slov, k nimž jindy odpovídala laskavě a bezvědomě, a kroky toho, jenž kráčel po jejím boku, bořily se jako hrubé, těžké balvany do sněhového rubáše její roztouženosti a něhy.

Ale posléze uléhala na lože vždy poslušně a pokorně jako dítě.

Její oči byly pak přivřeny, a její drobné tělo nepociťovalo již své nahosti. Její rty byly semknuty, a v její duši bylo prázdno. Rozpouštěla své temné smutné vlasy znavenými pokornými pohyby, napojenými pláčem. Ale její oči neměly slz. Přivolovala bez reptání hladovým dotekům a rouhavé zvědavosti. Trpěla bez zachvění zmatené polibky po celém těle, po nichž zůstávala bledší místa, a mrazivá vlhkost, a žádostivá sevření, která lámala její něžné, útlé tělo jako mráz květy na podzim.

Ale nikdo z těch, kteří přecházeli, nechápal její pokory a její něžnosti. Jejich úsměvy byly zlé a jejich pohledy pohazovaly slinou a jejich sevření byla panovačná a jejich žádostivost bez slitování a soucitu. Přemáhaly její pokoru a rouhaly se její odevzdanosti. Marně vzývala sebezapření, které jakoby kamsi prchalo a zanechávalo

ji na pospas tmě. Hodiny plynuly nekonečně zvolna jako mrtvé labuti a zpívaly v tupých, lhostejných tikotech, rozlézajících se jako drobounký, odporný hmyz po těle, jež nemohlo se brániti. Mlha noci oddechovala venku prázdně a mrtvě jako žena, jež umírá pod násilím.

Nemohla již na nic mysliti, nemohla již trpěti, neboť zmocňoval se jí děs a hrůza. Připadala si chvílemi jako nekonečný hrob, jenž se hroutí sám do sebe. Zalykala se zděšením a hnus ji rdousil. Ale byla bezvládna a věděla jen, že musí umříti, neboť připadala si býti propletena, prossáta, probita údy milencovými, hořícími a k šílenství napjatými, dech ji opouštěl, a ňadra umdlévala zpod tíže těla, jež ji drtilo. Každý dotek počal ji drásati. Každý polibek počal dopadati jako těžký náraz kladiva, vracejícího se k spánku tímže odvěčně starým monotónním dopadem. Posléze náraz po nárazu splýval. Slyšela jen oddechovati tmu, a všude byla tma, a celé tělo bylo nekonečně duto a naplněno vlhkou dotírající tmou. Pozbývala vědomí věcí. Neboť nezřela již pozdě k ránu milenců, ni jejich odvěčně starých, jednotvárných pohybů lásky, zoufale směšných a tupě chvatných. Neměla již vědomí jednotlivostí. Zachvacovala ji jakási veliká tmavá vlna a hnala ji prostorem.

Vše splývalo. Tma i matné světlo její dohořívající lampy. První záblesky časného rána i noc v celé její bytosti. Jen jakási nesmírná, nekonečná vlna, naplňující a pokrývající celý svět, prohýbala se nesmírnem v přílivu a odlivu, vzhůru a dolů. Její hrdlo bylo vyprahlé a celé její tělo pokryto vlhkostí. V jejích očích třásla se nějaká černá mlha. Nerozeznávala již červených zraků svých milenců. Nerozeznávala již jejich obličejů a jejich rukou. Neměli rukou, neměli již obličejů. Nebyli již jednotliví, nebyl již muž za mužem. Vše, co je odlišovalo a činilo jednotlivými, splývalo a jednotilo se. Vlna tmy prohýbala se postupně matně a matněji a vydávala monotónní vzlyk, který se měnil jakoby v neviditelný písek. Ve spáncích vlnilo se jí jakési moře hukotu, do něhož vše přecházelo: šepot milenců i jeho výkřiky, hrčení prvních vozů a ostré kroky časných chodců. Posléze vše zachvátil zmatený ječivý vír. Z chaosu věcí, scén a mužů, kteří činili ohavné posunky a vrhali se s chechtotem střemhlav k ní a zápasili spolu o ní a měli týž výraz obličeje, zsinalý a vyjevený, tyže pohyby potácivé a sprosté, táž slova dutá a přerývaná, týž zmatek, tyže konvulse, tuže zuřivost, v kterou se proměnilo celé jejich tělo, a tuže náhlou ochablost, civějící, vyjevenou a zvířecí: z živého chaosu vynořil se přízrak, který sloučil náhle jednotlivé znaky jich všech a spojil množství jejich těl a jejich posunů v jediný symbol společného rodu. Byl to fantóm děsný a absurdný, jenž vyrostl z vlastností a krutostí všech těch, kteří k ní kdy byli přišli, naplňující a lomcující celou její obrazností, nadměrný a obludný. Hynula hrůzou a marně snažila se uniknouti. Nekonečný a téměř beztvarý stíhal ji fantóm ve starém, známém, odvěčném pohybu, k šílenství směšném. Zaléhal veškeren prostor, drtil její tělo, dával vadnouti jejímu životu, spaloval její krev, ssál z jejího mozku. Chtěla křičeti hrůzou, ale nedovedla

mdlobou již nic. Celé její bytosti zmocnila se odporná závrať, drásající její ledví.

Zmírala mrazem. Zabloudila v prostoru bez dob.

Zřela v mlze věků nekonečné zástupy vznikající a se rozplývající. A kupily se z nesmírna, ze tmy věků, a naplňovaly prostory větší než země, větší než svět. Veliké slunce hořelo mezi dvěma temnotami: temnotou, z níž zástupy přicházely, a temnotou, v níž mizely.

Byly to nekonečné zástupy žen.

Zřela rodné sestry a matku, a všechny ženy, které potkala a které milovala. A zřela všechny ty, jichž v životě nikdy neviděla a o nichž věděla nyní nezvratně, že byly jejími sestrami od nepochopitelně dávných dnů, jichž není lidská paměť. Zřela je všechny přecházeti s vlasy rozpuštěnými, s ostýchavým, nevědomým úsměvem na rtech, bez rouch, s těly vlahými, cudnými a bázlivými, s rukama na životě skříženýma v nepopsatelné plachosti. A všechny nesly růže a zpívaly velikonoční písně a pronášely slovo, které ji uvádělo ve mdlobu přílišného štěstí. Slulo láska, a ony šly bezvědomy za ním, jakoby opojeny anebo upoutány neviditelnými pouty, s očima ve sloup obrácenýma, třesouce se po celém těle, třesouce se bázlivostí, touhou a sladkostí, třesouce se nadějí a zoufalstvím.

Vzdáti se slunci!

Ale, běda! Nebylo ho. Nebylo slunce. Nebylo slunce!

Vyšedše za sluncem, zmíraly, vadly, vzlykaly, volaly, vzpínaly se, klesaly. Oddávaly se tajemnému přízraku, jenž vyrostl z přeludu slunce. Byl to týž, jejž zřela: veliký fantóm, bizzarní a odporný, směšný a strašný, tupý, hnusný, absurdný bůh, jehož pohled zmrazoval a jehož síla, nevědomá a zvířecí, drtila a vraždila. Vpadl mezi davy, a jeho odvěčný, starý, hrubý, těžký pohyb počal s pozvolnou hltavostí děsného, nesmírného zvířete, lhostejný, těžkopádný pohyb boha, k šílenství směšného.

Nesmírno naplnilo se temnotami a vzlyky, jimž nebylo konce. Slyšela ženy, jež pláčí, oddávajíce se, a slyšela jejich úpění a vzlyky a výkřiky zoufalého štěstí a moře šepotů, oddechů a stonů, křečovitost laskání a slov, rvaných v bezvědomí, a opojení, jež vraždí. Ale vše na konec splývalo ve smích přeludu, jenž rozprostřen po ležících davech porobených žen, na trůně z jejich ňader, příliš děsný král, rozškleben v obludný úsměch, držel jako žezlo nestoudný symbol a volal slovo: Láska!

A zahořelo opět veliké slunce ve chvatných, třesavých, příliš mocných požárech, a davy žen, jež přicházely z temnot s nejistým úsměvem a plachou cudností, mizely v něm a vycházely, určeny sestoupiti do temnot.

Rozevřelo se jí divadlo příliš přemáhající. Zřela linie těch, které prve přicházely vlahé, cudné a bázlivé, vyklenuty, žíznivé a útočné. A oči všech byly široce rozevřeny, naplněny lačností a krutostí, a jejich líce, druhdy plaché a nejisté, hořely teď výzvou a temným plamenem. A jejich rty byly široce rozevřeny, rozpukány a projevovaly odpornou žádostivost. Jejich těla byla znetvořena, zprohýbána,

úlisná, svíjela se a leskla jako blýskavý kov, jejich ňadra chvěla se vzrušením a vyzváním, jež naplňovalo závratí. Neměly růží, ni květů, ni nejistoty. Jejich ruce neměly cudnosti. Kalichy jejich životů neskrývaly již vzácného, tajemného vína rozkoše. Byly rozevřeny, prázdny a děsny. Marně snažily se ruce v pohybech sprostých a znesvěcujících vynutiti znova jejich květ a krásnou mlčelivost prvních tajemství.

Hrůza poznání naplňovala je všechny šílenstvím a marností, činila je podobnými zlému bohu, jemuž se byly kořily. Linie jejich boků pozbyly útlosti květin, nabyvše zvířecí rozměrnosti. V mrtvých, beztvarých davech, vysíleny a marně žádostivy, ploužily se posléze stínem slunce, které se smálo a které se chvělo starým odvěčným, jednotvárným pohybem, dobíjejíc je lhostejně a zvolna, věk po věku, rod za rodem, vlnu za vlnou, zdlouha, zvolna, tiše, bezhlase dobíjelo v tupou, mrtvou, beztvarou massu.

Chaos hlučel, potácel se, naplňoval nesmírno. Slunce přešlo ve svůj děsivý přízrak a zmizelo v propastech věků. Nezřela již jednotlivých podob svých sester, ni matky, ni těch žen, které kdy milovala a které kdy byla potkala. Nezřela podob již ni tvarů. Celé tělo jedné každé ženy proměnilo se v její klín. A stalo se tak s jejich rty, zraky, smutkem rozpuštěných vlasů, stalo se tak se vším, co je činilo ženami, něžností a lidskými tvory. A všechna množství proměnila se tak, všechna bezpočetná množství rodu ubičovaného, dobíjeného, vyčerpávaného, tupého, porobeného, všechna množství bez počátku a konce.

Vše rychle mizelo v temnotách kromě symbolu, který objal celý rod. Všechno nekonečno jejího vidění náhle zadunělo nárazem, nějaká světélka naskočila ve tmě a jala se třásti, víc a více, zmateně a zmateněji, v titěrných, závratně rychlých mizích. Tma zazvučela jednotvárně a přitlumeně, jako chvějící se měděný drát. Přeludné personifikace rodových znaků obou pohlaví srazily se prudce, bouřlivě. Počalo ve vidění exaltovaném a obludném divadlo milostného zápolu, prosto všech illusí, zveličeno, zpathetisováno šílenstvím exaltace v rozměry a obrysy olbřímí a přehnané.

Příval krve přiburácel k jejímu mozku. Všechny jeho cévy se napjaly šíleně, jakoby v nejbližším okamžiku měly všechny se strhati. Vzepjala se k poslední záchraně, chtějíc zadržeti výbuch i vidění.

* * *

Zapotácela se do hlubin.

Svítalo. Kdosi zabušil do oken. Chtěla se probuditi. Naplňovalo ji nějaké žluté světlo a pocítila v hlavě prudkou bolest. Táhlý, táhlý, výsměšný hvizd zanikal ulicí.

Nějaké vlny, bílé a vzdušné, počaly ji kolébati. Jakoby ji zahaloval mlžný oblak. Zaslechla jen nejasně rachot jedoucích vozů, těžké kroky chvátajících chodců a uplývající hlasy pouličních prodavaček. Ale pojednou vše zmizelo, a ona ocitla se opět v širém prostoru.

Byla noc, mléčná jako úsměv nevinných dívek. A všude bylo

mléčno od květů a hvězd a rouch a sněhu. A všude zářila jakoby pod tajemnými stínidly mléčná světla, podivná, neobyčejná, mléčná světla, která naplňují sladkostí a jichž nelze viděti skutečným zrakem. Věděla to; a byla naplněna úzkostí a úžasem a touhou. I věděla, že jest to světlo jeho úsměvů a znamení kroků onoho, po jehož zjevení toužila tak horoucně. Zavřela oči, lekajíc se jasu, a její srdce ustalo na okamžik bíti pro nevýslovné štěstí a nevýslovnou úzkost.

Cítila se smrtelně nemocnou, a veliká tíha padla na ni. Nevýslovná bolest a nevýslovná lítost sevřely její srdce, a hluboké mrtvo usedlo v jejím nitru, a pochopila, že život náleží jiným a jí že jest zemříti. Věděla to nyní nezvratně a v jediném okamžiku prožila všechnu nekonečnou bídu života a všechno nevýslovné hoře člověka.

Ale on usedl do hlav jejího lože a naklonil se k ní, a záře jeho úsměvu polila celé její drobné nahé tělo, třesoucí se úzkostí.

A pravil hlasem, jehož nelze než ve snu slyšeti a jenž dojímal jako vůně pukajících růží a rozplýval se v jejím srdci jako vzácné ovoce:

„Proč se děsíš, dívko Ruth?“

Omdlévala sladkostí jeho hlasu a pociťovala rozkoš nikdy nepocítěnou. A hle, on dotkl se svými rty jejích víček a poceloval hedvábnou rukou její unavené čelo. Nabyla náhle síly a nabyla světla, a pocítila se náhle býti paprskem a nabyla odvahy.

„Děsím se žíti,“ zašeptaly její rty. „Děsím se žíti, Pane...“

„Miluješ-li mne, proč se děsíš, Ruth?“

„Miluji-li, vždy děsím se. Děsím se své bídy; děsím se bídy lidí; chce se mi umírati . . .“

„I mně se chtělo umříti, o Ruth, neboť jsem miloval . . .“

„Jsi živ, Pane . . .“

„I tys živa, Ruth. Neboť trpíš.“

„Což žíti jest trpěti, Pane?“

„Což lze jinak býti vznešeně šťastným?“

Zavírala blahostí víčka.

„Ruth,“ pravil poznovu neviditelný; „veliké jest hoře býti vznešeným a míti srdce, žíti a věděti o tom. Veliké jest hoře býti člověkem. Neboť ti, kteří jím nejsou, mají boha a mají odplatu. Můj otec, jenž mne nemiloval, žehná jim. Jsou poslušni jeho slov, neboť jsou hluší, a vidí jej, neboť rodí se slepými. Žehná jim a žehná jejich skotům. Neboť nikdy nepoznali jeho tajemství . . . Avšak před těmi, kteří pochopili tajemství, děsí se a obrací se v marnost. Neplač nikdy, Ruth. Nejen světci, ale i bůh hyne marností. Slyšíš mne, Ruth? Jest to jeho vznešenost.“

Velebná hrůza se jí zmocňovala.

„Jaké jest tajemství světců?“ tázaly se její rty v bezvědomí.

„Obsáhli bídu svou i druhých. A neztratili úsměv, Ruth. Obsáhli věčnost hoře. A jejich rty nevyzradily tajemství rouháním. Mlčením halili hoře všech a hoře své vlastní, rozdávajíce růže.

„Nemám již růží . . .“ zaúpěla hluboce. „Umdlely mé paže rozdá-

váním, a mé rty nemají již úsměvů. Dej mi umříti, miluješ-li mne, Pane . . ."

„Miluješ-li mne, chtěj žíti, o Ruth! Miluješ-li, věčně v rukou tvých porostou růže. Porozumíš tajemství a své hoře proměníš v svůj sen. Svůj život proměníš v svůj sen a v dobrodiní druhých. Nebudeš trpěti, leč vznešeně, Ruth. Neumřeš pro své hoře. Bylo by to málo. Ale hoře všech poneseš samojediná, a budeš hrda. Uzříš svého boha!"

„Tys můj bůh, Pane. Nechci jiného boha kromě tebe. Jsi něžný a neseš slitování. Nemohu žíti bez slitování."

„My sami, Ruth, toliko můžeme si přinésti slitování. Není ho nikde, a nikdy ho neměl skutečný bůh. Proč pochybuješ? Toliko žijící a slepci mají viditelného boha a slunce viditelné. Ale slunce mrtvých a těch, kdož vidí, jest jiné a jest neviditelné. A takový jest jejich bůh, nikdy neviděný a nikdy neuctívaný v chrámech. Toliko on dává nám slitování a tajemná znamení hřbitovní. Jest to bůh našeho milosrdenství, jest to bůh našeho snu a námi stvořený . . ."

„Jsi ty jím?"

„Nikdy jsem nebyl."

Přeslechla. Její oči byly zapáleny tajemnou ekstasí.

„Kdo jest tedy můj bůh?"

„Tvé poslání, Ruth."

„Co jest mým posláním, Pane?"

„Pochopiti osud druhých."

Těžké mlčení ulehlo do jejího snu. Byla v něm zase jen hluboká, hluboká noc bez hvězd a bez jediného znamení života. Neboť jsou slova, jichž smysl zastavuje běh moří.

Ocitla se rázem na nekonečné planině, jež byla pouští. Veliký beztvarý měsíc jako moře světla zalil veškeren obzor. Mladý Žid, sklíčený životem a zmírající láskou, vzrostl do oblak a objal nesmírno, líbal hvězdy a volal hlasem vítěze a boha:

„Pochopiti osudy druhých, slyšíte-li, vy vznešení a vy, kteří jste světci, pochopiti a neodpírati jim! Pochopiti hoře nesmírna, jež spí a neví o něm, pochopiti a vzdáti se mu! Zdaž tak jste neočistili osudu vlastního a neposvětili vlastního hoře? Zdaž jste neodvrhli vlastního malomocenství, umírajíce pro malomocenství jiných, a zdaž jste tak nevyměnili marnost své skutečnosti za veliký sen, jenž nemá konce? Velicí, vznešení a svatí, ženy, hvězdy a květy, moji sladcí a moji jediní, zdaž na věky jste nenalezli sebe samých, na věky sebe samých zapomenuvše? Býti dárci, a nikoli přijímati! Rozdávati, a nikoli shromažďovati! Napojovati, a nikdy nepíti! Hynouti, a nésti život! Hynouti pohrdáním, a dávati milosrdenství! Své srdce proměňovati v živý chléb! Na smrtelném loži věčné krutosti dávati úsměvy a dávati růže! Věčně žízniti a milovati svůj osud! Milovati svůj osud! Milovati svůj osud!"

A nekonečné zástupy vyrostly v poušti a vzpínaly k němu ruce.

Milujte svůj osud a budete nasyceni!

Milujte svůj osud a budete napojeni!

Milujte svůj osud a budete jako ptactvo nebeské! A tuto zemi přidá vám nebeský otec, a budete bohati jako žádný král světa . . .!"

Nerozuměla ni slovu ze všech těchto slov. Nerozuměla nikdy slovům. Ale jímala ji jejich závrať. Klesla k jeho nohám . . .

„Smiluj se . . .“ zaúpěla, „a dej mi síly!“

Zaslechla zajikavé svisty vymrštěných kamenů.

Davy zaburácely:

„Zabijte lháře a klamače, jenž se nám posmívá. Zdaž se neposmívá, radě rozdávati, aniž se přijímá? Býti dárcem za posměchu těch, kdož jsou obdarováváni! Obětovati se za opovrhující!“

A když počaly dopadati první kameny, aby chránila tajemného milence, nastavila vlastní ňadra v šílené odvaze. V očích se jí setmělo a srdce jí ustalo na okamžik bíti . . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Usmál se, zahalil ji do bílého vzdušného pláště, a vyšli z davu. Vyšli do modrých obzorů, k cedrovým lesům, k zahradám oliv.

„Pohleď, o Ruth!“ pravil uprostřed cesty; „tvá náruč jest plna růží, tvá náruč, ňadra a klín. Žalovala jsi nadarmo. V tvých očích kvetou růže a voní na tvých rtech a věčně budou kvésti ve tvé náruči. Není kamene, jenž mohl by tě zraniti. Pochopivši hoře života a marnost osudu druhých, stala jsi se zázračnou. Nalezla jsi smysl osudu vlastního. To svojí jemností a pokorou. Projdeš hlučnými ulicemi života jako laskavý pruh světla, procházející mlčky a s úsměvem. Není zármutku, jenž by tě mohl zkrušiti, kromě toho, kterým trpíš za širý svět, za širé věky, kromě sladkého jemného smutku marnosti všech věcí, který tě povyšuje a činí zádumčivě šťastnou. Nemůže tě již zasáhnouti nečistota a hrubost zrazujících a prodávajících polibků. Povýšeny jemností tvého hoře, očištěny hlubokostí tvé pokory, jež koupe v slzách každý tvůj úsměv, tvé rty zůstávají panenskými. Všechny tvé noci takovými zůstaly. Neboť který z množství hlasů, přecházejících mimo tvá okna, mohl by tě vzbuditi z tajemného sna, do něhož jsi zaklela všechen svůj život? Které z poskvrněných zraků mohly by zlým pohledem zarouhati se bílému světlu tvého srdce, ukrytého v hlubinách tvého němého žalu?“

A kráčeli cestou, zahradami oliv, jež rozkvetly, azurem obzorů, které voněly rosou a slunečným jitrem. Zaplakala blahostí, zavzlykala přílišným štěstím, které nebylo z tohoto světa. A její průvodce zachycoval do kalichu květů její slzy, horké slzy smutné dívky Ruth, dotýkal se jich svými rty a měnil je v mléčné opály, ojíněné bledým zlatem ranního slunce.

A pravil posléze:

„Byla-li by marna tvá oběť, Ruth? Což táže se kdy po tom upřímný dárce? Což jsou marny květy, jež vyrostly v lesních samotách, ptáci, kteří hnízdí na vrcholech skal, hvězdy, které svítí do severní noci? Což je marným osud, jenž není již naší hladovostí, ale naším posláním a naší láskou? A byl-li marný? Vždyť jej milujeme. Byl-li by výsměšný? Vždyť v něj věříme! Vždyť jest naší modlitbou, naším chlebem, naší pokorou . . . Ty pláčeš, Ruth? Což necítíš bohatství svého hoře? Tys klesala, Ruth? Což nechápeš vznešenost své chudoby, dítě?“

„Nejsem chudobna,“ zašeptala velikým štěstím, „mám širý svět, mám slunce, oblaka a hvězdy. Mám vše, jsi-li při mně. Mám naději. Smiluj se a dej, ať dotknu se tvých rtů svými. Umru, neučiníš-li tak. Budu žíti věčně, popřeješ-li mi jich. Uvěřím ve svůj sen. Pozbude svého hoře, které nemá konce. Stane se věčným štěstím. Postihne cíle, políbí zemi, dojde přístavu, v němž složí hlavu v klín, vykonav marná bloudění, která budou blahoslavenými. Dej, ať políbím tvé rty. . . .!“

Rozpřáhla ruce k objetí.

Prochvěl jí mráz. Zhasl azur i slunce.

„Kde jsi?“ zaúpěla. „Smiluj se, Pane. Kde jsi?“

„Nikdy jsem nebyl.“

Neuvěřila.

„Což nejsi bohem? Což nejsi rozžehačem slunce? Což nejsi dárcem růží? Což jsem neslyšela tvých slov? . . . Kdo jsi tedy?

A potácela se tmou a hledala hvězdy, na nichž by našla stopy jeho polibků. Ale zašly všechny ve tmě, hluboké, těžké, věčné tmě, jež ji objala. A zaslechla naposled jeho hlas, volající tmou:

„Jsem tvoje samota, o Ruth . . .!“

Vykřikla zděšením.

Probudila se. (Konec příště.)

282

Dr. Čeněk Zibrt:

Havlíčkův přítel Jos. Tadeáš Klejzar, premonstrát Želivský, pastor v Pruském Slezsku a Poznaňsku.

(Nové zprávy a nové dopisy.)

I.

Dr. Lad. Quis ve vydání korrespondence Karla Havlíčka r. 1903 řadí mezi první, vlivuplné druhy Havlíčkovy Jos. Tad. Klejzara, jemuž posílal Havlíček na kritiku svoje epigramy a jiné skladby, jehož požádal jako bývalého kollegu z I. ročníku (1841) semináře pražského ku posvěcení napotom neuskutečněného sňatku s Frant. Weidenhofferovou. Klejzar má v životě Havlíčkově důležitý význam a požíval veliké důvěry u Havlíčka. Není tedy divu, že Dr. Quis snažil se, aby se dopátral podrobností o Klejzarově životě, před přátelstvím s Havlíčkem i po rozdělení jejich drah životních. Postýskává si Dr. Quis, že se mu nepodařilo dopátrati se dat o dnu a místu narození J. Klejzara, ani o jeho dřívějším životě, že se snad ztratily odpovědi a doklady o přátelských stycích Klejzarových s Havlíčkem, které by teprve docelily a osvětlily obraz K. Havlíčka ve významné době jeho pobytu v semináři a na Rusi i na začátcích činnosti novinářské.

Tento článek přináší doplňky a vysvětlivky, jichž si Dr. Quis přál, a bude, doufám, vítaným dalším příspěvkem k seznání povahy a činnosti K. Havlíčka i jeho upřímného druha, dnes již skoro zapomenutého J. T. Klejzara. Náhodou dostala se podepsanému látka tohoto článku do ruky. Podle úřední povinnosti roztřiďoval a určoval v bibliotéce Musea Král. Českého literární pozůstalost ředitele J. Kouby z Karlína. Mezi dopisy, zaslanými Koubovi, bez poznámky o pisateli, bylo několik listů Klejzarových. Zařaďuje dále do Havlíčkovy korrespondence nový přírůstek, kde Havlíček líčí „Tadeáši Pravdomluvovi" dojmy z cesty po Rusku a Polsku, radil jsem se s kollegou kustodem p. Drem V. Řezníčkem o obsahu tohoto dopisu. Dr. Řezníček ihned uhodl, že dopis byl poslán Tad. Klejzarovi, o němž také psal Dr. Řezníček ve své knize o K. Havlíčkovi. Skutečně také srovnání nového tohoto dopisu Havlíčkova s oddílem příslušným (Klejzar) ve vydání Quisově potvrdilo správnost dohadu, a zároveň vedl další výsledek k svazečku odpovědí Klejzarových Havlíčkovi, k dopisům Klejzarovým Hankovi o starožitnostech slezských, k dopisům téhož životopisci Havlíčkovu V. Zelenému*) se vzpomínkou na společný pobyt v semináři, a vše to v chronologickém pořadu vedlo dále stopu po Klejzarovi až do Poznaňska, kde r. 1875 mizí Klejzar opět beze stopy a všecka snaha, úředně zjistiti jeho tamější pobyt, ukázala se bezvýslednou. Zelenému podal zprávu o Klejzarovi v Ostrově v Poznaňsku ev. farář Mareš, ale asi také nic určitějšího nevěděl, aspoň Zelený docela kuse to odbývá. Srv. Osvěta 1872, str. 654.

---

*) Zajímavé tyto dopisy věnovala nedávno Museu Král. Českého vzácná příznivkyně pí. Bož. Augustinová-Zelená, vdova po univ. professoru.

Ve své autobiografii r. 1866 „Curriculum vitae Josephi Thadaei Klejzar, natione Bohemi, tunc temporis pastoris evangelici Branitzii in superiori Silesia Borussorum“ líčí Klejzar vzletným slohem životní své osudy. Narodil se ve Zloníně na Kouřimsku r. 1820 15. února z rolnické rodiny. Byl dán na výměnu do Němec, aby se naučil německy. Chodil do hlavní školy v Brandýse a studoval pak od 12 let gymnasium v Praze na Novém městě r. 1832—8. Se zálibou pracoval v universitní bibliothece. Z professorů universitních s povděkem vzpomíná na Exnera, Müllera, Svatopluka Pressla, Janderu. V semináři uvádí mezi věrnými druhy Havlíčka, Řezáče, Kratochvíla. Vystoupil ze semináře a byl přijat do kláštera v Želivě, kdež pobyl přes noviciát a studoval theologii v Král. Hradci, kdež byl r. 1845 vysvěcen na kněze. R. 1847 působil jako professor na gymnasiu v Něm. Brodě. Řídě se svým přesvědčením, oddal se povolání evangelického kazatele slova božího. Odebral se do Pruska k superintendentovi Dru Schwarts-Jordansmühlovi, jenž mu svěřil na vychování svého vnuka. Po předepsané zkoušce r. 1853 zastával pastorský úřad ve Slezsku v osadách českých a polských, zvláště v Klucburgu (Kreuzburg O. S.) jako vikář r. 1857—62, připravuje se zároveň na úřad učitelský a dále se vzdělávaje. Od r. 1862 stal se pastorem a učitelem české osady v Branicích. O školách pruských psal ve Škole a Životu 1866, II. 68: Z Pruského Slezska; IV. str. 140: Z Pruska; VI. str. 212: Z Pruska, a jiné články podepsané: T. K., T. Kl., J. T. K. Dokladem připojuje vysvědčení rozmanitá, z let starších i novějších (1838—60), z nichž některé se chovají v bibliothece Musea Království Českého i s touto autobiografií.

Zelený kořistil ze vzpomínek Klejzarových na Havlíčka a požádal ho za celkový obrázek, jak se na Havlíčka dívá s hlediska svých dlouholetých a důvěrných styků přátelských. Klejzar vypravuje: „D. 27. III. 1870. Já se seznámil s Havlíčkem teprv v praž. kníž. arcibiskup. semináři 1840. H. již svou živou povahou a rozhodným vystupováním zřetel na sebe obracel. Byl vychován od místního faráře borovského v přísně orthodoxních zásadách a vyslovil se — jak se pamatuji — při první rozmluvě v semináři v tom smyslu. Tak na příklad platilo mu za cosi vznešeného, že kněz na místě božím smí hříchy odpouštěti. A pracovati na polepšení a mravním povznešení jiných? O filosofii pohrdlivě smýšlel, jsa vůbec praktické povahy. Jako každá jasná hlava a poctivý karakter seznal H. po krátkém pobytu v semináři z praxí škodlivý a zhoubný vliv zásad ultramontanských a přilnul rozhodně k liberalnější straně. Tehdy zápasily spolu dvě strany v semináři: ultramontanská a liberálnější, vůbec Rostiani a Bolzanisté zváni. To se rozumí, že prvější všemožně se snažili H. potáhnout na svou stranu, ale nadarmo. Všichni lhostejní a nerozhodní náleželi k četnější a vládnoucí straně Rostianů, právě jak teď na koncilium. Byla, tušim, ještě třetí strana skeptiků a diplomatů, která ale jako strana nevystupovala z prozřetelnosti a přesvědčení. H. s jinými seminaristy potajmu navštěvoval volné přednášky, které nám držel ve svém bytu známý páter Schneider. Důvěrníci H. v ten čas byli:

Mudra, Řezáč, Kratochvíl, já atd. H. měl časté půtky s praes. Rostem a spirit. Dr. Plúcarem. V jedné knížce měl H. vykresleného lva, kterému orel vyklovuje oči. Dr. Pl. vezma mu knížku z ruky, vykládal to tak, že orel lvu vybírá vši. Jindy našel dr. Pl. u H. Voltairovy spisy. H. se hájil tím, že je čte jen proto, aby se cvičil ve vyvrácení jeho náhledů, které neschvaluje. U Reverendissima (p. rek. Bittnera), vůbec dobromyslného, ctihodného starce, myslím, že H. byl dobře zapsán. O směru theologickém H. z těch časův, myslím, že nejlepší svědectví dá česká Oda, k jmeninám prof. Mařana složená a tištěná. H. v semináři zabýval se hojně studiemi slovanskými: národních písní, mythologie atd., čině sobě četné výpisy. Potřebné knihy poskytovala císař. bibliotheka, seminaristům přístupná. H. při tom užíval jisté praktiky, aby na místě theol. knih mu byly vydány slovanské. H. byl dobrým společníkem. Rozličné humoristické zábavy a výstupy, které okamžitě improvisoval, jsou zajisté jeho spolužákům dosud nezapomenutelné. Po odbytém 1. roku semináře, daje válet studium theologickému, připravoval se H. na professuru, já s ním bydle, navštěvoval jsem jako externista 2. rok theologický. H. žil tiše, soukromě, byl živ střídmě, stravoval se z hostince a studoval pilně pro zkoušku a ve slovanštině. Co podrobnějšího již nepamatuji. Nejvíc zacházel, jak se mi zdá, s Girglem (a Gáblerem?), k jehož sestře učitelce na Malé Straně, cítil náklonnost, jak z mnohého vysvítalo. Viděl jsem ten čas u něho mladé Poláky, jich jména nepamatuji, z nichž jeden později zhynul na šib(enici). Já na to r. 1842 vstoupil do noviciátu v Želivě. Za jakou příčinou H. se vydal do Ruska, není mi známo, prostředníkem nejspíš byl nebožtík Hanka. Odbývaje další studia theol. od r. (18)43—45 v Králové Hradci, psal jsem H. as dvakrát odtud do Moskvy, odkud mi na ukázku poslal větší část svých známých epigramů, které jsem sdělil p. Řezáčovi a u kterého zůstaly. Po svém návratu z Ruska navštívil mne H. v Želivě, pobyv tam 2 dny, a byl pozván k praelatské tabuli. Právě tehdy započal svůj prvý závod literární uveřejněním kritiky Posledního Čecha Tylova a svými Obrazy z Ruska. Patrně to v něm vřelo a kvasilo. Byl to první výbuch kvasícího se vína. Četl svou vlastní kritiku jakoby nic, jako cizou, ani slovem se o ní nezmíně. Poměr H. ku sl. Waidenhoffrové z Něm. Broda, zarážení tam divadla českého (karakt. dekorace opony), slavnost na Žižkovu poli u Přibyslavy jsou nepochybně odjinud známy. Na to ujal v brzce H. redakcí česk. Novin a Včely, které listy v krátkém čase neobyčejně zvelebil a povznesl. Trpká polemika H. proti některým zasloužilým literátům českým z toho času jest politování hodna, ale souvisí cele s povahou H. Jsem přesvědčen, že jednal v domněnce, že slouží tím dobré věci. V r. 1848 a 49 jsem na krátce H. navštívil v Praze, než abych z těch důležitých roků mohl dát o něm nějakou zprávu. Na očitých svědcích z toho času nemůže scházeti. V r. 1850 po svém vystoupení z řádu praemon. též jsem se takřka mimochodem s H. viděl v P(raze) a s ním mluvil. Jedna událost z návštěvy u H. na Horách Kutných utkvěla mi v paměti, která svědčí o jeho humanním smýšlení. Na cestě do

hostince porazil H. buldog (čok?) chlapce sůl nesoucího, kterému H. na místě hojnou náhradu dobrovolně dal. V hostinci se bavil hrou na biliardu a v karty (na volanou), při čemž ale měl bedlivý pozor na řeči přítomných hostů oficírů, jak jsem pozoroval. Kutnohorské listy dost zřejmě karakterisují náboženské smýšlení H., k tomu ale přidávám ještě následující. Mimo jiné pravil ke mně H., kandidátu tehdy slova božího, že i on by dobře mohl být ev. pastorem, za co dostal notnou důtku od své paní manželky. Již dříve mi sdělil, že se zamýšlí reforma církevní v 3 punktech záležející: 1. vyzdvižení papežství, 2. coelibátu, 3. jazyka latinského. Dogma mělo zůstat netknuté. Či na tom základě možná reforma? H. byl světlá a dobrá hlava, především praktický a nepřítel všeho prázdného theoretisování (špintisování). Jeho skvělé vlohy ducha však nevysvětlují dostatečně jeho nesmírný vliv na národ českoslovanský, kdyby spolu nebyl býval karakterem. On žil pro svůj národ, proň pracoval, trpěl a stal se naposled proň mučenníkem. To mu pojišťuje věčnou památku v národu československém na vždy, a tak se našim zrakům představuje. Sláva mu! P. S. Z Moskvy mi psal H., nevím, na počátku či ku konci, že neví, má-li se stát mnichem či zbůjníkem na Balkáně či misionářem čínským. Nejsem v stavu posoudit, byl-li to okamžitý nápad či pravda.“

Dopisy Klejzarovy Havlíčkovi na Rus doplňují podstatně i mnoho objasňují Quisovo vydání Havlíčkových dopisů Klejzarovi se zásilkami epigramů a jiných prací. Havlíček si pečlivě poznamenává, kdy list došel. „Dostal 4. června“ poznamenal si na prvním psaní, jež mu ze Želiva poslal Klejzar, v němž líčí strasti a slasti svého noviciátu v řádu praemonstrátském: „In Canonia nostra Siloëna 1843, XXVI. Martii. Rozmilý příteli! Váš přátelský dopis, panem otcem mně doručený, radostí nevšední mne naplnil nad zdařením Vašich záměrů a toužení; ovšem také jsem si zasteskl, že příznivějšími okolnostmi nebylo mi dopřáno, loučícího se od Vlasti syna na tak dlouho, obejmouti na rozloučenou a na všech z devíti Mus a onné „potentis Cypri“ šťastný pochod vyžádati; což však již nahlížím, že netřeba, neb zajisté Vás onny zprovázely. Vězte, že mezi tím, co Vy obdivujete matičku Moskvu, slavný Kreml a shromažďujete poklady moudrosti: chodím já čtyrykrát do choru, aneb sedím přikován u stolku jak v limbu, osnuji meditace, čtu ex offo theatra sacra Jesuitů, a jich exercitia spiritualia patientiae et humilitatis a g. exerciruji se v církevním zpěvu; vymýšlím prostředky proti nápadům a harcům pekelného ducha atd. Chociaż bieda, to hoc hoc. Breviář znám vrub na vrub. Na dušičky jsme dostávali disciplinu (přes ruce). O literatuře nevím od září ani chlupu. Tudyť netřeba Vašeho mít ostrovtipu, pochopit, že nevolno mi Vašeho přátelského nabídnutí se knihami použít; nobrž by to stálo dopisování, quod novitio von licet, neb již v S. Z. ta conexí synů božích s syny světa špatně vypadla, pak ovšem musily by dříve do censury, jelikož nic nečistého nevejde do království nebeského. Slavné gubernium už před dvouma měsíci ráčilo si zpomenout na staré blumy, totiž dalo mně na srozuměnou vyna-

ložený náklad Semeništi remunerirovat 450 zlatými w. c. Co s toho bude, to sv. Václav a sv. Mistr vědí. O tempora! o mores! Nástin Vaší cesty mně zdělen byl dobrotivostí Vašeho pana otce. Bůh Vám popřej chuti a síly k nastávajícím pracem. By jste Herkulovu sílu si zjednal: budete mít přec až do unavení co dělat při návratu, třeba s dravými šelmy, nejvíc v ovčí kůži. Líbá Vás upřímný přítel Josef Klejzar."

Dne „27. červc. 1843" došel dopis Klejzarův, z něhož — zdá se — zachoval se pouze úryvek, kde popisuje Klejzar dojmy z kláštera v Želivě: „Zmínku jste učinil o duchu, který by naši communitu oživoval. Není to — jak lehko se nadíti — cele duch 19. století, jenž zdejšími zděmi provívá. Pravím Vám větším dílem ryzou pravdu, jestli řku: že jsme římsko-katolickými křesťany v celém smyslu těch slov z celého srdce, ze vší mysli své atd. Naše heslo: „Rom und Loretto"; my posud na vzdor osvíceným zvanému 19. století a na příkoř všem nekatolickým doctrinám nekřesťanských professorů Juris Canon. věříme a vyznamenáváme papežovu infalibilitu. Alles mystisch atd. Sapienti pauca. Však — Stojítě říše pravdy na pevné skále. A pekla brány nepřemůžou ji atd. Naproti tomu divné myšlenky to budí pozorujícím, jak ti, jenž o sobě hlásají, že oni to jsou, „qui fortissimae columnae, precibus suis collabentem orbem et mutantis orbis statum orationibus suis sustentant," při vší rozhořčenosti a odporu, nejsou dosti silní, z jiné strany odolati moci duchu času. Česká literatura má tu několik odběratelů, zvláště populárnějších knih; v Bibliotece ale mimo Časop. kat. duchov., Jungm. Slovníka, Kázání a několik maličkostí darmo bys po více se sháněl. Nově uvedená ortografie platí mnohým za jakýsi zpáchaný prvopočáteční hřích na dobrém starém, jenž celou literaturu na mizinu a v babylonský zmatek uvede. Ta nová řeč — toť se rozumí — že je spíše ruská atd. než česká. Nepravil Miller bezdůvodně o našem světě, že větší díl patří králi bláznů. Aby jste si jen drobet položení naší Canonie zobrazil — leží v úzkým oudolí při Želivce, táhnoucím se od poledne na jih. Okolo větší menší pahrbky s lesíky, v údolích lučiny, hornatá krajina s polemi. I tu pan Gabler Vám pak více poví."

Pro seznání povahy Klejzarovy i pro porozumění přátelské důvěrnosti k Havlíčkovi charakteristický jest obšírný dopis, takořka kus autobiografie, kterou poslal v rozmarné náladě „panu bratru" do Moskvy. Havlíček si poznamenal: „Obdržel 4. Prosinc." Záhlaví listu ozdobeno jest vyobrazením (litograf.) pohledu na Králové Hradec. Klejzar vtipkuje přípiskem: „Přítomné vyobrazení má tu dobrou vlastnost do sebe, že každý bez vykládače může z něj vyrozuměti, jak Hradec vyhlíží na obrázku." Dopis zní do slova: „Königgrätz (v závorce) d(e)ne 28ho listopadu 1843. Milý Feodore Matvjejeviči! Ty okraso a slávo České vlasti! jižto ve své plnosti a zářivosti spatřiti naším očím nedovoluje závistivě ji ukrývající náramný Ruský kožich atd. Umínil jsem si sice, prve se dorozuměti s našemi známými, než bych se odhodlal Vám psáti; jelikož ale čas ubíhá a já posud ještě navzdor všemu přičinění sotva vím, kde který se zdržuje

(v prvním, které bylo i poslední, Bůh jim odpust! — psaní do Ž., ovšem snad z nepamětí opominuli mne poukázat, kterou cestu naše correspondencí na budoucnost by měla vzíti) i pro ty tedy příčiny od onoho prvého, dobrého mínění jsem odstoupil, k čemu i touha, zase svobodně po dlouhém, k nepřečkání dlouhém roku s Vámi si moci pohovořiti, ač i u vzdálenosti, pobádala. Tím arci snad mé psaní se stane chudší, strannější: než proto snad nebude přec milejším a méně vítaným. Mně aspoň byly Vaše dva lístky nade každé pomyšlení milými a vítanými hosty, a zajisté ani délkou atd. nebyly by víc přízně a hostinnosti u mne si získaly. Pravda to poslednější, které jsem po té Vámi tak zvané kosti obdržel a bez všeho rozmýšlení consequentně jako maso pozdravil, bez ujmy jeho ostatním dobrým vlastnostem pravím, bylo psáno zlatým, ba růžovým rozmarem; tak, že o podobnou odpověď se pokusiti, Bůh mne chraniž sv. Trojice takého hrozného pobloužení na vše časy, bylo by ode mne, jako když by slabá kobylka s rychlonohým a štíhlým jelenem v závod v běhu pustiti se chtěla; jako když by chuďas vrabec odvážný let nadvětrného orla nápodobiti chtěl, t. tak nerozvážné, nemotorné atd. Abych ale již na Vaši výslovnou žádost bez strachu přikročil ku vypravování svých fakt, zavazuji Vás naším přátelstvím a čímkoliv jiným Vám milým na věčné časy: aby jste nikdy nepsal tak nepatrných novell nebo románů, jako nepatrné jsou příhody pro nepatrného pocestného, jenž se na to stal nepatrným klerikem premonstr. Finis corona(bi)t opus. Nejprv, po krátkých přípravách, koupil jsem si mapu České a Uherské země, toť se rozumí, že v Praze, a odtud také nastoupil svou cestu. Kolikátého to bylo? nevím; ale že byl krásný, ale i ňáký nešťastný to den, aneb že jsem snad levou nohou počal svou cestu, každý z tehdejší povětrnosti a z následujícího příběhu i bez brejlí až podnes viděti může. Z Prahy jsem si co nejpříměji zaměřil na Brno a věren svému předsevzetí, přišel jsem až k Říčanům. Tu jsem se ptal po městsku oblečeného muže na další cestu, která na neštěstí dle jeho vypravování skrze hrozné lesy vedla. Poněvadž viděl u mne papíry, a snad též, že jsem šel obnaženým krkem (u nás při takové příležitosti říkají, kdo tak chodí, že vyhlíží, jako by ze šibenice se utrh): tu ihned jsem byl u něj v hrozném podezření; a proto se mi nabídl, abych k němu zašel, což jsem, jelikož byl dešť na spadnutí, rád učinil. Tu jsem poznal, až posud pouhým zpomenutím na to trnu, tu jsem poznal, že mne drží za paliče; mne akademického měšťana, jenž jsem byl i v theologii imatrikován. Mně bylo, jako onomu císařskému kozáku, jak vypravuje Puškin (Mickiev. přetrženo), když si měl sednout na pometlo. Já mu okáži svá vysvědčení, ale až podnes myslím, že by to bylo stálo více práce, pochopitelným mu učiniti, co theolog je, než mně to stálo namahání, toho stupně v církvi dosíci. Po hrozných výhrůžkách panem pulmistrem jsme se dostali posledně jen před pana konšele nebo nejvejš rychtáře, kde se to hrdelní vyšetřování k mému velkému obveselení ukončilo. Věděti též sluší, že tenkráte mnoho se mluvilo o podvržených psaních atd.

Této události pamětníci jsou až podnes v tom místě, jak můj známý (Nejedlý), který tam má strýce, do Ž. mně psal, a budou tak dlouho na to pamatovati, dokud to nezapomenou. A byl první večer a první den, a přišel jsem až za Zásmuky (víte se pamatovati na Zasmuckého rytíře v Blaníku), a viděl jsem, že s penězy v kapse je dobře cestovati. Druhý den mi bylo jít okolo hospody, na které bylo kolo od času Marie Terezie aneb ještě spíše, jímž byla lámána tamější hospodská, protože jejím návodem byl její muž mezi duby nedaleko od hospody zastřelen od myslivce, na místě, kde až posud je několik důlků, kde od těch časů žádná tráva neroste. V Moravě jsem byl od p. faráře v Obyštově dobře přijat, ačkoliv jsem dlouho musel čekat, než se navrátil domů z chytání raků. Vesměs jsou Moravští faráři dobrosrdeční páni, jen na Hané od jednoho jsem si hrubijanství utržil. Před Bytešem v tamějším lesu jsem viděl těch 9 křížů, na znamení tolika osob tam zmordovaných, jak mně pravili, celé svatby. V Rajhradě jsem ponejprv nocoval v klášteře a to slavně; krásné to stavení a bohatě nadána řehole. Přijda do Brna, ohlásil jsem se u directora B. semináře, Zelenky, že bych žádal suscepcí, který pravil sice, že není až dosaváde počet ouplný na ten rok, ale že myslí, že se z dioecesány doplní, a na odpověď na otázku, jsem-li Čech, jako i po moravsku atd. Pročež jsem se zdvihl, a přes Slavkov, městys Bučovice (kde jsem se trochu zdržel a ještě i od pana faráře 2 fl. stříbra na cestu dostal), Hradišť, od tohoto na nevzdálenou ves přišel, kdež přebýval jakýsi mlatec, o kterém jsem se od ženských, které šly z H. z kostela, dozvěděl, že chodí do Uher mlátit. S tím druhý den na Pannu Marii, z rána o dvou hodinách, aby jsme přišli na služby boží na Stráň, jsem se na cestu vypravil a ještě o polední jedli jsme v Uhrách a pili Uherské, a dostali se k večeru až do Nového Města na Váhu (Neustadt am Wag). Zde jsem se z oným mlatcem rozešel, který jak v okolí Hradištském vůbec, měl v mluvení tu zvláštnost, že vysloval naše l tak, jak myslím, ale nevím jistě, že se má hrubé ł vyslovovati, na př. sláma vyslovoval svama anebo suama, ježto jsem to nemoh dobře rozeznati. Z Nového Města vede cesta pořád po Váhu a přes tento po dřevěném neslavném mostu do Trenčína, dosti známém městu u nás pro dráteníci, kteří ale ještě za ním v Nové vsi atd. jsou domovem, jak jsem slyšel. Za Trenčínem, en Deus ex machina, jak jsem si jen mohl žádat, jde za mnou nějaký kněz, až mne došel, shledal jsem, že je theolog z Trnavského semináře. Toho ovšem že jsem použil a vyptal se na semináře, na jich theologická studia atd. Mluvil latinsky a slovácky; do německého nechtělo se mu, jak mně se zdá, pro nezběhlost nechtělo. Gymnasium studoval v Trenčíně, a pravil, že má spoluškoláky v Olomúci a i v Polsku. Ze spisovatelů, na které jsem se ho ptal, neznal jen Holého; pročež ani Kolára atd. a divil se tomu náramně, jak my v Čechách můžeme mít takovou známost v Uhrách žijících spisovatelů, toť se rozumí, kteří píšou naší řečí. Poněvadž jsem mnoho utěšeného nedozvídal, a samému mně bylo teskno při pomyšlení, při všem možném štěstí, ovšem ale

nejistém mezi tak odcizenými lidmi žíti, pustil jsem se místo do Báňské Bystřice neb na Nitru zpátky přes Becko zase do Nového Města a odtud předně do Miavy, kde jsem druhý nocleh v Uhrách konal, u dobrých lidí, byť by mně ho byli na tamější faře i odepřeli. Odsud pořád Nitranskou stolicou za ten den to šlo až do Uherské Skalice, kde jsem od pp. Františkánů slavně byl přijat. Oni se vypůjčují knihy české až z Brna, jako i měli již Jirsíkovu populární českou dogmatiku atd. Tam mi nafoukal nejstarší představený (provinciál nebo kvardián nebyl doma) toho kláštera, abych si z rána pospíšil do Hodonína (Göding), že odtamtud ještě toho dne mohu být ve Vídni, což jsem i druhého dne učinil a po nejprv v živobytí jel z H. po parním voze až do Angern a ještě ten den as 3 hodiny od Vídně pěšky. Ve Vídni jsem nepřišel dál než k Štěpánské věži a do seminarium hned naproti, a po krátké rozmluvě s direktorem V. Semin. s trochu dlouhým nosem opustil V., po železné dráze byl ještě ten den v Lundenburku (Břeclava) a druhého v Brně po druhé. I zde byla daná mi audienc u p. biskupa nadarmo; a já na to se hlásil u p. preláta Augustianského kláštera o přijmutí. Ten se poukazoval volným mne příjmouti, tak že jsem mu i můj adress tam nechal, ale ne toho roku; což já rozváživ, jako i nepříjemnosti, které bych měl s domovem, kdybych ještě rok musel externirovat, chtěj neb nechtěj umínil jsem zajíti ještě do Olomúce, ne ale recta via (přímou cestou). Měl jsem též na mysli, vstoupit do řádu Piaristického, a mnoho jsem o tom rozmejšlel na cestě do Lipníku, kde jsem si nechal vyprat, a navštívil Hranice (Weiszkirchen). Poněvadž k rozhodnutí jsem ale nemohl sebou přijít, zašel jsem odtud do Olomúce, a na doptání u jednoho faráře nedaleko O. zvěděl, že dr. Mácha přijímá tam pro Breslavskou (Vratislavskou) dioecézi. As hodinu od Olomúce jsem přenocoval u kaprála od furvézny, s kterým v hospodě jsem se domluvil, a který se vydával za absolvovaného filosofa. Druhý den posledně jsem se ucházel u Dr. Máchy o přijmutí do dioecéze. On pravil, že nesmí žádnou žádost přijmout, dokud by se všecky dioecesáni neohlásili, kterým byl termin až do 25. října uložen. Tedy to šlo zase nazpátek do Brna, odtud přes Náměšť a Třebíč do Nové Říše, kde jsou premonstráci. Tam měli již 3 přijmuty; pročež bez velké zastávky přes Jihlavu se u pana Gablera, u Vašich pp. rodičů v Brodě, jak víte, činil roztok. Odtud jsem šel na Světlou a po nějakém zdržení tam do Královic, kde mne tamější p. farář k tomu měl, abych se odhodlal jít do Ž(eliva), kde i sám někdy byl candidátem. Tak mne poukázal na přístav, odkud po 2. denním zdržení cum susceptoriis jsem vyšel, abych co nejdřív tam vstoupil do noviciátu. Jak bylo v noviciátu? na to je víc než jedna odpověď, z jakého hlediště otázka vždy se bere. Veskrz je noviciát učedlnictví; novic consequenter učedlník; každý učedlník ale podle přísloví m(učedlní)k atd. Co jsem se tam naučil? mnoho a málo, jak to vezme. Nejtrpčej mi bylo ty žvance políkati: Jeden pokrok ale nemohu zamlčeti učiněný k společenskému vzdělání: od máje přiučoval jsem se v kytaře, v čem i nyní po–

kračuji, návodem mně podaným od pana Kottnauera z Cerekve, mého spolubratra in Christo. Vaše psaní z Brodu jsem obdržel a na to panem otcem Váš první lístek a čas po čase zprávy o Vás, ano i Vaše vlastní psaní do B. Z Prahy od p. theologů jen jedno psaní jsem dostal, a dělal si naději, že pan Gabler mne navštíví; ale on nebyl ani v Brodě a pan otec se na něj zlobí, že mu málo aneb spíše nic nenechá o sobě vědět, neb jak pravil, prý mu na 6 psaní sotva jedním odpověděl. Jak jsem slyšel nedávno, má prý již všechny rigorosa a strojí se na doktorát co nevidět. Na cestě do Hradce jsem se stavil, jak se rozumí, u p. otce, ale jen as hodinu se moh zdržet, a četl Vaše tenkráte poslední psaní (30. září). Vy nejlíp víte, odkud pochází jeho mrzení se na Vás atd. On si dělá skrupule o Vašem budoucím zaopatření aneb existencí, a Bůh ví ještě o čem. Jak paní matka se mi přiznala, má p. B. v Přibyslavě mnoho na tom podílu, že pan otec si dělá atd. Je to truchlivá historie, když p. otec si nechá od každého nafoukat, co tomuto slína na jazyk aneb předpojatá mínění sebou přinesou. Posledně, abych Vám též něco o Hradci zdělil. Snad jste ho vlastníma očima viděl, a ani onoho obrázku nepotřebujete; jakého oučastenství tu literatura Česká nachází, též snad vědomo je Vám. Česky se tu ovšem ku př. na zdejším divadle nehraje: ale literatura a řeč Česká theologům od p. prof. Stárka přednáší se, v kterých se někteří výborně znají, k čemu seminární česká bibliotéka nemálo přispívá. Myslím, že v Budějovicích ani také základy nemají ani lepších v Praze v theologii. Dobrých knih, nemáš-li svých aneb zvláštních známostí, těžko zde dostati i německých. My (premonstr.) bydlíme extra semin., v residenci pana kanovníka Krejčího naproti kathedrálce. Poněvadž tu leží Poláci, mám naději, že se polskému přiučím. Z Prahy málo vím, ale dvě desideria Vám přec mohu a mám zdělit. Pan Klemens malíř, který p. Boďanského maloval, nechá se poroučet, že za 2 neb 3 roky přijde na Rus malovat. Můj známý, Nejedlý by rád věděl, jestli by tam mohl dojít ňákého zaopatření trvanlivého neb spíše ouřadu, kdyby po doktorátu z filosofie s recomandacemi z Prahy se na Rus odebral. Nyní již má 2 rigorosa, vyšší mathematiku, v které i vlastními prácemi se může vykázat, hraje fortepiano, umí francouzsky, má vysvědčení z anglického a vlaského. Víc z Prahy nevím, vyjma co jsem již pravil o panu Gablerovi. O velkonocích doufám ji moci navštíviti. Ku konečnému konci ještě některé otázky. Ten Vámi ponavržený způsob excerptů, myslím, že se nenechá ke všemu s užitkem upotřebit, na př. Jak možná, delší udalost atd. vměstnat na tak malém prostranství? Při gramatických věcech si nechám užívání jeho líbit; i když se mají jednotlivé myšlenky excerpirovat; ale k historickým excerptám, jak to možné? atd. Jak Vám mám tedy psát, co se mi nechá o zvláštních obyčejích, pověrách atd. českých (mnoho je již sem i tam o tom napsaného, ku př. o svatebních obyčejích v musejníku; o dětských hrách tamtéž; o některých zvláštnostech v Kratochvilníku od Trnky, v Brně 1830), když s některými věcmi nevystačím na tak malých cedulkách? Velmi žádostiv

jsem Vaší odpovědi na to, jako i všelikých zpráv Vaší osoby se týkajících, ku př. jak Vám klima svědčí (byl prý jste nedávno nemocen); jak to jde s ruštinou atd. Aby jste se mnou nemluvil jako s kruchty, hleďte k lepšímu dorozumění napsat, co za nejhlavnější uznáte. Bratrsky Vás líbám, ovšem v duchu. Buďte zdráv."

Německým dopisem vyjednává 19. října 1843 Klejzar s otcem Havlíčkovým („Herr von Havliczek") o dodání psaní do Ruska, vyptává se po osudech svého přítele. Další psaní do Moskvy „Přišlo 21. Ledna". V něm pokračuje Klejzar v líčení dojmů ze Želivského noviciátu a nepokrytě již projevuje svoje názory, často nesouhlasné s okolím a ovzduším, kde hledal příští svoje kněžské a učitelské povolání: „In octava Epiphaniae Domini, anno p. Chr. 1844 post correpetitionem e Morali. Milý Feodore! Že srozumitelně umíte šeptat, poučí Vás první pohled na přítomné druhé psaní — bez obrázku. Za druhé: nenajdete v celém psaní (to Vám přísahám na svůj bílý, neposkvrněný, panický habit) ani stín nějaké comparací s vrabcem aneb s kobylkou, ačkoliv Vás nemohu již z předu ujistit, že v proudu myšlenek mimovolně nějaká jiná, z jiné třídy živoucího vzatá, na povrch nevyplyne. Za třetí: že, kdyby mi Bůh v tomto slzavém oudolí i věku Nestorova dosáhnouti dopřál, aneb onoho ještě delšího Methusaléma, že — pravím — v tom pádu ničím a nikým se pohnouti nedám, abych Vás více čertu recomandoval aneb Vaše psaní postamtu; za co jsem si i to pokání uložil, při první příležitosti, jak jen disciplina se bude rozdávat, místo přes ruce — ze zadu třeba in dupplo si ji nechat vysázet. Za čtvrté: k Vašemu upokojení, jako bych snad i déle v číslech chtěl pokračovat, na Vaše dovolení každé za páté et porro recomanduju čertu; s kterým že bych byl v tak silném kamaradšoftu anebo snad mu i naháněl — ut dicunt — tak patrno a lehce k dokázání není, jak se na první pohled Vašemu, snad tam v Praze metafysikou páně Herbartovou zostřenému zraku zdá. To však nebudiž řečeno nikterak na ujmu Vaší bystrozrakosti, kterou jste osvědčil, dívaje se z Velikého Janko do Čech, a jmenovitě do naší dogmatické školy, ačkoliv ňáký Heršlův dalekohled aneb snad i vlastní zkušenost nějakou službičku, kterou jste moudře zamlčel, aby se tím větší miraculum věc sama zdála, při tom Vám prokázati mohla; a ačkoliv to domnělé processí k přeludům smyslů, jako nějaká fata morgana připočísti slušno. Jelikož ale jste již nahlédl do našeho auditorního sálu, žádá zdvořilost, nenechati vzácného hosta přede dveřmi státi, aneb snad klíční dirkou do vnitř pokukovati, aby snad česká dvornost nezůstala za ruskou, by i tu nebylo knížat Strojanovů, kteří by panu hostu židli prezentírovali. Ale vstupme již tam raděj, a dobrotivě promiňme provázejícímu ciceronu jeho tlachání a žvanění. Dogmatica se u nás přísně vědecky, ba filosoficky přednáší; (smekněte — anebo nechte na hlavě) — činí se bez milosrdenství vždy a všude rozdíl mezi Major a minor; a jestliže kde závěrek per „Ergo" nevyznačený najdeš i to ať mně svatá samospasitelná církev na vše časy ze svého lůna vyvrhne jako lotra a patrného lháře, a ať se víc v ní nejmenuji Tadeáš, poněvadž měl jsem jednou v ú-

myslu učinit z bílého černé. Především filosofům starého, nového i nejnovějšího věku (jak nížej uslyšíte) často je se představiti před soud, který strašlivý jest, provázen terrorismem, který onomu francouzskému v ničem neoddá; nebo neplatí před přísnou vědou ono „de mortuis et absentibus nil nisi bene“. Je mně jich někdy líto, těch chuďasů; a člověk se nemůž' zdržeti slzí, když je tak zmalované odcházeti vidí, vypadající, jako Baltazar na sv. tři krále. Všickni, počna od okrasy a slávy člověčenstva Sokratesa, k božskému Platonu z královského rodu Codrova postupuje, až na Královeckého mudrce (po jehožto výslechu každému z pravdy milujících a pravověrných i mermomocí ta myšlenka jako osvícenost dvoukrejcarové svíčky temnou nocí se prodírá, že musel být v tuze ouzkém pokrevním svazku s „Lhářem a jeho rodem“, a samé münchhausiady truc od kořene lživého pokolení básníků na pravdu zakládal); až (dejte dřív na hlavu) až na — neděste se — nejvýtečnějšího celého světa muže, prof. B. myslím, (jemužto se nepříkladná rozvláčnost, nejbezezvučnější tautologie, neslýchaná logomachie, sofistica v methodě atd. vyčítá): tito všichni, pravím, a s nimi — toť se rozumí — nesčetný zástup jiných méně více zpřízněných v processí, jako zproněvěřilců, na jediné, pravé atd. církvi bez korouhviček, recta do Anticiry aneb gor do blázince se posílají, bez ohledu na počasí a na palčivé u nás panující nyní mrazy. Za to ale morálka to tak přísně nebere; její definice, rozdělení atd. jako krájí těsto na buchty, tak podlé oka; pro les není v ní vidět stromů, — aneb jak to říkají —; mikrologie, jakovou právem nebo neprávem vysoce zběhlému v literatuře 80 millionů Slovanů p. Justinu Michlu vyčítají, není její nejsilnější stránka. A — v oukruhu jako finale: K čemu by se nechala přirovnat. Tato velká tajemství v církvi bych Vám na žádný pád nezjevil, kdyby jste takřka nepatřil do cechu, jakožto sacris theologicis initiatus. Nyní vykročme z posloucharny někam jinam. — Takovými a nápodobnými reflexemi se tužím, když na mne strachy týhodních correpeticí (výslechy skrze celý týhoden přednášeného) anebo onny četných měsíčných zkoušek doléhají, a duši ouzkostí a srdce hořkostí mně plní. Ovoce, které si sám podlé chuti trháš, ovšem již proto více sládne. Na otázku, čím mimo školy dlé vlastní chuti a příchylnosti se zanáším, je více než jedna odpověď; nebo více než na jedné straně mi chybí a více než jedna mezera je ještě k vyplnění; proto dělám brzy to, brzy ono „Kraut und Rüben“ dohromady: historii, přírodopis, grammatiku, humanistická studia a i mathematiku, jak prameny co poskytují a sehnati co možno. Nyní ovšem ony se polepší, neb jsem psal p. Dr. Gablerovi o podporu dobrými knihami za Vaším povzbuzením. Poněvadž instruiruju apatikářového syna z Hořic, syntaxistu, bytem u p. kanovníka Logdmanna: nevyhnutelně zaprášené gymnasiální knihy z koutů zapomenutí se vydobývají na bíléden, a jestli to zůstane v Brodě při starém (praví se totiž, že by tamní gymnasium do Kutné Hory mělo přeneseno býti — jestli s gruntem, nevím, jestli bez gruntu — také nevím; snad pp. rodičové jsou tam lépe zpraveni), doufám, že ne-

bude marná nynější má práce. Neb se mi na konci noviciatu sám převor o tom zmínil, že mne chce p. prelátu jako schopného k professuře recomandovat. (To jsou mé naděje v klášteře na budoucnost, slovy vyřknuté; jestli vzejdou, pokvetou atd., kdo to může předzvídat? Snad Vám není nepovědom stav Želiva z oekonomických ohledů? Snad víte, že chtěl od Brodských příspěvek na ruku od tamějšího gymnasium? Že po neshodnutí Želivští zadali žádost na císaře, aby jim přispěl anebo jim gymnasium odňal jako onus pro klášter atd.) Abych nezapomněl na své důchody, z kterých se všeliké potřeby, i knihy zapravují. Máme měsíčně 21 fl. v. c., z kterých se platí šatstvo, prádlo, posluha atd. Za zdravu platí extra Semináři mimo snídaní a p. kanovníku za byt. Peníze v noviciatu ušetřené jsem větším dílem obrátil ku zlepšení quadroby, která u velmi smutném stavu se nacházela, počna od fusaklí až ku klobouku. Z domova nebylo se mnoha nadíti, ačkoli snad se to zlepší. Z onné hodiny dostávám měsíčný příspěvek 5 zlatých v. c. Při takových pramenách se zmáhá má biblioteka a přirostla o 2 díly encyklopedie nauk, Tomkovu Všeobecnou historii a Staňkův přírodopis, časopis musejní na r. 1844, a jiné drobnůstky. Také na potřebné ku kytaře musikalije a jiná requisita jsem letos nemálo vydal. Zdejší Česká biblioteka seminářská je chudší než Pražská, chudši, než jsem si prv myslil, a nebude bohatší, dokud nebude mít větších příjmů. Musejník, časopis pro kat. duchovenstvo, Včela s Novinami, Přítel mládeže a pár novějších knih jsou její jádrem. Ale — z nouze Franta dobrý. Někteří ze zdejších pp. theologů jsou dobrými knihami zaopatřeni, ale k vypůjčení je známosti zapotřebí. S polštinou na Vaši radu nebudu se mořit více, ačkoli něco za čas čísti nebude na škodu. Nevím, za jakým nedorozuměním Vám mohl p. otec tvrdit, že o psaní Vám nechci ani slyšet; ale chybné jistě v tom hermeneutiky užíval a z chybných praemis to odvozoval; poněvadž výslovně aneb narázně takového něčeho se dokládati ani ve snu mi nenapadlo. A proto Vám zadal nedostatečnou příčinu k oným obavám, že ti páni, co myškují rozum, mne byli přivedli na jinou. Tak snadně já od svého aimolaincu neupustím, a neučím se pouze za jinými říkat, co mi předříkávají. Mohl bych Vám na důkaz toho uvédsti několik myšlenek, které jsem si v noviciatu zaznamenal, ovšem na sobě nepatrných; ale zajisté mému pouhému vyznání nebudete míti méně víry. Vyjevil jste také přání, několik z zdejších pořádných pp. theologů seznati. In regula se může k těmto každý připočíst, kdo se nenechá karbanem aneb pijáctvem zavédsti, k čemu zde mají velkou příležitost, proto že jsou v tom takřka neobmezení. Pořádných Čechů je zde několik, Hrubý v druhém roku, Jandura ve 4. a jiných, kteří pochvalu zasluhují. V našem roku já nejvíce držím a zakládám si na dvouch. Jeden, p. Š i m e r k a, je výborný mathematik (slyšel oba roky vyšší mathematiky v Praze a astronomii) a milovný mateřského jazyka, v kterém z většího dílu své vlastní práce píše, a myslím, že i v jiném ohledu mezi námi je nejučenějším; ovšem, jako každý mathematik, subtilných rozdílů, jednou přijatým míněním jako posedlý,

až bez potřeby obezřetný, těžko přijde do ohně atd. Druhý (Gros), vyhlášený zde zpěvák a nevšední houslista, žák Klácelův. K němu největší má přichylnost. Má na sobě něco, co na Řezáče upamatuje. Je ještě trochu na mysli neustanoven u vyšších záležitostí, což nevyhnutelný následek je každé nesvětlé filosofie, z čeho žádná rovnováha nemůž' pojít. Od něho jsem se dozvěděl o znamenitějších z vlastenců Moravských osobnostech, ku př. Klácela, Krátkého, několika theologů atd. Nyní ňáké novotiny z literatury pro Vás, jak jsou v Květech oznámeny od čísla 62. Meč a kalich od Vocela. Je to pokračování v opěvání činů lesklých vlasteneckých, které Přemyslovci počali; sahající od Jindřicha Korutanského a k Husitů zahynutí, jak to obšírně vyloženo z výtahy v příloze ku Květům najdete. Druhé obšírnější dílo jsou sebrané spisy Jana z Hvězdy (Marka), jichžto počátek činí roman skrze několik svazků se táhnoucí, z časů Jiřího Poděbradského, nazván: Jarohněv z Hrádku. Původními novely a románem rozsáhlejším „Templáři v Čechách" před nedávnem známý, se objevil Chocholoušek, kterého, co ho ctli, velmi chválí. O Čechoslovanu Kampelíka jste ještě byv v Praze, troufám, slyšel. Poněvadž jste s Zapem v correspondenci, budete již o II. a III. svazku „Zrcadla života na východní Evropě" vědět. Marka Aurelia Antonína Zápisky z řeckého od Šíra. Malá Encyklopedie nauk, jížto první díl Všeobecná (stručná) historie, II. Český Dějepis, III. Staňka přírodopis, slibuje a plní mnoho užitečného. Kolár ohlásil druhý díl svých kázání. Z blíže Vám známých vydal Vojáček drámu „Ludmila", a Mikšíček na Moravě pověsti Moravské. Musejník na rok 1844 ještě nemám. Myslím v tom na rok 1842 aneb 1843 si Šafařík stýská, že velmi spoře jim notice dochází o Ruské literatuře, leda jestli tak maně jen některé zprávy sem zabloudí. Nejposledněj vyšlé dílo je snad „Základové mluvnictví Českého" od Klácela. Sotvy by jste o mák víc věděl, kdybych Vám tu obsah uvedl, co to je, pro příčiny filosofie, které se více méně Klácel drží. Ale něco Vám přece z něj uvedu. Co tím chce K., vysvítá snad nejlépe z předmluvy str. IV. . . . Kdokoli do škol se podíval, ví, že se učil o deklinaci, konjugaci, o pádech, o jménách podstatných, přídavných, o supinum, gerundium, participium atd., já se ale táži: co pak jsme si pod těmi jmény myslili? Mnohý upřímný bez pochyby pomyslí si: věru nevím až dosud, co to jest supinum — Lagewort! atd. To jest chyba empirické methody . . . Z následujícího poznáte jeho způsob v argumentirování. Spoluhlásky jsou v řeči doba pevnosti a určitosti . . . praví obrazové předmětů (str. 28). V Evropě půlnoční převažuje souhláska, v polední samohláska. Z toho deduccí (str. 35.) z ní (samohlásky) poněkud na character národu celého souditi možno. Polák miluje *o* a šeplá; Čech *e i*, Rus *a*; Rusovi milá sláva, Polákovi boj, Čechovi chleb čili chlíb . . . Někteří leboslovci soudili z velké Talejranda kuchyně na žroutství u něj; snad u Klác. je to také tak a zde; svět, *s* vše spolčující, sbírající; *v* věčné chvění o život; *t* stálá jednota a pevnost obou. str. 57. jest tedy skoro vtělený cit . . . str. 15. Člověčenstvo blížíc se k pojmu svému, vždy

i obecnější řeč míti bude, až konečně všichni si rozuměti budou.., pak ale dokončí člověčí Aeon... Hleďte, ať před tímto svatodušním dnem pronárodů přijdete domů; neb co by pak Vaše mozolení pomohlo."

Ku předchozímu dopisu patrně přísluší vložka, lístek, opatřený od Havlíčka stejným datem („Obdrž. 21. Ledna 1844."), kde slibuje Klejzar prvotiny svých literárních pokusů ve Květech: „Až budete číst Květy na rok 1844 — a proč by jste nečetl — a potkáte se — někde dál od začátku s něčím, co vypadá as — ne jako oslátko, ale osel, a na něm někdo s uzavřeným vizírem napnutou k nebi hlavou toužebně, ubírající se do Jeruzalema aneb aspoň do zaslíbené země, tak vězte, že jsem to já — a ten osel? — inu, vždyť uvidíte... Také se snažím, převléknout předzpěv Kolárovy Dcery do togy (latinských distich) atd., atd. Za ty Vaše epigramy bych Vás zulíbal, ale ne za všechny. Na pátera Rožně a 2 následující non plus ultra; čtvrtý (Každý dělej svoje) pravdivý, dosti euphemicky — ale co tomu aestetica řekne — a tomu učenému z ruštiny. Jestli Vám tím zahrádku jsem rozryl, uzavřete si ji na podruhy. Těším se napřed na tu satyru. Jak to s tou přislíbenou řečí Boďanského v Květech? Až se Vám po druhé pohrnou myšlenky při psaní, nezdržujte pytle rukou, ať už se vysype co chce. Já dostávám psaní bezprostředně z pošty; pro jistotu ale pošlu p. Dru. Gablerovi. Jak daleko pak jste seznámen s literaturou Ruskou?"

Nejdůležitější jest list následující, kde Klejzar k žádosti Havlíčkově podrobuje jeho epigramy, z Moskvy zaslané, přísné kritice. Čísla, jichž se dovolává, úplně shodují se s čísly epigramů, jak je uveřejnil Quis v oddílu Klejzarově v korrespondenci Havlíčkově. Havlíček si poznamenal: „dostal 13. května 1844". List tento svědčí, jak mocný vliv Klejzar měl a jaké důvěry požíval pro bystrost úsudku u Havlíčka. List ten zároveň objasňuje výklad i pozdější změny a odchylky v textu Havlíčkových epigramů: „28.4.44. Milý Feodore! Uhodl jste na vlas příčinu mého neodepisování. Viděl jsem ji zase, po půldruhém roku, staroslavnou, stověžatou Prahu (patriota ještě přikládává: svatou); radoval jsem se při známém mi na ni pohledu: ale uvnitř mne to tak nedojalo, jak jsem se domejšlel. Tu i tam má curiosa mnohým na mne neobvyklá livreé těchto pozornost na se obrátila, tak jako v menagerii neobyčejné zvíře, nebo opice v červeném kabátku, tak, že se se mnou „na slovíčko" zastavili; míň ale bylo těch, o kterých bych nyní z plného hrdla mohl říci: susceperunt me in sua. Po ještě tak dlouhém čase moh bych snad Prahu kříž na kříž projít, a ani jednu mi příchylnou duši snad bych již nenašel. Tak je to s tou parádou tohoto světa. U p. Dr. Gablera jsem byl několikrát, ale toho jsem se nenadál ani nedozvěděl, co tu píšete. Podle jeho vyjádření arci o tom Vašem ferialním návrhu prý si nenechal ani zdát; pročež adieu! francouzštině, načíchnutí učeností od p. Dr., ferialní výlety atd. S p. Girglem nebylo mi popřáno mnoho promluvit; no, ale to snad se nechá vynahradit ve feriích. Řezáč je kaplanem u Bílé Hory, myslím v Hostouni. Mudra, jak se mi zdá,

je v Žebráku. Přičiním se, aby jim ty Vaše epigrammy přišly do rukou. V semináři jsem přišel jen do nemocnice k Viktorinovi, a mimo něj jsem s žádným nemluvil. Je tam ten starý kvas, a snad o mnoho kyselejší! P. Storchovi Zap o Vás psal, kterému se Vaše parodie líbila tak, že ji schvaloval pro ty nápady v ní. Co ještě v Praze z literáckých klevet mimo právě praveného jsem se dozvěděl je (ale nebude na tom nic), že je Klácel — e hrome! máme-li pak v naší řeči takovej terminus a takovou taškarskou euphemii jako Němci — seines Amtes enthoben, snad to rozumíte. Může být, že nový pan Redactor Českých Novin, p. František Klučák naší řeči z bryndy pomůže a ji in „staatswirtschaftlicher" a jiných terminologiích obohatí. Že v tom ohledu je perfectibl, postačuje jedinký grunt uvodit, název Cigánů především od Francouzů nám daný, z čeho následuje, že per consequentiam naše řeč mezi cigánské (= taškars) se řadí. Nyní k Vašim epigrammům. Mám z toho velikou radost, že povolání od Pána Boha „crescite et multiplicamini" pořád líp na Vás se plní. Není to zajistě lehká věc, urobit dobrý epigramm; tím více nadělat jich až padesát a více. Proto myslím, že jen tak špásem opětně ode mne posouzení požadujete, které by bylo více než „appelací na vlastní nos". Myslí se arci skoro všeobecně, že i dobře rozumovat, je lehčí věc než dobře si počínat; ale nenechá se to bez rozdílu dokázat. Toť by musila být každá theorie o mnoho dál než prax; kdežto skoro vesměs onna této se abstrahuje. Dobře máte, že na Ducha mnoho nedržíte; ani na padání many s nebe; proto také na soud toho, kdo neumí epigramm udělat, pramálo držet můžete. Tento prolog má k tomu sloužit, aby jste si nemyslel, že těch několik následujících slov něco více má být, než subjektivní mínění, proto i lehko chybné. Za nejpodařilejší držím z onných epigrammů, který jiných než nábožných věcí se týkají, především 11; pak po sobě 47, 50, 19, 55, 8, 22, 30; 12 číslo. Z náboženských pod čísly: 2, 5, 7, 16, 17, 26, 45, 28, 32, 33, 3, 4, 6. Něco quoad singula. Ad 1. tropus sice pochopitelný, epigramm s neočekávaným koncem, jelikož každý by myslel, že takové přípravy na obrácení kacířů se vedou, kdežto na posled vyjde, že to slouží jen k tomu, jim přetlouct nohy. Nezdá se být to myšlenka příhodná ani jako ironie na konci. ad 5. slovo „kdesi" zdá se, jen k vůli verši k celku nepřispívajíc. ad 8. 8mý verš nedosti plinný, proto že se užívá kvasnice ◡ — ◡. ad 11. místo: „kýž je", snad líp: kýž jen. ad 14! Proč českým knihám ku vdavkám (rozprodání etc.) třeba bráti křlicí list právě od N. literatury? ad 15. arci docela nerozumím. ad 17. předposlední 3 neb 2 verše snad vyznačněj by se nechaly dát? ad 21. Aby vám hrom do paruky kejch, za tu čistou víru, které učíte v tomto a v $^1/_4$ti epigramu 53. „Havle! proč mne pronásleduješ. Já nejsem jen tvé zrcadlo a mustr, ale i tvůj dobrodziej". ad 22. grafický hanáka popisuje. ad 23. Zdá se mít něco aforistického, v sobě necelého, jako by mělo ještě něco následovat. 25. trochu prozaický. 27. co je succus a sanguis jeho? nerozumím. 46. chyba lávky; toť je neoekonomický epigramm. Severní vítr je studený, a tu by potřebovali víc topit. 52.

tuze scandalós pro křesťanskou duši. A inscripcí snad má to být triplex incarnatio a ne immaculatio, ačkoliv i poslední může stát. 54. hrubianská rada. 31. nerozumím. 32. Poslední dva verše ironický? 33. krátce, ale dobře. 34. 2hý verš pleonastický. Si quid peccatum in his fuerit, připište to mé hlouposti a ohražte se antikritikou. Stranu těch obrázků. U některých že se to nechá dělat, je netěžko pochopitelná věc; ale jak u jiných, ku př. u 1ního, 8, 9, 20, 21, atd. aby patřily k věci? Ten návrh k medvědímu almanachu[1] mně Gabler teprv týden před svátky poslal. Byla by to šarmant věc, ale nelehká, protože lehko tu do trivialnosti přijít! O rozmanitost by nebylo, nebo by se medvědi do všech světa konců mohli rozsadit, a odtamtud by vedli correspondencí medvědí. Také starému, zvandrovalému medvědu by to přislušelo, nechat ho doma vypravovat doma o jeho cestách, avanturách etc. V anglickém je snad Marryatta „der Mücke Kreuzfahrt" něco podobného? Když Němci můžou psát „Naturgesch. des deutsch. Studenten" a podobné a zajímá to — proč by takového se něco nedalo vyvést? Vždyť i Goethe z bajky arci šíře než obyčejně rozvedené „Reinecke Fuchs" stvořil dosti skvělé dílo. Jestli pro tu ideu jak prve jste enthusirován, není pochybnosti, že při zalíbení na věci samé Vašemu mnohostranně pohyblivému duchu by se udalo, těmi medvědy všecky tak starostlivě chované a milované pudly, pinče atd. u dám vypíchnouti aneb v jiném tropu: z těch nepatrných a nepovšimnutých egipských cihel „monumentum aere perennius" piramidu na počestnosti českého důvtipu zbudovati. Při nastávajícím cestováním (?) ale pro všecko nevěřte ani za mák čtverákům, medvědy zvaným, a mnoho na jich vděčnost se nespoléhejte, snad že je chcete v pověst uvést. Že já jim mnoho nepřeju, ani k jich oslavení a cti podniknouti nemohu, je mi líto, ale co na plat. Proti proudu těžko bříst; vtip ani za poslední košili nekoupíš. Proto prosím přítomné psaní milostivě nepočíst mezi Börniána. Co v arhivech svatých a nesvatých najdu, věrně však zapíšu; na způsob těch velzasloužených pánů a panů, kteří neumějíce stavět, aspoň maltu dovážejí. Prosím Vás, Karlíčku, mně dát radu, mám-li p. otci Vašemu psát neb ne, aby si na mne nestejskal. Já mu dosti nerozvážně připověděl, že budu snad moci na svátky do Brodu, ale toť se rozumí, že pak jsem to pustil mimo sebe, když jsem rozvážil, jaká molestia mně a pp. Brodským in Residentia by povstala. Však to bez toho každý sám o sebe nahlídne, jak háklivá to věc!"

Na malém lístku Klejzarově připsal si Havlíček totéž datum („dostal 13. květ. 1844") jako na dopisu předchozím. Snad to byla vložka dodatečná do listu ze dne 28. dubna 1844: „Na jednu mrzutou ovšem věc bych byl hnedle zapomněl, a rád bych Vás ní ušanoval, ale pardon to netrpí, a musíte poslechnout věc, třeba v postavě Horacového „ut asellus demissis auribus". Nemoh jsem se v Praze vyhnout prozbě p. Nejedlého, abych mu nepřipověděl, že o těch zvaných „Austellunkách" ještě jednou Vám budu psát, tím

[1] Viz o chystaném Medvědím almanachu Dr. Quis, Havlíček jako belletrista prosaik, Květy 1898, str. 9.

dorozuměním, že by tam u Vás na věčné časy chtěl zůstat, kdyby tam jeho učenost jen dostatečného chleba našla; ze začátku ku př. instrukcími, pak ouřadem carským. Na svátkách jsem je doma trochu obměkčil, neb jsem s panem farářem seděl, čet epištolu atd. Byla to švanda. Jak první mši budu číst, měj to již napřed za jisto, že neopominu příslušnou comemorací na počestnost p. bratra učinit, kterému až dotud na srdce klademe, by více svého zdraví šetřil, než se to stalo v onné ruské lázni. Vzkazujem vše, quod F(elix) F(austum) F(ortunatum) est, což patrno, ne ale co má být v Vašnost psaní to: S. s. v. ur. p. p.[1] Jistě ňáký epigram. V srdce máj, do papíru epigrammy."

Jak se díval Havlíček na Rusi na názory a odpovědi Klejzarovy, vysvítá z Quisova vydání, jež tuto doplňujeme novým listem, psaným asi na čtyřikráte (Moskva, Vilno, Varšava), když se r. 1844 chystal Havlíček po zkušenostech příjemných i trpkých z Ruska a Polska do vlasti. Z té doby nezachovalo se mnoho zpráv, a proto tím vítanější jest obsah listu, posavad neznámého veřejnosti, jaké příhody zažil Havlíček, když se rozhodoval o návratu do otčiny:

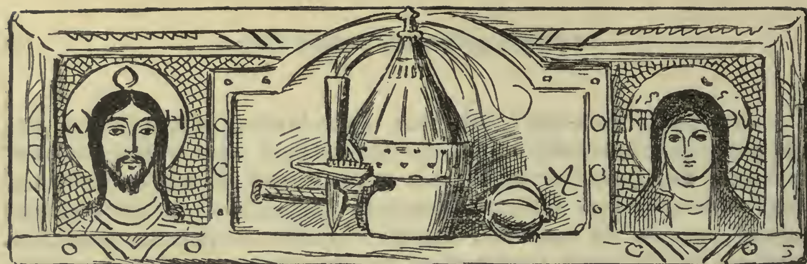
V Moskvě 6. červn. 1844 star. obřadu. Milý Tadeáši Pravdomluvo! Jedu — čekám jenom na Boďanského rozloučit se s ním. Běhal jsem asi 4 dni po Moskvě jako pes a vyschl mi mozek od zbytečných materialních starostí, proto jenom nejhlavnější vězte, že jedu. Vezu sebou knih a mnoho jiných ruských produktů (k. p. knut.) Epigramm jsem neudělal od té doby ani jeden, až snad zas v Čechách. Najednou se podivíte, kde jsem se tak brzy vzal v Čechách, až Vám zaklepám na dveře. Však si Vás někde najdu. Zatím jen čekejte, trochu pobudu ve Varšavě, trochu na Litvě atd. Pojedu-li na Vratislavu, to jste první duše česká (in sensu strictiori, neb i Čelakóvský a Purkyně jsou Češi), s kterou se sejdu. Jen abych Vám nepadl zrovna mezi některý examen, který snad dle chvalného obyčeje konáte durch den sich selbst überlassenen menschlichen Verstand. To bych ovšem nerad, ale musím se spolehnout na osud, kdy mne tam zanese k Vám. Nepřál bych vám, když někde uváznete in sacris, uvidět buď duší neb okem mou směšnou figuru, v které vyjíždím, zatím ale ponechávám fantasiji Vaší (Sláva jí — Sláva!) dle chuti své si rozmalovat všechno, co nepopisuju. Litujte ve jménu mém všechny svaté a světice (speciatim) Páně. V Podlipkách druhé štací od Moskvy 55 verst. Cesta je prazatracená, sakramentská, hovadská, teprv jsme se sice jen dvakrát vyklopili, ale to máme jenom co děkovat schopnosti své v balansování, že jsme se pořád nevyklopovali. Pane bratře, jsem jak uherský bagoun zaobalený v bahně. Tu jsme našli na štací hezkou smatrítěl'šu (= počtovou paní) a dali jsme si udělat łapšu = mlíčné nudle, jajičnicu (míchané vejce) atd., neboť již po dva dni pijem jenom čaj. Než to zatím ukmochtí, div hladem a žádostí neprasknu. S Bohem do té lapši. — Pane bratře, bude-li pořád taková cesta, to mne čekejte z jara k sv. Jánu Nepomuckému: přál bych vám jen štacičku přejet.

[1] Službu svú vykazujte urozený pane, pane.

Ve Vilně, v neděli 1. července. Pane bratře, cesta byla ut supra: jeli jsme také na koni, a šli jsme pěšky, když nám kobyla — scepeněla. Teď jsem zde v dobrých rukou: totiž já quoad personam, neboť mé věci jsou u žida v hospodě, kde mám za 40 groš. polsky denně být, ale ani mne tam nevidí. Bydlím u jednoho profesora gymnas. a učím tam české písně, a za odměnu mne učí polské. Snad bude zbytečné Vašemu karnistickému dovtipu povědít, že má tři velké dcery, Lešky černooké, ut solent esse. Ostatně ale všechno oustně. Policije mi trochu kalí žluč: popsali mi chlapi půl strany (in folio) na pasu pro nic za nic, jen z toho původu, že jedu přes Vilno. Zatracená zdvořilost. Až uvidíte toho vorla na mém pasu: Po ukazu jego Imperatorskago Veličestva Nikolaja Pavloviča vseja Rosiji, jistě že kejchnete. Soudě jen tak podle oka von frei Hand podobá se velikostí přirozenou špačkovi, a letí nad pasem roztaženýma křídlama, jako by mne i s pasem chtěl zanést přes moře. Je Vám to strach mít takové dravé ptactvo v kapse. Ostatně ale se dovtípíte, že jedu sub umbris alarum orla ruského, neboť jiný pas nemám. Plačtivě jsem se loučil s pěkným Vilnem a líbaje ruce pannám a spolu žáčkám a spolu učitelkám svým, řekl jsem, že se již do Vilna nenavrátím, leda s cepem.

V Varšavě 9. července. Pane bratře! V Kovně na hranici království polského mi dobře přehlídli tlumok, nevezu-li nějakého vola ukrajinského, neb ruský tabák neb karty atd.; za co se clo náleží. Když však v tlumoku nenalezli žádného vola, nýbrž jenom papíry, knihy, knut, ruble, obrázky atd. a ani mně nemohli dokázat, že jsem vůl, jelikož z mého pasu po rusky a německy dle svědectví knížete Ščerbatova, místodržitele Moskvy, jasně vysvítá, že nejsem ukrajinský vůl, nýbrž poddanný Jeho Majestátu císaře našeho Ferdinanda I. a k tomu dozorce a mistr nad dětmi: projel jsem bez cla do Polski. Vesele jsem v dostavníku počtovém dojel do Varšavy, a nabyl jsem tolik bodrosti, že jsem jednu štací 3 míle na koni vedle dostavníka klusal v kozáckých šaravárech k potěšení spolucestovníků. Zde jsem již od čtvrtka. Co se mi tu přihodilo, dovíte se ode mně brzy. Jenom Vám napovím, že jsem měl bitvu s Čerkessami. Jedu na Vratislav. Hodlám, 6. července jsem zde málo světil: až přijedu, vynahradím všechno. Čekejte mne as 19. neb 20. do Hradce, nebude-li nějaká mrzutost na cestě, čeho však se není co bát. Nemohu však nyní v Hradci déle pobýt než den: neboť do Prahy letím. Tam budu jen dva dni a pak do Brodu. Také však může být, že pojedu zrovna do Broda z Hradce. Čelakovskému umřela žena. S Bohem. N.B. Ukradli mi na cestě schopností ruskou pečet s Žižkou et cetera i tedy pečetím zatím takto: Karel Borovský (H. B.) Kam se chudák Žižka dostal aneb dostane.

(Konec příště.)

Leonid Andrejev:

Život Vasilije Fivejského.

Se svolením autorovým přeložil *Stanislav Minařík.*

I.

Nade vším životem Vasilije Fivejského visel drsný a záhadný osud. Jakoby prokletý neznámým prokletím, on od mládí nesl těžké břemeno smutku, nemocí a hoře, a nikdy se nezacelily rány krvácející na srdci jeho. Mezi lidmi byl osamělý, jako planeta mezi planetami, a zvláštní, zdálo se, vzduch, zhoubný a zkažený, ho obklopoval jako neviditelný, průsvitný oblak. Syn pokorného a trpělivého otce, starého mládence kněze, sám byl trpělivý a pokorný, a dlouho nepozoroval oné zlověstné a tajemné předurčenosti, s jakou stékala na jeho nehezkou, rozcuchanou hlavu neštěstí. Rychle klesal a zvolna se zvedal; znovu klesal a znovu se zvolna zvedal, — větvičku za větvičkou, píseček za písečkem pracovitě stavěl své nepevné mraveniště vedle velké cesty života. A když se stal knězem, oženil se s hezkou dívkou a měl s ní syna a dceru, tu si pomyslil, že všechno se stalo u něho hezké a pevné jako u lidí, a že bude tak navždy. A žehnal Bohu, protože věřil v něho slavnostně a prostě: jako duchovní i jako člověk se zbožnou duší.

A stalo se to sedmého roku jeho štěstí, za horkého červencového poledne: šly se vesnické děti koupat a s nimi syn otce Vasilije, také Vasilij, a právě takový jako on, čerňounký a tichounký. A utonul Vasilij. Mladá žena popova, která přiběhla na břeh s lidmi, navždy si zapamatovala prostý a hrozný obraz lidské smrti; i táhlé hluché údery svého srdce, jako by každý úder jeho byl poslední; i neobvyklou průsvitnost vzduchu, v němž se pohybovaly známé, prosté, ale teď zvláštní a jakoby od země odtržené postavy lidí; i útržkovitost nejasných řečí, kdy každé vyslovené slovo se kulatí ve vzduchu a zvolna taje uprostřed nových rodících se slov. A na celý život pocítila strach z jasných slunečných dnů. Povstávají tehdy před jejíma očima široká záda, sluncem zalitá, bosé nohy, pevně stojící uprostřed polámaných hlávek kapusty, a rovnoměrné vzmachy něčeho bílého, jasného, na jehož dně kulatě se převaluje lehounké ticho, strašně blízké, strašně daleké a na věky cizí. A ještě dlouho potom, kdy Vasju pochovali a tráva vyrostla na jeho hrobě, žena popova stále ještě vytrvale opakovala modlitbu všech nešťastných matek: „Hospodine, vezmi si můj život, ale dej mi mé dítě!“

Brzo se počali všichni v domě otce Vasilije báti jasných letních dnů, kdy příliš světle hoří slunce a nesnesitelně se leskne rozpálená

jím klamavá řeka. Za takových dnů, kdy vůkol se radovali lidé, zvířata i pole, všichni domácí otce Vasilije s hrůzou se dívali na ženu jeho, úmyslně hlasitě rozmlouvali a smáli se, ale ona vstala, lenivá a mdlá, dívala se do očí upiatě a podivně, tak že se od pohledu jejího odvraceli, a mdle chodila po domě, hledajíc nějaké věci: klíče nebo lžičku nebo sklenici. Všechny věci, kterých bylo třeba, snažili se klásti zjevně, ale ona hledala dále, a hledala stále úporněji, stále neklidněji dle toho, jak stále výše stoupalo na nebi veselé, jasné slunce. Přicházela k muži, kladla chladnou ruku na jeho rameno a tázavě opakovala:

„Vasjo! Ale Vasjo!“

„Co, drahoušku?“ pokorně a beznadějně odpovídal otec Vasilij a chvějícími se, opálenými prsty se špinavými od země, nestříhavými nehty, opravoval její zcuchané vlasy. Byla ještě mladá a krásná, a na špatné domácí říze ležela její ruka jako mramorová: bílá a těžká. „Co, drahoušku? Nechtěla bys snad čajíku vypíti, nepila jsi ještě?“

„Vasjo, ale Vasjo?“ opakovala tázavě, snímala s ramene jako by zbytečnou a nepotřebnou ruku, a znovu hledala, stále netrpělivěji, stále neklidněji. Z domu, když obešla všechny neuklizené pokoje, šla do zahrady, ze zahrady na dvůr, pak opět do domu, a slunce zvedalo se stále výše a bylo viděti skrze stromy, jak se leskne tichá a teplá řeka. A krok za krokem, pevně se držíc rukou za šaty, zasmušile se ploužila za popovou ženou dcera Nasťa, vážná a zamračená, jako by i na její šestileté srdce už ulehl černý stín budoucnosti. Pečlivě dobíhala malinkýma nožkama velké roztržité kroky matčiny, z pod čela, se steskem se dívala na zahradu, známou, ale věčně tajemnou a klamavou, a volná ruka její smutně se natahovala po kyselém angreštu a nepozorovaně trhala, drásajíc se o ostré bodláčky. A od těchto ostrých jako jehla bodláčků a od kyselého chrupajícího angreštu bylo ještě teskněji a chtělo se skučet, jako opuštěnému štěněti.

Když se slunce zvedalo k zenitu, žena popova neprodyšně uzavírala okenice ve svém pokoji a ve tmě do opilosti pívala, z každé skleničky čerpajíc ostrý stesk a palčivou vzpomínku na zahynulého syna. Plakala a vypravovala táhlým neohebným hlasem, jakým čtou knihy nedovední čtenáři, vypravovala stále totéž, stále totéž, o tichounkém, čerňounkém chlapečkovi, který žil, smál se a zemřel; a ve zpívavých jejích krušných slovech z mrtvých vstaly oči jeho i úsměv i stařecky rozumná řeč.

„Vasjo, povídám mu, Vasjo, proč ubližuješ kočičce? Není třeba ubližovati. Bůh všechny poručil litovati: i koníčky, i kočičky, i kuřátka. A on, drahoušek, zvedl ke mně svá jasná očička a povídá: ‚A proč kočka nelituje ptáčků?‘ Tuhle holoubci různá ptačátka vyvádějí, ale kočka holoubky snědla, a ptačátka stále hledají, hle-da-jí, hledají mamičku.“

A otec Vasilij pokorně a beznadějně ji poslouchal, a venku pod zavřenou okenicí uprostřed devětsilů, řepní a hluchavek seděla na zemi Nasťa a smutně si hrála s pannou. A vždy spočívala hra její

v tom, že panna úmyslně neposlouchala a ona ji trestala, bolestně jí vykrucovala ruce i nohy a sekala kopřivami.

Když otec Vasilij poprvé uviděl opilou ženu a dle blouznivě rozčileného, trpce radostného obličeje jejího pochopil, že je to navždy, celý se sevřel a zasmál se tichým, nesmyslným chechtotem, mna si suché, horké ruce. Dlouho se smál a dlouho si mnul ruce, byl vytrvalý, snaže se udržeti nemístný smích, a odvrátiv se stranou od hořce plačící ženy, kuckal se tajně do ruky jako školáček. Ale pak rázem zvážněl a čelisti jeho se semkly jako železné, ani slova útěchy nemohl říci zmítající se ženě, ani slova něhy jí nemohl říci. Když žena usnula, pop třikrát ji pokřižoval, vyhledal v zahradě Nasťu, chladně ji pohladil po hlavě a šel do polí.

Dlouho šel pěšinkou uprostřed žita vysoko se zvedajícího a díval se dolů na měkký bílý prach, uchovávající tu a tam hluboké stopy podpatků a okrouhlé živé rysy něčích bosých nohou. Klasy cestě nejbližší byly sehnuty a polámány, některé ležely napříč pěšinky a klas jejich byl rozmačkaný, tmavý a plochý.

Na záhybu pěšinky se otec Vasilij zastavil. V předu a okolo, daleko na všechny strany, houpaly se na tenkých stéblech klasy, nad hlavou byla nekonečná ohnivá červencová obloha, zbělelá horkem, a jiného nic: ani stromku, ani stavení, ani člověka. Sám byl, ztracený uprostřed hustých klasů před tváří vysoké plamenné oblohy. Otec Vasilij zvedl oči nahoru, byly malinké, vpadlé, černé jako uhel, a jasným světlem hořel v nich odražený nebeský plamen, přiložil ruce ke hrudi a chtěl něco říci. Zachvěly se, ale nepoddaly se sevřené železné čelisti; skřípnuv zuby, násilím je pop roztáhl, a s tímto pohybem rtů jeho, podobajícím se křečovitému zívání, zazněla hlasitá, zřetelná slova:

„Já — věřím."

Bez ozvěny ztrácelo se v prázdnotě oblohy a hustých klasů toto modlitebné zaúpění, tak šíleně podobné výzvě. A jako by někomu odporoval, někoho vášnivě přesvědčoval a varoval, znovu opakoval:

„Já, věřím."

A vrátiv se domů, znovu, smetíčko za smetíčkem, počal stavěti své rozbité mraveniště; dohlížel, jak krávy dojili, sám rozčesal zasmušilé Nastě dlouhé, tvrdé vlasy, a nehledě na pozdní hodinu, jel deset verst daleko ke krajskému lékaři, aby se poradil o nemoci ženině. A doktor dal mu lahvičku s kapkami.

II.

Otce Vasilije nemiloval nikdo, ani farníci, ani stádo. Kostelní službu obstarával špatně, neskvěle; měl suchý hlas, mluvil nesrozumitelně, tu pospíchal tak, že mu ďakon sotva stačil, tu nepochopitelně se loudal. Zištný nebyl, ale tak neobratně přijímal peníze, že ho všichni považovali za velmi chtivého a za zády se mu posmívali. A všichni vůkol věděli, že je velmi nešťastný v životě, a s odporem se ho stranili, považujíce každou schůzku a rozhovor s ním za špatné

znamení. Na své jmeniny, které slavil 28. listopadu, pozval k obědu mnohé hosty, a na jeho hluboké poklony odpovídali všichni souhlasně, ale přicházelo jenom stádo, a z vážených farníků se neobjevil nikdo. I bylo stydno před stádem, a nejvíce urážku cítila popova žena, jíž marně se ztratily z města přivezené zákusky a vína.

„Nikdo k nám ani jíti nechce," pravila, bojácná a smutná, když se rozcházeli napití a rozpustilí hosté, kteří si nevážili ani drahých vín, ani zákusek a všechno hltali jakoby v propast.

Nejhůře ze všech choval se k popovi kostelní starosta Ivan Porfiryč Koprov; zjevně opovrhoval nešťastníkem a pak, když byly ve vsi známy hrozné občasné záchvaty opilství ženy popovy, odepřel líbati popovi ruku. A dobrosrdečný ďakon marně ho přesvědčoval:

„Styď se! Ne člověku se klaníš, ale hodnosti."

Ale Ivan Porfiryč úporně nechtěl oddělovati hodnost od člověka a namítal:

„Je to člověk, který nestojí za to. Ani sebe spravovati nedovede, ani ženu. Což je to pořádek, aby u duchovní osoby žena se opíjela, nesvědomitě, beze studu? Ať si zkusí moje se opíjet, vyhnal bych ji."

Ďakon vyčítavě pokyvoval hlavou a vypravoval o Jobovi, který tolik vytrpěl: jak ho Bůh miloval a odevzdal Satanovi na zkoušku, ale pak za všechna muka stonásob odměnil. Ale Ivan Porfiryč posměšně se usmíval do vousů a bez rozpaků přerušoval řeč, která se mu nelíbila:

„Není třeba řeči, sami víme. Ten Job, to byl spravedlivý, svatý člověk, a tohle kdo je? Jaká u něho spravedlnost? Jsi ďakon, raději si na něco jiného vzpomeň: Bůh lotra znamená. To je také přísloví, ne bez rozumu složené."

„No, počkej, on ti pop poví, zač toho je loket, když mu ruku nepolíbíš. Z církve tě vyžene."

„Podíváme se."

„Podíváme se."

A vsadili se o čtvrtku višňovky, vyžene-li pop, nebo nevyžene-li. Vyhrál starosta; směle se odvrátil, a natažená ruka, skořicová opálením, opuštěna zůstala ve vzduchu, a sám otec Vasilij silně se začervenal, ale neřekl ani slova.

A po tomto případu, o němž mluvila celá ves, posílen byl Ivan Porfiryč v mínění, že pop je špatný a nehodný člověk, a počal sedláky popichovat, aby si stěžovali na otce Vasilije v eparchiátu a prosili o jiného duchovního. Sám Ivan Porfiryč byl bohatý, velmi šťastný a všemi vážený člověk. Měl representativní obličej s pevnými vypouklými tvářemi a ohromným černým vousem, právě tak černé vlasy se táhly po celém jeho těle, zvláště po nohou a hrudi, i věřil, že tyto vlasy mu přinášejí obzvláštní štěstí. Věřil v to tak pevně jako v Boha, považoval se vyvolencem mezi lidmi, byl hrdý, sebedůvěřivý a neustále veselý. Při hrozné železniční katastrofě, kde zahynulo mnoho lidí, ztratil jen čepici, která zasypána byla hlinou.

„A i ta byla stará!" samolibě dodával a stavěl tento případ za obzvláštní svou zásluhu.

Všechny lidi upřímně považoval za podlé chlapy a hlupáky, neznal lítosti ani k oněm, ani k těmto, a vlastnoručně škrtil štěňata, která mu každoročně v hojné míře přinášela černá čubka Cyganka. Jedno štěně, které bylo nejsilnější, ponechával pro chov, a když byl požádán, ochotně rozdával ostatní, protože pokládal psy za užitečná zvířata. V úsudcích svých byl Ivan Porfiryč bystrý, ale nedůkladný, a snadno ustupoval od nich, často sám toho nepozoruje, ale činy jeho byly pevné, rozhodné a téměř vždy bez chyby.

A všechno to činilo starostu strašným a neobyčejným v očích polekaného popa. Při setkání prvý s nepříslušící se rychlostí snímal klobouk se širokou střechou, a odcházeje, cítil, jak častější a spěchavější se stávají jeho kroky, kroky člověka, jemuž je stydno i hrozno, a jak se zaplétají do dlouhé řízy jeho žilnaté nohy. Jako by se všechen krutý, záhadný osud jeho vtělil do těchto ohromných černých vousů, chlupatých rukou a přímé pevné chůze, a neskrčí-li se otec Vasilij celý, nevzdálí se, neschová za své zdi, to hrozné, vypasené zvíře ho rozdrtí jako mravence. A všechno, co náleželo Ivanu Porfiryči Koprovu a dotýkalo se ho, zajímalo popa tak, že někdy po celé dny nemohl mysliti na nic jiného kromě starosty, jeho ženy, jeho dětí a bohatství. Pracuje v poli spolu s rolníky, sám se podobaje rolníku ve svých hrubých zamazaných botách a konopné košili, otec Vasilij často se obracel ke vsi a prvé, co viděl po kostelu, byla červená plechová střecha starostova dvouposchoďového domu. Pak uprostřed zchumlané větrem zeleně snažil se pracně vyhledati dřevěnou ztemnělou střechu svého domku; a bylo v těchto dvou nepodobných si střechách cosi takového, co působilo teskně a beznadějně v srdci popově.

Jednou o pozdvihování přišla žena popova z kostela celá uplakaná a vypravovala, že Ivan Porfiryč ji urazil. Když popaďja šla na své místo, řekl ze svého sedadla tak hlasitě, že to všichni slyšeli:

„Ta opilkyně se neměla do kostela ani pouštět. Hanba!“

Žena popova vypravovala a plakala, a otec Vasilij viděl s neúprosnou a hroznou jasností, jak sestárla a poklesla za čtyři roky od smrti Vasjovy. Mladá ještě byla, ale ve vlasech se jí už proplétaly stříbřité niti, a bílé zuby počernaly, a opuchly oči. Teď kouřila, a podivno i bolestno bylo viděti v rukou jejích papirosku, kterou držela nedovedně, po žensku, mezi dvěma vzpřímenými prsty. Kouřila a plakala, a papiroska se chvěla v jejích od slz opuchlých rtech.

„Hospodine, zač? Hospodine?“ teskně opakovala, a s tupou upiatostí se dívala v okno, za nímž drobně zářijově mžilo. Skla byla od vody kalná, a přízračným, rozplývajícím se stínem houpala se obtížená bříza. V domě ještě netopili, litujíce dříví, a vzduch byl syrový, chladný a neútulný, jako venku.

„Co s nimi počneš, Nastěnko?“ ospravedlňoval se pop, mna si horké, suché ruce. „Je třeba trpět.“

„Hospodine! Hospodine! A není nikoho, kdo by se zastal!“ plakala popaďja, a v koutě v tvrdých, zcuchaných vlasech nehybně a suše hořely vlčí oči zasmušilé Nasti.

K noci se popaďja napila, a tu počalo pro otce Vasilije ono nejhroznější, nejhnusnější a nejubožší, o čem nemohl přemýšleti bez smyslné hrůzy a nesnesitelného studu. V chorobné temnotě zakrytých okenic, uprostřed příšerných blouznění, rozených alkoholem, za táhlých zvuků úporné řeči o zahynulém prvorozenci, objevila se u ženy šílená myšlenka: rodit nového syna a v něm vzkříšen bude předčasně zahynulý. Vzkříšen bude jeho milý úsměv, vzkříšeny budou jeho oči, zářící tichým světlem, i tichá rozumná řeč jeho, vzkříšen bude on celý v kráse svého neposkvrněného dětství, jaký byl v onen hrozný červencový den, kdy jasně svítilo slunce a oslepitelně se leskla zrádná řeka. A spalujíc se v šílené naději, celá červená a ošklivá zachvátivším ji ohněm, popaďja žádala na muži něhy, poníženě o ni prosila. Krášlila se a pohrávala si s ním, ale hrůza nescházela s jejího temného obličeje, trapně se snažila státi se znovu onou něžnou a toužčenou, jakou byla před desíti lety, a dělala skromný dívčí obličej a šeptala naivní dívčí řeči, ale opilý jazyk ji neposlouchal, skrz sklopené řasy ještě jasněji a srozumitelněji míhalo se světlo vášnivé touhy, a nescházel úžas s temného obličeje jejího muže. Zakrýval si rukama horkou hlavu a bezmocně šeptal:

„Není třeba! Není třeba!“

Tu klekala a chraptivě snažně prosila:

„Smiluj se! Dej mi Vasju! Dej mi, pope! Dej, povídám ti, prokletý!“

A do těsně uzavřených okenic úporně bušil podzimní déšť a těžce a hluboko vzdychala nepříjemná noc. Odříznuti stěnami a nocí od lidí a života, jako by se točili ve vichru divokého a bezvýchodného snu, spolu s nimi se točily, neumírajíce, divoké stesky a prokletí. Samo šílenství stálo u dveří; jeho dechem byl palčivý vzduch, jeho očima nachové světlo lampy, dusící se v hlubině černého zakouřeného cylindru.

„Nechceš? Nechceš?“ křičela popaďja a v silné touze po mateřství trhala na sobě šat, beze studu obnažujíc všechno, rozohněná a hrozná, jako bacchantka, dojímavá i ubohá, jako matka tesknící po synovi. „Nechceš? Tak tedy před Bohem ti říkám, na ulici půjdu! Nahá půjdu! Sama prvému muži okolo krku se vrhnu! Dej mi Vasju, prokletý!“

A vášeň zvítězila nad smyslným popem. Za dlouhých stonů podzimní noci, za zvuků šílených řečí, kdy sám věčně lhoucí život jako by obnažoval své temné, tajemné útroby, v jeho zakaleném vědomí míhala se jako jitřenka podivná myšlenka: na jakési zázračné vzkříšení, na jakousi dalekou a zázračnou možnost. A na zběsilou vášeň své ženy on, smyslný i stydlivý, odpovídal také takovou zběsilou vášní, v níž bylo všechno: i světlá naděje, i modlitba, i nezměrné zoufalství velikého zločince.

Pozdě v noci, když popaďja usnula, otec Vasilij vzal klobouk a hůl, a neoblíkaje se, v staré bavlněné říze, odešel do polí. Jemný vodní prach vlažnou i chladnou vrstvou ležel nad rozmoklou zemí, černá byla obloha jako země, a velkou nepříchylností dýchala pod-

zimní noc. Ve tmě její beze stopy zapadal člověk, klepla hůl o nahodilý kámen, a všechno ztichlo, a nastalo dlouhé mlčení. Mrtvý vodní prach svými ledovými objetími dusil každý nesmělý zvuk, a nehoupalo se zmrtvělé listí, a nebylo ani hlasu, ani křiku, ani stonu. Bylo dlouhé a mrtvé ticho.

A daleko za vsí, mnoho verst od obydlí, zazněl ve tmě neviditelný hlas. Byl nalomený, ztlumený a prázdný, jako ston největší opuštěnosti. Ale slova, vyslovená jím, byla jasná, jako nebeské světlo.

„Já — věřím," řekl neviditelný hlas. Výhrůžka i modlitba, výstraha i naděje byla v něm.

III.

Na jaře popaďja obtěžkala, celé léto nepila, a v domě otce Vasilija zavládl tichý a radostný klid. Jako dříve neviditelný nepřítel způsoboval rány: tu zdechl dvanáctipudový vepř, připravený k prodeji; tu se Nastě po celém těle rozlezly nějaké lišeje a neustoupily léčení, — ale všechno se snášelo lehce a popaďja se i tajně v duši radovala: stále ještě pochybovala o svém velkém štěstí, a všechny ty nepříjemnosti zdály se jí býti platem za ně. Zdálo se, že když pojde drahý vepř, onemocní Nasťa nebo se stane něco jiného zarmucujícího, tu že budoucího syna jejího nikdo se neodváží dotknout ani urazit. A za něho nejen dům a Nasťu, ale i sebe a duši svou by dala s radostí onomu neviditelnému a nemilosrdnému, který požadoval neustálých obětí.

Zkrásněla, přestala se bát Ivana Porfiryče a v kostele, jdouc na své místo, hrdě vypiala kulatý život a vrhala na lidi smělé, sebevědomé pohledy. Aby nějak neuškodila dítěti, přestala dělati těžkou domácí práci a celé dny trávila v sousedním zádušním lese, sbírajíc hřiby. Velmi se bála porodu a dle hřibů hádala, bude-li příznivý nebo ne; většinou vycházelo na jevo, že bude příznivý. Někdy uprostřed loňského slehlého listí, tmavého a páchnoucího, pod neproniknutelnou zelenou klenbou vysokých větví, našla rodinku bílých hříbků; těsně se tulily k sobě a s temnými hlavičkami, naivní, zdály se podobnými malým dětem a vyvolávaly ostrou něžnost a pohnutí. S oním zvláštním pravdivým úsměvem, jaký bývá u lidí, když mají pěkné myšlenky a jsou sami, opatrně odstraňovala okolo kořenů vláknitou, šedavě popelavou zemi; sedla si u hříbků a dlouho se jimi kochala, bledá trochu od zelených stínů lesa, ale krásná, klidná a dobrá. Pak opět šla rozvalitou a opatrnou chůzí těhotné ženy, a hustý les, v němž se skrývaly malé hříbky, zdál se jí živým, rozumným a laskavým. Jednou popadla s sebou Nasťu, ale ona skákala, hlučela, pobíhala mezi keři, jako rozveselené vlčátko, a překážela ženě popově v přemýšlení; a již ji s sebou nebrala.

I zima minula pěkně a klidně. Za večerů šila popaďja dětské košilky a povijany, zádumčivě rozkládajíc látku bílými prsty, ozářenými jasným světlem lampy. Rozkládala a uhlazovala rukou měkké tkanivo, jako by je laskala, a myslila na něco svého, zvláštního, ma-

teřského, a v modrém stínu stínítka krásný obličej její se zdál popovi osvětlený ze vnitra jakýmsi měkkým a něžným světlem. Boje se nějakým neopatrným pohybem polekat její krásnou a radostnou dumu, otec Vasilij tiše se procházel po pokoji, a nohy jeho v měkkých bačkorách došlapovaly neslyšně a jemně. Díval se tu na útulný pokoj, dobrý a příjemný jako přítel, tu na ženu, a všechno bylo hezké jako u lidí, a ze všeho vycházel radostný a hluboký klid. A duše jeho se tiše usmívala, a nepozoroval a nevěděl, že k čelu jeho, kdesi mezi obočím, mlčky přiléhá průsvitný stín velikého zármutku. Neboť i v těchto dnech klidu a oddechu nad životem jeho se těžce vznášel drsný a záhadný osud.

O Třech Králích, v noci, příznivě byla popaďja zbavena břemene chlapcem, i nazvali ho Vasilijem. Měl velkou hlavu a tenounké nožky, a cosi podivného — tupého a nesmyslného v nehybném pohledu kulatých očí. Tři roky strávili pop a jeho žena v strachu, pochybách i naději, a za tři roky bylo jasno, že nový Vasja se narodil idiotem.

V šílenství počatý, šíleným se objevil na svět.

IV.

Uplynul ještě jeden rok v těžké ztrnulosti hoře, a když se lidé vzpamatovali a podívali se vůkol — nade všemi myšlenkami a životem jich panoval strašný obraz idiota. Jako dříve se topilo v kamnech a vedlo se hospodářství, a lidé rozmlouvali o svých záležitostech, ale bylo něco nového a strašného: nikdo neměl ochoty žít, a tím všechno uváděno bylo v rozladění. Dělníci lenošili, nedělajíce, co jim poroučejí, a často bez příčiny odcházeli, a nové za dva — za tři dny uchvátil týž strašný stesk a lhostejnost a počali býti hrubými. Oběd podáván byl tu pozdě, tu záhy, a vždycky někdo u stolu scházel: buď popaďja, nebo Nasťa, nebo sám otec Vasilij. Odněkud se objevilo množství roztrhaného prádla i šatů, a popaďja stále tvrdila, že je nutno připlésti mužovi paty, a jako by spravovala, ale paty přece byly stále roztrhané, a otec Vasilij si natíral nohu. A za nocí se všichni převraceli a trápeni byli štěnicemi; lezly ze všech skulin, před očima lezly po stěně, a ničím nebylo lze zastavit jejich odporné útoky.

A ať šli lidé kamkoliv, ať dělali cokoli, ani na chvíli nezapomínali, že tam, v polotemném pokoji, sedí někdo neočekávaný a strašný, šílenstvím zrozený. Když vycházeli z domu na světlo, snažili se neobraceti se a nedívati se zpět, ale nemohli vydržet a obraceli se — a tu se jim zdálo, že sám dřevěný dům doznává strašnou přeměnu: celý jako by se stísnil a skrčil, a naslouchá onomu strašnému, co je chováno v jeho hlubině, a všechna jeho vytřeštěná okna, těsně zavřené dveře stěží zadržují křik smrtelného úleku. Popaďja často chodila na návštěvy a celé hodiny proseděla u ďakonice, — ale ani tam nenacházela pokoje: jako by mezi idiotem a ní nataženy byly tenké jako pavučiny niti a spojily je pevně a navždy. O odejde-li

na kraj světa, schová se za vysokými zdmi kláštera nebo i umře — i tam, ve tmě hrobu, potáhnou se za ní tenké jako pavučina niti a opletou ji neklidem a strachem. A nebyly klidné jejich noci; lhostejné byly obličeje spících, ale pod jich lebkou, v horečných vidinách a snech vyrůstal strašidelný svět šílenství, a vladykou jeho byl stále týž záhadný a hrozný obraz polodítěte, polozvířete.

Byla mu čtyři léta, ale ještě nezačal chodit a dovedl říci jen jediné slovo: „dej"; byl zlý a všechno chtěl, a když mu něčeho nedávali, hlasitě křičel zlým zvířecím křikem a vztahoval před sebe ruce s chtivě ohnutými prsty. Ve svých zvycích byl nečistý jako zvíře, všechno dělal pod sebe, na podložku, a měnit ji, bylo pokaždé mučením: se zlou potměšilostí vyčkal okamžiku, když se k němu skloní hlava matky nebo sestry, a vpínal se do vlasů rukama, vytrhávaje celé chuchvalce. Jednou kousl Nasťu; ta ho povalila na postel a dlouho a nelítostně ho bila, jako by nebyl člověk, ani ne dítě, ale kousek zlého masa; a po tomto případě rád kousával a výhrůžně cenival zuby jako pes.

Také těžko bylo ho krmit: chtivý a netrpělivý, nedovedl uvažovat o svých pohybech. Převrhoval hrníček, dávil se a zlostně natahoval k vlasům ruce s ohnutými prsty. I bylo odporné a strašné jeho vzezření: na uzounkých, docela ještě dětských ramenech seděla malá lebka s ohromným, nehybným a širokým obličejem, jako vzrostlého člověka. Cosi neklidného a lekajícího bylo v té divoké nepoměrnosti mezi hlavou a tělem, a zdálo se, že si dítě navléklo snad ohromnou a strašnou masku.

A jako dříve, počala pít zmučená popaďja. Pila mnoho, do ztráty vědomí a nemoci, ale ani mocný alkohol nemohl ji vyvésti ze železného kruhu, v jehož středu vládl hrozný a neobvyklý obraz polodítěte, polozvířete. Jako dříve hledala ve vodce palčivé a tíživé upomínky na zahynulého prvorozeného, ale nepřicházely, a těžká, mrtvá prázdnota nedarovala jí ani obrazu, ani zvuku. Všemi silami rozpáleného mozku vyvolávala milý obličej tichounkého hošíka, pozpěvovala písničky, jaké on zpíval, usmívala se, jako on se usmíval, představovala si, jak se dusil a zajíkal mlčelivou vodou; a už se zdálo, že se blíží a v srdci že se už zapaluje veliké, vášnivě toužené hoře — když náhle, nepostižně zraku i sluchu, všechno se propadlo, všechno zmizelo, a v chladné mrtvé prázdnotě objevila se hrozná a nehybná maska idiota. A zdálo se ženě popově, že podruhé pochovala Vasju a hluboko ho zakopala; i chtělo se jí rozbíti hlavu, v jejíž útrobách drze panuje cizí a odporný obraz. Ve strachu zmítala se po pokoji a volala muže:

„Vasiliji! Vasiliji! Honem, sem!"

Otec Vasilij přicházel a mlčky se usazoval v neosvětleném koutě; a byl tak neúčastný a klidný, jako by nebylo ani křiku, ani šílenství, ani strachu, — ani oči jeho nebylo viděti; a pod těžkým obloukem nad obočím nehybně se černaly dvě hluboké skvrny, od nichž vyhublý obličej se zdál býti podobný lebce. Opřev se bradou o kostnatou ruku, ustrnul v těžkém mlčení a nehybnosti, když uklidněná popaďja

s šílenou pečlivostí zahrazovala dveře, za nimiž se nacházel idiot. Zdvihala stoly a židle, naházela podušky a šaty, ale to se jí zdálo býti málo. A se silou opilého člověka odtrhovala s místa těžkou starodávnou pohovku a sunula ji ke dveřím, poškrabujíc podlahu.

„Židle dej stranou!" udychaná křičela na muže, a ten mlčky vstával, uvolňoval místo a znovu se posadil do svého kouta.

Na chvíli se popaďja uklidňovala a sedla si, zdržujíc rukou těžký dech, ale ihned vyskakovala a odhodivši s ucha rozpuštěné vlasy, s hrůzou naslouchala tomu, co se jí zdálo za stěnou.

„Slyšíš? Vasilije, slyšíš?"

Dvě černé skvrny nehybně se na ni dívaly a lhostejný vzdálený hlas odpovídal:

„Tam je ticho, on spí. Uklidni se, Nasťo."

Popaďja se usmívala radostně a světle, jako dítě, a nerozhodně přisedla si na kraj židle.

„Opravdu? Spí? Sám jsi viděl? Nelži, lhát je hříšno."

„Ano, viděl. Spí."

„A kdo to tam mluví?"

„Nikoho tam není. To se ti zdálo."

A ženě popově počalo býti tak veselo, že se hlasitě smála, laškovně pokyvovala hlavou a neurčitě odstrkovala někoho, jako by někdo zlý s ní chtěl žertovat a polekat ji, a ona pochopila žert a teď se směje. Ale bez ozvuku, jako kámen v bezednou propast, padal a hned umíral osamělý smích, a ještě se úsměškem křivila ústa, když v očích jejích už vzrůstal chladný strach. A takové ticho bylo, jako by se nikdy a nikdo nesmál v tomto pokoji, a s rozházených podušek a převržených židlí, takových podivných, dívá-li se na ně zdola, s těžké pohovky, nemotorně stojící na neobvyklém místě, — odevšad dívalo se na ni hladové očekávání jakéhosi strašného neštěstí, jakýchsi neznámých úžasů, dosud ještě člověkem nepocítěných. Obracela se k mužovi — v černém koutě nejasně se šedalo něco dlouhého, rovného, nejasného, jeho přízrak; skláněla se blíže — na ni se díval obličej, ale díval se ne očima, zakrytýma černým stínem obočí, ale bílými skvrnami ostrých lícních kostí a čela. A často, dýchajíc hlasitým dechem strachu, tiše úpěla:

„Vasjo! Bojím se tě. Jaký jsi, opravdu! Pojď sem ke světlu."

Otec Vasilij poslušně pokročil ke stolu, a teplé světlo lampy padlo na jeho obličej, ale nehřálo ho. Avšak byl klidný, nebylo na něm strachu, a to ženě popově stačilo. Přiblíživši ústa k samému uchu otce Vasilije, šeptem se tázala:

„Pope, ale pope! Pamatuješ na Vasju . . . na onoho Vasju?"

„Ne."

„Aha!" zaradovala se popaďja. „Také ne. Ani já ne. Je ti strašno, pope? Co? Strašno?"

„Ne."

„A proč stenáš ve snu? Proč stenáš?"

„Tak. Nejsem zdráv."

Popaďja se zlostně zasmála.

„Ty? Nejsi zdráv? To ty nejsi zdráv?“ píchla prstem v jeho kostnatou, ale širokou a pevnou hruď. „Proč lžeš?“

Otec Vasilij mlčel. Popaďja zlostně pohlédla na jeho chladný obličej, dávno nestříhané vousy, vystupující průsvitnými chuchvalci ze vpadlých tváří, a s odporem potrhla rameny.

„U — ach! Jaká jsi ocel! Protivný, zlý, chladný, jako žába. U — ach! Což jsem vinna, že se on narodil takový? No, mluv přece! Nač myslíš? Nač neustále myslíš? — myslíš? — myslíš?“

Otec Vasilij mlčel a pozorným, dráždivým pohledem zkoumal bledý a ztrápený obličej popaďjin. A když umlkaly poslední zvuky její nesouvislé řeči, tísnivé, nerušené ticho železnými kruhy uchvacovalo její hlavu a hruď a jako by dávila odtud rychlá a neočekávaná slova.

„Ale já vím! — Ale já vím. Já vím, pope.“

„Co víš?“

„Vím, nač myslíš. Ty —“ popaďja se zastavila a se strachem odstoupila od muže, „ty v Boha nevěříš. To je to.“ A když už řekla, pocítila, jak hrozné je, co řekla, a žalostný úsměv, prosící o slitování, pootevřel její opuchlé, pokousané rty, spálené vodkou a červené jako krev. I zaradovala se, když pobledlý pop ostře, a jako by poučoval, odpověděl:

„To není pravda. Uvaž, co mluvíš. Věřím v Boha.“

A opět mlčení, opět ticho — ale bylo v něm něco laskavého, měkce obklopujícího popaďju jako teplá voda. A sklopivši oči, stydlivě se tázala:

„Mohu, Vasjo — vypiju trochu? Dříve pak usnu, vždyť je už pozdě —“ nalila čtvrt sklenice vodky, nerozhodně přidala ještě a vypila do dna malými, neustálými doušky, jako pijí ženy. V hrudi počalo býti horko, chtělo se nějakého veselí, hluku a světla, a lidských zvučných hlasů.

„Víš, co uděláme, Vasjo? Pojďme si zahrát v karty, v „durački“. Zavolej Nasťu. To bude báječné: já ráda hraju v „durački“! Vasičko milý, zavolej! Políbím tě za to.“

„Je pozdě. Už spí.“

Popaďja dupla nohou.

„Probuď! — No, jdi.“

Přišla Nasťa, tenká, vysoká jako otec, s velkýma rukama, shrbnuvšíma v práci; bylo jí chladno, zkřehle se halila do krátkého šátku a mlčky zkoumala ušpiněné karty.

A mlčky usedli k veselé a směšné hře — v chaosu s míst posunutých a převržených věcí, uprostřed hluboké noci, kdy dávno už všechno spalo: i lidé, i zvířata, i pole. Popaďja žertovala, smála se, kradla ze hry trumfové karty, a zdálo se jí, že se všichni smějí a žertují — ale jen ztichl poslední zvuk její řeči, totéž nerušené a hrozné ticho smýkalo se nad ní a dusilo ji. A hrozno bylo dívati se na dva páry němých kostnatých rukou, nehlučně a zvolna se pohybujících po stole, jako by jen tyto ruce byly živé, a nebylo lidí, jimž by náležely. Zachvěvši se, s opile šíleným očekáváním nadpřirozeného, dí-

vala se přes stůl — dva chladné, dva bledé, dva zasmušilé obličeje osaměle vystupovaly ze tmy a houpaly se v podivném němém tanci — dva chladné, dva zasmušilé obličeje. Zabručevši cosi, popaďja se napila vodky, a znovu nehlučně se pohybovaly kostnaté ruce, a ticho počalo hučet, a kdosi nový, čtvrtý se objevil u stolu. Chtivě zkroucené prsty sbíraly karty, pak se posunovaly k ženě popově, běžely, jako pavouci, po jejích kolenách, vylézaly k hrdlu . . .

„Kdo tu je!“ vykřikovala popaďja a vstávala, a podivovala se, že všichni už stojí a s hrůzou na ni hledí. A byli jen dva: muž a Nasťa.

„Uklidni se, Nasťo! My jsme zde. Nikdo jiný.“

„A on?“

„On spí.“

Popaďja usedla, a na chvíli všechno se přestalo houpat a pevně stálo na svém místě. A obličej otce Vasilije byl dobrý.

„Vasjo! A co bude s námi, až začne chodit?“

Odpověděla Nasťa:

„Dnes jsem mu chystala večeři a viděla jsem: pohyboval nožičkou.“

„Není pravda —“ řekl pop, ale slovo toto zavznělo daleko a hluše — a rázem v zběsilém vichru zatočilo se všechno, zatančila světla i tma, a odevšad zahoupaly se na popaďju přízraky bez očí. Houpaly se a slepě na ni lezly, ohmatávaly ji zkroucenými prsty, rvaly šaty, dusily hrdlo, vpíjely se do vlasů a kamsi táhly. A ona chytala se olámanými nehty podlahy a křičela.

Popaďja zmítala hlavou, rozbíhala se kamsi na útěk a rvala na sobě šaty. A tak silná byla v zachvátivším ji šílenství, že s ní nemohli nic pořídit otec Vasilij a Nasťa a musili zavolati kuchařku a dělníka. Ve čtyřech ji přemohli, svázali ručníky ruce i nohy a položili na postel, a zůstal s ní samojediný otec Vasilij. Nehybně stál u postele a díval se, jak křečovitě se prohýbalo a krčilo tělo, a slzy tekly z pod zavřených víček. Křikem ochraptělý hlas volal:

„Pomozte! Pomozte!“

Divoce žalostné a hrozné bylo osamělé volání o pomoc, a odnikud nebylo odpovědi. Jako rubáš je zahalovalo hluché a lhostejné ticho, a bylo mrtvé v tomto šatě mrtvých; nechutně zvedaly nohy převržené židle a stydlivě se leskly svými spodky; roztržitě se křivila stará pohovka, a noc mlčela. A stále slabší, stále žalostnější se stávalo osamělé volání o pomoc.

„Pomozte! Bolí. Pomozte! Vasjo, drahý můj Vasjo . . .“

Chladným a podivně klidným pohybem, nehýbaje se s místa, otec Vasilij zvedl ruce a vzal se za hlavu, jako před půlhodinou popaďja, a právě tak beze spěchu a klidně spustil ruce, a mezi prsty jich se chvěly dlouhé, z černa šedivé niti vlasů.

V.

Uprostřed lidí, jejich záležitostí a rozmluv, různil se otec Vasilij tak zřejmě, byl tak nevystižitelně cizí všemu, jako by nebyl člově-

kem, ale jen pohybující se obal jeho. Dělal všechno, co dělají jiní, rozmlouval, pracoval, pil a jedl, ale někdy se zdálo, že jen připomíná činy živých lidí, ale sám že žije v jiném světě, kam nemá nikdo přístupu. A kdokoli ho viděl, každý se ptal sebe, o čem přemýšlí tento člověk? — tak zřejmě byla narýsována hluboká duma na všech jeho pohybech. Byla v jeho těžké chůzi, ve váhavosti klopýtavé řeči, kdy mezi dvěma vyřčenými slovy zely černé propasti ztajené vzdálené myšlenky; jako těžká clona visela nad jeho očima, a zahalený byl daleký pohled, mlhavě se míhající z pod převislého obočí. Někdy bylo třeba dvakrát zavolat, dříve než uslyší a ozve se; jiným se zapomínal poklonit, a za to ho počali považovati hrdým. Tak se nepoklonil jednou Ivanu Porfiryči, ten se zprvu podivil, pak rychle dohonil zvolna kráčejícího popa.

„Zpyšněl jste, baťuško! Klanět se nechcete," posměšně řekl. Otec Vasilij nechápavě na něho pohlédl, začervenal se lehce a omlouval se:

„Promiňte, Ivane Porfiryči: nevšiml jsem si."

Starosta přísně, se shora dolů chtěl pohlédnout na popa, a tu poprvé zpozoroval, že pop je vyšší postavy, ačkoliv se sám považoval za nejvyššího člověka v okolí. A cosi příjemného se zamihlo v tomto odhalení, a neočekávaně pro sebe starosta pozval:

„Zajděte někdy."

A dlouho se obracel a měřil očima popa. Příjemno bylo i otci Vasilijovi, ale jen na okamžik: za dva kroky táž neustálá duma, těžká a tuhá jako mlýnský žernov, potlačila upomínku na starostova dobrá slova a na cestě k ústům zdrtila tichý a nesmělý úsměv. A znovu přemýšlel — přemýšlel o Bohu, a o lidech, a o tajemných osudech lidského života.

A stalo se to při zpovědi: okovaný svou nehybnou dumou, otec Vasilij lhostejně dával jakési stařeně obvyklé otázky, když ho náhle překvapila podivnost, které dříve nezpozoroval; on stojí a klidně se vyptává na nejtajnější úmysly a city, a jakýsi člověk bázlivě se na něho dívá a odpovídá pravdu — onu pravdu, které není dáno znáti nikomu jinému. A vrásčitý obličej stařeny rázem se stal zvláštní a světlý, jako by kolem byla noc a jen na obličej padalo denní světlo. A neočekávaně, v polovici slova ji přerušuje, se tázal:

„A mluvíš pravdu, stařeno?"

Ale co odpověděla stařena, neslyšel. Spadla tma s jeho obličeje, a lesklýma, jakoby vymytýma očima udiveně se díval na obličej ženy, a obličej byl zvláštní — na něm byla načrtána jakási i jasná i záhadná pravda o Bohu i o životě. Na hlavě stařeny pod kartounovým šátkem zpozoroval otec Vasilij pěšinku — šedivý proužek kůže uprostřed pečlivě rozčesaných vlasů. A tato pěšinka, tato hluchá starost o starou, nehezkou, nikomu nepotřebnou hlavu, byly také pravdou: smutnou pravdou o věčně osamělém, věčně bědném lidském životě. A tu poprvé ve čtyřicátém roce svého bytí pochopil otec Vasilij Fivejskij očima i sluchem, i všemi city svými, že kromě něho

jsou na zemi jiní lidé — podobné mu bytosti, a že mají svůj život, své hoře — svůj osud.

„A děti máš?“ rychle se tázal, znovu přerušuje stařenu.

„Zemřely, baťuško.“

„Všechny zemřely?“ podivil se pop.

„Všechny zemřely,“ opakovala žena, a oči její zčervenaly.

„Jak pak žiješ?“ s nepochopením se tázal otec Vasilij.

„Jaký pak je náš život!“ zaplakala stařena. „Kdo almužničku podá, z toho také žiju.“

Vytáhnuv krk ku předu, otec Vasilij s výšky své ohromné postavy vpíjel se v stařenu očima a mlčel. A dlouhý kostnatý obličej jeho, věnčený visícími dolů vlasy, zdál se býti stařeně neobvyklý a hrozný, a ruce její, složené na hrudi, pochladly.

„No, jdi,“ zazněl nad ní drsný hlas.

... Podivné dni počaly otci Vasilijovi, a nebývalé se tvořilo v rozumu jeho. Dosud bylo tak: byla drobounká země, a na ní žil sám ohromný otec Vasilij se svým ohromným hořem a ohromnými pochybnostmi; a jiných lidí jako by vůbec nebylo. Teď však země vyrostla, stala se neobejmutelnou a celá obydlena byla lidmi, podobnými otci Vasilijovi. Bylo jich množství, a každý z nich žil po svém, po svém trpěl, po svém doufal a pochyboval, a uprostřed cítil se otec Vasilij jako osamělý strom v poli, okolo kterého náhle by vyrostl bezmezný a hustý les. Nebylo osamělosti, — ale spolu s tím skrylo se i slunce a prázdné světlé dálavy, a zhoustla tma noci.

Všichni lidi mluvili mu pravdu. Když neslyšel jejich pravdivých řečí, viděl jejich domy a obličeje: a na domech i na obličejích načrtána je neúprosná pravda života. Pop cítil tuto pravdu, ale nedovedl ji nazvat a chtivě hledal nové obličeje a nové rozmluvy. Zpovídajících se o vánočním postu nebývalo mnoho, ale každého z nich zdržoval u zpovědi po celé hodiny a vyptával se zkoumavě, vytrvale, vcházeje do nejskrytějších koutků duše, kam sám člověk nahlédne zřídka a se strachem. Nevěděl, co hledá, a neúprosně převracel všechno, na čem stojí a čím žije duše. V otázkách svých byl nelítostný a nestoudný, a strachu neznala jeho rodící se myšlenka. A už brzo pochopil otec Vasilij, že ti lidé, kteří mu říkají pouhou pravdu, jako samému Bohu, sami neznají pravdy o svém životě. Z tisíců jich malých, různých, nepřátelských pravd táhly mlhavé obrysy jedné veliké, vše řešící pravdy. Všichni ji ctili a všichni ji čekali, ale nikdo ji nedovedl nazvat lidským slovem — tuto ohromnou pravdu o Bohu i o lidech, i o tajemných osudech lidského života.

Počal ji cítit otec Vasilij a cítil ji tu jako zoufalství a šílený strach, tu jako lítost, hněv i naději. A byl jako dříve drsný a chladný na pohled, kdy rozum i srdce jeho už plovaly ve světle nepoznávané pravdy a nový život vcházel do starého těla.

V úterý, poslední týden před vánoci, otec Vasilij se pozdě vracel z kostela — v temné, studené síni zastavila ho čísi ruka, a ochraptělý hlas zašeptal:

„Vasiliji, nechoď tam.“

Dle strachu v hlase poznal, že je to popaďja, a zastavil se.

„Už hodinu na tebe čekám. Celá jsem zmrzla“ — zadrkotala zuby v náhlém chvění.

„Co se stalo? Pojďme.“

„Ne. Ne. Poslyš! Nasťa . . . vešla jsem, a ona stojí před zrcadlem a dělá obličej jako on, i ruce, jako on . . .“

„Pojďme.“

Násilím odvedl protivící se popaďju do pokojů, a tam, ohlížejíc se a chvějíc se chladem i strachem, vypravovala. Šla do pokoje zalít květiny a uviděla: Nasťa stojí tiše před zrcadlem, a v zrcadle je viděti její obličej; ale ne takový jako jindy, ale podivně nesmyslný, s divoce zkřivenými ústy a šilhajícíma očima. Potom také tiše Nasťa zvedla ruce, a zahnuvši napiatě prsty, jako idiot, vztáhla je k svému obrazu — a všechno okolo bylo tak tiché, a všechno to bylo tak strašné a tak pravdě nepodobné, že popaďja vykřikla a upustila konvičku. A Nasťa utekla. A teď opravdu neví, stalo-li se to skutečně, nebo se jí to jen zdálo.

„Zavolej Nasťu a sama odejdi,“ poručil pop.

Přišla Nasťa a zastavila se na prahu. Obličej měla dlouhý, kostnatý, jako otec, a stála, jak obyčejně on stál při rozmluvě: vytáhnuvši krk trochu stranou, se zasmušilým pohledem z pod čela. I ruce držela vzadu jako on.

„Nasťo! Proč to děláš?“ drsně, ale klidně tázal se otec Vasilij.

„Co?“

„Matka tě viděla před zrcadlem. Proč to děláš? Vždyť on je nemocný.“

„Ne, on není nemocný. Škube mne za vlasy.“

„Proč pak to děláš jako on? Což se ti líbí obličej, jako on má?“

Nasťa zasmušile hleděla stranou.

„Nevím,“ odpověděla. A s podivnou otevřeností pohlédla otci do očí a rozhodně dodala: „Líbí.“

Otec Vasilij se na ni zadíval a mlčel.

„A vám se nelíbí?“ polo přesvědčivě se tázala Nasťa.

„Ne.“

„A proč pak o něm přemýšlíte? Já bych ho zabila.“

Otci Vasilijovi se zdálo, že i nyní dělá Nasťa obličej jako idiot: cosi tupého a zvířecího proběhlo svaly a semklo oči.

„Jdi!“ ostře řekl. Ale Nasťa nehýbala se s místa a s touž podivnou otevřeností se dívala otci přímo do očí, a obličej její se nepodobal odporné masce idiota.

„A o mně nepřemýšlíte,“ řekla prostě jako nespornou pravdu.

A tu ve vzrůstající mlze zimního soumraku prošel mezi nimi, podobnými si i různými, tento krátký a podivný rozhovor:

„Jsi moje dcera? Nevěděl jsem to nějak. Víš?“

„Ne.“

„Pojď a polib mne.“

„Nechci.“

„Ty mne nemiluješ?“

„Ne. Nemiluji nikoho.“

„Jako já!“ a nozdry popovy nafoukly se zdržovaným smíchem.

„A vy také nikoho nemilujete? A maminku? Ona velmi pije. Také bych ji zabila.“

„A mne?“

„Vás ne. Hovoříte se mnou. Bývá mně vás líto. Víte, je to velmi těžké, když je takový syn — blbeček. Je strašně zlý. Nevíte ještě, jak je zlý. Živé rusy jí. Dala jsem mu deset rusů — a všechny snědl.“

Neodcházejíc od dveří, opatrně si přisedla na krajíček židle jako služka, složila ruce na kolena a čekala.

„Je teskno, Nasťo!“ zádumčivě řekl pop.

Pomalu a vážně souhlasila:

„Ovšem, je teskno.“

„A modlíš se k Bohu?“

„Jak by ne, modlím se. Jen večer, a ráno nikdy, je mnoho práce. Zameť, ustel, ukliď, nádobí umyj. Vaskovi čaj připrav, podej — sám víte, co je práce.“

„Jako služka,“ nejasně řekl otec Vasilij.

„Co říkáte?“ nepochopila Nasťa.

Otec Vasilij mlčel, nízko skloniv hlavu; a byl ohromný a černý na podkladě mlhavě se bělajícího okna, a slova jeho se zdála Nastě černá a lesklá, jako smalt. Dlouho čekala, ale otec mlčel, i nesměle se ozvala:

„Tatínku!“

Nezvedaje hlavy, otec Vasilij velitelsky mávl rukou jednou a podruhé. Nasťa vzdychla a zvedla se, ale jen se obrátila ke dveřím, cosi za ní zašumělo, dvě silné kostnaté ruce zvedly ji do vzduchu, a směšný hlas zašeptal jí do samého ucha:

„Obejmi mne kolem krku. Odnesu tě.“

„Co vy! Vždyť jsem velká.“

„To nevadí. Drž se.“

Těžko bylo dýchati, protože ruce svíraly ji jako železné obruče, bylo třeba sehnouti se ve dveřích, aby se neuhodila do hlavy, a nevěděla, je-li jí dobře nebo jen podivno. A nevěděla, zdálo-li se jí to, nebo otec skutečně zašeptal:

„Lituj maminku.“

Ale už pomodlivši se k Bohu a jdouc spat, Nasťa dlouho seděla na posteli a přemýšlela. Hubeňoučká záda její, s ostrými lopatkami a zjevnými články páteře, silně se hrbila; špinavá košilka spadla s ostrého ramene; objavši rukama koleno a houpajíc se, podobná černému rozzlobenému ptáku, zastiženému v poli mrazem, — dívala se před sebe nemrkajícíma očima, prostýma i záhadnýma, jako oči zvířete. A se zádumčivou umíněností zašeptala·

„A já bych ji přece zabila.“

Pozdě v noci, když všichni spali, otec Vasilij tiše vešel do pokoje, a obličej jeho byl chladný a drsný. Nepohlédnuv na Nasťu, postavil lampu na stůl a naklonil se nad tiše spícím idiotem. Ležel na znak, vypiav zkřiveně hruď, rozhodiv ruce, a malinká sevřená hlava

jeho padala zpět, bělajíc se malou seříznutou bradou. Ve snu, pod bledým odraženým světlem, padajícím se stropu, se zavřenými víčky, skrývajícími bezmyšlenkovitost očí, nezdál se jeho obličej takový strašný jako ve dne. A unavený byl jako obličej herce, zmučeného těžkou hrou, a okolo ohromných semknutých úst ležel stín drsného zármutku. Jako by dvě duše byly v něm, a když jedna spala, probouzela se druhá, vševědoucí a bědná.

Otec Vasilij zvolna se vzpřímil a s týmž přísným a lhostejným obličejem, nepohlédnuv na Nasťu, odešel do svého pokoje. Šel zvolna a klidně, těžkým a mrtvým krokem hluboké dumy, a tma rozprchávala se před ním, dlouhými stíny utíkala zpět a potměšile se kradla v patách. Obličej jeho jasně se bělel pod světlem lampy a oči, upiatě se dívaly ku předu, daleko ku předu, do samé hlubiny bezedného prostoru — zatím co zvolna a těžce přešlapovaly nohy.

Byla pozdní noc, a už po druhé kohouti zakokrhali.

VI.

Přišel Veliký půst. Jednobarevně zacinkal ztlumený zvon, a jeho šedivé, smutné, skromně volající zvuky nemohly rozervat zimní tišiny, ležící ještě nad zasněženými poli. Nesměle vyskakovaly ze zvonice v houšť mlhavého vzduchu, padaly dolů a umíraly, a dlouho nikdo z lidí se neobjevoval na tiché, ale stále vytrvalejší, stále důraznější volání malého kostela.

Ku konci prvého týdne přišly dvě stařeny, šedivé, mlhavé, hluché, jako samý vzduch umírající zimy, dlouho šuškaly bezzubými ústy a opakovaly — nekonečně opakovaly nejasné, úryvkovité stesky, které neměly počátku a nedocházely konce. Jako by i slzy i slova také sestaraly v dlouhé službě, a chtěly pokoje. Už odpuštěny byly jejich hříchy, ale ony toho nechápaly a stále o něco prosily — nejasné a mlhavé jako úryvky těžkého sna. Za nimi scházeli se lidé; a mnoho mladých, horkých slz, mnoho mladých slov, zaostřených a lesknoucích se, vřezalo se do duše otce Vasilije.

Když sedlák Semjon Mosjagin třikrát se k zemi poklonil a opatrně kráčeje, přistoupil k popovi — díval se na něho tento upiatě a ostře a stál v pose nepodobající se místu: vytáhnuv krk ku předu, složiv ruce na hrudi a prsty jedné popotahuje vousy. Mosjagin přistoupil těsně a podivil se: pop se na něho díval a tiše se smál, rozdouvaje nozdry jako kůň.

„A dávno tě očekávám," řekl s úsměvem pop. „Proč jsi přišel, Mosjagine?"

„Vyzpovídat se," rychle a ochotně odpovídal Mosjagin a přátelsky vycenil bílé zuby, takové rovné, jako by byly dle niti zaříznuty.

„Což bude ti lehčeji, až se vyzpovídáš?" pokračoval pop a usmál se vesele a přátelsky, jak se zdálo Mosjaginovi.

A také takovým úsměvem odpověděl:

„To se ví, že lehčeji."

„A je pravda, že jsi koně prodal, a ovci poslední prodal, a vůz zastavil?"

Mosjagin vážně a nespokojeně pohlédl na popa: obličej jeho byl lhostejný a oči sklopené. A oba mlčeli. Otec Vasilij zvolna se obrátil k zpovědnici a poručil:

„No, říkej hříchy."

Mosjagin odkašlal, poníženě se zatvářil a opatrně, hrudí i hlavou se přitisknuv ku knězi, hlasitým šepotem počal vypravovati. A tou měrou, jak mluvil, stále nedostupnější a drsnější se stával obličej popův — jako by zkameněl pod krupobitím bolestně bijících, nudných slov mužíka. A dýchal hluboko a často: jako by se dusil v onom nesmyslném, tupém a divokém, co se nazývalo životem Semjona Mosjagina a otáčelo se okolo něho jako černé kruhy neznámého hada. Jako by sám přísný zákon příčinnosti neměl moci nad tímto prostým i fantastickým životem: tak neočekávaně, tak šelmovsky — nehezky spojeny v něm byly malý hřích i velké utrpení, pevná, elementární vůle k stejné elementární, mohutné tvořivosti — i ubohý vzrůst někde na hranici mezi životem a smrtí. Jasný rozumem a lehce posměšný, silný jako lesní zvíře, snášelivý tolik, jako by v hrudi jeho bila celá tři srdce a když umíralo jedno nesnesitelným utrpením, druhá dvě dávala život novému, — mohl, zdálo se, přetrhnout samu zemi, na níž nemotorně, ale pevně stály jeho nohy. A ve skutečnosti dělo se tak: byl neustále hladový, hladověla jeho žena, i děti, i dobytek; a zakalený rozum bloudil jako opilý, nenacházeje dveří svého domu. V zoufalých napětích, vystavět něco, stvořit něco, řítil se k zemi — a všechno se rozsypalo, všechno padalo, všechno mu odpovídalo divokým posměškem a škodolibostí. Byl útrpný a vzal k sobě sirotka-nalezence, a všichni mu za to spílali; a sirotek požil trochu a umřel neustálým hladem a nemocí, a tu sám počal sobě spílat a přestal chápat, je-li nutno býti milosrdný nebo ne. Zdálo se, že slzy neměly vysýchat na očích tohoto člověka, výkřiky hněvu a rozčilení neměly ustrnouti na jeho ústech — a místo toho byl neustále veselý a žertovný, i vousy měl jakési nehezky veselé, ohnivě zrzavé vousy, v nich všechny vlásky jako by se točily a svíjely v nekonečném rozmarném tanci. Chodil při procesích vedle mladých dívek a dětí; zpíval žalostné písně vysokým měnivým hlasem, a tomu, kdo ho slyšel, chtělo se plakat, ale on se posměšně a tiše usmíval.

A hříchy jeho byly malicherné a obvyklé: tu zeměměřič, kterého vozil na Petrovku, dal mu o postu nedovolený piroh a on snědl; a tak dlouho o něm vypravoval, jako by ne piroh snědl, ale zavraždil někoho; tu roku loňského před přijímáním cigarettu vykouřil — a o tom mluvil dlouho a s bolestí.

„Skončil jsem," vesele, jiným hlasem řekl Mosjagin a setřel s čela pot.

Otec Vasilij zvolna k němu obrátil kostnatou hlavu.

„A kdo ti pomáhá?"

„Kdo pomáhá?" opakoval Mosjagin. „A nikdo nepomáhá. Těžko se živí obyvatelé, sám víš. Mezi jinými Ivan Porfiryč pomohl," mužík opatrně mrkl na popa: „dal tři pudy mouky, a k podzimu čtyři slíbil dát."

„A Bůh?“

Semjon vzdychl a obličej jeho sesmutněl.

„Bůh? Snad jsem si nezasloužil.“

Od zbytečných otázek popových počalo býti Mosjaginovi teskno: přes rameno úkosem se podíval na prázdný kostel, opatrně spočítal řídké vousy popovy, zpozoroval jeho shnilé černé zuby a pomyslil si: „Mnoho cukru asi jí.“ A vzdychl.

„Nač čekáš?“

„Nač čekám? A nač bych čekal?“

A znovu mlčení. V kostele se temnělo a chladno bylo, a chlad vnikal pod košili mužíkovu.

„Tak tedy i bude?“ tázal se pop, a slova jeho zněla daleko a hluše, jako hruda země na spuštěnou do hrobu rakev.

„Tak tedy i bude. Tak tedy i bude,“ opakoval Mosjagin a poslouchal svá slova. I viděl před sebou, co bylo v jeho životě: hladové obličeje dětí, výčitky, pekelná práce a tupá tíže pod srdcem, od níž se chce vodku pít a prát se; a ono bude opět, bude dlouho, bude neustále, dokud nepřijde smrt. Často mrkaje bílými řasami, Mosjagin vrhl na popa vlhký, zakalený zrak a setkal se s ostrýma lesknoucíma se očima — a něco uviděli v sobě blízkého, příbuzného a strašně smutného. Nevědomým pohybem se k sobě přiblížili, a otec Vasilij položil ruku na rameno mužíkovo; lehce a něžně lehla, jako podzimní pavučinka. Mosjagin laskavě trhl ramenem, důvěřivě zvedl oči a řekl, žalostně se usmívaje polovinou úst:

„A ulehčí se snad?“

Pop neslyšně sňal ruku a mlčel. Bílé řasy zamrkaly rychleji, ještě veseleji zatančily vlásky v ohnivě zrzavých vousech, a jazyk zableptal cosi nepochopitelného a nesrozumitelného.

„Ano. To je zřejmé, neulehčí se. Ovšem, mluvíte pravdu . . .“

Ale pop nedal mu ukončit. Mírně dupl nohou, obžehl mužíka hněvivým, nepřátelským pohledem a zasyčel na něho jako rozlícená užovka:

„Neplač! Nesmíš plakat! Řvou jako telata. Co mohu dělat?“ píchl se prstem do hrudi. „Co mohu udělat? Co já, jsem Bůh, nebo co? Jeho se ptej. No, ptej! Povídám ti.“

Strčil do mužíka.

„Klekni!“

Mosjagin klekl.

„Modli se!“

V zadu zvedal se prázdný a temný kostel, nad hlavou rozzlobený pop křičel: „Modli se, modli se!“ — a neuvažuje ani, Mosjagin rychle se pokřižoval a počal se k zemi sklánět. Rychlými a jednotvárnými pohyby hlavy, nezvyklostí všeho, co se stalo, vědomím, že celý je podroben jakési silné a záhadné vůli — bylo mužíkovi strašně i zvláště lehko. Neboť v samém tomto strachu před někým mohutným a přísným rodila se naděje na zastání a milost. A stále silněji tiskl se čelem ke studené podlaze, když pop krátce poručil: „Dost!“

Mosjagin vstal, pokřižoval se přede všemi nejbližšími obrazy, a vesele, s radostnou pohotovostí zatančily a zatočily se ohnivě zrzavé vousy, když znovu přistoupil k popovi. Teď jistě věděl, že se mu ulehčí, a klidně očekával další rozkazy.

Ale otec Vasilij jen na něho pohlédl s drsnou zvědavostí a dal odpuštění hříchů. U východu se Mosjagin obrátil: na tomže místě se rozplývavě temněla osamělá postava popova; slabé světlo voskové svíčky nemohlo ji celou obejmout, i zdála se ohromná a černá, jako by neměla určitých mezí a obrysů a byla jen částicí tmy, naplňující kostel.

Každým dnem stále více se objevovalo lidí u zpovědi a před otcem Vasilijem neustále se řadily vráščité i mladé obličeje. Stále tak vytrvale a drsně se vyptával, a po celé hodiny vcházela do jeho ucha ostýchavá nesrozumitelná řeč, a smysl každé řeči bylo utrpení, strach a velké očekávání. Všichni odsuzovali život, ale nikdo nechtěl umírat, a všichni na něco čekali, napiatě i vášnivě, a nebylo počátku očekávání, a zdálo se, že od samého prvého člověka jde. Prošlo všemi rozumy a srdci, zmizelé už ze světa i živé ještě, a tím bylo takové velitelské a mohutné. I trpké bylo, neboť vstřebalo v sebe všechen smutek nevyplněných nadějí, všechnu trpkost zklamané víry, všechen plamenný stesk bezmezné osamělosti. Šťávy srdce všech lidí, živých i mrtvých, živily je, a mocným stromem se rozprostřelo nad životem. A ztráceje se chvílemi uprostřed duší, jako poutník v nekonečném lese, ztrácel všechno, co vytrpěl, co drsným hořem věnčilo jeho hlavu, a sám počal na něco čekat — čekat netrpělivě — čekat hrozně.

Teď nechtěl lidských slz, ale tyto se lily nezadržitelně, mimo jeho vůli, a každá slza byla žádostí, a všechny jako otrávené slzy vcházely v jeho srdce. A s nejasným pocitem blízké hrůzy počal chápat, že není pánem lidí, ani sousedem jich, ale jejich sluhou a otrokem, a lesknoucí se oči velkého očekávání ho hledají a poroučejí mu — volají ho. Stále častěji s tajeným hněvem říkal:

„Jeho pros! Jeho pros!“

A odvracel se.

A v noci měnili se živí lidé v přízračné stíny a tiše zástupem chodili spolu s ním, myslili spolu s ním — a průsvitnými učinili stěny jeho domu a směšnými všechny zámky a ploty. A bolestné, divoké sny ohnivou stuhou se rozplétaly pod jeho lebkou.

* * *

V pátém týdnu postu, když jarem vonělo z polí a soumraky zmodraly a zprůsvitněly, dostala popaďja záchvat opilosti. Čtyři dny za sebou pila, křičela hrůzou a zmítala se, a pátého dne — v sobotu večer — zhasla ve svém pokoji lampičku, udělala z ručníku smyčku a pověsila se. Ale jakmile ji smyčka počala dusit, polekala se a zakřičela, a poněvadž dveře byly otevřeny, hned přiběhli otec Vasilij i Nasťa a osvobodili ji. Všechno omezilo se jenom na úlek, a více se také nemohlo stát, protože ručník byl nedovedně zavázán, a nebylo

možno se na něm uškrtit. Nejvíce ze všech se polekala sama popaďja: plakala a prosila za odpuštění; ruce i nohy se jí chvěly, a třásla se i hlava; a po celý večer nepouštěla od sebe muže a snažila se seděti blízko něho. Na její prosbu znovu rozsvítili zhaslou lampičku v jejím pokoji, a pak i přede všemi obrazy, i podobalo se to předvečeru velkého a jasného svátku. Po prvé chvíli úleku byl otec Vasilij klidný a chladně laskavý; ba žertoval i; vypravoval cosi velmi směšného ze seminářského života, pak přešel k docela vzdálenému dětství a k tomu, jak s chlapci jablka kradl. A tak těžko bylo si to představit, že ho jeho hlídač vedl za ucho, že Nasťa neuvěřila a nezasmála se, třeba sám otec Vasilij se smál tichým a dětským smíchem a obličej měl pravdivý a dobrý. Trochu se popaďja uklidnila, přestala úkosem hledět do tmavých koutů a když Nasťu poslali spat, tázala se muže, tiše a ostýchavě se usmívajíc:

„Polekal se's?"

Obličej otce Vasilije se stal nedobrý a nepravdivý, a usmály se jen rty, když odpověděl:

„Ovšem, polekal jsem se. Co tě to napadlo?"

Popaďja se zachvěla, jakoby náhle zavanuvším větrem, a nerozhodně pravila, rozbírajíc chvějícími se prsty třepení teplého šátku:

„Nevím, Vasjo. Tak velký stesk. A hrozím se všeho. Všeho se hrozím. Děje se něco, ale já ničeho nechápu, jak to. Hle, jaro jde, a za ním bude léto. Pak opět podzim, zima. A opět budeme seděti takhle jako teď — ty v onom koutě, já v tomto. Nezlob se, Vasjo, já chápu, že nelze jinak. A přece . . ."

Vzdychla a pokračovala, nezvedajíc očí od šátku:

„Dříve jsem se aspoň smrti nebála, myslila jsem, no, bude mi docela špatně, a já zemru. Ale teď i smrti se bojím. Co mám dělat, Vasiňko milý? Zase . . . píti?"

Zoufale zvedla na otce Vasilije smutné oči, a byl v nich stesk a zoufalství bez mezí a nejasná pokorná prosba o slitování. V městě, kde se učil Fivejskij, viděl jednou, jak umouněný Tatar vedl na porážku koně; měl zlomené kopyto a klátilo se na něčem, i došlapoval na kameny přímo zkrvaveným hnátem; bylo chladno, a bílá pára oblakem ho zahalovala, leskla se mokrá spařením srst, a oči dívaly se nehybně v před — a strašné byly svou pokorou. A takové oči měla popaďja. I pomyslil si, že kdyby někdo vykopal hrob, svýma rukama hodil tam tuto ženu a živou ji zemí zasypal, ten že by jednal dobře.

Popaďja marně se snažila rozkouřit chvějícími se rty uhaslou cigaretu a pokračovala:

„Zase on. Rozumíš, koho myslím. Ovšem, je dítě, a líto je ho, ale teď brzo začne chodit — zakousne mne. A odnikud není pomoci. Hle, tobě jsem si postěžovala, a co z toho? Co dělat, nevím."

Vzdychla a pomalu rozhodila dlaněmi. A vzdychl s ní celý nízký, stlačený pokoj, a zazmítaly se v úzkosti noční stíny, nehlučným zástupem obklopující otce Vasilije. Štkaly šíleně a natahovaly bezvládné ruce a prosily o slitování, o milost, o pravdu.

„A-a-a!“ dlouhým stonem se ozvala vyzáblá hruď popova. Vyskočil, ostrým pohybem převrhl židli a rychle počal chodit po pokoji, potřásaje složenýma rukama, šeptaje cosi, narážeje na židli jako slepý a šílený. A narážeje na stěnu, prchle ji ohmatával vyzáblými prsty a běžel zpět; a tak se točil v úzké kleci němých stěn, jeden z fantastických stínů, přijavší hrozný, neobvyklý obraz. A podivně odporujíce šílené hybnosti těla, nehybné jako slepce, zůstávaly jeho oči, a v nich byly slzy — prvé slzy od smrti Vasjovy.

Zapomenuvši na sebe, popaďja s hrůzou sledovala muže a křičela:

„Vasjo, co je ti? Co je ti?“

Otec Vasilij se ostře obrátil, rychle přistoupil k ženě, jako by ji chtěl rozdrtit, a položil na hlavu těžkou poskakující ruku. A dlouho v mlčení ji držel, jako by žehnal a odpuzoval zlo. A řekl, a každý hlasitý zvuk v slově byl jako zvučná kovová slza:

„Ubohá! Ubohá!“

A znovu si počal rychle chodit, ohromný a strašný ve své zoufalosti, jako zvíře, jemuž vezmou mláďata. Obličej jeho rozlíceně sebou cukal, a poskakující rty lámaly úryvkovitá, bezmezně bědná slova:

„Ubohá! Ubohá! Stále ubozší! Všichni pláčou. A není pomoci! O-o-o!...“

Zastavil se a zvednuv vzhůru upiatý pohled, pronikaje jím strop i mlhu jarní noci, zakřičel pronikavě a rozlíceně:

„A ty to trpíš! Trpíš! Tak co...“ Vysoko zvedl zaťatou pěst — ale u nohou jeho, objavši rukama kolena, zmítala se v hysterické křeči popaďja a nesrozumitelně mluvila, zajíkajíc se slzami i smíchem.

„Není třeba! Není třeba! Holoubku milý. Nebudu již!...“

Probudil se a zavřeštěl idiot; přiběhla polekaná Nasťa — a čelisti popovy se zamkly jako železné. Mlčky a na pohled chladně ošetřil ženu, uložil ji do postele, a když usnula, držíc jeho ruku v obou svých rukou, proseděl u postele do rána. A po celou noc do rána hořely před obrazy lampičky a bylo jako v předvečer velkého a jasného svátku.

Druhého dne byl otec Vasilij jako vždy chladný a klidný a ani slovem nevzpomněl toho, co se stalo. Ale v jeho hlase, když mluvil se svou ženou, v jeho pohledu, obráceném k ní, byla tichá něžnost, kterou jen ona mohla zachytiti svým zmučeným srdcem. A tak silná byla tato mužná, mlčelivá něžnost, že ostýchavě se usmálo zmučené srdce a v hloubi, jako drahocenný dar, uchovalo úsměv. Málo spolu mluvili, a prosté i obvyklé byly skoupé řeči; zřídka bývali spolu, rozrůzněni životem — ale srdcem strádání plným neustále se hledali; a nikdo z lidí — ani sám hrubý osud nemohl, zdálo se, uhodnout, s jakým beznadějným steskem a něžností milují. Už dávno, od narození idiota přestali býti mužem a ženou a podobali se něžným a nešťastným milencům, kteří nemají naděje na štěstí, a ani samo blouznění nesmí přijmouti živého obrazu. A vrátily se ženě ztracený stud a touha po kráse; červenala se, když muž viděl její nahé ruce, a cosi

takového učinila se svým obličejem a vlasy, čím zmládly a staly se novými a v přísném smutku svém podivně krásnými. A když přicházel strašný záchvat opilství, popaďja mizela v temnotě svého pokoje, jako se schovávají psi, když pocítí počátek vztekliny, a osaměle a mlčky snášela boj s šílenstvím a se vrozenými jim přízraky. A každé noci, když všechno spalo, popaďja neslyšně se přikradla k posteli mužově a žehnala jeho hlavu, odháněјíc od ní stesk a zlé myšlenky. Chtěla by líbat jeho ruku, ale neodvážila se, a tiše odcházela zpět, nejasně se bělajíc ve tmě, jako ony mlhavé a smutné obrazy, které v noci vyvstávají nad močály a nad hroby zemřelých a zapomenutých lidí.

VII.

Stále tak jednozvučně a unyle vyzváněl velkopostní zvon, a zdálo se, že každým nejasným úderem nabírá novou sílu nad svědomím lidí: stále více se jich scházelo, a odevšad táhly se ke kostelu jednobarevné, jako hlas zvonu, mlčelivé postavy. Ještě noc vládla nad obnažujícími se poli a ještě nezačaly zurčet zamrzlé potůčky, když na všech pěšinkách, na všech cestách objevili se lidé a přísně mlčelivým řetězem, osamělí a čímsi svázaní, pohybovali se k jednomu neviditelnému cíli. A každého dne od časného rána do pozdního večera stály před otcem Vasilijem lidské obličeje, tu jasně ve všech svých vráskách osvětlené žlutým světlem svěc, tu nejasně vystupující z temných koutů — jako by i sám vzduch kostela se proměnil v lidi, čekající na milost a pravdu. Lidé se tísnili, nemotorně se strkajíce, a dupajíce nohama, nepevným, odlišným pohybem klekali, vzdychali a s neúprosnou vytrvalostí nesli popovi své hříchy a svá hoře.

A každého utrpení a hoře bylo tolik, že by stačilo na deset lidských životů, a popu, ohlušenému, rozptýlenému, se zdálo, že celý živý svět přinesl mu své slzy a muka a čeká od něho pomoci — čeká pokorně — čeká velitelsky. Hledal kdysi pravdu, a teď se jí zajíkal, touto nemilosrdnou pravdou utrpení, a v trapném vědomí bezvlády chtělo se mu běžet na kraj světa, zemřít — aby neviděl, neslyšel, nevěděl. Pozval k sobě lidské hoře, a hoře přišlo. Jako obětnice plápolala jeho duše, a každého, kdo k němu přicházel, chtělo se mu sevříti v bratrské oběti a říci: „Ubohý příteli, pojď, budeme spolu zápasit i plakat i hledat. Neboť odnikud není člověku pomoci.“

Ale toho od něho neočekávali životem zmučení lidé, a se steskem, s hněvem, se zoufalstvím opakoval:

„Jeho pros. Jeho pros.“

Smutně mu věřili a na místo jich nastupovaly nové šedivé řady a znovu, jako rozlícený, opakoval strašná a nemilosrdná slova:

„Jeho pros. Jeho pros.“

A několik hodin, kdy poslouchal pravdu, zdálo se mu býti lety, a to, co bylo ráno před zpovědí, bledlo a mlhavělo, jako všechny obrazy dávné minulosti. Když poslední odcházel z kostela, vládla už tma, a tiše zářily hvězdy, a mlčelivý vzduch jarní noci něžně se laskal. Ale on nevěřil v klid hvězd; zdálo se mu, že i odtud z těch vzdá-

lených světů se nesou stony a výkřiky i nejasné prosby o slitování. A tak stydno mu bylo, jako by spáchal všechny zločiny, jaké jsou na světě, prolil všechny slzy, rozdrásal a na kousky roztrhal lidská srdce. Stydno mu bylo před stlačenými domy, okolo kterých šel, stydno mu bylo vejíti do svého domu, kde cele a prchle, silou zla a šílenství, vládl strašný obraz polodítěte, polozvířete.

A do kostela šel každého rána tak, jako jdou lidé na potupnou a strašnou popravu, kde katy se jeví všichni: i lhostejná obloha, i vyděšený, nesmyslně se chechtající lid, i vlastní nemilosrdná myšlenka. Každý trpící člověk byl katem pro něho, bezmocného sluhu všemohoucího Boha, — a bylo katů tolik, kolik lidí, a bylo tolik knut, kolik důvěřivých a vyčkávavých pohledů. Všichni byli neúprosně vážní a nikdo se popovi nesmál, ale každou chvíli s chvěním očekával výbuch jakéhosi hrozného satanského chechtotu a bál se obraceti se k lidem zády. Všechno divoké a zlé se rodí za zády člověka, ale dokud se dívá, nikdo se ho neodváží napadnout. A dívá se, mučė svým pohledem, a často se dívá v onu stranu, kde u lavice stojí Ivan Porfiryč Koprov.

Jediný on hlasitě rozmlouval v kostele, klidně obchodoval se svíčkami a dvakrát posílal kostelníka a chlapce sbírat peníze. Pak hlučně počítal měďáky, rovnaje je do hromádek, a často rachotil zámkem; když všichni klekali, on jen nakláněl hlavu a křižoval se; a bylo viděti, že považuje sebe blízkým a nutným Bohu člověkem, a ví, že bez něho by Bohu bylo těžko zaříditi všechno tak hezky a v takovém pořádku. Dávno od počátku postu zlobil se na otce Vasilije, že tento tak dlouho zpovídá: nemohl pochopiti, jaké mohou míti tito lidé zajímavé a velké hříchy, které by stály za dlouhou řeč. A svaloval to na neznalost otce Vasilije, žíti a zacházeti s lidmi. „Myslíš, že to ocení?“ říkal dobrosrdečnému ďakonovi, ztrápenému, jako celé stádo, těžkou velkopostní prací. „Nemají proč. Jemu se přece smáti nebudou.“

Ale to, že otec Vasilij byl drsný, se mu líbilo, jako jeho velká postava; opravdový duchovní sluha zdál se mu podobný přísnému a čestnému kupeckému mládenci, který musí požadovati přesný a opravdový účet. Sám Ivan Porfiryč připravoval se k přijímání vždy poslední týden a dlouho se chystal k zpovědi, snaže se upomenout si a sebrat všechny malé hříchy. A byl na sebe hrdý, že hříchy měl právě v takovém pořádku jako záležitosti.

Ve středu o bolestném týdnu, když síly už počaly otce Vasilije opouštěti, měl zvláště mnoho zpovídajících se. Poslední byl nehodný mužíček Trifon, mrzák, ploužící se na berlách po Znamensku a okolních vsích. Místo nohou, kdysi dávno už rozmačkaných při tovární práci a uříznutých u samého břicha, měl krátké pahýly potažené koží; na nadzvednutých od berlí ramenech hluboko seděla špinavá, jako koudelí pokrytá hlava, s rovněž tak špinavými, zcuchanými vousy a drzýma očima žebráka, opilce a zloděje. Byl odporný a špinavý jako zvíře, převaloval se v blátě a prachu jako had, a právě tak temná a tajemná, jako duše zvířat, byla jeho duše. Těžko bylo pochopiti, jak žije takový, a on žil, opíjel se, pral se, ba i ženy měl, nějaké

fantastické, nepravdě podobné ženy, které se právě tak málo podobaly člověku jako on.

Otec Vasilij se musil nízko naklonit, aby přijal zpověď mrzáka, a v zjevně klidném puchu jeho těla, v parasitech lepkavě lezoucích po jeho hlavě a krku, jako sám lezl po zemi, — odhalila se popovi všechna úžasná, svědomí nepřístupná, hanebná ubohost této zmrzačené duše. A s hroznou jasností pochopil, jak hrozně a nenávratně je zbaven tento člověk všeho lidského, ale že měl právě takové právo, jako králové ve svých palácích, jako svatí ve svých celách. A zachvěl se.

„Jdi. Bůh odpouští tvé hříchy," řekl.

„Počkejte, ještě řeknu —" zachroptěl žebrák, upíraje vzhůru znachovělý obličej. A vypravoval, jak před deseti lety znásilnil v lese výrostka — děvčátko a dal mu, plačícímu, tři kopějky; a pak mu počalo býti líto jeho peněz, i uškrtil ji a zakopal. A tak ji nenašli. Po desetkrát desáté vypravoval různým popům tuto historii, a opakováním počala se mu zdáti prostou a obyčejnou a nevztahující se k němu, jako nějaká pohádka. Někdy vypravování přeměnil: zaměnil léto s podzimem a dívku zobrazoval tu bělovlasou, tu tmavovlasou — ale tři kopějky zůstávaly nezměněny. Někteří mu nevěřili a smáli se mu; ujišťovali, že během deseti let nebylo v okolí zabito ani se neztratilo děvčátko; chytali ho v nesčetných hrubých odporech a veřejně dokazovali, že celou tu strašnou historii si vymyslil v opilství, váleje se v lese. A to ho přivádělo v zuření: křičel, zapřisáhal se, vzpomínaje čerta právě tak často jako Boha, a počínal vypravovati takové odporné a hnusné podrobnosti, že nejstarší duchovní se červenali a vyslovovali nelibost. A teď čekal, uvěří-li znamenský pop nebo ne, a byl spokojen, že pop uvěřil: odstoupil od něho, zbledl a zvedl ruku, jakoby k ráně:

„Je to pravda?" nejasně se tázal otec Vasilij.

Žebrák se rychle pokřižoval:

„No, na mou duši, pravda. No, ať se propadnu . . ."

„Tak je na to peklo!" vykřikl pop. „Chápeš, peklo!"

„Bůh je milostivý," zasmušile a uraženě zabreptal žebrák. Ale dle zlých a polekaných očí jeho bylo znáti, že sám očekává peklo a už na ně přivykl, jako na svou podivnou historii o uškrcené dívce.

„Na zemi peklo, v nebi — peklo. Kde pak je tvůj ráj? Kdybys byl červem, rozšlápl bych tě nohou — ale vždyť jsi člověk! Člověk . . Nebo červ? Ale kdo jsi, mluv!" křičel pop, a vlasy se mu houpaly jako větrem. „Kde pak je tvůj Bůh! Proč tě opustil?"

„Uvěřil!" radostně si myslil žebrák, cítě se pod slovy popovými jako pod vřelou vodou.

Otec Vasilij přisedl na bobek a v poníženosti neobvyklé pósy, čerpaje podivnou a trapnou hrdost, zašeptal vášnivě:

„Poslyš! Neboj se. Pekla nebude. To ti pravdu říkám. Sám jsem zabil člověka. Děvčátko. Nasťa se jmenuje. A pekla nebude. Budeš v ráji. Rozumíš, se svatými, se spravedlivými. Výše všech. Výše všech — to ti povídám."

Toho večera vrátil se otec Vasilij pozdě domů, když už pove-

čeřeli. Byl silně unaven a bledý, ke kolenům mokrý a pokryt blátem, jako by dlouho a bez cest bloudil po rozmoklých polích. V domě chystali se na velkonoce, a popaďja byla zaneprázdněna, ale přibíhajíc na chvilku z kuchyně, pokaždé dívala se s neklidem na muže. Ale snažila se zdáti se veselou a skrývala neklid.

A v noci, když dle zvyku přišla po špičkách a třikráte pokřižovavši záhlaví, chtěla odejít, zastavil ji tichý a polekaný hlas, nepodobající se hlasu drsného otce Vasilija:

„Nasťo. Já nemohu jíti do kostela."

V hlase byl úděs a cosi dětského i prosícího. Jako by tak ohromné bylo neštěstí, že už nebylo lze a nebylo nutno odívati se hrdostí a vyhýbavými, lživými slovy, za něž schovávají lidé své city. Popaďja klekla u mužova lůžka a podívala se mu do obličeje: při slabém modravém světle lampičky zdál se bledý jako u mrtvoly a nehybný, a jen černé oči na ni se strany hleděly, a ležel naznak, jako těžce nemocný nebo dítě, které polekal strašný sen a které se nesmí pohnouti.

„Modli se, Vasjo," zašeptala popaďja, hladíc jeho chladné ruce, složené na hrudi jako u nebožtíka.

„Nemohu. Mně je strašno. Rozsvěť, Nasťo."

Pokud rozsvěcovala lampu, otec Vasilij se počal oblékat, zvolna a neobratně, jako těžce nemocný, který už dávno nepovstal s lůžka. Nemohl sám zapnouti kličky na říze a požádal ženu:

„Zapni."

„Kam jdeš?" podivila se popaďja.

„Nikam. Já jen tak."

A počal zvolna chodit po pokoji, stoupaje nejistě a slabě podlamujícíma se nohama. Hlava jeho se třásla sotva znatelným a stejným chvěním, a dolní čelist bezvládně visela; s úsilím ji zvedal, oblizuje jazykem suché měkké rty, ale za chvíli padala znovu a odkrývala černý otvor úst. Vystupovalo něco ohromného a nevýslovně úžasného, jako bezmezná prázdnota a bezmezné mlčení. A nebylo země, ani lidí, ani světa za zdmi domu — byla tam táž zející bezedná propast a věčné mlčení.

„Vasjo! což je to pravda?" tázala se popaďja trnouc strachem.

Otec Vasilij pohlédl na ni zamlženýma očima bez lesku a s chvilkovým přílivem síly zamával rukou:

„Není třeba. Není třeba. Mlč."

A znovu počal choditi, a znovu sklesla bezvládná čelist. A tak chodil zvolna jako sám čas, a na posteli seděla bledá žena, trnoucí strachem, a zvolna jako čas pohybovaly se její oči a stopovaly. A vystupovalo něco ohromného. Teď přišlo a zastavilo se a obchvátilo je pustým a všeobjímajícím pohledem — ohromné jako prázdnota, strašné jako věčné mlčení.

Otec Vasilij zastavil se proti ženě, a zamlženě se na ni dívaje, řekl:

„Je tma. Rozsvěť ještě světlo."

„On umírá," pomyslila si popaďja a třesoucíma se rukama, upouštějíc zápalky, rozsvítila svíčku. A znovu poprosil:

„Rozsvěť ještě."

A ona rozsvěcovala, stále rozsvěcovala, a už mnoho hořelo lamp a svěc. Jako malá modrá hvězdička ztrácela se lampička v živém a smělém lesku světla, a podobalo se to tomu, jako by už nastal velký a světlý svátek. A volný jako čas, tiše se pohyboval on v zářící prázdnotě. Teď, když prázdnota svítila, uviděla popaďja a pochopila na krátký, ale úžasný okamžik, že je osamělý, — nenáleží ani jí ani jinému — a ani ona ani nikdo jiný nemůže toho změnit. Kdyby se sešli dobří a silní lidé s celého světa, objímali ho, mluvili by mu slova útěchy a lásky — zůstal by právě tak osamělý.

A znovu si pomyslila, chladnouc: „On umírá."

Tak minula noc. A když už se blížila ku konci, kroky otce Vasilije staly se pevnějšími, vzpřímil se, několikrát pohlédl na popaďju a řekl:

„Nač tolik světla? Zhasni."

Popaďja pohasínala svíce i lampy a nerozhodně zahovořila:

„Vasjo! . . ."

„Zítra si pohovoříme. No, jdi do svého pokoje. Je třeba spát."

Ale popaďja neodcházela a o něco ho prosila očima. A jako dříve vysoký a silný, přistoupil a jako dítě ji pohladil po hlavě.

„Tak, tak, popaďjo!" řekl a usmál se. A obličej jeho byl bledý průsvitnou bledostí smrti, a okolo očí ležely černé kruhy: jako by se tam ztajila noc a nechtěla odejít.

Ráno prohlásil otec Vasilij ženě: složí hodnost a na podzim, sebravše peníze, odjedou — daleko — ještě neznámo kam. A idiota zanechají; bude dán na vychování. A popaďja plakala i smála se, a poprvé po narození idiotově políbila muže na rty — červenajíc a stydíc se.

Bylo tenkráte Vasiliji Fivejskému čtyřicet let a ženě jeho třicet čtyři roky. (Dokončení.)

Jan Žižka z Trocnova.

Selma Lagerlöfova:

Historie sestry Olive.

Za souhlasu spisovatelčina přeložil *Jan Slipka.*

Bylo to na zádi velkého cizozemského parníku, kde se shromáždili lidi z různých zemí světa. Většinou byli Angličané nebo aspoň uměli anglicky, ale byli mezi cestujícími také někteří, kteří mluvili francouzsky, a ti byli svedeni řečí dohromady a tvořili po většině skupinu pro sebe. Seděli tu tedy dva starší Francouzi, důstojník a konsul, několik belgických dam, italská milosrdná sestra, starý francouzský duchovní a mladý Pařížan, který se zdál býti umělcem, malířem nebo sochařem, nebo čím mohl jiným býti.

Kdysi večer seděli dva starší páni pohromadě a hovořili o Angličanech. Dělali o nich malou studii, jak to Francouzové mívají ve zvyku, a srovnávali je velice láskyplně a zábavně se sebou samými. Ale najednou vmísila se do hovoru kterási dáma.

„Ne, pánové," řekla, „nezmínili jste se ještě, v čem spočívá podstatný rozdíl mezi Angličany a vámi."

„Ach," pravil starší pán, kterého jmenovali konsul, „a nalezla jste snad nejpodstatnější rozdíl?"

„Ano, nalezla jsem jej. Spočívá v tom, že všichni mají vnitřní povolání. Zeptejte se jen, uslyšíte. Všichni tu na palubě mají vnitřní povolání. Jeden chce nás učiti chovu králíků, jiný nikdy nejísti masa. Tenhle pán zamýšlí obraceti na víru Turky, a tamten na druhé straně chce vynalézti vzduchové torpedo."

„Nu, a my," pravil konsul a pohlédl bystře na spolucestující, „my také nejsme bez lidí s vnitřním povoláním."

„Ó, ano," řekla malá Belgičanka, „vy setrváváte ve stavu, v němž jste se zrodili, nebo budete, čím si vaši rodičové přejí, abyste byli. Dáte se vésti životem. Ale tihle druzí chtějí život a nás všechny vzíti na vlečné lano a vésti nás, kam chtějí."

„Nu ano," pravil důstojník, „můžete míti pravdu, madame, ale

já dávám přednost životu mezi lidmi bez vnitřního povolání. Jsou nesnesitelní tihle lidé, kteří stále obcházejí s nějakým posláním."

„Sestro Anežko," zvolal konsul a obrátil se k milosrdné sestře. „Vždyť vy máte ve své kongregaci tolik Francouzek. Poznala jste, že nemají vnitřního povolání?"

„Bohužel, monsieur Bartout," pravila milosrdná sestra, „nemohu vám přispěti na pomoc. Nemyslím, že jsme proto horší milosrdné sestry, ale není jich mezi námi mnoho, které ošetřují nemocné proto, poněvadž je to vnitřním posláním jejich života. Jsme většinou rády, že se můžeme věnovati té věci, poněvadž všechno ostatní nám ztroskotalo."

„A vy, pane abbé?" tázal se Bartout a obrátil se k duchovnímu.

„Ach, ach," odvětil stařec, „je tomu tak dávno. Byl jsem celý svůj život knězem. Ale myslím, že to byl abbé Vertois v mém domově, který poradil mému otci, aby mne dal do semináře."

Monsieur Bartout obrátil se nyní k mladému Francouzi.

„Co se mne týče, monsieur," pravil mladý umělec, „nedůvěřuji vnitřnímu povolání. Svádí jen na scestí. Pracuji barvami a štětcem, poněvadž je mi to nejpřirozenější. Chci vám říci, že v mé rodině jsou všichni trochu malíři."

Po tomto projevu zapomnělo se zcela, že se na počátku hovoru vyšlo od srovnání Francouzů s Angličany. A místo toho jali se všichni hovořiti o vlohách a o povolání a uváděno více příkladů, do jakých zvláštních poměrů dostali se lidé, nesouhlasily-li obě ty věci.

„Vždycky jsem se pokoušel zdržeti se všech mozkových vrtochů a dělati to, k čemu jsem nadán," pravil důstojník. „Nikdo si nevede tak zpozdile jako ten, s nímž jde jeho poslání."

„Znám velkého spisovatele," pravila jedna dáma, „který měl svůj život za pochybený, poněvadž se nestal baletním mistrem. Tvrdil vždycky, že to by bylo bývalo jeho pravé povolání, na neštěstí bylo mu znemožněno, aby šel za svým vnuknutím."

„To mi připomíná mého ubohého přítele, pátera Meunieura," pravil duchovní, „ten viděl se povolána jíti jako missionář do Číny a také to udělal, ale přece jistě se zmýlil, neboť se tam dal obrátiti na buddhismus."

„Vnitřní povolání jest největší kejklíř," pravil malíř. „Dělá si jen žerty z nás lidí."

Bartout však bojoval pro to, jak je to nádherné, jednati dle té vyšší nutnosti, kterou jmenujeme vnitřním povoláním.

„Ale, monsieur, vzpomínám si nyní, že jsem znala jednu vaši krajanku, která měla vnitřní povolání," pravila ošetřovatelka nemocných. „Neměla sice nic společného s ošetřováním nemocných, ale přece... dovolíte-li, budu vám vypravovati historii jejího života. Byla z nejlepších ošetřovatelek, byla již dlouho členem kongregace, než jsem přišla, a učila mne mým povinnostem.

Sestra Olive," začala milosrdná sestra, „byla Francouzka, ale tak odlišná ode všech Francouzek, které jsem viděla, že jsem ji měla z počátku za Němku nebo Švýcarku. Francouzka měla býti dle

mého názoru buď krásná, kulatá dáma s olivovou pletí a hrajícíma hnědýma očima, nebo také malá, něžná, zjemnělá, celkem jen nádech. Sestra Olive byla však velká, trochu hubená, nehezká, ale silná a čilá, a měla obličej, k němuž bylo možno míti důvěru.

A ještě více mne udivovalo její vzezření, když jsem se dozvěděla, že sestra Olive byla veličinou, že byla slavnou, že se jmenovala kdysi mademoiselle Olive Miteau, bydlela v nádherném bytě, jezdila s vlastními koňmi a stýkala se se všemi vynikajícími lidmi v Evropě.

Sestra Olive byla herečkou, než se stala milosrdnou sestrou, a to velikou a proslulou herečkou, kterou znal kde kdo, alespoň v Paříži jistě. Nebyla sice z těch, které procestují celý svět a jsou takovými veličinami, že jsou jednoho dne nuceny ukázati se v San Franciscu a druhého v Petrohradě, ale šlo jí vše tak dobře, jak si jen mohla přáti. Všecko obecenstvo mělo ji tak rádo, divadelní kritikové dovedli zřídka kdy říci o ní něco nepříznivého, vydělávala peníze a vystupovala v Théâtre français.

Když jsem sestru Olive viděla, bylo mi těžko, jak jsem pravila, věřiti, že to bylo možno. Myslila jsem hned na moderní kusy se všemi jejich zjemnělými ženskými postavami, a zdálo se mi to zcela neuvěřitelno, že by sestra Olive mohla hráti mladou Pařížanku. Měla cosi příliš hranatého, a žádné líčidlo a žádné toiletty nemohly udělati sestru Olive svůdnou a okouzlující. Dozvěděla jsem se však brzo, že sestra Olive nikdy nehrála takových postav, nýbrž že její síla spočívala v tom, že dovedla z chudých úloh, které nechtěl nikdo jiný hráti, dělati malá mistrovská díla. Hrála služky a staré paní, byla hostinskou a ženou domovníkovou, zelinářkou a selkou. A představovala všechny ty skromné typy tak věrohodně a dojemně, tak láskyplně a umělecky, že se jí podařilo, státi se členem Théâtre français.

Sestra Olive bývala velice pilná a nikdy se nešetřila, byla z nejnepostrádatelnějších sil divadla. Postavení její bylo vlastně lepší než ostatních, neboť, ačkoli nikdy nesklidila tolik pochvaly jako velká primadonna, měla přece své oddané úlohy, kterých jí nikdo neupíral. Nikdo neintrikoval, aby jí škodil, byla dobrá, poctivá družka, a všichni ji měli rádi.

Často to později sama doznávala, že měla výborné postavení a že nesprávně jednala, dopustivši se zpozdilosti, která ji donutila vzdáti se ho. Zemřela, když jí bylo sedmdesát let, ale byla by bývala postavení u divadla podržela až do své smrti. Byla ještě stále čilá a silná a měla nádherný orgán. Mohla ještě docela dobře hráti věrné služebnice a selské ženy a staré, bručivé tety. Nikdo by to byl nedovedl lépe než ona.

Ale neštěstí bylo, že měla sestra Olive určitou ideu a to bylo, po čem toužila, čeho se domáhala po celý svůj život a od čeho nemohla upustiti.

Jest velice pravděpodobno, že sama po celou tu dobu nahlížela, že to bylo něco pošetilého. Ale myšlenky sestry Olive se nesly po celý její život tím směrem, a nemohla jich zadržeti. Bylo tomu tak,

jako by se někdo pokusil volati na padající kámen, aby se zastavil a vznášeje se zůstal ve vzduchu.

Bylo tomu totiž tak, že sestra Olive nebyla vůbec rodilá Pařížanka, vyrostla v Normandsku jako dcera rolníkova. Ztrávila své dětství a první mládí mezi sedláky a nevzdělanými lidmi. Až do svého sedmnáctého roku neviděla ještě ani města ani divadla.

Ale jednou, když vyrostla, vzali ji rodiče s sebou na trh do Caen, a otec Miteau byl tu tak štědrý, že ji pozval dokonce s matkou do divadla. Tak viděla sestra Olive první kus a kus ten byl „Hernani", „Hernani" velkého Victora Huga.

Od okamžiku, kdy se pozdvihla opona, byla sestra Olive všecka mimo zemi a dlela celou svou duší na jevišti. Nic se jí tam nezdálo cizí, pochopila všecko prvním okamžikem. Pokoušela se jen upamatovati se, kde to všecko již jednou viděla.

Co tak seděla v divadle, zdálo se jí velice podivno, že byla Olive Miteau, vesnické děvče, které vyrostlo mezi zelenými jabloněmi na selském dvoře. Bylo jí, jako by to, co viděla, byla pravá její domovina. A neviděla vůbec hry tak, jako ji vidí ostatní, nýbrž žila s ní od počátku až do konce. Byla po celou tu dobu krásnou Španělkou, Doňou Sol a byla milována Hernanim a císařem Karlem Pátým; a když o svatebním večeru zazněl roh hraběte Luny, zdálo se jí, jako by byl býval Hernani vyrván právě jí.

Po tomto večeru v divadle caenském měla sestra Olive již jen jednu myšlenku: všecka přání a všecka touha chudého, selského děvčete nesly se za tím, aby mohla jíti k divadlu a hráti Doňu Sol.

Je ovšem těžko pochopiti, jak se mohla odpoutati od domova, ale sestra Olive nedala si ničím brániti. Přemohla otce Miteaua a svou matku i svou lásku k domovině a odpor mladého muže, který čekal na ni a na její věno. A tak se stalo, že ta, která se nikdy neučila nic jiného než vařiti a dělati mošt, přidala se ke kočující společnosti.

Za celý první rok, než se naučila mluviti pařížskou francouzštinou, neměla sestra Olive nic jiného na práci, než zametati jeviště a obsluhovati skutečné herečky. Nebyla to lehká úloha pro nastávající Doňu Sol, kartáčovati aksamit trůnních křesel, která měla státi na jevišti nebo udržovati v dobrém stavu primadonninu toilettu. Ale sestra Olive snášela všecko s vrozenou dobrou náladou, a všichni její druzi si ji oblíbili. Přáli jí všichni, aby mohla brzo vystoupiti. „Ach, kdybyste jen jednou mohl nalézti úlohu pro naši ubohou Olive," říkávali řediteli.

A konečně dostala sestra Olive úlohu, ne však takovou, jakou si přávala. Chtívala hráti královnu, ale dali jí vystoupiti jako mlynářce. Měla býti hrubá a nevzdělaná, v chatrných šatech, a bílá od moučného prachu. Sestra Olive vypravovávala, že, když tu úlohu dostala, pozbyla odvahy a že se dala do pláče. Neplakala dříve, když zametala schody a podlahu, nikdy.

Avšak primadonna se sama snížila, aby těšila sestru Olive, a pravila jí, aby byla ráda, že konečně vystoupí před obecenstvo.

Nemohla by to prý nikdy přivésti na Doňu Sol, kdyby nechtěla začíti jako mlynářka. Ona, primadonna, začala prý jako ševcovský učedník.

Sestra Olive učila se tedy úloze a hrála ji, jak ji pochopila. A když ji dohrála, plakala po druhé. Podařila se jí docela výborně. Posluchači tleskali, a kollegové blahopřáli jí k jejímu nadání. Ano, na to prý aby se určitě vrhla, to že prý dovede, že by to lépe nedovedla stará routinovaná herečka.

Ale sestra Olive plakala, netěšilo ji, dávati se chváliti za mlynářku, něco v nitru jejím jí pravilo, že bylo by to v cestě její Doně Sol.

A sestra Olive měla dobrý důvod k pláči. Zdálo se jí, že vidí napřed již všecky strasti, které ji očekávaly. Neboť od nynějška směla stále vystupovati, avšak nikdy v nějaké úloze, která by ji uspokojovala. Nesměla nikdy mluviti ve verších, a dávali-li romantické činohry, v nichž vystupovala knížata a kněžny, byla s jeviště vyobcována.

Sestra Olive byla tím posléze unavena a vyhledala jinou divadelní společnost. Nebylo jí těžko dostati nové místo. Ředitelé se o ni rvali. Ale sestra Olive nepodepsala žádné smlouvy, aniž se ředitel zavázal, že jí dá hráti Doňu Sol v „Hernani“. Bylo také přijato do smlouvy, že, jakmile bude „Hernani“ dáván, sestra Olive bude v něm hráti úlohu hrdinky. A pak nechal ředitel sestru Olive hráti obvyklé její úlohy, ve kterých měla vždy úspěch, ale „Hernani“ — „Hernani“, tvrdil, je prý nemoderní, nepřivábí obecenstva a že se neodvažuje dáti jej na repertoir.

Ubohá sestra Olive myslila si častokráte tak ráda, nebylo-li by nejchytřejší, navrátiti se ku svým jabloním a svému snoubenci, avšak naděje nemohla v ní zaniknouti. A zůstala u divadla a hrála dále ty malé úlohy, které nevyžadovaly ani námahy ani napjetí, a ve kterých měla vždy úspěch. Posléze vzrostla její vážnost tak, že přišel ředitel Théâtre français, aby ji viděl vystoupiti. A konec toho byl, že sestra Olive slavila svůj vjezd do domu Molièrova.

Když se to stalo, myslila sestra Olive jenom na to, aby jí nyní bylo popřáno hráti Doňu Sol na nejpřednějším jevišti Francie, a smířila se skoro poněkud se všemi obyčejnými mlynářkami a obchodnicemi, poněvadž ji přivedly tak daleko.

Ke všemu štěstí měla sestra Olive takový dojem z velké herečky, která hrála tu úlohu, když byla jednou hra na repertoiru, že se po několik let neodvážila mluviti o svém přání. Avšak minul čas, a ona se bála, že bude příliš stará. „Musíš to provésti buď nyní nebo nikdy,“ pravila si. „Vždyť víš, že dovedeš hráti Doňu Sol, jako ji ještě nikdo před tebou nehrál. Co si vlastně myslíš, Olive, vždyť jsi ještě nedosáhla cíle svého života. Odešla jsi snad z domoviny, abys hrála tyhle selské ženy? Bože můj, na to nepotřebovalas pracovati až k Théâtre français, abys se měla jako venkovská husička.“

Šla tedy a hovořila s ředitelem, a ředitel slíbil, že vyhoví jejímu přání. Potom ji udržoval po tři, čtyry roky planými sliby.

Když již působila na Théâtre français plných deset let, přišla zase se svou stížností. „Sloužila jsem nyní na jevišti déle než Jakub," pravila. „Musíte mi dáti moji Doňu Sol."

Ředitel svolal všecky umělce, kteří měli u divadla nějaké slovo, a předložil jim otázku. „Musíme nechati Olive Miteau, aby zkusila své štěstí," pravili. „Ovšem, že udělá fiasko, ale není jinak možno věc skoncovati."

Příštích týdnů zbavila se sestra Olive veškeré jiné práce a četla a neustále opakovala svou úlohu. Zvláštní bylo, že hned zpozorovala, že se jí nedostává nadšení pro úlohu. „Musím to udělati," myslila si, „ale myslím, že budu ráda, až to bude odbyto a budu se moci navrátiti ke svým obyčejným úlohám."

A někdy, když recitovala romantická slova své úlohy shledávala je nevkusnými a nepřirozenými. „Ach", říkala, „nechali mne příliš sestárnouti."

Skutečně však byla vina na ní. Nebyla zvyklá veršům a nemohla se za nic naučiti vyslovovati je přirozeně a plynně. Velká slova nechtěla jí přes jazyk. A pozorovala, že byla nucena učiti se zcela nové chůzi a pohybu rukou. „Vždyť je to hloupost," říkala častokráte, „nikdo tak nikdy nechodil, ani nemluvil, jako tahle Doňa Sol. To není úloha pro člověka."

Ale někdy pociťovala sestra Olive přece trochu starého nadšení pro úlohu a pak si myslila: „Až opravdu vystoupím, až budu posléze státi na jevišti, potom budu taková Doňa Sol, jako nikdo přede mnou. Vím, že ve mně žije jako mé druhé já. Co na tom, že se mi při zkouškách nedaří. Vím, že v hlavním okamžiku vše vystane."

Nicméně sestra Olive byla po každé zkoušce zoufalá, a pocit ten sdílel ředitel i ostatní umělci. „Slečno Miteauová," pravil jí jednou ředitel velmi přívětivě, „mé slovo s to, stane se všecko, co chcete, ale chcete ji opravdu hrát?"

„Nevím, chci-li," pravila, „ale vím, že musím."

Vídala již před sebou porážku zrovna v tom, co bylo ctižádostí jejího života, porážku ve vysměvačné Paříži, na prvním jevišti Francie.

A brzy zdálo se sestře Olive, že se jí nedostává již smyslu pro úlohu, zabývala se jen vedlejšími věcmi, zkoušela paruky a rozhodovala se mezi červenou a černou, tak jako se člověk rozhoduje, jde-li o štěstí celého života.

Zkoušela šaty s neobvyklou přesností, líčila se na zkoušku brzo růžově, brzo olivově žlutě. Avšak ta, která vypadala jako komorná něžně a skoro graciosně, byla jako šlechtična ztrnulá a neobratná. A obličej její, který pod čepečkem panské vypadal mladě a svěže, zdál se býti podivuhodně starý a zničený, když měla představovati španělskou Doňu Sol.

„Ale vždyť se to musí podařiti," myslila si. „Od svých sedmnácti let jsem pozorovala, že jsem přišla jen a jedině na svět, abych hrála tuhle úlohu."

Stará hra „Hernani“ neplní za našich dnů vůbec divadla, ale toho večera, kdy vystupovala sestra Olive, bylo obsazeno každé místo. Všichni znali historii sestry Olive a byli trochu dojati tou doživotní láskou k Doně Sol. „Proč jí nedali dříve hráti tuhle úlohu?“ tázali se. „Jest příliš stará, bude docela hrozná.“

Přece však očekával ten i onen, že se jí to přes to podaří, poněvadž se zdálo, že jest to její vnitřní povolání. A od počátku kusu bylo v obecenstvu opravdu velké napjetí.

Ale když se opona zdvihla a sestra Olive vkročila a jala se mluviti! Jediný stísněný vzdech vydral se téměř z obecenstva, a pak nebyl již nikdo zvědav. Každý hleděl býti hluchý a slepý a snažil se docela na ni zapomenouti.

Sestra Olive nemohla potom ani pochopiti, jak prožila celý večer. Obecenstvo nebylo k ní bezcitné, bylo velice milosrdné. Zdálo se mu to docela pikantní, že se jí to tak úplně nepodařilo, a že se tak důkladně zklamala ve svém povolání.

Arci sem tam někoho zmocnila se i úzkost, pomyslil-li na myšlenku, která se zmocnila sestry Olive a svedla ji na scestí. Vždyť něco podobného mohlo stihnouti každého.

„Může se přece míti za šťastnou,“ říkalo se, „vždyť dosáhla touhle marottou znamenitého postavení a nemusí tuhle hroznou úlohu, která se jí docela nic nehodí, vůbec už hráti.“

Sestra Olive byla sebou samou zoufalá! Proč nestoupala ve své úloze, proč byla tak chladná, proč nic necítila? Jak mohla tak nepřirozeně přednášeti? Což nebyla vůbec umělkyní? Zdálo se jí, že cítí téměř pokušení, aby se sama vypískala? Vždyť měla tohohle Hernaniho milovati? Avšak jejím pohledům, když na něm utkvěly, scházel všechen žár. „Ach, ach, to má být Doña Sol?“ myslila si, když kráčela těžce a nemotorně po jevišti.

Ale vždyť sestra Olive byla velice oblíbena, a neměla žádné škody ze své porážky, opravdu docela žádné. Bylo to vskutku velice krásné, že jak kritika, tak obecenstvo se docela zdržely a nemluvily o jejím fiasku a chtěly jen rychle na to zapomenouti. Marně prohledávala sestra Olive příštího rána noviny, aby nalezla nějakou zprávu o svém neúspěchu. Nenalezla o něm vůbec zmínky.

To zdálo se jí dojemným, avšak zároveň byla zkrušena hrůzou. „Byla jsem tak strašná?“ pomyslila si. „Byla jsem taková, že se nikdo ani neodváží o mně mluviti?“

Během dopoledne navštívil sám ředitel sestru Olive.

Nemlčel o tom, co se stalo, nýbrž vykládal a zkoumal to jako lékař, který analysuje případ nemoci. „Čekala jste příliš dlouho a hleděla jste s přílišným napětím věci vstříc. To zbavilo vás dechu a vědomí. Hrála jste jakoby se šňůrou kolem hrdla a s pouty na rukou. Bylo nemožno, aby se vám to poprvé zdařilo, dnes si odpočinete, ale zítra — chcete to zítra opět zkusiti?“

Sestra Olive se rozmýšlela. Mnohdy, když utrpí člověk porážku, cítí, že by to šlo lépe, kdyby to mohl ještě jednou zkusiti. Ale když slyšela sestra Olive nabídku ředitelovu, nepociťovala nic takového.

Neměla již síly, podniknouti ještě jednou boj. Neměla ani chuti. Neboť, i když věc šla tak špatně, přece se těšila, že to bylo alespoň odbyto.

Sestra Olive děkovala řediteli a řekla, že ne.

Ředitel pohlédl na sestru Olive dlouhým pohledem a počal mluviti o něčem jiném.

Když povstal, aby odešel, pravil jakoby nahodile: „Setkáme se přece zítra na zkoušce, není-li pravda, slečno?"

Když to řekl, ulekla se sestra Olive tak, že se téměř zapotácela. Cítila, že, bude-li míti opět vystoupiti, bude pak stále pociťovati tuže tíseň a tuže nejistotu jako předešlého večera. Najednou bylo jí zcela jasno, že nemůže již hráti úlohy žádné. Na to sestra Olive dříve nepomyslila, ale v okamžiku, kdy jí ředitel povídal, aby přišla na zkoušku, to pochopila.

Sestra Olive vzala si osmidenní dovolenou, a když se navrátila ku své činnosti, byla veselá a zdravá a zapomněla patrně na celou záležitost.

Avšak když měla poprvé vstoupiti na jeviště, tu pocítila zvláštní odpor. Musila se nutiti, aby tak učinila. Nebyla to právě úzkost, byl to skoro nepřemožitelný odpor.

A když pak stála na jevišti, na němž jí bylo jindy tak dobře, tu padl na ni ledový chlad, cítila, že rysy obličeje jí tuhnou jako tehdy, když hrála Španělku. A když počala mluviti, poznala zase ohyzdný, nepřirozený hlas Doni Sol.

Od toho okamžiku nenáviděla sestra Olive divadlo. Ale poněvadž byla praktická, chytrá osoba, nepovolila hned své nechuti. Bojovala celou zimu se svým odporem, ale posléze ji přemohl.

„Zkazila jsem nyní dosti úloh," řekla řediteli, „abych shledala, že se již nehodím. Zbývá mi již jen jedno, jíti totiž svou cestou."

Potom přišla k nám a byla milosrdnou sestrou. Byla vždycky klidná a veselá, a nemocní ji měli rádi. Byla také u nás šťastna; bylo již v její povaze, býti šťastna.

Když jsem ji poznala, byla jsem ještě mladá a ptávala jsem se jí častokráte: „Netoužíte nikdy zase po světě, sestro Olive, po svém divadle, svých úlohách, svých krásných koních a po svém elegantním nábytku?"

Pamatuji se jasně na sestru Olive, když jsem se jí tak jednou ptala. Stávala se s přibývajícími lety stále víc a více starou selkou, ztloustla, obličej její byl vráščitý a hrubý, ale vypadala tak velice mohutně a chytře se svým širokým čelem a jasnýma očima.

„Po čem bych měla toužiti?" řekla. „Vždyť bylo nemožno, vydržeti déle. K čemu jsem měla chuť, k tomu jsem neměla nadání, a k čemu jsem měla nadání, k tomu mi scházela chuť."

Milosrdná sestra skončila: „Ano, taková byla historie sestry Olive."

„Víte, co?" pravil konsul. „Já jsem ji viděl vystupovati. Byl jsem dokonce onoho večera v divadle a viděl jsem ji hráti Doňu Sol. Ano, to bylo fiasko! Ale co o tom všem nyní soudíte, sestro Anežko?"

„O tom jest jenom jedno mínění,“ vpadl do řeči kapitán, „tohle vnitřní povolání jest podvodník.“

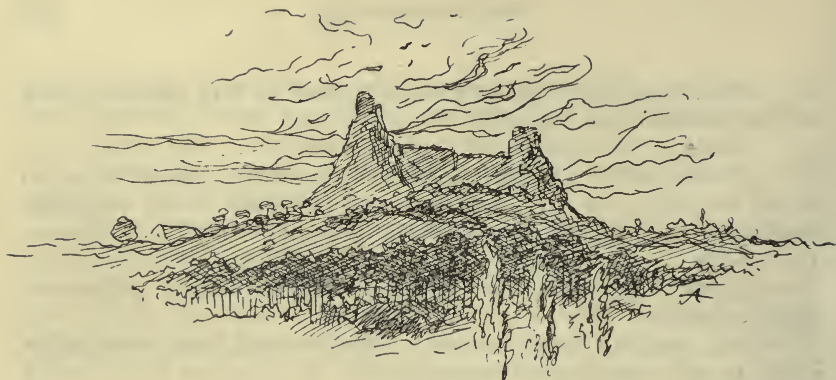
„Nemá se mu důvěřovati,“ pravil malíř.

„Nemá, nemá!“ zvolal konsul skoro hněvivě. „Nemá se důvěřovati ani lásce, ale co z nás bude bez ní? Nic! A co zmůžeme, necítíme-li se k ničemu povoláni? Nic. K čemu se hodíme? K ničemu. Co soudíte o tom, sestro?“

„Myslím, že v tom i v onom případě musí všemu podlehnouti něco božského.“

„Ano, zajisté,“ pravil konsul, „a je-li božské třeba nebezpečno, může to býti důvodem, zavrhovati je?“

Emil Tréval:

Pěna.

(Pokračování.)

Pak zažil Viktorýn episodu, na niž nerad vzpomínal. Tak byla plna hrůzy, temna a chladu. Niké mu psala do Lánska.

„Milý příteli, projevil jste přání, viděti mou nešťastnou sestru. Právě oznámil mi pan primář dr. Váňa, že se utišila... Hodlám ji příští neděli navštíviti. Libo-li Vám, zastaviti se pro mne kol druhé hodiny odpolední, těšilo by mne to. Šli bychom do Kolomut spolu. Pozdravy od pana notáře, paní Libuše a od Vaší Niké Mayovy.“

„Paní Libuše?“ řekl si Viktorýn, „ale proč ne?“

Slunce žehlo po chladném ránu, jako by popírati chtělo, že jest již září. Hejna špačků frčela klikatým letem a zapadala do strnisek. Žluť těchto, hněď oranic a chladná zeleň řepnišť převládaly do dálných rozloh.

Viktorýn kráčel s Niké po široké silnici ke Kolomutům. S kaštanů padaly žluté vějíře listí, hnědly na zemi rozšlapané ostnaté slupiny plodů. Pod lipami před ústavem nastláno bylo bleděžlutých průhledných listů. Závany severáku vymetaly prázdné pruhy a hromadily závěje listové u zdí ústavu a prosévaly je mříží železných vrat do nádvoří.

„Tak zapadají sem i odumřelé duše ze světa,“ řekla Niké.

Vrátným odkázáni byli na nádvoří, do něhož ženské oddělení primáře dra. Váni za pěkného počasí bylo vyváděno. Bylo to holé, vypískované prostranství, ohražené zdí, s tmavým stínem kaštanů.

Dvacet žen, již z nejprudšího běsnění utišených, dosud však nebezpečných, procházelo se tu mlčky, nedružně, sem tam některá v samomluvě. Prací oděv ústavní visel na ženách neladně, téměř všechny měly rozpuštěné vlasy. Tváře sinavé pleti, zapadlých očí a šílených úsměvů.

Dvě z žen byly v tmavém, zvetšelém hedvábu, na hlavě staromodní klobouky, s nichž splývaly husté šeré závoje. Stály jako přikuté u zdi, stranou od ostatních. Závojem svítily jen skelné jejich oči.

U vchodu do zahrady stála choromyslná žena a prozpěvovala si monotonním hlasem. Skupina žen choulila se na lavici pod stromy.

Bylo tu smutno. Z dáli doléhal sem neurčitý šum, chvílemi zaševelila ústavní hudba tóny nalomenými, paralytickými.

„Slečno Mayová!" volala opatrovnice.

Jedna z žen pod stromy zdvihla hlavu. Byla to Herma?

Zpopelavělá v tváři, s fialovými stíny na spáncích, s oprýskanými rty a zcizeným výrazem v blikajících očích. Byla to Herma Mayová?

„Mrtva!"

Viktorýnovi vyklouzlo zvolání to. Niké podívala se na něho, a oči její přisvědčily. Stejná myšlenka je ovládla.

„Hermo, jak se máš?"

Podávala jí ruku. Herma couvla.

„Povídám, dosti! Dosti!"

Promluvila to skřehotavým, vykřičeným hlasem.

„Jsem to já! Niké! Znáš mne?"

„Dosti, povídám! Příliš mnoho! To nudí. Smutné vítězství! Slavná porážka! Dosti!"

Táhla sestru od ostatních ke zdi. Viktorýn následoval.

„Sedněte, děti! Dosti, pravím! Každá není tak silna jako já."

Vzpažila hubenou ruku.

„Oč, že tu zeď prorazím!"

„Má úcta, slečno!" hlásil se Viktorýn.

„Pan Bouza," řekla Herma.

„Do řady!" volala opatrovnice. Lékař přicházel. Niké s Viktorýnem ocitli se blíže obou žen v hedvábu. Ty do řady nešly.

Dr. Váňa zastavil se hned u vchodu.

„Tak co, Nenutilko?" řekl zpívající ženě. Podala mu ruku a přestala.

Pak pozdravil Viktorýna i Niké.

„Proč vás sem dali?" šeptal kdosi za Viktorýnem. Ohlédl se. Jeden z šerých závojů naklánněl se k němu.

„Jen uvědomiti si, že rozum není zdráv, a hned je lépe," šepotalo to zase.

„Nejsme nemocni," řekl Viktorýn. Niké se jen zachvěla.

„To je strašlivé!" huhlal jiný hlas. A vzdech smrtelné úzkosti následoval.

Šero pod kaštany ztemnělo značněji, mrak proplul pod sluncem.

„Lékař praví, uvědomiti si blud — a již je lépe," ševelilo to ode zdi.

A zase vzdech hrůzy. A šepot.

„To je strašlivé!"

„A klid — ten je jenom v hrobě!"

„Strašlivé, ó strašlivé!“

„Kriste Ježíši!“ vykřikla Niké a chytila se za hlavu. „Smiluj se nad mým ubohým rozumem!“

Lékař přerušil prohlídku nemocných a přikvapil. Viktorýn nemohl se hnouti hrůzou. Tvář Niké byla vyjevená, zuby se vyceňovaly v tomže úsměvu, jenž hyzdil tváře choromyslných.

„Co se stalo?“ tázal se lékař.

„Vím, proč jsem tady,“ drkotala Niké, „uznávám svůj blud —“

„Ven! Jděte ven, slečno!“

Lékař vzal Niké pod paždí a vyvedl ji ze zahrady. Viktorýn všecek bez sebe sledoval. Za nimi zněl zpěv Nenutilky. Mstivě, vítězně.

Teprve mimo ústav, pod lipami vydechla Niké volněji. Docela vzpamatovala se teprve na silnici ke Králensku.

„Ach, to je hrob!“ řekla, ohlížejíc se po ústavu. „Hrob! A mrtvoly!“

Vypuzovala zbytek hrůzy, a z očí odplýval jí duch temnosti.

„Nesmíte tam choditi, Niké,“ promluvil Viktorýn.

„Myslíte, že jsem náchylna k šílenství?“

„Nemyslím, ale bylo tam hrozně.“

„Hrozně!“ opakovala. „Ubohá sestra! Nemohu ji zanechati.“

„Tedy slibte, že tam beze mne nepůjdete!“

„Chtěl byste mne vždy doprovázeti?“

„Vždy!“ řekl.

Stiskla mu mlčky ruku.

Ještě dvakráte navštívili spolu Hermu. Uklidňovala se víc a více, ale při tom se tratila. Odmítala potravu. Krmili ji. Tupost, lhostejnost k životu rozpouštěla jako lučavka všecky vazby jejího organismu.

„Stín na pramici Charonově,“ řekl dr. Váňa, jenž miloval klassická přirovnání.

Za deštivého větrného dne prosincového doprovázel nevalný zástup Hermu Mayovou ku definitivnímu odpočinku na hřbitov kolomutský. Skončila svůj život v šestatřicátém roku.

Primář Váňa vyprávěl Bouzovi, že nebožka stižena byla perversitou, morbomanií. Kdysi prodělala zánět plic. A rozkošné pocity při uzdravování rozvětřily její touhu, by zas a zase je prožívala. Otravovala se malými dávkami jedu a brala protijedy. Útok na paní Libuši stal se asi v záchvatu opiového deliria. Ostatně možno, že za tím vězel román nešťastné lásky.

Niké zůstala u Vítovských nadobro. Docházela i k Přítočným, kteří změkli a sblížili se s Libuší. Ovšem se máti nezdržela, aby Libuši nevytýkala, jaké skvělé partie prohrála. Vítovského ani si vzíti nemůže, paní Vítovská dosud žije. Libuše snášela tyto opozděné nářky trpělivě. Byla klidná a šťastná. Rozkvétala.

U šumavého splavu setkal se Viktorýn se starým panem Čechem. Od té doby, co Libuše, jeho miláček, opustila domov, starý pán se tratil. Třásl hlavou a vlekl nohy.

Viktorýn pozdravil. Promluvili spolu o počasí. Pan Čech strkal velké ruce své pod vestu, vyhrnoval ji a zase shrnoval. Byla mu volná.

„Jsou to časy," stěžoval si starý pán, „co bylo hříchem za mých dob, za ctnost nyní platí."

Neřekli to, ale oba věděli, že budou mluviti o Libuši.

„Já to za hřích nepovažuji," řekl Bouza.

„To jste asi sám toho mínění, pane Bouzo."

„Nejsem. Totéž myslí mnozí; Rokytník, páter Beránek, Niké Mayová."

„Opravdu?" Staroch rozjasnil tvář. Lapal každé slovo útěchy.

„I pan Weyrauch řekl, že člověk nesmí odsuzovati nikoho."

„Mluvil jste s ním, pane Bouzo?"

„Nedávno. Lituje vás, ale nehorší se."

„To rád slyším, pane Bouzo."

„Víte, pane Čechu, co řekl? Ženská to je křehoučký salátek. Každý přijde, ulomí kousek. Ale na konec si to chudinka sama vypije."

„To že řekl? A co pan otec?"

„Ten teprve si takových věcí nevšímá."

Starý pán div nezajásal. Vždyť starý kamarád Weyrauch má sám dorůstající vnučky po synovi. Už se mu tedy nemusí vyhýbati. Zase si zahrají v karty, a nic už o křehoučkém salátku.

Pohovořil ještě o obchodě, litoval odchodu Niké a potřásal Viktorýnovi rukou na rozloučenou.

„Pana otce navštívím zítra," sliboval.

Viktorýn dal se k Jordánu. Tam v zátiší napadaly ho nejlepší detaily k pitvorám. Díval se na vodou vymleté strže a z křivolakosti její vybíral si úškleby a zrůdnosti svých skřetů. Použil i tváře doktora Váni k Silenovi. Ale tajně, aby se doktor neurazil.

Když byl v duševní tvorbě, zapomínal na Niké, na Hermu, na vše. Vše mizelo vůči velké nesmrtelné kráse, jež rozhořívala se mu jako slunce nade vším. S Niké ostatně se málo vídal. Posledně o Třech králích u hrobu Hermina. Nabízel jí pro pomník svou skizzu. Ale Niké se poděkovala.

„Jen žádný kámen, pane Bouzo. Mne samu by tlačil. Nic nedám sestře na hrob než pouhou měkkou prst. Prach jsi a v prach se obrátíš! A hodně květin nasázím, aby s kořínky i duše její vyrůstala k slunci, souvisela s námi."

„A můj sen zase by byl," odvětil Viktorýn, „spáti pod ohromnou pyramidou, plnou reliefů a soch uměleckých."

Rozmluvy jejich obmezovaly se jenom na předměty abstraktní. Všedním otázkám se oba vyhýbali. Za mrazného březnového dopoledne nedělního spatřil Bouza Niké v průvodu Rokytníkově. Rokytník měl elegantní kožich, krásná hlava jeho s vlající černou kšticí, hrotitým plnovousem odrážela se effektně od sněhobílého prádla a plavého límce kožešiny.

Bouza pozdravil a na pokyn Niké se připojil.

„Pan učitel žádá ode mne indiskretnost,“ stěžovala si Niké.
„Indiskretnost je mládí přirozená,“ řekl Rokytník, lově pohledy krasavic na korsu.
„Ale vždy nehezká,“ řekl Viktorýn ostře.
„Život náleží smělým,“ řekl Rokytník s energickým gestem. „Smělým v konání i v slovu.“
„Pan učitel píše totiž román,“ vysvětlovala Niké.
„Stella matutina,“ vsunul rychle Rokytník, „Hvězda jitřní“.“
„A vyzvídá ode mne intimity Libušiny.“
„Opravdu?“ zhrozil se Viktorýn upřímně.
„Slečna Mayová jest přece bez předsudků,“ hájil se spisovatel, „a rozumí, že u mne je jen čistě psychologický, vědecký zájem. Jiná dáma, méně intelligentní, by ani nepochopila, co chci, tím méně by dovedla zhodnotiti takovou složitou psychu, jako je paní Libuše.“
„Je to — řekla bych — bezohledné.“
„Nemorální,“ dotvrdil Viktorýn.
„Nemorální je jen nevkus,“ prohodil spisovatel s patra. „Slečno, uvažte laskavě: Co nejvěrněji illustrovati společnost, aby zhutněly její přednosti i vady, — to nazval bych spíše vyšší morálkou. Je to roentgenování společenských chorob a involvuje i léčbu jejich.“
„Odpusťte, pane učiteli, ale nemohu.“
„A proč, slečno?“
„Je to věc citu.“
„I já na místě slečny bych to neučinil,“ ozval se Bouza rozhodně.
Odbočili od hlavního náměstí k sadu před školou.
„Jaké ráčíte míti plány do budoucna, slečno?“ tázal se Bouza a ihned se své odvahy zalekl.
Niké pohlédla do kraje s výšiny, na níž se ocitli. Stupňovitě svažělo se město k řece. Na stromech třpytily se mrazné křišťály, a horké růže kvetly na lících tmavé dívky. Vzduch ostrotou kousal, a slunce stálo nevysoko.
„Chtěla bych hodně mezi lid. Jak dosud žiji, mi nestačí. A bojovati toužím proti nevědomosti a proti nespravedlnosti na světě.“
V hlasu jejím zachvívala se vášeň, jako v pevném, hlubokém tónu houslí.
„Theorie, slečno,“ mávl Rokytník rukou. „Jsem paedagog a budím primitivní psychy. Pud spravedlnosti v člověku jest, ale počíná u sebe a je slabý. Teprve vychováním se sílí. Pascal praví —“
Niké vpadla mu do řeči: „A přece věřím, že možno překonati všeobecnou nevědomost.“
„Ano, slečno, ale je to úkol na celý život a pro okruh malý! Řekl bych, že je to zhostění se individuality ve službě myšlenky.“
„Nuže, zhostíme se individuality,“ řekla Niké se smutnou rozhodností. Zvolnila krok a ztišila se všecka. Jako by kráčela podle něho socha, myslil si Viktorýn. A bylo mu pojednou velmi neveselo. Rokytník zatím změnil hovor. Vyprávěl, jak na universitní extensi v Prochomutech střetl se s kaplanem, jenž zfanatisoval proti němu

celé shromáždění, jak bylo mu prchati přes hroudy a strže. Bylo to tak — tak — nemohl nalézti výrazu.

„Hrdinské," pomáhal Viktorýn.

Niké se zasmála. Stanuli zase na výšině nad řekou. Zadívali se na zříceninu, zalitou do modré, měkké massy obzoru. Bílý sníh kol rovin zfialověl.

„Jak je to malebné!" zvolala Niké.

„Nemá to jednolité impresse," kritisoval Rokytník.

Mrak proplul pod sluncem, a měňavé reflexy zahrály na zřícenině. Když se zase rozjasnilo, zableskotal obzor tisíci zrcadly.

Viktorýn pohlédl na Niké. Krása světel ho s ní podivně sbližovala. Ale zrak její byl ledový, a barvy mu zjedovatěly.

Když vracel se po poledni s Rokytníkem do Lánska, řekl mu učitel:

„Víte, pane Bouzo, co se mi u Vítovského líbí? Jeho božská bezohlednost. Bere to jako dravá voda, nemá kdy. Takový barbar v lakýrkách."

„Barbar?"

„Pardon, žádná pohana. Jedině barbar značí kus živelní síly v naší moderní kaši. Ale co říkáte Niké? To by byla grande amoureuse, bytost prudce sexuelní."

„Jak to sexuelní?"

„O, je též duševní sexualita! Je to zrovna tak věc pohlavní, vzdá-li se mladá žena muže docela, jako oddá-li se příliš. A ta Libuše! Jak dovedla čekati, až do plnoletí! Aby jí nemohli nic vzíti."

„Mýlite se, pane učiteli," odporoval Bouza. „Paní Libuši jest alespoň devětadvacet, a Vítovský peněz nehledal."

„Možná, ale já bych peněz nepodceňoval."

Viktorýn se dopálen odmlčel.

Někdo pozdravil. Katecheta Beránek. Ale nezastavil se jako obyčejně.

„Má nahnáno," řekl Rokytník. „Ve škole stloukl vzpurníka a je v disciplinárním vyšetřování. Také konsistoř s ním není spokojena, žije příliš nekněžsky. Bude asi přesazen. Takový sexuální alkoholik."

V příštích dnech svědomí ozývalo se v Bouzovi. Proč váhá, nejede do Vídně, neoddá se umění? Váňa řekl mu, že záchvaty mrtvice se opakují. Nemohl otce opustiti, jak to může s ním dlouho trvati? Nepřiznával ani sám sobě, že se výroku lékařova jen chytil, aby se nemusil rozhodnouti. Toužil po umění a bál se ho zároveň.

Niké nebyla ani netrpělivou, ba ani smutnou. Uvěřil, že ona bude na něho čekati trpělivě, bude mu na dráze umělecké hvězdou, sestrou. Všeho se nadál od této silné ženy.

Koupil a poslal jí sošku Pavla s Virginií. Aby rozuměla, že i on tak by ji nesl životem, čistou, zidealisovanou! Poděkovala mu ústně, a, jak se mu zdálo, ironicky. Pochopí zajisté, ale je jí třeba času.

Vítovský měl bizzarní nápad. Povolal si Bouzu, aby mu ulil s tváře masku. Za živa. Při odlévání byl Vítovský velmi trpěliv. Ale odlitek se mu nelíbil.

Lánskem proskakovaly řeči, že mezi slečnou Přítočnou mladší a sličným Lionardem Rokytníkem se něco kuje. Ale pak utuchlo vše. Starý pan Čech se rozstonal zánětem plic, a v pile měli do týdne pohřeb. V závěti stanovena byla dědičkou statku, který měl nebožtík v obci Bradlech, — Libuše.

Minula zase zima. Nestudená, neteplá. Sotva, že sníh se ukázal. A v únoru již bylo jako na jaře, teplo a vlhko.

Jednoho poledne přinesla slečna Tiny s polévkou velkou novinu: Niké Mayová zasnoubila se s Vítem Parobkem.

Viktorýn užasl. Otec Bouza rozšklebil se jednostranným smíchem — měl slabší jedno líce — a zamžoural na syna. Patrně věděl o všem. Pak přitáhl si mísu s polévkou. Od záchvatu mrtvice byl hltavým.

Tiny váhala u dveří. Viktorýn se vzpamatoval.

„Co jste to řekla, Tiny?“

„Že bude veselka v Lánsku. To se dějou věci! Niké chce do Prahy na kurs.“

„Na jaký kurs?“

„No — babický.“

„A to musí být vdaná?“ vyhrkl Viktorýn.

„Snad. Smýšlí pak usadit se v Králensku. Ale prosím, mladý pane, polévka vystydne.“

„Ber si!“ pobízel otec.

„Ale jak je to možná?“ divil se Viktorýn.

„Jez, ať nečekám,“ bručel otec.

Viktorýn chopil se lžíce. Je to vše asi nesmysl, klep. Ona, která tak sňatkem opovrhuje! Ale v zápětí přišla mu na mysl nedávná její slova: „Chtěla bych býti někomu oporou, sluncem, živitelkou — vším!“

A tehdy myslil, že to míní na něho, že on je tím slabochem, a byl uražen. Nyní věděl, že již tehdy myslila na toho nedomřivce. Ano, zcela jistě již na něho myslila.

Rozjasňoval se mu znenáhla celý její bolestný zápas. Byla velmi hrda. I Končíře, jehož přece milovala, z hrdosti odmítla. Pak hledala u něho lásku a nenalezla jí. Jiná by se ze zoufalství spustila, zahodila, ale ona obrátila se výše, bolestí se povznesla.

„Chtěla bych hodně mezi lid,“ řekla. A nyní následuje čin. Obdivoval se její důslednosti.

Chtěla se provdati. Proč ne? Ale raději za něho, než za ubožce Parobka. Což je to také ženich? Rozhodl se svěřiti se otci. Ale zastihl u něho Nováka v obchodních věcech. Rozmluva s účetním se protahovala, otec se kabonil, a Viktorýn chladnul. Snad bude přece lépe promluviti napřed s Niké. Anebo vzkázati jí po paní Libuši.

Zaradoval se nad touto myšlenkou. Paní Libuše Vítovská — sama se tak podepisovala, — byla žena zmužilá. A je s Niké důvěrnou přítelkyní.

Zastal paní Libuši samu. Notář byl churav. Houpal se v síti na květnovém slunci v zahradě. Niké nebyla v Králensku. Odjela k Hortensii na několik dní.

Paní Libuše přivítala ho vlídně, ale dívala se na něho pohledem, z něhož srozuměl, že ví o něm vše a že mu to zazlívá. Jí bylo ovšem nepochopitelno, jak někdo může klásti něco výše než lásku a štěstí její.

Viktorýn cítil, že paní Libuše by ho ještě méně pochopila než Niké. Klesl na mysli a mluvil banální věci. O pitvorách, o počasí, o zdraví. Brzy odešel.

Pak vzbouřil se v něm hněv. Každý si s ním jen zahrává. I Niké ho chce polapiti a pouští na něho strašáky. Žíti s mrzákem — hnusno! Viděl před sebou požloutlou, úzkou tvář nedochůdčete. Parobkovi bylo bezmála třicet, a posud by se sám neuživil.

Promluví Niké do duše. Chodil po místech, kde ji mohl potkati. Ona pochopí, že jen v zájmu umění — inu, nějak ji přesvědčí. Ale nepotkával ji.

V srpnu měla Niké Mayová první ohlášku.

Viktorýn poznal, že je svrchovaný čas zakročiti. Ještě téhož nedělního odpoledne sedl a psal list. Osmkrát začal znovu, spotil a vyčerpal se. A teprve devátý odeslal. Zněl:

„Velectěná přítelkyně, odpusťte, že se osměluji Vás obtěžovati. Ale věc, kterou bych rád s Vámi projednal, nestrpí odkladu, an jsem Vás marně hledal a očekával na známých místech. Kdy zase Lánsko navštívíte? Odpusťte mé smělosti, že Vás obtěžuji a vytrhuji z předsvatební nálady, a možno-li, splňte žádost Vašeho dávného, oddaného Viktorýna Bouzy."

Odpověděla řádkem:

„Ctěný pane, přibudu do Lánska ve čtvrtek odpoledním vlakem. S úctou N. M."

V určenou dobu čekal Viktorýn na nádraží. Ale s ním též — Parobek.

Zlost zavařila ve Viktorýnovi. Nepochyboval, že Niké si ženicha pozvala, vodníka ošklivého. Ne, před tím s ní mluviti nebude. Parobek mu přece není roven. Pěkné hrdinství, vzíti si takového tvora! A což, je-li to perversita? V rodině Mayových jsou rozhodně duševní anomalie. Otec alkoholik, sestra šílená. Anebo mají ženy jiné oči. Líbí se jim ohyzdnost. Jest i psychická sexualita, řekl Rokytník.

Viktorýn se zasmál hlasitě. Lidé se ohlédli, i Parobek pootevřel své žabí rty. A na ty rty ho bude Niké líbati!

V dáli hvízdnul vlak. Vše vysouvalo se z čekárny. Viktorýn vzdorně zůstal.

Niké vystoupila z vlaku. Byla v žlutavém oděvu. Slušel jí znamenitě. Byla celá překrásná a svěží. Parobek běžel k ní.

„Jak jste věděl, že přijedu?" tázala se ho hlasitě, bloudíc očima kolem. Pak odcházela z nádraží. Viktorýn díval se z čekárny za nimi.

Tedy Parobek byl tu náhodou. Měl ho prostě poslati domů a jíti s ní sám. Že ho to nenapadlo!

Parobek tulil se k nevěstě a komicky belhal. Ne komicky, ale hnusně.

Viktorýn pojednou nevěřil, že kdy ženu tu miloval. Ponižovala

se, miliskujíc se s plazem. Už by se jí nedotekl. Kdyby se byla ponížila za milenku chladného Končíře, opovrhoval by jí, ale pochopoval. Ale co nyní činila, nemohl pochopiti. Chce-li kdo konati dobrý skutek, což nelze činiti to způsobem méně odporným?

Slýchával o ženách, jimž odporné zápachy byly příjemnými vůněmi, o dívkách, které mladá těla zadávaly trouchnivícím starcům. I Niké je taková — hysterická.

Hněval se několik dní, pak ji litoval a na konec uznal, že je jeho povinností, vyléčiti ji z choroby, stůj co stůj! Ona ani neví, do čeho se pouští. A napadlo ho vsadit vše na jedinou kartu. Až v samý den svatební zakročí, v samém kostele — ne v kostele, ale zajde k Přítočným, kdež chystáno pro novomanžely snídaní — a zruší vše. Pak nebude moci již ani on couvnouti, ať otec říká, co chce, ať umění jde ke všem rohatým! Obětuje pro ni vše, vše! Myšlenka ta ho rozpálila jako napínavá kapitola románu.

Vídával Niké na ulici, přesídlila před svatbou k Přítočným. Stará paní řídila jí výbavu. Někdy zadívala se na Viktorýna tázavě. Ale nyní on se skrýval. Ať trpí také ona, vybojuje si ho mukami! Pak teprve jí poví, co jí obětoval. Svou krásu života, své umění.

Přiblížil se den svatební. Úmysl Viktorýnův se zaceloval, byl jist, že vše vykoná, jak myslil.

Den před svatbou poslal dar, ruský samovar. Jako bych jej dával sám sobě, myslil.

Již časně z rána oblékl si černý oděv. Ale zase jej svlékl. Zašel k otci.

„Měl jsem těžký sen," stěžoval si otec. „Bolí mne hlava a z očí — nevím co to je — tekou mi slzy."

„Pošlu pro doktora Adama, chcete-li, tatínku."

Otec trhl koutky úst a hledal tabatěrku. Ale pohrabal se jen prsty v ní a zase odložil.

„Už mi ani šňupec nechutná," zahuhlal svým tupým hlasem.

„Pojedu pro lékaře sám," rozhodl se Viktorýn.

Otec neodporoval.

„Zatím ať mi dá Tiny obkladek na hlavu."

Viktorýn měl zrovna čas k vlaku. Mohl se obratem zase vrátit, do deseti hodin.

„Víš, Viktorýne," volal za ním otec, „kdyby se něco přihodilo — víš — tož závod pronajmi nebo prodej! Ty nejsi k tomu."

Viktorýn jel do Královenska. Když se s lékařem vrátil, bylo doma zle. Kněz vycházel od nich.

„Nový záchvat mrtvice," řekl lékař, když byl otce Bouzu prohledal. Zmatek, shon, pláč! Potom mlha, závoje a ticho.

V půl dvanácte otec Bouza dodýchal. Syna už nepoznal, nepožehnal. Odešel.

Když otvírala Tiny okno, aby duše zesnulého mohla ven, šel ulicí kolem tichý průvod, novomanželé Parobkovi.

Za nimi zazněl umíráček. (Dokončení.)

9/e 10

Z básní Ant. Sovy.

I BYL JSEM STROM STARÝ . . .

I byl jsem strom starý, jenž vždy a sám
se svěřoval bouřím a samotám . . .

To ve starý kaštan jsem staletí vtělen
žil v pláni a s nikým neznepřátelen . . .

Svých radostí měl jsem tu pro vše časy:
když blatouchy kvetly a sedmikrásy . . .

Když přetáhly deště a zdvihly vůni
a jarem vše zpívalo na vysluní . . .

Ať přešli lidé ať pídimuži:
Já věren byl máku a šípkové růži . . .

Své svíce jsem rozžal ve svátcích jar,
tak planoucí bíle v sluneční žár . . .

Ač bílý den, slunce ač oslní tě,
že svítím, přec každé si povšimlo dítě . . .

To svítil jsem pro své význanmé svátky,
i pro potěšení své, pocit svůj sladký . . .

Tu časem, když laně šly s jeleny,
v můj temný stín lehly si zelený . . .

Svých svící pel bílý jsem na ně házel,
je šumem svých větví doprovázel . . .

Ač z budek, jež držel jsem, každičkou chvílí
se špačkové smáli mi rozpustilí,

já sluncem se usmíval hnutí svých jist,
bych neztrácel zbůhdarma květ svůj ni list.

Pak večer, když měsíc vzplál na mýtině
a v lískách se lesknul a v ostružině,

když parami v lukách modravým šerem
šly ke mně víly tím podvečerem,

v mé zmizely výduti a jich zjev
vzplál ve světle vesele hnijících dřev,

tu ve vanu záclon z modravých par
jich sál jsem byl k tanci, jich budoir . . .

Tam do koutů v pavučí pokryté rosou
jak v zrcadla zřely a nohou svou bosou

skok zkoušely v listí, ve spadlém květu,
a skončivše krátkou svou toiletu

se za ruce vzaly, pak vyšly v kruhu,
jak bludičky tančily v užaslém luhu

a zpívaly luzných žen plachými hlasy,
čím zvučely nenávratné kdys časy . . .

—

KLIDNÁ KRAJINA.

Tichá šumí říčka v září
mírně slunná před západem . . .
Rybáři si sedli staří
na písečném, horkém břehu . . .
Večer má svou modrou něhu . . .
Vlny zdola dýší chladem . . .

Rákosí se mírně čeří,
zátoky se sotva zvlní.
Kopce s lískovými keři
voní vysluněným zráním,
žluna stálým přelétáním
pohybem pláň příkrou plní . . .

Stezka ku vsi vyšlapaná
mizí stráně na vrcholu . . .

Samý jeřáb, třešeň planá,
jalovec a bříza samá,
vodou lesknoucí se jáma,
lesy suchých stébel, stvolů . . .

Drobných kopců vlny plynou
za obzor kams v místo jedno . . .
Kopce dávných zlatokopů
v obzor sijí svoji stopu,
jako hroby pod travinou
v šíro, v ticho, v nedohledno . . .

—

JEŠTĚ KRAJINA.

Už listopad. A holé kaštany,
bezlistné, trčí v mrak, jenž s nebes visí...
Ledových vichrů prudké závany
pláč stromů, jak jdou párem cestou, křísí...

Sníh cítit kdes, však dosud nepadá . . .
Zem mlčí, ale dosud mrtva není . . .
Jen zmírající, tichá, nemladá,
sny jejíž těžcí, šedí, olovění,

má chladný, bledý měsíc nad sebou,
oblohu němou, město na úpatí
černavé se záludnou světel hrou,

zlysalé háje, za nimiž se tratí
pár lidí odraných, již bůh sám ví
proč k městu tíhnou, polonazí, belhaví . . .

—

ŠTĚSTÍ.

Nad řekou temným šerem zatichlou
pobřežní domy dlouze vychládají . . .
akáty pějí a pějí
přezrálou pozdní píseň svou,
a stíny větví hrají, komíhají
v mdlých světlech u nohou . . .

Chce každý člověk šťasten být,
to okusiti, po čem prudce touží . . .
Cit proto krvácí
hluboce touhou v srdce vryt,
až do hrobu se dlouží
ten živý cit . . .

Já šel . . . A ženu mladou, západ jak ji zlatil, zřel,
jak zrak jí touhou vřel, jíž nelze snésti,

hluboký zrak
takový výraz nevídaný měl,
jak před návštěvou neznámého štěstí
by vítáním se rozzvučel . . .

—

HARMONICKÝ VEČER.

Klid nesmírný . . . A nad kaluží temně černou
až k nebi sosna trčí, pod oblaky sahá . . .
Z hrud podzimních se k obzoru až zlatě paří
tajemných příštích úrod utajená vláha . . .

Les na večer své vzdušné rozhazuje šperky,
ruď, oranž, zlato, žluť a skvrny černobílé . . .
Je do sebe a v hloubku ticha ponořený
kraj, člověk, les . . . Klid zdá se nekonečné chvíle . . .

Zřícená fata morgana hor, věží, hradů
a štítů, mostů pluje v nic a rozplývá se . . .
S trav brčálem žluť oblak, žíhaných jak hadů,
kdes na lukách pruh splývá v zlatém polojase . . .

Les tancem stínů zdá se zemdlený a ztichlý,
a od šumu vod ospalý kams potok spěchá . . .
Slyš, v divném srdce bušení se ozývají
vzpomínek dávných poznaná a slyšná echa . . .

Svítivých bodů, barev pršky tiché, vlažné,
illusí sladkých světla jak by převanula . . .
Rozsevač jak by rozhodil v nás plnou dlaní
ohnivá světla . . . A ta cele zažehnula . . .

Cos šeptá listí zemi, barvy polosmyté:
již poručme se, rozlučme se se vším zcela . . .
Dí dávné radosti: Což nových necítíte?
Jak za námi jdou? Barvínek jim věnčí čela?

Tak harmonická bolest, neodvratná, tichá,
jde přísná . . . Ale útěcha jde moudře za ní,
svou kosmickou a chlácholivou láskou dýchá,
zří velkým okem na nás, hladí nás svou dlaní . . .

—

HLASY VEČERNÍ SAMOTY.

Les nad řeku kosmaté větve věsil
jak smuteční závoj černavý . . .

Pták vylét, jenž kročejemi se zděsil
a zapaď jak kámen do trávy . . .

Pak bylo už ticho . . . Jen bledá řeka
jak olověná se nehnula,
kol dokola tráva bujela měkká
a přes břehy k tůním se přehnula . . .

Vše kleslo do tmy, chlad vlhký vane . . .
Oh, osamělosti jak smutek jal.
Jen jedno světlo jak začarované
se dívá s výše temných skal . . .

Teď z dalekých dědin rozhlaholily
se zvony v předvečer sváteční . . .
Teď . . . jako by kdosi, kdo nemá již síly
zavolal z řeky — a zmizel v ní . . .

Bohumil Bauše:

Japonský dřevoryt (Daňčí rodina).

Zvěromalba jindy a nyní.

V životním dramatu prvotního člověka hraje zvíře značnou úlohu; nepřetržitě vtírá se mu mocným dojmem, jednak jej zastrašujíc, jednak poskytujíc vítanou kořist. Nikdy asi nezavládl onen legendární pozemský ráj, jak někteří naivní malíři středověku a jiní snílkové jej líčili, kde klidně ležel býložravec vedle masožravce, dravé šelmy přítulně vedle člověka. „Boj o život“ v bohaté přírodě původní nebyl ovšem bojem všech proti všem. Stůl byl hojně pokryt pro všechny, a mezery, které výživě padly za oběť, rychle se zacelovaly bohatou plodností.

Kdo počal rušivě zasahovati do panujícího souladu tvorstva, byl hlavně člověk; činil tak způsobem stále raffinovanějším, až skoro na celém povrchu zemském důkladně změnil obraz původní přírody.

Člověk prvotní pozoruje život zvířat, nalézal stále nové popudy ku vlastním vynálezům a průmyslové práci. Viděl, jak zvíře loví a honí, jakých lstí užívá, kde přirozené zbraně nepostačovaly. Pozoroval, jakých přirozených útulků jedni užívají, kdežto druzí, jako liška, jezevec, krtek a různí hlodavci, hrabou i důmyslně zakládají svá kutiště. Poznal dále, jak pták uměle splétá hnízda a vlákna splšťuje, jako činí kočovník na svých stanech doposud. Viděl, jak termiti staví pravé paláce z hlíny, kdežto bobr z povalků a bahna buduje celé jezy, používaje k tomu svých zubů, okončin, ocasu. I jiný příklad povzbuzoval jej k napodobení.

Kde nestačují ústroje těla, vylučuje pavouk pavučinu, by chytal mouchy, bourec hedbávnou niť, aby v kokonu z ní spleteném uložil bezpečně své mládě.

Všechny tyto stupně průmyslu zvířat prodělávají a prožili lidé na různém stupni vývoje. Učili se od zvířat loviti a honiti, kořist svou přelstíti; obývali s počátku přirozené jeskyně, hrabali se pod

zemi, stavěli z hlíny a dřeva, až dospěli stupně moderních inženýrů a architektů.

Jsou i zvířata, která semena sbírají, houby pěstují, konservy zhotovují atd. (mravenci, termiti, včely); avšak zde chceme jinou stránku činnosti lidské vylíčiti, k níž živočišstvo dává popud.

První pokusy *v umění malířském*, zachované nám od beze-

Japonský dřevoryt (Bažant).

jmenných předhistorických obyvatelů jeskyň, což jiného znázorňují, nežli co nejmocněji na ně v okolí působilo? Mamuta, soba, sajku, současníky člověka.

A prvním souvislým příběhem, který pralidé kol ohniště shromáždění si vypravovali, jistě byl asi podařený lov, vzrušující zápas s medvědem, uniknutí z nebezpečí útoku některé šelmy a pod.

První themata ku vtipkování a kritice bližního brány opět z historie zvířat; po pečlivějším poznání ustálených povah zvířat vznikla bajka. Zvíře stávalo se symbolem.

Různý kult zvířat, mythologické představy, víra ve stěhování duší a pod. vedly k různému stylisování a kombinování zvířecí postavy. Jako v bajkách Esopových vystupují zvířata v úlohách, povaze

jejich ve volné přírodě neodpovídajících, tak vzdálena jsou zvířata mythologická věrnosti, s jakou je podávali první umělci, když ostrým pazourkem ryli podobu jejich do skály neb rohu tak, jak ji skutečně viděli.

Postava zvířecí stala se oblíbeným námětem výzdobného sochařství, a již Řekové porozuměli nejen kráse linie, ale dovedli vymodelovati tělo zvířecí se zvláštnostmi v póse a svalech, které dodávají jistým druhům zvláštní karakter.

Více však nežli skutečná zvířata, staly se konventionelními jisté tvary fantastické, groteskní, symbolické.

Buďsi, vždyť znázorniti možno všelicos smyšleného, při čemž vmyslíme se v názor původců. *Böcklinovy* kentaurové a nymfy mají svůj smysl, vmyslíme-li se v názor Řeků. — Avšak výtvor musí se pohybovati aspoň v oboru možnosti, a musí jeviti jistou uměleckou pravděpodobnost.

Slavný „Ganimed, unášený orlem“ jest takový pravděpodobný výtvor; kůň však s přilepenými na zádech křídly a letící vzduchem, jest morfologická nemožnost jako celá řada jiných nesmyslných výtvorů.

Básník ovšem říká, že „umění jest veselé, věda opravdová,“ umění že jest říše krásy, svobody, která není vázána na žádné tuhé zákony ani přesnou kausalitu v minulosti ani budoucnosti. Umění že jest vrchol, výkvět duševní síly lidské, bez něhož by život člověka jen nechutně v šedivu zanikal.

„Nedej přírodě víc, než co potřebuje, a život člověka jest laciný jako zvířete,“ žaluje ve své tísni král Lear.

Avšak jest jen jediný pramen, z něhož čerpati možno všechno omlazení a umělecké tvoření, a to jest *zdravá, svěží,* vždy *mladá příroda.* Té jsme částí, v té vězíme kořeny svými celou svou bytostí; v té nalezneme vždy „jednotu v rozmanitosti“, „účelnost bez účelu“, „harmonii užitou v absolutním duchu“ atd. atd., jak rozmanitě se aesthetikové o kráse vyslovují.

Na křídle motýle střídají se v nevyrovnatelné pestrosti kresba a barvitost jako na peří rajky hýří příroda nádherou zbarvení.

Namítne se, že člověk krásu sám tvoří ve svých dílech uměleckých, štětcem, dlátem, pérem.

Nuže, táž původní síla tvořivá, která ve všech výtvorech přírodních se projevuje, pracuje i v malíři, sochaři, básníku, třeba neuvědoměle.

Jestliže moderní směry střásati počínají ztrnulé formy akademické gothiky, renaissance, baroku, mohou se omlazovati opět jen ze svěžího pramene přírody.

Avšak tento smysl pro přírodu nesmí býti zatemňován, umrtvován, všemožně ztěžován, jako se dělo po celý středověk, kde stále kázáno opovrhovati přírodou, nenáviděti tento svět jako dílo ďáblovo, které jen odvraceti nás má od světa „lepšího“. Také vědecké poznání odpočívalo, hlodajíc na zděděných pojmech Aristotelových.

Věda a umění nejdou ve svém vývoji ruku v ruce; oba tyto obory lidského tvoření jdou namnoze různými cestami.

Za rozkvětu řecké plastiky nebylo téměř ještě žádné vědy.

Cinquecento, jež znamenalo znovuzrození umění, nebylo zároveň ještě renaissancí vědy; jen *Leonardo da Vinci* byl veleduch, jenž předstihl i jako fysik svou dobu.

Věda nemohla sice vdechnouti ani po svém rozkvětu umění nový život, může však nicméně prokázati umění neocenitelných služeb. Zdokonaluje předem technické prostředky a podává užitečná pravidla, pomocí nichž možno vystříhati se chyb.

Japonský dřevoryt malíře ze školy Kanovy.

Optika, fysiologie zraku, lineální perspektiva, zrcadlení, rozdělení stínů, barevné stíny, statika a jiné odbory fysiky poskytují plno cenných pokynů pro výtvarného umělce a poukazují na chyby, jichž se dopouštěli druhdy i velcí mistři.

Velicí mistři vedeni byli více citem a vkusem, avšak nelze spoléhati vždy ve výtvarném umění na cit subjektivní a nedbati zákonů fysikálních. Pokračujícím vzděláním přírodovědeckým probouzí se též v pozorovatelích vždy více morfologický smysl a porozumění skutečných poměrů. Fotografická deska stala se pravou sítnicí badatele a zachycuje dojmy zrakové, které jindy pro mžikové trvání ani nepřišly k vědomí.

Fotografie naučila krajináře geologicky pravdivě podávati krajinu, zvířata v pohybu, ptáka v letu, rostlinu v rozkvětu ve všech podrobnostech v obraze zachytiti, aniž to vše umělecké tvoření ohrožovalo. Umělecký portrét zůstane právě tak nenahraditelný přes všechno zdokonalení fotografie, neboť tato podává vždy jen podobu v okamžitém, více méně ztrnulém výrazu.

Zvěromalba jakožto malebné plastické podání celé skupiny neb jednotlivých zvířat s příslušnou stafáží lidí a krajiny, vznikla jako krajinomalba u nás teprve v sedmnáctém století, v památné té době, kdy konečně přemožen odpor proti přírodě a proražena kůra před-

sudků, kterou pověra a nepochopená víra kol člověka nahromadily. Toto uvolnění duchů vedlo k ponoření se do intimního života přírody. Poznáno, že jsme jen částí všehomíra a nikoli jeho střed, kolem něhož a pro nějž by vše se točilo.

Jak jinak v tomto směru mají se věci na Dálném Východu u národa, pro který do nedávna měli jsme jen pohrdání a výsměch! *Japoncům* byla příroda a zvlášť zvířena dávno před námi nevyčerpatelným pramenem svěžích a živých komposic uměleckých. Poznání japonského umění staršího i novějšího od světové výstavy vídeňské (1873) po poslední rekrospektivní výstavu v Paříži účinkovalo osvěžujícím dechem na umění výtvarné, zvláště však na přežilé evropské umění dekorativní.

Jest věru zahanbující, že tito Asiaté — jak z poslední retrospektivní výstavy jejich uměleckých děl v Paříži vysvítá, — již *v osmém* století, tedy v době v našich dějinách polomythické, beze všech památek kulturních, — zvířenu již v takové dokonalosti vyobrazovali, jaké Evropané teprv po staletích sotva dostihli. A podnes, pohleďme jen na naše školní knihy přírodopisné neb reklamní obrázky, jaká ubohost proti laciným, půvabným, kolorovaným dřevorytům japonským, které svědčí o znalosti zvířectva a rostlinstva, jakou bychom přes všechny pokroky věd přírodních u nás marně hledali!

Tato intimní znalost přírody, jakou od nejstarších dob japonské umění projevuje, neobmezuje se jen na umělce. Měli jsme příležitost dostatečnou v přednáškách Vrázových i Kořenského poznati, jakou láskou všechen lid v Japonsku lne k přírodě, což potvrzuje i nejlepší znalec intimního života ostrovní říše, *Lafcadio Hearn.* Bajky a pověsti zvířecí na př. obsahují četné jednotlivosti, které dokazují neobyčejně jemný dar pozorovací. V Japonsku ví každé dítě, že ropucha hubí hmyz, kdežto u nás s odporem pronásleduje se „jedovatá" žába. Rostliny mají v lidovém podání tak jako zvířata duši, kdežto u nás většina považuje obě za určené jen k účelům člověka a jeho zvířat domácích. Po květinách mají jména dívky i v nejodlehlejších vesničkách. Pěstění květin a umění, upraviti kytici, náleží ku společenskému brusu. I kameny zvláštních tvarů poutají pozornost a slouží za náměty starým umělcům, kteří nikdy nevymýšleli nemožné věci při vší bizarnosti svých výtvorů.

Víra, která ostatně v Japonsku hraje jen nepatrnou úlohu, nekladla zde nikdy překážky v uctívání přírody. *Šintoism*, nejstarší kult Japonců, jest přímým uctíváním přírody, a *buddhism* podává přímo skepticky přírodovědecký pojem o vzniku člověka. (Prof. Inago Nitobe).

Naše znalost japonského umění zůstává ovšem dosud kusá, ačkoli v novější době vznikají v hlavních metropolích vzácné sbírky a literatura stará se o jich pochopení. Zde v Praze sbíral od prvních styků Evropy s Japonskem V. *Náprstek* literaturu i ukázky umění japonského. Sbírky jeho musea získaly mnohé pěkné kusy z cest Vráze, Kořenského, Řezníčka a jiných. „Umělecko-průmyslové mu-

seum“ v Praze vedle pěkných ukázek stará se o povznesení dekorativního umění veřejnými přednáškami. Slyšeli jsme zde osvědčeného odborníka dr. J. Brinckmanna i oblíbeného dnes interpreta japonského umění, malíře Emila Orlíka.

Ono osvěžení západního umění dekorativního a technického minulo by se cílem, kdyby se vrhlo opět jen na slepé napodobení japonských vzorů, jako se dělo obyčejně u ornamentistů evropských, kteří se drželi konvenienčních tvarů, oblíbených již ve starověku a středověku. Vzory a tvary vzniklé z kultury nám úplně cizí, jichž význam úplně by zůstal nepochopen a neprocítěn, záhy by zevšedněly a v módě zastaraly.

Japonský dřevoryt malíře ze školy Kanovy.

Ale jakým způsobem Japoncům na př. jen zvířena jest nevyčerpatelným pramenem svěžích a vždy nových námětů, *tomu* se možno učiti od nich.

Zvěromalba japonská pěstována byla zvlášť školou *Kanovou,* založenou v druhé polovici XV. století. Z této školy vyšli mistři, kteří činnost svou soustředili na určité skupiny zvířat a v těchto přivedli to k úžasné dokonalosti.

Nikde není umění tak zpopularisováno, dík mistrnému dřevorytu na šedých nebo červených deskách tónových nebo i v barvotisku provedených. Kresba lineální provedena jest nenucenou technikou štětcovou, barvy voleny bývají libovolně, ale vždy živě. Tisk provádí se též na hedvábí.

Zvěromalbu zavedl do dřevorytu *Kitagava Utamaro* (1753—1806), jehož jméno stává se u nás pozvolna tak známým jako pozdějšího velikého a plodného realisty *Hokusai-e* (1759—1849).

Utamaro proslavil se již jako mladý umělec vydáním barevného alba „Dary odlivu“, kde znázornil život mlžů a plžů mořských, jichž krásu velebí zároveň básničkami.

Veliký úspěch mělo druhé jeho přírodopisné dílo umělecké, vydané 1788 jakožto „Kniha hmyzu“, kdež mistrně podává obraz po-

spolitý na rostlinách libel, motýlů, sarančí, ale i hadů, žab a ještěrek. (Japonec čítá to vše ku „hmyzu“.)

Jeho starý učitel, mistr *Sekiyen*, velebí *Utamara* jakožto malíře srdce, jakožto tvůrce naturalismu ve zvěromalbě. Místo umělecké tradice nastupuje u něho vlastní pozorování přírody. Za vrchol díla Utamarova pokládá se album, zvané „Sto kulíků“, kdež na 15 tabulích líčí ušlechtilým způsobem život ptáků. Technika těchto dřevorytin jest podivuhodná: stříbřitá volavka bílá vystupuje jen ze šedivého pozadí beze vší kontury, ale ani pírko nechybí. Kormorán noří se pod vodu — půl těla černého nad vodou, půl v kroužících se vlnách jest ponořeno v hemžících se rybkách.

Nebylo nad *Utamara* malíře zvířat: výtvory jeho nezastínil ani mnohostranný realistický *Hokusai* (čti Hok'sai), pokud se zvěromalby týče, ač tento v originalitě a v pojetí života předstihl všechny mistry a vrstevníky své rozmanitostí námětů. Ještě ve svém stařeckém věku cítil tento neobyčejný muž radost z uměleckého tvoření, o čemž sám se vyjadřuje v předmluvě ku knize „Sto obrazů Fuji“ takto:

„Od svého šestého roku cítím touhu, tvary věcí nakresliti. Do svého padesátého roku vydal jsem nesčíslné kresby, jsem však se vším nespokojen, co jsem vytvořil do svého sedmdesátého roku. Teprve ve stáří 73 let pojal jsem správně pravou podobu a povahu ptáků, ryb a rostlin; pročež učiním ve svém 80. roce ještě značné pokroky; až mně bude 90. vniknu teprv do podstaty všech věcí; až mně bude 100, dostoupím jistě vyššího, nepopsatelného stavu, a dosáhnu-li stáří 110 let, bude vše, každý bod, každá linie žíti. Zvu každého, kdož tak dlouho živ bude, aby se přesvědčil, dostál-li jsem slovu. — Napsáno ve stáří 75 let, ode mne, někdy zvaného Hokusai, nyní Gonakiyo-Rôdjin, starce do kreslení zblázněného.“

V japonské zvěromalbě vynikají životností, lehkostí a harmonickým koloritem vyobrazení *ptáci*: ptáci šplhají po rákosí, ptáci poletují mezi rozstřepenými kvetoucími máky, ptáci mlsají na rozpůleném granátovém jablku, ptáci krčí se na zasněžených haluzích, šedé křepelky mezi polním kvítím, bílí čápi mezi fialovými kosatci, žlutí kanáři na větvích magnolie, vrabci, kuřátka, orel vrhá se s výše, para běhá na lotosech, a tak střídají se roztomilé scény soužití ptactva s rostlinstvem v nevyčerpatelné rozmanitosti.

Květiny a ptáci jsou tak malovány, jako by proniknuty byly světlem, aniž by lesk, životnost, slunečnost trpěla stíny polotónů. Méně se nám zamlouvají jejich ssavci, výtečně však a originálně podány jsou ryby v pohybu.

Jedna věc jest význačna pro malbu Japonců: neznalost lineální perspektivy a nedostatek smyslu pro odstínování, *clair-obscur* našich malířů, onu hru světel a stínů, kterou nahrazují Japonci jistým konvenčním stínováním čínského původu. Vady tyto méně padají na váhu, ano, jsou i jakousi výhodou v umění dekorativním. Pro malířské umění Západu zůstávají nedostatkem. Osvěžení zvěromalby japonskými vzory záleželo by tady hlavně v podání životní pohyblivosti a rozmanitosti vypozorované z přírody.

Zvěromalba jakožto zvláštní obor malířství datuje se u nás teprve od XVII. století a omezuje se hlavně na scény ze života domácích zvířat a loveckých výjevů. Koně, již u Řeků v krásném rhytmu linií na vlysu Parthenonském podané, realisticky u Římanů, našli zobrazitele v Hollanďanu Pavlu *Pottrovi, Wouwermanovi,* zvláště však ve slavné malířce *Rose Bonheurové* („Trh na koně"); podobně skot v klidných selánkách při pastvě neb v práci polní; též drůbež *(Hondeweter)* a ovce (v XIX. věku zvláště *Millet*) brávány za námět.

Pak následovaly lovecké kusy (*Rubens, Snyders* a *Weenix*), honby na jeleny, štvanice kanců, smečky psů. Životností obrazů

Bruno Liljefors: Divoké husy zapadají k vodní tůni.

toho druhu vynikl *Landseer*, jenž psa a jelena dovedl vystihnouti v nejrůznějších výkonech a plemenech.

Avšak život zvířat jest nekonečně rozmanitější. Věda o živočišstvu od této doby nekonečně se rozšířila a prohloubila.

Pomůcky a příležitost k vlastnímu pozorování neobyčejně se rozmnožily. Okazuje-li umění naší doby skutečně svou životní sílu ve vyhledávání nových výrazů, potřebuje jen sáhnouti do plného života, jindy méně přístupného.

John Ruskin, jenž si libuje v paradoxech, praví sice: Umělec má si prý utvořiti o zvířatech všemožnou představu, jen nikoli představu řezníka; nikdy prý nemá mysliti na to, že skládají se z masa a kostí. — Jest dobře spoléhati na oko, ale pochopení modelu jest možné jen studiem stavby, které možno konati v museích, anatomických sálech, zoologických zahradách, ovšem nejlépe ve volné přírodě.

Avšak oko nevystihne mnohých složek v pohybu zvířat. Poučila nás o tom *mžiková fotografie,* jež podala obrazy nezvyklé, zdánlivě nepřirozené.

Když *Muybridge* ponejprv uveřejnil momentkou zachycené cválající koně, poznalo se teprv, že obvyklé obrazy koňů s nataženými do předu a do zadu nohami jsou nepravdivé a falešně pojaté. Podobně *Mareyem* zachycené obrazy letících ptáků poskytovaly neuží-

vané, zdánlivě nepřirozené polohy křídel, a poznalo se teprve, jak Japonci vystihli mnohem pravdivěji ptáky v pohybu, nežli u nás bylo zvykem.

Fotografie podává nám obrazy absolutně pravdivé a polohy při chůzi, běhu, letu fysiologicky úplně správné. Vidíme to nejlépe, když momentky spojí se ve film kinematografu či zoetropu a předvádí se nám živoucí obraz v pohybu.

Onen rozpor mezi zdáním a skutečností spočívá v tom, že pohyby dějí se příliš rychle za sebou a ujdou oku našemu v jednotlivých fázích. Oko potřebuje k pojetí a pochopení obrazu v mozku jistou dobu, takže jednotlivé obrazy splynou v souvislý celek. Pohyby momentkou zachycené vidí sice oko, ale pro krátkost dojmu nepřijdou ani k vědomí; jistou měřitelnou dobu utkví obrazy i na sítnici, jak vidíme na ohnivém kruhu jiskrou způsobeném, a na splývajících snímcích v kinematografu. V tomto obrazy bleskurychle zachycené a „pravdě nepodobné" rapidním otáčením ve stroji spojují se v harmonické živé obrazy.

Fotografie koná divy zachycujíc i pochody, jaké dříve oku viděti nebylo popřáno. Jsou to ony mžikové obrazy, zachycené v pustinách afrických, v džongli, na pustých ostrovech při *bleskovém světle*, v noci, za tmy, jak je z cest svých přivezli *Schillings, Radclyffe Dugmore* a řada novějších amatérů-lovců, kteří místo s puškou vycházejí na lov s kamerou a přinášejí skutečné dokumenty, jak zvířata divoká ve volnosti, slídíce po kořisti, si vedou.

Nikdy dříve oko přírodozpytce neb malíře nevidělo, jak lev v noci kořist napadá, jak antilopy blíží se k napajedlům, jak žirafy mizí mezi kmeny, jichž polohu krky svými napodobují, jak flegmatický nosorožec rákosinou se prodírá.

Tedy snad fotografie činí zbytečnou zvěromalbu? O nikoli. Co výše pověděno o portrétech, platí i zde. Ony mžikové fotografie jsou vědecké dokumenty, výbornou pomůckou pro výtvarníka, jejž chrání před chybami. Avšak umělecké dílo působí ještě jinak.

Ucho naše chová se též odmítavě ku hudbě, podané mechanicky. Sebe lepší orkestrion, gramofon a pod. nástroje, byť i přesně naladěné a do taktu hrající, nikdy nepodají jemných přechodů a nevystižitelného stupňování a klesání tonů i maleb, jež zde ruka, tam lidský hlas vloží do přednesu hudební skladby, a jež oceňuje každé jemně vnímavé ucho posluchačovo.

Zvláštnost fotografických snímků jest nutné pošinutí perspektivy a proporcí, jimž malba snadno se vyhne. Obrazy zvířat ve volné přírodě zachycené dále nezdají se nikdy dost *ostrými*, splývajíť více méně s okolím. Tato „chyba" jest založena na podstatě věcí.

Obrazy jsou pravdivé ale zvířata obyčejně nevynikají nad okolí, jsou přizpůsobena půdě, zeleni, vodě, kůře stromů, nebo jeví docela „mimikry", napodobení neživých předmětů, aby příliš na sebe neupozorňovala.

Zůstává tedy tvořivému umělci širé pole působnosti v tomto oboru, u nás namnoze ladem ležícím. Pohleďme jen na díla skandi-

navského malíře Bruna *Liljeforse*, mistra zvěromalby daleko přes hranice Švédska váženého. Od malička bylo cílem jeho, pozorovati čtvernožce a ptáky v pohybu. Na akademiích mnoho nezískal, ani ve Stockholmu, ani Mnichově, Italii a Francii. Učitelkou mu byla jen příroda a tvorba Japonců. Žil jako poustevník v lese se svými zvířaty, divokými i krotkými; snaha jeho byla vystihnouti jejich pohyby, barvy a okolí malbou. A úspěch jeho byl úžasný. Ještě nikdo nevyličil obrazy zvířeny skandinavské v lese a ve vodě, jako objevilo se na výstavě obrazů jeho r. 1892 v Mnichově, kde tyto obdivovány byly jako zjevení. Nejen zevnějšek zvířat poznal malíř, ale i celou duši a pudy zvířat, jež neúnavný lovec a poutník po lesích po mnohaletém studiu zde podával dle bezprostředních dojmů.

Tolik krásy, síly a radostí jest v přírodě, a my chodíme bez porozumění mimo. Japonští mistři byli mu dobře známí a jím obdivováni, ale nikdy jich nenapodobil slepě; zákony pravdy a krásy získal jen vytrvalým studiem v přírodě.

Žije stále uprostřed svých modelů v lese, tu jako lovec na tetřeva číhaje, tu leže v loďce a pohyby ptáků do rákosí zapadajících po celé hodiny pozoruje. Pak zaměňuje les za pobřeží moře, písčitou dunu, zamlklou tůň; krajina není mu věcí podřízenou pouhým rámcem: zvíře a terrain souvisí celou svou bytostí a obrazy Liljeforsovy dokazují, s jakou pečlivostí studoval krajinu, vegetaci a ráz okolí, v němž zvíře se pohybuje.

Věda zajisté poskytla umění mnohé a neocenitelné služby. Zdaž naopak umění může prospěti vědě? Cesty badatele a umělce v mnohém se rozcházejí, a přece vězí i v každém tvořivém přírodozpytci kus umělce. Jen nesmí se žádati, aby záhady metafysické a aesthetické luštily se jen uměním, jak různá poblouznění naturfilosofie německé dokazují. Krásná forma v líčení zjevů přírodních, umělecký vkus v úpravě sbírek, illustrací, museí, přístrojů, to vše získává vždy nové přívržence a adepty věd přírodních.

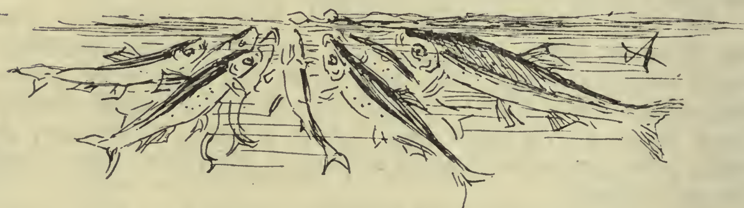
Du Bois Reymond v přednášce, předmětu tomu věnované, ukazuje jenom na účinek krásného líčení přírody ve Francii *Buffonem* a *Saint Pierrem*, v Německu i jinde Alexandrem *Humboldtem*. Přesná věda neobejde se dosud bez systematiky; pro badatele i jejich žáky jsou soustavné sbírky přírodnin všech tří říší pomůckou nevyhnutelnou.

V nové době však pomýšlí se na reformu museí, kde nekonečné řady vycpanin a praeparatů účinkují na laika úmorně a jednotvárně. Rozmanitosti dostává se sbírkám sestavením *biologických skupin* zvířat jistého okrsku v přirozeném jich okolí, v různých stadiích vývoje a vzájemném soužití, ať přátelském, ať nepřátelském. Také naše museum vykazuje již několik podobných skupin.

Čeho se nám tu nedostává, jest však případná umělecká výzdoba, jaké se těší museum stockholmské. Zde ovšem pozadí typických krajin vyzdobil Bruno Liljefors: Krajina bažinatá a lesní z jižního Švédska s význačným zvířectvem. Pod stromy klidně se pasou jeleni a srny; na vodě malé bažiny labutě, divoké husy a jiná

ptačí havěť i s hnízdy a vejci. Jinde na vysokém buku hnízdí volavky a čáp; rodinné obrázky. Jinde opět otvírá se mezi skalami průhled přes „strand“ na otevřené moře; zde vše oživeno mořským ptactvem a bahňáky s mláďaty; skaliska poseta jsou hnízdícím ptactvem. Opět jiný obraz: sobi se tu pasou, základ laponské existence, z pozadí hrne se tah lumíků, sledovaný liškami, sokoly, sůvami. V lesním stínu číhá *rosomák*, přichází nedůvěřivě medvěd s komickými medvídky, objevuje se obrovský los atd. atd.

Hle, jaké tu kyne umělcům našim pole, když ponoří se do věčně mladého, svěžího pramene omlazující se přírody!

Clarice Tartufari:

Poklad Andreův.[1]

Novela. Z italštiny přel. *L. Pölzelbauerová.*

Andrea stiskl opatrně kliku u dveří a vsunul do nitra komnaty, ponořené v polostín, obličej, na němž zračila se směs radosti stěží potlačované a úzkosti ne zcela posud zaniklé. Zastavil se nerozhodně, a zarůžovělá jeho lebka, pokrytá několika proužky rusých vlasů, rozdělených s moudrou spořivostí v stejné vzdálenosti od sebe, několikrát pokusila se vniknouti dovnitř a tolikrát opět zatáhla se zpět úzkým otvorem sotva pootevřených dveří. Konečně přestoupil práh a po špičkách blížil se k velkému manželskému loži, kde spočívala Olga, pohroužena v těžký spánek.

Husté, zchumlané vlasy hromadily se nad čelem prvorodičky a bezkrevná její tvář byla by se zdála jako z mramoru, kdyby nebylo ostře vyznačeného obočí.

Andrea opřel se dlaněmi o pelesti a sklonil se zvolňoučka nad postel, aby se pozorněji podíval na svou ženu.

Proč jenom Olga spí takto již tak drahnou dobu? Tloukla sotva půlnoc, když usnula, usmavši se zvláštním způsobem na robátko, jemuž právě dala život, a ačkoliv bylo nyní již jedenáct hodin dopoledne, Olga spala posud v téže poloze, stále s hlavou nakloněnou k levému rameni a s rukama složenýma na modré ložní pokrývce.

„Olga ještě spí," pravil Andrea bojácně, jsa předem jist ostrým pokáráním své tchyně, ženy veliké a kostnaté, kterou Andrea — nemoha si pomoci — v myšlenkách přirovnával k velbloudu, snad pro neobyčejnou délku jejího krku, snad proto, že šaty její vždy se mezi lopatkami tvrdošíjně nadouvaly, tvoříce tak jakýsi hrb, proti čemuž nejdovednější švadleny marně pokoušely se bojovati.

Při slovech zeťových obličej paní Jacopucciové vzal na se výraz uražené důstojnosti, a aniž odpověděla přímo jemu, obrátila se k novorozenci, jejž zkušenými a rychlými pohyby zavinovala.

[1] Viz Th. Ribot, „Nemoci paměti".

„Slyšíš, jak velikého muže určil ti osud za otce? On by chtěl, aby tvá matka již běhala po pokojích, tak, jako by bylo tak snadné přivésti na svět takového chlapíka, jako vyplivnouti pecku z meruňky.“

A signora střelila po svém zeti pohledem, v němž zableskla se pýcha, že má za vnoučka chlapce tak silného; pýcha mírněná nicméně ponížením, že má zetěm muže tak hloupého.

Andrea, malý a slabý, s obličejem růžovým jako dívka a s vousky tak rusými a tak načechranými, že vypadaly jako dva chomáčky žlutého hedvábí, stál před paní Jacopucciovou jako rekrut před svým kaprálem.

Oči, neurčité bleděmodré barvy, vypoulily se poněkud, že vypadaly jako porculánové kuličky, dodávajíce jeho tváři výrazu stálé rozpačitosti; a podivný byl kontrast mezi jeho tváří — ustrašenou a ospalou — podobnou tváři chlapce opozděného ve svém vývoji, a lebkou s řídkými rusými vlasy, lebkou to ješitného starce, jenž si dává všemožnou práci, aby se ozdobil zbytečky mizících vlasů.

Proužkované spodky, vesta s bílými kostkami na černé půdě a šedivý kabát tvořily oblek Andreův, jejž měl na sobě ještě od předešlého dne, kdy se byl vrátil z budovy ministerstva spravedlnosti, kdež u státního žlabu živil se jako archivář pod vrchní autoritou komendatora Jacopucciho, který byl pro něho obávaným generálem a váženým tchánem zároveň.

A pod zástěrou dvojnásobné hodnosti — totiž jako choť jeho představeného a jako matka jeho manželky — paní Jacopucciová tyranisovala toho, jenž měl ono dvojí potěšení býti současně podřízeným jejího manžela a manželem její dcery. Když podezřívala Andreu, že nejeví dosti horlivosti ve svých funkcích úředních, říkávala mu přísně: „Nezapomínejte, prosím, že jako zeť svého chéfa povinován jste státu mnohými ohledy.“

Když pak jej podezřívala, že má málo uctivosti k ní, říkávala mu s odměřenou chladností: „Nezapomínejte, prosím, že jako podřízený svého tchána zavázán jste chovati se vůči mně se zvláštní šetrností.“

Andrea cítil skutečně tak dobře váhu oné své dvojité podřízenosti, že v přítomnosti tchyně úplně zapomínal, že je rytířem koruny italské, kterážto pocta sletěla mu na hruď několik měsíců po jeho sňatku a pozvedla jej v jeho vlastním mínění o kolik sáhů do výše. Přirozeno tudíž, že toho jitra dával na jevo zvláště úzkostlivou péči o zdraví své tchyně a že ji přiměl, užívaje všemožných okolků, k tomu, aby se odebrala na nějakou hodinku do své legální domácnosti, aby si trochu odpočinula. Obě rodiny bydlely tak blízko u sebe, že Andrea dvěma skoky doběhl by zavolat tchyni, kdyby Olga nebo novorozenec měli potřebí její vyšší pomoci.

Signora Jacopucciová odhodlala se vzdáliti se na nějakou hodinu a odešla, neuznavši zetě za hodna ni žádného doporučení, neboť dobře se ví, že rady nejsou nic platny tomu, kdo si jich neumí vážiti.

Jakmile odešla, pocítil Andrea potřebu protáhnouti si údy. Natáhl ruce a nohy, prošel se nadél i napříč všemi čtyřmi pokojíky

svého bytu, rozepjal si vestu, odepjal kravatu, přezul si střevíce, vypil veliký šálek kávy s mlékem, a vše to konal prudkými a rozhodnými pohyby člověka, který konečně může říci, že je svým pánem.

Ostatně tuto naléhavou potřebu pohybu, tento nadbytek života pozoroval tisíckrát též u Olgy po často opětovaných návštěvách hrozné signory Jacopucciové. Jakmile oba manželé osaměli, ozývalo se v příbytečku jejich veselé otevírání oken, hlučné otevírání a zavírání dveří; Olga přenášela židle z jednoho kouta do druhého; Andrea hrabal se bezúčelně v prádelníku, a oba mluvili na sebe tak zbytečně hlasitě, jako by se nacházeli ve velikých síních nějakého ohromného paláce. Na konec vždycky začali se objímati, dívati se sobě do očí, a ujišťovali se navzájem, že jejich domov je rájem a jejich život neustálou rozkoší.

„Jaká svatá žena je má matka!“ volávala potom Olga náhle, snad aby utlumila v sobě vznikající výčitky.

„Obdivuhodná,“ odpovídal Andrea s přesvědčením mistrně simulovaným, a smáli se radostně u sebe při pomyšlení, že ona svatá, obdivuhodná žena jest nucena děliti svůj obdivuhodný dozor mezi dvě rodiny. Potom se usadili společně u okna, jež vedlo do malé zahrádky, a zůstali tak slova nemluvíce; šťastni, že mohou býti sobě na blízku, šťastni vědomím, že tomu tak bude vždycky, šťastni přítomností i budoucností, shledávajíce nešetrným dokonce i ovíjivý břečťan, jenž odtrhnuv se ode zdi a kývaje se v prázdnu okna, pokoušel se dostati se mezi jejich hlavy.

Olga líbila se mu nejvíce ráno, když v dlouhém řasnatém šatě chodila po pokoji, s vlasy rozpuštěnými, s veselou tváří, a čilými pohyby sprašovala smetáčkem z tmavých per prach s nábytku. Andrea zatím seděl a četl noviny do té doby, než musil odejíti do úřadu, a často Olga vytrhla mu list z rukou, volajíc:

„Nech čtení a pomoz mi raději oprášiti nahoře zrcadlo; jsi mužský a spíše tam dosáhneš.“

Hle: tato slova jeho ženy plnila mu hruď pýchou, neboť byl uvyklý již od dětství slyšeti od každého, že narodil se mužem toliko omylem. Barva jeho očí i pleti, jeho nesmělost, jeho záliba v pořádku, jeho úzkostlivá čistota i oblíbená jeho slova byly stálým důvodem k snižování jeho mužskosti, a bylo opravdu velikým štěstím, že nalezla se ženuška ještě menší, ještě jemnější, ještě rozvážlivější a úzkostlivější, nežli byl on.

Ale nyní malá ženuška ležela pohřížena v hlubokém spánku, a dům zdál se mu pustým, tím více, že také dítko odpočívalo němě a nehnutě, podobno balíčku bílého prádla, jejž jako by někdo z roztržitosti na postel byl upustil.

Andrea rozevřel okno dokořán, aby plné světlo polední zatopilo vesele světnici svým jasem, a vítr zašustil papíry, rozloženými na psacím stole.

Byl duben, a zahrádka dole byla jako jediný květný záhon. Vonný větřík ohýbal stonky květin a vháněl větévku upínajícího se jasmínu do vnitřku, skoro jako by chtěl vypátrati, proč malá královna

těchto místností tak umíněně spí, zatím co vůkol jaro hýří, rozhazujíc lupínky růžové z pestrého roucha svého.

Andrea porozuměl němé otázce chvějící se větévky a odpověděl nahlas: „Je mdlá; trpěla včera tolik!“ a pozdvihl do výše děcko, které počalo slabě a zdlouhavě vrněti. Dětský hlásek naplnil srdce jeho zvláštní radostí. Ona tvářička beztvárná, zardělá, svraštělá, bez očí, řas i obočí, o málo větší nežli jablko, schovaná v čepečku, dostala — nabírajíc k pláči — výraz velice směšný a malé pěstičky, které se pohybovaly, jako by byly nataženy pérem, popouzely jej k veselosti.

Oh, jak se nasmějí s Olgou, až přijde večer z úřadu a až sednou si vedle sebe, klučíka majíce uprostřed! Položil dítě podle mladé maminky a usedl na kraj postele, stěží přemáhaje pokušení, aby Olgou zatřásl, aby ji přinutil otevříti oči, ony sladké oči, vlhké a temné, podobné dvěma oroseným fialkám, které ode dvou let obracely se k němu s tichým, důvěřivým úsměvem, a které nyní umínily si zůstávati pod krytem víček, jako kdyby neviditelné prsty je tam zatlačovaly.

Avšak přemohl pokušení a jal se sníti:

Nedal-li mu život nikdy nic dobrého, nepoznal-li matky a miloval-li jej otec tuze zdrželivě; měli-li jeho spolužáci od malička ve zvyku škádliti jej, přezdívajíce mu slečinek; nemohl-li pokračovati ve studiích pro nedostatek prostředků a v devatenácti letech byl nucen zapřáhnouti se do úředního chomoutu; uplynula-li mladost jeho jednotvárně beze všech dobrodružství, bez radosti a bez lásky —: vše to bylo nepochybně ustanoveno dobrým jeho geniem za tou příčinou, aby mohl tím lépe zakoušeti radostí života přítomného. Byly tomu právě dva roky, měsíc a dvacet tři dni, co komendatore Jacopucci věda, že je milovníkem a pěstitelem hry na flétnu, pozval jej do svého domu u příležitosti nějaké domácí slavnosti. A Andrea přijal pozvání a vešel do salonu, maje pod paží černé kožené pouzdro, v němž uloženu choval svou flétnu.

Vysoká postava paní Jacopucciové připadala mu obklopena takovou přísností, že ihned sklopil zrak a po té spočinul pohledem na malé postavě slečnině, která se naň přátelsky usmála, upírajíc naň dvé violkových očí. Náhle rozlilo se v nitru jeho veliké světlo, právě jako by tyto oči byly zažehly v prsou jeho paprsek sluneční. Přijal ihned vyzvání ku hře, slečna zasedla k pianu, aby jej doprovázela, on přiložil flétnu ke rtům, a zatím co strašlivé tóny trhaly uši naslouchajících, — domníval se, že unáší je v ekstasi božských melodií. A od onoho památného večera kolikrát provozovali děsné koncerty s Olgou!

„Račte laskavě uhoditi a, slečno,“ říkal galantně; a slečna ťukla ukazováčkem na klapku odpovídající příslušné notě; ale nebylo to nic platno, protože ostré noty flétny prchaly jednou stranou a hluboké akkordy piana pomalu doznívaly na druhé straně, aniž noty a akkordy setkaly se kdy, ba ani ne v kombinacích.

„Je to marné, nemůžeme se shodnouti,“ zvolal kteréhosi večera pln zoufalosti; ale slečna zasmála se s tak roztomilou zlomyslností,

že srdce Andreovo rozplývalo se něžností. A shodli se skutečně, a za několik měsíců po tom ocitli se sami v hostinské světnici; sami se svolením rodičů a s oprávněním zákona.

Došed ve vzpomínkách až k tomuto bodu, Andrea nemohl se již udržeti; zdvihl prudce hlavu Olginu a přitiskl ji silně k sobě. Viděl opět onu světnici s oranžově zbarvenými čalouny; slyšel opět tikání hodinek v kapse své vesty a rychlé bušení srdce Olgy, která spočívala oddaně v jeho náručí, dívajíc se naň smavýma očima, které zářily vlhkým leskem v zanícených tvářích. Bože, jaké to byly okamžiky! Andrea tiskna k sobě hlavu Olginu, vzpomínal na posvátnou téměř bázeň, která se ho zmocnila onoho večera v onom hostinském pokoji. Před očima kmitaly se mu zlaté jiskry, v uších mu šumělo jako vodopádem, v omámení viděl, jak točí se kol něho stěny komnaty, a uprostřed všeho toho zmatku cítil zřetelně nevýslovnou sladkost, když ono vonné, teplé tílko stávalo se v jeho náručí stále těžším a bezvládnějším. Bože, jaké to byly chvíle! A Andrea vtiskl dva polibky na tváře spící ženušky. Ale ulekl se hned, neublížil-li jí snad, a pustil hlavu její opět na podušku, zaražen, že tak brutálně přerušil její spánek; ale spánek Olgin nebyl přerušen ani za mák, a Andrea pokračoval ve svém snění, začínaje nyní stavěti v budoucnosti, když si byl znovu vybudoval minulost. Viděl vlastní budoucnost jako nepřerušenou řadu samých světlých bodů. Proč pak větévka jasmínová, jíž vítr pohyboval, tvrdošíjně odpovídala mu ne, vrtíc se s pravé strany na levou v otevřeném okně? On bude stále šťasten! Mezi jeho manželkou a jeho synem neodváží se neštěstí jej napadnouti! Vítr zavál prudčeji, a větévka jasmínová vrtěla se rychleji s prava na levo, opětujíc energicky své ne a ne.

Andrea počal tedy přemýšleti, jaká neštěstí mohla by zničiti jeho blaženost.

„Mohl bych zemříti," pravil v myšlenkách, jako by odpovídal nepokojné větévce. „Mohl bych zemříti. Ale jedno z dvojího: Buď jest nesmrtelnost, a pak jest také ráj pro poctivé duše, — anebo nesmrtelnost duše je pohádkou, a pak, přestane-li můj život, je také se vším pro mě konec."

Ale větvička jasmínová kývala se tak rozčileně ve svém záporném pohybu, že čárkovitý stín kmital se zuřivě ve směru horizontálním na modré přikrývce prostranné postele. „Rozumím," pokračoval Andrea u sebe, zatím co jeho kulovité oči strachem se vypoulily. „Rozumím; mohla by zemříti Olga, avšak vzpomínka na ni byla by štěstím; trpká a bolestná, rozrývající a hlodající, ale přece vždy štěstí!"

Větvička jasmínová se stočila a jakoby odstrčena hrubou, neviditelnou rukou, uhodila s obou stran do stěny a pak chvěla se pomalými pohyby, vrhajíc pruhovaný stín na nehybnou tvář spící Olgy.

Pekelný hluk zavzněl z kuchyně: nádobí s hrozným třeskem letělo na zemi, sklo v oknech řinčelo, postel se zatřásla, rovněž děcko se otřáslo, ale Olga spala nepřerušeně dále.

„Největší neštěstí," pokračoval Andrea ve svých myšlenkách, „by bylo, kdyby mne Olga již nemilovala."

Avšak to bylo nemožné. Olga vzala si jeho myšlenky, jeho srdce, pak jeho jméno; každý měsíc brala si jeho služné a každý den přijímala některý z jeho zvyků, jeho vkus. Tedy Olga učinila z jeho osoby osobu svou vlastní a každý musí nevyhnutelně milovati sebe sama. Ostatně, i kdyby onen monstrosní případ stal se skutkem, kdyby Olga již ho nemilovala, přece nebude moci vyhladiti z paměti své ony dva roky lásky, a tyto dva roky, uzavřené v mysli její jako v nějaké urně, tvořily by poklad Andreův.

Král svržený zůstane přece králem i v mysli těch, kteří jej byli trůnu zbavili, a král Lear se třtinou místo žezla a v rozedraném hávu nahání strachu nevděčným dcerám, které jej byly zapřely. Tedy? Tedy Andrea spoléhaje směle na ony dva šťastné roky, jako na skálu, jež zůstane pevně státi v sebe hroznějším příboji vln, směle pohlížel na větévku jasmínu, vyzývaje ji, aby pověděla, jaká že to síla mohla by mu vzíti to, co již bylo a co proto nemůže nebýti. Větévka, která nějakou chvíli byla nehybna, zkroutila se pozvolna ku předu a tak stočená, na konci majíc chumáč zelených lístečků, vytvořila na podlaze vertikální stín, jenž vypadal jako znamení otázky.

Andrea neměl pokdy přemýšleti o tajemství tohoto hieroglyfu, neboť dlouhý vzdech vydral se z hrudi Olginy, hlava její se pozvedla, avšak ihned padla těžce zpět.

„Podívejte se na ospalkyni!“ zvolal Andrea vesele, „spí až do samého poledne jako nějaká princezna.“

Olga, ačkoliv měla víčka přimhouřená, zbystřila sluch při zvuku hlasu manželova, a záchvěv leknutí ukázal se na jejím obličeji, jenž byl nesmírně bledý.

„Ale, ale, probuď se! Nespi již!“ a Andrea pohroužil jí jemně prsty do zmuchlaných kadeří.

Olga otevřela znova oči: rozhlédla se kolem pohledem plným nejistoty a zamhouřila opět víčka, zatím co čelo její se svrašťovalo jakoby úsilím, pojmouti nějaký prchající dojem.

„Kolik je hodin?“ otázala se, spínajíc ruce s posunem únavy a zkřížené je za hlavu bezvládně spouštějíc.

„Poledne,“ odvětil Andrea, „vlastně poledne a dvacet minut.“

Olga trhla sebou uleknuta. Nazvedla se s namaháním, vytřeštila své violkové oči, prohlédla pozorně každý kout pokoje a stiskla si konečně oběma dlaněma spánky. Zajisté že snila, avšak sen její zcela vypadal jako skutečnost. Proč pak byla v této světnici sluncem ozářené, když okna její dívčí světničky vedla do tmavého dvora? Proč pak ležela v této veliké posteli s pokrývkou modrou, když její postýlka měla bílou pokrývku s krajkami? A dveře, jež v její komnatce otvíraly se po levé straně postele, proč se otvíraly nyní v čelní stěně? A odkud pocházelo to ustavičné vrnění? A kdo byl tento slabý, lysý člověk, jenž tu stál a mluvil s ní tak důvěrně?

Chtěla si namluviti, že sní, avšak pocity její byly tak jasné a vědomí skutečnosti tak určité, že musila dojíti přesvědčení, že je úplně při vědomí.

Bála se; zkřížila paže na prsou a začala se třásti, pohlížejíc po očku na onoho malého, ruského človíčka, který se na ni díval, usmívaje se s tak nevýslovnou nenuceností.

„Viděla jsi, jak hezký je to chlapeček?" pravil cizím hlasem onen podivný člověk, narovnávaje kolem ní přikrývku.

„Chlapeček?" tázala se všecka pomatena a odtahovala se, aby se vyhnula dotyku oněch mužských rukou, aby se odstranila z blízkosti onoho vetřelce.

„Ano, je to chlapeček!" zvolal Andrea vesele. „Prohrál jsem a jsem hotov zaplatit ti sázku," a objav něžnou postavu Olginu, vtiskl jí na líce dvě řádné hubičky.

Olga zděšeně vykřikla a vyvinuvši se z tísnivého objetí, jala se úzkostlivě volati: „Matinko! Matinko! Kde jsem? Bojím se! Matinko! Tatíčku!"

Andrea stiskl ji silněji, skoro jako by ji chtěl ochrániti od neznámého nebezpečí.

„Olgo!" opětoval ve zmatku, jenž dusil mu slova v hrdle. „Olgo moje! Proč to děláš? Proč to říkáš, pověz?"

Olga jala se prositi tak pokorně a žalostivě, jako ulekané dítě: „Neubližujte mi! Neškrťte mne! Zavolejte maminku! Já se bojím!"

„Bojíš se, a čeho, drahoušku?" tázal se Andrea, zatím co veliké stružky potu stékaly mu po zarůžovělé lebce. „Podívej se na mne, Olgo! Já jsem Andrea! Jsem tvůj manžel!"

Hrozná myšlenka mihla se mozkem Olginým. Člověk, jenž tu u ní dlel na blízku, byl jistě šílenec, a nikdo tu nebyl, aby ji před ním ochránil.

„Jděte pryč! Jděte pryč! Já vás neznám! Chci moji maminku!"

Andrea uvolnil paže a ustupoval do zadu, potáceje se, jako by jej Olga svými malými pěstěmi byla udeřila do srdce.

Nemocná se rychle ukryla pod přikrývku, schoulila se, upírajíc své violkové oči vyjeveně na onen obličej barvy růžové.

Andrea vykřikl ode dveří světnice na služku.

„Běž zavolat mou tchyni a řekni, aby přišla hned. Paní je velmi špatně."

Služka vyběhla chvatně z domu, a Andrea zůstal u vchodu, jako přibit prosebným pohledem Olgy, která se třásla a třásla, strachem cvakajíc zuby.

Několikráte pokoušel se přiblížiti se k posteli, ale při každém jeho pohybu Olga jevila známky tak hrozné úzkosti, že zůstal konečně státi ani se nehýbaje, ba ani téměř nedýchaje.

Polední slunce rozlévalo světlo své po pokoji; ze zahrádky stoupala sem vůně květin; kdesi cinkal zvonek rychlými údery, a slepice, jejich slepička bílá, zavřená v zahrádce v posadě, které Olga až do včerejška přinášela zob, vyvolávala jásavě svoje kokodák z radosti, že snesla vajíčko.

Měře v duchu nesmírnou propast mezi jednotvárným klidem okolních věcí a katastrofou, jež hrozí zničiti jeho život, Andrea cítil, jak bolí ho v prsou od úzkostlivých úderů jeho srdce.

„Co je? Co se stalo?“ křičela signora Jacopucciová od rychlé chůze sotva dechu popadajíc.

Vpadla do pokoje, klobouk majíc na křivo posazený a živůtek ještě více než jindy mezi lopatkami vyboulený.

Zachmuřená tvář Olgina se vyjasnila a slabá červeň oživila její mramorově bledou tvář.

„Matinko,“ pravila polohlasem, „kdo je to? Co chce ode mne?“ a ukázavši prstem na Andreu, přitiskla se k matce, držíc se jejích šatů prsty křečovitě sevřenými.

„Kdo? O kom to mluvíš?“ tázala se paní Jacopucciová na nejvýš udivena.

„Tento! Tento!“ opětovala Olga a ukazovala opět na Andreu, jenž se podepíral o veřeje, nemoha udržeti se na nohou.

„Ale to je Andrea! To je tvůj manžel!“

„I ty mě chceš oklamati? Proč lžete všichni? Bože! Bože! Zdá se mi, že šílím!“ a skrývajíc obličej na prsou své matky, dala se do usedavého pláče.

„Lékaře! Ihned! Našeho domácího lékaře!“ volala paní Jacopucciová.

A lékař dostavil se v půl hodině, nejsa s to, aby ze zmatených a přerývaných slov Andreových učinil si nějaký úsudek.

Když vešel do komnaty, Olga tonula v slzách. Vždyť všichni tvrdošíjně chtěli ji přesvědčiti o absurdních věcech; chtěli ji přesvědčiti, že ono děcko, ležící vedle ní, jest její syn, a že onen plešatý, rusý muž jest jejím manželem. Ale kdyby tomu tak bylo, musila by o tom přece věděti, a zatím neví nic, nepamatuje se na nic.

„Pomozte mi vy, doktore,“ prosila, spínajíc proti němu ruce s posuňkem zoufalství.

„Upokojte se, upokojte se,“ pravil lékař s posuňkem uklidňujícím, uvědomuje si ihned pathologický úkaz, jímž zničena byla část paměti Olginy.

„Utište se a uvidíte, že vás přesvědčíme.“

Avšak nemocná se neutišovala: naopak hovořila stále se rty bledými a chvějícími se, činíc marné pokusy opanovati vlastní rozčilení.

„Vím a cítím, že jsem zcela při sobě. Poznávám vás, poznávám svou matku; pamatuji se na zcela bezvýznamné episody ze svého života, nicméně vím, že nikdy neviděla jsem tohoto člověka.“

Lékař přinutil nemocnou, že se znova uložila na podušky, dal znamení Andreovi, aby přivřel okenice, aby se tak zmírnilo příliš silné světlo, a posadil se klidně vedle postele. Signora Jacopucciová spustila se bezvládně do lenošky, a Andrea hýčkal vášnivě děcko v náručí. Cítil, jak rozlévají se kol něho vlny bezměrného žalu, a chtěl, aby aspoň dítě zůstalo s ním.

„Uvidíme,“ pravil zatím doktor, obraceje se k nemocné. „Rozmyslete si dobře, než odpovíte, nač se vás otážu.“

Olga podepřela si tvář o dlaň levé ruky a hleděla pozorně na lékaře.

„Jak se jmenujete?“

„Jmenuji se Olga Jacopucciová.“

„Nepamatujete se, že byste měla ještě jiné příjmení?“

„Ne, nepamatuji,“ odvětila nemocná rozhodně.

Andrea chtěl již již protestovati s výkřikem úzkosti, avšak varovný pokyn lékařův jej zadržel.

„Kterého roku jste se narodila?“

„Jedenáctého února roku 1882.“

Lékař tázal se pohledem signory Jacopucciové, která živě přisvědčila.

„Kdo je tato paní zde přítomná?“

„Je to moje matka.“

„Kdo jsem já?“

„Doktor Minti.“

„A onen pán, kdo to je?“ tázal se lékař zdlouha. „Rozvažte dobře, než odpovíte. Kdo jest onen pán?“

Andrea stál vzpřímen u nohou postele a vypínal hruď, aby Olga viděla jej v plném světle.

Nemocná pozorovala dlouho strhaný obličej Andreův, pak odpověděla hlasem jasným a pevným:

„Tohoto pána neznám.“

„Ale jak mne můžeš tak zapříti?“ zvolal Andrea s bolestí a rozhořčením. „Nepamatuješ se, že jsi se za mne provdala? Nepamatuješ se, že toto ubohé dítě je tvůj syn? A syn můj?“

Olga odpověděla bezútěšně:

„Ne, ne, nepamatuji.“

„Nuže, učiňme zkoušku,“ pravil k nemocné lékař. „Přiložte si k ňadrům toto ubohé plačící stvořeníčko; jestliže vám z prsou vyproudí mléko, nebudete moci nevěřiti, o čem vás všichni ujišťujeme.“

Olga se poslušně podrobila zkoušce; nechala matku, aby jí uvolnila její noční košili, a lékař položil jí děcko do náručí.

Rtíčky dítěte se otevřely, dychtivě přilnuly k mladé hrudi, a Olga cítila, jak teplá vlna proudí jí ze žil v prsou a řine se z bradavek prsních do úst dítěte. I padla zpět do podušek, opětujíc mezi štkáním:

„Je to pravda, pravda; ale já se nepamatuji, ne, nepamatuji.“

A tato skutečnost zdála se jí tak nemožnou a nevysvětlitelnou, že zavřela oči a zacpala si rukama uši, aby již nic neviděla, nic neslyšela.

„Je to případ vzácný, ale ne jediný,“ vykládal lékař Andreovi, zatím co signora Jacopucciová zabývala se nemocnou. „Ribot ve své knize o nemocech paměti uvádí případ amnesie částečné, podobný zcela tomuto. V paměti nemocného otevře se najednou jako hlubina, ve které jisté období existence zmizí bez památky. Jasnou je vzpomínka na události dřívější, jasné je vědomí přítomnosti, ale rok, dva roky, tři roky — vždy ony časově nejbližší — vymizí navždy z paměti.“

Propast temná a hluboká, jež se byla otevřela v paměti Olgině, otevřela se ještě hlouběji a temněji v srdci Andreově.

„A co se stane ze mne, co se stane z mé ženy a z mého dítěte?“ tázal se s posuňkem pokorným a stísněně, jak byl uvyklý.

„Vaše manželka, jejíž duševní schopnosti jsou zcela neporušené, dá se přesvědčiti skutečností. Ostatně, ony dva roky jste již prožil, a jestliže vaše choť na ně zapomněla, není tak zle. Postarejte se o to, aby je prožila ještě jednou,“ a upokojen o stavu nemocné, přesvědčen, že rozveselil Andreu svou radou, plnou vtipného dvojsmyslu, doktor odešel, slíbiv, že dostaví se ještě toho dne.

Andrea neměl odvahy přiblížiti se ke své manželce. Zmalátnělost a trpné zoufalství zmocnilo se jeho duše. Připadal si opět onou zkrušenou a poníženou bytostí, na níž oblíbil si život spočívati vždy těžce jako kámen.

Poklad vzpomínek, jimiž byla tak bohata obě uplynulá léta, ležel nyní pohroben na věky; a ani jediný prchavý, zlatý záblesk nesvitnul v šedé spoustě země, jež zahrnula náhle jeho minulost.

Ale proč toto všecko? Proč život je tak štědrý k jedněm a tak skoupý k druhým?

Proč? Proč?

A Andrea pohleděl instinktivně do otevřeného okna, kde větévka jasmínová chvěla se tiše, jako na znamení, že také ona je v pochybnostech vůči podivným vrtochům osudu.

Z nových básní Viktora Dyka.

ŘÍJEN.

I.

Listí napadalé, hnijící.
Nebe modré, dobrotivé, jasné.
Je to říjen, konec už a zas ne.
Dojímá vás odstín, básníci!

V tuto chvíli vše je bez hrází.
V nekonečno rozepjal jsi ruce,
v nekonečnu bije srdce prudce.
Budoucnost i zašlost přichází.

Dojímá vás odstín, básníci!
Hlava vaše jasná též a klidná
příroda je oddaná a vlídná.
Listí napadalé, hnijící . . .

II.

Brambořiště ohník zakouří
stáda půjdou mlčenliví domů.
Tiše bude padat listí stromů.
Zatoužil jsi jarní po bouři.

Klidně, víš, to, přejdou zbytky dne.
Slunce padne za obzory holé.
Nahoře klid a klid také dole.
Po chvilce se stesklo neklidné.

Po vášnivém, prudkém záchvatu
po krajích, jichž oko neuhlídá,
po pathosu starém stylu Cida,
velkých slovech v starém dramatu.

ZJEV.

Šel srdce lehké jako lehký krok
svou galejnickou nevlekl on kouli.
Šel mezi těmi, u nichž mnohý rok
se v srdci bolest, dotěrný host, choulí.

A pomalu list padal za listem
na rovech vadly květinové zdoby.
Bezděčným mládí zdál se protestem
zpěv žijícího mezi hroby.

Jaroslav Pasovský:

Měsíc.

Kde láska zranila, svůj chladný balšám leje
ti měsíc do srdce, když spánek lůžko míjí.
Je vážný jako kněz před velkou vigilií
a siný jako ten, kdo bloudí bez naděje.

Jak do sluje tvůj svit v mou duši nyní stéká,
ty slzo kamenná, již v soucitu Noc roní!
Nejtišší struny teď v mém srdci měkce zvoní,
když se jich dotýká světelná vln tvých řeka...

A duše koupá se ve studené té lázni,
vše tichne, umlká v ní vzbouřené a zdrané,
a sotva z daleka že echo ještě zazní . . .

Ach, jak se usíná . . .! Sen na očích se chvěje,
co měsíc veliký do duše zkolébané,
kde láska ranila, svůj chladný balšám leje . . .

Karel Scheinpflug:

Moji učitelé.

Je jisto, že škola nás nemůže vyučiti všemu, čeho potřebujeme pro život. Vedle jejích učitelů má každé dítě a každý mladý člověk učitele soukromé, kteří pracují neméně horlivě o jeho výchově a vzdělání. Tito učitelé neučinili ze svého učitelství výnosného povolání; nedostává se jim za ně platu, ani zvučných titulů, a jejich jméno se nevyskytuje na žádném vysvědčení, ba ani v žádném nekrologu jejich žáků; konají své poslání bez všelikých nároků na odměnu, z čisté lásky k bližnímu.

Několika z těchto obětavých dobrodinců, kteří se zasloužili o mou osobu, platí tyto vzpomínky.

I.

Umění kuřáckému mne učil Franc. Kočí mého dědečka, venkovský hoch, as dvacetiletý, urostlý jako jedle.

Tento člověk mi byl několik roků ideálem. Byl usměvavým flegmatikem, který nikdy nehuboval, nikdy se nemračil a splňoval ochotně mé chlapecké tužby. Nechal mne říditi koně kočáru, vydlabal mi loďku z kůry, pořídil mi na senníku houpačku a dával mi veliké kusy zápalné hubky, kterou sám nasbíral a nasušil. A co převažovalo všecky tyto služby: oslovoval mne sice „Karloušku", ale mluvil a jednal se mnou jako s dospělým. Každý chlapec touží po tom, aby byl považován za dospělého člověka; a proto jsem miloval France jako členy své vlastní rodiny, a možno, že i trochu víc.

Když k nám přijel někdo z dědečkových na návštěvu, spěchal jsem vždy již o druhé hodině do hostince „Hamburku", abych vyřídil Francovi, že má o páté zapřáhnout.

Přijdu na dvůr hospody — Franc stojí u zdi a čistí postroje. Přihlížel jsem mu se zájmem.

„Tak, a teď si půjdeme odpočinout do chládku," řekl, když byl hotov.

Šel pod kolnu ke kočáru, rozepial jeho boudu, vlezl si dovnitř a natáhl se pohodlně na měkkém sedadle. Uvelebil jsem se vedle

ného. On mlčel a bafčil labužnicky doutník. Toto mlčelivé sedění v šerém nitru vozu na mne působilo pohádkovým kouzlem.

Najednou se Franc otočí a zeptá se:

„Chtěl by si také zakouřit?“

Bodejť bych nechtěl — vždyť mi bylo už hnedle šest roků!

Podal mi koneček doutníku a sirky. Zapálil jsem si a kouřil majestátně jako on.

„Chutná mu?“ zeptal se Franc za chvíli.

Jak pak by mi nechutnalo, vždyť to bylo „dlouhé“! Štípalo na jazyku jako paprika, a po třetím bafnutí jsem měl žaludek až v krku. Řekl jsem, že je výborné.

Francovi snad zalichotila pochvala jeho speciality.

„Jestli chce, dám mu celé. Mám tu ještě jedno,“ nabídl mi dobrácky.

Přijal jsem s povděkem. Celý doutník bude snad lepší než tento koneček, který byl beztoho nechutně užmoulaný. A hlavně: lichotila mi ta nabídka. Celé doutníky se nabízejí přece jen dospělým mužům.

Zapálil jsem si tedy čerstvý doutník a pokračoval v kouření.

Budka kočáru se naplňovala hustým dýmem, že nebylo viděti na dvůr, a tento dým byl nasycen vůní, jako když se vlasy pálí. A moje nevolnost ustavičně vzrůstala. Můj žaludek se bránil zuby nehty proti tomuto požitku, můj jazyk se chystal svléknouti svou kůži, a před očima se mi dělaly mžitky. Plival jsem ustavičně a potlačoval jsem dávení. Pak se dostavily pocity závrati a mdloby. Bafal jsem stále v delších přestávkách, jen tak, aby mi doutník nevyhasl. A každé to bafnutí mi bylo mukou, jako když přitáhne šroub palečnice. Ale odložit doutník jsem nesměl, vždyť tu vedle mne seděl Franc, a takovým nemužným ústupem bych byl jistě pozbyl jeho úcty.

Díval jsem se na France po očku, a zdálo se mi, že dřímá. A to byla má jediná naděje. Seděl jsem tiše jako oukropeček a i plival jsem potichu. Má vůle byla napiata na mez pružnosti.

Konečně jsem seznal, že Franc spí. Vyklouzl jsem z kočáru a spěchal jsem domů.

„Franc přijede jistě v pět hodin,“ hlásil jsem tetám hned na prahu, ale hláskem tak slabounkým, jako když se umírající kuře loučí se svými sourozenci.

A hned jsem ulehl na pohovku.

Naši uhodli, že je mi špatně, a usoudili, že jsem se zase přejedl švestkových knedlíků. Nebránil jsem se tentokráte; byl jsem švestkovým knedlíkům vděčen, že bylo možno svésti vinu na ně.

Když o páté hodině tety odjížděly, nevěděl jsem o tom; ležel jsem v horečce. Tři dny jsem se trápil mořskou nemocí a dávil jsem tolik, že se lékař obával, že mám zánět mozkových blan.

Ale na France jsem se přes to nerozhněval. Naše přátelství zničil sice doutník, ale později a jiným účinkem.

Kdysi, když Franc opět zavítal do Slaného, vzal mne s sebou do zvěřince, který tu zrovna meškal. Šelmy ho valně nezajímaly,

za to ho upoutala klec s opicemi. Byla obklopena hloučkem dětí, které se zvířaty dováděly a házely jim sousta jídla.

Náhle také Franc natáhl ruku a podal cosi turecké opičce, která seděla před klecí na houpací hrazdě. Zvíře se chopilo dychtivě dárku a vtisklo jej do úst; tu však vykřiklo tak pronikavě, že jsem se ulekl.

„Co se jí stalo?“ ptám se France.

On se však otřásal smíchem a opakoval pouze:

„To jsi si smlsla, potvoro! No, to jsi si smlsla!“

Tu se přihnal otrhaný člověk, zřízenec zvěřince, a obořil se na mého přítele spoustou takových nadávek, že se ve mně zatajil dech.

„Surovče, hulváte, pacholku, lumpe! Táhni odtud, hýbaj! Stříbrný řetízek nosí i kravatku, a dá zvířeti hořící doutník! Všivák!“ zuřil hroze rákoskou.

Ale Franc se smál tím veseleji a opakoval spokojeně své: „To jsi si smlsla, potvoro!“

A tu se ten otrhanec protlačil zástupem dětí, sundal opici s bidélka, přitiskl ji ke svým ňadrům a jal se hladiti její hubenou ručku. Jeho tvář, drzá tvář vyvolavačova, která před chvílí chrlila hrubé nadávky, zněžněla soucitem jako tvář matky, jež laská trpící dítě.

V tom okamžiku jsem pocítil, že se mi žene horko k hlavě, a začervenal jsem se strašně.

„Šel, Karloušku, půjdeme!“ slyšel jsem známý hlas a zahlédl jsem, že se Franc vzdaluje, otíraje si oči, uslzené smíchem.

Sel jsem za ním mlčky, se sklopenou hlavou.

Zvonek zvěřince, jenž za námi zval k velikému krmení šelem, odzváněl současně mému prvnímu přátelství. Od té chvíle byl pro mne Franc pouze — dědečkovým kočím.

II.

Mým učitelem zdravovědy byl Ladík, otcův dělník. Také takový urostlý mladík a nejvtipnější muž z lidu, jakého jsem kdy poznal. Vtipy z něho jen sršely. Byly arci někdy hodně obhroublé, ale často velmi trefné. Ladík nebyl proto v dílně nejlepší akvisicí. Pokud dělal sám, hleděl si svého a pracoval dobře; ale při práci společné házel vtip za vtipem, že byli všichni kolem pro smích neschopni jakéhokoli výkonu. A nedostali se k dílu, pokud ho neodehnali.

Já jsem do otcovy dílny nikdy nesměl; jakmile však pracovali dělníci na dvorku, ometal jsem se vždy v blízkosti Ladíkově. Měl pro mne značnou přitažlivost nejen svými vtipy, ale také tím, že mi půjčoval povídky o Indiánech. Kupoval si všecky, kde jaká vyšla; shltnul každou za večer a hned druhý den ji přinesl mně. A pamatuji se dosud, jak netrpělivě jsem vyčkával vhodné chvíle ke čtení, když mi Ladík některou tu knížku podal s vřelejším doporučením. „Kde pak *Pomsta Indiánova!* Ta nebyla ničím proti tomuhle. Tady mu ti Indiáni kapou jako hniličky!“

Miloval různé pošetilé sázky, které bývaly často dost nebezpečné; nebezpečné arci jen pro jeho soky. V naší dílně byl tehdy také za-

městnán nádenník, Honza Štrél, směšný dobrák, který byl nenasytným jedlíkem. Toho kdysi Ladík přiměl k sázce, že sní od rána do večera za třicet krejcarů bandurů. Cenou sázky byla Ladíkova pěnovka.

Potřebné množství bandurů opatřil ochotně Ladík. Sháněl je po celém městě a byla jich statná bedna. Zneužil však při tom úskočně nepřesného znění ústní smlouvy a nakoupil většinou včerejších výrobků. Ubohý Honza Štrél k poledni již sotva hýbal ústy, jak ho čelisti bolely. A přece zmohl statečně svůj úkol, a než padla šestá, přistoupil vítězoslavně k Ladíkovi, položil před něho prázdnou bednu a žádal o výhru.

Ale Ladík popadl svou pěnovku, schoval ji pod kabát a unášel ji chvatně pryč.

„To bych byl blázen!“ řekl posměšně. „Dám mu nažrat na čtrnáct dní, a ještě mu přidám fajfku, ne?“

A tento muž mne tedy seznamoval s hlavními zákony hygieny.

Z jara, sotvaže angrešt odkvetl, postavil se k sousedovu angreštovému plotu a pojídal jeho malé, zelené, tvrdé plody plnými ústy. Mlaskal při tom labužnicky a tvářil se tak nadšeně, jako by jedl ambrosii. A lákal mne, abych si šel také pochutnat.

Váhal jsem. Slýchal jsem doma i ve škole, že „nezralé ovoce plodívá nemoce.“ Svěřil jsem se mu se svou obavou.

Ladík udělal velmi učený obličej.

„Něco na tom je,“ připustil. „Ale ví, Karličku, to má tak! Kdyby mu ten angrešt nešmakoval, tak ho nesmí jíst, sice by dostal zimnici; ale jestli mu šmakuje, tak se ho může najíst, jak chce, a nic se mu nemůže stát.“

Tato theorie vypadala prostě a jasně jako všecky hluboké pravdy; mne alespoň překonala svou křišťálovou logikou. Postavil jsem se vedle Ladíka a pustil jsem se také do angreštu.

Že by mi byl chutnal, nechtěl bych tvrdit; byl mdle nakyslý a divoce trpký, až se ústní koutky stahovaly. Netroufal jsem si to však přiznati tváří v tvář nadšeným posuňkům Ladíkovým a vzhledem k tomu, že také většina mých spolužáků považovala nezralý angrešt za pochoutku. Dal jsem raději v šanc svůj žaludek než svůj vkus.

A pochybuji, že náš milý Vráz zažil někdy horší zimnici, než tehdy já.

Zlaté ložisko na řece Gile oslňovalo svými poklady, ale sta zlomyslných Indiánů bránila Ladíkovi a mně, abychom se zmocnili tohoto bohatství, které nám patřilo právem božským i lidským. Byl tu neohrožený Silný Medvěd, lstivý Černý Pardal, zákeřný Červenáč, ukrutný Míšenec, a všichni usilovali o naši záhubu. Ozdobná péra na jejich hlavách se chvěla nad balvany a za stromy, a u jejich pasů chřestily suché skalpy. Stříleli jsme na ně s jakési vysoké stráně, ale naše pušky selhávaly a jich stále přibývalo. Slunce nám pražilo hlavy, a z hladu jsme pojídali divné nezralé ovoce, které rozpalovalo krev. Jednou jsem sletěl se stráně do řeky, a Ladík mne zachránil; pak jsem zase já jemu vytáhl šíp z rány. Výstřely pušek třaskaly na všech stranách. A mezi tím se mi přišla sestra Olga pochlubit

aršíkem nových snímacích obrázků, Čokl mi ukousl třemen houpacího koně a pan učitel se na mne zlobil, že jsem nenapsal úlohu . . .

Ladik nikdy nezvěděl o výsledku své zdravotní theorie. Ty dny, kdy jsem ležel, nepřicházel do práce. A pak ho našli z rána v „aleji vzdechů“ — mrtvého - - s prostřelenou lebkou.

Zoufal si z lásky k osmnáctileté dcerce obuvníkově, která měla dětsky něžnou tvář a vlasy rusé jako len a milovala mimo něj všecky ostatní hezké hochy na světě.

III.

V taje práva vlastnického mne zasvěcoval Heinrich. Bylo mu tehdy asi dvanáct roků, zdál se však spíše starším při své velikosti. Byl tlustý, těžkopádný a tváře měl jako malované. Je dnes katechetou.

„Půjdeme na silnici k Zlonicům,“ pravil mi kdysi, „tam ti je ovoce, to budeš koukat!“

A vskutku: bylo po větrných dnech a množství zralých jablek leželo pod stromy.

„Vybírej si jen ta pěkná,“ poučil mne můj druh. „Některá jsou červivá.“

Stál jsem v rozpacích před tím bohatstvím.

„A smí se to?“ otázal jsem se nesměle.

Zasmál se mé naivnosti tak opovržlivě, že jsem se začervenal.

„Aby se nesmělo! Spadlé ovoce patří přece tomu, kdo si je zdvihne.“

Styděl jsem se chvíli, že mne nenapadla věc tak samozřejmá. A pak jsem se dal do práce po jeho příkladu. Ploužil jsem se příkopem, sbíral nejpěknější jablka a cpal si je do kapes. K tomu jsem přikusoval krásnou zlatou renetu, kterou jsem držel v ruce.

Měl jsem kapsy již jako oteklé, že jsem sotva chodil.

„Škoda, že jsme si nepřinesli košík!“ povzdychl jsem toužebně. „Ale přijdeme sem zítra zase.“

V tom vidím, jak Heinrich vyskočil na silnici a dal se do běhu.

Pohlédnu naň překvapen.

„Co pak je?“ volám za ním.

„Mužský a holka . . . tam . . . v poli!“ hodil mi tak v běhu a uháněl dál.

Postál jsem v úžasu. Proč utíká? Vždyť jsme přece nespáchali nic nedovoleného!

Když jsem však pohlédl směrem jeho pokynu a zahlédl na polní stezce muže mávajícího holí a holčici s vlajícím šátkem, kteří se hnali k nám křičíce hněvivě, zmocnil se mne náhle strach a pustil jsem se za Heinrichem.

On měl přede mnou značný náskok a utíkal, co mohl; byl však trochu těžkým a pustil se zřetele pomocnici stihatelovu. Ta mu nadběhla, a před klášterem ho chytili v tomže okamžiku, kdy jsem odtud vyrazil poboční pěšinkou na silnici.

Utíkaje zaslechl jsem mlaskání pádných pohlavků, kterými sadař častoval ubohého Heinricha. Tyto zvuky zrychlily ještě můj úprk.

Chtěl jsem se právě schovati za sýpku u silnice, když jsem

zaslechl za sebou rychlé kroky. To sadař zatím pustil mého soudruha a hnal se za mnou.

Napial jsem síly do krajnosti a dělal jsem dvoumetrové skoky. Myslím, kdybych byl neměl kapsy nabity ovocem, že bych se byl jistě vznesl.

Ale vzrostlý ten člověk měl nohy mnohem delší, a jeho pomstychtivost byla patrně stejně mocnou hnací silou jako můj strach. Mezera mezi námi se povážlivě krátila.

A tu jsme se již ocitli v městě. Bože, tak tu letím před tváří všech — a hlídač za mnou! Potká-li nás někdo známý, někdo z příbuzných nebo z učitelů!

„Baf, buf, baf, buf," dopadaly za mnou boty sadařovy tak příšerně blízko. A dech mi docházel, a u srdce mne bodlo. Domů již nedoběhnu, to je jisto; a kdybych doběhl, uzří, kde bydlím a půjde žalovat otci. A po náměstí nemohu vůbec takhle běžet, kde kdo mne tam zná. A bývají tam policajti, snad by mne některý zadržel. A na blízku nikde domu, kde bych se mohl skrýt! Bože!

Tak se mi to prohnalo hlavou, než jsem proběhl stínem Velvarské brány.

A v tom . . . Hle! Spása!

Vysoká budova Občanské záložny zdvihla se tu po mém boku. Tam nahoře, v třetím patře . . . můj kamarád Blažek!

Otevřené dveře zvaly vlídně ke vstupu. Vletěl jsem tam a po schodech vzhůru do prvního, druhého, třetího poschodí.

Stojím u dveří Blažkovic bytu a stírám s obličeje pot, který mi stékal praménky za krk. A srdce mi buší tak silně, že se to — zdá mi se — rozléhá po celém domě. Ale nelze otáleti — dole na schodech se ozvaly kroky.

Zaklepám a vejdu. A stanu zaražen.

U stolu sedělo asi pět paniček při kávové besedě. Pohlížely na mne udiveně. Byl jsem zrudlý, oči mi lezly z důlků, a dýchal jsem jako horská lokomotiva.

„Prosím, milostpaní, je Karel doma?" vypravil jsem z hrdla jak možno klidně.

„Není, je u dědečka," odpověděla domácí paní.

„Děkuji tedy. Přijdu až zítra. Ruku líbám," přemohl jsem se a řekl zase tak klidně. Byl jsem však blízek pláči. Všecko marno, musím zase ven — a na chodbě číhá ten chlap s holí!

Ale nečíhal tam. Pomalu, pomalinku a po špičkách jsem sestupoval se schodů, a můj sluch šel stále třicet kroků napřed. Ani dole v síni nebylo nikoho. Netroufal si asi do toho velikého domu, kde bydlili vesměs „páni".

Pro jistotu jsem se zdržel ještě chvíli na dvorku. Pak jsem se odvážil přistoupiti k domovním dveřím a vystrčiti hlavu.

Nebylo tam nikoho! Sestoupil jsem váhavě do ulice. Srdce se mi znovu rozbušilo. Nečíhá-li za rohem?

Ne, ani za rohem nečíhal. Dostal jsem se bez úhony domů. Ale na Heinrichův výklad o právu vlastnickém jsem posud nezapomněl.

Neboť byl spojen s výmluvnou demonstrací, a takové výklady, jak už Rabelais zjistil, se hluboce vrývají.

IV.

Jemnosti etikety mi ujasňovala sestra Olga. Drobná temperamentní osůbka zdravě červených lící, mrštného jazyka a ovládavého pohledu. Kvalifikaci k tomu měla nespornou; ačkoli byla jen o půl čtvrta roku starší mne, prokopala se již značnými ložisky potištěného papíru a Karlénku měla v malíčku.

Nejprve mne učila zdravit. Já jsem vskutku až do svého sedmého roku sahal strašně nerad po čepici. Nechápal jsem, proč bych měl zdraviti tolik osob, po kterých mi nic není. A za osoby, po kterých mi něco je, jsem považoval pouze své rodiče, učitele a několik příbuzných, kteří mi dali tu a tam desetník nebo kus závinu od oběda.

Sestře dalo nemálo práce, než mi vpravila seznam osob hodných mé pozornosti a vštípila jemnější rozdíly pozdravů. S počátku jsem to hodně pletl; matčiny přítelkyně jsem vítal kordiálním „na zdar“, a nemytému Beckovi, který nám dodával kůzlata, husy a zajíce, jsem říkal „ruku líbám“.

Také mé způsoby (ona říkala „nezpůsoby“) smrkání, kýchání a smíchu podrobila zušlechťujícímu výcviku.

Potom uznala, že program mé večerní činnosti vyžaduje přísné revise. Rozhodla, že musím choditi každý den v osm hodin na lože, bez ohledu na to, budu-li ospalým nebo ne. K usnutí mi vyměřila pod přísným trestem lhůtu deseti minut. Nevím, co by se mi bylo stalo, kdybych byl tuto lhůtu překročil; neměl jsem odvahy zkusiti to a raději jsem tedy simuloval hluboký spánek, když přišla k mé posteli na přehlídku.

A arciže došlo také na pronikavou reformu mého jídla. Nesměl jsem si již vylévati zbytek polévky s talíře na lžíci, nesměl jsem si olizovat mastných prstů, ba ani vdolků jsem již nesměl pojídati svým patentovaným způsobem — totiž tak, že jsem vždy okousal nejprve celý okraj, a prostředek, pokropený smetanou, jsem si nechával naposled. Konečně prohlásila sestra z čista jasna, že je mi už sedm roků a tedy svrchovaný čas, abych se naučil držeti vidličku levou rukou. To mi působilo veliké potíže; má levice si nevěděla s vidličkou rady a často jsem si upustil sousto masa na klín nebo jsem vstřikl proud šťávy svému protějšku do obličeje. Ostatně, ani když jsem se již poněkud přiučil tomuto umění, nebyla má učitelka se mnou ještě spokojena; tvrdila, že muž opravdu vzdělaný má při jídle obě ruce ležeti na kolenou.

Aby mi učinila svá vychovatelská cvičení ztravitelnějšími, dala jim nátěr hry. Ona v ní byla slečnou Fričovou, majitelkou vychovávacího ústavu, a já jsem nosil zdobné jméno Tabůr, byl jsem synem vznešené rodiny a řádným chovancem jejího institutu.

Její zásady vychovatelské se odlišovaly svérázně od paedagogických systémů všech dob, a je opravdu vážnou slabinou pěkného jinak přehledu Quickova, že unikly jeho pozornosti. Zejména s moderním

usilováním o hojný pohyb dětí na čerstvém vzduchu, o pěstění her a sportu byly v příkrém rozporu. Jejím ideálem výchovy byl hoch, který sedí u stolu a má ruce na kolenou.

V této ideální posici měl jsem tráviti každé dopoledne dvě hodiny, které dělily můj návrat ze školy od jejího. To byl arci těžký úkol pro čilost mých sedmi let, a naše služka se mi důkladně vysmála, když jsem se po prvé pokusil jej provést. Abych prý si šel hrát a nebláznil.

„Já bych rád," doznal jsem. „Ale co by řekla Olginka, až přijde ze školy?!"

„Olginka přijde až ve dvanáct, to má ještě skoro dvě hodiny času. Jen si šel hrát; já budu koukat z okna, a až zahlédnu Olginku na silnici, dám mu znamení, a pak si může sednout ke stolu jako pařez."

Tak jsme s Toničkou několik dní šťastně švindlovali. Ale lež má krátké nohy. Kdysi byla Tonička v rozhodný okamžik odvolána matkou se své stráže, a já jsem byl tak zabrán do své hry, že jsem toho ani nezpozoroval. Pojednou se otevřely dveře, sestra vstoupila a přistihla mne — při hře v kuželky! Spravedlivý trest mne arci neminul.

Prosím, aby si však nikdo nepředstavoval tento trest v podobě výprasku; má sestra mne nikdy neuhodila. Dovedla mne udržeti v poslušnosti zcela jinými prostředky. Předně uměla oceniti, dávno před dnešními učiteli, mravní, podmaňující vliv odměn. Uštědřila mi tu tam pochvalné slovo, a když jsem byl zvlášť hodný, vyhrabala mi z otcova koše na papíry tucet obálek, slepila s nich známky a darovala mi tyto v krabičce od prášků. A trestů užívala jen dvou: pohledu a domluvy. Její pohled byl arci z těch, o nichž je člověk hotov uvěřiti, že jimi lze zkrotit tygra. Uměla doň vložiti takovou ocelovou přísnost, že člověku ztuhla v žilách krev; a uměla jej nasytit takovým opovržením, že by byl postižený nejraději sám od sebe utekl. Selhaly-li oba tyto stupně důtky (což se stalo ovšem zřídka!) pak přikročila k mravokárnému kázání. A ona uměla mluviti, že by se byl kámen obměkčil. Začala jakýmsi temným prsním hlasem, jakým úžasem ji naplnilo mé dnešní chování. Bylo to chování nezvedeného kluka, ne *vzdělaného člověka*. Je možno, že jsem se tak choval já, její žák, kterým se tak pyšnila? „Byl jste mým ideálem, Tabůre!" horovala, zvyšujíc hlas. „Chtěla jsem z vás vychovati velikého muže národu a vlasti. Chtěla jsem . . ." Dál už nikdy nedospěla, neboť jsem se rozbečel tak zoufale, že jí bylo vydrancovati do dna otcův koš na papíry, aby mne ukonejšila.

Konečně si povšimnul její vychovatelské činnosti otec, usoudil, že je druhem inkvisice, a ústav slečny Fričové byl vládním nařízením uzavřen.

Leč — jak to již bývá — tento nátlak vzbudil tím větší zanícení pro pronásledovanou věc, a to nejen v sestře, nýbrž následkem nepochopitelné setrvačnosti i ve mně. Smluvili jsme se, že budeme ve své „hře" pokračovati, ovšem potají.

A opravdový konec sestřina pensionátu přivodil teprve Roesler-Humpolák.

To byl můj spolužák, syn ševcův, nejhranatější chlapec z naší třídy. Přízvisko „Humpolák“, které jsme mu udělili k rozlišení od druhého Roeslera, nebylo věru bezdůvodným. Nosil těžké krčenky s podkůvkami a dupal jako kůň, křičel jako ve mlýně, plival stále v pravo, v levo, a boty si utíral čepicí; jakmile otevřel ústa, řekl nějakou nemotornost, a jakmile učinil pohyb, šlápl někomu na nohu nebo něco shodil.

Nevím, kterým ze svých osobních půvabů mne zlákal, že jsem si ho přivedl kdysi po škole domů jako hosta. Roesler byl hned jako doma. Všecky hračky mi vytahal, u kaleidoskopu vymačkl sklo a rozsedl mi osobní vůz mého vlaku, který byl mou největší chloubou. Pak rozdělil podlahu několika tlustými čarami křídou, vystavěl barrikádu ze židlí, hodil si mou pušku na rameno a zahájil hru na Babinského, při čemž dupal a křičel, až se dům třásl.

Když jsme byli v nejlepším, vstoupila sestra. Přeletěla zrakem situaci a pak se obrátila ke mně.

„Jaké přátele si to vodíš?“ otázala se přísně. „Hned smažete ty čáry na zemi a uklidíte židle na svá místa! A pak si sedneš ke stolu, dáš ruce na kolena a budeš sedět.“

Zčervenal jsem jako pivoňka. Styděl jsem se, že mne komanduje před mým spolužákem, který mne měřil škodolibým pohledem. Jeho vyvalené oči a ušklíbnuté rty mne poučily, že přes svou malou intelligenci prohlédl tajemství mého poddanství. Stál jsem mezi nimi jako na jehlách, nevěda co počít.

Roesler-Humpolák se drsně zasmál.

„Co, ty ji posloucháš? Holku?!“

„Ano, poslouchá,“ odvětila mu sestra ostře. „Neboť on chce býti vzdělaným člověkem a ne sprostým uličníkem.“

Roesler se zařehtal po druhé.

„Jo, když jsi taková baba, tedy s tebou nekamarádím. A abys věděl, všem klukům to povím, celé třídě!“

Odplivl, vyhledal pod postelí svou čepici, nepozdravil a vyřítil se ven.

A dostál do slova slibu. Hned zítra před vyučováním s podia hlásal celé třídě mou hanbu několika drsnými větami. Bylo těžko se brániti v nastalém indiánském pokřiku. A pak — — — vždyť on mluvil pravdu!

Vracel jsem se domů v zuřivé náladě, která mi byla novinkou, a přísahal jsem si, že zlomím rázem svá pouta.

Sestra seděla u okna a četla.

Vytáhl jsem z haraburdí bič a káču a jal jsem se ji proháněti po pokoji.

„Nech toho!“ zakázala mi sestra suše. „To je hra pro pokoj a pro takového velikého chlapce? Snad bys se nestyděl!“

Tvářil jsem se, jako bych neslyšel, a šupal káču dále.

Sestra povstala.

„Řekla jsem, abys toho nechal!“ velela a vrhla na mne svůj přísný pohled.

Mrskl jsem káču, že přeletěla celý pokoj.

Sestra stála jako socha a vbodala mi svůj ocelový pohled do týla. Pak jej vystřídala pohledem opovržlivým nejtěžšího kalibru. Začínalo mi být nevolno, i dal jsem se honem do zpěvu, abych to zahnal. „Trá rajtajtajtaj tajdá!“ a švihl jsem zase káču ze vší síly.

Ale běda! Káča zaletěla k nohám rozhněvané slečny Fričové, a ta mi ji hned zabavila, šlápnuvši na ni.

Přiskočil jsem, rozehřátý pohybem a vzdorem.

„Dej mi tu káču!“

„Nedám!“

Stála na ní pevně a hryzla se ve spodní ret.

Náhle se ve mně vzpěnila krev, odstrčil jsem jí prudce nohu a káču vyprostil.

Tento akt násilí zlomil její energii. Zbledla a klesla na židli.

„Tedy vy tak, Tabůre?“ pravila chvějícím se hlasem. „To je tedy odměna za všecko mé dobrodiní? Obětovala jsem vám svá nejkrásnější mladá léta, klidu jsem si pro vás nedopřála, a vy takhle?“

Pohlédl jsem na ni překvapen. To o těch mladých letech bylo nové. A její hlas zněl tak smutně, že mne bodlo u srdce. A již již jsem byl hotov přistoupiti k ní, odprositi ji kajícně a dělati dál hodného Tabůra.

V tom se mi však vynořil v duchu přízrak Roeslera-Humpoláka, stojícího na podiu a hlásajícího mé ponížení do všech úhlů světa. Vzpřímil jsem se.

„Já nejsem Tabůr; Tabůr je pes,“ zasmál jsem se drsně a vyběhl jsem na ulici.

Když jsem se vrátil, měla má sestra uplakanou tvář a nemluvila se mnou. Nemluvila se mnou několik dní. A pak — — Pak jsme se stali nejlepšími přáteli, jimiž zůstaneme, bohdá, do smrti.

V jejím vychovatelském ústavě jsem však, bohužel, mnoho nezískal. Alespoň jísti s rukama na kolenou nedovedu podnes.

V.

A ještě jednu učitelku jsem měl. Nebo vlastně mohl míti; ucházela se u mne o učitelské místo. A chtěla mne patrně vyučovati — lásce.

Jmenovala se Máry a sloužila u mých rodičů. Bylo jí asi osmadvacet roků, měla drobnou postavu, bledou tvář a dychtivé černé oči. Byla vždycky vesela, ráda se smála a zpívala. A čistotná byla, obratná i pracovitá; ale když si vyšla večer na procházku, vracívala se až k půlnoci.

Mně prokazovala Máry zvláštní úslužnost, z níž bylo lze souditi na jisté sympatie. Nejtlustší škraloup do kávy mi dávala, nejstudenější vody mi přinášela, sváteční spodky jsem měl stále pěkně vyžehleny, a mé boty se leskly jako zrcadlo. Snad to byla odplata

za knihy, které jsem jí půjčoval; Máry byla náruživou čtenářkou, a večery, kdy se netoulala, ztrávila při knize.

Tato má ochota měla ostatně také nepříjemné následky. Máry zkrotla záhy tak, že si brala mé knihy z poličky bez mého dovolení..

Kdysi večer chtěl jsem číst, a ne a ne nalézti rozečtené knihy. „To mi ji jistě zase vzala ta holka!“ zlobím se v duchu. A jdu do kuchyně.

Protože bylo již dosti pozdě, zaklepal jsem na dveře a zavolal: „Máry!“

„Ano,“ ozvala se vlídně.

Vstoupil jsem tedy.

„Kam jste mi zase k čertu dala mou knihu?“ chtěl jsem ji osloviti ostře. Ale překvapením jsem pozbyl řeči.

Máry stála u umyvadla, vysvlečena až k pasu, a myla si prsa.

„Jejej!“ zamumlal jsem tlumeně a chtěl jsem rychle ucouvnouti za dveře.

Ale Máry se již obrátila ke mně a hodivši si ručník přes prsa, otázala se s úsměvem, čeho si přeji.

Zeptal jsem se mdle, nezvučným hlasem na svou knihu a díval jsem se při tom na ni zpola bázlivě a zpola dychtivě.

„A, ta je . . . ta je . . . v jídelně na skříni,“ rozpomněla se. A nevyčkavši ani, až vyjdu, strhla si ručník s ramen a jala se utírati své paže.

Knihu jsem si vyhledal, ale čísti jsem nemohl. Obraz bílých prsou Mariiných mi zakrýval ustavičně obsah vět a vtíral se mi ještě mnoho následujících dní mezi řecká slovíčka a algebraické vzorce.

A potom, kdysi večer — — —

Rodiče s mou starší sestrou odešli tehdy do divadla, a moji mladší sourozenci již spali. Učil jsem se ve svém pokojíku a Máry mi ustýlala lože.

„Nedávejte mi tam tu peřinu; víte, že neležím rád na měkkém,“ řekl jsem, přihlížeje k její práci.

Máry se dala do smíchu.

„Čemu se smějete?“ otázal jsem se udiven.

„Že neležíte rád na měkkém.“

Smála se dál, a její smích zněl zlomyslně.

„A co je na tom k smíchu?“ vybuchl jsem popuzen.

Ještě se smála. Pak se obrátila ke mně a otázala se:

„Víte, na čem se leží nejměkčeji?“

Dívala se na mne drze a oči jí svítily.

Pochopil jsem, kam míří a horko mne zalilo. Sklonil jsem rychle hlavu a zabral se na oko do svého učení. Máry ještě chvíli cosi kutila a pak odešla do kuchyně.

Nutil jsem se marně do práce. „Uhodl jsem správně, nač ta holka myslila?“ tázal jsem se v duchu. Ohýbal jsem nervosně růžek sešitu, a srdce mi hlasitě klepalo.

V tom jsem zpozoroval, že světlo vůčihledě ochabuje, a když jsem pátral po příčině, zjistil jsem, že lampa je skoro prázdna.

Chvíli jsem váhal. Nebylo zbytí. Odnesl jsem lampu do kuchyně a požádal Máry, aby mi nalila petroleje.

Máry vyhověla rychle a mlčky. Až když lampa zase zazářila plným světlem, pravila spokojeně:

„Tak už to svítí. Lampa bez oleje je jako srdce bez lásky..“

A obrátivši se ke mně zeptala se, znám-li historku o srdci markytánky, která nikdy nikoho nemilovala.

Zavrtěl jsem hlavou. Cítil jsem, že bych měl co nejrychleji odejít, ale zvědavost mne nepustila.

A Máry vyprávěla svou historku. Byla to anekdota trochu pikantní, ale hodně hloupá a trvala příliš dlouho. Ohrnul jsem pohrdlivě rty. Ale Máry, jako by mne chtěla odškodnit, načala hned jinou anekdotu a pak je sypala jednu za druhou, stále pikantnější a pikantnější.

Šlo mi tehdy na patnáctý rok, a nebyl jsem již neposkvrněné mysli — o to se postaraly hned první třídy gymnasia; ale tyto kluzkosti, vyprávěné ženskými ústy, mne ohromovaly a rozpalovaly.

Máry patrně neušel účinek jejích slov; pozorovala mne bystře lesknoucíma se očima. Její poslední anekdota byla již tak choulostivá, že jsem si netroufal pohlédnouti vypravovatelce do očí. Ale Máry se zasmála její pointě, pomlčela okamžik a pak se otázala potutelně:

„Nu tak, víte už, na čem se leží nejměkčeji?“

A uchopivši mne za rukáv, přitáhla mne k sobě a zašeptala mi:

„Nebojte se, vy hlupáčku!“

Přede mnou jako když se zableskne. Obraz Mariiných nahých prsou, jak jsem je zahlédl tenkrát večer, když jsem ji překvapil při mytí, se mi zamihl před očima; svůdná příležitost k nepoznané rozkoši na mne zakývala. „Jsem sám doma!“ zajásal jsem v duchu. Ale v tom již blesk zhasl, a přivalila se na mne tma strachu, plná černých předtuch a skrytých nebezpečí. „Jsem sám doma!“ opakoval jsem si těžce, a zdálo se mi, že je tato věta napojena nevýslovnou hrůzou.

Vyvinul jsem se Marii z rukou.

„Bože, vždyť já nemám ještě řeckou přípravu!“ řekl jsem ulekaně. A popadl jsem lampu a spěchal do svého pokojíku.

Utekl jsem s bojiště . . .

A dlouho, dlouho jsem se na sebe horšil pro tento útěk.

Až později kdysi přišla doba, kdy jsem mu žehnal s vděčností.

Marie od nás odešla záhy po onom večeru a vstoupila do služby k úředníkovi dráhy, staršímu pánovi, jenž měl mladou sličnou ženu. Byla u nich asi dva roky, a pak žalovala svého službodárce za uznání otcovství. A skončilo to skandálem, rozvodem obou manželů a rozvratem jejich rodiny.

Gustav Daniłowski:

Holubi svatého dítěte.

Přeložil *Václav Kredba.*

Když byl Ježíš ještě maličký a svými štíhlými nožkami v podkasané košilce běhával po ulicích Nazaretu, jeho zázračná moc jevila se v kromobyčejných kratochvílích.

Jednou ku příkladu vzal v prodavačské boudě leklou rybu, vhodil ji do studně a poručil jí, aby plovala, a ryba začala sebou mrskat jako živá, lapajíc drobty, které jí sypal rozradostněný hlouček druhů z Jeho dětství.

Když při zábavě přetrhl se provázek, zlomila hůl nebo roztloukla skořápka, svaté dítě s vážnou tváří spojovalo dohromady poškozené předměty pouhým dotekem.

Jindy zase při hře na schovávanou malí rozpustové, chtějíce Ježíše obelstíti, ukryli se místo na dvoře, jak bylo umluveno, v pokoji, a jejich matky, vlákány byvše dětmi do této čtveračiny, když Ježíš zahlédl kadeřavou hlavinku za kamny, začaly dokazovat, že to jsou kůzlátka . . .

„Kůzlátka?“ odvětil Ježíš. „Nuže, ať vyjdou k pastýři!“

A vskutku, na podiv všem vyskočily děti v podobě kozlíčků s bradami, růžky, celé kosmaté, mrskajíce malými ohony, a začaly se tulit ku Kristu.

Kristus je hladil, načež zadupal bosou nožičkou — a v okamžiku kozlíčci proměnili se opět v děti a jen překvapením lezli dál po čtyřech, žalostně bečíce.

Maje v úmyslu potěšiti je, Kristus vůlí svou uvedl v pohyb hliněné figurky, které sušily se na polici. Loutky daly se na pochod, ptáčkové jali se poletovati, beránci rozběhli se na pažit a pásli se jako opravdová zvířátka.

Rozradostněná drobotina smála se, div neslzela, ale pro tyto zázraky začala se poněkud báti Ježíše a straniti se ho, takže často byl nucen hráti si sám.

O nápady nebyla nouze, tím méně, poněvadž vše se mu výborně dařilo.

Když kolem své chaloupky zakládal zahradu, utržené květiny a rostliny, jež vetknul do písku a zalil vlastníma ručkama, nevadly, nýbrž rostly, rozvíjely se a kvetly krásněji a déle, nežli ostatní.

Když zrobil z prkének úl, hned nazítří usadil se v něm silný roj, a med těchto včel byl světlý jako slunce a sladký jako srdce jejich malého hospodáře, jenž bezstarostně vkládaje růžový prstíček do plástů, potíral jím čerstvý chléb pro chuďasy.

Lodičky, které vyřezal z prken, jichž bylo na dvoře s dostatek, pluly na potoce po proudu i proti proudu, jak si to přál malý lodník, a byvše puštěny do vzduchu, vznášely se lehce a jemně jako páměry nebo motýlkové.

Někdy ze žertu pomáhal starému otci-tesaři, a tu šla práce neobyčejně rychle a obratně ku předu, až se Josef divíval, nevěda nic o tom, že stačilo, aby dítě dotklo se klády rukou, aby se prodloužila do žádoucích rozměrů, pozbyla suků, uhladila se a stala se pěknou jako cedrová deska.

Když v mydlinách matky Marie omočil stéblo slámy, nejen bublinky, jež vydouvány byly z jeho rozkošných rtíků, hrály všemi barvami duhy, třpytily se leskem nejdražších kamenů, nýbrž i prádlo snadno zbavovalo se špíny a jsouc vytaženo, lesklo se, až oči přecházely.

Když byla nepohoda, Ježíš míval v obyčeji sedati na prahu a hnětl z rozmoklé prsti květiny, listí, zvířata — co mu napadlo.

Jednou, když takto v sobotu si hrál a právě mistrovsky zrobil tucet chocholatých holubů, všiml si toho mimojdoucí fariseus a počal hošíka ostře plísniti za to, že ruší sabat, pracuje v zasvěcený den.

Dítě, polekáno jsouc přísností tónu a chtějíc farisea oklamati, mávlo ručkou — a holubi, rozpiavše křídla, vznesli se do výše.

Fariseus maje za to, že se mýlil, šel dál, šeptaje modlitby a nezpozoroval ani, kterak holubi mění se v letu z plavých na bílé jako sníh a neobyčejně se lesknou v záři náhlého slunce jako hrst lilií, které hozeny byly do vzduchu.

Vskutku, tito holubi, jež stvořila nevinná ručička a do nichž vdechla život bázeň dětského srdce, kromě něžnosti, která je těmto ptákům vlastní, obdařeni byli nadpřirozenou bystrostí smyslů a darem věčného trvání.

Vyplašení těchto holubů bylo jakousi poslední radovánkou, poslední svévolí Kristova dětství, protože v této chvíli začal poprvé uvažovati o přísnosti zákona, stavěti se na odpor proti mstivému, hroznému Bohu Starého Zákona, aby záhy stal se prorokem, hlasatelem a mučedníkem Nového Zákona — Lásky.

* * *

Tito bílí holubi provázeli svého Stvořitele ustavičně, sletujíce se, dokud ještě byl v rodném městečku, na zpuchřelou stříšku domácnosti chudého tesaře.

Když vydal se na pouť světem, vznášeli se před ním jako jasní zvěstovatelé Jeho evangelia.

Když umíral na kříži, místo havranů, kteří prahli po pastvě, objevili se oni, obklopili jej věncem a ochlazovali čelo, trním a zoufalstvím zdrásané, chvěním svých křídel, přivívajíce sladší myšlenky umučené hlavě.

Bděli nad ním v hrobové sluji, a jejich rozepiatá křídla, jejich rozvířená péra to byla, která Marii Magdaleně, pohroužené do propasti žalu a zoufalství, připadala jako jasní andělové, kteří řekli:

„Ženo, proč pláčeš?"

Když za padesát let později shromáždili se učeníci, náhle jako sněhová bouře snesli se k nim s nebeské výše v prudkém šumotu křídel tiže holubi. Zářícími křídly jako rozdvojeným plamenem každý z nich jemně zavadil o apoštolskou hlavu, a takto spatřiv Kristovy posly, sestoupil na ně Duch Svatý horoucí víry v jejich poslání, jemuž všichni oddali se jednosvorně.

Byli to dobří holubi: pouze lítali neúnavně po zemských lánech, jímajíce tklivě lidské srdce, a pouze jednou za století shromažďovali se na vysoké skále, aby se opět spatřili a spolu porozprávěli.

Právě se blížila podle pořadí devatenáctá noční hodina, jak se byli umluvili, a se všech stran spěchali hbití ptáci ke špičatému štítu osamělé skály, která čněla jako hrot, namířený do modrého lůna nebes.

Zavířili několikrát kolem ní a snášejíce se jako sněhové vločky, hromadně usedli. Mocně bušila jejich holubí srdce vzrušením a spěchem, korálky jejich očí opředeny byly zármutkem nad mnohými věcmi a příběhy, jež viděli, prsa zemdlena byla dlouhým letem.

Mlčíce, narovnávali si vzdutá křídla a uhlazujíce si vzájemně rozčepýřené peří na hlavách, odpočívali udýcháni na výčnělku vzdáleném od země . . .

Bylo neobyčejné ticho. Věčný šum potoka, jenž na dně propasti zápasil s balvany, zdál se šelestem vzdáleného lijáku, chvění smrků a limb šepotem, vítr, jenž v údolích potýkal se s mlhami, vzdechem.

Souhvězdí zdála se odtud býti bližší a nádhernější nežli planoucí světla.

Na této studené výšině, kam nezalétal nejpronikavější výkřik života, zmocnila se jich mlhavá otupělost, blahý žal klidu, sladké snění o odpočinku — smrti.

Vsunuly zemdlené hlavy do hebkého pýří měkkých křídel, aby na chvíli usnuli.

Byl krátký ten spánek jako mžiknutí oka.

Zatřepotal se jeden a probudil všechny ostatní.

Bylo to znamení, že přišel čas, aby každý uvedl, co pamětihodného vykonal v minulém století.

Nastalo hořké mlčení: vše to, co kdysi v okamžiku svého děje připadalo vážným, obestíralo mozek a otřásalo srdcem, nyní z povzdálí zdálo se nepatrným, skoro nicotným, vzpomínky nehodným...

Dosti dlouho trvaly rozpaky, nežli jeden z holubů se přemohl a řekl:

„Setkal jsem se se snílkem, jenž byl trudem života tak uštván, že bezvládnou hlavu svěsil k zemi, jako by pro sebe vyhlížel místo k odpočinku v hrobě. Vyplašeně vzlétl jsem s šumotem křídel u jeho nohou a ještě jednou strhl jsem za sebou jeho oči k nebi a slunci. Jeho zrak vzplál, člověk ten okřál na duchu, nanovo otevřel zanevřelé srdce světu . . ."

„A ušlapán zahynul," přerušil jej trpce nejstarší holub, sedící stranou a připadající druhům jaksi divokým a vzdutýma prsoma a přísně zježeným peřím jaksi větším.

Po trapné přestávce ozval se druhý:

„Toužil jsem rozveseliti dítě, jež trýzněno bylo ve škole, laškoval jsem u jeho okna, spouštěje se dolů a převraceje se v letu, a dováděl jsem tak dlouho, až konečně vyloudil jsem na jeho bledé rty krátký úsměv jako třpytný zákmit. Zavrkal jsem radostí . . . Hošíkovi vytryskly slzy . . ."

„Holub vrká, jak chce sám," zaúpěl, „a nikdo ho nenutí, aby krákal . . ."

„Z útěchy vzešel mu zármutek," nevlídně zavrkal nejstarší.

Soused poplašeně se rozhlédl, zatřepotal se a začal pořadem:

„Zvěděl jsem, že člověk, jemuž těžce bylo ublíženo, kuje zlý úmysl proti bližnímu a zmítá sebou na loži od soumraku do rozbřesku, jako by vězel v trnitém houští. Celou silou zavířil jsem křídly do jeho okenic za tmavé noci, když slunce leželo ve vodách. Zatrnul strachem, polekané srdce zachvělo se pověrčivou bázní, hojnými slzami na povrch vyplynulo svědomí, jež skrylo se v doupatech hněvu, odpustil křivdu a klidně usnul."

„Spánkem spravedlivých," podrážděně podotkl původce rozpaků a pojednou s rozpiatými křídly a rozčepýřenou hlavou vletěl do hloučku, jenž v kole byl seskupen.

„Nic jsem nevykonal, ale získal jsem mnoho," hovořil prudce. „Navštěvoval jsem vězně. Byl mlád, spanilý jako cherub, ohnivý a silný, snil o tom, že vykoupí svět jako náš mistr, ne však obětí, nýbrž bojem. Lesk mého peří byl nejsvětlejší září jeho tmavé cely. Na křídlech nosil jsem mu vítr z dálav země, kterou miloval vášnivou a účinnou láskou. Oblíbil si mne jako nový vnější zjev, jediný dojem života uprostřed ztrnulosti šedivého kamene, tuhého mřížoví a jednotvárného zvuku pout, kterých již neslyšel. Aby nezapomněl hlasu, hovoříval ke mně:

„Holube, krásná je tvá bělost, sladká tvá nevinnost, ale stokrát skvělejší je oslňující lesk bílého pancéře, lomoz válečných vozů, bitevní pole v plamenech. Věz, že, chce-li kdo co vykonati, třeba, aby vzal nějakou vinu na sebe, aby měl odvahu něčeho se dopustit a tak mužně splnil svou povinnost. Holube, něžností nepovzneseš

světa a neoblažíš ho. Je třeba lidi nutit, aby šplhali po stupních vlastního štěstí, dodávati jim smělosti, aby se vykoupili. Lidé, povahou nejpoctivější, jsou lenošiví, slabí a bídákům podrobení. Nikoli plačtivý tlukot mírného srdce, nýbrž ostrá výzva válečné hrůzy, nikoli hedvábná ruka, nýbrž dlaň v kožené rukavici, s níž v jedno srůstá rukojeť meče, burcuje lidstvo z hnijících doupat a staví na nohy. Svatý jest vzdorný hněv, tvůrčí jest neúprosná síla, dobývačnou vůle, která kráčí nepoddajným krokem na železných podpatcích. Hleď, čím jsem já, vězeň?! Jsem podmanitel své stráže, jsem silou, která vzrůstá ve tmě a je vládkyní v okovech . . . Spím-li, musí oni bdíti ve strachu, že se probudím. Děsí je můj spánek, bázní opájí je mé mlčení, můj mocný klid je zaráží, jejich nepoddajnost já lámu. Proč nejsi orlem, uzavřel bych s tebou bratrské příměří. Hlas mé mohutnosti vznesl by do výše tvůj mocný skřek, můj vzdor v železných poutech zanesl bys jediným rozmachem obrovského křídla na štíty horské. Svolal bys bílý, pyšný sbor, aby šířil hrůzu a zkázu s výše. Bít se a bít musí, kdo chce zvítěziti! Pamatuj si to, něžný ptáku!“ A já jsem si to zapamatoval, druzi! Proč neučinil nás Stvořitel orly? Bývaly bychom vytrhli hřeby z jeho kříže, osvobodili vězně, rozsápali ty, kdož jiným ublížili, vznášeli bychom se nad světem jako prudká vichřice, ne abychom duše hýčkali, nýbrž drásali. Naše spáry rozryly by touženým výrazem tvář světa, jež nedá se pohnouti naší slabou dobrotou . . .“

Ustal rozrušen, rozněcuje v ostatních druzích touhu po síle.

Rozohnění holubi nabyli nezvyklých podob: široce rozepiali křídla, zčepýřili hlavy, svými drápky na růžových nožkách vetknuli se do skalního mechu a takto ztrnuli, neboť, ejhle! studená koule měsíční rozptýlila se v bledá pásma, rozplynuly se v jasná jezera třpytné hvězdy, zavál tajuplný, silný, silný vánek, a v moři vlnícího se světla zjevil se jim On, stokrát umučený přízrak.

V trnitou houšť vpletené zářící vlasy tonuly ve zlatém přívalu světla. Stažená ústa, přesycená žlučí, chvěla se ve tváři, jež zbrázděna byla ustavičnou mukou a byla bleda, lesknouc se jako sádra. V rozdrásané ráně v boku a na nohách i rukách, jež protknuty byly hřeby, kolovala v jemném vzdouvání svatá krev.

„Holubi!“ povzdychl, vztahuje k nim nezhojené ruce, a ptáci, slétnuvše se na Jeho paže jako do nachového hnízda, tulili se s jímavým kvílením k jeho proklané hrudi.

„Ptáci mladosti mé,“ šeptal rozrušen, „vzpomínky naivních radovánek v Nazaretu, něžná, bílá nemluvňata snění, promíjím vám zbytek trudu, jejž pokládáte za zbytečný, ale zůstaňte památkou toho, čím jsem byl, nežli první ostří myšlenek a nežli srp utrpení pokosily vonnou lučinu mého dětství. Svou něžnost, jež zbytečna je živým, složte na hrob zesnulým, vzleťte, abyste ozdobili smutnou opuštěnost a strašlivé zapomenutí těchto mohyl mučednictví, jichž nikdo nevěnčí. Tam na vás čeká odpočinek v květu spánku a Já se svým zázrakem . . .“

Rozhodil paže, vydechl, a ptáci, nachově zbarveni Spasitelovou krví, letěli druh za druhem jako nachové praporce, hnané vichřicí, jež hučela za nimi ve tmách.

Zvedli se prudce, šustíce křídly nad rytířem Giewontu, v bezmocnosti povaleným, zazářili živou červení v slepé oči na zad pohozené hlavy kamenného obra.

Snížili let a podél kalné, zpěněné řeky hnali se bez dechu, prorážejíce rozpálenou hrudí horký vzduch.

Minuli město, mračné zdi a nad rovným, uzavřeným prostorem země, jež zdupána byla na padrť, snesli se v ozdobném věnci, pak se rozprchli a padli s rozmachem k zemi jako střely.

Prostor v okamžiku vzkvetl plamennými máky masitých, lepkavých a zvlhlých listů a široce otevřených, krví naplněných kalichů.

Jeden z nich — ten největší — prudce sebou zachvěl a potřásaje celou lodyhou, z nachově červeného stal se sytě rudým, protože nejjemnější nitkou kořene zasáhl do černých, otevřených úst mladíka, jenž jej chtěl proměniti v orla.

E. Sokol:

Rybník.

(Pokračování.)

Pavel byl v počátku těchto událostí tak uchvácen svým vnitřním proudem, že nesledoval nic jiného. Měl příliš mnoho se sebou dělati. Život vnější šel kol něho, jako míjejí obrazy z vlaku zřené člověku, jenž obrátil sic oči k oknu, ale jen aby ušel pohledům sousedů. Viděl hraběcí smrt i pohřeb a městský boj nad hrobem, viděl Marchana vsahovati v osudy, ale nechápal, uhýbal, aby nemusil příliš určitě viděti, co by ho snad bylo vzrušilo.

Pak ho jeho proud vrhnul na úskalí, že až duše unikala bolestí. Zůstal ležet ubitý, a když se musil zvednout, chodil životem mdlý a podlomen. Tak bývá po těžké chorobě, jež nepřechází v radostnou rekonvalescenci, ale nechává těžké stopy svoje ještě dlouho hnisati v těle.

Těžko mu bylo. Doma i venku. Doma hynul myšlenkami, a venku bylo šeredno. Vytrvalé deště opředly kraj mrazivou nekonečnou přízí. Mraky rozvíjely její hustou osnovu, vítr prolétal jak člunek z neobratné ruky, stále splétal a trhal, a země navíjela. Byla rozměklá, rozbředlá bezedně. Nebylo možno svěřiti jí krok.

Nezbylo mu než choditi parkem. Mohl, protože Heřmy tam nikdy nebylo.

Obcházel neúnavně zadní část, schoulen v zimníku, naslouchaje křupění svých kroků a monotonnímu drolení krůpějí na deštník. Stanul-li, nejraději u svislých větví smuteční břízy, jichž konečky se nalévaly zvolna slzou a pouštěly ji pak do trávy, do písku.

Toho se mu jedině chtělo. Bylo to tak úchvatně jednotvárné a přece krásné, že se duše nemohla odervati. Hypnotisovaná tkvěla a nebolela. To bylo dobře, cítil.

A přál si, aby bylo i v životě cos takového, co jde a jde a stojí, a mění se a je věčně stejné, takový smutný pláč mrtvých. Přál si,

aby mohl zadřímnouti, zavříti oči a ztrnouti jako příroda, přečkati mrtvě zimu a procitnouti snad až někdy, až nové jaro přijde.

Jaro? Tesklivě se ohlédl a vrátil se k myšlence: spáti; necítiti, nemysliti, nežíti.

Chodil parkem dál, a bylo mu líto, ustal-li déšť a mraky se protrhly bělavými, parnatými otvory, jak na obrazech starých, dobrých mistrů hollandských. To bylo příliš krásné a dráždilo k myšlenkám. Jen když mlhy zastřely vše, i jej, byl spokojen, lze-li tak říci o bezcitnosti.

V takový den zašel zas na poslední stezku parkovou, k níž přiléhaly stísněné dvorky lhotských chalup. Nikdy nikdo sem nezašel pro jejich blízkost právě. A teď, co park dokonával, bylo tu dvojnásob pusto, neboť ani stopa života sem z dáli nedolehla.

Až toho dne. Někde v alejích v druhé půli parku ozval se křik. Zprvu souvisle, pak v jednotlivých kletbách jen.

Neviděl. Mlhy ležely hustě, že hlavní alej za loukou stála jako řada šedivých stínů bez plastiky, bez perspektivy.

Tam odtud najednou vyběhl drobný stín a přímo přes louku k němu. Kroky za ním se blížily. Pochopil a poznal, kluk byl černý jako cikán. Znal ho, Matouška ze své třídy; tiskl něco pod kabátem a letěl neohlížeje se. Bezděky vstoupil za keř, podle něhož musil proběhnouti. „Kradl" — řekl si a zatoužil zaspat i to, všechen hnus života a jeho tíž.

A přece, když kluk zahýbal a skoro do něho vrazil, chytil ho za ruku. Matoušek překvapen zatěkal očima po něm, po zdi i po louce, na níž se objevily dva stíny za sebou: dlouhý, ku předu nahnutý, a krátký, rukama podivně mávající a pitvorně poskakující.

Sešklebil tvář k pláči.

„Nic jsem neudělal —" zakňučel a škubl sebou.

Kabát se mu při tom rozhalil. Měl pod ním kohouta či slepici.

„Ukradls?" otázal se Pavel.

„To je naše!" škubl sebou po druhé.

„Držte ho zloděje!" ozval se zahradnický již na blízku.

Matoušek zaskučel prosebně: „Máme hlad, pane učiteli."

Pavel ho příliš znal, připadal mu i jeho pohled lživý. Neodpověděl, nemyslil o tom, co kluk říká, jen hnus života cítil. Hoch zablýskl očima, shýbl se a prudce ho kousl. Byl volný. Jako hádě smýkl sebou pak do křoví, hodil slepici za zeď a prchal.

Pavel teprve kousnut uvědomil si, že ho držel, ba i vyslýchal. Zazdálo se mu pojednou vše hrubé a mizerné. „Hlad mají," řekl si, „a já tu číhám za křovím — eh, to k sobě nepatří, ale mizerné je to!"

Výrostci přeběhli.

Viděl, že ho chytnou a zbijí, a bylo mu ho líto, ač míval ve škole občas také záchvaty zbít jej, vzpurného, divokého a zlomyslného.

„Nechte ho," volal, „znám ho."

Nedbali. A tak se stalo, co musilo býti. V rohu, jemuž nemohl nadběhnouti, chytili ho jako v tenatech. Ani ho nevlekli ven, na cestu, tam ho srazili k zemi a bušili do něho.

Prodral se k nim. Odtrhnouti je musil, aby ustali. Matoušek se zdvihl, přitiskl se do kouta a vyděšen divoce svítil očima z pod rozházených chuchvalců dlouhé své hřívy.

„Zloděj zlodějská!" rozčiloval se menší zavalitý, co druhý rozkročen čekal mlčky. „Kams ji dal?" A chtěl znovu na něho. Matoušek se jen sešklebil a vycenil zuby.

„Slepici ukradl," otočil se k Pavlovi. „Takovou pěknou hollandskou; jako by pro něho byla taková vzácnost. Žebrák! Kams ji dal?" skočil naň zuřivě, zatřásl jím a hned zase se rozvykládal: „Děláme v zahradě, u samé kuří ohrádky shrbeni u země; no, neviděli jsme ho. Komu pak napadne, že by si troufal skoro před nosem . . .? Kdyby nebyly ostatní zakřičely, ani by se nebyl prozradil . . . tak přilezl, jako kuna. A hned ten tam — Přes plůtek ji ničema — no, kde je, spratku? Kde ji máš?" rozčilil se zase a zdvihl pěst.

Matoušek mlčel a nastavoval ranám hřbet. Pavel se odvrátil, aby se nemusil setkat s jeho pohledem, a také mlčel k vytrvalým otázkám: „Kde ji máš?", ač věděl odpověď.

Zavalitý se zase rozohňoval, držel ho za pačesy, vyvracel mu hlavu v týl a dívaje se v bělmo uhýbajících očí křičel neúnavně: „Kde? No kde, bestie? Nepovíš, kde?" I rozkročený se zakolísal, aby se přidal k práci.

„Dost už," křikl na ně Pavel, „na výprask je radnice. Udejte ho."

Rozkročený se ustálil, zavalitý umlknul, ale z ruky ho nepouštěl. Podíval se vyrušen na Pavla, ale hned se vracel ke klukovi.

„Co si tam na něm vezmu? Ať mluví, bestie, kam ji dal. Slepici chci, sic ho —" Zvedl obě pěsti.

Pavel stoupl mezi ně. Chtěl konec sceně.

Sotva se Matouškovi uvolnilo, odrazil se ode zdi, prorazil křovím a prchal. Pavel zadržel zavalitého. Rozkročený se pohnul, ale nevida druha za sebou, zastavil se.

Malý se dopálil.

„A co radnice? Co pak ho — potvoru — neznám? Nepřijde domů pár dní, pak zase, kdy pak se ho dočkáme. A slípku dávno sežerou. Počkej ty," zahrozil, až se zajíknul, „kůži s tebe sedřu!" Ohlížeje se nevraživě po Pavlovi zavrčel: „Sami jsme ji mohli dostat..." Netroufal si více říci, ale sotva odešel několik kroků, vzkypěl zas nadávkami. Bylo těžko vybírat, komu patří.

„Mají právo nadat mi," řekl si znechucen Pavel, „vždyť opravdu ji mohli dostat, co je jim po cizí bídě? Bída," opakoval si hledě na otýpky až nad zeď vyrovnané, na střechy, na nichž nebylo ani vrabců. Vzpomněl, co se dělo a děje v městě, a trpká vlna mu vrátila myšlenku: Zaspat moci, nevidět, necítit, nemyslit. Ale současně zvedla se i druhá beze slov. Pohlédl na rokokovou bohyni s kamenným úsměvem, obrácenou k chalupám, a stud ho zaplavil, že je tu s ní, že by chtěl jako ona necítit, nevidět, jen svůj úsměv mít, jara jakéhos čekat. Stud, jenž obsáhl minulost, nevybíraje z ní nic určitě.

Vyšel rychle odtud a nevěda, co počít, utekl se domů.

Za krátko na to přišla za ním nahoru Ema, poprvé po dlouhé době. Nepromeškala ani chvilky, vždyť na ten okamžik dlouho již čekala. Vystopovala si jej.

Když tehdy, v svůj čas, vycítila v Pavlovi prudké láskové vypjetí, instinktivně se od něho vzdálila. Bylo by jí bývalo těžko viděti jeho štěstí; ne vůbec štěstí, to docela ne, naopak, přála mu největšího, ale tížilo ji, že je v něm Heřma, „zlá, ano špatná, pyšná taková a divná slečinka,“ které nemohla ani jeden z přívlastků v duši slevit. Kdyby byl kohokoliv jiného si zvolil! Přehlédla městské slečny, ale pro žádnou nebyla u něho dost naladěna, i zůstala na konec při abstraktním „kteroukoli“, nic že by si z toho nedělala, ba radost že by měla. Vzdálila se, ale aby ho mohla sledovat a vidět. Spřátelila se s nádvorníkovými dětmi. Začala na dvoře, přešla do kuchyně a za krátko již sedávala s nimi u okna, jež plné květňáků, bílou záclonkou rámováno, zíralo do parku na stezku u vchodu. Tam vídala jej i ji, sama nepovšimnuta.

Dovedla vynalézat nekonečné pohádky, vždy nové a vždy napínavé, aby děti u okna udržela, pokud potřebovala. Byly podivné ty pohádky, že až někdy nejen děti, ale i panímáma nad nimi hlavou vrtěla. Hledí, hledí ven do stromů, do mlh, jako by je tam odtud sbírala; založí ji široce a dlouze, vyloží o princezně to a ono, a náhle — tu máš, dá ji do země propadnout nebo drakovi uchvátit, a všecka se rozesmutní. Děti si lítostně vzdychnou, že škoda, a nevšimnou si, že podle okna prošel pan učitel úsměvný a dychtivě rozhleděný do parku. Ani nádvornice toho nepostihla. Pak již byla pohádka smutná; princezně není a není pomoci, ač se přemnozí pokoušejí. A když se pan učitel vrací, pohádka jako zlomena končí, všichni si vzdychnou, a vypravěčka zmizí.

Ale jednou zvrátila všecko naopak. Již již čekali všichni, že uroní slzičku nad smutným koncem, a tu máš, přece se našel kdosi, kdo pomohl, aby mohla být na konci svatba s papírovou zemí, jíž se tak pěkně propadá. Nikdo neviděl, že prošla do parku i z parku Heřma sama, a druhého i třetího dne zas. V tu dobu bývaly pohádky veselejší a neposmutněly ani pak, když se v parku zas objevoval Pavel sám.

Byla její nálada právě opačná jeho. Nemohla za to. Chtěla ho litovat, ale dělej co dělej — v půli myšlenky se musila usmát a nemohla zapřít, že ji něco těší. Až se na sebe zlobila, zvláště když pomyslila, že by mohl býti na konec nešťasten — pro ni, pro tu. V tu chvíli jí bylo opravdu těžko a Heřmu nenáviděla.

Nešla za ním po všecky ty dny, protože cítila, že by byla i zbytečná, ač dosti toužila. Utěšit ho chtěla, říci mu, že netrpí sám, ona že stejně je stížena. Snad by mu tím ulehčilo — a snad by našla návrat k někdejším návštěvám. Ano, měla svou bolest, ač jí u nádvorníků vždy zapomínala, trápíc se jen doma.

Váša jí neodpovídal, vůbec se neozval, jako by byl do vody zapadl. Měla tedy svou bolest a toužila se z ní vypovídat, jej tím utěšit — a pak jej poslouchat. Kdyby se byl jen stín živosti kmitnul

jeho lícem, který by svědčil, že není v něm mrtvo všecko, jak se jí zdálo za sychravých jeho toulek.

Tak přiběhla bez rozmýšlení za ním, sotva ponejprv uviděla, jak se vrací ne sic jasný, ale oživělý přece. Stanula rozpačita u stolu, nevědouc honem, co promluvit, když se již tak dávno neviděli. I on byl překvapen. Nevzpomněl na ni ani jedinkrát.

„Neruším vás?" zeptala se konečně a hned si sama dodávala: „Ostatně, vždyť to vidím — ale nemohu si pomoci. Odpustíte mi to později, i když se budete dnes mrzet. Tak dlouho jsem s vámi již nemluvila."

Přisvědčil. Počítal v duchu dny a užasl nad nimi. Připadalo mu, že prožil leta útrap — a byly jen dny, jež možno spočítat mezi dvěma větami.

„Nepostrádal jste mne, vím, snad byste mne vůbec nebyl pohřešil, kdybych se byla nevrátila, ale tomu jsem nemohla připustit. Musíte mít se mnou chvilku strpení, aspoň chvilečku, vždyť nemám nikoho, komu bych si požalovala."

Ustala. Ani slova pobídky se neozvalo. Pavel měl dojem výčitky, jakou ucítil v parku při pohledu na kamennou bohyni a život za bídnými zídkami. Studem nemohl odpovědět.

Rozčileně poškubla ramenem a přistoupila k druhému oknu.

„Mám jít, že?" obrátila se k němu.

„Ale ne, Emo, nehněvejte se."

„Jste smutný. Vidím to na vás. Je vám něco. Ovšem, neřeknete, ale já — já se také trápím a nesnesu toho již. Nemyslete, že jsem hned s první bolestí přišla na vás. Zkoušela jsem sama si pomoci. Psala jsem mu již po druhé a po třetí, bez vašeho vědomí."

„Komu to?"

„Ale Vášovi."

„Ah tak, Vášovi." Nemohl se hned vpravit v její svět, tak mu byl daleko.

A ona, jak byla bystrozraká, jak uměla vytušovat, co se v něm děje, tak teď nepoznala, že je mu to cizí. Potřebovala se vymluvit, i vyprávěla o Vášovi, o svých dopisech, o čekání, o myšlenkách, o všem, co bylo bolestí jejího mladého srdíčka.

Poslouchal a trapně pociťoval návrat studu pro něco v jejích řečech, ne za ni, ale za sebe. A pro sebe se tiše bránil: „Nemluvme už o tom, Emo. Nemohu. — Je to — dětinství."

Ema zaražena ztichla. Cože to řekl? Dětinství? Vždyť o tom mluvívali tak pěkně; proč najednou? Že jí ještě není šestnáct let? To jí ještě nikdy nevyčítal. A pak leta — ano, je jako jiní, jako ti Žitavští. Ta — z pošty dáma ho zkazila.

Proč sem dnes chodila? Proč vykládá, a proč on vůbec ví všecko a všecko o ní? To jenom z učitelské trpělivosti s dítětem poslouchal, a ona věřila v přátelství a zpovídala se!

Bylo jí do pláče. Musila čelo položit na sklo a v rety se zakousnout, aby nepropukla.

Pavel se na ni podíval, a bylo mu jí líto. — Tak ji udeřil

slovem, jehož ani nechtěl říci. Tak mu ušlo ze studu za vlastní vinu, beze vztahu k jejímu výkladu. Chtěl ji usmířit. I vpadl v protivu toho, co pravil prve, zase bez vůle, jak ho vnitřní nelad zmáhal.

„Tedy Váša nepíše," začal a ustal.

Ema se nehýbala. Nemohla, aby nepropukly slzy, jež potlačovala. Pochopila jeho zvrat, cítila, že ji odprošuje, a bylo jí líto, že myslila tak sobecky, když přece věděla i o jeho bolestech.

Pavel stál u ní.

„Hněváte se, Emčo? Vždyť ani nevím —"

Nevydržela.

„Ale ne, neplačte," těšil ji, „vždyť, opravdu jsem nechtěl; prosím vás."

A ona nemohla stavit slz, aby předešla další jeho slova, jež ji jen rozlitostňovala.

„Nehněvejte se vy na mě," vypravila ze sebe posléze. „Trápila jsem vás, jako bych nevěděla. Ne, nehněvejte se, prosím vás. Vím, máte ji rád, tuze rád, a — a já vám přijdu —"

Pavel se zarazil. Chtěl zapřít, ale pak mu bylo pojednou vhod, že ho někdo chápe prostě, bez postranních úvah a ohledů. A tak řekl: „Ano, měl jsem ji rád."

Zasvitly jí oči radostí, třeba byly ještě slzami zamželé.

„Měl jsem ji, Emušo, tak rád, že se dnes stydím. Ne pro velkost lásky; pro něco, co bylo mimo, a přece s ní nerozlučně spojeno. Zašla mi, a zůstal jsem jako vytržen ze života, živoucí mrtvola, vyvržená ze všeho lidského. Sám jsem se vyloučil. Sám jsem živil touhu, aby nebylo ničeho, kromě mého štěstí, a když se změnilo v prázdnotu, aby zaniklo všechno s ním a nerušilo mé otupělosti. Jak jsem ničemný, Emušo, jak ničemný! Vždyť pomyslete: vedle mne je tisícero utrpení a každé horší mého, protože nezaviněno. Vedle je bída. Ano, lidé mají hlad, snad umírají pod silnější osudovou tlapou — a já? Jak se stydím. Proto mi uklouzlo slovo, jež vás zabolelo. Nemohu za to, nejsem svůj. Oslábl jsem sobectvím a byl jsem příliš násilně probuzen."

Vyprávěl jí o příhodě v parku. Neostýchal se před ní. Bylo mu, že ho pochopí zase tak prostě, jako chápala jeho lásku, že nevyloží křivě ani křivého slova. A pak, zdálo se mu, že jak se potápí do plamene nových myšlenek a nového světa, tak v něm taví skleslost a bolestná únava.

Ema poslouchala zanícena. Dávno zapomněla na bolest. Stál před ní jeho obraz bídy, silný jako jeho slova. Když zmlknul, nemohla než vroucně říci: „Pojďme k Matouškům."

Pohlédl na ni, na dítě.

Tak prosté řešení!

„Pojďme," řekl. „Jak jste rozumná."

Neměl to říci, neboť v tom vzpomněla na „dětinství" a zavrtěla hlavou. Byla by bývala chtěla i Vášův list, i jít k Matouškům, a tomu by byl sotva řekl „rozumné".

Pavel nevěděl, kde bývají, jen o pořadí věděl. I zastavil stařenu na cestě.

„Matouškovi?“ přeměřila jej. „To k vůli klukovi?“

Přisvědčil.

„No, nevím,“ zapochybovala nad čímsi a ukázala: „Tamhle pod tím vyhnutým bukem z parku. Ale myslím ho nenajdete, a starého také ne. Už přes týden sedí.“

„Proč pak?“

„Ale to víte, bída je a hlad. Vzal. Jenom že tak nepomohl ženě, jen sobě. No, nebude dlouho sám, nebude.“

Pokývala hlavou, zavinula se pečlivěji a odcházela shrbena.

Pavel s Emou mlčky namířili k chalupě. Ocitli se v úzké temné komoře, jež byla asi určena kdysi za síň. Byla bez oken, jen světlíky nad dvojími dveřmi proti sobě propouštěly trochu světla, velmi málo ostatně, byly zpola papírem zalepeny, zpola prachem zaneseny. Otvírajíce dveře, uviděli postel, lavici při zdi a pak v pozadí nějakou neurčitou hmotu. Pod nohama ucítili hlinitou vlhkou zemi; smrdutý vzduch je ovanul směsí lidských zápachů, kuchyně, ztuchlé slámy, že se Pavel v prvé chvíli až zalknul, nevěda, má-li prchnout, pokročit či stát a čekat, co bude.

Postel zavrzala, někdo zastenal, pak zavrnělo děcko; vzadu sebou někdo hnul a bosou nohou tleskl o zem, pak se těžce svalil do slámy a vrtěl se v ní. Nikdo se neozval. Po straně se otevřely dveře. Sloup šerého světla padl na postel, na níž rozeznal pod rozedranou houní ženu skoro zsinalou; snad účinkem mdlého světla, snad umíráním. Ve dveřích se neobjevil nikdo, jen hlas se z nich ozval: „Je tu někdo?“

„Jsem tu u Matoušků?“ tázal se. Nechtělo se mu mluvit ke dvěma rodinám, a byl by býval rád, kdyby vůbec dostal zápornou odpověď a mohl zmizet. Bylo mu odporno státi tu ve tmě, špíně, puchu a nevědět, co vlastně chce, proč přišel.

Dveře práskly, a stáli zase v tmě. Odpověď nepřišla žádná. Za to postel zaskřípala a zavrzala, a po chvíli teprv ozvalo se z ní chraplavě: „Kdo je?“

„Já, Dvořák, učitel,“ odpověděl.

„To zas mám být zavřena, že kluk nechodí do školy?“ vypravila žena ze sebe volně, s dlouhými přestávkami. „Už nemohu, musíte to nějak —“

Umlkla. Bylo mu úzko. Necítil v jejím hlase trpkosti, výčitky, ničeho, jen námahu. Chtěl ji utěšit, ale slovo mu zaschlo v hrdle; pak zase někdo se zavrtěl v slámě.

„Ne, proč bych vám to chodil říkat,“ vypravil ze sebe. „Tak. Slyšel jsem, muže prý teď nemáte, a kluk —“

„Krade,“ zasíptěla, když nemohl hned najíti způsob, jak by obešel.

„Vím, ale tak jsem chtěl — nemáte tu někoho u sebe? Aby šel se mnou.“

„A proč?“

„Něco by donesl třeba.“

„Není potřeba, už je to myslím jedno, — ale, — no, chcete-li něco dát, zaplať Pámbu. Fanka, jdi.“

Ve slámě se někdo po třetí zavrtěl, a zase bosé nohy zatlapaly po zemi. Otevřel; studený svěží vzduch jej odýchnul. Byl rád, že mohl opustit, co sice vzbuzovalo útrpnost, ale ubíjelo svým dotykem. Ema zůstala; nepocítila naprosto žádného odporu.

Fanku znal, přeběhla někdy ve škole, vždy stejně otrhaná, rozcuchaná a začernalá nečistotou, vždy pečlivě uhýbajíc lépe oděným, ale zarputile po nich svítíc očima. Šla dva kroky za ním, odvrátila se, když se ohlédl, mlčela, když promluvil. Nechal ji tedy a spěchal domů.

„Počkej,“ řekl před krámem.

Matka vyšla z kuchyně, odkud zavanula teplá vůně kávy.

„Mamičko,“ popošel k ní bez důvodu, „můžete něco rozdat? Trošku mouky nebo kus chleba, co chcete, ale něco jedlého. Byl jsem u Matoušků.“

„Jsou tu dlužni.“

„Ať jsou, ale dejte jim ještě, vždyť — nevěděl jsem, co uvidím, ale nechci víckrát. Je zavřen, kluk bude také co nevidět, ona je s děckem nemocná sama, v tmě, smradu, zimě, bez ošetření a snad i o hladu, protože kluk z bídy slepici ukradl. Mamičko, prosím vás, udělejte mi to, aspoň tentokrát. Vím, všem nemůžeme dát, ale tam je zle.“

„Zle je! A bude čím dál hůř, nebo antikrist přišel a začíná sklízet už, co zasel,“ dodala matka prorocky.

„Snad, mamičko,“ hladil jí ruce, „zle je jistě, a bude-li hůř, musí se pomoci. Mamičko, aspoň mou kávu jí pošlete, nebudu jíst, jsem syt, co jsem ji viděl. A jde-li antikrist, musíme mu bránit.“

Matce zjihla tvář, jak by se teprve probírala z jakýchsi jiných myšlenek ke skutečnosti.

„Ty tak myslíš, Pavlušo?“

„Já, já, mamičko!“

Dívala se naň upřeně, oko jí vroucnělo, ale slov citu nenašla.

„Sám jí to poneseš?“ optala se jen.

Zavolal Fanku. Vešla a nerozhodně čekala u dveří; tušilať, že se vyjednávalo dřív. Matka ji zavedla do kuchyně, nalila hrníček kávy, chleba podala, pak ji vzala k vodě a umyla. Děvče shlíželo na vše nedůvěřivě, ale vzalo, dalo sebou dělat cokoliv.

Usmál se natrpkle a vyběhl nahoru. Měl stále pocit nepříjemné blízkosti bídy a špíny, pro kterou nemohl v něm vyvřít čistý soucit.

„Jak jsem zvetšel,“ myslil si. „Bojím se temného obrazu, hrubé pravdy. Příliš dlouho jsem žil sybaritskému rozněžnění. Všecek jsem se dal do jeho zajetí. Pro ně jsem i tvořil a tvořit chtěl dál. Jak sem to zvetšel!“

Když se Ema po dlouhé chvíli vracela, vešla do krámu a pohladila staré paní ruce.

„Kdybyste viděla, jakou radost jste udělala chudákům, paní Dvořáková.“

A než dostala odpověď, již byla nahoře. Již bez rozpaků.

„Jak jste dobrý," řekla mu upřímně, „a rozumný," dodala s trochou vzpomínky na jeho slovo. „Já bych byla přemýšlela Bůh ví jak dlouho, jak pomoci, a vy jste rázem, hned. Dobře, že jste odešel. Uklidila jsem tam, pokud se dalo, a tu slepici jsem —"

Trochu zaváhala v rozpacích.

„Není to zlé? Já jsem o ní vlastně ani nic nevěděla," ospravedlňovala se. „A jim netřeba příprav, víte. Vypůjčila jsem si u těch ve světnici horké vody, spařila, no, udělala jsem vše. Fanka již u toho postojí. Budou mít polévku a maso. Potřebují toho."

A vykládala dál, jak takové bídy nikde posud nenašla, protože se toulala více v městě než za vodou, a je-li ještě jinde tak, že by se mělo něco podniknout, jak o tom mluvívali u Teodora. Škoda prý, že se tak všichni rozešli. Teodorovi je prý dost zle. Smuten je v samotě, kašle a slábne, pobledá rychle.

Pavel naslouchal, a bylo mu, jako by jej zdravý vzduch ovíval. Vzpomínal minulosti a zatoužil po ní, a když Ema odešla, vyšel poprvé zase k městu.

Styděl se jíti přímo Teodorovi, bál se jeho pohledu, i vybloudil ven a šel do vsi za Karlem. Ten snad ho nesledoval, ten je nejpodajnější, snad v něm najde přechod k ostatním, myslil.

Potkal jej na rozcestí, a byli oba na rozpacích. Pavel pro nejistotu, jak bude přijat, Rechner, zdálo se, že nečekal setkání, a že mu nebylo nejmilejší.

„Kam jdeš?" otázal se Pavel.

„Do hospody."

„Je brzo na večeři, vrať se ještě. Chtěl jsem k tobě na několik slov."

Karel nerozhodně pokrčil rameny, ale pak přisvědčil, neboť odmítnout Pavla nedovedl a nad hospodou si pokrčil rameny. „Co tam s tebou?"

„Nemáš snad práci venku?" omlouval se Pavel.

„Co by."

Šli nesdílně k dědině. Pavlovi bylo, jako by byl něčím vinen na jeho rozladění. Přirozeně hledal kořen ještě ve společných dnech, a připadlo mu libretto. Ale Karel nechtěl vůbec slyšet o tom.

„Nepíšeš?"

„Ne."

„Tak jsi tenkrát pěkně vyprávěl o své práci, že posud pamatuji, ač jsem byl ve zcela jiných světech. Útulný, vyhřátý pokojík."

Karel si odevzdaně vzdychl; viděl, že není pomoci, že musí promluvit.

„Zima je v něm," pravil, „není peněz na uhlí."

„A tenkrát?"

„Eh — no — bylo uhlí a není. Pohněval jsem se s naďučitelem, vlastně ne s ním, ale s ní, — to je vždycky horší. Tak není uhlí. Ničeho není, je mi tam odporno."

„Co bylo?" navazoval Pavel, jsa rád, že z něho slovo vylákal.

„Taková nechutná historie. Pitomost. Škoda řeči.“

Umlkli zas až do školy. Bylo tam opravdu nevlídno. Dlouhá, úzká světnička, vysoká jako učírna, měla neútulné proporce, a pak nábytek byl nahrnut na jednu stěnu, podle druhé byla neširoká ulička, nyní plná všemožných krámů v naprostém nepořádku.

„Světlo přece máš?“ otřásl se Pavel. „Po tmě je tu jako v plesnivé komoře. Ty krámy trochu zastrkej, ať mohu chodit a nemusím se dívat na to. Že v tom můžeš být.“

„Proto utíkám. I služka stávkuje; div že mi ustele. Abych si skoro zametal, umýval. Protiví se mi to.“

„Nedá se to snad spravit nějak? Hloupost nestojí přece za takové nepříjemnosti.“

Karel neodpověděl a dělal pořádek: boty a střevíce odkopl pod postel, šaty hodil na ni, papíry rozházené po stole a po židlích smetl do kufru, i pokrývku s klavíru, jež shrnuta s něho visela. Pak rozsvítil, spustil záclonu, sedl ke klavíru a mdle preludoval.

Sotva začal, otevřely se dveře a vstoupil naducitel. Byl to starého rázu ještě člověk. Prostřední, obtloustlý, zdravě červený a pečlivě vyholený, že na něm nebylo ani poznat jeho let. Hlas měl jako zvon, rád mluvíval ve schůzích, a měl rád, když se všichni naň usmívali, což bývalo vždycky, když mluvil od plic; proto mluvil od plic vždycky, kdykoliv měl před sebou veřejnost, třeba sebe menší. Kdo ho slyšel poprvé, měl dojem bodrého radikála, ač měl před sebou nejnevinnějšího, na vše strany povolného dobráčka.

Snad viděl přicházet Pavla. Vstoupil svěže, s úsměvem a rukou k pozdravu nataženou. Jen hlas tlumil, aby nepřezněl přes chodbu do kuchyně, kde žena strojila večeři. Byláť žena stranou, jíž se vždycky bál, jíž dal vždycky a bez podmínky za pravdu; suchá, břitká, řečná — řečnější než on — a hádavá, udržovala jej v stálé pohotovosti, nemajíc dětí a nikoho, na kom by mohla své vnitřní napětí dlouhé samoty vybít. Přiznával se k tomu někdy s rozpačitým úsměvem, ale vždy dodával, že je tomu rád, jinak že by ztloustnul přespříliš a zpohodlněl.

„A vítám vás, pane Dvořáku, vítám vás. Za kolegáčkem? To je hezké; potřebuje toho. Ale zimu tu máte. To si pěkně vážíte hosta. Ukažte, přiložím — a safraporte, uhlí tu není. Tak tak, no, víme, mládí má horkou krev; ale přece. Ja, ja, mládí! Ostatně stáří — chm“

Nečekaje vysvětlení, obrátil se po špičkách ke dveřím, pomalu pootevřel, nahlédl do chodby a protáhl se ven. Vrátil se za okamžik, nesa kotlík uhlí.

„Služka to nachystala do světnice; proč byste si nezatopili trošku, ne?“

Přisedl ke kamnům. Karel se sice vzchopil, že aspoň sám zatopí, ale nedal.

„Jen nechte, nechte, umím to myslím líp. Vždyť jsem se něco natopil za mládeneckých časů! A víte, ani teď si to nedám vzít. Abych neztloustl. Práce neškodí. Stará si to pro mne vymyslila, ale

konec konců má pravdu. A hrejte, kolegáčku, prosím vás, ano? Rád poslouchám, máte sakryš pěknou notu, — zvlášť tu do skoku. A potom, není tak slyšet řeči. Co potřebují venku vědět, co se tu — no ne?“

Bezděky stlumil hlas v té větě a hluboko se sklonil, upravuje uhlí na dřevo, „aby byla pěkná hranička, úhledná, všude aby byl tah a ani plamínek aby uhlíkům neušel; že prý za chvilku budou kamna žhavá.“

Pavel poslouchal, díval se a nemluvil. Karel mrzutě krčil rameny, kdykoliv se na něho podíval, a nemluvil také.

Konečně byl naďučitel hotov. Zavřel, v kamnech zahučelo, zablýskalo, i pochválil si práci a zrudlý se obrátil k mladým.

„Nějak jste dnes do větru, jak vidím; sama řeč, sám smích. Jděte mi k šípku s takovou. Že tuhle kolegáček, no, nedivím se konečně, má smutek, — ale vy, pane Dvořáku?“

„Jaký smutek?“ přerušil ho Pavel.

„A sakryš! Nevyvedl jsem hloupost, kolegáčku? Vy jste se nepřiznal?“

„K čemu?“ zavrčel.

„Ale nestavte se tak. Ostatně jaké tajnosti. Hospoda je veřejná, lidé také darmo hubu nemají, tak co bych nedopověděl,“ obrátil se k Pavlovi. Však jsme byli také mladí a tuhle pan Dvořák myslím ví, že lilium se nenosí věčně. Holka mu ujela. To je to.“

Karel vyskočil.

„Pst! nekřičet!“ zamával rychle nadučitel rukama.

Karel trčel vyjeven na něho. Slova ze sebe nedostal.

Starý se uklidnil a zase vykládal Pavlovi: „Znáte ji přece, z hospůdky u nádraží. Takto jadrná holka, co se těla týče, co? Že se povídalo to ono? Ale — nesmysl — co škodí? K svatbám to přece nemířilo, a tak by bylo konec konců i dobře, kdyby děvče — no, to nic, to víte, do svědomí vám nepolezu. Začínám tak o tom, že vlastně bylo příčinou našich nesvárů, hehe. Máme se sice rádi, jak vidíte, ale — no, abych to řekl od kořene, takhle to bylo: Kolegáček se dal k nám do stravy. Uměl s mou starou, jak náleží, jen co je pravda. „Výborně! delikatesa! jako u Sachra.“ Pomlaskuje, chválí. Ve Vídni jakživ nebyl, ale Sachra zná. To ji chytlo. Já, kdež pak! Jím a myslím, však že apetit a prázdný talíř je nejlepší chvála. To to! Málem že mi jednou nevyčinila, že nemám uznání a citu. Já! hehe — a sama mě prohání, abych neztloustl. Na rok se angažoval. A najednou bác! Před týdnem se vytasí, že kdesi cosi a že se vrátí do hospody. Stará jak by střečka měla v uchu. Když do hospody, tak do hospody — povídá. Ale já jsem, pane, věděl, co bude. Špička nosu jí zbělela, pak stáhla rty, a to je zle. Také bylo. No, to nebudu ani vykládat. A dnes slyším, tak a tak, Mařka že jela do Vídně a vrátit že se míní s neděle za rok, dá-li Pámbu. Řekl jsem si: Nač na sebe shlížet? Nač si život ztrpčovat? Mně bylo také líp, když jste, kolegáčku, u nás obědval. Stará za-

čala študýrovat Retičku, no, a společnost odjakživa nejlepší koření. Co říkáte, nemohlo by to —"

Dveře se otevřely, nadučitel ztichl, jak by ufal, couvl ke kamnům, obratně je maskuje.

„Dobrý večer," pozdravila Pavla suše a obrátila se k muži. „Chtěla jsem s tebou -- Co pak tu tak stojíš u studených — ah, dnes se tu topí! Nu ano, ano. Chtěla jsem s tebou — tohle je náš uhlák. Není?"

Naďučitel hrál všecky barvy.

„Chtěl jsem ho vzít domů," omlouval se, „a tu vidím pana Dvořáka; stavil jsem se, měli jsme spolu maličkost do schůze projednat."

„Nu ano. Ale mám to trápení se služkou, pane učiteli," obrátila se k Pavlovi. „Poručím jí: kotlík uhlí dones, a donese ho sotva půl, aby se nestrhala, a to ho ještě nechá stát u cizích dveří, jen aby byla mrzutost. Trápení. Tak pojď, Alois, chtěla jsem s tebou — Dobrou noc, pane učiteli."

Podala mu ruku a šla, Karla si nepovšimnuvši. Muž vzal uhlák a šel za ní.

„Vidíte," loučil se s Karlem. „Už nějak hleďte, no, dobrou noc."

Odešli. Karel posud ani slova nepromluvil. Ani nevstal, když vešla naďučitelová. Pak skočil, udeřil víkem a zlostně se rozesmál: „Hlupák, Pavle, hlupák jsem! Osel! Mezek!"

Běhal po světnici a nadával si neúnavně dál.

Pavlovi bylo za vyprávění naďučitelova, jako by vkročil na půdu, jež se bortí pod nohama. Slyšel neomalené řeči, viděl Karla, naďučitelku — a pocítil, že není zcela mimo to všecko, že nějak souvisí, neznámo ještě jak, ale že je i tím vinen.

„Je to pravda?" otázal se neklidně.

„Jestli je, tedy jsem hlupák, Pavle!" zdivěl zase. „Pojďme tam, musím zvědět."

Hned však zapomněl na svůj úmysl a propukl:

„Takový hlupák, Pavle, takový, do smrti bych si to neodpustil! Vždyť, jela-li, je konec, právě když — Dnes jsem byl rozhodnut. Dnes!"

Stanul, chytil klobouk a resolutně se obrátil.

„Půjdu. Nechceš-li se mnou, jdi si. Je-li doma, tedy — tedy je škoda každé chvilky."

Pavel se nepohnul, a ani jej nemínil pustit.

„Neblázni," zastavil jej. „Vysmějí se ti. Odkud by to naďučitel měl? Přece nepůjde k tobě na námluvy, dokud ví, že má sokyni."

„I tak se smějí — ale takový jsem již. Pro vždycky osel. Teď tě poslechnu, a možná, kdybych šel, přece by nebylo pozdě. Půjdu!"

Ale odhodlal se zase jen do větru. Ani se již o odchod nepokusil, jen prudká slova chrlil ze sebe.

„Jsi také hlupák, Pavle — Tobě mám vlastně za to co děkovat. Přijela před dvěma měsíci, taková zvláštní, no, co bych zapíral, bylo tenkrát na ní vidět únavu; ale spravila se brzo. Chodil jsem tam, mluvil s ní, a protože krom vlaků tam nebývá živé duše, dost

jsme se namluvili. Smutku nepřidala nikdy. Přisedla, smála se, dala si líbit vtip, ba zrovna vyzývala; i ruku si dala někdy pohladit; někdy se zježila, ale hned zas byla kamarád, připíjela a tancovala po světnici, tak sukně lítaly. Adjunkt Šeda ji kdysi uviděl, podíval se na mě a zasmál se, abych prý bral, na nikoho jiného že nelíčí.

Protože jsem byl hlupák, přemýšlel jsem místo práce.

Och, dnové aranjuezští! Vyptával jsem se jako inkvisitor, nu, a řekla všecko. Že byla v Drážďanech v jakémsi hôtelu první třídy, potom že šla do Vídně, sklepnicí že byla a zase pokojskou v hôtelu — čert ví, jak to jmenovala, to jsem již zapomněl. Myslil jsem bůhví co, uvažoval jsem o cti a čistotě, o povinnostech soucitu, četl jsem sentimentálně Macharovu „Magdalenu“, a málem že bych byl zblběl načisto. Vždyť, když jsem tam přišel někdy ráno, vyběhla mi posloužit i v nedbalkách, tak; krátká bílá spodnička, košilka dost vystřižená, kabátek rozepjatý, na krku červená pentlička — tu měla vždycky, pro jakousi jízvu nebo co, — a nohy v černých punčoškách. A já jsem četl „Magdalenu“ a poslouchal tebe. Očí jsem sice nezavřel, když se ke mně trochu nahnula, ani jsem se neodvrátil, když hodila suknicí trochu ostřeji, ale — ale na konec jsem poslechl tebe — já hlupák! a šel jsem stravovat k naducitelovi. Ach, dnové aranjuezští! Čert mě vás byl dlužen všecky! Otrávili jste mě, vůli podlomili filosofickými žvasty. Kdyby ne vás, mohlo to být.

A tak? — Šeda tam byl za týden zase. Potkal mě a povídá: „Vy jste jí nechal? To se dělává, dělává, ale až potom, hehe.“ A ušklíbl se, že bych se byl hanbou propadl. Mít příležitost! Celý život ženy nepoznat — a tu, mít příležitost. Šel jsem tam zase. A tak se to stalo s naducitelovou. Nic jsem si z toho nedělal, protože Mařka byla hezčí než dřív a také důvěrnější. I do světničky jsem za ní směl. Spravovala obrázek nad postelí, a jak se tak vypjala, — ah, co tobě po tom. Vzal jsem ji kol pasu. Neuhnula, obrátila se plně ke mně a čekala. Nepolíbil jsem jí, měl jsem dojem, že její rty k tomu dost nejsou. Dala se do smíchu a odstrčila mě.

Včera mi sedla na klín, a tak se všecka přitulila, povídala sem, povídala tam, donesla mi večeři do své světničky, i sama se mnou jedla a pila, potom si cigarettu zapálila, usedla pohodlně a nohy zvedla na pohovku, že bylo vidět střevíčky, kotníky v punčošce poněkud pokrčené. Střevíc byl rozvázán. „Zavažte,“ povídá a položila mi ho na klín. Vázal jsem. „A punčošku mi spravte líp!“

Vskočil, do hlavy si zabušil a smál se zuřivěji než prve.

„Já hlupák! Já osel! Oh, dnové aranjuezští.“

„A pak?“

„Nic, nic! To je potvorné. Protože jste mi vůli podlomili, nacpali mne filosofií a morálkou. Abych se teď zbláznil! Hlupáci jste, všichni, já s vámi. Kajte se! Pliju na vás, jak ona na mne. Dobře měla. Je to sice trochu hrubé, ale co na tom? Vždyť jsem po ní nechtěl žádné ušlechtilosti.“

Pavlovi se vrátil záchvat studu; třásl se rozmražen. Nemohl se naň dívat. Obrátil oči do ohně.

„Jaký rozdíl? Jaký je mezi námi rozdíl? Prostředky? Účinky? Vše jedno a vše hnusno."

A cítě, že mu musí říci něco, aby jej strhl s cesty, vyrazil, co mu tanulo na mysli jediné.

„Bortí se země pod nohama. Uskoč. Nestůj tu, jdi, pryč jdi, kamkoliv. Cestu máš ještě volnou. Škoda života. Padne."

Karel se naň nechápavě zadíval a napojen odporem k „filosofii" vrátil se vrtohlavě k svému thematu.

„Nejela-li, marně žvaníš. Nedám se strhnout. Och, dnové aranjuezští!"

Dívali se cize na sebe.

Pavel pochopil svou zbytečnost zde pro tu chvíli.

„Odpusť," řekl ještě, „a můžeš-li dej se za mnou. Nemyslím na Žitavu." Nechal jej nechápavého. Když došel silnice, ohlédl se a uviděl za sebou stín.

„Co nás vrhá na úskalí?" myslil. „Samovolně se k němu řítíme? A ty zhyneš, Karle. Já ne? Jsem již tak bezpečen, že mohu beze všeho se starat o cizí osud? Padl jsem, zdá se, a v pádu jsem pochopil, že jsem šel kluzkou cestou, že jdu ke zlu, ne ku kráse a k štěstí. Škrábu se toutéž cestou zpět — a nevím, zda nestanu v ohlédnutí, zda v prodlení nepozbudu znovu rozvahy a nesřítím se zas. Vždyť já tě, Heřmo, nenávidím, ale ještě jsi ve mně neodumřela, ani touha po tobě; ó ne — —"

Setřásl záchvat slabosti.

„Ale zvítězím a zdolám tě, protože —"

Zarazil se.

„Proč? Ano, co bude pak? Prodírám se — a vím cíl? Vyjdu snad, vyjdu docela a tebe možná v sobě umrtvím. Co mi však ručí, že nepodlehnu jinému zlu? že nesejdu jinde? Vždyť neznám cíle. Od puberty jdu již maní nemaní, jdu nehledě před sebe dál než na nejbližší krok — jako bych byl bohatýr z báje, já, slaboch dneška! Kam půjdu? Ty, Karle, padneš záhy — já — snad za pár časů — snad brzo po tobě. —

A pak raději skončit hned! Nač čekat nových úskalí úkladů!"

Nebyl to výkřik odporu, bylo jen mdlé zavření myšlenek, v nichž nešel dál. Chvíle vzpružení byla vyčerpána, a setkání s Karlem uspíšilo návrat ochablosti, v níž myšlenky pozbyly intensity a závaznosti. Rozvíjely se líně, jak se jim zachtělo; vůle jim nevládla.

Došel. Matka dole svítila.

„Jíst nebudeš?" tázala se ho teple a známě, jako po dlouhém rozloučení.

„Spát se mi chce," odvětil malátně. Musil ji těmi slovy zdržet dole, neboť cítil, jak by nesnesl ani její lásky, ani slz a nářku. Chtěl být sám.

Padl na stůl a civěl do prázdna.

Večer nad ním sunul černou tmu, minuty míjely i hodiny, a on ležel nehnutý, tupý.

Pak slyšel přicházet matku.

Zvedl se. Všecko tělo praskalo bolestně ztrnulé. Mechanicky shodil šat a lehl. Pocítil úlevu z chladu a měkkosti. Zavřel oči, aby přivolal spánek; než marně. Vyvstávaly mu před znavenými zraky matné, prchavé obrazy. Lesy, pustiny, lidé, jakési sceny z dávno, dávno zřených obrázkových kronik a zase rudá a bílá světla lokomotiv, jež se menšila, slábla, až náhle viděl, že jsou to ne svítilny, ale okénka chalupy, odrážející zář padajícího slunka.

Tu uchytil nit podivně se rozpřádajícího snění a sledoval. Viděl: chatrč uvnitř žije. Okna se otevřela a ihned zčernala. Z jednoho se vyklonil stařík výrazné tváře, zvedl bílá hustá obočí, že čelo i tak svraštělé změnilo se jako v rozorané hnědé pole, a utkvěl na něm dlouhým pohledem. Pak vyšel ven, vzpřímil nahnutý hřbet, dlouho zíraje k temnícímu západu, a vydechnuv, tiše se zas shrbil. Stoupal do polí. Byly to nekonečné nivy, všecky téže hnědé barvy jako jeho zbronzovělé ruce; rozorány ležely podle meze, ještě nezplodivše ničeho; dál byly zváleny a vyhnaly již hebounké chmýří, tak útlounké a nízké, že sotva o lehoučký odstín změnily barvu země. Stařík hledí v šíř i dál, hladí pohledem svou zem. Pak pokleká, níží se, jako by vrůstal v šířavinu kol. A je patrno: Šíje se shrbila jhem země, tvář okorala, ruce tvrdě zesukovatěly, tělo vysmahlo — ale oči jsou radostny tím poddanstvím a vlhnou oddaným očekáváním, až dá tělo poslední krůpěj života práci a splyne se zemí, rozhojní její sílu a s ní spolu vejde do oněch nesmělých, dětinně krásných klíčků obilných. Neboť žili si vzájemně. On zrýval její tvář, jako ona jeho, on stravoval ji v plodech, jako ona jej, a dávno, dávno již jsou jedno. Položil ruce na prsť, a nebylo jich od ní rozeznat, ba ani tváře již. Stařec se ztrácel.

Vše zaplanulo stříbřivým vlněním. Zmizela chatrč, pole, člověk, vše. Bílý třpyt se chvěl kol a kol, ale i ten zmizel, a Pavel se vracel k počátku obrazu, sledoval staříka znovu k poli a k zemi, ale nemohl najít slov, jimiž by si vše to vyslovil. Vzdal se toho. — — —

Pak se mu zdálo pojednou, že je v ohromné výši, na nejzávratnějším vrcholu věže, s níž vidí pod sebou spoustu střech vyšších a nižších, a všechny jsou starodávné prejzové. Temné hlubiny ulic je proplétají, studně malých dvorů je shrnují v kupky, podivně lomené, skládají se v sedla a kolíbky, tak že oku se zdá, když po jejich rýhovaných sklonech těká, že se hýbou a sunou někam, tu se srážejí a vypínají, tam řidnou a rozlézají se plošeji. A opravdu — teď vidí přesně — hýbe se to všecko v kruhu kol věže. Pomalu, pomaloučku, stáčí se, svíjí a rozvíjí, střechy se skládají v nové a nové obrazy, rychleji a rychleji, a již se nesunou, ale běží, letí, až splývá vše v jedinou narudlou plochu plnou teček a skvrn, zběsile vířící. A on není na věži, ba již se ani nedívá shora a není uprostřed, ale octnul se někde dole u obvodu, tak že cítí chladný van svištícího kotouče, šikmo k němu skloněného. Zrak ho přechází, jak upřeně sleduje vír, a pojednou poznává, že tečky již nejsou tečkami, ale zvedají se z plochy a nabývají tvarů. Lidé jsou to. Tam nejvýš na protějším konci jako drobný hmyz, pak jako loutky, a rostou

jak se ve víru blíží, a když dorůstají, řítí se naň s dravou rychlostí. — Ví, že je to sen znavených očí, a přece se mrazivě třese. Nemůže se bránit, a oni se naň vrhají. Všichni, celé zástupy. A teď je i poznává. Ani jediná tvář není neznáma. Dávní přátelé z dětství, lidé, jež vídal v otcově kupeckém krámu, jichž jména vyvanula, ale jejichž podobu zná a při ní ví o každé drobnůstce, jež se k nim kdysi pojila, všecka dědečkova osada, studenti, vojáci, lidé, jež viděl projít kol nádražní pokladny či proletět vlakem mimo, Žitavští a ze všeho okolního kraje — tisíce víří, vyrůstají a zapadají za ním v divoké směsi. I jeho myšlenky šíleně se řítí v před. Než bleskem proletí nová tvář, on pomyslil již na vše.

Kraj vidí do nejtajnějšího stínu, cítí jeho žár i vůni zrajícího obilí, prožívá žně, v jichž napětí se strhal ten, jehož do té chvíle nevzpomněl. Vidí síň jeho domku, shromážděné sousedky a poslouchá kroniku jeho života. Také ji dávno, dávno zapomněl. To vše v jediném mihu, kdy vyvstala tvář neznámého známého v zástupu. A v témže, současně žije již život druhý; sedí v třídě na kraji uličky, vedle děvčat právě, vidí učitele na stupni, u tabule, cosi píše, obrací se, volá toho, onoho, pak ji, jeho sousedku přes uličku, a nikdo neodpovídá, ani ona. Líbí se mu, jak se zardělá sklání a rozpačitě usmívá. A pak již se na ni dívá stále, už ani ne ve škole, než venku kdesi, jak roste, jak se chlapci začínají kol ní točit, ti co dávno před ním vyšli ze školy, vidí její svatbu — a mizí mu, neboť jiný člověk letí přímo za ní, a on již vidí i jeho život a jiný a jiný, jako v krupobití; sta jich padá současně a nová sta a tisíce za nimi a vidí a slyší, žije každý život zvlášť.

Život jej míjí.

Vystoupil Štěrba, Hora, Kudrnáček, Karel, Sehnal. Chtěl zavolat, stavit je, ruku jim vztáhnout vstříc. Ležel však nehnutý bez hlasu. Letěli dál. I sebe spatřil mezi ostatními. Podíval se sobě do očí a otřásl se hrůzou. Měl dojem, že ještě někdo zvlášť milý se objeví, a čekal, nejsa schopen tok obrazů stavit ani řídit. Čekal napjat, a strach se ho zmocňoval, neboť ten, jehož čekal, nepřicházel. Netušil ani kdo, jen věděl, že mu schází, že přijde ještě v zástupech lhostejných.

Tu narazil vířící kotouč na jeho čelo, roztříštil se, rozlomil v kusy a padal v tmu. Zmizel. Ničeho nebylo. Temno a temno a těžká bolest v hlavě.

Na výkřik nebylo sil.

A v tmě se náhle vynořila bílá, zsinalá, utrpením v pouhou kostru vystřebaná hlava. Bohuš, student básník, osud jeho jinošství.

Křeč mu smrštila tělo. Zajektal zuby a vztyčil se.

„Co?“ vydralo se mu z hrdla jako nečleněný, polozdušený skřek.

Vedle v pokoji se pohnula matka a tiše se ptala: „Proč nespíš, Pavlušo? Je ti něco?“

Padl na tvář, zaryl se do peřin, aby udusil vzlyk, jenž musil se mu z hrudi prolomit.

Zmizelo všecko.

Ticho, prázdno bylo nad ním.

Matka pootevřela dveře, ale odešla zase, tiše vzdychajíc.

A on dusil v poduškách otázku, jež sama se mu prve urvala: „Co je?“ Tutéž, která již jednou život jeho měla ve spárech, rozervala jej a zašla pak nezodpovězena. Vrátila se dnes na cestě od Karla lhostejná a slabá, neschopná pobouřit, teď prudká a schvacující. Za mlada zněla po bohu, a dnes? Po čem to volala? Život mu hodila před oči, jej v zástupu všech, jej, štvaného a neseného bezhlavě z neznáma v neznámo, částečku davu, tečku, nic. Neboť co jiného je, kdo nemá síly, aby svou cestu řídil sám, aby se vyrval víru a buď stanul osamělý, jako ten mrtvý tam, či aby vír sobě podřídil a jeho směr určil? A to byl jeho život v pravdě. Dnes potácející se vysíleně od člověka k člověku, včera hrající si s bolestí a slastí, jindy nadšený prací a zase rozmařilý neplodným sněním.

Co je život? Co jeho cíl?

Blabolení? Či slovo pevně vklíněné ve větu, beroucí její smysl a vědomě jí dávající svůj?

Potácení či pevná chůze k cíli?

Ale která je věta — kde cíl?

Dusil se v poduškách. Zvedl hlavu, vydechl a padl zas. Mdloba mu zastírala jas, jenž mu chvíli prosvítil nejzazší hlubiny, nikdy nenavštěvované.

Chápal, že je zase prázdno a temno v něm. Neměl však sil, aby je naplnil pravdou.

A zoufalost byla družkou jeho oslábnutí, neboť nebyl schopen ani věřit, že ji kdy najde — —

To noc dala svůj přízvuk.

Den našel jej sice mlčelivého, ale vzpřímeného, s okem stále hledajícím v zamyšlených dálkách odpověď.

Tak přišel k Teodorovi, jemuž se včera ostýchal na oči. Zastal ho s matkou, zestaralou a mlčelivou, jež se nikdy neúčastnila hovorů; vždy se tiše zvedla a zmizela v kuchyni. Dnes nedopověděla ani své věty; bylo znát na ní, že takřka slovo překousla; přihladila si vlas a odešla.

Teodor zřejmě potěšen vyšel mu vstříc a vítal ho vlídněji než kdy.

Pavel mlčel a byl nerad, že matka odešla. Byl by chtěl chvíli sedět omýván cizími hovory, záležitostmi a myšlenkami.

Teodor vycítil. Usadil se k oknu, jak vždy sedával, obrátil hlavu k šeru ven a mluvil o drobných hospodářských starostech, jak mu je právě matka přinesla.

Pavel byl rád. Všimnul si mimoděk hlavy, jak se rýsovala na světlejším pozadí temnými konturami. Připadala mu výraznější. Rysy zastřely, kosti vystoupily, důlky se prohloubily. Lebka byla příliš patrna v zesivělé schráně svraštělé kůže.

„Pohubnul,“ řekl si, „a je tak smrtelně krásný.“ A zaháněje myšlenku prohodil nahlas: „Byl jste nemocen?“

„Poněkud,“ obrátil se Teodor k němu do tmy. „To bývá rok co rok, když podzim skončí svou práci na mně. Pokašlávám. Ale pozoruji, že v ty doby bývám vniterně lepší, tak že toho nelituji, naopak. Jsem vždy citově bohatší, jeť ve mně více lásky a radosti. Chápu lépe živé i mrtvé. Z barev mám prudší radost, když mi tu kvetou a hasnou v okně, z deště, když mi kreslí šikmé sítě po sklech, z lidí, když jdou mimo. V tu dobu chodí tu jen pro mou potěchu, myslím si, ba, to je slabé slovo, pro hlubokou, vroucí radost, jež mne celičkého proniká a prohřívá, když o nich myslím, jejich osudy probírám a hledám laskavé vztahy, jež kdy ke mně třeba i nevědomky měli.“

Umlkl na okamžik suchým odkašláním.

„Mluvte ještě, Teodore, můžete-li,“ zaprosil Pavel.

„Proč ne? Vždyť jsem neměl komu ze svých radostí rozdat, a rád to dělávám, jako všichni staří mluvkové. Rád. Ale — i vy jste byl poněkud nemocen? Skoro vás sice nevidím, ale znám vás i ve tmě příliš dobře, často jsem na vás hleděl, maje vás tak v šeření před sebou. Vpadly vám oči.“

Pavel se trpce usmál.

„Stůňu vlastně již dlouho, ale jinak; nemluvme ještě o tom, ještě ne. Jsem unaven, zdá se mi — Až pak, snad.“

Zmlkl, a Teodor neusiloval. Tiše a smírně rozvinul několik prostých vět, jež připadaly Pavlovi jak měkké pohlazení po vlasech. Blažily ho po násilných a drásavých, jimiž si sám byl hovořil.

„Mluvte,“ prosil zas.

A zvolna, volničce se skolébal v zádumčivé snění. Jak dávno již ho nepoznal! Sotva si to však uvědomil, zjitřila se mu duše návratem otázky, s níž vlastně přišel a již se posud rozpakoval vyslovit. Zjitřila se strachem ze slastného klidu, pro nějž trpěl dosti studu a výčitek.

Teodor umlkl, vida jeho neklid.

„Proč nemluvíte?“ tázal se Pavel stísněn. „Čekáte na mne? Mám vás vystřídat? Ano, je pravda, měl bych s vámi mluvit, abych nemusil jen s sebou spřádat nekonečné hovory, jež nevedou k cíli. Měl bych se zpovídat vám, když boha nemám — ale je směšno. Ostatně, co na tom? Je směšno všecko, i to že trpím — — Ale netrpím proto méně. — Stůňu životem.“

„Již?“ ozval se zádumčivě Teodor.

„Myslíte, že poprvé? Jsem ovšem mlád, hoch ještě — říkáte, ale co znamená mládí nám mladým. Jsem si stár. Dospěl jsem. Hned tenkrát, když poprvé jsem bloudil nad životem, prozíraje jeho hlubiny, pro jejichž neproniknutelné temno jsem chtěl zahodit své společenství s ním — a zabít se. Věříte? To jsem byl skoro dítě ještě, chlapeček. Je tomu již tak dávno. Tenkrát byl konec mého mládí. Životem povrhnout nelze přec dítěti, vážně jím pohrdnout, ne ze svévole jakési, ale z opravdové životní bolesti, jež nepramení z drobného vnějšího zla.

Nebyl jsem toho dalek. Dnes nedocházím k těm koncům leda ve chvílích okamžité slabosti; příliš se mi chce života a nepovrhnu jím. Vím to, ale to právě vyvyšuje mou bolest, protože dává nekonečnou perspektivu bezradného a prázdného živoření. Uvázl jsem. Ještě nejsem zničen, ale ležím na pobřeží a bouře útočí, láme. Láskou počala, vyvrhla mne se zlomenými stožáry, ale teď již se rozvila, a je to všechen život, jenž mne chce dobit a rozbit docela.

Ne, neusmívejte se nad láskou počátkem. Nemáte-li jí, znáte ji aspoň matně ze vzpomínek. Jsem mlád a jsem dospělý, našla mne tedy a vzdal jsem se jí. Neznal jsem jí posud. Byl jsem živ jinak, než zvykli mladí. Snad proto jsem ji přijal tak náruživě a tak se jí vzdal. Každá krůpěj krve, každá má myšlenka, každý dech, všechen jsem jí byl proniknut. Nebyla ve mně, byl jsem v ní.

Má práce, ta povinná i ona dobrovolná, již jsme tu kuli občas, mé tvoření, mé odhodlání a zase mé kolísání i mé hříchy byly z ní. Bral jsem z ní život a dával jí ho zase.

Oh, Teodore, má láska nebyla květinka, jež hyne, aby zkypřila půdu ostatním. Byl jsem s ní osudně spoután všecek; tak hyneme spolu a hanebně, neboť kořen její byl otráven, nerostl z nejčistší půdy.“

Ustal na chvíli. Doznívala mu poslední slova ozvukem prázdné světnice. Zapomněl na okamžik myslit o jejich obsahu pro pozorování tonu, jenž mu z nich přezněl. Ale pak náhlým obratem vrátil se obsah, postřehl ho, postřehl celou linku od počátku, a zasmál se se zlobnou ironií.

„Proč se smějete?“ ozval se nemile dotčen Teodor.

„Všiml jste si? Divně se vyjímá ten smích po posledních slovech? Nepatřil jim. Spatřil jsem prostě celou svou řeč — a nemohl jsem jinak. Vždyť jsem v ní poznal zas sebe, celý svůj svět. Nedivte se mi. — Ten můj svět! Měl jsem jej, každý pořádný člověk jej má, jak bych se byl bez něho obešel. Měl jsem a vykrášlil jsem si jej předivně a krásně, bohatě, až pestro mně samému z toho. Ale stavební kámen jsem k němu ukradl. Tu kostru, jež nese mé cety. Neměl jsem svého, což jsem měl dělat. Proto jsem tolik cet naň nalepil, abych zapomněl a nepoznal, abych sebe sama přesvědčil, že ve svém bydlím.

Dlouho mi hověl, ale teď cítím, jak je mi v něm pusto. Poznávám, že jsem tulák v něm vězněný. Ano, jsem vůbec tulák v podstatě: měnlivý jako mraky ve větru, a toužící za nimi, ale káznicí životní vypěstovaný v usedlého člověka. Proto nemám svého domova. Tulák! Vyhlížím z oken arrestu do dálek, toužím, abych směl třeba podle silnic života stát, přepadat chodce, smát se svědomitým poutníkům, zabíjet ve zbujné chvíli. Ale zůstávám sedět a tiším se naučenou lží, že mám příliš krásný dům. Krásný. Líbil se mi dokonce. Ale jediný kámen z něho byl vyvrácen, a pocítil jsem, že se všechno hýbá v základech, a neukradnu-li kdes záplatu, že se to sborlí všecko v hromadu rumu, v níž budu moci už jen díru si vyhrabat. Běhám svým světem a hledám mu pomoc.

Věříte, že jsem tak zvrtohlavěl vězením, že v něm neumím již ani chodit, jak mi, tulákovi, příroda kázala? volně a kam se duši zachce? Tlapu vyměřenými cestičkami a chodbami. Vždy v tomtéž pořádku. A pak se nemám smát, když se kdes v zrcadelné ploše uvidím, jak vážně jdu, jak mezek v žernovu. Vybíhám do schodů, jdu za novým světlem, za novým obzorem. Dveře do komnat otvírám, jak byla by spása za nimi, ač je všecky znám, tak dávno, že zhnusem ihned dveře přirážím. To bylo již tenkrát, když jsem boha hledal, za mlada. Tehdy jsem otupěl, bolest otrnula, a já jsem zapomněl ozdravělý hledat východisko, abych se nikdy již neoctl v téže bídě. Zapomněl jsem, žil jsem jako dobytče v stádě ode dne ke dni.

Bral jsem život, jak šel mimo. Se vším jsem se hleděl vyrovnat ne dle pevného přesvědčení, protože jsem ho neměl, ale abych jakkoliv z poměru vyšel. Filosofiemi jsem to polepoval — cizími — a třeba protichůdnými. Byl jsem vojákem, a ví bůh, docela dobrým strojem, bylť jsem dost silný, křičet jsem uměl a nebyl jsem hlupák. Byl jsem u dráhy, a šlo to, přešel jsem k učitelství — a vpravil jsem se. Dokonce vím o radostech nad rozzářenýma dětskýma očima a podobných cukrátkách práce; jsem přesvědčen, že jsem dobrý kantor dokonce, a jsem tím šťasten. Píšu, pracuji veřejně — a závěr všeho — hnus. Hnusí se mi moje vynalézání obrázků a skládání slov. Pro všecko toho dovedu užít. Bojím se i té práce; je prý obětavá, a já i z ní si dovedu udělati prostředek k ukojení svých choutek blahobytnických, užít jich za cetu, kterou si zastírám skutečnost. Jsem nic, nula; k čemukoliv přilnu, tomu myslím, že dodávám hodnoty, a zatím snižuji vše. Štítím se na konec všeho, z čeho jsem stavěl. Štítím se sebe. Mučí mne, že nenechal jsem východu z prokleté skradené chalupy, abych aspoň utéci mohl, že jsem se zazdil a nemohu, nemohu ven. Mám zase ukrásti kámen, ucpati trhlinu, aby to nespadlo na mne? Nenávidím ten dům, protože cítím jeho příšernou prázdnotu a cizost, když se v sobě lámu a hledám záchranu. — Co s ním? Co s životem?

Oh, mluvte, Teodore, mluvte, snad mi otevřete okno, které jsem někde míjel, o němž nevím; snad mi v něm dáte vzduch, novou dálku a cestu k ní. Mluvte, Teodore, o něčem, o čem chcete, prosím vás, snad o životě svém, cizím, ale mluvte, ať mne to ukonejší, ať zapomenu, že jsem se vám zpovídal; zošklivěla se mi i ta zpověď. Je blabolením slabocha a blázna. A rád bych nabyl opět síly. Snad bude ve vaší řeči slovo, které — —"

Utichl náhle. Mlčel i Teodor, a tma je skryla v sobě, matka mlčení. Teodorovi bylo lítostně sladko, když viděl takovou plodnou bolest bouřit před sebou; a o plodnosti její nepochyboval. Promluvil teprve tenkráte, když radost přehlušila základní tón bolestný, když věděl, že nepromluví slova plané útěchy, ale bude moci mluvit volně, bez obav, že se poddá soucitu. Chtěl mluvit upřímně, jak bývá ve chvílích nejdůvěrnějších.

„Jste mlád," pravil, „cizí myšlenky jste si učinil domovem, jemuž jste dal jen svoji ozdobu. Nelze jinak, jste ještě mlád; ale není také

možno, aby vám nebylo těsno. Přišla bouř, jejíž prvé nárazy dala láska — ne, nebraňte se, neusmívám se jí naprosto; znám ji, protože i já jsem prožil, ale dávno již, že je mi skoro líto, jak nenávratně daleko to je. Rád bych skoro, abych ještě jednou ji mohl protrpět — ah, vidíte, neostýchám se ani za starobnou naivnost. Ale kdyby ne ona, kdyby ne dnes, vám bouři musil někdo přinést, vaše povaha je jí osudně předurčena. Buďte jist, nesboříte-li sám, podvrátí vám ona zdi klece, jež vás vězní. Stanete volný a bezradný v širém prostoru a pak — pak postavíte si dům nový. Ano, protože je vám ho třeba, je vám třeba jeho pout, jež dávají sílu; neboť nejste tulák, jak myslíte, jste z rodu násilníků, a těm je třeba světa, aby mohli vládnout, ne aby se v něm toulali."

„Nerozumím vám," zavrtěl nedůvěřivě hlavou, „a nejsem silen. Bojím se toho slova, protože určuje víc, než mohu splnit. Toulavý slaboch —"

„Ne, milý Pavle. Záchvaty toulavé máte, ale záchvaty vyváznout ze sebe máme všichni; jsou to právě jen reakce, jež přivodí zase rovnováhu v povahu příliš jednosměrně se vyžívající. Jste silný, můj hochu, vím to o vás, a mám vás proto právě nejraději, že jste mou protivou. Tulák miluje sice, jak občas vy, sladkost volných cest a dobrodružnou radost z nových obzorů, ale je v něm základem všeho lenost. K ní se vrací po všech radostech. A ta vám schází. Nejste, příteli, tulák, a nebudete jím; i zatouláte-li se, zítřek vás najde v poutech žhavé kázně; ženeť vás povaha k velkým pracím. Tu i tam. Budete-li umělcem — kdož to ví dnes v zásadním rozvratu vašeho nitra? — budete-li, nespokojíte se krátkým popěvkem, jenž jako pěna vyplyne na povrch každé duše krásou žijící. Nebudete-li jím, pospějete jinde k rovně velikým úkolům. Jste silák a milujete kázeň; buďte rád i svým záchvatům, neboť vám pomohou postavit dům či svět široký a jasný, bez tísnivých koutů, bez dusivých hmot, vypjatý a vzdušný, aby v něm krása mohla být. Tu milujete ve všem, i v práci.

Sbořte tedy — a stavte znovu, abyste se nemusil připoutat, ale abyste přilnul a svobodně utkvěl. Musíte, věřte, protože chcete štěstí, a toho docházejí jen násilníci duše.

Jen síla dává život. Kdo je sláb, je dotčen každým nesouzvukem, a jeho život je řada drobných bolestí, jež hubí; silní jich neznají; ti znají jen ony velké, jichž dává život málo, a jež jsou štěstím tomu, kdo je snese a přemůže. Obrozují jej, slabochy však hubí.

Jen kdo dovede srůst s tvrdou budovou svého názoru, kdo se dovede vypěstit tak, aby nepřijímal, než co propustí sklo jeho oken, než co projde a zbarví se jeho atmosférou, jen ten může být tvůrcem svého života a může být šťasten, říkáme-li již tak, neníť pro něho ničeho, co by sám nebyl připustil a přijal, a vše je dle jeho duše upraveno, je v jeho stylu, jak říkáváte vy. Není proň vnějšku. Tam venku jest prahmota, která nabude smyslu a významu, až vešla v jeho svět a byla proň zformována.

Toť násilnictví duše, budující tvrze na výšinách a nemilující tržišť. A to je filosofie.

Všichni filosofové byli a jsou násilníky, i ti, kdo hlásali svobodu a odvržení pout, neboť odvrhli jen staré okovy, aby skuli nové. I svoboda je násilí: zří všecko svými zraky, a co se jejímu tvaru vymýká, znásilní, než přijme; nebo vyloučí.

Filosofové jsou však i tvůrci života, neboť jen oni měli sílu, aby vytvořili nové, totiž svoje, jež je nové vždy. Je filosofů dost. My známe jen ony mluvící. Jejich násilí jde dál, než by mělo. Jsou silni a suggerují své formy jiným. Nutí, aby všichni stavěli své domy dle jejich, jenž jediný se jim zdá dobrý, protože je jejich a dává jim štěstí. A to teprve je tyranie odporná, nemravná. Není možno, abychom byli naprosto sví v cizích zdech. Vždy přijde to, co poznáváte právě vy: bloudíte; nesrostl jste; znáte vše, ale mučí vás to na konec, když oko vidí bezděky za sklem jiný svět, a když duše musí po něm zatoužit.

Tak vznikají bolesti života. Jen tak.

Kdo nerozbil cizí filosofie a teprve z jejích trosek vlastní prací si svět nezklenul, je navždy bolav.

Kdo neměl síly rozbít ji a dal se upoutat, je nešťasten otroctvím.

Kdo žádné nepřijal, nebo nebyl schopen přijmout, smí jen vegetovat; a nedovede-li, je třískou na vlnách, jež všude narazí a vždy bolestné rány pocítí. Tento svět je nejširší, to je svět slabých.

Spoutat se, násilím si z odloučení stvořit svět, jehož cíl a ráz si nadiktuje povaha: toť vrchol umění životného, toť život.

Nevěříte mi? Je ovšem víře nepodobno, co tu říkám, poněvadž je to proroctví síly, a já jsem sláb, jak říkáte.

Ano, přiznávám, jsem sláb, ale přece jsem si stvořil svět; ze slabosti, již jsem poznal a pochopil. A vidíte, jsem v něm šťasten. Nemám toho, čemu svět říká štěstí, ale je ve mně, a je to láska.

Miluji, vroucně miluji vše, a nade vše dobro, jež je všeho obsahem – pro mne, rozumějte. Dobro je můj bůh; věřím v něj. Je všude, i ve zlu, a pro něj dovedu milovat i zlo soucitnou láskou. Tolstoism, řeknete. Možná, nepopírám, ale došel jsem k němu sám a jinak a k jinakému konec konců. On se domyslil logikou své filosofie lásky, on sám sebe přesvědčil, že je třeba tak a nejinak žít — a pak svůj život zařizoval. Já jsem k své filosofii byl donucen, protože jsem s jinou nebyl, slaboch povahou. On, silák, nezapřel se ani v krajnosti: on dovede pouze snášet, trpět zlo, a neodporuje mu. Já slaboch, musím je milovat, aby nenašlo ke mně přístupu jako zlo, ale aby se přetvořilo, než vejde do duše. Zlomilo by mne jinak. Jsem filosof slabé lásky, a všecka síla, jež mi dává štěstí, je znalost slabosti a podřízenost životu. V podřízení ho ovládám, poněvadž ne záštivě, ale laskavě a dobrovolně se dávám v jeho jho.

Hle, chtěli jste mne v minulých dnech vylákat z mého království; láskou jste na mne útočili, abych pro ni šel proti zlu s vámi. Dal jsem se zlákat pro lásku k vám. A trpěl jsem proto. Hřešil jsem proti sobě a trpěl. Nemohu dál, musím se vrátit. Mé dobro je passivní, má láska trpná. Jsem slaboch silný jenom v svých poutech. Nevzdám se jich již. Chci být šťasten štěstím, jež jsem si trpce a

dlouze budoval. Chci to sobecky, protože pokládám za povinnost všech, aby byli šťastni.

Vidíte tedy, má filosofie zná jen slova o síle, neboť jsem o ní myslil, nežil jsem jí; a našel jsem, že i tak mi může býti dobře. A co jsem kdysi bezděky, skoro pudově dělal pro štěstí, k tomu jsem se domyslil na konec, tak že budovu svou znám, svůj celý svět, a mohu jít i vědomě za cílem zbývajících dnů.

Dlouho, dlouho trvalo, než jsem se pochopil a zcelil — abych tak řekl. Mnoho let jsem probloudil a vděčím mnoho náhodám a celému svému osudu za to, že jsem přece poměrně dost záhy dospěl cíle.

„Naše rodina seděla tu na tom místě odedávna, ovšem ne v nynějším domě, který byl asi před třicíti, pětatřicíti lety postaven. Starý, shořelý, byl z kamene po staru budovaný, s větším ohledem na dobytek a na sklízeň než na člověka. A tak jsme se tísnili v temných komorách, jejichž zdi věčně byly ovlhlé a vzduch věčně zakyslý, zestárlý.

Bylo nás mnoho. Pamatuji i babičku a dědečka, třeba jen jako za mlhovým závojem; bydleli s námi, neměli zvláštního výměnku. Nás dětí bylo jako králíků. Nebyl jsem nejstarší, byli čtyři přede mnou, kteří všichni pomřeli již za mé paměti, a po mně jich přišlo zase pět, s nimiž se všemi jsem však již pohromadě nežil. Dali mne na studie. Proč, nevím do dnes, a divím se. Nikdo jiný z nás nedostal vzdělání, než jaké mohl dát domov. Snad spolupůsobilo, že jsem se dobře učil a byl tělesně sláb. Byl jsem opravdu hodně sláb, vybledlý a vytáhlý, jak bych byl vyrůstal pod poklopem bez slunce. Dům, úzké, stísněné poměry jistě měly na tom kus zásluhy, a druhý, že jsem byl tichý a krotký, že jsem nevyhledával bujných her klukovských, které by mne byly otužily. Ostatně možná, že jsem i něco zdědil, co pohubilo příliš brzo otce a prvé děti.

Zkrátka: dostal jsem se na studie, což mi pak náhradou nikdo nepřestal vyčítat, rodiče nevyjímaje, když léta od rozhodnutí a odhodlání uplývala, a bylo zapomenuto, že jsem si toho nevynutil ani nevyprosil, že jsem mlčky poslechl a přijal, na čem se usnesli. Ani pak, když by mě bylo bolelo studie přerušit, ani pak jsem nikdy nezaprosil, ani slovem nepožádal, bych směl dál. Šlo vše mimo moji vůli, ale k mé radosti.

Studoval jsem rád. Vášnivě jsem miloval učení, i suchopáry starých gramatik, z nichž vy již sotva polovici naší bídy užijete; nejen že jsem na ně a na úlohy a všecko nereptal, ale miloval jsem je. Ba miloval jsem i mstivé okamžiky professorů, když nás chtěli týrávat. Bývaly často dost. I míval jsem dost často tu svou podivnou radost, že se nahrnulo práce nad hlavu; nikdy mne revoluční záchvat neschvátil. Přijímal jsem to rád, a nebylo-li jinak, sám jsem si přidával. Později se vykrystalisovala má vášeň: vedle školy měl jsem svou práci soukromou, která mne mnohdy, myslím, víc zaujala. Jak jsem zvídal o knihách a jejich myšlenkách, tak jsem se po nich pídil a studoval je. A ku podivu, tu jako by se má povaha v pravý

opak měnila: tichý a passivní na venek, miloval jsem autory bořící staré světy, revolucionáře myšlenky; jejich odvaha mne omamovala a zlákávala i do utopií, ale zase, ku podivu, nikdy mne nezbavila rozvahy, vždy mi dovolila zůstat divákem a kritikem poněkud, pokud moje mládí připouštělo. Tu se mi odestíraly světy, přihlížel jsem jim chtivě, poznával je, ale zůstával jsem mimo ně, vždy stejně tichý, passivní hoch, slabý a bledý, jehož nikdo zvlášť nemiloval, ale ani nenáviděl — ani studenti, ani professoři.

Do oktávy jsem prošel bez větších vnějších otřesů, vnitřních jsem vůbec nepoznal. Pak v zimě otec ulehl a z jara před maturou mi zemřel. Byl jsem smuten po všecku nemoc, ale místo pláče jsem se prý podivně usmál, když přišla zpráva o smrti. Možná. Nebyl jsem jaksi schopen bolesti; ani když jsem jej uviděl v rakvi ztuhlého. Polaskal jsem ho, jak jsem nikdy nedělal, odjížděje na studie; jako dobrý kamarád, když chce utěšit a dodat klidu. A nezaplakal jsem ani na hřbitově, ač jsem pokorně chtěl, abych nebudil pohoršení.

Doma jsem viděl podivný nelad ve všem, jako by se nemocí byly rozkližovaly poměry živých i neživých; ale přičetl jsem to vzrušení smrti konečně a nezvyklému ovzduší, jež vytváří maloměstský pohřeb, a vrátil jsem se. Skončil jsem tiše a dobře, jako jsem začal, a hotov přišel jsem domů s teskným očekáváním něčeho nejasného. ‚Co bude se mnou?‘ ptal jsem se. Nemohu říci, že bych se byl lekal, docela ne, ať jsem si jakoukoliv perspektivu kreslil, jež vnějškově byla možná. Nebyla žádná stinná, všude jsem viděl světlo a úsměv, takový tichý úsměv, jaký jsem miloval na vlahých dnech podletí a na smírném příchodu podzimu.

Šel jsem prostě jako dospělé dítě a doufal jsem, že vždy a všude budu moci mít svůj svět. Ale poněkud mne přece překvapilo, co jsem našel.

Přišel jsem do žní, když vzkypěly nejvýš. Žita již byla doma, teď právě se skřížily pšenice a ječmeny. Celý kraj vřel, venku, na ulicích, u stodol a nejvíc v polích; domy vymřely. Musil jsem se účastnit, ale že jsem chtěl a že jsem sobě i jiným připadal jako host, nestrhal mne shon a chvat, dal mi jen rychleji nahlédnout do podivných poměrů, jaké doma nastaly.

Nebylo pořádku v ničem a nikde. Matka byla vždy slabá, otec ji proto nikdy ani k ničemu nepřipustil, a teď na ni dolehlo vše, ač ovládla sotva kuchyň v tu dobu. Vše šlo po hlavě a napříč. Bratři a sestry byli víc děti, byli na obtíž, ne ku pomoci. Pacholek a děvečka pomáhali zmatku přidávat, ženci hned při žitech odešli, protože nedostali jídla v pořádku, pak se ještě dvakráte vystřídali jiní. A když bylo konečně vše pod střechou, když se začaly hrnout starosti o to, jak zpeněžiti první zrno na poplacení nejnutnějšího, co nepřestávalo od pohřbu doléhat, poznal jsem, že je konec mým studiím, že musím zůstat a vpravit se.

Tenkráte jsem to už nepřijal tak lehce a samozřejmě, jak jsem myslil, vraceje se z gymnasia. Dotkla se mne perspektiva selství a v bezděčném přirovnání k tomu, co by mohlo být jinak, vyvstala

nepoznaná dosud lítost. Myslíval jsem v nocích o sobě a uvažoval, mám-li se urvat a odejít do Prahy, abych začal život na vlastní pěst. A tenkráte také jsem trpce pocítil svou slabost. Věděl jsem, že bych se neprobil bez aktivního vsažení do všech proudů, jimiž přitékají peníze chudým studentům; věděl jsem, toho že nedovedu. Když pak jsem pomyslil, co by nastalo doma, bylo rozhodnuto. Vždyť jsem byl nejstarší, a byl jsem skoro hoch. Těch pět bratří a sester by bylo znenáhla vypadlo z rodného hnízda, jak neopeřená ptáčata, když se uhostí kukačka dluh. A u nás byla hodně již vzrostlá. I matka by byla zašla v bídě na konec. Při prvním smutném účtování jsem slyšel několikrát: ‚Jak by ne, tolik let studia, to stojí peněz!‘ Vždy mi zahořkl den, a tak bylo rozhodnuto, že zůstanu, že budu hledět zapomenout na krásnou, milou práci a chytím se nové, abych se brzo vpravil a nahradil, čím jsem snad ublížil, a abych zachoval všem ten drobet hmotného podílu, jenž jim měl počátky budoucího života usnadnit; neboť o tom, ač byli děti, o tom věděli a mluvili již všichni moji mladší. Stal jsem se sedlákem.

Mám vám vykládat, jaké byly začátky? Jediné štěstí bylo, že jsem začal na podzim, že jsem měl poměrně nejlehčí období, které mi dovolovalo učit se od jiných i z knih. Jinak mi bylo krušno. Bylo třeba rozhodovat, řídit, poroučet, ruku k dílu přikládat, a já, co jsem z toho uměl?

Jako ostrov do té doby mi vpadlo vychovatelství na zámku. Starý pán byl tehdy ještě v mužných letech; hraběnka zemřela; něco ho ve Vídni podráždilo, tak že ji opustil a usadil se trvale zde. Bylo to prudké usazení, vzbudilo tenkrát hodně rozruchu nejen naprostou nezvyklostí, ale svou vehemencí. Reformoval velkostatek, větral komnaty i lidi, aby se příliš prach klidu na nich neusazoval, a odlesky toho zvířily i město, — právě jako jeho nedávná smrt. Ostatně měl i s měšťany přímo co dělat. Dobré i zlé, jako šlechtic, jenž poprvé se stýká s nižšími a je tak temperamentní, že každý styk musil připadat jako náraz dobrosrdečným usedlíkům, vzhlížejícím k němu opravdu trochu z nízka. Nu, upravilo se to lety v poměry, jež jste již poznal, ale já jsem přišel do kvasu.

Jeho Richard byl tenkrát devítiletý divoch, a otec, než by ho byl dal do některého šlechtického pensionátu, „aby příliš brzo zestaral a zbankrotěl“, jak říkal, raději ho chtěl mít sám pod rukou. Byla tvrdá ta jeho ruka, vojenské kázně, i slovo bylo drsné, ale Richard právě toho potřeboval a snesl to jako čistokrevný hřebčík, jenž stane sice klidně v pevné ruce, ale na kterém je vidět, že ho to nekruší, že se vzepne, sotva ruka povolí a oko se odvrátí.

Hrabě ho měl rád proto, a snad bylo rozumno, že ho podržel v rukou o dva roky déle. Těžko rozhodovat.

Byl jsem na rozpacích, když pro mne vzkázal a navrhl mi, abych byl hochovým učitelem v těch a těch mezích, s přesně vytknutým programem, ale s jistou volností pracovní, jež by respektovala mé ostatní potřeby, mou domácnost. Přijal jsem však, a rád konečně; znamenalo to pro mne návrat k opuštěným dnům, aspoň

retrospektivní, a znamenalo styky, které mohly býti náhradou za ostatní, jež mne tížily.

Byly také. Starý pán vlastně vychovával mne, ne já jeho syna. Pochopil jsem, že potřebuje někoho, kdo by mu byl svodem myšlenek, jež se také v náhlém přechodu osamění neuměly přizpůsobiti právě jako moje. Měl sice správce, to však byl člověk dobrý, ale nepodajný, který chtěl raději jej si podřídit, než sebe jemu, a který to svou poctivou oddaností konečně i provedl. Měli se rádi, vždyť si ho starý pán z odlehlého dvora povýšil na ředitele k sobě, stáli však ještě proti sobě, dva silní a různých světů lidé, a tak jsem musil přijít já, abych odpomohl.

Rád vzpomínám na debatty, vlastně na jeho přednášky, jichž jsem byl vděčně a dosti passivně účasten. Ví bůh, proč mne chtěl vychovávat na tvrdého aristokrata, ač věděl, co je mi souzeno, a nechtěl mne nijak vytrhnout osudu. Nu, nedařilo se mu to. Byl jsem k němu v témž poměru jako k svým knihám: otevřel přede mnou nový svět, já jsem ho chtivě sledoval, ale zůstal jsem mimo, tichý a trpný a „dobrý“, jak říkal. Nepředělal mne, ale měi mě rád. Měl ve mně svůj povahový protiklad, a protože jsem stačil jeho myšlenkám, že jsem mohl i vlastními množit látku hovoru, zejména názory opposičními, stal jsem se mu skoro nezbytným; na řadu let, i když pak Richard již odešel. Jen zvolna rozvolňovaly se naše styky, jak jsme stárnuli, jak mu začal stačovat ředitel a mně samota. Oh, rád těch časů vzpomínám. Pěkné to byly ostrovy v práci.

I Richard mne měl rád. Neměl jsem bezpochyby naprosto žadných vloh t. zv. vychovatelských, což bývá občas základem dětské lásky. Stal jsem se mu kamarádem. Mohl jsem, měľ jsem mnoho naivity v sobě, mnoho prostoty po všech studiích a hloubání. Neprožil jsem kdysi dětství, jaké bývá obvyklo zdravým. Tehdy ve dvaciti letech jsem měl snad právě tolik touhy, nějak uvolňovat a odpoutávat síly tělesné, jako on. Neznal jsem klukovských her, leda jako vzpomínky na obrazy, jež mi před zrakem míjely. I učil jsem se jim od něho, a nové jsme spolu vynalézali. Vztekal se se mnou ve dvoře, ve stájích, v parku i venku v polích a lesích, a zdálo se mu, že jsem mu to vymohl z obzvláštního porozumění pro jeho touhu; a zatím jsem s ním prožíval jen svoje opozděné dětství. Proto ke mně přilnul, a pak proto, že když jsme se spolu učili, směl do všeho svým dětským rozumem a prostořekým jazykem zajet, směl být bez pout i v tom a naslouchat někdy mým řečem, — oh, o čem jsem mu to tenkrát vykládal o všem! Nemohl rozumět, ale jistě měl vždy dojem něčeho ohromného a podivně nepochopitelného, protože poslouchal dychtivě. Tam uznával mou superioritu, a třeba že na koni, na stromech, na klouzačkách, v skoku a honu neměl přede mnou pražádného respektu, uznal mou převahu vychovatelskou i v tom ve všem. Rádi jsme se měli hned prvou zimu a později ještě raději.

Po té zimě přišlo pak jaro. Pro mne strašné s počátku. Práci jsem měl prostudovánu, dostal jsem na zámku k ní nejen dovolenou, ale i podrobné rady od správce, ale přec jsem ji pořádně neuměl.

Když jsem poprvé s pluhem samostatně vyjel zaorávat, měl jsem trému, ač jsem jí nikdy nikde nepoznal. A pak — země byla těžká, tak hrozně těžká, pro mne; i vracel jsem se jako ubit a polámán, vstával jsem mdlý, zdálo se mi, že se neudržím na nohou. Hruď mne bolela nejvíc; uvnitř. Ale když jsem někdy zemdlen usedl, modré mžitky před očima, když pak mdloba uhnula a s úlevou jsem zas vydechl, uviděl kol sebe hnědou, vlhce lesklou hlínu, dál zelené oziminy, louky, lesy na vrších, nebe, když jsem vdechl silnou kořennou vůni otevřených brázd a cítil vláhu lehkého závanu, zapomněl jsem na chvíli a miloval tu půdu, již jsem rozorával, a miloval jsem i práci, jež mne schvacovala. Taková lyrika selství se ve mně zrodila, a kdybych byl uměl, prostou písničkou bych si ji byl vyzpíval. Ale na to jsem byl příliš učený. Chápal jsem však přece, že je možno milovat hroudu, ne v obrazném smyslu jako symbol země, ale přímo hroudu, když se pod pluhem vyvalila, přelomila a hladkou plochou zasvítila měkká a vonná. Dovedl jsem položiti ruku na ni a mít z toho rozkoš jako z pohlazení husté měkké trávy nebo oblého boku koňského; přímo smyslnou rozkoš.

Pochopíte, že jsem byl sice sedlák citovým rozpoložením, ale přecitovělý kulturou a špatný jako sedlák celý. Špatný. Což, pokud jsem byl na zámku u hocha, jakž takž jsem své chyby zaplatil na jiné straně, ale později?

Bratři a sestry dorůstali. Dva hoši byli na učení již, pak tovaryšili, ale měli nestálou krev, nevytrvali. Jeden sešel k vojsku a zůstal, druhý potuluje se po Vídni, uchytil se jako sluha a později panský lokaj. Měli panské choutky. Byl jsem jim asi špatným příkladem. Nejmladší dal se k mlynářství, ale bůh ví, kde je nyní; chytil se toulavého života, krajánkuje, občas se tu a tam uchytí, ale ne na dlouho, a zřídka o sobě dává vědět. Ale nač o tom mluvit? Chtěl jsem jen říci, že dluhy rostly. Byly po otci, a přibývalo jich.

I sestry k tomu přispěly. Starší si udělala industriální zkoušku a provdala se za učitele. Musil jsem jí věnem vyplatit její podíl, právě jako hochům, když dospívali postupně plnoletosti. Tehdy jsem pocítil, jak mučivé jest sedláku takové zatěžování půdy až do nemožnosti takřka. Jistě jsem nebyl ten, abych statek chtěl zachovat pro sebe, vždyť jsem šel ideálně zachraňovat kus země jim, aby oni měli. Ale přišli příliš brzo, příliš rychle za sebou, a statek se hrozil rozpadnout a zmizet, aniž by dal celý svůj obsah, celou svou hmotnou sílu.

Nesnesl jsem té myšlenky, ač mně osobně by bývala vysvobozením. Mohl jsem jít učitelovat, či kamkoliv jinam, mohl jsem se hmotně uhájit, ale nesnesl jsem pomyšlení, že by mou vinou mělo všem být vyrváno poslední sousto, jež mohli ještě dostat. I zůstal jsem.

Podnikl jsem zápas na život a na smrt. Opravdu na smrt, neboť tenkráte jsem pocítil Marchanovu ruku.

Byli jsme spolužáci; on tenkrát ovládl již rynk, bohatl — a já jsem vzal peníze, abych mohl dát všem, co chtěli. Uměl již pracovat po svém. Do dvou let byly všecky moje dluhy v jeho rukou směnečně spoutány. — Víte, co to znamená?

Nerad vzpomínám, posud se toho bojím i jako pouhého snu. Chvěji se, ač to již minulo.“ — —

Teodor ustal. Chvěl se opravdu i hlasově.

„Pomalu mne svíral a zatahoval, a neměl jsem zbraně. Cítil jsem jen určitěji a určitěji, že mne zná již jen jako pavouk mouchu. Byli jsme známi tedy.

Vidíte, jaký jsem špatný filosof!“ vyrušil se Teodor opět zneklidnělý. „Pravím: dobro miluji, i ve zlu je vidím, a proto i zlo miluji — a hle, tu chápete, Marchana že asi přece nemiluji. Přiznávám se k tomu. Je to tak pravda — a nejsem tedy ještě svůj. Jemu jsem se posud vyhýbal ve svých závěrech, abych k nim vůbec dospěl. Musil jsem se mu vyhýbat, ale snad přijde chvíle, kdy i v něm poznám dobro, jež je mi posud skryto, zlo, jež se mi jen zdálo zlem, a bylo i bude mi kdysi na prospěch dosud neznámý. Chci tomu aspoň.

Jako všichni hříšníci, omlouvám se i já. Příliš ostře mi sáhl na život a příliš hlubokou ránu zanechal; ta se nezajízví tak hned.

Byl jsem již na kraji, za nímž je záhuba. Směnek bylo, že nebylo již možno počítat na novou půjčku, aby nenastal rychlý konec. A tu se stalo, že poslední -- nejmladší — sestře se naskytl sňatek. Nebyl ovšem nijaký ideální na obou stranách, ale oba měli dosti dobré vůle vzájemně pro sebe, dobře se snášeli a oba ve sňatku viděli výhodu, tedy také kus jakéhosi štěstí, prostičkého, bez opojení, bez krajnosti, takového štěstí malých lidí.

Pozoroval jsem to a byl jsem tomu celkem rád, bylť Straka úředníčkem, jenž mohl skromničce zajistit rodinu, a zdál se mi laskavý a dobrosrdečný. Byl úzkého obzoru, hlava ne právě otevřená, ale to se mi zdálo i výhodno pro budoucnost, jíž také nekynuly širší obzory. Byl jsem tomu rád, ale jedno mne tížilo: sestře bylo třeba věna. Kde jsem je měl vzít?

Šel jsem přímo za oběma a sklíčen jsem jim poměry vyložil. Zapřisáhl jsem se, že se vymaním, že za několik let vyváznu, i kdybych na to krev měl obětovat, a pak že dostanou svoje. Rudolf sklonil hlavu a rozpačit mumlal to a ono; sestra, vidouc to, vypukla v pláč. Považovala vše za ztraceno. I já. Ale Rudolf přece neodešel. Podíval se nedůvěřivě na mě, podíval se na ni, a podal mi ruku, že svoluje. Svatba tedy byla.

Vzchopil jsem se. Věda, že v Marchanových rukou marně se budu snažit, marně namáhat, odhodlal jsem se ke krajnímu. Bylo mi vždy těžko rozhodovati se k čemusi novému. Toto znamenalo skrytý zápas, jehož bych byl nikdy jindy nepodstoupil. Ale tehdy jsem se odhodlal.

Sáhl jsem k prostředku pro malého sedláka zoufalému. Chtěl jsem odprodati tolik, abych splatil nejbolestnější směnky, ostatní pak dluh konvertovat na hypoteční, poněvadž všechen nebylo možno.

Marchan to okamžitě zvěděl. Přišel. Vlídně a úlisně. Proč prý to dělám? Proč mu nedůvěřuji? Že by byl ochoten ještě něco

půjčit a se vším počkat přátelsky, poněvadž ví, že se mi vlastně jedná o sestřino věno.

Byl jsem jako v ohni. Neuměl jsem odmítat ani zápasit. Jen jako hřeb mi tkvěla v hlavě myšlenka, že tentokráte nesmím podlehnout za žádnou cenu. Ta mne zachránila, že jsem mu nepodal ruky, což bych byl jindy udělal, i kdybych byl věděl, že mne v téže chvíli zničí. Odepřel jsem.

Vybuchl. Jen na okamžik, ale to mi ukázalo dosti jeho nitra. Zbrunátněl, oči mu zahořely, čelisti se semknuly, že líce všecka zhranatěla, a pak vyšla z velkých jeho rtů jediná jen věta: myslíš, že mne takhle odbudeš? — Již ani slova nepadlo; ovládl se a šel.

Pocítil jsem, že opravdu jsem ještě nevyšel z jeho dosahu. Zmařil mi prodej po třikrát. Vládl již tenkrát velmi pevně. Chtěl mne dohnat až po směnečné datum, aby mne mohl sám schvátit, a celého. Ale nevzdal jsem se, hledal jsem, chodil jsem, až jsem sehnal kupce, jenž se odvážil proti němu koupit a nestlačil mne příliš pod cenu.

Tehdy jsem pocítil ulehčení, ale i skleslost všech sil jako po těžké nemoci.

Provedl jsem svou, ač uštván a uondán. Leč to není, co mne nejhlouběji zranilo. Na sestru padlo neštěstí. Prvé dítě jí stonalo a skonalo. Straka neměl ničeho, zadlužil se, tak že brzo potom jim zabavili nábytek; dostalť se do podobných rukou jako já. A já jsem nemohl tenkrát okamžitě pomoci, třebas mne to bolelo více než ta moje tíseň.

Straka pak začal pít. Ze zlosti prý, že jsem ho zahubil. Tenkráte poprvé jsem se odhodlal jít na zámek, vypůjčit na dobrou víru a na poctivé slovo. Dal jsem jim vše, ale zalezl jsem pak do skrytu jako raněná zvěř. Tomu jsem nebyl zvyklý, k tomu jsem nebyl stvořen.

Jen jako z dálky přilévaly se mi pak zprávy o životě, který šel mimo. Dřel jsem do úpadu, spořil na sobě, jak mohl, najal jsem kus pole, abych mohl námahu svou stupňovat za krejcar výdělku, a doma, doma jsem sedával tuhle v koutě zahleděn do červánků nad obzorem. Tu mi pak rostlo znenáhla vědomí sebe, mých sklonů a schopností, a já jsem se duševně hojil, tichl zas, až se i nad mými chmurnými obzory objevily červánky — štěstí západu.

Klidněl jsem, ale námaha tělesná a rozvrat duševní podlomily mé skrovné síly. Následujícího podzimku po sestřině neštěstí jsem chrlil krev. Opravdu jsem krví platil výkup z rukou Marchanových. Nebolelo mne to již. Naopak, přijal jsem tiše a měl jistou smutnou rozkoš ze sladkavé chuti, již mi krev v prvém dusivém vyřinutí nechala v ústech, a jež se pak vracívala dlouho ve svíravém pokašlávání.

Ani Strakova slova již mne nezabolela, jak by byla ještě před rokem. Měl prý jsem se včas oženit, abych mohl všecky vyplatit; nemusilo všeho být. Pokýval jsem jen smutně hlavou a vzpomínal jsem. Nemohl jsem mu zazlívat, měl jsem ho rád.

Mohl jsem opravdu užít kdysi toho prostředku. Měl jsem i já lásku. Byl jsem přece mlád. Byl jsem i já mlád a miloval jsem! Ne beznadějně, ba ani ne nerozumně podle mínění praktických, ale byl jsem churav již tenkrát. Věděl jsem to. Cítil jsem, že hruď není zdráva. Měl jsem ji k sobě připoutat, dát život slabým dětem, aby mi snad mřely před očima jako bratři kdysi? Měl jsem to bezohledně udělat pro svoje „štěstí“ a pohodlné vyvěnění svých ostatních? Byl jsem sláb na to. Toho jsem tenkrát vzpomínal s jakousi radostí, právě tak bolestnou, jakou mi připravovaly horečky zneklidňující zraněnou hruď.

Kdo to byl? Neptejte se, Pavle; nač to třeba vědět? Je mi jí líto. Není dost šťastna, ne pro mě, na něhož asi dávno zapomněla. Není dost šťastna.

A já? Vidíte, já jsem. Jsem plně šťasten. Sedím sice na vraku hodně zatíženém, ale chráním ho pro matku a pro ostatní a raduji se ze života. Přihlížím nyní tiše, jak matka pod rukou mi bere, aby zanesla občas Strakovým, a nenamítám. Vím, že nám není dáno dlouho ještě žít, že odevzdám, co jsem uchránil, a snad že tím zachráním lepšímu životu ještě někoho ze svých bratří, až uvidí, že by se měl zde na mém místě usadit. Pošlu brzo pro ně, abych viděl, kdo by z nich měl dost odvahy jít aspoň trochu mou cestou. Už brzo.

Jsem šťasten vším, protože vše miluji. Láska má však je passivní, neboť jsem tichý slaboch, jenž každé odhodlání platil mukami, ale snesl vše, co přišlo samo určit osudové dráhy. Mučivých chvil bylo málo, byloť i málo podnětu k nim, ale miluji je nyní také, jsem jim rád, protože pomohly mi k rychlejšímu ujasnění a uvědomění, jímž radosti moje nabývají vyšší síly a trvalosti nepřerušené. Vidíte, za to vděčím i Marchanovi, a proto ho jistě budu milovat, až přestanu pozorovat příliš bázlivě jeho lidství a budu moci i citově zažívat poznání, že mi byl pouhým zjevem, jehož vpád mi přinesl řadu sladkých, očistných bolestí. Rád bych se toho dočkal.

Tak jsem si, Pavle, budoval štěstí. V čem je? V myšlence. To řekli snad mnozí, ale nikdy dosti úplně, jsouce tyrany zaujatými víc lidskostí než sebou. Bral jsem ze všech filosofii, ale žádnou cele; vybudoval jsem si dům jenom pro sebe z nich a mám jediné svoje na celé práci: víru, že nikdo jiný v něm nebude šťasten jako já; jeť můj, jen můj. Nechť každý buduje svůj, má-li dost touhy po něm. Já ji měl, a byla jediná ve mně silná. Bez ní bych byl zhynul dávno dřív. Snad jsem o ní nevěděl, ale musila ve mně žít a řídit mne již tenkrát, když — naivní dítě — jsem se zahrabával v tichou společnost svých knih a přijímal je jako nevtíravé hosty, tiché vypravěče o neznámých světech.“ — — — — — — — — — —

Temno zase zklidnělo mezi nimi v nastalém mlčení.

Teodor vzpomínal, Pavel ukonejšen smírným, laskavým tokem jeho řeči cítil teskllivé ulehčení. Rozešli se záhy. Teprve pak otázal se Pavel: „Co tedy učinit, aby život nabyl smyslu?“

VIII.

Pavlovi nebylo přáno domyslit svůj problem. Život jej našel vzpruženého a vyzval jej k sobě, jako vůbec nemá ve zvyku čekat, až se kdo s sebou vyrovná, ale volá a vábí a nutí k sobě každého, nejvíce již ty, kdo vyrostše v samém proudu, jsou proň stvořeni.

Ema přišla a neptajíc se na nic, o ničem jiném neuvažujíc, vyprávěla zaujata cele svým: „Byla jsem u Matoušků zase. Je tam sice líp, už není síň taková odporná ani syrová jako včera, a neutíkal byste, ale je třeba doslovně nad nimi bdít; sami by utonuli, tak jsou již bídou ochromeni; nic věřit, nic podniknout nedovedou, jako bojácné děti jsou vyjma toho kluka. Fanku jsem poslala do školy, aby se ohřála. To jsem rozumná, pane učiteli? Dvě mouchy jednou ranou: zahřeje se i zmoudří. Sama jsem poklidila a vedle u Loukotů jsem směla i bramborové polévky navařit při jejich jídle. Také moc nemají, ale kdež pak teď, páni jsou proti tak mnohým; mají co jíst i čím pálit. Marchanovský dělník z pily se má vždycky dobře, říká krejčí, co je u nich ve světnici ještě v podnájmu. Prý si vezme, co potřebuje, a je; kdyby to jiný, řeklo by se, že krade. No, on se aspoň při Marchanově dřevě ohřeje. Vzali ho s ženou k sobě, protože prý Loukota beztoho není celý den doma, tak že by bylo škoda, aby světnice nikdo neužil. Mají za to nějaký groš. Poslouchala jsem, a tak mi napadlo, když je teplo vlastně zadarmo, že by ho mohli přepustit trochu i do síně. Otevřeli, ale jen tak zrovna, aby se neřeklo. Tak jsem potom hodně přecházela a nechávala jsem tu a tam otevřeno, aby se aspoň mráz vyhnal. Nemocná se tím hned trochu vzpamatovala. Ptala jsem se, co je jí; nevěděla. Teď prý už dobře. Snad se z toho vykřeše. Musím na ni pamatovat a dohlížet. Celý den tam ale nebudu, protože jsem byla i jinde nahlédnout, a všude je zle, nejhůř tam, kde jsou drobné děti; je vám jich jako čmelíků po Lhotě a Cigánově, chuděrek ubohých. U Matoušků jsou jen dvě, a kluk se uživí sám, ba někdy ještě donese, — tam je vlastně ještě dobře proti jiným. Dnes vám donesl bochánek chleba. Myslím žebrá."

„Krade," poznamenal Pavel, „kdo by dal celý bochník."

„O ne," zarputile stála na svém, „jsou také dobří lidé na světě, a — a bochánek byl docela maličký, myslím přece jen, že ho vyprosil. Co pak jsou bohatí na to, aby škrtili a lakotili? Škarohlíd jste takový. Máte chodit se mnou, však byste zpíval jinou. Mohl jste aspoň poznat celou Lhotu a Cigánov; byla jsem po řadě všude. Víte, oni jsou rádi někde i pouhému dobrému slovu; někde, počkejte, kde pak mi to řekli — no, popletli se mi všici, tolik jich bylo, — ale co na tom, kde; povídá jedna: když prý není jiného, smích zahřeje i nasytí, zvlášť teď, co je ho tak málo, že chutná po mandlích. Když tak, povídám si, budu ho rozdávat, však ho mám dost. A nedala jsem se nikde zaleknout, třeba nebyli všude hned vlídni. Když jsem u nikoho nepochodila, u dětí jistě. Ty jsou ještě tak bláhové, že berou všecko stejně vděčně a pro jedno dovedou zapomnět na

ostatní. Jen kdyby jich nebylo tolik. A člověk neví, co je horší: jsou-li velké ve škole nebo doma. Odejdou-li, je jich míň, ale zase si umějí hrát, a ti maličtí jsou již tak pro ně zpovykaní, že sami ničeho nesvedou, leda trápit. No, nedivím se jim, taková bída. Aspoň je kdybych mohla nějak opatřit, vždyť je to jako neopeřená holoubata: kosť a kůže, odrané a modré zimou. Do pláče je nad nimi — a člověk se musí smát, aby je rozesmál! To aby byl hercem."

Vyprávěla a vyprávěla zardělá ohněm, jenž se v ní vznímal a vzplával, kdykoli myslila na to, co jí srdce upoutalo. Dávno již Pavla zajala i tím i předmětem. Sledoval ji, a oči pravily: jak jsi plná života a plná citové energie — a vzpomínky mu vyčítaly: co ty? Je možno nečinně jít mimo? Můžeš sebe scelit, když strháš souvislost s tělem, z něhož rosteš?

„Co říkáte? Nedalo by se to zaříditi tak, aby se denně sešly někam, kde by se jim zatopilo, kde by si s nimi někdo pohrál? To se ví, to bych byla já. Nápad není nic nového, přece jsou podobné věci ve světě, ne? Vy musite jako učitel vědět o nich i lecjaké učenosti a mohl byste poradit, ale zatím tak, zdali by to šlo u nás."

„Máte místo? Kolik je asi dětí?"

„Oh, nevím, nevím. Moc! Bůh ví proč je jich tolik, vždyť je to až hrůza. Ale všecky nepřijdou pokaždé. Řekněme čtyřicet. Co říkáte sálu u Varhálků?"

„Tam byste zmrzli. Ale což, byt nějaký není prázdný?"

„Nevím. Nevzali by nás myslím, leda" — zamyslila se na okamžik — „ano, v králikárnách bude někde místo. Tam odtud jich tolik odešlo, že bude místo. Počkejte, skočím tam, vždyť je to kousíček, ani deset kroků nebo sto — počkejte."

Hupkem sběhla a za čtvrt hodiny byla zářící zase zpět.

„Je vyhráno!" zasmála se a mnula si ruce zimou i radostí. „Dvě komory vedle sebe jsou prázdny, a dost velké; když se stlačíme, i do jedné se vejdeme, ale to si na honěnou hrát nesmíme. Nešť. Budeme hrát na barvy a na zástavy a na schovávanou a na všecko možné. Až se zahřeje jedna, otevřeme druhou, a pak už bude hej! V té jedné totiž nejsou kamna: v té druhé vlastně také ne, ale tam je či byl aspoň kotel. Ten vzali, pec zůstala."

„Jak tam tedy budete topit?" vrtěl hlavou.

„No, taková malá kamínka, kanonek, víte? Nebo když nebudou tedy tam vsadíme kotel — a — a budeme vařit brambory."

Zatleskala a zasmála se nad svým nápadem. Líbil se jí, rozhodně líbil, takže kanonek opustila docela a zaujala se jen pro kotel. Viděla jej plný, kouřící, a představila si děti, jak se budou nejen ohřívat, ale labužnicky dívat na páry, jak je vonné budou vdechovat a polykat sliny. A potom — to už nemyslila, to se jenom smála a smála.

„Máte kotel?" otázal se do jejího nadšení.

„Vypůjčím si," prohlásila nezmatena. „Kdybych měla celé město obejít, najdu jej a dostanu. Mají tu po dvou kotlech leckde, jeden na prádlo, ten nedají, a jeden na vaření povidel. Povidla jsou dávno

navařena, proč by tedy nepůjčili? Budu tak prosit, tak, že neodolají. Je to pro děti."

„Dobrá. Jděte, proste, vynuťte všecko. Dovedete to, protože víte, že to musí být. I dřevo i brambory dostanete, vy byste i maso dostala, kdybyste prohlásila, že to jinak nejde."

Smála se srdečně.

„Ne, ne, ne, maso ne, ale brambory snad. A bude-li nejhůř, na faře musejí dát."

Zarazil se.

„Co se díváte? Nač pak mají spolek sv. Josefa a nač sbírají příspěvky? Na chudé. A děti jsou nejchudší."

Pavel se rozpomněl, že za jeho odloučení sháněli farští spolek, že to tehdy prošlo skoro nepovšimnuto mimo jeho svět, tak že nevěděl ani přesně účel. Teď pochopil. Rudolf převzal jeho myšlenku a provedl ji. Smračil se hněvně na to, a Ema rozuměla. Tehdy se také dost hněvala na Pavla, že zůstal netečný ke všemu, ale což věděla, že ani nechápe, co se to děje? Byla by mu řekla, byla by ho vyburcovala, ačkoliv jí bylo těžko mluvit s ním, když byl v zajetí té — té — — Chtěla teď otupit ostří, i pravila: „Což na tom, že vzali váš nápad. Aspoň musejí pracovat a pomáhat, a vaše síly zbudou na jiné. I tak jich bude třeba."

„Je pravda," vzdychl si, neurčuje si ani přesně, proč jej mrzí farský spolek: zda jen proto, že jej připravil o myšlenku, což by bylo celkem nechutné, či zda má ještě jiný důvod nespokojenosti. —

Ema sháněla ihned rekvisity pro svůj plán.

Nejprve zašla k tetičce, protože po cestě se jí zazdálo něco na plánu přece jen groteskního, a na ni si troufala se vším.

Tetička se mohla opravdu udivit.

„A, a, děvečko, kotel? Nač pak kotel, takovou zvláštní věc? Cože to říkáš? Pro lhotské děti — do králikáren, no, a proč zrovna kotel? Aha, pec je; a co si s nimi počneš se všemi najednou? Vždyť nejsi na to vyučená. A nebojíš se, že dostaneš vši? Taková cikánská spřež, fi, všecko se toho chytne. — Tak, tak, ty už je i umýváš a češeš. Já bych to nedělala, to ne. Mám se svými čtyřmi práce víc než dost, i zlosti, ale jsou svoje. A cože jako s tím kotlem chceš? Brambory? Kde pak je vezmeš? Dají? Ja, ja, všude už čekají a mají přichystáno, toť se ví. Ale co jsem chtěla — jak ho zasadíš? jak ho doneseš? Pravda, kluků je dost, hlíny také, a ty to náramně dobře umíš. Vida, jaká jsi ty dělná ženská. To z tebe má asi maminka radost. A což, čím pak budeš topit? Také vyprosíš. Tak víš co? Hodná jsi, že máš tak dobré srdce; můj žádný není takový. Inu, kluci. Hodná jsi, ráda tě mám, ale kotel ti nepůjčím. No ne, nepůjčím. Jak bych to srovnala se svým svědomím, abych tě nechala takhle chodit po lidech žebrotou, tu o dřevo, tu o brambory, a bůh ví, oč ještě. Vždyť jsem tvoje teta a musila bych se s maminkou stydět. Nebude kotel, nebude žebrota. Tak, tak, děvečko. Ale nic si z toho nedělej, hodná jsi, jen si to zachovej pro svoje."

„Kdy pak já budu mít dětí!“ domrzela se Ema konečně. „To bych se načekala s dobrým srdcem.“

„A-a-a,“ spráskla rukama teta, „snad bys už nechtěla?“

Ema se musila ve všem hněvu rozesmát.

„Kotel nepůjčíte, teti? Tak si ho vypůjčím jinde. Ale pro brambory si přijdu prvně k vám, rozumíte? Přece nenecháte, abych žebrala na svoje děti napřed u cizích.“

Otočila se jako na obrtlíku a zmizela, než teta přešla přes udivené a-a-a k rozhořčenému: „To by tak ještě. To, děvečko, povím mamince.“

Zašla k paní radňové, už lépe řečnicky připravena. K slovu ji nepustila, dokud nevyložila od základu všecko, aby se uchránila zabíhavých otázek. Ale nepochodila zas. Paní radňová byla taková tichoučká, ale neústupně vtíravá; dělej co dělej, chodila v řečech vždy jen svými zvídavými cestičkami, na něž uměla nenápadně a hladce stočit odkudkoliv. Třeba zvěděla vše, ale nejvíce jí zajímalo, kde a s kým na tohle přisla; zvěděvši o panu učiteli, tuze a tuze se vyptávala: na krámek, na nábytek, na dvorek, na zásoby a komory, o nichž ani Ema nevěděla, a stále jen vrtěla hlavou, jako by se jí to nesrovnávalo s nějakými okolnostmi, jichž se Ema nemohla dohádat. A kotel na konec nepůjčila. Prý tolik divých děcek, ona sama nezkušena, kdo ví, co by jí s kotlem podělali. Že se musí starat na svoje, nevydávat v záhubu ani kousíček, že je známo, kam taková neprozřetelnost vede. Kývala mnohovýznamně hlavou, vyprovodila Emu ke dveřím a přidala na rozchodnou, že nejen kotel, ale tak říkajíc i delikátní věci mohou vzíti škodu z lehkomyslnosti.

Nad tím dumala Ema tuze dlouho; zkazila si ještě následující návštěvu, jak byla zabrána do záhadné souvislosti.

Ale když jí na kloub nepřišla, pohodila hlavou a myslila zas jen na svůj kotel. Dostala ho konečně od řeznice, která vyslechla, považila a prohlásila resolutně: „Půjčím, ale vložíš bandě dobře na srdce, že to dělám já pro ně. Snad budou míň krást. Nezapomeň, rozumíš? A abyste mi ho tak potloukli . . . Na!“

Ema slíbila radostí víc než všecko. Největší potíž měla s krku, tak aspoň byla přesvědčena, protože teď šlo už jen o dříví a o brambory — takové maličkosti.

O dřevném prameni věděla, mělať dobře v paměti rozklady krejčíkovy od Loukotů. Šla tedy jako na jisto, sebravši ovšem všecky zbraně, o jichž působivosti zdála se být po dosavadních návštěvách přesvědčena. Jednu měla, sobě neznámou: přirozenou roztomilost, a ta právě hrála největší roli v duetě s Marchanem, jenž nikdy nezapřel smyslu pro tuto ženskou vlastnost. A Ema, třeba ještě ne žena, dítětem již nebyla.

Proto s ní očí nepustil, když vešla do skladištní ohrady před pilou, a aby se vemluvila v přízeň, znalecky prohlížela klády, fošny, prkna, latě.

„Čí pak je to?“ zeptal se tesařů pracujících na krovu.

„Ale Horákova, ze zapanského. Třelé děvče.“

Když došla a s pozdravem hned pochválila, jakže jsou ty sklady hezké a veliké, zvlídněla mu tvář nadobro. „Hezké děcko,“ myslil a nahlas dodal: „To je vzácný kupec; takového zřídka u nás vídat. Co pak si přeje malá slečinka?“

A ona místo odpovědi koketně se bránila: „Což pak jsem malá?“

„Oh, docela ne, to tak mi ušlo, že jsem velký,“ rozplynul se již zcela a byl přesvědčen, nebude-li mu žádost moc hloupá, zcela odmítavým že nebude. Že bude něco chtít, o tom byl přesvědčen, a hádal na příspěvek pro svatý spolek, jak říkával; tuze se bavil, když Ema spustila dlouhou, dlouhou řeč.

Podívala se naň po prvé, po druhé, a vidouc, že se jí zcela nepokrytě baví, přerušila výklady a nadešla zkrátka cestičkou, jež se jí instinktivně zdála dobrou.

„Víte, pane továrníku —“

Marchan si zálibně odkašlal, ne pro titul, ale proto, že ho tak hezky našla a uplatnila.

„— vidím, že je možno mluvit s vámi zkrátka.“

„Tak tak!“ přisvědčoval ochotně.

„Jsem vedle vás malá, ale mám velké nápady,“ usmívala se. On s ní.

„Tak mi bylo nápadno, co se tu třísek zašlape do blata; na škodu, na velikou škodu.“

„To ano, ale to už jinak není, milá slečinko (vyzvedl to slovo, aby ukázal, že není nehoněný v žertech); ve mlýně se mouka rozpráší, u nás třísky zašlapou.“

„Chtěla jsem vám nabídnout, že bych vám je dala sbírat.“

„Ale? Dala sbírat — jako velkomožná paní.“

„Ale musil byste za to dát hrst odřezků a odpadků tu z těch hromad.“

„Jen hrst za takovou práci? To by bylo zrovna vydírání!“ nevypadal z role, jednak, že se mu to líbilo, jednak, aby měl stále možnost vyklouznout.

„Spokojila bych se,“ vpadla teď už horlivě, „ovšem, ty nasbírané třísky by byly také moje.“

„A tak! To je něco jiného. Ale nač pak to?“

Vyložila zbytek tuze stručně, zdáloť se jí, že svolení už má.

„Kopa dětí,“ povídá, „mrznou a hladoví. Chci je trochu zahřát a trochu nakrmit. Kotel už mám, pec mám, všecko mám, jen to dříví a brambory mi ještě scházejí.“

Marchan zatím měl dávno rozváženo. Vzpomněl na plot, jevící stopy velmi častých návštěv bosých nohou, a řekl si jako řeznice. Ema dodala, vzpomenuvši jí skoro současně, že bude sběračů jen několik a ona vždycky s nimi; to rozhodlo.

„Jak pak vám říkají, slečno Horáková.“

„Když jsou hodni, tedy Emuško, jindy jen Emo.“

„Hezké jméno, jako vy,“ přichvaloval si a pomaloučku svoloval: „Tak tedy, Emuško —“

„To jste hodný,“ vpadla mu do řeči. „Ale věděla jsem to hned, jak jsem vás uviděla.“

„Ohoho!“ bránil se, „tak docela ne. Já jen prozatím, pro začátek, milá slečno Emuško, potom, potom — uvidíme ještě.“

Svolila na všecko. Nač by se starala o potom.

Pohladil ji po tváři, a ona se nezadurdila, jak čekal.

„Vy byste byl hodný tatínek,“ řekla a podala mu ruku. „Za to k vám přijdu pro brambory až naposled, napřed musejí dát ostatní. Ale řekněte to svým lidem, aby na nás zítra nekřikli a caparty mně nedolekali.“

Marchan ji sledoval, pokud nevyšla, pak teprve řekl lidem. A dodal již docela řízně: „Ne abyste je nechali krást, to vám povídám. Sbírat, sbírat. Dovede-li jich mandel, tak to vyžeňte.“

Té chvíle došla Ema k tetě a prohlásila: „Všecko už mám, milá teti: kotel, dříví, děti, všecko, jen brambory ještě ne. A protože jste mi slíbila první košík, jdu vám ohlásit, zítra ráno že si pro ně přijdu. Koš si doneseme svůj.“

Musila ještě vyslechnout to a ono, ale neodešla beze slibu, když vyložila o Marchanovi tuze mnoho a tuze zajímavě.

Sběhla k Pavlovi, aby mu řekla o svých úspěších. Neopomenula mu ani dotazy paní radňové vyprávět, vrtěla hlavou jako ona a pak zase nad vším jako on, který také se příčiny a smyslu nemohl dobádat. Zamluvila to a byla naprosto šťastna, když vypovídaná odcházela, aby to řekla i mamince a udělala si plán budoucí veliké práce.

Veliká byla, až uvedla Žitavu v úžas; vyvolala smích a řeči a povážlivá pokrčení ramen. Jakž také ne, když uviděli takový prakomický průvod: V předu čtyři odraní kluci nesou kotel na tyči, za nimi druzí čtyři žadoní „teď nechte zase nás nést,“ pak táhnou děvčata koš bramborů, jedna mísu hlíny, jiná ohromnou naběračku, prázdnou putýnku, několik děcek plné klíny a náruče třísek, a za vším jde Ema, usmívá se a pozdravuje do dveří a do oken, nu hotový „půl komediantský, půl cikánský průvod.“

Ema schválně vyvolala pozornost. Byla již taková. Řekla si, že to bude lepší, než aby každému zvlášť měla jít vykládat, až přijde pro brambory. Ať se podívají a povědí si sami všecko, ona přijde již k hotovému.

Slavnostně, za ohromné účasti malých usadila kotel, jenž zapadl jako ulitý, omazala pečlivě, vyhrábla starý popel, donesla vody, oheň rozdělala, brambory oprala a nasypala, a pak už se jen po dětech dívala, jak jsou zmrzlé, ale přece zaujaty prací, že ani zimy necítí. Poskákala s nimi, rukama poházela, aby je zahřála, a pak nastavěla maličké až k peci, aby sbírali první teplo, jež začalo již z peci sálat.

Od té doby ráno co ráno ve sněhu a v mrazu táhly sem drobné postavičky.

Ti nejmenší kolikrát se zmrzlým pláčem a nářkem, ale nepustily se větších, musily dojít dělej co dělej, a za žádnou cenu by byly nesvolily, aby jim králikárny ušly. Hučely a skučely ještě v komoře,

ale když je Ema usadila k peci a drobci teplem roztávali, najednou se měnil pláč v smích, a než by se byl pět otčenášů pomodlil, bylo již v komoře jako v úle.

Tu začala Ema resolutně ukládat práci a zaměstnávat.

„Fanka, podej dřeva chlapcům, ať nalámou na krátko, siláci. A vy ani třísečku neztratit! Každé je škoda. Zbude-li, budeme mít odpoledne teplo. Tak; podívejte se, takhle se přikládá, abyste to uměli. Pozor, aby nevypadl uhlík, to bychom si, pane, dali. Vy tam nemáte co dělat, alou, perte brambory. Ne tolik najednou, k ničemu to nebude. A ty, Mařko, ty jsi nejrozumnější, tuhle ty dva trochu umyj, jsou jak to ušípané, krom té drahé duše."

Sama se chytla jiných a spravila je, krom té drahé duše, a děti se otřípaly, pocupkávaly, smály se, že má takovou hladkou ruku. Pak se řádně poklidilo, a když se zahřála prvá komora, otevřela se druhá. Zima z ní vyrazila proudem, až se děti otřásly, ale to už dělaly trochu schválně, aby mohly vletět a rozskákat se.

Po takových přípravách začalo, čemu teprve Ema říkala práce.

Z vybraných špalíčků uložila větším postavit chalupu s dvorem a chlévy, zatím co malí přihlíželi a hlídali stádo kravek, koz a všeho možného. Stádo si nosili s sebou; každý měl nějaké to uražené ucho z hrnce, a to se naměřili, čí kráva větší, která dojná, která na maso. Pak vyháněli na pastvu, zpívali si „Hou hou, krávy jdou!" Stavitelé jim pak notu přebrali a vyložili, jak „písek, vápno, kamení potřebují k stavení," a už se třeba i stavba a stádo opustily, a udělala se kolečka pro Heličku, nebo těm malým se polámané „mlýnské kolo" ustavilo, a bylo živo a rušno. Ema byla všude. Každému dovedla cosi říci, vždycky dovedla nastavit trhající se jarou nit, dobře věděla, koho pohladit, komu pohrozit, koho s úsměvem za pačesy chytit, a když bylo i stádo již ve chlévech a všecko dokonáno, usadila svou drobotinu kol sebe u peci a vykládala pohádku. Každý den jinou donesla, jednu hezčí než druhou.

Pravda, stalo se jí někdy, že to nešlo. Maličtí ne a ne se rozehrát, mezi většími kterýs roupama nevěděl co dělat, a nákaza se rozlézala, že jí až ruce bezradně sklesly, ale i tomu se naučila nadcházet. Chytila vařečku, tu svou ohromnou, větší než polovička dětí, chytila nedobrotu, a jak lupla první, bylo ticho. Musila ovšem začít teď sama něco nového, aby napětí převedla do kolejí, ale také tomu se naučila brzo.

Bylo tam hezky. A když denně putoval průvodek s brambory a dřívím na Lhotu, nedalo velkým, a přišli se podívat. První byl dřevař Marchan. Přišel, když se brambory dovářely. Děti zrovna seděly u pohádky. Ema ho vlídně pozvala dál, a nic ho už nedbala; vykládala, a za chvilku už zapomněly děti na tlustého pána, měly oči na ní — a na peci. Z kotle se valila pára a roznášela takovou labužně teplou vůni po komoře, že bezděky se nozdry šířily a slíny sbíhaly v ústech. A když o Honzově svatbě prohlásila Ema, že tam také měli kotel bramborů jako oni, a že se hosti do nich dali jako oni, děti si blaženě oddychly a nebýti té velké její vařečky, byly by

se na ni nahrnuly a užadonily ji. Ale vařečka byla neúprosná. I přisedaly pomalu blíž a blíž a chystaly hrsti, těšíce se, jak to bude pálit, a foukaly už napřed do dlaní.

Marchan mohl oči na nich nechat, když Ema první vysypala na mísu, a všechno to hubičky otevřelo: „ááá!" a když pak začaly brambory z hrsti do hrsti přehazovat, foukat a usrkovat palčivostí i chutí.

Přišli i jiní, a kdo byl jednou přítomen loupačce, vždycky se dal uprosit o košík na zítřek, tak že Ema mohla býti bez starosti, třeba si zejména měšťané povzdychli, když hejno takových dětí shlídli pohromadě: „To bude zlodějů!" Když bylo nejhůř a odnikud nekynula naděje, když bylo nutno dát lidem na několik dní oddechnout, šla na faru, aby vymohla ze spolku Josefského něco pro svoje děti. Jen byl-li přítomen páter Kalina, nepotřebovala prosit, neboť on jí často býval společníkem na soucitných návštěvách a často i za ní a za dětmi přišel pomoci slovem i skutkem. Páter Rudolf dával nerad, říkaje, ona že si dovede pomoci i bez nich, jim pak že zbude víc pro větší a velké, o něž se nikdo nestará. Uznávala to, ale někdy se přece bez nich neobešla. Takové malé nepříjemnosti však neporušily celkové její spokojenosti nad tím, co se jí podařilo. I doma byli spokojeni, nejspokojenější již matička. —

Jinakou cestou nesl život Pavla; jej nenechal stanout u milého Emina obrázku v králikárnách, ale strhl, sotva se s mělčiny sesunul, v nejprudší příboj.

Byl u Teodora vyptat se na události, jež promeškal a prospal. Zvěděl podrobnosti panského pronájmu i to, jak Marchan dřevař pomohl Lhotským, zvěděl i o spolku sv. Josefa, jenž pod Marchanovým patronátem se zrodil. Vzpomněl na večírek u něho, na řeči o železném kruhu, a pochopil, že kruh se zavírá a spájí, obemyká, co jen obsáhnout mohl tvrdým svým poutem. Marchani dali po stovce, za nimi vstoupili radní a výbor, a marně bouřili radikální řečníci v hospodě; smáli se jim, cítiliť všichni svou jednotu a zdrcující většinu oproti nim. Co jim bylo po zásadách? Spolek tu byl, který konečně dovedl spojit v sobě všecky nejlepší z města, a který, třeba letos stojí peníze, ale na rok bude mít prapor, krásné odznaky — a konec konců je i užitečný, tak že je vlastně hanba nebýt v něm. Marně bouřil tedy Kolář, kruh se zavřel.

Fara měla peníze, pěknou sumu na úlevu bídy, a rozvážně jich užívala. Ob den rozdílela peníze, to aby nesváděla k útratě zbytečné, ob den stahovala k sobě chudinu a dbala, aby to byli více muži; ženami si byla jaksi jistější. A nezapírala příliš, že si lid připoutat chce. Aby nesytila pouze tělo, zařídil páter Rudolf večerní pobožnosti. Tam se scházeli členové spolku a ti, kdo naň počítali, neboť to vycítili všichni předobře, že třeba nikdo nenutí, ale že sledují a pamatují účastníky, a že to znáti pak i v nadílce. Tak chodili všichni, když se setmělo, a kostel byl pln žen v popředí a mužů v zadu, zněl modlitbami, litaniemi a chmurným, nezladěným zpěvem. A páter Rudolf přicházel a promlouval; nikdy mnoho, ale prudce,

útočně; vztyčen v šeru, vzplanulý a málo lidský, vnášel svou moc na skloněné hlavy temného tlumu tam pod chorem. Ženy již nesklá-něly hlav, ale lpěly na jeho rtech, na tváři přísně napiaté, na ruce silné a uchvacující.

Pavel pochopil, co tu mocní učinili pro faru, a ptal se jen roz-trpčen, co budou za to žádat na ní. Což jiného — než pomoc pro ovládnutí?

Pobouřilo ho do nejhlubší duše, když viděl, jak pomoc se stává úplatkem, kupní cenou za svobodu, a jak se rozdílejí mocní o duši i krev zástupů. Kajícně si doznal: „Jsem spoluvinen," a ihned se od-hodlal: „Budu hledět činně si dobýt vlastního odpuštění. Snad najdu uklidnění, abych i svůj vnitřní rozklad přemohl. Sílu."

Život slyšel jeho odhodlání, ale nemínil ho nechat prostě jít ku předu. Když odcházel od Teodora, poslal mu v cestu doktora, jenž funěl a pofrkoval do studena, žvýkal jakési slovo v ústech a opatrně se přidržoval tučným břichem zdi.

„Odkud pak tudy, učiteli?" ptal se nezvedaje hlavy, aby nesešel s vyšlapané pěšinky.

Pavlovi nebylo do hovoru, pozdravil místo odpovědi. Doktor však nebyl z těch, kdo by se dali odbýt; rád mluvil, i nepropustil ho. Po svém zvyku začal naučenými kluzkými šprýmy o večerních toulkách poctivých mládenců; narážeje tu a tam, hledal, v které to rodině by z Pavla mohl najít zrno pro pikantní klep na dnešní večer po třetí sklenici, až bude politika odbyta. Pavel zlostně cítil běhat vodnatý jeho pohled po svých myšlenkách, ale nebylo vyhnutí. I zaútočil naň, aby svedl rozhovor jinam:

„Jste také ve svatém Josefě?"

„Toť, učitelský, což můžeme nechat chudáky zahynout?"

„Myslil jsem podle vašich řečí, že se chodíte vzdělávat na ve-černí pobožnost."

Doktor zachrochtal smíchem.

„Snad se nečervenáte? Škoda, že je tma."

A pofrkával spokojen, že přece něco ulovil.

„Pojďte se mnou na poštu, ať také něco dobrého děláte, lenochu. Slečna stůně."

„Cože?" zarazil se Pavel.

„Vy nevíte? Tak dobře se s ní znáte, a nevíte. Pojďte, udělejte děvčeti radost, třeba máte jinou a ona jiného. Se mnou můžete, dám na vás pozor, tam i před lidmi. Zatracené bláto!" fučel, uhýbaje ka-luži, „takové svinstvo! Inu, kdo chodí za humny, co ho čeká jiného. Vám je hej, bydlíte na hlavní třídě! Tam mají právo nadávat měšťané i lhotští ševci, tam je líp než na rynku."

Na nároží u niťařského krámku tety Rosy je potkal listonoš. Pavel měl příležitost odejít, ale zůstal. Při zprávě o expeditorce za-toužil po Sehnalovi a připadlo mu, že ho u ní musí najít. I sečkal, než doktor dopis se všech stran zobracel, marně zkoumaje ve tmě, co by mohl poznamenat; šel za ním i k tetě, v jejímž krámku bli-kalo malé světélko do tmy.

Rosa se zvedla za pultem, povytáhla světlo a sladce se usmála v pozdravu: hrbila se, aby jí lampa nesvítila přímo do očí.

„Nic nekoupím, matko, ženicha vám vedu," pofrknul doktor, povytahuje ještě světlo. „Abyste líp viděli na sebe," dodal, otvíraje dopis. „Ale stydět se nemusíte."

Teta si setřela rty v šťopečku a šourala se co nejdál od něho, kývajíc na Pavla.

„Pavlíčku," šeptala „když jste tak tady, maminka vám to beztoho neřekla — vy se znáte přece s Marchanem? Viděla jsem vás vycházet, a jednou jste byl docela na traktaci, že? Víte, prosila bych vás o něco. Směnku mám," ztišila ještě hlas, „tak na 4000."

Pavel se překvapen rozhlédl krámem; takovou sumu, že naň mohla uvalit.

Všimnula si jeho pohledu a rychle zamlouvala.

„To víte, bída je pořád, a letos na mě zvlášť trhlo; co budu vykládat, však rozumíte. Směnečku mám u Marchana; nějak v tyto dny dochází. Kdybyste tak slovíčko promluvil, aby netlačil na mě, že později budou zas peníze, jen co se zima nějak protluče. Ja, bože, ta zima stojí! Pořád abych topila; je tu jako v psírně! Dveře nepřiléhají, a světlo také stojí, pořád je tma. Co by mu udělalo, kdyby počkal? Úrok by se přece nějak sehnal, no ne? Tak prosím vás, řekněte, Pavlíčku, ano?"

„Co pak si tam šeptáte?" vyrušil ji doktor.

Teta zatěkala neklidně očima po něm a po krámě a usmála se zase tak obchodně sladce jako prve. Neslušel jí ten smích na vpadlých pomodralých rtech.

„Kdybyste byla mladší, něco bych si myslil; ale takhle, tetka, máte dcerku zavolat. Kdyby tu byla s vámi, všici mládenci by šili, nebo aspoň niti kupovali. S bohem."

Šli.

„Jo, to jsou události, jo" mínil doktor, tlače se zas ke zdi.

„Co se stalo?" ptal se Pavel, aby zájmem jaksi zastřel, že tak bez zdráhání přijal pozvání.

„Ale nic, tuhle zámek mi napadl. Je tam tma, a o vánocích bude již zase světlo. Ne tak aristokratické, ale přece světlo. Byl byste to do Marchana řekl? To je postup, co? Hehe, ten všecko bere útokem, jojo. Řehačku také. Také byste neřekl. Jenom týden zavřen, a tu máš."

Byli na poště. Ve světničce zastali u Tončina lože opravdu Sehnala. Doktor se rozmluvil; byla to jeho nejspolehlivější methoda.

„Áa. Chci prokázat službu, vedu těšitele, a zatím přivedl jsem zbytečného. No, neškodí, neškodí; bude to aspoň brzo odbyto. Veselí, rozptýlení, to je doktor! Jen aby to nebylo počátkem nové nemoci, hehe, rozumíte, učitelský!" pohazoval břichem, obraceje se k Sehnalovi. Líce se mu pro tloušťku již neuměla smát. „Tak co pak dělá horečka? Klesá? Ukažte tepnu. Ehm, trochu utíká, což může ovšem mít i jinou příčinu, hehe. Nezkoušel ji přede mnou již? Nonono, nač pak takové pohledy, když se nic nestalo? Tedy ještě budem užívat,

a na večer dostaneme dva velké obklady, naposledy myslím; zítra musíte být chladná jako ryba a svěží jako karafiát. Přijdu ráno, to sem Josífek nechodí, že? A co vy, učitelský? Pletete se mi do řemesla. Jestli pak mě za to aspoň na svatbu pozvete?"

„Hotov, doktore?" otázal se Sehnal místo odpovědi.

„Tak skoro, ale —"

„My přece jsme spolu dávno hotovi, tak že by vám tu již práce nezbývalo."

Doktor se uměl dobrácky chechtat, i když jízlivě přimhouřil očka. Snad sádlo změkčovalo těžký jeho rytem. Nezvedl se.

„Rád byste vrkal?" otázal se, poškrabuje laloch.

Než Sehnal odpověděl, otevřely se dveře, a vstoupil starosta. Přišel s úsměvem, ale hned se zamračil a všechen vypiatě ztuhl, vida společnost, jíž nečekal. Chvíli utkvěl nepřátelsky na Sehnalovi a odkašlal; nevšímal si, že nemocná prosebně k němu vzhlédla.

„Co chcete v mém domě?"

„Jsem v jejím bytě, ne u vás," odvrátil se Sehnal k oknu.

Marchan pokročil, poškubl rameny, po dvakrát otevřel ústa k příkrým slovům, ale doktor jej zadržel. I dal si říci, pokyvuje, že je nutno šetřit nemocnou. „Ale kompromitována by neměla být," dodával přece ještě k oknu.

Sehnal se prudce otočil. Oči mu žhavěly vztekem, ruce se chvěly, a hrdlo se mu zadrhlo. Násilně musil vyrazit falešným, selhávavým hlasem prvé slovo.

„Kdo ji kompromituje? Kdo? Já — nebo žitavský děvkař?"

Marchan zasupěl a odstrkoval doktora, jenž stoupl mezi ně.

„Vyveďte ho, doktore, chcete-li uzdravovat. Vyveďte ho, než nakazí morem."

Tonča zaúpěla na loži, vzepřela se na loket a ruku k nim vztáhla. Místo slov měla jen slzy, jež jí splývaly proudem do podušek.

„Bude opravdu líp, když půjdeme," dýchavičně nutkal doktor starostu ke dveřím. „Opravdu líp. Ublížíme jí. Pojď, přece nebudeš vyvolávat scenu, na to je hospoda — no, pojď již."

Podařilo se mu vystrkat starostu a přirazit dveře.

Sehnal stál bledý, rozechvělý posud na místě, jako by naslouchal, jak skřípla vrata a dvojí hlas se ozval venku. Tonča sklesla zpět a tiše plakala. Pavel neopustil svého místa u stolku v pozadí od okamžiku, kdy přišel. Teď hleděl na ni, jak tak vysílena zapadla do okolní běli, jak ruku ani nemohla zvednout ku hrudi a nechala ji bezvládně viset s pelesti.

„Nehněváš se?" zašeptal Sehnal, když ztichlo kolem vše a nebylo slyšet než vzlykavý, rychlý její dech. Přiklekl k loži, zvedl jí ruku, líbal ji a hladil, a nedbaje Pavla za sebou, mluvil k ní vroucně, jak nikdy Pavel posud neslyšel.

„Nemohl jsem jinak. Vždyť vidíš, obrátil jsem se, abych ho jen neviděl, ale nemohl jsem pak jinak. Pes! I po tobě se odvážil tím slovem štěknout. Byl bych ho nejraději zabil, a vidíš, jen jsem křikl víc, než jsem pro tebe měl. Ale ať ví, ať ví, na čem jsme.

Jen kdybys ty to byla nemusila slyšet, abys teď neplakala. Tak neplač přece, je po všem a je tak dobře. Neplač, horečka ti stoupne, neusneš, a pak v noci kdo tě ošetří? Služka jistě zas usne, a já tu nesmím zůstat. Zůstal bych, kdybys jen trošku chtěla, ale nesvolíš, ač ti nic není po lidech a po všem na světě."

Vrtěla hlavou odmítavě. I ruku mu vzala, již stále laskal a hladil, ale vrátila mu ji, když zaprosil a o Pavlovi řekl, před ním že smí být upřímná, on že je dítě, které je třeba sice bít, ale které neškodí.

Pavlovi bylo teplo při těch slovech. Cítil z nich srdečnou lásku, kde čekal ironii a zlobu.

„Smím k vám?" optal se a nepohnul se dřív, až ona hlavou kynula. Přisedl a díval se šťasten, jak si Joža hladí její rukou tvář, jak se po něm neohlíží a již ani nemluví, všecek rozněžněn. Usmíval se mu, a neustal, ani když k němu konečně vzhlédl.

„Nesměj se."

„Líbíš se mi."

„Dětem se vždycky líbí hlouposti," prohodil hlasem, jenž zase již byl zostřen a měl jiný timbr, procházeje semknutými rty. „Tedy vyjímal jsem se? Vztek, láska i alkohol mají stejný vliv, odstavují rozum a dávají mluvit t. zv. citům, zděděnému přežitku, který lze po čertech těžko amputovat; ale stojí to vždycky za práci."

Tonča skryla ruku, již prve líbal, a rozpačitě bloudila očima po stropě.

„Tak jsi měl mluvit s ním, ne s panem Dvořákem," prohodila a zarděla se, že mluví, že na sebe upozorňuje.

„Pavel má přece trochu jemnější kůži než on, a myslí ještě občas; milá, proto naň nekřičím, ač bych ho měl také bít. Co tu vlastně chceš? Mlčet? Nezabloudils? Zdá se mi, žes chtěl o patro výš."

Pavel se nevolně ohlédl po zdech, chápaje teprv nyní, že je na poště, že nahoře snad Heřma přechází a ví o něm, že je na blízku. Ale proto sem přece nepřišel. Popřel.

Sehnal se smál.

„Vidíš děcko? Zapírá. To z ohledu na tebe, aby ti ušetřil myšlenky na ně."

Pavel nepopřel po druhé a nevysvětloval. Bylo mu těžko slyšet o ní, tím tíže promluvit, nejraději by byl pohřbil v zapomnění, co bylo.

„Je vám velmi těžko?" otázal se expeditorky, aby odvrátil od sebe.

Sehnal se smál znovu, ale ona, nechápajíc Pavlovy obrany a zvyklá vycházet všem vstříc, šťastná, mohla-li radost komu způsobit i za cenu vlastního utrpení, vděčná za srdečný tón v jeho slovech, začala vyprávět ne o sobě, ale o Heřmě, jíž doufala se mu přiblížit nejvíce. A on sklonil hlavu, aby neviděla, jak jej pálí, rozrušuje, jak musí sbírat síly, aby vydržel.

„Už ne tak těžko, jako přede dny," pravila, „cítím se silnější a snáším samotu, které jsem dřív nebyla zvyklá. Dřív denně přicházela Heřma. To byly takové naše černé hodinky, na které jsme se, myslím, obě těšívaly. Přisedla ke mně u okna, a dívaly jsme se naproti k radnici, jak lidé vycházejí ze Zahrad i z vaší uličky, jak jiní

zacházejí, jak se tam stmívá nad střechami a pak i dole na náměstí; pomlouvaly jsme všecky, kdo nám přešli jevištěm, zvlášť když šli dva; slov jsme neslyšely, i připadaly nám jako loutky, jichž rukama i hlavou poškubuje nějaký neumělý principál. A když se stmělo docela, mlčely jsme. Tehdy se ráda mazlila. Věřil byste? Tak, mlčky, jen se ke mně přitiskla, třela si o mě líce, paže, ba někdy mě i líbala, ale zřídka po tváři, a stiskla mne, až zabolelo. Nevěděla jsem si s ní někdy ani rady. A z toho se zase vytrhla a zledověla nebo zdivočela nepřátelsky. Byla by mne i snad bila, kdybych to nebyla já."

„I ona?" sklonil se Joža. „Proč my všichni tě chceme týrat, Tončo? Jsi tak příliš trpná, že snad tě chceme přinutit k zlému slovu nebo pohledu aspoň."

„Ah ne," zavrtěla hlavou, „proč by to? Vždyť jsem ji měla vždycky ještě radši za to. Připadalo mi, že to dělá z nějaké mně neznámé bolesti, ne z vrtochu a z chuti týrat, jako ty. No nech, netiskni tak," bránila se, „ne tak moc!"

Povolil a prohlížel stopy prstů na ruce beztoho vybledlé.

„Vidíš," vyčítala mu dýchajíc si na ruku. „Co z toho máš?"

„Radost," šeptal Sehnal sevřenými zuby, „radost, že se ti mstím za slabošství a lásku k jiným, rozumíš? Ostatně, možná, i pro cos jiného," odvrátil se od ní. „Což vím?"

„Jsi jako ona," zarděla se Tonča, a sama mu ruku podala, ráda, že ji tiskne a líbá znovu.

Na Pavla padl stesk. Vzpomněl, proč přišel, ale viděl, teď že nebude mluvit o Marchanovi, aby nezabolel a nepřerušil chvíli štěstí, jež mu připadalo jako proud paprsků, prolomivší se černým mrakem; proto tak krásný, že hrozí v okamžiku zhasnout.

„I na ně tedy již Marchan sahá," pravil si. „Jistě je přesvědčen, že je hotov s ostatními, že drží již pevně osud všeho v ruce, i hledá „vedlejší záležitosti". A já teprve jdu proti němu, sám a sám tak pozdě."

Stesk na něj padl ze všeho, co viděl a slyšel.

Zvedl se tiše a odcházel.

A Sehnal za ním ještě s úsměvem v hlase zavolal: „V levo je síň, v pravo jsou schody nahoru."

Již se chtěl obrátit, aby vysvětlil, ale pak pomyslil: „Jsou šťastni, že mne mohou potěšit. Nač jim kazit radost? Je třeba v sobě se zatvrdit, jen s sebou probojovat svoje, když jsem tak sám a před bojem."

Na Marchany vzpomínal.

„Marchani!"

Stanul v prostřed náměstí zajat jich jménem, ba jich přítomností, již cítil skoro tělesně kol sebe. Vždyť kamkoli vkročil, všude byli.

Větrný, studený večer padal v noc. Přes zámek, jenž tu ležel beztvárný jako ohromný, černý balvan, přeléval se do rynku tlumený hukot parku. Pavlovi splýval s šumem krve.

„Marchani!" opakoval si, hleděe do sněhu. „Marchani!"

Přivřel oči, jimiž přešla lehounká závrať.

Sníh byl tak podivně modravý. A hukot v uších ho mámil. Připadlo mu, že vichr, jenž ho objímal, je Marchanova ruka.

Probral se násilně.

„Sen," mumlal, „těžký sen. To v parku vítr v holých haluzích. Ale podivno, kašna mlčí. A domy —"

Ohlédl se k poště. Upřel zraky na světlo dole v Tončině pokoji, a když tak viděl nad ním těžce ležet široce rozložený dům, zamrazilo ho.

„Marchani!" šeptnul a nebránil se klamu, jenž mu obloudil oči.

Dům rostl. Výš a šíř, zaléhal sousedy a rostl stále. A již neměl ani podoby domu, ale rýsoval se určitěji a určitěji v obří stín. Měl Marchanovu hlavu, chmurnou, dravou jeho tvář, jež nehnutě zírá do dálky. Roste stále. Od trupu oddalují se ohromné ruce, jež hrabivým hmátnutím sbírají vše na dosah ve svůj klín. Mizejí domy, náměstí, od kraje ke kraji — až k tomu skrčenému s tetiným vybraným krámkem, mizí radnice, zámek, kostel, vše a vše. Stín roste, a ruce se rozpínají vždy prázdny znovu. A již ani jako by nesbíraly, ale samo jako by se vše řítilo jim vstříc a zanikalo v hladových dlaních: město, Lhota, Cigánov, a řícení neustává, kraj kolem dokola, pole a lesy a louky a vsi — vše zaniká ve strhujícím víru.

Stín roste, pod jeho nohou hasne světélko, malé a ubohé, to v Tončině pokojíku.

Tma všude, jen oči v netvorné hlavě vysoko hoří.

Pocítil hrůzu. Upřely se naň, a ruka sáhla po něm, aby ho smetla v jednu hromadu se vším, z čeho rostou jeho nohy.

Vzepial se, ruce vztáhl, aby se obránil.

V tom zmizel přelud.

Byla zase větrná noc, do níž přerývavě se mísil pleskot vody v kašně. Světlo v Tončině pokojíku shaslo, Marchanův dům ležel zase mezi ostatními, stejně tmavý.

Přetřel si oči i spánky.

„Jsem sláb. Hallucinuji," pamatoval se, „a je třeba tolik síly!"

„Marchani," opakoval si, mysle již zase na obraz, a do stesku vkanula mu krůpěj strachu, který jej nutkal domů. Nevěděl proč, ale bál se o matku.

„Noc je taková smutná," pravil si, „a je sama doma, všecka beztoho sklíčena. Trpí, a o ní jediné nevím, čím. I na ni jsem zapomínal. Ubohá."

V prázdném krámě bylo světlo.

„Mami," zavolal do kuchyňky.

Nikdo se neozval.

Zúskostněl. Chytil lampu, vběhl do kuchyně; byla prázdná.

Skokem byl nahoře. Spatřil ji. Půl klečela, půl ležela u krucifixu, ruce semknuty nad hlavou, jež ležela na klekadle.

Znal tu posu. Viděl ji už kolikrát. Ulevilo se mu. Vrátil se tiše zavřít krám, mysle, že vstane, než přijde po druhé. Našel ji však posud na zemi.

„Ještě se modlíte, mamičko?“ zašeptal, skláněje se k ní.
Těžce zvedla hlavu ke kříži a zastenala: „Bože, smiluj se!“
„Již ne, mamičko,“ domlouval jí. „Už dost jste se modlila. Vstaňte, ať vám tělo nezmrtví.“
„Oh, kdyby, Pavlušo,“ vzdychala. „Kdyby! Ale ještě není naplněn čas. Do dna musím vypít. Nech mne. Jsem taková ubohá před tebou. Oh, Bože, smiluj se. Proč zrovna na něm mstíš moje hříchy! Pavlušo, odpusť!“
Byl dojat a rozlítostněn, když viděl, že prosí ona, kde by on měl kleknout před ní a kát se z minulosti.
„Co to mluvíte, mamičko? Co mi to děláte? Což nejsem už váš Pavluša, což mne už nemáte ráda? Pojďte, nechte modliteb, pojďte ke mně.“
„Antikrist se blíží,“ odvětila nehybně.
Znal význam toho slova v jejích ústech. Vzpomněl svého nejasného strachu, vzpomněl vidění — a zastrachoval se, aby skutečnost jakási s nimi nesplynula.
„Ďábel,“ prohodil tiše jako dodatek její věty.
Zachvěla se, zvedla se na kolenou a obrátila k němu pohaslé bázlivé oči; po dlouhé teprv pomlčce se zeptala: „Ty víš?“
„Cítím to,“ pokynul, „cítím — a vidím ho. Viděl jsem. Blíží se, mamičko.“
Sepiala ruce na jeho hrudi a úzkostliva šeptala: „Vidíš — je tu, je tu stále se mnou, pronásleduje mne. Jen když se modlím, odchází. Boha se bojí. Oh, Pavlušo, modli se také; jsi mladší, snad bůh pro tebe se smiluje nade mnou. Mně odpusť, dítě, už bude konec; pro věčnost mi odpusť.“
Padla zase na tvář a šeptala: „Pro věčnost, pro spásu odpusť! Bože, smiluj se.“
„Ale co já, mamičko?“ zaprosil skoro již se slzou v oku. „Mami.“
Hladil jí vlas, a aby sám nabyl odvahy, dodával jí síly.
„Jsme sami, mamičko. Koho máme, než vy mne a já vás? Ale máme se rádi. Proto budeme silnější, a nebude moci k nám, nebude, i to cítím a vím.“
Rozeštkala se na zemi.
Vzal ji násilím, zvedl ji a drže v náručí, stíral jí slzy a nesouvislými slovy těšil a tišil, sám slzy polykaje.
Sepiala ruce na jeho hrudi, hlavu na ně položila a jako dítě v matčině náručí se ukonejšovala. Cítila se bezpečnější u něho a aspoň tolik síly nabyla, aby vyznala, co mu tajila, bojíc se o jeho lásku, o každý i jen její vlásеček. Teď v jeho rukou zašeptala do slz: „Pavlušo, můj hochu, odpusť, zhubila jsem tvou budoucnost. Po druhé již. S jedné dráhy jsem tě sobecky strhla; aby mi nebylo teskno, přijala jsem tvou nabídku a ráda svolila, abys šel za mnou. Ano, ze sobecké slabosti. A dnes jsem tě připravila o poslední kousek jmění. Vidíš, pro tebe jsem otci vyčítala, a sama, sama? Pavlušo, odpusť.“

Vyvinula se mu z rukou.

Poslouchal vyjeven. Nechápal, ale vzpomínka strachu mu přišla. Rozhlédl se. Na stole ležel list. Nezvyklý formát. Chytil jej a přelétnul. Ruce mu sklesly. Směnka tety Rosy propadla, bylo tam psáno s počátku.

„Vy jste podepsala," pravil bezzvučně, „a mně jste neřekla."

„Náš domek už není náš — už nebude tvůj." Úzkostně k němu vzhlížela.

Pochopil. Přiklekl, hlavu jí do klína položil a řekl: „Bolí-li vás to, mamičko, pro mne, neplačte. Nač nám domek? I tak budeme."

Vzlykala bezslzně; vyschly jí slzy, spálily jí oči již.

„Ale já umru bez něho, Pavlušo, umru. Což mohu odtud odejít? Tu jsem byla doma, tu jsem se uměla ještě modlit — a jinde — Bůh je hrozný, nebudu moci k němu, a antikrist se blíží."

Slova její zase přecházela v blouznivou modlitbu, jak ji tisíckrát již volala ke kříži.

Pavel klečel zdrcen. Domek? Co kousek zdí. Ale matka s nimi hyne, mamička!

Uslyšel hukot jako ze zvichřeného parku. Oči ho pálily. Byl v nich opět vír, vše bortící a shlcující, jak jej spatřil na náměstí. Cítil, jak se blíží, jak zasahuje i jejich domek, plení dole krám a tu kol něho vše, až schvátil i mamičku a ovinul jej.

„Blíží se!" vykřikla v něm úzkost.

Matka omdlévala vzrušením. — —

* * *

Život ho postavil mezi žernovy. Pod nohy mu položil bídu, ubohost a malost, nad hlavu hrabivé násilí a touhu po moci, kol něho nasypal zrno z téže půdy vyklíčivší jako on, to matku, Sehnala i jeho Tonču, zástupy Lhotských a Cigánovských, a pak řekl: „Buďto zrnem, jež bude odráno o slupku a olámáno, ale přece nezničeno zcela, anebo křemínkem, o jehož hrany se rozjiskří kámen, na jehož tvrdosti se může odrazit, ale jejž i na prach může rozdrtit."

Viděl jasně a chápal bez úvah ty konce.

Přišel okamžik, kdy smírné, lahodné ticho mu připomenulo slova Teodorova: „poddat se všemu, najít dobro v utrpení a bolesti, je také rozkoš a štěstí, a je bez boje." A víc ještě přidalo než vzpomínku, tvrdilo, že není to pravda pro jediného Teodora, že to základ, na němž i on a všichni mohou k štěstí, že třeba se jen odhodlat, sklonit šíji, stajit se v sobě a čekat. Měkký byl hlas a svůdný a sliboval okamžitou úlevu a záchranu pro vždy. Hovořil k ochabujícím silám, a Pavel cítil, jak radostně by ulehl, zrno k zrnům, zavřel oči a čekal.

Ale byl to jen okamžik. Když pohlédl kol na svoje, na žernov nad sebou, a pomyslil na zítřek, daleko odhodil vábení.

„Ne, jde o život, nuže, na život a na smrt. Postavím se a neskloním, raději ještě ruce vztyčím, abych uspíšil náraz. Než bolest,

která zachraňuje kusý život, raději bolestný boj o celý. Pro mne není poddání ani ústupu. Chci zápasit, byť tisíckrát více bolestí mne čekalo, chci, třebaže nevím ještě cíle a účelu vlastního života, třebaže o to slabší přijímám útok, chci, protože mne tam nutí touha a tušení, tam že mohu najít perspektivu svých cest.

Půjdu, třeba sám jediný.

Půjdu i za cenu nezdaru. Nesmějí zvítězit bez odporu.

Půjdu s nadějí, že snad strhnu s sebou jiné, že změním měkké zrno v křemení, na němž se rozstříkne i násilí i moc.

Půjdu!

Za matku nejdříve, za ubohou z nejubožších, abych jí vrátil život a duši. Matička milá! O mou lásku se bála, pro mne tesknila, ač její kořen to vlastně se vyrvává z půdy. Má matička milá, zdětinělá lety utrpení, slaboučká.“

Pohlédl na ni. Usnula již, schoulena, že jí byla hrstečka na loži. Do hněda vyplakaná víčka bolestně se odrážela od popelavé, rozryté tváře a zbělelého obočí.

Vztáhl ruku po listu a četl znovu o protestu směnečném. Všiml si jednoho, co prve přehlédl: směnku protestovala záložna, nikoliv Marchan. Ano, byl to onen jediný, celkem nepatrný případ, jehož se starosta zbavil takto. Předvídal konce a nechtěl se v místě střetnout bezohledně s člověkem, jenž byl příliš veřejný, příliš sympatický a na nějž v jistou dobu i trochu počítal. Uhnul raději a skryl se za neosobnou bytost oddaného výboru, jenž přijal směnku, ač zněla na obnos, jenž stěží byl kryt majetkem. Vždyť i Marchan ručil, to stačilo. Co bude dál? Výbor věděl, o to že se už Marchan postará.

Okolnost, že se starosta vyhnul přímé ráně, dodala Pavlovi odvahy. Jednak myslil, že tu musilo být něco respektováno, jednak věřil, že jednání se záložnou mu bude snazší než s ním samým. S ním se chtěl rvát, jakž mu tu mohl přijít o úsluhu či dokonce o pomoc. Nevěděl ještě ani určitě, čeho to bude potřebovat, neznal majetku matčina, neznal směnečného práva, ničeho zkrátka; jen jedno věděl, že chce předejít prodeji domku.

Ptal se ráno matky, ale odpovědí byly mu vzdechy a prosby a jakés nejasné přiznání, že majetek sotva stačí splatit tetin dluh.

Šel přímo k radnímu Kvardovi, místopředsedovi záloženskému. Nepotřeboval mnoho výkladů; věděltˇ vše, jen tomu se divil, že Pavlovi zůstalo vše tajno až do včerejšího večera. Paní radňová pokyvovala hlavou, jako by říkala: „Tak, tak, mnoho starostí o cizí záležitosti, to hynou vlastní. Taková neprozřetelnost!“

„Radu?“ usmál se stavitel tvrdě a vyložil jasně stav: „Váš domek za to nestojí. Mně jako staviteli ne. Komu by se hodil svým prastarodávným zařízením, může ho zaplatit, ale kde ho hned najdete? Tu v městě není.“

„Ale o to je mi právě,“ namítal Pavel, „že nechci domku pozbýt; pro matku. Lpí na něm, zahubilo by ji to. Chci jinak nějak pomoci. Lze přece nějak dostat peníze.“

„Ovšem. Na hypotéku; to nedostanete, protože nemá dost ceny; anebo na osobní záruku. Máte člověka, který vám uvěří, který vám do slova ty peníze dá na pár let?“

„Proč by dával? Vždyť mu domek dá záruku, a já úroky.“

„Jaká záruka, když je vázána na život vaší matky? Takové obchodník nepřijme, jen veliký, veliký přítel. A úroky? Počítal jste, kolik to je? Směnečné jsou veliké, a vám bude ještě ke všemu matku živit, nejen sebe sama. Jaké služné máte? Pro jednoho je to hladová suma, ne tak pro tři, protože úroky dobře zastanou třetího.“

„Jsem zdráv a mohu pracovat vedle školy, dovedu vydělat i jinak. Píšu —“

Zarazil se u toho slova. Bude psát, až bude třeba na úroky? Zhrozil se toho a pocítil i odpor k obrazům, jimiž jednou chtěl získávat Heřmu, teď peníze. Ne, tak ne, raději jakoukoliv jinou robotu.

Kvarda se ušklíbl a neřekl ničeho.

Pavel zaražen seděl a myslil. — Úroky, živobytí, — opakoval si slova radního, — ano, jak tedy bylo možno doposud? Odkud matka či teta splácela úroky? Vyslovil to. Kvarda se rozesmál. Kývnul na ženu, aby odešla, a pak se k němu naklonil a shovívavě ironicky pravil:

„Jaký jste ještě nevychovaný chlapec — pane učiteli. Marchanovy úroky! Myslíte, že niťařka dluhuje již po leta čtyři tisíce? Myslíte, že je celé strávila? Tak nerostou dluhy, milý pane, — a u Marchana tuze, tuze dobře rostou, on je zná pěstovat. Jsme beze svědků, mohu vám to říci“ — přitlumil hlas — „a také to, že kdyby měla být záložna nějak zkrácena, že v tom mu nepolevím, ne, nepolevím, to mu předložím. A mohlo by se lehko stát, protože dřevař má na domek zálusk pro svůj nový ševcovský obchod. Oh, ti se vyznají. Ti se vyznají.“

Pavel poslouchal, a víra v úspěch se v něm lámala; hodil na váhu poslední svůj plán. Těžce s přemáháním.

„Jsem učitelem zde. Budu postupovat, — a jsem konečně člověk ne ošemetný. Přátelé — kdo z nich má, aby mohl pomoci? Ale záložna sama. Mohla by na můj slib a podpis, na mé síly udělat to, co říkáte, že by mohl kdosi? O nic by nepřišla, jen by počkala; toť vše, co bych od ní chtěl. Mohla by?“

Kvarda se naň ostře podíval a po chvíli se otázal:

„Chcete po mně přímluvu? Či abych vzal jaksi odpovědnost za budoucnost na sebe?“

„Ne po vás — po celku.“

„Kdo to navrhne, bude zodpověden.“

„Sám to udělám.“

„Ale musíte mít předem souhlas všech, jinak padnete.“

„Pokusím se ho získat.“

Kvarda pokyvoval zamračen a přecházel dlouho, než dopověděl konec.

„Zkuste to. Je třeba okamžitě, protože směnečné právo nečeká, to žene rychle. Poradil jsem vám, co jsem mohl, vidíte; dobrou

vůli mám a jsem vám přítelem. Jedno vám pravím: Budu pro vás hlasovat, když najdete pro sebe většinu, protože, jak pravím, Marchan má chuť na váš dům; je blízko Lhoty, má komory, krám, byt hodil by se na sklad i na jakousi kancelář budoucí jeho fabriky. Jít proti němu první, to znamená znepřátelit si ho — a to po mně nesmíte žádat. Jsem stavitel, oni rozhodují o mostech, o silnicích, šlo by zkrátka o mou kapsu, a já mám rodinu, študenta. Kdyby sám Marchan souhlasil, to ovšem byste nepotřeboval ku mnohým chodit. On váží za polovici."

A maje patrně dost hovoru, který ho stále hrozil zaskočiti a v nemilou situaci přivésti, změnil tón v dobrácký a útěšný.

„Tak vidíte, pane učiteli, pomoc přece je. Jsem přesvědčen, že Marchana získáte, vždyť vás pozval na traktaci, to něco znamená, — a pak i přímluvčího byste možná měl blízko — no, no, no, já nic neříkám, já jen tak myslím. No, přeju vám šťastného pořízení."

Pavel na odchodu se ještě vyptal, kdo je ve výboru. K Marchanovi nechtěl jít; věřil, že najde pro sebe i bez něho většinu; vždyť to byla celkem taková maličkost a taková dobrá věc; vždyť přece jsou lidé a pochopí.

Radní Novotný ho vyslechl, neklidně se ohlížeje a vrtě, a pak ho rozpačitě poprosil, aby se nehněval, že se na to poradí se ženou, protože je to náramně vážná věc. Pavel se zarděl za něj a stejně netrpělivě pak čekal a přecházel, říkaje si: „Žena — snad má víc rozumu i citu; jen kdyby byla poslouchala. Že jsem nešel k ní. Jen, aby už to bylo, ještě je jich tolik, kterým musím zase všecko říci, všecko velice široce a raději dvakrát, protože těžce myslí; jen aby už to bylo."

Konečně se pan radní vrátil, šťastně se usmívaje.

Pavel si vydechl, tak byl úsměv hezký.

„Víte," pravil chytrácky. „Kvarda to dobře řekl; když budete mít většinu, budu pro vás; no, to se rozumí, vždyť jste přece náš pan učitel, a měli jsme u vás Edáčka, to se rozumí, to beze všeho, tu je ruka na to."

„A sám prvý byste hlasu nedal?" otázal se Pavel zdráhavě.

„První?" ošil se, „ne, to bych, myslím, nemohl, protože, však mě znáte, nerad se tlačím do předu, aby se neřeklo tak anebo tak, že snad pro trochu peněz; první ne, ale jak jsem řekl, rozhodně jsem pro vás."

Byl zklamán, že oba předáci, oba radní, se vyhnuli. Ale vzmužil se, říkaje si, že Novotný je budiž k ničemu, Kvarda chytrák, a že snad jsou vedle nich i přímí lidé, kteří by si troufali za něho promluvit. Když je však přehlížel, byl na rozpacích. Znal je všecky, ale žádného přátelsky a žádného jaksi povahově. Byli stranou, nevystupovali, leda jako část celku anebo ve věcech, kde si jich nevšimnul. Měšťané — mohl říci o těch z města, sedláci — o těch ze vsi, nic víc.

Zamířil k prvnímu nazdařbůh. Nezastal ho doma.

Šel k druhému.

Vyposlouchal, poškrabal se dýmkou na čele a lhostejně rozhodl: „To je Marchanova věc. Směnku tam dal, my ji vzali, když řekne tak nebo tak, uděláme to. To už je vždycky tak. Marchan to může, my ne, my tomu ani tak dopodrobna nerozumíme, to je to."

Víc říci nechtěl, a když Pavel ještě něco vysvětloval, obrátil se ke kamnům, vyklepával dýmku a dal se do hledání tabáku. —

Jiný se na něho pořouchle usmíval, přisvědčoval horlivě, ale odbyl ho na konec, že až se na to přeptá Marchana.

Horko polilo Pavla.

V Marchanovi tedy ústí všecko — viděl jasněji a jasněji — bez něho, proti němu není člověka, není odvahy! A k němu? Ne. Raději očistec nových návštěv u neznámých a lhostejných, raději trním škodolibých a útrpných pohledů a řečí k člověku, jenž by byl i bez Marchana člověkem.

Míjeje tetin krám, zarazil se. Na ni nikdo ani nevzpomněl, ač ona vlastně byla všeho původem. Proč by jí neřekl, zda by se nechtěla také o věc starat, proč by měla vyjít tak bezstarostně, když on musí vypíjet hořkost ponížení za její chybu a snad i za její špatnost. Byl hněviv z toho pomyšlení. Našel ji v krámě schoulenu u žhavých kamínek. Měla brejle na čelo zvednuty a krátkozrace se usmívala. Vstala, když uslyšela zavírat dveře a pokročila k pultu stále s tím bezvýznamným úsměvem. Už jí snad tak na líci uztrnul.

„A, to jsi ty," zarazila se, poznavši ho.

„Dostala jste dopis ze záložny?" optal se.

„Ba dostala. Nechce čekat ani směnku prodloužit, lichvář! Kde mám vzít najednou tolik peněz?"

„Co tedy počnete?"

Pokrčila rameny a rozpačitě se usmála.

„Víte přece, že matka podepsala," vzkypěl Pavel tím úsměvem.

„Vždyť nikoho bližšího nemám," lítostivě řekla. „Tak ke komu jsem měla jít?"

„A nevíte, co bude, když nezaplatíte?"

Usmála se opět tak.

„Pro boha vás prosím, kam jste všecko dala?"

„Co bych prodávala, kdybych nenakoupila?" zeptala se v naivních rozpacích.

Bylo mu jí líto, jak před ním stála zkormoucena, ale když domyšlel její odpovědi, hněv v něm vzkypěl zas. Tak prostě vzít cizí peníze a sníst je, ano, prostě sníst je! Vždyť nemá v krámu již ani za desítku zboží.

„Jděte se aspoň o novou půjčku postarat," vynutil ze sebe, mírně se.

„Oh, nepůjdu," lekla se, „nepůjdu, hochu. Kdo pak mi půjčí? Matka již nemůže, a cizí?"

„A co bude tedy pak? co bude pak —?" křikl, nemoha se ovládnout.

Ustrašena ucouvla, zachytila se police, s níž spadlo pár krabic;

byly prázdny. Podívala se na ně a náhle vypukla v pláč, a sbírajíc je i zavírajíc vzlykala: „Co si jen počnu, co si jen počnu!“

Zastyděl se, že křikl na sobecky zdětinělou stařenu, že vůbec k ní šel, moha předvídat výsledek. Utekl. — — —

Ještě od posledního měšťana výboru odešel s nepořízenou. A tu se ho zmocnila zuřivá houževnatost. Již se ani nestyděl, že jde prosit, že bude musit vykládat o bídě, o matčině zoufalosti, o svých silách, jež nabízí zástavou a na prodej; nebál se ani pohledů, vyhýbavých řečí, ničeho. Zuřivě chtěl dojít konce, i dal se ostrým krokem do Hradiska.

Silnice byla po straně utlapána, uprostřed proříznuta do žluta vyhlazenými kolejemi. Klouzal tu i tam. Nedbal však, neohlížel se ani po kraji, jak je skvělý všecek v utvrdlé, pomrzlé běli. Šel, a když vystoupil na vrch z městské kotliny a nikoho neviděl před sebou, rozepial zimník a rozběhl se. Běžel a běžel a neustával, ač bylo těžko utíkat; cítil, jak mu kůže horkem botná a vlhne, jak se pomalu pot slévá v krůpěje, a jak srdce pracuje stále namahavěji. Udychtěn zmírnil krok, když již hruď vypovídala, šel a opět se rozbíhal.

Hradiska došel do nachova zrudlý. Nedbal. Vstoupil k starostům.

Zavedli ho do nízké šeré světnice malých okének, jež asi dávno nebyla otevřena, takový zkyslý a spotřebovaný vzduch tu byl. Jej přímo zalknul. Potřeboval čistého, plíce pracovaly příliš mocně. Musil se usadit a chvíli vydychovat tíž, jež mu lehla na hruď.

„Jako by vás honili,“ poznamenal starosta, velký, hranatý muž, příkrých rysů, ale přímého pohledu. Pak seděl a čekal mlčky, až Pavel mohl mluvit.

Tomu dodaly jeho oči naděje i důvěry, takové byly určité a nevyhýbavé po mnohých dvojakých, slabých a tupých. Řekl mu přímo všecko, i svoji strast s pány měšťany.

Starosta odplivnul a přisvědčil: „Chamradina — až na Marchana. To je silný člověk. Vás dusí? Nejste první ani poslední. Ale u vás mu nezazlívám — u nikoho, kdo toho zaslouží. Vy nejste dobrý člověk.“

„Co pravíte?“ vztýčil se Pavel. Nechápal toho z plna, nemohl toho srovnat s tím, jak si již v duchu jeho řeč rozvíjel.

„Jste z těch, kteří svádějí a kazí mladé lidi. Proti víře a církvi mluvíte.“

Porozuměl, odkud to vítr vane. Ale chtěl se bránit, chtěl i proti tomu neočekávanému útoku se postavit, protože mu bral člověka, konečně člověka, který stál pevně, mluvil tvrdě a přímo, beze strachu.

Nedal mu dál vyčítat, sám se rozohnil a vyprávěl. O Teodorovi a přátelích, o schůzkách, kde pravda se mluví i o bohu a náboženství, ale řeči, jimiž může i tak dobrý kněz naslouchat bez pohoršení, jako je páter Kalina.

„Je slabý člověk,“ vkrojil se starosta ostře. „Má posvěcení, hodný je, slouží bohu poctivě, ale na vás je sláb. Na hřích hůl.“

Pavel nepolevoval. Již ne o lidech, ale o sobě mluvil, o dobru

a zlu, ba i na svou mladou krisi přišel, tak věřil, že tento člověk nezastřeně pochopí a rozsoudí, že musí uvěřit v jeho poctivost. Nestyděl se hájit, jsa přesvědčen, že zde se rozhoduje osud.

Starosta vstal prostřed řeči a odmítavě mávnul rukou.

„I tu mluvíte proti bohu. Ani slova pro vás nepromluvím. A matce řekněte, že chybovala, když vás takhle vychovala. Zaslouží, co zrovna má.“

„Trest boží, mamičko,“ zasmál se zoufale Pavel.

„A přece se nevzdám,“ upial se k poslední naději, když vyšel na mrazivou náves, „ještě je zázrak možný.“

Nešel silnicí, namířil do Loučan přímo přes pole, aby se nemusil vracet na daleké rozcestí. Klopýtal přes zoraniska, zapadal do zavátých příkopů, zacházel stranou, kdykoliv se zamyslil a nehleděl k cíli, pak se stáčel zpět, až konečně došel. Ptal se po prvém. Sedí prý v hospodě. A druhý? Sedí s ním, pijí litkup s několika sousedy; už mají asi všichni v hlavě.

Byl by vykřikl bolestným hněvem.

Ale odvážil se i tam za nimi. Stůl byl do kolečka obsazen, a všecky oči, jež se k němu obrátily, plavaly již v opilé vláze.

„Pozdrav tě bůh, kamaráde,“ křikl naň ten, jehož hledal. „Kdo chce pít, patří mezi nás. Zavdej si!“ Napřáhl k němu sklenici a vysvětloval stolu: „To je pan učitel ze Žitavy, hodný prý pán, ale dloužky, dloužky, směnečka. Páni to znají. Eh, hehe, ale směnečky jsou potvory, hehe. Teď jde pít na zlost. Tak se to patří. Pojď!“

Pavel se beze slova otočil.

„A hlele,“ udeřil soused sklenicí, „i v žebrotě si seká pána.“

Zklamán a roztrpčen vlekl se k městu. Mohl se stavit u Karla, ale nechtěl hledat přátel. Co by u nich našel, a co jim přinesl? Byli svými strastmi zaujati a neznali slov, jež by uzdravila; jediný snad Teodor. K tomu však se bál, aby nemyslil, že musí pomoci, ač sám stěží uchraňuje trosky pro svoje. Bylo by mu bolestno z rozporu, a to mu nechtěl způsobit.

Nezbývalo mu, než vrátit se k jediné, jež musí přijmout bolest nezdaru, k matce. Když tak na ni vzpomněl, jak asi úzkostně ho čeká, jak se vysiluje modlitbou, a když ustane, jak se zase nadějí křísí, slza mu zalila oči. Stanul. Nemohl domů, nemohl přinést zklamání, to bylo nad jeho síly — cítil.

„Ale co? co?“ tázal se zoufale.

A neodvratně, zvolna, ale jistě přišla mu odpověď: „Je ještě jedna cesta — poslední. K Marchanovi.“

Ucouvl před ní, zakolísal, ale za okamžik se pohnul. Nešel domů. Byl odhodlán i k poslednímu.

Marchana nenašel na poště. Byl tam nový úředník, jehož si přibral, když najal velkostatek, a ten ho poukázal nahoru. Šel. Dal se ohlásit. Uvedli ho do známého pokoje.

Ale místo starosty tu byla Heřma.

Nepohnula se z okna, neodvětila na pozdrav. Nedíval se na ni, ale bylo mu, že si jej posměšně měří, a hněvivý stud mu polil

tvář krví. Byl by nejraději beze slova odešel, ale vzpomněl matky a zůstal.

Heřma neodpověděla ani na dotaz jeho po otci. Přešla mlčky od okna k pianu, aby mu byla tváří v tvář. Vyzývala ho dráždivě a jitřila.

Chápal, i neodvrátil očí, snesl její pohled, ba přistoupil k ní blíž, zcela blízko, jak stával někdy, dokud mu byla její přítomnost rozkoší. Teď nepociťoval ničeho takového, ale bál se, aby se mu nezastřely smysly, aby nezatemnily to, co chtěl jasně a určitě říci Marchanovi, bál se, aby náhlé pohnutí nitra nesmetlo mu kterés slovo, krom něhož nechtěl dát Marchanovi jiného, aby snad nenabyla jeho řeč jiného smyslu, než jedině směla mít. Přišel k němu ne se poddat, než pokusit se o dohodu. Proto chtěl konec tomuto setkání, cítě, že není posud nenávratně mrtva minulost v něm.

„Zdá se, že je vám do hry, slečno?"

„Jako vždy," přerušila ho.

„Ale přišel jsem výhradně k panu starostovi, a nemám kdy — ani chuti."

„Jako vždy," opakovala, a úsměv její se stal vábivým.

Přistoupila těsně k němu, že musil vdechnouti její vůni.

Ustoupil a hněvivě se otázal: „Proč to?"

Zasmála se dlouze, podivným tichým smíchem, a přistoupila zase blíž.

Zvedl ruku, aby ji stavil, a ona ji uchopila.

Vytrhl se a vzrušen vypravil ze zaťatých zubů: „Heřmo!"

Její tichý smích se vrátil, ale nabyl takového přízvuku, že by ji byl udeřil v líce; takového lstivě výsměšného.

„Ještě jste můj, pane," pravila zvolna, „ještě jsem vás nepropustila, a proti nám — Marchanům — není odporu."

Obrátil se k vedlejšímu pokoji.

„Tam je moje světnice," zastavila jej a sama šla ku dveřím, ohlížejíc se po něm výsměšně, „tam se nikdy nemluví o dluzích."

Vložila tolik jedu do hlasu i pohledu, že pronikly všecku jeho bytost. Ale nevyvolaly nenávist v něm; zdálo se mu naopak, že roste v něm vášnivý výbuch. Vzepřel se mu, a Marchan mu pomohl rychleji zvítězit.

Vešel chladný, odměřený, skoro netečný.

Usedli a Pavel, zmaten ještě minulou chvílí, stísněně vypravil prvou větu: „Jedná se o směnku, pane starosto."

„Pro vás?"

Zachmuřil se, cítě ve schválním nepochopení již budoucí odmítnutí. Ale přemohl se, vyložil vše, co dnes již desetkrát. Mohl sledovat Marchanovu tvář, ale zůstala stejně netečná, krom toho, že sevřel zuby, tak že spodní čelist vystoupila i vkloubení její na líci a dodala obličeji ještě dravějšího výrazu.

„Byl jste u některých pánů —" poznamenal místo odpovědi.

„U všech."

„Smím vědět, jak soudili?"

„Nebyl bych přišel k vám," pravil Pavel přímo, „kdybych byl u nich našel pomoc. Oni půjdou s většinou, totiž s vámi."

„Mně jste nedůvěřoval. Váš kruh a vaši lidé vůbec nevěří, že bych mohl někdy dobře jednat."

„Bylo by, myslím, zbytečno popírat to."

„A přece jste přišel," obrátil naň studený a pronikavý pohled.

„Ano, nerad, ale nesměl jsem nepřijít. Matčin život lpí na výsledku mých kroků."

„Krásně řečeno, je vidět, že jste spisovatel."

Pavlovi zhořklo to slovo odporně, ale mlčel. To nemělo co dělat s jeho účelem.

I starosta mlčel jakoby přemýšleje. Pak zvolna rozvíjel slova, a pohledem je takřka vbíjel v jeho pozornost.

„Nevěřím, řekl jste, a po mně chcete, abych uvěřil ve vás. Jiného důvodu totiž není pro váš návrh. Podivno. Ale mluvil jste přímo, proč bych nemluvil já? Byl bych schopen dopustit se tak neobchodního skutku, ale ne nazdařbůh. Chci důkaz vaší pevné přímosti. Slyšel jste, byl jste přítomen, když mne váš kollega Sehnal urazil."

„Neadressoval ani jediného slova přímo vám."

„To je právnicky řečeno, ale on přece řekl všecko mně. Na slově nezáleží. Vrah, děvkař, zloděj — je všech stejně schopen."

„Splácel pouze váš útok."

„Nebyl mu také přímo adressován."

„Ale platil mu."

„Vidíte, že obé je pouze dojem. Čí bude svědky podepřen, ten bude v právu. Dosvědčíte?"

„Vy se ho chcete zbavit —"

„Připouštím. Musí pryč co nejdřív."

Pavel již nemyslil na Sehnala, ale na Řehákův a Řehaččin případ a na expeditorku. Viděl ji bledou, strachem se chvějící, slabou, pohlédl na smyslné, hrubé rty starostovy, a vzpříčilo se v něm vše proti němu.

„Myslíte daleko," pravil starosta, jako by četl, co šlo jeho duší. „Nejde mi o nic víc, než abych se ho sprostil."

„Pro větší bezpečnost dole," pravil Pavel bled.

Marchan nehnul ani brvou. Nechal slova minout.

„Bestie!" křikl Pavel a vskočil.

I Marchan vstal.

Portiera se rozhrnula, vstoupila Heřma. Oči jí blýskaly jako otci.

„Vy jste řekl?" pravila, a hlas její zvonil jako ocel o kámen.

„Ano, ano, a řeknu zas, před vámi, na rynku třeba, aby nebylo nouze o svědky."

Zírala za ním, prudce odcházejícím, a pak se obrátila k otci: „Toho mi tu ještě necháš, snad se setkáme." Oči její neplanuly mstou — — — — — — — — — — — — —

Pavel stroskotal, ale vzrušen závěrem nepomyslil na význam konce, až když vcházel domů.

Matka stála ve dveřích, vyhlížela ho.

„Měla přece naději," pochopil a sklesl. „Měla naději a rozbil jsem ji."

Dívala se na něho, jak se příliš dlouho obíral dveřmi, aby se nemusil k ní obrátit. Pošklublo jí to víčky, mlčky se obrátila a vlekla se ku svým modlitbám.

Nepřistoupil, aby ji potěšil. Neměl síly lhát.

Zůstal u dveří a díval se do pusté bílé zdi naproti.

Ale pak ji vzal, odvedl nahoru a do noci se o ni staral jako o dítě — — — — —

Přišli za nimi dva lidé, aby přinesli kousek soucitu, Ema a Teodor. Ema, svěží a mladistvá, slzela a nedovedla víc než utéci, když se vyplakala. Teodor zestaralý a všecek žlutě průsvitný, přinesl úsměv a tichá slova, jichž pouhý zvuk již hladil a tišil.

Pavlovi řekl: „Život vám dává opravdu bouři. Ale jen jí se dochází klidu."

Pavel zavrtěl hlavou: „Bouř vzněcuje síly. Snad bych byl zašel, kdybych byl zůstal tak na mělčině passivně ležet, otupěl bych. Teď, Teodore, vím, že musím dál a půjdu zas do bouře, sám ji zavolám, nebude-li jí, protože cítím stále jasněji, jak jen v ní mohu najít svou cestu. Jen co přenesu matku přes vír, v kterém se o ni bojím. Je už blízko, blizoučko. Blíž než vánoce. Ach ano, pak bude Štědrý večer, Štědrý den —"

IX.

Z nádraží vyběhli úprkem dva studentíci, ohlédli se v pravo, v levo, a nevidouce nikoho, kdo by je čekal, rozběhli se po silnici a nezastavili se až u mostků. Tam teprve udýcháni se ohlédli, jak daleko nechali všecky za sebou. Menší, s beranicí přes uši staženou a homolovitě završující jeho zardělou kulatou tvář, ještě si poskočil radostí a křikl z plna hrdla do zadu: „Na zdar!", pak se šťastně rozesmál, že budou první doma, první na svátcích. Druhý se jen blaženě usmíval, a naslouchaje zadýchané jeho radosti, vykračoval dlouze a co nejrychleji do návrší k sýpkám. Byl by nejraději přeletěl ještě ten kus, tak ho zlákala představa teplé světnice, domácky vonící. Dávno vzpomínal již té teplé vůně, nezvyklý ještě ovzduší cizoty; pro ni, pro vzpomínky na ni dostal včera pětku z latiny, což mu teď bylo lhostejno, ba naopak dodávalo ceny příštím chvílím. Nemluvil o tom, ale cvalík poznal asi na něm všecko a nic nenamítal, že musil každých pět kroků poklusávat, aby mu postačil. Dělal to bezděky, vzpomínaje také na stůl, jak na něm stane kruh kouřících hrníčků kol bábovky, oh, tak plné hrozinek.

Byli skoro u sýpek a dali se již zase do běhu, když teprve hlouček ostatních studentů se protáhl a rozčlenil v skupinky na ohbí před mostky. Poslední vysunuly se dvoje sáně. Prosmykly se kol nich, řinčíce v pravidelném klusu rolničkami, zabalení hoši zakřikli jim ještě pozdravy a skrčili se pak do kožichů, houní a slámy. Pak se skupiny roztáhly ještě šíř. Čím větší byly a čím větší hoši, tím hlasněji hučely.

Asi uprostřed šel Váša, vytáhlý, pobledlý septimán, s kollegou Richardem Kvardou, synkem pana radního. Kvarda byl čilý, snědý hoch; teď si furiantsky kráčel s papiroskou v prstech, ironisuje městečko, „takovou kvočnu s kuřaty bázlivě přičapnutými k zemi, aby jen jen něčí komín netrčel výš a nebyl nápadný“. — Měl dosti pravdy v tom obraze; byloť vše nízké, v šířku rozsedlé, i ten kostel s rudou bání, pruské piklhaubně podobnou, a s věžemi nedovršenými.

Váša se unaveně usmál. Což to stojí vůbec za zmínku a za pozorování? Taková seschlá skořápka zaschlých dušiček?

Ale Richard nedbal; odpukl šedý mrak a rozvíjel svůj obraz: Ženou se také pod kvočnu, na chvilku se ohřát v oteckém náručí (rozesmál se při tom, vzpomínaje tlustého, ne dvakrát něžného tatíčka), přikrčit se trochu ke skrčeným, aby neodvykli pro budoucnost.

„Myslíš, že se těším domů?“ ozval se Váša. „Ani dost málo. Není tam nejen myšlenky, ale ani volnosti, abych se mohl věnovat svým. Zhrozí se mne. Matka se pokřižuje a bude plakat, tatík se nevlídně zamračí a jistě udělá mravoučné kázání. Ale když pomyslím, proč! Snad že nepůjdu do kostela, nebo postit se nebudu, aneb dokonce řeknu nějakou bezbožnost, jako že třeba je nutno zlo, aby mohlo být dobro. Lapalii nějakou řekneš a máš půldne v pekle. Abys raději utekl. A hovořit? o čem? Jsme dva různé světy, je zbytečno je spojovat. I knihy jsem nechal doma. Jedu sem jako do vyhnanství. Na velkonoce nepřijedu, vymluvím se na práci, a potom na prázdniny — ví bůh, co bude potom; nejraději bych odjel někam dál, abych byl po celý rok kryt.“

Kvarda si pohvizdoval lehce a usmíval se.

„Tak tragicky to zase neberu. Nač? Dva světy jsme, pravda, ale co na tom, srazíme-li se? Ať se pohnou naši drazí, beztoho by jim ztuhly klouby. Z toho si nic nedělám. Nevídáno! Kázání! Dám se jim do smíchu nebo udělám strašně učenou přednášku, a je. A dá-li se mamka do pláče, prohlásím, že mám nervy, že to nesnesu, a že zkrátka jim po mých řečech nic není atd. Což konečně naznají a nechají mne být. Tak to chodívá vždycky.“

„Jak chceš a umíš,“ pokrčil Váša rameny. „Já komedii nehraji, ač celý život vlastně nic jiného není. Nesnesu zkrátka citové komedie. Přejedly se mi. Animální přítěž. Nepůsobí nikdy rozkoše — a lidé mají být přece jen tvorové rozumní a život si zpříjemňovat.“

Kvarda se vesele zasmál. Přisvědčil tomu poslednímu. Zatáčeli právě za mostky. Náhle se odmlčel, natáhl dýmu, že upálil cigarettu do konce, a odhazuje ji, zeptal se jako mimochodem: „Kdo to jde naproti? Zdá se mně —“

Váša vzhlédl, jak se rozestoupil houfec studentíků a propustil dívku, smekaje a pozdravuje hlasitě. Zarděl se poněkud, pak sice hledaně povzdychl, jako by s ramen nepříjemnou tíži shazoval, ale přece vraštil rozpačitě čelo.

„Erna Horáková," dodal Richard za chvíli a ohlédl se šelmovsky po něm. „A ty, zdá se mně, nejsi ani spokojen."

„Hlouposti," uťal mu vtipy Váša. „Také přítěž seschlé skořápky."

„Cože? Ema? — Buď jsi — Eh, já hlupák!" Ťukl se do čela a smál se a nic nedbal, že se kamarád rozčiluje a cosi chce vysvětlovat. „Víš, z toho si nic nedělej, Vášo! Proti věci nenamítám nic, jen proti klassifikaci. Tak přísný být nemusíš, vždyť dovedu také oceňovat."

Váša vzdychl po druhé a zlostně odplivl.

„Nerozumíš! Proti osobě konečně také nic nemám, ale proti faktu. Je zbytečný — a nevkusný; protivný."

„Že jde — naproti?"

„Nechme toho. Je třeba si nachystat úsměv překvapení a nějakou pitomou frázi," dodal ironicky.

Ale Richard tvrdošíjně neustával a mluvil schválně hlasitěji, aby ho, možno-li, slyšela.

„Možná ostatně, že jsi trochu domýšlivý. Což nejde-li naproti?"

Váša raději neodpověděl.

Ema necítila zimy, když vyšla dnes na procházku. Předvídala všecko možné, proto opatrně již po kolik dní chodila v tutéž hodinu proběhnout se sem, promrznout, jen aby nenápadně mohla přijít i dnes. A teď se usmála dvěma prvním klukům, kteří do ní vrazili, jak zahýbali úprkem do ulice, usmála se těm zamotaným v saních, jednomu z terciánků v největším chomáči popleskala po tváři, když procházela, a byla ráda jejich smíchu, pozdravům a pokřikům. Vášu uviděla hned a zapomněla se pro něho podívat obvyklým kruhem po vsích, vyhlédajících z metloví holých korun. Všimla si jen, že je ku podivu vysoký, že jde mdle houpavým krokem s kýmsi, po kom jí asi nic není. „Aha, Richard" — poznamenala si, zardívajíc se trochu radostí ze stálého blížení.

Váša, zdálo se, byl by přešel, kdyby ho bezděké stanutí Emino a Richardovo nebylo donutilo také stanout. Ale teprve krok za ní se obrátil.

Ema přeslechla Richardovu otázku, překvapena Vášovým pohybem. Rychle přelétla jeho mrzutou rozpačitou tvář a zarděla se do temna, nad tím, že stanula, že vůbec šla. Když Kvarda opakoval otázku, usmívaje se s porozuměním, šlehla ještě jednou po něm pohledem, a jak by také náhle něco chápala, pohodila hlavou a s úsměvem odpověděla, že na procházku, jako vždy. Ani prý se nenadála tak „příjemného a veselého" setkání, akcentovala hlasem i rukou. Ovšem nebude zdržovat ani je — ani sebe.

„Měla jste nás poslouchat právě před chvilkou, jak se těšíme domů, byla byste neříkala o zdržování," navazoval Richard, tvrdošíjně se usmívaje.

„Opravdu? Na krásné se přece všichni těšívají."

„Na krásné!" ukousl krátce Váša.

„Domov o vánocích není —?"

Pokrčil rameny.

„Pak se všem nedivím. Není-li to, není nic; nejméně už —“ Odmlčela se a za okamžik zcela již škádlivě dodala: „přece vás, myslím, zdržuji nekrásnou věcí. Raději —“

„Víte co?“ vpadl Kvarda, „galantnost sem, galantnost tam, udělejte výjimku, provoďte nás, ano?“

„Proč ne?“ pohodila bujně hlavou. „Ale nepůjdu uprostřed, abych nepřekážela.“

„Fráze!“ zamrzoutil Váša, kterým to škubalo, aby vpadl a přenesl hovor k sobě.

„Nechte ho,“ odmítal Richard, vytahuje cigarettu. Poškádlil, nechtěla-li by, a mluvil a mluvil, jako by nebylo přítele na světě. Nechal ho jít zbytečného a podrážděného, ironisuje jeho sotisy, jimiž občas vypadl z mlčení. Ale Ema, pozorujíc jej při všem povrchním šplechtu, smutněla znenáhla v sobě a jen mocí se donucovala, aby dohrála, co začala. Prvotní nápad, že Váša jen z rozpaků před třetím se maskuje, rozplýval se jí. Vycítila, že je něco hlubšího mezi nimi, a to ji roztesknovalo. Představovala si vše jinak, tak zcela jinak!

V jedné chvíli při jeho poznámce vzpomněla dopisů, přestávky v nich, naprostého odmlčení, a bylo jí náhle tak smutno, že zapomněla Richardovi odpovědět.

Byli za sýpkami; cesta se dělila, a Kvarda se odtrhl rychleji, než se Váša nadál, aby ho mohl zadržet. Byl tomu rád i nerad.

„Vášo,“ zašeptala Ema skloněná a zardělá zase.

Zachvěl se — a nevolně pokrčil rameny, jako by chtěl opakovat: „citová přítěž.“

„Hněváš se? Udělala jsem něco hloupého nebo zlého?“

„Ženská otázka!“ zabručel. „Jako by padalo na váhu, co se stalo. Nic není v podstatě hloupé a zlé, teprve v poměru.“

„Snad, — ale hněváš se přece.“

„Ne,“ odbyl ji. „Netrap mne zbytečnostmi. Nevím, co po mně chceš, tak co mám vysvětlovat? Je mi prostě trapno.“

Zastavila se, zahryzla se do rtu, aby potlačila slzu. Stanul také.

„Nejdeš?“ optala se, vzhlížejíc poprvé k němu, co byli sami.

Byla podivně krásná, jak jí prozářila bolest, láska, naděje i odříkání líce. Viděl to a bezděky pokročil k ní.

„Tedy se tě nebudu ptát, ale chceš-li, poslouchej, Vášo. Psals mi takové divné psaní naposled. Nevěřila jsem mu, ani tobě v něm, protože jsem cítila za tvými slovy něco jiného. Víš, myslila jsem tak čistě žensky, že se ti něco stalo, že jsi smutný a že ti moje psaní přidávají jen smutku, protože ti nerozumějí. To jsem si myslila. Nahledala jsem se, jak bych Ti uhodla, jak bych se ti přiblížila, ale mlčels — a pak jsem přestala také. To byla zcela vnější náhoda. Byla jsem příliš zaměstnána zdejší bídou. Ale věř mi, nemohu za to, musila jsem dělat. Bída je tu taková strašná. Kdybych byla tušila, že se pro to pohněváš, byla bych noci třeba nastavila.“

„Nač to?“ zamával odmítavě rukou. Citové hnutí již zase v něm domřelo. „Co tu bída? A co je to všecko sub specie aeternitatis? Nerozumím tomu, a nechci rozumět. Nebylo bolesti, nic se nestalo,

napsal jsem jen pravdu; což všecko je zase marné mluvení, protože nic neznamená. Abych ti zase já řekl pravdu, tedy: Rozum je duše, Emo. Cit je pouhý atavismus, který je třeba vyplenit, chce-li člověk vpřed. Dovedeš-li to, můžeme mluvit spolu dál; proč ne. Ale nesnesu — zdá se ti to tvrdé, vím, ale nemohu jinak. Přestaňme raději."

Šli mlčky kousek a mlčky se zastavili v uličce nad parkem, jenž v bílém podkladu kvetl černými stromy a řídkým proutím křovin, větrem oklepaných.

Ema se zachytila několika jeho slov. Nemohla jich hned pojmout, jak ji překvapila. Teď dumala o nich, ne o jejich souvislosti, ale o obsahu, jejž jaksi cítila za nimi.

„Vášo," obrátila se pojednou prosebně k němu, „tys byl nemocen, nebo něco jiného těžkého se ti stalo."

„Ne."

„Ne?" protáhla smutně jeho slovo. „A jiného mi nemůžeš říci?"

„Proč?" mračil se.

„Chtěla bych aspoň slovo. Ba ani slovo, jen jiný hlas. Ale to je zbytečné, říkáš. Nehněvej se. Ale teď jdi sám, ano? Možná, že bych — jdi již, jdi."

Vzhlédla k němu vlhce a krotce, prosebně a oddaně, že zase se zachvěl a chtěl ji vzíti za ruku, oslovit ji po staru Emčou a říci něco bezvýznamného, co by hřálo v tom okamžiku. Ale odvrátila se rychle a odběhla zpět na silnici. Chtěl zavolat, vyjít za ní, ale jen nerozhodně poškubnul knírkem, jenž začínal v koutcích pučet, a obrátil se k náměstí, huče pro sebe: vanitas — unsinn. U kostela se ještě obrátil, ale neuviděl jí, a bylo mu toho líto, což si okamžitě vyčetl.

Druhého dne byla Ema stále na nohou; snášela a chystala na ten den, a podařilo se jí získat zásoby až podivuhodné, z nichž po čtyři dni nerozdala ani špetky, aby byl za to Štědrý večer štědřejší. Těšila se na nadílku jako na součástku svého štěstí; vždyť to bylo poprvé, co mohla dávat mnoho, byť ne ze svého, přece aspoň svou prací. Ale včerejší setkání vzalo kus radosti jejím cestám po nejopuštěnějších místech. Ne všecku, bylať ráda, že se může vyčerpávat něčím dobrým. A tak chodila, ale místo se smíchem a veselím, jež vždycky dávala nádavkem, chodila dnes tiše a vážně, hotova poslouchat nářky a postesknout si i poplakat tu a tam.

Včera se doma namyslila až do únavy o Vášových slovech, ale nemohla jim najít rozřešení, totiž vysvětlení, jež by znamenalo smír, úlevu, konec smutku anebo aspoň naději. Nic, nic než chlad a bezdůvodné zcizení.

Mamička viděla, že není svá, dobře to viděla, pozastavila se, poptala a pohladila bolavou hlavu, ale s úsměvem. Jí se přece nemohla svěřit, aby poradila a pomohla pochopit. A k Pavlovi nemohla zajít, aby si požalovala, protože byl již podvečer, a to on teď sedával s matkou, aby její smutky tišil, jež vždy k večeru ji přepadávaly.

Odložila návštěvu na druhý den, doufajíc tajně, že jí pak ani nebude třeba, že Váša ráno přijde a jediným pohledem vše zahladí

jako slunce svým úsměvem jarní přeháňku. Jen aby tu jiskru nezadusila, vrhla se s ránem do práce a běhala, aby nemusila myslit. A jak plynuly hodiny a jak marně se vracela domů, zda nepřišel, jak marně vyhlížela do ulic, zda jí někde nevyjde naproti, tak se rozesmutňovala, že jí až známí v chudých svých děrách nepoznávali.

Když zatápěla u Loukotů, aby Matouškovce trochu polévky mohla navařit, když šukala v tmavé síni, pořádajíc ji, všimla si nemocná, jak je dnes tichá, a zeptala se. Co jí měla říci? Musila leda vzdech překousnout, aby stavila další otázky, a musila vynutit ze sebe něco jako veselý rozhovor, ale nevydržela již. Nevrátila se již domů. S košíkem rovnou zamířila k Dvořákům. Musila to se sebe již shodit.

Zastala starou paní v krámě jak obvykle a zaujata sebou ani si nevšimla, že za posledních několik dní, co jí neviděla, sešla v hotovou stařenku skleslou. Vlas jí posivěl, hlava se přiklonila k hrudi, tvář byla prožloutlá a hlouběji svraštělá, oči v spálených důlcích hleděly choře a namahavě; všecka se třásla slabotou. Jakž by ne, vždyť jí krátce před tím prodali domek, prodali ve veřejné dražbě i se zařízením krámu. Jí zůstalo jen něco toho nábytku nahoře — a zvěst o dobrém srdci Marchanově na rozloučenou. Když prý kdos na něj přihodil, snad, aby jí trošku pomohl, dobrácky poznamenal: „Chcete jí pomoci, vyháníte mne výš. No, dobrá; potřebuji domek a nepustím ho, ale abyste se nemusil namáhat, sám přidám ještě stovku.“ Všichni pochopili výstrahu a umlkli; domek byl jeho. A aby dovršil své dobrodiní, dovolil Pavlovi, aby mohl stěhovat matku až po Novém roce a svátky přebýt ještě ve svém. Musil to přijat, protože ležela; a byl i rád; mohlať matka potom ještě po kolik dní dolů, do krámu se loučit s každou přihrádkou, s každou drobnůstkou.

Chodila. Tak ji tam zastala Ema se starodávnou otázkou na rtech.

„Je doma, je,“ tiše přisvědčovala, „ale nepotěší vás dnes. Jsme smutni u nás. Stále je smutno, jako by již byl mrtvý v domě.“

Zdálo se, že pláče, ale neměla slz, jen oči se zakalily a víčka sebou bolestně škubala.

Ema polekána přiskočila, vzala třesavou její ruku, a jak ji teď pozorně spatřila, zděsila se.

„Je nemocen?“

Stará zavrtěla hlavou: „Všecko hyne, všecko. My také, ale člověk předrží mnoho. Musíme přečkat i to. To bolí. Vidíš, děvečko milá, již tu sedím nadarmo. Ale musím, stýskalo by se mi. Jak teprv po ostatním! Zahynout na ulici, v cizím, je nehezké; ani smrt asi člověka nenajde, a když, zabolí pro hněv. No, nehněvej se, děvečko milá. Nemám si komu postěžovat. Pavluša je také zubožen, můj hošík milý; již ho ani trápit nechci svým nářkem. Mlčíme. A to je mi těžko.“

Ema byla příliš dnes blízka pláči. Zaslzela lítostí, ale víc pro větu, jež jí nejhlouběji vnikla: „nemám si komu postěžovat.“ Také neměla. A přece chtěla odejít a zamlčet svoje bolesti; vždyť slyšela, jak je Pavel zubožen. Ale matka ji tišivě pohladila a pobídla za ním,

aby viděl, že přece všichni nezapomínají. To by byla nechtěla, aby myslil, i vyšla.

Seděl nad papíry a počítal. Opustil je, když vešla, a bylo vidět, že je tomu rád.

„Nezapomněla jste ještě?“ vítal ji.

„To víte, kdykoli vás potřebuji — ale ne, tentokrát vás jdu potěšit. Stavila jsem se dole, vaše mamička plakala, i o vás říkala —“

Máchnul rukou a odvrátil se, vida zase před sebou stát, s čím zápasil již do únavy. Ale přece se vrátil s otázkou: „Co říkala o mně?“

„Že trpíte. — Mohla bych vám pomoci?“

Podívala se tak laskavě a důvěřivě naň. Zapomněla, že je asi slabá na pomoc, že se jí může jen usmát, zapomněla, že vlastně chtěla jeho pomoc pro sebe.

Usmál se opravdu. Tak srdečně, že nelitovala prostého slova a nestyděla se za ně.

„Chtěla byste?“ ptal se tiše.

„Ráda!“ odpověděla rozehřáta a chtěla říci ihned ještě něco dobrého, i nezastavila se. „Ani nevím jak, ale vím podle sebe, jak člověk touží i jen po slově třeba, aby se svou bídou nezůstal sám. Já třeba —“

Zarazila a zarděla se, jak by byla již již zavadila o svou bolest, tím více, že cítila jeho upřený pohled.

„Něco jste mi přece chtěla, Emčo,“ pravil tiše jako prve.

Zapřela, ale vzhlédnuvši k němu, zarděla se ještě krvavěji v rozpacích a přiznala: „Ano, ale byla to hloupost, nic to nebylo, jako vždycky. Nemluvme o tom. Raději o vás, ano?“

Usmíval se, tak že se musila znovu a znovu rdít.

„Tedy hloupost? Ale povíte mi ji přece. Tak, abych zapomněl na jiné, ano?“

„Ne, ne!“ bránila se, „vždyť by to bylo — víte, chtěla jsem k vám pro radu, nezapírám, ale dole jsem si umínila, že neřeknu, protože by to bylo příliš sobecké. A teď se mám zpronevěřit? Ne.“

Odmlčeli se na chvíli.

„Váša již přijel?“ zeptal se pak najednou.

Poškubla hlavou, zasmála se v krátkém pohledu naň a setřela slzu, jež jí vpryskla do smíchu.

„Ano, ano, chcete-li —“ vybuchla pak, „ale nehněvejte se na mne, nemohu za to. A poraďte mi, můžete-li.“

A pověděla mu vše.

Jak je smutna už od těch dob, kdy jí dal poslední Vášův list.

Pamatuje se ještě? Bylo to tehdy, když počaly městské zmatky, když starého pána chtěli zastřelit. Pročetla je a byla z nich nadobro zničena, chtěla za ním přijít poradit se, ale téhož večera mluvili u Teodora o vnitřních utrpeních, a ona pochopila, že by to její bylo maličké vedle jejich, i zatajila raději dech a mlčela. Stálo ji to mnoho bolestí, protože dopisy byly takové, dělej co dělej, nerozuměla jim, a když poprosila Vášu o výklad, neodpověděl jí a neodpověděl ani později, ač psala tak, že lépe a vroucněji neuměla. Vůbec jí nepsal od té

doby. A včera byl strašný, když přijel. Buď byl patrně velmi, velmi nemocen nebo — nedořekla své myšlenky.

A když Pavel mlčel, zabrala se do včerejška a pověděla o setkání i rozmluvě, zardívajíc se, kde se příliš blížila svým nejhlubším hnutím.

Poslouchal vytrvale beze slova a pak se po listu poptal, po tom, jehož nečetl. Měla jej sebou.

Četl:

„Čekám s trpkým, nechutným svraštěním nitra a počítám dny i hodiny. Vzrušuji se blízkostí vždy okamžiku, který obrat může přinést, toužebně mu spěchám vstříc a srdce rozpínám, vždy však klesám, ve tvář udeřen jízlivým smíchem prázdnoty a zklamání, jež chechtají se satyrsky. Jen čekat! Jen čekat, milý zlatý, snad dá bůh či ďas — a čekat hezká věc! to získá pevná povaha a stuží se, tož čekat jen! — —

Dobrá!

Čekám tedy, když je třeba tak. Smích otupělý mi sedl v líce. Svět hezký leží pode mnou a popraškem se bělí, rudne posledním mdlým paprskem, jejž vyhořelý slunce trup pouští v pláně bezvládně. Vrány se chytají zoufale za holé pně a rvou kůru v hladových záchvatech plíživého moru lednového. Žalostní. — Eh, čekat jen, drahoušci, čekat! Bude dobře snad, jen trpělivě čekat dál! To tuží zdravé síly. Tož čekat — se mnou čekat dál! Dobrá, dobrá!

Čekáme.

Zmítáme se v zápasech, jež vyssávají hruď. Těch paprsků mdlých se chytáme a zoufáme. Když mine záchvat horečný, pak sklesnem, hlavu níž, a mudrujeme cynicky: vždyť jsme mladí a leccos sneseme. Jen čekat zas a zas. Trpělivost dobrá, dobrá, dobrá!“

Zde byl list přerušen a dopsán snad později, protože písmo pozbylo zlobné tvrdosti a stalo se chabějším.

„Chtěl bych být hotov se svým životem,“ psal Váša dále. „Zahodit všecko: stesky, smutky, radost, žal, lásku, nadšení! Žít hotov životem a zřít jej za sebou.

— — — — — — — — — — — — — —

Ostatně, to vše jsou poslední citové záchvaty; nutno se s nimi rozloučiti, jako se vším, co poutá a tíží. Dopisuji-li jakési staré zlomky a posílám ti je, tedy jen proto, abych ti řekl: udělej také tak, a bude dobrá, dobrá.

P. s. Poe byl konečně rozumový lyrik; to by mne trochu omlouvalo, kdybych o to stál. Není však třeba. Anathema!“

Pavel četl a nezůstal nedotčen. Patheticky vypjaté city i slova vyvolala mu vzpomínku na sebe sama, na obdobnou formu života a jeho výrazu.

Byl tehdy při dráze ještě, na maloměstské stanici. Trochu dál byla od města a trochu větší než zdejší. Lidé ho trýznili svým životem, příroda za to zrovna lákala do svých samot; byly blízko nádherné borové lesy, protrhané pláněmi chudých polí, ale nekonečné ve svých nepravidelně vržených pásech. Protoulal všecky volné chvíle

i v krásných dnech, i v plískanicích a sněžných bouřích, hotov jsa v nich třeba uváznout za cenu vytržení ze života nádražního. A nešel-li, zavíral se. Samotařil.

Tenkrát mu vyrostly staré touhy literární z gymnasia, které za vojny byly skoro zcela zasuty, a začal psát. Takové tesklivě vášnivé sceny. Mnoho jich popálil a pohodil, ale jednou, když pocítil touhu utéci, prchnout na vždycky, vybil se z napětí tak, že sbalil dvě črty a odeslal do Prahy.

Prvé dny potom žil jako v horečce. Chvílemi by se byl políčkoval, že tak lehce dal své jméno do ruky komus neznámému, který je může veřejně hodit na posměch, chvílemi zase snil nejzávratnější sny o vítězné bitvě, o slávě. Myslil, že hned v několika dnech dostane odpověď, ať již takovou či onakou. Když minuly, a nic nepřicházelo, ocitl se v takovém postavení, že napsal verše, skoro podobné těm Vášovým výkřikům. Čekal. Všechny pošty vítal, prohlížel, do města běhal do spolku, aby prohlédl redakční listárnu nejen ve svém časopise, ale ve všech, jako by i v jiných se mohl dočísti posměchu. Nešlo nic. Dvakrát by byl málem zavinil neštěstí na trati. Konečně si řekl ve střízlivém okamžiku, že je blázen, že redaktor prostě rukopis pohodil a neodpoví, a že je marno čekat nejen tento prvý úspěch, ale vůbec jaký. A tak resignoval. Přestal se toulat, zavírat, vyléhal v kanceláři nebo v nádražní restauraci, naslouchaje denním žvastům a klepům, přestal chtít zmizet a začínat jinde. Péro zahodil a byl by se stal skoro vzorným úředníkem, kdyby z netečnosti nebyl vyváděl zase jiné chyby.

To se mu vybavilo jako rychlý sled obrazů a jako všecky vzpomínky na překonané smutky naladilo smírně. Již již chtěl vykládat Emě o sobě i o tom, jak každá doba mladého studentstva má svůj druh strašné, hluboké víry v kterous suggestivní individualitu, jež určí směr myšlení i skutků, pokud se nedospěje k vlastnímu jádru. Chtěl hovořit, ale přítomnost byla příliš prudká a vetřela se v okamžité jeho zklidnění.

V divném, nelogickém skoku připadla mu Heřma; snad proto, že v obrázku nádražním se mu kmitla i drobná postavička Lízina. Jediné jí zůstalo z minulého smíru: nezjitřený klid, jenž mu dal mluvit nevášnivě, ač byl zcela změněn směr myšlenek. Měl by odhadovat a určovat duši Vášovu? Odepřel.

„Lidé jsou neproniknutelní, Emo," pravil. „Znáte vy mne a já vás? Myslíme si to, a hle, kdyby náhle vyvřelo, co někde v nás utajeno a nám samým neznámo, zalekneme se, nepochopíme rázem, protože příliš jsme přesvědčeni, že se známe, příliš určitý obraz jsme si o sobě nakreslili, a nesneseme, aby se v něm objevila chyba nebo neúplnost. Nechtějte to, Emo, bolí příliš takové zklamání, a bolí vinou naší, ne vinou lidí. Chtějte Vášu poznat, ale nevěřte, že jste poznala, když pochopíte dnešek. Já ho neznám. Vím jen o něm mnoho; snad proto jsem bezděky spoluvinen i vaší bolestí, vždyť jsme jej vlastně tvořili spolu. Vyrostl nám náhle jinak, než jsme

doufali a chtěli. Dnes bychom falšovali zase, třeba jinak, ale jistě nesprávně.“

Mluvil o něm a myslil na Heřmu. Kál se z čehosi.

„To je snad pravda,“ řekla si ona smutně, „ale to jsem, myslím, nechtěla. Teď již sama nevím, co jsem chtěla.“

Vidouc jeho nezvyklou opravdovost, vzpomněla svého úmyslu.

„Beztoho by bylo marno chtít po něm útěchu,“ myslila a neptala se již dál, pokynula mu jen, že věří a rozumí.

Ale když odcházela, přece si vzdychla lítostivě; dole polaskala starou paní a šla zase roznášet Štědrý večer chudým; usmívala se ve všech dveřích, aby nikdo nepoznal, že posmutněla a zvážněla, ač se měla těšiti na Ježíška, který i jí doma za zády pracoval, a měla se těšit na Boží hod a celé svátky, v něž dala sobě i svým drobkům prázdno, protože si je představovala krásné a šťastné jako dítě, a chtěla je mít pro sebe a — pro Vášu ovšem. A zatím...? Vzdychla po každé, když vzpomněla včerejška, dneška, a pomyslila, takový že snad bude i zítřek, Boží hod a každý den.

* * *

Jsou dny v roce, jež jsou dost silny, aby daly svůj ráz lidem a jejich životu, ba i přírodě skoro. Takovým byl Emě Boží hod. Den slavnostní, jasný a povznášející tělo i duši. Takový mnohokrát prožila, a když o Štědrém večeru uléhala, přála si, aby byl zase.

Den učinil pro ni opravdu, co mohl. Procitnul slunný, tvrdě jiskřivý, a když v něj poprvé zvony udeřily, hlaholily také stříbrněji než kdy. A kdo mohl, spěchal vpojit se v ten vznosnější souzvuk. Nebyli všichni sic tak zjasněni, ale živější jistě všichni, tak že záhy sváteční ráno kypělo všude.

I za obvodem vnitřního města bylo to patrno, aspoň přílivem z venkova, jakž teprve ve čtvrti starousedlé, v Míšeňské ulici, na obou ryncích, které byly tepnami i srdcem jejím. Vycházeli synci i slečny děvčata, tu a tam i holení staří. Domy se prázdnily, zůstaveny jen těm, již v kuchyni se starali, aby krása dýmného oparu vítala všecky, kdo z okolních zvýšených planin se blížili; za to ulice oživovaly a náměstí se plnila.

Páry se hloučily, hloučky postávaly na ujetých a udupaných silnicích, nejvíce před hospodou a židovskou kořalnou. Tam se přetřásaly události týdne, vyhlíželi se příchozí, kteří se buď přidali, či kohos urvali, či prošli svátečně upiati, čekajíce na pozdrav. Nejkritičtější a největší roj byl před česnem židovým. Tam odtud bylo vidět k radnici, k zámku, ke kostelu, skoro i na druhý rynk.

A bylo se také čemu dívat. Včera se přestěhoval Marchan do zámku, aby byl při kancelářích, aby byl stále po ruce, a „aby bylo vidět, čím že teď je“, jak dodávali jízliví přátelé. Dnes přešel již dvakrát na radnici, na poštu a zase zpět na zámek, postávaje na nádvoří, kde byl tak pěkně patrný se všech stran. Pak vyšla i Heřma, sjížděli se adjunkti, zkrátka, mísilo se staré divadlo s novým, jehož herci byli divákům blízci, těm u kořalny tam příliš žluči blízci.

Roháč zmodralý, ale přece nezapiatý v dlouhém, plápolavém kaftanu, poklepával na tabatěrku, přetíral zbytečně nos ještě modřejším šátkem a řečnil o staré a nové šlechtě, o úpadku lidstva v demokratické židovství a jiných krásných věcech. Dával si líbit vtipy, ba sám přidával, mžouraje hladově očima po těch, kdo vcházeli neb se vraceli se samečkem v ruce. Přihlazoval rozpačitě řídký vlas, a vida, že řeči a okolky nepomohou, nížil se k nearistokratickému: po vtipech vyžebral si kalíšek. Inu, nebylo peněz, bída sedla na všecky, kdo byli hozeni za vodu, i na takové starousedlíky jako on; vždyť i tabatěrka byla prázdná, a proklepával ji, čiře jen aby ošidil nos. Dařilo se mu, a třeba ironickým sebeopovržením doprovázel každý hlt, zahřál se přece, ba i tabatěrku naplnil, byl lid podrážděn novým divadlem, jež silně připomnělo rány, i staré, zjízvené, i nedávné, jichž nositelé také tu postávali zlověstni a zalévali je horkou vodou zapomenutí.

Váša Prus vyšed z domu, díval se cize na vše. Glossoval to sumárně „nevyhnutelnou mizerií okolí“ a hleděl být co nejlhostejněji a nejdříve mimo linii, již sledovalo nejvíce očí. Ohlédl se také po nádvoří a spatřil právě Heřmu, jak se pružně, plavně nesla, těžce oděna a zdobena kožešinou. „Krásná žena,“ skonstatoval, sklouzaje po její postavě, a zarděl se bezděky, když déle utkvěl na poprsí, štíhlém pase a linii boků. Odháněl od sebe vtíravou myšlenku a odehnal ji také, ač to opět doprovázel poznámkou o moralitě zvyků a nezvyků.

Sešel pod radnici k parku. I tam bylo živo nedělním ruchem mladých, již si sem zvykli chodit v létě v zimě přede mší, zvlášť bylo-li pěkně a bylo-li co nápadného, co mohlo býti pastvou očím i jazykům aspoň na chvíli mezi klepem a vtipem. Dnes bylo jiskřivo a svižno, i bylo živo i na kluzišti, ač nebývalo jindy v neděli, kdy nebylo studentů. Tam se zastavovaly dvojice a trojice děvčat a hochů, kteří se posud neodvážili ojediněle se spojovat a hledali ještě styky hromadné, tam procházely se i párky vyslovené již a tvořící se ještě, tam bylo na hrázi nejrušněji.

Vášovi nebylo právě vhod množství, ale nechtěl mu vyhnout, aby nikoho nepřehlédl; hledal tak trochu Emu, aby se s ní domluvil.

Včera pochopil, že nechce naprosto s ní přerušit, jak se odhodlal. Jak ji uviděl, zviklaly se úmysly a vrátila se touha; jediné, čím ji omlouval, bylo, že musí Emu vybavit ze šosáctví, z takové jakési „rozplihlé Dvořákoviny“, nekulturní a nemotorné, nechutné.

„Povznesu ji k sobě,“ pravil si, „pokusím se pomoci jí, aby dohnala, oč rychleji jsem se já rozvíjel, a bude možno s ní zase mluvit, ovšem věcně a rozumně.“

Proto šel do parku. Uviděl ji hned. Stála s Ploni Prachařovou a Richardem Kvardou, ale nešel přímo k ní. Zastavil se na okraji kluziště a zadíval se na několik bujně tam rejdících hochů. Lítali jako zdivělí, pokřikovali, spínali se v řady, a bylo na všech pohybech znát jistou obhroublost a hranatost docházejících klukovských let.

Z jejich zástupu se utrhl Frantík, a mávnul kloboukem, prudce se rozehnal k Vášovi.

„Nazdar, pane Pruse," vyletěl k němu do hráze, nemotorně podvracuje nohy na bruslích. Usmíval se jaksi příliš šťastně, nevěda, co by ještě řekl krom svého pozdravu. Stál zardělý a díval se hned na Vášu, hned za sebe na led.

„Jezdíš, jezdíš?" s vysoka se optal Váša po chvíli.

Frantík se rozřehtal. Zbožňoval ho a byl rád každému jeho slovu.

„Kruhy umíš?"

Přikývl a zubil se zase.

„Tak ukaž!"

Otočil se, poskočil dolů a nemoha si honem srovnat v hlavě, jak na led, zda prudce celým tělem, či zvolna, sedl plnou tíží, až mu klobouk poskočil. Rychle se zvedl a nedbaje smíchu nahoře i dole, křikl, to že neškodí, to že nic není, a již se kasal na kroužky, nakláněje se násilně sem a tam a bortě je v podivné nestvůry; ale aspoň nebyly rovné, to stačilo.

Všecka hráz se v té sceně ohlédla k Vášovi, a když se obrátil, věděl již, s kým se právě uvidí. Vždyť ji cítil stále vedle sebe a myslil víc na ni než na Frantíka před sebou. Vyšli mu opravdu vstříc, Ema právě tak rozpačita jako on. Na ní byly rozpaky patrny.

„Že se ukážeš," vítal ho Richard bodře. „Kdes byl včera celý den? Snad jsi nestrojil stromeček?"

„Možná," procedil přehlíživě a obraceje se k Ploni, aby nemusil mluvit hned s ním ani s Emou, vynutil ze sebe otázku, o níž si ovšem současně řekl, že je hříšně hloupá: „Na procházce? Ještě se tu nezapomnělo na staré povinnosti?"

Ploni se dobrácky usmívala. Byla všecka taková dobrácká (trochu husa, klassifikoval ji Váša ihned), nepříliš krásná, poněkud širokých úst a velkých předních zubů, jichž však neskrývala.

„Jaká povinnost, když nás to těší," odpovídala.

„Jistě — každá stará povinnost konečně těší," dodával netrpěliv již, „musí těšit, aby se nezprotivila dřív, než se najde náhrada. Náhradu je tu těžko hledat."

I Kvarda se usmíval.

„Čert ví, proč se všichni dnes smějí," mrzel se Váša. „Je dnes tak zvláštní den?"

„Tomu se říká filosofie, slečno Ploni, abyste věděla," poučoval Richard. „Z Prusa se stal totiž letos filosof."

„Ale! To musí mluvit stále učeně?"

„I kdež! Kam by to přišel. Prostě uznává všechno za hloupé a směšné, vlastně ne směšné, ale k zlosti, protože je pořád nakvašen. Moudré je, jen co je vzhůru nohama. A obracet vzhůru nohama, není přece tak těžké."

„I jděte, vy!" zadurdila se a odvrátila.

„Ale, ale? S tělocvikem to nemá pranic společného, slečno Ploni."

„Již jsi se vymluvil?" zastavil ho Prus. „Strašně rád se bavíš na cizí účet."

„Stará milá povinnost, Vášo! Ale to nic,“ udobřoval ho ihned, „půjdeš s námi kousek do parku?“

„Jiného asi nezbývá.“

„Budeš-li dělat drahotu, oželíme tě. Takhle to uděláme. Já se slečnou Ploni napřed, vy dva dávejte na nás pozor; jste rozumnější.“

Byl tomu obratu rád i nerad; rychle ho posunul, kam by se byl sám bůhví jak dlouho odhodlával, ale vystavil ho současně významnému smíchu slečny Ploni, která se polo srdečně a polo ironicky ptala, neměl-li by se pořádek obrátit.

I Ema byla ráda. A přece jí bylo těžko vpravit se do hovoru; připadala si zcizena při něm; byl vyšší a bledší, ostřejších rysů kol úst a pronikavějšího pohledu. Kdyby se byl nezměnil, kdyby připomínal doby, kdy tu spolu chodívali, snad by byla zapomněla prvního setkání, ale tak žilo ono, a nebyla pravdiva minulost.

Mlčela. I jemu vadil předvčerejšek.

„Mohlo ho nebýt —“ myslil.

„Tak příliš pozor dávat nemusíte,“ šlehl po nich Richard a dodal, aby jim posloužil počátkem:

„Půjdeš k Markovi? Také půjdete? Chodívala jste pilněji než my.“

Přemáhajíc rozpaky obrátila se Ema poprvé k Vášovi.

„Půjdeš? půjdete?“ opravila se hned zardělá.

„Proč mi vykáš?“ zarazil se.

Oči jejich se setkaly; její byly vyčítavé.

Rozzlobil se na sebe, že je takový nepřirozený.

Ocitli se na rozcestí. Richard s Ploni byl i hodně napřed, honili se; ona utíkala, on za ní, házeje po ní sněhovými koulemi. Krčila hlavu, výskala, pak prchla za křoví, a za chvilku zmizeli oba.

„Tomu se říká přátelská služba,“ ušklíbl se Váša, když osaměli.

„Jsi-li jí nerad, nemusíme ji přijmouti.“ Setřásala s křoví sněžné chomáče.

„Chtělo by se ti dětinství?“ otázal se.

„Proč ne?“ Zvedla k němu plně oči. Až ho do rozpaků přivedla. Tak to nechtěl. Vůbec nechtěl mluvit o tam těch a o takových věcech, ale o sobě. Ale to ona je vinna; stále má na mysli jakés hlupotky a jemu vstříc nevyjde. Kdyby to nebyla ona, kdyby neznal radosti, jakou s ní míval, a kdyby neměla tak hezkých očí v krásné tváři, nechal by toho.

„Emo“ vynutil ze sebe.

Pokročila mu vstříc dychtivě čekajíc. Tušila, že chce něco říci, a toužila již po tom.

„Emo, rád bych ti moc věcí vyložil, ale zdá se mi, ne, počkej, to by mne odvádělo od vlastního. Nepsal jsem také proto. Je těžko říci, když — víš, cítím v tobě jiný svět, a myslím, že bys mi nerozuměla.“

„Ale chtěla bych,“ řekla pobízivě.

„Opravdu?“

„Jistě, vždyť nevíš ani, jak mi bylo, když jsi přestal psát. Třeba jsi někdy psal věci, kterým jsem málo rozuměla, ale to bylo dobře.

Měla jsem čím si hlavu lámat, a pak,“ — zarazila se trochu, protože již jí chtělo uklouznout, jak je rozebírala s Pavlem, ale vzpamatovala se hned, „bylo mi vždycky, jako bych s tebou mluvila. Pak už jsem nemohla. Myslila jsem, že se ti něco stalo — a také, nehněvej se, — že máš někoho jiného, s kým se ti lépe mluví, ale to jen jednou, hned jsem si takové nápady zapověděla. — Proč jsi nepsal, Vášo?“

„Počkej,“ vrtěl hlavou, „odvádíš mne pořád. Po takových řečech se mi chce mluvit skoro jako Richardovi, a mám důležitější na mysli. Počkej trochu.“

Umlkla ráda, ba usmála se. To byla konečně věta, jež jí vyšla známě vstříc. Ale byla na dlouhou dobu jediná. Neboť Váša, zamotav se několikrát ještě v začátku, začal vyprávět o tom, jak za těch několik měsíců od prázdnin objevil zcela jiný smysl života, než mu přikládal dřív a než mu dávají ostatní, mnozí aspoň.

Dostal se k němu tak: Bydlel v tomže domě oktaván. Nevzhledný, špatně učesaný, v šatech ne dost šetřených, vláčel se po ulici s věčně pohrdlivým výrazem v popelavé tváři. Nebyl sympatický, ale upozornil na sebe, když oktáva utvořila anarchistický klub, jenž zasedal u primusa. Vyprávělo se šeptem a tajně, že hodlají státu zasadit smrtelnou ránu, že chystají proklamaci k veřejnosti, k mladým lidem, aby odepřeli všichni společně a najednou vojenskou službu, pak že ostatní se rozvine samo. Vyzvali jej, aby přistoupil a podepsal, aby byl manifest imposantní absolutní jednotou. Odepřel. Byl za to napaden jako zpátečník, vyloučen z kamarádských styků, ale jen se ušklíbal, cedě pohrdlivě semknutými zuby: „Stádo!“ Jeho gesto fascinovalo.

Vášovi připadal obrem. „Stádo!“ opakoval si, a když ho potkal kdysi na schodech, přistoupil k němu a slavnostně řekl: „Děkuji vám za váš skutek; jsem s vámi.“

Oktaván rozhrnul nepoddajné vlasy, změřil jej od paty k hlavě, prohloubil ironický úsměv a pak svrchovaně řekl: „Nač to, mladý muži? Pliju na uznání, sám si stačím. Jděte také sám.“

Váša od té doby po ničem netoužil, než aby došel na jeho výši nikým a ničím nedotknutelnou, aby měl ten soběstačný pohled a gesto. Vypůjčil si od něho a pak i koupil knihy a četl náruživě Stirnera, Mackaye, Nietzscheho, ukládal v sobě vrstvu za vrstvou, jak ji různorodí podávali. Byl opojen prvým poznáním velikých obzorů a nadšeně věřil, že to celý svět. I vzdal se jim.

Jejich názory a jejich formami myslil, však jen ve chvílích vědomých a ovládnutých, neboť třeba popíral, co bylo dřív, nepřestalo proto v něm žít. Protože se pak často přistihl na starých kolejích a přičítal tomu ne dosti rychlý postup k dokonalosti, vztekával se na sebe, přirozeně popudlivý, a vztekával se na vše, co ho vázalo k bývalému životu. Začal býti rozhořčen na lidi, kteří mu vadili, kterých nemohl prostě odstrčit ze své budoucnosti, protože je měl v nitru tajně rád, na rodiče zejména. Nerad slýchal o bývalých přátelích, ale přímo nenáviděl Dvořáka, ač se poněkud klamal v důvodech. Říkal si o něm, že je to takový kantor mizerný, okresní básník a pi-

tomý mudrlant, zkrátka: typ nejmizernějšího druhu lidí, protože si o sobě leccos myslí a nafukují se. Zatím však byla vinna Ema. Z každého jejího dopisu cítil jej, v každém o něm čítal, bez něho nebylo u ní radosti, smutku, myšlenky, zkrátka: viděl ji v jeho vleku — a procítající mužství ji chtělo pro sebe, jen pro sebe. Pak přestal psát a tak přijel rozdrážděn a v kvasu citovém i myšlenkovém, nevyhraněn, a přece zas přesvědčen o absolutní svojí hotovosti.

Teď Emě vykládal o myšlenkovém světě, neboť citového nepronikal a zavrhoval jej, theoreticky přesvědčen o jeho inferioritě. Výklad jeho byl právě tak zmaten jako on sám. A nemoha ho ucelit, poddával se jednotlivostem a zabíral se do nich, vždy přidávaje, jak že je to jen část velkých myšlenek, které že teprve přijdou.

Ema naslouchala upiatě. Chtěla poznat a pochopit.

Nebyl s sebou spokojen, nemoha se prosekat k nejvlastnějšímu. Bylo to patrno na hlase, jak ostřel, až už některé věty přímo rozsekával. Byl by toho nejraději nechal, ale zase si řekl, že musí dál, až poví vše, jinak že jí nezíská, jinak že mu nikdy nepostačí a zapadne v Dvořákově světě. Tak mluvil a mluvil, a bylo mu až zoufale, do čeho to zacházel.

Viděla, že tím trpí, namáhala se, aby mu někde nadběhla a pomohla dostavit větu, ale marně. Nechápala dobře souvislosti. Jako v pralese jí bylo. Sám úžas, sama nekonečnost, ale vše bludná spleť; nepoznávala směru, a stále se o něco zachycovala, stále míjela nepronikuté houštiny, a nikde mýtiny, průseku, cesty, kde by aspoň svěžest ovanula, když již konce spatřit nebylo možno.

Konečně nanejvýš podrážděn odhodlal se zavříti svoje řečnění.

„Napíši ti to raději. Bude to přehlednější. Zacházím do přílišných detailů a nemohu jinak, protože všecko je náramně důležito. I knihy ti pošlu, chceš-li.“

Ema si vydechla. Souhlasila nadšeně. Ano, bude číst, studovat, až odjede, jen když teď ještě po ní nechce, aby se vším souhlasila. A rozhodně ať prý o tom píše, ke každé knize několik dopisů. Ty jsou docela jinaké, a když jim neporozumí, pan Dvořák jí pomůže.

To jí tak najednou vyklouzlo, protože byla příliš náhle zradostněna.

„Snad bys mu je nedala číst?“

„Ne, ne,“ zamlouvala, „jen čeho bych zrovna nemohla pochopit, nic víc.“

Váša byl jako uštknut.

„Nic,“ zakazoval, „ani písmenky ne, protože — darmo mluvit. Snad jsi mu nedala i minulé listy?“

„Ale ne,“ zbázlivěla. Docela však přece nemohla zapřít, i dopověděla, „ne všecky.“

„Tys mu je dala číst?“

„Ne všecky a ne celé, Vášo, jen když jsem nemohla pochopit a byla jsem nešťastna z toho. Co jsem měla dělat?“

„Tedy jemus mne vydala? Chci ničiti minulost, chci býti prost lidí, a tys mne vydala zrovna jemu; tak ho vidím, jak se usmívá, říká: ‚Inu mládí!‘ Oh, já bych — ne, tos neměla dělat. Jen to ne.“

„Pavel je dobrý,“ hájila ho, „nikdy se ani neusmál, nikdy křivého slova nepověděl, vždycky mi pomohl tak, že jsem byla šťastna tvým psaním.“

„Vida, Pavel!“ rozhořčil se ještě víc.

„Je můj učitel — a tak mu říká jeho matka, vyklouzlo mi to. Sám by se nad tím nepozastavil.“

„Dobrý možná je,“ vedl Váša svou, „i hlupáci jsou dobří, ale já ho nenávidím.“

„Proč?“

„Kdybych to věděl! Psal jsem upřímně, protože to bylo tobě. Že jsem neposlechl svého tušení... Stále jsem ho cítil a stále jen jeho. Dávno jsem měl nechat ponižujícího obcházení a vydávání se v jeho ruce. Vždyť on, myslím, moje dopisy otvíral a schvaloval, než ti je dal, on, myslím, napovídal odpověď.“

Neodpovídala pro slzy, jichž nemohla zastavit.

Viděl je, ale nemohl se přemoci, musil ještě jednou udeřit, bylť příliš rozjitřen vším všudy.

Docházeli k brance. Váša se zastavil. Bylo mu jí líto a ještě více toho, že tak měli skončit. To se v něm vzbouzel člověk méně uvažující, i byl by rád znovu začal rozhovor, srdečnější nějaký. Ale ona nestanula a volně šla dál.

„Hněváš se?“ pokusil se vrátit ji.

Pohlédla naň očima vlhkýma dosud a smutkem hlubšíma.

„Bylo tak zlé, co jsem udělala?“

„Jemu, jemu kdybys jich nebyla dala... Každému jinému, ale ne jemu.“

„Myslila jsem si to tak krásně. Viděla jsem vás vedle sebe jít k pěkným cílům a věřila jsem, že spolu byste nejdřív došli a nejdál.“

„S ním nikdy,“ rozhořčoval se zase, právě pro její krásný pohled, jakého u ní nikdy posud nepoznal. Smutkem a slzami byl zjemnělý.

Nevrátila se k němu, protože Kvarda vpadl ze dvora mezi ně zjařen, jak Boží hod žádal. Vyprovodil Ploni do kostela, poohlédl se po známých, ale když nešli, vydal se za nimi s poťouchlým úsměvem. Tím je teď i uvítal.

„Vám se nechce na kázání, slečno Emo? To myslím, že vám je udělal již on; ale málo platno, maminka by se zlobila. My páni můžeme později, ale vy! No, nic si z toho nedělejte. Uvidíte v oratoři novou burgfrajlajn, hezkou, — ale to vás nezajímá, zdá se.“

„Půjdu dvorem, abych přišla dřív,“ odvětila zkrátka, vyhnuvši se jeho pohledu, a odešla.

Richard udiven zavrtěl hlavou a zeptal se: „Pohněvali jste se? Nu, nevídáno. Stává se to“ — filosofoval lehce — „sejdete se u Marka, a dávno bude již zapomenuto. Pojď na partii kulečníku zatím, k Varhálkům, tam nechodí otcové, nýbrž syni.“

* * *

Teodor Marek nechodil na mše, ač nebyl v kostele vzácným hostem. Vyhledával jej však, když byl opuštěn a tichý. Bylo mu lhostejno, že věří jinak než církev; chodil do chrámu, poněvadž mu byl víc než symbolem víry; byl mu místem, jež svou mohutnou architekturou mohlo zvedat mysl ke všem bohům, co jich svět ctil, jež mohlo odpoutávat od hmotného zatížení všedních dnů jako výšiny a staré lesy a jako širé roviny, dotýkající se ploše oblohy.

Ale teď tam již dávno nebyl, co ho týral kašel a bolela hruď. Poléhal doma a pocházel mlčelivě po světnici. I dnes tak vyčkával konec mše, věda, že přijdou návštěvníci. Byli tu studenti, kteří nikdy nevynechali.

Přišli. První byli malí, Františk a Polda, oba rozesmátí a zmrzlí do ruda; přišli rovnou s kluziště a ihned se vtlačili na lávku u kamen, kam za nimi za chvíli přibyl i Tonouš, jenž zavřel krámek vždy o minutu dřív, aby ničeho nepromeškal. Seděli uctivě, ale jak se jim tváře a ruce rozehřívaly, začali se pošťuchovat, chvílemi seskočili pro čapky, jež zapomněly zůstat na koleně, když vjel život i do nohou, a pak se již rozvykládali s Tonoušem.

O studiích spustili, aby bylo přece patrno, že jsou již studenti. Napřed si postěžovali na těžkosti, na práci, pak na professory a při těch již zůstali, zejména při mladém fysikovi, který prý umí krásně vyřezávat lupenkou, ale fysice zhola nerozumí. Vykládal prý jim o porovitosti skla; to že se vezme banička a dýchá se do ní; na povrchu prý vyrazí kapky rosy, to jak teplý vzduch pory proniká.

„Opravdu to vykládal?“ zastavil se Teodor.

„No opravdu,“ dušoval se Františk, „ptal jsem se hned potom pana Prusa, je-li to pravda, a dal se do smíchu. No, že je to nesmysl, ne? A kdybyste ještě slyšel, co všecko smluví a splete! Potom nás zkouší z toho a dává pětky, když to neříkáme podle jeho chuti. A kdyby aspoň měl chuti vždycky stejné, ale to to dnes poplete tak a zítra jinak. Ještě štěstí, že mu nevěříme; mohli bychom si nacpat do hlavy nesmyslů, a takhle si to rozmyslíme. O, panečku!“

Tonouš vážně pokyvoval hlavou, zapomínaje ústa zavřít. Vtipu sice nerozuměl, ale udivilo ho, že může být hloupý professor na světě, že smí učit a dokonce dávat známky. Taková záhada mu stačila na den rozhovorů s matkou a kupci v krámě. Aby pochopil vše, počkal, až vcházeli Richard s Vášou; pak se tajně naklonil k Poldovi, co že to s těmi pory ve skle je. „Dírky ve skle!“ žasl, „v nerozbité baňce!“ No, to přece ví i on. Vrtěl hlavou a litoval, že Františk odskočil, sotva spatřil Prusa. Byl by i s ním rád o tom promluvil. Ale ten měl pilno přitřít se k Vášovi, říci mu „Na zdar!“ zeptat se, jak se mu líbily jeho kruhy na ledě, a usmát se naň za některé to slovo, jež mu padlo v odpověď. Prus se mu strašně líbil a imponoval mu.

Dnes však nebyl v náladě. Ohlédl se po světnici a zmrzutěl; sotva Teodorovi ruku podal. Richard se usmál; věděl, koho pohřešil. Také si z toho nic nedělal, když mu pak šlehla jeho ironie kol uší; pohodil jen hlavou a pěnil dále hovor lehkostí svých otázek a

poznámek, jež zastoupily řeči malých, neboť ti stichli zase ve svém koutku, naslouchajíce a vyčkávajíce, kdy by se mohli zúčastniti.

Pak přicházeli hosté rychle za sebou.

Vešel Pavel a podal ruku Vášovi srdečněji než jiným, srdečněji u něho stanul s otázkou, jak že se mu daří. Váša nevěděl, má-li ruku přijmout či ne; přijal ji, ale místo odpovědi se jen nervosně ušklíbl a odvrátil. A pak náhle, když byl Pavel již v hovoru s Teodorem, zavolal naň přes celou světnici přehlíživým tónem: „Děkuji vám, pane učiteli! Byl bych zapomněl, takovou důležitost!“ — Akcentoval ironicky pana učitele i doslov. Ale Pavel si nepovšiml tónu, mlčky pokývl a chtěl pokračovat s Kvardou, který se také ohlédl a zvědavě se ptal, zač že ten dík. „A proč se červenáš, Vášo?“ škádlivě pohodil ještě přes rameno, než odpověděl Pavlovi.

Opravdu se zarděl. Napadlo mu, že by mohl někdo pochopit, i zazlobil se na sebe. Mrzutost jeho se stupňovala, když pak přišli Rechner, páter František s Miluškou, a Ema posud se neobjevila. „Že by nepřišla?“ myslil. „Že by se hněvala? To by bylo přec malicherné a slečinkovské. Pro jakousi poznámku o milém panu učiteli, jenž tu sice hlavou převyšuje všecky, ale proto přece zůstane rybou v rybníčku, bahnem načichlou a neznající světa než po hráz, právě jako ostatní.“

Zlostně přehlédl skupinu u stolu. „Sebranka. Páter, vida! A Miluška, místní lev, a Rechner z Loučan! Čistá společnost! A Miluška již žvaní a bude žvanit do konce, nevyhodí-li ho. Pěkně se Teodorovy cercly vybarvily! Teď by tu scházel již jen páter Rudolf a některý radní, hospoda by byla hotova!“

Nespokojeně těkal po tvářích, a z každé mu vzešlo nové podráždění, i z Tonouše a kluků u kamen. Nejraději by byl šel, aby nemusil poslouchat žvanění, jemuž se na konec jistě budou všichni srdečně smát. Kdyby jen věděl, zda Ema přijde. Mluvit by s ní sice nemohl, ale viděl by ji a poznal, jak se jí vše rozleželo v hlavě, a toho nutně potřeboval. Kdyby jen věděl, že nepřijde a proč, aby nemusil poslouchat Milušku, který již již hrál zas divadlo. Aby ho čert vzal!

Nebyl sám, který se rozčiloval Miluškovým příchodem. Ví bůh, proč zaměnil tentokrát čtvrtku vína u svého hospodského stolu za tak výjimečnou společnost. Ale přišel úmyslně, přichytil se pátera Františka, aby se nenápadně svezl. Kamarádsky pozdravoval všecky, i malé na lavici, jimiž se přenesl přes napětí počátku, a když se pak obrátil, zdomácněl již, okkupoval střed světnice a čilý a hybný navazoval nitky svých šplechtů od skupiny ke skupině, od stolu k oknu a zase ke kamnům. Plno ho bylo, a za chvíli opanoval pole docela.

„Na koledu, hoši, nepůjdete?“ volal do kouta. „Ja, kdež pak, páni studenti. Takhle na Sylvestra, že? Ale co mi napadá,“ obrátil se k velkým, „měl bych vás požádat o spoluúčinkování, obohacení programu nějakým velkolepým městským číslem. Působilo by to výborně, bude vybraná společnost. Tedy ne? Škoda, že jste tak příliš

vážni. To tuhle pan učitel Rechner je jiný chlapík. Patří sic více do Loučan, ale na nás pamatuje. Dva překrásné kuplety máme od něho. Vlastní komposice, slova i muzika, věc výborná, pánové. Tomu se říká kumšt, to není jen tak nějaké trhové zboží."

Pavel se překvapen přiblížil ke Karlovi, který se rozpačitě poškraboval za uchem.

„Je to pravda? — Nic pilnějšího's neměl za tu dobu, co jsme se neviděli?"

Karel se provinile ukrčoval, že až ho bylo Pavlovi líto, když ho viděl poddajného na vše strany.

Bránil se sice Karel, bránil, ale cítil svou prohru, proto se bránil víc prosebně, aby zadržel výčitku. Nezadržel jí. I vzdychl si odevzdaně: „Když mne to tolik dopravilo, Pavle; nevěříš."

„Ta — z hospůdky? Vždyť odjela."

„Právě! A potom, víš, smířili jsme se s šéfkou. Chtěla pořád něco zpívat, tak jsem operu rozměnil na drobné; beztoho bych byl na celek přece jen sláb."

„A co ty kuplety —"

„To je právě ono."

„Nic víc?"

„Ale ano, jsou náčrty, jen že k hotovosti no, nemám jaksi chuti ani času." A horlivě dodával, aby předešel novou otázku: „Víš, naducitelka nedá. Starý je rád, že může z domu, ona zas míní, že je škoda topit na dvě strany, že je to pro obec škoda, tak jsem skoro pořád u nich."

„U ní!"

„Což," mínil dobrácky, „není tak zlá, jak jsem myslil. Vlastně jsem byl hlupák tenkrát."

Pavel ho nevlídně přehlédl, ale nemohl se naň hněvat, jak strápeně se tvářil. Bylo mu v něm jen líto dobrého člověka.

„Tak končí velké úmysly," zatrpkl v myšlenkách. „Tak bych byl možná i já."

Nemohl domyslit. Bylo zase příliš ticho kolem a příliš útočně vynikalo solo Miluškovo, jenž dávno již byl v místních novinkách a teď právě si dobíral pátera, jak že to přijde, aby takový radikál a červenokošilatý Sokol jako Melousek měl u pána boha víc respektu než nějaký pořádný člověk! Vymodlil prý si prince; byla prý si žena pro něj až v Maria Cellu; a tuhle Buk, příští kostelník — nic, ani nějaké to děvčisko, ač by tuze rád.

A poněvadž nikdo nereagoval kromě Tonouše, který se svými malými sousedy vděčně chytal každé slovo, přeběhl podivným přechodem na případ Vylízalův a adressoval ho Pavlovi; prý „nejinteressantnější a zasloužil by, aby ho spisovatelé dali do novin."

„Palach má krásný dům, tuze krásný, ještě panský, jak víte. Zdi na metr, drží jak helvitská víra; ale okapy jsou moderní věc a povolují; všecko nové je trochu slabé v nohou. Tak mu povolila rýna ve dvoře, což by byla z jara mrzutá věc, ale teď o vánocích! A tu se vám předevčírem přihrnul Vylízal, pod paží trouby, v jediné

ruce kotlík s krámy klempířskými; rozkřikl se na pacholka, na děvečku, žebř si naporoučel a hajdy na střechu! Vymetl okap, slezl, strhl kus rezem sežraný, nasadil nový, a ustřelenou levačku v kapse, začal míchat barvu. V tom se přihnala stará Palaška. Cože prý tu dělá, a kdo ho volal!

„Pantáta," odbrknul Vylízal a hvízdal si dál.

Palašku jak by vosa píchla! Však ji znáte.

Cože prý pantáta! jaký pantáta!

Vylízal nic, jen pískal, pak chytl štětku a začal natírat.

„A co ty pískáš, když s tebou mluvím?" zježila se.

„Abych se zahřál, pajmámo!" a pískal dál. Miluška se rozesmál. „Aby se zahřál! Kujon, kujonská! Co tomu říkáte? Inu, Čech, hubu má jako šlejfíř. Palaška štěkala, co tam byl, ale nedostala ho ze dvora, dokud nebyl hotov. Ještě se na konec zeptal, bude-li platit ona. Ale to již jel.

Palach byl ve škole a na oslavu svátků sebral se hned po ní do hospody. Jen se usadil, již tu byl Vylízal s účtem. To se, pane, učitel koukal. Co prý rýna! Nač prý teď! A kdo že poručil!

„Inu, pajmáma prý —" ušklíbl se klempíř.

Palach zasakroval, až se hospoda třásla, jestli prý je hospodářem ona nebo on.

Vylízal se ošil, do toho že se nechce míchat — a hospoda se třásla zase. A milý jednoruký se dal do řeči a mluvil a mluvil, že prý jsou svátky, Štědrý večer a cosi kdesi, že peněz není, a účet že je jen na pětku — no, umluvil ho. Kdež pak, z jalové krávy by tele vymluvil. Jak měl peníze v kapse, jako by se seschnul, hned byl ten tam.

Můžete si představit ten rámus u Palachů večer. Neslyšel jsem ho, ale myslit si mohu. Soudný den! A výsledek, že buď vrátí Vylízal peníze, nebo že půjde sedět, protože ho nevolal opravdu nikdo, a čert ví, jak vypátral, že vůbec mají na dvoře rýnu puklou.

Ráno musil milý Palach k němu, ale kdež byly peníze! Že tedy bude žalovat. Vylízal lezl do prosa a zase mluvil o bídě, ale nedalo mu to, nepřemohl se a najednou se ušklíbl. Byl konec. Palach by byl sice i potom ještě povolil, ale cítil za sebou starou, a to je křemen ženská, ještě ze starých časů. Ta, pane, když bývala purkmistrem! Nebožtík byl poufař, vodíval je na všecky strany, hehe, ale to zase jiná věc; ta se před dětmi a před velebným pánem nemluví. Když tedy odešel, vládla ona. A uměla to! Tuláci ze všech pěti soudních okresů ji znali, a nahodila-li se pouf, měla Žitava od nich pokoj. Soud nesoud, kdo se tu ukázal a neměl kalhoty a knížku v pořádku, dala ho spráskat. Neměla ráda lidi do větru, však je to znát na jejích dětech. Jediný Matěj tu není tak dost do ohně, ale do větru také ne, ještě tak do piva. Inu, živel jako živel."

Všichni se bezděky usmívali, jen Pavel a Váša byli netečni.

„To jste nastudoval na Sylvestra —" mínil Richard.

Váša se nezdržel při této poznámce a hlasitě zajedovatil: „Maloměšťáctví!" Nemohl se usmívat jeho komice, byla mu odporná,

protože ji musil poslouchat, aby se dočkal Emy; teď nepřišla, a bylo jisto, že ani nepřijde, tak pozdě — již bylo k poledni.

Miluška rozehřát ještě hrou a patrným vnějším úspěchem ohlédl se po něm a vypial se u vědomí svého měšťanství i věku:

„Ve velkých městech jsou patrně ještě chytřejší lidé než Vylízal.“

„Tak jsem to nemyslil, velevážený pane, ale to je maloměšťáctví, že taková hloupost zde stačí na život mnoha dní, že Vám stačí dokonce na celý život. To je typický obsah jeho, jeho vše!“

„Předně to není hloupost,“ bránil se důstojně Miluška, „nýbrž výborná věc, jakou by si i Brňáci pochvalovali, a za druhé se to nestává tak často, aby stačilo na život, velmi ctěný pane studente.“

Spor se zdál v posledních slovech nabývati osobního ostří, proto se zvedl páter František, aby tišivě zasáhl.

„Opravdu nám křivdíte, pane Pruse; je to prostě historka, trochu klep jako tisíc jiných, které přejdou a zapadnou, jimž se nevyhnete právě jako mouše v létě, ale nežijeme tím. Ne. Nemám ovšem rád takových osobních novinek, protože i při nejlepší vůli se neubráníme, abychom se neusmáli nad slabostmi jiných, nad něž sami nejsme povzneseni.“

„Jak myslíte; pro mne, omlouvejte třeba všechny slabosti lidské, já nemohu. Je jich mnoho, jež zahrnuji v to svoje „měšťáctví“, tak mnoho, že nejsme z ničeho než z takových omluvitelných slabostí složeni. Malé je všecko kolem nás a tísní nás svou malicherností k zemi. Jak se tu máme rozvinout? Jak tu nezakrnět ve všem všudy, ale nejvíce v osobním životě. Kolik je nás tu lidí velikých anebo aspoň takových, kteří by jimi chtěli býti? To je měšťáctví a to se mi hnusí, protože u nás není z toho východu, jděte kam chcete. Celé Čechy jsou Žitava. Nejlépe by bylo odejít z toho, odkopnout to všecko a odnárodnit se.“

„Získal by tím život?“ otázal se Teodor do hněvivé a podrážděné jeho epištoly.

„Vždy. Jsme upoutáni na svou velkou Žitavu, a tak by se nám otevřel svět, kde je přece možno najít něco, protože je veliký. U nás? Šest millionů hlupáků a tucet lidí v nich. Poměr je snad stejný, co na tom, ale tucet je málo. Nestačí vytvořit bohatství plnosti. Proto raději pryč!“

„Dovedl byste?“

Váša se ironicky zasmál.

„Oč je těžší odpadnout od církve? Stejně lehké a užitečné!“

Páter František tiše pokýval hlavou a prostě dodal:

„Je to lehké, a přece zas není. To je povrch, ale idea se nedá tak lehce odhodit. Vrostla staletími v maso, v nervy a krev. Snad přejdete od církve, ale náboženské založení nevykořeníte ani popřením a násilím. Zůstane vám i národnost. Myslíte, že změnou řeči zmizí vše to plemenné, co nás činí odlišným národem?“

„Mluvíte vlastně pro mě,“ uťal Váša. „Neztratím-li národnosti, není tu hříchu a získám přece širšího prostředí a možnosti zvolit si

v něm ono, jež neubíjí, ale povznáší. Udělejte z toho dobrým lidem kázání, že nejlépe je člověku zbavit se víry, národnosti a všeho toho zestárlého braku, poněvadž se nám uvolní a můžeme vybrati."

František usedl. Příčilo se mu vyvraceti dále slova, a proň to byla jen slova. Ale Vášovi se nechtělo ustat. Byl podrážděn a byl by rád urazil co nejvíce lidí, nejraději Pavla; ale ten pouze neúčastně sledoval jejich spory. Bylo mu těžko vpravit se do debatty a jejího ohně.

Váša se rozhlédl rvavě kolem a nevida odvety, vrhl se přímo naň.

„Co vy tomu říkáte se stanoviska uměleckého, pane učiteli Dvořáku?"

„Že s vámi nesouhlasím," krátce odvětil.

„To jsem si mohl myslit," kousl Váša ostřeji. „Byl byste proti sobě."

„Ne," smračil se poněkud Pavel a vzhlédl naň, „ale myslím, že lidé jsou všude v základu svého lidství stejní, a hledat v nich za každou cenu rozdíly, je ulpívati na povrchu."

Váša se zlostně rozesmál.

„Vy tedy myslíte, že byste našel i u nás, v Žitavě, dokonce lidi velkých citů, vášní nebo myšlenek? Snad Hamleta nebo Karamazovy, abych mluvil vlastenečtěji."

Pavel přikývl. Nechtěl mluvit, ale Váša ho nepouštěl, a čím více se mu chtěl vzdálit, tím houževnatěji se naň upínal a neváhal již sáhnout k úsměvům a gestům, jež musila urážet. Byl jako otráven svou touhou a potřeboval vylíti svůj jed. Teď se rozesmál a nepřirozeně nadnášeje hlas vyrážel ze sebe: „Jmenovat, jmenovat, ať se mohu smát. Žitavský Hamlet! Žitavský, oh honem, honem, honem, prosím!"

I Teodor se zvedl, i Františk v koutku trnul, cítě nemožnost toho všeho. Ale Pavel je předešel.

„Hamlet se nestal Hamletem, že měl snad velký vzor," pravil pevně, „ale protože našel velkého tvůrce. Postavte takového sem, pak mluvte."

„Pěšky jako za vozem," odsekl Váša. „Máme-li tedy vzory, nemáme velkých lidí, kteří by z nich něco vytvořili. Leda byste sám chtěl někdy vyplniti tuto citelnou mezeru."

„Příteli —" vstal Pavel, ale zarazil se, nedořekl a usedl.

„Laciná výhra," hodil ještě jednou po něm, ale nepohnul jím již.

Nálada, jež hned na počátku nebyla vábivá, stala se přímo odpudivou. Všichni mlčeli raději, aby nevyvolali novou dráždivou blýskavici, a přece se nerozcházeli, vyjma studentíky, kteří tiše vyklouzli ze dveří.

Miluška jediný se usmíval. Jemu to bylo vhod. Dávalo materiál, který bude jistě krásně zužitkován u Varhálků i na panském i na radnici a snad ještě jinde pak. Byl by mohl odejít, ale zřejmě měl ještě něco na srdci.

„Pan Sehnal dnes nepřijde?" zeptal se, jako odbočuje na novou stezku; ale sotva vyvolal jasnější pohled Františkův, hned se zas

vrátil. „Apropos, abych také něco dodal k učenému disputu: souhlasím s panem Dvořákem. Jsou tu lidé a jsou tu případy, z nichž by se dalo něco udělat; ovšem, musil by přijít mistr. Pan Prus volal po příkladech. Dovolíte, abych naznačil? Nebude to klep, velebný pane, protože je to o naprosto — řekněme — neznámých a ne zdejších lidech. Ale skutečnost a něco jako příklad. Představte si poštu. Jsou všecky stejné. Tedy kdesi jinde. Sedí v ní slečinka, celkem tichá a mírná, že by jistě nikdo o ní nevěděl, kdyby zrovna nesedala za takovou výkladní skříní. A podívejte se, objevilo se něco jako schodeček. Neuměla v tom chodit, vzala prostě z pokladny, tak že ještě téhož večera bylo vše zjevno, neboť zápisů nefalšovala. Přiznala i to, že ne pro sebe, ale dál mlčí a mlčí. Prosím: Hotové kuřátko, skromničce žije, a takové nedopatření, pro kohos neznámého. Pro matku? Má ji, pravda, nikoho jiného skoro, ale jazyky by mohly pochybovat."

V přítomných byl patrný neklid. Pavel chtěl přerušit, ale Miluška vystupňoval hlas.

„Rozumějte, prosím, o nějakém klepu tu není možno mluvit, věc je sice skutečná, ale tu neznámá. Tak pro příklad uvádím proti panu velectěnému studentovi. Kdyby přišel mistr a vzal ty všecky okolnosti do ruky, co by z nich mohl udělat! Takhle Goethe na příklad! Dát do toho lásku, román by byl hotový."

„Ničemnost!" vzkypěl Pavel, zatím co páter František rozhořčeně domlouval Miluškovi, ať tak či onak, že to příliš nejemně a bezcitně vypadá, a Teodor se zarděl nevolí.

„Ale dovolte —" bránil se Miluška.

Nedořekl. Do dveří vkročil Sehnal. Všichni zmlkli.

„Proč mlčíte? Pomlouvali jste mne? Pak to nemáte tak dávat na jevo, je to hrubé."

Nehýbal se ode dveří. Trapné ticho sevřelo všecky, neboť kupec dosáhl, čeho chtěl; všichni cítili vztah případu k němu. Richard prvý přerušil mlčení poznámkou: „Pan Miluška právě vykládal —" Ten se však bránil, že to byl opravdu jen pouhý příklad, který by bylo zbytečno opakovat. Ohlížel se po klobouku. Ale Sehnal se nehýbal ode dveří. Obrátil se naň a měře si ho od hlavy k patě, škaredě se usmál.

„Pan Miluška, Miluška!" pravil volně, jako by si chtěl s jeho jmenem pohrát. „Zdá se, že jsem vás tu již jednou viděl. Tenkrát jste přinesl neštěstí; jdete je zase věstit, sýčku?" A obraceje se ke všem, pokračoval nervosně: „Abychom mu vyhověli, přátelé! Je třeba neštěstí; nuže, prohlašuji, že nejlépe je vraždit, nebo to jediné spasí."

„Jsem s vámi," vskočil mu Váša do řeči. Byl jako vyměněn. Již Sehnalův vstup ho zaujal, tragická pak ironie a ironická vážnost, s jakou šel k závěru, ho uchvátila zcela. „Oh ano, zabíjet, neboť to jediné je rozhodné," opakoval si.

Sehnal se nedal zastavit jeho souhlasem, ba zdálo se, že si ho ani nevšiml.

„A začneme-li, jako že začneme, tedy nejdřív vás, vy tiší u okna,“ vbodl se do Teodora a Františka, „vy musíte napřed, neboť byste byli s to, abyste zachraňovali svět. Všichni dobří musejí padnout nejdříve, protože dobro je mor, dobro je slabost a zkáza dobrých i zlých. Pak, pak se vrhneme na silné, neboť oni ovládli svět, znásilnili jej a dusí a tíží pouhým svým pohledem. A pak všecky ostatní, protože člověk je bestie, zvěř; bohužel, stále zákonem chráněná pro štvanice velkých.“

Po ostří nože se sunul jeho kousavý monolog. Nevěděli, zda sklouzne v smích či v bolest, tak obojího byl hlas jeho plný.

František, vždy věřící v lepší, prvý se odhodlal naň promluvit: „Jste něčím smuten, příteli?“

Sehnala uštknul tou otázkou.

„Jste mrtev, vy tam,“ křikl neurvale, „dejte pokoj živým a jejich bolestem!“

Bolest v něm tím slovem propukla. Zkřivila mu zlostné vrásky v trpitelské na okamžik a vynutila výkřik: „Oh bolest!“ Ale v témže již nabylo vrchu nervosní podráždění, a ironicky znělo zase již dál: „Co bolest! Je mi třeba bouře! Takové, aby smetla trochu lidského hmyzu!“ Bez přechodu pak poklesl a skoro malátně dořekl: „Nesmete-li, snad aspoň zahluší.“

„Půjdu s tebou,“ pravil tvrdě Dvořák.

„Ty? — A víš?“

„Vím.“

„Půjdeš?“

„Ano.“

Pavel stál zachmuřen a pevný. Sehnal se ho uchytil a hleděl naň zkoumavě, a zvolna mizela jízlivá zlost z jeho pohledu.

„Půjdeš!“ řekl víc pro sebe než proň, a opouštěje ho, pokračoval, pro sebe z prvu, než ho zase zloba ovládla: „Jsou lidé schopni činu. Nechci jich! Ti přijdou po mně. Vždyť mně je jen jednoho života líto, jen jediného ze vší havěti, ten bych dvěma vykoupil: svým a ještě jedním. Tvého je škoda, Pavlušo, i vašeho, mladý příteli. Potřebuji jiný na výkup. Což vy, obchodníku Miluško, nežil jste již dost? Nebo je vám líto světa a navrhnete jiného? Tak pana starostu, jeho excelenci Marchana ze zámku! Vzal bych ho raději než vás; beztoho za nic nestojíte. Tak vážný život s mým by snad stačil zaplatit jeden jediný maličký a neznámý, takový tichý, skoro dětský ještě. Nemyslíte? Nu, jděte, pane, rychle táhněte se zeptat. Nač ještě čekáte?“

Miluška rychle odešel.

„Vy nepůjdete?“ obrátil se k ostatním. „Je poledne!“

Usedl, hlavu opřel do dlaní a umlknul. Bylo ticho.

Zvolna se zvedl páter František, podal ruku všem a pravil Sehnalovi: „Rád bych zůstal s vámi, příteli, ne abych zvědavě poslouchal, ale že je mi vás líto. Kdybych jen byl ten, jenž vaši bolest by sejmout dovedl.“

S ním odešel i Váša, zklamán obratem Sehnalovým a podrážděn nanejvýš tím, že nemohl Pavlovi něco zlého vmetnouti v tvář, že naopak Pavel se několika svými slovy vyšinul. — Kdyby ho mohl směšným učinit, ublížit mu, vůbec jakkoliv se mu pomstít, ale krutě! zatoužil venku nešťasten dneškem.

U Teodora bylo ticho po jejich odchodu.

Pavel se po chvíli dotknul Sehnalova ramene.

„Ještě jste tu?“ zachmuřil se. „Ach ovšem, přátelství!“

„Co je ti, Jožo?“

„Tedy na to čekáš? Máš právo ovšem, vždyť jsi se přihlásil.“

„Ne, ne, i tak vím dost, vždyť jsem ti byl blízko. Chtěl jsem říci, že musíme proti němu. Roste do nebe, a jeho ruce jsou jako povodeň, schvacují vše kol sebe, město, kraj i nás! Pamatujete se na naše pokusy, odpomoci bídě? Vzdali jsme se, vydali jsme mu je, místo abychom jim aspoň nenávist vseli do duše a učinili je nebezpečnými. Byl by jich neovládl jako dnes. Boha jim podplatil, sílu vzal, a my? Karle, i naše opera se rozpadla, a zbyly jen dva mizerné kuplety, tak mizerné jak ty tvoje, protože je zpíváme k jeho potěše, ochočená zvěř.“

Karel těžce kajícně vzdychl.

Ale Sehnal vyskočil a objal jej zadýchán.

„Jsi tvůrce, hochu, dáváš myšlenku. Aspoň vset nenávist! Je to sleva ze života –- ale — snad na to stačím.“

„Víte, co na sebe berete?“ řekl tiše Teodor.

„Chceme tomu, Teodore,“ řekl Pavel, „a musí to být. Musí! Proti vašemu dobru, a přece podle vašich slov. Je třeba sbořit, co shnilo v základech. A já tak jsem již pozbyl víry v sebe, že i před tím kolísám. A nevytvořím nikdy vlastního života pro nerozhodnost před posledním slovem. Víru v sebe chci — a rád bych ji dal všem, jinak shnije jich vnější život jako můj vnitřní. Ať vzejde z nenávisti, není-li jiného pramene, ale ať vzejde!“

„A ty, Karle,“ vášnivě vzkřikl Sehnal, „piš kuplet. Jediný kuplet, jenž by nenávistný a výsměšný naplnil všecka ústa a duše. Máš-li trochu síly, piš, bude to lepší všeho, cos vykonal.“

„Oh, dnové aranjuezští!“ vzdychl si Karel.

(Příště dále.)

Pokrač. str. 365

Jos. Vejvara:

Soudní spisy o pozůstalosti Emanuela Bozděcha.

Ve spisovně okresního soudu pro hoření Nové Město v Praze nachází se v uschování svazek soudních spisů, opatřených značkou 456/89 a týkajících se pozůstalosti Emanuela *Bozděcha,* spisovatele českého. Spisy soudní jsou vážnou a bezpečnou studnicí, z níž možno mnoho zajímavého čerpati životopiscům našich národních velikánů. Jsou to záznamy suché právnické formy, bez tendenčního přibarvení, ale i v tomto rouše jsou pozoruhodnými.

Chtěje otisknouti pozůstalostní fascikl Emanuela *Bozděcha,* volím pro tuto publikaci „Květy" proto, že „Květy" před více než čtvrtstoletím přinesly jednu z nejzajímavějších prací tohoto vynikajícího dramatika českého, jeho komedii „Dobrodruzi", které censura, jak známo, tak dlouho zbraňovala vstup na jeviště.

Záhadné zmizení Eman. Bozděcha oznámeno soudu.

Svazek soudních spisů o pozůstalosti Emanuela Bozděcha 456/89 obsahuje celkem padesát listin. První listinou ve fasciklu jest podání Magdaleny Bozděchové ml., soukromnice v Praze II., ve Štěpánské ulici č. 31., okresnímu soudu pro Nové město a Vyšehrad v Praze tohoto obsahu:

„Slavný c. k. měst. deleg. okresní soude!

Známo jest z pražských denních listů, že spisovatel český Emanuel Bozděch, můj jediný bratr, dne 10. února 1889 z domova našeho společného ve Štěpánské ulici č. 31. se vzdálil, aniž dosud se podařilo jej vypátrati. *Veškeré okolnosti nasvědčují tomu, že nejspíš sám životu svému konec učinil.* Neboť zanechal po sobě písemní závěť, datovanou dne 31. prosince 1888 s dodatkem z 10. února 1889, pak dopis na mě ze dne 9. února 1889. *V těchto listinách praví, že se mu život zprotivil, žádá matku i mě za odpuštění, že nás opouští, najde-li se mrtvola jeho, aby byla pitvána a pohřeb aby byl co nejprostší.* V závěti ustanovuje mne, svou jedinou

sestru, universální dědičkou a odkazuje mně výslovně též provozovací právo veškerých svých her. Jest sice zákonem k dědictví povolána *matka naše*, pí. *Magdalena Bozděchová*. Ta jest již 86 roků stará, chorá stařenka, *které o zmizení synově nic říci se nesmí*, poněvadž jest veliká obava, že by zpráva ta mohla snad smrt její přivoditi. Proto udržována jest v domněnce, že *syn na cestě do Berlína dlí.*

Mimo matku jsem já jedinou jeho nejbližší příbuznou a kromě toho testamentární dědičkou. Odkazem zmizelého bratra mého, jenž větší ceny má, jest jeho právo autorské divadelních her, jednak již provozovaných, jednak dosud neuveřejněných. Z tohoto práva plynul by jediný příjem na podporu pozůstalé matky.

Pokud se týče her již provozovaných, tu byla dne 23. července 1881 uzavřena se správním výborem Družstva Národního divadla v Praze smlouva, kterou hry „Dobrodruzi", „Z doby kotillonů", „Světa pán v županu", „Baron Görtz" a „Zkouška státníkova" Družstvu Nár. divadla až do 30. června 1888 přenechány byly, kterýmž dnem smlouva vypršela. Aby zpeněžení práva provozovacího možné bylo, dlužno smlouvu s Družstvem obnoviti, což toto samo si žádá, avšak co nejrychlejší uzavření smlouvy si přejíc.

Mimo to bude se museti s Družstvem ohledně *nových dvou her,* mezi ponechanými papíry nalezených a dosud neprovozovaných, nová smlouva o provozováni jich uzavříti, aby literární pozůstalost byla vytěžena a tak na podporu matky nějaký příjem získán.

Z té příčiny jest nutno, aby zmizelý můj bratr co nejdříve někým byl právně zastupován. Poněvadž pak sám v dopise, který zanechal, mne vybízí, abych v příčině té s jeho přítelem p. drem Karlem Adámkem, advokátem v Praze, se poradila, tu prosím, aby do té doby, než bratr můj bude vypátrán: Slavný c. k. okresní soude, jakožto soude posledního řádného bydliště, jemu curatora absentis v osobě p. dra K. Adámka ustanovil a témuž o tom příslušný dekret vydal. Návrh tento činím co jediná sestra sama, poněvadž matka naše z příčiny výše uvedené, a i dle přání bratrova, v dopise na mě vysloveného, o neštěstí tom dosud neví a zatím věděti nesmí. Dr. K. Adámek, advokát, podpisem svým prohlašuje, že úřad kurátora přijmouti jest ochoten a že jej z přátelství k bratru zdarma povede.

V Praze, dne 20. února 1889. Magdalena Bozděchová. — Dr. K. Adámek."

Dr. K. Adámek opatrovníkem zmizelého.

Vyřízením soudu ze dne 25. února 1889 žádosti této bylo vyhověno a Dr. K. *Adámek,* advokát v Praze, ustanoven kurátorem pro Emanuela Bozděcha, spisovatele v Praze, jenž dne 10. února 1889 z Prahy se vzdálil. Kurátorovi soud ukládá, aby jmění zmizelého spravoval a záležitosti jeho obstarával, a to svědomitě a dle zákona, *dále aby k vypátrání Emanuela Bozděcha vhodné kroky učinil.*

O tomto vyřízení žádosti byla zpravena Magdalena Bozděchová, výměr vyvěšen na soudní tabuli a zaslán úředním novinám, aby

třikrát uveřejnily edikt o ustanovení kurátora. Úřadovna úředního listu předložila německý účet na obnos 2 zl. 70 kr. Edikt uveřejněn v číslech 53., 54. a 55. „Prager Zeitungu" (úředním listě) z roku 1889. Připomenouti dlužno, že veškeré vnitřní poznámky soudní ve fasciklu českého spisovatele jsou provedeny v jazyku německém. Na některých listinách jsou kolky odlepeny.

Dne 10. března 1889 byl kurátor zmizelého požádán, aby poplatek insertní zaplatil, což dne 2. dubna 1889 učinil.

Smlouva o vydání „Generála bez vojska" a „Náramku".

Podáním ze dne 21. června 1889 předložil kurátor nezvěstného Em. Bozděcha, dr. K. *Adámek*, soudu návrhy dvou smluv stran provozovacího práva dvou nevydaných a nehraných her Em. Bozděcha na Národním divadle a vydání jich tiskem. Kurátor oznamuje, že podařilo se mu ohledně literárního majetku Em. Bozděcha uzavříti smlouvy s družstvem Národního divadla ve příčině provozování dvou nových her a s nakladatelem Ed. *Valečkou* ohledně vydání všech dramatických děl, dosud od Em. Bozděcha známých. Oba návrhy smluv předkládá a žádá za jich vrchnoopatrovnické schválení. V důvodech uvedeno, že Bozděch ve svém dopisu, adressovaném sestře, slečně Magdaleně Bozděchové ze dne 9. a 10. února 1889 určil, že bude-li ředitelství Národního divadla míti úmysl provozovati jeho hry, aby žádala za právo provozovací pro nynější družstvo až do konce června 1894 za 2000 zl. „Řídě se touto vůlí, žádal jsem" — pokračuje dr. Adámek — „obnos naznačený. Ředitelství nabízelo však za všechny hry buď jen tantiemu v procentech, anebo pevně 1000 zl. Nebylo tedy žádné dohodnutí možné ohledně her všech. Poněvadž ale ve spisech po Em. Bozděchovi nalezeny byly dvě hry nové, neznámé ani netištěné, ani nikde neprovozované, a ředitelství divadla o ně stálo, pokládal jsem za to, že výklad onoho místa ze psaní p. Bozděcha možný jest i ten, že on měl v něm na mysli jen obnovení smlouvy, dříve mezi ním a divadlem existující, dle které za kusy své, v ní vyjmenované, dostal 2000 zl, a že při určení téže ceny vztahuje tuto také jen na kusy, v oné dřívější smlouvě vyjmenované, starší a již dávané, a nikoli na tyto dva kusy nové, které snad on ani k provozování nechystal. Myslil jsem proto, že nebudu jednati proti výslovné vůli svého kuranda, když právo provozovací k těmto dvěma kusům zpeněžím dle svého uznání, co nejlépe možno bude. Proto učinil jsem ujednání na 8% tantiemy, což jest výhodné, neboť pravidelně se dává 5%, nejvýše 6%, dále splátka pevná 400 zl. za kus *„Generál bez vojska"* a 200 zl. za jednoaktový *„Náramek"*.

Ještě výhodnější zdá se mi smlouva s nakladatelstvím Ed. Valečky, ježto dle přeptávek, jež jsem u více knihkupců a spisovatelů učinil, honorář 100 zl. za kus divadelní je velmi řídký. Také skutečně měl jsem ještě od druhé české a vynikající firmy nakladatelské zde nabídku na vydání všech kusů dramatických, ale ta byla by dala jen asi polovici toho, co se zavázal zaplatit Ed. Valečka." Z uvedených důvodů žádal kurátor za schválení návrhu smluv.

Výměrem ze dne 26. června 1889 byly návrhy ty soudem schváleny.

Podáním ze dne 14. června 1889 dr. Adámek předložil soudu originály smluv s Družstvem Národního divadla ohledně provozování dvou nových her a s Eduardem Valečkou ohledně vydání *všech* dramatických her, dosud od Eman. Bozděcha známých. Rukopisy obou kusů kurátor odevzdal řediteli Nár. divadla, *F. A. Šubertovi.*

Výměrem ze dne 21. července 1889 kurátorovi vydány originály smluv se schvalovací doložkou.

Smlouva s J. Kühnlem.

Kurátor nezvěstného Em. Bozděcha, advokát dr. K. Adámek předložil dále dne 20. července 1889 okresnímu soudu pro Nové město a Vyšehrad smlouvu stran práva provozovacího veškerých divadelních kusů E. Bozděcha, uzavřenou s Janem Kühnlem. A uvádí kurátor ve spise tom: „Abych způsobem jednoduchým, laciným a nejvýnosnějším sfruktifikoval duševní majetek svého kuranda, p. Em. Bozděcha, pokud týče se veškerých jeho her dramatických, ujednal jsem smlouvu s p. Janem *Kühnlem*, spisovatelem a divadelním jednatelem v Praze, ohledně zadávání práva provozovacího v řeči české — veškerých dramatických prací svého kuranda ředitelům českých divadel a všem spolkům ochotnickým. Pan J. Kühnl povoláním svým jako divadelní jednatel má jednak největší styky s divadelními a ochotnickými podniky, má tudíž i největší routinu v zadávání jednotlivých her a mimo to dovede nejlépe již ve vlastním svém zájmu prováděti kontrolu nad veškerými divadelními řediteli a jednotami ochotnickými ohledně jich repertoiru, což mně při stále měnícím se sídle jednotlivých divadelních ředitelů, již ani všichni mi známi nejsou, a při velikém počtu mi taktéž ne zcela známých ochotnických jednot a spolků možno by nebylo, aspoň ne bez velkého nákladu. Z těchto důvodů dovede pan Jan Kühnl jednak nejlépe dramatické práce mého kuranda ku provozování zadávati, jednak i největší možnou cenu za jich provozování docíliti, jsa při tom veden svou zkušeností v tomto oboru a vlastním svým prospěchem. Pouze vyjmul jsem ze smlouvy té zdejší zemské a Národní divadlo, pak největší české divadelní společnosti, totiž p. ředitele Pavla Švandu ze Semčic, Jana Pištěka a Josefa Pokorného, kteří jednak mají celkem stálá sídla, totiž divadla saisonní, jednak největší potřebu nových divadelních her, takže doufám s nimi docíliti sám smluv pro svého kuranda co nejvýhodnějších a při nichž kontrola dodržení neb nedodržení smlouvy pro stálejší jich sídlo úplně jednoduchou mi bude. Z téhož důvodu ponechal jsem si právo zadávati dramatické práce svého kuranda zdejšímu ochotnickému spolku.

Přihlíží-li se pak k tomu, že za veškerou práci, kterou p. J. Kühnl nutně se zadáváním tímto míti bude, pak za veškeré nutně s tím spojené výdaje pouze $25^0/_0$ z inkasovaných tantiem, honorářů atd. míti bude, kdežto mému kurandu bez veškeré práce a výloh $^3/_4$ všech těchto tantiem, honorářů atd. připadne, jest patrno, že

smlouva uzavřená skýtá mému kurandu při úplné jistotě — an p. J. Kühnl kauci v obnosu 200 zl. složil, — velkých výhod, kterých bych nikdy docíliti nemohl, kdybych sám chtěl všem divadelním ředitelům a veškerým jednotám ochotnickým dramatické práce svého kuranda zadávati. Konečně ponechává přece smlouva ta mně právo, ji zrušiti po čtvrtletní výpovědi, kdybych jinak a jinde výhodněji smlouvu uzavříti mohl.

Slečna Majdalena Bozděchová co presumptivní jediná dědička s tímto ujednáním souhlasí, čemuž na znamení tuto žádost spolupodepsala.“ Z těchto důvodů žádal kurátor, aby soud tuto smlouvu vrchnoopatrovnicky schválil.

Ve spisech nalézá se opis smlouvy s J. Kühnlem uzavřené dne 17. července 1889.

Soud výměrem ze dne 22. července žádosti kurátorově v celém obsahu *vyhověl.*

Smlouva s Družstvem Národního divadla.

Podáním ze dne 22. prosince 1889 oznámil kurátor dr. K. Adámek soudu, že uzavřel smlouvu s Družstvem Národního divadla ohledně provozování starších 4 her Em. Bozděcha: Z doby kotillonův, Zkouška státníkova, Světa pán v županu a Baron Görtz. Smlouva uzavřena do 30. června 1894. Dle čl. 2. z každého představení oněch 4 her zaplatí Družstvo dru. Adámkovi $8^0/_0$ z celého hrubého příjmu, i předplatné do něho počítajíc, však po srážce 300 zl. za denní výlohy. Čl. 6. zněl: „V případě, že by v době platnosti této smlouvy p. Eman. Bozděch o sobě věděti dal, má týž právo Družstvu oznámiti, že smlouvu tuto zrušuje.“ Smlouvu podepsali: Dr. Jan Růžička, náměstek předsedy, Otto Pinkas, člen výboru, a dr. Karel Adámek.

Doložkou ze dne 26. prosince 1889 vrchnoopatrovnickým soudem (rada dr. Boček) smlouva byla schválena. Výměrem z téhož dne kurátor vyzván, aby do konce ledna 1890 složil soudu opatrovnický účet za rok 1889.

Pátrání po zmizelém Em. Bozděchovi.

Dne 30. ledna 1890 (fasciklu listina č. 9.) předložil dr. K. Adámek soudu účet o správě jmění Em. Bozděcha za čas od 21. ledna 1889 do 31. prosince 1889. Příjem obnášel 699 zl. 8 kr., vydání 30 zl. 54 kr. Z čistého jmění jest 660 zl. uloženo v Pražské městské spořitelně na fol. 13.915. Kurátor o některých položkách vydání podal soudu zvláštní vysvětlení, z nichž některá vyjímám.

„V nalezených manuskriptech Em. Bozděcha nebyl ani rukopis ani opis divadelní hry „Dobrodruzi“. Za tou příčinou bylo nutno pro akta zakoupiti ona čísla časopisu „*Květy*“, ve kterých kus ten byl uveřejněn.“

„Došla zpráva od starosty v Tuřicích o nalezené mrtvole, která dle udání téhož byla Em. Bozděchovi podobnou. Poněvadž k agnoskování mrtvoly odjel ihned jeden ze známých Em. Bozděcha, telegrafováno, by s pohřbením mrtvoly do příjezdu osoby té posečkáno bylo.“

„Nečitelný manuskript „Generál bez vojska“ opsán, by mohl správě Národního divadla a nakladateli Valečkovi ku přečtení zapůjčen býti.“

„V položce 9. zahrnuta jsou veškerá porta, která vydána byla za dopisy, *zaslané zvláště za příčinou zjištění nalezených mrtvol v Tuřicích, Zálesí a na Špičáku* atd.“

Byli pozůstalí nemajetni?

Magdalena Bozděchová ml., sestra Em. Bozděcha, žádala dne 4. února 1890 okresní soud, aby na její i matky výživu povolil výplatu 300 zl. z inkassovaných honorářů. V podání tom žadatelka uvádí: „Jak jsem již v první žádosti za ustanovení kurátora uvedla, byl Em. Bozděch mým i naší, nyní 87 let staré matky jediným živitelem a poskytovaly mu právě honoráře a tantiemy, které z dramatických svých prací vyzískal, prostředky k poskytování výživy té. Zmizením Em. Bozděcha ztratila jsem já i moje matka jediného živitele a jsem od té doby nucena nejen sebe, ale i matku svoji, k práci úplně již nezpůsobilou, sama živiti. Poněvadž pak výdělek můj není s to, mne i starou matku vyživiti, činím jménem svým i matky — *která ještě ani dnes není o osudu svého syna zpravena*, pročež žádost tuto spolupodepsati nemůže, — slušnou prosbu za povolení k vyplacení 300 zl. na výživu.“

Než soud o této žádosti rozhodl, žádal 12. února 1890 policejní ředitelství „za brzké vypátrání a sdělení výdělkových a majetkových poměrů Magd. Bozděchové ml. a její matky“.

Smlouva o překladu děl Em. Bozděcha do němčiny.

Kurátor dr. K. Adámek oznámil dne 24. února 1890 soudu, že uzavřel smlouvu stran práva překladu a provozování veškerých divadelních her Em. Bozděcha s Albertem *Tellerem*. „Abych způsobem jednoduchým, laciným i nejvýnosnějším sfruktifikoval duševní a literární majetek mého kuranda Em. Bozděcha, pokud se týče veškerých jeho her dramatických, ním samým částečně do němčiny přeložených, na mimočeských jevištích, ujednal jsem s p. Albertem Tellerem, c. k. poručíkem a spisovatelem v Terstu, smlouvu jednak ohledně zadávání práva provozovacího v řeči německé veškerých dramatických prací, které sám Em. Bozděch do němčiny přeložil, totiž „Z doby kotillonův“, „Světa pán v županu“, „Zkouška státníkova“, „Generál bez vojska“ a „Náramek“, jednak ohledně přeložení dalších 3 prací Em. Bozděcha: „Baron Goertz“, „Dobrodruzi“ a „Spoutaní“ do němčiny a uvedení jich na jeviště německá.

Pan Albert Teller jako dramatický spisovatel a překladatel děl dramatických z řeči české a vlašské má největší styky s divadelními agenturami a divadly vůbec a dovede následkem svých konexí a jména, kterého si v literárním a divadelním světě získal, jednak nejlépe dramatické práce do němčiny přeložené ku provozování zadávati, jednak i nejvyšší možnou cenu za jich provozování docíliti. Za veškerou práci svoji obdrží 25°/₀ z tantiem, honorářů atd. Co se týče přeložení tří jmenovaných dramatických děl do němčiny, ručí za správnost a dobrotu překladu spisovatelské jméno p. Al. Tellera a výsledky jeho překladatelské činnosti do dnešního dne. Podotýkám

pouze v tom směru, že p. A. Teller jest překladatelem divadelních her p. Šamberka. Uváží-li se, že můj kurand obdrží ze všech užitků, získaných z děl p. Tellerem do němčiny přeložených, čistých 50%, kteréž by mu vůbec ušly, kdyby jmenovaná tři díla do němčiny přeložena nebyla, musí se uznati, že tato smlouva jest velice výhodnou."

Výměrem ze dne 28. února 1890 soud z moci vrchnoopatrovnické tuto smlouvu schválil.

Dále vyzval soud kurátora, schváliv jeho účet, aby do 8 dnů do soudního uschování dal vkladní knížku Pražské městské spořitelny se vkladem 660 zl.

Dr. Adámek 8. března 1890 vyzvání tomuto vyhověl a podotýkal, že s odevzdáním knížky proto otálel, až by došlo vyřízení žádosti Magdaleny Bozděchové za vyplacení 300 zl. na živobytí. Poněvadž mezitím obdržel 300 zl. za provozování hry „Náramek", odpadl důvod dalšího otálení a dává knížku vkladní do soudního uschování. Vyplacením tantiem vzrostl vklad na 1060 zl.

Dne 11. března 1890 bylo policejní ředitelství od soudu urgováno o vyřízení žádosti ze dne 12. února 1890 ve příčině sdělení majetkových poměrů Magdaleny Bozděchové ml. a její matky.

Urgence střetla se s odpovědí policejního ředitelství, které přípisem ze dne 8. března 1890 (polic. ředitel *Stejskal*) oznámilo soudu, že Magdalena Bozděchová z čís. 1485 — II. zaměstnává se šitím, při tom však, vzhledem k tomu, že se musí starati o 88letou matku, z daleka tolik vydělati nemůže, kolik k výživě potřebují. *Matka má městské nadání* 92 zl. ročně. *Ostatně jsou obě nemajetné.*

Na základě této policejní zprávy dáno kurátoru dru K. Adámkovi zmocnění, aby obnos 300 zl. na výživu Magdaleny Bozděchové a její matky vydal.

„Spoutaní".

Dne 17. září 1890 předložil kurátor soudu smlouvu, uzavřenou s Družstvem Národního divadla ohledně provozování divadelní hry „Spoutaní" k vrchnoopatrovnickému schválení. V podání uvedeno: „V literární pozůstalosti mého kuranda p. Em. Bozděcha nalezena dosud neprovozovaná divadelní hra „Spoutaní". Podařilo se mi i tento literární majetek mého kuranda sfruktifikovati a sice tím způsobem, že uzavřel jsem smlouvu s Družstvem Nár. divadla v Praze. Smlouva ta uzavřena za týchž podmínek jako smlouvy dřívější, soudem již schválené. Pouze vzhledem k tomu, že hra „Spoutaní" jest kratší než hra „Generál bez vojska", stanovena tantiema 6% a záloha na tantiemu 300 zl. Prospěch ze smlouvy uzavřené pro mého kuranda plynoucí jest patrný a za daných poměrů a okolností největší, kterého docíliti bylo." Žádosti soud vyhověl a originál smlouvy se schvalovací doložkou kurátorovi vrátil. Smlouva trvala do 30. června 1894.

Kurátor předložil dne 7. února 1891 soudu účet o správě jmění kurandova za čas od 1. ledna do 31. prosince 1890. Čisté jmění obnášelo 3546 zl. 82 kr. a cenné papíry v ceně 80 zl.

Ve vysvětlivkách, k tomuto účtu předložených, uvedeno, že toho roku (1890) sl. Magdalena Bozděchová (sestra Eman. Bozděcha) zemřela a odevzdala svoje jmění Terezii Charvátové, která je opět doručila dru K. Adámkovi. Dále sděluje kurátor: „Dle smlouvy ze dne 21. července 1889 měl Ed. Valečka vydati tiskem hry „Zkouška státníkova“ a „Dobrodruzi“ a honorář za ně 200 zl. složiti. Týž *dosud tak neučinil* a na moje opětovné upomínky žádal mne, abych mu s vydáním her ještě nějaký čas sečkal, poněvadž odbyt vydaných již her Em. Bozděcha nedosti dobrým jest. Vzhledem k tomu žádám, aby lhůta k vydání her byla prodloužena nejdéle do 31. prosince 1891.“

Soud účet předložený schválil, kurátora vyzval, aby hotovost, kterou u sebe má, pro kuranda u České spořitelny uložil a knížky do soudního uschování odevzdal. Také se udělila žádaná lhůta k vydání her „Zkouška státníkova“ a „Dobrodruzi“.

Tomuto vyzvání kurátor dne 7. dubna 1891 vyhověl a odevzdal do soudního deposita pro nezvěstného Em. Bozděcha: Salmovský los čís. 71.190, dva losy rak. červ. kříže ser. 6566. č. 46. a serie 7421 č. 34., 2 losy města Lublaně č. 41.533 a 41.534, dále 7 vkladních knížek České spořitelny na jména: Kristina Charvát a obnos 445 zl. 49 kr., Terezie Charvátová — 186 zl. 23 kr., Karel Charvát — 387 zl. 28 kr.; Rosalie Charvát — 387 zl. 28 kr.; Terezie Charvátová — 503 zl. 39 kr., Alois Damiš — 445 zl. 49 kr. a Emanuel Bozděch — 146 zl. 82 kr. Knížky a cenné papíry byly do soudního uschování přijaty.

Emanuel Bozděch prodal cenné papíry.

Zemský soud v Praze oznámil dne 24. října 1891 okresnímu soudu pro Nové město a Vyšehrad, „že podáním ze dne 12. října 1891 dr. Jan *Bayer,* advokát v Praze č. 47-VI., v zastoupení dra. *Kühna,* jménem Magdaleny Bozděchové, podal žádost za prohlášení mrtvým Emanuela Bozděcha, žurnalisty a spisovatele v Praze, dne 10. února 1889 zmizelého. Z příčiny zavedení zákonného řízení v této záležitosti žádá se, aby zemskému soudu co nejdříve byly předloženy veškeré spisy, zmizelého Em. Bozděcha se týkající.“ Tomuto vyzvání bylo dne 27. října 1891 vyhověno.

Dále oznámil president zemského soudu *Maux* okresnímu soudu dne 11. listopadu 1891: „Dne 27. října 1891 sem zaslané spisy, týkající se zmizelého spisovatele Em. Bozděcha, vrací se s podotknutím, že dle zanechaných listin a poznámek Em. Bozděcha vysvítá, že týž krátce před svým zmizením měl hotovosti a cenné papíry, o kterých *se nikde v aktech nečiní zmínka.* Zejména není zmínky o hotovosti 3500 zl. Směnárna firmy „Goldschmidt a Sachs“ v Praze oznámila totiž dne 13. února 1889 policejnímu ředitelství, že dne 7. února 1889 Emanuel Bozděch prodal této směnárně papírovou rentu v nom. ceně 4200 zl. a že ji koupila směnárna dle kursu za 3535 zl. 4 kr. a že mu dne 8. nebo 9. února 1889 kupní cenu, původně v 5 a 10 zl. bankovkách vyplacenou, za 50zlatové bankovky vyměnila.“

K vysvětlení této okolnosti byl kurátor dr. Adámek ke dni 2‾ listopadu 1891 na soud povolán a protokolárně uvedl dne 15. ledna 1892: „V krátké době po zmizení mého kuranda zvěděl jsem nejprve ze zdejších veřejných listů a pak poptávkou na policii, že Bozděch bezprostředně před svým zmizením ve zdejší směnárně „Goldschmidt a Sachs“ papíry as za 3 a půl tisíce prodal. Také jsem o tom jednal s jeho sestrou, sl. Magdalenou Bozděchovou, která mně na to předložila dvě vkladní knížky České spořitelny, které E. Bozděch, odcházeje z domova, na stole zanechal a do nichž dva obnosy, myslím 1700 zl. a 1800 zl., byly vloženy — tuším — dne 9. února 1889. Z toho nabyl jsem přesvědčení, že obnosy tyto jsou právě ty peníze, které Bozděch ve směnárně za cenné papíry stržil. Knížky ty pak musil jsem pokládati za vlastnictví sl. Magdaleny Bozděchové, neboť nejen že ona byla v jich držení a za své vlastnictví je považovala, ona vykázala se mi též listem vlastnoručním, na ní adresovaným ze dne 9. neb 10. února 1889, kterým Bozděch vše, co pod tímto psaním na stole zanechal, jí daruje, a pakli se dobře pamatuji, i tyto spořitelní knížky v něm výslovně uvádí. Ostatně z těchto dvou knížek spořitelních polovička přišla zase a jest ve jmění kurandově v soudním uschování. Když totiž sl. Magdalena Bozděchová v říjnu 1890 zemřela, *našly se v její pozůstalosti též uvedené dvě spořitelní knížky*, mimo tři jiných, také jí patřících, *v úhrnném obnosu asi 5000 zl.* Z pozůstalosti po ní náležela polovička Magdaleně Bozděchové matce a druhá polovice Emanuelu Bozděchovi. Správce chudobince u sv. Bartoloměje p. Žemla, kdež Magdalena Bozděchová matka v ošetřování byla, ve srozumění s jistou Terezií Charvátovou, resp. za ní jednajícím p. drem Urbanem, polovici ze spořitelny vybral a na jiných 6 spořitelních knížek 2540 zl. do České spořitelny vložil. Těchto nových 6 spořitelních knížek kromě pěti losů bylo mně pak drem Urbanem jako podíl pro mého kuranda z pozůstalosti po sl. Magdaleně Bozděchové vydáno a já jsem je do soudního uschování odevzdal. Ostatní knížky s druhou polovicí vkladů zůstaly v rukou pana Žemly co správce fondu chudobince u sv. Bartoloměje, kterémuž je prý Magd. Bozděchová matka darovala. Konečně podotýkám, že inventář o jmění mého kuranda při prohlášení kurately proto nebyl sepsán, poněvadž tenkráte žádného jmění nebylo, vyjímaje autorských práv.“ (Konec příště.)

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH. — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním. — Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Aug. Eug. Mužik:

Na nádraží.

Jak supá obrovský ten netvor železný,
jak hvízdá a jak řve svůj signál vítězný,
co kolem rabů dav se v přísné kázni rojí,
a všecky myšlenky jen jemu v službu strojí.
Vlak stojí nepohnut jak šelma jakás divá,
když k skoku chystá se již čerstvé krve chtivá.
Bok její vyleštěn a slunce v ní se shlíží
a člověk s tajemnou se úctou k ní jen plíží,
neb strašný kolos ten v své pýše bez citu
jest hmotou, číslem jen bez srdce zákmitu.
A člověk, jeho rab, přec srdce musí míti —
on, běda, přikován k té hmotě, stále cítí
svou od ní odvislost, svou únavu a tíži —
po noci bez spánku mu mdloba oči klíží,
a jeho myšlenky a sny tak marně plynou, marně,
jak ony koleje, jež pnou se jednotvárně
— kams do neznáma až, a vedle sebe běží,
jak nový stále klam a touha přece svěží,
od stanic k stanicím se ženou do daleka
je hora nestaví ni propast ani řeka,
stroj po nich rozletí se, pádí cizinou,
kde nové půvaby se kraje rozvinou,
kde jiní lidé, ach, snad žijí, šťastnější,
jichž přání každičké spíš osud zkonejší.
Vlak nocí uhání jak přízrak jakýs děsný,
dvě oči červené — toť netvor pekla běsný,
snad oběť vyhlíží si, lidské maso cítí! . . .

A země třese se a most se cítíš chvíti . . .
Vlak dále uhání, jak v krvi sklouzá lehce,
neb jednou okusiv, vždy krve zase zechce.
A kdo zřel drama to? jen noc a temno její
— svět v spánku ponořen oddychá pokojněji,
a jenom zoufalec tam čeká na vlak ten,
jímž rázem v Úlevy říš bude převezen —

vlak dále uhání, on krví sklouzá lehce,
neb čím víc krve pil, tím více krve zechce,
a krev, ta sladká krev nad všecky oleje
jak balsám lahodný se koly rozleje.

Ó slunný, krásný jih, kde věčné jaro dýše,
ó města nádherná, ó volných lidí říše!
Ó šťastní boháči, jak vidět vás zde denně,
na křeslech hebounkých tu ležet unaveně,
ó mladý párku ty, kdy na svatební cestě
ten ženich jako máj se tiskne ku nevěstě.
Tu měšťák, obchodník, jenž v spánku hlavu věsí,
a jména stanice té ani nevšimne si!
Jen hlídač teskně zří, jak vlak kol něho duje
a svojím signálem jej teskně pozdravuje.
A myslí si — kdož ví co — smutně hlavu kloní,
a černá jako dým se duma skrání honí.
Tak jednou rozletět se také širým světem
a letět stále tak, jak volným ptáka letem,
výš k slunci, volnosti — — ó bláhové to snění,
pro toho otroka zde slunce volných není.
Kam svět jej pohádek kdys v dětství unášíval,
tam letí onen vlak — — a proto smutně díval
se za ním člověk ten — a myslí si, jak hravě
teď jeho dítě zas tu pohádku sní právě.

Však dosti — marné sny, ty zvonky nádraží
tě vrátí v skutečnost, kdo v klam se odváží,
po noci probděné jen novou práci věstí,
a stejně stále zní, a nikdy smíchem štěstí.
Toť stálá pohrůžka, toť špehoun bez poklidu,
toť chmurný kazatel, jenž hlásá tvoji bídu,
toť věčnost otroctví, a boha srdce z kovu,
jež každým úderem krev pije otrokovu,
toť tvrdší světa řád, než který soudce zná,
toť nutnost práce je, toť kázeň železná:
„Jeť práce bez konce a robství bez oddechu,
ty mlč a pracuj jen a věčně ve svém spěchu,
já tobě sousto dal, ty mně dej svoji krev —
ty rode nuzoty, slyš vítězný můj zpěv!
Jsem síla v neznámu kdes, která tobě velí,
jíž musíš podrobit a vzdát svůj život celý,
a každičký tvůj vzdor a zlovůli tvou vzňatou,
jak červa zašlápnu já zákona hned patou,
neb já jsem vládce, pán, a ty jsi otrok můj —
a že můj jídáš chléb, to sobě pamatuj!“

Nuž, líp je nemyslet a jíti domů spáti
a jako nuzný brav se pod krov těsný bráti,

a býti spokojen a nemysliti ani,
a nebi předati vše světa spořádání,
a nečítati dnů, však také jej kdys hodí
jak smetí do smetí — tak ve světě to chodí...

A běda zpurníku, jenž chtěl by cosi měnit
na věčných řádech těch a sebe více cenit
než celek — onen stroj, jenž společnost se zove,
a k němuž armády jsou poutány vždy nové
těch práce otroků, těch zlata, moci bohů,
již na šíj zkrocených svou položili nohu,
ten stroj se rozjede, a v divé mstě a zlosti
kdo v cestě stojí mu, jej zdrtí bez milosti.

Tak život žádá to, ten přísný jízdní řád.
A člověk, třeba rob, přec tady žije rád,
a stokrát oklamán přec dál chce snít a sníti
— nuž, co tu ještě chceš? Vlak z dáli již se řítí,
ó, uskoč, uprchni — — víš, týden tomu jen
(ten na hřbitově hrob je dosud nescelen),
on také, soudruh tvůj, tak stál tu, snil a snil
— ač stálo v raportu, že trochu příliš pil, —
a vlak se přihnal též — v něm výskot, smích
a zpěv,
a kdo si povšimne, že na kolech tu krev?...
Jen dítě svědek, a vdova, ach, tak sama,
vlak hvízdne, ujede — a skončeno je drama.

Emil Tréval:

Pěna.

(Dokončení.)

Jako v mlhách potácel se Viktorýn příští hodiny.

Odevzdal vše obstaravateli pohřbů z Královenska. Podepsal žádost o převoz mrtvoly do Tábora a dal obstaravateli zálohu. Večer zašel s Novákem do hostince Končířova. Jen vyvracel sklenice do sebe, necítě ani chuti toho, co pije.

Zbyl s Novákem poslední. Účetní klímal nad černou kávou. Otec Končíř si k hostům přisedl.

Josef prý je v Jilemnici, ale má slíbené Vinohrady. Otec Končíř mínil, že měl o to děvče — Niké — strach, když začal s ní Josef, ale kluk pálená vypřáhl včas. Je na svůj mladý věk ku podivu vypočítavý a má sebe nejvíce rád — to má po mámě, také taková potměnoha! — ten se ve světě neztratí.

Druhého dne jel Viktorýn s mrtvolou do Tábora. Na cestě řekli mu, že i mladá Parobková jede do Prahy. Na kurs a sama.

Viktorýnovi se ulevilo, jako by nějaká křeč povolila. A rozjasnilo.

V Táboře šlo vše rychle. Mrtvola pohřbena v rodinné hrobce bez průvodu. Viktorýn zaplatil hrobníkovi a nezdržoval se v městě.

Na nádraží kývla na něho obstárlá slečna. Smekl, ale poznal ji teprve, když sama přišla a podávala mu ruku.

Vikta fišmistrova.

„Přijměte mou soustrast," řekla.

„Děkuji, slečno. Jak se vám vede?"

„Jdu nastoupit místo v Budějovicích. Za bonnu."

„Za bonnu?"

„To se divíte, pane Bouzo! To Karlík — bratr, mne do toho přivedl."

„Jak to, slečno?"

„Chtěli jsme mít officíra — a v kadetce se nám zlumpačil. O vše nás připravil, a pak se střelil."

Mávla zoufale vyhublou rukou a přitiskla šátek opatrně k očím. Byla růžově napudrovaná!

„A co — Františk?“

„Ferdík myslíte?“

„Ano, Kučerovic Ferdík.“

„Lump! Deset let jsem se s ním tahala, dvě partie mi zkazil a vzal si jinou. Pánbůh mu to požehnej!“

Viktorýn neměl slov útěchy, jen soucitně a mlčky pohlížel na oklamanou, odkvetlou dívku. Zpomněl si, jak před patnácti lety, po návratu z Vídně, mihla se mu v ulici jako jiskra. Nyní znechucena životem musí do cizí služby. Ach, bude se jí těžko žíti! Co je bolestí ve světě!

V Praze napadlo Viktorýna, že je ve městě Niké. Což kdyby ji navštívil! Šílenost! Nebo proč i on ze vzdoru se neoženil, třeba s Viktou? Pak schvátila ho choutka třísniti se, jí — Niké — na vzdory jíti k ochotným děvám. Ale nedomyslil ani jediný nápad, tím méně aby co vykonal. Byl neschopen. Dvě strašné rány na něho dopadly, a jedna rušila druhou.

V Lánsku očekával ho tichý, vyprahlý dům. Dojel z večera. Slabý dým kadidla bloudil po domě. Tiny seděla nad modlitební knihou.

Viktorýn zašel ke mlýnu. Vzduch večerem ochladl, od severu zavál polský vítr. Řeka bělala se pode mlýnem pěnou, černé opadalé listí olší míhalo se v jejích vírech jako hroty skal.

Po střeše mlýnské šinula se bílá kočka a elegantním skokem vyšvihla se na požární zeď mezi pekárnami a mlýnicí. Výše ve tmělém vzduchu poletovali stínové. Otcovi holubi. Jak je jim dobře. Netuší, nevzpomínají.

Ach, jak je hlucho kolem, a vše tak nelítostně lhostejno!

Něco chraplavě zaskučelo. Starý Pakátl tíhl za ním.

Na mostě vzpomněl si, jak mu kdysi po něm ubíhala Isa, mizela Niké po rozluce s Končířem.

Vlny rozbíjely se o sloup mostu a mumlaly: „To je strašlivé!“

Oči choromyslných žen zasvítily šerým závojem a vzdechy předbíhaly vlny:

„To je strašlivé, strašlivé!“

Svědění rozlézalo se po kostech, a v zavřených očích vlnily se ohnivé arabesky.

Honem něco veselého! Vzpomněl, jak Končíř četl mu podání starosty brčálovského o povodni v obci: Nastala katastrofa šest metrů dlouhá, tři široká — hahaha!

„Hahaha!“ opětovalo po něm klouče z blízkého domu dětsky jasným hlasem.

Šel dále. Voda hučela od splavu a myšlenky usínaly. Tak se bude spáti v hrobě. Beze spánku, a daleko bude život, daleko!

„Ubožáku!“ volala na něho voda.

Šel do hostince naslouchat hovorům, které ho nezajímaly. Náhle napadlo ho, zda by jako po smrti matčině i nyní dal vše, aby otec

ožil! Ne! Lekl se, když seznal, že žal jeho je sobecký, že lituje vlastně sám sebe. Byl pokrytcem, hanba!

Tupost ležela na všem tuhým příkrovem. Dělníci žádali vyšší mzdy, svolil.

Pak předvolal si ho notář ve věcech pozůstalosti. Podpisoval plnou moc. Chtěl závod prodati aneb pronajmouti. Ale Novák úsilně zrazoval. Přimlouval se naopak za zmodernisování závodu stroji. Pak že může patnáct tisíc čistého zisku ročně dáti. Nabídl se, že stroje objedná, úvěr od spořitelny vymůže. Maloval tak svůdnými barvami, že Viktorýn neodolal.

Zrovna vhod! Dokáže otci i všem ostatním, že v něm něco jest, že dovede si dobýti úspěchů.

Do zimy stály stroje. Továrna rozhučela se nepřátelsky, zavile. Hned první den pomačkala jednomu dělníkovi prst. Ostatní vyhrožovali stávkou, bude-li jim i při strojích na mzdě ubráno. Ponechal všechny, mzdy nesnížil. Jen Rapprich šel — do Klingentalu.

Účetní Novák strhl celé vedení závodu na sebe. Viktorýn raději pracoval v atelieru. Pitvory již notáři dodal.

Niké Parobková usadila se po Hromnicích v Králensku. Měla s počátku krušné boje. Neklevetila u nedělek, předčítala jim z knih o hygieně mateřství, výchově dětí. Pošklebovali se jí napřed, ale ne všichni. Znenáhla bylo však nepřátel méně, přátel více. I ve spolcích byla Niké činnou. Při spolku paní a dívek zařídila odbor ku podpoře kojících dělnic, ba měla odvahu agitovati pro spolek ku podpoře nemanželských matek. Věc v Králensku neslýchaná a budící protesty. Nejhlučněji tupily Niké tajné a lačné hříšnice. I Rokytník přijal věc cynicky.

„Metamorfosa pudu po dítěti,“ řekl v hostinci Končířově.

Leč Niké nepovolila a dokázala své. Všecky vážné živly v městě přisvědčily její snaze, a když i tisk přišel jí odborným článkem z pera dra. Váni na pomoc, měla Niké Parobková vyhráno.

Viktorýn vídával ji z daleka. Tvář její připadala mu úsměvná, jasná. Byla šťastna v manželství? Muž její vyřezával hračky, lepil betlemy k vánocům. Ale domácnost vydržovala Niké.

V atelieru pracoval Viktorýn o návrhu k náhrobku rodinnému v Táboře. Něvěděl ani, zda práce jeho se uskuteční. Zatím měla matka s otcem kámen společný, František pak náhrobek umělecký zvláště.

Nerad Viktorýn vzpomínal. Jako dalná Alpa v modravém obzoru mlžil se mu úspěch vídeňský.

Vedle práce sochařské studoval Viktorýn spisy o sochařství, ve spolcích míval odborné přednášky, k nimž doma v potu tváře robil koncepty.

I okolí své si přizpůsoboval. Samé žaponerie, hlavičky a torsa za těžítka, reliefy za výplně. Kus umělecké myšlenky chtěl míti kolem sebe. V tom zřel kontinuitu svého rozvoje s bývalou prudce vzestupnou linií.

Zašermoval si někdy s primářem Váňou v názorech. Lékař ctil jen umění velikého rozmachu, vypjaté. Kupoval obrazy námětů hrůz-

ných: Jenneveinův Mor, Schwaigrova Věčného žida, zátiší hadrnického dvoru s odporně barevnými skvrnami.

Doktor Váňa rok co rok cestoval, vždy však jenom do krajin odlehlých, turisty opomíjených. Hledal všude abnormity, jak v obrazech, tak v přírodě.

Paní Sladká překvapila jednoho dne Bouzu v atelieru. Jen na slovíčko a beze svědků. A hned o dceři a zeťovi.

Ten že chodí nyní takhle — zapotácela se na tuhých nohou — chudák Hortička si pěknou myš na něm chytila. To že její Sladký, ač hrubián hned bije, je přece jen muž.

„Jo, milostpane," paní Sladká sepjala ruce nad životem, „to je nynější dorost, jak říká pan Rokytník. Ale co by řekli, po kom ten hází očko?"

„Po Minči Přítočné," hádal Bouza.

„Opravdu, i oni si toho už všimli, milostpane? Alespoň tedy uznají, že by měli pomoci."

„Já?" podivil se Bouza.

„Stará paní myslí, že kdyby pan Končíř — komisař, ještě —"

„Aha!"

„To je přece něco jiného než učitýlek."

„Je," přisvědčoval Bouza.

„Snad by se mu mělo psát," navrhovala Sladká.

„Mělo," přisvědčil Bouza.

„Píšou si dosud?"

„Aha", dovtipoval se Bouza, „já mám psát, aby se neřeklo, kdyby nechtěl."

„Řeklo, neřeklo, že to tak klopím. Všech deset by si mohl Josífek olíznout. Holka zdravá, a těch p!"

„A což slečna, o tom ví?"

„Ví, neví. Taková nebude jako Libuška. Stará paní dost slevila."

„Slevila," přisvědčoval Viktorýn, vzpomínaje na příhodu před lety, kdy Minča Josífka odbyla.

„Budu Josefovi psáti," řekl, aby se Sladké zbavil. Nepochyboval, že Končíř to nějak nastrojil. Že by Minča raději hezkého poetu, pochopoval. Oj, nebude Josífek šťasten, dostane-li Minču. Vyšvihne se, stane se nezávislým, ale bude mu při tom chladno. Leč by se hřál jinde. „Nejsou to milenky, které jsou na tom hůře než manželky," řekl kdysi Končíř.

A proč zrovna k němu jdou? Každý od něho žádá služby. A on, pytel dobroty, každému slouží! Nebude psáti nikomu! Ale nazejtří přece psal. Šestý koncept odeslal:

Milý Josífku, máte-li dosud bývalé plány, ale ne bývalé hněvy, tož navštivte rodinu P. v Lánsku. Vítr na vrcholku obrátil se zcela ve Váš prospěch. Váš obstárlý, k ničemu nepotřebný ctitel Viktorýn Bouza.

Zakládal si na tomto diplomatickém listu a opsal jej do rodinné kroniky.

Končíř odpověděl rychle a stručně: Milý příteli, díky za zprávu,

která jest mi zadostiučiněním. Rozmyslím si to ještě. Váš starý Josef Končíř.

Zadostiučiněním bylo podtrženo. Komisař Končíř přijel do Lánska hned příští neděle a vzal věc vážně do ruky. U Přítočných byly křiky, slečna plakala a nakonec hrubě a vztekle prohlásila, že si tedy protivu Končíře vezme, ale ať ji pak hlídá!

Před prázdninami slavena okázalá veselka a vystrojena hostina pro šedesát svatebčanů. Paní Přítočná, oklamaná Libuší, vynahradila si to při svatbě mladší dcery. Ukázala se světu. Ženichovi před svědky odevzdala šedesát tisíc zlatých ve spořitelních knížkách.

Viktorýn Bouza byl při sňatku za svědka. Vítovští poslali dary. Notář dosud stonal a bylo mu — místo lépe — hůře.

Odbytý Rokytník napsal do „Hlasů z Králenska“ verše, ironické díkůvzdání nebesům, že odvrátila od něho sňatek pro mamon.

Ostatně Minča po svatbě zmoudřela a nebylo slyšeti, že by v domácnosti mladého Končíře byly neshody. Josífek dovedl si Minču zcela podrobiti.

V průvodu primáře Váni navštívil brzy na to Viktorýn notáře. Aby doktorovi ukázal pitvory v zahradě.

Doktorovi zalíbil se skřet s brejlemi a prstem na nose.

„Consiliarius,“ pokřtil jej ihned ku velké radosti notářově.

„Ars longa, vita brevis est,“ přisvědčil Vítovský. „A umění lékařské má mělké dno.

„Tak jako formalismus právnický,“ odsekl dr. Váňa.

„Výborně,“ uklonil se notář. „Nemáme tedy illusí.“

„Ani nároků, pane notáři.“

„Ale nároků na štěstí přece?“

„To není účelem života,“ odtušil lékař.

Viktorýnovi ozvala se v hlasu lékařově Niké. Zcela její názory.

„Oč se tedy snažíte?“ pátral notář.

„O vyžití, o přirozené vyžití.“

„Kdyby to řekl takhle Lionardo Rokytník,“ usmíval se notář.

„Ó, prosím, nemíním to jako poeta Rokytník,“ ohražoval se lékař. „Ne vyčerpání se v požitcích, ale fysiologické vyžití, myslím. Tak, aby pud žíti změnil se v pud zemříti.“

„Touha po červu — trouchni — že?“

„Odpusťte, pane notáři, ale červ není symbolem rozkladu, nýbrž nezničitelnosti.“

„Jak to?“ ozval se Bouza užasle.

„Je to život obměnou, milý příteli!“

„Vidíte,“ obrátil se notář k Bouzovi, „ten advocatus diaboli přesvědčí vás, že jsme vlastně nesmrtelní, jenže se bereme stále jiným životem. Každým krokem, každým okamžikem jsme jiní! Škoda, že ne lepší.“

Do zahrady vešla paní Libuše. Byla po porodu. Viktorýn se na ni zahleděl. Hubená tvář její měla cos jímavě oduševnělého, že srdce něžnělo pohledem na ni. Viktorýn by klekl a líbal lem jejích šatů, tak mu byla náhle posvátná.

Podala všem ruku a usedla. Hovor otočil se na pole zdravotní. Notář stěžoval si na nespavost.

„Proto nosíte černý šat," řekl Viktorýn. Všichni na něho pohlédli.

„Jak to?" tázal se dr. Váňa.

„Jen tak mi to napadlo," omlouval se Bouza. Vskutku pojil vždy představu černého šatu s nočním bděním. A notář nosil poslední dobu jen oděv černý.

„To už do rakve," řekl notář, ale ztichl náhle, když pohlédl na paní Libuši. Lékař zažertoval:

„Recipe romani Ohneti paginas triginta a budete spáti jako dudek."

„Prohlédněte mne, prosím," řekl notář přímo.

„Rád," odvětil dr. Váňa.

Co lékař konal šetření, procházela se paní Libuše s Viktorýnem zahradou. Mluvili o Niké, její úspěšné činnosti spolkové. Paní Libuše byla do Niké zamilována, pochopovala a oceňovala lidumilné její snahy co nejlépe.

Prudké hlasy je přivolaly. Notář i lékař se zase přeli. Notář dokazoval, že má-li člověk sám disposici nad svým životem, může pravomoc tu přenésti na osobu jinou. I lékař u beznadějných případů má právo, přeje-li si toho nemocný, zkrátiti mu život. Dr. Váňa odporoval. Notář hájil svou thesi vášnivě, klada proti zdraví, euforii, lehkou smrt, euthanasii. Lékař odpíral nepřirozené smrti titul euthanasie vůbec. Neshodli se. —

„Jak je notáři?" tázal se Viktorýn lékaře na ulici.

„Aneurysma," odvětil dr. Váňa lakonicky.

„Je velmi nervosní, máte pravdu," přisvědčoval Bouza.

„Aneurysma je výduť cévy, a ne nervosa," vysvětloval dr. Váňa.

„A je to vážné?"

„Velmi."

A lékař jal se líčiti všecky eventuality nemoci. Bouza zbázlivěl, ale otrnul zase po rozchodu s lékařem.

Touhy, úmysly jako by v něm usínaly. Pracovati sochařsky odvykl si tichoučko, lehoučko. Léta plynula, a tíže jejich vzdalovala vzpomínky, nořic je do tmavé hloubi. Měl chvíle, kdy nevěřil, že kdysi Niké miloval, — tak díval se na ni chladně, když ji potkal. I ona žila bez vášně, jako by v ní krve nebylo. Socha! Vlídný úsměv na její tváři jako by kameněl.

A roky plynuly jednotvárně beze vzrušujících událostí.

Choroba Vítovského se nelepšila. Dítě zemřelo, a paní Libuše odvezla si muže do radioaktivních lázní v Německu.

Mladým Končířům narodilo se dítě, dceruška Libuše. Matka Přítočná prodávala pilu i parketárnu. Chtěla na Vinohrady k zeti. Nadobro se do Končíře zamilovala.

Na zimu přijel Vítovský z lázní velmi špatný. Lékaři podávali si v domě dveře, každé chvíle hostilo Králensko nějakou lékařskou celebritu. I bába z Rýmařova na konec dojela a zase odjela.

Pak přestali jezditi lékaři a vystřídali je spisovatelé. Loučili se.

Pravilo se do konce, že i vláda chystá Vítovskému nějaké vyznamenání, řád nebo titul.

Paní Libuše obětovala se nad svou sílu. Pokud mohla, pomáhala v ošetřování nemocného i Niké. Ale na konec bylo nezbytno vzíti dvě ošetřovatelky Červeného kříže.

Viktorýn při poslední návštěvě se Vítovského zděsil. Za čelistmi, na spáncích a kol chřípí prohloubily se mu jámy, uši mu nepěkně odstávaly.

Ale při tom byl veselý a vyprávěl anekdoty z lázní. Teprve při odchodu řekl: „Příteli, o něco bych vás prosil."

„Ano, pane notáři."

„Až bude potřebí — neberte masku z mé tváře. Řekněte, že jsem si toho nepřál."

„Prosím."

„Zachovejte mi tu loyalitu, a také ať mne, až budu ležet, nefotografují! Vždy se mi to příčilo fotografovati mrtvou tvář a říci: to byl on! A kámen, víte už jaký, chci jen od vás. Ale ještě lépe žádný kámen, volnou zelenou zem, tou se všichni přikryjem."

Usmíval se při tom tenkým úsměvem, při němž se srdce svíralo.

Když Viktorýn slyšel, že Vítovský umírá, jel do Králenska nabídnout paní Libuši své služby.

„Pojedu také," řekla slečna Tiny a sundala se zdi madonnu s papouškem, kterou kdysi Vítovskému odepřela.

U domu notářova připojila se k nim Niké. Prošli opuštěnými, studenými pokoji. Puch ostrých léků je provázel.

Před ložnicí stanuli. Obě opatrovnice tu stály, jedna vyděšena, druhá ospalostí sotva držíc hlavu.

Niké poslala je ven.

Pak vešla napřed do ložnice. Tiny klekla u dveří a opřela obraz o zeď. Modlila se drsným stařeckým šeptem.

Za chvíli vkročil lékař. Ale nepobyl v ložnici. Vyběhl rozčilen, za ním Niké.

„Otráven!" zasykl lékař.

Ticho.

„Pane doktore!" zaševelila Niké s bledými rty.

„Chloroformem!" doložil lékař.

„Pst!"

Niké ukázala hlavou ke dveřím ložnice. Na prahu stála paní Libuše. Nebo spíše přízrak její. Čelisti měla pokleslé, v očích tmu.

„Mrtev!"

„Jdu k ohledači mrtvol," poroučel se lékař.

Rty paní Libuše se smrštily, zuby vycenily. V týle se nalomila. Viktorýn viděl již ten úsměv. V ústavu choromyslných. Zledovatěl.

Paní Libuše zakoulela očima po Niké.

„Co řekl lékař?"

Niké vzala ji do náruči.

„Co řekl lékař?" dotírala paní Libuše a zarývala nehty do ramen paní Niké. — „Otráven řekl? Ale on mi poručil — musila jsem při-

sáhnouti — že budu dolévati — na šátek — půl hodiny — trpěl příliš — ach, on byl krutý!“

A zase hrůzyplný úsměv rozryl její tvář.

„Niké — pro Boha — zabila jsem ho?“

Oči její žíznily po životě a očekávaly smrt. Tiny vyskočila, převrhla obraz a zalomila rukama.

„Ne!“ zvolala Niké, až se to jasně rozlehlo šerým pokojem. Objala paní Libuši úže. — „Nezabila!“

„Řekl to lékař?“

„Ano.“

„Přisahejte!“

„Přisahám!“

Oddech, vzlyk podobný smíchu. Oči Viktorýnovy i přísné, šedé oči slečny Tiny vpily se do tváře — křivopřísežnice. Ale tvář ta byla jasná a oči svítily neohroženě.

Viktorýn i Tiny sklonili hlavy.

„Pojďte k němu!“ zvala paní Libuše. Šíje její se napřímila a hlas její zněl záchranou. Nyní snese i nejhorší rány.

Tiny sebrala svůj obraz a šli. Sladkavý zápach je ovanul. Mrtvola ležela na loži jako v klidném spánku, jen pod hlavou bylo vysoko podestláno.

Požloutlé svity honily se po hubené tváři mrtvého. Zamodralé rty byly pootevřeny.

Paní Libuše nepouštěla se ruky Niké.

„Zde ho máte.“

Tiny hledala kropenku. Nenalezši jí, postavila do lože k nohám obraz. Pak otevřela okno do mrazného bílého dne. Sníh svítil na střechách.

Tiny přitáhla si židli, vystoupila na ni a spustila hodiny s kukačkou.

Příval veselých „Kuku!“ byl prvním umíráčkem zesnulému spisovateli. Dětinský, radostný úsměv vykvetl na zvadlé tváři staré panny.

„To měl Nocínek rád,“ řekla v odpověď na udivené pohledy ostatních. Pak sestoupila a políbila mrtvému ruku.

„Byl můj dobrodinec, a nikdo o tom nevěděl,“ řekla. Proud slz vyvalil se jí z očí.

Padla na kolena a již nevšímala si ničeho. Jen se modlila.

Viktorýn rozloučil se s paní Libuší vřelým pohledem a stiskem ruky. Mluviti nemohl a neuměl.

Venku dohonila ho Niké.

„Jdu k doktoru Adamovi, abych zabránila řečem.“

Téhož dne z večera došel telegram z Prahy. Paní Vítovská zemřela. Přežila svého muže o necelou hodinu.

„Hrubý žert osudu,“ huboval dr. Váňa v hostinci. Bouza seděl u něho. „Proč nezemřela neblahá ta žena o půl dne dříve, nebo proč —“ tu snížil lékař hlas do šeptu — „nebožtík s tou svou euthanasií nepočkal? Mohl se dáti před smrtí s paní Libuší oddati, a šosácká morálka by

měla pokoj. A nedočkavostí poskvrnil ruku té, která se mu celá obětovala.“

Ku pohřbu dostavila se i paní Přítočná a vedla si dceru sama. Příbuzní Vítovského, spousta spisovatelů českých, několik polských, úřady i spolky doprovázely mrtvolu na hřbitov.

Nad hrobem mluvil člen České akademie.

Poláci divili se, že nikdo ze šlechty české nedoprovází k hrobu schránku tak vynikajícího ducha. U nich, že zná šlechta svou vlasteneckou povinnost.

Po pohřbu povstala v aleji před hřbitovem tíseň. Koně se plašili, a dav byl by v panice slečnu Tiny umačkal, nebýti Bouzy. Jako koloss opřel se nad kleslou o zeď a plecemi svými vydržel hrozný nápor těl.

Po pohřbu odvezla si paní Přítočná dceru do Vinohrad. Před tím podala paní Libuše u soudu prohlášení, že se ku pozůstalosti nepřihlašuje a testamentární odkaz, jímž ustanovena byla universální dědičkou, nepřijímá.

Příbuzní zabrali tedy po Vítovském pozůstalost. Přes protest paní Libuše zavalili hrob notářův těžkým kamenem, dům prodali. Paní Libuše zahájila proti dědicům při, aby přiznáno jí právo opatrovat a upraviti hrob. Ale než došlo k soudnímu rozhodnutí, paní Libuše se provdala a vzala žalobu zpět. A kámen zůstal.

Pro závod Bouzův nastala hubená leta. Konkurrence sesílila, tísnila, nepříznivé poměry celní znemožnily vývoz do Ruska, kde býval dosud silný odbyt. Amerika zaplavovala vše svými špatnými výrobky a uplatňovala své výhodné celní smlouvy.

Marně jezdil Novák do Vídně, do Němec, na Balkán. Továrny v Německu obmezovaly své výrobky, Wolf v Klingentalu zavřel závod a propustil dělníky. Rapprich, jenž u něho několik let pobyl, vrátil se zase do Lánska.

Bouzovi bylo líto dělnictva a nezastavil práci. Ani platů nesnížil. Pomýšlel Nováka přibrati za společníka do firmy. Novák se nedávno oženil, ženu měl z podloučenského mlýna, touž, kterou před lety otec Bouza synovi nabízel. Byla obstárlá a bočitá.

Paní Nováková přiběhla jednoho dne do závodu, že jí muž zmizel. Vyžádal si dovolenou na čtrnáct dní. A hle, prošla, a Novák se nevracel. Paní Novákova, bědovala že jí vzal celé věno, prý v Německu výhodněji uložit. Ne tak peněz, ale mladého muže bylo jí líto. Kdyby on se aspoň vrátil!

Ale nevracel se. Docházely splatné směnky, a pokladna závodu shledána vydrancována.

Kde kdo se divil, že Bouza se zrady Novákovy nenadál. Pojednou všichni již dávno věděli, že Novák je lump. Redaktor Chotýš řekl, že otiskl poznámku, jak veliké obnosy Novák v kartech prohrává. Div Bouzu z úmyslné nedbalosti nevinili.

Nic nebylo platno, ať sháněl, běhal, počítal a vyjednával. Nepochodil, všude setkával se s nedůvěrou. Peněžní ústavy žádaly záruky,

a kdo by mu ručil? Ani dělníci nechtěli snížiti své požadavky. Škodolibě přáli Bouzovi úplnou zkázu.

Jen lakota věřitelů oddálila katastrofu. Aby nepřišli o vše, povolili Bouzovi lhůty k uplácení schodků neb k výhodnému narovnání.

„Má dáti“ a „dal“ jako šklebící se pitvory zběsile tančily v Bouzových snech a užíraly jeho spánku osvěžující moc.

Z knih vzešla konečně bilance, že Novák zpronevěřil téměř padesát tisíc korun.

To bylo nad síly Bouzovy. Otupěl a otrnul. A zároveň oddal se hallucinacím. Jako Alpa s růžovým hrotem vysvitla mu naděje v umělecké úspěchy. Poslední jeho reserva!

Náhle se rozhodl. Opatřil továrnu na týden, poprosil Havránka, by v závodě chvílemi dohlédl a rozjel se do Prahy přímo k Foltýnovi. Věděl, že již řadu let v Praze bydlí, ač ho dosud nenavštívil.

Foltýn poznal starého kamaráda ihned, ne tak Bouza. Šedivý nalomený suchán, to že je Foltýn? Napřáhl-li Foltýn ruku, chvěly se prsty. A oči jeho — osleplá zrcadla.

Zašli do vinárny. Foltýn vyprávěl, jaké měl ve Vídni úspěchy, noviny o něm psaly. Byl by zbohatl — nebýti ženitby. Zamiloval se do poštovní úřednice a vzal si ji. Paní Foltýnové, rodilé Pražance, stýskalo se ve Vídni. Přesídlili do Prahy. Ale jako by z parku do venkovského sadu přešel. Ve Vídni žil Foltýn pansky, v Praze bylo se mu rváti o skývu chleba.

„Jen když jsi mohl zůstat při umění,“ řekl Bouza. Foltýn jen pokývl hlavou.

„Vidím, kamaráde, že jsi ještě pln ideálů.“

„Ano, Foltýne, jsem jich pln, a ty je provádíš.“

„Myslíš, Viktorýnku? Tys, kamaráde, jen přivoněl, ale já vypil do dna, celý kumšt.“

„A já život,“ namítl Bouza.

„Ten také, já také, Viktorýnku.“

„Ale ty v umění, a já v hrubé, neušlechtilé práci.“

Foltýn pohlédl na Bouzu teskně.

„Kdož ví, kdo z nás má právo záviděti? Ty tedy silně toužíš?“

Viktorýn položil obě ruce na prsa.

„Ano, toužím po kráse a po umělecké práci.“

„Horuješ, příteli, jako amatér,“ bručel Foltýn, zapaluje si doutník.

„A přece to bude můj život, Foltýne. Teprve bude.“

„Pozdě jsi si vzpomněl,“ zchlazoval Foltýn.

„Ještě snad něco dokážu, uvidíš!“

„Dokázat něco, není ještě míti úspěch. Ale zapal si!“

„Díky, nekouřím. Věř, Foltýne, nikdy jsem nepřestal věřit, že se zase vrátím.“

„Dovol, kamaráde, to je divná víra, která leta spí.“

„Nespala, Foltýne. Já to jen zapíral.“

„Nemohl bys, kdyby to mělo silný kořen. Roste to a přemáhá člověka. A žádá si ho celého.“

Viktorýn jal se vypráněti o svém životě. Když skončil, kýval Foltýn nespokojeně hlavou.

„Víš, co si myslím, Viktorýnku? Že otec tvůj chtěl tvé dobro, ale popadal to za nepravý konec. Měl rozšiřovat, a ne zúžovat tvůj život."

„Jak to?"

„Nejsem professorem, abych ti to vysvětlil. Hlas prý se vyzpívá, říkají zpěváci, proč ne i nadání?"

„A což inspirace, Foltýne?"

„Dej mi pokoj s inspirací! Mozek je lepší, zdravý mozek! Z inspirace ani na housle nezahraješ. Práce, cvik, to je všecek kumšt."

„Žil jsem tak, jak jsem musil," odvětil Bouza zaražen. Oba se odmlčeli.

„Snad máš pravdu," řekl konečně Foltýn, ale jako na útěchu. „Kdysi kdesi jsem četl, že dokonalost je pro život bezúčelná, a jen touha po ní že je kořením života."

Druhého dne představil Foltýn svého přítele rodině. Paní Foltýnová byla čtyřicetilelá otylá blondýna s brejlemi, germánského typu, velmi pořádná a velmi nudná. Dva hoši čtrnácti- a dvanáctiletý uklonili se omrzele, zamžikali krátkozrakýma očima a vrátili se rychle ke svým knihám. Studovali oba výtečně, pro umění neměli zájmu, bohudík, jak dodal otec.

„Nejmladší dcerušku Emanuelu máme v Rovignu," řekl Foltýn. Paní se rychle poroučela.

„V ústavu krtičnatých," dodal otec. „Je to kříž! Čtyřicet zlatých měsíčně na ni platíme."

„Neštěstí," vzdychl Bouza.

Odpůldne upravil Foltýn přístěnek u své dílny pro Viktorýna a přál mu zdaru k dílu.

„Jen ne hned něco složitého," radil, ostavuje ho.

Ale Bouza cítil jarobujnou sílu. Viděl plasticky před sebou skupinu vzkříšení dcery Jairovy, ušlechtilou hlavu Kristovu, vláčné tílko ožívající dívčiny.

Ožívající dívka byla jeho sklíčená duše, a zázračný rabbi, byl duch konečného nalezení se. Všecek byl provanut tvůrčí vichřicí.

Dal se do práce. Ale co to? Probůh, co to? Jsou to jeho ruce? Ty nepodajné, nemotorné, tápavé prsty. Trnul. Vždyť na konci každého prstu míval oko, zjemnělé, tvárné, poslušné čidlo, pevné, neomylné. A nyní? Tupost, neohebnost, křečovité třesení a rychlá únava, bezvládí.

Hmota vzdorovala, nepodávala se, obrysy vytvářely se surově, primitivně.

Zkrušil hlínu a dal si pozor. Pracoval pomalu, s napětím všech nervů. Chvění rozvlnilo a ztopořilo svalstvo jeho ruky, rozběhlo se do předloktí, z porů kůže vyrazil pot, horký, vysilující jako po záchvatu zimnice. Ponořil ruce do studené vody.

A zase vzcházely dobrodružné, nemožné obrysy, paskvily umělecké tvorby.

Před večerem zničil malomyslně dílo své, než mohl je Foltýn shlédnouti. Styděl se. Má pravdu přítel, thema bylo příliš složité.

V noci vybral si jiný námět. Nymfu Echo, prostovlasou, nyjící na břehu Eurotu po samolibém Narcisovi.

A zase byla to jeho duše, roztoužená víla. Napjaté mladé tělo dívčino svítilo, kštice vlála, ramena se zdvíhala, hlava nakláněla.

Bude pracovati zvolna, odměřovati jako geometr, kombinovati v duchu, než přiloží ruku, nástroj.

Časně z rána dal se do práce. Dařilo se mu lépe než včera. Vlek roucha zachytil obstojně. Jen přísně sám na sebe! Ruka zpevněla. Nastínil postavu, juna shlížejícího se v hladině, a pak vrátil se k nymfě. Modeloval nohy, hruď, krk, — dobrá! A pak — pak — hrůzo! To že má býti hlava? Odstupoval, krušil, hnětl, a znovu krušil. A čím dále tím horší karikatura vyšklebovala se mu pod prsty.

Procházel se, supěl a znovu přistupoval ke stolku. Ale čím pozorněji, nervosněji pracoval, tím bylo hůře. Konečně křeč zkroutila mu prsty.

„Jakže? Co jest to?“

Civěl do prázdna. Pak jako by křísl ve tmě. Ano, zkazil si ruce pitvorami pro notáře. Zkazil se!

Dusilo ho to. „Chyťte zloděje!“ byl by nejraději zavolal. Ano, vykraden byl, oloupen ve své svatyni, ukradli mu poslední jeho jmění.

Vyběhl a usedl vyjeven podle Foltýna, pracujícího na jakémsi poprsí. Foltýn pohlédl bokem na Bouzu, stiskl v zubech zapekačku a neřekl nic. Ani se nešel podívat, co přítel vytvořil.

„Projdi se trochu,“ řekl Foltýn konečně, a Bouza poslechl. Venku zapadl někam do kostela. Zamumlaly nějaké hlasy, kolem bylo šero. Nějaké nešpory. Svíce se rozhořely a s kůru zaznělo: Veni creator!

Kdysi v Táboře zpívával bratr tuto vložku. Byl zpěvákem na kůře. Viktorýn rozuměl slovům a připojil se.

„Přijď, tvůrce! Anebo navrať, co jsi vložil v nitro ubohého svého tvora!“

Ale bylo to vskutku vloženo? Nebyl to omyl? Snad dosud klamal sám sebe?

Myšlenkou tou zledovatěl. Prchal z kostela do šumu, jenž řekou proudil kol něho, pod ním a nad ním lhostejně, okamžik za okamžikem, nenávratně, nezadržitelně.

Večer byl s Foltýnem v zakouřeném, špinavém hostinci. Lil do sebe pivo i víno, poplácával tělnaté Heby. Na konec zdálo se mu vše bláhovým přeludem. Celá ta jeho bázeň. Cvik, nic jiného než cvik mu scházel. Jako houslistovi — co se stane, když několik let nehraje? Zdřevění mu prsty. Ano, nepracoval poslední leta, byl líný, sám vše zavinil. Ale jest to v něm, nyní byl přesvědčen, že to v něm jest.

Hned zítra obere si staré známé thema, najádu. Jen pro cvik. Oh, tu by dovedl slepě, po tmě. Ještě Polska nezhynula!

„Víš, koho jsem tu nedávno viděl?“ prohodil pojednou Foltýn. „Paní Karlu.“

„Paní Karlu?“ opětoval Bouza a sám se podivil, jak nejasně mu vyplynul obraz paní Karly na paměť. Ani nevěděl, jaké oči měla, jen vlasy měla rusé, jako tlučený pepř.

„Mluvil jsem s ní dokonce.“

„Ale?“

„A ptala se po tobě. Věděl jsem jen, že žiješ někde na severu a že se nehlásíš. Tak jsem jí to řekl.“

„To je škoda!“ prohodil Bouza, sám nevěda proč.

„Jaká škoda? Co bys dělal s babou s falešnými zuby a vyemailovanými vráskami? A napouští se — fi!“

„Prosím tě, Foltýne, není již mladá. Přes padesát!“

Ráno si Viktorýn zase přivstal. Hlava ho bolela, ale po studené vodě to přešlo.

Otevřeným oknem zavoněla až do podstřešního atelieru střemcha, zahořklým sílícím dechem. Drozd v hlubině domů někde zaklokotal, že je jaro.

„Dobré znamení,“ řekl si Viktorýn a pokřižoval se, než se dal do díla.

Práce ho těšila a šla mu od ruky jako po paměti. Pevně a přirozeně ryly se linie do měkké hlíny. Z prstů jako by vyskakovaly jiskry, tak teple, životně se vše rodilo.

Foltýn přišel teprve kol desáté do atelieru, mrzut, a rychle zase někam odešel.

Než se vrátil, skončil Bouza svou skizzu. Měl pocit vítězství v prsou.

Prohlížel si práce Foltýnovy. Koňská hlava pro hraběte Romra, busta bohaté Linzmayerové, několik hlav a aktů, v nichž Bouza netěžko poznal paní Foltýnovou, dětské hlavičky, antické odlitky, skizzy pomníků, dvě tři masky — to bylo vše.

Patrně Foltýn hodně prodával, nezůstávaly mu věci ležet. V šerém koutě atelieru za zástěnou spatřil Bouza hlavu staré ženy.

Zarazil se a zahloubal. Okamžitě poznal matku Foltýnovu. Jen ruka synovská dovede tak měkce, pečlivě modelovati, tak charakterisovati. Oči rozplynuly se Bouzovi v slzách. Vzpomněl na svou matičku. I on kdysi pokoušel se zpodobiti drahou hlavu její. Ale čím byly školácké pokusy jeho proti tomuto mocnému výtvoru mistra, jenž pracoval s láskou.

Foltýn vešel, Bouza ho neslyšel. Nepohnul se ani, když Foltýn zašel do přístěnku. Jen zatajil dech. Nyní dívá se na jeho najádu. Nyní bude souzen. Zachvěl se.

Kradl se za Foltýnem. Tento stál nad najádou, probíral se levicí ve vousech a kýval hlavou.

Obrátil se k Viktorýnovi, a oči jeho přísné, šedé, odsuzovaly.

„Amatér!“

Viktorýn se jen prohnul, jako pod ostrou ránou důtkami. Četl slovo to na uzavřených rtech přítelových, a checht otcův zněl mu z nesmírné vzdálenosti, blížil se, až rozléhal se mu v samém mozku.

„Nic si z toho nedělej,“ řekl Foltýn, „však ono se to poddá.“

Neúprosný v otázkách umění, neměl ani slabiky uznání pro něho. Ani peníz almužny.

„Kolik je ti let, Viktorýnku?“

„Padesát.“

„Nemáš úběžný bod plastické perspektivy, kamaráde. Poloha levé nohy není dovolena a otočení hlavy nemožné.“

Nyní to viděl i Bouza, a ohromný úžas ho pojal. Nejen umělecká zručnost, ale i umělecké myšlení, umělecký vid ho opustily.

„Strašlivé!“ Chlad jako studené úsměvy šílených žen v Kolomutech polehtával ho v kostech. Hnusné svědění! A tíže nějaká klesala v něm, klesala!

Tedy mu kámen již svou odvěkou píseň dozpíval! Ještě než se — jak se patří — po ní roztoužil!

Jako dříve krásu, nyní pochopoval bolest kamene, bolest, která nemůže se projeviti. Neboť on byl němý.

Tíže v něm klesala stále hloub, kam až zapadne?

Škytnul a z očí vychrlil příval ne slz, ale žhavé lávy.

„Psina!“ řekl Foltýn a odplivl si. Pak doložil. „Měl bys napřed pro lidi kopírovat.“

„Ne, než bych z hlouposti lidí žil, ať raději zhynu!“

Foltýn pokrčil rameny.

Pěstí zdeptal Bouza sám ohavné dílo břídila, jenž domníval se býti umělcem. V prsou mu hořelo, troudy padaly z vydoutnalých doupat, každý vdech pálil, jako když do stlívání foukne.

„Ale proč, proč“ — vzlykal — „měl jsem v sobě tu zlořečenou pýchu — tu touhu?“

Foltýn odpověděl teprve po chvíli.

„Nemyslím, žes to v sobě utratil, ale jen — zastudil.“

„Není-li pravda?“ chytil se toho Bouza.

„Jsou lidé, kteří v padesáti letech začínají,“ řekl Foltýn.

„Vždyť já nezoufám!“ přisvědčoval Bouza. Styděl se i sám sobě doznati, že nemá už naděje, nemá energie k ničemu.

Což aby se obrátil k ženám? U těch jsou podněty! Ale jemu je padesát! Prohrál život na všech stranách.

„Okraden!“ stále mu znělo refrainem všech myšlenek. Surová ruka tvrdě chytala ho za srdce, obracela, prohledávala je, a pak hodila je nazpět s hrubým: Nic!

Muka, muka!

Zajíti někam do hlubokého, věčného žaláře, zavříti za sebou dveře, klíč zahoditi do propasti, tak by bylo nejlépe. Neviděti ve stálé tmě nikoho, ani vlastní tváře ne.

Bankrotář!

Ano, úpadek hmotný bude, musí následovati, jak by bylo jináče?

Závoje, nesrozumitelný šum a polovědomé pudové výkony.

V Lánsku bylo zle. Peněz k sobotní výplatě nebylo.

Ale Tiny pomohla. Nabídla své úspory. Přijal je. Bylo mu již vše jedno. Nevražil na vše a nejvíce na sebe. Ponižoval se, aby urazil nějakého nepřítele v sobě. Ano, byl v něm, od maličkosti tajný

nepřítel, jenž ho ujařmil, ochromoval jeho vůli, zaváděl na zcestí, neznámý, potměšilý nepřítel. Skryl se dobře, ale on si ho vynajde, zničí ho, i kdyby zhynul při tom sám.

Pryč s ním! A je-li on jeho životem, pryč se životem!

Ulekl se, když k tomu dospěl, a couvl rychle. A přece vracel se zase, bázlivě, zdlouhavě, ale vracel se.

Smrt!

Žil již půl století, a teprve nyní připouštěl, že i ona má své oprávnění.

Obcházel ji dalekými okruhy, chvěje se. Ale okliky úžily se soustředivě, až octnul se těsně u velikého fantomu. Okem v oko. A pak s fantomem zdůvěrněl, svaloval k nohám jeho všecka břemena života, jeho záhady i jejich rozluštění. Chtělo se mu položiti hlavu na temná, nehybná ňadra Smrti a sníti o nebytí a klidu.

Jak mnozí ho předešli, které znal a miloval. Čekali ho. Roztoužil se po nich prudce a opravdově.

„Ach, doktore Váňo, máte pravdu, touha žíti mění se přirozeně v touhu zemříti."

Napínal síly, aby se zachránil. Ale činil to chabě, bez naděje. Průmyslová banka poskytla mu půjčku, byly alespoň peníze pro naléhavé výplaty. Dělníci ho téměř nepozdravovali. Ovšem mzdu brali, ač pracovali jen, aby nezaháleli. Div pánovi na hlavě dříví neštípali.

Ale Bouza jim unikal, tak jako všem. A hlavně velkému nepříteli v sobě, jenž tyje z jeho dřeně a otravuje ho za to. Usmrtí-li se, i jeho zasáhne, zničí.

Ale váhal, odkládal. Nebál se již smrti, ale neviděl v ní ještě krásu. Až k tomu dospěje, pak odhodí vše.

Navštěvoval dra. Váňu. Jednou provázel ho na odpolední visitě. A tu zdálo se mu, že vzat jest od něho děs z duševních mrtvol, které tu karikovaly život. I výpach jejich nebyl mu protivný. Přiblížil se k nim podivně, bratrsky.

Doktor díval se na něho po očku a potřásal hlavou.

Byl jasný říjnový den. Nad dalným výhledem z prvého patra poletovaly bílé peřinky mlh. Ze zelené temnoty ženské zahrady donikaly sem zvuky frivolní písně, silhouetta ženy rýsovala se na plotě. V pausách donikal sem slabounký šum vodotrysku jako steny žalujícího, rozespalého děcka. Poslední zralé plody opadávaly s jabloní. Bylo ticho, jen magnetické neznámé proudy se vybíjely do všech nervů Viktorýnových. Viděl a chápal neobyčejně jasně.

Hovořil s lékařem o thematu krásy a vyslovil při tom slovo zákon. Doktor se rozpálil.

„Nemohu slovo zákon vystáti. Čpí mi římským neomylnictvím. Řekněte jenom příkaz. Ale tolik ještě řeknu: krása není privilejem vysokého umění, je demokratická a původcem každého i sebe jednoduššího souzvuku. Harmonická povaha žije krásně, třeba by kámen lámala. V poznání svéráznosti je omezení, a v omezení štěstí. A toto je jedinou nespornou krásou života."

Byli v lékárně. Primář měl na starosti přípravu léků. Pracoval, neustávaje hovořiti.

Viktorýn seděl u okna. Po nebi stíhala se sivovranná hříbata — mráčky.

Sluha vešel, hlásil přírůstek. Že přijímací lékař žádá o dobré zdání. Primář Váňa pohlédl na Bouzu, pak zabručel. „Odpusťte, jsem tu hned,“ a odešel.

Viktorýnovi se náhle poplašily myšlenky. Nevtěsnaly se již do dosavadního přístřeší, rozprchly se jako ptáci. A pojednou puklo v něm něco jako přezrálý plod.

Život mu ztemněl, zpopelavěl, a veliký únik zaplál mu v barvách duhy nádhernějších.

A, hle, ten jenž byl v něm a byl jeho nepřítelem, vstal a dusil nové plameny. Zavíral úsilně bránu otevřenou, prosil, rval se, skučel.

Marně, zbabělče! Zhyň!

Každý kelímek v neuzavřené skříni, každá lahvička i porculánové knoflíky na zásuvkách metaly jiskry, lákaly, kynuly a volaly svůdně:

„Jen dále! Vem! Vejdi!“

Atropin, strychnin, morfin, — umrčí hlavy na etiketách.

Vztekle dal se do toho. Polykal, kousal, sklo třepilo se na podlaze makadamové třeskem selhávající spouště na bambitce.

V ústech jedovělo a v hlavě jediná šílená radost: Jak polekají se Niké, Váňa, dělníci a všichni lidé! A ten v něm, již skučí, prosí o milost, svíjí se na zemi. Nepřátelé, sami nepřátelé! Kdo ho miloval na světě? Berta — Isa, Karla — matka?

Matka ano! Ale jinak nikdo, nikdo!

Žhář pod ním zapálil, a vrah úkladně do něho vetknul nůž. Až v žaludku mu jej obracel. A srdce ztrnulo v hrozné úzkosti. Ještě ne dosti? Sevřeli mu chřtán, kašlal.

Podlaha už prohořela, tělo se propadalo, otočilo se, a nohy čněly do stropu. A jak komicky sebou škubaly! Teď se rozmnožily — celé kolo noh — skříně se roztančily, stůl, židle i okno sešílely. Obloha zasivěla hluboce pod ním.

Dveře se otevřely, a po hlavě vešel dr. Váňa. A nebyl celý, bylo ho jen půl, jako když řezník rozetne vepře. A v zápětí měl dvě hlavy. Kdosi ho chopil a házel jím. Vnitřnosti spálené na troud vypadávaly, a kdosi řval nad ním. Či byli dva? Ústa mu násilně rozpačovali a lili do žaludku studenou vodu. Nejspíš jsou to hasiči — vždyť hoří, pálí! Plameny syčí, a klouby žárem praskají.

„Proč jste to udělal?“ řval doktor Váňa.

Chlad projížděl tělem. Seděl. A zase se otočil, a nohy hledaly strop. Pak štěpily se věci vůkol, dvojmo, trojmo — pak závoje — hukot — zima — tma — polární záře — polární záře — — —

„U čerta! Neustupujte stále! Braňte se přece jedu!“

Slova ta probudila Bouzu. Prohlédl. Nad ním stál dr. Váňa s doktorem Jeníkem, sekundářem nemocnice.

Tělo jeho leželo v dokonalém bezvládí. Ani hlavu nemohl obrátiti, sotva víčka unesl. Chtěl něco říci, ale jen chropot vyšel z vy-

schlého hrdla. Námaha jediného pohledu, jediné myšlenky vysílila ho tak, že klesl ihned do mdloby.

Později zase prohlédl na okamžik. Stín jeptišky mihl se v jeho zorném poli, a šum hlasů donikl k otevírajícímu se sluchu. Zvolna sílil zrak, bystřil se sluch. I polévku ochutnal zdřevěnělý jazyk, jen vláda údů se nedostavovala.

Pochopil, že leží v nemocnici, ale tělo jeho jako by bylo přeludem. Nebylo jeho. Když mu dali ruku na pokrývku, díval se na ni zvědavě. Byla voskově bílá, neobyčejně štíhlá a necitlivá.

Zvolna počal cítiti tělo, svaly, kůži. Ale napřed uvědomoval si kosti, protože ho tlačily. Pak pocítil palčivost na prsou. Měl hruď rozpíchanou, zčernalou aetherovými injekcemi.

A když kosti přestaly boleti a kůže otrnula, zůstala v nitru bolest, hluboká, jako by sama duše bolela.

Vnímal bázlivě a dětsky. Vše ho zajímalo, vše lekalo. Neměl citu prostoru a času, jen prostý pocit živelného bytí. Učil se znovu poznávati.

Doktor Váňa sedával u jeho lože a kázal. Slova jeho padala do kypré a vnímavé půdy.

„Pěkně jste to vyvedl, jen co je pravda. Vezme atropin a hned k tomu chytře protijed morfin. A mne div nepřipraví do kriminálu. Co mohu za blázna? Za takové přátelství vám uctivě děkuji. Nu, nu, neplačte!“

Když po dlouhé době mohl Bouza poprvé hnouti hlavou, sladká, opojná radost zahrála mu v žilách. Ach, jak nyní chápal monomanii slečny Hermy, jak rozuměl nyní svůdnosti jejího hasardu! První pohyb, první chutné sousto, první rozhled po zjasnělé světnici, první výhled oknem do sněhu venku — ach, rajské pocity!

Bylo již v lednu, když tak se zotavil a za třeskutých mrazů, kdy nemocní choulili se do přikrývek, ježto ústřední topení v druhém patře selhávalo, ohnivá láska k životu se ve Viktorýnu Bouzovi vzňala.

Rubáše samovražedných myšlenek v cárech poletovaly v dáli. Každý dech kořeněn byl netušenou slastí, vědomí plynulo na vlnách svěžesti a záře.

Ach žíti, žíti stůj, co stůj!

Tázával se lékařů, zda se skutečně pozdravuje, a nemohl naposlouchati se ujišťování, že je mimo nebezpečí, že má vyhráno.

Doktor Váňa, jehož vždy bolela cizí hlava, luštil dále formulku Bouzova života.

„Vy, drahoušku, chytil jste se falešné vlajky.“

„Falešné? Jak to, pane doktore?“

„Miloval jste umění více, než je konal.“

„Miloval jsem jeho krásu upřímně, pane doktore.“

„Víte, čím jste stvořen? Pěnou, přeludem zrcadlícím vše a nic. I krása není než pěnou v pravdivosti života, fantomem všeho a ničeho.“

„Tedy byl můj celý život nepravdou?“

„Každý život je přechodem ode lži k pravdě. A víte, příteli, co

jest vlastně krása? Žíti lehce a světle. Jako bublina třeba, jako pěna. Ani v kráse není absolutnosti, ba je jí tam co nejméně."

Odmlčeli se. Na okamžik zatěžkla mysl Bouzova nápadem, zobrazit pěnu sochou ženy s věčným úsměvem, okřídlenými rameny, kotníky a duhovou čelenkou. Ale odpoutal se rychle.

Zabloudil zrakem do modré báně oblohy. Bílé pěny pluly nad její hlubinou. Bylo mu lehce, jen vzlétnouti! Z nedostatku veškeré tíže bylo mu až závratno i ze silného jarního výpachu země, z prudkého svitu slunečního, v němž koupala se žluť mladých snítek. Vřelý jásot ptačí přerušoval chvílemi vývody lékařovy.

I sny měl Bouza v noci příjemné. Nalézal vždy něco velkého, nevídaného, a když se probouzel, hřál ho pocit prožitého blaha. Těšil se na nový den, jenž sliboval mu ňová poznání. A nic ho již neranilo jako dříve.

Poddával se proudu a plul zcela nahoře. Pěna. Není jiné bolesti, než žíti proti své pravdě, nepoznávati svou skutečnost.

Až mrákotno bývalo Bouzovi ze všeho znovuzrozování myšlenek. Dojmy působily na něho nově a prudce a vytiskovaly staré, choré stíny z duše, všecky nepokoje, klamy a bloudění.

Udržel se na nohou, byl pánem svého pohybu. Nové vítězství.

A potom teprve a nahodile připlývaly mu nedůležité myšlenky na hmotné zájmy, otázky, jak bude žíti!

Slyšel od dra. Jeníka, že závod v Lánsku pracuje. Na čí účet, ani se nepoptal. Nezaradoval by se, kdyby mu řekli, že vše je zachráněno; nezarmoutil by se, kdyby vše bylo ztraceno.

Byl pěnou.

Pak ho napadlo, proč slečna Tiny se neukazuje. Až mu řekli, že nebohá je už na pravdě boží. Zemřela v zimě, kdy Bouza byl v nejprudším deliriu mezi životem a smrtí. Od smrti Vítovského postonávala, chřipka ji konečně sklátila.

A ještě jednu novinu zvěděl. Niké Parobková ovdověla. Po devítiletém manželství zemřel jí muž úbytěmi.

Vše to dotklo se Bouzy jen lehounce.

Co tam, to tam! Pro Tiny vymodeluje pomník. Tolik snad i amatér dovede. Řekl si amatér bez trpkosti a snesl by rovnodušně i více. Slaboch, buďsi! Bankrotář hmotný i duševní, dobrá! Dítě — ochotník života, třeba!

Svět je i takto krásný!

Niké ho navštívila. Byla ve smutečním, měkkozáhybném šatě, ale ne smutná. Černá barva vždy jí slušela. Viktorýn jí ani nekondoloval. Procházeli se v zahradě a mluvili o spolkovém životě v městě. Niké hovořila s nadšením. A jak by ne, když zvítězila na celé čáře, ve všech svých podnicích.

Niké v přemýšlení nakláněla hladce učesanou hlavu. Bílé nitky prolamovaly jednolitou čerň vlasů.

Mluvili o kráse života.

„Za pravou krásu, pane Bouzo, považuji resignaci a cit."

Pohlédli na sebe v téže vzpomínce. Kdysi mu řekla, že je bezcitný. A on jí na to, že ona chce chápat tam, kde by měla jen milovati. Křivdili si tehdy oba.

Milovali se? Ona v něm vzbudila když ne lásku, tož hlubokou vážnost. A možná, že to je pravou láskou muže k ženě.

„Nemělo tak býti," řekla Niké po malé pomlce. Rozuměli si dokonale. Podávala mu na rozloučenou ruku v černé rukavičce. Stiskl jí pevně. Grande amoureuse! Žena stvořená k veliké vášni. Jak mýlil se v ní Rokytník.

Niké udržovala ho svým chladem na mravní výši, tak jako notář živil v něm illusi uměleckou.

Bylo v tom zdravé, naivní sobectví, považovati se za střed panoramatu kolem sebe.

Teprve v červnu dopravil kočár Bouzu z nemocnice do Lánska.

Továrna opravdu pracovala. Někdo patrně řídí závod.

Bylo příjemnější Bouzovi, na to se ani netázati. Domýšlel se, že závod má asi nového majetníka.

Vůz stanul před vraty. Z domu vyběhl obrovský rusý mladík.

„Guten Tag! Dobrý den!"

Pomáhal Bouzovi z vozu. Podpíral ho v průjezdě a do schodů ho téměř nesl. Usadil ho v pracovně do lenošky.

„Kdo jste?" tázal se ho Bouza. Mladík neodpovídal. Bouza se rozhlížel. Vše bylo, jak to zanechal. Vlysy, plakety, hlavičky i torsa. Na skříni ležela jeho rodinná kronika.

Kdo mu to připravil? Tiny? Ale vždyť je nebožkou.

„Jsem Hendrych," odvětil mladík konečně. Hlas se mu nějak lámal.

„Němec podle výslovnosti?"

Hendrych neodpovídal, jen se zase podivně díval. Při tom přistupoval, až stál těsně před Bouzou. Tváře mu planuly, oči těkaly.

„Pamatujete se" — řekl německy — „na Isu Loslegerovou?"

„Loslegerovou?"

„Znal jste ji?"

„Ano, znal."

„A — a — miloval jste ji?"

Nohy mladíkovy počaly sebou v kolenou škubati, div se neskácel. Závoje se trhaly, pronikavá vůně ess-bouquetu zaproudila.

„Ji jedinou!"

Bouza zdvihl ruce a kývl celým tělem. Pojednou věděl. U ní — jediné ženy — bylo rozpěnění jeho mužnosti, u ní byl úchvat vášně.

„Jsem její — Jindřich Losleger."

„Syn?"

Hendrych nepoklekl, nepadl otci kol krku, jen podal ruku, tvrdou, upracovanou. Muž muži. Sevřel měkkou dlaň rekonvalescenta šetrně, ale pevně. Nepromluvili, jen oči jejich nořily se do sebe.

Teprve po chvíli zašeptal Hendrych: „Vater! Tatínku!"

A políbil otci ruku. Bouza ho přitáhl.

„Tedy jsi to byl ty, kdo se ujal mého závodu?"

„Já! Přišel jsem včas, a přece pozdě. Včas, abych zachránil závod, a pozdě, abych zabránil“ —

„Nemluv! Řekni, co věřitelé?“

„Zaručil jsem se. Napřed nevěřili, pak mně i sami peníze půjčili.“

„Kdo ti řekl o mně?“ přerušil ho otec.

„On, Zukriegel. Před svou smrtí.“

„Jak jsem tě hledal, synu!“

„Vím. Byl jsem ve Vídni. Přeptal jsem se. Dosvědčili mi to. Kdybysi nebyl hledal, nepřihlásil bych se. Zukriegel tě nenáviděl a skrýval mne. Ale dal mne vycvičiti ve tvé branši. Pracoval jsem v Norimberce. Doufám, že závod udržím, s pomocí boží!“

Pokřižoval se. Ještě věřil. Otec zadíval se na něho lačným pohledem. Měl modré oči, postavu i vlasy po otci, ale povahu? Dejž bůh, aby tu po něm neměl!

Na dveře zaklepáno. Vstoupil Rapprich. Že prosí o rozmluvu se starým pánem.

Bouza pohlédl do zrcadla naproti. Vskutku, měl hlavu jako mléko bílou.

Rapprich byl s tím a oním v továrně nespokojen. Na konec žádal zvýšení mzdy. Mluvil drze.

Hendrych bledl a skřípěl zuby. Když Rapprich skončil, skočil po něm a zatřásl jím, jako by byl z věchtoví.

„Ven!“

Levicí otevřel dveře a vyhodil vzpouzejícího se chlapa na chodbu.

„Až se naučíš způsobům, přijď zase!“

Ale Rapprich už nepřišel. Bouza byl překvapen. Proč se Hendrych rozčiluje? Vždyť taková neurvalá německá povaha, jako je Rapprich, ani jinak jednati neumí.

Hendrych rozhovořil se o výhodách zdejší krajiny pro veliký průmysl. Hlavně oceňoval vodní sílu řeky.

Potom tázal se Bouza na matku i na synovu minulost.

O matce věděl Hendrych velmi málo. Ostýchal se pátrati po její minulosti. Ani poměr její k Zukrieglovi se mu nelíbil. Měl sice pěstouna rád, ale když zvěděl, že ho odloučil od otce, div na něho nezanevřel. Zukriegl měl Bouzu ve stálé evidenci. V Lánsku pomáhali Hendrychovi, když se prohlásil, Tiny, v Králensku Niké Parobková a hlavně doktor Váňa. Hendrych navštěvoval otce v nemocnici, ale díval se jen z povzdálí, aby mu neublížil.

Pak odešel syn do dílny. Odevšad zněl jeho ovládavý hlas, pod jeho krokem pokorně duněla podlaha, továrna oddychovala zdravě parou, řinčela jasným mladým smíchem. S Hendrychem shodly se zavilé stroje, rozuměli si stroj i člověk, oba plni nahromaděné síly a chuti k výkonu.

A zase připlul z dávných vzpomínek sen o hadu, jejž Viktorýn přijímal, špatně zachytil, a jenž přece změnil se v hůl.

On, syn — je jeho hůl pro oporu stáří.

Ztroskotal, budiž! A aby znovu počal život, bylo nemožno. Nuže, v synu svém bude žíti znovu a lépe.

Spatřil ve skříni pouzdro s citerou. Nechápal, jak mohl nástroj ten se mu líbiti. Takový kňouravý, protivný zvuk!

Vše ozývalo se mu nyní mužněji. Od řeky zaválo, a suchý, prašný pomet vnikl oknem do pokoje. Nebyl nepříjemný, spíše ostrý, dráždivý, ale budil kašel, to jest obranu života.

Hendrych přišel k otci. Měl rychlé pohyby jako hoch. Přimlouval se, aby stravovali se v hostinci proti mlýnu. Bouza by raději k starému Končíři. Ale syn mluvil horlivě, a otec se domýšlel. Ne nadarmo vykukovala z okna mlýnu kučeravá Žofka Weyrauchova. Inu, proč pak ne? Na každý způsob Hendrycha adoptuje a od vojska ho vyreklamuje.

Hendrych vyprávěl, — naučil se již obstojně česky, — že poměry obchodní pro hračky jsou zase lepší. Robil nyní hračky dle detektivních románů, loupežníky a detektivy, a zboží šlo na odbyt, hlavně do Italie. Hendrych učil se vlašsky, aby si mohl sám do Italie za obchodem zajeti.

K večeru poslal Hendrych pro večeři. Otec Bouza seděl u okna. Na východě vyplul čistý velký úplněk, večer zatichal nad krajem. Od ořechů v mlýnské zahradě vála sem hojivá vůně — matka koupávala Františka v ořechovém listí, kmitlo se vzpomínkou, — řeka šuměla melancholicky.

Nalezl syna!

Kdyby Viktorýn dovedl logicky spřádati své myšlenky, podivil by se především na výsost.

Tedy se dle katechismu hříchy netrestají? Měl nezákonného syna, a nepykal za to. Naopak. Ne trest, spíše spravedlnost v tom cítil.

Pane doktore Váňo, snad přece má existence nebyla holou zbytečností. Osud protřel mi oči žlučí, jako otci Tobiášovu, a vidím, že bezcenným není žádný život, ba ani žádné bezživotí na světě... I ten kámen je kostrou živé země. Sbírati zbylé klásky na strništi života, osévati chudé suchopáry pro ty, kteří po nás přijdou, — i to je životem. Pane doktore, vy víte vše jasněji, ale já vřeleji, vy mozkem, já srdcem. Vy odvažujete bilanci lidské činnosti, já ssaji volně život, jak mnou pohrává, odrazy jeho světel a barev, jeho odlivů i vznosů.

Leč Bouza nebyl filosofem ani řečníkem, a tyto závěry nevyslovil. Ale cítil se nevýslovně a nevysvětlitelně spokojen.

A ten, na něhož myslil, vstoupil se synem. Hendrych zářil oddaností k dru. Váňovi.

Rozhovořili se všichni tři. Tentokráte ovládl hovor Bouza otec. Mluvil z náplně duše, kuse, v úryvcích a citoslovcích, jak život je krásný sám o sobě. A smál se zase, jako by měď lámal.

Učedník přinesl z hostince večeři, a Hendrych sám posluhoval oběma starým pánům. Bouza otec mluvil, velebil, doktor usmíval se sardonicky a bručel: „Shnilé kompromisy!“

Ale na konec usmíval se měkčeji, a odporná tvář jeho zněžněla. Poklepal Bouzovi na rameno a ukázal na syna.

„Ale, příteli, nedostává se takto kus české práce do německých rukou?“

Bouza se zarazil, ale pak poklepal synovi na ruku.

„Jak se jmenuješ?“

„Jindř-řich Bouza!“

„Výborně, už umí česky,“ smál se primář. „Ale vezme si Němkyni.“

„O ne!“ bránil se Hendrych a začervenal se prudce. V rozpacích nabral vlasy mezi prsty do štětičky a dotýkal se jich kolmo dlaní. Zrovna jako otec a nebožtík dědeček dělávali.

„Tedy Češku?“ vyzvídal lékař.

„Ž—ž—“ napovídal otec. Syn se zapálil ještě více a rozkašlal se. Oba staří páni se srdečně rozesmáli. Viktorýn pozdvihl sklenku s rudým vínem.

„Na šťastnou budoucnost Jindřichovu!“

A upřel na syna zrak prosvětlený bezmeznou důvěrou.

„Ať pracuje brzy parními motory šedesáti koňů,“ přizvukoval lékař.

„Proč parními, když je tu voda?“ namítal Hendrych. „Jedna, dvě turbiny —“

„Hleďme počtáře!“ divil se otec.

„Skromný není ten váš chlapeček,“ řekl lékař.

Ťukli si.

K. Hugo Hilar:

Život světice.

(Pokračování.)

JEJÍ NADĚJE.

Et le désir
De mourir
Comme une extase en nous monte et se divinise . . .
Albert Samain, Au jardin de l' Infante.

Sluneční dny, naplněné životem a jasem, probouzely ji z věčné neurčitosti, v níž byla pohřížena všechna její skutečnost. Nějaká rána hluboko v její duši, ospalá a umdlená, zjitřila se a rozbolela krutě. A věčná, nepochopitelná, vzlykavá touha jala se krváceti v jejím drobném srdci, které pojednou počalo chápati chudobu každého snu, marnost každého sebezapření ve skutečném obzoru modrých oblak, po nichž pluje život a tančí slunce, slunce, král šťastných a těch, kdož žijíce zpívají a nepotřebují snu.

Děsila se slunce. Jeho přízrak panovačný a krásný naplňoval ji hrůzou a bezútěšností k smrti. Zdaž směla vyjíti a modliti se k němu, nemohouc prositi za světlo a život, nemajíc prostoty těch, jichž srdce nepoznalo hluboký smutek a těžkou marnost všech věcí? Zdaž mohly odvážiti se k modlitbě její rty, zlomené pochybností? Zdaž mohly k němu vzepjati se její ruce bílé a nejisté, neposvěcené rozkoší hrubé práce, nemající ani révoví ani prosebné ratolesti? A pochopila, že ono jest bohem jen těch, kteří hrubě milují život a jichž víček nepřešla jiná slza, leč slza prostého štěstí a prostého žalu. A byla hořce zarmoucena a neměla nadějí. Nikdy jejím nebude už slunce . . .

A ona, jež v podvečerech šla životem pokorná a němá, naslouchajíc toliko tichému hovoru stínů, které pláčí a přece jsou útěchou smutných, ona, jež nikdy neobracela se zpět za svůj sen a zpět k životu, uslyšela v takových okamžicích křečovitý vzlyk hluboko ve své duši, jakoby probouzející se z polární noci a šíleně roztoužené po prostém, horoucím objetí života, jenž zářil z modrých oblak, korun květin, ševelu stromů a prostě radostných tváří mimo-

jdoucích. Rozevřel se před ní jako nádherný, omamný květ, zazněl jí jako tajemný, hluboký, věčný hlas, jejž po celý život marně byla popírala. Ale zazníval již pozdě, tušila jej spíše, než chápala, její ruce byly již příliš jemné a zemdlené, aby mohly k němu se dopnouti. Zalomcovala jí prudká, palčivá touha po prostém štěstí a bohatství života, po jeho živelné lásce a laskavém požehnání, po jeho radostných darech a šťastné sklizni, jíž obdařuje všechny lpící na něm, dozralé muže a ženy, zbloudilé syny a i žebráky na rozcestích . . . Míti skutečný život, okusiti jeho všedního štěstí, milovati dny a porobu a hroudy, míti své děti a umírati pro ně! Chutnati hořkosti země a kypřiti ji svými slzami, jež by nebyly marnými, jež by nemizely beze stopy, jež by byly požehnáním! Kypřiti ji svojí krví, sytiti ji vlastním srdcem, ale pro drahý něčí úsměv kvésti a voněti, pro sladké slovo upřímného díku rozpučeti a zmírati, pro sladké slovo někoho, jenž by chtěl přijmouti dar našeho života a těšiti se z něho! Jenž by svojí láskou učinil nás účelnými a dal našemu životu souvislost s minulostí a budoucností života vůbec. Žíti a býti schvácen opojením žití! Nabýti cudné nevědomosti, v níž jsme stáli před tajemstvím věčné marnosti života hrdí a dychtiví, opojeni slepotou a vírou! . . . .

A celou její bytostí zapotácel se jako příval těžký tento hlad, prolomil hladinu její duše a zabořil se do její tůně jako nesmírná skála, utržená bouří. Smrtelná beznaděj ji sklíčila. Mezi životem a smrtí, psanec skutečnosti a vyhnanec snu, bez útěchy a síly, bez odvahy a naděje, v takových chvílích ocitla se před hodinami hoře ne již lidského. Bylo nadsmyslné a hodné mučedníků, bylo světecké a bylo hořem těch, kdož trpí bez doby, za veškerenstvo, hořem vševesmíra. To hlas samoty z hlubin odkudsi zavolal k ní, hlas věčné samoty lidské duše, zbloudilé uprostřed nekonečných zápasů krve a věčného císařství hmoty, otrokyně a otročitelky, duše zbloudilé uprostřed neměnných zákonů hrubé nutnosti a přece zahleděné ve svou podstatu, pochopivší sebe samu, probuzené ze slepé lačnosti. Její prvotní, nevědomé vztahy a poslušnost ku hmotě byly uvolněny, přeťaty, zlomeny. Obtížena přílišným břemenem hmotného, osobního žalu, jehož nedovede zahojiti den a potlačiti první úsměv života, procítá duše z velikého, sladkého, nevědomého područí skutečnosti, aby si je uvědomila a ochuravěla nevyhojitelně. Prohlíží sladké lsti života, zatouží po novém hlubším štěstí nějakém a nenalézá již útěchy. Život zanechává bezútěšnými ty, kdož jej odhalili a porozuměli jeho hmotné marnosti. A jejich duše pozbude prosté úsměvnosti, kteráž se z něho obráží s prostým žalem a radostí, jež jsou jako ranní mlhy. Nahlíží v podstatu věcí a jest zmrazena poznáním. Jest slába. Dovedla jíti jen v něžném, bezvědomém opojení křepce, radostně, poslušně. Sevřena v otroctví své vlastní hmotnosti, dovedla žíti toliko sebe samu, své vlastní štěstí a své vlastní hoře. Neznajíc než prostá zdání života a světa, měla blaženou lačnost, neostýchající se a nepochybující; ale pochopivši vše a uvědomivši si vesmír, pozbyla sebe samé. Vystoupila nad svou tělesnost. Její hoře jest již

neosobné. Uvědomuje si absolutnost bytí, její cíl propadá se kamsi do středu nebeských drah, její cesta jest kosmická, její touha nemá již času ani místa. Volají ji hvězdy, bílé, stříbrné nebeské sestry a důvěrné soutrpitelky povýšených duší, chvěje jí tajemný rythmus, vládnoucí kosmem a živící tělesa oblak. Netrpí již šťastnými dobrodějnými, úrodnými a němými zármutky své tělesnosti. Povýšena a prokleta tajemným pochopením, duše člověkova stává se součástí neosobné duše všehomíra, věčného hoře a věčné touhy, spojující a v koloběh uvádějící všechny jeho dráhy, netrpí již sebou, jako v dobách prosté existence, ale jako Bůh, trpí věky a trpí vesmírem. Spěje k cíli, jehož není. Trpí bolestmi, jichž nezahladí laskavý pocel milencův. Trpí stříbrným hořem hvězd a nekonečným smutkem měsíce a bolestí noční tmy a žalem lesních tišin a lítostí šeptajících řek a těžkým vzlykem vůně zmírajících květin: její láska nemá naději. Ví, že není, čeho by se zmocnila. Nemá radostných, laskavých, horkých slov. Jest němа a zamyšlena, neboť ví, že její mlčení jest všechno její štěstí, a není slov, která by sloučila milence, kromě milenců okamžiku. Ví o marnosti svatých citů, a přec nemůže se vzdáti smutného jejich štěstí. Chce je zachovati svým tajemstvím. Chce kráčeti po břehu věčného tajemství lásky s tváří zastřenou, pohřížena v mlčení nejhlubší. Téměř neslyšitelné echo něžných kročejů milencových se břehu druhého jest všechno její štěstí. Ale neobrací nikdy hlavy po něm. Své vlastní srdce zachycuje tím vroucněji, svírá je a těsněji nad ně se naklání. Ví, že ono jest celým bohatstvím veliké lásky, její pravou kořistí a smyslem, ví, že není jiné kořisti lásky, leč její touha. A jest to ona, jež pochopila, že není na světě společné štěstí dvou srdcí. Ze dvou opačných pólů kosmického života, za dvěma opačnými cíli bloudíce, dvě srdce skříží se jenom na okamžik a zasní se ve svém splynutí. Jest jejich snem a jejich klamem, jenž mizí v prvém skutečném doteku. A nezbývá žádnému z nich pak, než skloniti se nad tajemstvím své vlastní lásky, pozdraviti se předem pokorně navzájem a jíti za svým posláním. Blouditi věčně a věčně nésti ve svém srdci ukrytý vzlyk. Toužiti a trpěti! Trpěti a milovati bezpředmětně, milovati beznadějně svůj bledý přelud, kterým skolébáváme své věčně nemocné srdce a jehož rtů nikdy nepolíbíme . .! A žíti přece jen jím, tajemným, neskutečným milencem nebo milenkou s druhého břehu života, jen jím, stříbrným, mléčným přízrakem, rozsvěcujícím bílé dráhy na půlnočním nebi našeho života, který zavěšuje drahé lampy věčné naděje do temné, smrtelně temné svatyně našeho umírajícího srdce!

A ona tak šla, Ruth svého vidění, sladká milenka samoty, pokorná mučednice snu, smutná nevěstka z předměstí, šla němou, zlobnou pouští svých dní a nepozbývala naděje. Její sen byl její skutečností, a širý kolem svět cudným jejím snem. Krása jejího pohledu, upřeného kamsi do duchovních hlubin byla zázračná. Její pohled byl všechen visionářský, plamenný a pln nadsmyslného povznesení, žil a dýchal svým bílým přeludem, jejž stíhal, prozrazoval tajemné zasnoubení a nevyprchávající opojení chimaerou, v niž byl pohřížen po

všechny okamžiky jejího vyššího života. Avšak probuzena silnými otřesy vnějšího, intensivního života, hořícím sluncem, přílišným jasem, slávou léta, klesala jako probuzený somnambul, zoufalá a bezradná, střemhlav k nejhanebnějším bažinám života. Neměla útěchy, leč vzývati zlo a hoře. Nebylo již toho, jehož po celý život hledala lačně, slzavě, horoucně v nekonečných davech neznámých tváří uprostřed promenad a divadel, shonů a demonstrancí, v nekonečném chaosu neznámých lidí, po celý život ji obklopujících. Horká, nezvratná naděje, že přijde kteréhosi dne neznámý, odvěčný milenec, svatý přízrak nepomíjejícího snu, dárce růží, smysl života, proměnil se v pošklebek hrubý a odporný. Uvědomila si beznadějnost své samoty a marnost své pokory. Zaslechla náhle skulinami svého prolomeného snu opilé hurah života, mrtvé její srdce marně po něm zavzlykalo; šel mimo ni již, viděla to, a byla neschopna jej zachytiti . . .

Probloudila celé noci předměstskými tišinami, odlehlými pohřebišti lásky, šíleně rozeplána, bez dechu pádíc a chtějíc utlumiti křečovitý vzlyk svého srdce. Vyhledávala nebezpečí. Vyhledávala zákeřnou ruku, která by jí rozeklála prsa. Nenalézala žádné. Pozdní milenci vyhnuli se jí zdáli, zmateni jejím kvapem, poděšeni výrazem její tváře. Bylo vše marno. Jen stromy zašuměly jí vstříc důvěrně, a měsíc zasvítil tiše a ironicky nad zmatenou nahostí plachých dívek, obětujících se milencům za mlčelivé podpory stínících pňů. Ale neokoušely samy chudé radosti smutné, opovržené lásky v opilém sevření neznámých příchozích, do jichž tváří nepopatřily ani. Srdce jejich neměla již lačnosti, jejich zraky neměly již zvědavosti. Stíhaly toliko neslyšná echa blížících se kročejů, pečujíce mateřsky o krátké štěstí neznámých milenců. Zpozorovavše blížící se kroky, zastíraly se kvapně s tichou výhrůžkou . . .

Zachvěla se nad tímto mrazivým divadlem lásky. Bouřlivá lítost zalomila jejím nitrem, příval slz polil její rozpálené tváře.

Nějaký bůh zjevil se jí v mléčném, ironickém světle měsíce. Kynul jí a stíral slzy. Vábil ji k sobě, laskal a celoval svými doteky mraznými a vlhkými. A šeptal sladce a drsně. „Zapomeň, dcero země!“ sladce a drsně šeptal bledý, ironický bůh polních skrýší, sklepních pelechů, žluté nahoty, spálených srdcí, souchotinářský bůh hladové lásky, prapodstaty veškeré lidské vznešenosti, bůh hladové lásky, nahé a zbavené vznešenosti lidského snu, lidské illuse, lidské naděje.

Stála zmrazena, propukla v křečovitý smích.

V dáli odbíjely hodiny. Tiš zčeřil slabý hvizd.

Smála se bez konce.

Kdosi ji hněvivě uchopil. Srazil ji k zemi . . .

* * *

Probloudila dlouhé, nekonečné ulice bez chodců. Tmu probíjely jen stažené hořáky, žluté a mdlé. Několik starých, unavených žen, přecházejících automaticky blíže luceren, bylo vyrušeno jejími kročeji. Spatřivše ženu, míjely ji mrzutě.

Tu zaslechla pojednou uprostřed nekonečného ticha ulice prudký výšleh hudebních nástrojů, zpívající hlasy, echo nekonečného zmatku hlasů. Na smrt unavena musila mechanicky jíti jejich směrem. Prudké, útočivé světlo elektrických lamp přepadlo ji ze tmy. Vstoupila. Nějaké moře těžkého horka, křížících se světel, dusných vůní, potácejících se postav, nekonečného zmatku zvuků pozřelo ji a zavřelo se nad ní. Klesla kamsi do kouta na sešlý tabouret k mramorovému stolku, uprostřed zvrženého náčiní, prázdných lahví, nekouřených cigarett. Byla oslepena a neměla vědomí.

Zvolna, zvolna zmocňovala se sebe samé, uvědomovala si jednotlivosti. Omlžená zrcadla, kryjící celé stěny a proměňující všechen prostor v nekonečné bludiště. Nízká estráda s malým francouzským orchestrem, jehož členové nakláněli se ke svým nástrojům opile a vysíleně. Cinkot lahví a kovových příborů. Nekonečný šum splývajících hlasů. Výkřiky sklepníků. Nucené škály smíchu tančících žen, polonahých a potácejících se v bláznivém zmítání boků za průvodu strunného cikánského tria, téměř úplně přehlušovaného. Trhané aplausy několika starých diváků, neodloživších ani svrchní šat, držících své likéry nejistýma a klesavýma rukama v stoje. Ironický smích mladých elegánů, natažených u mramorových stolků, melancholicky nebo tupě v neurčito zahleděných. Chtivé a nesmělé pohledy začínajících studentů a ošumělých, hubených písařů, srkajících chvílemi kávu, kouřících cigaretty a pohvizdujících přehrávané melodie. Drobné zápasy a dobrodružství s obcházejícími děvčaty již osmělivších se venkovských notablů, vážných pánů nepatrné elegance, ale příslovečné štědrosti, otců rodin na tajné výpravě za prchavým štěstím jediné noci, ukořistěné dobrým mravům a svatým povinnostem.

Bursa lásky překypovala jako nabité mračno před bouří, životem, jejž na několik nočních hodin soustřeďovala. Supěla, oddychovala, výskala, stenala jako pobřežní mollo pod tíhou převalujících se vln. Lidé v hloučcích přicházeli a odcházeli. Ženy klesaly a uvolňovaly se z náručí. Frivolní prodavačky růží s vyzývavými pohledy a nazdviženými sukněmi, v lehké taneční chůzi, v povýšených, affektovaných gestech, s pohrdavým úsměvem *plašitelek zvěře*, proplétaly se bez ustání chaosem stolků, sedících opilců, stojících diváků, procházejících *lovců dobrodružství*, tančících poběhlic, deklamujících komiků, nočních akrobatů, produkujících se stolu nebo jednotlivci na vlastní pěst, drobných prodavačů, výběrčích hudby, opilých nevěstek, blaseovaných galánů, křičících roznašečů, hulákajících vojáků, pomateně přebíhajících sklepníků, razících si pod břemenem příborů a nápojů cestu nepřetržitým voláním. Prodavačky růží byly všecky v atlasových, purpurových, pevně přiléhavých toiletách se srdcovitými, hluboko pod ňadra jdoucími výstřihy, v krátkých, přiléhavých suknicích, v nádherných papírových kloboucích přehnaných tvarů, dávajících jejich tělům vláčným a ušněrovaným podoby exotických hub, promenujících ve výpravné hře nebo fantastickém balletu. Zastavovaly se u významnějších hostů a nabízely růže. Nalezl-li se kupec, daly mu přivoněti ke svým květům. Ale odcházely spěšně dále a se smíchem, podrževše peníze i květiny . . .

Spleť hluku, těl a výparů stávala se infernální. Chaos halil se do mračen cigarettového kouře, výdechů lidí, výpachů nápojů. Příchuť vína, horké kávy, raffinovaných lihovin, doutnajícího tabáku, nejrůznějších pudrů a mísících se voňavek vytvořila atmosféru, stisňující k omdlení. Požár elektrických lustrů, zmnožující a tříštící se obrovskými plochami zrcadel v milliony drobných, krátkých blesků, dovršoval zmatek, který posléze bouřil v jediném příboji. Vřesk, hudba, aplaus, hlasy, zpěv, výkřiky ani neustávaly, ani se nestřídaly, ani nepočínaly. Slily se v kalný hukot . . .

Zmocnil se jí jako těžké omámení, z něhož jen zvolna se vymaňovala. Byla jím hypnotisována ve své tělesné únavě a vysílení, které ji sem vehnalo po nekonečných zmatcích náměstími a ulicemi předměstí. Těžké, mdlobné rozesnění plížilo se do jejích nervů. Nějaký olověný, opiový sen padal na ni kvapně a podmanivě. Uzřela zase život, slyšela hlubokou, temnou, kalnou, surovou jeho melodii, která podmanila všechny kolem ní a ležela tu před jejíma nohama jako hladové, divoké, v pasti lapené zvíře. Nevědomá hrdost znova probudila se hluboko v nešťastném jejím srdci. Nějaké zastřené štěstí přelétlo jako bílý oblak její těžkou hlavou. Stála tu nad životem, mimo život, smutná cizinka, ale nějak osvobozená a bohatá, nějak volná a šťastnější těch, kteří kolkolem ní ho okoušeli a opíjeli se zlým, lstivým jeho vínem. A starý sen vracel se jí tu, na samém pobřeží života, starý sen, jenž dříve vzlykal touhou a hladem, vracel se, nahlédnuv v těžké příboje a rmuty skutečna, s novou důvěrou ve své štěstí, povýšenost a svobodu. Vyšel znovu z otroctví hrubé touhy, tušil poznovu veliká znamení jiné budoucnosti, která jest za zlým vnějškem skutečných věcí. Pochopil znovu marnost krátkého, hmotného opojení, jež skytá hmotný život, a tajemnou perspektivu věčného světa, jenž jest skryt v hlubinách světa skutečného, v melancholickém štěstí osvobozených duchovních chvil.

A přivřevši víčka uprostřed celého tohoto očistce lásky, v němž jako ve věčném ohni měl se přetaviti zakletý, nádherný, nejkrásnější lidský cit z věčného otroctví nesčetných egoismů, pudové hrubosti a tělesné nečistoty, aby stvořil novou budoucnost a novou vlast lidství: byla naplněna znovu podivným štěstím přítomnosti sladkého svého přízraku. Neodvažovala se prohlédnouti. Její srdce bylo naplněno hlubokou jistotou. Záhadný, neskutečný milenec věčného jejího snu stál kdesi za ní, věděla to, podoben stínu, zamyšlenému a němému. Stál tu nad žárovištěm života s tváří pochmurnou, plnou lítosti a milosrdenství. Líbal celý ten chaos, opilý jakoby šílenstvím a smrtí, dlouhým, nevýslovně dobrotivým pohledem, celujícím horké rány srdcí, jež jdou na smrt. Procházel neslyšně a neviditelně stoly, líbaje skráně příliš znavených, na znamení odpuštění.

Chaos neustával. Zřela nové přívaly párů vycházejících do tmy, vratkou chůzi milenců a ironické, přehnané úsměchy milenek, dávajících znamení svým méně šťastným družkám. Zřela vstupovati nové hloučky vracejících se dívek, planoucích novou vyzývavostí, s tvářemi jen nedbale znovu nalíčenými po posledních polibcích, a na místě

únavy zápasem lásky jakoby ještě roznícenějších. Prudký, mocný, hysterický smích několika žen ji probudil z neurčitosti všech postřehů. Nemohla nepohleděti jeho směrem. Uprostřed vysokých lahví drahého vína a žhavých, chtivých pohledů tří, čtyř hostitelů, tvořících pro sebe společnost, několik mladých žen v drahých, elegantních robách jalo se křečovitě smáti v delirické opilosti. Jedna z nich počala zuřivě tančiti, ostatní vrhly se ke svým milencům, zahrnujíce je hrubými projevy neslušné přízně. Takměř strhávaly se sebe šaty. Jaly se mezi sebou zápasiti o nově přinesené láhve. Výskaly šíleně, berouce se chvílemi kol krku. Zpřevrhaly jemné číše, nedopité víno, sházely k zemi příbory v zápase o nové zásoby. Zmatek se vrcholil vmísením se mužů, kteří zachycovali své milenky a hledali ve vřavě na jejich lících, planoucích a rozvášněných, vhodné místo k opilým polibkům . . .

Chtěla povstati a odejíti. Zalila ji vlna hnusu.

A hle, hluboko v nitru kdesi zaleskl se jí nějaký hluboký, známý, záhadný pohled neznámých zraků. Zaváhala. Krátká slabost polila ji jako horký proud lávy.

Bezděky se ohlédla.

Bledý, vysoký, štíhlý, bezvousý cizinec v zákoutí opodál ní, zahalen v pološero po celém těle a ozářen nepřirozeně prudkým odrazem elektrického světla v obličeji, zjevil se jí jako přelud, o jehož existenci byla v nejistotách. Výraz jeho obličeje zamrazil ji svojí známou podobou, které přece nikdy očima neuzřela. Jeho tvář byla podlouhlá, průsvitná a podobná pergamenu. Byla bez zachvění a mrtvá. Jeho čelo bylo vysoké. Jeho hluboce zapadlé oči, matné a nevýslovně sladké, měly tajemné kouzlo neskutečnosti a neúčastnosti. Byly zahleděny kamsi v nekonečno, a přece stíhaly celý zmatek prostoru a prudký zápas čtyř opojených žen, deliricky se smějících a křičících se čtyřmi svými milenci. Zmocnily se i jí záhadnou, nepochopitelnou silou.

Pravily jí:

— Dívko Ruth, jsem ten, jehož jsi hledala. Vyšel jsem z tvého snu. Byl jsem dříve, než jsi ty byla. Po celý život bloudím, abych tě nalezl. Aj, slyš mé slovo. Jsem tajemné zvěstování . . .“

Stanula přimražena. Srdce jí ustalo bíti na okamžik, veliké světlo rozlilo se celou její bytostí, hrobové ticho naplnilo celou její duši.

Očekávala? Vzpomínala? Pochopilo srdce veliké tajemství blížícího se okamžiku, celým životem touženého? Zachvělo se před tajemstvím? Oněmělo úžasem nad zvěstováním?

Usedla mechanicky.

Kdo to byl, jenž beze slov a neznám mohl jí přikazovati? Kdo mohl by jiný, nežonen, jehož povždy hledala ve snu, za branami města, v klikatinách ulic, v zástupech vracejících se z divadel? Záchvěv nevýslovného, nekonečného štěstí prochvěl celou její bytostí. Neznámý zůstal jí v nitru jako utkvělá myšlenka. Bylo jí jisto, že musí povstati a vyjíti za ním . . .

Leč nastala vřava. Jedna ze zápasících žen, přemohši ostatní

a dostavši se na stůl, vlasy majíc rozváty, obličej podlitý návalem krve, polonahá, chopila se láhve cognacu a přidržujíc ji u rtů, prázdnila ji jediným douškem k úžasu všech kolemstojících. Bránili jí marně družky i jejich hostitelé. Nějaké šílenství zmocnilo se jí asi. Pila jediným dechem, až náhle, jakoby sražena bleskem, klesla naznak na desku tabule, ruce křečovitě sevřeny, smrtelně bleda, se rty přelámanými křečí a pokrývajícími se agonickými pěnami. Rázem byla sem obrácena pozornost celého sálu. Počalo výstražné hvízdání, všeobecný zmatek, volání o pomoc. Ti, kdož nevěděli, oč jde, domnívali se, že vypukl požár, a o překot usilovali k východům. Nejbližší kolem omdlelé zůstali celkem bezradni. Soustolovníci, zhnuseni divadlem, vytratili se ve zmatku. Družky, strhavše s omdlelé zbytky šatů a rozepjavše jí korset, aby jí uvolnily, rozprchly se volat o pomoc, do číšnických officin, pro lékaře, pro první prostředky. Zmatek se stupňoval, jedni pobíhali proti druhým, hloučky puzeny zvědavostí, nebo zhnuseny podívanou, tísnily se, vyměňujíce místa. Voláno ke klidu, výskáno z opilosti, křičeno k návratu. Otupělost a malátnost celého davu byla hluboká. Jedni překáželi druhým, nikdo necítil soucitu. Ti, kteří se drali v před nejvíce, dostavše se až k podívané, ochladli rázem a vraceli se zklamaně. Nahé, žluté, křečmi znetvořené ženské tělo, subtilní a ledově nehybné, zmrazovalo nejhrubší smyslnost a lámalo nejsprostší srdce. Jako by dech hrobu zavál od něho na rozpálené tváře diváků, odvraceli se a mizeli rychle dále. Toliko několik starých, misanthropických hýsků, živících se smutným rytířstvím k ochraně bloudících dam a zvyklých nejděsnějším divadlům života a lásky, prošlo s frivolním úsměvem, nejhrubší nadávkou, ironickým odplivnutím před omdlelou. Byli tentokráte hlasem veřejného svědomí a mravnosti, jež potlačuje raději veliký příkaz vzájemné lásky, než by odpustila zhanobení lidské důstojnosti a všeobecného mravu. Dovršili všeobecné zneuctění, jehož se nahému, bezduchému tělu před tváří velikého davu dostalo. Představili spravedlnost života, jenž používá nejkrásnějších forem, aby je opotřeboval, vyssál a zahubil. Ono, jež sloužilo nekonečnému milosrdenství, jež přijalo na sebe nejhlubší otroctví, jež bez slzy a lítosti rozdávalo se všem, zasvětivši se smrti, leželo tu jako bezcenná, zahanbující kořist všechněch, nikoli něžnost těch, jimž bylo náleželo, ale jejich zloba, opovržení a nízkost. Leželo tu jako nahá marnost člověka, která pozbyla cudného zastření svého snu a své víry. Leželo tu zbaveno své krásy, svého tepla, svého života, jenž je povyšoval a činil panovačným, rozlámáno tisíci bolestmi, zhanobeno doteky smrti, svrchované zbavovatelky cudnosti. Bylo bezmocno. Nevzbuzovalo již touhy, ale zmrazení a hrůzu. Kdo měl se ho ze živých ujmouti? Kdo ze služebníků života měl je pokrýti a vzdáti mu úctu?

Bledý, štíhlý cizinec se zachvěl. Pochopil a nemohl déle váhati. Prodral se davem. Stanul u těla. Sňav svůj plášť, zahalil je a zmizel

v množství. Kdosi pokusil se rozesmáti. Nastalo hluboké ticho. Milosrdenství sklíčilo přítomné . . .

Vyšed do noci, ohlédl se ještě za sebou.

A tu ona stála za ním jako stín, jako jasný, zlatý stín, s blouznivým výrazem v obličeji, rozsvětleném posvátným ohněm. A uzřevši jej, klesla mu k nohám.

— Přej mi, ať tě následuji . . .

— Což znáš moji cestu? odpověděl temně.

— Miluji tě, vzlykla, pokrývajíc jeho ruce polibky i slzami.

Sklonil se k ní soucitně.

JEJÍ LÁSKA.

Restons perdus,
Suspendus
Au-dessus de la terre ironique et brutale . . .
Albert Samain, Au jardin de l' Infante.

Míjeli ulicemi, nekonečnými a pohříženými v těžké, hluboké mlčení. Jejich srdce chvěla se tajemstvími, jimiž byla obtížena, byla něma štěstím, které šumělo tisíci neslyšitelnými slzami v jejich okouzlení.

– Na všech rozcestích stávala jsem po celé noci, abych tě uzřela. Prosila jsem tmu a tázala se mračen. Což jsi mne neslyšel?

— Což nevíš, že všichni, kdož milují žíti, neslyší a nevidí?

— A kterak jsi to mohl? Což nezřels daleké cesty, kterou ti jest jíti?

— Není cesty, milujeme-li slunce. Nemyslíme na vyšší svět, máme-li tento. Lidé s kvetoucím srdcem jsou jako děti. Nemají paměti. Květy jsou toliko jejich péčí.

— Což jsou květy jediným štěstím lidí?

— Jsou jedinou moudrostí šťastných.

— A těch, jejichž srdce bylo zlomeno?

— Jíti a jíti.

— A jdeš?

— Bez konce . . .

— A dojdeš?

— Svého vykoupení.

— Kterak?

— Porozumím tajemstvím věcí. Trpí všechny. Porozumím počátku. Jest to Bůh, jenž věčně trpí. Porozumím štěstí svých bližních. Mé srdce bude vykoupeno.

A ona pravila:

— Na všech rozcestích stávala jsem po celé noci, abych tě uzřela. Prosila jsem tmu a tázala se mračen. Po svém vykoupení. Což jsi mne neslyšel?

— Umírajíc, mé srdce mluvilo o tobě. Zlomeno sladkým úsměvem života, vzkazovalo mi tebe. Vzdálenou a neskutečnou. Milenku bolesti. Pochopilo štěstí jíti za rty, jichž nepolíbím . . .

— Což lze milovati toliko přeludy?

— Což jest nějaké jiné lásky?

— Nedostihneme nikdy svých přeludů . . .

— Máme dostihnouti sebe, Ruth.

— Což to lze? Což to dostačí?

— Jest to naše hrdinství.

— Chci tě ověnčiti růžemi. Chci tě ověsiti klenoty. Chci tě pokrýti polibky. Chci tě okouzliti zapomenutím. Chci ti dáti štěstí. Chci z tvých rukou zachytiti jedinou, první, touženou a předurčenou krůpěj života, pro niž jsem nesla všechna pokoření. Chci pro tebe rozkvésti. Chci pro tebe státi se hájem cypřišů. Chci tě nalézti. Chci tě zachytiti. Chci v tobě slib svého snu. Chci v tobě svoji hodinu. Chci svoji skutečnost, o kterou mne život šálí. Chci být naplněna skutečným štěstím. Chci zavoněti pro tebe jediného, jehož jsem čekala. Chci umříti. Co mi po jiném hrdinství?

Srdce se mu zachvělo. Umlkl.

— Hledati skryté tajemství věcí! Hledati tajemství oblak! Tajemství pramenů! Tajemství umírajícího slunce! Pochopiti tajemství sebe samého! A vstával jsem na úsvitu a uléhal v pozdní noci. Prošel jsem nekonečné pláně, cesty bez odpočinku, kraje beze stínu. Vše mluvilo o lásce v objetí, o lásce, která jest jen malým utrpením a malým štěstím. O lásce, která objímá a která se odvrací . . .

— Chci tě ověnčiti růžemi . . . .

— Což utrženy, nevadnou růže? O Ruth, jest láska, která vzdala se krátkých radostí růží, klenotů a polibků. Což jsi neslyšela sladká její poselství? Což jsi nepochopila, že veliké její hoře, zatím co věčně bude blouditi, činí duše svatými a srdce nezranitelnými? Že dává dnům obsah a myšlence vševědoucnost? Že vede k podstatě tajemství? Že odnímá od srdce marnost? Z dalekých zemí přišel jsem a odcházím do dalekých zemí. Tys poznala cíl mé cesty. Tys poznala tajemství mé sklíčenosti. Tys poznala moji tvář. Což neznáš dalekost, jež leží přede mnou?

— Chci věnčiti tě růžemi.

— Chtěj věnčiti mne svými slzami!

— Milenec a milenka, toť sladký klam pomíjivé chvíle, Ruth. V dobách jitřní prostoty volalo naše srdce po něm, nebo po ní. Naše srdce volalo úpěnlivě jako mroucí ptáče. Chtělo celovati, chtělo líbati. Chtělo míti, chtělo zmírati svým štěstím. Chtějí tak všechna srdce, kterým jest určeno nepřežíti dne. Naplňují své poslání jako květy, opojují se láskou a rozmnoživše druh. Zvádají. Ale v lásce, která není jen příběhem, není naším smyslem náš milenec. Shromáž-

divši svou touhu, povýšená láska zříká se jejího splnění. Vede tak srdce k utrpení na Golgatě, aby jeho žár učinila věčným a jeho utrpení vznešeným. Od milence přijímá toliko symboly. Neboť ví, že jejím smyslem jest širý prostor světa, její nepomíjející vroucností harmonická souvislost všech věcí, které ji obklopují. Neboť ví, že vlastní bytost jest kořistí, jíž se má zmocniti, a že vlastní osud to jest, k němuž má soustřediti všechno bohatství své vroucnosti a všechnu moudrost svého kvetoucího citu. Což víš, kdo jsem já? Což víš, odkud přicházím? Což víš, jsem-li skutečně? Všichni milenci, kterým jsme určeni, měli by býti tajemnými. Nikdo z těch, které políbiti bylo nám předurčeno, neměli by nás tížiti svou skutečností. Což mohla bys mne následovati s touto oddaností, věděla-li bys o mne více, než vědí o sobě duše, potkávající se poprvé ve zmatku prchajících oblak? Což jsi nepochopila, jak bezútěšnost lásky jest hluboká a nekonečná, aby ji mohl překonati někdo druhý kromě nás samých, aby nás mohl zachrániti od ní náš milenec, nebo milenka, nedovedeme-li toho sami? Nedovedeme-li ze svého pochopení učiniti své štěstí, ze své bezútěšnosti svou vznešenost? Láska, jež může zpívati a mluviti o svém štěstí, jest jako rosa květin. V přílišném žáru slunce vyprchá a v temnu noci umrzne. Láska, jež vykvetla ve štěstí, zajde jím. Každé štěstí jest pomíjivé. Zvrací se ve všednost. Učiníme-li se vzájemným smyslem se svou milenkou, nemůžeme, než dožíti se zrazení. Každá láska, jež omezuje své štěstí jen na člověka, dožije se dne, kdy zlato jejích nadějí bude obráceno v popel jistoty. V podstatě člověk nedovede, leč zrazovati nebo býti zrazován. V podstatě každý jest příliš nízký, aby nezvrátil sen, jejž vnuká. Příliš vznešený, než aby, miluje-li, neuvěřil v sen, jenž jest mu vnukán. Běda lásce, která touží toliko spočinouti v objetí a jejímž celým cílem jest, nalézti drobný koutek v listoví, kde by se oddala klamnému svému štěstí. Běda lásce, opojené štěstím rtů a sladkostí úsměvů! Zemře zemí. Stane se otrokyní hroudy. Neboť líbati hvězdy a hovořiti se soumraky, býti věčnou a rozuměti hoři bohů, neboť splynouti s osudem a býti vznešenou, dáno jest toliko té, jež bloudí, jež nemá náručí, v němž by spočinula, pro niž není, čeho by se byla nevzdala. Jejím tajemstvím není její mír. Stromem, na němž vykvetla, není její štěstí. Řeč její nejsou krásná slova. Jejím milencem není sladká bytost, do níž soustředila širý svět a kterou přijala za nekonečné dary života a utrpení, aby se jí oslepila, aby v ní pozbyla sebe samé a nalezla krátkého zapomenutí. Ale hoře, jež nemůže býti utišeno, jest jejím tajemstvím a její neustávající zranění stromem jejího květu. Hrob, hluboko skrytý v jejím nitru, jest její hrdostí. Věčné mlčení jest její řečí. Poznání jest jejím milencem, poznání jejími dary, jež přijímá a dává. Poznání jest jejími růžemi, kterými se pokrývá a kterými pohazuje nejsladší bytost. Což by se mohla odvážiti ona zadržeti toho, jejž miluje, jen na okamžik věčné cesty, která jest určena neumírající lásce? Což ona neví, že mezi milenci položeno jest tajemství hluboké jako moře, na jehož březích lze toliko poklekati a modliti se vzácné modlitby k vlastnímu srdci a záhadné

budoucnosti? Což by nevěděla, že milenectví jest toliko bratrskou poutí v končinách tajemství? Že není, co by si řekli povýšení milenci, kromě hlubokého mlčení, jímž se zasvěcují a sestupují v hlubiny zmatků a marnost osudů?

A zahleděv se v dálku perspektiv před sebou:

— Uvědomiti si sebe! Nesmírno! Osud! Samotu! Milovati!

Chvěla se zimou. Zavzlykala . . .

„Bezútěšnost, v niž mne vydává mé vzlykající srdce, jest nekonečná. Proč nemohu jásati štěstím nad svou láskou, proč nemohou naplniti mne sluncem vysněné polibky lásky, zjevující se v životě jen jedenkráte? Proč tvá dotknutí, cizinče, naplňují mne zmateností nade vše bolestnou, a proč tuším, že ve tvém objetí sestoupím v nejzazší hlubiny hoře, člověku souzeného? Proč musím tě následovati neodvratně, s úzkostí toho, jenž ví, že jeho den bude dovršen? Proč tvé oči, hluboké, sladké a závratné, přibližují mne k samému okraji smrti?

— Jsem ten, jejž jsi měla potkati, Ruth.

— Což od těch, kteří jsou nám určeni, přijímáme toliko smrt?

— Přijímáme od nich poselství hvězd. Jsou našimi dobrodinci, o Ruth. Oslepují náš tělesný zrak. Povyšují naši všední existenci. Otvírají nám svými pohledy brány do hvězdné noci všehomíra. Plní naše srdce stříbrem, dávajíce nám hoře. Zrada jest jen malým slovem. Ten, jenž podal nám první v lásce číši jedu, prokázal nám větší dobrodiní než ten, kdo nasytil nás vínem své věrnosti. Dal nám vše ten, kdo rozžehnuv v našem srdci prudkou touhu, neslyšitelně odešel . . .

— Co počnu s tíhou úrody růží, jež vykvetly v mém srdci pod tajemným ohněm zraků Vyvoleného? Co mne zadrží klesající pod tíhou svého štěstí? Což květy a úrody v našem srdci mají zahynouti, nedošedše ruky toho, jenž je vštípil? Co počnu se svým srdcem, touhou přeplněným? Což rosteme pro sebe? Což není nikoho mimo nás? Což širý vesmír jest naší samotou? Což ten, o němž jsme snili po celý život jako o smyslu svého doufání a jako o dni svých žní, není, leč dnem nové naší setby? Což nikdy nespočineme? Což nikdy nesložíme své hlavy k sladkému opojení, jež by nás sežehlo? Což nelze nalézti splynutí? Což nelze v lásce nalézti utišení a smíru?

A pravil, hluboce zamyšlen:

— Kdož po něm netouží, mají ji na věky. Jsou jejími světci, kdož překonali její štěstí. Zalij úrodu svých růží svými slzami, neuvadne. Posvěť a očisti své srdce, touhou přetížené, vroucností svých slz. Učiníš je lehkým, učiníš je svatým, učiníš je věčným!

* * *

Vstoupili mlčky. Tlumená, podivnou vůní naplněná vlahost zalila je jako nekonečný oblak svátostného dýmu. Jejich zemdlenost stala se sladší a hlubší. Zastřená lampa byla jako měsíc potažený

brokátem těžkých mlh. Propouštěla něco světla jakoby sypajíc jemný, plavý písek do černé hladiny moře. Všechny předměty byly pohříženy ve tmě. Nejasný přísvit činil je tušitelnými a něžnými. Vše jako by v nehybnosti noci již se dovršující naslouchalo hlubokému hovoru ticha, zamyšleno a zadíváno. Koberce tlumily kročeje, záclony jemné oddechy hodin. Vše bylo pohříženo nad nehlasným tlukotem svého srdce . . .

Usedl do starého křesla, nejvzácnější části jejího majetku, tiše a neživě, jakoby se bál vyplašiti stíny. Jeho hlava byla schýlena a obtížena hlubokým snem. Nebylo již slov, kterými byl by jej dovedl odpoutati. Pochopili to oba, vytušili příchod chvíle, v níž srdce probouzí se k vyššímu, hlubšímu životu, který spojuje a zasvěcuje. Usedla u jeho nohou jako plaché, dobré zvíře na malý koberec, shroucena v samu sebe a zase vssáta v prchavé kouzlo jeho zraků, které ji opojovaly.

Byla to hluboká duchovní chvíle, která je objala jako přeludné Tajemství, po jehož stupních, sladce pohříženi, sestupujeme bez kročejů a bez času.

Celoval ji, záhadný psanec srdce a štěstí, ubohé ptáče s věčně doufajícíma očima, téměř neskutečnými doteky svých jemných, hubených dlaní po věnci vlasů mdlé vůně a květinné hebkosti. Celoval její skráně a její líce, její hrdlo a její útlá ramena, chvějící se jako stvoly lian v neurčitém vanutí vzdálené bouře a zmdlévající pod vzácným, nikdy neokuseným štěstím lásky. Chvěla se všecka jako jarní list, jako hedvábná pavučina v dechu motýlů, jemně a jemněji, na povrchu své pleti s počátku, pak v nejskrytějších hlubinách své bytosti, jako krůpěj rosy v paprsku ranního slunce. Její drobné, tesklivé srdce zvlňovalo se a umdlévalo. Rozvíralo se v horký, prudký květ, nachýlený nad prchavým proudem života, jímž na okamžik poprvé ožilo a jejž jakoby chtělo celý vdechnouti. Bylo jí, jako by procházela nekonečnými zrcadelnými sloupovími křišťálových paláců, jsouc dítětem mořské škeble, utvořeným z mořské pěny a oděným v lístky růží. Sestupovala do zářných propastí, jichž dna nedohlížela. Něžné oblaky modrých nebes unášely ji a koupaly v golfech zefýru. Pronikala krutá tajemství života, kterými on obestírá a šálí, pronikala jeho hoře, která jí připadala lhostejnými a malichernými, kráčela znovu alejí svého utrpení s úsměvem a lehkým odpuštěním. Celá minulost připadla jí přeludem. Což má život vůbec nějakou minulost? Vše bylo tu čirým klamem proti jistotě této chvíle, jejímuž vybranému štěstí oddávala se pokorně a vznešeně. Chtěla rozsévati růže, jimiž byla naplněna. Chtěla rozsévati stříbro svého štěstí. Zatoužila býti zlatým deštěm, oblakem květů, řekou vůně, přeludem duhy, loukou myrtoví, věží klenotů, zahradou polibků. Zatoužila vylévati jas, slunce, štěstí, proměniti se v širost země, ve výši oblak, míti let ptáků, rychlost šípů, záři blesků, sladkost ovoce, opojnost květnových nocí, zádumčivost hvězdného nebe, náruč boha, polibky smrti. Svátostné mlčení tak prozařovalo jejich bytosti a sdílelo jim vzájemná tajemství, pro něž není slov, tajemství života a smrti, tajemství marné touhy a věč-

ného bloudění, tajemství uštvaného a vyprahlého srdce, živeného toliko měsíčním světlem snu a hrdosti.

Věčně skoupý život odkryl jim v hlubokém, nadskutečném kouzlu duchovní této chvíle, kdy lidské srdce odpoutává se od celé kruté tíhy své tělesnosti a skutečna, odkryl jim tajemný zázračný pramen, ukrytý kdesi v hlubinách země. Umírajícím, kteří se k němu doplížili, stačilo by několik krůpějí, aby ožili a zapomenuli . . .

Pohřížena ve své nepochopitelné štěstí, zřela všechnu dřívější chudobu a nízkost života odívati se vznešeností a nezměrným bohatstvím. Část po části s jejího šatu odpadávaly jako lístky s kalichu květu nevinně a roztržitě. Odpadávaly jako v sladkém zefýru jarního poledne, jako pod písní nějakého boha, hrajícího na housle se strunami z duhy.

Stanula v jemném stínu celkového šera, v něžném stlumení koberce jako květinný přelud ve své nevinné, dětinné nahosti. Stanula tu poprvé ve svém životě, v nadsmyslném příkazu své hluboké, odvěčné lásky, jako němý květ, chvějící se cudnou zmateností a rozvíjející se toužebně k slunci, oděna v cudnost okamžiku a vznešenost svého vzrušení. Všechna její bytost, pohřbená po celý život v dusném hrobě bídy lásky a znetvořujícího jejího hoře, zjevila se sama sobě jako bílý paprsek čistého světla, slavícího své zmrtvýchvstání.

Nebylo tělesné hrubosti již v rysech jejího tenkého, útlého, květinného těla, jako u ostatních žen, vzňatých k vášnivé lásce ve vítězné chvíli. Všechno jsouc útlé, hedvábné a mlžné, bylo pohříženo v tajemné kouzlo duševna, prosytivšího skutečnost jeho tvarů. Štíhlost jejích nohou byla lahodná a dětinná. Jejich ohbí byla neurčitá a diskretní jako u zlatého jižního ovoce s pletí sametovou. Jejich úhel, ona rouhavá monstrance milosti vznešené a profánní, byl snivě zastřen, jako melancholickým závojem, neurčitostí a ranností dětství a nevinnosti. Jemné zvlnění jejího života bylo útlé a lítostné. Hluboká, chmurná stopa, jíž souvisíme s tělesností svých rodičů a dětí, tlumila se v něm jako něžné znamení slzy, již uronil bůh. Nebylo tělesnosti v jejích ňadrech, podobných dvěma předčasně vadnoucím poupatům, zahaleným v mlžný opar jitřní rosy, nebo dvěma ranným pupencům, neurčitým a zastřeným v nejistém rašení. Celé její tělo bylo ojíněno tajemným půvabem neskutečna, mlžným a zádumčivým. Byla jako krásná slza, umrzlá a křišťálová, zahalená v polosvit a v pološero ranního mlžení, v drahý plášť z umrzlých růžových plátků a bledého jíní. Linie jejího těla, jako oblá zakřivení uměleckých děl ze skla, propouštěly jemný přísvit záře stuhlé slzy. Byly takměř průhledné. Vyzařovaly nadsmyslné teskno, sladký smutek, věčný a čistý . . .

Sesul hlavu do svých dlaní, pije hluboké poznání věčné marnosti lásky z melancholické krásy tohoto mladého těla, posvěceného utrpením a lítostí. Chvěl se vroucně, zahanben životem, jehož lítost zjevila se mu nyní mlčelivě a vznešeně. Jaké hlubší štěstí mohla mu poskytnouti ještě tato žena, související se svým tělem již jen jako

duchová podoba měsíce s hladinou mrtvé vody, jež ji obráží? Jak hlubokou zjevila se mu řeč lásky, jež byla beze slova! Jaké hlubší poznání mohla mu kdy ještě dáti, byť i zjevíc se v nejrůznějších podobách?

Tato prostá dívka, pohřížena před ním do výmluvného, sladkého ticha své cudné nahosti, chtěla svoji lásku odíti růžemi, drahými látkami, stříbrnými hvězdami, šumem lesů, nádherou vytržení, bohatstvím královen, blesky letního dne, závratí slunce v zenitu, drahokameny ukrytými v žilách země, vínem uvězněným v roztančené, probuzené, blouznivé lidské krvi, prudkostí smrti. Pochopil to z výrazu jejích zraků, rozžehlých bolestně a vroucně jako ohně v lesních močálech, pochopil to z plynulosti jejích pohybů, vzpínajících se k němu jako pavučinný tvar, schvácený prudkostí vichřice. Pochopil to ze zádumčivého, zoufalého vzlyku, jejž vydala její ňadra, zatím co ona zřela uprostřed své nekonečné vroucnosti tryskati těžkou slzu z jeho očí. A přece, co mohlo v životě a čím hlubším, vznešenějším a krásnějším mohla kdy obdarovati láska nad tuto chvíli, velebnou a nesmírnou, nad tuto chvíli milostné marnosti, prudké, vesmírné, milostné tesknoty, kdy duše, obtížena úrodou své touhy a nalézajíc v tělesné její nemožnosti své osvobození, přiblížila se k samým propastným hlubinám prabytí, aby odtud pila smrtelné, vesmírné rozkoše jeho věčné marnosti a jeho nejhlubší tesknoty?

Klesl před touto útlou a dětinnou dívkou, jejíž tělo jej naplňovalo nevýslovně plachým, zádumčivým štěstím lásky, aniž v něm mohlo vznítiti tělesné vzplanutí, dárce krátkého zapomenutí, ale věčného ničitele sladkých, povýšených blaženostl duchových. Hle, její modravé, tesklivé zraky vykonaly mlčky podivný zázrak jako zraky světice upřené k zmatku těch, kteří jdou vydat ji smrti. Vstoupily neviditelně v hlubiny lásky, kde oddělily její oblaka od jejich těžké, zemské brázdy a daly jim plouti svobodně, prostě, nezávisle, vznešeně širým prostorem života jako úsměv boží, zamyšlený a povznešený. Ukázaly mu ku skryté podstatě lásky, uvězněné jenom na čas v nízkých způsobách tohoto lidství, slepého a hladového, upoutané k úkojům a tvarům, ponižujícím a hrubým toliko zmatenou přírodou, v nevědomosti zotročující a zotročené.

Přivinul něžně a soucitně ke svým ňadrům onu drobnou, ubohou hlavu, přetíženou tolikým žalem a myšlenkami, přitiskl na své srdce její srdce, těžké slzami a štěstím, růžemi a smrtí. Což nezabloudilo, jsouc poslem nějakého vzácnějšího, nebeského poslání, uprostřed světa a neklesá slabostí, marně tápajíc uprostřed lhostejných pustin života a hlučné jeho vřavy, jsouc živým zjevením lyrického snu, vždy těkavého, bludného, marně hledajícího objetí, v němž by navždy spočinul?

Neodpíral již slzám. Nebránil již vznešenému jejich dešti, který zúrodňuje každý žal a očišťuje každé štěstí. Svírajíce se v neskutečném, plachém a jakoby nehmotném objetí, zachycujíce spíše sen než tlukot svých srdcí, porozuměli oba skrytému smyslu lásky, tajemné

a po všechny dny zastřené uprostřed znesvěcujícího tržiště života. Vhroužení v hlubiny svých vidinářsky rozžatých zraků, naslouchali hluboké, němé její řeči, jako dvě bílé, udivené laně, pijící z horské studánky, ukryté v hlubinách lesů.

Prameny jejich slz se mísily jako krůpěje dvojího vína, sladce, chladivě, konejšivě, jako prameny bílé, čisté krve dvou přátel, šťastných ve smrti.

Plakali jako děti. Plakali usedavě . . .

(Konec příště).

641

Josef Holý:

V sadě.

Bílé květy na zeleni visí,
novými jarními šťavami voní list,
na bujnou travinu ptačí padá hvizd,
sklesle tu pod stromy bloudím, kmet lysý.

Vyvábím vzpomínky z bažin ztrouchnivělých,
aby sem v dětí rej hravý vzletly,
okřály, vzpučely, tančily, vzkvetly,
v děvčátek srdcích se koupaly vřelých.

Aby si v červnových bouřích zahýřily,
pobledlé, aby jim ztemněly tváře
plodivou silou sluneční záře,
aby se mládím a vášní zpily.

Vzpomínky jdou tak zvolna a nesměle,
bázlivě a upejpavě,
nechtějí tančit po staré hlavě,
stydno jim výsknout si vesele.

Po starodávnu jsou nastrojené,
v škrobených šatečkách němě tu cupou,
zdiveně kývají bradkou tupou,
hejno když dětí kol s křikem se žene.

Každá má formičku, z níž se ti nehne,
lákej ji z ní a slibuj jí nebe,
vzpomínka zapláče, že ji to zebe,
v úzkou si formičku zpátky lehne.

Dr Čeněk Zibrt:

Havlíčkův přítel Jos. Tadeáš Klejzar, premonstrát Želivský, pastor v Pruském Slezsku a Poznaňsku.

Nové zprávy a nové dopisy.

(Dokončení.)

II.

Po návratu z Ruska zve Klejzar Havlíčka k návštěvě kláštera Želivského. Tu se doplňují zprávy ve vydání Quisově tímto lístkem: „Velectěnému Pánu, panu Karlu Havlíčkovi, měšťanu svobodného kr. města N. Brodu, Českému literátu, řediteli divadla ochotníkův v N. Brodě. V Želivě, dne 25. září 1844. Milý Karle! Nedám se odstrašiti Tvým meškáním, nýbrž činím Ti třetí návrh stranu cesty do Želiva. Přijď si tyto dny, kdy chceš a máš času, ale zůstaneš tu až do ponděle příštího týdnu (do 30. září), kdežto nazpátek s námi odebírajícími se do Hradce do studií do Brodu se svezeš. Přál bych si, aby se Ti tento poslední návrh více mých prvnějších zalíbil. Do conventa ani nemusíš jít, když se Ti nebude líbit; my bez toho poslední 3 dny jsme na prelátství hostmi a zůstáváme tam. Přeji Ti příjemné počasí na cestu. Th. J. Klejzar."

Návštěvy do Želiva týká se vedle jiného i další dopis, který posílá theolog Klejzar z Král. Hradce Havlíčkovi do Něm. Brodu s narážkami o literární činnosti Havlíčkově: „V Hradci Králové 24. prosince 1844. Milý Karle! Myslím, že toto mé psaní Tě dojde v Brodě tam někde v Tvém pokojíku, který mi ještě dobře v mysli vězí, zabraného do knih, jakých? To ovšem bych mohl třeba neuhodnout. Nezakládám si na svých proroctvích, ale neopomenu psáti, jak dalece do černého jsem uhodil. Již dlouho čekáme s p. Zeleným (který tuto Vaší Veleučenosti svou službu vzkazuje), pravím, dlouho a darmo čekáme aspoň na několik řádků od Tebe, a jen tím Tě vymluvena máme, že snad, jak jsme se na tom nález učiníce, usnesli, následuješ způsob druhých poëtův, kteří zemi výhost dajíce, před trůnem Jupitera čas tráví v zapomenutí věcí pozemských. Pročež promna sobě oči, nechtěj hněvivě na nás hleděti, jestliže jsme Tebe z magických snův poetické blouznivé nevšímavosti vytrhli. Nezachvátiž nás proto proud Tvého titanského hněvu! Krleš! Krleš! Rád bych Ti něco znamenitější z Hradce sdělil, ale jsem tu jako kašna bez trub. Z Prahy nevím praničeho. Řezáči jsem psal, on však mi ještě neodpověděl. K svému zármutku pozoruji, že z našich známých nejvíce každý jde za svým nosem. Snad to není chladnost a rozejití se od stavby — ne babilonské věže — ale dobré věci, nýbrž spíše perioda rozmyslu a přihotovení se, tak zvaná „Uebergangsperiode", kdežto arci žádný se nenechá rád vytrhovat atd. Že jsi nepoužil příležitosti Želivské, když sem víno vezli, k sdělení mi některých svých knih a těch p. Zelenému přislíbených. Ničko není naděje, že by dříve velkonoc sem jeli, a to sice pro klerikové (!), aby jim v Želivě o svátcích v choru vypomohli. Já ale tu míním ostati, a kdyby jsi měl času a chuti, mohl bys na velkonoce po Želivské příležitosti

sem přijeti, a poněvadž ostatní moji p. spolubratři odejdou, zůstávali bysme pospolu, a kdyby jsi zde chtěl tak dlouho pobýt (14 dní), zpátkem Želivskou příležitostí zase domů bysi se dostal. Co tomu říkáš? Mohl bych Ti ještě všelicos psat, ale nechám si to až podruhé, až se jistě od Tebe dozvím, kde se právě zdržuješ. Z druhého referátu o divadle B. vysvítá, že neochabujete v té věci. Tvé některé epigramy jsme četli ve „Včele“, tu i tam zjinačené než na prvopočátku. Buď zdráv a odhodlej se k brzkému psaní Tvému J. Klejzaru.“

Havlíček přesídlil do Prahy a navázal styky s Klejzarem v Želivě. Dohodují se o novinkách literárních, o uveřejňování prací, vyměňují si (někdy ostře) náhledy na otázky vlastenecké i náboženské. Z té doby jsou tyto dopisy zajímavé: „Panu Havlu Borovskému v Praze. Růžová ulice čís. 946. V Želivě, dne 10. ledna 1845. Milý Karle! Nejprv přede vším jiným: dobrého roku! Pak — ježto jsem ti dost včas poslal psaní s penězi na „Noviny“ a „Včelu“ na půl roku pod recepisem: nepochybuji, žes i oboje dostal a prenumeroval, a jestli tomu tak, pro jakou sakramenskou příčinu je posud nedostáváme? Či snad p. Medau ve své ledajaké židovské filosofii myslí, že na ně můžem čekat jako židé na Mesiáše? t. j. nadarmo? Jestli to v pravdě tak myslí, řekni mu jen zrovna bez okolků, že je čertem posedlý, a aby nemeškal, a co nejdřív od nějakého řádného potvrzeného čertů-vymitače n. p. Pátera Antonína v semináři, se nechal exorcisovat. Kdyby ty naše České byly pod jedným kuvertem s Německými, které též nepřicházejí, nedivil bych se, že se tak špatně přihlašujou; nebo by se mohlo stát, že z nationalní zášti v poštovské kabeli se popraly a tudy přišly do arestu; pro takovou praesumcí nemám ale ani jeden důvod. Čert z toho nepřicházení může být moudrý! Vyžaduji si v tom od Tebe světla. Stranu vlastenecké literatury. Gogol — Bibl. záb. čtení — a co ještě jiného? máš-li, pošli. Zavděčil bys si mne, kdybys mi zaopatřil ty spisky, co vyšly v Říši pro ty všelijaké spory: České: Rongův list, stručný přehled atd. (O vlastenectví slovo — mám). Já ti na to zas pošlu, až budeš chtít, biblí s užitkem číst, kapitální theologickou monografii: Ueber die Bedeutung der Worte: Geist, Geist Gottes und hl. Geist in der Bibel, Braunschweig 1845, 103 S. Tak přirozenou a nekroucenou exeges ještě jsem neměl v rukouch (ovšem sv. Duch co osoba †, a též mnoho jiného). Vskutku: žádná scholastica, nebo nepatrné dovtipování se. Tuhle 1. prosince na den volení byl zde dr. Štulc a pak jsem mu zkázal do Humpolce o Athanasii, ale pravil, že ji má u sebe. Až ji vyčteš, budu tě žádat. Wissenschaftslehre z praelátské bibliotheky jsem si vypučil: dílo to střízlivého myšlení, důvodné a obšírné, skoro trochu k omrzení, z druhé strany nevydatné subtilnosti dialektické a tudy logický formalismus přeceněný v ustanovování pravdy. Zdá mi se, že v nynějších okolnostech sotva se můžeš vzdálit z Prahy, ale to mi nebude překážet, tě snad dosti brzy vidět, nebo aspoň na Tebe tam, jak doufám, přijdu. O novém plánu studií nepochybně víš. Pol. Reden des 19. Jahrhunderts bych Ti nazpět poslal, ale bude snad líp do Brodu. S Bohem Klejzar.

Panu Karlu Havlíčkovi v Praze. Růžová ulice čís. 946. V Želivě, dne 15. listopadu 1845. Milý Karle! Všechno jsem pořádně tu předešle dostal, jenom Tvé slíbené psaní to ještě ne. Ten N. Zákon by mi byl příhodný ku čítání při mši v něm, proto kdybys mi ho též koupil. Za poslání toho Nosu Ti děkuju a připovídám si mnoho hezkého a vyražlivého v těch sebraných spisech Gogola. Čtenářů nebo pravdivěji čtenářek beletristických spisů by se zde našlo dost, ale v těch zrovna jsem nejmíň zásoben. Pozoruju s libostí Tvou ostrou directní polemiku proti Němcům, která jistě víc než pouze ofensivní prospěje; a ty trumfy na církevníky! Toho Hradského hrubiána jsi pořádně vzal do prádla, a větším dílem že se mu další referáty divadelní zošklivějí. A Safira! Radil bych Ti, abys u večer pozorně vycházel, aspoň nikdy bez notné sukovité hole pro obranu. Čert ví, co Pán Bůh nedá! Německá nátura všelicos sebou nese, a snad zrovna tu by mohla připadnout na silné reagentie. Co dr. Gabler? Je v Praze? Máš-li k obšírnějšímu psaní pochvili, bude mi milé. Tvůj T. Klejzar. (Byl vysvěcen v Hradci Králové na kněze 25. července 1845.)

Havlíček byl jmenován r. 1845 redaktorem Pražských Novin. Klejzar rozradostněn rozepisuje se v básni, trochu škádlivé, ironicky přibarvené, o této význačné události pro život Havlíčkův: Havle Borovský! Mat. 24.30. Gratulor (vymalována tři děla, z nichž letí „bác“ a kouř, propletený: „hrr, hrr“.) Polombini banda hraje nazpamět, ale vážně: „Já do lesa nepojedu atd“. Báseň (vlastně vidění) k instalací Redaktora Pražských Medauských Novin. Motto: Otevřely se brány srdce mého atd. J. K. Tyl.

Ký najednou slyším to šum?
Že bojím se až ohlušení —;
Či zřítil nade mnou se dům?
Ha! věru je to ku zbláznění;
Vždyť jako proudné řeky zvuk
Prasakramenský je ten hluk.

*

Až moře vystoupne jednou,
Nebude dělat větší kusy:
Není to, jak když pozvednou
Se v celých Čechách všecky husy?
Ať zvíme přece, co je to?
Jdi! koukni se pak, Bořeto.

*

„Eh, toť v tom černý, hahaha!
Toť jistě jsou z Čech všecky husy;
A naše mláď nezvedená
Vyvádí s nimi svoje kusy.
Neb vězte, jako na ouprk
Jim vyškubává každý brk.“

*

Ha! čeládko ty bez mravů,
Veť! vyženu já roupy tobě! —
Bys capitolských žandarmů
Ty více vážila pak sobě.
O Jovu, huse, Baukidě
Též vzpomenu Ti k tvé bídě.

*

„„Jen zvolna, pane preceptor!
A' dříve přec nás vyslechněte;
Pak shánějícím brky gor
Za zlé snad práci nevezmete,
Instalací Redaktora
Pražských Novin již nám sděla.““

*

A ký čert tam to? — chasa to,
Obskakující hrozný kotel;
Jestliže uhodne, tam co,
Ať do mne hned tu boží posel! —
Však na grunt tomu přijdu já,
Jen když čert přístup k tomu dá.

*

Ať již je, jak chce! — uvidím! —
Hm! mok to — ale jaký? qualis?
Okusím toho! br, již vím,
Toť liquor jakýs infernalis! —
Kliď, chaso se, dokud jsem sám,
Sic u ouřadu tě udám.

*

„Hle, jaký s pána nám jde strach!
Až faldy se nám strachy třesou;
Ten neumělý ve všem brach
Snad neví ani, Čechy kde jsou.
To ingoust — říct jsme povinni —
Je pro Medauské Noviny.“

Ah, to je jiná! svítá mně
Již lebkou, kam to všecko míří,
I proč ten mok v tom kotli víří. —
Redaktore, váš serviteur!
Odpusťte smělost, monsieur!

*

No herež tedy, jen o to drk!
V ty hojné materialie;
Však české husy dají brk,
A ingoust Hall a compagnie.
Přidáte-li pak blahý vtip:
Ai, tuť je s námi ještě líp!

Die 27. Novembris 1845.

Amico suo *Havel Borovský,* literato
congratulaturus scribebam
Thaddaeus Klejzar
Canonicus regularis Praemonstratensium Silooe.

Dojímá další list, kde vtipkuje Klejzar, že vyhoví Havlíčkově přání, aby ho oddal se snoubenkou Fr. Weidenhofrovou, ale zadarmo že to nebude. Tu dlužno srovnati dopisy milostné u Quise se slečnou Weidenhofrovou, s kterou pak, jak známo, Havlíček sňatý nebyl. I jiné podrobnosti v tomto listu jsou charakteristické pro Klejzara: V Želivě dne 2. března 1846. Milý Karle! Nechal jsem tě celý týhoden čekat, ale to víš, že ne z nedbalosti, nýbrž pro zázračného prvního. Jelikož je už zde, tedy: sláva mu! vivat! až zas do nového prvního, pak ať si ho . . . Před nedávnem jsem byl dost zásoben s 20 fl. stř., které jsem dost pracně a v mnohém potu a lámání hlavy na strejčkovi vypsal (taky jakýsi honorár!): ale dal jsem to všecko a ještě 10 fl. dluhu mladšímu kaplanu Humpoleckému před obdržením tvého psaní, aby mi s toho zaplatil almaru a sofu, o jehož objednání na tvou vlastní ferialní radu jsem tvou matku uctivým psaním požádal. A takto o mně beztoho víš, že jsem nikdy duši svou na tyto pozemské statky nevěšel; a „sicut erat in principio et nunc et semper etc.“ To jsem u sebe pozoroval, že „spíš zůstane dvacetník na kožených zvířecích kalhotách lepět, než by se mi udržel v kapse“, což je proti všem známým zákonům fisyky. Ale ať! Tuhle, abych si pomoh, přestal jsem pivo pít: což je u klášterníka rasovská kura a jako miserere, a ani sv. Norbert na svých toho nevyhledává, ale co na plat, když na tu cnost jednou neb dvakrát v týhodnu u pana Starého musím pít. Musím, proč? čert to ví. Co mi po gruntu, to jisto, že musím. K přítomné bankonotce, abych nezapřel svou 7měsíční kněžskou náturu, ti dávám co cukr k puškvorci následující mravní naučení (ad aedificationem): jestli ti možná, napomeň všecky Pražské spisovatele, aby si vzali z toho písma na tom hebounkém papíru příklad, a též tak výtečné věci psali, jako na ty

bankonotce stojí, toť se rozumí, mutatis mutandis. Co se druhého tvého podání dotýče: stane se, ale tos heiszt, „jestli že se necháš vidět“, ne snad abys myslel ale, že pro tu starou známost to bude u mne lacinější. Kam by to hledělo! Projít 12 škol a být 12 roků mučedníkem, skoro: a pak pracovat pro pouhou křesťanskou lásku! A pak zas postní napomenutí: proč tak pospícháš zadat svou drahou krví Kristovou na svobodu vykoupenou duši „pod pantofel“... O ty nemoudrá (pardon! má stát moudrá) hlavo! Jistě, že vás tam patriotismus všecky nechtě pobláznil, nebo je mi i v tomto tvém kousku vlastenectví či jakási vlastenecká tendencí patrná. Však ono to přijde na světlo. A to brzo po svatbě. Však nic za zlé! Jestli se nemýlím, byl u tebe Bartoš s mým nejposlednějším psaním na tebe, protože ten ...zek forman ho u něj nechal, netroufaje nebo nechtě tě hledat. Aby mu Boží posel nohy přetřískal! Snad jsi to dost nerad viděl. On to myslí s každým dobře, pravda; zvlášť s mladými nezkušenými lidmi: ale moudrost, kterou on jim je k službám, je pro mladou bystřejší krev trochu nechutná a trochu šosácká a trivialní, a koňské nátury k tomu potřeba, aby ji jeden snes. Není každému dáno ani potřeba, být takovým, jak by on rád každého měl. A trochu pedantství v tom taky je. Celý svět předělat — na jedno kopyto. O hlubokosti! — o cikánstvo! — Ty jsi svět! (nová nadávka). — Abych pak i o knihách promluvil: jak daleko se spolehnout možná na pravdomluvnost 33letých „Erfahrungen eines Deutschen in Russland und Russlands inneres Leben“? Až se jednomu hlava točí pro ten colorit! Toť tam nejsou ani lidi! spíš lišky, pantři, jaguaři atd. atd. A můžu-li pak si pro něco k tobě poslat? — Girgla. Pädag. Umrisse Herbarts a Empirisch. Psych. Drobische mám posud za sebou, a Politische Reden, však se to u mne neztratí, jestli mne nechtějí toho nevyhnutelně zbavit. — Pro to slovo o professorovi Stránským tě jistě blahoslavit budou Hradečtí alumnové. Oh, to je ti teprv pan Franc! Možná-li, hleď též jemnost p. professora Stárka mou maličkostí obmyslit, aby sedal níž na osla, a nepřišel k ourazu lezením na Trojanského koně, ten bulík. Však už jsem toho bez potřeby namlel. S Bohem! T. Klejzar.

Tím končí korrespondence Klejzarova s Havlíčkem a zároveň ztrácí se stopa veřejné i soukromé činnosti Klejzarovy. Co se dělo zatím, objasňuje spis, vydaný v Kutné Hoře, nákladem spisovatelovým, r. 1850 s názvem: Povolání a úloha křesťanského kněze v novém věku. Od Jozefa Thadeusa Klejzara, dříve katolického kněze a kapitulara řeholního, nyní kandidáta kazatelského ouřadu sl. Božího v církvi evangelické. (Sign. mus. bibl. 69. F. 64.) Světlo do dalších spletitých životních oklik exula Klejzara vrhá korrespondence Klejzarova s Hankou. Evangelický kazatel Klejzar ve Frankenšteině a v Klucborku dopisuje Hankovi. Upozorňuje na starobylý nápis z doby Jiříkovy ve Slezsku. Významnější jest dopis druhý, kde Klejzar dovolává se známosti Hankovy na Rusi a prosí za podporu žádosti za jakékoli postavení v Rusku. Poukazuje na své vzdělání, na svou činnost, projevuje ochotu přestoupiti na pravoslaví...

Veleblahorodý, vysoce učený pane! Přiložený starodávný nápis na lístkách I.—IV., nachází se v Štolzi, hodinu od Frankenšteina, na starém zvonu a způsobil již mnoho lámání hlavy, v jaké řeči as je psaný a co znamená. Důminka ta panuje, že nápis je slovanský. Rok je patrný 1476, a panství samo patřilo Jiřímu Poděbradskému. Kopii přiloženého nápisu obstaral evang. učitel v Stolci a je věrná, jak sám mohu dosvědčit. Osměluji se Vašnost Panu jakožto znateli slovanských starožitností toto předložiti, a o laskavou zprávu o výpadku bádání uctivě žádati, nefrankovaně na p. pastora Graeve ve Frankenšteině. S hlubokou úctou Vašnosti oddaný T. Klejzar, ev. duchovní v Pruském Slezsku. Ve Frankenšteině 8. VII. 1857.

V Klucborku (Creuzburk O. S.) v Pruském Horním Slezsku 2. IX. 1858. Vysoce učený, vysoce vážený pane! Opovažuji se ze vzdáli Vaše Blahorodí záležitostí pouze mé skromné osoby se týkající obtěžovati, maje na mysli laskavost Vašnostinu vůbec známou, v kterou se dověřuji přítomně. Rád bych se v království Polském a i dále u Ruské vlády přihlásil o nějaké místo u škol gymnasialních, realních, vyšších městských atd., jako bývalý katolický kněz (praemonstrát v Želivě a nějaký čas prozatím. professor na Německo-Brodském gymnasiu) a po 8 let evangelický, myslím, že mám k tomu potřebné vzdělání. Zabýval jsem se z vychováním praktičně a i o něm psal do Posla z Budče a mám vysvědčení z paedagogiky. I německé vychovatelství jsem nyní seznal. Kdyby bylo potřebí, přistoupil bych i do řecké církve. Zde těžko mezi Němci žít, leda člověk Slovana zapře. A to nemohu. Jaktěživ bych byl neřekl, že mezi Němci v říši je taková zuřivá nenávist Slovanů; kde jen mohou, člověku škodějí. Doufám, že by to mezi Slovany: Poláky neb Rusy tak nebylo. Království a Varšavu jsem seznal v červnu t. r. Odbýval jsem tam průbovné kázání, polské a německé při reformované církvi. Jaké mám vyhlídky, o tom na svědectví přiložuji list p. Lhoťáka ve Varšavě. V polském jazyku i písemním se znám dost dobře a v nejkratším čase bych se docela zdokonalil. Lituji toho, že jsem byv v Varšavě, nepřihlásil se do p. tajného rady Muchanova, který je přeložený školstva i osvěty v král. Polském. Osměluji se prosit, aby mi Vašnost dal nějakou rekomandaci do p. Muchanova k cíli přihlášení se o nějaké školní místo. Jsa rozený Čech, znaje poměry duchovenstva Českého i Moravského, i zdejší evangelické a k tomu ev. theologii, doufám, že bych Řecké církvi i Ruské vládě mohl být i jinak k užitku. Opakuje mou prosbu a odporučuje se Vašnostině laskavosti, zůstávám s úctou Vašnosti oddaný Klejzar (ev. Kreis-Vicar in Creuzburg O. S., Preuss. Ober-Schlesien).

Nová stanice Klejzarova ve Slezsku byla Bránice, podle níž podepisoval se také Branický na svých některých článcích. Z Branice posílá Zelenému tklivé prosby, aby ho vysvobodil z mučírny německých poměrů a (jak prosil Hanku) doporučil ho někam na Rus na jakékoli místo, kde by našel výživu.

V Branici, v Pruském Slezsku, dne 22. X. 1865. Veleváženy pane direktore! Můj krajan a přítel, pastor Šrámek v Rozumicích

zde, vrátiv se z letošního výletu z Prahy, sdělil mi, že při ústní rozmluvě s Vašností ráčil jste si na mne s laskavostí vzpomenouti, přislibuje spolu, že naši společnou žádost o gymnasialní místo v Rusku dle možnosti chcete podporovati. Za takové laskavé smýšlení ke mně skládám Vašnosti své nejvroucnější díky a osměluju se o novou podobnou službu uctivě požádati. Od p. Šrámka ty dni jsem se dozvěděl, že právě p. prof. Duvernoy z Rusi mešká v Praze, hledaje kandidáty pro gymnasialní professury. Prosím Vašnosti, kdybyste p. prof. Duvernoy na mne učinil pozorna, o mně s ním promluvil a mne mu laskavě odporučil. P. Šrámka odporučil p. prof. Kouba a má nejlepší vyhlídku, že se přání jeho co nejdřív vyplní. Jsem hotov, kdyby p. prof. Duvernoy toho žádal, všecka svá vysvědčení, cokoliv jich mám při sobě, v nejkratším čase zaslati. K mému odporučení račte se pamatovat, že před svým vystoupením z kněžského stavu jsem byl gymnasialním učitelem v Něm. Brodě a též literárně v pedagogických otázkách se zúčastnil, jak Posel z Budče r. 1850 čís. 41.—43. atd. dotvrdí. Odsud jsem . . . (vytrženo) p. Řezáče do Národní šk. a (Škola a) živ., co on mi rád dosvědčí. Byl bych Vašnosti nesmírně zavázán, kdybych cíle svého došel, jako i ke všem vzájemným službám vždy volný, jsa na Rusi. Poručena se Vaší laskavosti čině, zůstávám s úctou Vašnosti oddaný Klejzar, ev. duchovní správce v Branici.

V Branici u Hlubčic, v Prusk. Slezsku dne 8. X. 1866. Velevážený pane direktore! Jak Vašnosti již bude známo, nachází se p. Šrámek, bývalý pastor zde v Pruském Slezsku, na Rusi v Petrohradě. Tu ty dny mi psal, že je s přijetím úplně spokojen a že vše slibuje dobrou budoucnost. Mně dává tu dobrou radu, abych se co nejdřív vypravil do Prahy a hleděl si od p. Erbena, který v Rusku mnoho platí, vymoci odporučení. Já žel bohu osobně nejsem panu Erbenovi znám; a obracím se tudíž se snažnou prosbou na Vašnost, kdybyste sobě nestěžovali mne panu Erbenovi odporučit, jmenovitě s ním ráčili o tom promluvit, jestli by byl nakloněn na zaručení Vašnosti a p. professora Kouby mě do Ruska odporučit. Pak by nebylo pochybnosti o šťastném výsledku mého snažení, rovně jako můj přítel Šrámek, z té mučírny německé vzdělanosti vysvobození dojíti. P. Šrámek, jak mi píše, mluvil o mně již u ministra, jako i u pp. prof. Srezněvského a Lamanského a odtud bych byl podpory jist. Že bych na Rusi neobstál, toho se nebojím, nebo jsem se i zde ustavičně literaturou zabýval a latina a řečtina mi není nic neznámého, nebo jsem i zde (ovšem ne v Bránici) privátně v ní vyučoval. Na ukázku směru svých ostatních studií zde přikládám ovšem nepatrný lístek. Ještě jednou se čině odporučena Vašnosti, žádám co nejusilovněji o podporu svého snažení. Se vší úctou Vašnosti nejoddanější Klejzar, Prediger atd.

Dopis další Zelenému zasílá Klejzar z Poznaňska, kdež patrně dosáhl zlepšeného postavení, v záležitosti vzpomínek na Havlíčka. K tomuto listu přiložil obrázek svých styků s Havlíčkem, již uvedený. V Latovicích, dne 27. III. 1870. Velectěný pane direktore! Zpráva o úmysle Vašnostinu, napsati životopis našeho nezapomenutelného

zvěčnělého Havlíčka, neohroženého bojovníka za práva a svobodu českého národu, upřímným potěšením mne naplnila. Nepochybuji, že při té vroucí lásce, kterou český národ chová k památce Havlíčkově, vydání jeho spisů se potká s velkým účastenstvím. Co se mé vůle dobré dotýče, rád bych k objasnění života „muže neobyčejného“, jak dobře pravíte, něčím vydatnějším přispěl; ale bojím se, že co v nynějších svých okoličnostech jsem v stavu podati, Vašnost nikterak neuspokojí. Odcházeje ze Želiva, vzal jsem právě jen tolik sebou, co jsem na cestu nevyhnutelně potřeboval, abych všemu podezření ušel. Později ovšem za prostřednictvím p. Motla z Humpolce má osobní majetnost jest mi vydána od kláštera: šatstvo, knihy atd. ale některé drobnější věci, jako i korespondencí mi nevráceno. Nevím, kam se dostala a co Želivští páni bratři s ní učinili a jestli za hodna byla uznána, uloženu býti v archivu klášterním. V oných trudných časích, kdežto kroměřížský sněm byl rozehnán a reakce v nejbujnějším rozkvětu, nebylo času k reklamacím ... Co se pamatuji z oných časův, o které Vašnosti se jedná, v krátce na přiloženém zvláštním listu jsem vypsal. Není to mnoho, a sám nejvíce želím, že více nejsem v stavu k dosažení hlavní úlohy podati. Přeje ze srdce záslužnému dílu co nejvíce úspěchu, zůstávám se zvláštní úctou Vašnosti nejoddanější Klejzar, pastor ev. P. S. Prosím vyříditi můj pozdrav p. Koubovi.

Styky s domovinou po r. 1866 přerušil Klejzar, pokud můžeme stopovati v Museu, skoro úplně. Jen občas svěřuje se se svými strastmi a tužbami prof. Koubovi. Dojímá jeho báseň, kterou si ulevuje po návštěvě Prahy:

Na Prahu.

Smutné to žíti mezi lidem cizím,
kde tě ovívá cizí zvuk a mrav;
dlouho trvalo, osudem příznivým
než mi překročit přáno vlasti prah.[1]
Blahostná chvíle! jakže žehnám tobě,
která zas vedeš syna v vlasti klín;
nic se nerovná sladké oné době,
kde v náruč klesá matce vděčný syn.
Zří tě mé oko, Jeruzaléme český!
s nadšením vítá tvůj královský hrad;
obrazu tvého v sebe ssaje blesky,
nemoha nasytit se tvojich vnad.
O milá Praho! jak jsi zvelebena,
právem se pyšní tebou celá zem;
jak nevěsta jsi všecka okrášlena. —
Co schází ti? Královský ženich jen.
Vstupuji v tebe, cítím žilobití
proudícího se v tobě života;
na duchu tvém i můj se mocně vznítí —
prchá z něho pryč všecka cizota.
Než co to zřím? Dvojím protivným směrem

[1] Pisatel po 16letém pobytu v cizině na krátko navštívil vlast a Prahu.

všechen života proud se roztéká;
jeden zůstává zřídlu svému věren,
do Němec druhý s Labem odtéká.
O matko Praho! nemař drahé síly,
tak v potupu uvodíc vlastní rod; —
netrp, by do ciziny se přelily,
kam mrtvých Labe vysílá svých vod.
Z východu spása! Odtamtud přibyli
k nám věrozvěsti slavští v svatý rok;
tam se zas mají všech Slovanů síly
v jeden nesmírný slévat Veletok! *Klejzar.*

V Praze, na konci října 1866.

V dopisech dalších upřímně kreslí svůj stesk po domovině, život strastiplný, v němž nic ho neodstrašuje od vzpomínek na minulost i přítomnost nezapomenutelné vlasti. S povděkem vzpomíná na milé chvíle, prožité se známým Kačerem, v hovorech o otčině vzdálené.

V Latovicích, dne 2. prosince 1869. Milý pane professore! Odpusťte, jestli sem Vašnosti posavád povinné díky nevzdal jmenovitě za ochotné laskavé sdělení obšírných zpráv novinářských o slavnosti 6. září t. r. od Vás tak velkolepě slavené. Nabyv nyní času i oddechu, pospíchám ten na mne tížící dluh vroucím díkůvzdáním jakž takž zapraviti. Domněnka Vašnosti, jako bych já byl co psal do zdejších německých novin o slavnosti Husově, nepotvrzuje se. Jest tu v Prusku nás dost Čechův, kterým na schopnosti k tomu nikterak neschází. Ostatně i v Berlíně si každého ruchu v Čechách od času poslední návštěvy dost pozorně všímají, a tudíž i slavnosti Husovy. Nečetl jsem však, ani neslyšel, že by památka našeho reformatora mimo od berlínských Čechů, kde byla bývala slavena. Měl jsem ten rok příležitost, vraceje se od synody naší v Kempenu na hranici Slezska, navštívit Tábor a našeho Kačera. Žije osamotnělý ve svém zákoutním Táboře a jediná útěcha v jeho stáří dost vysokém jest dopisování do Hlasatele, který konečně zlomky z jeho známé básně: „Kříž a kalich“, kterou Kačer již dlouhá léta má hotovou, k nemalému jeho vlastnímu potěšení přinesl. Veškerá snaha duchovní a zřetel Kačera jest k Čechám obrácen. Seděli jsme až přes půlnoc a hovořili o Čechách a záležitostech českých, o minulosti i nynějšku. Zvláště těšilo to Kačera, zpozorovav, že větší částka evangelických zborů pánů kazatelů a některých i jich domácnost jest mi známa. Tak jsme navštívili v duchu mnohá pro nás zajímavá místa v Čechách a na Moravě, sdělujíce sobě minulé příhody a zkušenosti. Ráno na to seznámil mne Kačer blíže s „Křížem a kalichem“. Jest to plod poetický, ducha právě taboritského, báseň trochu příliš radikálního směru, co mnohého snad i nemile se dotkne, plná ohně a ráznosti, prována duchem vroucí lásky k české vlasti a k táborskému kalichu. Kačer jest mi tu nejbližší Čech a krajan, a neopominu při nejbližší nahodilé příležitosti znovu ho navštíviti. Dovolil jsem si Vašnosti poslati odsud program gymnasia v Ostrově na rok 1869. Příležitostně se mne ptal p. direktor gymn. Tschakert, jestli

mi z Prahy není znám který jeho jmenovec, ježto i on z Čech odvozuje rod svůj. Otokarovi se daří na gymnasiu dobře, v první komposici (extemporale) latinské měl bez chyby, ale za to v polské písemné práci 15 chyb ortografických. Však ono se to dále podá. Po zimě a sněhu měli jsme zas jarní povětrnost, nyní ale, jak se zdá, sníh na dlouho. Čině se srdečně poručena, zůstávám s úctou Vašnosti nejoddanější T. K. Bránický.

Milý pane professore! „Českobratrský katechismus" s Vaším milým listem mne tu došel a vzdávám srdečné díky za obé. Vydání jest sličné a vkusné. Shodujeme se v myšlenkách, chtěl sem Vám cos podobného navrhnout na oslavení památky smrti Komenského (1671). Přiznávám se, že sem se nerad s katechismem rozloučil a dlouho váhal ho odeslati. Avšak v Museu jest lépe schován, jak zde u mne. Evangelia etc. mají pouze lingvistickou cenu, katechismus však i věcní. Jest to klíč celé bratrské theologie a hlavní nákres. Zajímavé mi zvlášť bylo porovnati „bratrský katechismus" s luterským z 1529 roku, heidelberským reformovaným z 1562 roku. Jak karakteristické sou ty plody ohledem na ducha a náboženský směr jich původců a dále i na ducha náboženského slovanského a německého vůbec. Všichni tři čerpali z toho samého pramene biblického a přece jest každému plodu zvláštní ráz vtisknut. Jaká to milá prostota jazyka i věcí, jaká okrouhlost a jasnost pojmů, průhlednost stylu, nenucená logika a praktický směr okazuje bratrský katechismus. V luteranském katechismu převládá patrně při vší hloubce citu náboženského, zvlášť na některých místech theologická reflekse. Vezměte na př. výklad 2. článku víry i 3., pak definicí křtu atd. Co to za podivný jazyk a neobyčejné obraty myšlenkové, jaká to metafysika. Němci sou i v náboženství především filosofové a nedostává se jim bezpodstatnost citu a prostota myšlení. Vše u nich sprostředkované. Jiný zas ráz ukazuje heidelberský reformovaný katechismus, již ne čistě německý, nýbrž romansko-německý. Ihr habt einen anderen Geist — pravil Luther k Zvinglimu, a měl pravdu. Ovšem že to byl též evanjelický duch, ale jinak organisovaný — s jiným směrem, logikou atd. To dítko pražské má představovat federal. opozicí; jestli ale chce na sebe potahovat, nu též dobře. Bůh žehnej! prosil bych ale, abyste mi dal příležitost, na vlastní oči o objemu Vašeho tělesného člověka se přesvědčit. Však nic za zlé. Já z těch 4 miliard ještě neztloustl. Jak věci v nové Říši německé leží a běží, víte z Novin, tedy to opomíjím. Máme teď neplechou povětrnost. Až to pravé jaro přijde. V hospodářství teď plné ruce práce: orat, sít, sázet etc. Beatus ille, qui procul negotiis, paterna rura etc. Šrámek nepsal od svého odchodu z Petrohradu. Vejvara trpí na oči a pravou ruku. S přáním všeho dobrého quod felix faustum fortunatum zůstávám s úctou nejoddanější Klejzar. (Asi r. 1871.)

V Latovicích v Poznaňsku dne 16. X. 1872. Milý pane professore! Chtěl sem vám poslat letošní program Ostrovského gymnasium, ale myslím, že by Vás málo zajímalo. Rozprava p. Jagielskiego (nauczyciela wyższego, staršího?) pojednává o metafysickém brymborium:

Wie hat Kant den Begriff der Materie aufgefasst? Rozkošný to předmět, pojednávaný po kruté německo-francouzské vojně 1870, 71. Svědčí to o podivuhodném pokroku Poláků — v praktičnosti. Já zas povídám: Lepší fysika než metafysika, lepší věc než co snad za ní vězí. Kdyby ti učení pánové raději se starali o rozšíření skutečných přírodních vědomostí mezi lidem polským, který o každodenních výjevech v přírodě má sotva jaké ponětí. Co zvláštnost na Ostrovském gymnasium vytýkám ještě to, že princ (pan kaplan princ Edmund Radziwill) vykládá náboženství, ten samý, co vydal knihu: Die kirchliche Autorität und das moderne Bewusztsein. Snad též u Vás na se zřetel obrátila. Můj syn Otokar postoupil do Unter-Tertii. Za přeslání katechismu českobratrského sem se u Vás poděkoval, doufám, že Vás list došel. Bylo by žádoucno, aby kdo z pánů pastorů zhotovil katech. výklad k podotknutému katechismu. Já k tomu Kačera na Táboře vybídl, nevím ale, jestli se v práci vloží. Nevydáte spolu řecký tekst katechismu? Upozorňuji Vás na „2 české klenoty za hranicí.“ Dzieje narodu polskiego przez J. Chociszewski (Poznaň 1869) vzpomínají o kalichu Dąbrówki (kněžny české) s patenou a podávají vyobrazení na str. 40. a 41. O tom kalichu se na str. 39 vypravuje: „Po dziś dzień w Trzemesznie znajdują się dwa kielichy, które Dąbrówka kościołowi tamże ofiarowała. Są to najstarsze chrześciańskie pamiątki polskie“ a dokládám já: i české. O kalichu sv. Vojtěcha se praví na str. 47.: „Znajduje się též w Trzemesznie kielich św. Wojciecha“ a podává se na str. 48. vyobrazení. Na str. 49. stojí tekst starodávné písni: Pieśń Bogo-Rodzica. Obracím na to vše Váš zřetel. „Jeże-li słuszno diplomatom wierzyć“ (viz Konrad Wallenrod, pieśń wajdeloty) nastal nám zlatý věk věčného pokoje, tak zvané Friedens-Bummeljahre. Čím je u vás myslíte vyplnit? myslím, pokojnou prací. Prosím, pošlete mi několik knihových katalogů od Kobra atd., abych seznal, co nového vyšlo v české literatuře. Ačkoli nemohu mnoho koupit, poněvadž těch 5 miliard jinam míním obrátit, ku př. na nákup nových krupských děl (pochází od bořif), přece již z tituli českých knih se budu radovat. Navrhuji Vám na spracování pro české obce: Mayer's Hand-Lexikon des allgem. Wissens, 1. díl, bylo by to co výborného pro denní potrzebu (!); pak Wendt: Hauslexikon (domácích vědomostí); Dr. Dressler, Grundriss der phys. Anthropologie (pro učitely); Wagner, Handbuch der Naturkunde Erdbeschreibung (Stuttg. bei Wetzler) (k ruce školáků) atd. atd. pro školy národn.: Handbuch für Schüler, Potsdam bei Reutel atd. Bock, Deut. Lesebuch co vzor. Potěšte mne brzkým dopisem. S přáním všeho dobrého zdraví atd. Váš nejoddanější Klejzar.

V Latovicích dne 22. X. 1873. Milý pane direktore! Nevykládejte mi na zlou stranu, jestli teprv nyní přicházím z díky za Váš milý dar „Junkmanova životopisu“.[1] Četl jsem ho z potěšením a z tým povznášejícím přesvědčením, že upřímné snažení vlast a lidskost u-

[1] Míněna tu knížka: Josef Jungmann. Životopisný nástin od Josefa Kouby, ředitele průmyslo-hospodářské a vyšší dívčí školy v Karlíně, v Praze, 1873.

přímně milujících mužů posledně cíle svého docházejí. Jestli Junkmanovi uznání z vyššího místa chybělo za jeho účinkování, tím ve vděčnější paměti ho zachová národ. Sláva jeho památce! Váš spisek jest světle a rozumně psaný a všech hlavních stránek života českého Mladoně se dotýká, pokud se to v stručně psaném nástinu životopisném státi může. Ovšem při Vašem záměru nemohlo Vám o to jíti, abyste Junkmana co učence atd. zevrubně charakterizoval. I to mi není docela světlé, v čem síla jeho osobního nadání záležela, t. j. na kterém poli. Jeho „Zápisky" nepochybně se chovají posud v rukopise, či snad tiskem vyšly? Velice toho opět a opět želeti musím, že tak málo vím o nejnovější literatuře české, an příležitosti ku seznámení se z novějšími plody literatury české a dílem i prostředky mi chybějí. Co mám důchodů, ty třeba nyní obrátit na vychování dětí. Ovšem mám teprv jednoho (Otokara) z domu na gymnasiu v Ostrově. Ale i ostatní náhle dorůstají. Jak se daří hospodářské škole? jak mnoho má schovanců? atd. Jest to praktický a v nynějších časích vděčný obor účinkování, jež ste sobě vyvolil. Já též okolnostmi jsem přinucen, praktickým hospodářstvím se zabývat a dílem i populární hospodářskou literaturou. Má Pythie jest: Gospodarz przez Lyskovskiego, Brodnica 1868. Jaki jest najkorzystniejszy sposób gospodarovania? Poznań 1868, a Żupanskiego, Trzy nauki gospodarskie, Chełmno, 1865. Katechismus des prakt. Ackerbaues von Henry Stephens. Das Buch für den Landmann von Loebe, 2 Bände. Franz Nowak, Vom Frühling, Glogau bei Flemming 1872. Vy sám nepochybně vyučujete stilistice, země- neb dějepisu? atd. Nám zde nejvíc pomáhá v hospodářství „lupina" (Lupica, Wolfsbohne). Pro písčitou půdu jest to poměry nezaplacená bylina, zlatá studnice, lepší jak animální mrva, která příliš pálí. V Čechách jest též dost písčité půdy a hodí se do ní lubina k zaorání (co mrva), sláma, co výborná píce pro ovce atd. Přišel mi zde spisek do rukou: Grundzüge der slavischen Philosophie, Rzeszów, 1872, a poslal sem ho s úvahami svými p. řed. Zelenému. Prosím, či spis obdržel? Osvětlil sem spisek epigramy, ku př.

1. Slavie matka filosofů. Slavie: 40ti mudrcům život již jsem dala. Grecia: Mezi nimi jednoho's Platona nevychovala.

2. Danajský dar! Germania: Hrdá sokyně, koř se mému filosofickému umu. Slavie: Děkuji, mám dost na zdravém rozumu.

3. Jistému doktoru filosofie v Čechách. O bytí německé filosofie v Čechách Ty se ptáš? Což tak málo sama sebe znáš? atd.

Prosím mohl byste mi půjčit k přečtení „Věstník krit. a bibl. na rok 1873" aneb i minulé ročníky? vrátím s vděčností. Na r. 1874 předplatím sám. Program Ostrov. gymnasium poslal sem ty dny p. dir. Zelenému. S srdečným pozdravem zůstávám Vašnosti vždy nejoddanější Tad. J. Klejzar.

Nelibě snášel Klejzar rozštěpění Čechů na strany, vzájemně se potírající. Jako výstražný hlas prorocký zaznívá jeho dopis po návštěvě Prahy r. 1875. Dne 2. listopadu 1875. Velevážený, milý pane

řediteli! Dovolte mi několik slov o věci, která i Vám jistě na srdci leží. Jest to velmi bolestné pro každého Čecha za hranicí dověděti se a dočísti se, jak český národ jest v sobě nesvorný a takřka na dva nepřátelské tábory rozdělený. Concordia (svorností, shodou) res parvae crescunt, discordia (nesvorností, roztržkami) maximae dilabuntur. Tak sme se učili již v nižších školách na gymnasiu lidské věci považovat! Tím více jest se co diviti, že osvícení Čechové tu tak jasnou a nesčíslnými svědectvími dějin stvrzenou pravdu neumí šetřiti, sobě na škodu a svým nepřátelům k velké škodolibosti. Není to právě neštěstím, když nějaký národ v sobě rozličné politické a i náboženské strany chová, leč jest mu to spíše důvodem všestrannějšího vyvinutí a pobídkou k pokroku. Ale jest to nanejvýš politování hodné, když ty které strany v nepřátelské se sebou valčící tábory se proměňují, všech pravidel slušnosti a spravedlivosti z očí spouští a své stranické účely nad samé blaho národní staví. Jest to nepopíratelnou známkou nedouživosti národního života, kde ty krajné strany se objevují. Mám to za prospěšné a žádoucí, aby v národě českém byly aspoň dvě strany, konservativní a pokročilejší, ale vše na tom záleží, aby ty strany své postavení v národě a poměr k němu dobře pochopily a k jeho prospěchu využitkovaly. Cíl musí být pro všecky politické strany jeden, blaho národu, který ony na rozličných cestách dosáhnouti hledí. Okamžitá situace zase rozhoduje o tom, od které strany prospěšnějšího účinkování v poměrech daných nadíti jest se možná a která zatím v čelo postaviti se jest povolána. Za nynějšího převládně liberálného povšechného ruchu, který, jak se zdá, déle potrvá, mám za slušné, aby pokročilejší mladší strana v čelo národu se postavila a vůdcovství převzala. Prospěch národa okamžitý to vymáhá, ten patrný prospěch národní ukládá straně konservativní povinnost, aby oné dobrovolně co k tomu povolané vůdcovství postoupila. V okamžení, jakmile by ruch konservativní měl převahu dosáhnout nad nynějším liberálným, náleží vůdcovství v národě opět straně méně pokročilé. V ten způsob prospěch národní se ubezpečí a neutrpí ujmu. Byl by to však neblahý omyl, stranu konservativnou ztotožňovat s reakcionářskou: ultramontanskou, feudální atd. Od té nikde a nikdy žádného prospěchu nemožná se nadít pro národ. Doufám, že tyto mé náhledy korektnými uznáte. S přáním všeho blaha a úspěchu Vám i milému národu, zůstávám s úctou Váš nejoddanější Klejzar. Dostal ste mou nedávnou zásilku: epigramy atd.?

Všecky dopisy do Poznaňska, do Pruského Slezska, jimiž se podepsaný dotazoval po osudech Klejzarových, jako by do vody zapadly. Nikdo neodpověděl, a tak postava Klejzarova jest nedokreslena. Nevíme, co se s ním dále přihodilo a kde a jak skončil život. Zatím, než se někomu podaří rozluštiti tyto záhady, bude tento článek směrodatným vodítkem v seznání poměru Havlíčkova k nešťastnému Klejzarovi.

Ruský molodec z 16. věku.

Viktor Dyk:

Figaro.

Drama o 2 aktech.

Osoby:

Paul Vert, zvaný Figaro.
Hrabě de Chasseloup-Laubat.
Komtessa Jaro, jeho dcera.
Adéla de Méchelles.
Pierre Lerouge.
Zahradníkův pomocník.
Gaston, Henri, Rosa, Marie, — venkované.
Lid venkovský.

Místo: prvý akt zákoutí parku venkovského šlechtického sídla ve Francii, druhý akt rozvaliny chaty poblíž zámku na břehu řeky. Doba: v létě r. 1789.

Zákoutí parku. Komtessa Jaro a Adéla de Méchelles sedí na lavičce kryté v pozadí křovím. Před nimi záhony pečlivě pěstované a v plném květu. Komtessa Jaro a Adéla jsou stejného asi věku: osmnáct let. Ale kdežto komtessa je všecek rozmar, její družka zdá se býti starší svým srdcem. Její pohled není tak prostý, její úsměvy mají v sobě něco pracného a úsilného. Znáti, že není zvyklá dávati celou svou myšlenku.

Komtessa Jaro. Řekli mi: „tento je du Fois, onen d' Effiat." Pletla jsem si je: říkali také skoro totéž.

Adéla. Byly to asi příjemné věci.

Komtessa. Má drahá Adélo, ani příjemné věci není milo stále slyšet.

Adéla. Nepřesytila jsem se, komtesso: lidé mi neříkají z pravidla nic příjemného.

Komtessa. Jste šťastna.

Adéla. Šťastna . . . . Já . . . Jste opravdu dobrého rozmaru, komtesso!

Komtessa. Proč mi neříkáte jako vždycky?

Adéla. Jste dobrého rozmaru, komtesso Jaro.

Komtessa. Nebudou mi tak říkat stále. Ale zatím má to pěkný zvuk.

Adéla. Jste skutečně proměnlivá jako jaro.

Komtessa. To vše přejde časem: budu také chladná jako zima. Hú! Hú! Jak chladná! Ale zatím je svět tak krásný, co ti dva zmizeli.

Adéla. Váš krásný Du Fois, váš ušlechtilý d' Effiat?

Komtessa. Ano.

Adéla. A přece jste se usmívala na ně.

Komtessa. Víte to tak určitě, že právě na ně? Usmívala jsem se prostě. Bylo mi lehko a šťastno, ale patřil můj úsměv jim?

Adéla. Přisvojili si ho.

Komtessa. Prospěje-li jim to, blaze jim!

Adéla. Domnívají-li se, že mají, jako by měli. Hůře je na tom ten, kdo se nedomnívá, že má něco.

Komtessa. Jaké to řeči mluvíte! Bude z vás filosof!

Adéla. Z nutnosti.

Komtessa. Kde je nutnost?

Adéla. Existuje, komtesso Jaro. Vše je dobře rozděleno: vám úsměvy, mně s trpkým úsměvem filosofie.

Komtessa. Mluvíte tak smutně. Nebuďte tak smutna. Nemám ráda smutné tváře.

Adéla. Směji se přece, komtesso. Nepozorovala jste, že se směji?

Komtessa. Je zde tak volně a krásně. Rozesněte se raději. Je příjemno sníti.

Adéla. O někom?

Komtessa. Ah, dejme tomu . . o někom . . Ten někdo je tuze krásný a tuze statečný. Zabije deset obrů.

Adéla. Oh, to nebude d' Effiat . . .

Komtessa. Všechny princezny ho milují.

Adéla. Oh, to nebude Du Fois!

Komtessa. Ježto je tomu tak, miluje ho také komtessa Jaro.

Adéla. A zjev tak statečný a krásný, o štěstí ani nemluvě . .?

Komtessa. Rozplyne se jako oblak. Dívám se na něho: usmívá se z daleka. Říká: čekej. Čekám.

Adéla. A váš otec?

Komtessa. Můj otec nemá rád vzdušné stíny. Na štěstí o něm neví. Není přece možno, aby z mého vzdušného stínu stal se upjatý pán du Fois.

Adéla. Nebo d' Effiat.

Komtessa. Du Fois, d' Effiat . . . zde je protivno; nepodobají se ani trochu mému snu.

Adéla. A Figaro?

Komtessa. Jak přicházíš na Figara?

Adéla. Týráte ho, ubožáka!

Komtessa. Mohu opravdu někoho týrat?

Adéla. Zvážněl docela. Nevšimla jste si toho?

Komtessa. Bohužel. Míval tak vtipné nápady.

Adéla. À la Figaro.

Komtessa. À la Figaro. Nyní chce změniti styl, a to není hezké.

Adéla. Vaše vina: netýrejte ho.

Komtessa. Já?

Adéla. Těší vás to, mučit Figara?

Komtessa. Snad.

Adéla. A před chvílí jste se usmívala.

Komtessa. Před chvílí! To je velmi dlouho.

Adéla. Jak jste šťastna! Smějete se stále, kdežto já, Adéla de Méchelles... co zbývá té? Smát se spolu. Chudé sestřenice musí se vždy smáti spolu. Není to stejné, jako by se samy smály.

Komtessa. Jste ošklivá, Adélo.

Adéla. Jste krásná, komtesso Jaro.

Komtessa. Chcete říci, že jsem zlá.

Adéla. Zlá? Ne. Jste prostě komtessa Jaro.

Komtessa. Ano.. Proč se však na mne zlobíte? Že mám ráda úsměv? Je tolik mrzutých tváří dnes! Co by se stalo, kdybych se ještě já počala mračit? Zlobíte se, že mne těší, dvoří-li se mi někdo lhostejný? Všichni mne musí milovat!...

Adéla. I Figaro?

Komtessa. I Figaro. A proč mi ho stále vyčítáte?

Adéla. Je mi ho líto.

Komtessa. Trpí tolik?

Adéla. Nevím. Vím však, že lze mnoho trpět.

Komtessa. Zkusila jste?

Adéla. Snad. Týráme se samy dosti nemožnými láskami: není nutno, aby se nám smál někdo jiný... A právě ten, koho milujeme.

Komtessa. Mluvíte v hádankách. Řekněte něco více o tom...

Adéla. Ne. Mluvily jsme o Figaru.

Komtessa. Mluvíte o něm ráda, Adélo.

Adéla. Já? Chci vás pobavit. To je přece můj úkol.

Komtessa. Víte, proč mne baví Figaro? Je to věc bez důsledku. Usměji-li se na de Fois, běda; usměji-li se na d' Effiat, zle. Sňatek se jim zdá hotovou věcí! Usměji-li se však na Figara...

Adéla vpadá. Není vše věcí hotovou; toť zcela přesné. Zamyšleně. Proč mu říkáte Figaro?

Komtessa. Nevím. Vzpomněl si to otec. A jméno mu zůstalo. Znáte přec Beaumarchaisa; ten kus nadělal tolik hluku.

Adéla. Ano. Pamatuji-li se však dobře, má v kuse Figaro svou Zuzanu.

Komtessa. Hledáte Zuzanu našeho Figara?

Adéla. Ano.

Komtessa. Zeptáme se; nic pohodlnějšího.

Adéla. Figaro nechce býti, zdá se, zcela Figarem. Je na zámku dlouho?

Komtessa. Od dětství. Jsme velmi staří známí, Adélo. A lehce tuším, že mi také zachránil kdysi život.

Adéla. Tušíte?

Komtessa. Vím to již zcela určitě: spadla jsem do řeky . . . tam za parkem . . . Byl blízko . . . Vrhl se za mnou a vytáhl mne z vody. Brr! Ošklivá vzpomínka.

Adéla suše. Byla to jeho povinnost, že ano?

Komtessa. Nemyslím na to ráda: byly to nepříjemné chvíle.

Adéla. Když jsem viděla poprvé Figara, překvapil mne . . .

Komtessa. Oh, ano, není ošklivý.

Adéla. Ne to; má však tak hrdý výraz!

Komtessa. Hrdý? Nevím. Ostatně s úsměvem je to snad krev.

Adéla. Krev?

Komtessa. Kdož ví, jaký je jeho původ. Je to záhadné.

Adéla. Jeho původ se nezná?

Komtessa. Ne. Je nalezenec. Rostl zde. Patří k zámku jako příslušenství. A byl to skoro můj druh z dětství. Hrávali jsme si spolu . . .

Adéla. Hrajete si s ním ještě, komtesso . . .

Komtessa. Jste příliš přísná, mluví-li se o Figaru . . . Zítra se zapomene na hru.

Adéla. Zapomene-li se.

Komtessa. Oh, dovedu zapomenout. Usměju se a zapomenu. Uvidíte.

Adéla. A Figaro: usměje se a zapomene též?

Komtessa. Jaké máte starosti! Zasměje se.

Adéla. Je to směšné, není-li pravda. Je to tím směšnější, že on je tak vážný. Neříká vám to nic?

Komtessa. Chci se dáti dojmout. Jsem už dojata. Můj Figaro! Něžně. Můj Figaro!

Adéla nepříjemně dojata trhne sebou prudce. Nemluvte tak!

Komtessa. Jak se díváte! Vidíte, musím být opravdu veselá za vás.

Adéla. Zbavila bych vás ráda té námahy . . .

Komtessa. Figaro nebude nikdy mým manželem, Figaro nebude nikdy mým milencem, Figaro nebude ničím! Jak je to krásné!

Adéla. Mějte se na pozoru.

Komtessa. Je tak krotký, chci-li; pokynu, a utiší se.

Adéla. Víte to tak jistě?

Komtessa. Utišil se tolikráte.

Adéla. Mějte se přece na pozoru. Přihodí se časem, že kouzlo náhle zmizí. Pokynete, ale on už se neutiší.

Komtessa. Uvidíme. Hle, Adélo; jde alejí. Zavolejme ho: Hej, Figaro!

Figaro zaslechnuv výkřik, změní směr a přichází rychlými kroky k dámám; je čtyřiadvacítiletý, statného zevnějšku a vystupování, které nijak nepřipomíná domestika, třeba affektoval chvílemi jeho skromnost.

Figaro ukloní se. Komtesso Jaro!

Komtessa. Nezapomíná jako vy, Adélo.
Figaro. Slečna zapomněla?
Adéla. Ano.
Figaro. Nemohl bych zapomenout . . . Tak blízko.
Adéla. Ovšem. Vy . . .
Figaro skromně. Já.
Komtessa. Spěcháte.
Figaro. Hraběcí milost čeká.
Komtessa. Zůstaňte na okamžik.
Figaro. Hraběcí milost . . .
Komtessa. Zůstaňte.
Figaro ukloní se. Zůstanu.
Komtessa. Byl jste v městě?
Figaro. Ano.
Komtessa. Viděl jste žebráka?
Figaro trhne sebou.
Komtessa. Co je vám, Figaro?

Figaro. Nic, komtesso Jaro . . . Ale váhavě jak jste si vzpomněla na žebráka?

Komtessa. Mluví-li se o městě, vzpomenu si na žebráka. Město se vidí snad, ale žebrák jistě.

Figaro nuceně. Nevšiml jsem si žebráka; je jich příliš mnoho ve Francii.

Komtessa strojeně vážně. Nezapomněl jste?
Figaro. Nač?
Komtessa káravě. Tážete se nač? Oh, Figaro, Figaro!
Figaro skleslý. Nevím.
Komtessa. Na existenci boha!
Adéla. Komtesso!
Figaro. Je lehko zapomenouti na věci, jichž neznáme.
Komtessa. Co soudíte o králi?
Figaro obojetně. Nic . . .
Komtessa. O Lafayettovi?
Figaro. Hezký bělouš.
Komtessa. O svobodě?
Figaro. Chtěl bych se s ní seznámit.
Komtessa. A vaše verše?
Figaro. Oh!
Komtessa. Odveďte svůj úkol. Čtyrverší na d'Effiata?

Figaro.
Že nemá ducha, otců vina,
a doby, že on není rek.
Však že tak krásně zapomíná
— — pro přízeň stačí milenek.

Adéla. Jdete příliš daleko, Figaro.
Komtessa. Adéla je příliš přísná. Nyní du Fois!

Figaro.
Du Fois, statečný kapitán,
dbá, čeho slušnost žádá.

Příteli ukazuje tvář,
a nepříteli záda.

Komtessa. Škoda, že du Fois nezná toho čtyrverší. Ale zasměje se řeknu mu je!

Adela. Komtesso!

Komtessa. Oh, má karatelko; co je na tom? K Figarovi. Víte, co vám uložím?

Figaro. Jak mohu tušit?

Komtessa. Napíšete madrigal . . . Krásný, galantní madrigal.

Figaro. Oh!

Komtessa. Nuže?

Figaro. Na koho?

Komtessa. Na mne.

Figaro. Ano.

Komtessa. Napíšete-li pěkný madrigal, povím vám něco pěkného.

Figaro. Hned, komtesso Jaro; nevím opravdu, bude-li krásný.

Komtessa. Chcete mne oklamat; vidím to jasně. Ale jsem dobrá.

Figaro. Oh, ano.

Komtessa. Vidíte, Adélo?

Adéla. Nuže?

Komtessa. Říká to sám, že jsem dobrá. K Figarovi Adéla vás lituje.

Figaro. Opravdu?

Komtessa. Týrám vás prý.

Figaro. Opravdu?

Komtessa. Jste prý zamilován.

Figaro. Opravdu?

Komtessa. Zamilován . . . do koho? zatleská do komtessy Jaro.

Figaro. Opravdu pausa Nemám, co bych namítal!

Komtessa. Hle, Adélo, starý Figaro!

Figaro. K vaší disposici.

Komtessa. K mé disposici? Figaro, utrhněte mi květ.

Figaro jde.

Komtessa. Ne ten.

Figaro utrhne jiný.

Komtessa. Nemilujete dost. Láska hádá lépe.

Figaro utrhne třetí.

Komtessa. Konečně!

Figaro podává jí květ.

Komtessa. Figaro, pošlapal jste záhon.

Figaro. Nebylo jinak možno.

Komtessa. Láska činí nemožné věci.

Figaro. Nemožné?

Komtessa. Figaro, polibte Adélu!

Adéla vstane; tvrdě: Komtesso!

Figaro odstoupí; odmítavě: Komtesso Jaro!

Komtessa s tvrdošíjností dítěte. Figaro, polibte Adélu!

Adéla. Urážíte, mne komtesso. Snesu mnoho . . . velmi mnoho jsem snesla. Ale toto jste neměla učinit.

Figaro nalezl zatím klid. Vidíte, komtesso, že není možno . . . Figaro a slečna de Mèchelles . . .

Adéla. Ne tak, Figaro; ale neměla jste to činit, komtesso!

Komtessa. Není možno pohodí hlavou. Váš květ se mi nelíbí odhodí jej.

Figaro. Oh!

Adéla. Hrabě — díky bohu.

Komtessa. Uprchneme před hraběcí milostí. Na shledanou, Figaro. Byl jste malomluvný milenec.

Adéla. Varovala jsem vás, komtesso.

Komtessa i Adéla zmizí postranní cestou.

Hrabě. Ty zde?

Figaro ukloní se.

Hrabě. Čekal jsem na tebe. Není mi příjemno čekat,

Figaro. Spěchal jsem, hraběcí urozenosti.

Hrabě. Zde?

Figaro. Komtessa si přála . . .

Hrabě. Komtessa nemá si co přáti, přeji-li si já.

Figaro se ukloní.

Hrabě. Tvé zprávy?

Figaro. Prošel jsem bedlivě městem.

Hrabě. Byly informace pravdivy?

Figaro. Z části. Lid je vzrušen. Došly poplašné zprávy.

Hrabě. Z Paříže?

Figaro. Z Paříže i z venkova. Staly se vzpoury.

Hrabě. A zdejší lid?

Figaro. Neuviděl jsem nic určitého. Je těžko, vaše urozenosti, vyznati se v lidu. Dnes je kliden... Zítra?

Hrabě. Nepozoroval jsi shluků?

Figaro. Oh, ano; hloučky . . . hovory . . . vzrušená nálada. Bude třeba opatrnosti.

Hrabě. Rozdal jsi zbraně?

Figaro. Ano. Vše je v pořádku.

Hrabě. Služebnictvo je spolehlivo?

Figaro. Jako já, hraběcí urozenosti.

Hrabě. Došli přivolaní?

Figaro. Ano.

Hrabě. Bylo by možno zámek bránit?

Figaro. Ano. Lid je bezbranný.

Hrabě. Bude nutno zřídit stráž.

Figaro. Provádí ji několik oddaných lidí.

Hrabě. Neochrání-li nás vláda, ochráníme se sami.

Figaro. Ochráníme, hraběcí milosti.

Hrabě. Slabá vláda, nešťastná vláda. Vše možno za ní čekat.

Figaro. Opatrnosti není nikdy nazbyt.

Hrabě. Nevíš o nějakém vůdci, inspiratoru hnutí?

Figaro. Nevypátral jsem nic. Mlčí přede mnou. Nedůvěřují mi.

Hrabě. Záhon je pošlapán.

Figaro ukloní se.

Hrabě. Kým?

Figaro. Mnou.

Hrabě. Vámi?

Figaro. Komtessa si přála květ . . .

Hrabě. Poslyš, Figaro, nelíbí se mi vše, co si komtessa přeje.

Figaro mlčí.

Hrabě. Nelíbí se mi tvoje důvěrnost s komtessou.

Figaro. Hraběcí milosti!

Hrabě. Vím, co chceš říci: je to absurdní myšlenka, že by mohly existovat nějaké vztahy mezi tebou a komtessou. Ale třeba se uvarovat i zdání. Doba je podivná; všechny absurdnosti staly se možnými . . . Sňatek komtessy —

Figaro sebou trhne.

Hrabě. — učiní tomu konec; do té doby, ostatně ne vzdálené, hleď se vyhnouti komtesse — — Bude to lépe pro tebe i pro ni.

Figaro ukloní se. Hraběcí milosti . . . Já, já, Figaro . . .

Hrabě. Vím, vím; absurdní domněnka, řekl jsem už. Zahradník ať upraví záhon; nemám rád nepořádků —

Figaro. Stane se tak, hraběcí milosti.

Hrabě učiní pohyb, jako by chtěl odejít; náhle k Figarovi. Víš něco o žebráku u mostu?

Figaro. Znám ho . . . jako ho všichni znají.

Hrabě. Petit mi říkal, že je to on, který štve.

Figaro. Ten mrzák?

Hrabě. Jeho bytost je plna jedu. Je to nepříjemný žebrák.

Figaro skromně. Žebráci nejsou nikdy příjemní.

Hrabě. Jsou také příjemní žebráci; tento ne. Není příjemno hleděti naň; zdá se, jako by neprosil, ale hrozil.

Figaro. Je to nenapravitelné. Má pohled příliš dotěrný. Všiml jsem si toho. A civí tam vytrvale na mostu před svatým. Nepamatuji si, že by nebyl na svém místě. V zimě, v létě, za bouře i nečasu tam sedí. Nepříjemný je: má protivné grimassy. Říká se, že je to choroba, která mu stahuje svaly. Tak tvrdil mi kdysi aspoň, když jsem mu vytýkal podivné jeho způsoby. Ale nebezpečnost jeho nechápu. Nemůže takořka s místa.

Hrabě. Lidé jdou k němu.

Figaro. A on?

Hrabě. Podněcuje, bouří. Tak praví Petit.

Figaro. Co možno proti němu podniknout? Má hraběcí milost ručité rozkazy?

Hrabě. Ne . . . Dnes nelze. Ale přece stálo by to za pokus . . .

Figaro. Přeje si hraběcí urozenost?

Hrabě. Učiň pokus odstraniti ho.

Figaro. Jak?

Hrabě. Včera ještě bylo by to jednoduché! Prokletá doba!

Figaro. Nelze ho s ničeho určitého obviniti. Sedí na mostě. Co se pamatuji, sedí na mostě. To je vše.

Hrabě. Vím.

Figaro. Natahuje ovšem ruce, jako by měl právo na almužnu. Ale žebráci se dnes všichni tak tváří.

Hrabě. Vydali všechno na pospas lůze. Král je v zajetí zrádců.

Figaro ukloní se.

Hrabě. Tváříš se, jako bys nesouhlasil. Nesouhlasíš?

Figaro. Nemám práva na mínění, hraběcí milosti.

Hrabě. Jdi k žebrákovi. Nabídni mu vhodnou sumu. Odkup mu jeho místo na mostě.

Figaro. Lerouge ji neprodá, hraběcí milosti.

Hrabě. Každý prodá.

Figaro. Žebrák od mostu ne. Pamatuji se dobře, již jedenkráte nepřijal.

Hrabě. Nepřijal?

Figaro. Hraběcí milost vyslovila kdysi už toto přání. Navštívil jsem žebráka a jednal jsem s ním. Odmítl.

Hrabě. Proč?

Figaro. Líbí se mi na tom místě, pravil. Mám zde pěkný rozhled po městě; a tak mnoho lidí mne míjí. Je to pro mne místo dojmů ... a také místo vzpomínek, pravil.

Hrabě. Pokračuj.

Figaro. Byl jsem zde přejet, pravil. A pak ještě něco.

Hrabě. Řekni.

Figaro. Neodvažuji se. Slova žebrákova byla hrubá. Je to drzý chlap.

Hrabě. Vím, je to ta hloupá historie. Nevím, čí byla vina: ale byl jsem to já, který řídil nešťastný kočár? Mohu já za svého kočího? pohodí rameny. Ah, to jsou ideje, proklaté ideje dneška! Došli jsme daleko, trpíce jejich šíření!

Figaro. Jsou to opravdu ideje Pierra Lerouge ...

Hrabě. Ostatně ten žebrák — Lerouge se jmenuje? — dostal přece náhradu?

Figaro. Ano.

Hrabě. Zdá se mu malou?

Figaro. Snad. Lidé cení mnohdy přemrštěně některé své údy.

Hrabě. Protivná umíněnost! Kdyby to nebyla aspoň jediná cesta, kterou lze jíti! Nelze se hnouti ze zámku, aby se člověk nesetkal s protivnou tou tváří —

Figaro. Bohužel, hraběcí milosti.

Hrabě. Nešťastný dvůr! Nešťastný Ludvík! Slabost je horší zločinu! Bylo by třeba energie! s poukazem na záhon. Obstarej ten záhon. A nezapomeň na žebráka. Zkus to přec! Zdvojnásob nabídku! Neprodám nikdy, znamená: zvyšte cenu!

Hrabě odchází. Figaro za ním; malá chvilka pausy; pak se vrací Figaro s pomocníkem zahradníkovým.

Figaro. Zde!

Zahradníkův pomocník prohlíží záhon. Hm. Maličkost.

Figaro. Hrabě je velmi přísný.

Zahradníkův pomocník. Maličkost ohlédne se. Pohovořme si zatím.

Figaro. Čeho si přejete?

Zahradníkův pomocník. Byl jste to vy, který trhal květ?

Figaro. Snad.

Zahradníkův pomocník. Pro komtessu Jaro?

Figaro. Snad.

Zahradníkův pomocník. Pro komtessu Jaro. Nebylo by lépe trhat ho pro tu druhou?

Figaro nechápavě. Tu druhou?

Zahradníkův pomocník. Mínil jsem slečnu de Méchelles.

Figaro. Co tím míníš?

Zahradníkův pomocník. Pravil jsem, že přece bylo by lépe trhat květ pro tu druhou.

Figaro. Pil jsi?

Zahradníkův pomocník. Mám dobré oči. Je to také vše, co mám.

Figaro. A tvé dobré oči?

Zahradníkův pomocník. Vidí. Ta druhá, ah, ano, ta druhá hledí na vás jinak.

Figaro pohodí rameny.

Zahradníkův pomocník. Neláká vás to. Dáváte přednost komtesse. Je krásnější.

Figaro mlčí.

Zahradníkův pomocník. Je mnohem krásnější.

Figaro mlčí.

Zahradníkův pomocník. Nade vše krásná.

Figaro mlčí.

Zahradníkův pomocník. Ale je jako motýl. Poletuje od květu ke květu.

Figaro. Hleď si své věci, příteli.

Zahradníkův pomocník. Velmi dobře, pane Figaro; jenom že je taková doba, že nevím, co je a co není naše věc. Míníte jí ten záhon, pane Figaro? Ale k tomu není mnoho zapotřebí upravuje záhon. A co naše věc, pane Figaro?

Figaro mlčí.

Zahradníkův pomocník pracuje a mluví současně. Mluví se o vdavkách komtessy. Nevíte o tom nic, pane Figaro?

Figaro. Ne.

Zahradníkův pomocník. Hrabě si toho přeje.

Figaro. Snad.

Zahradníkův pomocník. Byli zde dva nápadníci.

Figaro netrpělivě. Vím.

Zahradníkův pomocník. Vše jde svou cestou. Zítra či pozítří s přízvukem drsnějším. Nepospíšíme si, Figaro?

Figaro. Ticho, příteli, ticho!

Zahradníkův pomocník. Budu záhy hotov. Hrabě bude spokojen.

Figaro. Doufejme.

Zahradníkův pomocník významně. Bojíte se?

Figaro. Ne.

Zahradníkův pomocník. Nezradím vás.

Figaro. Věřím.

Zahradníkův pomocník. Nevěřte příliš.

Figaro. Co míníš?

Zahradníkův pomocník. Já ne . . . Jiný ne . . Nikdo snad ne. Není nutno předpokládat zradu. Zrada je ostatně takové drsné slovo. Ale . . . Tajemství přes to nezůstane dlouho tajemstvím. Nikdo je nezradí, nikdo neporuší přísahy. Tajemství zradilo se patrně samo. Varuji vás, pane Figaro! Neváhejte příliš dlouho!

Figaro. Ticho, příteli!

Zahradníkův pomocník. Rozhlédl jsem se dobře. Ostatně, co je na tom? Ať si poslouchají. Kdo může chápat, o jakém tajemství mluvíme? Nazveme žebráka slečnou Jeannetou . . . jak právě chcete. Není v tom nic závadného, mluví-li dva mladí lidé o slečně Jeannetě. Čertovská holka! Má bujnou krev! My oba víme to velmi dobře.

Figaro rozhlíží se. Přes to . . .

Zahradníkův pomocník. Byl jste v městě, viděl jste Jeannetu?

Figaro. Ano.

Zahradníkův pomocník. A říkal jste jí?

Figaro. O lhůtu.

Zahradníkův pomocník. U čerta! Jeanneta nečeká ráda, to je zvyk ženských.

Figaro. Musí čekat.

Zahradníkův pomocník. Musí! U čerta! Nemá ráda toho slova . . .

Figaro. Věc zasluhuje úvahy.

Zahradníkův pomocník. Úvahy? Oh!

Figaro. Běží o vše.

Zahradníkův pomocník. Ano. Ale věc je jasná: pro nebo proti. Chcete Jeannetu? Chcete Rosu? Rozhodněte se; ztratíte jinak obě.

Figaro. Ovšem.

Zahradníkův pomocník. Může vám být volba těžká?

Figaro. Snad . . .

Zahradníkův pomocník. Bál bych se Jeannety. Není radno s ní laškovat, nesnese, aby ji chlapci měli za blázna. Chodit dobře nemůže. Ale má mnoho rukou.

Figaro. Nebojím se nikoho.

Zahradníkův pomocník. Přece!

Figaro. Hraběte, myslíš? Ne!

Zahradníkův pomocník. Neříkám, že hraběte, jistě však komtessy Jaro!

Figaro. Mlč.

Zahradníkův pomocník. Byl byste rád, kdybych mlčel. Ale možno mlčet o hlavní věci?

Figaro. Komtessa nemá s plánem nic co činit!

Zahradníkův pomocník. Má velmi mnoho co činit, zdá se mi, pane Figaro.

Figaro zamyšleně. Chvílemi . . . chvílemi se mi zdá, že patřím k těm druhým. Mám hrdou krev.

Zahradníkův pomocník. Mějte opravdu hrdou krev!

Figaro. A pak . . . je v tom vražda . . . A je to něco více než vražda . . . něco mnohem horšího, je to zrada.

Zahradníkův pomocník. Patříte opravdu k těm druhým! Jako pes, jako domácí zvíře! Jejich krev! Zanechali vás někde v příkopě, a vy jste jim vděčen. Kdo to byl? Snad veliký pán . . . kníže, vévoda . . . Zalaškoval si. Vaše postava je opravdu jakoby jejich. A vaše ruce jsou bílé a malé jako jejich ruce. Nechali vás někde v příkopě . . . Jiná velkomyslnost, hrabě se vás ujal. Velikomyslný hrabě! I učit vás nechal. Pan abbé vštípil vám tak mnoho znalostí. Nejste z nás. Říká-li vám hrabě Figaro, my vám říkáme pane Figaro. Tyká-li on vám, tykáte vy nám. Jste něco mezi hrabětem a mezi námi. Neschází mnoho, aby se mohla brát vážně vaše historie s komtessou . . . Ale přece něco schází.

Figaro. Petře!

Zahradníkův pomocník. Nyní uvažujete: nepochybně je to vděčnost. Zač vděčnost? Máte-li hrdost, kolikrát jste se musil zardít. Krev, vražda! Lekáte se toho slova. Nelíbí se vám? Nazveme to vykonáním spravedlnosti. Zní to rázem lépe.

Figaro. Spravedlnost vykonává kat. Nechci být katem.

Zahradníkův pomocník. Velmi dobře. Máte lhůtu. Do kdy?

Figaro. Do večera.

Zahradníkův pomocník. Lhůty žebrákovy nebývají z pravidla dlouhé. Uvažte věc.

Figaro. Nechci krev . . . Nechci zradu.

Zahradníkův pomocník. A chcete komtessu!

Figaro. Ticho, Petře . . .

Zahradníkův pomocník. Jak chcete mít komtessu bez žebráka? Nebo ji nechcete vůbec?

Figaro mlčí.

Zahradníkův pomocník. Posmívá se vám ten líbezný ptáček. Nedá se chytit. Usedá naschvál blízko . . . natáhněte ruku . . . ulétl. Chrání ho mříže. Rozbijte je!

Figaro mlčí.

Zahradnický pomocník. Hrabě! Jak by se smál? Jak by se nadšeně smál. Figaro a komtessa Jaro!

Figaro. Netýrej!

Zahradníkův pomocník. Nápadníci přicházejí . . . Du Fois,

D' Effiat, bůh ví, jak se všichni zovou. Jak chcete bránit svou komtessu? A pro koho? Buďte při žebrákovi. Všechny zájmy máte společné. Je možno všeho dosáhnout. Všeho.

Figaro. Vím.

Zahradníkův pomocník. Odpřete-li, co změníte na věci? Dojde k tomu . . . dojde k tomu bez vás . . . Leda že . . . leda že by hrabě i s vaší komtessou odejel za hranice. Také o tom proskakují řeči. Nebylo by to nic zvláštního. Tolik jiných odchází. Ale potom s bohem, komtesso!

Figaro drsně. Jsi hotov, Petře?

Zahradníkův pomocník. Půjdu . . . půjdu k žebrákovi. Co mu mám říci?

Figaro. Lhůta nevypršela.

Zahradníkův pomocník. Tedy večer . . .

Okamžik pausy. Světlé šaty komtessiny zablesknou se na postranní cestičce; Figaro, vyrušen ze svých dum, hledí nechápavě na přicházející.

Komtessa. Zde jsem, Figaro!

Figaro. Komtesso!

Zahradníkův pomocník. Vše hotovo, komtesso Jaro. Záhon zase upraven. Možno zase jít pro květy. Smím se vzdálit?

Komtessa. Jděte!

Zahradníkův pomocník ukloní se hluboce a odchází.

Figaro. Nečekal jsem vás, komtesso.

Komtessa. Podivíne!

Figaro. Jste sama?

Komtessa. Utekla jsem Adéle. Co jste jí učinil?

Figaro. Nevím.

Komtessa. Mluví o vás tak podivně. Nevyznám se v tom.

Figaro. Nechápu, čím bych byl mohl jí ublížit.

Komtessa. Ah, nechte Adélu. Co je vám po Adéle!

Figaro. Hraběcí milost . . .

Komtessa. Nepřeje si důvěrnosti mezi námi. Dostala jsem také svůj díl.

Figaro. Hraběcí milost říkala?

Komtessa. Každý dnes káže.

Figaro. Komtessa pochopí . . .

Komtessa. Oh, oh, to začíná vážně.

Figaro. Že vzhledem k rozkazům . . .

Komtessa. . . . hraběcí milosti . . .

Figaro. . . . nelze mi . . .

Komtessa. . . . než poslouchat. Poslechněte! jděte!

Figaro váhá.

Komtessa. Jděte! Jděte jen!

Figaro. Nemohu.

Komtessa. Nuže, co chcete učinit? Ani to, či ono. Dvořte se mi aspoň, Figaro, je to vaše povinnost. Myslete si, že jsem vaše Zuzana.

Figaro. Smějete se mi stále, smějete se, ale kdybyste znala mé nitro . . . umlkne.

Komtessa. Směji se. Proč ne? Ubližuje vám můj smích? Budete vysvobozen. Budete záhy vysvobozen.

Figaro. Komtesso Jaro?

Komtessa. Hrabě útočí . . . má svou utkvělou myšlenku. Přišla jsem, abych vám řekla svůj nápad. Du Fois, d' Effiat, jak těžká volba! Až se budu vracet do zámku, spočtu schody. Sudý počet znamená Du Fois, lichý d' Effiat . . . Neliší-li se ničím, odliší je schod.

Figaro. Ale . . .

Komtessa. Podezříváte mne, že znám výsledek? Ne. Mé svědomí je čisté. Budete spasen, Figaro!

Figaro. Nazýváte to mou spásou?

Komtessa. Stanete se méně ponurým . . . budete opět starý veselý Figaro. Nuže, smějte se přece trochu; mám radost. Proč také nemáte radost? Není to křesťanské.

Figaro. Radost? Z čeho?

Komtessa. Ze všeho . . . ze života . . . ze světa.

Figaro. To vše není tak veselé, komtesso . . .

Komtessa. Myslíte?

Figaro. Jsou lidé, kteří mají hlad!

Komtessa. Co je to hlad?

Figaro. Jsou lidé, kteří trpí.

Komtessa. Proč tak činí?

Figaro. Užíváte velmi nerozvážného slova, komtesso. Nevím, co se stane, budeme-li se všichni ptát „proč“? Proč je bída, proč je ponížení, proč je otroctví? Proč? Proč? Proč? Buďte opatrna, začínají se již ptát, komtesso Jaro.

Komtessa. Mluvte jen dále . . . Jste velmi slavnostní . . . Jste jako hrabě, když říká: Prokletá slabost dvora! Nedostatek energie, pánové. Jste Figaro, jste můj dobrý Figaro. Figaro, který má své žerty a občas se také rozhorlí. Vyčiní nám pak za naše hříchy. Vyčiňte mi přece, Figaro, je toho třeba!

Figaro. Mějte se na pozoru; znáte opravdu svého Figara?

Komtessa. Mluvíte jako Adéla.

Figaro. Počnou-li se všichni lidé ptát proč, proč by se nemohl tázat také Figaro?

Komtessa. Tažte se tedy.

Figaro. Povězte mi tedy, komtesso, smí Figaro milovati?

Komtessa. Proč ne?

Figaro. Koho smí Figaro milovati?

Komtessa. Můj bože, což to vím?

Figaro. Nevíte, byl jsem o tom přesvědčen, že nevíte. A smějete se přece. Figaro je směšný, není-li pravda? Ať si hledá svou Zuzanu; tam je bezpečný přístav, Zuzana ocení zásluhy Figarovy; hrabě ostatně nebude úklady činiti patě její. Figaro nemá sice predikátu ani jmění: ale zde na zámku je něčím lepším, nežli obyčejný

sluha. Sluha nebo šašek, jak chcete. Na sluhu je Figaro příliš šprýmovný, na šaška je příliš vážný. Ostatně mu hrabě důvěřuje: není to čest pro Figara být skoro jeho důvěrníkem? Před chvílí říkal mi někdo: pane Figaro. Bylo v tom trochu posměchu a snad trochu výčitky; netušíte snad, jak to příjemně zní uchu: Pane Figaro! Pane! Zasmějte se ještě, komtesso! Jsem pro někoho pan Figaro!

Komtessa hledí na něho očima široce otevřenýma, její výraz je pozorný, ne však zalekaný.

Figaro. Jsem o něco více nežli lokaj a o něco méně než čestný člověk. Komtessa Jaro si se mnou pohraje, jako si pohraje s psíkem, který se jí líbí. Sloužím. Sloužím také k žertu. Vy jste komtessa Jaro a usmíváte se. Já jsem jakýsi Figaro, který se směje špatným smíchem. Vy znáte radost, úsměvy, já ne. Život zdá se vám krásným a nepochybně je krásný; já se však nedovedu tak dívat. Řeknete: utrhni květ, Figaro! Figaro se shýbne a utrhne květ. Podej mi květ, Figaro! Figaro s úklonou podá květ. Řeknete: květ se mi nelíbí. Figaro se usmívá nad odhozeným květem. Činíte, co vám libo, raníte, jak vám libo. Ale, což kdyby se Figaro optal: „Proč?“

Komtessa. Jak jste se rozohnil! O čem všem mluvíte! Na něco jste však zapomněl; na lásku!

Figaro. Komtesso Jaro!

Komtessa. Jste špatný milovník.

Figaro. Snad.

Komtessa. Odhodila jsem květ, říkáte . . .

Figaro. Odhodila jste.

Komtessa. Najděte jej!

Figaro. Komtesso?

Komtessa. Nuže?

Figaro zvedne ho.

Komtessa. Podejte mi jej.

Figaro temným hlasem. Ne.

Komtessa. Chci jej.

Figaro. Ne.

Komtessa měkkým přimlouvavým hlasem. Podejte mi jej, Figaro.

Figaro Budu-li se ptát proč?

Komtessa. Ptejte se! Chci ten květ!

Figaro. Řekněte tedy.

Komtessa. Usmívám se, není-li to pravda. Je to vše tak krásné. Úsměv, který nemá zítřka. Květ uvadne, a už uvadá. Přijdou jiné dny, a nebude už takových květů. Snad bude stále obtížnějším se smáti: vzpomenu pak přece snad na vás, Figaro!

Figaro. Jste krutá!

Komtessa. Zítra či pozítří. Du Fois nebo d' Effiat. Nelíbí se mi, pravda, ani ten ani onen. Nenávidím schod, který rozhodne a ty, mezi kterými rozhodne. Mám váš květ.

Figaro. Květ! Proč jste chtěla, abych jej zdvihl?

Komtessa. Hledejte proč. Najdete-li to, nebudete se na mne horšiti.

Figaro. Komtesso . . . Našel jsem ono proč!

Komtessa. Jak jste ošklivý! Jak jsou oškliví všichni, kteří našli své proč.

Julie přichází volným krokem, zarazila se, spatřivši komtessu a Figara, pak se smíchem znějícím trochu tvrdě. Náš Figaro! Náš Figaro! A naše dobrá komtessa. K Figarovi. Nehledáte na pravém místě svou Zuzanu. Ke komtesse. Madame d' Agremont touží po vaší přítomnosti.

Komtessa. Běda! K Figarovi. S bohem. A váš nález?

Julie. Nalezl jste něco?

Figaro. Snad.

Julie. Jste šťastný. Každému nelze to říci.

Odcházejí. Figaro učiní krok, jako by chtěl za nimi, zůstane však zamračený a chmurný. Pomocník zahradníkův blíží se tichým krokem k Figarovi. Položí náhle ruku na jeho rameno.

Zahradníkův pomocník. Čekal jsem ještě . . . Nemáte mi co říci?

Figaro neodpovídá, je stále ještě pod mocí předešlé chvíle. Zrak uztrnul v jediném směru a zdá se, že také jeho touhy.

Zahradníkův pomocník. Jdu do města k žebrákovi.

Figaro nezdá se slyšet.

Zahradníkův pomocník. Vzkážete mu něco?

Figaro vyrušen ze sna hledí nechápavě na pomocníka. Zdá se, že teprve nyní zaléhají k němu pomocníkova slova. Figaro hledí váhavě. Náhle cosi zabarví jeho tvář, zdá se, že se Figaro chvěje. Vzkážu.

Zahradníkův pomocník. Nuže?

Figaro. Ano.

663

Konec I. aktu.

José Santos Chocano:

Z nové poesie peruánské.

Přeložil *A. Pikhart.*

ANDY.

(Los Andes.)

Jak vidíváme tesaného hada,
v jehožto závitech Laokoon hyne,
tak And se silné, mocné pásmo vine
kol trupu, jenž se z kontinentu skládá.

Dantovskou hrůzu jeví rekův řada
svalnatých, mocných, větších nad vše jiné,
již tyčí štíty žulové a siné
a helmy stříbrné jak luna mladá.

Je nekonečná úzkost všechny dolá,
z nich každý volat chce a chví se, skáče
a puká bolestí . . . však nezavolá,

a temný, vzrušený a beze vzkřeku
jen s nejvyššího vrchu svého pláče
tichoučkou slzu, jež se mění v řeku.

NÚÑEZ DE BALBOA.*

Zděšeným pralesem, jejž rozedíráš,
jak trhal by se nádherný šat v půli,
se ženeš neochvějnou, mocnou vůlí,
v před nesa prapor, který pevně svíráš'.

A náhle, slyše šumot, zdiven zíráš —
to hluk je moře a zní z houštin z důli,
jak stále blíž by se ty zvuky snuly,
čím víc se od Atlantu odebíráš.

* Objevitel Tichého oceanu.

Toť jiné moře! K němu spěcháš, zočíš
je širé, a sám, s praporem jen v ruce,
v to zrcadlo hladiny jeho vkročíš,

a kdo by zřel, jak po bídě a psotě
jsi vkročil tam, by neřek, že jsi prudce
tam stoup, leč, že to moře objalo tě.

VULKÁNY.

(Los Volcanes.)

Hle, každý vulkán tvar svůj k nebi nese,
jako by náhle před nebeskou tvář
dvé prstů neviditelných zvedalo šlář,
takže tak jako kužel k nebi dme se.

Jeť vrchol bílý, čistě rozskvěje se,
a v nitru plá mu žárné touhy zář,
a nad ní sníh se tyčí — samotář,
jak nad vášní když pevná duše pne se.

Jsou vulkány jak hroby kamenné,
však u pat údolí jim rozkvétají
jak koberce, duhově zbarvené,

a v nivách, do nichž květné barvy vsety,
se na blankytu nebes podobají
sklopeným košům, z nichž se sypou květy.

ZNAK.

(Blasón.)

Jsem Ameriky bard, domorodý a divý,
má lyra duši má a ideál můj zpěv.
Nekolísá můj verš, jak kdyby na větev
se hamak zavěsil, jejž tropů znají nivy.

Když Inkou cítím se, ukláním čelo snivý
před sluncem, jež mi dá své žezlo, sílu, zpěv,
když jsem zas Španělem, zřím Osídlení zjev
a zvučným polnicím je roven verš můj živý.

Má fantasie jest po Maurech odkaz svatý,
jsouť Andy ze stříbra, však Lev* je skvěle zlatý,
ráz obou plemen těch v mé duši skrytý je,

krev má je španělská, dle Inků srdce buší,
a byl bych, nebýt já poeta celou duší,
buď bílý dobrodruh, neb císař Indie.**

* T. j. León představující Španělsko.
** Indie znamená Jižní Ameriku.

PRALESY.

(Las selvas.)

Ve pralesích divné zvuky dují,
pralesy se hustým listím zdobí,
šustot hedvábí jím napodobí
a na hedváb květy namalují.

Záření brouci jimi poletují,
ptáci, plní lesklé peří zdoby,
dravci, jejichž tělo hodilo by
se na koberec, jenž barvou bují.

Tropický les, hustý, temný, řasný,
jak by sličné ženy vlas byl krásný,
za dne v stín se kryje chladící,

a za noci účes upíná si
luny paprskem, jímž protkne vlasy
stříbrnou jak dlouhou jehlicí.

DOBYVATELOVA RUKA.

(Brazo de conquistador.)

Jun, který ve Flandřích a vlašské zemi
vavříny získal, pozbyl jedné ruky
kdes v Americe: nepřátelské luky
naň vyslaly šíp, krytý haluzemi.

Kdos řek mu potom: „Již se rozluč s všemi
sny o odvaze, sváru, bojích s pluky,
tě nemůž nikdo, an jsi jednoruký,
v souboji strestat. Toho líto je mi."

Rek mladistvý se nepřemohl v zlobě
a políček mu vyťal, tasil meč
a podal mu jej, hruď rozhalil sobě.

„Jak sketa jednáš!"
„Nechci sketou slouti,
Jsem jednoruký: chceš-li se mnou v seč.
nuž, dej si jednu ruku useknouti."

KUKUŘICE.

(El maiz.)

Hle, kukuřice roste z listí výš
a hledí v žírné pláně vesele,
jak by ji prohlásili Španělé
za královnu, jíž patří zrní říš.

A usměvavě spouští listí níž,
jak líbají ji vánky rozchvělé,
a ukazuje klasy vyčnělé,
v těch zrna jako husté chrupy zříš.

A stonek, jenž se v listí ukrývá,
nám připomíná zloděje, jenž drží
v zaťaté ruce skvosty ceny steré,

neb vypadá to, jak když prorývá
páž prchající z podzemních se strží
se schránou, ze které se zlato dere.

SPÍCÍ BOA.

(El sueño del Boa.)

V závitech jejích tajemné jsou síly,
a na jazyku hněvy se jí chvějí,
jak čisté smaragdy jsou oči její,
a v šupinách se třpytá svit jí bílý.

Svinuta na růžích se prospí chvíli,
a když se kruhy její rozvíjejí,
na kůži se jí rudá kola skvějí,
jež upomenou barvy na motýlí.

Jak S by prchlo kdesi z monogramu
a tančilo teď v květů drahokamu
jak raket prudký, oslnivý vděk,

a potom obvine peň stromu temný,
jak kladl by na kotník ruky jemný
spirálou uměleckou náramek.

MAGNOLIE.

(La Magnolia.)

V huštině vonné, zvučné v podvečeru,
rozkvétá magnolie štíhlokmenná
jak vločka vlny, na trn zachycená,
jak pěny chomáč klidném na jezeru.

Jeť amfora to čistě řecká věru,
toť mramorový zázrak, jehož cena
je nesmírná, ta forma zokrouhlená,
jak ňadro dámy ve krajkovém šeru.

Zda slza to, či perla vzácné krásy?
Ó, mezi ní a lunou čar je asi,
v němž také holubici dáno skvít se;

jeť bílá, čistá, líbeznou má něhu
jak paprsk luny, který utkvěl v sněhu,
či jako jemná spící holubice.

POLEDNE.

(El mediodía en el istmo.)

Jak deska kovu vlnou vyhlazená
se skvěje písek, voda opadává,
a bahno smrtné jedy vydechává,
kde jaká skála, září vyzdobena,

a na pláži, jež mrtva, opuštěna,
ospalá želva zvolna dokonává,
kol ještěrky, jež na útěk se dává,
set ryb se mrská ploutev zakřivená.

Vzduch klidný je, ni ptáče nepřeletí,
jen moře, planouc Slunce ve objetí,
zní jako modliteb by šepotání,

a v dálce — světlá jest a oslnivá,
v střed poledního omamného spaní
nesmírnost rozvírá se, jak když zívá.

PŘEKVAPENÝ TAPÍR.

(La danta sorprendida.)

Teď v temných huštinách to zašustělo,
a čiré, velké řeky na pobřeží
hle, silný, křepký tapír cvalem běží,
jenž křovin spletí protlačil své tělo.

Rozčeřil vodu — píti se mu chtělo —
a náhle zůstal stát nad vodou svěží,
neb spatřil, v průhledné že vodě leží
hvězd na sta, až se jimi všechno chvělo.

Tou dobou křehký člunek řekou splýval,
a veslař smutnou píseň na něm zpíval
za vesel pleskotu a šustu sítí.

Když uslyšel to tapír, ulekaně
zved hlavu k nebi a tu spatřil maně,
že hvězdy ty i nad ním jasně svítí.

KOŽEŠINA PUMY.

(Piel de puma.)

Teď dýka vnikla zub jak zocelený
do pestré kůže — z té se vyvalí

krvavé rubíny a korály,
a puma zavírá zrak uděšený.

Jí na šíji teď kleká potěšený
vítězný Nimrod. V houští do dáli
zní jeho bujné, pyšné halali,
a krví barví bystřiny se pěny.

Teď kůže těsně kol těla se vije
a lovce statného pokrývá plec —
jak pyšna jest, když mužná prsa kryje!

Však pyšnější jest, nade všechno šťastna,
když rozestrou ji jako koberec
a nohou se jí dotkne žena krásná.

PŠTROSÍ KŘÍDLO.

(El Ala de Ňandu.)

Po pampě ňandu prudce prchá, stíhán
divokým gaučem,* ne, on neutíká,
on letí, tryskem letí, letí, letí,
a zdá se, že se země nedotýká.

Rovinu širou prudkým skokem měří
a záchrany tam nikde neviděti,
jej bodá vlastní strach, že nové síly
tím nabývá a letí, letí, letí.

A gaučo za ním na bystrém je koni,
je slyšet, kopyto jak duní ruchem,
jak třmeny trou se, ostruha jak cvrnká,
a klička lassa jak zašvihla vzduchem.

A když se lasso roztočí a zdrhne,
pomyslí ňandu — pták to zpitomělý,
že zachrání se, rozevře-li křídlo
a hlavu pěkně pod ním ukryje-li.

Snad tuší, později že křídlo jeho
se rozevře zas v rukou sličné paní,
jež časem také zakryje jím růže
svých lící v koketním se usmívání.

CAHUIDE.**

Sám jediný je na žulovém hradě,
a přece Španělům se nepoddává.

* Obyvatel pamp, obyčejně pastvec dobytka.
** Jméno indiánského reka z dob objevení Ameriky.

Luk má a šípy, k oknu přiklekává
a s přesilou se bije v divé svádě.

Je jako balvan, který řeku hradě
v řečišti trčí. Šílenost to pravá
a na pohana paměť vyvolává,
jenž most rekovsky hájil, prudce řádě.

Vítězí oblehatel. Praskla vrata,
vojáci vtrhnou tam, leč dále hynou.
Indián vraždě vzhůru schody chvátá.

Už střechy dostoup. Vojáků dav zočil,
jak náhle zamihla se nad hlubinou
silhoueta pružná člověka, jenž skočil . . .

NOC V ANDECH.

(La noche de los Andes.)

V samotách stepi pusté, nehostinné,
když noc tam poklid velký rozkládá,
tajemství svaté, zbožné zavládá
jak láska v duši, kterou štěstí mine.

Tam každá hora, sněhem krytá, kyne,
jak v světlý chrám když panna přemladá
vedena ženichem a přikládá
si k čelu cudný závoj luny siné.

Jak mystické tam všude svity vzplály!
Jak zvonic věže výš se pozvedají
And vrcholy, stočené do věnce,

a blesky tvoří kříže kdesi v dáli,
a hvězdy planoucí se podobají
jen rozházeným zrnkům růžence.

VENKOVANKA Z COSTARIKY.

(Campesina costarricense.)

Na voze s volským potahem hned z rána
jsi na cestě do města — daleko je,
a ranní zorou blýská oko tvoje
a v tvoji tvář je růže nachem psána.

Jsi soška z porculánu, zulíbaná
paprskem Slunce, však é vášně zdroje,
a zářné tvoje líčko zardělo je
jak jabko, jemuž plná zralost dána.

A ze silných, rudých rtů, ty sličná,

na Slunce cení líce tvoje smědá
chrup hustý jako zrna kukuřičná,

a lásky k Slunci podléhajíc vznětu
líc zvedáš nad poprsí, jak se zvedá
nad plnou vázu kytka sličných květů.

MÍSTOKRÁLŮV MEČ.

(La espada del Virrey.)

Pověst z Limy.

Když místokrál se schodů sešel bled
v paláci, který zářil jako vzňatý,
stisk meče jilec, — tvar měl kříže svatý, —
a na palác se ohléd naposled.

Ten meč už proslul, když před množstvím let
pil maurské krve pohár vrchovatý.
Od jemné špice až po jilec zlatý
byl poklad to, že málo zná jich svět.

A náhle zastavil se místokrál:
kmet před ním stanul, prosbu ve oku
a ne nadarmo almužničku ždál.

A an opustil úřad chud a stár,
ulomil čepel, jíž měl po boku,
by moh mu zlatý jilec podat v dar.

PRIMITIVNÍ DUŠE.

(El alma primitiva.)

Jsem primitivní duše,
jsem primitivní duše And a lesů.
Jsem šumot listí v noci,
jež jako by v mých verších utvořily orkestr;
jsem píseň drozdů, posměváčků z rána,
kdy bělost sněžných vrcholků se zardí zorou;
jsem hymna vod a hymna větrů,
jsem buchot kamenů
a kmenů praskání
a dravců zavytí.
Jsem primitivní duše,
jsem primitivní duše And a lesů.

Mně učiteli chvějící jsou stromy,
jež oplétají jemné třásně řasy,
a bublající proudy, jež se ryjí

do zeleného aksamitu řečišť,
a větrů záchvěvy,
jež laškují v jeskyní lačných ústí,
a propasti, jež pláčí,
a vrcholy, jež zvučí,
a kmeny, na nichž rostou větve, větve, které kvetou,
a květy, jež jsou ústy, která mlčí, líbají však . . .
A učitelé ti mne naučili
tak mnohému, co člověku vždy bývá
zas nové — tajemnostem harmonickým
vznešené Přírody;
a vložili na oblouk lyry mojí,
jež kamenná je,
o strunu víc, divošské hudby strunu.
A proto pěji k lyře osmistrunné,
Jsem primitivní duše,
jsem primitivní duše And a lesů.

Já pocítil jsem časem,
že na dně myšlenek svých
jsem strom byl, strom na širo rozložený
obrovských kořenů.
A rost jsem . . . Rost . . . Deseti mužův paže
kmen můj by neobjaly.
A závrať jala oči,
když hlédly na mne, jak se tyčím nad les.
V dutinách kmene mého skrývali se
jak ve doupěti
jaguaři, již o mou kůru brousili si zuby
a shrbeni své dřeli malomocné rány.
A byl jsem strom, strom širo rozložený,
a větve moje chvějným jarem kvetly,
a květy mé se zvedaly jak číše ve přípitku,
a já se všecek zvedal jako duch, jenž touží,
vždyť ve stínu mých větví
se rozložili na mech pohlaváři
a schůzi konali, a na tu přišel
děd všeho kmene, vous změtený jak otep zmijí.

A jindy zase snil jsem,
že vrchol And jsem, pyšná, hrdá skála,
a nahoře že
nad tragickou mou vzpínavostí
sníh starý deset věků
svou příkrost zmrazil na špičkách mých hrotů.
A s výše Andských hor
jsem zřel v dál mnohých mílí a ve dál mnohých honů
a sněhy na mých výších
se roztékaly v pásma

vod jemných . . . pramínky ty
se ve skulinách zachytly a byly
tak jak náhrdelníky
z diamantů či perel.
A já jsem zatím . . . pozoroval . . . pozoroval . . . pozoroval
huštinu lesů
a táhlé zívání pamp v dálné dáli
a kresbu řek, jež tekly po mých svazích,
a širokánský obzor oblakův a moře,
pás a linku jeřábů, již létli řadou.
Já vrchol And jsem byl,
And vrchol byl jsem, pyšná, hrdá skála,
a náhle
nad příkrým chladem odvěkých svých sněhův
jsem cítil, velký pták že letí,
jsem cítil, velký pták že letí v mlhách,
že zaťal deset spárův
v mé vrcholky,
a ve vzduch zaskřehotal
hlas kondorů jak tlumený křik stráže.
Ten hlas zněl do staletí . . .
Je hlas to, který ve zpěvech mých zvučí
a stále praví nade všemi věky
ve osmi zvucích osmistrunné mojí lyry:
Jsem primitivní duše,
jsem primitivní duše And a lesů.

Leonid Andrejev:

Život Vasilije Fivejského.

Se svolením autorovým přeložil *Stanislav Minařík.*

(Dokončení.)

VIII.

Tři měsíce oddechovala jejich duše; a znovu vrátila se do jejich domu ztracená naděje a radost. Celou silou přežitých utrpení uvěřila popaďja v nový život, docela nový a docela zvláštní, jakého není a nemůže býti u jiných lidí. Neurčitě cítila to, co se děje v srdci jejího muže, ale viděla jeho zvláštní bodrost, klidnou a rovnou jako plamen svíce; viděla zvláštní lesk jeho očí, jakého nebylo dříve, a věřila v jeho sílu. Otec Vasilij pokoušel se někdy mluviti s ní o tom, kam pojedou a jak budou žít, — ale popaďja ho nechtěla poslouchat: přesná a určitá slova zaplašovala její široké a beztvárné blouznění a jaksi podivně i strašně zbližovala budoucnost s trapnou minulostí. Jedno jenom chtěla: aby to bylo daleko, za hranicemi známého jí a jako dříve strašného světa. Jako dříve dostávala záchvaty opilství, ale míjely rychle, a nebála se jich: věřila, že brzo přestane vůbec pít. „Tam bude jinak, tam nebude nutno pít," myslila si, ozářená světlem neurčitého, ale nádherného přízraku.

Když nastalo léto, znovu počala na celé dny odcházeti do lesa a polí: vracela se za soumraku a očekávala u vrátek, až se ze senoseče vrátí otec Vasilij. Neslyšně a zvolna rostla tma krátké letní noci; a zdálo se, že nikdy nepřijde noc a nepohasí dne; a jen když se podívala na neurčité obrysy rukou, ležících na kolenou, pocítila, že je něco mezi ní a jejíma rukama, a to byla noc se svou průsvitnou a tajemnou mlhou. A už se počínala znepokojovat, když přijížděl otec Vasilij, vysoký, silný, veselý, obklopený ostrým a příjemným zápachem trávy a pole. Obličej měl nocí temný, ale oči se laskavě leskly, a v tlumeném hlase jako by se tajila neobjatelná šíř polí, i zápach trav, i radost dlouho trvající práce.

„Hezky je na zemi!" říkal a zdrželivě se smál záhadným a temným smíchem: jako by se posmíval někomu, nebo sám sobě.

„No, no, Vasjo. Ovšem, že hezky" říkala popaďja přesvědčivě, a šli večeřet. Po prostoru polí zdálo se otci Vasilijovi těsno v malém pokoji; nevěděl, co počíti se svýma dlouhýma rukama i nohama, a tak neobratně a směšně jimi pohyboval, že popaďja vesele žertovala:

„Kdyby tě tak někdo nutil napsat kázání. Teď ani péra neudržíš“, říkala.

A smáli se.

Ale když zůstával otec Vasilij sám — obličej jeho zvážněl a zpřísněl: v samotě nesměl s myšlenkami svými žertovat ani se smát. A oči jeho hleděly drsně a s hrdým očekáváním — neboť cítil, že i za těchto dnů klidu a naděje — vznáší se nad jeho životem stále týž krutý a záhadný osud.

Dvacátéhosedmého července večer vozil otec Vasilij s dělníkem snopy s pole.

Stín od nejbližšího lesa stál šikmý a dlouhý, a po celém poli odevšad se táhly právě takové dlouhé a šikmé stíny, když směrem od Znamenska ozvalo se slabé a sotva slyšitelné zvonění, podivné svou nevčasností. Otec Vasilij se rychle obrátil: tam, kde se temněla mezi vrbami střecha jeho domku, nehybně stál hustý chuchvalec smolnatého dýmu, a pod ním se svíjel jako by přidušený, nachový plamen beze světla. Než odházeli snopy s vozu, než tryskem přijeli do vsi, temnělo se už, a požár dohasínal: dohořívaly, jako svíce, černé zuhelnatělé sloupy, nejasně se bělela kachly obnažená kamna, a nízko se táhl bílý kouř, podobný páře. Zahaloval nohy hasících mužíků, a na podkladě dohořívajícího západu jako by viseli ve vzduchu plochými, nejasnými stíny.

Celá ulice byla zaplavena lidem; mužíci kupili se v čerstvém blátě, utvořivším se po prolité vodě, rozčileně a hlasitě rozmlouvali a pozorně se na sebe dívali, jako by nepoznávali najednou ani známých obličejů, ani hlasů. S pole přihnali stádo, které neklidně pobíhalo. Krávy bučely; ovce nehybně se dívaly skleněnýma, vypouklýma očima, roztržitě se třely mezi nohy a utíkaly stranou v bezpříčinném úleku, drobně cupkajíce kopýtky. Za nimi se honily ženy, a po celé vsi bylo slyšeti jednotvárné volání: kyť — kyť — kyť. A od těchto temných postav s temnými, jakoby bronzovými obličeji, od tohoto jednotvárného a podivného volání, od lidí i zvířat, splynuvších v jednom elementárním pocitu strachu, vanulo čímsi divokým, pravěkým.

Den byl bezvětrný a shořel jen popův dům. Jak vypravovali, počalo hořeti v pokoji, kde odpočívala opilá popaďja, nejspíš od upuštěného ohně s papirosy, nebo od nedbale odhozené zápalky. Všichni lidé byli v poli, a podařilo se jim zachránit jen polekaného idiota a nějaké věci, ale sama popaďja byla silně popálena, a vytáhli ji sotva živou, v bezvědomí. Když to vypravovali tryskem přijevšímu otci Vasilijovi, očekávali od něho výbuch hoře a slz, a byli překvapeni: ku předu vytáhl krk, poslouchal soustředěně a pozorně, s napiatě semknutými rty; a měl takové vzezření, jako by už věděl to, co mu vypravují, a jen zkoumal vypravování. Jako by v krátké šílené hodině, kdy stoje s vlajícími vlasy a pohledem k ohnivému sloupu přikovaným, zběsile tryskem ujížděl na poskakujícím voze, uhodl všechno: i to, jak asi vzešel požár, i to, že všechen majetek i popaďja asi zahynuly, a idiot i Nasťa byli zachráněni.

Okamžik stál mlčky, se sklopenýma očima — a pohodiv na

zad hlavou, rozhodně a přímo šel zástupem k domu ďakonovu, kde našla útulek umírající popaďja.

„Kde je?“ tázal se hlasitě mlčících lidí. I mlčky mu ukázali. Přistoupil, nízko se naklonil k beztvárné, nejasně stenající masse, uviděl jeden bílý puchýř, který strašně změnil známý a drahý obličej, — a v hrůze odstoupil a zakryl obličej rukama.

Popaďja neurčitě se vzrušila; vzpamatovala se asi a potřebovala něco říci, ale místo slov vycházel z hrdla jejího nejasný, úryvkovitý chrapot. Otec Vasilij sňal ruce s obličeje: nebylo na něm slz, byl oduševnělý a přísný, jako obličej proroka. A když zahovořil, jasně a hlasitě, jako mluví s hluchými, v hlase jeho zněla nezvratná a strašná víra. V ní nebylo nic lidského, chvějícího se i v síle své; tak mohl mluviti jenom ten, kdo pocítil neobjasnitelnou a hroznou blízkost Boha.

„Ve jménu Boha — slyšíš mne?“ zvolal. „Já jsem zde, Nasťo. Já jsem zde, u tebe. I děti jsou zde. Tady je Vasilij. Tady Nasťa.“

Z nehybného a strašného obličeje popaďjina nebylo lze pochopit, slyší-li něco nebo ne. A ještě povýšiv hlas, otec Vasilij pokračoval, obraceje se k beztvárné ohořelé masse.

„Odpusť mi, Nasťo. Bez viny jsem tě zahubil. Odpusť, jediná — lásko — moje. A požehnej dětem v srdci svém. Zde jsou: tu je Nasťa, tu je Vasilij. Požehnej. A odejdi s pokojem. Neboj se smrti, Bůh ti odpustí. Bůh tě miluje. On ti dá mír. Odejdi s pokojem. Uvidíš tam Vasju. Odejdi s pokojem.“

Rozešli se všichni, teskníce a plakajíce, a odnesli usnuvšího idiota. Jediný otec Vasilij zůstal s umírající — na celou krátkou letní noc, jejíhož příchodu nepřežila popaďja. Klekl a položiv hlavu vedle umírající, čichaje lehký i strašný zápach spáleného masa, zaplakal tichými a hojnými slzami nesnesitelné žalosti. Plakal pro ni, mladou a krásnou, důvěřivě čekající radosti a něhy; pro ni, ztrativší syna; pro ni, šílenou i ubohou, obklopenou strachem, pronásledovanou přízraky; plakal pro ni, která na něho čekala za letních soumraků, pokorná a světlá. To její tělo, nelaskané, něžné tělo požíral oheň, a ono tak páchne. Co ona — křičela, — zmítala se, — volala muže?

Otec Vasilij divoce se ohlédl zakalenýma očima a vstal. Ticho bylo — tak ticho, jak bývá jen v přítomnosti smrti. Podíval se na ženu: byla nehybna onou zvláštní nehybností mrtvoly, kdy všechny záhyby šatu i pokrývek zdají se vytesanými z chladného kamene, kdy poblednou na šatech jasné barvy života a jako by se zaměnily bledými, umělými barvami.

Zemřela popaďja.

Otevřeným oknem dýchala teplá noc, a kdesi daleko, podtrhujíce ticho pokoje, harmonicky cvrkali cvrčci. Okolo lampy nehlučně poletovaly oknem vletěvší můry, padaly a znovu křivými, bolestnými pohyby mířily ke světlu, tu mizíce ve tmě, tu bílé jako vločky točícího se sněhu. Zemřela popaďja.

„Ne! ne!“ zahovořil polohlasitě a polekaně. „Ne! Ne! já věřím. Jsi spravedlivý. Já věřím.“

Klesl na kolena, pak se přitiskl obličejem k zalité podlaze, mezi útržky špinavé vaty a obvazy jako by toužil změniti se v prach a smísiti se s prachem. A s nadšením bezmezné poníženosti, vylučuje z řeči své samo slovo „já“, řekl:

„Věřím!“

A znovu se modlil, beze slov, bez myšlenek, modlitbou celého svého smrtelného těla, v ohni a smrti poznavšího neobjasnitelnou blízkost Boha. I život svůj přestal cítit — jako by se přetrhlo odvěké spojení těla a ducha, a volný od všeho pozemského, svobodný od sama sebe, zvedl se duch v neznámé a tajemné výše. Úžasy pochyb a zkoumající mysli, vášnivý hněv a smělé výkřiky vzrušené hrdosti člověka — všechno bylo sraženo v prach spolu se sraženým tělem; a jen duch, roztrhnuvší těsné okovy svého „já“, žil tajemným životem rozjímání.

* * *

Když se otec Vasilij zvedl, bylo už světlo a sluneční paprsek, dlouhý a červený, jasnou skvrnou ležel na zkamenělých šatech nebožčiných. A to mu bylo divno, protože poslední, nač se pamatoval, bylo tmavé okno a můry létající kolem světla. Několik popálených můr temnými smotky leželo u lampy, stále ještě svítící téměř neviditelným žlutým světlem; jedna šedivá chlupatá, s velkou, znetvořenou hlavou, byla ještě živa, ale neměla sil uletět a bezmocně lezla po stole. Bylo jí asi bolno, hledala teď noc a tmu, ale odevšad lilo se na ni nemilosrdné světlo a pálilo malé, znetvořené, pro tmu zrozené tělo. Zoufale počala třepetat krátkými opálenými křidélky, ale nemohla se vznésti do vzduchu a znovu klikatými a křivými pohyby, dopadajíc na jednu stranu, lezla a hledala.

Otec Vasilij zhasl lampu, vyhodil oknem třepetající se můru, a bodrý, jako po silném spánku, plný pocitu síly novinky a neobyčejného klidu, odešel do ďakonovy zahrady. Tam dlouho chodil po rovné pěšince, s rukama v zadu složenýma, narážeje hlavou o nízké větve jabloní a třešní, chodil a přemýšlel. Slunce počalo přihřívat jeho hlavu průsvity stromů, a když šel zpět, ohnivým potokem vlévalo se do očí a oslepovalo; padala, tiše klepajíce, červem nahryzená jablka, a pod třešněmi v suché a zorané zemi hrabala se a kvokala kvočna s tuctem ochmýřených žlutých kuřátek — ale on nepozoroval ani slunce ani klepání jablek a přemýšlel. A podivné byly jeho myšlenky — jasné a čisté byly jako vzduch jasného jitra, a jakési nové: takové myšlenky ještě nikdy neprobíhaly jeho hlavou, zmámenou starostlivými a tíživými dumami. Přemýšlel, že tam, kde viděl chaos a zlou nesmyslnost, tam mohutnou rukou byla načrtána pravdivá a přímá cesta. Přes výheň běd, násilně ho odtrhujíc od jeho domu, od rodiny, od neklidných starostí o život, — vedla ho mohutná ruka k velkému činu, k velké oběti. Celý jeho život obrátil Bůh v poušť, ale jen proto, aby nebloudil po starých, vyježděných cestách, po křivých a klamavých cestách, jako bloudí lidé, ale aby v bezbřežném a volném prostoru jejím hledal novou a smělou

cestu. Včerejší sloup dýmu a ohně — což on nebyl oním ohnivým sloupem, co ukázal židům cestu v bezcestné poušti? Myslil si: „Bože, stačí moje slabé síly?“ — ale odpovědí byl plamen, ozařující jeho duši jako nové slunce.

Je vyvolen.

K neznámému činu a neznámé oběti je vyvolen on, Vasilij Fivejskij, ten, který svatokrádežně a šíleně si stěžoval na svou sudbu. Je vyvolen. Ať pod nohama jeho se rozevře země, a peklo pohlédne na něho svýma červenavýma, potměšilýma očima — neuvěří samému peklu. Je vyvolen. A což není pevná země pod jeho nohou?

Otec Vasilij se zastavil a dupl. Znepokojeně zakvokala a upiala se polekaná slepice, svolávajíc kuřata. Jedno z nich bylo daleko a rychle běželo na volání, ale na cestě je chytily a zvedly velké, hubené a horké ruce. Usmívaje se, otec Vasilij podýchal na žluťounké kuřátko horkým a vlhkým dechem, měkce složil ruce jako hnízdo, opatrně přitiskl k hrudi a znovu chodil po dlouhé a rovné pěšině.

„Jaký čin? Nevím. Ale což smím vědět? Hle, znal jsem svou sudbu, krutou jsem ji nazýval, a vědomost moje byla lež. Hle, smyslil jsem si rodit syna — a nestvůra, bez tvaru, bez smyslu, vešla do mého domu. Hle, myslil jsem rozmnožiti jmění a opustit dům, a on dříve mne opustil, spálený ohněm nebeským. A to je moje vědomost. A ona — nesmírně nešťastná žena, sesmutnělá v samé podstatě své a vyplakavší všechny slzy, užasnuvší všemi úžasy? Hle, čekala nový život na zemi, a byl by smutný tento život — a teď tam leží mrtvá, ale duše její se teď směje — a vědomosti své nazývá lží. Ona ví. On mi dal mnoho: On dal mi viděti život a pocítit utrpení, a ostřím mého hoře proniknouti v utrpení lidí. On dal mi pocítit jejich velké očekávání a lásku k nim dal. Což oni nečekají a což nemilují? Milí bratří! Slitoval se nad námi Hospodin, nastala nám hodina milosti boží!“

Políbil ochmýřenou hlavičku kuřátka a pokračoval:

„Moje cesta. Ale což myslí na cestu střela, vyslaná silnou rukou? Letí a proráží cíl — poslušna vůle toho, kdo ji vyslal. Mně je dáno vidět, mně je dáno milovat — a co vyjde z toho vidění, z této lásky, to také bude Jeho svatá vůle — můj čin — moje oběť.“

Zahřáté teplotou ruky zamhouřilo kuřátko oči a usnulo — i usmál se pop.

„Hle — stisknout jen ruku, a ono zemře. A ono leží v mých rukou, na mé hrudi, a spí důvěřivě. A což já — nejsem v ruce Jeho? A smím-li nevěřit v boží milost, když toto věří — v mou lidskou blahovůli, v mé lidské srdce?“

Tiše se zasmál, odhaliv černé, zhnilé zuby, a na drsném nedostupném jeho obličeji rozběhl se jeho úsměv v tisících světlých vráskách: jako by sluneční paprsek zahrál na temné a hluboké vodě. A odešly velké, vážné myšlenky, polekané lidskou radostí, a dlouho byla jen radost, jen smích, sluneční světlo a něžně ochmýřené spící kuřátko.

Ale tu shladily se vrásky, obličej zpřísněl a zvážněl, a odu-

ševněle se zaleskly oči. Největší a nejvážnější se postavilo před něho a nazývalo se — zázrak. Sem nesměla nahlédnouti jeho stále ještě lidská, příliš lidská mysl. Tam byla mez mysli. Tam v bezedných slunečných hlubinách nejasně se rýsoval nový svět, a ten už nebyl zemí. Svět lásky, svět božské spravedlnosti, svět světlých a nebojácných obličejů, nezohavených vráskami utrpení, hladu, nemocí. Jako ohromný zázračný brilliant leskl se tento svět v bezedných slunečných hlubinách, a bolestno i hrozno bylo pohlédnout naň lidským očím. I pokorně skloniv hlavu, otec Vasilij pravil:

„A nechť se stane svatá vůle Tvá.“

V zahradě se okázali lidé: ďakon, jeho žena a mnozí jiní. Z daleka uviděli popa, a přátelsky kývajíce hlavami, rychle zamířili k němu, přišli blíže, uvolnili kroky — a zastavili se v ustrnutí, jako se zastavují lidé před ohněm, před zuřící vodou, před klidně záhadným pohledem šílence.

„Co se tak na mne díváte?“ udiveně se tázal otec Vasilij.

Ale oni se nehýbali a dívali se. Před nimi stál vysoký člověk, docela neznámý, docela cizí, a něčím mohutně klidným je od sebe oddaloval. Byl temný a strašný, jako stín z jiného světa, a po obličeji jeho rozbíhal se ve světlých vráskách jiskřivý úsměv: jako by slunce hrálo na černé a hluboké vodě. A v hubených velkých rukou držel ochmýřené žluté kuřátko.

„Co se tak na mne díváte?“ opakoval, usmívaje se. — „Což jsem zázrak?“

IX.

Na očích všech otec Vasilij Fivejskij rychle shazoval se sebe poslední, co ho poutalo s minulostí a neklidnými starostmi o život. Rychle se dohodnuv se svou sestrou, která žila v městě, poslal k ní Nasťu; a ani den nemeškal s vypravením dcery, boje se, aby se neposílila v srdci jeho otcovská láska, která by mnoho odebrala lidem. Nasťa odjela bez radosti i hoře; byla spokojena, že matka zemřela, a litovala jen, že neshořel idiot. Sedíc už ve voze v staromodních šatech, přešitých z matčiných, s křivě nasazeným dětským kloboučkem, spíše se podobala podivně nastrojenému děvčátku než urostlé dívce, — lhostejně se dívala na pobíhajícího diakona svýma vlčíma očima a mluvila otcovským suchým hlasem:

„Ale nechte toho, otče diakone. Pěkně se mi sedí, i tak dojedu. S bohem, tatínku.“

„S bohem, Nastěnko. Uč se, hleď, abys nelenošila.“

Vůz sebou trhl, zatřásl Nasťou, ale už v následujícím okamžiku znovu se vzpřímila jako hůlka a nehoupala se se strany na stranu na kolejích, ale jen poskakovala. Diakon vytáhl šátek, aby zamával odjíždějící, ale Nasťa se neohlédla; i pokývav vyčítavě hlavou, diakon s dlouhým vzdechem se do šátku vysmrkal a zastrčil jej opět do kapsy. Tak odjela, aby se již nikdy do Znamenska nevrátila.

„A měl byste, otče Vasiliji, i synka vypravit. Vždyť vám bude takhle těžko se samotnou kuchařkou. Hloupou to máte ženu a hlu-

chou ještě k tomu," řekl diakon, když už i prach ulehl za skryvším se vozem.

Otec Vasilij zádumčivě na něho pohlédl.

„Abych lidem svůj hřích podstrčil? Ne, diakone. Můj hřích je se mnou a jemu i náleží být. Nějak budeme žít, starý a mladý, — tak, otče."

Usmál se laskavě a příjemně, s neurážejícím posměškem nad něčím, co ví on sám, a poklepal diakonu na tlusté rameno.

Užívání své země předal otec Vasilij záduší, vymíniv si na živobytí nevelkou částku — „vdoví", jak ji nazýval.

„A snad ani to brát nebudu," záhadně pravil, usmívaje se příjemně, s neurážejícím posměškem nad něčím, co ví on sám.

A ještě jednu věc udělal: určil hladem naduřelého Mosjagina za dělníka k Ivanu Porfiryči. Ten sice zprvu vyhnal objevivšího se u něho s prosbou mužíka, ale promluviv s popem, nejen přijal mužíka, ale i samému otci Vasilijovi poslal trámy na postavení domu. A ženě své, věčně mlčelivé a věčně těhotné ženě, řekl:

„Pamatuj na má slova: nadělá věcí tenhle pop."

„Jaké věci?" lhostejně se tázala žena.

„Ale takové. Jenom proto, že mé záležitosti jsou stranou, tak mlčím. Ale kdyby . . ." neurčitě se zadíval oknem na cestu do gubernského města.

A neznámo odkud, ze záhadných-li slov starosty, nebo z jiného pramene, — po vsi a pak i dále se šířily nejasné a poplašné pověsti o znamenském popu. Jako zápach kouře od vzdáleného lesního požáru, šířily se zvolna a tiše, a nikdo nepozoroval jejich příchodu, a jen na sebe pohlédnuvše a na zamželé slunce, lidé chápali, že přišlo něco nového, neobvyklého a poplašného.

* * *

V polovině října byl postaven nový dům, ale docela hotova a střechou pokryta byla jen polovina; druhá polovina, beze stropů a podlahy, s prázdnými nezarámovanými okny, přiléhala k živé části jako kostra k živému člověku, a za noci zdála se opuštěnou a strašnou. Nového zařízení otec Vasilij nezavedl: uprostřed holých trámových stěn, na nichž ještě neztvrdly jantarové kapky smůly, ve všech čtyřech pokojích stály dvě dřevěné stoličky, stůl a postele. Hluchá, nechápavá kuchařka topila špatně v kamnech, v pokojích vždy páchlo kouřem, a často bolela hlava od plynu, který modravým oblakem se ploužil po špinavé, nohama odupané podlaze. A chladno bylo. Za silných mrazů pokrývala se skla uvnitř bílou vrstvou hebkého jíní, a v domě bylo chladné, bílé polosvětlo; na podokenní namrzly s počátku zimy ohromné kousky ledu, a od nich se táhly po podlaze potoky vody. I skromní mužíci, přicházející k popovi se žádostmi, stísněně a provinile pošilhávali na ubohost popova obydlí, a diakon zlostně je nazýval „ohavností zpuštění".

Když otec Vasilij po prvé vstoupil do nového domu, dlouho

a radostně chodil prázdnými a studenými, jako hrobka, pokoji a vesele řekl idiotovi:

„Počneme spolu vážně žít, Vasiliji!“

Idiot oblízl rty dlouhým, jakoby zvířecím jazykem a zahuhal skákavými, jednotvárnými a hlasitými zvuky:

„Hu-hu! Hu-hu!“

Bylo mu veselo a smál se. Ale již brzo pocítil chlad, osamělost a jednotvárnost opuštěného obydlí, zlobil se, křičel, bil se po tvářích a pokoušel se slézti na podlahu, ale padal a bolestně se vždy uhodil. Někdy upadával do stavu těžkého ztrnutí, podobajícího se podivné horečné zádumčivosti. Podepřev hlavu tenkými dlouhými prsty, malinko vysunuv koneček jazyka, nehybně se díval před sebe z pod uzounkých zvířecích víček. Někdy se zdálo, že docela není idiot, že přemýšlí o něčem, o svém, zvláštním, nepodobajícím se myšlenkám všech lidí; a že něco ví — také zvláštního, prostého a záhadného, čeho neví nikdo z nich. I tanulo na mysli při pohledu na jeho připlácnutý nos se širokými, vzhůru obrácenými nozdrami, na jeho seříznutý týl, zvířecí linií přecházející přímo v záda, — že, kdyby mu byly dány silné a rychlé nohy, utekl by do lesa a počal by tam žíti tajemným lesním životem, plným her, krutosti a temné lesní moudrosti.

A vedle něho, věčně ve dvou, věčně o samotě, tu ohlušovaný jeho zlým, nestoudným křikem, tu pronásledovaný zkamenělým záhadným pohledem, — počal žít otec Vasilij rovněž takovým tajemným životem ducha, zříkajícího se těla. Chtěl býti čistý pro veliký čin a ještě neznámou velikou obět — a všechny dny a noci jeho byly jednou nepřetržitou modlitbou, jedním bezmluvným výlevem. Po smrti popaďji si uložil přísný půst: nepil čaje, nejedl nic masitého a rybího, a v postní dny, ve středu a v pátek, živil se jen chlebem rozmočeným ve vodě. A s nepochopitelnou drsností, podobnou mstě, stejně přísný post uložil idiotovi, a tento se trápil jako hladové zvíře: křičel, škrábal se, ba i plakal skoupými psími slzami, ale nemohl získati ani jednoho zbytečného kousku. Lidi viděl pop málo a jen z nutnosti, pečlivě zkracuje dobu pobytu s nimi, a všechny hodiny, s krátkými přestávkami věnovanými oddechu a spánku, posvěcoval modlitbě v kleče. A když pocítil únavu — sedl si a čítal Evangelium, Skutky sv. Apoštolů a Životy svatých. Obyčejně byla konána kostelní služba jen o svátcích — teď každého dne sloužil ranní lithurgii. Sestárlý diakon odepřel s ním sloužit a pomáhal mu předříkávač žalmů, špinavý a osamělý stařec, kdysi dávno už zbavený diakonské hodnosti pro opilství.

Ještě za tmy, třesa se ranním chladem, ubíral se otec Vasilij do kostela. Cesta nebyla daleká, ale času uplynulo mnoho: často za noc napadaly závěje sněhu, nohy udupávaly a rozlézaly se v suché jiskřité masse, a každý krok stál za deset. V kostele, toť se rozumí, netopili, a byla lítá zima — ta zvláštní pronikavá zima, jaká je vlastní neobydleným budovám v zimě; při dýchání vycházela silná pára, a kovových věcí bylo bolestno se dotknouti. Schválně k vůli

popovi předříkávač žalmů byl také kostelníkem, vytápěl jedna kamna, a u otevřených dvířek jejich, sednuv na bobek, ohříval si otec Vasilij ruce: jinak by kříž neudržel v nehybných, zkřehlých prstech. Tu, v těchto deseti minutách, žertoval se starcem o zimě a cigánském potu, a předříkávač žalmů zasmušile, šetrně ho poslouchal; neustálým pitím a zimou měl předříkávač žalmů nos nachově modrý, a štětinatá brada, kterou si počal po svém sesazení holit, rovnoměrně se pohybovala, jako by žvýkal.

Pak si otec Vasilij oblékal starou řízu, na níž — místo zlatého vyšívání — trčely ošumělé nitky; do kaditelnice vhozeno bylo zrníčko kadidla a v polotmě, neurčitě se rozeznávajíce, ale pohybujíce se jistě jako slepí na známém místě, počínali sloužiti. Dva voskové oharky, jeden u předříkávače žalmů, druhý na kazatelně u obrazu Spasitele, tmu jen zhušťovaly; a ostrý jejich plamen zvolna se uhýbal stranou, podrobuje se pohybu dvou nespěchavých lidí.

Sloužili dlouho, sloužili zvolna a vytrvale; a každé slovo se chvělo a rozplývalo se v obrysech svých, uchváceno jsouc ozvěnou prázdného kostela. A byla jen ozvěna, a tma, a dva Bohu sloužící lidé; a postupně rozhořívalo se něco v hrudi starého, opilého předříkávače žalmů. Nastaviv ucho, opatrně chytal každé slovo popovo a volněji počal pohybovat bradou; a odešlo kamsi osamělé a špinavé stáří, a odešel všechen nepovedený, tesklivý život — a to, co se objevilo místo toho, bylo nezvyklé a radostné k slzám. Často na zvolání předříkávače žalmů dlouho nebylo slyšet u oltáře odpovědi; nastalo dlouhé a přísné ticho, a nehybně se žlutaly ostré jazýčky svící; a pak z daleka ozval se hlas, zalitý slzami i radostí. A znovu jistě se pohybovaly v polotmě dvě nespěchavé postavy, a plamen kolísal, podrobuje se jejich nespěchavým, rozměřeným pohybům.

Když se služba končila, už svítalo, a otec Vasilij říkal:

„Pohleď, Nikone, jak se oteplilo.“

A z úst jeho šla pára. Vrásky na tvářích Nikonových růžověly, přísně a zkoumavě se díval na popa a nedůvěřivě se tázal:

„A zítra — budeme? Nebo nelze snad?“

„Proč ne, Nikone, budeme, budeme.“

Uctivě provázel popa do dveří a šel do svého pokojíka. Tam ho kňučením a štěkáním uvítalo deset psů, vzrostlých i štěňat; obklopen jimi jako dětmi, krmil je a laskal, a sám myslil na popa. Myslil na popa — a divil se. Myslil na popa — a usmíval se, neotvíraje úst a odvraceje se od psů, aby ani oni neviděli jeho úsměvu. A stále myslil, myslil — do samé noci. A k ránu čekal, nezklame-li pop a nepoddá-li se tmě a mrazu. Ale pop přišel, prokřehlý, ale veselý, a znovu od dvířek kamen až do hloubi temného kostela táhl se nachově červený pruh a po něm táhl se černý, tající stín.

S počátku, uslyševše o podivínstvích popa, mnozí zúmyslně přicházeli, aby se na něho podívali, a divili se. Někteří z dívajících se objevili, že je šílený; jiní byli pohnuti a plakali; ale byli tací, a bylo jich mnoho, v jejichž srdci vzrůstalo ostré a nepřemožitelné

zneklidnění. Neboť v přímém, nebojácně otevřeném a světlém pohledu popově zachycovali kmitání se tajemství, nejhlubšího a nejutajenějšího, plného nejasných hrozeb a zlověstných slibů. Ale brzo zvědaví přestali, a kostel dlouho zůstával prázdný za temných předjitřních hodin, a nikdo nerušil klidu dvou modlících se lidí. Ale uplynula ještě doba — a na hlasitě přerušená slova modlitby popovy počaly přicházet z temnoty kostela ostýchavé, tlumené vzdechy; něčí kolena nejasně duněla o kamennou podlahu; něčí ústa šeptala; něčí ruce stavěly neporušenou malou svíci, a uprostřed dvou oharků byla jako mlaďounká, štíhlá břízka uprostřed pokáceného lesa.

A počala sílit neklidná, nejistá a neupřímná pověst. Vnikla všude, kde jen byli lidé, a zanechávala po sobě něco, jako usazeninu strachu, naděje i očekávání. Mluvili málo, mluvili neurčitě, více hlavami pokyvovali a vzdychali, ale už v sousední gubernii, sto verst od Znamenska, kdosi šerý a mlčelivý náhle hlasitě zahovořil o „nové víře“ a opět se skryl v mlčení. A pověst se stále šířila — jako vítr, jako mraky, jako zápach kouře dalekého lesního požáru.

Nejpozději došly pověsti do města, jako by bolestno a těžko jim bylo prodrati se skrz kamenné stěny, po hlučných a lidnatých ulicích. A nějaké holé, obedrané jako zloději, přišly — vypravovaly, že se kdosi upálil, že objevena byla nová pověrčivá sekta. Do Znamenska přijeli lidé v uniformách, ničeho nenašli, a domy ani lhostejní lidé jim ničeho neřekli, — i odjeli zpět, zvoníce rolničkami. Ale pověsti po této návštěvě byly ještě úpornější a horší, — a každého jitra konal služby boží otec Vasilij Fivejskij.

X.

Všechny dlouhé zimní večery trávil otec Vasilij spolu s idiotem, zavřeni jakoby v jedné skořápce, spolu s ním v bílé kleci sosnových stěn a stropu.

Z minulosti si uchoval lásku k jasnému světlu — a na stole, zahřívajíc pokoj bílým světlem, plála lampa s břichatým sklem. Zamrzlá okna, ochmýřená jíním, světlela se pod světlem a jiskřila, byla neproniknutelná jako zeď a oddělovala lidi od šeré noci. Noc bezmezným kruhem obléhala dům, tlačila naň se shora, hledala otvory, kudy by propustila svůj šedivý spár, ale nenacházela. Zuřila u dveří, mrtvýma rukama ohmatávala zdi, dýchala chladem, s hněvem zvedala nespočetné suché zlobné vločky sněhu a v rozmachu je házela do oken — a pak, rozzuřená, odběhla do polí, válela se, zpívala a ploše se vrhla na sníh, křížem objímajíc zkřehlou zemi. Pak se zvedala, sedla si na bobek, a dlouho a tiše se dívala na osvětlená okna, skřípajíc zuby. A znovu s kňučením se vrhla na dům, vyla v komíně hladovým vytím nenasytné zloby a stesku a sváděla: neměla dětí, pohltila je a pochovala je v poli — v poli — v poli.

„Vichřice,“ pravil otec Vasilij naslouchaje, a znovu sklonil oči na knihu.

Našla. Světlo velké lampy protočilo kolečko v ochmýřeném krunýři, i zalesklo se modré sklo, i zvenčí přilnula k němu šedivým

bezbarvým okem. Jsou dva — — dva — dva . . . Ošumělé holé stěny s lesknoucími se kapkami jantarové smoly, zející prázdnota vzduchu a lidí. Jsou dva.

Skloniv malou a úzkou lebku, idiot lepil z lepenky krabičky: mazal lepidlem, drže štětec za koneček dlouhého držátka, a stříhal papír, a každé stříhnutí nůžek zřetelně a zvučně se ozvalo prázdným domem. Krabičky byly špatné, křivoboké, špinavé, s trčícím a odlepujícím se papírem, ale on nevěděl o tom a pokračoval v práci. Zřídka zvedl hlavu a nehybným pohledem z pod úzkých zvířecích víček díval se na osvětlený prostor pokoje. Tam se kupily, pobíhaly a točily zvuky. Šustění, chřestění, třeskání, bouchání a rány, a něčí chechtot a dlouhý, dlouho trvající vzdech. Točily se nad ním, pavučinou proběhly po obličeji a vcházely do hlavy — šustění, chřestění a dlouho trvající dlouhé vzdechy. A člověk proti němu byl nehybný a mlčel.

„Bach!" střelilo vysýchající dřevo, a otec Vasilij, zachvěv se, odtrhoval oči od bílých stránek. A tu viděl i holé stěny, i ochmýřená okna, i šedivé oko noci, i idiota ztrnulého s nůžkami v rukou. Míhalo se všechno jeho vidění — a znovu před sklopenýma očima rozprostíral se nepostižný svět zázračného, svět lásky, svět něžné lítosti a nádherné oběti.

„Pa-pa!" zažvatlal idiot nedávno poznané slovo a z pod čela, zlostně a neklidně se díval na otce. Ale člověk neslyšel a mlčel, a vzrušený byl světlý obličej jeho. Blouznil podivným blouzněním světlého, jako slunce, šílenství; věřil — věrou těch mučeníků, kteří vystupovali na hranici jako na radostné lože a umírali, slavíce Boha. A miloval on — mohutnou netajenou láskou toho vládce, který velí nad životem i smrtí a nezná muk tragické bezmoci lidské lásky. Radost — radost — radost!

„Pa-pa! Pa-pa!" ještě jednou zažvatlal idiot, ale neobdržel odpovědi a znovu se chopil nůžek. Ale brzo je odhodil — a upiav se nehybnýma očima, odchlípnuv velké uši, trpělivě chytal běhající zvuky. Sípění a šramot, kňučení a pískání. A smích. Noc hrála. Sedla si na klády opuštěného srubu, houpala se — a bachala do sněhu a tiše se kradla do kouta a kopala tam hrob — pro cizí, pro cizí. A zpívala: cizím — pro cizí. A s radostí se vymršťovala vzhůru a rozpínala široká šedivá křídla, vyhlížejíc; jako kámen padala dolů, a točíc se snášela se do temných oken ojíněného srubu, — s kňučením, s pískotem. Za vločkami se honila — a bledé strachy, ku předu se vytáhnuvše, vločky mlčky utíkaly.

„Pa-pa!" hlasitě křičel idiot. „Pa-pa!"

Člověk slyší a zvedá hlavu — s dlouhými, šedivě černými vlasy, které jako vichřice a noc zastíraly obličej. Na chvíli před ním stanou holé stěny a zlobně polekaný obličej idiota a kňučení noční vichřice — a naplňují duši jeho trapným nadšením. Dokonává se, — dokonáno jest!

„No, co, Vasiliji! Proč nelepíš — lep!"

„Pa-pa!"

„Co se rozčiluješ? Vánice? Ano, ano. Vánice.“

Otec Vasilij přilnul ke sklu — oko v oko šedivé noci — a dívá se. I šeptá s úžasem:

„Proč nezvoní? Což jestli někdo bloudí v polích.“

Noc pláče. V polích — v polích — v polích . . .

„Počkej, Vasiliji. Zajdu k Nikonovi. Hned se vrátím.“

„Pa-pa!“

Dveře bouchnou, vpouštějíce zvuky. Tyto ostýchavě se tísní u dveří — ale tam nikoho není. Světlo a pusto! Jeden za druhým se plíží k idiotovi — po podlaze, po stropě, po stěnách, — vhlížejí do jeho zvířecích očí, šeptají si, smějí se — a počínají si hrát. Stále veseleji, stále bujněji. Honí se, skákají a padají; cosi dělají v sousedním tmavém pokoji, perou se a pláčou. Není nikoho. Světlo a pusto. Není nikoho.

„Ba-a-m!“ odněkud shora padá prvý těžký úder zvonu a rozhání malé, polekané zvuky. „Ba-a-m!“ padá druhý, ztemnělý, tuhý i roztříštěný: jako by vítr ucpal širokou tlamu zvonu, tu se zajíkl a stená. Uprchly malé zvuky.

„Tady jsem!“ povídá otec Vasilij. Je všecek bílý a chvěje se. Tuhé červené prsty nijak nemohou obrátit bílou stránku. Dýchá na ně, mne jednu ruku o druhou, a znovu šelestí tiše stránky, a všechno mizí: holé stěny, odporná maska idiota a jednotvárné, nejasné zvuky zvonu. Znovu šíleným nadšením hoří jeho obličej. Radost — radost!

„Ba-a-m!“

Noc si hraje se zvonem. Chytá jeho zvučné hluboké zvuky, ovívá je sípěním a svištěním, trhá, rozhazuje — těžce je kutálí do polí, zahrabuje do sněhu a naslouchá, sklonivši hlavu na stranu. A znovu běží vstříc novým zvukům neúnavná, zlá a taková potměšilá — jako běs.

„Pa-pa!“ křičí idiot a hází na podlahu cvaknuvší nůžky.

„No, co? No, uklidni se.“

„Pa-pa!“

Mlčení v pokoji, svištění a zlé sípění vánice, i tuhé, nejasné údery. Idiot tuho obrací hlavu, a tenounké bezživotné nohy jeho s ohnutými prsty a jemným, země neznajícím chodidlem slabě se pohybují, bezmocně se trhajíce k útěku. A volá:

„Pa-pa!“

„No, dobrá. Přestaň. Poslyš, co ti přečtu.“

Otec Vasilij obrátil zpět stránku a počal přísným a vážným hlasem jako v kostele:

„I přišed, uviděl člověka, slepého od narození . . .“

Zvedl ruku a bledna, pohlédl na Vasju.

„Chápeš? Slepého od narození. Nikdy neviděl slunce, ani tváří přátel a příbuzných. Objevil se v životě — a tma ho objala. Ubohý člověk! Slepý člověk!“

Hlas popův zvučí pevnou věrou a nadšením nasytivší se lítosti. Mlčí a dívá se tiše usmívajícím se pohledem — jako by se nechtěl rozloučiti s tímto ubohým člověkem, který byl slepý od narození,

neviděl tváře přítele a nemyslil, jak blízko je u něho božská milost. Milost — i lítost — i lítost . . .

„Ba-a-am!“

„No, poslyš, synu. — Učeníci se Ho tázali: „Rci, kdo zhřešil: on nebo rodiče jeho, že se slepý narodil?“ — Odpověděl Ježíš: „Nezhřešil ani on, ani rodiče jeho, ale to je proto, aby se na něm jevilo dílo boží.“

Sílí hlas popův a naplňuje celý obnažený pokoj svými rozběhy. A jeho široké zvuky pronikají tiché sípění a šramot i svištění, i rozvleklé, roztrhané, bloudící hučení dusícího se zvonu. Idiotovi je veselo: od ohnivého hlasu, od lesknoucích se očí, od hluku, svištění a hučení. Pleská se přes odchlíplé uši, vříská, a hustá slina dvěma špinavými potůčky leze po nízké bradě.

„Pa-pa! Pa-pa!“

„Poslouchej, poslouchej.“ — „Musím konati dílo poslavšího Mne, dokud jest den; přijde noc, kdy nikdo nemůže pracovat. Dokud Jsem na světě — Jsem světlo světu.“ Na věky věkův, na věky věkův!“ posílá do noci a vánice vášnivé slavnostní výkřiky. „Na věky věkův!“

Volá bloudící zvon a v bezmoci pláče jeho starý, natržený hlas. A noc se houpá na jeho černých slepých zvucích a zpívá: jsou dva — dva — dva! A k domu se tiskne, dere se do jeho dveří a oken a vyje: jsou dva — jsou dva!

A otec Vasilij nejasněji slyší a drsně se ptá idiota:

„Co tam brbláš?“

Ale idiot mlčí, a ještě jednou nedůvěřivě na něho pohlédnuv, otec Vasilij pokračuje:

„Jsem světlo světu. Řka to, On plivl na zemi, udělal kašičku ze sliny a pomazal kašičkou oči slepému, a řekl mu: „Jdi a umyj se v lázních Siloam (což znamená „poslaný“)“. Šel a umyl se a vrátil se vidoucí.“

„Vidoucí, Vasjo, vidoucí!“ hrůzně zvolal pop a vyskočiv s místa, rychle zachodil po pokoji. Pak se zastavil uprostřed pokoje a zaúpěl:

„Věřím, Hospodine! Věřím!“

A bylo ticho. A zvučný skákavý smích přerval ticho, udeřiv popa do zad — i se strachem se obrátil.

„Co ty?“ polekaně se tázal, ustupuje.

Idiot se smál. Nesmyslný, zlověstný smích rozedral do uší nehybnou, ohromnou masku a do širokého otvoru úst nezadržitelně rval se podivně prázdný, poskakující smích:

„Hu-hu-hu! Hu-hu-hu!“

XI.

Před Trojicí, před světlým a veselým svátkem jara, brali červený písek, aby posypávali pěšinky. Hluboké jámy, kde znamenští sedláci už několik let si dobývali písek, nacházely se dvě versty od vsi, uprostřed nevysokých, ale hustých mýtin, porostlých břízami,

osykami a doubím. Byl teprve počátek měsíce června, ale tráva zvedala se už do pasu a do poloviny zakrývala nádhernou a mohutnou zeleň rozprostřených keřů s velkými, velice zelenými listy. I květů bylo mnoho toho roku, i včely odevšad slétaly se na květy, i na dno hluboké jamky se sypkými a sesouvajícími se stěnami vlévalo se stejné a horké bzučení a něžná, prostá vůně. A už několik dní všechno čekalo bouři a cítilo ji. Byla v rozžhaveném, bezvětrném vzduchu, v bezrosných dusných nocech; volal ji zmučený dobytek a prosebně bučel, zvedaje hlavu. A lidem bylo dusno i hezky. Nehybný vzduch dávil a hnětl, a něco neklidného volalo k pohybu, k hlasitým, úryvkovitým rozmluvám a bezpříčinnému smíchu.

Pracovali dva: předříkávač žalmů Nikon, berouci písek pro kostel, a dělník starostův, Semjon Mosjagin. Ivan Porfiryč měl rád mnoho písku na ulici před domem i na dlážděném dvoře, a Semjon už z rána odvezl jeden vůz, a teď nakládal druhý, bujně nabíraje plné lopaty zlatitého, krásného písku. Bylo mu vesele uprostřed horkého bzučení, zápachu a příjemné práce; hašteřivě se díval na zasmušilého předříkávače žalmů, který lenivě shraboval písek zubatým škrabákem, a dráždil ho:

„Ech, brachu, Nikone Ivanyči, marně naše krása mizí!“

„Řekni po druhé,“ odpověděl předříkávač žalmů s lenivou a neurčitou výhrůžkou, a dokud mluvil, zapálená dýmka visela z úst na šedivou štětinu brady a poklepávala.

„Koukej, lulku upustíš!“ varoval Semjon.

Nikon ničeho neodpověděl, a Semjon, neurážeje se, vesele kopal dále. Za půl roku života u Ivana Porfiryče zkulatěl a stal se uhlazený jako okurka, a lehká práce nemohla mu vzít všechny jeho síly a pozornost; rychle hloubil, podkopával a házel, a s obratností a rychlostí slepice sbírající zrní shraboval roztroušené krupičky zlatitého písku, pohybuje lopatou jakoby širokým a obratným jazykem. Ale jáma, z níž už včera brali písek, byla vyčerpána a Semjon rozhodně do ní plivl.

„No, tady toho mnoho nenakopeš. Což tamhle porýpat?“ podíval se na nizounkou polojeskyni, podkopanou v nepevné stěně a pestřící se červenými i zelenavě šedými vrstvami, a rozhodně k ní zamířil.

Předříkávač žalmů podíval se na jeskyňku, pomyslil si: „Ale vždyť se zřítí,“ ale ničeho neřekl. Ale Semjon pocítil tuto myšlenku ve způsobu nejasného neklidu, podobného náhlé a lehké nevolnosti, a zastavil se.

„Co myslíš, nesřítí se?“ tázal se, obraceje se.

„A co pak vím?“ odpověděl kostelník.

V temnotě oválového otvoru, připomínajícího otevřená ústa, bylo cosi zrádného, vyčkávavého, a Semjon váhal. Ale nahoře, kde visel nad jámou dubový keř a ostře rýsoval na modré obloze své vyřezávané, třepotavé listí, páchlo vzrušujícím zápachem listí i květů, a chtělo se z tohoto zápachu učiniti něco smělého a veselého. Posliniv dlaně, Semjon vzal lopatu, ale jak po druhé jí narazil, — cosi

slabě chrupnulo, celá stěna bezzvučně sklouzla dolů a pokryla ho. A jen dubový keř, udrževší se na kořenech, slabě zahoupal listím, a seschlá kulatá hrudička písku skutálela se k samým nohám pobledlého kostelníka a zastavila se taková prostá a nevinná. Za dvě hodiny vykopali Semjona mrtvého. Široko otevřená ústa s čistými a rovnými, jakoby dle nitky vyřezanými zuby, byla tuho natlačena zlatitým pískem; a po celém obličeji, v očních důlcích uprostřed bílých řas, v rusých vlasech i ohnivě zrzavých vousech žlutal se týž krásný zlatitý písek. A stále tak se točily a tančily zrzavé chloupky a divokým posměškem odrážel se tento nechutně veselý, střeštěný tanec okolo bledého, zmrtvělého obličeje.

Se shromáždivšími se lidmi přiběhl syn zahynulého Mosjagina, Seňka. Nevzali ho na koně, a po celou cestu běžel za jedoucími, tak že slyšeti bylo jeho těžký dech, a pokud odkopávali otce, stál nehybně stranou na hromádce hlíny, a také tak nehybné byly jeho oči, kterými se vpíjel v mizící písčitou horu.

Nebožtíka položili na vůz na vrch nakopaného jím zlatitého písku, přikryli rohoží a volným krokem odvezli do Znamenska po hrbolaté lesní cestě; v zadu roztříštěně, tiše šli mužíci, roztrousivše se mezi stromy, a košile jejich pod slunečními skvrnami vzplály červeným světlem. A když jeli okolo dvoupatrového domu Ivana Porfiryče, předříkávač žalmů navrhl postavit nebožtíka k němu:

„Jeho dělník, jemu i sluší pochovat."

Ani v oknech, ani u domu nikoho nebylo, a krám byl uzavřen visacím železným zámkem. Dlouho klepali na vysoká vrata s velkými černými kloboučky železných hřebů, pak škubali za velký zvonek, a bylo slyšeti, jak zvučně a ostře zvonil kdesi za rohem a vztekali se na dvoře psi, ale nikdo se neukázal. Konečně vyšla stařena kuchařka a řekla, že pán poroučí Mosjagina domů vésti a dá na pohřeb, mimo mzdu, deset rublů. A když se dohodovala se zástupem, sám Ivan Porfiryč, zlý a polekaný, díval se za záclonkami na strašnou rohož a šeptem pravil ženě:

„Vzpomeň na má slova: kdyby mně pop million dával, ruky mu nepodám, ať raději uschne. Strašný on je člověk."

A neznámo odkud, zda ze záhadných slov starosty a jeho odepření přijmouti nebožtíka, nebo z jiného neznámého pramene — po vsi rychle se rozlezly a všude zasyčely zamotané, hrůzu vzbuzující pověsti. Mluvili o Semjonovi, o jeho neočekávané a hrozné smrti, a myslili na popa, a sami nevěděli, proč na něho myslí — a co od něho očekávají. Když šel otec Vasilij na panychidu, bledý, obtížený jakousi nejasnou dumou, ale veselý a usmívající se, široce se před ním rozstupovali a dlouho se neodvážili postavit se na ono místo, kde neviditelně hořely stopy jeho těžkých, velkých nohou. Vzpomněli si na požár a dlouho o něm mluvili; vzpomněli si na uhořelou popaďju a syna jejího, beznohého hlupáčka, — a za prostými jasnými slovy zamíhaly se ostré ostny strachu. Jakási žena zaplakala velkou a nejasnou lítostí a odešla; zbylí dlouho se dívali na její zachvívající se záda, a mlčky, nehledíce na sebe, se rozešli. Děti, obrážejíce vzru-

šení dorostlých, sešly se za soumraku na humnech a na dvorcích a vypravovaly si strašné pohádky o nebožtících, černajíce se velkýma rozšířenýma očima; a už dávno je volal domů známý, příjemně rozzlobený hlas, ale ony se neodvážily vysvobodit z pod sebe bosé nohy a frnknouti průsvitnou léhající mlhou. A po celé dva dny, do pohřbu, neustále se chodily dívat na nebožtíka, rychle modrajícího a naduřevšího horkem.

A po obě noci před pohřbem dýchala země úmorným horkem, a bez rosy zůstávaly suché luhy, které se už počaly spalovat pod horkým sluncem. Obloha byla čistá, ale temná, a řídké hvězdy třpytily se mlhavě; a nade vším bylo neumlkající cvrkání cvrčků. Když po prvé večerní panychidě vyšel otec Vasilij z chaty, bylo už temno a světel nebylo v usnuvší ulici. Jsa uřícen dusnem, smekl pop širokostřechý černý klobouk a tiše šel, stoupaje bezzvučně, jako po měkkém a hebkém koberci. A spíše sesílivším se znepokojením, neopouštějícím ho jako všechny, než sluchem — si domyslil, že v zadu na několik kroků, ho kdosi sleduje. Ohlédl se — kdosi temný a vysoký šel vzadu, zřejmě přirovnávaje své kroky s volnou chůzí popa. Pop se zastavil — ten v zadu, nedomysliv se toho, učinil několik kroků, a také se zastavil, ostře ustoupiv zpět.

„Kdo je to?“ tázal se otec Vasilij.

Člověk mlčel. Pak se náhle obrátil a rychle, nezdržuje kroků, šel zpět, a asi za minutu ho pohltila beze stopy noční tma.

Následující noci se opakovalo totéž. Vysoký a temný člověk šel za popem až k jeho vrátkům, a zdálo se popovi nějak dle chůze a složení rozložité postavy, že je to Ivan Porfiryč, starosta.

„Ivane Porfiryči, to jste vy?“ zvolal. Ale člověk se neozval a odešel zpět. A když se otec Vasilij už svlékal na spaní, kdosi tiše zaklepal na okno; pop vyšel — a vedle domu nebylo ani duše. „Co on se zmítá, jeho zlý duch?“ nespokojeně si pomyslil otec Vasilij, klekaje k dlouhé modlitbě. A v ní zapomněl i na starostu, i na noc neklidně ležící nad zemí, i na sebe samého — za zemřelého se modlil, a jeho ženu a děti, za darování zemi i lidem veliké milosti boží. A v bezedných slunečních hlubinách nejasně se rýsoval nový svět, a nebyl už zemí.

A dokud se modlil, idiot slezl s postele, hlučně převraceje oživujícíma, ale stále ještě slabýma nohama. Počal lézti na počátku jara, a už nejednou se otci Vasilijovi stalo, že při návratu nalezl ho na prahu, kde nehybně seděl jako pes u zavřených dveří. Teď zamířil k otevřenému oknu a pohyboval se zvolna, s úsilím, soustředěně pokyvuje hlavou. Popolezl, zavěsil na okno silné, pevné ruce a nadzvednuv se na nich, zasmušile a dychtivě se díval do noční temnoty. A naslouchal čemusi.

Pohřbívali Mosjagina v pondělí, na den Duchů, i počal zlověstný a podivný, jako by stísněnosti mezi lidmi odpovídala těžká a beztvárná stísněnost v přírodě. Od rána bylo takové silné vedro, že se tráva před očima téměř skrucovala a vadla jako silným ohněm. A neprůsvitná, hustá obloha nízko a hrozně visela nad zemí, a jako by

všechno její zkalené modro proniknuto bylo jemnými, krvavě červenými žilkami — taková byla nachová, zvučná, s kovovými odlesky a odstíny. Ohromné slunce nylo žárem, a tak podivné bylo, že svítí jasně, a na ničem není určitých a klidných stínů slunečního dne: jako by mezi sluncem a zemí visela jakási neviditelná, ale hustá záclona a zachycovala paprsky. A ticho bylo němé a těžké; jako by se zamyslil beznadějně kdosi nemocný, sklopil oči a mlčí. Do vršku ořezané mladé břízky, se skrouceným listím, šedivými řadami se táhly po vsi; smutek a nepochopitelný neklid byl v tomto bezcílném putování mlaďounkých šedivých stromů, mlčelivě hynoucích žízní i ohněm a neposkytujících stínu jako přízraky. Dávno se změnil v žlutý prach zlatitý písek, jímž pěšinky byly posypány, a včerejší sváteční slupina slunečnic udivovala oči: o čemsi klidném, prostém a veselém vyprávěla, kdy tak drsno, tak bolestno, tak zádumčivo a hrozno bylo všechno v ztrnulé přírodě.

Když se otec Vasilij oblékal, vešel do kostela Ivan Porfiryč. Potem a červenými skvrnami, kterými vedro pokrylo jeho obličej, bojácně hleděla šedivá zemitá bledost; oči opuchly a svítily horečným světlem; na rychlo přičesané, od kvasu slepené vlasy, místy oschly a trčely roztrčitými štětičkami — jako by několik nocí nespal tento člověk, mořený nelidským úžasem. Jakýsi promoklý a roztržitý byl; zapomněl na jemnost zacházení s lidmi; nepřistoupil k popovi o požehnání, ba ani nepozdravil.

„Co je vám, Ivane Porfiryči? Nejste zdráv?“ s účastí se ptal otec Vasilij, vytahuje vlasy z pod tuhého límce řízy, sám, nehledě na horko, bledý a soustředěný.

Starosta se pokusil usmát se.

„Tak. Není to vlastně vážné. Chtěl jsem si s vámi pohovořit, baťuško.“

„To vy jste byl včera?“

„Ano, já. I předevčírem jsem to byl já. Odpusťte. Já beze všeho úmyslu . . .“

Těžce nabral dechu a znovu, zapomněv na všechnu jemnost mravů, hroze se, otevřeně, hlasitě řekl:

„Bojím se. Od narození jsem se ničeho nebál. Ale teď se bojím. Bojím se.“

„Čeho pak se bojíte?“ udiveně tázal se pop.

Znovu Porfiryč se zadíval na rameno popa, jako by se tam kdosi schovával, mlčelivý a hrozný, a vydechl:

„Smrti.“

Mlčky se na sebe dívali.

„Smrti. Přišla do dvora. Rozzuřená, bez úsudku, všechny pobere. Všechny! Mám, odpusťte, slepici, a ta bez příčiny zdechnout nesmí; poručím do šči zaříznout, pak i pojde. Ale co je tohle? Což je tak možno. Odpusťte. Ale nedovtípil jsem se najednou. Odpusťte.“

„O Semjonovi mluvíš?“

„A o kom pak? O Sidorovi nebo Jevstignějovi? Víš co?“ hrubě

zahovořil starosta, rozlicuje se strachem i zlostí. „Ty těch věcí zanech. Tady nejsou hlupáci. Odejdi po dobrém a zdráv. Odejdi!"

Energicky pohodil hlavou směrem ke dveřím a dodal:

„Zčerstva!"

„Ale co ty? Zbláznil se's?"

„To není ještě známo, kdo se zbláznil: ty nebo já. Proč tu každého jitra vymetáš? „Modlím se, modlím se," zabasoval po církevnicku. Tak se nemodli! Čekej, trp, neboť „já se modlím." Pohan jsi, paličák, po svém ohýbati chceš. A teď tě to ohnulo: kde je Semjon? Mluv, kde je Semjon? Proč jsi zahubil mužíka? Kde je Semjon, mluv!"

Ostře se sápal k popovi, — ale uslyšel krátký a přísný rozkaz:

„Jdi ven od oltáře, nečistý!"

Rudý hněvem, Ivan Porfiryč se shora pohlédl na popa — a uztrnul s otevřenými ústy. Dívaly se na něho bezedně hluboké oči, černé a strašné jako voda močálu, a něčí mohutný život se zmítal za nimi, a něčí hrozná vůle vycházela odtamtud jako zaostřený meč. Jen oči. Ani obličeje, ani těla neviděl Ivan Porfiryč. Jen oči, ohromné jako stěna, jako oltář, zející, tajemné, velitelsky se na něho dívaly — a jakoby spálený, bezvědomě mávl rukou a vyšel, naraziv o trám tlustým ramenem. A v mrazící záda jeho, skrze kamennou zeď, stále ještě se vpíjely černé a strašné oči.

XII.

Vcházeli mlčky, opatrně stoupajíce nohama, a postavili se, kde se dalo — ne na svém obvyklém místě, kde se chtělo a kde bylo zvykem stát; jako by nedobré a nemístné bylo v tomto teskném neklidném dnu přidržovati se nějakých zvyků, starati se o nějaké pohodlí. Postavili se a dlouho se neodvážili otočiti hlavu, aby se rozhlédli. Už obtížno bylo dýchat těsnotou, a ze zadu opíraly se stále nové mlčelivé řady; a všichni mlčeli, a všichni zasmušile a neklidně čekali, a těsná blízkost neskýtala uklidnění: loket dotýkal se lokte, ale zdálo se, že člověk stojí sám v bezmezné prázdnotě. Přivábeni podivnými pověstmi, přijeli lidé ze vzdálených vsí, z cizích farností; byli smělí a mluvili nahlas, ale brzo umlkali i oni, zlobíce se, divíce se, ale bezmocní, jako všichni, rozervat neviditelné uzlíky olověného mlčení. Všechna vysoká gothická okna byla otevřena vzduchu, a do nich se dívala měděně červená, výhrůžná obloha; jako by nahlížela zasmušile z okna do okna, a na všechny vrhala kovové suché odlesky. A v tomto rozptýleném, těžkém, ale jasném světle staré pozlátko ikonostasu lesklo se mdle a nerozhodně, dráždíc oko chaosem a neurčitostí odlesků. Za jedním oknem nehybně a suše se zelenal mladý javor, a mnoho očí neústupně se dívalo na jeho široké, lehce visící listí: přáteli zdáli se, starými klidnými přáteli uprostřed tohoto mlčení, uprostřed této tajené matenice citů, uprostřed těchto žlutých dráždících odlesků.

A nade všemi obvyklými, klidnými zápachy kostela, nad vůní kadidla a vosku — vládl určitý, odporný a strašný zápach tlení.

Mrtvola se rychle rozkládala, a k černé rakvi, objímající tuto rozlézající se massu hnijícího a páchnoucího těla, bolestno i hrozno bylo přistoupiti. Jen přistoupiti — a tam nehybně, jako sama rakev, stály čtyři: vdova nebožtíka a tři děti. Snad cítily zápach, ale nevěřily mu; snad ho necítily, ale myslily a věřily, že pochovávají živého — jak myslí všichni lidé, když jednoho z nich, tak blízkého, tak drahého, tak neodlučného bere neočekávaná a rychlá smrt. Ale ony mlčely, a mlčelo všechno. A měděně červená výhrůžná obloha nahlížela z okna do okna nad hlavami zástupu a vyzařovala suché rozptýlené odlesky.

Když počala mše, slavnostně a prostě jako vždy, a mávnul na zástup kaditelnicí tlustý a dobrosrdečný diakon — vydychlo se volněji, počalo býti veseleji a lehčeji. Tu a tam si šeptali; někdo rozhodně a těžce přestoupil zdřevěnělýma nohama; někteří, kteří byli blíže dveří, vyšli před kostel si oddechnout a pokouřit. Ale kouříce a klidně rozprávějíce o osevech, o hrozícím suchu, o penězích — náhle se zarazili a lekali se, že bez nich se stane v kostele něco vážného a neočekávaného, odhazovali nedokouřené doutníky a vrazili do kostela, rozrážejíce zástup rameny jako klíny. A zastavovali se: slavnostně a prostě míjela služba boží, klidně chraptěl a odkašlával si před počátkem slov starý diakon, vyhlídával v zástupu rozmlouvající a hrozil jim tlustým, krátkým prstem. Ti, kteří vyšli před koncem mše ven, zpozorovali, že nad lesem se strany slunce zvedal se kouři podobný modravý mrak, slabě se temnající pod slunečními paprsky — a radostně se pokřižovali. Byl mezi nimi i Ivan Porfiryč, bledý a jakoby nemocný; také se pokřižoval, když uviděl mrak, ale hned zasmušile sklopil oči dolů. V krátké přestávce mezi mší a zpěvem, když se otec Vasilij převlékal do černé aksamitové řízy, diakon mlaskl rty a řekl:

„Ech, dobře by bylo, kdyby led byl — neboť tuze už páchne. Ale kde tu vezmeš led. Dle mého by pro ten případ bylo dobře v kostele mít zásobu — řekněte to starostovi.“

„Páchne?“ nejasně se tázal pop, neobraceje se.

„A vy necítíte? No, a nos přece máte. Jsem tak prostě přemožen. Teď, v letní době toho zápachu ani za týden nevykouříš! Čichejte! I vous páchne. Na mou duši.“

Přiblížil k nosu koneček šedivých vousů, počichal a s nechutí řekl: „To jsou lidi, opravdu!“

Počal zpěv. A znovu olověné mlčení stlačilo zástup a každého přikovalo k jeho místu, oddělilo od lidí a dalo v plen trapnému očekávání. Četl starý předříkávač žalmů. Viděl smrt onoho, který teď lekal všechny z černé rakve; jasně pamatoval i na nevinný kousek seschlé země i na dubový keř, houpající se vyřezávaným listím, — a stará, známá, zmrtvělá slova oživovala v jeho loudavých ústech, byla bolestně, dobře mířená. A na popa myslil s neklidem a smutkem, neboť v těchto nastávajících hodinách hrůzy on jediný ze všech bývalých lidí miloval otce Vasilije cudnou a něžnou láskou a blízký byl jeho veliké, vzrušené duši.

„. . . V pravdě marnost všeliká, žití pak je stín a přízrak: neboť všude se hemží všeliký pozemšťan, jakož stojí psáno, jedva svět shlédneme, hned do rakve se stěhujeme, kde pospolu je bohatství i chudoba. Tím pak, Kriste Bože, předstupujícího otroka svého upokoj, jako milosrdného . . .“

V kostele se stmívalo, hnědě modrou neklidnou temnotou stmívajícího se dne, a všichni ji pocítili, ale dlouho nezpozorovali okem; a jen ti, kteří neústupně se dívali na přátelské listí javoru, viděli, jak za listím vylezlo něco litinově šedého, huňatého, nahlédlo do kostela mrtvýma očima, a popolezlo výše ke kříži.

„Kde jest světská vášeň; kde jest dočasné blouznění, kde jest zlato a stříbro, kde jest množství otroků a dar řeči — všechna prst, všechen stín, všechen popel . . .“ chvěla se horká slova v stařeckých, chvějících se ústech. Teď všichni zpozorovali vzrůstající tmu a obrátili se k oknům. Za javorem byla obloha černá a široké listí se přestalo zelenat; zbledlo a už v něm nebylo, polekaném a ztrnulém, ničeho přátelského a klidného. Na obličeje pohlédli lidé, hledajíce uklidnění, ale všechny obličeje byly šedivě popelavé, všechny obličeje byly bledé a cizí! A zdálo se, že všechnu temnotu mlčelivým a širokým potokem se vlévající do oken, vpíjeli v sebe černá rakev a černý kněz: tak černá byla tato němá rakev, tak černý byl tento vysoký, chladný a přísný člověk. Jistě a klidně se pohyboval, a černota obleku jeho zdála se býti světlem mezi osleplým pozlátkem, popelavě šedými obličeji a vysokými okny, rozsévajícími tmu. Ale chvílemi nepochopitelné váhání a nerozhodnost se ho zmocnily: uvolnil kroky a vytáhnuv krk, udiveně se díval na zástup — jako by něčím neočekávaným byl tento oněměvší zástup v kostele, kde uvykl se modlit sám; pak zapomínal na zástup, zapomínal, že slouží mši, a roztržitě šel do oltáře. Jako by se v něm něco dvojilo; jako by čekal slovo, rozkaz, nebo mohutný, rozhodující cit — ale on nepřicházel.

„. . . Pláču a vzlykám, jedva pomýšlím na smrt, a vidím v rakvích ležící, k obrazu božímu stvořenou naši krásu, beztvárnou, neslavnou, nemající vzhledu. O dive! Co to, když po nás bude tajemství; jak se oddáme tlení; jak se schováme smrti; v pravdě Boha poručením . . .“

Uprostřed shoustnuvší tmy hořely svíce jasně jako za soumraku a vrhaly už na obličeje červenavé odlesky, a mnozí zpozorovali tento rychlý a neobyčejný přechod ze dne v noc — kdy stále ještě bylo poledne. Pocítil tmu i otec Vasilij, ale nechápal ji: podivně se mu zdálo, že je časné zimní jitro, kdy sám dlel s Bohem a jeden veliký a mocný cit dodával mu křídla jako ptáku, jako střele, bezvadně letící k cíli. A zachvěl se, nevida jako slepý, ale prohlížeje. Uvolnily svůj zběsilý běh tisíce různých, zcelených myšlenek, tisíce necelených citů: uvolnily — zastavily se — uztrnuly — okamžik strašné prázdnoty, usilovného pádu, smrti, — a pozvedlo se v hrudi něco ohromného, neočekávaně radostného, neočekávaně půvabného. Ještě tuho a těžce odbíjelo prvé údery na okamžik ztrnulé srdce,

a on už věděl. To je On! On, mohutný, všechno řešící cit, pán nad životem i smrtí, poroučející horám: sejděte s míst! — a sejdou s míst staré, hněvivé hory. Radost — radost! Dívá se na rakev, na kostel, na lidi, a chápe — všechno chápe oním zázračným proniknutím v hlubinu věcí, jaké bývá jen ve snu a beze stopy mizí s prvými paprsky světla. Tak tedy je! Hle, veliké rozluštění! Ó radost — radost — radost!

Hlasitě a chraptivě se směje — vidí polekaný obličej diakona, který varovně vztyčil prst, vidí shrbená záda lidí, kteří zaslechli jeho smích a rychle se v zástupu hemží jako červi, — a svírá ústa, jako provinilý školák.

„Nebudu!“ šeptá diakonovi a šílené nadšení srší světlem ze všech pórů jeho obličeje. I pláče, zakrývaje si obličej rukama.

„Kapky kdyby byly! Nějaké kapky kdyby byly, otče Vasiliji!“ roztržitě šeptá na ucho diakon a zoufale volá: „Ach, Hospodine, to není včas! Poslyšte, otče Vasiliji?“

Pop lehce odnímá od obličeje složené ruce a úkosem, za jich úkrytem, dívá se na diakona — diakon se zachvěje, po špičkách velkými kroky odchází stranou, navaluje se břichem na mřížku, hmatem nachází dveře a odchází.

„. . . Přijďte, poslední polibek dáme, bratří, zemřelému, blahoslavíce Boha, jenž v chudobě byl od zrození svého; kde jsou nyní příbuzní a přátelé; rozlučme se . . .“

V zástupu je vlnění. Někteří potají odcházejí, nevyměňujíce ani slova se zbylými, a už počíná býti volněji v ztemnělém kostele. Jen u černé rakve bezmluvně se strkají lidé, křižují se, naklánějí se k čemusi hroznému a odpornému a s trpícími obličeji odcházejí stranou. Loučí se s nebožtíkem vdova. Ona už věří, že je mrtev, — i zápach cítí, ale zamknuty jsou slzám její oči a není hlasu v jejím hrtanu. A děti se na ni dívají — čtyry páry mlčelivých očí.

A tu zpozorovali, že diakon roztržitě se prodírá zástupem, a otec Vasilij stojí na kazatelně a dívá se. A ti, kdo ho viděli v tomto okamžiku, navždy si vtiskli v pamět svou jeho neobyčejný obraz. Rukama se tak silně držel mřížky, že konečky prstů jeho pobělely jako u mrtvoly; vytáhl krk ku předu, celým tělem se přehnuv za mřížku, celý jedním ohromným pohledem se upial k onomu místu, kde stála vdova a děti. A podivno: jako by se kochal její nezměrnou mukou, tak veselý, tak jásavý, tak divoce radostný byl jeho upiatý pohled.

„Jaké rozloučení, ó bratři, jaký pláč, jaké štkaní v nastávající hodině; pojďte, líbejte toho, jenž málo s námi byl, odevzdán je rakvi, kamenem se pokrývá, do tmy se stěhuje, s mrtvými je pohřbíván a se všemi příbuznými a druhy se loučí. Jeho . . .“

„Ale přestaň přece, šílenče!“ zazněl s kazatelny sténající hlas. „Což nevidíš, že tu není mrtvých!“

A tu se stalo ono šílené a veliké, co s takovou hrůzou, tak záhadně očekávali všichni. Otec Vasilij odhodil zazvonivší dvířka a přes zástup, rozřezávaje pestrotu jejich obleků svým černým slavnostním

rouchem, zamířil k černé, mlčelivě očekávající rakvi. Zastavil se, zvedl velitelsky pravou ruku a rychle řekl rozkládajícímu se tělu:

„Tobě pravím, vstaň!“

Bylo zmatení, a hluk, a úpění, a výkřiky smrtelného úleku. V panickém strachu vrhli se lidé ke dveřím a změnili se v stádo: chytali se jeden druhého, vyhrožovali vyceněnými zuby, dusili se a řvali. I vylévali se ze dveří tak zvolna jako voda z převrhnuté láhve. Zůstali jen — předřikač žalmů, který upustil knihu, vdova s dětmi a Ivan Porfiryč. Tento pak díval se chvíli na popa — a utrhl se s místa a vřízl se do ohonu zástupu, strhnuv nové výkřiky hrůzy a hněvu.

Se světlým a laskavým úsměvem útrpnosti k jich nevěře a strachu, celý svítě mocí bezmezné víry, zvolal otec Vasilij po druhé se slavnostní a velitelskou prostotou:

„Pravím ti, vstaň!“

Ale nehybný byl nebožtík a věčné tajemství lhostejně chránily jeho sevřené rty. A ticho bylo. Ani zvuku v zpustlém kostele. Ale teď zvučně klepají po kamení rozptýlené polekané kroky: to odchází vdova a její děti. Za nimi klusem běží starý předříkávač žalmů, na okamžik se obrací u dveří, spráskne ruce — a znovu ticho. „Tak bude lépe: není mu dobře, takovému, vstávat před ženou a dětmi“ — rychle, mimochodem si myslí otec Vasilij, a praví po třetí, naposled, tiše a přísně:

„Semjone! Pravím ti, vstaň!“

Zvolna pouští ruku a čeká. Za oknem zaskřípěl někdo pískem, a zvuk byl tak blízký, jako by se v rakvi ozval. Pop čeká. Kroky zavzněly blíže, minuly okno, a umlkly. A ticho, a dlouhý bolestný vzdech. Kdo vzdychl? Pop sklání se k rakvi, v opuchlém beztvárném obličeji hledá hnutí života; poroučí očím: „Ale otevřte se přece!“ sklání se blíže, blíže, chápe se rukama ostrých krajů rakve, dotýká se téměř zmodralých rtů a dýchá v ně dechem života — a zapáchajícím, chladně sveřepým dechem smrti odpovídá mu zneklidněná mrtvola.

Pop mlčky odstupuje — a na okamžik vidí a chápe všechno. Cítí mrtvolný zápach: chápe, že lidé uprchli v strachu a že je v kostele jen on a nebožtík; vidí, že za okny je temno, ale nechápe proč, a odvrací se. Mihá se vzpomínání na něco úžasně vzdáleného, na jakýsi jarní smích, zavzněvší kdysi a umlknuvší. Vzpomíná na vichřici. Zvon a vichřici. I na nehybnou masku idiota. Jsou dva — jsou dva — jsou dva . . .

A znovu všechno mizí. Pohaslé oči rozhořívají se chladným sršícím světlem, žilnaté tělo naplňuje se pocitem síly a železné pevnosti. A schovav oči pod kamennou klenbou obočí, mluví klidně, klidně — tiše, tiše; jako by se bál někoho probudit:

„Ty mne chceš oklamat?“

A mlčí, sklopiv oči, jako by očekával odpověď. A znovu mluví tiše — tiše, s onou zlověstnou výrazností bouře, když už všechna příroda je v její moci, ale ona váhá a panovačně — něžně vznáší ve vzduchu chmýří.

„Tak proč jsem věřil?

Tak proč Jsi mi dal lásku k lidem, i lítost — aby ses mi smál?

Tak proč Jsi mne po celý můj život držel v zajetí — v otroctví — v okovech? Ani myšlenky volné! Ani citu! Ani vzdechu! Všechno jen Tebou, všechno pro Tebe. Jen Ty! Nu, zjev se — čekám."

A v pose hrdého smíru čeká odpověď — sám před černou, svéřepě jásající rakví, sám před hrozným obličejem neobjatelného a vznešeného ticha. Sám. Nehybnými ostřími vnikají v mlhu světla svící a kdesi daleko prozpěvuje vichřice, vzdalujíc se: jsou dva — jsou dva . . . Je ticho.

„Nechceš?" ptá se stále tak tiše a smírně, i náhle křičí zběsilým křikem, vypuluje oči, dodávaje obličeji onu hroznou otevřenost výrazu, jaký je vlastní šílencům a lidem hluboce spícím. Křičí, zahlušuje křikem hrozné ticho a poslední úžas umírající lidské duše.

„Ty musíš! — Dej mu život! Vem jiným a jemu dej! Prosím." Obrací se k mlčelivě se rozkládajícímu tělu a poroučí s hněvem, s opovržením:

„Ty! Pros Ho! Pros."

A křičí svatokrádežně, šíleně:

„On nepotřebuje ráje. Zde jsou jeho děti. Budou volat: ‚otče.' A on řekne: ‚sejmi s hlavy mé věnec nebeský, neboť tam — tam smetím a blátem pokrývají hlavy mých dětí.' On řekne! On řekne!"

Zlobně třese černou těžkou rakví a křičí:

„Ale mluv přece, ty — prokleté maso!"

Dívá se udiveně, ostře — a v němém úžase se vrhá zpět, vymrštiv k obraně napiaté ruce. V rakvi není Semjona. V rakvi není mrtvoly. Tam leží idiot. Zachytiv se hubenými prsty okraje rakve, lehce nazvednuv znetvořenou hlavu, úkosem se dívá na popa přimhouřenýma očima — a okolo vzhůru obrácených nozder, okolo ohromných semknutých úst vine se mlčelivý, rodící se smích. Mlčí a dívá se, a zvolna se nachyluje z rakve — nevýslovně hrozný v nepostižném splynutí věčného života a věčné smrti.

„Zpět!" křičí otec Vasilij, a hlava jeho nabývá ohromných rozměrů zježenými vlasy. „Zpět!"

A znovu nehybná mrtvola. A znovu idiot. A tak v příšerné hře šíleně se dvojí hnijící massa a dýchá úžasem. A v divokém hněvu chroptí:

„Polekati! Tak takhle . . ."

Ale slov jeho není slyšet. Náhle, planouc oslepitelným světlem, až do uší se prodírá nehybná maska a smích, podobný hromu, naplňuje všechen tichý kostel. Rachotí, rozdrcuje kamenné klenby, vrhá kameny a strašným hukotem svým obklopuje osamělého člověka.

Otec Vasilij otvírá oslepené oči, zvedá hlavu vzhůru a vidí: padá všechno. Zvolna a těžce se kloní a k sobě blíží stěny, sklouzají klenby, bezhlučně se řítí vysoká kupole, houpe se a hroutí se podlaha — v samých základech svých se řítí a padá svět.

A tu s divokým řevem běží ke dveřím. Ale nenalézá jich i pobíhá, a tluče se o stěny, o ostré kamenné rohy — a řve. Dveře se náhle otevřely, a on padá na podlahu, radostně vyskakuje a — něčí chvějící se pevné ruce ho objímají a drží. Pop se zmítá a piští, vysvobodiv ruku železnou silou, bije do hlavy předříkávače žalmů, který se ho pokouší zadržet, a odhodiv nohou tělo, vyskakuje ven.

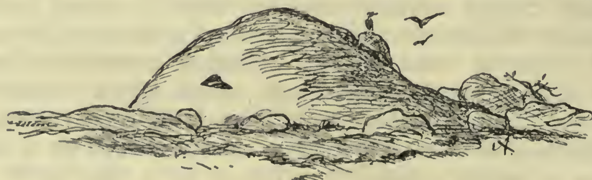
Obloha zachvácena je ohněm. V něm se rojí a divoce se zmítají rozervané mraky a vší svou gigantskou massou padají na otřásanou zemi — v samých základech svých se řítí svět. A odtamtud z ohnivého vířícího chaosu ozývá se hromu podobný smích a třesk a výkřiky divokého veselí. Na západě se ještě světlí modrý proužek, a zadýchán běží k němu. Nohy jeho se pletou v dlouhé říze po kolena, padá, svíjí se na zemi, okrvavený, strašný, a znovu běží. Cesta je bezlidná jako v noci — ani u domů, ani v oknech není jednoho člověka, ani jedné živé bytosti: ani zvířete, ani ptáků.

„Všichni zemřeli!“ míhá se poslední myšlenka. Vybíhá za ves na širokou válcovanou cestu. Nad hlavou jeho černý vířící mrak vrhá ku předu tři dlouhé odnože, jako tři chtivě zahnuté drápy: v zadu cosi nejasně a hrozně vře — v samých základech svých se řítí svět.

Daleko v předu vracejí se na voze ze Znamenska mužík a dvě ženy. Oni vidí rychle utíkajícího černého člověka, na vteřinu se zastavují — ale poznavše popa, bijí koně a tryskem ujíždějí. Vůz poskakuje na kolejích, dvěma koly se zvedá do vzduchu, ale tři mlčeliví sehnutí lidé, zachváceni hrůzou, zoufale bičují koně a ujíždějí a ujíždějí.

* *
*

Otec Vasilij upadl tři versty od vsi, uprostřed široké a ujezděné cesty. Upadl na znak, hubeným obličejem do silničního šedého prachu, smletého koly, zdupaného nohama lidí i zvířat. A ve své pose zachoval usilovnost běhu: bledé, mrtvé ruce táhly se ku předu, noha zvrtla se pod tělo, druhá, v staré sešlapané botě s prodřenou podrážkou, dlouhá, rovná, žilnatá, vržena byla do zadu napiatě a rovně — jako by i mrtvý dále utíkal.

Švališarští ubytovatelé.

[illegible]

E. Sokol:

Rybník.

(Pokračování.)

Rodiče Vášovi byli nepoměrně staří. Sešli se pozdě, ač se velmi brzo znali a k sobě přilnuli. On byl nervosně čilý člověk, života a práce i ruchu chtivý, jenž kolem sebe vše zviřoval a ve svůj vír poutal, ale byl pro svoje řemeslo chud, aby se mohl na vlastní nohy postavit; byl strojním zámečníkem, strojníkem, jak říkal, a nechtěl začít jakés příštipkářství, z něhož není vzrůstu. Proto měl své děvče rád a říkal: „Čekej! Že to tak s námi nezůstane, za to ti ručím; a až budu moci, uvidíš, že ti připravím dobrý život."

A Klára čekala. Byla k tomu jaksi stvořena: tichá v sobě i na venek a houževnatá v práci i cítění a myšlení; nebyla z těch, jež vzplávají k činům, ale vytrvale rovnoměrně šla. Milovala prudkého hocha stejně, když doma pracovala, i když ji pak večer obchytil a zlíbal. Ráda mu to dovolila, ale přece byla raději, když pak přišly hovory místo výbuchů, když mohla tiše vedle něho pobýt, poslouchat a věřit mu; věřila mu jako evangeliu; stál nad ní rozumem a nebyl domýšliv na to, ba ani o tom nevěděl, proto mu věřila.

Láska jejich trvala, ale jeho prostředky jenom zvolna rostly, a tak plynula léta, láska se ponenáhlu měnila ve sdílné a nerozdílné přátelství, jemuž se město skoro už zapomínalo usmívat, jak mu zvyklo. A najednou přece skončilo sňatkem a překvapilo kde koho.

Starý mistr zemřel, děti byly ve světě, chtěly peníze místo živnosti a Prus jim mohl dát aspoň tolik, že nehledaly lepšího kupce a slíbily mu počkat. Tak se stal rázem svým člověkem, a do měsíce byla pak svatba; vždyť bylo dávno vše k ní hotovo. Jemu bylo dvaačtyřicet, jí pětatřicet, ale jim se to nezdálo naprosto podivno. Celý rozdíl pro ně byl, že se jen do jedné světnice přestěhovali a dali pak život dětem, o nichž posud jenom mluvívali, chystajíce jim vytrvale budoucnost.

Váša byl první, Klárka po něm. Potrápili je drobci, jak náleží, ale staří-mladí manželé rádi snášeli, ba měli z toho i svou radost někdy, když vzpomněli, jak čekali a přece se jich dočkali. Vypiplali a rozmazlovali je až poněkud, zvláště Vášu, při němž ještě byli dětem tak zcela nezvyklí.

Ale byl také Vašík děcko až radost. Obličejíček nevelký, buclatý a milý, oči modré, brzo běhal, brzo mluvil — a jak roztomile žuchlal slova i odposlouchané moudré jejich řeči! Chytrý byl a ke všemu nadaný: již před školou četl, psal, počítal, maloval a zpíval, v dílně z měkkého drátu mašiny strojil všem na podiv. Ale neklidný a vzrušivý byl po otci; lehko se dráždil k zlosti, lehko k úsměvu a ještě lehčeji k výsměchu, což však bylo zapomenuto v roztomilostech, jež nakupil a jež byly pečlivě sbírány a pamatovány. Na obecné škole byl vždy nejlepší a zprvu i na gymnasiu, ale pak, když příliš snadno ovládl vše a nasbíral látky i úsudků nad svůj věk, zhoršil se; ne snad věděním, naprosto ne, ale k některým předmětům se choval přehlíživě, zvlášť k náboženství, k dějepisu a češtině; poněvadž pak despekt dával při zkoušení a při každé příležitosti na jevo, zhoršil se nevyhnutelně. Ale nic si z toho nedělal, ba přesvědčil i otce, že má pravdu.

Otec vůbec k němu později přilnul prazvláštní láskou, v níž bylo pomíšeno otcovství s touhou po uznání autority, a zase kamarádství, dovolující víc svobody, než se s autoritou srovnávalo. To když již mohl rozpřádat s hochem vážné diskursy, které měl odjakživa rád a v nichž byl neúnavně temperamentní. Neměl kdy, aby mnoho četl, ale bystře viděl, slyšel, myslil a rád vše hovorem ujasňoval, tak že byl ve svém kruhu myšlenkovém vším bezpečen a do jiných světů snadno a rád vnikal, hotov sice leccos uznati, ale nesleviti při tom se svého stanoviska nic.

Dával-li Vášovi peníze na knihy, činil to vždy u vědomí, že v každé najde jeho prostřednictvím nového člověka, od něhož lze leccos zvědět a s nímž možno pohovořit, podebatovat a popříti se. S toho stanoviska nenamítal ničeho ani proti koupi a četbě knih, se kterými naprosto nemohl souhlasit, a nedal se ani matkou v tom zviklat, jež říkávala, že z přílišného čtení a mudrování nikdy dobré nevzejde. Také přehlížel, že hoch se s lecčím stotožňuje, čemu on odpíral; připadalo mu, že je to jen pro možnost debaty, že smýšlení přece nemůže být jiného než on, jeho otec.

Tak se naplnila Vášova hlava vším možným, daleko dospělejším, než byla jeho léta, která v něm pod nánosem přece jenom udržovala něco nezrale dětinného.

Proto právě se dosud vždy shodli s otcem, jenž na konec debat pochopil jakýsi rozdíl, a třeba že byl v ohni, povolil u vědomí své vyspělosti.

Tentokráte se jim posud neudálo rozhovořit se. Váša uhýbal. I na Boží Hod, když přišel ze schůzky u Marka rozladěn. — „Šosáctvím," říkal si, nevěda dobře, že vlastně pro nepřítomnost Eminu. Kdyby to byl poznal, byl by se ze studu rozzuřil ještě víc.

I sympatisoval pojednou s Marchanem, v němž vycítil nepřítele všech, silného a nebezpečného, a ničitele jejich. „Je lhostejno proč, ale je dobře, že je hubí," pravil si, „plní bezděky úkol průkopníka. Sebranku je vůbec nutno hubit, je jí příliš mnoho. A k tomu se chystali oni, mluvkové zbabělí!"

Takový došel domů. Vše ho bodalo a štvalo; byl popuzen, že na něho již čekali s obědem, že tedy bude musit sbírat jakous omluvu; a když byl přijat mlčky, našla si nakvašenost pramen zase v přílišném mlčení, v němž se mu zdála číhat jiná nepříjemnost.

Otec mlčel prostě proto, že přemýšlel, jak by začal prvý ze svých privilegovaných hovorů, matka vůbec málo mluvila, nejméně již, mlčel-li muž; a Klárka byla po ní.

K začátku se nemohl otec nějak dostat. Začít prostě výslech, zdálo se mu nevhodno, když se podíval na Vášovu příliš již dospělou tvář. Čekal, že snad sám začne něco, a teprve, když viděl, že se nedočká, že se Váša chystá k odchodu, poptal se nerozhodně po knihách.

„Knihy!“ odbroukl nevlídně, „mohl byste toho nechat. Připadá mi to, jako byste chtěl vědět, neutratil-li jsem vašich peněz jinak.“

„A kdyby?“ mínil otec.

„Mohl bych vám napovídat a nalhat cokoliv. Nečtete to, co poznáte?“

Matka se zhrozila. „Takhle mluvit s tatínkem! Jako by on nepoznal! A potom ten způsob. To je proti pánu bohu.“

„Není,“ uťal.

„Jak to mluvíš?“ rozhorlovala se.

„Co pak je nějaký pán bůh?“

Matka se pokřižovala žalostně. „To je z knih, tatínku, to je z knih! Vždycky jsem ti říkala, že jenom nedobré z toho pojde, a nevěřils. Vidíš! Tu to máš! Ale je to z přílišné dobroty a shovívavosti, neměla jsem to trpět tobě a ty jemu. Teď i Klárka má poslouchat takové bohaprázdnosti; ale to přece jenom nedovolím. Jdi, Klárko!“

Váša zlostně netrpěliv čekal konce. Nezdržel se teď, aby si neulevil, že prý by Klárce neškodilo poslouchat, aby měla hlavu plnější. Ta se dala do pláče, aby ji maminka nevyháněla, že mu beztoho nevěří, ale nepomohlo, musila do vedlejší světnice.

Tatík dosud poslouchal. Jej nerozčiloval nevraživý tón, protože hledal, kde by mohl navázat rozprávku. Ale teď se mu zdálo sporu právě dost, i vložil se, což stačilo, aby ovládl pole.

„Tak tedy tak,“ pravil rozšafně a věcně, „moc toho bylo najednou; o všem nelze, ale — kde pak jsi tedy zvěděl, že není boha, co? Ze které pak učené knihy?“

„Ze sebe,“ odvrátil se mrzutě Váša, vida, že neušel. A řekl si, že ne nadarmo čekal nepříjemnost.

„Ze sebe? Velká moudrost! A co pak tedy je?“ pokýval ironicky hlavou a podráždil tak synka k odpovědi.

„Nic!“

„Tak. Po smrti —“

„Nic!“

„A zákon života?“

„Zvyk hlouposti. Tomu se říká bůh.“

„Hm. A což kdyby všichni lidé tedy zmoudřeli, příkladně jako ty?“

„Nebylo by boha.“

„A zákon ovšem také ne.“

„Je mi ho třeba?“

„Kdež pak!“ pokračoval otec výbojněji. „Jednomu je vždy dobře, je-li mimo zákon, jen když ostatní poslouchají. Ale to ses měl narodit jinde, ne u nás; u nás jsi na to krátký!“

„Ne,“ obrátil se Váša rozčilen, „nejsem! Mohu, co chci, protože mi po nikom nic není, a nikomu zas po mně. Tu svobodu má každý, a nedám si ji vzít.“

„Tak? Po nikom nic?“ rozohnil se i otec, jenž byl tím dotčen, ve svém ustáleném světě. „Toho nejsem přítel, synku, rozumíš? Jsme tu všichni pro sebe a musíme být k sobě. A aby to šlo podle pravdy, dal nám bůh do srdce zákony. Tak tomu rozumíme my. Není to z knih, ale také ne z naší hlavy, je to starší nás, a proto rozumnější. Hlava nám leckomu pobělela, ani sečky v ní leckdo nemáme, ale takhle sahat na všecko si netroufáme; ne že by nebylo kuráže, ale že bychom byli proti pravdě.“

Matka poslouchala nábožně a tiše zavolala Klárku zpět. Když domluvil, přichválila mu, tak že je to v pořádku, a dcerce připomenula, to aby si pamatovala; ale již tu měla zase ironickou poznámku Vášovu, aby prý ji darmo nekazila. Teď se zvedl však otec. Byl opravdu dotčen Vášovým tónem, neboť neplatil jemu, ale matce. Syn pokrčil jen rameny a odvrátil se zase. Matka zanaříkala, kam že to teď děti jdou, kam že to dospěje, když proti bohu, zákonu, ba i vlastním rodičům začínají, a zase odváděla Klárku, trpělivě poslouchající a poddávající se.

Otec se odmlčel. Bylo mu, jak by se v mlčení snášela měkčí a smírnější nálada na všecky, i vyčkával, aby uhladil spor. „Vidiš, o tom jsi nemyslil,“ pravil volně, „i to je kus zákona: rodiče a děti. Není-li boha a řádu, není ani rodiny; a náš poměr, co by byl?“

Váša mlčel. To zase rozčililo matku, vždyť to mluvil tatínek! A jak mluvil! Ale syn se mrzutě bránil, že je marno mluvit, že to dosud vždy ke stejným koncům došlo, že se nikdy neshodli a neshodnou. Jak by byl oleje do ohně nalil. „A toto!“ hájila si matka svoje evangelium, „neshodnou! Je toho třeba? Nás nepředěláš, to je v pořádku, ale sebe máš změnit!“

„Podle vás?“

„Slyšíš, tatínku? No, dočkali jsme se pěkného vděku. Proto jsme si ho skoro vymodlili, proto jsme se léta na sebe načekali, aby se nám vysmál, místo co by nás na rukou nosil, že jsme mu život dali a opatřili. Ale tak je to. Moc dobří jsme byli, netrestali, a bůh nás za přílišnou lásku trestá.“

Vášovi se stával žalostivý matčin tón nesnesitelným. Mučil ho přímo. I propukl drsně: „Mami, prosím vás, víte, že to nesnesu!“

„Proč tedy napřed vždy hryzeš?“ vložil se otec. „Nemusilo být peklo.“

„U nás je vždycky peklo, sotva promluvím. Nechme toho, pusťte mne pryč, budete mít hned pokoj.“

„Ne, hochu, teď mluv, když jsi všecky podráždil a poranil; nauč se hledat i slova nápravy, máš-li zlá tak příliš pohotově.“

Váša se zahryzl do rtů. Mlčel a mlčel zas, ale když opět se dotkl otec jakés jeho povinnosti, nezdržel se. Ostatně cítil, že musí něco zas „skončit“, protože příliš mnoho neklidu a zjitření se v něm nahromadilo dnes.

„Jaké povinnosti? když tomu chcete. Kdo mi je uložil, a kdy jsem je přijal?“

„Když jsme ti dali život!“ zatvrdil se otec.

„Prosil jsem se vás oň? Možná, že o celý ten krásný život nestojím.“

Matka vyděšena se uchytila mužova ramena. I on byl zaražen. Toho nečekal.

„Ani to nic není, že jsme tě vychovali?“ pravil pak nejistě.

„To byla vaše povinnost.“

Otec rozčilen zrudnul. Tu již přestávala proň možnost domluvy, tu najednou ucítil, že mu dítě sahá po jeho právech, a náhlý, jak již byl, když přestal debatovat a začal bojovat, vykřikl:

„My tedy máme povinnost!? A kdo nám ji uložil?“

„Váš bůh.“

„Co je ti po něm, neznáš-li ho, co? Nedovolávej se ho, aby tě nestrestal. Měl jsem tě sviním pohodit podle tvého zákona; byly by ztloustly a užitek daly, a takhle —“

Zalapal po slově a po dechu. Vypovědělo mu obé. Matka vykřikla, za ruce ho ujala a táhla pryč, nenalézajíc jiného uklidnění než žalostivé „tatínku, tatínku.“

Váša zbledl a náhle prudce vyběhl. Klárka ho venku zastavila všecka ustrašena a chvějící se, ale vytrhl se jí; proč prý ho štvali? Zmizel.

Ve světnici zůstali staří se svým neštěstím. Otec se rozčiloval dál; nemohlť tak náhle ustati, jak začal.

„Pročs na mě čekala?“ vyčítal ženě. „Toto — to je zvrhlík. To ani není náš, ale jakýsi čertův panchart.“

Od něho snesla i to. Neslyšela ani, co mluví, ale že je posud zprchlivělý, až se oň strachovala: „Tatínku,“ tišila ho, „tatínku.“ Ale neustával.

„Bylo nám třeba párat se s ním? Já hlupák jsem noci probděl, když jsi nemohla; převinoval jsem, a kdybych byl mohl, snad bych ho byl i kojil — a toto. Proč jsme se jen poznali? Čert mi tě byl dlužen. To aby už člověk opravdu nevěřil, že je pán bůh na světě.“

„Nech toho, tatínku, zapomeň,“ přitulila se k němu. „Tolik jsme spolu přetrpěli a myslili jsme, že máme již vše za sebou. No, pán bůh nechtěl. Ale, tati, bereš si to příliš k srdci, tatínku. Ještě mi tě o zdraví připraví! Co bych si tu počala? Zas bych měla žít sama, bez tebe, tati?“

Klárka se tiše vploužila do světnice a přitulila se k nim také. „On to tak nemyslil, mami,“ zašeptala smířlivě, „znám ho.“

„Ty tomu rozumíš!“ utrhl se otec zase. „Ale vem si z něho příklad. My nejsme nic, nemusíš na nás dbát, není to tvá povinnost; všecko jen my.“

Klárka se smutně bránila.

„No, ještě se ty pohněvej,“ zabroukal, hladě jí vlas.

„Nezlobte se naň příliš, tati, on to nazná,“ přimlouvala se již zase, a matka, aby jeho hněv zcela ztišila, přidala: „Strhneš ho ze studií, aby viděl! Hned bude jinaký.“

Otec se na ni zaražen ohlédl, vyvinul se jí a mlčky se rozchodil pokojem.

Obě ztichly, a znajíce ho již, vytratily se za chvíli, aby byl zcela nerušen.

Minulo asi čtvrt hodiny, když otevřel dveře do jejich světnice a hlasem již ztichlým se zeptal: „Na požehnání nepůjdete?“

Byly již připraveny, ale postávaly čekajíce ještě něco.

„Víš, mami,“ pravil po chvíli, „má, myslím, náturu po mně. Jsem divoch trochu.“

„No ano, ale máš právo na to,“ mínila nejistě matka.

„On je zase ještě kluk nerozumná.“

„Ještě se ho zastávej.“

„Ale ne, to jen tak. Ostatně, pomodlete se, aby mu to brzo v hlavě vykvasilo. Snad je přece pán bůh na světě. Já bych dnes dobře nemohl. Jděte. Stavím se trochu na jinou řeč.“

Rozešli se. Matka již ani slova nepřidala. Byla ráda, že se muž usmířil, že snad nebude vojny mezi nimi, ač se do ní prve na oko vemlouvala. —

Váša vyběhl na ulici do sněhu, jenž velikými vločkami vířil ve větru. Namířil ven z města, netouže setkat se s někým. Sníh mu hnal do tváře, ale nedbal toho; skloněn hnal se proti němu, rád, že ho chladné měkké nárazy oslepují chvílemi a dávají mu aspoň na okamžik zapomenout. Cítilť sice uspokojení, že dokonal, co jednou musilo být ujasněno mezi ním a rodiči; ale když vzpomněl slov, otcovy a matčiny tváře, zas mu jich bylo líto, a ten vnitřní spor ho dráždil právě jako ony vnější. Tak šel až na kopec na míšeňské silnici.

Byl unaven i obrátil se. Vítr ho popoháněl a dával volný pohled i oddech. Postával, když vítr ulehl. V jednu takovou chvíli se mu zdálo, že slyší znění zvonů, ale zaniklo hned, a nevšimnul si. Když po druhé zazněly v utišení, řekl si: „Požehnání. Žitavský pán bůh se dívá na svoje stádko. Nevelké asi, protože většina miluje plný žlab nad něho.“ Vyvstal mu před zraky obraz kruhového kostela a pohled do něho shora s kůru, kde za starými varhanami rovněž starý Flum mašličkuje nápěv v každém začátku i konci přepodivnými starodávnými náběhy a mordenty. Hlavy jsou skloněny před zlatem ozářeného oltáře za dýmným oblakem. Zpívají, pak do prsou se bijí, dlouhou monotonní litanii recitují, a rytmicky se kloní i vzpřimují při jakýchsi

odstavcích, což pěkně působí v tom roztřídění mužů, žen a dětí. Pravé popředí je nejpestřejší, tam jsou slečny. Zcela pěkně to má starý pán bůh zřízeno! Jest-li pak i Emča s nimi odříkává? —

Pro ni opustil obrázek. Zatoužil ji uvidět a promluvit s ní, nějak setřít ráno „a všecky ty osloviny".

Vracel se tedy. Napadlo mu, že snad to již zvonili konec, že budou všichni již rozprchlí a ona zas doma, kam za ní nepůjde. I zrychlil krok.

Došel ještě včas. Davy se právě vyhrnuly z kostela. Mládenci nejdříve, ti stávali nejblíže dveřím, přicházeliť poslední; všichni skoro se skupili při vchodu, dávajíce proudu projít mezi sebou; čekali na ty, jež — nejpestřejší — stály blízko oltáře. Pak se již trhali, mísili se v ně a v drobných skupinkách se rozcházeli městem.

I Ema vyšla s Klárkou a ještě dvěma, k nimž hned se připojil Kvarda, Tomeš Marchan a Zícha.

Váša se ušklíbl sdružení, ale vykročil jim vstříc a poněkud rozpačitě se přidal. Ema naň nesměle pohlédla a nepromluvila.

Jižjiž ho podráždění hnalo k jakés ironii, ale když se na ni zadíval, přemohl se. Chytal a pohazoval míč všedního hovoru a žertu, až se mu podařilo dohodit jej jednou jí. Přijala s úsměvem. Od té chvíle šli již spolu. Oddělili se od ostatních a šli znovu ulicí, kterou Váša již jednou proběhl.

Zprvu plynul jich hovor lehce a čeřil se vlnkami krátkých úsměvů, pak, když vyšli za město, zahleděli se v krásu ponuré zimy. Ji to zaujalo, a on se poddal.

Vánice ustala. Trhané a kusé mraky valily se těžce po obloze a spouštěly jen tu a tam sněžnou záplavu. Bylo vidět na obzoru v pravo, jak padá hustě a spojuje oblohu i zemi modře popelavou stěnou, za městem vzrostl jen úzký prohnutý sloup od mraků k zemi, jinde bylo na chvíli čisto.

Bílá pláň ležela od nich do pozadí, hladká a netknutá až k nádražní aleji a k dědině, patrné víc metlami holých počernalých stromů než hmotou domků, bíle splývajících někde s krajem. Stromy a ptáci vůbec byli jedinou zdobou plochy; stromy stály výrazně jak žaponská neperspektivná kresba na bílém podkladu. A oko, naplněné jejich krásou, bylo ihned ochotno na všem zapomínat rozměrů a přijímat stylisovaně i vránu vznášející se rozpjatě k silnici, i několik skvrn trpělčích.

Dívali se tomu mlčky.

Pak přišel i na ně sníh; zprvu řídce, pak hustěji a hustěji, až vločky splývaly v čáry, jimiž se naplnil veškeren prostor. I to se Emě líbilo; rozšťastnělá, že našla Vášu přece, jak ho znávala, a že se mu mohla přiblížit, hovořila bez ustání. Vše malovala, na vše upozorňovala a vše naplňovala svými poznámkami, ani si nevšímajíc, jak Váša mlkne znenáhla a přestává zase být, jak ji těšil.

Měnil se opravdu. Zazdálo se mu v kterési větě, že zaslechl spád hlasu jako u Dvořáka, a v tomže okamžiku byl zas podrážděn. Již žádný obraz se mu nezdál dost její; na jednom vyciťoval přílišnou

mužskost, na jiném literárnost, na třetím kantorství — a vše mu bylo otráveno pojednou. Ještě sem tam prohodil slovo, chtěje se usilovně ubránit a přesvědčit o opaku, ale nebyl s to. Proč stále mluví o kráse? Dnes posud jiného neviděla a nemyslila — rozčiloval se. Přeslechl její otázku.

Všimnula si ho a s úžasem poznala, jak daleko již zase jsou od sebe. Zesmutněla a zeptala se. A on se přiznal.

„Proč?“ otázala se. „Proč se na mne stále hněváš?“

„Pro něho!“ křikl.

„Ale vždyť jsem ani slovem ani myšlenkou o něho nezavadila; vždyť — jsem ráda, Vášo, že jsem s tebou.“

„A přece ho z tebe cítím v každém slově a hnutí.“

Vzdychla si. „Jak ti mám dokázat, že se mýlíš? Vážím si ho, nemohu ho mít nerada jako ty, protože ho lépe znám, ale — — tebe mám ráda, Vášo,“ zašeptla.

„Jeho očima, jeho duší,“ roztrpčoval se. „Máš mě ráda, jak on mne vymaloval a vyložil, máš mě ráda jen slovy ještě, ale — ale — Nesnesu ho prostě, nenávidím ho — protože ho máš ráda. Ano, ano, ano. Nebraň se, nic mi nedokážeš. Jeho, ne mě máš ráda — a já nemám býti tak nešťasten!“

Zaplakala.

„Vášo!“

„Vyzvu ho!“ vybuchl, „buď on nebo já.“

„Vášo,“ vzlykala.

Ale nesešli se již. I v pláči cítil, že ne o lásku, ale o něho, proklatého, pláče. Byl by nejraději utekl přes pole na nádraží a nevrátil se již.

Zatím co Váša trpěl první velikou dětskou bolestí, Žitava sama drásala staré svoje rány.

Marchan přesídlil z pošty na zámek.

Popudilo to kde koho, ba jako obyčejně — samo o sobě maličkost — víc než minulé strasti. Ty se dotkly jen předměstí, ale ono zasáhlo všecky; ony bolely, ale toto uráželo. Jeho společníci odplivli, Kvarda přidal jízlivou poznámku a potají se mrzel, že prohloupil a dal se odbýt nějakým tím trpkým grošem z nové silnice, která je ještě u boha a v Marchanově milosti, co on bude nejen hrabat, ale i pyšnit se na zámku. Vrchnost lecjaká! Židovská! Mohli tam být spolu.

Lhota vřela, Cigánov vybuchoval nenávistí. Roháč se dopídil mecenáše a od té chvíle stál s ukazovákem zdviženým a neustával v nejvášnivějším, aristokraticky revolučním kázání o plebejské lichvě, o úpadku vlády a blížícím se rozvratu, a také o obci a věžních hodinách, jež opravdu se zhrozily smutných časů a občas stály, občas střečkovaly.

Smál se mecenáš, pokud starý šlechtic sionský stál a kymácel hlavou, jejíž dlouhé šediny vzadu zapomněly lpěti na lysině a poletovaly jako dlouhý kaftan dole, smál se kde kdo kol, ale vztekle, neboť kromě nadávek a smíchu nebylo jiné zbraně. V jiné hospodě se zpíjel starý Voral, a nebyl bez posluchačů a pomocníků, neboť

přišli někteří od starého správce a přinesli jeho řeči, hořké ponížením a lítostí; řeči se měnily a rozpalovaly hlavy, jež beztak hořet chtěly. I v měšťanských hospodách bylo jako v úle před vzrojením. Styděli se přímo páni sousedé a byli by se mnozí s ďáblem spřáhli, aby takovou pohanu se sebe smyli. Ničím jiným než zpupným políčkem jim nebylo Marchanovo panštění. Dokud dřel, vyssával, panoval mezi nimi, byl jim snesitelný, ale aby směl dělat ze sebe milostivou vrchnost —?! Ďábel však nepřicházel v rozhodný okamžik, i pili a bili do stolů, aby zahlušili těžkost srdce, když ji sejmout nemohli.

U Varhálků bylo nejjedovatěji. Buk se chytil s Kolářem a Kohoutem; on jediný byl obhájcem statu quo, neboť prozřetelnost boží prý dobře ví, co být má. A snesl hrdinně výsměch všech i kostelnické špičky; neustoupil a zvítězil, neboť vydržel nejdéle se svým pathosem, umluvil souchotivého Koláře a těžkopádného pantátu; utekli od něho konečně o stůl dál, a vztek jejich byl dvojnásobný.

V koutě seděl Řehák. Vrátil se z vězení a ostýchal se trochu mezi sousedy. Jediný Sehnal k němu přisedl, bledý, rozcuchaný, a těkaje nejistě pohledem po okolí, vyprávěl mu o Marchanových toulkách v podradniční uličce. Řehák chápal a zuřivě pil. Bezuzdně žárlil na svou ženu a na Marchana. Myšlenka na to byla mu ve vězení horším trestem než potupa před sousedy. Myslil na to dnem i nocí. Teď se v něm hromadila zuřivost. Poslouchal a pil. Nemohl jiného; ruka by byla chtěla vraždit, i musila něco svírat; tak nespouštěl sklenici a pil a pil. Pak náhle ji pustil, chytil se stolu, aby se zvedl. Sehnal viděl, jak pracuje k výbuchu. Ale výbuch nenastal v hospodě. Řehák bez čepice, bez kabátu, mumlaje nesmyslně, vyrazil prudkou, přímou chůzí opilých ven. Sehnal ho sledoval, ale zklamán se odvrátil, když ho viděl mířit k domovu. Byl by ho raději poslal na zámek. Řehák vpadl do dílny a uchytil dlouhý knejp. Tu poprvé pocítil nejistotu postavení. Svět se s ním zakolísal a zavířil, že musil vším tělem nalehnout na zeď. „Ženo!“ křikl, „ženo!“ Neozval se nikdo. „Ženo!“ vzkypěl a odstoupil. Opět nikoho. Vzteklá pěna mu nasedla v koutcích úst. Vyřítil se do kuchyně, do jizby a zkrvavělýma očima hledal. Marně. Dům byl vymřelý, prázdný; i vrazil do světnice a strhal peřiny s jejího lože, bodal a trhal, chroptě kletby do rozletlého peří, do hadrů, slámy. Konečně jako beze smyslů svalil se do spousty na zemi. Knejp odletěl, on zasténal. Síly ho opustily. Usnul mdlobně.

Štěstí měla jeho žena, že ani kostel nezůstal netknut všeobecným jitřením a zdržel ji dlouho po požehnání.

Spolek sv. Josefa, vlastně jen jeho ženy zůstaly po požehnání v kostele a mnoho venkovských s nimi. Modlily se. Pak přišel páter Rudolf a v nastávajícím šeru, plném ještě modravých dýmů kadidla, jež chladnouce voní umrlčinou, v tom polotemnu mluvil o nebi a pekle, o příchodu Kristově, aby zahubil antikrista.

Hlas jeho od tlumených tónů stoupal a stoupal, až dospěl v úžasné gradaci bouřlivého rytmu a zvuku, tak že ztichlé stěny byly

plny neustávajících ozvuků; slova splývala a pokrývala se vzájemně a svou vášnivou hutností omámila schýlené duše žen.

Když skončil a odešel, nikdo se nehnul. Tkvěly ztrnulýma očima na mdlém lesku oltářního zlata, až kterási ze stařen začala růženec. Růžence hrčely chvějně v rukou i ústech. Chrám se plnil šerem, a zchladlá vůně kadidla se rozlézala z presbytáře dolů. Vše by bylo uspávalo, utišovalo, i občasné pokašlání a přešlápnutí zazvonivší o dlažbu, kdyby kterýs hlas v popředí příliš vroucně nebyl nesl nekonečnost opakujících se desátků a zdrávasů.

To Pavlova matka klečela před stupněm presbytáře, vyhlížela horečkou spálenýma očima k tabernakulu a k věčnému světlu, zelenavě kmitajícímu v lampě. Tiskla růženec k hrudi a všecka se chvěla, vyslovujíc desetkrát tutéž větu; toužila, aby rozvroucnění ji proniklo a duši vzneslo k oltáři božímu a k němu, kdes nad klenbou skrytému. Ona jediná se neskláněla, hleděla přímo k němu a přímo k němu volala, zapomínajíc již obsahu, ztělesňujíc se všecka jen v přízvuku, jenž jediný byl s to, aby ji vyslovil. V očích se jí mísily barvy obrazů, umírající v přítmí, zpopelavělé mráčky, bloudící dosud ve světlejších sloupech paprsků, jež tekly kulatými okny do chrámu; vše se měnilo v nic, v mlhu, nad níž byl on.

Vstala, nevyčkavši konce. Ženy kol vzhlédly k ní, jak se obracela a ruce rozepiala do chrámu.

Růženec utichl, vzadu se chtěli zvedat k odchodu, ale Dvořáková k nim zavolala a přikovala je k zemi.

„Antikrist se blíží!“ vykřikla hlasem chvějícím se jak po dlouhém pláči. „Kristus se včera narodil; je ještě sláb. Proto jde antikrist, aby užil jeho slabosti a schvátil nás. Obchází nás. Cítíte ho tam — a tam?“ ukazovala blouznivě kol sebe; a všichni bezděky uchváceni hledali očima blížící se nebezpečí, kdy stěnami projde, aby se vrhlo na ně. Tvrdili pak mnozí, že ukazovala k zámku.

„Antikrist se blíží,“ volala dál, stupňujíc hlas, „a naše modlitba je slabá. O, modleme se silně, modleme se k bohu otci, aby nás nevydal, aby řekl: Míra vašeho utrpení je dovršena, i potřen bude antikrist.“

Vrhla se na kolena, čelem se dotkla chladného kamene, a z úst vyřinul se jí slzami prolitý otčenáš. A vpadly ženy, bijíce za ní čelem do země, a hlasitý rytmus vroucí modlitby narazil o klenbu a stěny.

Znovu a znovu se vracely vzníceny, až náhle ztichlo vše. Klečely ještě, čekajíce něco neznámého.

„Bože otče, bože otče!“ zaúpěla Dvořáková, a temná její postava se zvedla.

Šli němi ven. Mrazilo je ne vichrem, jenž je napadl, sotva překročili práh, ale vnitřním neklidem.

Ten roznesli domů a pověst o nezvyklém intermezzu v chrámu rostla a slévala se s rozjitřením všeobecným. — — — —

Kvasila Žitava.

* * *

Toho večera svolal Sehnal Pavla a Vášu a vedl je do hospody u Lassala, kde věděl, že dnes najde všecku Lhotu pohromadě, Cigánovské mezi nimi, neboť ti neměli ani své hospody; tak byli žebráčtí. Včera dostali mnozí pár krejcarů za dílo i zálohu, a dnes byl zjitřený Boží Hod, bylo jisto, že v záchvatu budou pít a pít, až propijí, co mají, a ještě budoucí hladové krejcary, i kdyby doma měly děti a ženy hlady zajít, a oni třeba s nimi. Byl takový horečný den, že nebylo pro ně jiné pomoci než omámit se, aby aspoň ta okamžitá, přítomná bolest bezmocného vzteku byla přemožena.

Pavel, ač zúskostnělý o matku, přece šel, ba právě ona přispěla, aby bylo jeho rozhodnutí nezvratnější, že nelze odkládat, že je třeba začíti hned, poněvadž každým okamžikem prodlení zatínají se spáry Marchanovy hlouběji.

Šli. Neřekli si slova, co chtějí, co udělají, šli; protože každý cítil jinou nutnost, ale nutnost stejně neodvolatelnou.

Hospoda byla plna. Lampy mdle hořely pod nízkým stropem v mračnech kouře; víc čadily než svítily. Vzduch byl pln zápachu rozlité kořalky a lidského množství, spotřebován a otrávený již výdechem tolika hrdel; ale napilým, zdálo se, že hověl. Byli napilí všichni. Nebylo mnoho třeba k tomu, bylť žaludek hladov. Jedni seděli rozvaleni lokty po stolech, jiní zvráceni vzad, některým již jazyk samovolně blábolil nesouvislé myšlenky, ale byli mnozí ještě ve stavu vzrušení, zvýšené vnímavosti a dráždivosti; ti hlučeli, vstávali, přehýbali se přes stoly, mávali rukama a neposlouchajíce hrubě cizích řečí, chrlili svoje do nich, usedali a zase podrážděni bili pěstí do stolu a stoupali. Jeden stůl zpíval, a byl jejich rozplihlý zpěv jako vytí v ostatním hluku. Docela v koutě u šenku seděl Roháč. Byl již znaven řečí a kořalkou. Jenom chvilkami zvedal ukazovák a vynucoval z vyšeptalého hrdla dech, jehož polovina nedotkla se hlasivek a nestačila na slovo. Česnek vedle něho seděl jako mrak. Utrhoval se naň, kdykoliv se mu dralo sípění ze rtů, a ponuře shlížel na měšťáky, od nichž se lišil bronzovou hlavou na šíji, teď skloněné jako býčí. Oni byli všichni popelavě žlutí, vpadlých lící a začernalých kruhů pod očima, žlutší vedle něho než jindy.

Příchozích si hrubě málo všimnuli. Přisedli k prvému stolu, kde bylo kousek místa ještě. Studenta skoro nikdo neznal, Sehnala tak z povrchního potkání, Pavla přece trochu blíž. K němu také přišli tři a nabízeli zavdanou.

Odmítl, bylo mu odporno dýchat, tím méně byl by mohl pít smrdutou kořalku z jejich špinavých sklenic.

„Máme důležitější věci," pravil jako omluvou.

Na to shlédli nechápavě, ale odmítnutí rozuměli. Odšourali se ke svým do prostřed. Pavel si jich dál nevšímal.

Ale tam zapadlo semínko a rychle klíčilo.

„Páni," pohrdlivě hodil hlavou prvý a udeřil skleničkou o stůl, až kořalka vyšplíchla.

„Co rozlíváš? Škoda každé kapky," okřikl ho soused.

„A co? Zavdával jsem jim, nevzali, tak ať to teče," znovu udeřil a znovu rozlil. Rozstříknul kalužku dlaní a dodal: „Všecko jedna pakáž. Pán jako pán. Špinavi jsme jim. He, důležité věci mají; hehe, důležité. Víš, co to je? To se nesmí s žebrotou mluvit."

Stůl se smráčel, i vedle začali hlavy přiklánět, a za chvíli již horčičné semínko kořeny zapustilo v širokém kruhu.

„Páni", bylo psáno v pohledech, jež teprve teď si jich začaly všímat.

Na Roháče přišel záchvat řeči. Zvedl poloslepé oči, zabodl ukazovák do stolu a dlouhé siptění a chrčení zaznělo mu z úst lapajících po slově. Česnek ho srazil: „Taky jsi pán, mlč! Sic tě vyhodí."

U prostředního stolu se zdvihl černovlasý, vychrtlostí nepoměrně dlouhý švec. Kolkolem tichli. Bylo nápadné to ztišení, do něhož jen opilá písnička ještě zněla. I Pavel se svými si toho povšimli a také, že všecky oči se nepřátelsky obracejí po nich.

„Co tu chcete, vy tam?" ukázal na ně švec.

Pavel se ohlédl, zda to platí jim. Nebylo pochyby.

„Co tu chcete?" vykřikl vysoko ještě jednou.

Pavel se zdvihl a hlasitě řekl: „Přišli jsme za vámi."

„Potřebujeme vás . . ." řekl jeho soused. „Táhni, zamažeš se."

Protějšek postrčil k němu lahvičku a řekl: „Pij!"

Pavel vzal. Kořalka mu naplnila ústa, hrdlo, nos, nitro ošklivostí, ale přemohl ji. Soused se ztišil a poposedl zase na svoje, aby mu nezabíral místo. Ještě bylo ticho.

„Přišli jsme vám říci, že proti bídě třeba se bránit."

Nespokojený ropot se rozlehl jizbou.

„Bránit se! To se řekne. Což jsme do ní lezli dobrovolně? Ale jak?" Tak to znělo tam, a dav se zas rozhloučkoval a vášnivěji ještě rozmluvil, neboť bylo jim hozeno, co sice všichni cítili, ale co již počali zapíjet a omamovat.

Pavel vešel mezi ně, k prostřednímu stolu přistoupil, odkud se prve rozlil neklid, a odkud přišla výzva k nim.

Sehnal ho nepokojně sledoval. Byl nadobro rozerván. Skloněn nad stolem, vyhlížel z pod obočí do zamlželé krčmy, zda se objeví vztek, zuřivost, nenávist, po níž toužil, od které dnes napjatě čekal jako spásu pro sebe. A tam zatím viděl, jak jim za Pavlovy řeči tváře chladnou a tupějí. „Nerozumějí as," myslil, „žvaní hlupák nějaké ideální teorie, žvaní, co by měl do jejich napilých lebek mrštit kyjem, výkřikem, opit je narkotikem, po kterém přichází běsnění."

A Váša se třásl zimou, ač bylo horko k zalknutí. I on zuřil v nitru, že Pavel zachází a vymyká se mu. Jenom za ním sem šel; lhostejno, že právě sem; byl by šel kamkoliv, aby mohl skončit s ním. Pavel opravdu uprostřed vykládal věci nebouřlivé. Když si uvědomil, kolik bídy v každém rysu jejich, kolik zoufalství je v jejich nerozumném hýření a zpíjení se, pravil, že ne bouř, ale osvobození je jim třeba dát. Napřed osvobození, pak boj. A mluvil o tom, že by bylo možno se zorganisovat znovu a znovu se pokusit o přímé

spojení s továrnou, aby výdělek neplynul do hrabivých rukou Marchanových.

Poslouchali. Napilejším splývala slova v mlhu. Otupěli a těžko udržovali oči na jeho rtech, nemohouce udržet s ním kroku v myšlenkách. Jiní chápali, zdálo se, ale chmurně, nedůvěřivě.

„S Marchanem začít? S fabrikou jednat? Málo jsme se navyjednávali s počátku? A byli jsme rádi, že přišel na konec on a že nás dře. Dává hlad, ale ne smrt. A tu, vidíš, i napít se můžem, třeba pro zlo; ale to teprv bude, a dnes — hej, hezky je. Kořalka potěší. Začni si s Marchanem, a máš i po tom. Odkopne tě, fabrika nevezme, protože pán od pána není — a umři potom.“

Pili. To probíralo otupělé. Také se sklenic chápali a pili.

Sehnal si nervosně hryzal rty. Váša pil z netrpělivosti řídké, bezpěnné pivo.

Pavel se vrátil k nim.

„Jsou opilí,“ pravil nerozhodně.

„Třeba opilí, ale dnes, Pavle, dnes nebo nikdy pro mou spásu! Zítra je pozdě, pravím ti. — Oh, proč nemám já síly, proč tu sedím a bojím se vstát a — Vstaň a křič na ně,“ zaprosil.

„Máš pravdu, dnes — nebo nikdy. Pro víru v sebe — sice padnu i já.“ Třásl se. A vstal, maje pouze nejasné tušení, co chce říci. Hleděl několik okamžiků na směsici hlav, na nichž shora padající mdlé, žluté světlo stínovalo vpadlé oči a líce, jež byly jako pro smrt vyhlodány. „Bída“ — myslil — „zvolné skonávání — a oni jen pijí, aby umrtvili strach z něho a slabý vztek. Oh ano, ano, je třeba jim dát myšlenku, již pochopí, a jež je může vzkřísit. Snad i zabít, ale i vzkřísit. To rozhoduje.“ — A již neuvažoval dále, co řekne, hlavou mu prolétly zvířené obrazy a nedbaje, jak je spojí, vykřikl vysokým, třeštivě zvonivým hlasem, aby silou zastřel chvění, jež ho posud neopustilo: „Přátelé!“

Obrátili se po něm.

„Co zas bude povídat?“ zeptal se jeden ze zpěváků do nastalého ticha.

Okřikli ho, smáli se i připojovali poznámkami, a Pavel pravil: „Ne mnoho. Několik slov jen.“ Několika větami mu hlas zpevněl a zvroucněl, a pak ztichl smích, poznámky, a naslouchali všichni, i ti, jimž myšlenky už nesloužily. Hlas sám v sobě uchvacoval.

„Mluvil jsem o svépomoci, o sebevědomé síle a boji. To bylo cílem, přátelé, ale dnes, vidím, jste zkrušeni utrpením a pozbyli jste odvahy. Rozumím vám, i já jsem trpěl a trpím. Vy víte. Ale klesnout nesmíme, protože pak jsme ztraceni na věky. Je cesta k síle, je! A ne těžká! Pomyslete jen, co bylo!“

A bezdůvodným skokem přešel k vylíčení událostí, jež každý znal a jimž proto rozuměl. Mluvil o úpadku továrním, o hraběcí smrti, o marných námahách a na konec o Marchanech.

Dosahoval, čeho chtěl. Dav mlčel, ale neztupěl, poslouchaje, naopak, dával se nést. A když v slovech Pavlových vyvstávaly staré bolesti zmocněny žhavým procítěním, když zatušili, jak se vše zata-

huje k jedinému středu, k Marchanům, tekla jim žilami již zášť místo krve, pronikala je a otravovala myšlenky k blouznění. A on neustával.

Marchany jim postavil před vytřeštěné oči. Tak, jak je sám zřel v halucinaci, hrabivé netvory, v jichž rukou a nenasytné tlamě mizí vše: město, kraj, peníze, statky, čest i krev.

Slova jeho byla bíle žhavá ocel, jež spalujíc dává tělu pocit mrazu.

Lidé se třásli.

Roháč se zvedl, ale než promluvil, skočil Česnek, udeřil sklenicí, až se roztříštila, a tluka pěstí do stolu a střepů, zařval přímo vztekem: „Peníze, statky, čest!“ Dusil se, nemohl vyrazit víc ze sebe. Ruku zkrvavělou zvedal do výše a mával jí.

V zadu stoupali na lavice i na stoly, a vření probíhalo odtud ku předu.

Sehnal byl zsinalý. Díval se na Pavla jako v bezvědomí.

Váša se třásl. Pavel stál zrovna před ním, veliký, krásný — a silný, oh, silný v tom okamžiku, kdy ovládnul dav. Ale tím více ho nenáviděl, neboť ne jeho vztah k davu, ale vztah jeho síly a krásy k sobě a k Emě viděl. A pro ten ho nenáviděl. Pro ten hledal okamžik, aby ho mohl strhnout, ponížit, sesměšnit, znemožnit, aby ho zničil ve svých osudech. Okamžik nepřicházel. Vzkřikl do jeho řeči, když o Marchanovi právě mluvil, zavolal naň: „Nesmysl! Žvanění!“ — ale nikdo ho neslyšel, ani Pavel, ani Sehnal, ani ti tam.

Pavel vydechl při Česnekově výkřiku a rozhlédl se. Do té doby viděl jen mlhu před sebou a v ní svou myšlenku. Teď byla před závěrem. Tím si byl již jist, i začal vidět a poznal, že našel sluchu. Vypjal se.

„Marchan je náš těžký osud. — Ale i proti osudu je zbraň! První je nenávist.“

Sehnal se chopil za hlavu. Viděl sto očí na sebe upřených, a všecky křičely tím jeho slovem.

„Vznenávidět musíme osud, pak budeme silni dost, abychom jej podvrátili — aspoň ve svých cestách. A věřte, přátelé, že budeme s vámi v nenávisti i v práci k osvobození.“

Váša se již nemohl udržet. I on vskočil za stolem a třesa se, sotva dech popadaje, zvolal: „Nesmysl. Nesmysl. On bude s vámi! Pan učitel Dvořák! Jaký jenerál! Marchan je jediný silný, zmůže vás všecky i s vaším jenerálem! — A vy, vy řečníku — vy poslanče — já vás nenávidím — vyzývám —“

Hlas mu selhával, síly vypovídaly, ale musil doříci. Bouř se rozpoutala. Dav se tlačil ku předu a výkřiky splynuly.

Váša viděl, zbledl, ale neustoupil. Nervosně si uvolnil límec, jako by on dusil a krátil jeho dech, a opakoval: „Vyzývám vás —“

„Vyhoďte — bijte kluka!“ křičely hlasy do kleteb a výhrůžek jiných.

Pavel vskočil na židli před něj. I tuto bouři ovládnul. Ruce rozpjal a zavolal: „Je to hoch — a je nemocen!“

Stanuli ropotíce.

Váša zesinal — ale slova odvety nemohl vypravit. Hoch! nemocen! Takovou potupu musí snésti od něho. Slzy mu vyhrkly. Chytil klobouk a utíkal, ne domů, pryč, ven, poněvadž by byl musil umřít, kdyby ho byl někdo tak potupeného spatřil.

Ale dav v hospodě potřeboval bouři, musil ji mít, aby neuvolnil strašnému napětí, jež se v něm nashromáždilo. Potřeboval svodu pro vybuch.

V té chvíli vykřikl Česnek: „Na Marchana! Na zámek!"

Pavel, jenž hleděl za Vášou v okamžiku přemítání, chtěl zarazit proud, ale Sehnal ho strhl k sobě.

A spletené klubko opilých a zlícených těl, jichž duší byla nenávist, vyřítilo se z hospody do tmy.

Sehnal nepustil Pavla, až poslední zmizel.

„To slovo poslední, Pavle! Ani tys ho neřekl. To on! To slovo poslední, aspoň to jsem měl říci já." — — —

Sníh tlumil kroky zástupu, jejž bylo jen vidět jako temnou zlověstnou hmotu valiti se k městu. Nikdo slova nepromluvil.

Co se dělo, nikdo nezvěděl ze zpráv naprosto si odporujících, ale následky poznali všichni.

Město již kromě hospod uléhalo ku spánku, nikdo nepotkal zástupu, nikdo se nezburcoval, až stanuli před zámkem.

Tam se strhl hluk. Zařinčelo sklo, udeřily kameny do zdi, a v jejich třesk zavzněly i výkřiky. Kletby, nadávky, výhrůžky, vše se smísilo v prudký výbuch. V několika okamžicích bylo vybito celé křídlo, v němž bydlel Marchan. Byli by se vrhli dovnitř, ale mříže nepovolily, ani dveře, pevně zalehlé v závěsech i zámcích.

V obou hospodách se otevřely dveře; několik stínů se kmitlo sloupem žlutého světla padlého do sněhu, ale hned se opět ztratily a dveře se přirazily. I v bytech tu tam bliklo světlo a otevřelo se okno, aby bylo zase kvapně přiraženo, neboť dav útočníků se vyvalil z nádvoří a namířil přes náměstí. Kdo se díval, skryl se za zeď rychle a poslouchal vyděšen, kam se obrátí.

Zařinčela okna na poště, pak na radnici, pak na rohu u starostova bratra, a jako by diveli ničením, rostl jejich řev, jenž plnil již všecku noc hrůzou. Měšťané nedýchali.

Pak náhle ztichlo všecko a náměstí zprázdnělo. Pomalu troufali si lidé přistoupit k oknům. Nikďo nevěděl jistě, kam se poděli, bylať noc temná a plná větrného skučení.

Pak teprve se objevili četníci, otevřely se hospody, otvíraly se pomalu i domy a za nejistého světla luceren se přehlížely účinky: zdupaný sníh, skelná tříšť, kameny a vytrhané okenní rámy a dvě tři nohy rozlámaných židlí, zůstavené památkou před Marchanem dřevařem jako před posledním. Nikdo si netroufal dost nahlas říci své mínění, každý se ostražitě ohlížel, než promluvil, aby snad někdo nezaslechl slovo, jež by teď mohlo býti nebezpečno v časech, kdy se dostavil čin. Noc dodávala všemu velikosti, jež udržovala strach, ač bylo vše tak malé jako ubozí, jichž síla pohasla, sotva došuměl

výbuch. Ještě nebyla míra naplněna, aby dala napětí trvalé a bezohledné. — — — —

Druhého dne bylo v městě živěji než o Božím Hodě. Zvěst o revoluci došla podivnými cestami za prvního šera do okolních vsí, a ráno byly ulice plny. Nejplněji bylo na rynku; až těsno. Četníci s nasazenými bodáky obcházeli, a bylo jich také plno; přijeli z Míšně i z Březové. Zvídavě naslouchali i vyptávali se a prohlíželi.

Zástupy před vybitými domy jen se kolísaly přívaly se stran a namáhavě se vyměňovaly a mísily s novými. Chtěloť se všem stát, prohlídnout každou střepinu a vyslechnout všecko.

A byly to zvěsti vskutku přepodivné, protože nikdo nevěděl nic určitého. A co se mluvilo, šeptalo se opatrně, aby nezaslechl někdo, kdo by chtěl volati k svědectví, neboť za nic se nemohlo ručit a stát. Dohadovali se pouze a kombinovali: vědělo se, že byli učitelé a studenti na Lhotě, vědělo se, že Sehnal za noci zmizel, neznámo kam, ale domů že se nevrátil, mladý Prus pak že leží, že přišel polozmrzlý až pozdě k ránu odkudsi z polí. To byla fakta, z nichž se dalo mnohé spříst: úžas a pohoršení, že se mládež, ba i vychovatelé mládeže spouštějí do věcí rozhodně podivných, že se stýkají s buřiči, ba snad dokonce, že — — to se již nedopovídalo ani před známými, protože čert nespí. Za nejistotu v těchto věcech byla však jiná: o strašném zástupu, který byl tak veliký, že nemohl být jen z města, že musil být i z okolních vsí, o útoku na Marchany, které by byli jistě vypálili, kdyby se nebyli objevili četníci a sousedé. Jak zmizeli, proč nebyl nikdo chycen, aby aspoň stopa se zjistila, nikdo nevěděl; krčili rameny a opakovali jen: hrozné to bylo.

Ze zástupu zámeckého rozšířila se dokonce zpráva, že adjunkt Šeda byl v zámku přepaden a zabit, že tedy útočníci vnikli i do vnitř, a hledajíce Marchana, přehmátli se asi a zabili nepravého.

Dokud sledovali diváci jenom spoustu, rozhořčovali se, ale při jméně Marchanově se scudy v nitru obracely. Jemu to přál kde kdo, ba litovali mnozí, že se vybiječi přehmátli; aspoň trochu kdyby byl dostal, když i ne smrt. Odsudky utichly, tu a tam proskočila jedovatá škodolibost, a davy stály znovu a uvažovaly nad troskami s jiné zas stránky; pokud ovšem se neblížili četníci.

I Marchani se objevili v zástupu diváků, klidni a chladni, jako by se nedívali na svou, ale na zcela lhostejnou věc. Ba před zámkem se dřevař i dobromyslně rozesmál: to prý bude mít pan hrabě radost, až dostane od fořtmistra účet! Bratr na to ani brvou nehnul. Přehlížel více lid než trosky a děkoval chladně na pozdravy, jež je všude vítaly. Pozdravovali lidé napořád a s nejsoucitnějším úsměvem, jímž dovedli zastřít škodolibý a také trochu zklamaný, když uviděli, že se jich revoluce netkla, že také opravdu ničím není proti jejich síle, leda projevem nenávisti. Ale jaká to bezsilná nenávist, když prchla a skryla se. — — — —

Pověst o přepadení zámku a ubití Šedově nebyla zcela bezpodstatná.

Pavel a Sehnal vyšli za zástupem. Viděli je s mostu již pod

radnicí. Sehnal stanul a zachytil Pavla za ruku, jako by mu chtěl bránit, aby jich nezdržoval.

„Nech je, ať bijí, ať zabijí!“ tetelil se horečně. „Nech je, protože já, Pavlušo, — já jsem lump, bestie, darebák. Tu pod led bys mne shodil do prohloubky, kdybys věděl, ale nemohu jinak. Nemohu. Jsem ztracen, vím, ale — kdyby jen dovedli zabíjet — pro moji spásu. Málos je vyštval — měli být šíleni jako já — nebo já jsem se měl zpít jejich kořalkou a jít s nimi. Ale nedovedl bych, jsem ničema, Pavle! Jsem horší než vrah, ále vraždit nedovedu.“

Ustal. Z rynku dolehl ryk a třesk.

Rozpjal ruce k nim a křičel do noci: „Zabit — zabit!“

Ustal a zase naslouchal.

Pak náhle sběhl s mostu, vskočil na zamrzlou řeku a úprkem zmizel v parku.

Pavel bezděky skočil za ním. Sehnala již nebylo. Šel jeho stopou; mířila přímo k zadnímu východu za město. Přešel ostrov a chtěl se vrátit. Ale spatřil blížit se dva stíny a poznal Heřmu a Šedu. V prvém okamžiku pocítil záchvat žárlivosti, pak vzpomínky na minulost, jež posud nesňala svých pout s něho. Jak byl dneškem vzrušen, poddal se prvému pohnutí a bez úvah je sledoval. U mostu jim nadběhl. Šli vedle sebe. Šedova ruka byla stále zvednuta k jejímu zálokti, dotýkajíc se jí jako pro důraz slovům, jež k ní hovořil, nakloněn co nejblíž jejímu líci. Snad, aby jich vítr neodvál a nezahlušil. Pak ji i ujal, a nevzala mu jí. Vystoupili na terrassu a došli podle bočného křídla do rohu, kde vstoupili do dveří.

Do té chvíle Pavel nemyslil, jen se hořce díval na všecko. Teď však ustrnul; pouto minulosti hlouběji se zařízlo ve chvíli zapomnění; vyběhl za nimi a přitiskl ucho na dveře: byla však větrná, hučivá noc, přikryla vše. Stiskl kliku, rychle se vsunul a dovřel za sebou, aby ho vnější hukot nezradil. Úzká kamenná síň se klenula před ním, křižující širokou chodbu, jež byla právě na křižovatce matně ozářena olejovou lampičkou, blikající pod sochou jakés světice v rohovém výklenku. Jich již nebylo, ale slyšel je ze široké chodby. Připlížil se k rohu. Nemýlil se. Na hranici světelného okruhu stáli bokem k němu obráceni. Šeda měl posud její ruku ve svých.

„Jsem tak osamělá nyní, co nemám ani Tonču při sobě,“ pravila tlumeně, nesouc však hlas i v pološeptu v čistých, altových tónech.

„Smím vám nabídnout svou společnost občas?“ ptal se on s ošumělou dvorností, že až Pavel bezděky zkřivil ret k zlostné ironii.

Pokrčila rameny. Úsměv její se měnil a třásl v neklidném kmitavém polosvitu kahanu. Byla podivna lehce zarůžovělou barvou; bylo patrno, že to není její pleť, že je to jen clona, za níž teprve stojí ona na černém pozadí, s nímž splývala tmavým šatem. Bílé ruce, bílé hrdlo, bílá tvář, zdálo se, že tkvějí v prázdnu jak na starých portrétech; skryty za oranžovým závojem polosvětla nabyly výrazu, jehož živé světlo nedává.

Pavlem bleskurychle prolétly obrazy její krásy, ale již ne jako svůdný život, ale jako předzvěsti toho, co jej div nezhubilo. Vida

ji nádhernou, jako kdysi, přestal žárlit. Pouto se v něm lámalo, bolestně sice, ale lámalo se, kde dosud bylo jen násilně zapomínáno. Pocítil hořkou bolest jako ve chvíli, jež je odervala; byla však širší: byla v ní lítost nejen nad sebou, ale i nad ní.

„Nevěstko krásná — a ubohá krásná," šepotal, vysunuje se nevědomky do jejich chodby.

Pohyb způsobil, že se poohlédla.

Ustoupila uleknuta. Šeda k ní přiskočil jako na obranu.

„Co tu chcete?" obořil se naň.

Pavel si ho nevšimnul, byl tu pro ni, ba více pro svoje osvobození, ne proň; postoupil blíž, aby ho neměl v cestě.

„Jděte," zasoptil Šeda, nucen jsa přebíhat, aby se neoctnul za jeho zády.

Pavel ho prudce odstrčil a poprvé naň pohlédl.

„Jděte, sice vás udám pro vloupání," vrhnul se zbledlý adjunkt zpět. „Anebo vás — "

Sáhl do kapsy a v ruce mu blýskla krátká hlaveň. V témž okamžiku však ho zasáhla Pavlova pěst. Zavrávoral, rozhodil rukama, hledaje, čeho by se uchytil. Padl. Hlava narazila o kámen a nehnula se již. Chvíle ticha zhltila zvonivý podivný tón, jejž lebka z kamene vyloudila.

„Šel opatrně na vaši procházku," poznamenal Pavel. Nebyl nijak dojat tím, co se právě stalo. Musilo tak být.

Heřma stanula proti němu nad padlým, jehož jako by mezi nimi nebylo. Byla sinavě bílá nyní; oranžový přísvit ji již nekryl; oči byly jako černé plameny v bledém líci.

Ustoupil. Připadalo mu, že se ho chce dotknout, touže rukou dotknout, kterou líbal prve Šeda; že s jejích velkých retů splyne věta, již říkaly oči: „Jsi ještě můj — a proti Marchanům není odporu."

Její rty se nehýbaly, jen oči hořely vášnivě upjaté na jeho tvrdou tvář. —

Sledoval jen svoje myšlenky, když pravil: „Pozoruji, že jste měla pravdu. Byl jsem váš, byl i dnes ještě, jinak bych se nebyl — tak romanticky objevil až zde. Ale to bylo. Už není. I proti Marchanům je možno bojovat, třeba že těžce. Je třeba neustoupit před posledním slovem."

Ještě neodpovídala, ještě naň upínala oči.

Odvrátil se, odstrčil Šedovu ruku, jež mu ležela v cestě, a šel.

„Pavle!" zavolala a vztáhla ruce k němu.

Neohlédnul se; přemohl hnutí, jež její hlas vyvolal. A to bylo teprve jeho poslední slovo sobě samému. Dveře zapadly; dozněl ozvuk jejich úderu, i plamen lampičky zvednutý proudem vzduchu se již dávno sklidnil, a ona hleděla do tmy za ním.

„Krásný!" zašeptala. „Krásný!"

Poklekla k Šedovi, pozorovala ho chvíli, odhrnula mu s čela vlas, pohladila líce a náhle se sklonila k jeho rtům a dlouze se k nim přitiskla.

Když zvedla hlavu, chvěly se jí rty, šeptajíce doprovod pohledu, jenž byl obrácen do temna, kde zmizel Pavel: „Krásný! Krásný!“

Zvedla se. Šla za ním, jeho stopou. Zavřela za sebou, opřela se o dveře a zírala do mraků, do noci, z níž padal na ni hukot a chlad. Necítila toho.

Něco jako křečovitý vzlyk zachvělo celou její bytostí, že se až musila zachytit stěny. Přetřela si oči i líce a vzpomínajíc těžce, co bylo, shýbla se mimoděk pro hrst sněhu. Vrátila se k Šedovi, položila mu sníh na čelo a třela skráně. Mechanicky, bez soucitu a vůbec bez vztahu k němu.

Pohnul se za chvíli. Nečekala, až otevřel oči, zvedla se a odešla, nevšímajíc si ho dál.

X.

U Dvořáků dožívali vánoce smutně. Pavel sice zdolal v sobě všechen útlak, byl připraven přijmout mužně, ať přijde cokoliv, ale poručit si přece nemohl, aby ho hluboce nedojal matčin žal. Ač už od prodeje domku neměla vlastně v krámku co dělat, protože nebylo již co prodávat a těch několik krejcárkových kupců dávno již zvykalo jiné cestě než k ní, přece vysedala dole celé dni. Nemohla se odloučit. Pavlovi se podařilo, že jí bylo krámské zařízení ponecháno do Nového roku, a tak jí zabezpečil poslední chvíle nerušeny, oddálil od ní přímou ránu, pokud jen v jeho moci bylo. Smutku ji tím nezbavil, ale oddělil ho od ní clonou, již ona zřídka dovedla odhrnout.

Sedávala někdy jako bezduchá dole, když ji vzpomínky vodily bludištěm minulosti, až ji omámily. Přišel-li někdo, — ještě den co den se našlo děcko, jež zabloudilo, — protrhla se vyděšena, dívala se nechápavě, co se to děje; když pak se jí vracelo vědomí, lapala po slovech, jichž prve nepochopila, z nichž jen ozvuk jí zůstal v sluchu. „Co, co? synečku — aha, cukr — ano, cukr.“ Ale děcka již nebylo; ulekáno uteklo. Vidouc drobnou postavičku mizet, rozplakala se nad šuplíkem, v němž se válelo ještě několik zbytků cukru a hrsti bílého prachu a drtí. Tak bývalo někdy, když ochabla.

Jindy ji však vzpomínky rozněžnily, to když trochet síly tělesné se setkal s náladou. Pak je připínala ke každému předmětu kol sebe, mazlila se s ním a hovořila k němu. A byly to zpovědi nejkrásnějších chvil dávného mládí, jež napředla na pavučinu jemných vztahů. Rozkládala po pultě váhy, sekáčky, nůžky a nože, sestavovala cínové mírky, závaží — jako dítě, ve hře, a přišlo-li děcko v tu chvíli k ní, nevrátilo se tak hned domů.

„Vidíš, děťátko,“ zadržela je, „tu ty sekáčky měl nebožtík můj otec, když ještě jsem byla tak maličká jako ty, že jsem sotva nosíkem dosáhla na pult. Mívala jsem je nejradši, zvlášť tu ten menší, protože vždy byl sladký od cukru. — No, počkej, počkej, i pro tebe mám kousek. Sekáček už není sladký, není co sekat, ale drobečky zůstaly. Pojď sem; musíš pěkně za pult, tak, a naber si jen. Viď, je sladký. I sekáček takový býval; ale co to, on také sekal, a jak!

Maminčinu stoličku jsem celou rozsekala, a nejednou i svoje prsty. Tatínek se zlobil, sliboval, že mi nalupá, uvidí-li mne ještě jednou s ním; ale co bylo platno, když pořád se po mně dívat nemohl. Kdyby váš tatínek měl takový, dělal bys zrovna tak, viď. Tak to bývá. — Ja ja — když jsem dorostla, sekával jím můj nebožtík muž. Byl u nás napřed za mládence, víš? A zase jsem měla sekáček ráda. — Ale počkej, nech mi trochu toho prachu ještě pro jiného; pojď, vytáhni tu ten šuplík dole, stoupni na něj a hledej tu nahoře, jsou-li tam cibéby. Našels? Tři si vem, aby zbylo ještě pro jiné. Jsou poslední. Tak vidíš... A sekáček nás přečkal všecky; sekáček byl dobrý, ale váha ne. Je nová; musila jsem ji koupit, když jsem sama zde začala."

A řeč jí plynula, děcko poslouchalo, olizovalo si prstíky a pošilhávalo po šuplíkách, přendávalo krejcar z ruky do ruky, až si toho všimla a poptala se, co že to chce. To býval konec výkladů, musilať říci: „Nemám, brášku, dávno došlo všecko, a co nedošlo, vzali." Dítě šlo, a ona zpravidla upadala po zradostnělé chvíli v dvojnásobný stesk. Zase laskala každou maličkost, ukládajíc ji na místo, ale vzdychala a vzpomínky zavírala smutným: „Vidíš, čeho jsi se dočkal? Kdo teď tebou bude sekat, sekáčku? Kdo dováží na vás, co jsem já začala? Jak je vám dobře, že necítíte, nemyslíte, že nic nevíte."

To byly chvíle ještě poměrně pěkné. Ale přicházely jiné, kdy se clona mezi ní a smutkem odestřela, kdy ji bolest zjitřila v křečovitém záchvatu. Pak klekala do prostřed krámu a svolávala kletby a pomstu na antikrista, jenž jí rozbořil poslední zbytek štěstí, uchvátil rodiče i jmění, jediného synka o budoucnost připravil a přiblížil ji hrobu, dokud ještě svých vin neodkála a z trestu se nevykoupila. Až do vysílení horovala; i když tělo skleslo, i pak se jí sesláblá duše plnila ještě vidinami horečného blouznění. Tak trávila svátky. Bylo by snad ještě hůře bývalo, kdyby byla chápala, že každým okamžikem se blíží rozloučení. Zdálo se však, že to ví jen v záchvatech, pak že zase zapomíná.

Po vánocích přijel si kupec pro regály, pro krámek; nedočkal Nového roku, jak slíbil. Když zastavil a sestupoval s vozu zpola slamou plného, pochopila. Poznala jej. Ale byl to okamžik jasného vědomí, který ihned zmizel. Zůstal úděs a jeho důsledky. Zamkla dveře před ním, před svou hrůzou, poklekla a chtivě se modlila: „Bože, antikrist přichází! Bože, smiluj se a nedej zahynout, smiluj se a potrestej. Ať se země otevře a pohltí jej, ať ho spálí oheň, který mu v očích hoří. Bože, smiluj se. Čím jsem zhřešila, tisíckrát chci odtrpět — jen antikristu mne do moci nedávej. Ne jemu, mám ještě syna. Pro něho, bože."

Vzhlédla ku dveřím a spatřivši temnou postavu, jež tvář tiskla ke sklu, vykřikla a vztyčila se hrozivě. „Buď proklet!" volala, „proklet, proklet!"

Kupec se nehýbal. Nedovedl si vysvětlit jejího počínání a nerozuměl jejím slovům. Klepal a volal.

Jí zněl jeho hlas jako příšerné krákorání. Vnímala již falešně vlivem svého rozrušení. Ulekla se, že bůh oslyšel její volání, že dá

náhle dveřím se rozstoupit a vydá ji. I vrhla se za pult, vytrhávala šuplíky a rozsýpala zbytky a trosky bývalého obsahu po podlaze, házela prázdné přihrádky do kouta, pak smetala závaží a nádobí a vše s pultu, jen svůj malý sekáček uchytila a k ňadrům přitiskla. Tak vyvrávovala zase do středu. Pod nohama jí křupělo a praskalo.

Kupec posud stál ve dveřích.

Sekáček jí vypadl.

Sřítila se k němu a vidouc kol sebe rozmetená zrnka kávy, krup, čočky a všeho možného, bez paměti jala se sbírat a na hromádky shrnovat, vzlykajíc nesouvislé věty o antikristovi.

Tak ji našel Pavel. Vyvedl ji nahoru, uložil a již nepustil s lože, aby neuviděla dole pustých stěn, jak jsou plny pavučin, kde stávaly příhrady, a jinde jak trčí prázdné hřeby a háky, jak se na zemi rýsují stopy všeho, co kde stávalo. Chystal rychle stěhování, aby skončil loučení s minulostí.

Byt již vyhledal. Nebylo jich skoro v městě, jako v každé selské osadě; tu tam světnička, ale nikde prázdného celku. Jediný dům byl již od podzimu prázdný. Bydlíval v něm kdysi učitel, jemuž se líbil, že byl dost prostorný pro kopu dětí, že v něm mohli jeho kluci třeba běsnit, a nikdo si nevšimnul. Po něm se v světnicích vystřídalo pár chuďasů, ale před zimou všichni z nich prchli, nebylť možno se dotopit, tak byly rozlehlé, a tak z nich ssál vítr teplo; byla to samota za město vystrčená, kde kdysi kdosi špekuloval na hospodu a byl na konec rád, že pronajal přízemek na skladiště. Patro osiřelo, omítka oprýskala, bělost beztoho dávno dřív již zpopelavěla, okna popraskala a vysypala se, podlaha tu a tam prohnila — ale přece to byl byt, a Pavel jej vzal, když marně hledal jiný. Dal na rychlo spravit nejnutnější a ještě před Novým rokem se nastěhoval. Matku převezl v bezvědomí. Když viděla snášet kus nábytku po kuse, začala křičet o zlodějích, a marně ji tišili, marně vykládali. Když pak jí její lože brali, omdlela. Procitla, ale nechápala již ničeho, ani ponuré prázdnoty nového bytu, v němž se jejich milý a útulný nábytek roztratil a pozbyl důvěrného kouzla. Hůře bylo, když počala chápat; chtěla prchat, a když nedali, tu v návalu strachu pozbývala zas jasného vědomí, tiskla se k Pavlovi a skrývala oči v jeho rukou. Nesměl od ní odejít, pokud nezvykla posluhovačce, již najal k jejímu ošetření.

Po celé dlouhé hodiny vytrvale upírala oči na dveře jako v očekávání, ale nečekala, to jen v přirozené potřebě klidu se neodvracela od nich; bylyť jediným bodem, jenž ji nedráždil. Kdykoliv zabloudila na stěny, tu a tam skvrnité novou omítkou a jinde zas plné starých puklin a vypadající jako pavoučí síť, znepokojila se. Zvídavě těkala po črtách a skvrnách, hledajíc namáhavě, kudy se z nich vyplésti. Nalézala vždy místo toho vzpomínku, kde to je, a pak ji schvacovala stará bolest a vždy se vracející strach z neznámého příští.

„Kde je můj domek?“ šepotala a bloudila po nábytku zcizelém a jako okradeném o to nejkrásnější, co jej spojovalo. „Ten stůl, ten skleník býval náš, ale už není, vím, to mi jen tak prázdné nastrčili, aby oklamali; přijede i pro to antikrist. I pro to. Pak tu zbudu sama

ve vězení, než mne vyvezou do jámy. Budu tu a budu číst po zdech klikyháky, které psali, kdo tu byli přede mnou. Tam a tam je zamazali, abych neviděla, kdo jej proklínal přede mnou, upíra! Všecky nás hubí, všem krev ssaje, všecky vězní. Ale proč mne? Nezabila jsem, nesmilnila, nelichvila, jako on. Dluh jsem zaplatila, třeba nebyl můj, vždyť jsem mu za něj dala dům, ten svůj milý, kde jsem se zrodila, lásku vzala a chtěla i umřít. Ten domek bílý, maličký, že zrovna stačil jenom nám. Domeček u vody."

Zapomněla pro něj na okamžik i Marchana, tak živě vyvstal před ní, patrem vypjatý nad jedinou přízemní chalupu, jež jej dělila od vody a tulila se k němu, také stulenému pod vyššími kaštanovými korunami, tvořícími alej z protějšího parku na zad k loukám, až ke splávu. Slyšela jejich šum, viděla vinout se stín sousedova dýmu po štítě, cítila vůni vody i zeleně, a těkajíc prsty po peřině, domnívala se, že stojí na prahu a drží kliku, aby rozzvučela tichým pohybem zvonek nad svou hlavou.

Neozval se — a sen zapadl. V očích zase byla obrovská pavoučí síť puklin a ovíjela ji, tísnila.

„Bože, bože," zastenala. „Proč mne tak těžce tresceš a jej, antikrista, ne? Kdy na něj sešleš rány egyptské? Kdy bude jeho míra naplněna? Vždyť již jsi jím jako metlou strestal všecky a všecko kol. Už i tráva vadne, na kterou kročí, a vítr zjedovatí jeho dechem. Kdy jej zlomíš a odhodíš, aby shnil živ, a červi aby jej prolezli? Zapomněl jsi snad na něj ve věčných soudech svých? Pak naň pohlédni a odvaž jeho vinu. Proklínám jej. Kletbou tě volám, abys uslyšel a rozpomněl se."

Hruď nestačovala dáti dech přívalu slov. Vztyčovala se a vypínala, aby je vyrazila; pak se lámala znavena a padala. Ale strach byl silnější únavy. Strhovala peřinu se sebe, aby prchla, a když ji ukládali zase, plakala prosebně, proč že ji vydávají jemu, antikristovi, proč chtějí, aby umřela tu, v studeném vlhkém sklepě zločinců.

V ty chvíle Pavel strašně vznenáviděl Marchana. Ani když vzpomněl Teodora, nepotlačil nenávisti.

„Vše milovat?" říkal si, „pak i nenávist — Proč ji jedinou vylučovat ze života, když i ona je jen tvarem téhož citu? Pro lásku k dobru nenávidět zlo, pro krásu potírat šerednost — pro matku a pro všecky tam venku podlamovat Marchana — to jediné je dobré. Pro mne — říkáte vy. Budiž. Tedy pro mne. — —"

Samotu jeho přerušovala denně Ema. Jenže teď nechodila za ním, nýbrž za jeho matkou. Když se vracela od svých malých v králikárnách, stavovala se. Tiše usedla k stařenčinu loži, vyčkávala, až bude moci začít hovořit, aby naplnila černou hodinku jinými myšlenkami, než byly jejich stálé; hledala a schovávala je pro ně po celý den. Potřebovala toho. Bylo jí líp po rozchodu s Vášou, když mohla zapomínat na sebe a myslit na jiné.

A stařenka ji ráda vítala u sebe. Při ní mohla zapomenout zcela, ona ničím jí nepřipomínala bolesti a vším jen vyvolávala jas. Poslouchala, poslouchala, — a tělo přestávalo bolet, i duše; až se rozte-

plalo její nitro, a ona sama se rozhovořila bez ladu a skladu, jak její zdětinělá a osláblá duše právě potřebovala. Ema rozuměla. Nebylo jí podivno, jednak že se ještě toulala vlastními myšlenkami jako dítě lesem: od údivu k údivu, jednak že chorá jí byla čímsi podobným. Žasla nad jejím nitrem pro jeho neznámost. Chtívala si někdy představit, jaká byla za mlada, jaká tehdy, když ještě Pavla nebylo, — což samo sebou zaráželo trochu. Pak zas myslila, zda ona bude taká, až sestará, ale vzdávala se toho pro nedomyslitelnost a poslouchala raději nebo sama začala něco nového.

I Pavlovi byly její příchody úlevou. Mohl beze strachu usednout u okna a oddechnout po napětí. Konejšil ho její hlas, a občas zlákala jej slova, aby ji sledoval, aspoň na chvíli.

I tomu byla ráda. Připadalo jí, že tak splácí starý dluh, a jak jej umenšuje, tak že se mu smí zas blížit, což jí Váša svými řečmi znemožnil. Ne snad proto, že by byly pravdivy; zcela hloupy byly, ale zanechaly jakýsi sled, jehož se nemohla zbavit a pro nějž nebyly její oči ani slova tak prosty, jako bývaly.

Teď již se mohla někdy klidně naň zadívat, když matka vyprávěla, směla i o něm pomyslit. Třeba, jak to bylo podivné, když byl maličký, když se narodil a tulil se tu k té matičce, nebo potom jako kluk — on pan učitel! — a potom jako pan student, kterému začaly první vousky rašit na rtu. Musila se tomu všemu srdečně usmívat, protože to všecko byl prostě bláhový a neproveditelný nápad. Ať mhouřila oči jak mhouřila, ať se snažila jak snažila, vždy viděla místo něho kohos jiného, nějaké děcko tam ze svého zástupu, kluka z ulice, na konec Vášu. On zůstal, čím byl, a zapomněla naň pro Vášu, jenž zmizel bez rozloučení a beze slova, a pro nějž bude ještě asi velmi nešťastna. Vzpomněla-li naň, musila honem nějak končit a ujít, aby svým smutkem neposmutnila. Smutek sic nepřicházel, ale ona odcházela přece, tak tiše, jak přišla, loučíc se se stařenkou pokynutím, s ním u okna úsměvem, jehož nebylo vidět asi pro tmu. Aspoň nevěděla nikdy, zda ho opětoval. Snad, řekla si, proč by ne? Jemu je to podobno.

Pavel neměl za těch okolností pokdy, aby se staral o Sehnala, ač pohnutek bylo více než dost. Nevrátil se po svátcích, nepřišel po Novém roce, a nepřišla ani zprávička od něho nebo o něm. Zapadl prostě jako v pohádce.

Město bylo plno dohadů, neboť doba byla vzrušená. Přirozeně se ptali na jeho poslední den, a když zvěděli o lhotské schůzi, opět přirozeně ji spojovali s útěkem. Utekl, to bylo jisto. Proč? Snad to byl on, co rozeštval a vedl vybíjet, snad on vnikl až do zámku, aby zabil Marchana — rádi se měli velmi málo, a jeho řeči u Marka nebyly toho daleko; přehmátnul se, zranil Šedu. Po takových věcech následuje suspense, vězení, nu, a tomu je se již co vyhýbat. Snad dokonce dělávají to tak nezvyklí: zabijí a jdou se zabít; jedou třeba do Vídně, kde jich nikdo nezná, a v hôtelu někde nebo v lázních, to už tak bývá zvykem. Nebo utekou někam do lesa, kam v zimě nepáchne živá noha, a teprve někdy z jara najdou se kosti, šaty

a hádá se. Noviny se dychtivě četly; kdo šel přes pole lesem, bezděky se ustrašen rozhlížel, zda někde nespatří mrtvolu. Když pak Miluška významně vykládal svou historii o poště — ne zdejší ovšem — a významně ji připojoval k útěku učitelovu, stal se případ prostě nesnesitelně záhadným. Kdyby Miluškův případ se odehrál po lhotské schůzi, bylo by pochopitelno, ale tak —

Nejnapjatější byl staroch nadučitel. To se mu nestalo za 38 let praxe. Co s tím? Nutno zařídit nahrazování; to udělal, ale jak dlouho to má potrvat? Ohlásit to školní radě ovšem také nutno, to však musí mít zlé následky, jichž on nijak nechtěl být příčinou. I poškrabával si bradu a naříkal: „Taková nerozvážnost! Kdyby napsal: stůňu, nebo co, ale toto nic. Co napíšu? Napíšu ovšem, musím; jen kdyby dal o sobě vědět; vždyť to vrhne i na mě podivné světlo. Jaký je to nadučitel, řeknou, že neví ani, co se na jeho škole děje? Utekl! hm. Proč? Kam? Vrátí se? Taková nerozvážnost!“ Po každé hodině vyběhl k jeho třídě, nahlédl, a když ho nenašel, nešťasten zabreptal a vousky si stíral.

Pavel ani slovem nenaznačil, co předcházelo. Víc, než o něho; začal se obávat o expeditorku, když vzpomněl jeho vzryvů, jeho posledních slov. A když se nevracel po Novém roce, zašel jednoho dne na poštu.

Emina návštěva mu to umožnila.

Expeditorka naň vyděšeně pohlédla. Připadlo jí, že nese zlou zprávu. Nemohla chvíli promluvit. Když však slyšela jen otázku, rozplakala se. Jiného nedovedla. Až když se rozcházeli, zastavila ho a rozpačitě, rozechvěle hledala slova, než ze sebe vypravila: „Prosím vás, učiňte pro něho co možno. Pro něho. O mne se nestarejte. Nemohla jsem jinak — a vždyť — jsem jen hluchý květ.“

Pavel nemohl spojit nesouvislých jejích slov se svými vzpomínkami. Něco mu scházelo, aby je mohl zcela pochopit; a bylo v nich tolik resignovaného smutku, že je pochopit chtěl.

Neodpověděla mu. Lekla se, že vůbec napověděla, i skryla se za slzy a jimi se bránila, jimi vymlouvala. — —

Krátce na to se Sehnal vrátil. Neočekávaně a podivně, právě jako zmizel. Bylo mrazivé ráno, šero ještě neustoupilo dni, když vystoupil po schodech do uličky před školou, Palachovi a Režnému právě do rukou. Byl zcuchán, nevyspalý a sešlý, a ironicky se ušklíbl, kdy viděl jejich úžas. Prvého kluka poslal pro nadučitele a lhostejně, jako by se byli včera naposled viděli, ukrčil se do límce: „Je to tma; učte potom.“

Zasypali ho otázkami, ale odpovědi se nedočkali. Ušklíboval se poznámkami ne mnoho lepšími, než byla prvá.

Staroch vyšel, tvář si hladil a koktal něco, co vypadalo jako důtka, omluva i žalostná radost najednou. Nesl tuhý, modře žilkovaný arch v ruce a podával mu jej.

Byl to ferman, aby byla okresní školní rada ihned úředně zpravena, jakmile se podučitel Sehnal vrátí, dále rozkaz, aby se týž okamžitě odebral na nové své místo do Borovan, kam se z trestu pře-

sazuje, a konečně, aby týž podučitel v nejbližší feriální den dostavil se k okresnímu školdozorci.

„Okamžitě do Borovan? Tam čert dává dobrou noc. Pochopitelno tedy, že z trestu, — ale nejisto, zda pro mou vinu či cizí prospěch. Nevím, nevím, poslechnu-li okamžitě. A za panem inspektorem? Proč bych ho nenavštívil, no ne, pane naduciteli? Vy jste beztoho příliš velký dobrák, nenapravíte mne, a já toužím po dobrých naučeních. Napište mu, že mně bude velikým potěšením, jen co se trochu ošatím; takhle přece nemohu. Kdyby poslal na frak, bylo by to spíš, neboť peněz není, třeba mi gáže ještě stojí. Nesla-li pak úroky?"

Palach zvídavě strkal hlavu do archu. Chtěl vše vědět do slova. Ale staroch neklidně pohlédl na hodinky, že jako je čas začít, že za minutku bude osm.

„Neučím!" ohlásil Sehnal. „Nemusím, protože vám už nepatřím a musím okamžitě nastoupit kdesi za lesy. Ostatně jste mne nečekali a jste zařízeni. — A co že Pavel ochabuje v paedagogické horlivosti? Teprv jde. Nu, jděte napřed, jděte, a půjčte mi ho na dvě minuty. Omluvím vás u pana inspektora, až ho navštívím. Rád bych mu řekl totéž, co pánům, aby nebyl zkrácen."

Naducitel koktal něco rozpačitě o povinnosti, ale to jen, aby dal ostatním předejít do chodby. Pak se dobrosrdečně nahnul a rád, že mu může aspoň nějak ukázat dobrou vůli, zašeptal: „Sám se podívám do jeho třídy. To víte, před lidmi člověk ani slovíčkem nesmí — no, tak s bohem, a nic si z toho nedělejte; no s bohem, musím — víte" — To už si řekl do hrsti za dveřmi. Neuměl určitě končit ani pohyb, ani myšlenku, ani řeč. Zazvonil, ale musil ještě po modlitbě nahlédnout do chodby, aby pobídnul k rozchodu pány kollegy, kteří nijak se nemohli dopovídat konce o prapodivném návratu. Vymluvil se ovšem, že se mu zdálo, jako by děti —

Pavel uviděv Sehnala, skokem vylétl nahoru.

„Nechceš mne přece vyslýchat?" zarazil mu Sehnal otázku, a nedbaje přechodu namířil přímo k svému:

„Je mi třeba jen jednoho: Co bylo? Ne tu, to je lhostejno, ale tam — víš."

Pavel vyprávěl o Tonči to nemnohé, co věděl z návštěvy u ní.

„A víc? Marchan?" nutkal Sehnal.

„Nevím, ač jsem se pro matku s ním musil teď mnoho obírat. Jen to je jisto, že je tě tu třeba."

Sehnalovi oči zimničně zasvitly v popelavé tváři.

„To, myslíš, nevím? Myslíš, že nevím, že jsem neměl odcházet? Ale věříš mi teď aspoň, že jsem lump, ničema. Jsem, jsem, nemohu si pomoci. Nemohu ani litovat, že bylo, co bylo. Jsem rád, že jsem měl odvahu a sílu aspoň k nejpodlejšímu darebáctví. Jsem vděčen za ty dny, možná i za víc."

„Jdi za ní," pravil Pavel, „potřebuje síly, tuším; nepochopil jsem všeho."

„Síly? Již nemám. Ona to ví, nečeká jí ode mne."

„Je něčím ustrašena."

„I to jsem věděl hned tehda a necouvnul jsem, ku podivu — Myslíš, že mám jít k ní? že mohu? a že je toho vůbec třeba? Nezastavím osudu. Konec. Jedině že bych snad zůstal, aby bylo vše trpčí — a radostnější. Marek proklatec má pravdu, že v napětí přestává rozdíl mezi rozkoší a bolestí, splývají a proměňují se v jakousi ekstasi. Zůstal bych, kdybych mohl vystřídat duševní torturu za nějakou středověkou. Dal bych se rád mučit, ale — Konec. Tu i tam. Do čtrnácti dnů, pravili — snad i dřív, snad již dnes — a nelze ho zastavit — nikde."

„O kom to mluvíš?"

„Mluvil jsem?" vyhlédl překvapen. „Proč posloucháš, myslím-li?"

„O kom jsi myslil?"

Sehnal znepřívětivěl.

„Žvanění. Máš peníze? Měl jsi je? Že právě ony mohou být příčinou tragedie, ač jsou tak vedlejší. A tak málo, že až hanba pomyslit. Ani do románu to nemůžeš napsat, aby se ti nevysmáli. Fuj! A jdi učit. Co tu ještě chceš? Starý, možná, je již netrpěliv."

Rozešli se. Sehnal se rozhlédl ulicí, a nevida nikoho známého, dal hlavě sklesnout a vlekl se mdle k domovu. Byl tak zmatnělý, že se již nevzpružil ani přecházeje náměstí. Pohlédl k poště a otázal se: „Mám jít?" A únava pravila zaň: „Proč? Je konec — a tu je lhostejno, zda bude sentimentální či sprostý. Konec ruší všecky poměry a vztahy i jejich morální tituly, protože — konec je konec."

Nešel nikam. Skryl se doma.

Pavel ho po škole našel spícího.

„Byls tam?"

S odporem se zvrátil do peřin, a když se ho Pavel dotekl, setřel ho se sebe s pocitem hnusu.

„Proč mi neřekneš, abych se zabil? Má to stejný význam pro mne a stejnou obtíž."

„Proč jsi se tedy vracel?"

„Ano — to je to. Proč? — Nevím."

„Jsi tu," dotíral naň Pavel, „ona jistě zví, protože tě lidé viděli. Myslíš, že její bolest bude menší?"

„Ale proč — proč mi to říkáš? Což jsem pitomec, který ničeho sám nepochopí? Jdi k čertu a nemuč, nebo chceš-li již, tedy mne zbij, sedři kůži se mne — jen nemluv, nemluv. Chtěl jsem po tobě zvědět, že je konec. Řekls: není — a to stačí — víc než stačí i bez tvého rozjímání."

Pavel chtěl ještě říci, že třeba konci se postavit, zvlášť pro ni, jež má tolik lásky k němu a tak málo síly pro sebe samu. Ale pohlédnul na jeho tvář a potlačil vše. — —

A Sehnal přece šel k Tonči, když se setmělo.

Seděla u svého stolku odvrácena a neohlédla se. Bledá a pohublá byla, až se mu srdce nad ní sevřelo. Nemohl promluvit.

Člověk s bledým opuchlým obličejem, sedící u bližšího stolku, zavrčel něco nevlídně a psal dále. Když nedostal odpovědi, teprve vzhlédl a opakoval otázku.

Sehnal se naň zadíval a nemohl vzpomnět, proč tu „ten hlupák“ sedí. Pokročil k ní.

Uviděla ho. Prudce vstala, sesinala a musila se stolu zadržet. „Tŷ jsi — vy jste již tu?“ zašeptala.

V tučném opuchlém obličeji zvedlo se obočí říkajíc: ah tak!

„Můžeš odejít?“ otázal se Sehnal.

„Snad — není tu ničeho — a budu tu ihned —“ omlouvala se zvídavým očím. Ty neřekly ničeho. Neměly posud kdy, aby se vrátily do své pravidelné, úzké štěrbiny.

Sehnal ji sledoval mlčky až k oknu jejího pokojíku. Tam došla, protože dál již nebylo možno. Byla by nejraději někam daleko, aby mohla cestou sebrat síly — a všemi aby mu pak — daleko od lidí — mohla říci aspoň — stý díl radosti i bolesti, jež v ní vytryskly příliš náhle a přemohly ji. Nemohla dál. I stanula jako provinilá, nemohla hlavy ani rukou k němu pozvednout.

Pochopil; a také jej přemohly city, složitější než její; byloť v nich příliš mnoho studu a opovržení k sobě.

„Já zvíře,“ pravil si, „hle, čím jsem vinen. Ona se viní, kde bych měl já padnout a rozplynout se před ní, kde bych jí měl krví platit každou vteřinu své podlosti.“

Mlčky stáli vedle sebe a ruky si nepodali, ač velká, bolestná láska se uvíjela kol nich.

Když prvé kajícné slovo řekl o tom, jak dlouho byl pryč, teprve vztáhla k němu ruku a pravila: „Bylo tak jistě dobře pro tebe, tedy i pro mě.“

A jemu byla malá, slabá ručka její těžká v té chvíli, těžší balvanu. Její dotek podlomil mu nohy. Padl a v zlobné bolesti zastenal: „Proč nevyčítáš? Proč nemáš pro mne ani slova tvrdého? Což mohu tak stát před tebou, tak vědom svého dluhu, tak zotročen tvou dobrotou? Nemohu — a nechci, protože již toho nesnesu. Vidíš přece, že jsem rozvrácen — řekni, že mne nenávidíš, nebo aspoň že jsem ničema — sejmi se mne aspoň drobet své dobroty.“

„Jožo,“ zaprosila. Horká slza jí skanula do jeho vlasů, když se k němu skláněla.

Uchopil její ruce, přissál se k nim, smáčknul je divoce, ale v jejím bolestném stržení rtů četl zas jen, že je dobře tak.

„Kdybys mne proklnula, měl bych aspoň něco na výkup, alespoň slovo. Proč ho nemáš pro mne, miluješ-li mne?“

Zlomil se mu hlas. Byl by zaplakal.

Zvedla jej k sobě. Potřebovala jeho opory. Musila složit hlavu na jeho rámě a oddaně, dlouze se vyplakat.

Hladil jí vlas i líce, líbal a pil hořké její slzy, šeptal útěchu i prosil, aby odpustila, a její tělo k sobě ještě úže vinul, jež všecko k němu přilnulo i tak. — —

Sehnal druhého dne zmizel zas. Nikdo ho sic neviděl, ale tentokrát zvědavosti nepobouřil; vědělo se, že šel do Borovan.

Jen ona o tom nevěděla.

A když zvěděla, sklonila hlavu.

Nikoho nebylo, kdo by slíbal jedinou slzu, již nedovedla potlačit. Spálila jí líce.

* * *

Sehnalův odchod do Borovan nejen nenapjal zvědavosti žitavské, naopak, zklamal do jisté míry. Vědělo se mnoho o tajuplném jeho vztahu k tak zvaným dramatickým událostem na poště, vědělo se o jeho návštěvě u expeditorky a očekávalo se něco. Nikdo nedovedl přesně pomyslit, co, ale toužilo se po rozuzlení, stejně ovšem dramatickém, jako byl vznik i veřejné podání. Když odešel a nevrátil se, když zmizel a ničeho, praničeho nevyvolal, překvapeni pootevřeli všichni ústa — i sám Miluška — a zavřeli je s nespokojenou poznámkou: tak co vlastně na všem je? Zapochybovalo se dokonce i o věrohodnosti pověstí následkem toho, a pozornost k poště ochabla.

A přece posud docházel Marchan den co den v hodinu, jíž se expeditorka bála jako očistce, před níž se vždy dlouho napřed chvěla. Přece posud v tu dobu míval nový oficiál práci kdesi mimo dům, a zůstával s ní Marchan sám.

Byl vlídný jako kočka, jež chce z ruky vyrvat kořist. Tře se, lichotí se, ohonem kroutí, spokojeně přede, ale oči svítí, nohy jsou připraveny ku skoku a tlamička sebou v koutcích poškubuje. Tak obcházel úsměvný, shovívavý, s otcovsky dobrosrdečným výrazem v hranaté tváři, v níž jen oči nemohl ovládnout; neučil se tomu, věda, jak hluboko jsou skryty v temných důlcích.

Vždy začal pobroukávat o téže věci.

Proč jen takové nerozmyšlenosti! Dřív, ano, byl vždy ochoten krýt, je i teď ochoten, jak zřejmo, vždyť opět dosadil a neoznámil; ale suma je povážlivá a není z omylu, jak doznala. A to ho právě mrzí, že tu něco nepochopitelného, že zůstává v nejistotě, kde by měl jisté nároky na upřímnost. Čekal ji a čeká posud, protože si vždy vážil v ní opravdovosti, jak v práci tak ve všem, že ji pro ty právě vlastnosti, nu ano, měl ji otcovsky rád. Jen proto se táže, neboť vlastně je si jist vším. Peníze nebyly pro ni, nýbrž pro někoho jiného. Pro koho? Hádat vždy možno, ale ne radno. Pro koho tedy?

Seděla zarytě, ruce tiskla k hrudi, a všecku sílu napínala, aby ani pohnutím rtů nezradila; chápala, že nic není tajno, ale že nemají svědectví ani přiznání, aby Jožu mohli zničit. Trpěla úlisnými útoky starostovými, že by byla nejraději vykřikla vše, aby již jen ji odvedli, uvěznili, ale pomyslila naň a trpěla dál, jen ruce těsněji sepjala a prudčeji přitiskla k zlekanému srdci.

Po všecku dobu Sehnalovy nepřítomnosti a týden ještě po druhém jeho odchodu přicházel Marchan a nevypustil než vlídné slovo z úst.

Nesnesla toho konečně. Musila zaprosit: „Dejte mne soudu, — nemohu říci víc, než jsem řekla: sama jsem vina, sama, sama.“

Dotčen a pohoršen se zvedl, ale jeho slova byla posud vražedně

laskava. Cože prý to mluví? jak že by mohl on, který ji má opravdu rád —

„Chci pryč, třeba do vězení“ — vybuchla. „Sama se udám.“

Neodpověděl. Měřil ji krutým jistým pohledem, v němž se neblýskla zloba pro vzpírající se a unikající kořist, nýbrž lačnost pro její krásný marný boj. O marnosti byl přesvědčen. Toho dne již k ní nepromluvil, a když přišel na zítří, nezačal obvyklou otázkou; mluvil o zcela běžných záležitostech. Když se oficiál vrátil, zvedl se k odchodu; vydychla úlevou při pomyšlení, že by mohl být konec.

Byl to jen okamžik, který musila v zápětí draho splatit. Marchan stanul u ní a studeně, obřadně pravil: „Mám pro vás něco velmi důležitého, ale věc je soukromá. Přejete-li si vyslechnout zde u vás, jsem ochoten. Jinak bych vás prosil ještě dnes o návštěvu.“

Vzhlédla k němu, ale tvář jeho byla nehybná.

Zvedla se a nerozhodna pohlédla ku dveřím. Chtěla říci: přijdu, ale vykročila k svému pokoji. Strach a jeho oči ji ochromily.

Marchan nevešel než za práh jejího pokoje, jako připraven k okamžitému odchodu.

„Hluboce jste se mne včera svými slovy dotkla,“ pravil; „uvážil jsem nové okolnosti; dnes právě se vyskytly; a udělám všemu konec; vaší upřímnosti jsem se nedočkal. Chcete?“

Pokynula.

„Pak napíši ještě dnes oznámení o tom, že vás pan Sehnal zneužil ku krádeži.“

Vytřeštila naň oči. Zdála se nechápat, ale oči Marchanovy potvrdily chladně.

„Toho — nemůžete,“ zadrhl se jí hlas, „ne, toho neučiníte. Je nevinen. Nemá s mým skutkem co dělat. Sama jsem vzala — pro sebe, promarnila jsem — on ničeho neví.“

Usmál se.

Ucouvla vyděšena. Jeho jistý pohled jí bral slova, dech, a musila přece ještě říci: „Nikdo mu nemůže — já ani dechem jsem se nezmínila — budete souzen z utrhačství.“

Úsměv jeho zjízlivěl. Pokročil dokonce do prostřed světnice, aby ani přízvuk se neztratil z jeho slov.

„Je hezké, že ho chcete chránit. Svědčí to o povaze, pro niž si vás právě vážím. Ale souzen bude on. Mám jeho přiznání.“

Sesinala.

„Zadržel jsem jeho list. Dnes.“

Vše se v ní řítilo a bortilo. Úzkostný ston dral se jí z hrdla. A přece našla ještě sílu potlačit jej, nezradit jím ničeho, věříc, že ještě je možno vzdorovat osudu, podchytit jeho ránu.

Marchan žasnul, jak se mění, jak se zvedá silou jemu posud neznámou, jak se odhodlává, kde čekal jen poddání.

„Je to sic nezákonné, ale okolnosti mne omluví — list byl vám.“

„Vím o něm,“ vyrazila, „vím, proto právě není důkazem. Chtěl

mne zachránit. Věděl, že zadržíte — proto vzal vinu na sebe. Lže. Ale nepřijmu. Odpřisáhnu, ano, odpřisáhnu — pravdu.“

Marchan chtivě zřel na horečný její ruměnec, postavu odhodláním zkrásnělou. Chtěl prodloužit tu chvíli kruté hry, i neustával.

„Dovedete odpřisáhnout dnes, zde — ale nestačíte na lež zítra.“

„Jako teď přisahám — tak vždy — vždy.“ Napjala poslední síly. Cítila, že nastane zvrat, že nevydrží a musí se trpně schouliti. Chtěla, aby Marchan byl přesvědčen, aby ucouvnul, ale pohled naň jí příliš jasně pravil: marno, marno. On jen čeká, až se vysílíš, a pak? Co bude?

Viděl, jak hasnou plameny, kratičce v ní vyšlehlé. Spokojen je nechal doplát, pak teprve dokončil: „Myslíte, že přijme vaši oběť?“

Chlad ji prostoupil a sehnal krev k srdci.

„Myslíte, že je tak zbabělý, aby proti vaší přísaze nenabídl svou. A myslíte, že v tom případě soud vůbec přijme přísahu? Spokojí se tím, co dokáží prostě okolnosti. Nedovedete prokázat, kam jste peníze dala, když ne jemu, — a to stačí.“

Chápala. A pocítila bezmoc proti osudu, jenž jí tu jako příšerný balvan v Marchanovi hrozil padnout na hlavu.

A on neustával. Studeně, volně propouštěl slova dál.

„Pan Sehnal mně jistě přisvědčí, mně, ne vám, protože chči vás zachránit; jste totiž do jisté míry bez viny, svedl vás, ba takřka násilím donutil, ano, on připustí i násilí. A nebude to víře nepodobno, to dosvědčí, kde kdo. Tak bude.“

Ston, který prve přemohla, přemohl ji teď. Poklekla, ruce k němu vztáhla, nejsouc schopna slov.

„Nač to?“ pravil. „Dnes mi nelze udělat více, než tak vás zachránit.“

„Ne mne — jej. Mne zabte třeba.“

Ploužila se k němu po kolenou.

„Zabít? Mám vás rád.“ Nepotlačil již neotcovského přízvuku.

Nechápala. Stále ještě ruce k němu vzpínala.

Ujal ji za ně, zvedl k sobě a nepouštěje jejích loktů, blízek její strhané tváři, zrychlil slova, v nichž se chvěl hlad jeho náruživosti.

„Chcete mu pomoci? Bylo by možno, třeba ho nenávidím. Pro vaši lásku bych — kdyby patřila mně.“

Pohlédla do jeho blízkých očí, a bylo jí jako ptáčeti hypnotisovanému hadím pohledem. Nemohla pohnout ani brvou, musila zírat, jak se jí blíží velké jeho rty. Teprv když ucítila jeho polibek, když dotkl se jejího hrdla, jak jí hlava poklesla, hnus se v ní vzbouřil a vyškubla se mu.

Stírala jeho dotyk s líce, s hrdla a blábolila: „Umru — umru.“

Marchan tomu naslouchal jako nejsladšímu svolení. Byla tak podivně hezká jako žádná z těch, jež poznal, jako velké ubohoučké dítě.

„Umřít nesmíte,“ pravil úlisně, „tím byste ho nezachránila, protože byste zničila jen sebe, ne list. Musíte žít, chcete-li ho zacho-

vat. Žít, rozumíte? I pro mne trochu, za takovou obětavost. Dám vám jeho list. Přijděte si dnes večer pro něj — chcete-li. Můžete ho spálit — chcete-li. Ještě dnes můžete zachránit vše, neboť pak, pak bude ovšem konec, nebude důkazů — chcete-li. Budu vás dnes čekat. Jen dnes."

Přistoupil k ní.

Odstrčila jej, zavrávorala a sklesla. Slyšela jeho odporně konejšivý smích, odchod — a pak upadla ve stav polobezvědomý. Neviděla tělesnýma očima, neslyšela, vůle neměla, ale sledovala přece zmatený vír obrazů, jenž jako halucinace ji obluzoval. Pošta, Marchan, Joža, soud, list, krucifix mezi svícemi, sněhová vánice nad prosekanou prohloubkou v ledě tam někde u parku, teplý podvečer pozdního leta, kdy šla s ním a byla šťastna, — vše letělo a zmítalo se, vracelo se a nesmyslně měnilo, mámilo ji. Myslila, že omdlévá. Chtělo se jí bezcitnosti a vítala ji oddaně. Byl to však jen okamžik hlubokého poklesnutí sil. Přešel, a ucítila zatepat srdce, pocítila nemocnou malátnost v žilách, jimiž krev příliš rychle spěchala, — a v těch prvých tělesných pocitech vrátilo se jí i vědomí skutečnosti.

Marchan ji líbal. Marchan byl jist, že přijde.

Hysterický záchvat jí naplnil hrdlo jakous dusivou koulí. Roztrhla límeček, nervosně strhala se sebe šat, jenž se jí hnusil pro jeho dotyk, přeházela skříň, hledajíc na sebe jiný, běžela zamykat a u dveří zapomněla, co chtěla, a zděšena, že snad chtěla tak vyběhnout, chvatně se oblékala. I zimník vzala a klobouk.

Zazdálo se jí, že slyší na chodbě kroky. Nalehla na dveře, aby zabránila vstup, a vyděšena poslouchala. Nebylo ničeho slyšet. Nahlédla ven a vidouc prázdno, otevřela dveře dokořán, odložený šat vházela do skříně a rychle prchla ven. Hledala někoho, ke komu by se mohla přikrčit, aby ji ochránil.

Neznala se s nikým v městě blíž.

Stanula u trojice jako v širém neznámém lese. Nikde neviděla cesty pro sebe; z předu se k ní tlačila křídla zámecká jako nestvůrná, obrovitá náruč, a když chtěla couvat, pošta jí bránila. Bylo jí do dětsky bezradného pláče. Šlo dítě kol a pozdravilo udiveno slečnu, žalostně postávající prostřed rynku.

Jen pro ně vzpomněla na Pavla. Šla k němu.

Nenašla ho. U lože ozdravující matky seděla Ema a řekla jí, že je ve škole a pak že půjde k Markovi.

Poslouchala nechápavě.

„Ve škole? Ano — ale proč není doma? Proč není tu, když —"

Sklonila hlavu a nevysvětlujíc ničeho, neodpovídajíc již na Emin návrh, odcházela.

„Kdyby tu byl Joža," tesknila, „kdybych mohla za ním — ale odešel, a neznám cesty k němu. Budu ji hledat. Přece mi lidé povědí."

Rozhlížela se krajem; byl nehostinný a mluvil jen studeným větrem, jenž padal někdy prudce od mraků k zemi a sbíral sněžný prach.

Šla k Teodorovi; vzpomněla, že slyšela jeho jméno blízko slova, jež jediné pochopila.

Seděl ve svém koutku u okna, přihrblý a bledý, ale stejně laskavého pohledu jako vždy.

Nenašla hned, co vlastně po něm chce. Vida její ubohost, usadil ji, než promluvil. Bylo jí dobře v jeho ruce, tak dobře, že se odvážila uvolnit cestu slzám, jež v sobě dusila.

„Slzy jsou laskavější člověka," pravil netáže se po ničem.

A ona zapomněla všeho a vzlykala svou prosebnou zpověď.

„Bojím se. Bojím se Marchana — a večera — jsem tak sama, tak docela sama. Bojím se bez Joži. Kde je? Proč není Dvořáka, aby pověděl, jak k němu? Musím, nebo ať přijde on — ne raději půjdu pryč, za ním. Zde je tak strašno."

Teodor tiše pravil: „Je k němu daleko. Zůstaňte však dnes u nás, u matky, nevracejte se na poštu."

„Zůstat?" Přemýšlela nad slovem a lekla se. To že vyplývalo z její řeči? Ano, možná, toužila po tom, ale vlastně není o její strach a úzkosti, nýbrž o víc; jde o něho. A co dosud bylo v ní nespojeno, splynulo náhle a ohromilo ji: strach z večera a myšlenka, že by bylo možno mu vyváznout.

Nechápal její změny a zastrachoval se o ni.

„Jste snad chorá?" otázal se.

„Ne, ne," odmítala. „Byla jsem snad, ano, trocha horečky mi pomátla smysl věcí. Ale teď jsem již zdráva. Nehněvejte se. Neměla — nechtěla jsem přijít, nic jsem neměla říci, protože je to vše — je to falešné. Chci přece zůstat, ano, proč bych odcházela, — a Joža nemá zde vlastně co dělat. To jen trochu zmatku — oh, jak strašné je všecko — ale přirozené."

Vstala k odchodu. Sotva se na nohou udržela.

„Zůstaňte," zaprosil.

„Ne, nechte mne, a nevšímejte si mých řečí."

Nedala se zdržet. Vyvlekla se, přidržujíc se stěn.

Teodor tušil nejasně dosah všeho. Neznal minulých podrobností, neptal se po nich nikdy, ale co věděl, stačilo spojeno s dneškem, aby se rozesmutnil.

„Jak je zoufalá," pravil si, shledávaje šat. „Je tedy asi pravda, anebo blízko pravdy, co tehdy Miluška jako ničemný klep přinesl."

Vybral něco papírových peněz, zamčel a neuvažuje dále, vzal hůl, řekl v kuchyni, aby ho čekali až večer, a šel. Tři lidé vyhlédli za ním a viděli, jak zahýbá k nádraží. Tudy se chodilo do Loučan i do Borovan.

Pavel — vrátiv se po škole — zvěděl, že ho hledala expeditorka všecka nesvá a podivná a snad i k Teodorovi že zašla. Znaje její plachost, pochopil velikost příčiny, i pohladil mamičce ruku, že se vrátí ihned, a spěchal na poštu. Nebyla v kanceláři, a světnička byla zamčena. Ptal se a zvěděl, že je přece doma. Šel znovu, klepal, volal, naslouchal. Uslyšel ji pohnout se, ale odpovědi nedočkal nijaké.

Poznavši Pavlův hlas, modlila se, aby odešel a nezviklal jejího úmyslu. Když pak odešel, složila zase hlavu do rukou.

Pavel rozčilen běžel k Markovi. Našel vedle jeho matky dva neznámé, kteří umlkli při jeho příchodu. Žena byla vzdáleně podobna Teodorovi, i hádal, že snad jeho sestra, ta provdaná za zničeného úředníčka. Ale nezajímalo ho to nyní, chtěl Teodora; zvěděl, že odešel, snad do Loučan, snad do Borovan k některému z obou učitelů. Jiný v tu stranu prý nebývá. A spíš do Borovan, protože se chce vrátit až večer.

„Jak jste ho mohla pustit!" staral se. „Je tak sláb a cesta namáhavá. Vždyť mohl vzkázat ke mně."

„Což si dá říci, když je tak tichý?" pravila matka. „Nemluví-li, je jisto, že chce něco svého, a tu se vyhýbá omluvám a výmluvám."

„Půjdu za ním," rozhodl se. „Proň i pro Sehnala. Všecko je takové podivné, beztvárné. Je jisto, že je ho tu třeba. Musí tu být spíše než Teodor. Poběhnu."

Matka naň vděčně pohlédla a neřekla nic.

Odběhl rychle domů a kratičce poprosil: „Pusťte mne; musí to být. Emuško, chtěla byste tu sečkat, než přijde posluhovačka? Sám se stavím jestě u vás, vymluvím vás."

A nečekaje ani odpovědi, jíž si byl jist, zmizel. Běžel vytrvalým, rovnoměrným klusem. Chtěl jím běžet až do Borovan, ale za tratí silnice přestala a začala rozjetá a v hlubokých zářezech umrzlá polní cesta, sněhem zasypaná. Každý krok znamenal sklouznutí, zapadnutí, zvrtnutí; krom toho pláně se začaly zvedat, jako vlnami někam od Žitavy hnanými: táhle se vypjaly a pak krátce klesly v úvalek, z něhož nové rostly výš. Musil ustat a změnit klus v chůzi jak možno nejrychlejší, ač by byl nejraději proletěl za vrchy. Skloněn, aby viděl na zvlnění sněhu útvar půdy i aby prodloužil krok, spěchal výš a výše za jedinou pěší stopou, jež jej vedla, za Teodorovou. V lese, kde se půda zase vyrovnala, dal se do běhu a udychtěn konečně spatřil před sebou postavu prokmitat mezi stromy. Zavolal. Byl to Teodor.

„Vy také jdete?" zeptal se.

„Jak jste mohl sám!" vyčítal Pavel. „Aspoň švakr vás mohl provodit."

„Viděl jste ho? Co by on zde dělal, cizí? Vyčkává ostatních; pozval jsem je již. Zdálo se mi, že je toho již třeba. Zapněte se, jste rozhořelý zrovna, a musíte uvolnit krok. Nemohu. Budem tam brzo."

Krátce si povyprávěli o expeditorce a umlkli obtíženi strachem z jejího ne zcela známého, ale příliš dobře tušeného zla. Teodor před poslední vlnou, jež se již zvedala ku vsi, stanul. Byl schvácen.

„Kožich mne táhne k zemi," pravil. „Jsem znaven víc v ramenou než v nohou."

Vítr vál ze zadu, i nepovšimli si ani, že sesílil a že nese s sebou řídké vločky. Pavel opřel Teodora, pobízeje jej tak dál. Hleděli před sebe k dědině. Ani stopy života nespatřili, ani zvuku nezaslechli.

Jako vymřelá byla, nehostinná, smutná. Musili jí projít celou, neboť škola stála nad ní, nejdál do svahu pod lesem.

Stanuli pod ní, kasárensky bezduchou nad dochovými sousedskými střechami. Přišla jim otevřít služka a udivena jim ukázala pak do posledních dveří v chodbě.

V pokoji bylo již tma; uvítala je nevlídná otázka z kouta, kdo že jsou a co chtějí. Když však promluvili, Sehnal prudce vskočil a odhodil židli, jež mu byla v cestě.

„Vy? Jak jste sem k čertu přišli? Počkejte, rozsvítím. Mezi přáteli třeba jasna. Ale trochu déle sečkáte. Petrolej došel, na nový není, musím vypůjčit."

Zastavili ho a mírnili jeho chvat. Nač prý světlo? Znají se přec.

Svolil s úšklebkem.

„Také dobře. A patrně vám ani nezatopím, protože ani uhlí není. Ostatně, nesvlékejte kožicha. Se starým jsme již na kordy. Přijal mne jako deportovaného, narazili jsme na sebe několika větami, nu, a tak sedím po tmě a topím si peřinou ve své komoře; ještě dobře, že není světla, komora je ohyzdná. Každé zlo má něco dobrého v sobě, říkáváte, Teodore."

Umlkl náhle po kvapných větách vyburcovaného nitra.

„Proč nemluvíte?" přeťal pak mlčení. „Proč jste přišli vůbec? Přátelství chodívá na oběd, ne na horskou psí noc."

Neodpovídali. Nebylo zcela jisto, co mají říci, aby bylo dobré.

„Co se stalo?"

„Je vás třeba v Žitavě," začal Marek.

Nedůvěřiv poodstoupil: „Míváte oba altruistní nápady; jste oba stejní blázni; snad mne nejdete získávat pro nějakou Lhotu, či co? Marně jste se unavovali. Jsem plané kolečko; skřípe, do čeho zasáhnu. Nechte mne tu dohnívat, na to jedině stačím. Necítili jste zápach rozkladu, když jste vešli? Zima ovšem konservuje, ale přece, přece."

Teodor by ho byl nechal vymluvit, ale Pavel se nezdržel: „To až po druhé, Jožo. Nač řeči? Je tě tam třeba, právě tebe, protože jen ty můžeš zvědět od Tonči, co je. Nám odepřela."

Sehnal se řezavě zasmál a ustoupil ještě dál.

„Tedy nemám hrát komedii? Pak jste přišli zbytečně, neboť, že je mne tam třeba, vím i bez vás. Tobě jsem, Pavlušo, řekl už tehdy. Ještě's nepochopil? Když jste se ozvali, věděl jsem, co chcete — a komedii nemám hrát."

Pavel nedbal. Vyprávěl o dnešní návštěvě Tončině. Když došel k jejímu blouznění u Teodora, Sehnalovi došlo pošklebné zoufalství.

„Mlč! Mlč, pro boha!" skřípěl zuby. „Umlčte ho, Marku, ve jménu dobra; je kat."

„Jděte za ní," pravil smírně Marek, „a potěšte ji aspoň. Pomoc snad se najde. Lze-li pomoci penězi, něco mám, co přátelsky s sebou nesu. Lze-li jinak, povězte. Vidíte, jsme vaši zcela."

Sehnal se oblékl beze slova, chytil čapku, ale ode dveří se ještě vrátil a vplížil se zas do kouta.

„Proč nejdeš?“ otázal se Pavel.

„Jsem vinen, jsem vinen,“ mumlal jako pro sebe, „ale to ještě není důvodem, neboť jsem zlo a zničení, a zde je třeba pomoci, jak říkáte. Nemohu k ní, neboť tím hůře, čím blíž budu. Rozumíte mi? Proč tys u ní, Pavlušo, nezůstal? Proč nepomůžeš, když dovedeš? Ty jediný ještě, ty jediný jsi dost dítě a dost muž, abys dovedl zabít. Jiné pomoci není. Běž, utíkej, a stihneš-li včas, zabij. Já — já — zůstanu — ano — tu. Pojď, plivni na mne a spoličkuj mne, ale pak běž — běž rychle, Marchan nečeká. Možná již — oh, proč stojíš?“

Vyrazil při posledních slovech a vyběhl v noc.

„Jak trpí,“ pravil Teodor usedaje. „Je dobře, že jsme šli. A škoda, že nemůžeme s ním.“

Dech jeho byl krátký a rychlý, tvář znavena, ale úsměv se rtů nemizel.

Pavel pohlédl naň a pomyslil jeho slovy: „Jak trpí všichni — a jak sláb jsem, abych pomohl.“

Sklonil se k němu a odebíraje mu čapku i hůl, pravil starostlivě: „Trpíte i vy.“

„Já? Ne, ne, jsem šťasten, jak jsem chtěl, příteli.“

„Odpočněte, poohlédnu se po vsi, snad nás někdo zaveze; pěšky zpět nemůžete. Kdybychom byli vzpomněli dřív, i Joža mohl. Škoda.“

„Cit nepřemýšlí. Snad ho doženem. Pokuste se.“

Pavel odešel, ale po půlhodině se vrátil s nepořízenou.

„Sněží, vítr jde od Žitavy — nikdo ani za půl světa se nechce vydat. Dolů prý jako dolů, ale zpět je možno sejít s cesty; kdo by se tomu vydával? Nezazlíval bych jim, ale — musíte zůstat, Teodore. Musíte, je tam vánice pro vás nepřekonatelná. Poprosím nadučitele, aby tu dal zatopit. Vždyť snad není nelidský. Přespíte, a ráno se najdou jistě sáně. Můžete být bez starosti, stavím se u vás. Zůstal bych také, ale matka stůně, nesmím ji nechat o samotě.“

Teodor poloprosebně pravil: „Odpočal jsem si. Sečkejte chvilku ještě, snad metelice ustane, a pak budu dosti silen, abych došel. Zůstat bych tu nemohl, věřte, ne z dětinné tvrdohlavosti, ale cítím, že musím pryč. Taková tísnivá tucha. Snad mne bude třeba jim oběma, nevím, ale vemte mne s sebou. Zmeškáte jen o hodinku, ne déle, Pavle.“

Pavel váhal, že by snad přece bylo lépe zůstat, ale pak se již nevzpíral. Neměl stálosti v myšlenkách. Stále netrpěliv vzpomínal Sehnala, jak daleko již asi došel a zda pomůže. Přecházel a zastavoval se u okna, zda posud bijí vločky o sklo, a vzdychal neklidně.

Teodor seděl mlčky. Po chvíli zvedl hlavu a řekl: „Sníh ustává, půjdeme.“

Měl pravdu. Vyšli již jen do čistého větru. Pavel si sice všiml, jak jsou obzory těžky černými mraky, ale mlčky vykročil po jeho boku, podjal jeho ruku a opřel ji o svoji. Teodor se oddaně spolehl, a tak opustili dědinu. Dolů se šlo poměrně dobře, nohy snadno

vybředaly ze sypkých návějí, ale když musili do krátkého, příkrého boku druhé vlny pod lesem, když se tu proti nim vzepřel vítr, sníh i svah, Teodor ustal. Nemohl proti větru vydechnout. Odvrátil se a všecek nalehl na Pavla, aby odpočal.

Pavel se rozhlížel a odhadoval dálku. Málo posud ušli, a již je tak uondán, — myslil. Zlá to bude cesta. Jen aby vánice nepřišla, aby aspoň na několik kroků vždy viděli. Vichr mu přál. Rozehnal na několik chvilek chuchvaly, že v šeru rozpoznal v lesní stěně průsek, jímž šla jejich cesta. Nespouštěl s něho zraků.

Teodor postoupil, a šťastně dostihli lesa, jenž je skryl větru a dovolil jim jíti bezpečněji. Ale dlouho trval, a tak ani on neušetřil Teodorovi únavy. Stále tíž doléhal zas na Pavla, stále namahavěji dýchal, stále zvolňoval krok, až musil stanout. Pak již cesta jejich byla jen krátkými postupy a dlouhými zastávkami.

Když vyšli na pláně, padající do daleka k Žitavě, Pavel starostlivě přivinul druha k sobě. Nalehl na ně vítr, a třeba v šeru splývala pole brzo s oblohou, cítili, že jde proti nim sníh.

„Můžete?“ ptal se tiše a naklonil se, aby mu viděl v líce. Uzřel úsměv. Upokojil se poněkud a hledal nějaký bod před sebou, jenž by mu pomohl udržovat směr. Nebylo ničeho. Modravá běl kol a kol. I les za nimi záhy zmizel.

Pak narazil na ně prudce metený sníh, palčivějící líce, zavírající oči.

Teodor zavrávoral.

„Měli jsme přece zůstat,“ hučel Pavel, zachycuje ho objetím.

„Ne,“ zavrtěl hlavou Teodor. „Již, myslím, vím, proč mi bylo třeba odejít. V takových chvílích je lépe domovu blíž.“

„Co to říkáte?“ zarazil se; nechápal zcela, ale počínal se bát tajemného smyslu jeho slov, vzpomínaje, že mluvil podobně, když vyprávěl, jak pozval bratry a sestry. Naklonil se zas, a zase viděl úsměv v líci.

„To nic nepraví, než že je šťasten, ale on je stále šťasten,“ pomyslil, nepouštěje ho z objetí a vleka ho vpřed.

Níž a níž padala pole, vlna za vlnou míjela a každá je zastavila, ač Pavel druha do kopce takřka nesl, napínaje všechny síly. Vždy déle postávali, a Pavlovi bylo vždy strastněji hledět do pustiny bez hranic, lačnící zrovna po životě. Cítil zřetelně, že Teodor nemůže, a on sám, zda zmůže s břemenem dálku, o níž neměl teď naprosto ponětí? Jdou vůbec dobře? Nechodí v kruhu? Těch vln, jež přešli, zdálo se mu bez počtu. Ale chápal, že nesmí stanout, že musí dál, i bral znovu a znovu Teodora do náruči a brodil se vpřed.

Po jednom překonaném svahu Teodor stanul, třesa se mdlobou. A přece poodstrčil Pavla od sebe. Zdálo se, že chce něco říci, hruď se mu zvedla, ale chytil se za hrdlo, v němž mu zaklokotalo místo hlasu. Sesinal, sklonil se — a z úst vyřinul se mu temný proud, jenž na sněhu zrudnul.

„Krev!“ křikl Pavel a pustil jej z rukou.

Teodor se podlomil v kolenou a padl rukama do sněhu. Sklonil

se k němu rychle, chtěl ho zvedat, ale Teodor sňal jeho ruce se sebe a nabíral sněhu do úst.

Přiklekl, bral bezvolně sníh a třel mu čelo i spánky, šeptaje ustrašen a zmaten: „Teodore, Teodore.“ Mrazivý úžas jej ohromoval a ochromoval.

„Klid,“ zašeptal on a poddávaje se jeho ruce usedl, lehl mu klečícímu v klín. Zavřel oči jako v dřímotě.

Pavel přiblížil hlavu k jeho hrudi, aby uslyšel tlukot jeho srdce, zachytil dech. Nerozeznával ničeho. Hruď se nezvedala, chřípě ani rty se nezachvěly. Modrosiný sněžný přísvit padal na tvář a dal jí smrtelnou bledost.

Hrůza se blížila Pavlovi.

Vztyčil se a zmrazen díval se vpřed i vzad.

Sníh a sníh.

Vichr jím šlehal jako surovou roztřepenou plachtou a svištěl, jako protínán každým vláknem jejím, každým řeménkem, z vloček spleteným.

Sníh a tma.

A zde?

Přiklonil se k Teodorovi.

Umírání?

Hrůza naň padla; se všad. Tam z tmy, i zde z tratoliště zvolna mizícího a z černého těla, zpola zabořeného a zpola zaneseného již sněhem.

Tak zde přece nesmějí zůstat a vydat se smrti. Mráz prý zabíjí tak sladce.

Pohnul nohou, byla ztrnulá. Mrazem? Nepřirozenou polohou? Ochvěl se. Rychle strhl zimník se sebe, sesunul Teodora a přikryl jej, podkládaje mu kusem hlavu. Vskočil a prudce napínal všecko svalstvo, aby rozproudil krev. A zase klekl a naslouchal, teď až u samých rtů. Pocítil dech.

Pak je třeba odtud, rozhodl se.

Rozvolal se blížící se noci vstříc. Na vše strany houkal — ale vítr schvacoval hlas, a jemu připadalo, že jím mrští vždy v sníh a ubije jej, než přeletí nejbližší okruh.

Vrhl se zase k ležícímu a jal se mu třít ruce i skráně.

Teodor otevřel oči.

„Probuďte se,“ volal naň úzkostně, „neusínejte, zmrznete zde.“

„Je mi tak dobře,“ zašeptnul mu v odpověď, a opět se uhostil na jeho tváři úsměv, jenž prve mdlobou zmizel.

„Taková typická slova. Bůh ví, co jimi myslí. A proklatá noc,“ hučel si, tra jej dále. „Zase zavírá oči.“

„Mohl byste vstát?“ zatřásl jím. „Aspoň vstát trochu, ponesu vás — ale zůstat nesmíte.“

„Pomozte,“ řekl oddaně a poddajně spustil ruce, aby se opřel.

Vzchytil jej. Musil napnout všecky síly. Poprvé ucítil, jak těžší je bezvládný trup, než kterýkoli vzpírající se v zápase. Ale i síly strachem rostou; zvedl jej a nadnášeje jej hrudí, zpola jen o zem

opřeného, rozhlížel se, kam jít. Zmizel mu směr, kterým přišli. Stopy byly zavaty. Ale nesměl váhat, musil někam, zde v blízkosti krve mu bylo již strašno. Dal se po svahu.

Teodor bezvládně posouval nohy vpřed. Postávali, popocházeli, ale cesty ubývalo tak pomalu, že sníh skoro stačil za nimi stopy zavívat.

Pavel vzal Teodora do náruči jako dítě. Poddal se i tomu a přichytil se jeho hrdla, aby mu přivinutím ulehčil. Teď to šlo rychleji, ale i srdce bilo rychleji, dech supěl v ústech, jež ho sotva stačila hnát krvi, omamným vírem až oči zaslepující. Musil ustat, pokleknout a vydechnout, aby se zbavil mdlobného závoje na očích. Pak znovu vstával a zvedal břímě s klína a znovu šel.

Již již klesal, již nemohl napnout nohou, aby je oba zvedly.

„Což není nikde, nikde života? Kdybych věděl, že je poblíž, složil bych jej a letěl, oh, ještě bych dovedl letět rychleji větru, abych přivedl lidi. Vždyť nejsme v poušti.“

Vykřikl. A opět a opět, až se mu hlas trhal.

Naslouchal, zda přijde odněkud odpověď.

Nic. Ticho bylo ve větrném skučení. Ticho.

Teodor zavřel oči, sesunul se mu s klína, na němž neměl již síly ho udržet.

Padl k němu, zabořil žhavou tvář do sněhu a hryzl jej, namahavě vydychuje. V uších mu hučelo, oči pálily, a žalost bez moci byla jediným citem, jediným obsahem života té chvíle. Leželi vedle sebe.

Náhle se zdálo Pavlovi, že hukot v uších se mění v skutečný, jenž je přimísen do větru.

Zvedl se — naslouchal — a zklamán spustil zas hlavu. Ale opět dolehl hukot, zřetelněji, a sílil. Ostrý hvizd prořízl noc, hukot dozněl, pak nový hvizd. — Pavel zajásal a zaúpěl zároveň.

Nemohl jinak. Spása byla blízko.

Vrhl se k Teodorovi a radostně rozechvěn třel jej sněhem, volal naň, zvedal jej a zase třel.

„Teodore, — nádraží. — Procitněte. Slyšíte? Jdu, jsem zde hned, nebojte se. Okamžik jenom. Slyšíte?“

Chorý se usmál.

Pavel vskočil a tryskem se rozletěl do tmy. Padl, vskočil zas, nedbaje bolesti v ruce, a uháněl.

Vyvstala před ním barevná světla jako v mlhách.

Přeletěl koleje. U hospůdky stály sáně, jejichž koníci zimomřivě a ospale věšeli hlavu k nohám. Stáli již asi dlouho.

Vpadl do šenkovny uřícen a vykřikl: „Čí jsou to sáně?“

Světnice byla jedinou lampou osvícena. Žlutavá mlha padala od ní na stůl, u něhož seděli dva sedláci s hospodským. Pili také takovou zlatou mhu, jen o něco hustší v sklenici než kol nich. Tváře zbrunátněly, oči vlhce plavaly mezi línými víčky, ruce se vzpíraly jako sochory dolů, aby udržely mohutné v kožiších trupy vztyčeny.

Ohlédli se všichni po Pavlovi, ale neodvětil nikdo.

„Ať číkoli,“ přistoupil Pavel vzrušen k nim a vzrušením svým

i jimi pohnul, „ať číkoli, pojeďte se mnou. Kus za tratí umírá člověk. Tecdor Marek. Krev chrlil.“

Sedláci se pohnuli, hostinský vskočil.

„Co že? Co pravíte?“

„Pojďte, prosím vás, honem pojďte, než bude pozdě,“ hartusil na ně, aby stavil zvědavost.

„No, když je tak, to přestává všecko,“ pravil vyšší, vysunul se dost rychle ze zástolí, přitáhl kožich úž a vykročil.

Za nádražím skočil Pavel ke koním, za uzdu je vzal a stopuje své kročeje, vlekl je za sebou.

Nekonečný mu připadal ten kousek cesty.

Konečně spatřil tmavou hmotu před sebou, Teodora. Našel ho bdícího. Všichni se k němu seskupili, všichni třeli ruce i líce, pak zvedli a položili na slámu. Menší sedlák stáhl se sebe kožich a přikryl jej, sám se motaje do houní; a pak již obrátili zpět.

Pavel usedl k příteli, opřel se o košinu, natáhl nohy v slámě a povolil všemu tělu, tak mu bylo náhle sladko. Závratně sladko, že se musil až šťastně rozesmát. Dusil smích rukou, nakláněje se k Teodorovi. Ku podivu, i v jeho líci našel úsměv, když se setkal s jeho očima, vroucně k němu vzhlížejícíma.

Rty mu ševelily.

Pavel se sklonil až k nim.

„Pavlušo,“ šepotal skoro neslyšitelně a usmíval se. —

* * *

Sehnal nepřišel mnohem dřív do Žitavy než jeho přátelé.

Prvý záchvat jej štval rychle, ale byl to spíš útěk od neodvratného slova a obrazu než spěch za jejich předmětem. Již v lese se dostavila reakce.

„Proč tam jdu?“ stanul, „když vím, že marně? Je konec; já jediný vím, že je neodvratný, že ho nezadržím; oni se starají, já už jen čekám. Ví bůh, proč čekám, proč také neřeknu poslední slovo a nejdu k čertu. Bylo by to dokonce krásné, nejen účelné. A ne — neřeknu ho, to také vím; poslouchám jejich řeči a dám se vyštvat, abych šel — kam nepůjdu. Fuj, jaké to všecko hnusné. Všecek život. Vše, vše. Odporná komedie, v níž hraju roli bez charakteru. — Mám se vrátit? Čekají mne tam dva dobří hlupáci a jejich potvorná otázka: proč jsi ji opustil? Proč? Proč? Protože jsem ji opustil už dávno, hlupáci, a protože se nemohu k ní zrazené přiblížit, neboť ji mám příliš, příliš rád. Zabíjí mne svou dobrotou, za niž ji už nesmím zranit, co jsem vinen před ní. Což je ostatně všecko lež. Jediná pravda je, že nejsem schopen jí pomoci, ač jsem povinen, jakož i jediná pravda je, že se bojím umřít, ač bych měl, neboť vše jsem již dokonal. Kdyby bylo možno zhynout bez vůle! Tak někde zde v lese padnout, nevědět o ničem a zaniknout pod bílým příkrovem.“

Zahleděl se v les. Byl provát padajícími vločkami, v nichž jako v hutné mlze mizely černé stíny stromů již v třetí, čtvrté řadě.

„Mělké jeviště. — Bylo by snadno zajít za kulisy a zmizet. Kdo by postrádal špatného herce mizerné role?“

Odbočil s cesty mezi stromy. Jeviště se před ním hloubilo, za ním zavíralo. Kulisa rozsochatých borovic mizela za kulisou, neměníc tvářnosti okolí; jako by se ani s místa nehýbal. Všecky byly v korunách zatíženy mohutnými chuchvalci sněhu, všecky se ve vrcholích zachvívaly tahem větru, a když se vryl mezi ně, skřípaly, praskaly, větvemi o sebe klepaly, sypajíce tíži svoji k patám.

Prošel vysoké boroví a vedral se do nízkého smrčí, jež, chráněno od větru, bylo takřka jedinou bílou slitou hmotou. Větve ho bily, švihaly mu sněhem po líci, po krku, odkud stékaly studené krůpěje po těle a rozmrazovaly.

Uprostřed zakopl do čehos měkkého. Mrštilo sebou, zaječelo, že až leknutím vykřikl. Snad se to zajíc schoulil pod křovité stromky, vyplašen z brlohu. Pochopil, a přece mu srdce strachem buchalo, a spěchal, aby vybředl. Vydrápal se na jakýs břeh zase do vysokého lesa a ohlédl se. Sníh ustával a otvíral pohled přes nízký les k protější temné stěně vysokého. Temno v bocích, temno nahoře, siná běl u nohou, a nad vším jen hukot větru v lesích.

Kudy to šel? Nepoznával již cesty. Co byla taková jediná brázda v širém poli? Tak by zanikl i on. Zde někde v závěji pod břehem by bylo nejsnáze. A snad to nastane, protože návratu není, a zde možno konečně někde zbloudit a unavit se, čímž je vše odbyto. Připadlo mu, že mohl přece doběhnout do Žitavy, vzít Tonču s sebou; snad že by to byla pomoc od života i od strachu ze smrti.

Uviděl ji před sebou. Stála, jak často před ním stávala, trpně oddaná, bázlivě, ale bezměrně milující. Stála nad bílým sněžným lesíkem, šat splýval jí až k drobným korunám a zvyšoval ji, činil ji štíhlejší, útlou jako stonek květu, jenž zardělý byl skloněn nad rukama na hrudi složenýma. Nad ni táhly mraky. Jeden z nich jako vírem stržen snížil se k ní. A nebyl to mrak, ale obrovská pěst, jež chtěla na ni dopadnout. Vzhlédla, oči se jí zalily, ale neprchla. K němu se zadívala, k němu ruce vztáhla, a zdálo se mu, že praví s laskavě bolestnou výčitkou: „Ty nejdeš, nepřicházíš.“

Pěst je strašná — viděl. — Dotkne-li se, zlomí ji, tak útlounká je.

Vichr zaskučel, obraz zmizel. A on třesa se strachem, dal se stranou, tam, kde tušil Žitavu. Prorazil lesem do polí a šel níž a níž. Ale stanul zas, a zase přemýšlel o bezúčelnosti své cesty, vracel se a zase stoupal dolů, potáceje se pláněmi v bludných nejistotách, nerozhodný, zoufalý, ustrašený i zdivělý, nevěda konečně, kde je a kam se obrátit.

Tak ho skoro došel Pavel, nesa posledním napětím Teodora.

Zaslechl i jeho výkřik, ale nepoznal. Připadal mu smrtelným skřekem něčeho. Děs naň padl. Prchal po svahu dál a dál, přeběhl trať, a stále se mu zdálo, že za ním po větru letí hrozný ten vzryv. Vehnal ho do Žitavy.

Váhal vejít mezi domy, ale když se ohlédl po silnici, bezděky pokročil. Náměstí bylo pusté jako pláně za ním. Zmítaly se po něm

sněžné vločky, zavívaly trojičný sloup v závoje, zastíraly domy a ani světélka nepropouštěly z oken. Snad nebylo světel vůbec.

Zvolna se plouhal k Trojici. Krok za krokem si říkal: „Marno, pozdě, skončeno vše,“ a přece šel, až uviděl poštu. Tončino okno bylo temno. Všecka pošta byla černá, neživá.

I připlížil se k ní, úzkostí ochabuje, a opřel se o zeď pod jejím oknem.

Stajil dech naslouchaje. Nic se nehnulo, ani tu ani kde jinde. Zvedl ruku ke sklu. Cítil, že sahá po svém osudu. Zachvěl se, a tak se stalo, od čeho by byl snad couvnul. Ruka sama sklesla na okno. Pokojík však zůstal mrtvý.

Schvácen okamžitým návalem úzkosti, zabušil v rám vší silou.

Sklo zařinčelo, dořinčelo, ale zůstalo temno.

Sklesl zas na zeď ochromen.

„Buď je mrtva — nebo ztracena,“ říkal si, nechápaje dosahu svých slov. Civěl do tmy a opakoval si: „Mrtva, ztracena.“

Náhle se schoulil a odplížil se jako zloděj, prchl do polí, skuče zoufalým pláčem.

Tma zůstala, a vítr zanášel jeho stopy sněhem.

* *
*

Teodor umíral. Bylo to nepochybno. Ráno po návratu z Borovan chrlil opětně tolik krve, že to znamenalo při jeho slabosti příchod konce.

Ležel průsvitný a nehybný v široké nízké světnici a upřeně zíral v bílý strop. Dal si postavit postel pod okno, kde sedával, aby zase viděl nebe a střechy, růst a hynutí světla. Občas se rozkašlal, bolest mu zvedla ruce k hrudi, aby pomohly; pak malátně zapadl hlouběji do peřin a sotva dovedl setříti se rtů něco krvavé pěny, jak byl znaven. Ale po každé se mu vrátil jasný úsměv na rty před chvílí bolesti skřivené, a rty se pohnuly jak v šepotu. Snad tím sesiloval svoje myšlenky.

Přicházela matka k loži, ustaraná, uplakaná, a nezastírajíc slz, ptala se vždy znovu: „Jak je ti, Dorku? Ničeho nepotřebuješ?“

Vrtěl laskavě hlavou a nesnažil se, staviti jí slzy. Věděl, že nemajíc slov, v nich jediných nachází úlevu po smutném vzrušení.

Dívala se naň, upřela zraky z okna, jež ložem nabylo zcela nového výrazu, a dala slzám téci po líci, pokud se neobrátila k odchodu; pak je stírala zástěrou, v níž dusila náhlý vzlyk.

Sledoval ji ze dveří a neodvrátil hlavy, když zmizela. Bylo mu dobře, mohl-li po malém pohybu uvolniti svalstvu a dát mu spočinout. Věděl také, že přijde za chvíli i sestra a švakr Straka nahlédnout, a chtěl i jim dát vlídný úsměv; mělť je rád.

Nahlédli opravdu s otázkou v líci, ale vidouce úsměv, lehký pokyn ruky, tiše se zase vraceli. Řekla jim matka, že tak nejlépe, že má rád samotu a svoje myšlenky. Znala jej.

I Pavel přišel k poledni.

Teodor se radostně pohnul a rukou jej zval, aby přisedl až na lože, aby ho měl co nejblíže.

Pavel se rozžalil, vida, jak mu prožloutla a vpadla líce, věštíce vším všudy, že nedlouho již bude zrcadliti myšlenky. Zastřel však smutek úsměvem a chtěje mu ušetřit slov, chtěje vnésti něco, co by odvracelo od lože a jeho určení, rozvykládal se. Včerejšek mu vplynul na jazyk radostným závěrem: „Překonali jsme vše, Teodore, a překonáme i dále vše. My a všichni.“

Připadl mu Sehnal, ale rychle přeskočil dál. Byl šťasten, že našel tak útěšnou prvou větu, a nechtěl od ní ustoupit a blížit se temným jejím pozadím.

„Vše překonáme,“ pravil. „A chtěl bych při všech být. Je to tak dobře. S Lhotskými bych chtěl být nejvíce. Vracím se k nim, opuštěným. A víte, kdo mi umožnuje? Malá Emuša. Přichází, a já vydychuji, smím se zamyslit. A vida ji pomoc nést, sám o tom přemýšlím. Takové chvíle bývají nejradostnější. A domyslil jsem se toho největšího: že se nesmí ustupovat a vzdávat. I pro sebe si to zapamatuji. Nejsem hotov, ale jako bych věřil, že z cizího úspěchu i sám získám, ustupuji k nim, ke Lhotským. Už jim nehledám dobročinnou pomoc. Chci je postavit na vlastní nohy, jež vždy jsou silnější. Zvěděl jsem, kam dodává Marchan obuv jako prostředník, a dopsal tam věcně a rozumně, vycházeje ne se stanoviska lidumilného, ale obchodního, kteréž by mohlo oběma stranám prospět, kdyby se přímo setkaly. Posud odpověď nepřišla, ale přijde-li příznivá, — a doufám, že příznivá bude, — pak okamžitě sjednotím Lhotu a roztrhneme svazky s Marchanem.“

Teodor mu hladil ruku a radostně se díval v tvář, jež nabyla přirozené odhodlanosti a jasu, jak se zabírala od pouhého zastírání smutku k sobě samému. Usmál se, když dovyprávěv, náhle sebou poškubnul, jako by si uvědomoval opětně svůj úkol, a odvrátiv poněkud tvář, začal o jiném a opět o jiném.

„A oni? Sehnal?“ zašeptnul.

Pavel se zasmušil. Vyhýbal tomu, jak mohl. Pokrčil rameny. Nevěděl nic určitého, a když uvážil, jakou to oběť přinesl Teodor, bylo mu líto říci to málo, co věděl: že nikdo zatím v Žitavě neví, co je; že expeditorka náhle ráno odejela, starosta že mlčí, a o Sehnalovi, o jeho příchodu včerejším, že není ani pohádky, tím méně o tom, měl-li jaký vliv a výsledek.

Odbočil zas od toho a chtěl vyprávět o Emě.

Teodor opět mu ruku pohladil a pravil: „Jste dobrý.“ Vrtěl hlavou odmítavě, když ho Pavel napomínal, aby se šetřil.

„Umru brzy, proč bych tedy neměl mluvit? Již mi nezbývá než to, a víte, že stáří bývá povídavé; toužím trochu po tom. Dávno již má světnice po vás osiřela, a musím mluvit jen se sebou. Teď jen vzpomínám. Smrt nosí minulost i budoucnost v jediné dlani, neboť jí je věčnost stálou přítomností.“

Rozkašlal se. Když se rysy vyrovnaly zase v úsměv, pokračoval,

umlčuje jemně druhou starost i matčin úzkostlivý pohled, jenž se objevil ve dveřích.

„Nechte mne, bylo mi šťastno, a je zas.“

Pokývala smutna hlavou, jako by říkala: „Co s ním počnu? Usmívá-li se, chce jistě něco svého, a bojí se, abych mu nebránila.“ Odešla.

„Vidíte, jak je dobrá?“ ukázal očima ku dveřím. „Ona ví, že chorým dětem a mroucím je třeba vyhovovat i v nerozumu. Ale já nejsem nerozumný. Vítám konec. Jsem rád, že jsem žil. Našel jsem, ba dal jsem všemu svůj smysl a zákon, a to je suma života. Včera i dnes dovršuji poznání. Věříte? Jakž nemám pak býti vděčen, že jsem šel. I kdyby marně, kdybychom jim nebyli přinesli pomoci, kdyby musili protrpět bolest do konce, jsem tomu rád. Utrpením se získává radost trvalá, jen jím; snad jí dojdou; a my? Vyčtete si vy někdy? Já jsem dokonal životní dílo, poznal jsem veliký soulad všeho a pochopil, co mně o mně bylo posud tajno.

Bezděky pomáhalo to formovat můj život, a nevěděl jsem: touha po kráse, radost z ní, vůbec krása. Měl jsem schopnost vyvažovat ji ze všeho, jak vím nyní, kdy jsem znovu minulost prošel. Byl jsem tak trochu nevědomým umělcem. Až včera se mi otevřely oči. Pamatujete? Šli jsme vánicí, již pod lesy, někde na svazích k nám. Nesl jste mne zpola. Cítil jsem ve vás skoro tep krve, prudký, namáhavý, ale zdravý a jakoby vědomý si toho, že smí bouřit, že je v cevách ocelových, že najde v plících vždycky dost volnosti i prostory, aby nassál očisty zamouceným proudům. Cítil jsem i svůj tep, svůj dech. Ubohoučký a skomíravý.

Vzpomněl jsem v tom chvíle, kdy jsem po prvé chrlil krev — a pozoruje každé hnutí svých útrob, pocítil jsem, že nastane. Snad za okamžik, za minutu, později, ale nastane. Nebyl jsem tím nešťasten, naopak, bylo mi pěkně. Zvláštní radost šla mou chorou krví, radost asi, že se setká v opojné volnosti s živitelem svým, vzduchem. Tuším, že jsem vám pravil: v takové chvíli je dobře blíž domovu. Ano, ale myslil jsem jen na vás, neboť pozoruje metelici a naši opuštěnost, předvídal jsem, jak vám as bude. Mně samému bylo lhostejno, zda tam či onde, dnes či zítra. Vždyť jsem již dříve čekal.

Podivuhodná krása pocitů. Únava, malátnost, neschopnost nasytit hruď vzduchem, a pak to strnutí všeho těla, jež samo ví, že třeba ustat a věnovat se jedinému, co začíná někde v plících ve strhaném vazivu. Těžko v prsou, tu, tlak na srdce, pak dusivé vzedmutí k hrdlu, chci mluvit, ale cítím již sladkou hmotu na kořeni jazyka, cítím klokot vzduchu, jímž jsem chtěl vydat hlas, a nakláním se, abych propustil život z úst.

Sklesl jsem. Tělo bylo zdoláno. Ale mdloba mi nezastřela smyslů, tak že jsem mohl sledovat.

Jste dobrý, Pavlušo,“ přerušil vyprávění na chvíli, kdy musil láskyplným pohledem utkvět na něm. Pak pokračoval:

„Ulehčilo se mi. Vnímal jsem čistě a přesně sebe i vnějšek.

Nádheru svištícího větru a jeho sněžných řeménků, bičujících noc. Kouzlo polomrtvých barev, té sněžné, noční, i té krvavé, jež vedle mne splývaly. Vaši úzkost a z ní se rodící sílu. Svou bolest tělesnou. Vše.

Přál jsem si, aby potrvalo, ne z vedlejších jakýchsi pohnutek, neboť čisto a prosto bylo v mé duši, ale tak, pouze a pouze pro krásu chvíle samu o sobě.

I dříve jsem podobné prožíval, ale nevědomky. Včera jsem poznával. A dnes vím: miluji krásu zjevů, krásu lidskou, krásu bolesti. Kochám se v ní a v rozkoši každého nového smyslového poznání. To už není jen pro dobro — ač i pro dobro, jeť vlastně krása i dobro jedno. Veliký soulad je spájí a dává se poznat těm, kdo dlouho hledali. Kdo spokojili se počátkem cesty, ti nedozřeli kořene všech věcí, kořene života, a žili ho jen půl, propouštějíce druhou půli nepoznánu. Nepoznáno je nežito.

Dnes je mi šťastno z toho vědomí. Dobré a krásné je vše.

Hle, sestra a švakr, jak chodí kolem mne zlaskavělí, dobří; jak mne litují, ač snad trochu i touží po mém konci pro trochu peněz, jimiž by prosvětlili pochmurné svoje dni. Nevidí, že vlastně dnes světlo je proniká, dnes, kdy jsou dobří. Ubozí příliš prostí. Ale mám je rád pro to vše sloučené v jedinou bytost.

A vy, Pavlušo. Víte, že umírám, a těšíte, zachraňujete mne horlivě, zastíráte smutek úsměvem, jemuž i já se pak musím usmívat, neboť je tak dobrý. — Přece jste umělec —"

„Již ne," pravil víc sobě, aby nerušil jeho myšlenek.

„Proč se neusmíváte nad krásou mé smrti, jež je tak dobrá ke mně, dávajíc, co nedal dosti dlouhý život? Snad to tím, že jste posud mlád. Kypíte životem a zabíráte v jeho proudy široko, šíře snad, než vaše paže stačí obejmout. Sebe a svoje, nás ubohé kol a kol a ještě kus světa — toť mnoho. I těkáte, nemaje kdy domyslit, protože vás vše jímá příliš citově — a dráždí hned vaši vůli.

Ano, tím to je. Poznávám. Pro pohnutí životem a pro touhu zasáhnout do všeho, nestanul jste posud nad životem. Proto ještě truchlíte nade mnou, kde byste se měl radovat.

Chcete namítat? Nechte staříka filosofovat. A myslíte-li, že se klame, vzpomeňte někdy a řekněte: byl blízko pravdy. Nechte mne mluvit. Neboť chci ještě říci, že krása je i v tom, koho jsem nikdy nedovedl vpojit v zákonnost svého světa. V Marchanovi. Krása neurvalé síly, násilí. Již je mi i bolest radostna, a je dobrý, kdo ji dává. I on. Není zlozvukem v životě. Je těžší či sladší smrti? Nezbude mi již asi času odvážit, ale což taková maličkost vedle veliké podstaty.

To vše je filosofie ubohého slabocha, Pavle. Nezapomínejte. Můj smysl života. Pro vnější slabost svoji jsem ji hledal a našel; a ona mou vnější slabost stupňovala až k naprostému rozplynutí, ale dala mi sílu vnitřní. Dobro a krása vždy jenom takovou sílu dávají. Proto je zavrhují filosofové vnějšího úspěchu jako kaz.

Byl jsem a jsem šťasten ve svém úzkém světě.

Šťasten odejdu.

Nelitujte mé smrti. Je prostá jako vždy, ač tajemství, za něž nezříme. Ale co může mně být za ní, než dobro a krása? Není-li ničeho — splynu se zemí, již miluji, a dám život zeleni i živým, neboť země promění mou chorobnost ve zdraví. Je to velká tvůrkyně a dárkyně síly. Uzříte mne v jejích plodech, a vzpomínka vaše se setká se mnou. Vězte tehdy, že jsem byl šťasten vědomím toho okamžiku již dávno dřív, než nastal; jsem jím šťasten už nyní a vítám smrt. Nelitujte jí. Máme-li se loučit, tedy lehce; naplniloť se vše, co jsme si mohli dát."

Utichl. Hlas, jenž mu i tak docházel a selhával, zanikl v slabém šepotu. Dýchal znaven a zavřel oči. Ale když se Pavel pohnul, otevřel je a zaprosil: „Poseďte ještě. Musím oddechnout. Nemluvte také. I v mlčení budeme spolu hovořit. Chvilečku ještě. Mám vás příliš rád. Víc, než vlastně připouští můj zákon života. Ale to je hřích, jehož si žádám vědomě jako odsouzenec poslední milosti." Zas přivřel oči a prsty svými laskal v jemném pohybu jeho ruku.

Světlo polední vzalo jej celého v svou náruč. Stíny se rozešly v kouty. Bylo jasno kol něho od bílé země po bílý strop, jasno, jako by slunce vysvitlo. A bylo přec za lehkými, mlžnými mraky.

Za chvíli se pohnuly jeho rty, aniž očí otevřel.

„Věříte, že dnes vzpomínám přesně na všecko, i na to, co nikdy se mi nevracelo v paměť?

Chtělo se mi nejdávnějších vzpomínek, a již jsem zřel, jak by se na bílém stropě rozvíjely obrazy, ano, tam právě na stropě, ne ve mně. Ve mně je klidno a nehnuto. Jsem již jen divákem a těším se jimi jako obrázkovou knihou. Jeden je miloučký.

Jdu s matkou do pole. Jsem maličký a musím stále poklusávat na krátkých nožkách, abych jí stačil. Ona má mladistvé ještě rysy, nevyhraněné prací v tvrdé kontury. Taková je mi nyní milá jako tehdy, kdy jsem se k ní asi směl ještě tulit a hřát se na měkké, hebké její pleti.

Jdeme měkkou pěšinkou, jaká bývá, jen když začíná prosychat země nohama prohnětená. „Koženka" jsme jí říkali.

Já jsem v chládku, ač na maminku svítí zplna, tak že jí červená kacabajka zrovna hoří. Vešla totiž pěšinka do vysokých žit jako do tunelu. Oh, ta krása! Po stranách jsou poloprůhledné, hybné stěny, jimiž vidět tu a tam travinu, koukol, chrpu. Poddávají se ruce, ustupují, když se do nich vtlačím, a šimrají v týle i v tváři žloutnoucími listy. Klasy se mi nad hlavou sklánějí s obou stran a tvoří svislou zlatavou stříšku, nad níž je modro; z ní trčí ježatina ostin, a když se vypnu, mohu se o ně drsně poškrabovat o některé. Ba i sám tu a tam některý se shýbne až ke mně a zaplete se mi do kudrn.

Dívám se, dívám, pohrávám si — a náhle pociťuji, že jsem sám. Stěny žitné se slily přede mnou i za mnou. Už nejsem v tunelku, ale v úzké kleci, která nemá východu než tam nahoře k modru. Matky nevidím.

Tu mi úzkost sevřela srdíčko, zalila oči. Rozeřval jsem se srdcelomně a dal se v bezhlavý útěk. Několik kroků, a tu vidím: pěšina se zahýbá a vychází ven do bramboříště. V něm uprostřed stojí matka, tak blízko, že jsem plnou silou vletěl na její nohy a objal je křečovitě v návratu radosti.

„Proč pláčeš?“ ptá se.

A mně je šťastno, že jsem u ní. Tulím se k ní, třeba mne odstrkuje, usmívám se slzami a ohlížím se k žitništi. Šumí krásné, v boku fialovými svity hraje, a každý klásek se kývá smíchem: Ty, prý, hrdino!“

Nic jsem si z toho nedělal. Do smíchu jsem se dal ze vší trampoty. Ale pak jsem maminku předběhl, poklusával před ní a dal se raději občas pošduchovat, jen abych se neztratil. — —

„Té vzpomínky jsem neměl nikdy. Kdož ví, jak jsem to byl maličký, že tak hluboko se zabořila do měkoučké paměti; utopila se. Až dnes se vynořila. Smrt, rozkládajíc pevný sklad naší bytosti, uvolňuje vše, i to, co bylo zakleto. Vrací život. Jak ji nemám vítat? Že také odejme, co podává? Ano, ano. Ale blaho je nejvyšší právě po prvé. Blaho návratu. — —“

Rozkašlal se prudce; objevila se krev.

Pavel ho podjal, naklonil, aby mohla volně vyplynout, uložil ho zas, stíral mu krůpěje se rtů a uhlazoval vlas se spoceného čela.

Byl zemdlen až ke mdlobám. A přece ještě zašeptal:

„Milujte život, Pavlušo. I smrt je život.“

Pak se mu hýbaly rty již bezhlasně.

Usínal. Dech byl kratičký, povrchní, a klidněl tak, že ho sotva bylo postihnout.

Pavel naň hleděl rozněžen. Byl by mu chtěl říci něco laskavého, srdečného, aby jej hřálo za hrob, ale neměl než vroucí pohled. I díval se naň dlouho, dlouho. — — — — — — — —

Den na to byl Teodor již polo ve mdlobách, nemoha již ani víček pozvednouti zcela. Jen prsty, hrající lehce po peřině, a úsměv objevující se v tváři mluvily o tom, že ještě v sobě něčemu žije. Krásnému jako ten úsměv. Čemu, nezvěděl už nikdo, ani Pavel, ani páter Kalina, který přišel ne přisluhovat, ale lidsky potěšit, kdyby ještě bylo možno. Nebylo třeba, byltʼ asi radosten v sobě.

Té noci dodýchal. V spánku. Nikdo z domácích o tom nevěděl, ač se přicházeli podívat. Teprve lékař ráno zjistil. Ani tehdy by snad byli nepoznali, nebotʼ posud se usmíval.

XI.

Pavel Dvořák svou věc prohrál. Továrna, jíž psal o přímý styk se Lhotskými, odpověděla sice, ale tak, že jej postavila opětně v odvislost od místních lidí. Žádala prostě o jakousi záruku, aby mohla svěřovat material, a to o dosti značnou, poněvadž se nejednalo jen o Žitavu, ale i všechen venkovský okrsek, který Marchan spojil. Vyložila důvod široce a dlouze. Není prý jí neznám smutný stav dělnictva, ale necítí zaň zodpovědnosti, poněvadž nebyla zaměstna-

vatelkou. Přijala-li práci jeho, tedy rozhodně jako nadbytečnou a do jisté míry riskantní, poněvadž spotřeba není dostatečná a náhodné okolnosti by mohly vyvolat následky velmi vážné. V tom případě by se také okamžitě musila vzdát styků s Žitavou. Z těch a jiných důvodů prý jim samým nelze organisovati tamní výrobu a spokojují se prostřednictvím páně Marchanovým. Kdyby se utvořilo družstvo dělnické, jež by zaručovalo náhradu škod a nežádalo nějakých závazků, byl by ovšem přímý styk možný.

Pavel svolal schůzi Lhotských a vyložil, oč jde. Všem zasvitly oči nadějí, pokud neslyšeli o ručení. Pak znedůvěřivěli, ale přistoupili přece na to, co navrhl jako jedinou možnost. Vyslali deputaci k výboru, aby buď obec nebo záložna se zaručila. Byli již jednou odbyti, ale tehdy se jednalo o samostatný podnik, kdežto dnes skoro o nic, jen o dobrou vůli. Že i o Marchana, přehlédli, a tak přece si nesli naději domů do promrzlých, temných komor, jež tím pozbyly aspoň něco na své krutosti.

Výbor o deputaci zvěděl dřív a rozmrzel se „na jakousi zase věc, do které aby čert kousl". Ale byli i tajně trochu zvědavi, jak tohle Marchani rozlousknou, jak se poperou, nu zkrátka, bude-li z toho nějaká mela.

Marchan-dřevař přišel úsměvný a dobromyslný jako vždycky; zdálo se, že ani neví, co se chystá, protože s nikým ze sousedů o tom nepromluvil tak ani onak. A když deputace vešla, když Pavel pěkně a jasně rozvinul svůj návrh, že až řada sousedů byla ochotna uvěřit a přisvědčit, usmíval se dál. I potom ještě, když odpovídal.

Váží prý si pana Dvořáka jako učitele a výborného spisovatele.

Pavel se zarděl, co že to zde má co dělat.

Ano, jako spisovatele, který umí pěkně vykládat, který snad i básně píše, ale právě proto méně rozumí věcem tak obchodním. On, Marchan, se dívá na věc jinak. Básní ovšem nepíše. No, každý prý dělá, co umí.

Vykládal snad ještě líp než Pavel, jistě se víc líbil, neboť měl takový usedle veselý tón, že se nikdo urazit nesměl, i když byl poštíván.

Pan Dvořák prý má dobré srdce, jinak by nedělal, co právě dělá, ale — představuje si v tom pomoc pro Lhotu, čili větší výdělky, ba dokonce větší výdělky i pro továrnu. To přeloženo do srozumitelného žitavského jazyka prý znamená, že on, Marchan, je jako zloděj, protože ty větší výdělky strká do kapsy.

Tváře výboru se rozhorleně zamračily, ač v hloubi srdce s tímhle výrazem všichni souhlasili. Pavel chtěl namítat, žádat o zcela věcný rozhovor, ale Marchan dobrácky neodbytně ho svou řečí zatlačil. Nedal se rušit.

Ano prý, cosi jako zloděj, třeba tomu najde pan učitel nějaké lepší slovo. To tak po žitavsku. A zatím? Uváží-li se blíž, je patrno, že továrna chce záruku, čili že se bojí ztráty.

Tváře výborů byly vyčkávavě napjaty, neboť to se zdálo důležito.

Ta ztráta by padla na obec nebo záložnu, kdyby se cosi stalo.

On se svého stanoviska a po dosavadních zkušenostech ví, že ztráty jsou. A ne malé. Může-li je hradit on, je to jeho soukromá záležitost a nikomu po tom nic není. Nechce se chlubit dobrým srdcem, ale je třeba říci, že ho ta dobrota stála dost. Aby se však s obecním nebo se záloženským majetkem, který nepatří jednotlivci, ani jen bohatým, nýbrž i chudým, nakládalo tak — tak dobrosrdečně, proti tomu bude hlasovat a pracovat vší silou, protože ztráty budou pak ještě větší; známo prý dost, z obecního že krev neteče. Když dobré srdce pro jednoho, tak také pro druhého.

Starosta krátce a jasně prohlásil: „Jsem téhož mínění." Na to pokrčili radní rameny, i ten lhotský, který slíbil pomoc, neboť mu těžce na srdce dolehly všecky panské i dřevařské vozy, jež dosud koval.

Pavlova vzrušená řeč, znovu vysvětlující, neměla pak již ohlasu, tak že dřevař mohl navázat hned na svoje, aniž by si ho dál všímal. A navázal tak, že vyhrál na celé čáře.

Prohlásil ne již dobrácky, nýbrž s jistou dávkou uražené důstojnosti: „Abyste si nemyslili, vy, co jste s panem učitelem přišli, že jsem takový nebo jinaký, že chci z vás zbohatnout a nepřeji nikomu jinému, tu máte své výdělky. Převezmu ještě dílo, které jsem zadal, a pak dost. Konec. Nebudu na vás dále vydělávat, ať to má jiný, třeba tuhle sám pan učitel. Ať zbohatne."

Pavlovi průvodci couvli zaraženi, výbor užasl. To byl hod, který bylo těžko přetrumfnout. Kdyby neznali Marchany, skoro by byli uvěřili, že to s výdělky slavné asi není. Po schůzi sice se přiklonili k tomu, že hazardoval, ale zatraceně dobře; ostatně ani hazard prý nebyl tak zvláštní, protože zná jejich karty, ale hra že byla přece moc dobrá.

Pavel jediný ještě se nevzdal. Chytil se posledního slova a nabídl sousedům, aby teď, kdy není nikoho v cestě a netřeba se ohlížet, aby teď podali klidně pomocnou ruku. Když ne jako obec, tedy jako jednotlivci. Že jde jen o dobrou vůli, ne o práci, která bude sama sebou jaksi vykonána; jen o jméno, jež by dalo úvěr malým.

Marchan se ušklíbl, tak byl ten návrh nezištný. A po něm kde kdo.

„To je jako podepsat směnku," prohodil kdosi. „Sám nejlíp víte, pane učiteli, jak choulostivá věc to je."

Teď se ozval radikál Kolář. To že prý není hezké, zde v úřadě vyčítat a předhazovat.

Rozpoutal se malý šum a hluk. Řečník prohlašoval, že nemínil, že je to jen poznámka, jiní přisvědčovali, bručeli, dva — tři začali pak prohlašovat, že se schůze jen zdržuje, a že to všecko k ničemu není, ze slov že se nestřílí.

Kolář promluviv, pocítil, že je vlastně povinen mluvit, aby tradici zachoval, a tak dlouze řečnil, že by přece jen obec nebo záložna mohla.

„V záložně nejste, proto tedy!" okřikli ho a pak už reptali proti

všemu. Kolář se rozčilil a přešel na politiku a strannictví, tak že v hluku všech proti všem poznal Pavel, že jsou tu zbytečni.

„Chcete jim něco říci?" obrátil se ke Lhotským.

Mávli rukou a odcházeli. Skoro si toho nikdo ani nevšimnul. Starosta znal svoje. Nechal je vymluvit a pak prostě začal o jiném. Byli spokojeni.

Pavel prohrál.

Odcházel pokořen, a nikdo z průvodu mu slova neřekl, až když se loučili, a to bylo trpké.

„Tak jsme bez záruk — i bez Marchana."

„Kdo nám teď dá práci?"

„Pokusím se najít," pravil tiše.

Ale mávli rukou nevěříce.

„Nerozmyslili jsme si to."

Rozešli se do komor, nenávidějíce všecko, všecko, i Pavla, který jim namaloval na chvíli svět růžověji, aby teď byl ještě černější a odpornější.

A co následovalo?

Pavel se hanbou styděl ukázat, když zvěděl.

Lhotští šli prosit k Marchanovi, aby se jich nezříkal.

Co na tom, že ho napřed pozproklínali, že by ho byli nejraději na lžíci vody utopili, šli a temní jako sama bída — žebrali.

Přijal je skoro jako velebný pán. Mluvil o dobrodiní a nevděku, o hrdosti, která káže ustoupit nedůvěře, a mluvil dlouho. V nich vřelo, ale vyslechli a hlavy nezvedli. Přijali všecko. Jeho, Pavla, se zřekli jako svůdce, protože se jedná o slovo veřejně, tak skoro úředně řečené.

„I o žebráckou mošnu musíme žebrat," řekli si nenávistně odcházejíce.

Pavel se uzavřel doma. Co mu zbývalo, když se mu vnější obzory snížily, než myslit na ně a na sebe? Zadumával se.

Matka se mu aspoň tak zotavila, že povstala s lože a mohla šukat po světnici a po kuchyni. Duševně nevyvázla zcela; strach z číhajícího nebezpečí a z toho plynoucí náboženské rozdychtění vracelo se jí zas a zas. Jen že, usláblá, poddávala se tišeji a bez horečných záchvatů.

V těch chvílích se bávala o svého synka, jejž milovala nyní dvojnásob, pro potřebu lásky a pro bolest, že přivolala svými vinami trest boží i na něho. Bávala se oň, vidouc jej zádumčivě hledět do prázdna a obírat se něčím, co jí nebylo známo.

I přicházela k němu a prosila: „Pavlušo! Bůh je zas dobrý, vrať se k němu, pojď."

Usmíval se srdečně, aby jí nezranil a vlídně říkával: „Jak mohu, když je tak nestálý?"

Vidouc marnost, oddaně se vzdalovala, ale horoucněji se pak zaň modlila, jako on myslil na ni. Volala ho k bohu, a on šel, ne sice k jejímu, ale k své žízni po něm, po neznámém, k své minulé

otázce po smyslu života. Byl by šel i bez jejího volání, neboť nezmizela otázka.

„Bůh?" pravil si. „Tvůj, mamičko, nebo váš, Teodore? Nespravedlivý či slabý?

Teodore, umřel jste včas, než přišlo, co by možná zatemnilo i vaši nezdolnou radost. Či i tomu byste řekl, že je dobré a krásné a dává štěstí? Tomu sebeprznění lidu? Oh, možná, vy jste byl všeho schopen, čím dál těžších věcí schopen. Tedy přece dobře, že jste zemřel, abyste nenakazil nás, vy nepíšící básníku, vy dobrovolný otroku, usmívající se filosofe, vy dobrý člověče.

Vše že je dobré a krásné?

Ano, kdybych se díval na tu příšerně komickou tragedii jako povídkář, našel bych otravnou, hnilobnou krásu.

Ale nemohu se tak dívat, nenávidím dnes ten pohled. Dnes za všecku svou minulost. Co povídkář? Aby mohl život zřít, musí z něho vyjít, musí z lásky k svým tvořeným lidem, k svému tvořenému životu strhat lásku k onomu skutečnému. Praví, že jeho život je z účinné lásky, ale co jeho obrazy a slova, když tu u jeho nohou hyne ten, koho maluje.

Nemohu se tak dívat, Teodore. Uznávám krásu zla, nízkosti, hrůzy uznávám, že snad tvoří dobro jako bezděkou reakci v těch, kdo stojí mimo, ale nemohu jich proto milovat, nemohu odpouštět a smiřovat se. Má krev je příliš krví a obsahuje nenávist vedle lásky v sobě; pro obé se mi chce životního proudu. Je mi milejší stát v něm, než nad ním. Milejší rvát se s vlnami, než se stejnou láskou malovat čisté i kalné. Protože miluji rozkoš proudu. Miluji jeho náraz, jeho povrchní rozstříknutí na hrudi a hutný tlak se všech stran. Jeho žádostivost, abych se poddal a splynul a dal se jím nésti. Miluji ten živel neuchopitelný a rád stojím v něm, rád se vzepru, rád rukama rozděluji a hrudí srážím let i směr; i za cenu bolesti. Toho jsem nechápal, pokud jsem od lásky k lásce těkal, a nebylo mi dáno zvážit a volit mezi nimi.

Hle, teď mne proud vyvrhl na břeh, a jsem zraněn ve své lásce; ale toužím zpět, hledám místo, kde bych mohl znovu vstoupit, znovu se vzpříčit.

Toho mi nedalo umění. Od toho mne vzdalovalo, sloužíc rozkošnické hře slovy a v ní rozkošnické hře smyslné. Komu může být umění životem, cílem a nejvyšší vášnivou potřebou, ať stane v něm. Já se ho zříkám. I proto, že sloužilo mým chybám, i proto, že mi nestačuje. Chci víc. Víc. Víc. — Vše.

Jak? Což vím? Vím, že jsem se zřekl tebe, Teodore, i sebe jsem odhodil — a co mám náhradou? Zatím jen touhu; a potřeboval bych jistotu, jíž bych mohl uvěřit a žít. Jen ve víře je život celý. V tom jsem synem své racy — ale nechci takové, jež beze mne a proti mně byla podána a žádána. Chci se jí dopracovat. Bude-li pak moje, jen moje, či byla-li již tisíci jinými nalezena dřív, co mi na tom záleží? Moje bude, neboť bez nich k ní dojdu. A není jiné. Není jiného boha než ten, jehož jsme si sami stvořili. Tomu

možno věřit, ba nemožno nevěřit, jeť plodem a obsahem naší bytosti, co každý přijatý jest jen jejím šatem, v němž je pohodlno línym, ale který se hnusí každému, kdo si uvědomil, jak nepřiléhá, jak hyzdí přímo jinak rostlou podstatu. V tom jsem váš, Teodore.

Boha mi třeba — a jest bůh, protože je život.

Mně není jednoho bez druhého. Proto ustupuji od minulosti, jež byla lhostejné bytí bez něho, proto jdu za svou touhou, věře, že najdu její podstatu a důvod; nenajdu-li, i ona je marna a musí být opuštěna pro nové hledání.

Kdy poznám? V čem?

Vy, Teodore, jste si našel krásu poddajnosti, našel jste v ní vše, co dává štěstí života. Učinil jste ji bohem laskavým a měkkým, milujícím a odpouštějícím, vidoucím jen dobro. Jeho poddajným proselytou jste byl.

Kde a jaký je můj bůh?

Jednou jsem pocítil jeho jsoucnost v nejprudší krisi své puberty — ale popřel jsem jej, nenašed ho, jsa sláb, abych vpojil život v něj.

Pocítil jsem jej při sobě i nyní.

Víte, Teodore, tam s vámi, když jste mi polomrtvý ležel v náručí a všecka má bytost se rozzářila náhlým štěstím, blahem, pocitem nadlidskosti.

Nezadržel jsem ho, nevěděl jsem, že přišel; bylať vůle i rozum mimo mne, jen cit hlupáček zůstal a rozplýval se v ekstasi.

Nebyla to radost z obětavosti. Nebylo vůbec obětavosti ani v cestě k Sehnalovi, ani když jsem vás nesl vánicí. Byla prostá potřeba obého.

A bůh se mne dotkl. Můj neznámý a vytoužený.

Proč právě tehdy? Proč právě kdysi v krisi mravní?

Dnes již neustoupím, dnes neřeknu: není boha, poněvadž jest proklatě šeredné, co kol sebe vidím. I v tom musí být bůh. Jen skryt je, a hledat ho třeba všemi silami bytosti, neboť kdo má jej, ví vše; nemůže kolísat ani bloudit, protože bůh jest odpověď na všecky otázky a pochyby.

Půjdu za svými touhami; snad jej pocítím po třetí a zadržím, abych poznal.“

* * *

Totéž zlo je horší, vrhá-li se na lidi seslabené, než napadne-li silného. Žitavská bída se skoro v podstatě neměnila. Ničeho neubývalo, neboť dávno vše bylo stráveno; zlo bylo staré, a přece z něho pramenily nové trýzně, jak vysychaly tělesné síly a oslábla duše.

Než přece něco se i v bídě samé horšilo. Dobročinnost, jež měla na podzim jakési vedlejší politické příčiny, zmizela naprosto, omrzela dlouhým trváním, a pozdějšími událostmi byla změněna v nevraživost, i mizely prostředky, jež měla fara ze spolku sv. Josefa, ustávaly pravidelné, byť i nepatrné podpory; i Ema musila vynalézat nejpodivnější úskoky psychologické, a když přestaly i ty pů-

sobit, musila častěji a častěji vyprošovati doma peníze a omezovat poněkud i tu svou maličkou výpomoc maličkým, doplňovat ji větším napětím duševním, aby zahnala chmury s jejich čílek.

Děti vůbec nesly bídu nejtíže. Doma ničeho, na faře ničeho, u Emy maličko — a mladá rostoucí těla tak málo uměla zapírat, tak náruživě toužila po sytosti. Vyhubly, zprůsvitněly, černé pruhy jim obrýsovaly oči, rty zmodraly, čela nápadně vysedla nad vpadlými lícemi i spánky, ručky a nohy zhůlkovatěly a brzo se unavovaly. Už ani bujnosti v nich nebylo, netěšily klouzačky, kulování, honěná, a když je někdy prošlehlo přece vzrušení, zaběsnily, ale ustávaly záhy jako podlomeny, a místo smíchu zůstala líce podivně stažena jako v smutném šklebu.

Pavel to cítil ve škole. Chodilo všecko pilně — aspoň se ohřát, když všecko jiné scházelo, ale půl třídy mdlelo, nápadně odlišno od ostatních. Hoši i děvčata seděli netečně, nezlobili ani neposlouchali, zájmu neměli pro nic; někdy jako by se zasnili, ale byla to otupělost skoro spánku podobná.

I Ema to cítila a vracela se znavenější než dřív; tolik práce jí dalo, aby aspoň na chvilku se zdálo nejmenším, že je přece ještě krásně a dobře na světě.

Hlad a zima řádily. Nebylo proti nim obrany než jediné, nedivno tedy, že k ní sahali. Kradli. Co padlo pod ruku, nejvíce dřevo v lesích a potraviny v městě.

Hajní byli letos uondáni jako psi o honech, a nic to nepomáhalo; s jedním se táhali, a deset jiných kradlo; nebáli se udání, nebáli střelby, psů, ničeho.

Pekaři a kupci stavívali učně na stráž, jakmile se někdo ze závodí objevil v krámě, proklínali žebrotu, zakazovali hrubě poodstoupit ode dveří, ba i vyháněli. Není prý oč stát, ať prý se potěší třeba konkurrent. Nevinní skláněli smutně hlavy a mlčeli, ostatní klnuli proti kletbě, vraceli nadávky a neodcházeli.

Drůbež mizela, jako by se hejna kun usadila, sklepy a stodoly nebyly jisty, maso se tříslo v komorách i v komínech. Měšťané rozmnožili psy a věšeli nad postel nabité dvojky, a co chvíle bylo slyšet večer i v noci střelbu. Někdo procitnul ze sna psím štěknutím, pro jistotu vypálil do tmy, a hned se budili sousedé, vyděšovali se, už už že jsou u nich; i pálili do dvorů, aby bylo vidět, že bdí. Psi vyli, štěkali, lítali jako zběsilí — a přece se tratilo mnoho. I psi se tratili. Koček již dávno v městě nebylo.

Tehdy se usnesli sousedé, že je třeba, aby se obec starala o bezpečnost. Byly nařízeny častější, neočekávané policejní prohlídky.

Radní s policajty, ponocným a polními hlídači se objevovali náhle na Lhotě i na Cigánově, bouřili na dveře a prolézali kde co. Po prvé našli to a ono, ale pak zůstávaly dlouho dveře zavřeny, když se ozvalo noční bouření, dlouho musili čekat návštěvníci v sněhu, než směli vejít. Proklínání je vítalo, když se vetřeli do jizby, kde ležela klubka lidských těl těsně stlačená k sobě, aby se

zahřála; děti se rozeřvávaly, zvedaly se, oči protíraly a vyděšeny sledovaly, jak prohrabují pelechy.

Byly marny obchůzky, ničeho nevypátrali, než jednou. To našli u Anče Slabé Fricka, mlčelivého karbaníka, náruživého lovce; byl i tu na lovu.

Město se smálo, Lhotští a Cigánovští se hrozivě ohlíželi po ženách a dcerách. Fricek se tomu jen ušklíbal: jsou-li prý všichni hlupáci, nemusí být on. Synkové se poškrabali za uchem, a od té doby pozorovali otcové, že se ztrácejí peníze z přihrad, do nichž cizí nemohl vniknout; někde to dokonce zpozorovaly i matky — to zpravidla, kde otcové se nepochopitelně snažili, aby ztrátu utajili. Skoro současně začaly se za vodou objevovat noční rvačky, v nichž někdy ku podivu byli i městští pošramoceni.

Ale to všecko bylo malou pomocí proti bídě, jež se nehýbala z městského obvodu.

Měli-li se Lhotští zle, Cigánovští byli na tom ještě hůře, neboť tam nebylo ani těch několika krejcarů výdělku, jež dával Marchan ševcům, tam nebylo naprosto ničeho. Však tam vynalezli také nový ještě způsob pomoci. Kdosi z propuštěných panských dělníků si vyžebral na mlynáři, aby si směl vymésti mlýnici; vymetl pak i šalandu a komory, a kde jen trochu mouky bylo uprášeno; i měl hezkou hromádku prachu, z toho pak napekl chleba. Co na tom, že byl jako z popela, skřípěl v zubech a chutnal někdy spálenou vlnou? I mouka v něm byla.

Pekař Prachař se vtípil a prodával pak občas smetí z celé domácnosti, trochu poběléné prachem z krámu. Cigánovští sami napomáhali ještě drtí z kůry, ba i pilinami, jen aby z hrsti nakradených otrub mohli stvořit bochánek, který by ucpal bolestnou prázdnotu v žaludku.

To už dosahovala bída meze, za níž začíná zoufalství a revolta.

I měšťané to pochopili konečně.

Starý Voral totiž byl již velmi dlouho — nedobrovolně ovšem střízliv, že se až cítil nemocen. Toužil po hltu, ten prý by zahřál, nasytil, vyléčil. Nebylo naň, ale neodolal; toulal se ulicemi, až stanul na rynku u židovy kořalny. Nebyl sám. Více jich čekalo na každé otevření dveří, aby se mohli alespoň závanem sladké vůně opojit. Zachmuřen hleděl na šeredně malovaného panáka s pulčíkem v ruce. Plival zuřivě, neboť hlad mu kroutil útrobami a v ústech se sbíhaly žádostivé sliny. Převracel kapsy, ohmatával podšívku po okrajích, ale ničeho nenašel než díry.

Dívali se naň se zoufalým posměchem. To všecko už si byli odbyli.

Voral se po nich nevraživě ohlédl, pak po krčmě, a zamířil k ní.

„Co, cože?“ udivili se, „snad nenašel přece? Či blázní?“

Přitlačili se až ke dveřím.

Voral přistoupil k pultu a nehledě na žida, poručil si: „Dej kalíšek.“

„Máš peníze?“ neměl se žid k dílu.

„Dej na dluh.“

„To nejde. Sám potřebuju, nikdo neplatí.“

„Z jara dám.“

„Do jara třeba umřu,“ mínil lhostejně žid.

Voral stál do té chvíle nehybný. Teď to jím škublo, rozpřáhl se a křikl: „Pojdi si třeba hned, žide, ale nalej! Nalej, sic ti to rozmlátím.“

Žid zakřikl po obraně, ale nevida jí, rychle se rozhodl a nalil.

„Kam jdeš?“ stavoval ho Voral, překlopiv skleničku. „Tu zůstaň. Co pak jsem zloděj? Z jara zaplatím. Nalej ještě.“

Překlopil i tu a slastně pozoroval, jak se mu tělem rozlévá hřejná chuť.

„Ještě!“ poroučel.

„Dvou je dost, Vorale,“ mírnil ho žid vlídně, ale marně.

„Do třetice všeho dobrého!“ A jako by mu připadlo něco nového, dodal: „Nakurážit se musím. Jindy bych tohle ani neucítil, ale když je hlad, prý se spíš člověk opije. Nalej!“

Pak odešel, nevšímaje si těch, kteří se za ním závistivě dívali. Namířil k pekařovi. Již se nerozmýšlel, nýbrž vešel a prostě nabral hrst žemlí z koše, vstrčil do kapsy a sáhl po druhé.

Prachař se vyřítil z vedlejší světnice, řval po tovaryších a za ním na rynk. Právě v tu chvíli došli i ti od kořalny. Voral jim podal plnou hrst a sám chtivě žvýkal z kapsy. Podívali se na Prachaře, na tovaryše, a ti couvli; četli jim v očích: „Jdi, nedráždi!“

V tom však od radnice došel policajt „jenerál“. Žid byl pro něj poslal. Švihal bejkovcem, vykrmený jako býk, vysoký a silný.

Prachař nabyl odvahy a začal nadávat.

Jenerál ukázal k radnici, kde byla šatlava, a zkrátka poručil: „Marš!“ Voral na něj shlídl jako s patra a nepřestávaje se cpát, hodil po něm stručnou charakteristikou: „Ty, krmníku, — ty!“

Ostatní chmurně stáli a nerozcházeli se. Když se ohlédli po Prachaři, ucouvnul do krámu a zamkl za sebou.

Rynk to sledoval. Rynk to chápal.

Nebylo pomoci, musil se opět sejíti výbor, aby pomohl; neboť to volalo už do nebe, jak mínili usedlíci, a mohlo se opakovat nebo dokonce zhoršit, protože „ta banda nemá už rešpekt ani před bohem, ani před zákonem.“

Tenkrát Pavel opět vešel v proud, jako by nebylo bývalo nikdy prohry. Jen schůze již nesvolával, nýbrž vzal zkrátka tři z Cigánovských, řekl jim, co míní, a uvedl je zase na radnici. Myslil, že poslední události mu získají více sluchu u sousedů.

Předpustili je, ač poznamenal starosta: „To už je jako ve sněmu.“

Nebylo radno nevyslyšet.

Pavel se rozhlédl po přítomných a nečekaje ani vyzvání, začal. Bylo mu v té chvíli strašně lhostejno všecko vedlejší, neboť v něm vyvstalo vše, co jim chtěl říci, co všichni snad znali, ale neprocítili a nepochopili jako on, jemuž bylo utrpením hledět na to.

Vykládal o škole, o svých zubožených dětech, o Emině drobné

družině, jak hyne a zhyne jistě, bude-li odsouzena ne-li k hladu, tedy ku chlebům ze zdejší mouky.

Ve výboru nastalo pohnutí. Prachař rozhorlen křičel, že je to ničemnost, on že poctivě prodává a nikomu neporoučí, aby jedl smeť a dřevo, a co si tam ještě míchají. Hanebnost že je, když s tímhle přijde učitel. Na to ho mají v obci? Aby štval a urážel obecní představenstvo?

Krotili jej, usazovali, že se ho to netýká, ale marně. Musil se vybouřit, říci všecko „tomu chlapci", aby věděl, že tu není ve škole, nýbrž před svými představenými, kteří ho živí.

Pavel čekal. I to mu bylo lhostejno. Hleděl jen k svému cíli a neuchyloval se od něho ani myšlenkou. A když našel svůj okamžik, mluvil dále o bídě a zlu, jež s ní jde a stíhá nejen ubožáky, ale i ostatní. Vzpomněl krádeží, přešel k poslední události.

„Není hříchem za takových poměrů," pravil, „je jen zoufalstvím, a tomu je těžko se ubránit. Kdo ručí, že nezachvátí jiné, kdo ví, zda nevyvolá horších následků než sáhnutí po chlebu?"

„To je vyhrožování!" vztekle zasyčel Prachař.

„Jaká výhrůžka?" bránil se, „to je jen pravda, která se posud nenaplnila. A přicházím-li, tedy, abych jí předešel. Za ubohé prosím a za právo pro ně. Pro dobro všech. Nebylo-li pomoci tehdy a tehdy s počátku, teď je snad jisto, že se pomáhat musí. A může. Obec má prostředky v rukou. Ať nedává, nerozdává, ale ať nabídne práci, která i jí bude k užitku; ať dá stavět projektovanou silnici, třeba je posud zima; ať podnikne cokoliv k svému užitku, ale ať tak učiní hned, když to může být pomocí pro všecky, záchranou pro mnohé."

Volání nezůstalo bez účinku. Jeho tři průvodčí se třásli, a slza jim vpryskla do očí, když se rozhlédli prosebně po sousedech.

Starosta chladně poznamenal, tohle vše že vlastně výboru známo i bez přednášky, a to se ví, že bude o pomoci jednat. Na to se dnes sešel. Jak a co, je těžko předpisovat napřed. Poradí se, uváží a sdělí jim pak výsledek.

Odešli.

A výbor se rozbouřil. Pro i proti. Kdo byli proti, neměli se co bát, že na sebe poštvou žebrotu, i mluvili upřímně. Po loupeži prý si přijdou a komandují, co se má pro ně udělat!

„A učitel je vede!"

„To se musí udat, tohle se trpět nemůže, beztoho učitelé od prva začátku štvali a jsou tím vinni. Kdo způsobil o svátcích, že byla vytlučena okna? Potom si nemají troufat krást? Ještě si řekne, že to není hřích. Za chvilku nás budou zabíjet, a také to nebude hřích."

Kvarda a Kolář stáli na straně zbědovaných. Kolář jak obyčejně zásadně, jakožto opposičník, Kvarda pro svoji silnici. Proč prý by se jim nevyhovělo? Sice prý je tu to a ono, co zlobí, ale konec konců škodu mají všichni. Není již měšťana, kterého by neokradli. Bude-li se stavět, bude pomoženo; vydělají a nebudou krást.

„Budou zas!" křičel Prachař, zrudlý již vztekem, který se v něm

stále stupňoval. „Naučili se tomu, a je to lehčí nežli v mrazu někde kopat a vozit kámen.“

„A potom — přidal starosta a všichni umlkli, — potom, se silnicí je těžká věc, dokud nemáme sjednáno se silničním výborem, kolik přispěje. Začneme-li bez něho, přestat nemůžeme, a to by nám mohlo přijít po čertech draho.“

To bylo nad slunce jasnější, přesvědčilo i ty, kdo se klonili k pomoci. Kvarda pohlédl jedovatě na starostu a mlčel již, věda, že proti němu a takovým důvodům nevyhraje.

Starosta pak pokračoval:

„Což není jiné pomoci proti takovým darebáctvům? To není bída, jak se tu říkalo, protože, kdo chtěl, dosud se hladu vždycky poctivě ubránil, ale to je darebáctví. My jako řádní poplatníci máme právo žádat ochranu majetku i života. Platíme daní, až se ohýbáme. Nač je tu stát? Požádáme, aby bylo rozmnoženo četnictvo tak, aby stačilo na výtržné živly.“

I to byla jasná myšlenka na snadě, že se až divili, proč nikomu nepřipadla dřív.

„Výborně,“ hlučeli a povolili jazykům, jež našly novou cestu.

A dole čekali tři žebráci na odpověď, slyšeli hluk a třásli se jako tam nahoře, když mluvil Pavel.

— — — — — — — — — — — — — —

Městský ostroh si spokojeně oddychl, když vtáhl oddíl četnictva, a sousedstvo rádo sedalo u oken, aby vidělo, jak přechází městem hlídková dvojice.

Závodí se vztekle přichoulilo. Pavlovi se vyhýbaly pohledy obou stran. Cítil to a chápal obojí. Městskou zdrželivost přijal chladně, lhotská ho tísnila; byloť v ní psáno: „Nepůjdem s tebou, máš nezdar v rukou.“ Uznával to dokonce a řekl: „Nuže, každý na svou pěst! Nemohu již ustoupit, a kdyby i proti vaší vůli, já půjdu proti nim bez vás, sám, ale půjdu. Musím.“

— — — — — — — — — — — — — —

Zároveň s četnictvem přišoural se odkudsi ještě jeden nezvaný host na předměstí, méně viditelný, ale krutější, bezohlednější, věrný druh hladových chlebů: tyfus.

Začal mezi dětmi, mezi Eminou družinou. Padlo první, druhé, třetí, a doktor se znepokojil. „Epidemie?“ vrtěl hlavou a psal o komisi. Zjistili špatnou vodu, zavřeli tři studny a školu, a odejeli. A lidé mřeli dál.

Aby pak byla dovršena míra, rozšířila se ze kteréhos panského dvora zpráva, že se vyjednává se Slováky, aby z jara nastoupili k polní práci.

To znamenalo, že ani když přetrpí a přestojí strašlivou zimu, ani tenkrát nebude naděje, že se uchytí.

Beznadějnost vešla do doupat bídy a smrti.

Třas pak padl na ty, kdo dosud propuštěni nebyli, aby to nebyl počátek jejich konce.

A Marchan se přece staral o pomoc, jak dovedl nejlépe. Aby

připomenul lidu někoho, kdo sytí nadějí, kdo je útěchou v utrpení a zoufalství, vyjednal na faře, že budou povoláni missionáři.

Ničím vhodněji nemohl přijít páteru Rudolfovi. Potřásl mu vděčně za to rukou, neboť to mohl býti vrchol, ku kterému by dovedl svá večerní cvičení, své pobožnosti, nyní již prořídlé, co se nedostávalo peněz na podpory. A opět děkoval, když starosta naznačil, že k missiím by snad obec přece povolila menší obnos pro chudé, aby i svou dobrou vůli ukázala i lidu zdůraznila, že bůh je ke svým milostiv a nezapomíná jich.

Páter Rudolf radostně ohlašoval novinu den co den od oltáře.

Ale ku podivu, radost se nerozzařovala za zdi chrámové. Zpráva nebyla z těch, jež zastavují pád drcené bytosti.

Chudáci se stáhli do nejtemnějších koutů, naslouchajíce stenu nemocných a umírajících. Vytřeštěni dívali se na hrůzu, jež příšerná, němá valila se na ně. Tu zřeli, temnou a zlou, a bůh Rudolfův jí neodvrátil.

* * *

Pavel dostal od okresní školní rady důtku „pro nevhodnou účast v politických projevech, jichž se v tak pohnutých dobách nemá učitel vůbec účastnit, tím méně jako podněcovatel a vůdce, poněvadž se tím škola vydává nebezpečí, že bude stržena do stranických svárů a těžce jimi poškozena.“

Šel k inspektorovi a vyložil mu poměry. Ten byl dojat živým slovem, ale bránil se citu; co ten má co dělat s úřadem a povinností? Vskočil, rukama proti němu zamával, odběhl do nejzazšího rohu a odtamtud teprve naň vypadl, cítě se trochu kryt.

„Prosím vás, prosím vás, to všecko je ovšem strašné, ale mlčte; nechci, nemohu to poslouchat, rozruší mne to, a mně je třeba klidu k práci, ano, klidu! Tolik jí tu na mne čeká. Ušetřte mne, prosím, — zvědět to patří snad panu hejtmanovi, ale co já? — Mohu něco? Nač mám tím být já zneklidňován?“ A došed zvolna k němu, jal se ho chlácholit, aby se zbavil dalších výkladů.

„Smutné poměry, ovšem, a nedají se ani nazvat politickými. Mnohé se tím dá omluvit, a neopomenu v příhodný okamžik v tom smyslu zasáhnout ve váš prospěch, a řekněme, na zmírnění hotové již věci; nicméně zase na druhé straně přece jen musím důtklivě radit, abyste se vzdal účasti, které se dává nebezpečný výklad.“

Pavel klidně prohlásil, to že je nad jeho síly, že prostě nesnese vedle sebe cos takového, a bude-li moci, že při prvé příležitosti zasáhne zas. Inspektor opět vskočil a běžel do svého kouta.

„To — to je — renitence!“ vybuchl, „a ta se v úřadě učitelském trpět nemůže. Poměry sem, poměry tam, rozkaz byl takový a nemůže se měnit.“

Pak vylézal k němu, klidnil se a chlácholil jej.

„Vážím si vás, pane kollego, měl jsem příležitost posoudit vaši práci ve škole, jen proto vás upozorňuji: proti vám je velmi mocný

pán, a neposlechnete-li, nebudu moci asi zabránit, abyste nebyl přesazen ze Žitavy jako váš kollega."

Pavel pokrčil rameny: „Ani v tom případě nemohu jinak. Ustoupím-li já, kdo zůstane?"

„Prosím, prosím," zvedl proti němu dlaně, bráně se, „o tom nebudeme spolu mluvit. Ušetřte mne rozčilení. Ostatně — jste svůj pán. Radil jsem vám jako přítel, více pro vás udělat nemohu."

Pavel odešel, nesvěřiv se mu s plánem, jejž našel. Nemohl očekávat než zvednutí dlaně, vzdalující rozčilení od sebe, i přistoupil k jeho provedení mlčky, nikomu se slovem nezmiňuje. Prohraje-li i ten, aspoň nikomu nedá žalu než sobě, nikoho nevrhne v beznaděj novým nezdarem.

Chtěl proti Marchanovi pohnout jiným světem, když doma byl proti němu bez moci. Vypsal žitavskou bídu. S trpkým úsměvem hledal nejvrývavější slova, jako kdysi v umění.

„Hle, k čemu to dobré," pravil si. „Ale dnes ne pro rozkoš, dnes pro účin. Kdyby mi byla dána slova kyje, psal bych jimi!" — Pak vzal něco hladového chleba a odejel do Brna. Zasedal sněm. Vyhledal poslance svého okresu.

Pán byl unaven, zdálo se, a zaujat ohromnými pracemi ve sněmovně, odkud vyšel do kuloárů. Díval se po lidech, pokyvoval známým, čelo si zamyšleně přetíral, naslouchaje výkladům mladíka, jenž nikoho s sebou nevedl, aby přece vypadal deputačně; pak už si netrpělivě prohlížel boty.

„To vše je mi celkem již známo," přerušil jej, „již jedenkráte jsem vyslechl deputaci města, dal jsem rady — a desítku na sbírku, jak vzpomínám."

Pavel pozoroval netečnost a byl jí podrážděn, nemoha najíti přiléhavých a výstižných slov, položil před poslance kus chleba.

„Račte si posloužit, lepšího ze sbírek nebylo možno pořídit."

Hlas se mu zachvěl hořkostí, jako by chtěl skončit, vzkřiknout kletbu a vzdát se všeho.

Uhlazený pán pohlédl na mladíka poněkud překvapen a bezděky sáhl po předmětu.

„Co to?" tázal se rozpačit.

„Chléb."

„A! chléb? Podivuhodné! Chléb!"

Líce se mu rychle měnila, oživla, zradostněla přímo.

„Ale to je přímo fenomenální dokument, effektní, příteli. Víc nemáte? Prosím, prosím, bude třeba uplatnit na víc místech. Ano, na tomto se dá zbudovat všecko. Teď nabývá vaše zpráva závažnosti, příteli. Budeme mít úspěch rozhodně. Ten chléb! Bude třeba gesta! Fotografie některých scen nemáte? Škoda. Ale potřeboval bych aspoň detaily ze skutečnosti, hodně podrobností, aby řeč chytila plností. Lidé musejí plakat. Že máte vypsání pro noviny? Ale to je přímo výborné. Dovolte, do novin to přijde až po mé řeči, až po mém pilném návrhu. Podám jej dnes — ne, to ne, třeba se připravit, aby byl úspěch dokonalý; zítra je neděle, tedy v pondělí.

Jsem jist, dobudu pro vás nouzové podpory. Vykládal jste něco o dělnickém družstvu. I to je vypsáno? Dobrá, pokusím se pak i o to, snad se najde pro ně zemská půjčka; proč ne? Jen když se podaří začátek, ten rozhodne o všem. Článek si ponechám, pane, pane, hm, sám jej pak dám redakci. Škoda, že nemáte fotografie. Nu, chléb stačí, opravdu. Děkuji vám, a buďte ujištěn, vyhraji to."

* * *

Ticho za vodou bylo nebezpečné, ne mrtvé, ale nechápal toho ani starosta, pokud sám první nepoznal.

Vracel se ze dvora podle svých nyní sýpek. Bylo pusto a ticho venku, a prázdná byla silnice i podle domků, jež se po jedné straně sem od města vysunuly. Byl již skoro u nich, když s boku zasvištěl prudce vržený kámen a zasáhl ho do hlavy. Vykřikl a zavrávoral. Cítil znění nárazu a otřes, před očima se mu zatmělo.

Nikoho nebylo kol, nikdo neslyšel výkřiku a neviděl, jak se zachycuje plůtku, aby nepadl, a stojí a čeká, až pomine mdlobná slabost.

Vzpamatoval se po chvíli, sáhl k hlavě, hledaje krev, ale nebylo jí, čepice zachytila přímý náraz.

Udal to četnictvu a tím přispěl, že se útok rozhlásil — a nezůstal posledním.

Napětí hrůzy bylo jím přerušeno. Strhalo se něco v uděšených nitrech a vyvřela v nich poslední křečovitá touha po životě. Město kvasilo. Nejen za vodou, všude. Lidé ze závodí se potkávali s měšťany mstivě nevraživí; hrbili se, aby skryli pohled; byl jako pohled psa, když uhýbá karabáči a chystá se vztekle po něm skočit. V městských pak byla psána výhrůžka: „Nepřibližuj se — chraň se! Střelím tě jako psa!"

Musil nastat výboj, aby vyrovnal napětí.

A stalo se.

S pátku na sobotu vloupali se dobráku Melouskovi do dvora. Pes neštěkl; ráno ho pak našli mrtvého. Ale Melousek slyšel, měl tenký spánek strachem. Stanul v síni a naslouchal, jak praskla dvířka v kurníku, jak se rozkřičela drůbež, slyšel i tlukot křídel. Třásl se jako osyka a dusil nářek. Ještě tak aby ho uslyšeli a vpadli sem! Žena mu vmáčkla revolver do ruky a postrkovala jej vztekle ke dveřím.

„Jdi, sic vyloupí všecko! Jdi, než dojde na nás! Moje slepice! Moje slípečky! Nu, hni se přec. Jdi!"

Smrtelně bled chytil se kliky, namířil k okénku, jež jako hlídka bylo ve dveřích, a smáčknul.

Rána třeskla, sklo se sypalo, venku se ozval výkřik; Melousek padl omdlelý na zem. Sotva ho žena vzkřísila. Vařila thé, obkládala mu hlavu, a do rána oka nezamhouřili. On nevstal. Na dvoře našli krvavé stopy, a to mu dodalo. Křižoval se a modlil, aby bůh od něho odvrátil hřích a nedal zahynouti člověku.

Město bylo hned plno poplašné noviny. Krev byla prohlédnuta, sledovány stopy, ale nic se nevypátralo. Na silnici zmizela poslední

známka, a nikdo z chudých nebyl pohřešen, nikdo náhle neulehl, nikde nebylo nalezeno ani pérka.

Šla pověst, že se spojili Lhotští s venkovem, a teď že bude pomalu vyrabováno všecko město, a kdyby se střílelo sebe víc. Říkalo se, že kdosi ze žebroty — nikdo se nemohl jmenovat — prohlásil, že zabijí každého, kdo se jim opováží bránit.

Měšťané vyhrožovali, kasali se, ale i hlavy věšeli, proč že přece jenom radši tu silnici nepovolili. A ke všemu nebylo dnes kdy zamýšlet se, ba ani pátrat; bylť trhový den, a město záhy se naplnilo vozy, dobytkem, lidmi. Oba rynky byly nabity obilím, silnice od dobytčího tržiště k Míšeňské ulici byla přeplněna, že se někdy sotva proudy proti sobě protřely. Křik, smích, rachot, řehot a bučení vytryskovaly nad hukot řeči a dupotu, a město bylo jako zaplaveno cizím přívalem. Hospody nestačily polykat a ven zase chrlit kožuchaté sedláky, řezníky, židy. Zmodraly dýmem; země mokvala a černala rozlitým pivem, našlapaným sněhem a blátem, a horko do ruda žhavých kamen rvalo se s chladem, vrážejícím věčně otvíranými dveřmi. Bylo živěji než kdy, nejen tím, že dva trhy se setkaly, ale že bylo o čem hovořit.

I venku bylo vírno. Na rozích byla vyhláška, že jest se báti krádeží, mezi zástupy stále se prodírali četníci, ne dva, jak obyčejně, ale až na dva všichni ostatní. Přidávalo to života všemu. Sedláci se i při smlouvání ohlíželi po pytlech, židé zapínali kabáty, u trhových krámků s pečivem byly prodavači zoufalí, nestačujíce skákat s konce na konec, řvát po policajtech, aby zahnali kluky, a tam, kde vystavili boty, šátky, čepice, nebylo lépe. Co chvíle se strhoval povyk, někdy i na plano, z přílišného strachu před každým, kdo se podíval na krám jinak, než se zdálo patřično, kdo se přiblížil víc, než bylo třeba, a neměl venkovského vzezření.

„Proč to všecko nezavřete na den, když se sem sejde tolik peněz?!“ hartusil březovský obilní žid. „Vždyť je tu nebezpečno ruku dát z kapsy!“

Bylo podivných tváří opravdu mnoho mezi obvyklými trhovníky; všecko závodí se sem vtlačilo. Bylo jim lhostejno, jak se na ně dívají, jak na ně pokřikují. Odpovídali nepřátelsky chmurným pohledem. Přišli, zda snad nezbude někomu sousto chleba, jež může rozdat, či zdali i jinak se nebude možno nasytit.

Četníci s policajty nestačovali, ač byli jako na koni; šatlava se povážlivě plnila. Pechar, slabý dnes stářím, namaháním a pivem, hlídal; na víc nestačil.

Byl trh v nejvyšším ruchu, když na dolním rynku zpozorovali, že se vše tlačí k hornímu, zde že zůstává mezi fůrami prázdno. Písničkář u křiklavého obrázku ustal v půli verše.

„Co se děje?“ ptá se viřtláře.

Ten neodpověděl. Neměl kdy. Chytil svůj kouřící kotlík, ošatku žemlí a spěchal také nahoru.

„Co si to jen myslí?“ vztekal se. „Aby za nimi člověk párky nosil!“

Ale měl spasný nápad cestou.

„Zlodějské párky! Párky horké, pravé žitavské, kradené žemličky!“ křičel ze zadu do davů.

Smích zahlaholil. Musil postavit a v minutě rozprodal kde co. Letěl pro nové zboží.

„Co je? co je?“ stavovali ho sedláci, bojíce se i teď ještě ohlédnout od svých pytlů.

„Ale párky mě snědli,“ pelášil dál.

V úžině mezi rynky bylo k umačkání; nebylo již možno proniknouti dál, taková tíseň nastala. A přes hlavy předních se roznášely zprávy do zadu, kde je dychtivě lapali.

Viřtlář přiběhl ve chvíli, kdy se jich několik speřilo.

„Koně prý se splašili a udupali několik lidí.“

„Omdlela prý jakási Frantina.“

„Dítě je mrtvo.“

„Kdo je to Frantina?“ ptali se venkovští.

„Ale hrbatá, chudáček; děcko měla s nějakým Králíčkem, varhaníkem, ale ten již dávno zmizel.“

„Že se také vydává do takové tlačenice! Co pak je divu, že ji to zmohlo? Vždyť je tu o živobytí. A děti by se měly zavřít doma. Co pak nemají dnes školu? Aha, tyfus, zavřena. No, to je pěkná věc! Abychom si ještě něco odvezli!“

A zase nová zpráva přeletěla z horního rynku.

Frantině prý se ztratilo dítě — teď je přivezli zrovna — utopené; omdlela.

Udivili se všichni a hloučky se zas seskupily kolem domácích, cože prý a jak prý je to možné. Jak prý se mohlo dítě ztratit, když není ani čtvrtletní?

Krčili rameny, snad že zloději, teď že je v Žitavě všecko možné. Ale domněnka nenalezla víry. Kdo prý by v bídě děti bral. Spíš bylo víře podobno, že sama dítě pohodila, bída že ji dohnala.

To zdálo se být potvrzeno, když si četníci klestili cestu a mezi nimi bylo vidět drobnou, shroucenou postavičku, hrbáčka.

„Chudák,“ litovali jí, „chtěla si v bídě pomoci — a pomohla si.“

„Že ji nenechají. Co pak takový mrzák! Jako chrásteček je to — a dítě by bylo beztoho zašlo za čas. To víte, z hrbáčka a z bídy.“

„Boží dopuštění!“ křižovaly se selky. „Sodoma! hotová Sodoma! Že ji Bůh na místě neztrestal!“

Davy se pohnuly za smutným průvodem a rozlily se po rynku.

Panímáma Racková z Dvorců se křižovala, ale ruka jí ztrnula, když do toho bábelu zalehl křik z dolního konce: „Svobodu vykradli!“

Teprve když ji div neporazili, jak se valili k uličce, dokončila kříž a nevšímajíc si již ničeho, chytla muže za ruku, aby naložil, honem aby naložil a práskl do koní, to že už je moc, to že není po dobrém, tu že je strach a hřích pobýt. Mohl by trest boží je nevinné i s vinníky zachvátit.

Pantáta se zaškrabal v beranici a poslechl. Nebyl sám. Několik vozů se vyplétalo a mířilo k domovu v předčasném návratu, neboť

pokřik nebyl planý, radní Svoboda byl opravdu vyloupen. Komora byla z průjezdu vypáčena, a nezůstalo v ní než pár hadrů, pobitých hrnců, škatul a beden. Šaty, prádlo, uzené, slanina, vejce, chléb, mouka, co zkrátka se dalo vzít, zmizelo. Zloději užili chvíle, kdy nebylo nikoho, kdo by nebyl spěchal ku hrozné podívané na dětskou mrtvolku.

Četníci se rozletěli ke všem silnicím z města a zastavovali vozy. „Nikdo nesmí odejet, možná, že je loupež na vozích."

„Co? Cože?" zrudnul pantáta Racek. „My že krademe? My utíkáme ze zlodějského hnízda!"

Marně se vzpíral, nepustili ho dřív, než prohlédli vůz až na dno.

Na všech koncích se takové sceny odehrávaly, někde bouřlivější, kde se tklo prudčího nebo napilého. A nenašli ničeho; kdož prý ví, který vůz to vzal, jelo jich několik už dříve všemi možnými směry.

Náměstí byla pobouřena, kupci se rozčilovali, aby strejčkové nechali hloupostí a prodávali dál, ale mnozí přece jen svazovali pytle a vyrovnávali fůry. Žitavští vítali to skoro s povděkem. Zdálo se jim už teď jisto, že se venkov spojil se závodím, a že se bude opakovat, co právě minulo: že snad nastane všeobecné drancování. Pili, proklínali, a častěji jim vrtala v hlavě myšlenka: „Tu zatracenou silnici jsme přece mohli začít!" Plivali, hledíce k radnici a k zámku, a dokonce i povolovali dávné nespokojenosti závistivé. Prý vždycky byli v Žitavě lidé živi, nikdy hlady nemřeli, až co se on stal milostivou vrchností. Zapomněli na všecky ostatní důvody, ten byl dnes jediný a hlavní. Ještě prý Slováky přivede, ještě rozmnoží žebráky! No, ať rozmyslí, sic může všecko prasknout. Dostal kamenem, může dostat i nožem, palicí. A oni aby za něho vyjídali, co jim navařil. Nač jsou jim četníci, když se může za bílého dne vyloupit dům uprostřed města? Hlídají krámky!

Hlídali, a přece i viřtlář by byl býval okraden. Pozastavil se ve výkladu, co by napočítal tři, a když se ohlédl, pelášil už rozcuchaný kluk s hrstí párků mezi vozy. Tak tak že ho chytili. Byl to Matoušek. Řval, prosil, ale viřtlák nedbal.

„Takový krňous, takový věchet, a už krade," vykřikoval rozhorlen, vleka ho za límec k svému krámku.

Po četnících nebylo tu chvíli ani památky. Měli práci jinde. To dodalo jejich reputaci u sousedů. Jediný Pechar byl poblíž na hlídce u šatlavy. Musili ho přivést, sám už těžko šel. Zem se mu nějak viklala pod nohama; ale když uviděl delikventa, přece ještě se vzpřímil a zablekotal: „Do lapáka —" Vedli je tam oba.

Marchan vyšel právě z radnice.

Pechar stanul, salutoval a podával zmatený raport.

„Je mu čtrnáct?" zadíval se na skrčeného kluka.

„To není, chodí do školy."

„Tak všem pro výstrahu veřejný pardus před radnicí."

Matoušek zaskučel, zazmítal sebou, ale deset rukou po něm chňaplo.

Chystala se exekuce. I nastal sem shon.

Lavice byla postavena, „jenerál" s bejkovcem se objevil u ní.

Matoušek naříkal a úpěl srdcelomně.

„Maminka leží nemocná — máme hlad — pro boha vás prosím, já už to víckrát neudělám.“

Uměl plakat bez slz, byl' bázliv před ranou, třeba že se nebál podniknouti nejkrkolomnější divočiny a výprasků již přečkal dost a dost. Uměl plakat, že se až kterýs z venkovanů ustrnul a nabídl se, že párky zaplatí, aby ho pustili. Ale bylo marno.

„Pro příklad!“ znělo heslo a kluka položili.

Umlknul. Tvář se mu strachem zkřivila, ruce objaly lávku. Tak hleděl vytřeštěn do očí, jež, tvrdé a výsměšné, sledovaly, jak se třese.

Při prvé ráně zaskolil, skrčil se a pěsti strčil k ústům. Zakousl se do nich. Po každé další sebou jen škubnul.

Odvraceli se, kdož se nemohli dívat, ale jiní pobízeli. Utlouct prý by se to všecko mělo. Co z toho bude, když to za mlada už krade?

Když ho po poslední ráně sundali, svalil se. Ale „jenerál“ namířil karabáčem, a kluk vskočil. V očích mu zahořela vzteklá světélka. Odplížil se, krče se bolestí, jež mu vraštila kůži ostře prošlehanou.

Lid byl vzrušen.

Nebylo dál možno trhovat. Rozjeli se; kdo zůstal, raději chtěl promluvit než prodávat, a tak bylo před polednem všecko skončeno, rynky prázdny. Jen zdupaná a rozjetá zem, rozházená sláma, seno, papíry a neladně roznesené jesle byly stopami nedávného ruchu.

Hospodští byli vzteklí, že tak předčasně vše uteklo, ale ostatní byli rádi; nejraději by byli bývali, kdyby se všecka protivná přítomnost skončila.

Než nebyla ještě míra naplněna, i byla touha jejich planá. —

V hrubé, syrové a nevlídné odpoledne potrhové vypukl v panském dvoře požár. Dvůr stál poněkud zdvižen nad nádražní silnicí. Vedle byly velké sýpky. Obě tělesa se pro terrain odvracela od sebe čelem a sýpky byly tak na zad posunuty, že zadní roh dvora mířil kolmo na jejich bok. Dvůr sám byl veliký obdélník. V popředí stálo vyšší obytné stavení úřednické a nižší jeho pokračování s komorovitými byty čeledi. Boky tvořily stáje, jen ku komorám přiléhala kůlna na nářadí, v pozadí pak byla vysoká stodola.

Nádvoří bylo prostranné, dnes, v den trhu, poněkud zanedbané. Bylo něco žírných kusů odprodáno, tažných koupeno, a za jejich přemisťování pozapomnělo se na dvůr. Zůstal od stodoly až po vchody k stájím poházen slamou, a zůstala neodvezena i velká fůra slámy, určená pro zámecké poddvoří.

Kol čtvrté hodiny bylo vše prázdno. Práce byla zatím hotova, do šeření byla chvíle oddechu, a venku bylo sychravo; kdož by pobýval déle, než třeba?

V tu dobu začal se dobytek znepokojovat; bučel, cloumal řetězy, ale stáje nepřiléhaly k domům a byly zavřeny, nikdo si nevšimnul. A když vyběhla děvečka k studni, vrátila se se smíchem, že prý se noví v chlévech nemohou se starými dohodnout.

Za čtvrt hodiny na to pronikl již řev do komor. Vyběhli — a v úžasu vykřikli: „Hoří!“ Ze stodoly stoupaly prameny dýmu.

Několik se jich tam vrhlo, ale nedoběhli. Z pod vrat vyplazil se ohnivý hádek, poskočil, vzepjal se, lehl zas, ale již ne jeden. Rostl a plodil nové, po celé šířce dvora se roztáhl, tam, tam, všude vzplávaly ohnivé výtrysky, léhaly a rozlézaly se a zase šlehaly, až se půl dvora změnilo v ohnivou síť, podivně se zmítající. Jak byla sláma roznesena, tak běžela žhavá vlna a doběhla i k vozu dřív než lidé. Olíznula kola, několik plaménků se utrhlo, švihlo sebou po bocích fůry, jež se v několika okamžicích změnila v horoucí, plápolavý sloup.

Zmatek padl na všecky. Vtrhli zpět do komor, brali děti a házeli šaty i peřiny z oken k silnici. Kdosi běžel do města, dva — tři bezhlavě se motali kolem pumpy na rozhraní plamenů; jenom jediný měl tolik duchapřítomnosti, že vzkřikl: „Dobytek vyvést!"

K stájím nebylo ze dvora možno; země hořela. I vyběhl ven, aby vyrazil vnější dveře, jež vedly do šíra. Ale tu ho uvítal týž obraz: plameny honící se po mrvišti a ženoucí se příbojem na špinavé zdi.

I pozbyl rozvahy i on. Zdálo se mu, že je založeno se všech stran, že se kolkolem otevřela zem. Zmaten vletěl do zmatku a svými výkřiky pomáhal zvyšovat hrůzu, jež byla nastala. Byla. Plameny byly úlisně tiché, nepraskaly, jen se potměšile honily po zemi, ale do jejich ticha řval úzkostně dobytek ve stájích. Takový táhlý, příšerný řev to byl, neustávající, křižující se z různých koutů a provázený duněním kopyt, řinčením řetězů a těžkými občasnými údery.

Tehdy teprve se pohnula Žitava výkřiky. Domy se otvíraly, lidé vybíhali, ustrašeně hledajíce pramen volání. Zatřeskla trubka, zahučely poplašné údery zvonu.

„Kde — kde?" volali.

„Dvůr za městem!"

Městský ostroh si oddychl, neboť byl tichý, nevichřivý den. Lhota i Cigánov posupně se ušklíbl a vyvalil se ohřát. I na ryncích nebázliví odvazovali psy, zamykali ženy a běželi, ale v desítkách domů klekaly ženy před muži: „Nechoď! Ať shoří třeba celý Marchan. Odejdeš, a nás tu také vypálí." Mnozí si dali říci.

Když doběhli prví, zastali již požár v druhém stadiu. Drobná sláma na dvoře pohasla vyjma několik hromádek, a dvůr se uvolnil až po hořící vůz. Za to stodola byla již v nitru jedno peklo, a objevilo se, že i ze stájových střech stoupá dým.

Hospodáři věděli ihned, co; věděli, kde je největší bohatství, a vrhli se ke chlévům . . . K zadnímu se snadno dostali, byl daleko od hořící fůry. Bylo již na čase. Býk se tam utrhl a pobíhal. Stěží mu uhnuli, jak vyrazil do dveří, když otevřeli. Stanul v nich. Uviděl ohnivý vůz, ucítil jeho teplo i smoud. Zvedl hlavu, zafuněl a couvnul do tmy. Proň se nedostali k protějším dveřím do polí a musili hnát odvázané kusy na dvůr. Dalo to dosti práce. A tu zatím ostatní, aby uvolnili přístup ku druhým stájím, odvlékali vůz. Ohromná ta valící se pochodeň zahnala dobytek do nejzazšího kouta, pod kolnu u komor.

Tu stál, oči vyboulený, hlavy v předu jako k obraně skloněny, v zadu zdviženy v úzkostném řevu. Ven je nebylo možno dostat.

Zmatek dovršili hasiči. Vletěli do dvora s navinutou ssavou ha-

dicí, a býk, kterého právě druhý chuchval dobytka vynesl ze stáje, začal se plašit a střečkovat.

V kritický okamžik objevil se Marchan.

Byl jediný klidný. Zdálo se však, že pozbyl váhavosti, která v pohybech provázívala jeho slova i skutky, snad aby zastřela jich prudkost. Vypjal se, aby přečněl všecky a ovládl svým výkřikem:

„Hadici pryč! Dříve musí dobytek ven! Vyvlecte první kusy!“ Bezděky poslouchali pacholci i sousedé; chopili se volů za rohy; bili je, vlekli, a podařilo se konečně dostat je z vrat. Jakmile byli za nimi, nebylo jich možno udržet; jako zvětřilí pádili pryč. Současně se obořili na ostatní. Ve vratech nastala na chvíli zácpa. Býk rozběsnilý vletěl tam také. Vrazil se mezi kravky. Nebylo možno k němu. Točil se, funěl, a když nemohl najít rychle volnosti, začal útočit. Vbodl roh volovi do slabiny. Ten zařičel, ale uhnout nemohl, byl smáčknut odevšad. Býk uvázl, nemohl se vyprostit. I vyrval se násilím. Vnitřnosti vyhřezly, a on oslepen krví, jež mu zalila oko, vzepjal se. Padl na jalůvku a zlomil ji. Sřítila se k zemi. Tak se octnul na prostranství, jež utvořili lidé, ženouce dobytek stranou k silnici a dolů ke mlýnu, kde doufali jej ukrotit a udržet. Zvedl ocas. Nastal zděšený útěk. Lidé se sráželi, padali, úpěli, a nemohouce v před pro sýpky, jako bezhlaví se řítili zase zpátky. Býk poděšen obrátil se do polí. Několik z davu běželo za ním. Vůl vlekl vnitřnosti za sebou a znamenal svou cestu krví. Ve vratech ležela kravka, vzepjata na přední nohy, a řvala žalostně. Neměli kdy, aby ji dorazili. Strhli ji jen stranou, aby mohli konečně i zbylé kusy ze dvora vyhnat. Padla a znovu se vzpínala, nohy se jí však podlamovaly, už nebyla s to; jen hlavu ještě zvedala.

To už Marchan opět ovládl situaci. Obytná stavení kázal vyklízet okny, hasičům, kteří konečně dostali vodu ze studny i z potoka, u mlýna splávkem nadrženého, poručil hájit, co dosud nebylo zachváceno a omezit oheň. Už i na drůbež stačil dát pozor.

„Kdo krade při požáru,“ zakřikl, „loupí! Varujte se!“

Lidé se bezděky ohlédli po četnících, kteří všichni již byli zde a na všech stranách.

„A vozy vyvléct! Prostraňky sem, naložíme krávu.“

Mezitím, co zvrátili vozík pod kravku, co navazovali provazy na nohy i na rohy a pachtili se, aby ji navalili, smluvil již Marchan s řezníkem prodej obou pobitých kusů.

Lhotští se žádostivě dívali. Bylo vidět, jak je jim líto, že nezdechla všem před očima, aby se znehodnotila, aby snad mohla připadnouti jim. Ale Marchan četl v jejich očích a přistoupil k četníkům, neboť z obytného domu také začali vyklízet zásoby, nábytek i obšatu.

Požár dosud rostl. Křidlice propadla do stodoly a vyhodila ohromný sloup jisker a oharků, jež se ve výši rozvívaly větrem v blyskavý narudlý pruh, v dáli padající a hasnoucí. Plameny vyšlehly za nimi, padly a zvedly se zase, olizovaly těžká žebra krovu, jenž sám byl také již pokryt přebíhajícími rudými jazyky.

I stáje planuly. Stropy v nich posud neprohořely, i valily se ze

spod vraty i okny těžké chuchvalce čpavého dýmu, a plníce dvůr, omamovaly. Hasiči vybíhali nadýchat se svěžího vzduchu a přinášeli zprávu, že voda ve studni dochází, že bude třeba přenést hadici dolů k potoku nebo přivážet vodu v lejtách. Bylo jasno, pak že nelze uhájit ostatní stavení, než strhne-li se kus, aby vznikla mezera. I přistaveny žebříky ke kolně, sbíjena křidlice, přesekávány latě, strhován krov, a záhy zela díra před zadními stájemi. Práce se chytili i měšťané a z okolních vesnic sedláci, které oheň přilákal, neboť jak se oba požáry sbližovaly, tak nabývaly hroznější mohutnosti, a kdo měl poblíže stodolu, rád ruku přiložil. Jen zástup žebráků stál nečinný.

Četníci i jej chtěli přiměti ku pomoci, ale řekli jim: „Co je nám po tom? Ať hasí, koho pálí.“ A na pohrůžku měli jen lhostejný pohled. Ustoupili, až kam ještě sálalo teplo, a nehnuli se dál. Prý je tu ještě řada měšťanů, která se nedala do práce, a jde přece o jejich kůži, ne o žebráckou.

Palach, jehož stodola byla mimo nebezpečný obvod, slyšel a rozčilil se.

„To je lidskost? To chcete na obci pomoc?“

„Dostali jsme jí!“

„To tak ještě! Za toto! Ale tu nejde o jednoho, jde o všecky, o celé město. Kdyby se přeneslo, my i vy můžeme vyhořet.“

Nebylo tak zle, i vyvstal bezděky úsměv i na rtech sousedů, jen jednoruký klempíř Vylízal se přidal: i rynk prý.

„I rynk,“ opakoval Palach.

„A má rýna u Palachů na dvoře.“

Lhota mlčela, Palach se vztekal a chtěl oplácet, schylovalo se k slovní potyčce, když tu byla pozornost odvrácena opět ke dvoru.

„Zapálil,“ ozývalo se tam odtud ze spousty jiných pokřiků.

Dva výrostci vlekli kluka k četníkům.

Všecko se shrnulo k nim.

„To je Matoušek!“ vzkřikl někdo.

„Ráno kradl a dostal výprask.“

Kluk stál v půlkruhu, jejž oheň kol něho udržoval; černý, roztrhaný, rozcuchaný, s očima blýskajícíma strachem i rozkoší při každém vyšším vzplanutí; byl opravdu jako plaché mládě ďáblí.

„Chytili jsme ho v polích,“ vykládal horlivě jeden z výrostků. „Seděl přikrčen za mezí a díval se sem. Ani nás neslyšel, když jsme dobíhali od Hradiska. Vidím ho tam, zastavím tuhle Frantu, aby se jako podíval. A on si povídá: „já prý ti dám výprask! Vidíš? máš ohýnek.“ Skočil jsem na něj a přimáčkl jsem ho k zemi. „Zapálils,“ povídám. A on chňap mně po ruce, kousl mě. Tuhle, jako pes. Ale nedostal se pryč. Kde pak! já ho pustit! To mně neznal!“

Odstoupil a vítězoslavně se rozhlížel po lidech. Ale neměli smyslu pro něj, všecky oči byly upřeny na Matouška.

Závodčí stál u něho a psal.

„Zapálils?“ ptal se ho.

Kluk mlčel a těkal očima po lidech. Když uviděl Marchana,

sešklebil se pitvorně; mohl to být pláč i výsměch. Pak spustil hlavu a z podobočí sledoval ruce, v nichž byly hole.

„Zapálils?“ opakoval četník a smáčkl mu rameno.

Kluk se vykroutil, vycenil zuby a ohlédl se ke stájím.

Rachot je přerušil. Ve stodole se sřítil krov. Sykot a praskot se ozval v hlubinách zdí, a žhavé peklo se jako bičem pošlehnuto vzedmulo prskajíc k nebi. Krov narazil na štítní zeď, až se otřásla a volným vrchem poněkud vyklonila nad uličku k sýpkám.

Všecky hlavy se tam bezděky obrátily.

„Pryč odtamtud!“ volal náčelník Miluška. „Pryč od stájí, prolomí se stropy, spadne to všecko!“ Udychtěn pobíhal podél zástupu a důležitě mával rukama. Cítil svůj význam patrně a svou krásu v novém úboru a blýskavé přilbě.

Lidé couvali; ozývalť se z nitra opravdu praskot, a zeď, spojená se štítem, pohnula jím zřetelně.

„Pryč!“ řvali, kdo stáli dál, a nejzazší dali se v útěk. Ulička se vyprázdnila.

Na Matouška v tu chvíli nikdo nepohlédl. Cítil to. Plíživě se posunul z dosahu četníkova k ohni. V okamžiku, kdy se tento za ním hnul, vyrazil do uličky, nedbaje žáru ani nebezpečí. Několik lidí se pohnulo za ním; prvně výrostek, jenž ho přivedl.

„Zpátky!“ znělo výstražně z prvních řad.

Zastavili se. Kluk ne. Všechno vytřeštěno ztrnulo, neboť jak vbíhal v uličku, naklonil se štít.

Chvíle bez dechu.

Štít zakolísal, zlomil se a s rachotem se sřítil.

Výkřik se vydral z hrdel; dozněl rachot, sklesl i mrak hořících dýmů a prachu.

„Proběhl?“ chtivě se ptali zadní.

„Není vidět.“

„Ano — tam běží,“ vydechli dva.

Oddech jejich prošel zástupem.

„Vyvázl — ďábel!“

Byl již daleko, u stodol a u zahrad. Nikdo se za ním nerozběhl, ani četníci. —

Štít uvolnil i stájní zeď. Po chvíli i ona se sesula.

Bylo vidět, jak ještě mnoho stravy zbývá plamenům, jak dlouho ještě mohou shlcovat proudy vod, dvěma stříkačkami chrlené. Šlehaly přes rumovisko až na stěny sýpky.

Marchan se znepokojil. Dal obrátit jeden proud vody na sýpečnou stěnu, aby ji schlazoval. Znepokojil tím i zástupy. Odhadoval se žár, odhadovala se vzdálenost, rokovalo se o tom, zda vůbec je možno, aby se bez přímého styku vznítilo dřevěné nitro, a třeba byly vážné pochybnosti, přece zůstala domněnka.

„Co by bylo potom?“ zněla otázka. „Jsou sýpky prázdny po prodeji, či je tam něco?“

„Jarní osev pro celé panství, oves, otruby, ba i mouky je hodně složeno,“ vykládali dvorští. „Velká škoda by byla, ohromná.

A mouka, ta, pane, hoří! Speče se a vybuchuje, lítá do strašné dálky! Což prý dvůr! Ten je vlastně sýpkami od města oddělen, ale odtud by už šlo všecko přímo. Daleko není k prvním domům."

Dvůr byl opuštěn všemi až na hasiče, kteří vytrvale ulévali spojení, aby zachránili obytná stavení. Na střeše seděli pacholci, připraveni hasit doletlé oharky, a s obavou pohlíželi, jak se lidé seskupují dál a dál, a jak tu osamocují. Viděli shora do požářiště, viděli, jak plameny někdy ulehnou na černých hromadách, nechávajíce jenom modravé bludičky v bílém dýmu proskakovat, pak ale zalejí všecko žlutým a červeným žhavěním a vzpínají se po zdech, dorážejí na hranice, jež jim položili, přetrhují se prudkým rozletem a jako řeřavý kus železa se přemrští daleko ven. Jako by v nich bylo vědomí, že musejí dál, aby žily. A jak bylo vše rudou záplavou polito, zdály se jim stěny žhavé, a bezděky jim připadalo, že se musí vznítit všecko i za strhanou, dýmající a pařící se částí, a pak že plameny podběhnou i pod ně. A tam u sýpek také by mohly přeskočit, tam je ještě blíž.

I diváci dole pozorovali lačnou hru ohnivých jazyků, vzněcujících se někdy ne na zemi, ale přímo ve vzduchu, jako rodící se blesk. Zástupové dosud rozdělení splynuli, nevšímajíce si sebe v napětí. Bylo i málo místa pro rozvinutí, musili se těsnat, aby viděli zápas živlů právě v nejohroženějším bodě, v rohové úžině.

„Měla by se sýpka vyklidit," mínili sousedé jako radu Marchanovi.

„Anebo by aspoň měli lidé dovnitř, aby pozorovali, co se děje."

Marchan stál zamračen a nedal rozkazu.

Miluška i závodčí četníků přišli k němu, že věc je povážlivá.

„Kdyby pukla okna," pravil Miluška, „je zle."

Marchan vzhlédl k oknům a poznamenal: „Jsou mřížená a dole drátěnou sítí zavřena."

Věčný komik byl však dnes strašně vážný; byl dotčen nevážností k své radě, rozhodně respektu hodné, když byla dána v postavení skoro úředním.

„Kdo může ručit za jistotu? Zatím dělejte, jak uznáte, ale bude-li hůř, nebude pomoci. Já jsem zde zodpověden. Ano, já. Musíte už odpustit, pane starosto, ale při požáru musím rozhodovat jen já. I kdyby to bylo proti vám."

Slova letěla mezi lid. Hlavy se srážely, a nejvíce lhotské. Tam byli přesvědčeni, že Marchan jen jim na vzdory chce nechat shořet mouku, otruby i obilí, jenom aby jim ukázal, že musejí hlady umřít, i kdyby se mohli sytit do jara z toho, co tu zavírá. Je prý pojištěn, tak že škody mít nebude, ale oni že musejí pomřít, aby sem mohl dostat Slováky na levnější práci. Dokud budou živi, netroufal prý by si to. Pověst o Slovácích dostala náhle základ, hladovým strašně pravděpodobný.

Vznikl mezi nimi z toho horečný nepokoj. Neviděli již než sýpku, kde by byl pro ně chléb, neviděli než oheň, který jej má strávit místo nich, a Marchana, jenž stojí jako balvan v cestě, aby se ne-

mohli s plameny porvat o sousto a musili pojít pro jeho touhu po levnějších otrocích. Hlučeli nepřátelsky.

Měšťané jim skoro přizvukovali. Nechápali prostě, proč nechce dát vyklízet, když z opozdění může vzniknouti nebezpečí, že nedostane nic pro zúmyslnost. Ano, oni by dosvědčili zúmyslnost.

„Žhář," pokřikl mezi Lhotskými Roháč.

Ohlédli se po něm.

Vystoupil plápolavý a nyní ne pohrblý bídou, nýbrž vypjatý hrdostí myšlenky, a prstem přímo na Marchana ukazuje, síptěl: Žhář! „Na nás se dívá jako na zločince, na mne, šlechtice nejstaršího rodu — a sám, vypálit vás chce. Ano, on nechá shořet všecko, aby viděl naši smrt. Než by nám vydal pytel mouky, ať to všecko shoří, třeba celá Žitava. A vy shoříte!"

Lhotští hrozivě postoupili. Měšťané se obrátili naléhavě na Marchana, ale on stál nepohnut.

„Vidíte, co chtějí?" pravil strážmistrovi, „žádám o nejpřísnější ochranu. Dejte nasadit bodáky."

„Udělám," pravil četník, „ale i vy, pane starosto, předejděte nebezpečí. Jsou znepokojeni i měšťané."

„Než prasknou okna," volal Řehák.

„Otevřít!" rozkřikli se již nakvašeně, kdo byli domy a stodolami nejblíž.

Marchan poslal pro klíče a podal je četníkovi.

Závodčí dal nasadit bodáky a vyzval měšťany, aby pomohli.

Lhotské to pobouřilo. A když se ozval pokřik, že okna se vysypala, drali se ku předu.

Četníci se obrátili proti nim.

„Shoří to tam, okna se vysypala," volali, ale marně; hráz bodáků stála mezi nimi a dveřmi. A Marchan.

Roháč mu pěstí zahrozil: „Ještě se shledáme, plebejče."

Vynášeli prvé pytle. Mohlo jich jen málo vstoupit, bylof obilí vyrovnáno blízko vchodu.

Lhota se hladově dívala na měkké obrysy pytlů, litovala prachu, jenž ulpěl na ramenou nosičů.

Tu někdo letěl od mlýna, volaje, co hrdlo stačilo: „Ve městě hoří! Hoří!"

Všecko se uděšeno ohlédlo. Oči byly oslněny, kol byla zář, vše v ní planulo. Očím se zdálo, že všude stoupá k nebi hrozivé světlo, že všecko město vzplává.

„Tam!"

„A tam!" natáhly se ruce.

A již nikdo nehledal, všecko se hnalo do města ulicí, stodolami, kdo kde měl nejblíže k domovu. Ve všech byl jediný strach: „aby to nebylo u nás."

Lhota stála. Tam nebylo čeho pozbýt. A tu blízko požáru byl život. Četnictvo i hasiči byli na rozpacích, co teď.

Rozdělili se.

U požáru pořídlo. Dvorští hájili křídlo čeledníků putýnkami, ha-

siči se rvali o sýpku. Nebylo, kdo by vynášel, neboť i z vesnických zůstalo jen několik, ostatní hnali se za Žitavskými.

Lhotští trnuli. Snad již v příštím okamžiku vpadne plamen dovnitř, snad se již jiskra zachytila pytle, snad už tam doutná.

Roháč opět stanul před nimi. Už nemluvil k Marchanovi, ale k četníkům.

„Shoří to, dejte nám to. Zachráníte město."

„Zpátky!" vzkřikl prvý, místo aby je hnal dovnitř a dal vynášet, dal aspoň vydělat.

„Pak si půjdeme přes vás!" vzkřikl zanícen. „Je vás málo! Za mnou!" Vzpřáhl ruce jako k povelu a vrhl se v před, ohlížeje se po svých. Ale v tom zavrávoral, chytil se za hruď a padl na znak. Naběhl na bodák, jenž neuhnul.

Zástup jako vlna se pohnul ku předu.

„Zabili ho! Bijte je, neživte!"

„Zpátky! budeme střílet!"

„Na ně!"

Vlna se opět posunula.

Ozval se povel, blýsklo, zahřmělo. Rána šla přes hlavy, ale chřestivý svist koulí jako by byl vzduch vedle ucha prořízl.

Stanuli.

V tom okamžiku vrazil s výkřikem Pavel před ně. Doběhl od nádraží. Vracel se z Brna. Viděl již z dáli záplavu nad městem, a ještě vlak nestavil, již skočil s vozu a úprkem se hnal domů. Vida, že hoří dvůr, oddechl si jako všichni ostatní, ale nebyla ho daleka myšlenka, že jest nějaký vztah mezi tím a hladem. Msta?

Již viděl zřetelně, co se před ohněm děje.

Poznal lhotský zástup, silhouettu Marchanovu za četníky, Roháčovu před nimi. Nerozuměl tomu. Kde jsou měšťané? Proč tu stojí tak proti sobě?

Pak viděl sýpku otevřenu, slyšel výkřiky a porozuměl.

Viděl Roháčovo gesto, slepé řícení na bodák, jeho pád.

Volal, křičel, ale hlas jeho zanikl v praskání požáru a v napětí těch tam, kteří neměli smyslu než pro černý otvor dveří, jimiž se šlo, mohlo jít k životu.

Když padl výstřel, octnul se mezi stranami.

„Zadržte!" volal. „Nesu pomoc! Jste zachráněni!"

Lhotští jako omámeni výstřelem a neočekávanými slovy spustili ruce.

„Sněm o vás ví. O vás i o něm tam," ukázal na Marchana, stojícího na stupních.

Zarazil se na okamžik, neboť vedle otce stála Heřma, která s druhým poplachem přišla k požářišti. Setkali se pohledem. Byl to jen okamžik. Odvrátil se.

„Sněm slíbil pomoc. Rozumíte? Země dá peníze, když nechce obec. — A vy, pane Marchane! Rozumíte mi přec. Jste starostou města. Tu byla z vaší vůle prolita krev. Tam v chalupách pro vás zhynulo lidí víc než snese svědomí! Zde volají po pomoci, zoufalí

jsou; vidíte, že i za život by chtěli jíst. Dejte jim chleba. Prodejte jim chleba, neboť přijde pomoc, a dostanete, co vydáte. Jen pomozte teď, okamžitě, neboť každé prodlení znamená pro ně krok smrti blíž. A je již blízko! Vydejte jim chléb!"

„Než shoří!" vzkřikla Lhota vášnivě.

„Blázní," odvětil Marchan. „Lže, aby mne oloupil. Již jsou tu zas lidé! Vynášet!"

„Marchane!" vzkřikl Pavel, až se zachvěli a stanuli, kdo spěchali na zavolání starostovo. „Vyzýváš! Smyj se sebe krev."

„Zatkněte ho," odpověděl.

Pavel se vztyčil, pěsti zvedl, ale v tom ho ze zadu obemkly něčí paže a strhly zpět.

„Pojď, Pavle, pro boha — pojď, není pomoci!".

Byl to Karel, jenž také přišel z Loučan k divadlu. Viděl Pavlův příchod a prodral se do popředí, sleduje rozechvěn, co se děje.

Pavel vypukl v smích jako šílený.

„Já tedy nepomohu? Ani když pomoc nesu, nejsem ještě dost silen, abych zmohl osud?"

Lhotští cítili totéž. Byli by chtěli syrovou mouku žvýkat, zrní hrýzt i za cenu života. Také zvedali pěsti, ale v tom již tryskem přibíhali četníci i jiní, že není ničeho, že poplach byl planý a snad úmyslný.

Karel odvlekl Pavla daleko ode všech. Nikdo za nimi nešel než loučanský nadučitel, jenž těšil celou cestou nesmyslným: „Kollegáčku, ale tak se vzpamatujte přece, kollegáčku."

Karel ho odstrčil; byl také jako bez sebe.

„Pavle," šeptal mu, „už jsem tě neviděl příliš, příliš dávno. Proto padám do bahna! Dnes jsi mi podal zase ruku. Nevíš — a pomohls. Měl jsem tě poslechnout, měl jít za tebou tenkrát! Ale vyrvu se ještě — vyrvu, uvidíš. Pro dnešek. Jaký jsi silný, Pavle!"

„Blábolíš!" přerušil ho. „Žebrák jsem — horší těch tam — nic! nic! nic! Vidíš? Rozehnal je, i já jsem prchl. Rozehnal je zas. A měl jsem v rukou život, podal jsem ho — a ve smrt se mění. Co jsem? Jdi, varuj se mne, jsem znamenaný."

Díval se, jak četníci, použivše chvíle rozpaků a posily měšťanů, kteří uvěřivše v úmyslnost poplachu přidali se k nim, postoupili přes Roháče proti hladovým a rozptýlili je.

Marchan vítězně se díval, jak měšťané s pacholky vyklizují jeho sýpku, a nehnul ani rukou. Díval se na Roháče, u něhož se skláněl doktor.

Heřma vykročila ze světelného okruhu k místu, kde stanuli přátelé.

Pavel se odtrhl a zmizel dřív, než došla. Vrátila se a zadívala se do poklesávajících plamenů, až omámila oči, že viděla místo lidí jen žluté oranžové stíny míhat se kol sebe.

Karel hleděl za uprchlým zdrcen a nadšen.

„Kollegáčku," vemlouval se k němu smířlivě nadučitel. „Měl byste jít domů. Rozčiluje vás to. A stará by se aspoň nebála."

„Jděte si sám," vybuchl, „jděte sám; já — já jsem ničema."

Slzy mu vyhrkly z očí.

A Lhota odtáhla do města, vybila židův krám a spila se strašlivě. Čtyři, kteří zůstali ležet ve střepech a kalužích kořalky, byli odvezeni do Březové; nevrátili se již.

(Konec příště.)

na str. 577

Jaroslav Želiva:

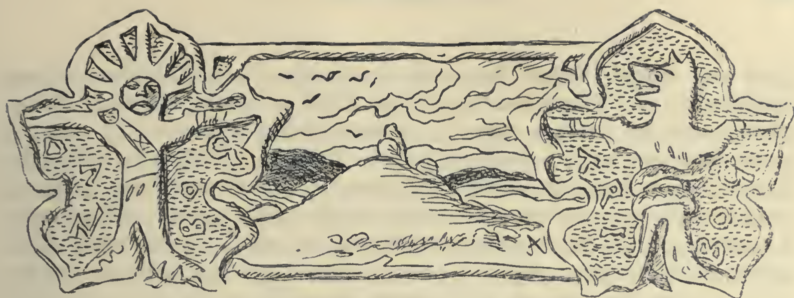
Impromptu.

Jde smrti tušení po mroucích krajích,
tvůj život únavný je tak a chud,
a přec bys sotva odhodlal se na jih
a přece ještě hýčkáš starý blud.

Když klíny ptáků v slunné háje míří,
ty nad záhadou stojíš: v jihu tvém,
zda rozkoš v růžích, snech a tanci hýří,
či věčné mlčení spne srdce všem.

V ty šeré pochyby jak smaví bardi
naděje přijdou. Zplesáš věrou tou,
že v sadech tvých se plody ještě zardí . . .

O zítřku blouzníš . . . Až když v pozdní chvíli
dar žití zhořk' a srdce hladem šílí,
v jih dálný jdeš se strašnou jistotou . . . .

Akim Set:

A na zemi pokoj lidem . . .

Pláň babigorská svítila sněhem. Brzy dnes vyplul bledý, jako nadýchnutý měsíc, a čím temnější modře nabývalo jeho pozadí, tím určitěji a stříbrněji vystupoval. Rozhodil tříští svých magických paprsků po širé sněhové pleně a zažehl na ní tisíce — tisíce jiskřiček. Sníh mrazem sypký jen zvonil jehlička o jehličku, a v dálce, kde pláň se nebe dotýkala, odrážel se bělí svou ostře o indickou modř oblohy. Ve křišťálově průzračném vzduchu měnil tuhý mráz poslední zbloudilé zbytky mlhové v ostré, svítivé jehličky, jež řídce tu a tam neslyšně se snášely k zemi; usedaly na sněhem obalené větve starých borovic, trčící měkce v mrazivém vzduchu, a na temnou, pod bílou svou tíží k zemi se nížící zeleň smrků svatoháje.

A kolem všecko mlčí. Jen s některé větvičky se někdy sesype sníh a ona se vymrští vzhůru, pohoupá se, pohoupá a zase stichne; nebo rampouch se utrhne, zasvitne v pádu zelenavým šlehem a neslyšně se zaboří do nakypřené běli, zůstaviv za sebou ve sněhu temný otvor. A zase ticho, jasno, mrazivo . . .

Směrem od babigorského hradce zaskřípěly sanice, zavrzal sníh pod pádnými kroky, a dva mohutné stíny lehly v ostrých konturách na bílou pláň. Lehounce se sunou stíny ku předu, vesele povrzává sníh pod nohou, a sáně ukládají za sebou dva lesklé pruhy; muži mlčí.

S nachýlenou hlavou kráčí lech babigorský, Vědoň, k svatoháji; však hlava stará, bílá, chýlívá se k zemi! Ale Želan, doubek mladý, jarý — co ten za otcem sáně s poleny ku předu mlčky, chmurně sune? A k tomu dnes, kdy polena do Perounova chrámu vezl ku zítřejší radostné oslavě narození slunce, ku zažehnutí nového ohně, přede dnem radosti a plesu, kdy zazní svatoháj veselou písní, jež zazvoní až k mladému slunci a ono, samo radostné, radost sešle dolů všem? Proč netěší se jako jiná léta?

S očima otevřenýma jde Želan jiskřivým, bílým krajem a — nevidí ho. V jiný večer duše jeho zašla, v jiné místo, a tam vidí, slyší, cítí . . .:

‚Ve veliké síni Glenova hradce sešli se všichni, kdo tam chlebili, aby si naposled poslechli u ohniště podivné zkazky hostovy, neb

zítra měl odejíti. Kupec byl, a Rodnar jménem. Přišel před třikráte sedmi dny na Glenův hradec, přijal chléb a sůl od vladyky Glena, pohostinství od celého rodu. Jak podivné měl s sebou tovary! Šperky zlaté nevídané krásy, pavučinky bílé divných vzorů, jež prý ženám byzantinským řasné řízy krášlí, drahokamy, perly, pásy třpytné, jak by hvězdy byly s nebe sstouply a na ně se v řadu uložily, safian rudý, z kterého prý na Východě ženy krbce nosí, indické a čínské tkáně, meče, dýky, rukojetí skvostných z bronzu tepaného, moře jisker, barev, očím pastva vzácná! A jenž přinesl to všechno do Glenova týnce, Rodnar, kupec mladý, Bolgarem byl, tedy bratr Slovan; ale s krví žhavou mongolských svých předků, s žlutou jejich pletí, s okem smolně černým, pekla ohnivějším, s tmavou měkkou kšticí. Na mrštném mu těle, ohebnějším prutu, krzno vzácné látky, květované, drahé neslo lemy z kožešiny. Och, ten Rodnar! jistě běsi dělili s ním cestu! Tak si myslil Želan nyní, cestou chmurnou, když mu duší táhla doba besed u ohniště s hostem na Glenovu týnci. Mluvil Rodnar. O svých cestách: o Bagdadu bájném, o Indie divech, Cařihradu kráse, a jak vlny Baltu o Rujanu bijí. Když zazvonil svým hlasem, nikdo sluchu nemohl odtrhnouti: od bělovlasého Glena až po drobné pachole na klíně matky; mluvil jako bouře z jara, když blesk za bleskem se honí a rachot hromu za rachotem hřímá, a zas jemně, jako když stéblo travky za večera ku stéblu se kloní v tichém šelestění, a ptáček v hnízdě ze spaní když tikne. A skončí řeč svou večer u ohniště, rozejdou se všichni, kdo tu hostem i kdo doma na Glenovu týnci, nejdou k odpočinku sami, — běsi Rodnarovi zatíží jim duši: tomu touhou po dalekém kraji, tomu slávy žízní, tomu jedem závidění . . . Želana pak doprovází v rodný babigorský hradec z běsů nejlítější — plamen žárlivosti. Dobře viděl Želan, kam se vracejí Bolgarovi žhavé zraky vždy a vždy po krátkém odpoutání — Jelena — břízka bílá, kde svou plavou hlavu nad kuželem chýlí . . .

Třikrát sedm nocí ztrávil Želan mladý v běsů společnosti; běsů lítých, strašných, lítějších den ze dne.

Na zítří měl Rodnar odejíti. Nikdo nechyběl v ten večer kolem ohně. A tu zkazku divnou zanotil si Rodnar, doprovázeje svá slova zvukem struny. Nejdřív v písni velebil hostinnost všeho rodu Glenoviců, slovy srdečnými díky svoje zpíval; potom nechal nástroj o třech strunách samotný jen zníti, a pak jal se pěti zkazku: Mladý kupec z cizích krajů na břehu moře královskou dceř shlédl; neshlédl ji okem, ale srdcem, duší, a dál jeti nemohl bez holubice bílé: v náruč silnou dívku schvátil, za noci kdy všichni spali, a než slunce vyšlo, bílé plachty a hbitá vesla otroků nesla je po modrých vlnách daleko, daleko . . .

Nikdo nedýchal, když Rodnar skončil, tolik žáru, pravdy bylo v písni, že jí maně posluchače strhl s sebou z černé jizby, od plápolu polen tam, kde moře siné šumí bujnou vlnou. Jen Želan byl duší, srdcem, tady v jizbě šeré u vladyky Glena, kde Jelena svítila svou bílou řízou v temném koutě síně. A běs mu v duši řádil, srdce rozburácel, zraky zostřil břitce tak, že viděl Želan nitku, která Rod-

narovou písní opřádá mu hlavu Jeleninu; viděl plamen oka jeho, slyšel chvění v hlase, a když na ohništi sosnová polena zasyčela smolou, plamen výše šlehl, Jelenu až rudým světlem polil, — neviděl zář ohně na miloučkém líčku, ale rdění panny, vyvolané písní, okem Rodnarovým. A když při rozchodu Rodnar, dařiv všechny přátelskými dary, na šíj Jeleninu vložil šňůru jantarových perel — běsa působením změnila se v hada lítého, jenž uštkl srdce jeho jedem prudkým, mámivým jak šťáva blínu, vtiskl v ruku jeho dýku ostrou, již za pasem nosil a — po jílec ji Želan v srdce Rodnarovo vnořil . . .‘

Host usmrcen!! posvátný všemu rodu, v jizbě hostitele! Hana těžká Glenovice stihla, jakou jenom krve pomsta smývá.

Věděl to i Želan, ochlazen když vzduchem po divém svém letu z týnce Glena lecha v otecký hrad dospěl. Nových běsů sedm s oním spojilo se, babigorský hradec smutkem naplnili, slzy, vzdechy, touhu, hrůzu i strach bledý rozestřeli kolem.

Proto netěší se Želan, že se slunce zrodí, když mu nezasvitne z očí Jeleniných; proto věší Vědoň starý bílou věští hlavu, že mu srdce trne Damoklovým mečem krevní pomsty, který zavěsil si Želan nad bujnou svou hlavu . . .

Došli k temné stavbě chrámu Perounova. Divné řezby zčernalého dřeva ostře, přísně, mlčelivě trčí do prostoru, kryty spletí holých větví lip velebných, obalených sněhem. Mlčky zarazili sáně, mlčky v předsíň vešli, kde tma všechny kouty naplnila. Za oponou těžkou, sloupy oddělena, svatyně se kryje. Nesmí Želan dovnitř; až svou tíži s saní složí, otce vyčká v temné síňce. Vědoni jen, knězi, volno vjíti k bohu, s zatajeným dechem, aby neposkvrnil dýcháním svým lidským vzduchu kolem boha. Ve svatyni šero. Před Perounem černým do stropu až čnícím mohutnými údy, věčný oheň doutná; kupa zbraní, štítů, vzácných nádob, koží, zlatohlavu kolem rozložena — kořist války, v obět daná bohu. Sklonil Vědoň čelo před Perounem, napřímil se znovu, oči vzhůru vznesl, dřevěný kde Peroun z drahokamu okem v jedno místo zíral. Nesluší sic bohu přímo hledět ve tvář, když však srdce plno, přetéká až tísní, duši bolest svírá — „sluší“ — „nesluší se“ — malé jest a mizí.

„Bože, dárče světla, ohně, hromovládče,
jenž jsi všecko stvořil, zachováváš, chráníš,
který ďasy vládneš jako roby svými,
nakloň vůle svojí prosbám kněze svého:
Zítra slunce mladé až se na svět zrodí,
paprsky až zlíbá rodnou matku zemi —
popelem ať lehne hradec Glena lecha,
a rod jeho celý v navy svaté luhy
narození slunce světit, pane vezmi!
Drahým Glen je srdci sluhy tvého,
pouty pobratima od mladých let vázán,
proto zla mu nechci;
ale místa není pro rod jeho tamo,
kde rod můj též žít má . . .

Pomsta krve končí, duch kde odpoutaný
opustil své tělo.
Proto, pane, vezmi Glena i rod jeho!“

Mlčí idol černý; v jedno místo zírá; ticho ve svatyni, ticho, nepohnuto. Ale zvenčí šustot, ruch jakýs se blíží. Často za večerů srna přiběhne v ta místa, stane jako zkamenělá, velkým okem rozhlédne se a zas skokem drobným v dáli větrem zmizi; někdy čeleď vlčí přicupe sem smečkou, svítí z křovin zraky, vytím ticho přerve, potom dál se bere hladu nestišivši. Ale šustot dnešní nepodoben srny ani smečky zvukům. Sníh tam skřípe pod nohou jak mužů, jak by o opasky zbraně narážely . . . Vědoň hlavu tyčí, napíná sluch v dálku, obrací se v spěchu, ku východu kvapí, temnou síni minul, na prahu již stojí chrámu Perounova, kde i Želan mladý pozírá již v cestu.

Zelený svit luna tiše na sníh stele, černají se na něm ostré stíny chrámu, větví, kmenů stromů, a jen blíž a blíže pádné kroky vrží.

Již se vynořili: první bělovlasý vladyka Glen kráčí, za ním děti jeho — bohatýři statní. Zatmělo se v očích, hrdlo sevřelo se, srdce vyskočit chce Želanu i žreci. Ruka k zbrani sahá, duch se loučí s žitím — přetrhlo se vlákno Damoklova meče, již se řítí dolů, prudce míří k cíli: srubit mladou hlavu syna Vědoňova, vymýtit rod v babigorském hradci. — — —

Zastavili chodci těsně přede chrámem. Mlčí obě strany; zraky jenom mluví, hrudi dmou se prudce. Vědoň v zástup Glenoviců statných patří, a zas patří udiveně, nevěří svým zrakům: z očí, v kterých nenávisti, pomsty plápol čeká, nešlehá plam běsů, cosi mírně plane, vlídně jako láska paprskem svým jemným dotýká se duše.

Pokročí Glen starý ze středu svých dětí, paži vztáhne k žreci, z tváře line jasno, jako na úsvitě červánkem, když slunce ohlašuje příchod.

„Brate, druhu starý, pokoj tobě nesem,
pokoj domu tvému i všem tvého rodu.
Pokoj onen sladký, který lásky plodem,
vesmíru je světlem, darem nebes lidstvu,
který na svět bědný sám Bůh dolů snesl.
Slunce narození zítra oslavíte, bratři staré víry.
Před idolem z dřeva čel svých nakloníte,
obět hmotě hmotou přinesete skromně,
ve pamětech svojich chovajíce věrně
ďasy, běsy, vědmy, bohy černé, bílé;
a pokorou i strachem, někdy s vděkem, touhou
obol svůj jim dáte, by vám neškodili,
by vám dali, dali . . . A pak domů jdete,
chaos temný v duši; dále křivdu mstíte,
proti bratru bratr pravici svou zvedá,
ďasy vášní divých zmítat se dá štvaním . . .
I já těžké měl jsem chvíle v prošlé právě době:

přicházel běs černý, pomsty strůjce lítý,
našeptával v duši setřít hanu s rodu dle starého zvyku.
Byly, bratře, chvíle, krev že pěnila se,
v oči temno lehlo, ruka sáhla k zbrani . . .
A tu nastal svátek — předvečer dnes jeho.
I my narození zítra oslavíme:
Bůh k nám sstoupil s hůry, onen věčný Tvůrce,
zachovatel všeho, jehož změřit lidský nemá rozum míry,
jehož pochopiti nepostačí smysly.
On, ten Věčný, Velký, Nekonečný, Svatý,
robětem se zrodil chudým ve Betlémě.
Nevíš, brate rodný, kolik záře, tepla z jeslí rozlilo se,
do nichž Ježíš-dítě údečky Své složil!
Jeden z všeho paprsk dopadl v mou duši,
zažeh' světlo jasné, tmu jež vypudilo,
v srdci teplo rozlil, teplo lásky velké —
a již chud jsem nebyl na dar Bohu svému:
vstanu, řek' jsem sobě, rod svůj svolám celý,
otáži se všechněch, souhlasí-li se mnou,
ku jeslím betlemským položiti lásku,
s láskou — odpuštění . . .
A tak, brate, pokoj, pokoj nesem tobě,
radost, lásku v Onom, kterýž slove Kristus!"

Domluvil Glen starý. Výš se měsíc vznesl. Stříbrem zelenavým všecko kolem polil. Vedle něho velká třepotá se hvězda, a stín ostrý, černý Perounův chrám vrhá, před nímž nachýlený idolův kněz stojí, vedle doubek jarý, mladý Babigorec.

Paul Bourget:

Podoba.

Přeložil *Jan Maria Plojhar.*

Před několika dny četl jsem ve „Figaru“ zprávu, že hraběte Michala Steno stihlo minulého týdne neštěstí, když jel automobilem z Mestre do své villy ve Friaulsku. Jen asi málo čtenářů zajímala ta zpráva. Mne však — pozapomenuté rysy zemřelého vystoupily před můj zrak — tím mocněji dojala, čím nápadněji se lišil tragický způsob jeho smrti od obrazu, který vzpomínky na Stena v mé mysli zanechaly, Mnoho jsem se s ním stýkal — v Benátkách, městě jeho otců, v Římě, v sv. Morici, v Madridě, kde jsem s ním zažil rozkošné jaro r. 1886, —

O gioventù, primavera della vita,
O Primavera, gioventù dell' anno! —*

naposled v Paříži . . . Pouhý výpočet těchto měst svědčí dostatečně o kosmopolitickém vkusu onoho dožecího vnuka, jemuž největší a nejnaivnější radost působilo, když byl pokládán při prvém setkání za anglického šlechtice. V nejhlubším nitru tohoto okouzlujícího muže skrývala se, jako téměř u všech Vlachů, vášnivá láska k vlasti a rodnému městu. Michal Steno měl však, jako většina jeho krajanů, chorobný strach, ba přímo hrůzu z provinciální uzavřenosti, a na druhé straně bezmeznou touhu účastniti se evropského high-lifeu, který jeho otčině tak dlouho byl uzavřen. Tento zuřivý „europeism“, který nejdříve Mazzini vnesl do politického života své vlasti, jest základním rysem moderní Italie — ve velkých politických snahách i v malých osobních ambicích každého z jejích synů. Bylo-li pýchou Michala Stena, že všude byl „a casa“ — v Unioncerclu v Paříži, v londýnském Travellersklubu, ve „Velozu“ v Madridě jako v římském „Cascia“, — byl to pouze jeho způsob, jakým spolupůsobil k uskutečnění programu Mazziniho. Tento nový směr národního ducha italského jest zřejmým následkem hmotných poměrů. A nemáme přes to litovati, že vymizela ta stará, omezená, ale mohutná láska k vlasti? Jak často mne napadlo při rozmluvě s elegantním Stenem, že tento Benátčan odložil nejvlastnější část své osobnosti, když se tak „skosmopolitisoval.“ Já měl jej přes to rád — právě totiž pro to jeho „benátčanství“, jež

* „O mládí, jaro života, o jaro, mládí roku!“

nikdy nemohlo vyblednouti, a které se zračilo v celém jeho nitru i vystupování. Pod maskou lorda poznal jsem v něm nádherymilovného patricia osmnáctého století, labužníka a znalce těch nejjemnějších rozkoší, jak namaloval ho Guardi a Longhi, jak nám ho vylíčil „geniální zpustlec“ Casanova ve svých pamětech. I při nejobyčejnějších milostných pletkách byl něžný a ohleduplný, ba i ve víru vášně zachovával si svůj aristokratický klid a olympickou veselost. Dobrodružství zažil dosti tento krásný šlechtic, připomínající zjevem na obrazy Tizianovy nebo spíše Moroniho, a přece nestal se svými úspěchy ani drzým ani sprostým, jak obyčejně bývá. On byl umělcem v požívání. Za dlouhých večerů oněch jarních dnů, zažitých v Madridě, o nichž jsem se již zmínil, dal se občas svésti k polodůvěrným zpovědím. Tehdy vypravoval mi některé charakteristické příběhy, za něž bych byl rád dal mnoho svazků proslulých románů. V dopisech Stendhalových nalezl jsem jednou větu, která pěkně a případně vystihuje půvab vypravování jistých dvou Juanů: „Obdivuhodná byla u něho zásoba jemných a správných myšlenek, kdykoli se začalo mluviti o ženách. Znal je, poněvadž bylo mu nezbytnou potřebou, líbiti se jim a klamati je.“ Chci jeden z těch příběhů vypravovati. Poskytuje dosti přesnou představu o duševním a smyslovém charakteru tohoto svérázného muže a obrazně vysvětluje myšlenku, na níž velmi houževnatě lpěl, o níž se velmi často zmiňoval v rozmluvách se mnou, a kterou jsem pro sebe velmi školácky označil názvem „zákon o podobnosti.“ Steno tvrdil totiž, že dva lidé, kteří by si byli navzájem velmi podobni tváří, pohledem, zvyky a hlasem, musili by též míti velmi dalekosáhlé podobnosti v průběhu životních osudů. „Stejné tělesné znaky“, říkával vždy, „svědčí o stejném původu a plodí stejné jednání.“ Zkušenost mne přesvědčila, že můj přítel měl pravdu. Kdyby se však byl Steno i zmýlil ve své theorii, nezbavilo by to přece tuto malou příhodu její sentimentální zajímavosti, ani by ji neoloupilo o anekdotickou podivuhodnost.

Povím vám ji tak anebo skoro tak, jak mně ji vypravoval on kterési vlahé letní noci — ne již v Madridě, nýbrž na terrasse restaurantu na Champs Elysées, kde jsem s ním tak často se bavil — s ním, s Barbeyem d' Aurévilly, s lordem Lyttonem, s Guy de Maupassantem, se sochařem Mauricem Ferrarim . . . Stíny! Stíny! Stíny!

* * *

. . . „Bude tomu již patnáct let,“ začal Steno. „Byl jsem ještě velmi mlád, hrozně ostýchavý a pochopitelně jsem se snažil, zakrýti tuto svou slabost neochvějnou smělostí.

Ostýchavost v tom věku jest následek přílišné vznětlivosti. Potřebuji ještě dříve říci, že jsem byl až po uši zamilován? Mou lásku vzbudila vznešená dáma, Angličanka, která se z rozmaru usídlila na několik saison v Benátkách. Nevím, setkal-li jste se tam s ní někdy, neboť po několikátém návratu zmizela jednoho dne navždy. Mohl bych vám říci, že jsem byl já příčinou jejího zmizení, ale nemám k tomu potřebné ješitnosti, abych se toho domýšlel. Lady Cynthia

S . . . jest Angličanka. To věc dostatečně vysvětluje. Jen Britt dovede si na své pouti po zeměkouli občas zaříditi svůj „home“ a věnovati jeho zařízení tolik námahy a umění, že každý myslí, že tam chce trvale zůstati. Jednoho krásného dne rozebere své hnízdečko s touže důkladností, s níž je zbudoval, a zřídí si je zase na jiném místě . . .

Dle posledních zpráv obývá prý lady Cynthia nyní farmu v jižní Africe. Před patnácti lety však najala si první poschodí paláce Navagero poblíže Madonna dell'orto. K paláci patřila úzká, stinná zahrada, jaké lze viděti jen v Benátkách, a i tam jenom velmi zřídka. Člověk se tak rozkošně osvěží v tom stinném zákoutí, hýřícím sytými barvami, kde celý okolní kraj skýtá jenom pohled na líné vody a mrtvé kameny, kde mocným půvabem nás jímá šelestění zeleného listí, keř karafiátů sklánějící se nad lagunou, zpěv ve křoví skrytého ptáčka. To tvoří poesii života v městě, kde všecko mluví o poesii smrti! Jako hoch seznal jsem tu zahradu, ležící tak o samotě, jako palác Navagero. Můj bratranec, starý Alois Navagero, obýval ten starobylý dům „a la buona“, jak my říkáme. Od okamžiku, kdy se lady Cynthii zlíbilo najmouti vznešené poschodí — il piano nobile, — změnil ten slavný dům podobu, ač neztratil nic ze svého ctihodného rázu. S anglickou energií dala lady Cynthie co nejrychleji vyčistiti façadu paláce, komnaty a cesty v zahradě. Pak objevil se nábytek, gobeliny a obrazy pod stropy, jež nevyzdobil nikdo menší než Tiepolo svými freskami. Lavičky a sochy z mramoru krášlily zahradu. Všechny tyto opravy zůstavily ctihodnost starých věcí nedotknutou. Zmiňuji se o tom jen proto, abych vám, který znáte Benátky, naznačil, jak rozkošným rámcem objímal tento odlehlý koutek města — rudé kameny paláce, nazelenalé, stále snící vody úzkého kanálu, skupiny věčně svěžích dubů — mladou krásu lady Cynthie.

Bylo jí devětadvacet let. Vlas měla rudě plavý s oním zlatým nádechem, který tak mistrně vystihl štětec Giorgionův. Byla vysoké postavy; poměnkové, nebo spíše fialkové oči hleděly do světa dětsky a zároveň pyšně, Dianě podobná tvář jemných rysů honosila se pletí neuvěřitelně svěží, tak bílou, tak růžovou, tak průhlednou, jakou lze jen získati a zachovati si životem na čerstvém vzduchu. A jaké měla držení těla! Lady Cynthia odhalovala ve všem svém počínání smělost vlastní raçe, jíž před věky k vládě povolané, hrdou lehkost, jakou se vyznačují ony ženy, které podobně — jako ona — se narodily obdadařeny dědičnými přednostmi a zajištěným jměním. Často, když jsem ji viděl jeti okolo v gondole, byla mi živoucím důkazem o správnosti přirovnání, jehož theoretikové v historii s oblibou užívají o obou velkých mocnostech námořních: o nynější Anglii a někdejších Benátkách! Nyjící, opřená o měkké polštáře, oblitá vlnou plavých vlasů ozářených sluncem, oděná skvostným světlým šatem — tak zdála se mi lady Cynthia sestrou oněch slavných žen z rodu dožecího, Fibie Priuli, Loredany Mocenigo, Morosiny Morosini, jež líčí nám kronikáři, jak pluly ze svého paláce do Bucentaura v nádherných oděvech, pokryté drahokameny, „šíříce všude zář a jas, kudy

kráčely“. Nemohu nemysliti na lady Cynthii, když čtu tato slova kterési kroniky. Jak byla krásná!

Již jsem vám řekl, že jsem byl ostýchavý. Podám vám pádný toho důkaz, když se vám vyznám, že já, který jsem v Benátkách bydlel, u lady Cynthie byl přijat a s ní se všude ve společnosti stýkal, déle než rok, poslyšte: déle než rok se neodvážil vyznati jí svou vášeň, jež jala mne při prvním jejím pohledu.

„Quando m'apparve Amor subitamente.“ — Pamatuji se, že jsem tento verš Dantův v oné době velmi často opakoval. V něm obsažena byla celá moje historie . . . Bylo to v divadle la Fenice při jednom z nejprvnějších představení Verdiova „Othella“, v němž Tamagno zpíval titulní úlohu tak, jak snad již nebude zpívána . . . Vrátil jsem se právě z výletu po Francii.

Dopisy mých přátel oznámily mi sice přítomnost lady Cynthie, avšak beze všech podrobností. Nikdy jsem jí před tím neviděl. Vkročil jsem do matčiny lože a namířil kukátko na zdařbůh do hlediště, a pojednou spatřil jsem ty zlaté vlasy, vznešenou tvář, ta nádherná ramena . . . . Byl jsem zasažen jako bleskem. „Kdo jest ta dáma?“ zeptal jsem se, a již při té bezvýznamné otázce chvělo se mé srdce, jako by již zvuk mého hlasu prozrazoval dojem, který na mne neznámá učinila. „To jest přece lady Cynthia S . . .!“ zněla prostá odpověď. Jak zvláštní tvorové jsme my lidé! Po léta nemohl jsem pomysliti na ten okamžik bez mocného vzrušení. Dnes vypravuji Vám to s úsměvem, jako bych mluvil o někom jiném! Jak smutné naučení mohu čerpati z rozdílu mezi někdejším zoufalstvím a dnešním rozmarným klidem. Jsou ty věci vůbec hodny, abychom se pro ně rozčilovali?

Ovšem, — od okamžiku, kdy se přesvědčíme, že žádný bol netrvá věčně, víme též, že není zde věčného štěstí, a pak musíme se rozloučiti s krásnými sny mladých let! . . .

Pamatuji, že první mou starostí po onom večeru bylo, vyptati se všestranně na onu dámu, jejíž krása mne téměř rozumu zbavila. Vy víte, že Benátky jsou par excellence městem neustálých „pettigolezze“, blahoslavených klepů. Bylo mým štěstím, že mé pátrání mně odhalilo jen zcela jednoduché věci.

Jediné špatné slovo, které bych byl o té dámě slyšel, bylo by mne uvrhlo do nemoci. Nikdo však nemohl nic zlého o ní říci. Lady Cynthia nedovolila nikomu od svého příjezdu, aby se jí dvořil. Dozvěděl jsem se, že byla nešťastně provdána za plukovníka, který sloužil kdesi v britské Indii. Byla bezdětná a z domu velmi bohatého — jejím otcem byl lord B . . . — dovolte, bych i to jméno zamlčel — a žila v absolutní neodvislosti, již žárlivě hájila. Její hrdé, téměř panensky nepřístupné chování tak dobře souhlasilo s touto legendou! Třeba jen trochu se poohlédnouti v životě, abychom věděli, že žena, jež hluboce se zklame v manželství, prchá příště s hrůzou před láskou. Nastal ten případ i u lady Cynthie? To prozradila mně brzy po tom, co jsem jí byl představen, celá řada drobných příznaků: její spíše příkré než roztomilé chování vůči pánům, zcela lehké odtahování

prstů při podávání ruky, chlad pohledu, obzvláštní opatrnost, s níž za řeči vzdalovala se výroků o svém citovém žití. Ještě neuplynulo osmačtyřicet hodin od prvního dne seznámení, a již jsem byl pevně přesvědčen, že Cynthia mne vypudí ze své blízkosti při prvním smělejším slovu, které v její přítomnosti pronesu. Každá návštěva v paláci Navagero sesílila ve mně ono přesvědčení. Byl jsem častým hostem v letních a podzimních měsících, které lady Cynthia ztrávila v paláci, jenž se stal střediskem mého světa.

Můj celý rozvrh času řídil se tím okamžikem dne, kdy jsem se s ní setkal: v jejím „home“, bylo-li to možno, jinak v divadle, ve společnosti, na Lidu, na Piazze. Vášnivě toužený okamžik dne přišel .. Byl jsem u ní... Slyšel jsem hudbu jejího hlasu... Viděl jsem, jak oddychuje, jak se pohybuje, a — byl jsem tím vším ochromen, zmítán neustále mezi šílenými touhami a strachem, ale nic nezpozorovala. Stokrát jsem si řekl, když jsem od ní přišel: „Musíš odtud prchnouti!“ Tak trýznil mne dojem, který mne elektrisoval. Ale pak jsem zůstal. Ona opustila Benátky a týdny její nepřítomnosti byly pro mne celými věky. Pak neměl jsem zde klidný již ani okamžik; vše pudilo mne cestovati na místa jí blízká — do Londýna, Skotska, do Švédska. Spatřil jsem ji opět, a znova ve mně vznikla ta nevýslovná směs ohnivé žádosti a strachu, obzvláště pak přesvědčení, že jsem pro tu ženu vůbec neexistoval. Brzy jsem si opakoval: není přec možné, aby nebyla pochopila, že ji miluji, a když mne od sebe nezapudila, jest to důkazem, že se jí má láska neprotiví. Brzy jsem si říkal: Ne. Ona nic netuší. Nechápe mých citů. Jsem jí lhostejným jako každý jiný cizinec, kterého potká na ulici... Proč chci ji donutiti, aby mně řekla to, co sám vím..., co zřejmě vidím..., že mne nemiluje a nikdy mne milovati nebude?... Nemohu toho již déle snášeti... Odjedu — a zůstal jsem přec...

Celý rok trval tento život nejbídnější ze všech, které jsem kdy okolo sebe viděl. Zrazená láska zasadí našemu srdci ránu otevřenou, krvácející, rána ta však přinese osvobození. Láska opovržená, jež se projevila, nalezne posilu ve vědomí, že něco pro své blaho podnikla. I toto protivenství a zlý osud jest aspoň pravdou, o niž lze se opříti, když chceme se k něčemu rozhodnouti. Láska však bez štěstí i neštěstí, jaká mně byla údělem, to věčné váhání s vyznáním, to vášnivé a mlčelivé střídání vůle s odříkáním, to jitření klamané a vždy znova důvěřující smyslnosti — to člověka zničí a vyčerpá.

Odpustím Vám tuto retrospektivní elegii, která by vás tím méně zajímala, poněvadž záleželo jen na mně, skončiti ten žalostný stav. Později dostalo se mi o tom nezvratného důkazu. Potřeboval jsem jen bystřeji viděti...

Poslyšte... Byl zase konec května, a vedra v Benátkách byla tenkráte nesnesitelná. Lady Cynthia odcestovala proto do Londýna, a já jsem se vydal přirozeně ihned na cestu do Anglie a zastavil jsem se v Paříži. Nechtěl jsem, aby to bylo nápadné, že ji pronásleduji. Nebyl jsem tam ještě ani týden, když potkal jsem kteréhosi krásného jitra, vycházeje ze svého hôtelu v Rue de la Paix někoho,

koho vy jste dobře znal a s kým jsem se tehdy na jaře v Benátkách úzce sblížil, — s Vaším, bohužel, zemřelým přítelem a druhem Claude Larcher-em. Vy víte, že byl milencem Coletty Rigaud-ovy . . . Bože, jak rozkošná byla v „Cicisbeo"!* Vy víte také, jak rychle podléhal Larcher dojmům. Nedivil jsem se tedy jeho ohnivému pozdravu, ač my v Italii jsme obřadnější: „Vy v Paříži, milý hrabě? To jest znamenitá náhoda. Dnes jest generální zkouška v Théâtre Français! Mám loži. Chcete jíti se mnou? Konec saisony jest na obzoru, a proto myslím, že kus nebude obzvláště skvělý, ale taková zkouška je vždy zajímavá."

Přijal jsem pozvání . . . Nechci vás nuditi výčitkami osudu . . . V Italii máme přísloví: „Quando s'ha a rompere il collo, si trova la scala."** Kolem druhé hodiny odpoledne byl jsem v divadle. Představte si můj údiv, když jsem v jedné umělkyni -- nazvu ji Lucienne, nebudete-li proti tomu nic namítati — opět poznal lady Cynthii . . ., ano, opět poznal — nenalézám jiného vhodnějšího slova . . .

Lucienne vzdala se již dráhy umělecké a jest provdána. Přes rozdíl raçy, ústroje, sociálního postavení, byla živou dvojenkou lady Cynthie: táž dětská a poněkud plachá krása, týž zlatý vlas, táž hrdost v pohledu, v držení hlavy, v rysu kolem úst . . . Slyšel jsem sebe sama mluviti stejně stísněným hlasem, jako tehdy v Teatro la Fenice, kdy první pohled na krásu lady Cynthie mně zadrhl hrdlo. Jaká zvláštní to podoba okolností! Otázal jsem se jako tehdy: „Kdo je ta dáma?"

„To jest přece Lucienne," odvětil Claude. Stále jsem ještě pochyboval, zda snad má vášeň mně tu podobu jen nesuggeruje, avšak mé pochyby byly úplně rozptýleny, když Larcher pokračoval:

„Nezdá se vám, že Lucienne jest velmi podobna naší hezké přítelkyni benátské, lady Cynthii?"

„Jakási podoba jest mezi nimi, opravdu," odpověděl jsem já. Můj hlas zněl opět jasně a pevně. Chránil jsem své tajemství. Larcher mluvil dále:

„Je to zvláštní děvče . . . Co se jí asi v životě přihodilo? Činí dojem, jako by ji bylo ve velmi útlém mládí stihlo něco velmi krutého, jako by bylo bývalo s ní krutě nakládáno, jako by byla týrána, jako by měla strach z lásky . . . Ach, ona nehraje si na hrdinku ctnosti . . . Toho jest velmi daleka! Vydržuje si ji známý millionář, pan de Mosé . . . Má ji pro okázalost, ad pompam, jak říkají naši otcové . . . Starý přijde vždy ráno na hodinku k ní, vyslechnout denní klepy pařížské. Nemá daleko do sedmdesátky! Má však dva milliony důchodů a vydržuje si Lucienne z téhož důvodu, jako jezdeckého koně . . . Podívejte se, tamto sedí v loži na pravo. Je ten chlap ohyzdný! Můj bože, jak je ohyzdný! A jak krásná jest Lucienne."

Když zpozoroval, že mé kukátko vytrvale na ní spočívá, pokračoval: „Jest přítelkyní Coletty. Chcete, abych se pokusil pozvati ji s námi k večeři? Snad dnes večer po generální zkoušce. Doufám,

* Cicisbeo jest jméno vlašské opery od F. Orlandi-ho.
** Když si chce někdo zlomit krk, najde vždycky žebřík.

že nejste zadán? Znamenitě! Je-li též Lucienne volna, budeme večeřeti pospolu v Café Anglais. Ovšem nebudeme tam tak útulně seděti jako v té malé osterii Calcina, kde hvízdal kos v dřevěné kleci, a kde nám sklepník nabízel „přelíbezné vínečko“ Valpolicella. Neoddávejte se jenom illusím. Lucienne nemá nic společného s krásným dítětem Verony, a byl by to zmařený čas, kdybyste se snažil jí se dvořiti. Jest však velmi příjemné, viděti ji blízko u sebe...“

Larcher netušil, jak hluboce mne vzrušila tato vzpomínka na Benátky v tom okamžiku, kdy viděl jsem před sebou živý obráz dámy, již jsem miloval. Nebyla to, jak snad mně uvěříte, vzpomínka na malou restauraci na Fondamente delle Fattere, ani na velmi hezkou a svůdnou tanečnici, již Claude nenechal dlouho nýti láskou... Ne! Myslil jsem na tu podobnost, jež neomezovala se na pouhou podobu rysů v tváři a výrazu, projevujíc se i v povaze a osudu životním. Mne pak zmocňoval se jakýsi zmatek podobný tomu, který mne jímal v přítomnosti lady Cynthie. Ve stejném okamžiku jsem toužil a se lekal té večeře, kterou ochota Claude Larchera z čistajasna uspořádala. Těšil jsem se, že Lucienne zúčastní se večeře, a současně jsem doufal, že něco nenadálého to překazí, a když se mnou Claude po přestávce sdělil, že Lucienne bude večer mezi námi, nebyl bych mohl říci, zda mne to poselství naplnilo radostí nebo nelibostí. Pamatuji se, že ještě v posledním okamžiku jsem seděl ve svém pokoji v hôtelu a namáhavě klížil omluvný dopis příteli do Café Anglais. Zazvonil jsem na boy-e, aby doručil dopis. Když však hoch vstoupil do pokoje, rozkázal jsem mu, aby zavolal fiakra. Usmíval jsem se sám svým odporům, když mne vůz unášel k restauraci, a já rozhazoval po dlažbě zbytky roztrhaného dopisu, kterým jsem odmítal pozvání!

Neočekávejte ode mne, že Vám podám takový popis ženy, jak obyčejně ji líčí zamilovaný, když nalezne v polosvětě anebo ještě hlouběji stvoření, jež mu do jisté míry jest vzorem milenky. Ne. Můj případ byl složitější a zároveň jednodušší. Zatím co jsem se obdivoval, jak v Lucienne se zrcadlí do nejmenších podrobností příkrá a nepřístupná bytost lady Cynthie, zavadil jsem náhodou pod stolem nohou o její nožku. Pohlédla na mne, a mně se zdálo, že vidím v jejím zraku onen výraz pohnutlivé bezradnosti, s jakým setkáváme se v oku samičky, jež cítí, že jest pronásledována samečkem. Odsunula svou nohu od mé. Já jsem se odvážil posunouti svou nohu znova v před — tentokráte zúmyslně.

Pohlédla na mne opět, nožky své však nevzdálila. Pohroužila se v úplné mlčení, jemuž dobře porozuměla Colette Rigaud-ová, jež bystřeji prohlédala duše lidské než Larcher, přes své psychologické pretense. Neboť dvě hodiny po té nalezla Colette vhodný způsob, posaditi mne se svojí přítelkyní do kočáru, a ještě neodbila půlnoc, když žena, o níž Claude řekl, že nemiluje dobrodružství a lásky se bojí, projevila vůči mně žár, který byl pravým opakem její počáteční chladnosti... V osm hodin jsem jí byl představen...

Uhodnete konec té historie? Ráno opustil jsem Lucienne se slibem, že přijdu večer do Theâtre Français, kde hrála v kuse, jehož

hlavní zkoušce jsem byl přítomen. Sotva jsem přišel do hôtelu, složil jsem svá zavazadla, zazvonil a požádal o účet. Zbylo mně právě tolik času, že jsem mohl zajíti k zlatníkovi a koupiti Lucienne památku, již jsem jí hned z krámu zaslal s dopisem, v němž jsem omluvil svůj náhlý odjezd závažným telegramem, který mne volal domů. To byl jediný případ v mém životě, kdy jsem se brutálně zachoval, přerušuje milostný poměr, já však měl tehdy jen jednu myšlenku v mozku a v srdci: mýlil jsem se v lady Cynthii. Když dvojenka lady Cynthie mně podlehla přes všechnu zdánlivě hrdou chladnost, hned při prvém odvážnějším pokusu, pak byl jsem přesvědčen, že lady Cynthia mne též milovala. Možné to bylo zajisté . . . Ach! Do nejpozdnějšího stáří nevymizí mně z mysli vzpomínka na můj tehdejší příjezd do Londýna a na cestu k domu, který lady Cynthia blíže Hyde-Parku obývala. V tom krásném bytě, který Adams vyzdobil, nepodobala se již Cynthie dámám Giorgione-ovým, nýbrž připomínala na nejrozkošnější obraz Reynoldův. Byla sama. Přijala mne s mramorově klidnou tváří, jako činila vždy v paláci Navagero, hledíc hrdě přes mou hlavu, plná plaché zdráhavosti . . . Vzpomněl jsem si na tu druhou a odvážil jsem se pronésti slovo, jež můj žár jasně vyjádřilo . . . . V jejím oku zachytil jsem pohled té druhé, který na mne vrhla, když špičky našich nohou pod stolem se setkaly. Uchopil jsem její ruce. Ponechala je v mých. Ztratil jsem rozvahu . . . Mé rty zahořely na jejích ústech. Tiskla si ruku k srdci, jako by chtěla ukonejšiti jeho rychlý tlukot. Zbledla tak příšerně, že jsem se obával, že zemře. Ona však mně vrátila můj polibek! . . .

Často pokoušel jsem se dověděti se od Cynthie," končil Michal Steno „proč mně tak dlouho tajila své city. Přiznala se mi totiž záhy, že mne milovala hned toho dne, kdy jsme se po prvé setkali.

„A ty?" ptala se po každé.

„Působila jsi mně hrůzu," řekl jsem, „a proto . . ."

„Já jsem se tě také bála," odvětila, „tak hrozně jsem se tě bála . . ."

Často se mne tázala na důvod mé náhlé odvážnosti v onom okamžiku. Často jsem se zamyslil nad otázkou, co by se asi stalo, kdybych jí vyjevil pravdu? Bylo by to vyvolalo v jejím nitru rozhořčení nebo pohnutí? Ptal jsem se též často sebe sama, zda bych nebyl lépe učinil, kdybych byl pokračoval v dobrodružství s živým obrazem lady Cynthie — s Lucienne? Nebyla by mne poskytla Lucienne více radostí a rozkoše, když v mém poměru s Cynthií nescházely ani nepříjemné mezihry? My však máme u nás v Italii ještě jedno případné přísloví: „Láska nepřinese nikomu čest, ale bol způsobí všem." „L'amore a nessuno fa onore è a tutti fa dolore." A rcete: Stál by život bez toho bolu za to, abychom jej vůbec žili? . . . ."

Ženitba Miloše Obiliče.

Srbská národní píseň. Přeložil *Josef Holeček.*

Víno pije troje srbských vojvod
na Žečevu, na širokém poli,
pobratime, pode tenkou jedlí,
jeseň jest a svatého den Mitra.
Jeden z vojvod Králevič je Marko,
druhý z vojvod Toplica je Milan,
třetí z vojvod Obilič je Miloš.
Když se pobratimi ponapili
a jim víno zruměnilo líce
a rakije jazyk rozvázala,
králevič se Marko ozvav řekl:
„Slyšíte-li, milí pobratimi!
Podzim nastal, tmavá zima přijde,
kde z vás který zimu přezimuje
a ji přečká do svatého Jiří?“

Milan Toplica se ozvav pravil:
„Já mám doma na Toplíku kulu,
bílou kulu, milí pobratimi,
pode kulou pšeničná mám pole,
nade kulou širé vinohrady,
na kule mám ostaralou matku,
při matce mám věrnou ženu milou,
tam já, bratři, přezimuji zimu.“

Králevič se ozval a děl Marko:
„Také já mám doma na Prilipu,
také já mám doma kulu tenkou,
pode kulou lány bílé pšenky,
nade kulou širé vinohrady,
na kule mám Jevrosimu matku
a s ní ženu, krásnou Anděliju,
doma mohu, bratři, přezimovat,
přezimovat může i můj Strakoš

pode bílou kulou ve sklepení,
kde mu slunce nezřít ani luny."

Třetí ozval Obilič se Miloš:
„Na mou duchou, pobratimi věrní,
já vám nemám kuly, ani dvora,
ani nemám ostaralé matky,
ani nemám zasnoubené milé,
pouze boha mám a koně Ždrála."

Slova ujal Králevič se Marko:
„Tak-li tomu, milý pobratime,
do bílého Prilipa pojď se mnou,
na mé bílé kule přezimuješ,
dosti tam mám pro nás oba vína,
místa bude tam i tvému Ždrálu,
dosti místa při mém Strakošovi,
dosti ovsa při mém oři tučném."

Obilič mu odpověděl Miloš:
„Pobratime, Králeviči Marko!
Díky tobě za upřímné slovo,
ale já se junák nenaučil
tvoje, Marko, jídat nedojedky,
a Ždrál není zvyklý na odpadky,
jež tvůj tučný nedožere Strakoš."

Toplica mu na to pravil Milan:
„Pojdiž, bratře, do Toplíku mého,
na bílou pojď Milanovu kulu,
můžeš se mnou zimu přezimovat
a i svého Ždrála prokrmiti."

Obilič mu odpověděl Miloš:
„Bůh ví, nechci, drahý pobratime,
neboť já se junák nenaučil,
abych jídal tvoje nedojedky;
ale půjdu ode hradu k hradu,
a kde najdu hrad a pevnou bránu,
na padrť hrad rozbiju i bránu,
zdaž bych někde junák nezahynul."

Junáci se na to políbili,
přísežně si toto přislíbili:
„Dá-li bůh a junácké nám štěstí,
až den bílý svatojirský svitne,
všichni tři tu sejdeme se opět
pod zelenou tenkou jedlí touto,
až se hora listím přioděje
a zem černá travou jetelinou,

až dospěje jehně ku pečení,
aby bylo k červenému vínu,
četu spolu budem četovati."

Pobratimi rozešli se různo:
Marko ušel do Prilipa svého,
Milan ušel do Toplíka svého,
Miloš chodil ode hradu k hradu,
a kde našel hrad a pevnou bránu,
přepadl je, na padrť je rozbil,
však nastojte, nadivno vám sluchu!
— protivníka neměl, soubojníka.

Když pak dojel hradu leďanského,
právě jasné vycházelo slunce,
ráno jezdil po ulicích drobných,
pobodával Ždrála, rozdivočil,
a Ždrál skákal na pravo i levo,
pod nohami kamení mu lítá,
drobným dětem do kolébek padá,
lítě klnou děti na kolébkách:
„Bůh tě ubil, neznámý hrdino!
Proč jsi tolik oře rozdivočil?"

Miloš toho všímá nevšímá si,
na koni se žene, tučném Ždrálu,
jel, až dojel ku cisterně vodě,
třicet panen nabírá z ní vody.
Miloš na ně: „Dobré jitro!" volá,
„Ještě lepší!" dívky odzdravují,
Miloš prosí: „Dejte číši vody,"
jedna panna podává mu číši,
druhé zatím spolu rozmlouvají:

„Milý bože, divu velikého!
Dobrý kůň a ještě lepší junák,
lepšího tu na Leďanu není;
zítra budou velké běhy koňské
u našeho krále Michajila;
vyvede on svoji milou dcerku
a dá ruku její vítězovi.
Tento by ji jistě dostal junák,
kdyby běžel na tom koni dobrém."

Miloš Obilič, ty zvěsti slyše,
obrátil se na svém tučném Ždrálu,
širokým se leďanským dal rynkem,
jel, až dojel ke kamenné krčmě,
a tu slezl s krmeného koně,
odvedl jej do konírny chladné

a sám vešel do té vinské krčmy,
přinést si dal červeného vína;
když se napil, bohatýrsky usnul.

Nazejtří, když jasné vyšlo slunce
a den bílý zapudil noc černou,
leďanská se brána otevřela,
mnoho z ní se koní vyhrnulo,
tři sta arabů a dvě stě hřebců.

Ajta, vizte moskevskou královnu,
za ní čtyři ryzáci jak lišky
a je vedou čtyři Maďarové
na ohlávkách čtyřech upletených;
odejeli na široké pole.

Aj, císaře vizte vídeňského!
Za císařem čtyři švališaři,
oni vedou dva mu koně vrané,
vraných dvé a dvoje talijánů;
odejeli na široké pole.

Ajta, ajta, Arab o tří hlavách
na arabské klisně sivovrance,
jež se vije jako lastovice,
jež se vrtí jako ještěřice;
i on odjel na široké pole.

Ajta, ajta, tamo Relja Bosňan
na vraníčku, na kosmatém koni,
vraník pod ním jako rozdivělý,
na tři kopí v pravo v levo skáče,
na čtyři se vzhůru k nebi vzmítá,
těžký palcát pod oblaka hází,
padající zachycuje plecí;
i on jede na široké pole.

Ajta, ajhle krále Maltijana!
Za králem jdou čtyři zbrojnošové,
oni vedou čtyři koně bílé,
přioděné rudým aksamitem;
i on jede na široké pole.

Král Michajil právě vyjel z hradu,
dvanáct před ním kráčí zbrojenošů
v purpurovém sukně benáteckém,
v rukou nesou šavle obnažené,
za zbrojnoši zlatý kočár jede,
v kočáře se krásná veze panna,
milá dcerka krále Michajila,
za kočárem sedm zbrojenošů,

na nich modré sukno benátecké,
tři kočáry ještě za zbrojnoši,
povlečené rudým aksamitem,
na každém z nich jablka jsou čtyři,
jablka jsou čisté zlato ryzí,
v prvém sedí latinská královna,
v druhém panské naloženy dary,
v třetím sedí jediný syn králův,
říkají mu Ofincure mladý,
za ním kráčí sedm zbrojenošů,
v bílém jdou si sukně benáteckém,
v rukou nesou šavle obnažené,
při kočárech bedlivou jsou stráží;
odejeli na široké pole.

Na vše dívá Obilič se Miloš,
popíjeje vína červeného,
zajídaje masa pečeného.

Nastojte a nadivno vám sluchu!
Co je šiié pod Leďanem pole,
plničko je národa a světa,
kdo je, každý na Miloše volá:
„Slyš a poslyš, neznámý junáče!
Výborného nad všecky máš koně,
ty bys na něm jistě běhů dobyl;
proč pak nejdeš na široké pole?“

Obilič jim odpovídá Miloš:
„Spěchu nemám na běhy se vydat,
hedbávná-li nenapiata dratva,
za dratvu-li koně nesvedeni,
neběží-li ořové a koně;
potom teprv junák dostavím se.“

Hedbávné již napiaty jsou dratvy,
za dratvy jsou zavedeni koně,
tři sta arabův a dvě stě hřebců,
dva arabi cara vídeňského,
čtyři oři moskevské královny,
dva siváci krále Maltijana,
před siváky o tří hlavách Arab,
na ohebné jako zmije klisně.
Dratva praskla, v běh se dali koně.

Nastojte a nadivno vám sluchu!
Když se pět set rozeběhlo koní,
zaduněla země pod Leďanem,
já bych řekl, ano přísahal bych,
že se sirá dnes provalí země,

ale dlouhá na poli je dráha
na šest hodin rejtarského chodu.

Když už bylo po hodině běhu,
na lehké si Miloš skočil nohy,
dukátů si z kapsy vyňal dvanáct
a je podal krčmařici Maře:
„Na, to tobě, krčmařice Maro!
Bůh-li dá mi a junácké štěstí,
vyhrát v běhu na rovině koňském,
jinak ještě tebe obdaruji.“

Hbitě Miloš na Ždrála se vzhoupl,
přeměřil jej bičem trojpramenným,
bičem bok mu přeťal pravý, levý,
lesklými jej bodl ostruhami,
a Ždrál tučný vzpínaje se řičel.
Milý bože, za vše tobě chvála!
Já bych řekl, ano přísahal bych,
že Ždrál nohou netýká se země,
ale že se na perutech vznáší.
Běží, pluje, brzo dostihuje,
dostihuje čtyry švališary,
čtyry jezdce cara vídeňského,
na vranících uhánějí čtyrech;
dostihuje, letem předstihuje.

Hodinu jel nezdvihaje očí,
a když oči po hodině zdvihl
a se díval po širokém poli,
ajta, před ním ryzákové čtyři,
ryzákové moskevské královny,
na nich jedou čtyři Maďarové,
uhánějí po širokém poli.
Obilič jak uviděl to Miloš,
změřil Ždrála bičem trojpramenným,
bičem bok mu přeťal pravý, levý,
a Ždrál letí, neždá rány třetí;
dostihuje, letem předstihuje.

Opět Miloš oči zdvihl černé,
podíval se po širokém poli,
před ním aj, dvé koní sivovraných,
sivovraných krále Maltijana,
na nich jedou dva zbrojnoši mladí;
dostihuje, letem předstihuje,
dále pádí po širokém poli.

Opět jemu pozdvihly se oči,
po širém se podívaly poli.

Ajta, před ním Relja Bosňan jede
na vraníčku, na kosmatém koni!
Dostihuje, letem předstihuje,
mimo plynul, mžikem Relju minul.

Opět se mu trochu zdvihly oči,
po poli se Miloš díval před se,
ajta, před ním o tří hlavách Arab!
Obilič jak uviděl ho Miloš,
trochu Ždrála v boky pobodával,
letěl Ždrál a již měl Arabína;
dostihuje, letem předstihuje.

Arabína hleďte, trojhlaváče!
Černý Arab z bíla hrdla volá:
„Aby bůh tě ubil, Obiliči!
Tučného-li nelíto ti Ždrála?
Podkovy už ztratil všechny čtyry
a krev černá z kopyt se mu lije.“

Líto mu je Ždrála křídlatého,
zastavil jej na širokém poli,
všechny čtyry pozdvihl mu nohy,
podkovy mu všechny čtyry zdrávy.
Obilič už neokouněl Miloš,
vymrštil se na tučného Ždrála,
za trojhlavým zas jel Arabínem,
brzo honí na rychlém ho koni,
dostihuje, letem předstihuje.

Opět volá trojhlavatý Arab:
„Dobrého-li nelíto ti Ždrála?
Všechny čtyry podpěnky mu praskly,
pátý praskl hedbávný mu popruh,
ze břicha mu černá krev se lije.“

Všímaje si Miloš nevšímá si,
před sebou již zlatý vidí kočár,
zase trochu Ždrála připobodl,
a kůň brzo ke kočáru stihl.
Miloš skočil se Ždrálova sedla,
v zlatý oknem podíval se kočár.
A kdo v něm byl? Panna čarokrásná,
dukátů má v klíně panna tisíc.
Miloš vlezl k panně do kočáru,
poceloval dvakrát ji i třikrát,
z klína vybral dukátů si tisíc,
v tom už tady Arab trojhlavatý!
Pistolí dvé Arab z pasu vyňal,

vojvodu chtě ubít Obiliče,
bál se však, by nezastřelil dívku;
střelil tedy do tučného Ždrála,
a Ždrál, hvizdna lítým hvizdem dračím,
mrtev svalil na černou se zemi.
Obilič jak uviděl to Miloš,
ze zlatého kočáru byl skokem,
uchopil se šavle okované,
na černého hnal se Arabína;
vynesla jej rychlonohá klisna,
Miloši ho dohoniti nelze;
i vzal z pasu dvoje pušek malých,
vypálil je obě po Arabu,
špatně mířil, ale dobře trefil
s levé strany ve podpaží levé,
rána druhým vyletěla bokem,
broky s sebou bílá játra vzaly.
Padl Arab na zelenou trávu,
na padlého rychle skočil Miloš,
všecky tři mu šavlí uťal hlavy.
Ohebná mu utíkala klisna,
ale Miloš dohonil ji brzo,
uchvátil ji za zlacenou uzdu,
ku zlatému kočáru ji vedl.

Relja Bosňan přijížděje přijel.
Miloše jak uzřel Obiliče,
Relja k němu promluvil a pravil:
„Tvé je zlato, tvá je taky panna,
Bůh ti dej, by tobě k štěstí bylo.“

Ještě spolu oba rozmlouvali,
dojeli dva mladí zbrojenoši,
pod nimi dva koně sivovraní,
sivovraní krále Maltijana,
Miloše jak oni uviděli,
oba slušně seskočili s koní,
vodili je po širokém poli.

Ořové dva doletěli vraní,
vraní koně cara vídeňského,
Maďaři dva na nich jeli lehcí.
Miloše jak oni uviděli,
oba slušně seskočili s koní,
vodili je po širokém poli.

Doletěli čtyři arabové,
arabové moskevské královny;
Miloše jak oni uviděli,

všichni čtyři seskočili s koní,
vodili je po širokém poli.

V ten čas dojel i král Michajilo,
kolem něho dvanáct zbrojenošů,
za ním mnoho leďanského panstva,
hovořili králi Michajilu:
„Hospodáři, nad Leďanem králi!
To se s věrou naší nesrovnává,
bys dal dceru muži druhé víry."
Latýni tak mluvili mu všichni.

Král Michajil, také slyše rady,
mrknul na svých zbrojenošů dvanáct,
oni zlatý obklopili kočár:
„Hospodáři Miloš. Obiliči!
Král Michajil tebe k sobě volá!"

Miloš přišel před Michajla krále,
a král takto Milošovi pravil:
„Slyš, Miloši, poslyš, Obiliči!
Vítězem jsi na bězích dnes koňských,
tobě patří dcera má i zlato,
ale prve víru změnit musíš,
nedám dcery muži tvojí víry."

Miloš Obilič děl Michajilu:
„Dokud pravou ruku mám a šavli,
nikdo, králi, věz, mne nepřevěří!"

Michajilo král, ta slova slyše,
mrknul na svých zbrojenošů dvanáct,
zbrojnoši se na Miloše vrhli,
svázali ho, v žalář posadili.
V tom žaláři okénečko bylo,
Miloš často ze dna k němu lozil
a se díval, kdo jde po ulici.
Šel on tudy také Suljo Cigán,
na něj Miloš z okénečka zvolal:
„Suljo Cigáne, oj, bohem bratře,
přistup blíže k žalářnímu oknu!"

Suljo Cigán k okénku se přimkl,
Miloš mu dal tři dukáty žluté:
„Na, to tobě Suljo, na a vezmi,
a spěš, bratře, na dolení rynek,
bílého mi papíru kup lístek,
kup i pero, jímž se knihy píšou,
abych napsal pobratimu psaní,
bych je poslal do Prilipa Marku."

Bohem vyzván, bohem Suljo slíbil
a hned běžel na dolení rynek,
bílého list papíru tam koupil,
pero také, jímž se knihy píšou.
Dostav Miloš papíru a pero,
drobné psaní na koleně napsal,
po Suljovi poslal do Prilipa:
„Pobratime Králeviči Marko!
Do temnice proklaté jsem vržen
u Michajla, krále latinského,
tři měsíce dní už uplynuly,
co mne vrhli do temnice vlhké.“

Suljo Cigán psaní vzal a schoval,
odnesl je do Prilipa Marku.
V příležitou Suljo přišel dobu,
právě bylo po soumraku prvém,
Královič byl za večeří Marko,
klepadlo tu v bránu zaklepalo.
Zahovořiv otázal se Marko:
„Na bránu kdo klepadlem mi klepe?“
Načež pravil Anděliji milé:
„Kdo to klepe, otevři mu bránu.“
Dolů sešla Andělija milá,
Cigánovi bránu otevřela,
Suljo vstoupil v horní patra kuly,
a jak vstoupil: „Dobrý večer!“ zvolal,
na koleno Marka poceloval,
na koleno položil mu psaní.
Marko četl Milošovo psaní,
psaní četl, velké slzy ronil,
potom sáhl do hluboké kapsy,
vytáhl z ní tři dukáty žluté:
„Na, to tobě, jdi se napit vína.“
Suljo vzal a šel se napit vína.

Na lehké hned Marko skočil nohy
a šel dolů do koníren dolních,
osedlal si Šarce širokého,
a když Marko osedlal si Šarce,
přišla jeho Jevrosima matka,
lehký jemu přinášejíc třepák.
Marko Šarce vodil po nádvoří,
dovedl si koně ku patníku,
vyšinul se do Šarcova sedla
a jel přímo, přímo širým polem
do tvrdého hradu leďanského.

Cestami i necestami jezdě
Marko dojel do Leďanu hradu.

Na dolení přijížděje rynek,
Marko Šarce šlehl, Šarac zarzál,
na tři kopí v pravo v levo skákal,
na čtyři se kopí vzhůru vzmítal,
z huby se mu živý oheň sypal,
z nozder modrý vyšlehoval plamen;
kamení se z dlažby vymykalo,
rozbíjelo okna křišťálová;
země Šarci pod kopyty duní,
Marko palcát pod oblaka hází,
do bílé ho zachycuje ruky.

Leďanští se podivili páni:
„Milý bože, divu velikého!
Dobrý kůň a ještě lepší junák,
kterého je záměník as krále,
že tak lítá po Leďanu našem?“

Všímaje si Marko nevšímá si,
ale honí po Leďanu Šarce,
přímo žene ku temnici klaté,
ku temnici leďanského krále.
Jak se blížil ku temnici klaté,
rozehnal se na Strakoši na ni,
pernatého palcátu se chopil,
mocně bušil na žalářní vrata,
ale vrata vzdorovala tvrdě.
Čím víc Marko do nich bil a bušil,
tím se vrata pevnějšími zdála,
neboť bylo dvanáct na nich zámků,
dvanáct zámků, dvanáct dubrovňáků:
pod ranami Markovými žalář
proklatý se od základů třásl,
ale vrata vzdorovala pevně.

Král se na to z okna hradu díval,
na mladého kynul generála,
k ruce on i kolenu mu přišel,
a král se ho otázal a pravil:
„Jaký junák do temnice buší?
Honem vezmi šest set rychlých jezdců,
s nimi rychle ku temnici chvátej,
junáka mi toho lap a spoutej,
spoutaného na mé dvory přiveď.“

Generál jak uslyšel to králův,
honem vzal si šest set rychlých jezdců,
s nimi tryskem ku temnici chvátal,
a když byli u temnice klaté,

obklíčili Králeviče Marka,
ale Marko lapiti se nedal,
tloukl jezdce leďanského krále,
rozháněl je perným buzdoganem,
až naň padli lítí obrněnci,
útokem ho dobyli a vzali,
na zad bílé svázali mu ruce,
odvlekli ho k Michajilu králi,
a když král jej viděl Michajilo,
král mu děl a takto zahovořil:
„Proč mi bušíš na temnici do vrat?
Já sám její otevru ti vrata,
abys viděl svého pobratima.“

Do proklaté temnice ho poslal,
zavřeli tam Králeviče Marka,
do žaláře vsadili ho na dno,
dní tam ležel tři měsíce Marko.
Obilič když uviděl ho Miloš,
takto Miloš jemu děl a pravil:
„Proč jsi, bratře, do žaláře vsazen?
Proto-li, bych žaláře měl druha?“

Královič mu odpověděl Marko:
„Ani jsem si junák nepomyslil,
že mne vrhnou do temnice klaté.“

Často Marko okénkem se dívá,
zdaž by koho venku neuviděl.
Nahodil se tamo Suljo Cigán,
Marko volá na Cigána Sulja:
„Suljo Cigáne, o bohem bratře!
K žalářnímu přistup okénečku,
tři neb čtyři tobě řeknu slova.“

Bohem žádal, bohem Suljo splnil
a se přimkl k žalářnímu oknu.
Královič mu Marko děl a pravil:
„Tu máš, Suljo, tři dukáty žluté,
dolů jda, jdi na dolení rynek,
na psaní mi pero kup a blanku,
abych napsal bílého list psaní,
bych je poslal do Toplíku hradu
pobratimu Toplici Milanu.“

Suljo slyšel a hned uposlechl:
vzal a schoval tři dukáty žluté,
odebral se na dolení rynek,
černidla tam koupil, papír, pero,
donesl to k žalářnímu oknu,

Marko vzal a drobné napsal psaní
pobratimu vojvodě Milanu.
Suljo Cigán psaní vzal a schoval,
donesl je do Toplíku hradu
hospodáři Toplici Milanu.
A když přišel ku Toplíku hradu,
pod bílou on odebral se kulu
hospodáře Toplice Milana.
„Klepadlem kdo na vrata mi klepe?“
ptá se Milan, otevírá vrata,
Suljo k jeho přiblížil se ruce,
do ruky mu drobné podal psaní.
Toplica se v psaní dívá Milan,
psaní čte a hrubé slzy roní.
Od cesty mu dukátů dal dvanáct:
„Vezmi, Suljo, a se napij vína.“

V kulu vrátil Toplica se Milan,
odebral se do koníren dolních,
hnědáka tam osedlal si koně,
osedlal jej sedlem cařihradským,
čabrakou jej pokryl zlatovanou,
a v tom přišla věrná jeho milá,
bílý jemu přinášela třepák.
Milan vrátil do horních se pater,
otevíral truhlice a koše,
svláčel se a krásně přeobláčel:
nejprve si košili vzal tenkou,
není tkaná ani upředená,
z ryzího je zlata upletená;
na košili ocelný dal pancíř,
nachovou naň dolamu si naděl,
na dolamě trojí toky třpytné,
jedny šité, druhé toky slité,
ze zmijí jsou upleteny třetí,
každá zmije vztyčenou má hlavu,
místo očí démant, kámen drahý;
pode bradou na tokách je gomba,
a v té gombě křišťálová číše,
a v té číši také lektvařisko,
kterým Milan rouš si rozptyluje;
potom naděl spodky se sponkami,
tři sta zlatých do kolen je sponek,
na nich tři sta dracounových třásní;
boky stáhl pasem mukademem,
opasek si připjal s pistolemi,
v opasku měl dvanáct samokřesů,
mezi nimi lítý trčel handžár;

připásal si šavli ukovanou,
obul sobě čižmy cařihradské,
na hlavu dal chocholatý kalpak,
dvanáct na něm chocholů, per deset
a třinácté ptáka noha křídlo,
to se křídlo na obrátku točí,
ukazuje, který vítr vane;
ještě chopil vražedlné kopí,
na nádvoří s horních sešel pater,
na tučného hnědáka se vzhoupl,
na hnědáku z kuly vyjel zděné,
rozejel se po širokém poli,
cestami i necestami dojel
tvrdé brány leďanského hradu.
Právě úsvit rozbřeskl se ranní,
leďanská se otevřela brána,
Milan projel tvrdou hradní branou;
do dvora on nejel královského,
ale zajel do králova sadu,
pode žlutým stanul pomerančem;
tu se Milan se hnědáka shoupl,
přivázal si koně k pomeranči,
sám si také pod strom žlutý sedl,
přes klín ostré položil si kopí,
načež vyňal křišťálový turbín,
jím se díval do králových dvorů,
zdaliž by tam koho neuviděl.
Uviděl on krále Michajila,
an se nahnul z kovaného okna,
na junáka neznámého patře;
Toplica když uviděl to Milan,
hodil turbín do zelené trávy.

Králi bylo velice to nadiv,
zavolal si jediného syna,
jediného syna Ofincura.
Ofincur hned k otci přišel mladý,
jemuž starý otec děl a pravil:
„Milý synu, mladý Ofincure!
Jaký junák na sadě to sedí,
k pomeranči přivázav si koně?
Sejdi, synu, k tomu junákovi
a jej pozvi na mé dvory bílé.“

Chlapec Ofincur hned uposlechl,
a jak došel ku zahradním vratům,
Toplica se na hnědáka vzhoupl,
jezdil králi po zahradě sadě.

Mladý Ofincur mu děl a pravil:
„Nejezdí se koňmo po zahradách.“

Ofincuru Toplica děl Milan:
„Se země mi, chlapče, turbín podej.“

Dal se navést mladý, nezkušený,
shýbl se a podával mu turbín.
Co však Milanovi po turbínu!
Ofincura za bílou jal ruku,
za sebe ho na hnědáka vsadil,
dvakrát k sobě přivázal jej pasem,
mečný řemen úvazkem byl třetím,
a již letěl z leďanského hradu!

Král to vida, náramně se lekl,
běhal po hradě a všecky budil.
Třicet kusů zahoukalo z hradu,
ale Milan zatím dojel pole,
a zdráv ujel, veselá mu matka!
a zdráv ujel na svou bílou kulu,
s sebou nesa chlapce Ofincura.

A když přišel na svou bílou kulu,
dovedl on chlapce Ofincura,
dovedl on do horních jej pater,
do těsného chlapce zavřel kletu,
potom list vzal papíru a pero,
drobné psaní na koleně napsal,
psaní poslal leďanskému králi.
„Slyš a poslyš, nad Leďanem králi!
Posílám ti bílého list psaní,
bys mi pustil oba pobratimy,
já ti pustím syna Ofincura;
pobratimů-li mi nepropustíš,
nedám tobě syna Ofincura,
podrobím jej mukám všelijakým,
ano těžkou umořím ho smrtí.“

To když psaní drobné Milan napsal,
mladému dal psaní písmonoši,
odnesl je do Leďanu hradu,
v bílé dvory krále Michajila.
Když před krále posel předstupoval,
políbil mu odolek i ruku,
v bílé ruce zůstavil mu psaní,
poodstoupil, do země se klaněl.
Král se posla otázal a pravil:
„Odkud psaní, ze kterého hradu?“

Odpověděl mladý písmonošík:
„Hospodáři, nad Leďanem králi!
Toto psaní z Toplíku je hradu,
od junáka Toplice Milana.“

Leďanský král Michajil to slyše
otevírá psaní cifrované,
psaní čte a hrubé slzy roní,
a hned druhé psaní odpisuje,
posílá je Toplici Milanu:
„Pozdrav tobě, Toplico Milane!
Netrýzni mi syna Ofincura,
propustím ti oba pobratimy.“

Mladému dal psaní písmonoši,
na víno dal dukátů mu dvanáct,
při čemž král mu Michajilo pravil:
„Pospěš brzo, pospěš, znáš-li boha!“

Poskočil si mladý písmonošík,
poskočil si jak čtyřletý jelen,
chvatem běžel do Toplíka hradu.
Ve vhodnou tam dostavil se dobu,
stihl mezi večerem a nocí,
Milan právě za večeří seděl.
Klepadlem tu na bránu se klepe.
Sešla s kuly Milanova milá,
otevřela do nádvoří bránu,
do hořejších odvedla jej pater
před Milana, svého hospodáře.
Toplica mu Milan děl a pravil:
„Budiž vítán, mladý písmonoši!“
Písmonošík přistoupil mu k ruce,
v ruce nechal královo mu psaní.
Toplica se Milan v psaní dívá,
psaní čte a na psaní se směje,
dal mu za ně tři dukáty žluté.
„Tu máš, synku, a se napij vína.“
Milan doma zůstal v bílé kule.

A co zatím leďanský král Michajl!
Vyvádí on Miloše i Marka,
přivádí je na královské dvory
a jim takto hovoří a praví:
„Velikou dnes udílím vám milost,
a co řeknu, poslyšte a vězte:
z proklatého žaláře vás pustím,
osvobodím okovů a želez,
přísežně-li se mi zaklejete,

že mi za vás Milan pošle syna,
Ofincura, syna jediného."

Králevič mu odpověděl Marko:
„Hospodáři, nad Leďanem králi!
Sláb a chor jsem, nemohu se hnouti,
nedáš-li mi beraniny masa,
nedáš-li mi červeného vína,
abych čtvrt se zotavoval roku,
aniž mohu jíti do Prilipa,
tenká mi je rozbořena kula
od Turků a potom od hajduků;
nedáš-li mi sedm mezků zlata,
tučného-li nevrátíš mi Šarce,
já se junák ani s místa nehnu!"

Když Králevič poodstoupil Marko,
přede krále postavil se Miloš,
i děl Miloš králi Michajilu:
„Já se junák odtud ani nehnu,
svou-li nedáš vyhranou mi dcerku,
nevydáš-li Rosandu mi pannu,
kromě toho tři kočáry panské,
kromě toho dvanáct mezků peněz,
samých, králi, dukátů to měkkých."

Král mu na to tiše odpověděl:
„Dám, Miloši, Rosandu ti pannu,
mimo ni dám kočáry tři panské,
a dám také dvanáct mezků peněz,
všecko dám vám, čeho požádáte,
jestliže mi tvrdě přisáhnete,
že mi živa mého dáte syna."

Oni se mu tvrdě zapřisáhli,
že mu živa pošlou Ofincura.
Na to král je do pokoje vedl,
junáky tam oba krásně oděl,
oblekl je v zlatohlav a šarlat,
na kalpaky chocholy dal zlaté;
Marku vrácen Šarac soubojový,
Milošovi kůň dán lepší Ždrála.
Kočáry už tady byly zlaté,
před kočáry dvanáct zbrojenošů
v purpurovém sukně benáteckém,
v ruce nesou šavle obnažené,
a tak přišli před královy dvory.

Ze dvorů král ihned vyšel bílých,
Miloše král vedl Obiliče,

políbil ho mezi oči černé:
„Obiliči Miloši, můj zeti,
dávám tobě kočáry tři zlaté,
a v nich dávám svoji milou dcerku,
dávám tobě dvanáct mezků peněz,
ale prosím, milostný můj zeti,
brzy vrať mi syna Ofincura!“

Marka veda Králeviče řekl:
„Jdi, devere, jdi, prstene zlatý,
k oltáři veď Milošovi pannu,
a tři také tovary na! zlata,
bílou za to sobě vystav kulu,
neřekni, že z krále jsi měl škodu.“

Vyjeli jsou kočárové zlatí,
před kočáry šel král Michajilo,
kolem něho dvanáct zbrojenošů,
v rukou nesli šavle obnažené;
při kočáru Královič jel Marko,
Rosandu v něm doprovázel pannu,
za ním jede druhý kočár zlatý,
aksamitem krytý purpurovým,
za ním ještě jeden zlatý kočár,
leďanská v něm královna se vezla,
provázejíc svoji milou dcerku.
A když hradní projížděli branou,
těžké kusy zahřímaly s hradeb,
sedmdesát bylo jich a jeden,
Leďan všecek v základech se třásl
od ran kusů hrubě hřímajících;
leďanské vše z brány vyšlo panstvo,
provázejíc královského zetě,
a když byli trochu poza hradem,
král a zeť se v ústa políbili,
se všemi král rozloučil se krásně,
na cestu dal průvodčí jim lehké,
rejtarů to šest set obrněných,
aby dceru hlídali mu cestou,
přivedli mu syna Ofincura.
Potom král se vrátil Michajilo,
králová s ním vrátila se paní,
svatebčané polem odejeli;
odjel Miloš do Toplíku hradu,
k pobratimu Toplici Milanu,
a když dojel do Toplíku hradu,
do klenuté Milanovy kuly,
Milan z okna pobratima zočil,
mladým ihned kynul služebníkům,

služebníci otevřeli bránu,
z brány vyšel vojevoda Milan,
v ústrety šel svému pobratimu.
Také Miloš v ústrety mu vyjel,
za Milošem kočárové zlatí,
v prvém panna, podle koňmo Marko,
v zadu šest set obrněných jezdců.
Toplica k nim blíže letí Milan,
objímají se a celují se,
na junácké vyptávají zdraví,
všichni řekli, že se měli dobře,
zdrávi byli, nic jim nescházelo.

Na to s dobrých sesedali koní,
mladší hned se koní uchopili,
odvedli je do koníren dolních
a junáky do hořejších pater,
a pod bílou kulu svatebčany.
Ale ajta Kraleviče Marka!
Královskou on v kulu vede dcerku,
vede pannu do hořejších pater,
pro Miloše pannu prstenoval,
jablkem ji zlatým obdaroval,
k jablku jí dukátů dal tisíc.

Potom popa přivedli a kuma,
Miloše pop oddal Obiliče
s milou dceří leďanského krále,
Rosanda se jmenovala panna.
Veselka to byla nevídaná,
s hradeb hřměly houfnice a děla,
střílelo se z bambitek i pušek.
S pobratimy veselil se Miloš,
na vysoké veselil se kule,
připíjeli na kumovo zdraví,
a tu Miloš ozval se a pravil:
„Pobratime, Toplico Milane!
Mladého mi daruj Ofincura,
milému ho darem pošlu testi!“

Jak uslyšel Toplica to Milan,
na lehké on honem skočil nohy,
mladého mu vede Ofincura.

Jaký pak je ten Ofincur mladý?
Hezký chlapec, hezčí každé dívky.
Milan ho dal darem Milošovi:
„Vezmi si ho, drahý pobratime,
darem ho dej svému příbuznému.“

Vypravil pak Miloš Ofincura
a s ním ještě mnoho drahých darů:
tabuli s ním králi poslal zlatou,
na tabuli dvanáct zlatých misek,
svítily se jako dvanáct sluncí.
Vyprovodil Miloš Ofincura,
za nimi šla Milošova milá,
sestersky se s bratrem políbila,
otce po něm pěkně pozdravila.
Ofincur se do Leďanu vrátil,
Miloš ostal s věrnou svojí milou,
miloval ji, kdykoli se zbudil.
Ona krásný rod mu porodila:
dcery lepé dvě a čtyry syny,
junáky jak otec jejich dobré.

V. Štěpánek:

F. M. Dostojevský v české literatuře.

Nejpopulárnějším z ruských spisovatelů jest dnes bez odporu L. N. *Tolstoj.* Za ním jen v řadě ostatních, jinak bez odporu také velikých spisovatelů země ruské, od *Gogola* po *Turgeněva, Gončarova, Pisemského,* obráží se trpící osobnost Dostojevského se svou zvláštností a svými čtenáři i vyznavači, ale přece jen po smrti zastíněná žijícím Tolstým neméně, než za života populárnějším v cizině Turgeněvem. Ostatně i v Rusku zazářila popularita Dostojevského jenom ke konci jeho života, ačkoli číslo jeho čtenářův a náruživých čtenářů v národě ruském nepoklesá. Než vedle veřejného působení Tolstého jest toto působení čistě psychologické a tiché a ani hlasatelství D. S. *Merežkovského* nerozvlnilo příliš ruského publika.

Ovšem publikum jest bytost vrtkavá, takže mnozí ho nemají rádi pro jeho povrchnost i plochost, a popularita neznamená ještě vítězství. Jak víme, při nikom se to nedá lépe dokázati než při Tolstém. Ani jeden z učeníků Tolstého nedosahuje ostatně té výše jako autor „Života, tvorby a náboženství L. Tolstého a Dostojevského," nazvavší se jaksi kontrastem k tolstovštině učeníkem Dostojevského. A vezmeme-li s čistě literárního stanoviska, máme sice V. *Zelinského* výbor kritik o Tolstém z r. 1907 v osmi částech, než jen ve 2—3 vydáních, kdežto výbor kritik o Dostojevském (ve 4 dílech) došel současně 3—4 vydání. — Leč vraťme se k působení Dostojevského u nás.

Ani ono na první pohled není veliké a je v tomtéž poměru s vlivem Tolstého a jiných, není-li rozdíl ještě větší. O společensko-mravním vlivu ani snad nemluvě! Kdo dnes ví, že také Dostojevský je velikým reformátorem života, a kdo zná jeho ideály, které kdysi i žurnalisticky doma hlásal, — kdežto Tolstého traktáty jdou celým světem :.. Ovšem, Dostojevský nemá traktátů, nehlásá suchých pravidel, jeho projevy kypí naopak citem a životností. Kdo je procítí v jeho románech a pochopí v „Denníku spisovatelově", ten porozumí i slovům Merežkovského (v „Proroku ruské revoluce"), že milovati zemi a život, jak velí Dostojevský, a nikoli žíti v odříkání života, jak myslí Tolstoj, jest *pravým křesťanstvím!* A pochopí pak i radostně pročte také ostatní projevy Dostojevského, které se zabývají životem přítomným, neodtažitým, ba přímo — proti Tolstému — i *politikou,* v níž je přece tolik násilí a sobeckosti. A Dostojevský nehlásal Hercegovcům a Srbům v letech 70tých askesi, nýbrž boj proti násilí a sobeckosti, nehlásal malomyslnost, nýbrž odvahu!

A přece ho Slované neposlouchali tak, jak slyší rádi Tolstého. Dostojevského proroctví o osvobození a slávě Slovanů nešla Čechami s nadšením, jeho spisy pomalu si sem razily dráhu *přes Evropu,* a

mimo jednotlivce ledva kdo znal u nás jejich skutečný smysl. Všimněme si podrobněji té zajímavé kapitolky z naší literární historie a kulturního proudění u nás . . .

První část činnosti Dostojevského spadá do slavných let ruské literatury, totiž do let čtyřicátých a padesátých, — a tato činnost ovšem v české uzavřené literatuře doby absolutistické nemá nejmenší odezvy. Tak rychle nemohla se šířiti známost ruského spisovatele, pro „spiknutí" deportovaného zatím na Sibiř, když̌tě ani v letech šedesátých, po vydání Zápisků z mrtvého domu, ba ani v době rostoucí popularity Dostojevského za slovanského hnutí 1875—8 nenalézáme než malé zmínky, bezbarvé, hlavně o *spisovateli* Dostojevském — zprávy, kterých nelze ovšem v tomto náčrtu do jedné vyčísti a shledávati (na př. Antal *Stašek* v Osvětě 1873 „Ruské básnictví a Turgeněv" jmenuje také mezi spisovateli Dostojevského) . . . Vždyť ostatně i ti současníci a druhové ideálů Dostojevského, kteří byli u nás známi, netěšili se veliké přízni, a články o slavjanofilství vyčítají tomuto již tehdy panrusismus a obskurantismus, což ovšem tím více pak mizí, čím více oslňuje se ruské nadšení a obětovnost za války rusko-turecké. O Dostojevském aspoň se mlčí a nepřinášejí nesprávné výklady jako o *Chomjakovu, Kirějevských* a celém proudu novějším, zprávy dosti povrchní a čerpané z nepřímých pramenův.

Možno říci, že teprve řeč Dostojevského o Puškinovi a za rok po té ještě více jeho úmrtí učinilo ho u nás známějším a slavným! V letech 80tých počínají se šířiti o něm studie a překládati jeho spisy. Hned po jeho smrti jal se vydávati překlad jeho sebraných spisů J. *Mikš* v Tambově na Rusi, počínaje oslavným životopisem Dostojevského — pokus ovšem uvázl — a pak objevuje se několik překladů. Jsou to „Aninka (?) Nezvanova" v Táboře r. 1882, „Zločin a trest" přel. J. *Penížkem* pro přílohu Nár. Listů r. 1883; pozdější „Strýčinkův sen" r. 1887 a „Uražení a ponížení" r. 1888. Drobnější překlady vyskytují se v míře nepatrné. — Z úvah vedle životopisu Dostojevského od J. Mikše v Osvětě r. 1881 máme obšírnější studii až r. 1886 od Dr. P. *Durdíka* (pseud. J. Blánský) ve „Zlaté Praze": „Názory Dostojevského a Turgeněvovy o ruském lidu". Tato stať naproti statím Mikšovým není než polemikou proti názorům Dostojevského a slavjanofilství. Uvádí některé odstavce z „Denníku spisovatelova", líčí zanedbanost ruského lidu a polemisuje proti větě Dostojevského, že napřed třeba osobního zdokonalování a bez něho žádné společenské ústrojí nepomůže . . . Polemika je jen částečná a neopírá se o celý myšlenkový svět Dostojevského — ačkoli české čtenářstvo neznalo ho tehdy tím spíše, když ho nezná většinou ani po známých a rozšířených překladech románů Dostojevského v „Ruské knihovně", jež uváděti bylo by zbytečno.

Ovšem jimi datovati možno teprve poznání Dostojevského v Čechách aspoň jako spisovatele. Zvláště „Bratři Karamazovi" v překladě Jar. Hrubého osvědčili svou sílu. Tu přicházíme k nejzajímavější části naší kapitolky, neboť Dostojevský jeví pak vliv na př. na

autora románu pokrokového hnutí „Za pravdou“ *J. Laichtra* a ještě hlouběji na *Jos. K. Šlejhara.* Kdežto první ve svém románu (1898) přímo se dovolává „Bratří Karamazových“, druhý blíží se Dostojevkému citově, vnitřně, shoduje se s ním jak svou bolestí, tak soucitem a humanitou, hluboce cítěnou. Nelze říci, že by mu Dostojevský byl snad předlohou, ale mezi jeho tvorbou a Dostojevským jest určitá spojitost, která se jeví i ve vnějších maličkostech. Ve své čítance pro obchodní školy Šlejhar na př. ze „Zločinu a trestu“ podává sen Raskolnikovův o týraném koni, což jistě není jen nahodilé, zvláště vzpomeneme-li Šlejharových líčení ze života koní (na př. z posledních prací „Od nás“ o koni-sirotku.) Že však tato vnitřní spojitost a patrná náklonnost Šlejharova k Dostojevskému je čistě vnitřní a nijak ne napodobivá, to je patrno již z toho, že takové sujety vyskytují se u Šlejhara hned na počátku (Ryzka v „Ruchu“ 1887).

Bylo by možno provésti celou parallelu mezi Šlejharem a Dostojevským, při čemž ovšem hlavně jde o podstatu a smysl jeho básnické činnosti, i sluší, jak řečeno, přihlédati k tomu, kdy některé v té příčině nejcharakterističtější práce vznikly, a možno-li tedy mluviti o přímém vlivu (zvláště pokud by šlo o české překlady z Dostojevského). Jest pak i dosti rysů odlišných ... Ostatně i vnější okolnosti vybízejí k srovnání. Šlejhar a Dostojevský trpěli sami dosti na své dráze životní: obavy o zdraví přinutily prvého změniti zaměstnání — druhý byl celý život pronásledován trapnou nemocí a zemřel chrlením krve. U obou jeví se leckdy umění nelítostné a řezavé (rus. žestokij talant), u Šlejhara — přihlédajíc ovšem k rozdílné síle uměleckých prostředků! — často převládá a provázeno je chmurnou těžkomyslností.* Někdy vyskytají se i látky mystické. — Zajímavy jsou také vztahy obou slovanských umělců k přírodě. Dostojevský je zván básníkem velkého města. Příroda venkovská pro něho neexistuje. Ovšem toto tvrzení není podle mne úplně správné. Je pravda, že přírody je u Dostojevského málo, a kde je, tu viděti zvláštní nádech a názor. Leč držím se v té příčině Merežkovského, jemuž je láska Dostojevského k přírodě nespornou a hlubokou a proto příliš vzácnou, aby se rozplývala v málo znamenajících slovech. A tu je příznačno, že i syn ovšem chudé, horské přírody — Šlejhar má pro přírodu výraz i názor hodně podobný a blízký tomuto chápání Dostojevského Merežkovským.

V jednom, pravda, Šlejhar daleko ustupuje Dostojevskému. V hlubině psychologických stavův a idejí své tvorby. Jeho humanita prokmitá leckde živou vroucností a proti lidem zvířeckým staví i prosté srdečné duše, drcené však ještě příliš těžkou skutečností - ale ani poesie děsu nedostupuje té hloubky jako u Dostojevského, ani humanita není prodchnuta tou živou vírou a vroucností. A ovšem všecko to jest u Čecha Šlejhara jen v miniatuře; pro něho není ještě těch dalekých obzorův ani filosofických a sociálních problémů jako u grandiosního Dostojevského. — Přes to vše poměr českého autora k ruskému gigantu jest zajímavý a na mnohé navádějící.

---

* Tak charakterisuje i Voborník v Ott. Sl. Nauč.

Dostojevský jeví přece jen daleko hlubší vliv na české písemnictví než -- Tolstoj. I Laichter, vidoucí svůj úkol v hlásání Masarykova realismu a humanity, obrací se za vzorem k Alěši Karamazovu, a nikoli k jasnopoljanskému mudrci. Ovšem jeho hrdina nijak se nepodobá Alěšovi a sotva by se s ním ve skutečnosti v čemkoli sešel: nedovede totiž býti tak upřímně věřícím a nechovati se k životu s navyklým již ohrnováním nosu! V tom je, myslím, jeho nemohoucnost i nesympatičnost. Docela jiné stanovisko zaujímal a jiné myšlenky i pro *národní* činnost rozvíjel Dostojevský!

K oběma uvedeným jmenům loni přidružil se *J. Holý,* jenž vydal v Brně u Píši 1909 *„Čarovný sen“*, komedii ve třech jednáních podle povídky F. M. Dostojevského.* Jest to onen, na svém místě již jmenovaný „Ďáďukšin son“ — „Strýčinkův sen“, přeložený *A. Kotikem* r. 1887 pro Hynkovu Rodinnou Bibliothéku, který sloužil Holému za předlohu. Povídka pochází z r. 1859, kdy již Dostojevský byl propuštěn i z vojny a vrátil se domů (brzy po té směl se navrátiti i do Petrohradu). Vyšla v „Ruském Slovu“. Prof. A. *Kirpičnikov* v životopisu Fedora Michajloviče** praví o této povídce: „Ďáďuškin son“ jest z nejméně subjektivných děl Dostojevského. Théma jeho je do krajnosti nevinné, nemající ani nejmenšího vztahu k palčivým otázkám skutečnosti: jesti to historie nezdařeného pokusu oženiti poloztrouchnivělého stařika s krásnou a vzdělanou slečnou. Dostojevský byl očividně nespokojen tím, jak se zhostil tohoto thematu, a po patnácti letech přepracoval je znovu v „Podrostku“ reálněji a hlouběji.“ — Současně, což není nezajímavé, r. 1859 Dostojevský psal i komedii, kterou však přepracoval v povídku „Selo Stěpančikovo“. Ale i první povídka Dostojevského oplývá *dialogem*, takže Holý ve svém zdramatisování mohl jich užíti až na tři nové výstupy doslova v pouhém překladu!

Podle Dostojevského povídky přijede do Mordasova statkář Mozglakov, ucházející se o ruku krásné Ziny, a přiveze s sebou knížete K., jehož sebral na cestě, kde ho vyklopil kočí. Matka Zinina, ordinární, ale chytré stvoření, jest všecka unesena, a když Mozglakov nadhodí, že by stařečka bylo dobře oženiti i získati tak jeho peníze, přemlouvá dceru k této mrzkosti. Zina měla ráda mladého učitele, souchotináře, docházejícího k nim vyučovat, div že z toho nevznikla ostuda — neboť oba se nepohodli a učitel v zoufalství chtěl dáti Zininy listy do veřejnosti. Nyní má Zina pomoci svým sňatkem k uzdravení nemocného milence! Zina se podvoluje matce, a nastává chytačka, ale Mozglakov nechce odejíti s prázdnou a na konec zkazí vše tím, že „strýčkovi“ namluví, jako by jeho „vyznání“ bylo se událo jen ve snu. Vznikne spor, v němž hroznou ránu dá Moskalevé vlastní její muž, hlupec, kterého sama přivezla ze své vsi k zasnoubení dceřinu a který myslí, že se jí to skutečně snad jen zdálo. — Tu Zina, nemohouc snésti již vší té mrzkosti, obviní sebe i matku sama a

* U nás všiml si této práce dosud pouze Lumír (K. Kamínek).
** Viz i V. Zelinského „Kritičeskij kommentarij k sočiněnijam Th. M. Dostojevskago, I. díl.

prosí za odpuštění . . . Historie končí se skandálem, Mozglakov odchází v „zoufání“, Zina spěchá k smrtelnému loži svého učitele a v hostinci zatím zemře, patrně z rozčilení, i kníže. Jeho dědic pak udělá všemu doufání úplný konec. Po třech letech nalézá však Mozglakov Zinu, jež s matkou odjela na rychlo z Mordasova do Moskvy, — provdanou za sibiřského generálního gubernátora, bohatou a šťastnou (i s její matkou) . . .

J. Holý nazval komedii „Čarovným snem“, jak se vyjadřuje sám kníže (podle něho Gavrila Ardalionovič) o svém *zasnoubení*, i změnil v celé povídce jen málo v stavbě i dialozích. Učitel podle něho umírá ještě nějaký čas před dovršením skandálu; nejspíše pro stručnost hry — z týchž důvodů i místo o neshodě Ziny s ním podáno zkráceně a nejasněji — Zina ho ovšem nenavštíví. Za to ve hře objeví se i generální gubernátor (prý Petr Ivanovič Rybin), skutečný to strýc, ale i uchazeč o Zinu, který ji pak na konec odváží (dříve než stařeček kníže může zemříti) i s otcem a matkou z toho kalu, ale ne jako ženu, nýbrž jen jako dceru a přítelkyni . . . Konečně vzhledem k spádu hry neodjíždí Moskaleva pro muže sama, nýbrž pošle kočího. Leč dialogy (mimo uvedené zde tři změny, které tvoří tři krátké výstupy a *mění* poslední scénu) ponechány jsou, jak řečeno, úplně, jak je uvádí Dostojevského povídka. Je to tedy obratné zdramatisování — daleko šťastnější výběr a pokus uvésti Dostojevského na scénu než na př. zdramatisování jeho „Zločinu a trestu“, jak se hraje i na našich menších jevištích. Ze všeho jest však viděti, že myšlenka tohoto zdramatisování byla spíše nahodilá (lákalo samo dialogické zpracování povídky) — než aby vyplývala z užšího vnitřního poměru básníka Holého k Dostojevskému. Po té stránce neznamená komedie rozšíření snad vlivu Dostojevského na českou literaturu — takže možno i říci, že jsme vlastně tam, kde tato historie byla před Holého „Čarovným snem“.

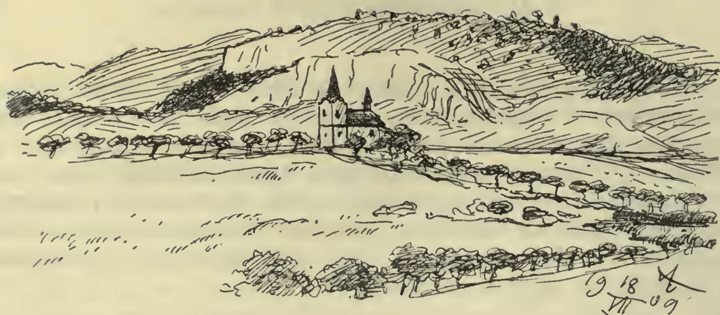
A tím jsme u konce. — Mluví-li se u nás tak často o slovanství ve smyslu kulturním a uměleckém, ukazuje se, že to je z veliké části — fráze, jak se přesvědčí každý, kdo skutečně stopuje *kulturní vlivy* u nás. Jsou patrně mezi literáty jednotlivci, kteří se opravdu napili ze studánky slovanské kultury, jsou vzácní, silní a vskutku velicí umělci, ale proud, organisace takového proudu není žádná — naopak, většina u nás jde proudem opačným, tradičním a lehkým, kterému slouží celá organisace našeho života. Vždyť uvažme, že do poslední doby nemáme žádné hlubší úvahy o Dostojevském, ani překladu jeho „Denníku“ s jeho puškinskou řečí (výbor z „Denníku“ podán J. Skružným nákl. „Kroniky“ K. St. Sokola)*; z ruské literatury o něm přeložena jen specielní úvaha A. Smirnova „Dostojevský a Nietzsche“ (knihovna „Samostatnosti“ slíbila překlad Merežkovského

* Mimo to část přeložena ve studentském listě „Volnosti“ pod názvem „Dostojevský o slovanském socialismu“. (Otisk v Č. Slovu). Byl to první impuls. Nyní oznamuje Laichterovo nakl. překlad úplný. Záleží ovšem na tom, jak bude vydání upraveno, neboť na př. německé „Sämtliche politische Schriften“ de fakto úplné nejsou.

díla o L. Tolstém a Dost.), zatím co Němci mají vedle překladů z Dostojevského i Merežkovského na př. K. Saitschika (!): „Die Weltanschauung Dostoiewskis und Tolstois“, úvahy o Nietzschovi nepočítaje . . . U nás již delší dobu prof. Masaryk slibuje spis o filosofii Dostojevského. Leč zatím práce roste pod rukama, Dostojevský získává řadu nových učeníkův (stoupenci Merežkovského) a český slovanomil z širšího obecenstva stojí před spletitou motanicí názorův a sporů bez rady a návodu . . .*

* O slavjanofilství Dostojevského sneseny jsou zatím co nejhojnější doklady (u nás) v čl. F. M. Dostojevský a Rakousko, Pokr. Revue 1909. — Pro úplnost uvádím ještě ostatní články o D. z poslední doby u nás: O Dostojevského pathologických typech podle Čiže a j. psáno bylo v příloze „Času“, kde A. Štika pojednal i o odsouzení Dostojevského; v „Sl. Přehledu“ otištěny o D. dva články, Nalepińského (O slovanských idejích D.) a Dresslerův v V. roč. (O ruských psychologech hrůzy). V posledních Pelclových Rozhledech psáno bylo o D. na základě prací Merežkovského. Menší poznámky a referáty není (jak řečeno) možno zde vypočítávati.

Wl. St. Reymont:

Jednoho dne . . .

Z polštiny přeložil *Karel V. Rypáček.*

Jednoho dne . . . za úsvitu — za májového, časného úsvitu, v malém domku, přilepeném zkřivenými zdmi k zemi, otevřelo se okénko, a v rámci rozkvetlých fuksií zamihla se šedivá hlava a zamručel tichý, jednotvárný hlas.

Pan Pliška odříkával ranní modlitby.

Město ještě spalo.

Ospalé a těžké šero dusilo svět tím zvláštním tichem, rozteskněným, uslzeným tichem svítání . . .

Domy, továrny, zahrady — jako klubka bezvládných, bezvědomých těl míhaly se v šeru; jen tu a tam: na střechách, v osleplých oknech a na konečcích stromů — klouzaly zábřesky červánků jako úsměvy snících, jako pohledy zamžené snem, jako ruměnec strachu přede dnem, který se již plížil v prostoru, chvěl se již na okrajích noci a zelenýma očima starosti objímal zemi.

Bylo ticho.

Modlitby pana Plišky ševelily jako mladé listí bříz, a z domů ztracených ve tmě, z neviditelných okapů padaly těžké krůpěje rosy a bily do střechy domku; bily jednotvárně, neustále . . . uspávavě . . .

Pan Pliška končil modlitby a prudce se bil v prsa.

„Havránku!“

Pes tiše přiběhl z nitra tmavé jizby a vyskočil na parapet okna.

„Poklekni, hlupáku! Služ! Hleď, tam! Tam je, hlupáku, pán tvého pána, rozumíš?“

Havránek zavrčel, usedl na ocase, opřel se zády o fuksie a bezmyšlenkovitě hleděl do tmy.

„Neoklamávej Pána Boha! Chytrák! Bude se opírat!“

Ale Havránek již neposlouchal pana Plišky, seskočil na dvůr a štěkal u vrat.

„Zůstaneš jen nevzdělaným a hloupým zvířetem!“ zamručel s trpkostí, přinášeje k oknu hodinky. Podivil se, neboť byly teprve čtyry hodiny; nikdy se tak časně nebudil.

„Jsem nemocen, či co? . . . Půl druhé hodiny času do továrny!“

Položil se tiše na lůžku, aby nikoho nebudil, a ležel dosti dlouho;

z druhé světnice rozléhalo se silné chrápání několika spících a ze třetí, maličké, doléhal sem častý kašel . . .

„Boty má děravé a kašle!“ pomyslil si a vstal, neboť již úsvit nahlížel do okna a rozběloval vnitřek světničky.

A venku, v prostoru, vřel tichý, ale smrtelný boj s vítězným dnem. Pan Pliška seděl v okně a mechanicky přebíral zrnka růžence, mechanicky opakoval otčenáš a naslouchal.

Vlaštovky počaly sladce štěbetati nad oknem, jakoby modlitbu ku stále jasnějším červánkům a ku dni . . .

Země jako by se protahovala ze spánku, a tovární sádky jako oči, pokryté pásy mlhavých bělem otvíraly víčka soumraků a hleděly ospale řasami topolů, schýlených nad nimi.

Červené zdi továren obtékaly rosou a chvěly se v zábřesku jakoby chvěním probouzení. Dlouhé krky továrních komínů, jako jeřábi bdící nad hejnem střech, natahovaly v záři úsvitu červené zobáky a pily světlo . . .

A dlouhé, blátivé cesty, stezky, příkopy, kolejnice, strouhy vody a černé ještě ulice — pod mlhami dechů vzpřimovaly unavená, upracovaná těla, protahovaly se ospale a upadaly v těžký, zbezvládňující sen o dlouhém odpočinku, o dlouhém . . . dlouhém spánku . . .

A pan Pliška také snil; přebíral růženec, šeptal modlitby, bloudil očima po obrysech domů — ale neviděl nic, ponořen jsa v sebe, v jakousi těžkou mlhu myšlenek — v mrak rozprchlých citů, v chaos zvláštních záblesků, předtuch, slov, obrazů a neklidů . . . Valilo se v něm kotoučovitě a rozrůstalo se něco, čeho úplně nechápal. Cítil jen, že ho proniká hluchá touha po něčem — ale po čem? . . . Nevěděl, jako nevěděl ani jména toho pocitu, který mu rozpínal srdce.

Stromy za některých březnových dnů, za strašných dnů nepohody, zimy a větrů právě tak touží — ale stromy touží po jaru a slunci, a lidé? Lidé jako stromy, věčně umírající, po tom, co bylo . . . touží a pláčí.

Pan Pliška se vzpamatoval, neboť v mlze šera naplňujícího nádvoří se rozlehl ostrý, dlouhý, jednotvárný skřípot . . .

„Antonín!“ pomyslil si.

Ano, byl to Antonín, starý dělník, kterému kdysi výbuch kotle vypálil oči a který nyní pumpoval vodu do poschodí, vytahoval ji ohromným kolem. Bylo ho viděti v zábřesku svítání, jako za zakalenou okenicí skláněl se automaticky, stejně, odměřeně, jako věrné lidské vahadlo . . .

A kolo skřípalo táhle a stenavě křikem upracovaného železa . . . A Havránek vášnivě štěkal na starého domácího psa, který přiváděl slepce do práce.

Pan Pliška nemohl se dnes dočkati píšťalky.

Šel do kuchyňky a potichu rozdělával v kamnech oheň.

„To už je čas?“ otázal se hlas z kouta, zakrytého paravanem.

„Ještě ne, ticho paní, nebo se chlapec probudí . . .“

Šel do druhého kouta, kde stál druhý paravan; tam spal hoch,

na stolku bylo plno rozházených knih a sešitů, brašna ležela na zemi a šaty pod stolem . . .

Pan Pliška všecko uspořádal a složil, pohlédl na červený spící obličej hochův, usmál se zvláštně a vzav jeho boty, šel je čistit. Čistil je na dvoře, před domem, aby nikoho neprobudil. Byly to bídné boty, smutné boty školáka, plné ran, švů a příštipků — lyrické boty bídy, bez podešvů, svršků a podpatků, s pyšně trčícíma, jedině celýma ušima. Pan Pliška je opravoval a čistil s opravdovou láskou, s tím svým zvláštním úsměvem starého psa, plným sladkosti.

Den šel již velikými kroky, neboť okna ve čtvrtém poschodí byla již růžová, ve třetím bílá, ve druhém šedá, jako by z ledové mlhy, a v prvním se leskla tvrdým, chladným leskem hlazeného bazaltu.

„Třeba mu koupit boty," pomyslil si a zachvěl se prudce, neboť ochraptělý, pronikavý hlas tovární píšťalky roztrhl ticho.

Ve světnici nastal prudký ruch vstávání; čtyři postavy se zamíhaly na lůžkách a rychle se chystaly ku práci.

„Něco mi je!" pomyslil si pan Pliška a přidal do kroku, neboť z kotlárny buchaly již červené plameny ohňů, a okenice v dolejších síních továrny se blyštěly.

Postavil se na každodenní stráž, u zdvihadla, uchopil drátěné lano a čekal na signály . . .

Síně byly ještě tiché, sešeřené a zalité dole elektrickým světlem a ve vyšších poschodích byly prosyceny mdlými zábřesky dne, v nichž svítily mohutné trupy strojů — jako stádo nestvůrných dobytčat, ležících bezvládně a přikrčených jakoby ku skoku. Řemeny a transmisse visely těžce jako vyrvané žíly, jako paže ospale spuštěné.

Dělníci vpadali těžce do továrny, zdravili se pokývnutím, ohlíželi se tupě po síních a připojovali se tiše a pokorně, s jakousi bázlivou poddaností ku strojům. Nedokončené cestou modlitby zněly tu a tam mezi železnými kostrami strojů; tu a tam rozhovor a někdy bázlivý hlas zazněly hlasitěji, ale ihned utichaly, a jen unavené pohledy nesly se k oknům, za nimiž stály zelené stromy, k polím, které bylo viděti pokryté mladým rounem obilí, a k lesům, dalekým a dalekým . . . k slunci, teplu, vzduchu a svobodě . . .

Náhle zařičel signál práce!

Lidé se automaticky vzpřímili, stroje se zachvěly, a proud strašné síly se rozlil továrnou . . . Řemeny se skrčily a napjaly . . . chvění otřáslo zubatými koly strojů . . . zasupěly železné šelmy, zatřásly se stěny a lidé se nachýlili. První pohyb . . . jakoby pod nárazem vichřice . . . okamžik váhání . . . tichý sten odporu . . . stlumený dech strojů a lidí . . , přidušený strašným chropotem napětí . . . Vzmáhání se sil . . , hluchý, smrtelný zápas . . . a potom náhlý, ohromný, zdmi otřásající křik strojů, přemožených a uvedených do pohybu.

„Zdviž! Čtvrté poschodí!" hučel hlas ponurou ozvěnou v hluboké, tmavé čtyřpatrové studni, v níž pracoval pan Pliška se svým zdvihadlem.

Zatáhl za provaz a plul tiše nahoru, bez šelestu, jako pitvorný pavouk po rozpjaté síti.

„Zdviž, barvírna!“

Padal zase dolů, do tmy; jenom čtyřrohými otvory ve zdech míhaly se mu před očima jako v kaleidoskopu poschodí, síně, lidé, stroje, zboží a okna. Minul sušárnu, jasný, září jitra zrůžovělý pruh, který ho ovanul rozpáleným, hrozně suchým vzduchem a hluchým, zneklidňujícím šumem strojů, schovaných do kovových krabic; spadl přípravnou, vrstvami zápachů sody, šedého mýdla, rozehřátých tuků, chloru, vlhkých, horkých výparů lisovaných látek a šedým, rozslzavěným odleskem dne třetího poschodí; prodíral se síní stříhací, zvláštním, bělavým světlem bavlněných prášků, ve kterém se chladně leskla dlouhá, zkroucená ostří stříhacích strojů a prosvěcovali lidé jako ve sněžné mlze — jako horečné vidění továrny rozběsněné v mukách práce.

A potom ještě níže: čistírnou, spoustou stlačených, rozkřičených dílen, sítí řemenů a transmissí, které tisíci paží jako nestvůrní hlavonožci dusily všecko, zabíraly, honily a chytaly, padaly od stropů, vrhaly se přes poschodí, zdi a nádvoří, a udýchány a nezmoženy sápaly se na válce a na kola, klouzaly, vznášely se, ovíjely se všude a proniknuty strašnou silou, rozběsněné a divoké ve své moci — naplňovaly továrnu stichlým, ale strašným křikem triumfu.

A potom ještě níže — až na dno továrny; tam, kde již nebylo svítání, ani dne, ani noci — do barvírny, kde plynová světla v mracích barevných výparů rozšiřovala duhové, hnilobné záře; do jednotvárného plískotu čistíren, do třepotu neustále rozestřikované vody, do sžíravých zápachů vařených barev, do táhlého stenání strojů, do spousty křiků, pohybů a zakalených barev a do nadlidské křeče napětí strojů a lidí.

„Zdviž!“ hřměl shora křik, a pan Pliška tahal za provaz a jel; projel zase ta čtyři poschodí — ty pruhy, bral s sebou lidi, zboží, vozíky, zastavoval se na okamžik před otvory do síní, zapadal do noci, tmy a do úsvitu, vynořoval se v zábřescích dne ve vyšších poschodích, viděl v sušárně slunce a černou čáru dalekých lesů, viděl níže mladé listí topolů, viděl zamžené nádržky ještě níže, a potom ho zahalovala noc, a majáky strojů houpaly se ve stínech a ve tmách dolejších síní, a on jel stejně tiše, pomalu, automaticky . . .

Pan Pliška jezdil tak už dvacet let.

Nestonal nikdy a dovolené si také nebral nikdy.

Byl nejstarší stroj továrny, jen stroj, neboť již pomalu zapomínal na sebe, na vlastní život, a chvílemi již nevěděl, co kdy a kde byl. Nemyslil již a nesnil, nemohl ani, neboť, kdykoli seděl večer ve své světničce, upadal do zvláštního stavu kontemplace strojů — cítil tehdy v sobě všecek ruch továrny, duší jeho táhly se nekonečné svitky řemenů, mihotaly se matné barvy materiálu, chvěly se pohyby strojů, točila se v něm kola plná lesku ocele, pokrýval ho zvláštní, přidušený mrak továrních křiků, mihotaly se v něm jako stíny prchavé a jako stíny zapamatované silhuetky lidí — a všecko ztichlé, ale tak

živé a jasné, že nejednou se bál pohnouti, aby nebyl ušlapán těmi netvory, kteří se v něm převalovali a kteří v něm žili.

A pomalu, pomalu žil jen životem továrny, chápal a rozuměl jen životu strojů a myslil jen o nich a myslil o nich s bázlivostí a s neobyčejnou citlivostí.

Co mu bylo po lidech, kteří jako vlna plynuli jen továrnou, co mu mohlo býti po těch lidech, kteří jako psi hlídali stroje, obsluhujíce je, kteří jako mizivé stíny se tulili bázlivě k obrům: sloužili jim, záviseli od nich, žili z milosti těch mohutných, těch nesmrtelných a těch strašných ve své moudrosti a moci . . .

Usmíval se pohrdlivě, hledě na jejich ohnutá těla, na jejich mrtvolné, vyhublé tváře, na jejich upracované ruce . . . čím byli v přirovnání s těmi mohutnými, jejichž ocelová, lesklá těla viděl neustále, čím byli proti silám jejich? Nicotností, práškem, ničím . . .

Dvacet let viděl už pan Pliška desetitisíce těch bídných lidských stvoření, vyždímaných stroji jako hadry a vyhozených na smetiště: a stroje byly a továrna trvala.

Pohrdal proto lidmi a zbožňoval stroje.

A žil stále hlouběji životem továrny.

Týdny poznával po nedělích, neboť tehdy navštěvoval svého setníka. Nu, a věděl, že, svítí-li v sušárně, ve čtvrtém patře, ráno slunce, jest již jistě jaro, a když v přípravně — tak jistě už je léto. Zimu poznával po sněhu a také po tom, že ve střihacím oddělení svítili dopoledne.

A ostatně mu nebylo po ničem nic; byl hodný i účinlivý, ale tou trpnou dobrotou stroje, bez účasti vůle a vědomí.

Takový byl pan Pliška do dnes.

Ale dnes se v něm začalo díti cosi nepochopitelného.

Probudil se tak časně! A zrovna před snídaním schválně se dal vytáhnouti do čtvrtého poschodí, a opřen o mříž, oddělující jeho studni od tovární síně, hleděl do okna, na nebe, po kterém plula zrůžovělá oblaka, zvláště podobná roztrhaným, čistým kusům bavlny ... A když se rozlehl signál k snídaní, spustil se dolů a vyšel před továrnu, na slunce, a nevědomky připojil se k dělníkům.

Antoš již na něho čekal s plecháčkem horké kávy.

Pil ji bez chuti, nechtělo se mu dnes jísti, a chléb rozdrobil a naházel rotě vrabců, která se obyčejně slétávala ku snídajícím . . .

„Antoš jde do školy?“ otázal se nesměle chlapce.

„Hned, jen odnesu plecháček a půjdu.“

„Je to asi těžké, tak se pořád učit, co?“

„Těžké? Ne! Ne!“ odpověděl tiše hoch, zahleděný do pruhu slunce, lesknoucího se v nádržce vody.

„Ale! Ale!“ řekl pochybovačně pan Pliška.

Mlčeli. Antoš hleděl na nádržku, neboť slunce vleklo zlaté vlasy po vodě skrze stíny stromů stojících kolem, a pan Pliška hleděl na jeho žlutou, bídnou tvář a začervenalé oči, na jeho bídné boty, a potom těžce vzdychl a poslouchal tiché rozhovory dělníků, sedících na obezdívkách nádržek a hřejících se na slunci.

„Víte už, pane Pliško? Pojedeme s maminkou na svatodušní svátky do vsi.“

„Do vsi? Proč?“ podivil se nesmírně.

„Proč! Odpočinouti si na čerstvém vzduchu . . . nu . . .“

„Což je tam hezkého na vsi? Kdyby raději Antoš seděl doma a učil se . . . škoda je bot.“

Antoš pohlédl na něho rozzlobeně, vzal plecháček a odešel.

Pan Pliška si zapálil dýmčičku a táhl zvolna kouř.

„Aha! Koupím mu boty, až přijede ze vsi . . . roztrhal by je za dva dni . . . Co budou dělat na vsi? . . . Hlupci . . .“

Vyklepal rychle dýmku, neboť píšťalka již volala do práce.

Nemyslel dlouho na tu ves, neboť zase to hučelo pod ním a nad ním.

„Zdviž! Sušárna!“

„Zdviž! Přípravna!“

„Zdviž! Barvírna!“

Jezdil zase, vozil, zastavoval se, bral s sebou, vyhazoval, ale nějak toho nepozoroval, neboť mu v hlavě utkvěla otázka:

„Proč jedou na ves?“

Upřímně a docela toho nechápal a proto se jistě tak tím trápil.

Náhle se zachvěl a obrátil pozornost na rozhovor, který spěšně vedli jeho spolunájemníci; vezl je zdola do čtvrtého poschodí s vozíky, plnými mokrého zboží.

„Jedeš, Adame?“

„Pojedu. Neviděl jsem už rodiče od dobývání bramborů.“

„Tak v sobotu na noc, co?“

„Ano, dva dni svátků.“

„Už necítím ani kříže, ani rukou od té pekelné práce.“

„A mě bolí nějak na prsou.“

„To jsou svatodušní svátky, ne?“

„Ovšem, což to nevíš?“

„A v té fabrice se to člověku všecko v hlavě zpřevrací.“

„Kam se chystáš?“ otázal se rychle pan Pliška.

„Domů na svátky.“

„Daleko?“

„A ne . . . Drahou do Lukova, a odtud bude malá míle pěšky.“

„Lukov . . . Lukov . . . to je tam, co jest Šlechtická Vůle!“

„To jest v naší osadě, přes mez od naší vsi . . .“

„Ze které jste vy vsi?“

„Z Horní Mšavy.“

„A . . . z pěšinky hned v levo . . . ano . . .“ vzpomínal si pan Pliška.

Vystoupili pak hned a za den ještě několikrát jeli po zdvihadle, ale pan Pliška se jich už neptal, prohlížel si je jen pozorně a mlčel.

„Šlechtická Vůle! Moje ves! Moje! . . .“ Pohltil náhle tu vzpomínku a žvýkal ji jako uzdu, žvýkal a nemohl ji nějak ztráviti.

Usmíval se pohrdlivě té vzpomínce na rodnou ves; co mu bylo po ní!

„Do vsi potřebují, chámové!“ pomyslil si náhle rozhněvaně.

Pan Pliška byl šlechtic, takový šlechtic ze Šlechtické Vůle, na třech záhonech a jednom kravském ocase, ale byl jím, pocítil to silně té chvíle a potom pomalu počítal:

„Brzo tomu už bude třicet let... ano... tři léta... pět let... a potom městečko Lodž a továrna. Třicet let, nu... nu... hezký kus času.“ Podivil se, nemyslil nikdy, že je tomu tak dávno. Ohlédl se do zadu, do uběhlé doby, do dlouhých třiceti let, a hleděl trochu neklidně a trochu smutně. Mozek začal mu pracovati, a duše prodírala se namáhavě tou houštinou třiceti let; pustými, šerými a ztracenými v paměti třiceti roky prokopávala se až do oněch dob... do dob mládí... do dob dětství... kdy pásl dobytek... až tam... na dno a počátek života.

A nyní teprve, v této chvíli, vzpomněl si, že měl kdysi mládí, svoji ves, svoji rodinu... jiný život...

„Chámové! Proč jedou oni do vsi?“ myslil si se stále větším podrážděním a jako zlým psům bránil se vzpomínkám, které vylézaly ze tmavých skulin mozku a usedaly na něho stále větším hejnem.

Pan Pliška po prvé za dvacet let dělal dnes špatně.

Neslyšel signálů, mýlil se v poschodích a často přejížděl, nebral nic a ztrácel se v propastech své studně, a z toho vznikal všeobecný zmatek, zboží se opozďovalo, některé stroje byly nuceny čekati na práci, a vzbudilo to všeobecnou pozornost.

V sobotu u výplaty mu to pokladník domluvil:

„Pliško, platíte pokutu za nepořádky a opozdění!“

Pan Pliška sebou škubl, jako by do něho hrom byl udeřil, a potom vyrazil:

„Já platím pokutu, já! Dvacet let jsem v továrně a ani groše trestu jsem nezaplatil, tak ho nezaplatím dnes také.“

„Zaplatíte, poručil to pan Demehl.“

„Pan Demehl! I to zaplatím,“ zvolal náhle odevzdaně... „Pan Demehl,“ opakoval tiše, vleka se domů. Havránek čekal na něho přede vraty továrny a štěkal radostně na uvítanou.

„Havránku! Pan Demehl ublížil tvému pánovi, slyšíš? Pan Demehl!“ Havránek při zvuku toho jména dal se do hrozného štěkotu, honil se za neviděným a mstil se za křivdu spáchanou jeho pánovi. A pan Pliška jako by byl na všecko zapomněl, neboť seděl ve své světnici u okna, kouřil dýmku a nemluvil na nikoho, ani Havránka si nevšímal.

Dělníci se chvatně připravovali na cestu, umyli se u pumpy na dvoře ve večerním soumraku, oblékali se svátečně a naplňovali byt sváteční náladou. Hospodyně, paní Radžiková a Antoš jim pomáhali zavazovati vaky.

„Co vezete, Adame, domů?“ ptala se.

„Šátek matce, otci čapku a děvčatům korálky...“

„A co vy, Petře?“

„Obrázky a matce na sukni.“

„A Josef?“

„Já nic; kamž já bych jel? Což mám kam nebo ke komu, co?“ odsekl rozzlobeně Josef, silně odstrčil stolek a vyšel na dvůr; do pozdní noci bylo slyšeti hlas jeho harmoniky . . . hrál šíleně, jako by chtěl ohlušiti svoji osiřelost.

A paní Radžiková rozkládala všecky ty dary po stole, prohlížela si je ve světle lampy a skládala je opatrně jako svátosti.

„Hloupí!“ pomyslil si pan Pliška, zahvízdal na Havránka a odstranil se na dvůr k Jozkovi. Pocítil náhlou a zlou nechuť, téměř nenávist k těm lidem, k jejich obličejům, k jejich rozradovaným úsměvům.

Seděl u zdi na kameni a hloupým, bezmyšlenkovitým zrakem hleděl do měsíce, který se již vznesl nad město a plul jako světelný pták černými hlubinami.

Duši mu zatemnil zvláštní smutek roztesknělosti, a na oči padl mu slzavý, úporný stín, který nechtěl zmizeti, přes to, že ho pan Pliška stíral pěstí.

A seděl tak dlouho, zahleděn do měsíčné noci a zaslouchán do Jozkovy hudby — jenom, že neviděl, neslyšel a nepamatoval si nic.

Byl tichý májový večer, sobotní večer továrního města, večer odpočinku.

Okna zhasínala a zatemňovala se jako zřítelnice zmožené spánkem; továrny umlkaly a usínaly, ulice hluchly, a zdálo se, že se protahují v lenivém, rozkošnickém odpočinku; domy se nořily do tmy a ticha, hluk lidských rojů utichal, a jen měsíc svítil stále jasněji, jen konečky stromů šeptaly svými lístky a jako by se pozdvihovaly v té stříbrné mlze a jako by pily světlo, ticho a ukojení.

„Buďte s Bohem!“ zvolal kdosi oknem.

„I jděte si k čertu!“ zamručel pan Pliška zlostně.

Ale již se nemohl usaditi. Vstal a šel za nimi, šel pomalu, neboť jeho dřevěná noha mu dnes přitížila, ucítil v ní podivnou zvláštní bolest. Zastavil se na cestě a hleděl za nimi . . .

Dlouho viděl jejich černé silhuetky s bílými vaky na zádech; šli přes pole ku dráze . . . dobře je viděl v tom jasném měsíčním světle. Tak se na ně zadíval, že ani nevěděl, kdy se mu ztratili s očí a zapadli v dálce.

Vracel se pomalu, velice unaven, vlekl se podle továrny a zachvěl se jakoby zděšením, neboť měsíc tak svítil se strany do oken a tak je prozařoval naskrz, že pan Pliška zcela jasně uzřel černé, blyštící se obrysy strojů, zdálo se mu, že ocelové trupy posunuly se blíže, že se nachylují k oknům, a nestvůrné, obrovské hlavy dívají se do světa . . . dívají se na něho, ale tak hrozně a zlověstně, že se až pokřižoval a rychle se vrátil na kámen ku zdi.

Jozka pořád hrál na harmoniku a hrál stále šíleněji — tu valčíky, hučící jako bouře, tu mazury,* které byly jako huragany, tu takové odrhovačky, že až harmonika stenala únavou, tu zase zvláštní

* Mazur, polský národní tanec. Pozn. překl.

písničky, prosté, jímavé, smutné písničky — takové, jaké plynou po polích za podzimních nocí, plných nárazů vichru, pláče mrznoucích stromů, stenání unavené země a šelestu suchých lodyh, a z hlavních vrat odpovídal mu hlas jímavé pastýřské píšťalky, jistě dnes otlučené z těch vrb, které rostly nad továrními nádržkami, na kterou hrával tovární hlídač.

Píšťalka měla zvláštní plačtivý a naříkavý hlas, jakoby sten duše těch vrb, těch stromů tesknících po slunci a po větru, který se honí po polích, jakoby sten těch stromů, otravovaných kouřem, dušených zdmi, nedostatkem vzduchu a umírajících těmi strašnými továrními odtoky.

„Josefe, kdybys dal pokoj! Skřípeš a skřípeš, až z toho uši bolí!“ zvolal pan Pliška podrážděn a vrátil se do světnice.

Paní Radžiková ještě nespala, vázala chvatně třásně u vlněných šátků, jichž hromady ležely na podlaze, a Antoš si u druhého konce stolu zacpal rukama uši a učil se, dřel lekci.

„Kdybyste toho nechala, paní, škoda očí!“

„Musím to dodělat dnes. Vždyť zítra pojedeme do vsi, k mému bratru knězi. Antoš nemá bot a třeba platit školné.“

Pan Pliška usedl u nízkých kamen a co chvíli ďobal hřeblem do dohasínajícího uhlí. Havránek se natáhl vedle něho na zemi a spal.

Bylo ticho, Jozkova hudba dolétala zdmi jako nejasné chvění, a hodiny tikaly jednotvárně, pozvolna a stále.

„Na dlouho pojedete?“ otázal se tiše.

„Na dva nebo i na tři dny! Chci proto dodělati šátky; mohl byste je snad, pane Pliško, poslati v pondělí do továrny.“

„V pondělí jest svátek!“ řekl krátce.

„Ale vždyť je to židovská továrna, a pisárna bude otevřena.“

„Aha! Dobře.“

„A pan Pliška nepojede nikam na svátky?“

„Nikam! Nejsem boháč, abych mohl jezditi na výlety!“ řekl s důrazem, odhodil hřeblo a šel spat.

Ale nespal, nemohl usnouti, a asi za hodinu nahlédla k němu paní Radžiková.

„Protože pojedeme časně, chtěla jsem vás prosit, pane Pliško, abyste tu dohlédl na byt.“

Neodpověděl, zaklel jenom potichu a ležel jako mrtvý v těch zvláštních, nepochopitelných mukách, které ho pronikaly stále bolestněji; byla to muka tesknoty, bezúčelné ještě a hluché, ale tak bolestné, tak bolestné.

„Všichni jedou .... velké panstvo ... potřebují hýřit ... ale.“ roztrhl pěstí ten mlhavý stín, který mu zase lehl na oči. „Bída, až to piští a na výlety, to mají peníze ... Vždyť, kdybych chtěl ... kdybych chtěl ...“ Dotknul se váčku, který nosil na prsou; tam měl všecky svoje úspory, ukládané po dvacet let. „Budu-li chtít, tak propiju všecko, nebo to dám někomu ... nebo také pojedu ... aha! ... Ano ... a kam?“ přejel si rukou po vlhkých očích.

„Člověk sám a sám jako tenhle . . . tenhle Havránek . . . Chámové, k čertu! Potřebují letní byty.“

Měl v sobě již celý požár tesknoty a celé moře hořkosti . . .

Nazítří vstal pozdě, tak pozdě, že paní Radžikové už tu nebylo, a jasné, veselé slunce zalévalo mu světnici.

Vzpamatoval se rychle, a když si vzpomněl na včerejší den, tu mu nejdříve přišla na mysl pokuta, kterou mu poručil zaplatiti pan Demehl.

„Havránku!“ zavolal ostře na psa.

Havránek se lenivě protáhl, ale hleděl na pána.

Pan Pliška pověsil na dveře starý roztrhaný kožich.

„Havránku, tvůj pán zaplatil pokutu, slyšíš? Havránku, pan Demehl! Havránku vem si pana Demehla! Vem si ho, hus ho! Kousni ho . . . vem si ho . . . Nedej svého pána, nedej!“ Křičel, až ochraptěl zlostí a zaujatostí, uchopil hůl, bil do kožichu, a Havránek vztekle štěkal, přiskakoval a trhal zuby, kousal a skučel a vrhal se na kožich jako na skutečného nepřítele a mstil se za křivdu, která se stala jeho pánovi.

„Dost, pejsku, dost, ještě ho potom pokoušeme. Dost . . . půjdeme se také ohlásit panu setníkovi.“

Pes se svalil únavou na zemi, a pan Pliška se pečlivě vyholil, přistrojil se svátečně do nějaké starodávné čamary, připjal si nějaké tři řády na prsa, načernil si krátce nad ústy přistřižené vousy, neobyčejně sesvátečněl a vyšel parádním krokem.

„Půjdete, pane, do kostela?“ otázal se Josef z druhé světnice.

„Jdi si sám, já nepůjdu.“

Pan Pliška se každodenně vroucně modlil, ale do kostela nechodil. „S Jesuity nedržím,“ říkal.

II.

Pan Pliška šel ke svému setníkovi, který byl skladníkem v jedné továrně a bydlel daleko, až za Geyerovým náměstím, na konci města, skoro už v polích.

Bylo to daleko na jeho léta a na dřevěnou nohu, ale šel rychle, jako by utíkal od prázdného domu, od samoty. Měl v sobě připomínku na těžkou křivdu, kterou mu způsobili dělníci a paní Radžiková, tu křivdu, že odjeli, proto šel jakoby postěžovat si, ulehčit si; Havránek jistě něco věděl o stavu jeho duše, neboť šel tiše podle nohy a často pozdvihoval na pána moudré oči.

„Dobře! Dobře, Havránku!“ šeptal tiše pan Pliška a kráčel postranními ulicemi, neboť Piotrkovské neměl rád, tam bylo příliš mnoho ruchu a příliš mnoho lidí.

Pan setník byl právě doma a seděl před zrcadlem s namydlenou bradou a s břitvou v ruce.

„Pliška, pokorně se hlásím panu setníkovi.“

„Co? A, Pliška, co pak?“

„Všecko v pořádku.“

„Nu? A, v pořádku? Tak dobře, můj hochu, dobře. Tak mi vyčisť boty a dej jíst té mé holotě! Ano?“

Pan Pliška s ochotou čistil setníkovi boty a krmil ptáky, kteří naplňovali křikem a švitořením pokoj, neboť jich bylo několikanácté klecí, rozvěšených po zdech.

„Oženil jsi se, hochu, co?“ ptal se kapitán, škrábaje břitvou tvář.

„Ne, pokorně hlásím.“

„Co? Tedy ne, dobře, neboť ženské překážejí člověku, rozumíš?“

„Rozumím!“ odpověděl krátce salutuje.

„Co? A, rozumíš, dobře.“

Pan kapitán počal hvízdati, ostře si na pásku břitvu, a hned mu odpověděli sborem ptáci, a povstal takový pískot, že až Havránek v síni zaštěkal.

„K čertu!“ zaklel pan Pliška skrze zaťaté zuby.

„Co? . . .“ zvolal rychle setník, obraceje se k němu.

„Povídal jsem: k čertu, pane setníku.“

„Co? A, k čertu!“

Pan setník pohlédl do okna, odplivnul si a myl se.

„Napiješ se kořalky? Hej! Magdušo, dej sem kořalku!“

Vešla hned Magduša, ženská jako stoh sena a těžká jako dělostřelecký vůz, neboť se až podlaha pod ní prohýbala, odměřila z láhve pořádný kalich kořalky a postavila ho před panem Pliškou . . .

Vypil ji, zasalutoval a chtěl políbiti setníka na loket.

„Stát v řadě! Tiše!“ křikl přísně pan setník.

Pan Pliška stál, jak mu poručili, chvíli, krátkou chvíli, neboť náhle zasalutoval, obrátil se po vojensku a vyšel, neříkaje ani slova a neposlouchaje volání setníkova. Nu, něco jím škublo a vyhodilo ho za dveře, nevěděl, co to bylo, ale poslechl a rychle vyšel, jako by zase utíkal. V Piotrkovské ulici zvolnil krok, neboť ho zabolela noha. Udeřil se holí do dřevěné nohy a byl rozčilený a rozzlobený.

„Proč odejeli?“ Zase mu přišla táž otázka na mysl. Celé dva dny svátků měl před sebou, dva dny samoty.

„Třeba užívat svátků!“ rozhodl se.

A užíval jich, chodil po ulicích, vstupoval do výčepů, hleděl upřeně na lidi, ale ani na chvíli nemohl zapomenouti na sebe.

A město vřelo sváteční radostí, radostí bez chvilkové starosti a radostí z odpočinku.

Slunce zalévalo Lodž proudy světla a tepla! Tak radostně leskly se střechy, tak se blyštěla okna, tak klidně koupaly se v té záři továrny, takové hluboké ticho, leželo mezi zdmi a stroji, ve skladištích, písárnách a na dvorech — jenom na hlavních ulicích bzučel lidský roj a těšil se životem a teplem. Zástupy lidí hlubokými vlnami draly se vpřed, kupily se, převalovaly se z konce na konec Lodži a stále pluly a pluly.

Kolovrátky hrály po výčepech, v postranních ulicích, u kolotočů a v boudách se všelijakými zvláštnostmi.

Pan Pliška se poddal té lidské vlně a plul spolu s ní: pohyboval se, zastavoval a hýbal se ku předu s touže všeobecnou bezmyšlenkovitostí lidského upracovaného stáda, které neví, co dělat na volném vzduchu, které se neumí bavit, neumí se radovat, neumí žít. Radost jejich byla smutná a tichá, hluk rozmluv byl ztišený a plný strachu, pohledy byly tupé a zaleknuté, pohyby pomalé a automatické, přizpůsobené pohybům strojů, se kterými stále žili; obličeje nějaké šedé, mrtvé a schýlené, krky ohnuté, ramena svislá, těla shrbená a ohnutá, uzpůsobená k těsnotě továrních síní, ku tvarům strojů, ku zdem a k potřebám továrny.

Celý ten dav duší -- ne, ne duší, dav doplňovatelů strojů, dav bídných, nejprostších koleček a šroubků, dav nesložitých továrních mechanismů tlačil se v ulicích, pil ve výčepech a bavil se na kolotočích, ve zvěřincích a v panoptikách, tančil v těsných síních, seděl u domů a nevěděl, co dělat se sebou, co dělat s tou svátečností — zaražen světlem, volným prostorem, tichem, a zadržován ve vnitřních pohybech nevědomou závislostí od těch netvorů továren, stojících kolem červenou a mohutnou spoustou kamenných těl, uspaných jenom na chvíli a bdících; ponořených v odpočinku a hlídajících tisíci oken a sty komínů, o kterých se zdálo, že se nachylují v sluneční záři a nahlížejí do ulic, na náměstí, do uliček, do polí a do domů -- jako by hlídaly své otroky a udržovaly je hrůzou svého bdění.

I pan Pliška cítil to všecko, nechápal, ale cítil, a proto dal se unésti jakémusi zástupu a plul s ním až za město, do polí; jako by ho na druhý břeh vyhodila ta vlna města, rozprýskla se, a on zůstal nad plání polí, plných zeleně, květů, opájejícího ticha a švitoření ptáků. Vlna se rozprýskla po tom zeleném břehu, a on zůstal jen s Havránkem, který zhloupělým zrakem hleděl na skřivánky vyrážející do výše a na rozhoupané obilí . . .

Chladný a vlhký vítr vál nad poli.

Pan Pliška hleděl dlouho, hleděl pohrdlivě na ten zelený, rozkvetlý a rozešuměný kus země, a potom s úsměvem politování pozoroval lidi, sedící na mezích tak, že jim bylo viděti jen hlavy z obilí.

„Hloupí chámové! Havránku, k noze! Havránku!“ Křičel, neboť pes, jako by se byl náhle vztekl, vrhl se do obilí, honil se za vlaštovkami, štěkal na mračna, očichával kvetoucí trní, válel se po brázdách, tu letěl bezhlavě přes to šumící, zelené moře, tu se zase nenadále zastavoval a zvláštním zmateným zrakem hleděl na žita, jakoby k němu běžící, až uskakoval a s kňučením přiléhal k zemi, roztahoval se a hleděl, jak se obilí pohybovalo, šlo . . . naklánělo se nad ním, zvonilo zelenými lesknoucími se stébly . . . a odcházelo na druhou stranu . . .

„To je mi taky paráda, ani usednout není kde,“ zašeptal pan Pliška, podrážděn na všecko a zvláště na Havránka, odvrátil se s pohrdlivostí od polí a vracel se do města jak jen mohl nejrychleji, vracel se domů. A když přišel Havránek, byla již hustá tma; tu pan Pliška vybuchl hněvem a krutě ho zbil.

„To já tu budu sám sedět, co? Ty cháme, ty darebáku hloupý, tak i tobě zavoněla ves, co?“ Křičel hrozně; ale poněvadž pes se nebránil, jen jako by sténal bolestí a tak žalostně hleděl a tak žalostně kňučel a lízal mu ruce, pan Pliška se rychle vzpamatoval, vzal Havránka na ruce a rozplakal se jistě po prvé v životě.

„Tiše, Havránku! Vidíš ... tvůj pán! ... Vidíš ... sám ... sám ...“

Ne, pan Pliška již dále mluviti nemohl ...

Ale celý dlouhý večer se zaníceně modlil.

Neveselý měl první den svatodušních svátků pan Pliška.

Druhého dne si už nevěděl rady, tak mu bylo pusto a zle doma, tak osaměle na ulicích, tak hloupě ve výčepech a tak teskno, tak hrozně teskno po něčem, že již skoro na hodiny počítal čas, který ho dělil od návratu těch „hloupých chámů“.

Po poledni, protože to již nemohl vydržeti, odešel do továrny. Vláčel se po pustých a tichých síních, pohřížených ve spánku ... Stroje spaly, svislé, nečinné pásy a kola visely bezvládně, pohříženy v hlubokém zvláštním zamýšlení; nestvůrné, podivné trupy strojů, ocelové hlavy a ruce — svítily se tajemně ve slunečním světle; hromady barevného zboží ležely nakupeny po odděleních. Chodby byly tiché, kotlárny němé a vyhaslé, — ale všude, na každém kroku, v každém záhybu strojů bylo cítiti strašnou sílu, zadržovanou jenom a jakoby přikrčenou na chvíli ... Jakési chvění, sotva pozorovatelné, jakési šelesty, jakési hluboké, tiché hlasy — chodily po sálech a plynuly mezi stroji a zdmi. Někdy praskal nějaký nýtek, někdy se pás trochu svezl, nějaký šroub zaskřípal, nějaký plech se zatřásl, nějaké kolo zavrzalo, nějaká dílna se pohnula, nějaké okenice tiše zařinčely — a potom zase rozhostilo se ticho, strašné ticho upracovaných strojů, odpočívajícího kovu ...

Pan Pliška se už bál choditi po síních, strach uchopil ho za hrdlo, a ta majestátnost odpočívajících strojů ho činila bezvládným a hypnotisovala ho. Skrčil se u nějakého okna a seděl nehybně, mrtvý a ponurý, odříkával nevědomky otčenáše a bázlivě díval se po síni, po stropech a po oknech, neboť se bál hleděti na stroje, cítil, že ony hledí na něho, že vidí, že je tu, ty zvláštní lesky ocele vyhlazené prací, ty lesky skoro pohledů, pronikaly ho mrazením a strachem, a ty pohledy byly všude, dostávaly se z křižovatek tyčí a trámů, z plechu, koleček, rámů a hnacích kol — a naplňovaly síně zvláštním světlem, děsícím lidskou duši; světlem jiného světa, světlem zlé a neúprosné moci.

Ale přes všechno to bylo tu panu Pliškovi lépe nežli doma, neboť tu necítil sebe, necítil tíže vlastní duše, netesknil, padl jako pes k nohám — odpočívajících netvorů, a ač se strachem, cítil se u nich klidný, neboť nebyl zůstaven sobě samotnému.

— — — — — — — — — — — — — —

Teprve pozdě večer přivlekl se pan Pliška domů.

Paní Radžiková už se vrátila, přivítala pana Plišku radostně, častovala ho rozličnými lahůdkami, které přivezla ze vsi, a vypravovala s nadšením, jak je tam u bratra-kněze pěkně, jak jabloně už

jsou v květu; jaké už mají mladé brambory, jaké maso laciné a dobré; jak housatům dávají sekaná vajíčka, aby rychleji rostla, jak mladá prasata pijí čisté nesbírané mléko; s nejupřímnějším nadšením ukazovala kněžskou kleriku a velké holínky, dal to Antošovi, chlapci je to trochu příliš veliké, ale Bůh mu i za to zaplať; dal také jí kožich, vršek je sice zamaštěný a roztrhaný a kožešinu dávno sežrali moli . . . ale přece vždycky . . . vždycky je poctivý, šlechetný a dobrý člověk! . . . A plakala rozcitlivěním, plakala radostí, že jsou ještě hodní lidé, neboť, což na tom, že ona je chudá, že krvavou prací živí sebe i syna, ale má bratra kněze, který má i peníze, krásné koně a vážnost u takových bohatých lidí, u dědičných pánů, takže, když přijeli včera na oběd, neodvážila se zasednouti s nimi, raději jedla s Antošem v kuchyni, neboť i tak měla dosti potěšení, že bratr sedí s nimi jako rovný s rovnými!

A vypravovala, vypravovala, opojená výletem, opálená na vzduchu, plná slunce, plná života, víry a naděje, kterou si přivezla odtud . . . z polí, z luk, z lesův.

A potom vypravoval Antoš a měl srdce plno radosti a oči plny slz, nadšení a upřímnosti.

„Ó, jak jen vyrostu, tak seberu maminku, a pojedeme na ves, tam budeme žít, neboť tam jest jen dobře, tam!“ volal pln nadšení a pozdvihuje oči, vypravoval jedno a totéž, až ho matka nucena byla vyhnati spat, neboť by byl vypravoval celou noc.

A pan Pliška poslouchal pozorně, ale neřekl ani slova . . . Neboť tam, na vsi, jest jen dobře, tam! opakoval si v duchu slova Antošova a podivně, podivně se usmíval.

A pozdě večer, skoro už před půlnocí, vrátili se dělníci. Vrátili se jako jarní bouře, plná veselosti a rozkoše, a naplnili světničky radostným hovorem. Štěstí jim bilo z opálených tváří. Ulehli hned, ale hovořili dlouho, vzpomínali, smáli se. Adam měl opuchlou tvář, nic to však prý není, to se jen v hospodě o zábavě trochu popral, vždyť se přece musil „pokřižkovat“ . . . . Hej! Hej! Ještě má síly, ještě ho ta Lodž nesežrala! Jak se jen navrátí k rodičům a pobude tam dvě neděle, tak uvidí . . .

„Kdybyste spali! Žvaní a žvaní, a člověk usnout nemůže,“ houkl na ně pan Pliška a prudce zavřel dveře. Co mu bylo po tom?

„Dali mu přes hubu, a to zvíře se ještě těší. Chámi! Chámi! Klackové! Uviděli kravské ocasy, a mají radost,“ myslil si pan Pliška s takovou vzteklostí, že se mu chtělo zbíti Havránka, ale nezbil ho — seděl do úsvitu na posteli a odříkával horoucně růženec a úporně odháněl od sebe tesknotu, bolest, neklid a muka, jaká mu způsobila ta vzpomínka na ves.

„Aby to nejjasnější hromy spálily! Člověk pracuje jako vůl, a ještě nemá pokoje!“ zaklel ráno, ale sám nevěděl na koho.

Jen jako by se mstil na zdvihadle, neboť tak prudce se zastavoval, že až udeřovalo se skřípěním o prahy poschodí.

Nechtěl se jich ptáti na nic. Ale když je potkal jednou a po druhé, nevydržel toho a prohodil drsně a bázlivě:

„Co, trefili jste domů?“

Pohlédli na něho udiveni — jak bylo by možné, aby netrefili domů?

„Ovšem že, vždyť je to hned s pěšiny na levo, mezi topoly!...“

„Topoly — oho! Už je dávno poručil pán vysekat...“

„Není tam topolů,“ zastenalo mu srdce a mluvil chvatněji...

„... a potom u kapličky hřbitov.“

„Kapličky? Ještě jsem pásal dobytek, když ji rozbourali....“

„... a potom po hrázi u hospody — a už je tu ves...“

„A kterak to? Vždyť už tam není ani hráz ani krčma...“

Neptal se již.

„Topoly, kaplička, hospoda, hráz... nejsou, proč nejsou?...“

„Nejsou... jsou, pamatuje se dobře, vidí je, jako by to bylo nyní. Ne...“

A celý týden, celý dlouhý týden, nemluvil s nimi, neptal se jich a žil jenom rozpomínáním na topoly, hospodu, hráz a kapličku.

Teprve v sobotu po práci přisedl k nim a otázal se:

„Dobře vám tam bylo?“

„O Jezu, jen do svatého Jana budu dělat, a potom ať si třeba morová rána ve'me to městečko Lodž a ty továrny,“ zvolal Josef.

Pan Pliška se usmál s politováním.

„Podruh na vsi jest větší pán ve všední den než tovární člověk v neděli...“

„Žvaníte hlouposti, Adame,“ řekl pan Pliška, ale přes to přinesl kořalku, častoval je a nutil je vypravovati o každé cestě, o každém stromu, o polích, o lesích — o všem... A tak se rozohňoval, tak se zajímal o ten život na vsi, že Adam mu posléze řekl:

„A což pan Pliška nemůže nechat továrnu? Koupíte si pozemek mezi domácími a budete hospodářem, a ne takovýmhle pacholkem u strojů, jako jsme my všichni.“

Pan Pliška se podráždil tak silně tím návrhem, že jim vynadal hloupých chámů a šel spat.

Probudil se v noci, usedl na lůžku a přemýšlel.

„Mám se vrátit, či co? A možná, že tam ještě někdo z našich žije?“ Nespal již té noci pan Pliška a nespal ani nocí následujících... A dny přecházely neúprosnou řadou a neúprosně zapadaly.

... byly jarní dny, rozezpívané, prosluněné, čarovné.

Pan Pliška plakal únavou.

... byly dny deštivé, šedé, smutné a dlouhé jako žal...

Pan Pliška plakal tesknotou.

.... byly dny chladné, unavené a smutné a jako stroje udřené!

Pan Pliška! Ach, pan Pliška se modlil...

... A byly noci jako výkřiky tesknoty.

... A byly večery jako těžké sny umírajících.

... A jitra přicházela tichá, rozslzená a zoufalá, a pan Pliška již neplakal, již se nemodlil, hleděl jen do světa — tam!

Ale pan Pliška nemohl odejíti, bál se továrny...!

Ano, pan Pliška se bál továrny.

Nemohl se k ničemu odhodlati, neodvažoval se a při tom udržovala ho ještě zvláštní bázeň.

„Co bych tam dělal?“ tázal se sebe tisíckráte, a stále častěji viděli ho zahleděného v pole a nebe, ale také stále častěji sedal za nocí před domem a hleděl na továrnu, na temné obrysy zdí, které jako dusící můra připadly na zemi, objaly ji a ssály nemilosrdně; stále častěji cítil v sobě pan Pliška pohyb těch nekonečných síní, ten lomoz strojů, ty víry sil a cítil se stále slabší, stále neschopnější a stále pokornějším zrakem hleděl na železná průčelí . . . zrakem stále pokornějším . . . až jednou v neděli, po celých týdnech těch nevýslovných muk, zahvízdal na psa a šel za město, daleko, daleko do čistých polí . . . tam, kde již nebylo továren, a jenom střechy slaměných domů vykoukávaly z vymetaného obilí, kde stromy neumíraly otráveny odtoky z továren, kde se obilí vlnilo jako voda v sluneční záři, tam, kde lány jako zelený barchán, pokropený žlutými ohnivami, rozlévaly se jako moře, kde něžný, měkký vítr svévolně laškoval a škubal zelené brady skloněných vrb a rozfukoval nevázaně kštici plavého žita — tam, do skutečné vsi . . . Pan Pliška ustoupil, udeřil do něho nemile vítr, vrátil se do nějakého záměstského výčepu, vypil kalíšek vodky, poseděl si a šel zase do polí . . .

Nekřičel již na Havránka, nebránil mu rozdováděti se, necítil již pohrdlivosti k lidem ležícím na mezích a pěšinkách . . . proniklo ho hluboké ticho májového odpoledne.

Usedl nad nějakým příkopem, plným vody, ve které skákaly žáby, plným žlutých květů, plným trav a olšových keřů, plným hmyzu lezoucího po listí a po zemi, a plným zvláštního, divuplného života . . .!

Pan Pliška sňal čepici, bylo mu velice horko.

Skřivánci, jakoby opilí jarem, zpívali nad ním, a tam v žitných pustinách cvrlikaly koroptve, svolávaly se, a voda šuměla tak zvláštně, tak sladce. Slunce žhnulo, až žáby vystrkovaly své kulaté oči z pod vody a kuňkaly dlouho. jednotvárně . . . ospale . . . a se všech stran plynul šumot a praskot; plynula sladká hudba cvrčků, křepelek, plynuly sem teplé, opájející vůně mateřídoušky, vůně rozehřáté země, vůně zlatého slunce . . .

Panu Pliškovi začalo víriti v hlavě.

Ale seděl a hleděl, poslouchal, cítil a přijímal do sebe stále silněji ty výrony toho jara a těch polí.

„Ježíši můj nejsladší!“ zašeptal nevědomky a jal se hledati po kapsách šátek.

„Ježíši můj, Ježíši!“ opakoval a hledal stále šátek, a slzy těžké jako plná zrna celým růžencem mu plynuly po tváři; nevěděl o tom, nevěděl již nic, tesknota, široká jako ta pole, zachvátila mu srdce a škubala jím bolestně, k nevydržení!

„Pane! Pane . . .! Co je vám?“

Otřásl sebou. Josef seděl vedle něho s harmonikou . . .

„A co je tobě, cháme, do toho!“ vykřikl a chtěl se vzchopiti a jíti; ale neměl sil, zůstal tu.

A Josef si od něho trochu odsedl a zahleděv se na oblaka, která jako bílí holubi kroužila po blankytu, šíleně hrál.

A duše pana Plišky již podlehla úplně.

Nadcházel večer, kostelní zvony bily ponešporní hymny, hlas letěl po obilí a travách, že se až stébla chvěla a ptáci umlkali. Země se pokrývala rosou a zastírala se tichem a soumrakem . . . utichávala. Slunce pokládalo se na lesy, obilí se naklánělo jakoby v zamyšlení . . . šum vody ztichl, vítr uvízl v lesích, nadcházel večer . . . !

„Tak mě bolela noha, že jsem vydržet nemohl,“ vysvětloval pan Pliška, když se vraceli domů.

„Půjdu, mám toho už dost, půjdu!“ řekl si rozhodně . . .

Ale ráno, v továrně neodvážil se to již opakovati, cítil dnes jasně, že ho továrna nepustí, že ta železná dobytčata hledí na něho hrozivě, že ty zdi . . .

Ne, nepustí ho . . .

A zatím za nocí, ve snu, byl již tam, u svých, chodil již po chalupách svých bratří, vítá se, raduje se, nachází všecky, a jest mu tak dobře, tak strašně dobře.

Ó, má už dost těch útrap, dost.

„Zítra půjdu, kdyby bylo, nevím co, půjdu,“ řekl.

A přišel posléze ten zítřek, a pan Pliška čekal na večer, neměl odvahy odejíti ve dne.

Nesvěřil se s tím plánem nikomu.

A v noci, když již ve světnicích všichni spali, vstal tiše s lůžka, sbalil si do tlumoku své věci a čekal jenom na úsvit, neboť vlak odjížděl ráno.

Havránek nepokojně očichával tlumok a hleděl mu do očí.

„Do světa půjdeme, ku svým, do světa!“ řekl mu tiše.

Pan Pliška seděl v okně, mezi rozkvetlými fuksiemi, čekal na úsvit a hleděl na továrnu, která jako obrovská černá skvrna ležela v šedé, smutné noci.

Mžil drobný a teplý déšť.

„Zítra již tam budu!“ myslil si pan Pliška, a srdce mu vyskakovalo šílenou radostí.

Stín továren jako by zobrovštěl a jako by pukl, rozléval se široce po celém světě.

Pana Plišku rozbolela silně noha.

Přivřel oči, neboť tovární komíny vynořovaly se ze tmy a byly tak blízko, zrovna nad ním, jako by se nachylovaly . . . jako by ho chtěly uchopiti.

„Zdvihadlo!“

Zachvěl se prudce, ten křik se v něm rozlehl, a jemu se jasně zdálo, že to přichází hlas z továrny.

„Nedám se, ne!“ Vyskočil oknem, hodil si tlumok na záda a dal se cestou.

Ale byl nucen přejíti podél celé továrny.

„Zdvihadlo!“

„Ježíš Maria!“ Přitiskl se k železnému plotu a poděšeně hleděl na černá, strašná okna továrny.

Zdálo se mu, že ta okna bdí, že tam v jejich nitru vidí celý zástup zkroucených, pitvorných strojů, že všecky se stočily a hledí na něho.

Bylo smrtelné ticho, dešť stékal šňůrkami drobných zrnek a šelestil sotva slyšitelně v listí.

Bělalo se již trochu, zřetelně, stále zřetelněji viděl továrny, všude stály, vyrůstaly na všech stranách, plížily se v šeru a zahrazovaly cestu . . . Šedý dešťový prach je ještě zaléval, a tma je zastírala, ale ony rostly v tom ponurém svítání, mohutněly, zdvíhaly krky stále výše . . . stále hrozivěji!

„Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého!“

Pustil se téměř úprkem, přeběhl se zavřenýma očima podle továrny a oddechl si až v polích, u lesa, který mu zastoupil cestu, a proto že se cítil hodně unaven, usedl na jakémsi záhoně a odpočíval.

Byl již kus cesty od svého domu, ale továrnu viděl dobře.

Bylo již stále jasněji.

Vzchopil se, kdesi daleko, na druhém konci města zachvěl se tovární hvízdot.

Pan Pliška vyskočil a vešel rychle do lesa.

Ale hvízdot šel za ním jako psi, a kousal ho zrovna do srdce . . . ó, jeden . . . druhý . . . desátý, co chvíli, co vteřinu, co okamžik volaly pronikavé hlasy továren!

Ohlédl se, v deštivých mlhách již jasně planula elektrická slunce, vykvétala nad městem . . .

„Ježíši nejsladší! Ježíši!“ blábolil zděšen.

Přidal do kroku, chtěl utéci, za všecko na světě chtěl utéci, ale ty hlasy běžely za ním, hučely v lese, prodíraly se houštinou stromů, mlhami, dálkou a nalézaly ho, bily mu do duše, pronikaly ji bolestí, strachem, divokým skučením odboje a zoufalství.

Náhle i mohutný hlas jeho továrny roztrhl bolestným zvukem vzduch, ach, tak znal ten hlas, tak ho znal!

Zastavil se, přestal oddechovati, přestal uvědomovati si a pamatovati . . . a továrna ho volala mohutným hlasem hněvu:

„Vrať se! Vrať! Vrať!“

— — — — — — — — — — — — — —

Za půl hodiny stál zase na své zdviži.

„Zdviž, bělírna!“

„Zdviž, sušárna!“

„Zdviž, přípravna!“

Hučely rozkazy v té studni, a pan Pliška, tichý, tišší než obyčejně a pokornější, jezdil jako obyčejně, stejně, klidně, automaticky.

Někdy jen, když přemýšlel o těch dnech odboje, plakal, ale plakal tiše, bál se, aby stroje neslyšely toho nářku.

———

Jos. Vejvara:

Soudní spisy o pozůstalosti Emanuela Bozděcha.

(Dokončení.)

Další opatření kurátorovo.

Kurátor žádal dne 4. května 1892 soud za povolení 4nedělní lhůty k předložení účtu o správě jmění za rok 1891 a píše: „Doposud nebylo mně možno účet ten sestavit, poněvadž Eduard Valečka splatné honoráře za vydání divadelních her Em. Bozděcha *u mne nesložil.*“

Lhůta povolena soudem do 5. června 1892.

Dne 6. července 1892 žádal kurátor o další 4nedělní lhůtu, „poněvadž k přesnému sestavení účtu jest mi třeba inventáře, sepsaného o pozůstalosti po sl. Magdaleně Bozděchové, dne 25. října 1890 zemřelé, po níž můj kurand dědil a dědictví mu 31. března 1891 odevzdáno bylo. V inventář nemohu nahlédnouti, poněvadž se nalézá u poplatkového úřadu.“

Lhůta povolena do 5. srpna 1892.

Dne 11. října 1892 složil kurátor účet za rok 1891, vykazující čisté jmění 3789 zl. 67 kr. a cenné papíry a skvosty za 124 zl. 77 kr. Z vysvětlivek zřejmo, že Kühnl v době od 1. února do 30. června 1891 žádných tantiem nepřijal a že kurator za obložení hrobu a přenesení kříže na hrob M. Bozděchové 5 zl. vynaložil jakožto akt nejnutnější piety. Dále sděleno, že smlouva s Al. Tellerem žádného užitku nepřinesla, neboť se mu nepodařilo, aby některá z divadelních her ku provozování na německých jevištích přijata byla.

„Edvard Valečka dle smlouvy z 11. července 1889 vydal sice v roce 1891 hru „Baron Goertz“, smluvený honorář 100 zl. však, jakkoliv o to opětovně a opětovně upomenut byl, *nezaplatil.* Teprve dne 28. června 1892 obnos ten složil. Týž měl dle smlouvy vydati dále dvě divadelní hry „Dobrodruzi“ a „Zkouška státníkova“ a honorář 200 zl. zaplatit. *Tomu nevyhověl*, vymlouvaje se, že jest na skladě dosud nerozebraný náklad hry „Zkouška státníkova“ a že provozování hry „Dobrodruzi“ dosud censurou jest zakázáno, takže prodej hry, která byla v roce 1880 ve „Květech“ uveřejněna, velmi nepatrný by byl.“

Soud předložený účet schválil a spolu kurátoru uložil, aby dbal toho, by honorář a užitky ze smlouvy uzavřené pro nezvěstného Em. Bozděcha vyplývající řádně se odváděly. Za tou příčinou do 3 měsíců nechť o tom zprávu podá.

Z pozůstalosti sl. Majdaleny Bozděchové byly dne 5. prosince 1892 depositnímu úřadu pro massu zmizelého Em. Bozděcha odevzdány: stříbrné cylindrovky v ceně 17 zl. 50 kr., dva manšetové knoflíky v pouzdře za 3 zl., dva knoflíčky do náprsenky s perlou za 80 kr., stříbrná pamětní mince za 4 zl., 6 kávových lžic stříbrných za 6 zl. 72 kr., pár náušnic s tyrkysy za 3 zl. 20 kr., bronzový řetízek za 20 kr., zlatý křížek s perlou za 5 zl., prsten z nového zlata za 20 kr. a stříbrný náprstek za 15 kr., vše v ceně 24 zl. 77 kr., dále na hotovosti 11 zl. 5 kr.

Kurátor zaslal 17. prosince 1892 do depositního úřadu 4% vkladní knížku České spořitelny na jméno Emanuel Bozděch a vklad 216 zl. 64 kr.

Následuje výkaz o tantiemách z divadelních her Em. Bozděcha, zadaných ku provozování Družstvu Národního divadla v Praze. Od 7. října 1889 do 15. 1893 byly hrány kusy: „Generál bez vojska" šestkrát a vynesl na tantiemách 148 zl. 10 kr., „Náramek" sedmkrát = 61 zl. 14 kr., „Spoutaní" dvakrát = 24 zl. 78 kr., dále „Baron Goertz" dvakrát, „Z doby kotillonů" dvakrát, „Zkouška státníkova" čtyřikrát a tantiemy obnášely 198 zl. 99 kr.

Dne 7. března 1893 podal kurátor zprávu o užitcích, vyplynuvších ze smluv s Družstvem Národního divadla, nakladatelem Edv. Valečkou, J. Kühnlem a Al. Tellerem. Od Kühnla obdržel 89 zl. 19 kr., od Národního divadla složenou zálohu na tantiemy 1300 zl. Ed. Valečka byl povinen vydati 7 děl po 100 zl. a to do 11. července 1891, vydal však dosud jen čtyři díla a zaplatil 400 zl.; ostatních děl nevydal. Smlouva s Al. Tellerem nevynesla nic.

Zprávu přijal soud na vědomí.

Kurátor dr. K. Adámek předložil dne 8. dubna 1893 účet za rok 1892, vykazující čisté jmění 3891 zl. 88 kr., dále cenné papíry a skvosty v ceně 124 zl. 77 kr.

Pražská obec — z polovice dědičkou.

Následujícím spisem ve fasciklu jest podání rady král. hlav. města Prahy ze dne 15. července 1893, zastoupené starostou drem. J. Šolcem, právně zastoupené drem. Alfredem Hrdličkou, jímž se přihlašuje bezvýminečně k pozůstalosti p. Eman. Bozděcha, dramat. spisovatele v Praze, nálezem zemského soudu ze dne 13. června 1893 č. 25.856 za mrtva prohlášeného, a to jako dědička jeho matky pí. Magdaleny Bozděchové. Ve spise uvedeno, že nálezem zem. soudu byl Em. Bozděch za mrtvého prohlášen a jako praesumptivní den úmrtní ustanoven den 10. února 1889. Král. hlav. město Praha bylo pak testamentem pí. M. Bozděchové, matky Em. Bozděcha, ze dne 27. října 1890 ustanoveno z polovice za *její dědičku.* Poněvadž pí. Majdalena Bozděchová *zemřela* dne 2. prosince 1891, *tedy syna svého přežila,* stala se táž v nedostatku jiných zákonných dědiců dědičkou svého syna Eman. Bozděcha. Z té příčiny přihlašuje se rada král. hlav. města Prahy, jako dědička Majd. Bozděchové, prokázavši v tomto směru svoji legitimaci již při projednání pozůstalosti M. Bozděchové, bezvýminečně k pozůstalosti Emanuela Bozděcha a žádá, aby přihláška byla vzata na vědomí a jí jako základ projednávání pozůstalosti byla položena.

Okresní soud dotázal se dne 25. června 1893 zemského soudu v Praze, zda řízení za účelem prohlášení Em. Bozděcha za mrtvého nabylo již právní moci a který den jako úmrtní den byl ustanoven.

Zemský soud odpověděl 19. srpna 1893, že prohlášení úmrtí Eman. Bozděcha stalo se dne 13. června 1893 č. 25.856 a bylo po-

tvrzeno 8. srpna 1893 č. 37.620 druhou instancí. Jakmile nabude právní moci, bude to okresnímu soudu sděleno.

Dne 26. září 1893 toto sdělení od zemského soudu došlo.

Závěť Emanuela Bozděcha.

Pro soudní spisy opatřen také opis poslední vůle Eman. Bozděcha. Zní takto:

Moje závět.

Odkazuji veškerý svůj majetek své milované sestře Magdaleně Bozděchové co skrovné uznání její obětavé lásky a péče, kterou matce naší a mně po dlouhá léta prokazovala. Odkazuji jí též právo provozovací veškerých her svých.

V Praze, dne 31. prosince 1888.

Vlastnoručně: Emanuel Bozděch.

(Následující řádky jsou přeškrtnuty):

„Přeji si, aby mrtvola moje byla spálena, pak-li to nemožno, aby žíly tepny přeřezány byly.

Následují dovětky:

Codicil 1. Odkazuji zlaté hodinky (remontoir) panu Med. dru Prokešovi co skrovný důkaz vděčnosti za vzornou péči, kterou věnoval mé matce a mně.

Codicil 2. Odkazuji zlatý prsten pečetní panu Ludvíku Bambergrovi co památku a důkaz vděčnosti za jeho dlouholeté upřímné přátelství. (Bydlí na Vinohradech nedaleko nové školy v ulici Sladkovského č. 10. v 2. patře.)

Codicil 3. Odkazuji knoflíčky (původně napsáno jehlici, což přeškrtnuto) náprsní panu Josefu Rzivnatzovi, akademickému malíři krajin, co památku a důkaz přátelství. Atelier jeho nalézá se v Mariánské ulici č. 5., vedle „Národních Listů", v 2. patře.

Bude-li mrtvola moje nalezena, ať se pytvá anebo ať se aspoň tepny přeřezají. Pohřeb ať jest co nejprostší.

Vlastnoručně: Emanuel Bozděch.

V Praze, dne 10 února 1889.

Správnost opisu listiny ověřena jest výpravnou okresního soudu pro Nové Město a Vyšehrad dne 17. října 1893.

Následuje ve spisech *zápis úmrtní,* sepsaný u měst. deleg. okresního soudu pro Nové Město a Vyšehrad v Praze dne 11. října 1893, jímž se prohlašuje, že Emanuel Bozděch, spisovatel, narozen 21. července 1841, katolík, svobodný, bytem v Praze, Štěpánská ulice č. 31 n., byl prohlášen právoplatným nálezem c. k. zemského soudu v Praze ze dne 13. června 1893 za mrtva **a jako den úmrtí ustanoven 10. únor 1889.** *Příbuzní:* Magdalena Bozděchová, matka, zemřela 2. prosince 1891, Magdalena Bozděchová, sestra, zemřela 25. října 1890. Zanechal *testament* ze dne 31. prosince 1888. Jmění obnáší dne 8. dubna 1893 3891 zl. 88 kr. a 124 zl. 77 kr. Podepsal c. k. adjunkt Žížek.

Výměrem ze dne 11. října 1893 oznámil okresní soud radě král. hlav. města Prahy, že Em. Bozděch byl prohlášen za mrtvého a že dle jeho poslední vůle připadl veškerý jeho majetek *sestře* a nikoli *matce*. Přihlášení rady král. hlav. města Prahy k pozůstalosti této přijímá se k soudu. K projednání této pozůstalosti ustanovuje se stání na 14. listopadu 1893 u soudu v Jungmanově ulici č. 14 n. Poněvadž zůstavitel odkazy učinil a to: dru Prokešovi, L. Bambergrovi a J. Rzivnatzovi, poukazuje se dědička, by se při projednání pozůstalosti vykázala, že legatáři tito vyrozuměni jsou.

Dále upozorněn úřad k vyměřování poplatků, že po Em. Bozděchovi zůstalo jmění, poplatku podléhající.

Výměrem ze dne 17. října 1893 byl Dr. Karel Adámek, advokát v Praze sproštěn úřadu opatrovnického nad Eman. Bozděchem, poněvadž týž byl za mrtvého prohlášen a kurátor poukázán, aby složil účet opatrovnický za rok 1893.

K projednání pozůstalosti po Eman. Bozděchovi konalo se u okres. soudu pro Nové město a Vyšehrad stání dne 14. listopadu 1893, jehož se zúčastnili dr. Bayer za Terezii Charvátovou, dr. Šulc v zastoupení dra Hrdličky nom. chudobince u sv. Bartoloměje, od soudu adjunkt Žížek a zapisovatel Maleschitzky. K žádosti zástupců stran stání odročeno na den 21. prosince 1893, na kterýž den jest ustanoveno projednání pozůstalosti po Magdaleně Bozděchové, ale i toto stání odročeno.

Dne 12. října 1893 sepsán u téhož soudu protokol *o prohlášení poslední vůle* Emanuele Bozděcha. Poslední vůli, napsanou na půl archu papíru na jedné straně, prohlásil c. k. adjunkt Žížek v přítomnosti Ant. Kargera a Frant. Holuba.

Originál poslední vůle uložen ve sbírce listin P. Z. 3551.

Ku pozůstalosti Eman. Bozděcha ze zákona bezvýminečně s výhradou inventáře přihlásila se dne 4. listopadu 1893 Terezie *Charvátová* a sice z té příčiny, že ji Magdalena Bozděchová, dne 2. prosince 1891 v chudobinci u sv. Bartoloměje zemřelá, poslední vůlí, dne 27. října 1890 sepsanou, za *spoludědičku* svého jmění ustanovila.

Přihláška byla k soudu přijata.

Z podání kurátora dra K. Adámka ze dne 3. listopadu 1893 vysvítá, že kurátor podal stížnost proti nálezu zemského soudu, jímž byl den 10. února 1889 ustanoven za úmrtní den Em. Bozděcha. Vrchní zemský soud stížnost tu zamítl a nález vešel v moc práva. — Kurátor skládá účty svého úřadu a odevzdává soudu originály veškerých smluv. Žádá za schválení účtů a aby byl sproštěn úřadu kurátora.

Dle účtu toho obnášelo čisté jmění 4.025 zl. 78 kr. Účet schválen a dr. K. Adámek výměrem ze dne 16. listopadu 1893 *sproštěn úřadu kurátora,* což v rejstříku poznamenáno.

Příbuzní nedostali pozůstalost.

Z kurátorova účtu výloh a odměn, předloženého dne 3. listopadu 1893, vysvítá, že po úmrtí sl. Magdaleny Bozděchové její spořitelní knížky a cenné papíry ponechala si Terezie Charvátová. Ku-

rátor zakročil a po výslechu Kovandové a Skroupové jednal dne 5. listopadu 1890 se správcem chudobince u sv. Bartoloměje a kanovníkem drem Karlachem. Zjistiv nesprávnost udanlivého daru i z výslechu Magdaleny Bozděchové (matky), dal kurátor zástupci Terezie Charvátové dru Urbanovi lhůtu 24 hodin k navrácení hotovosti a cenných papírů, které si Charvátová přivlastnila. Skutečně také do 24 hodin bylo vráceno 2.540 zl.

Magdalena Bozděchová (matka Eman. Bozděcha) byla pátým dítětem manželů Antonína a Anny *Hostounských*. Její sourozenci byli: Antonín, Anna (zemřeli za svobodna), Karolina, provdaná Pechová v Sedlčanech, a Josefa, provdaná Jiráčková (měla dvě děti, Františka a Josefa, tento byl otcem 5 dítek).

Příbuzní se strany matčiny ucházeli se o pozůstalé dědictví, tak zejména Kristina Matiásková, manželka zřízence Národního divadla, a Amalie Reifová, vdova po obuvníku. Nároky jejich byly však odmítnuty, ježto Magdalena Bozděchová (matka) poslední svojí vůlí odkázala své jmění z polovice „dobré své přítelkyni Terezii Charvátové“ a z polovice chudobinci u sv. Bartoloměje.

Ubohých dvou žen, které z poměrně značného jmění nic nedostaly, ujal se kurátor dr. Adámek. Prohlásil sice původně, že kurátorství bezplatně opatří, ale poněvadž vlastně pracoval pro zvýšení dědictví pro jiné, než pro svého přítele Emanuele Bozděcha, předložil soudu účet odměn a výloh v celkovém obnosu 485 zl. Dědicové testamentární účet uznali, a obnos byl dru Adámkovi vyplacen. A tu šlechetný muž, hotově mu vyplacený obnos rozdělil na dva stejné díly po 238 zl. $99^1/_2$ kr. a odevzdal je Kristině Matiáskové a Amalii Reifové, sám pro sebe z toho ničeho nepouživ.

Z dalších fasciklů pozůstalostních spisů Majdaleny Bozděchové dcery a Majdaleny Bozděchové matky vysvítá, že se k pozůstalosti po nich přihlásili také Václav Bozděch, pekařský pomocník a preclíkář z Nuslí, a Antonín Jiráček, zřízenec belgické plynárny v Libni, ale bezvýsledně, neboť příbuzných svých Majdaleny Bozděchové úplně zapomenuly.

Po Majd. Bozděchové matce zůstalo celkem 4095 zl. 1 kr., (vlastní to pozůstalost Emanuela Bozděcha,) z níž poplatkový úřad vyměřil poplatky v obnosu 51 zl. 25 kr. a 419 zl., dále poplatků školních 10 zl. a 15 zl. 61 kr.

Dne 30. listopadu 1894 byla celá pozůstalost na hotovosti, v cenných papírech a spořitelních knížkách z depositního úřadu odevzdána z polovice dru Alfredu Hrdličkovi pro radu král. hlav. města Prahy a z polovice dru J. Bayerovi pro Terezii Charvátovou.

Po smrti Majdaleny Bozděchové (dcery), která zemřela dne 25. října 1890 ve stáří 51 let, byla z opuštěného bytu stařičká matka k zakročení dra Adámka převezena do chudobince u sv. Bartoloměje, kam přeneseny i svrchky, doma nalezené, které za 87 zl. 64 kr. ve dražbě byly prodány. Ferdinandu Bozděchovi v Unhošti reservován z pozůstalosti psací stůl.

Kdy se matka Majdalena Bozděchová dověděla o smrti svého syna Emanuela, není ve spisech soudních zaznamenáno . . .

Tereza Turnerová:

Šedé pláně.

A to, co nejvíce milujeme, zničí nás nadobro.
A. Sova.

I.

Řada třípatrových domů hledí s tupou střízlivostí do řídkých skupin stromů, do bělavé spleti cestiček mladého parku, do fialových záhonů a miniaturních háječků fuksiových.

Domy jsou vystavěny jako primitivní dětské hračky, dům jako dům, vchod jako vchod, stejná schodiště, stejný počet oken a jen výzdoba oken je různá, počtem květin a jejich barvami.

Kdyby nebylo květin a ruchu na ulici, podobala se zmíněná řada domů řadě vojáků, v přímé frontě náhle začarovaných.

Ostatně ani ruch v ulici není značný. Jen v určitých hodinách; jinak je ticho, neživo, mrtvo.

Samy štíty domů povídají, že lidé v těchto pravidelně čtvercových, skorem na stejnou šablonu vymalovaných pokojích se řemeslně rodí, žení, vdávají a umírají, že vše, co jim život dává a bere, přijímají jako samozřejmé, nezměnitelné, a nikdy ničemu se nestaví na odpor.

Výjimek je tak málo, že nelze jich jen tak postřehnouti.

Je ráno, poledne, večer, noc. Dětství, mládí, stáří, konec. Mezi ránem a nocí je doba různě vyplněná, mezi dětstvím a koncem ještě různěji.

Hned z rána kteréhosi šerého dne seskupilo se před jedním z tupých domů několik žen, pohlížejících s tichým pokyvováním hlavy na černý uzavřený vůz, v němž se odvážejí mrtvá těla a jenž se zastavil právě před vchodem, dokořán otevřeným.

„Taková byla milá vždycky, a hezká byla,“ řekla kterási z žen, jejíž bezkrevné rty smutně se pousmívaly.

„A mladá ještě.“

„Takoví lidé mívají někdy nevyzpytatelné příčiny —.“

Tak soudily všechny, naprosto nechápajíce násilný skon slečny z třetího patra. Nevěděly nic o životě neuspokojeném, o marné snaze, marných snech a marných cílech.

Ony měly vše, čeho jim k životu bylo třeba. Měly od mužů své peníze, měly dosti volného času na své povídání, vařily oběd zároveň s večeří, látaly prádlo, připlétaly punčochy a rodily s přesnou pravidelností svoje děti, odkájely s tupou spokojeností jedno po druhém, časem i dvě najednou, a obstarávaly zašívání a povolování svých šatů téměř saisonně, asi tak, jako kladly na zimu vatové ucpávky do oken a na jaře je odstraňovaly.

„Bledá byla slečinka v posledním čase," řekla zase jedna, která se snažila v životě kolem sebe trochu pozorovat, vidět.

„Vždyť tolik na ní spočívalo," zvolala jiná; „to byla starost na její mladý věk! Otce musila všude vodit, bez ní ani práh pokoje nepřekročil. A ta sestra než umřela! Ta stará paní skorem vůbec nemluví. A ona tak sedávala u okna, samojediná . . ."

„Snad se v ní vzbudilo také právo na život, touha po něm," usoudila předešlá žena, na niž ostatní hleděly v zřejmém nepochopení, utírajíce si suchou dlaní suchá ústa. Život! Byl jim příliš širokým pojmem a nezměnitelným, přijatelným jako věc vždy podle míry každému ušitá.

Rakev, kterou odváželi sluhové kamsi do ústavu, byla černá a ničím neozdobena.

V okně třetího patra objevila se bledá hlava starcova a jeho vrásčitá ruka zamávala směrem za rakví.

II.

Otec Alenin býval zeměpanským úředníkem a byl pro ochablost tělesnou i duševní, nastalou mrtvicí, dán předčasně na odpočinek.

Jeho stav nedával naděje na utěšenou změnu, a když paní Bartáková uvažovala o budoucnosti své rodiny, shledala, že bude všem ku prospěchu, když z tichého, volného, ale také ničeho neposkytujícího kraje se odstěhují do Prahy.

Bude snadněji otce léčiti tam, kde lékařská věda v naší zemi má svůj pramen, a bude i obě dcery snadněji zaopatřiti, kdežto na venkově byla mimo obecnou školu pouze měšťanka.

Alena byla dorůstajícím děckem i spřátelila se brzy s otcovou chorobou. Už jako dítě vytkla si zřetelně plány altruistky. Ujišťovala, jak se všecka vždy věnuje otci, jak s ním bude chodit na procházky, doma mu vyprávět a hrát a zpívat, aby rozveselila jeho zakalenou mysl.

Jako dospívající dívka říkávala matce nadšeně, jak je asi krásné vědomí, že jsme někomu plně prospěli, po případě cele se mu věnovali, bez výhrady a s úsměvem ve tváři!

Jak je asi krásné, můžeme-li říci: Jsem prost sebe, zbavil jsem se sebe ve prospěch druhého!

Studovala na střední škole, stále počítajíc, kdy bude hotova, aby ani jedinou hodinu dne nemusila obětovat něčemu jinému, než co náleželo otci.

Studium ji těšilo, byla by za jiných okolností ráda pokračovala, ale zamýšlená péče o otce zářila jí nade vším jako jasná bílá hvězda

největšího rozměru mezi ostatními pozlátkově se lesknoucími drobnými hvězdičkami.

Vychovávala v sobě touhu po něčem velikém, milovala vše v největším rozpětí, nenavykla si uspokojovati se něčím polovičatým, nesměle sraženým, podrobovala se tak krásnému, velikému, ale zároveň osudnému heslu: ‚tout ou rien', a procházela pod jeho smělými oblouky jako pod vítěznou branou.

Věřila a milovala a doufala. Věřila ve svou nehynoucí lásku a schopnost obětování se, milovala tuto svoji velikou, svatou víru, a doufala v tiché, krásné, sladké uspokojení její.

Sestra její, těkavá Anuša, uvítala její rozhodnutí s velikou radostí, s nadšením i obdivem, neboť se chystala právě opustiti domov a jíti s mužem, v němž spatřovala splnění svého vytouženého štěstí.

Anuše měla potřebu přijmouti své štěstí z ruky cizí, neuměla sama si je poskytnouti rukou vlastní. Pojem štěstí ležel mimo ni, mimo vlastní nitro, vlastní srdce. Věřila, že štěstí musí přijíti z venku, jako dar viditelný, jako dar růží, vůbec dar, jejž rukama přijímáme.

Alenu milovala i obdivovala pro její šlechetné rozhodnutí, ale při tom jí říkala v návalu horoucnosti, že jde za chimérou, že žije ve snu, že sleduje neskutečné, neživé představy, které ji zavedou, jako bludičky do močálů ji zavedou — : „Štěstí je nutno vidět, cítit, opravdu cítit, mám potřebu jeho skutečné existence, jíž je možno viditelně doložit . . . ty miluješ abstraktně, nadpomyslně, já musím jíti cestou positivní.

Mám za to, že, budu-li šťastna sama, budu i schopna oblažiti jiné, a kdybych se snažila oblažiti někoho z neuspokojeného, smutného srdce, setkala bych se zcela jistě s neúspěchem. Ty ovšem nosíš domnělé štěstí své v sobě, já snažím se teprve je přijmout, ale ty se zmýlíš, Aleno, možná, že i já se zmýlím, avšak musím jíti za svou touhou.

Moje touha je něco nepřekonatelného, a nemám naprosto schopnosti, někomu ji obětovat.

Snad tebe oblaží úplně vědomí, žes pečovala o otce, i on bude blažen tvojí blízkostí, tvým vřelým, oddaným pohledem, milým, teplým dotekem tvé ruky a tvým zpěvným hlasem.

Tvé cíle jsou vyšší než moje, světější — moje snad páchnou sobectvím . . . Naše cesty rozhodně se různí, a snad nikdy se nesejdou . . ."

Matka, rozumná, tichá paní, jako osudem zakřiknutá v nejkrásnějším věku, v plné síle života, často napomínala Anuši, aby příliš na splnění svých tužeb nespoléhala, aby vždy raději méně očekávala, ale Anušin temperament a celá kypící její bytost nepřipouštěly reservy.

„Čím větší budou moje požadavky, tím více musí mi býti dáno," říkala si důvěřivě a každým dnem vyrůstalo v její mysli nové přání a každý den zakynul jí novým slibem.

Její ženich byl důstojníkem s vlastním značným jměním, jež jim zaručovalo bezstarostný život. Byl to muž krásný a vzdělaný,

nepostrádající ani uměleckého smyslu, hrdá, neplazivá povaha, strhující svým vítězným způsobem.

Anuše navrhla si hravě svůj plán a tak hravě si jej dopodrobna i vypracovala a provedla.

Když někdy Alena naivně se jí tázala, co by učinila, kdyby ji Otakar náhle opustil, všecka užasla.

„Jsem jeho královnou," opakovala si někdy po něm ve sladkém zasnění, „jaká to jsou drahá, krásná slova, na něž můj sluch uvykl tak, jako mé oči na světlo, a bez nichž nemohla bych žíti . . .

Jsem královnou jeho, jsem královnou i svého života, vládnu, ovládám každý den, každou hodinu svého žití, a nikdy nedala bych se větrem unášeti libovolným směrem. Neztratím nikdy vládu vlastní ruky . . ."

Sňatek její záhy se uskutečnil.

Zatím, co vykonávala Alena úkol ošetřovatelky u chorobného otce, co tlumila a umlčovala svoje mládí, prožívala Anuše nejšťastnější doby života, tonula v naplnění svých snů jako v opojné vůni zahrad.

Vždy, když obě sestry se setkaly, kladla Anuše své skromnější sestře horoucně na srdce: „Uč se od života chtít, Aleno, člověk musí se naučit chtít, musí se naučit žádat."

„Jdeš rozhodně jinou cestou za svým spasením," odpovídala jí Alena; „teprve budoucnost nám ukáže, která jsme volila správně. Snad každá z nás dojde svojí cestou . . ."

III.

Do Anušina jasného štěstí padl stín. Padl kteréhosi krásného, slunného jitra, neočekávaně, studeně a nelítostně jako prudká hromová rána.

Anušin muž, Otakar, jenž nepřestal ji zváti svou královnou, nepřestal ji ani horoucně líbat, padl pod smrtící kulkou pro jinou ženu.

Odešel večer do svého kamarádského kroužku beze slova o svém ustanovení s ředitelem X. První ranní poštou dostala Anuše po noci nepokojně probdělé jeho stručný dopis:

Kdybych se, drahá Anuško, nevrátil, zachovej mně vlídnou vzpomínku! Šel jsem za svojí touhou, jíž nebylo lze překonati. Snad naučil jsem se od tebe takové veliké touze . . .

Budu umírat se slovy, žes moje královna, na rtech . . .

I ona mne milovala nepřekonatelně a po mně toužila. Neklň jí, bude s tebou stejně želeti toho, kdo ji zahubil.

Tvůj Otakar.

Otakar vskutku padl a Anuše spatřila už jenom jeho mrtvou, zkrvácenou hlavu.

Pak i ‚ona' přišla k jeho rakvi, smutečně oděna, bledá, bázlivá, nejistá, že snad někdo ji udeří v tvář. V jejích temných očích, připomínajících oči Stuckových žen, byla zřejma zoufalá bolest, zlomená touha, smrtelná úzkost a bázeň a zároveň šílená, neústupná odvaha. Nakladla do jeho rakve náruč malmaisonek, skláněla se

nad jeho mrtvou hlavou, mluvila k němu měkce, nesrozumitelně, ale něžně, důvěrně, jako by chtěla s ním jíti do velikého neznáma . . . Každá slabika jejích slov byla bolest, slza, tlumený smrtelný výkřik . . .

Anuše přihlížela z vedlejšího pokoje, sedíc nehybně v křesle, jejímu počínání. Přihlížela, ale nechápala.

Konečně šla a pohladila laskavě oběma rukama cizí ženu . . . .

IV.

Míjely týdny a měsíce, a Anuše se ze svých mátoh nevystonávala. Matka a Alena spojily obě domácnosti, aby Anuše nebyla sama.

Anuše vláčela jako stín své krásné, náhle jako podťaté tělo, zahalené v dlouhý, měkký, řasnatý šat šedé barvy a choulila se do sebe s hlavou v dlaně opřenou, na nikoho nehledíc, s nikým nemluvíc, a jen jako jedině utkvělá v paměti zlá příhoda ji přiměla k řeči. Tupě, těžce, jako ochrnutým jazykem říkala si sama pro sebe: „Otakar — v neděli — ráno —“

Jinak nepromluvila jediného slova. Alena postavila jí k jejímu stolku Otakarův olejový portrait, umístěný na štafli, k němuž Anuše chvílemi se obracela s rozevřenou náručí, tak jako by se on sám odněkud vracel a ona ho vítala. Někdy položila žloutnoucí hubenou ruku na jeho krásně ohnuté, vysoké, žádným stínem nezkalené čelo, kde spatřila po jeho skonu střelnou ránu a jeho krev, prolitou pro jinou ženu . . .

Zcela dle jeho přání nepřešlo přes její rty jediné slovo hněvu; po první zoufalé chvíli nastalo zhoubné ticho, uhasla všecka její horoucí touha, její sebevědomí, všechna víra ve slunné, krásné štěstí a nádheru života.

Alena těžce nesla neštěstí sestřino. Nejvíce litovala, že její veliká láska došla tak malé odplaty; představovala si vždy, že veliká láska musí býti stejně odměněna, že musí nastati vzájemné se prolnutí, a že o lásku nikdy nelze se děliti, jako se dovedeme dělit o hmotný majetek, o peníze, o zlato, o krásné předměty a snad i o slávu.

Věřila naivně a absolutně, naprosto bezpodmínečně, a nechápala proto osudné rány sestřiny.

Někdy si namlouvala, že láska je pouhá domněnka lidí, sebeklam, jemuž je možno uhnouti se z cesty jako zlu, jež má čarovnou sílu.

Pak zase si říkala, že láska je božství, tvořící, obrozující a smrtící síla, ovládající naše myšlenky, schopnosti, možnosti, činy, všecko naše žití . . .

V takových chvílích věřila, že srdce láskou prolnuté dovede dáti krásu a teplo, a srdce láskou ošizené nebo opomenuté je šeré a nedovede podati teplé ruky.

V.

Od své maturity chodila Alena s otcem denně na procházku, vodila jej probouzejícím se parkem, rušnými ulicemi, něžně k němu

se naklánějíc, ona štíhlá, vysoká, ohebná jako vrbový proutek, k stařečkovi malému, jenž těžce, jako bez vlády šlapal, jako by se vodou brouzdal. Musila jej střežiti jako malé děcko, neboť by byl sedal do písku a někdy i okusoval vše, co mu do rukou se dostalo.

Jednoho rána přisedl k nim na lavičku pán, jehož potkávali na svých pravidelných procházkách skoro denně. Bylo to pod akátem, před velikými vanilkovými záhony. Celý jeden oddíl parku byl odstíněn krásnou modrou barvou: jemná, říďounká modř levandule, pomněnky, vanilka, zvonce, macešky, fialy, nade vším temné modro vysoko vypiaté oblohy. Byla to krásná symfonie modři, snivé, mírně teplé, přilnavé barvy.

Vzduch tichounce se vlnil, roznášel vůni květů, jejich dech a touhu po pokračování jejich křehkého bytí . . . Drobné šedé mušky s lesknoucími se hlavičkami a křídly, tančily veselý rej mezi krásnými, pestrými motýli, usedajícími lačně na nejsladších kalíšcích květů.

Alena nemilovala společnosti na svých procházkách, věděla, že otec záhy vždy se rozhovoří, nečekaje ani na oslovení, a že takový jeho hovor s někým cizím je vždy pak novým jitřením její bolesti. Tušila v tom vždycky chtivost sensace, a každý, kdo s otcem jejím mluvil, připadal jí jako lačen sensace, lačen cizí bolesti a cizího smutku.

Pán, jenž přisedl k nim, zdvořile pozdravil, i nebylo možno, po jeho příchodu bezprostředně odejíti.

Alena si povšimla, jakým zvláštním na ní utkvěl pohledem. Cítila jeho pohled v tváři, v očích, na rtech, v týle, na svém poprsí i na rukách a postřehla, jak jako s houževnatou důsledností se svezl až na její jemné, úzké polobotky.

Hlas pánův byl příjemný, a jeho zevnějšek znala Alena už z předcházejících setkání; jen nikdy nemluvili spolu, neznali se prostě. Byli si cizí, a přece pokaždé se na sebe podívali.

S otcem Aleniným rozhovořil se vesele a bystře. Jeho choroby ani slovem se nedotkl i mluvil, jako by ho od let znal. Na rozchodu představil se stručně ‚doktor Šach‘.

Aleně rozsvítily se oči, znala jeho jméno i jeho značku z literárně-divadelního světa, znala jeho neohrožené, k nikomu s kadidlem se neobracející posudky literární a divadelní a mimovolně, jata radostí, stiskla mu jemně ruku.

Starý pán prosil Alenu, aby si jméno poznamenala v zápisníku. Oběma mladým lidem zkřivil bolestný úsměv rty, avšak Alena vyhověla ochotně chorobné prosbě otcově.

Po druhé přinesl Šach starému pánovi do parku album světových měst, jejich největších tříd, světových přístavů, lázní a milých lesních zátiší domácích a cizích.

Věděl vždy, čím starého pána rozveselit, a nejednou jej i drobnou nějakou episodkou rozesmál.

Několikrát musil mu vyprávět o svém rodišti, o rodném mlýně, jenž měl daleko v okolí pověst mlýna zpěvného, jehož písně nesly se daleko širou krajinou.

Jako pohádky o Krakonoši malým dětem, povídal mu o zamlklých Krkonoších, o chudých tkalcích, a starý pán nemohl se nasytiti jeho společnosti.

I poprosil ho k sobě, když nastal podzim a nebylo možno sedat venku. Šach přijal také pozvání Alenino radostně, skorem tak, jako by je očekával. Přišel. Přinesl Aleně růže a otci obrázky.

Aleně nabídl divadelní lístky. Na sobotu. Dnes je středa. Na premiéru nového autora. Veřejnost je dychtiva, autor byl v listech předem označen jako veliký talent . . .

Rozpačitě Alena naslouchala jeho slovům. Nebyla zvyklá přijímati dárků a vzdalovati se z domova . . .

Ovšem Šach nabízel jí lístky nejdelikátnějším způsobem, nemohla by ho zranit.

A otec i sestra spí večer zcela klidně; ostatně otce ještě před odchodem uloží na lože. Ani otec nepůsobil jí tolik starostí, byl jako malé, ale nezhýčkané dítě, — jen sestřiny vybledlé, mrtvé oči viděla všude, i ve tmě i v zářivém, intensivním světle divadelním a někdy v naprostém tichu, mezi hrou, zdálo se jí, že slyší, jak suché ruce Anušiny šelestivě o sebe se trou . . .

Ale milovala ony večery divadelní, ono světlo, ono setmění, napětí, milovala mírnou, tichou eleganci parteru, slabý šum loží a směs nejjemnějších parfumů, rozplývající se v neviditelných proudech silně proteplenym vzduchem.

A Šach sedával vedle ní . . . Představoval jí své přátele, kamarády, seznámil ji s předními členy umělecké společnosti.

Bylo jí milo a sladko v takových chvílích, někdy zcela nepokrytě přiznávala svou radost Šachovi, nazývajíc své vycházky s ním do divadla svými světlými večery . . .

S návratem domů však doléhalo na ni bolestné vědomí vlastního života, jeho určení, jako pod tíhou olova klesala někdy její energie.

Byl to skličující, podlamující pocit, vzniknuvší jako současně s jejím zájmem pro něco, co leží mimo mrtvinu jejího domova . . .

Šach stal se jí nepostradatelným druhem, jedinou vzpruhou, jediným utěšujícím obsahem jejího trudného žití, stal se jí tím světlým bodem, k vůli němuž byla s to, aby šla onou tíživou, dusivou tmou, naplněnou chladem a beznadějí.

Někdy po divadle zašla s Šachem do kavárny. Četli, hovořili, kritisovali, těšili se ze své blízkosti.

V jednom německém listě byla třísloková báseň s illustrací. Alena několikráte po sobě ji pročetla, na obrázek znovu a znovu se zadívala: Na svahu, na návrší travou obrostlém, stál solidní, šedě natřený dům, jehož tabulková okna byla zarostlá divokým vínem. Na ohraničení stoupající cesty k němu, bylo hrubě řezané dřevěné zábradlí, o něž se opírala lokty mladá, štíhlá dívka s volně česaným vlasem a s očekávajícíma očima. Hleděla dolů do šumícího města . . .

Refrain slok zněl: Nun, was nützt mir meine Ehr', da unten wogt, ach wogt Paris . . .

V onom jednoslabičném časoslově se zvučnou samohláskou byla effektně uložena všecka bouře její mladé, neuspokojené, mimo ruch a šum Paříže žijící duše, jiež uchvacovala neurčitá, avšak prudká touha po něčem strhujícím, grandiosním, třebas krutém a tragickém, ale po něčem, co otřese každým nervem.

I ona dívka žila snad v hlubině, mrtvině, a vnímala zvuky života jen z dálky, jako ve snu, ale vnímala je lačně, dychtivě, náruživě, a oplakávala každou ztracenou vteřinu bez ohlasu.

Aleně bylo teskno náhle, a nejistě rozbloudil se její zrak po nejbližším jejím okolí, jako by si chtěla uvědomit, není-li ona sama onou dívkou, žalující daleko nad šumícím životem.

Šach postřehl její náhlé zamyšlení, i zahovořil vroucně, milým, sladkým, teplým tónem.

Dotkl se jemně, zcela nenápadně pod rozloženým francouzským časopisem její ruky. Četli tak spolu jedním dechem, jedněma očima nadšené verše na kouzelné umění Isadory Duncanové.

Pak dal Šach přinésti víno v hroznech. Oběma zajiskřilo v očích při pohledu na ně.

Hrozny byly krásně, vkusně seskupeny na široké stříbrné míse s guirlandovým okrajem, byly temně modré jako modro dalekých hor a světležluté jako jantar, odstíněné až na jemnou zeleň, přecházející skorem do bělava. Všechny byly nezbaveny pelu a na všech lpěla ještě vůně vinic jako čerstvě donesené pozdravy.

Jako dítě krásy, jako člověk stvořený pro krásu a k vůli kráse, dotkla se Alena mísy a vzala si na talířek jeden modrý a jeden jantarový hrozen. Jako by chtěl na věky si uložit její pohyb, jako sochař na vzácném modelu, tkvěl Šach očima na Aleně, když po zrnku víno obírala a jednotlivá zrnka nesla k ústům. Zdálo se mu, že nikdy dosud neviděl tak krásného, jemně pravidelného pohybu zápěstí a čarovné harmonie štíhlých, krásně tvořených prstů jako nyní.

„Je možno milovat jen takové krásné stvoření, jako je Alena,“ řekl si, jak na ni tak pohlížel zářivýma očima. „Nesnesl bych nikdy ženy, jež by nebyla krásná, byť i ne v běžném slova smyslu... Žena musí mluvit výrazem své tváře, svýma rukama, pohybem svého těla, a řeč její musí býti teprve korunou této báječné symfonie . . .“

Mluvil polohlasem, a Alena naň pohlížela, spřádajíc si smysl jeho zdánlivě neodůvodněných slov.

Oslavili tak spolu vzácnou hodinku krásy, po níž oba tolik toužili, již oba tolik milovali ve snech i ve skutečnosti, pro niž oba měli svůj vzácný, vznešený obdiv a své horoucí nadšení.

Ztrávili hodinku tak uprostřed jiných, cizích lidí, a přece sami a jako na kvetoucím ostrůvku, protože necítili společných zájmů s těmi, kdož byli u jiných stolů kolem nich a přetřásali buď s lačným výrazem v tvářích nejnovější klepy z uměleckého světa anebo hleděli tupě, bez výrazu před sebe anebo prohlíželi nejpikantnější listy, kteroužto činnost by snadno byli dovedli zaměnit za posezení v některém chantantu, nebo za pojídání kaviaru, nebo za plitký hovor se ženami z polosvěta . . .

VI.

Mrtvina domova Alenina byla náhle ozářena světlem. Jako když do sklepení padne slunce. Chvilkami aspoň. Život svůj rozdělovala na drobné i větší kapitolky mezi setkáním se Šachem.

Usnadnil jí tíži dnů. Nesla snáze svoje břemena myšlenkou na něho.

Anuše zatím ulehla, aby už nepovstala. Nemluvila s nikým jediného slova, tato tragická, sebevědomá hrdinka života nikdy se ani neusmála, a ani sval se nehnul v její ztrnulé tváři.

Stravy nepřijímala po celý měsíc. Stěží jen vlila Alena do jejích úst po lžičkách trochu mléka, jež ona s houževnatou umíněností vracela, a jež vystačovalo i po kapkách, aby udrželo její organismus při životě.

Její vybledlé oči zíraly tupě do stropu, jako by tam se jim měl zjeviti zázrak jejího spasení.

Lékaři krčili rameny, zdržovali se úsudku, přibližného určení, kterak nemoc se obrátí.

Štafle s portrétem Otakarovým stála u samého lože nemocné, a nikdo nesměl se odvážit jen o centimetr ji posunouti.

Vzpomínka na Otakara byla jediným světlým bodem v zastřené mysli Anušině . . .

Jeden den rovnal se na vlas druhému, žádný nepřinesl ani jiskry naděje.

Alena omezila své vycházky. Sama v poslední době všecka pobledla. Měla nepochopitelný dojem, jako by náhle odrůstala svému velkému, těžkému úkolu.

Užasla jednoho večera, našedši pod pokrývkou Anušinou uschovanou láhev s mlékem, již nemocná před tím byla odmítla. Chtěla patrně živiti se potají . . . Chtěla prodlužovati svoje muka, své těžké utrpení? Či doufala opět ve zdraví, v život? Ozvala se v ní zase touha po životě svým jediným, nepřekonatelným, elementárním způsobem?

VII.

Doktor Šach často obdivoval Alenu i tázal se ji nejednou, kterak nabyla schopnosti k takovému neobyčejnému způsobu života a kterak dovedla oklamati tak krutě svoje mládí.

„Každý věk lidského života má svoje právo," vykládal svým tichým, přesvědčivým způsobem, „vždyť z oklamaného dětství vyrůstají nám doživotní, nevyléčitelní morousi, zahořklí pessimisti; ošizené mládí rozrývá bezohledně věk zralosti a vyžaduje třebas v roce čtyřicátém, co měl dáti dvacátý rok — tak, jak chce stáří svůj klid, chce mládí svoje slunce.

A vy žijete ve stínu, Alenko, jediný den neumíte si ozářiti, a jednou se zastavíte se zoufalým poznáním nad ztraceným mládím . . . Vaším životním heslem je altruismus, a vaše měkká, příliš citlivá duše chápe chorobně jeho význam. Nezapomínejte, že altruismus musí vyrůstati ze zdravého egoismu, jestliže má skutečně splniti svoje poslání . . ." Vyložil jí jasně, jako mathematickou formuli, že ten, kdo

není schopen dáti sobě, čeho je mu třeba, nemůže nikdy prospěti v dostatečné míře jiným. Neboť tím, že zanedbává sebe, podceňuje už i požadavky ostatních, neboť zájem o jiné roste nejlépe od zájmu vlastního. Kdo nikdy nepoznal zájmu vlastního, nemůže oceniti zájem druha. Vše, co má růsti, musí počínati od malička, a tam, kde první čarou je hned veliký kruh, další čáry musí se úžiti, až skončí v rozplynulém malém bodě . . .

Alena vzpomněla si na podobná slova Anušina, i označila Šachovu moudrost tvrdou, studenou, nepřijatelnou, nicméně však utkvělo v ní jádro smyslu jeho slov, a ona začala se zabývati v duchu aspoň poněkud svým vlastním životem.

I připomenula si, jak jednou — ještě jako malá dívka — šla potěšit svou nějakou družku, nehodou postiženou, a jak, když obě dívky se shledaly a Alena svým nervósním, rozechvělým hlasem se jala ji těšit, ona dívka znovu se rozplakala a na konec nenápadně si ruce na uši položila, aby jejího hlasu neslyšela.

Pak vypracovala si Alena z té příhody definici, že chce-li kdo přinésti komu štěstí, musí je přinésti s úsměvem v tváři, t. j. musí sám ve svém nitru štěstí cítiti.

Začala poznenáhla chápat, že opravdu není s to, aby někoho potěšila ani nyní, když v její tváři leží všechen smutek její duše. I pochopila rázem, že je nutno začíti u vlastního já, že jest nutno kresliti spiralu od nejvnitřnějšího bodu a kruhy samy sebou že pak postupně rostou . . .

Ošidí-li člověk sebe, ošizuje současně i ty, jimž chce prospěti a k jejichž domnělému prospěchu sebe oklamává.

Měla se dříve setkati se Šachem, aby ji vedl, anebo aspoň jí cestu označil, pomyslila si. Rozběhla se se svým dětským rozumem do příliš nebezpečných krajin, jako do dutých, podemletých pískovin a drolících se skal, neokusivši a nepoznavši pevných, zdravých terrainů.

Jak jí bylo Šacha třeba! Jak přilnula k němu rázem jako k nezbytnému doplňku sebe! Teprve v něm spatřila pravý, vlastní svůj cíl, svůj účel . . . A on teprve dal jí poznati cenu vlastní bytosti, cenu jejího vlastního žití . . .!

VIII.

Byl krásný, letní den, když Šach zaprosil Alenu na procházku.

„Někam za město," pravil, „kde je možno nadýchati se volného, nesevřeného vzduchu a nabažiti se pohledu na široké lány, na plynoucí řeku a modré, vysoko se klenoucí nebe. Kde je možno zapomenouti chvíli na skutečný svět, na to, že máme povinnosti a cíle, závazky a ohledy, a na vše, co nás svírá v kruhu, z něhož nemůžeme vykročiti . . ."

Chtěl se oddat někdy chvíli sladší, chvíli snění, představ, tužeb, něčemu, co nemusíme, co jen chceme.

Šli za městem polními pěšinkami, minuli menší dvouřadí akátové, pak chvíli podél řeky se loudali, jež měla pozlacený povrch

a houpala na svých vlnách malý obláček. Kolem nich spěchaly parníčky, brázdily hluboko vodu, malé rybářské loďky stály u břehů jako mrtvá stafáž silně oživené řeky a sportovní, úzounké a dlouhé lodičky letěly jako šípy nejsilnějším proudem.

Našli nevzhledný, starodávný hostinec s nepatrným vchodem do zahrádky. V zahradě nebylo nikoho. Byla čistá, vymetená, a několik stolů čistě pokrytých, jako pro někoho přichystaných. Nad hlavou šuměly jim koruny starých ořechů, a vzduchem nesla se milá vůně jejich listů.

Pohlédli na sebe vděčně, jako by si vzájemně děkovali za objev tohoto krásného, tichého čtverečku země. Samota o mnoho je sblížila. Nebylo tu na koho se ohlížet, komu se zapírat.

Připadali si zde sami jinými než obyčejně, jako za jiným zájmem, za hlubším, za ještě osobnějším, než jakým je přátelství, se scházející. Bylo to přátelství, co je k sobě poutalo? Přátelé, kteří dovedou jíti spolu rok a den, dovedou sdíleti svoje radosti a žaly, býti pospolu v poledním třebas žáru slunce a v nejtemnější noci, a nedotknouti se ani svých rukou, — byli to oni? Bylo to přátelství, které jim pomáhalo vzájemně tak se prolnout, tak splynout a tak se ztotožnit? Proč bolela Šacha její bolest? Proč prožívala Alena radost a trýzeň jeho úspěchů? Bylo to přátelství?

Ono toužení, ono snění, ono dychtění, očekávání?

Tak velmi zvolna a zdráhavě si Alena přiznávala, že je to název vyhýbavý, označení sebeklamné, že bylo by třeba, býti aspoň k sobě upřímnou, říci si plnou, krásnou pravdu. Slova měla by v té chvíli jistě kovový, nádherný zvuk, neboť nejkrásnější klam nemůže zníti tak melodicky, jako sama pravda . . .

Změkla nápadně v celém svém chování.

Ruku, jež Šachovi až posud obyčejně, kdykoliv se jí dotknul, odtáhla, nechala volně na stole ležeti pod jeho rukou, dívajíc se mu prolnavým, nepřetvářeným pohledem v oči.

Tiše, bez poznámky přijala jeho polibek v zápěstí . . .

Ještě jednou vynutila si lež, řkouc zmateně:

„Nevěděla jsem, že umíte tak horoucně líbat ženám ruce —"

Řekli si tichým pohledem, beze slov, víc, než byly by obsahovaly celé sloky nadšeného vyznání.

Téhož večera přiznala si doma, v tichu temného, tak těžkým stínem obestřeného pokojíku, že nalezla novou cestu, slibující radostný cíl. Nikdy před tím neměla teplejší, jásavější radosti; nikdy před tím si neuvědomila, že mimo kruh rodinný může zářiti její štěstí, úsměv jejího života.

IX.

Nyní častěji ještě se zabývala osudem své nešťastné sestry, mnohem hloub pochopila tíhu rány, jež ji zničila, i jala se mimovolně přirovnávati obě lásky, Anušinu a Otakarovu.

Přirovnání nikdy však jí neuspokojilo, nikdy nesplynulo.

Její názor, že veliká láska musí dojíti veliké odplaty, zaujal

nyní tak její mysl, že považovala případ Anušin za případ absolutně ojedinělý, nikdy a nikde v životě se nevyskytující . . .

Šach miloval její jemnou oduševnělou krásu a její měkkou přilnavou melancholii.

Říkával jí, že má smutné oči, ale když někdy Alena se snažila býti veselou a svoje oči chtěla prozářiti chvilkovou veselostí, prosil, aby zůstávala svou, aby si nevnucovala cizí náladu, že v její přijaté náladě by postrádal jí samé . . .

Miloval ji.

Avšak miloval ji svým, výhradně svým způsobem.

Způsobem zralého, světa a života znalého muže.

U něho minulo první, bláznivé mládí, jež nemyslí, neuvažuje a dovede milovati bezohledně, třebas krutě, divoce a smrtelně. Všecka šumivá krev v jeho žilách ztichla, jeho srdce po velikých, nevyhnutelných bouřích mládí zklidnělo a milovalo pro potěchu, pro radost spíše než z nepřekonatelné touhy.

Než Alena nepoznala nikdy oné divoké, strhující lásky mladých hochů, a Šachův zdrželivý, vždy dokonale ovládaný způsob jí, tiché a jemné, lahodil a imponoval. V jeho elegantním klidu bylo cosi naprosto vítězícího.

Nemiloval útoků lásky.

Dal podnět, miloval a chtěl býti milován.

Nemiloval ponejprv. Zcela nepokrytecky se vyznal Aleně ze svého minulého života.

Jmenoval několik žen, které jej dovedly upoutat i poutat. V jeho způsobu svěření a sdělení nebylo nic urážlivého. Samy ony ženy byly by jeho zpověď mohly vyslechnout.

Jeho chloubou bylo, že miloval vždy ženu pozoruhodnou nikdy pro lásku samu, jak se vyjadřoval, nýbrž pro ženu, pro její vlastnosti.

Jednou pozval Alenu k sobě. Prostými srdečnými slovy a tak, jako by zval sestru.

Zatěšila se k němu pro krásné obrazy, sošky, o nichž jí často povídal. Cestou k domu, v němž bydlel, zrychlil se poněkud tep jejího srdce.

Před samým domem podala mu obě chvějící se ruce . . .

Neřekl slova; semknul jen oči, jež náhle zasvítily studeným, zelenavým leskem, a políbiv zvolna jednu její ruku po druhé, lehce je pustil.

Jeho hlas, když promluvil, byl o několik tónů nižší a pozbyl oné vřelosti, jiř Alena u něho měla tak ráda. Jeho postava té chvíle ještě povyrostla, zmohutněla.

S nezvyklou, téměř dětskou vroucností zaprosila jej Alena k sobě. „K vůli otci,“ prosily její šedé oči, „otec má jej tolik rád . . . A budou přece také spolu, on s ní —“

Šach doprovodil ji k vozu elektrické dráhy, ještě jednou se rozloučili, Alena zakynula mu v jízdě rukou, a on se vzdaloval pozvolným, jako nemilou náladou zadržovaným krokem.

X.

Těžce a zdlouhavě plynul opět čas.

I pohasínal žár letního slunce, a v přírodě rozkládala se těžká melancholie podzimu.

Akáty na cestách shazovaly své zlaté lístky jako penízky, kaštanové aleje svítily v tisících odstínů žluti a hnědi.

Zahrady, kde měly ploty obrostlé divokým vínem, fascinovaly svou rudou, rubínovou, granátovou a jako krev ohnivou krásou.

Z večera vystupovaly páry, zahalovaly město jako v ochranný obal. Jen věže vyčnívaly jako z vody.

Starému pánovi velmi se přitížilo. Roznemohl se silným plicním katarrhem, a úporný, zhoubný kašel otřásal jeho vetchým tělem. Jako by taková podzimní choroba byla nevyhnutelná, říkal Aleně ukazuje jí oknem na stromy: listí padá, listí padá . . .

Alena sotva se vzpamatovavši, sotva k zájmu o sebe se probudivši, chodila opět od lože k loži, nepřipouštějíc matky, jež měla stále oči zarudlé od pláče a jen lomila rukama jako prosíc vyšší moc o slitování, vykoupení. Bylo nutno i matku těšit, dodávati jí síly a statečnosti.

Přicházely chvíle, kdy Alena jasně si byla vědoma, že nesnese své samoty. Cítila nepřekonatelnou potřebu s někým pohovořiti, někomu říci svůj stesk, k němu přilnouti celou duší. Nikdy dříve nepoznala podobného pocitu. Vždy si tak úplně stačila, tak zcela svou mysl si sama dovedla zaměstnat, — nyní všude jí scházel on.

„Mám tě ráda, mám tě tak ráda,“ šeptala si pro své vlastní upokojení i usedla, aby mu dopsala.

Celé nitro, celé své zmatené, toužící srdce byla by mu nejraději vložila do listu a byla by uvěřila, že nastala by jí opět poklidná doba.

Zaprosila vroucně o jeho návštěvu. Ani si neuvědomila, že už ho jednou žádala, aby přišel. Aby přišel k otci a jej — óh, jak sobě lhala! — aby ji potěšil, posílil, aby jí učinil možnou cestu její pouští . . .

Když ho poznala, jako by se jí bylo rozsvětlilo, rozednilo. Stal se jí světlem, sluncem, bez něho byla tma a zima.

Věřila dlouho v pouhé přátelství, avšak nalezla dosti odvahy, aby si přiznala pravdu.

Přátelství absolutní, nemá-li jedna aspoň strana klamati druhou i sebe anebo jen sebe, nemůže mezi mužem a ženou *trvat.* Kolik stroskotalo se už takových pokusů? A to ovšem povah nevšedních, neboť mezi povahami všedními, nikterak nad normál nevystupujícími, je poměr přátelský a priori vyloučen. Najdeme-li jej přece někde, našli jsme lež . . . Nevšední povahy, které dovedou žít i mimo tělo a nespatřují těžisko života pouze v těle, mají aspoň vůli . . .

Už vůle sama je krokem mimo kruh šedi dne. Ale je to klam, buď vzájemný, buď jednostranný, anebo sebeklam.

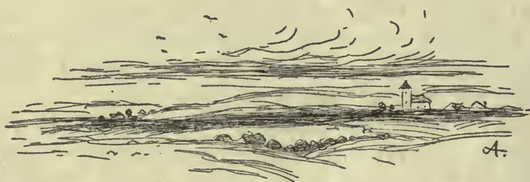
V každém případě jsou zde muž a žena, dva různé světy, dva různé póly, jež na sebe vzájemně magneticky působí.

Nikdy dříve ani se sebou samou Alena tolik nerozmlouvala, ani vlastně sebe si nevšímala, až nyní, kdy přišel on, když poznala, jakou cenu mají vřelé oči, teplé ruce a milující srdce.

Miluje ji však Šach?

Byla by tak ráda od něho slyšela slovy vyjádřenou lásku. Nestačily jí skutky, nestačil jí on sám, jako děcko toužila a lpěla na sladké představě čarovných slov, na slovním vyjádření, na vybásněné chvilce, kdy by jí řekl: „Mám tě rád.“ (Dokončení příště.)

na str. 564

Karel Adam:

Pohádka.

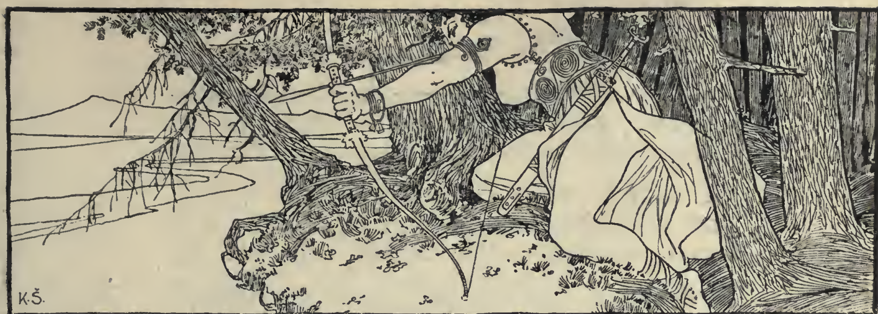
Jen utište se, černé boly,
jež na dně srdce bouříte!
Teď zlatá pohádka má přijít,
vy nevíte?

Pohádko z dálek vyvolaná
mých tužeb vášní, nadějí,
kdy v prázdnu srdce oči tvoje
se zaskvějí?

Pak budou jara, písně, květy
a konec bude prázdnotám . . .
Pohádka přijde, celým srdcem
jen jí se vzdám.

Pohádka přijde, všecko přijde . . .
a dnové světlých perspektiv.
Co mrtvé spalo, silné vstane,
a budu živ!

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH. — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním. — Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Léon Dierx:

Suré-Ha.

Přeložil *A. Muťovský.*

I.

Bůh, žití ohnisko, zkad plamen tepla vzchází,
jenž proudy zlatými své dobro na svět hází,
Fré, plane. Kotouč svůj výš v azur nebe vznes'.

Plameny obklíčen je celý zenit vzňatý.
Nil, otec všechněch vod, plá jako čepel zlatý,
na bohů kolébku své bahno rozlil dnes.

Žeh písku slepí zrak; poušť hoří, ohněm pálí.
A nikde člověka — ni pes neštěká v dáli
ve městě, v budovách, ve čtverhran stavěných.

Od Delta smavého až k Thébám stověžatým —
pod chrámy jejich spí snem zašlá města svatým —
vše mlčí a vše spí v paprscích zlacených.

Jak město zemřelých, jež mlha obejímá,
se Memfis rozkládá blíž poušti, která dýmá,
vždy němá, jak když spí ve věčném mlčení.

Na pomalovaných pylonech na pohoří
do svého volete svůj zobák ibis noří,
v oblohy výkrojku na jedné noze sní.

Vzduch stále dusnější, vše práce odpočívá,
a palma ku zemi, zkad větřík nezavívá,
svůj dlouhý chýlí vlas ve vzduchu křišťálném.

Mramory jehlanců na štíhlých kolonádách
v tisíci tryskají na širých pláních v řadách,
do předu plíží se jich stínů šerý sněm.

V obvodu paláců a u pyramid v dáli,
jež klidným národům jak děsná výzva stály,
sní řada velkých sfing, pokojně ležících.

Jich těla mohutná pot božských perel třísní
a v dáli jemný prach je halí — strážci přísní
o tajemstvích tu sní, je v písky hroužících.

Jak vkuty v polohu tu klidnou tady sedí,
stráž věků zapadlá, v přírody taje hledí
z pod pšentů žulových, jež stíní čela jich.

Ze dlouhých myšlenek jich pranic nevyvede;
bezcitní strážcové věr zhaslých doby šedé
jsou tvrdí snílkové, ni bouř se netkne jich.

Svým zrakem ohromným tu v celý Egypt patří,
ti jeho všetvárných všech bohů dávní bratři,
a celá věčnost jim na zádech spočívá.

Jen časem kajmani se bahnem kolem vlekou,
a někdy rybářský zpěv z lodi, jdoucí řekou,
jsa větrem unášen, zmíravě zaznívá.

II.

Kdo zbádat může bol, který se vplouží
v líc mladou, sladkou, jež po lásce touží?
Kdo, taji zraků, pochopit můž' tebe,
jenž hlubší noci, širší jsi než nebe,
kdy vzdech se mísí v harfu lkající?
Co slza vzplá a klesne, zase vstane,
když nemoc tajná z nenadání vzplane
v panenských ňadrech pod živůtkem zlatým,
jenž chví se tepem srdce, hlasem vzňatým,
kde oblak růžný — zora lásky plesná
se vznítí — cudná probuzení ze sna?

Suré-Ha snědá chápala, že není
v přírodě takých čistých tónů, chvění,
by vyjádřily hymnu jejích bolů:
i nechala své slzy téci dolů.
Za kapkou kapka z božských zřídel kála
a mnohá přaska na prsou se zdála,
že hledá a chce píti hořké, slané
ty slzy lásky, lásky nevšímané!

Na vyšívaných skvěle kobercích
Samhisis sedí, bílá jako sníh,
páž majíc nahou, nohy skříženy,
zří roztržitě k freskám na stěny,
jak svižný prut se křivka těla vine;
jak hne se, skvoucí ňadro odešine
tkáň jemnou — tuhou kouli poodkrývá.
Co lásky z modrých očí těch se dívá!

Však není láska, co jí hlavu chýlí,
a dlouhé řasy sklání v těžkou chvíli,
jak večer k vodám ptáků let se sklání,
to není tajné hoře milování:

Toť nuda, která nad Memfidou leží,
jež tísní ji, že jemná pleť a svěží
je ochablá, zjev malé nožky bílé
že stínem cetek blýskne se co chvíle.

Suré-Ha končí, jemné ručky její
naposled ještě po strunách se chvějí.
Samhisis praví znaveně: „Ó drahá,
mou nudu zahnat marná je tvá snaha;
je spíše těžší. Chceš-li dobrá býti,
ó Suré-Ha, a mne chceš potěšiti,
nech tónů lkavých, jež zní, jak by kolem
vyl zhoubný vítr noční v stromě holém,
to raděj zapěj píseň bláznivou,
anebo skočnou, lehkou, vášnivou,
jež v nervy ducha veselého vrátí!“

Však Suré-Ha k ní zraku neobrátí,
a ze snů, zdá se, nic ji nevyruší.
Lhostejná dívka, jak by tknuta v duši,
zrak znova k sestře, která pláče, zvedá:
„Zda tajemství své uhodnout mi nedá?
To tajná láska duši její hlodá!
Jen láska očím taký plamen dodá;
by zkrásnila ji tak, jen láska v hlasu chvění
zná vložit bol a spolu opojení.
Hned zvím to.“ — Jaká posice, ach, čarná,
když vstávala ta děva lepotvárná!

A vedle sestry své si sednout spěla.
Suré-Ha v dumách však ji neviděla
ni neslyšela, věrna vnitřním snům.
Mladší se v smíchu chýlí k jejím rtům,
jediné slovo: „Thaéri“ — jí sdílí.

Jak laňka, kterou z lesa vyplašili,
tak Suré-Ha se při tom slově chvěla
a v rozpacích se k sestře obracela,
jež divný pohled v zrak jí ztopila,
že zapýřena oko sklopila.

„Ty miluješ jej, vím, je drahý tobě!
Dost dlouho již se ukrýváte sobě.
Však jak zas vejde, jak vždy, v tento byt,
já jeho lásku chci ti vydobýt.“

„„Klameš se, v tísni Suré-Ha dí na to;
ký bůh ti radil lstivá slova tato?““
„Ty miluješ jej, dnes až přijde sem,
zví, jaké štěstí je mu údělem.“
Však právě tobě jeho láska platí,
jak tedy bys mu chtěla vzdorovati?
Však nač ten spor? Ty sama včera's děla,
jak se ti líbí bytost jeho smělá.
Či ondy závoj nesňala's mu k vůli?
Co zřel tě jako bílou hvězdu v půli
cesty, kdy s vásou ku pramenu šla's,
zda jeho lásku růst pak nezřela's?
Nač tedy to tvé lživé zapírání?
„Já bavila se s ním, toť vše. Mně spaní
vzpomínka na něj věru neobtíží
jak tobě, jež vždy bledneš, jak se blíží.
Já jedva na něj pomyslím, ty však
slzami hned máš porosený zrak,
když někdy déle přijít prodlívá.“
„„Já pravím ti, že za tě modlívá
se vždycky k Rhee a že pouze tobě
ten plamen lásky plá mu ve útrobě.
Mne nestvořil však Ammon, abych znala,
co jesti láska, abych milovala.““
„Však když jej nechceš, proč se trápíš tak,
a proč se pýříš, k zemi klopíš zrak?
Proč němý stesk ten, skleslých údů vláda,
proč tedy pláčeš, když ho nemáš ráda?
Však pravdou-li, co pravíš, mne že pouze
zbožňuje, pro mne prahne ve své touze,
pak já ho nechci; možná zítra již
svou ruku v jeho chvět se ucítíš.
Suré-Ha, doufej! Mně sen jiný leží
na duši. Slyš! Hrd, v nachu, na pobřeží,
uprostřed vojů, generálů svých,
sám řídě čtyřpřež ořů ohnivých
se zjevil Rhamses na svém voze skvoucím:
Ve sloupu prachu, kol něho se stroucím,
tvář mužná plála pod tiáry zlatem.
Zrak velitelský ve svém vzletu vzňatém
na rušné město a na davů vlny
zřel plný pýchy, avšak lásky plný.
S mým zrakem střet' se: Jaké tajemství
se náhle na dně mého srdce skví:
Nehybná, blednouc, k místu přikována,
já mněla, že se blíží v jasu rána
syn Rhein, nebo všemocný bůh země!
Ta vzpomínka vždy znovu vstává ve mně.

Již průvod přešel, a já stále žasla;
od tehdy smutkem duše má se třásla.
Ach, spojit v sobě — osud, krasší všeho! —
moc, lásku Rhamsa, krále všemocného,
a vlásti jím, jenž vládne zemí celou,
jak otroka jej spoutat rukou smělou,
být královnou, zřít skláněti se dole
mým dechem davy jak zčeřené pole!“

III.

Miláček Freův, Rhamses, mdlý a líný
kadidel vůní prchá od družiny
a chmurný sedá na stupně, jež spjatí
zajatci nesou, stříbrní a zlatí.
Zrak smutný pln je nevýslovné tísně,
vous širý splývá v hustých spletích přísně.
Jak do žuly by vtesán každý rys.
Bez citu, klidný jako Osiris . . .
Sní; ret je bledý, jak by smrtící
bůh Tyfon sklál jej pomstou drtící.

Ač mocný jest, přec mívá těžké dny:
neb splněny hned všecky jeho sny.
Brat bohů: krále i otroky soudí;
pod krokem krev mu horkou lávou proudí;
však přišel čas, kdy kruté plány darmo
mu v duši vlévá vína sladké jarmo!
Zří: jeho sláva v nic se řítí v ráz;
bez jasu pamět, bez ohlasu sráz.
On bez vyzvání nemůže vést válku.
Na pláních svých, jež strou se v širou dálku
národů dvacet má, by vystavěli
mu buďto hrob anebo palác skvělý.
Jen pohne prstem: člověk vržen v jámu,
kde oblíbený lev otvírá tlamu.
A brzy nikdo neřekne již víc,
že krále Rhamsa usmála se líc.
Rozkoší nových nalézti již neví,
jej znudily již nejkrásnější děvy;
zrak jeho ztupěl v jejich pohledu.
král králů všemi znuděn k posledu.
Vůz jeho pluhem v podmaněný svět,
lid padá před trůn, zotročen a klet,
sleduje s bázní jeho sličnou řasu;
svou nohou šlape zlato, myrhu, krásu,
vše může, nudí se — smích budoucna jej mámí.
Člověkem je a křehčím stébla slámy.

Tu sluha Vismuft, jenž jej provází,
jenž prvý bere jeho rozkazy,
dal pokyn: eunuch s hladkou lící spěje
a tleská třikrát směrem gyneceje.
V ráz dveře hebké na koberce tiše
se svinuly. A z modré mlhy říše
v sál, z něhož svěží hluk a šumot plyne,
jako kdy z jabka granátného řine
se záře plný karmín s perletí,
sta žen se tiskne v jednom napětí,
dav čilý prostých vnad se zjeví v ráz.
Ty polonahé, ty v průsvitný gáz
zastřené tělo před Rhamsa jdou v řadu
dle obřadů svých, podle věku, řádu,
vlnění měkké posic vyzývavých,
skříň otevřená retů usmívavých,
čarovný řetěz, poklad každý článek.
Kol z kaditelnic zlatých line vánek.
Jich přání zněla vzduchem plným spiral,
v němž vilný nápěv harf ohnutých zmíral;
kleštěnců zpěvy ze dna sálů zněly . . .
Král na trůně byl jak bůh zatvrzelý . . .
U něho čtyři favoritky; Ta-Hé
a Thméa světlá, malé ručky nahé,
a Rhamel s paží, jež jak jantar hoří,
a Mamfris s velkým okem, rovna zoři,
si sedly s bázní. Ostatní pak v tlupy
se harmonické podál pána kupí,
každou z nich na smrt myšlenka jen stíhá;
nad každou z nich bič eunucha se zdvihá.
Zas eunuch třikrát zatleskal, a hned
tlum otrokyň se s písní kytar zveď
a vzdaloval se s rytmem, v němž se chvěla
jich těla: žhavá Iberka a smělá,
Barbarka štíhlá s bělostnými zuby
(před každým jimi zrcadlem se chlubí,
se smějíc), tlusté Čerkesky pak smilné
a jiné, davše v radosti své vilné
plát jasu svojich těl tak vlahých
a zvonit kroužkům svojich paží nahých.
Král všemi pohrd'; až na Mamfris; ona,
nejdražší ze všech, úsměvná a vonná,
šla přinést šach, jenž nudu zahnat umí.
Na znamení se vzdálily jich tlumy,
bily se v prsa, s hlavou schýlenou,
gáz nadýchaný rvouce s ramenou,
šly, nad ztracenou přízní krále lkaly,

jenž před jich krásou v bezcitnost se halí,
lhostejný stále jak sfinx kamenná.

Když král byl sám, zved' víčka znavená,
zřel Vimufta, jenž k zemi až se kloně,
děl: „Králi, jenž si roven v bitvy shoně
bohovi Fréu, jenž plá nade všemi!
Jenž Ammonu jsi drah, ó vládče zemí!
Dej rozkaz rabu! Ihned poslechne!
By neposlech' — ať duši vydechne.
Poslouchám, králi." — Rhamses odvětil:
„Přes odpor dívčin i přes otce kvil,
chci Samhisis mít, dceru učencovu!"

Vstal, odcházeje, v dumy vnořen znovu.

IV.

Ve hloubi chodby své, ve tiché skrýši svojí
dlí Memmaratha sám a stále zavřen. Stojí
jak zpilý ekstasí nad sloupem vykopaným,
od spárů staletí to monolithem sdraným;
tu nad papyrusem hieroglyfy zrytým
se zahloubá, nad smyslem jich velekněžím skrytým
a řeší tajemství závětí pravěku,
co v bohů obrubách se tají člověku.
Je všecek žlutý již, jak mumiová kůže,
pod lampou rozžatou, jež jediná mu druže,
leb širá, vráščitá a lysá silně svítá.
Tich, ztracen ve snění s posvátnou hrůzou čítá
pozvolna pradávných obřadů věští knihu,
jak mrtvý indský kněz, jenž setřás' hrobu tíhu,
po všecky parné dny, po všechny noci hvězdné
se noří s Hermem sám ve zašlé věky bezdné.
Šat jeho po dlažbě se vláčel ve kalu;
na špičkách zahnutých širokých sandálů
jakéhos čísla znak se mystický mu svítil.
Kdyby se na krásně Nil ze svých břehů vzlítil
a kdyby Memfis pohltit chtěl na své dráze,
jej sotva vyrušil by v jeho rovnováze.
Zhynul by nevida, neslyše, nepohna se,
neb temné tajemství rozřešit namáhá se,
neb jeho bystrý zrak do prázdna stále civí,
neb jeho bezmasý prst již je žádostivý,
by zvednul oponu, za níž se Isis kryje.
Tak v lůně nesmírných on snů samoten žije . .

A venku stíny již klesaly na savany.
Byl čas, kdy daleko před městem karavany

své stany skládají a bílým pískem pouští
se krokem zdlouhavým na dálnou cestu pouští.

Kdos vešel potichu ve zasmušilou chýš
starého mága, řka: „Zanechej snění již,
ve které uniká tvé žití. Povznes čelo,
a jestli jeden sval má ještě tvoje tělo,
jenž v jase královském by moh' se chvěti plesem:
pak sláva tobě buď! — Král Rhamses poslal mne sem!
On, jenž jest jediným zástupcem Ammon-Ra,
jenž pěti Rheiných je synů podpora,
jenž král je můj i tvůj: on ráčil zrak svůj snésti
k tvé dceři Samhisis. Pro rod váš velké štěstí!
Zítra jak královna v paláci bude vlást,
lid kleče nejvyšší jí pocty bude klást.
Za tvoji ochotu ti nechá Suré-Ha,
ať tvoje šediny ti vlídně ostříhá.
Krom toho nádavkem ti dává vzácné dary,
v těch kufrech ukryté. — Nuž, promluv, kněže starý!"
Kněz Memmaratha vše jej nechal klidně říci,
ni chloupek nepohnul se ve voskové líci,
pak pravil: „Jestli chceš, si obě dcery nechej,
mé dcery vezmi si i zlato své, však spěchej!
Však jdi, neb život náš je krátký, rychle chvátá,
vědění dlouhé jest, a tato chvíle svatá."

A posel odešel. Mág starý, ztracen ve sny,
se s bohy v zápas dal zas úporný a děsný.
Do síně podlouhlé pak Vimuft vešel záhy.
Tam zpíval vodotrysk ve vzduchu plném vláhy,
dvě sestry snily tam o různých přáních svých:
ta skromném o štěstí, o dlouhých polibcích
na břehu večerním, ta na královské síně
myslila, v přepychu by hověla si líně,
kde každá krásu svou by před ní snížila
a zaslouženou daň by před ní složila.
Děl otrok: „Která z vás je Samhisis, ať sobě
umyje třikráte svou tvář a ruce obě
ve vodě oasy, to na znamení štěstí!"
„„To já jsem,"" pravila, „„rci, s jakou vcházíš věstí.
U zraků Isidy! Ty's při králi stál včera,
když před ním vířil dav jak proudů vlna šerá?""
„Tak, ženo! Na tebe on ráčil zraky snést,
do tebe od včíra on zamilován jest
a v mukách trápí se. Tož pro tebe jsem přišel.
Tvůj otec, starý mág, když rozkaz krále slyšel,
ve vědách zahloubán, hned svolení své dal,
a jestli chci, bych též tvou sestru s sebou vzal,

neb každý lidský svaz ve srdci potrhal."
— Ó slyšíš, Suré-Ha! bohyně sama ke mně
se vlídně sklonila: král Rhamses miluje mě.
S rozkazem výslovným zde posel pro mne. Slyš!
Chci hned s ním odejít, náš otec svolil již.

A zář̌íc vítězstvím ta dívka pošetilá
ve spěchu příprav svých plát slzu nespatřila
na řasách sestřiných. „„Ve svojí lásce"" — děla —
„„a ve své prostotě buď šťastna, šťastna zcela!
Poněvadž ukryté si štěstí ceníš dráže,
tož zůstaň, čekej naň! Mně ale Isis káže
jít v palác královský. Buď s bohem!"" — „S bohem,"
děla
jí sestra. „Jaký los mne čeká?" ... přemýšlela.

V.

Ve skvostné brány své Fré vjížděl na obzoře.

A Nilem zkaleným, jenž ve antické moře
se valil, člověk plul a brázdil vlny hbitě,
nedbaje na plaza, jenž v sítí číhal skrytě.
Přes květy lotosu se províjel a točil,
až dospěl ku břehu. A sotva na břeh skočil,
na prsech bronzových, na jeho nahých oudech
sluneční paprsky se skvěly v zlatých proudech
ve vzduchu plamenném a vláhu z těla pily
a v údy znavené zas novou sílu lily.

Jak sličný je a mlád! Co ušlechtilé síly
mu dala příroda; jak volně, křepce kráčí;
v té chůzi spanilé se hrdá vůle zračí.
Je zvyklý osudu zřít přímo ve tvář, není
z těch, kteří umdlených svých srdcí poranění
všem nesou na odiv; k tomu se nezrodil,
by v mukách ukrutných svou hledal slast a cíl.

Dál kráčí bez cíle, sám, klidný, pohrdavý,
jak pyšný mladý bůh, jenž jist je si své slávy.
Až posud pro ženu jen pohrdání měl,
rys přísný se tváří mu úsměv nesetřel.
Tu náhle Samhisis se zjevila, a v duši
on cítí divný jas, a srdce bouřně buší
milostným toužením; a naděj mámivá
krok činí nejistým, zrak jeho zatmívá.

Pak rozvinul svůj šat a na tělo jej hodil,
šat, který nad hlavou nes', když se řekou brodil,
a dospěl, horečkou jsa lásky rozechvěn,
ku prahu šťastnému, jejž vídal každý den.

„Již dlouho v pochybách a mukách duše dlela,
na konec vyprázdním tu číši jedu zcela,
již toto podává mně kruté děcko. Ani
jediné prosby víc! Má láska tomu brání!“
A vešel. Ve síni Suré-Ha zasmušilá
se zrakem sklopeným v myšlenkách sama byla;
když byl se přiblížil už docela až k ní,
tu zřel, jak bledá jest a jak se lehce chví.

Přiblížila se noc; a její stíny topí
zdi městské, terrassy, vysokých síní stropy.
Byl nyní u cíle; však náhlou tuchou jat
a divnou úzkostí na prahu zůstal stát,
a tiše pohlížel na dívku opuštěnou,
ve chmurných myšlenkách naň právě ponořenou.
On však jen Samhisis má na mysli, a nemá
tušení, jaký boj a jaká bolest němá
mu bouří na blízku. A jedno slovo jen
by vyjasnilo zrak, zahnalo pláč a sten.
On však na jediné si slovo pouze zvyknul:
„Samhisis? Není zde?“ zoufale náhle křiknul.
„Ó mluvte! Mlčíte? Že mrtva, raděj rcete,
líp, než by v jiného se octla ruce kleté.
Chci pomstu!“ — „„Běda mi!““ Suré-Ha křikla strachem
a tváře bělostné se polily jí nachem;
„„jeť Rhamses jako bůh, ode všech vzdálen sídlí,
a božští předkové ho chrání před osidly!““
„Hle, štěstí, jakému teď dala přednost! Aj,
mé všecky přísahy nic nebyly než báj,
než prázdná hra a lež té nevěrnici! V sladkých
mých sněních, jež jsem snil v těch chvílích příliš krátkých
kleče jí u nohou, zrak v její oko hrouže:
o slavném losu svém snad snila chvílí touže.
Ó hanba! Nečestný jak los! bič eunucha,
jenž drzý, surový a hloupý, bez ducha!
A ona bez hrůzy běžela za ním, ani
pro hocha věrného neměla slitování.“ —
„„Snad přece některá by byla věrnější
a její láska vás v tom hoři zkonejší . . .““
Víc říci nemohla, stud nachem tvář jí zbarvil.
Muž mladý rozhodným a pevným hlasem pravil:
„Já nevím, Suré-Ha, jestli kdo zapomíná;
já nevím, jestli kdo svaz srdcí rozetíná:
já nechci zapomnít. Po pomstě palčivá
mně žízeň pálí hruď a smysly prochvívá;
u Tyfona! snad zvím, ó Suré-Ha, zda smrtí
lze přece vyvětit se z lásky!“ — Obrátil
se k prahu, prchal ven, by víc se nevrátil.

Jak doupnák raněný, jenž ve povětří krouží,
jsa stíhán luňákem, jenž po kořisti touží,
tak propast osudu Suré-Ha měřila.
— „Ó, jak ji miluje! Nuž, líp bych nežila.
Mne, mne on udeří, já zemru, ó, jak šťastna,
že on mne zabije! Smrt z jeho ruky krásná!“

Noc čarné nohy své si v Nilu omývala,
hvězd plna, člověka k dumání vyzývala.

VI.

Nemožných milostí, ó, snové nenasytní,
svou touhou nezdolnou vy věčně neodbytní,
povězte, zdali váš zub bez ustání hlodá
hruď snílka bludného, jenž zcela se vám poddá?
Aj, tedy proto jen, že v prvém probuzení
se vášně v těle svém, v tom sladkém tepla chvění,
jež z jiskry jediné se zvedá: jed že pil,
jed hořký, ve kterém ráj falešný se kryl,
proto vy, hadové, jej stále hryžete?
Ó, kouzla krásných dnů, zdali kdy prchnete?
Je láska zločinem? Je bezbožností? Zdali
je třeba pokání z kadidla, jež pálí
se na nevýslovném tom oltáři, se smýti?
Zda sen dvaceti let má nesmrtelný býti?
Je člověk narozen, by trpěl zapomněje
a mlče; mužem ten, kdo přímo k cíli spěje
po dráze neschůdné v před nataženy ruce
a neobrátí zpět, když vítr bije prudce.
Čím jsou mu obzory? On vzad se neohlédá,
tvrz nikdy na prosby se nepříteli nevzdá.
Več doufat může ten, jejž upomínka souží
víc nežli výčitky, jenž marně zahnat touží
přeludy neplodné marného svého mládí
a řetěz těsněji sám kolem sebe svádí,
v žaláři strojeném sám sobě jesti stráží,
a nechce zapomnít a mřít se neodváží?
Tři noci příšerné, tři dny ve hrozné muce,
jak hladovící lev, jenž koulí okem prudce,
Thaéri rozčilen se plíží kolem hradu,
kde v lesku skvostů svých svou Samhisis zří vnadu.
Vždy hotov udeřit, ve stínu utajen.
Těch tří dnů Suré-Ha — svůj tajný střežíc sen —
užila, by přízeň si sluhů zakoupila,
a potom u sestry na bdělé stráži byla.
Snad se již rozhodná ta chvíle přiblížila,
kdy vyletět má šíp, jejž pomsta nabrousila,
neb skvělou oslavu královně spanilé

král večer uchystá v oase na Nile;
tam tedy půjde on. Smělosti třeba nyní,
kdy duše vzpíná se jí v těle, jež bol stíní.
Hleď, mládče, zda tvůj luk je dobře napiatý;
ó, dívko, otuž zrak v neznámo upiatý!

Už dávno v písek dun z neúprosného štítu
Fré božský uschoval oharky žhavých svitů,
Nil v dáli tisíce už světel obrážel,
lid všechen na břehu se tísnil, aby zřel,
až k jeho potupě se rozvine ta sláva:
král blížil se a s ním čarovná, usměvavá
Samhisis kráčela a štěstím plála celá —
(nad nimi dvacet děv nebesa neslo skvělá) —
a blesky metala na davy dole v reji,
jež byly živoucím kobercem patě její.
Dnes prvně ku slávě jsouc povznešena, mnila
v tom křiku, ve vůni, jež kolem ní se lila,
že božský lotos vzplál v zornici její. Dnes
na její minulost stín černý hrobu kles'.
Uprostřed pochodní a hvězd a hluku, vřavy
přeskvělé družiny, a uprostřed vší slávy
jak byli vzdáleni ti dnové neviny
ve chýši otcovské a mladé lásky sny!

A na Thaériho si ani nevzpomněla.

Suré-Ha, hotova křik utlumiti, chvěla
se bleda úzkostí a němou svojí mukou
a ňadra bouřící si lednou tiskla rukou.
Však při tom zároveň po cestě kolem zdála
se pátrat po něčem, jak na kohos by ždála.
Konečně ze stínu v ráz vyvstal černý muž,
jda za ní zašeptal: „Můj úkol splněn už.
Já toho stíhal jsem, jejž jsi mi ukázala:
Tam dole záštitu mu třtina uchystala,
on s lukem číhá tam, kde řeka záhyb strojí,
na hrázi, ku které se lem oasy pojí."
„„Je dobře!"" Suré-Ha dí. „„Jednej a zmiz hned.""
Muž skokem ztratil se... Nil září světel zkveť...
A brzy na to veď' královský průvod lodí,
jejž písně vítězné harf sterých doprovodí.

„Co stále ohlížíš se, sestro, tajemně?
Dnes chci, — dí Samhisis, — by každý kolem mne
měl stejně píseň svou, jak svou má korouhev.
Zda nemáš slovo mé? Hned přání svá mi zjev!
Mluv!" — Děla Suré-Ha: „„Zda bych tě prosit směla,
bych mžik na místě tvém být pod nebesy směla,

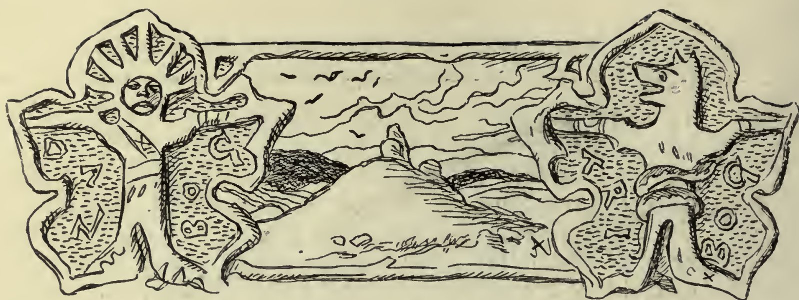
bych trochu pósu tvou i zdoby zkoušela!
A chci ti přísahat, že budu vesela!""

Ta choutka žárlivá se sestře zalíbila.
Jak zlatá ulita bohyně Isis ryla
loď řeku velebnou a proudem dolů spěla;
v ní v slávě Suré-Ha se pod nebesy skvěla.
Co zatím ukrutná jí bolest duši rvala,
ve smích se nutila, pláč v sobě přemáhala —
pláč, který z myšlenky se hořké rodí právě . . .
Jak byla překrásná v té pomíjivé slávě!
Podobna na nebi hvězdnatém hvězdě krásné,
jež vyjde, a jak vzplá, již umírá a hasne!
A podle rákosí, jež tajemně se kníše,
ku břehům ostrovním se loďka plíží tiše . . .
Najednou Thaéri se z noci vynořil.
Mnil, že to Samhisis. Provaz, jejž v ruce kryl,
potichu rozvinul. Nehybně váhal chvíli.
Pak ruku obratně napřáhnul, míře k cíli.
A provaz zachvěl se... Ozval se pouhý vzdech...
A duše Suré-Hy, jak snila, na křídlech
odletla. Brázdou vln se krásné tělo válí.

Ten večer kajmani, již u břehu si hráli,
na dvojí hostině se hojně nasytili,
neb vody nevrátí, co jednou pohltily.

Montepulcîano-Scalo.

Jak tvořil Svatopluk Čech.

Líčí *Ferdinand Strejček.*

Tradice tvrdí, že Svatopluk Čech tvořil těžce. Básník sám nebyl téhož náhledu: rozeznává jen periody naprosté nechuti k literární produkci od dob básnického nadšení a tvůrčí síly (na př. v „Druhém květu"). V dobách, kdy fantasie jeho byla schopna nejvyššího vzletu a nejširšího rozpětí, pracovalo se Svatopluku Čechovi velice snadno, myšlenky se rychle rojily a střídaly, a básníkovi bylo lze v poměrně krátkém čase napsati třeba celý zpěv delší básně na několika stránkách.

Jak sám básník prohlašoval a také z produkce jeho jest patrno, byly roky 1882—1884 jeho nejplodnější (bylo mu tehdy 36—38 let); v té době vznikla jeho „Slavie", „Dagmar", „Petrklíče", „Lešetínský kovář", „Hanuman" vedle řady drobných básní a prací prosaických, ale nejvznětlivější fantasii měl v dobách svých studentských. Zdánlivě nepatrný podnět stačil mu tehdy, aby vykouzlil nejkrásnější představy, vidiny a obrazy. Marně však snažíval se zachytiti na papír odlesk jejich vděků. „Brzy naplnily se roznícené skráně onou vlnivou mlhou nerozlišených ještě, neurčitých a polourčitých představ, která tvoří snad u každého básníka nejrozkošnější část jeho tvoření. Posléze vyhranil se poněkud z toho chaosu pruh jasné, průhledné vody, obklopený s obou stran překrásnými květy, jejichž líbezné tvary a barvy obrážely se míhavými, polozřetelnými stíny v té vodní hladině. Vše to bylo tak svěží, tak divukrásné a prodchnuté tím zvláštním čarovným světlem, v němž objevují se nám krajiny pouze ve snu nebo v takovém poetickém polosnění, že marně snažil jsem se zachytiti na papír věrný odlesk těch půvabů. Napsal jsem první řádek a s nevolí hned jej přeškrtl; znova jsem se zahloubal do své opojné představy, spatřoval ji zřetelněji, s novými ještě krásami, a hledal pro ně slovní výraz — nový řádek objevil se na papíře, za ním zvolna druhý, třetí — však již přetrhl jsem tu některé slovo, onde jiné, napsal nad ně nové, přetrhal tato zase, a konečně zmizely opět všechny tři řádky pod hustým mřežovím rozezlených škrtů . . ."

(Sebr. sp. V., 277—8.)

Básnické prvotiny Čechovy z let 1862—65 plně potvrzují spolehlivost básníkovy paměti. Co je tu v jeho nejstarších zápisnících

různých variantů téže myšlenky, co jemných odstínů téhož obrazu! Jenom tolik dalo by se snad poopraviti a doplniti, že Svatopluk Čech starší variant obyčejně neškrtal, nýbrž nechával jej a pod něj nebo na jinou stránku — a to třeba i na předcházející — napsal znění novější.

Tento zvyk zůstal mu i v dobách pozdějších. Svat. Čech napsal na čistou čtvrtku (od r. 1879 na půlarch) úryvek nebo pokračování básně, ale přemýšleje pak o části té dále, připadl na nové detaily nebo jemnější odstíny, sedl ke stolku a napsal nový variant na nový list. Tak se stalo, že téhož úryvku básně zachovalo se v registratuře básníkově třeba až deset variantů, z nichž na některém není třeba ani jediného škrtu.

Hlavní příčinou změn a oprav nebyla ovšem jenom stále tvořící fantasie básníkova, nýbrž i touha jeho po kráse a dokonalosti formální i jazykové, jak sám napsal ve feuilletonu „Jaroslavu Vrchlickému“:

„Pravil jsem si: Pokusíš se vybrousiti naši řeč básnickou do jemnějších a třpytnějších hran, dodat jí větší elegance a skvělosti, vyloudit z ní delikátnější odstíny barev. Dal jsem se s vášnivostí a pílí do té práce. Byla doba, kdy brousil, hladil, piloval jsem o jediné sloce celé hodiny, kdy jsem ji dvacetkrát zničil a začal psáti znova, než konečně jsem se domníval, že má alespoň trochu té uhlazenosti a skvostnosti, které mi tanuly na mysli. Co jsem i myšlenek obětoval této snaze!“ (Sebr. sp. XXIX., 40.)

V pravdě také jest ze starších dob činnosti Čechovy nejvíce takových variantů; řada zachovala se jich na př. z „Adamitů“, kteří vedle „Roháče z Dubé“ nejdéle snad zaměstnávali ducha básníkova a to od r. 1869—1873.

O vzniku eposu „Adamitů“ rozepsal se Svatopluk Čech nedlouho před svou smrtí v důležité črtě vzpomínkové, kterou dnes lze ještě v leckteré příčině doplniti a objasniti tím také ještě dokonaleji způsob a postup tehdejšího tvoření Čechova.

Nejprve ozval se v duši básníkově „jakýsi hudební prvek“. „Jako v dřívější „Bouři“, mé první větší práci, vznikl ve mně dojem neurčitého šumění, jako promíšený ztlumený hlas z daleka se valící bouře, ale tentokrát nebyla to bouře přírody, nýbrž bouře lidská. Z počátku jen bouřlivý hluk a hyb zápasících davů bez určitého místního a časového rázu; pudilo mne to jen k vylíčení potýkajících se mass lidských, ale tyto zůstávaly prozatím jen temnými, divoce zvířenými mračny, bez určitých, zřejmých jednotlivostí, leda že ta vlnitá chmura tu a tam se třepila jako v třásně korouhví, že v ní křížily se míhavé třpyty vražedných ostří a že z ní dunělo víření bubnů. Zkrátka, pocítil jsem neodolatelný pud napsati válečné epos, ať jakékoli.“ (XXIX. 316—7.)

Básník sám v citované zde vzpomínce líčí, jako by první impuls k „Adamitům“ byl vznikl teprve ve Slaném, tedy r. 1872, ale paměť jej v té příčině oklamala. Již v r. 1869 — tedy bezprostředně po sepsání „Bouře“, na niž správně básník v črtě své navazuje —, vznikl v něm onen dojem „z daleka se valící bouře“, jak bezpečně lze souditi z písma rukopisu, zvyku psáti začátky jednotlivých veršů velikým

písmenem, od něhož začátkem r. 1871 docela upustil, a pak i z rubu listů, na nichž jsou koncepty básní z roku 1869.

Z počátku básník opravdu nevěděl, kterou látku „bouře lidské“ má si zvoliti. Touž dobou vznikly dva náběhy, z nichž první platí sice „Adamitům“, druhý však „Lipanům“. Znějí:

ADAMITÉ.

I.

Nežárko! již dávno ohňů šlehy
válečných tvé neviděly břehy.
Tichou krajinou své vineš jasy
jako stužka dívčinými vlasy.

BITVA U LIPAN.

I.

Vozů hradba, spjatých řetězy;
ohně strážné plápolají vzňaty
v kruhu mužů divobradých; mlaty
čnějí tu a hroty, pavezy.
Polem Táboři a Sirotci
srazili jsou vozy za noci —

Brzy však asi rozhodl se Svatopluk Čech pro „Adamity“ a napsal již celou řadu veršů, v nichž jsou zárodky a prvky pozdějšího eposu. Zajímavý zlomek ten zní:

ADAMITÉ.
Náčrtek.

Podél Nežárky teď charpy hvězdy
po vlnách se kolébají klasů,
chatek stíny na poklidném jasu
zubatí se — nebylo tak vezdy!
Ba čas byl, kdy místo něžných zpěvů
kraj ten v bubnů zachvíval se řevu,
a kde zvonky slýchají se skotu,
jinou bitva hřímávala notu.
Teď tam ticho — v bouřném jenom ruchu
nad střechami ubranými v květy
mračných pluky stíhají se duchů,
již tu bouřívali přede lety,
v hlavách blesky, myšlenky jak smělé —
a vnuk křížem žehnává se v čele . . .

I.

Vítězný zpěv Adamitů.

Jásej, světlomoře blesku nesmrtelný,
pod ranou tvou mestnou

vrahův štít se roztříští jak skelný —
plesů divý řiň se tok,
antě zmiji lestnou
potřel vítězný tvůj krok!

Ku předu dále přes mrtvol hory,
přes moře krve, kouřící dvory,
přes matky ubité ubité dítě,
přes kmetů šediny stoupejte lítě
dál, dál,
z potopy smrti by na Ararat
věčného života porozepjat
prapor náš vlál!

Adamitky.

Pod nohama tvýma Satan-had se svíjí
tobě za podnoží
a krev černá po tvém rozpeká se kyji —
Synu boží! v náručí
světlé dcery boží
věčný květ ti vypučí . . .

Přes moře krve, přes mrtvol horu
letíme v lásky pověčné sboru,
ve vlasech věncoví z nebeských květů
hvězd se dotýkáme temenem v letu.
Dál, dál,
z potopy smrti by na Ararat
věčného života porozepjat
prapor náš vlál.

Gideón.

Kde je Sulamita?

Žena.

Kdesi v řece
koupá se.
(Gideón odchází.)

Henoch.

Kyje poodložte s plece
a mých slyšte slov! — Neb chodí kvačně
řvoucí lev a číhá, krve lačně.
Bděte, bratři! Mojžíš, Kristus smrti
podlehli — ať vás též nerozdrtí!
Ale kdo mých slyší slov, ten žíti
bude na věky, neb syn je boží,
Bůh sám! Po mém boku bude dlíti,
a dám jemu světy za podnoží!
Ba, ten v moři jda se neponoří,
zůstane, kdy nebes krov se zboří,

a kdy slední svět obemkne plamen,
neporušen stane!

Adamité.

Amen! Amen!

II.

Sulamita.

Oj, tys tu? Pojď na ňadra má vřelá!

Gideón zamračen.

Hle, ty perly oderval jsem s těla
děvice, již ubilo mé paže.
Tvé jsou, tvé!

Sulamita.

Však tys mi všeho dráže!

Gideón.

Všeho?

Sulamita.

Ne! jak všechny boží syny
miluju tě, láskou všechny stejnou!
A jak srna jejich na pokyny
letím v náruč . . . Jakou to však tajnou
strastí náhle ubledla tvá líc?

Laskajíc ho.

Rci, můj drahý, co tě rmoutí?

Gideón.

Nic!

III.

Henoch.

Kde je Gideón, rek dnešní slávy?

Muž.

Tamo přichází. Čest Gideónu!

Jiný.

Se Sulamitou. Však mračnou clonu
vidím v líci jeho — cos ho tráví!

Zpěv dívek.

Velebný ty boží reku,
v našem rozpotěš se vděku!
Na našich ňadrech, na vlnách světlých
ukolíbáme tě
a zulíbáme tě
medem rtů mladých, odpola zkvětlých.

Gideón.

Dcery boží — váš ten pohled žhavý
jako sníh mi smutek v duši taví.

Dívky.
Bujným skokem, písní jarou
chmuru rozptýlíme charou.
Na našich ňadrech, na vlnách světlých
ukolíbáme tě
a zulíbáme tě
medem rtů mladých, odpola zkvětlých!
Objímají ho.

Jinoch.

— — — — — — — — —

Dále Svatopluk Čech nepokračoval a upustil na čas od historické látky, jsa k tomu spíše okolnostmi nucen nežli z nechuti neb neschopnosti k další práci. Přijalť tehdy místo druhého feuilletonisty v „Pokroku" a později vedl redakci „Světozora" — asi do polovice října 1871, kdy musil odejeti na Vraný, aby se doma připravoval ke zkouškám právnickým. V té době sice „Umělecká Beseda" vymohla si na něm „Sny", ale na pokračování v „Adamitech" nebylo pomyšlení. Teprve pobyt ve Slaném r. 1872 vzbudil v něm znova tlumený onen „dojem vzdálené bouře" a podnítil jej k novému osnování „Adamitů". První zpěv, ač jej básník také několikráte přepracoval, byl asi poměrně brzy hotov a varianty neliší se podstatně od sebe ani od definitivní úpravy, jež poslána r. 1873 Nerudovi do „Lumíra".

Za to na zpěvu následujícím je jasně patrna obdivuhodná snaha vytvořiti ze směsice různých dojmů, vidin a představ obraz co nejdokonalejší po stránce formální i věcné. Svatopluku Čechovi nešlo o historickou věrnost a výstižný kolorit doby, nýbrž především o zrealisování vlastních snů a myšlenek. Ideje nábožensko-filosofické střídaly se v duchu básníkově s romantickými jeho vidinami. Děj básně ustupoval znenáhla reflexím a rozhovorům.

Ve II. zpěvu zamýšlel básník původně epicky vylíčiti střet Adamitů s papeženci a charakterisovati podrobněji hlavní osoby své básně. Začínal se zpěvem katolíků i Adamitů, ale básník lyrický úvod ten brzy přerušil a vypsal ostatek epicky.

II.

Sbor katolíků v starém klášteře.
Ó, shlédni na nás, pane zástupů!
viz tváře bledé, slzy kanoucí,
svých kněží vraždu, církve potupu,
oltáře pusté, chrámy planoucí!
Ó ty, jenž slovem jediným
jsi v bouři sklenul duhu,
ó, vyrvi rukoum zločinným
tu hrstku věrných sluhů!
Vyslyš nás!

Vy jasné sbory, tísní velebnou
slonící čela v záři Trojice,

s radostnou licí, však i prosebnou,
zvolenci boží, svatí, světice,
a v čele Ty, ó Marije,
nebeská bráno jasná —
moc vaší prosby, přímluvy
nám budiž čáka spasná!
Slyšte nás!

Nadarmo zlosyn, krví kráčeje,
si zdobí skráně věncem vítězů,
nás, Bože, v Tebe spasí naděje,
ve štít svůj světlý, věčnou pavezu.
Ó Kriste, jenž jsi na skále
upevnil církev svoji,
že marně brány pekelné
ji přemoci se strojí —
spasiž nás!

Adamité.
Nepřítel ve prach poklesá
a marně bohem hrozí,
nad námi prázdná nebesa
a my jsme sami bozi.
My smějeme se nicotě,
z níž blázen boha tvoří,
— — — — — — —

Zde psaní přerušeno a v dalším líčen již útok Adamitů na katolíky:

Ký to v chrámě pološerém zjev
Adamitů staví kroky? Při oltáři
v oken dlouhých různobarvé záři
stísnilo se kmetů, žen i děv
tklivé skupení. Tu starci šedí,
sklánějíce rozoranou líc
k rukoum spjatým, třesoucím se, hledí
vyděšeným okem smrti vstříc.
Tělem pokleslým tu bledé ženy
zastírají dětské hlavičky,
oči jejich teskně obráceny
k jasné tváři Bohorodičky.
Děvy něžné tu se k otcům choulí
tváří zsinalou a kadeří
clonou spuštěnou své zraky poulí
v nevýslovné hrůze do dveří;
tam zas pokleknuvše na modlitbě
oči, dlaně ku chrámové krytbě
výší nehnutě, jak z úběle
na oltáři skvoucí andělé.

Nejníže pak na oltáře stupni
dvé se postav v libé protivě
vynáší, že sami vrazi zpupní
krok svůj staví v němém obdivě.
Stařec, dívka. Roucho řásné, světlé
obestýlá vlnou kanoucí
děvy tílko přelíbezně zkvětlé,
pobožnosti kouzlem vanoucí.
Vlasů světlých uvolněná clona
opřádá jí líci do kola,
kámen drahý v nadplňku jich tona
nad schýleným čelem plápolá.
Sklopena jsou stinná zraků víčka,
rtoma hýbá vroucí modlitbička
a ten obličej tak dětský celý,
plný v boží vůli oddání,
bledým smrti kouzlem obechvělý
k sepjatým se rukoum uklání.
Křížek rubínový hrdlo sněžné
zdobí; zlatohlav pak nožky něžné . . . .
Vedle ní jak bohatýra stín
z hrobu vyšlý — cele obestřín
pruhem světla z okna kulatého —
slepý stojí kmet. Pás ve zlatě
kaménky se skvoucí bohatě
sbírá vlny roucha řasnatého.
Suché tělo strmí ve vysoku,
hruď mu v kypném obestýlá toku
vlas a vous jak višně květ.
Mnoho, mnoho přeneslo se let
nad hlavou, než v dol ji naklonila,
hrubé vrásky do čela jí vryla.
Než v tu dobu mládí úchvatem
vetchý leb se vztyčil. Ruku levou
stařec vznáší nad spanilou děvou,
křečovitým pravá záchmatem
před ní vraha vyčkávajíc níží
obrovského meče pádnou tíži.
V tazích jeho hrbolatých, sivých
mladosti se jeví vzplanutí,
orlové ji bitev dávných, divých
ochvívají šumnou perutí;
zdá se, jak by dávné, jaré síly
v ochablé zpět přivolával žíly,
jak by slyšel starých bubnů řev,
viděl vztyčených korouhví třísen
a co vůdce v nepřátelskou tíseň
letěl před vojem jak mladý lev —

zpomínky se hrdé k němu svály,
líc mu plane, rtoma zápal škubá — —
však ach! tam, kde jiskry ducha plály,
víčka prázdná, tma v nich věčná, hlubá;
na posměch tvůj, slepče, břitký meč
vede dávnou, děsivou svou řeč.

Na mžik jen ty zjevy pohnutlivé
zastavily Adamitů příval,
že v před každý nehnutě se díval.
A již Samson — oko zjiskřiv divé —
jak by mžik ten nahraditi chtěl,
s dvojnásobným vztekem zařičel:
„Čistá havěď ostala nám v pasti!
Naše pěst se zemi zavděčí,
přepraví-li do hvězdné jich vlasti
truchlivé ty stíny člověčí!
Bijte, hubte, přinášejte hojnou
mračnému jich bohu oběru,
já sám potru hlavu jejich zbrojnou,
tam tu slepou, bílou příšeru!
Rázem postavím jej v božstva záři,
by tam ohříval svých slepých tváří!“

Vznesl kyj, k oltáře skočil prahu —
děsný ráz — meč těžký zařinčel
padaje — a chrámu na podlahu
různobarvou, krve do jezera,
s mečem pokleslo dvé lidských těl:
mrtvý otec — polomrtvá dcera . . . .

Nad tím bílé zuby Samsonovy
v satanském zasvitly úšklebku.
Chvíli dolů hleděl; v ráz pak nový
vynesl kyj smrtný nad lebku.
Jako blesk tu davy Adamitů
juná postava se zakmitla.
Adam to! po boku v náhlém třpytu
nahá zbraň mu z pochvy vysvitla —
Samson padá s děsným kyje třeskem —
olbřím lesů — poražený bleskem.
A co druzí v žasu, hrůze zřeli
na trup vůdcův, povalený rázem,
Adamovy ruce již se rozestřely
krásné kněžky bledým nad obrazem.
Na loktech ji zdvihl. A tu k němu
z dlouhé brvy zatmělého lemu
divukrásně z poubledlé líce,
kadeří těch světlých pod oblaky

hvězdičky co družné vzcházejíce
pohledly dva černé, snivé zraky,
poutkvěly na něm v jasném letu
jako poslové dva jiných světů . . . .

Však on mečem, silným ramenem
dráhu razí v davu zmámeném,
jediným, jenž vchod mu zastavil,
chrámu práh i dvéře zkrvavil.

Pozdě Adamité ztrnulí
za prchlíkem ven se hrnuli.
On již seděl na bujarém oři,
zamihl se šípem po nádvoří,
přes kláštera nevysoký val.
V loktech krásný plen mu spočíval;
hlava její na rameni jeho
svěšena jak ve hlubokém sně,
z jasné změti vlasu zcuchaného
drahý kámen září podivně.

Darmo pestře opeřená střela
za oběma vzduchem zasyčela . . . .

Jak vidno, byl by se děj rozvíjel zcela jinak nežli v definitivní básni. Adam skoliv Samsona, nebyl by mohl déle dlíti v táboře Adamitů, báseň byla by měla o zápletku více, ale těžko by bylo zase bývalo stavěti Adamovu duševní přeměnu proti rozumování Henochovu a názorům ostatních Adamitů. Proto Svatopluk Čech vsunul za druhý zpěv setkání Adama a Henocha v háji (jako jest v definitivní úpravě) a srážku Adamitů s katolíky zařadil do III. zpěvu, do něhož přibásnil některé nové postavy z řady papeženců.

III.

U STARÉHO KLÁŠTERA.

Sokolník.

Hoch a sokol jarým bleskem
lítávali v podnebesí,
nyní hoch svou hlavu bujnou
a svá křídla sokol věsí.
Sokole můj, sokole,
stejná naše nezvole!

Sokol na hedbávné šňůře
zapomíná volných letů,
ruka bílá, miloněžná
hocha odloudila světu.

Tobě zatemnily páskou
očí blesky zlatotkanou

a mně svět je nocí širou,
v níž dvě krásné oči planou!

Sni jen dále na mé hrudi
o sluněčku, o blankytu,
a já sníti budu s tebou
o těch očí divném svitu.

Nikdy více nerozepneš
pod blankytem peruť temnou,
a má láska beznadějná
do mohyly klesne se mnou.
Sokole můj, sokole,
stejná naše nezvole!

Starý vojín.

Oj, tu vzdychá — sokolovi
svěřuje svůj tajný stesk,
že jej zajal úsměv luzný
a dvou očí krásný blesk.
Nu, však zmoudří panic rusý,
až sestárne, světa zkusí.
Rudý nos a bílá brada —
lepší jsou než moudrá rada.

Číši sem a kostky k ní
zpěv ať hlučí, loutna zní!
Hody dnes a zítra boj —
stále vesele!
Však nás brzy času dáseň
na prach semele.
Víno, žerty, bitva, zpěvy,
žínky jasný zrak,
a co nad tím — smutné páry
holý brak!

Však i já se kořil kdysi
také nebešťance světlé —
neprohlédl, komínem až
ulítla mi na pometle.
Protož, synu, zjasni čelo
v rusé kadeři —
však on brzo horší smutek
na tě udeří.

Pohleď na mne: nos mi rudne
a vous bělá již,
a přec netíží mne žádná
nežli vína tíž.

Jsemť já chlapík s kohokoli —
zdravé jádro — z dobré školy.
Každý večer před mou licí —
v oku samý blesk a žár,
vína duch se čilý, jasný
vynořuje nad pohár
a ten slovy plamennými
lepší přiučil mne ctnosti
než ti naši opatové
ve své tučné velebnosti.
Neval oči, holobrádku,
jsemť já hříšný církve syn,
dohýřím — a na bojišti
pokaju se ze svých vin.

Ale teď nech píseň zní,
číši sem a kostky k ní!
Hody dnes a zítra boj,
stále vesele!
Však nás brzy času dáseň
na prach semele!
Víno, žerty, zpěv a bitva,
žínek luzný zrak,
a co nad tím — pára šedá,
holý brak!

Chůva.

Jitko má, můj zlatý andílku,
jak jsi krásná, svěží! Jasní snové
dosud ti co hejno motýlků
obletují čelo liliové,
na němž v houšti vlasu rozčechrané
drahý kámen jako hvězda plane, —
hvězdička to v čele cheruba!
Bože můj, zdaž možna záhuba
krásy takové?

Jitka.

Oj, dobrá Háto!
Cos tak smutna, teskna? — V těchto dnech
zdvojilo svou píli času dláto
na tvém čele, v líce záhybech.

Chůva.

Ty se tážeš? Pohleď kolem sebe:
les nám komnatou a krovem nebe!
Ó, což o mne, bídnou o starušku!
Ale ty, jíž stlávala jsem nachem,

vějiře jíž strakatého máchem
dotěrnou jsem odvívala mušku
s víček spánkem těžkých, jejíž z rána
měkkou srst jsem podstýlala nožce -
ty máš nyní chladem ovívána,
houní kryta, drsné na rohožce
usínati v lesa klíně hrubém,
ve sny starým ušeptána dubem?
Živiti se kořínky a vodou,
zápasiti s nouzí, nepohodou?
Děsiti se každým lístku šustem,
uvadat jak růže v dole pustém?
Těžce navštívil nás Hospodin!
Vše, co svato nám, pěst mrzká drtí,
satan vítězí — již hrůza smrti
za námi se plíží jako stín.
Tam v těch údolích, jež ranní kouří
mlhou se, teď hrozné vraždy páše,
loupí, žehá, kolem chrámů bouří
zlořečené plémě Satanáše!

Jitka.

Marná zloba jeho — bůh je s námi
Z rumu, popela své vzkřísí chrámy!
Jedno rmoutí mne: že otec drahý,
slepý, nad samými hrobu prahy
dožíti se musil bídy té,
že to čelo, sněhem pokryté,
uklání se pod břemenem strasti,
nemajíc, kam k pohově se klásti.
Ach, tam kráčí v mnicha průvodu!

Rytíř.

Tys to, dítě mé! Tvůj milý hlas
navrací mi blaho, svobodu,
boží světlo do zatmělých řas.
Hladě plný, hedbávný tvůj vlas,
zřetelně i hlavinku tvou něžnou,
celou tebe vídám před sebou
jako švihlou laň, co lilji sněžnou,
ozářenou ctnosti velebou.
Bůh to dobrý z milosrdí svého
v strastiplné, chmurné starobě
anděla mi seslal těšivého,
v milokrásné tvojí podobě.
Jdi, má dcero! Pomodli se k bohu
za mne, za sebe a celý svět —
jako motýl rajský nad oblohu

modlitbička tvá se bude chvět
z nevinného kvítka srdce tvého
přímo na klín otce nebeského.
K opatovi.
Odchází a strastí příšery
rozptýlené její přítomností
v duši bourně zmítanou se hostí,
viklajíce stěžněm důvěry.
Trapné to, ach! čestné sněhy vlasů
dochovati k bouři takých časů,
kde to vše, co draho nám a svato,
sterými co svazy — — — — — —
— — — — — — — — — —

Zde psaní přerušeno a líčen opětně teprve útok Samsonův na papežence. Samson volá:

„Klame zářivý!“ řeč kypí vzteklá,
„oko satanı, ty hvězdo pekla,
zhasni na výsluní pravdy nové!
Zhyň i krkavec, jenž zobcem svým
srdce lidstva spoutaného klove!“

Zatřásl se rázem hromovým
širý chrám. Kněz jako blesku ranou
na podlahu pestře vykládanou
poklesl; leb sněhem zdobená
zarděla se krví, roucho zlaté
s ramenou se svezlo rozepjaté;
svátost roztříštěná, zdrobená,
v pádu třesknėm na podlahu chrámu
zapršela deštěm drahokamů.

A již Samson skočiv na hruď knězi
k novým ranám vytyčuje kyj —
bije kolem pestré na pavezy,
lesklé přílby, odhalenou šíj,
smrti hrůza blyští z jeho očí,
krev se lije, kamo nohou kročí.

Zoufale se hrstka papeženců
s divokými bije soupeři —
nedobývá krvavých než věnců
kolem černých, bílých kadeří,
jejich tuhé, zkrvácené trupy
po zemi se stelou v pestré kupy . . .

Stranou tamo pod helmicí
rdí se nos a bělá knír —
s ocelí tam ve pravici
starý trčí bohatýr.

Vedle něho k hrudi vina
spoutaného sokola
panic svižný jako třtina
snivě hledí do kola.
Vrah se blíží — půtky vřava —
starý klesá paladýn,
vousy rudnou do krvava,
tvář mu halí smrti stín.
Jasný meč mu padá z pěsti,
znikajíce pásu skrýš
kostky na podlaze chřestí,
polní kulatí se číš —
a ret šepce — třasem jatý:
„Dobrou noc, můj hochu zlatý!“

Však i hocha lesklá střela
mžikem povalila v dol,
zrak mu snivý pozastřela,
ukončila srdce bol.
Ustlala mu na brnění
druhovo, plášť ve strakatý,
a ten šepce v sledním chvění:
„Dobrou noc, můj hochu zlatý!“

Však hoch vytyčil se málo,
polehounku sáhl v bok,
kalené kde ostří ssálo
žití jarobujný tok,
a svým prstem na podlahu
vpisuje své lásky snahu,
srdce svého rudá kvítka
pojí v drahé jméno: „Jitka!“

Klesl nazpět — ve plášť širý
stařičkého vojína,
nad hlavou mu sokol sirý
perutě své rozpíná,
a po boku trochu krve,
vypučelá srdce kvítka,
vyznání to lásky prvé,
labutí to píseň: „Jitka!“

Přes mrtvoly do svatyně šeré
dále tlupa nepřátel se dere,
chtivá kořisti. Ji nezastaví
mučenníků, světců vážný řad
přísným okem, s září kolem hlavy
hledící k nim shůry odevšad,
ani tamo pohnutlivý zjev

v hloubi chrámu šeré. Při oltáři
v oken dlouhých různobarvé záři
stísnilo se kmetů, žen i děv
tklivé skupení — — — — —

A dále byl by se asi opakoval výjev se starcem a spanilou jeho dcerou Jitkou jako v původním zpěvu II. Ale ani tento náběh neobstál, nýbrž nahrazen byl zpracováním nynějším, v němž líčení celého boje Adamitů s katolíky vsunuto krátce do vypravování jednotlivých Adamitů (zejména Samsonova), kteří vrátili se k Mojžíšovi z ranní výpravy s hojnou kořistí i se zajatou Jitkou a tedy i s Adamem, který na konci zpěvu zašeptá poklekaje jenom výmluvné:

„Věřím, nebe, ve tvé anděly!“

Ze všeho vysvítá, jak přísným byl Svatopluk Čech autokritikem, jak neúmorným pracovníkem a vytrvalým myslitelem. Chtěje v řečech a myšlenkách Adamitů, v „bouři duchové a mravní“ zobraziti vlastní boje a rozpory duševní omezoval co nejvíce příběhy epické, čině při tom ujmu a násilí vlastní produktivní fantasii.

Od zpěvu třetího zachovalo se již jen málo konceptů a na nich jsou většinou úryvky pojaté pak již s malými toliko změnami do básně, jak otištěna v „Lumíru“ z r. 1873. Básník patrně chvátal pod nátlakem častých urgencí Nerudových, a tak přicházely do tisku většinou hned první obrazy, dojmy a myšlenky. Když báseň byla celá uveřejněna, nebyl svědomitý básník s pozdějšími částmi jejími spokojen a byl by je rád zpracoval znova. Ale nastaly mu brzy redakční práce v „Lumíru“, nové osnovy, plány, práce a povinnosti zabíraly jeho mysl i čas, a tak přejal hned v následujícím roce „Adamity“ do „Básní“ v téže úpravě, v jaké otištěni v „Lumíru“. Nemálo k tomu přispěla i chvála samého Nerudy, který byl „Adamity“ nadšen.

Z pozdějších prací déle zabýval se Svatopluk Čech také ještě myšlenkou na cyklus básní, známý pod jménem „Ve stínu lípy“, ale původně nadepsaný „Pod lipou“. První náběh pochází z roku 1876 a byl asi třikráte přepracován. Nejmladší z variantů zněl:

POD LIPOU.

Ta hospůdka pod lipou
na třemšínské stráni
ve svém věnci slaměném
divné kouzlo chrání:
kdo ho spatří, pojednou
žízeň krutou, bezednou
pociťuje, páni!
Měj si měšec sebe lehčí,
měj si žínku sebe křehčí,
měj si babu jako saň,
měj si barák na spadání
a políčko jako dlaň:
marné všecko vzdorování.

Potom vrátil se Svatopluk Čech k témuž thematu teprve začátkem r. 1878 a tehdy již koncipoval k cyklu vzpomínkový úvod. V říjnu 1877 zemřel básníkovi otec, Svatopluk proň upřímně truchlel, pro veřejnost na čas se odmlčel, ale doma v teskné náladě zabýval se látkami plnými sladkobolných vzpomínek a touhy. První z nich byla báseň „Zimní noc“, druhou předzpěv k cyklu „Pod lipou“.

Definitivní úprava první části „Zimní noci“ pochází teprve asi z doby, kdy byla uveřejněna (koncem r. 1878 v 1. sešitě „Květů“), ale první náběh improvisován byl hlubokými dojmy a náladou vánoční r. 1877, kdy po prvé slavila opuštěná rodina milé ty svátky bez hlavy své. Z improvisace vysvítá, že Svatopluk Čech v pokoji, který s ním sdílel nejmladší jeho bratr Jeník (* 1870), oddal se ještě v noci tklivému vzpomínání na minulá krásná léta, na první svou lásku a na otce, a chopiv péro načrtal zběžně odlesky své nálady a dojmů:

ZIMNÍ NOC.

Bouřlivá noc zimní. Vichr kvílí,
sněhem zmítá v metelici zlobné,
jak by škubal na útržky drobné
rukou šílenou plášť zimy bílý.
Světlo umírá. Posledním vznětem
modrý plamének se míhá, krouží
a stín stromu vánočního letem
vrhá na stěnu a ve strop dlouží.
Zahrál naposled. Tma všechno kryje.
Naslouchám. Za oknem bouře vyje,
nad mou hlavou v hodin útrobě
tepna času odměřeně bije
bez proměny v dávném způsobě,
jak mi v nocích tolikerých zněla,
v žalosti a blahu se mnou bděla.
Opodál pak dětský bratra dech
plyne lehounce jak vláha jarní,
sklouzajíc po hladkých křemenech —
Tamo snové vznášejí se čarní!
Tamo křídlo andělovo svaté
nad hlavinkou dětskou tajně vlá,
ač dnes bez modlitby k loutce zlaté
na obrázků knihu poklesla.

Nuže, pojď a ke rtům schyl se mým,
chvíli svatá, vděkem tajemným!
Nechať čelem skloněným se kmitne
pomnění tak mnohé, neodbytné,
ve ztracenou minulosti říš!
Podej sladkotrpkou svoji číš,
vidiny mi sechvěj k prsoum třpytné

i dum černých supy nenasytné!
Již se blíží kroky neslyšnými
hemžení těch listů svanutých,
lící polo zapomenutých
a tvá líc, tvá líc je mezi nimi!
Vzdušným prstíčkem zas, tichý hosti,
pozdvihuješ závoj minulosti
nad hlavinky krásou vítěznou
a z pod čela cudného tvé oko
do duše mi vniká přehluboko
májovou svou nocí líbeznou.

Chvěj se blíže, zjevení ty něžné,
neroztaj mi v loktech, kvítko sněžné!
Zapomenout chci, že vlas můj řídne,
že mé čelo vráska rozrývá
a že chladným dechem srdce bídné
předčasná mi jeseň ovívá.
Zapomenout chci, že tvé i čelo
podzimku se stínem obestřelo,
na tvé líci máj víc nekvete,
na rtu nehrá úsměv dítěte,
že jsi sestoupila s hvězdné slávy
do hemžení zemských, smrtných žen,
že již málo úděl tvůj mne baví —
že jsi bývala, jsi pouhý sen.
Blíže, krásný sne, tvých do kadeří
ať mé oko slzy kradmé svěří,
ať své břímě složí duše snivá
ve tvá ňadra, věčně mlčelivá.
Hleď, mé dítě, do světa již zírám
jako cizinec, prach jeho stírám
s nohy syté bludných šlépějí
bez tužeb i přání, nadějí.
Jablko-li zočím v listí skouli —
přede mnou se marným strachem choulí!
Samet mechu, hájem stlaný hebce,
o cizím jen blouznění mi šepce.
A když rozptyluje v sadě tam
sněžnou jara haluz ruka měkká,
roztoužených očí jeví plam —
cítím rozkoš, jiného jež čeká.
Chudé ovoce mé rostí sady:
popel uvnitř a vně málo vnady.
Hle! mé dítě, všechno svěřím tobě:
i mé poesie zlatý zvon
ve sřícené mlčí chrámu kobě,
z úst se dobývá jen lichý ston,

ochromených křídel slední vzmach,
prázdný dech, jak mlha, jížto skalí
propasti své na okamžik halí
v ukradený slunci lesk a nach.
Povím ti — — Ach, mizíš, větru dcero,
kalí, rozplývá se jasná líc,
ruka moje prázdné jímá šero,
bělostnou tvou ručku lapajíc,
mlhou hyneš, podobo ty směrná,
jako všechno uprchlo. Tma černá . . .
K oknu! K oknu! Ledové ty květy
ochladí mi čela choré vzněty.
V černý zrak se vnořím noci děvy,
uchvátí mne burné její zpěvy.

Ach, což divně varhany tvé zvučí,
bouře noční! Nesčíslný shluk
píšťal skrytých šumí, sténá, skučí
děsnou hudbu nezbádaných muk.
Po čem lkají hlasové ti různí?
Co jich zlobu jítří, hlučný svár?
Zdaž to noci démonové hrůzní
v sebe vzdušný zatínají spár?
Či to národové, mečem vrahů
s obličeje země vyhlazení,
u potomstva jejich bouří prahů,
za křivdu se mstíce v rozezlení?
Či to na okamžik anděl zmaru
pouští na svobodu věků lov
a voj duchů ve vlajícím tvaru
nesčíslný ostavuje rov
a ves žal, s nímž v lůno země klesl,
a ves hněv, jejž tajil za živa,
kletby veškeré, jež nepronesl —
v úžasnou tu hudbu vylívá,
všechny vášně, potají co vřely,
všechny žaloby, jež marně zněly.

Vnímám zpěv ten žalný, usedavý
a mním slyšet mnohý známý hlas — —
— — — — — — — — —

Jak z pozdější básně víme, byl to především hlas otcův, avšak básník nedopsal tehdy naponejprv svůj sen a teprve po čase se k myšlence své vrátil a ještě několikráte náladový úvod změnil.

V téže době poutala jej však již také látka druhá, o níž výše byla zmínka, totiž předzpěv k cyklu, který stále ještě má nadpis „Pod lipou“.

Nejprve napsal jen 13 veršů, ale po druhé sestavil již celý úvod, který blíží se již úpravě definitivní. Předzpěv ten jest tak populární,

tak znám a rozšířen, že každého asi bude zajímati postup jeho vývoje. Oba varianty znějí:

a) POD LIPOU.

Jak častokrát, můj milý rodný kraji,
vzpomínky mé po zlatých klasech tvých,
po horách modrých, lukách zelených,
po větvích borovic a dubů hrají!
Jak často vídám s duší toužebnou
Říp rozložitý s bílým kaple stínem,
hrad Bohuslavův, Košťál, slavný vínem,
i Milešovku v dálce velebnou.

Nuž, letím k tobě, v tichý jeden důl,
kde před žhavými letních nebes šípy
pod štítem zeleným stařičké lípy
k pěnivým žbánkům za dřevěný stůl
společnost známá útulek si hledá.

b) POD LIPOU.

Jak vlny osením po tobě hrají,
mé vzpomínky a touhy, rodný kraji!
Když za večera kolem spánků mých
starostí všedních stahuje se příze,
jak často bledé litery v mé knize
se měnívají v roje kvítků tvých,
jak často zrak můj oklamaný vítá
podkrovním jizby městské okénkem
tvých zeleň luk, v níž jasným plaménkem
nesčetným, fialovým ocún zkvítá,
jak často žab tvých noční chorály
mi v uchu zní, ty prosté píšťaly,
jež roj tvých dětí na rty svěží klade,
když za humny se budí jaro mladé,
jak často, v podušku kdy sirou klesá
pod nízký strop má hlava zemdlená,
se domnívám, že větev zelená
zas nade mnou se sklání tvého lesa,
pak oči zavírám, jak tehdy právě,
kdy v háji tvém jsem lehal v měkké trávě,
a nade mnou ta hudba šumná, dumná
svůj vede nápěv, mlkne, z vršků dalných
zas blíž se nese, vod jak příboj valných,
tajemná hvozdu báje, nevýzkumná,
ta hudba s duše všechnu tíhu snímá,
hloubavý rozum odpočívá v díle,
i tvůrčí obraznosti slábne píle,
i cit se tají — blaze duch můj dřímá
a s přírody se snoubí duší snivou
ukolébavkou boru konejšivou.

Nuž k tobě zaletím dnes, rodný kraji,
tím zpěvem prostým. Parný letní den.
Po stráních, dolem zlaté klasy vlají,
leč mnohý lán již zpola posečen,
již klasů řádky, snopy nese mnohý,
ba, tu a tam již slavné pnou se stohy.

Verše tyto psány jsou zběžně, a jest patrno, že tlumočeny jimi čerstvé dojmy, že tvořeny jsou lehce a hbitě. Básník později vždy na plodech svých piloval, měnil je, prohluboval, krátil nebo doplňoval, takže v definitivních básních máme dokonale promyšlený a zpracovaný výtvor, nikoli jen náladovou skizzu — a právě v tom, že Svatopluk Čech dával pracím svým uzrávati, že nechvátal s nimi z pravidla na veřejnost, nýbrž teprve v dobách, kdy původní nálada třeba již ho přešla nebo žil v jejích dozvucích, plody své sám znovu posuzoval a tříbil, jeví se veliká jeho umělecká kázeň.

Praví-li se tedy, že Svatopluk Čech nedovedl dojmy své improvisovati, křivdí se mu. Básník schopnost tu měl, avšak jednak rozsáhlost většiny jeho prací, jednak vlastní jeho umělecký cit měly ho k tomu, aby díla nálad a prchavých dojmů kontrolovaly rozvaha a kázeň.

Někdy ovšem, musil-li míti pro číslo „Lumíra“ nebo „Květů“ pokračování své práce, — a Svatopluk Čech měl zvyk psáti někdy číslo od čísla, — bylo mu do práce třeba se i nutiti a snad leccos též urychliti, ale pak buď dílo své pro knižní vydání znovu upravoval, (na př. „Sníh“), nebo se samostatným vydáním tak dlouho otálel, až do někdejšího myšlenkového a citového ovzduší nebylo lze se vpraviti a nezbylo mu, než otisknouti později anebo teprve v „Sebraných spisech“ původní znění, třeba jeho intencím již nevyhovovalo (na př. „Šotek“, „Zpěvník Jana Buriana“, „Václav Živsa“).

Jedinou improvisací, jak Svatopluk Čech též sám životopisci svému potvrdil, jest „Letní procházka“, která vznikla za čerstvých dojmů v době, kdy básník po letech po prvé opět shlédl nezapomenutelný Vraný, t. j. r. 1881. Každá řádka dýše tu tehdejšími pocity „teskného blaha“ básníkova.

Jinak ovšem rád subjektivní své dojmy a názory, svoje vzpomínky a reminiscence promítal do svých produktů epických, proplétal jimi svou prósu, plnil lyriku, ale při všem zachovával vzácnou umírněnost a nevtíravou noblessu duševní. Měl jsem příležitost již sám poukázati v knize „O Svatopluku Čechovi“ (u Topiče r. 1908) na některé časové niterné motivy básníkovy, ale v lecčem poučily mne ještě jeho rukopisy. Tak na př. při koncipování „Slavie“ hlásilo se básníkovi tolik vlastních dojmů, úsudků a vzpomínek, že mnohá zdánlivě vedlejší stať básně jest výslednicí celé řady citových složek a časových myšlenek. Některé myšlenky sestavil básník již v dokonalé úpravě básnické, a úryvek takový tvoří vlastně samostatný celek, jakým jest na př. jedno místo z oddílu, kde vypravuje Rus Čechovi o své lásce:

Zdaž tobě, druhu, zavlál jednou v boku
ten úchvat báječný, ten divný cit,
jímž obráží se v mutném žití toku
nebeské vlasti blankyt, hvězdný kmit,
jenž nad bařinou člověčenství plove
jak běloskvoucí poupě leknínové?

Ten luzný cit, jenž v koutek ráje mění
chaloupku z lesních větví, lože mech,
nechť venku Perun blýská v temném hřmění
a skulinami hučí vichru dech,
an zatím uvnitř v duší souzvuk plesný
dvé hrudí snoubí libý svlačec vesny?

Ten hrůzný cit, jenž bolů peklo celé
do lidských prsou časem zamyká,
však i v to peklo růže krásy stele
a září nebeskou je proniká,
že člověk v objetí ty supy vine,
jichž zobec ukrutný mu ňadra kline?

A znáš-li tento cit, nuž pomni chvíle,
kdy po prvé jsi opojený hled
ponořil v jeho divy, na rty chýle
ten skvoucí kalich rozkoší a běd — —
mně sladkých krůpějí skyt na tisíce,
však trpkých, jedových tam bylo více!

A takových míst dalo by se citovati ještě mnoho. Chápeme tedy plně vlastní slova básníkova, jež byla citována na konci úryvku z črty „Jaroslavu Vrchlickému“, co že bylo obětováno i myšlenek snaze o dokonalost a vyspělost básnických plodů Čechových.

Také vnější popudy k dějovým rámcům Čechových eposů i prósy byly velice rozmanité. Současné události i historická četba, nahodilý zjev nebo zmínka i trvalé pozorování poskytovaly Svatopluku Čechovi účinné náměty k jeho tvorbě spisovatelské.

Čta na př. „Historii o těžkých protivenstvích církve české“ a chtěje zobraziti vlastní někdejší boje a rozpory ve věcech víry, hledal pak ještě v Riegrově „Slovníku naučném“ postavu, která by se pro ideu jeho hodila. Báseň nejprve nadepsána „Adam Budovec“ a teprve později přezvána „Václav z Michalovic“.

Když Frant. Lad. Rieger upozornil básníka na spanilou královnu Dagmar, vykonal Svat. Čech pilná studia přípravná a jal se pak ztělesňovati vlastní ideální představu dobrotivé, něžné panovnice.

Z Palackého Čechovi známá hrdinská postava Roháče z Dubé lákala jej znovu a znovu k zobrazení nadšeného boje za pravdu, svobodu a rovnost lidstva.

Ale Svatopluk Čech znal též dokonale přítomnost, studoval české povahy a zabýval se současnými vadami, nedostatky, problémy a tužbami.

Že mnoho látky poskytly mu noviny, jest nesporno — sledovalť názory snad všech politických stran, a dá se tedy mysliti, že především kletba české nesnášelivosti a nesvornosti byla mu odtud předmětem nejčastějších jeho úvah a výtek — ale „samotář" Čech chodil také mezi lid a zkoumal jeho jádro. Rád na př. sedal v kavárně nebo v hostinci nikým nepoznán a nepozorován a sledoval hovory denních hostů, těže z nich pro svoje práce i pro doplnění svého obrazu o národní povaze naší. Že takové hovory byly hlavně pro jeho satiru vděčnou látkou, ví každý, kdo sám měl podobnou příležitost. Dosti často ovšem se Svatopluku Čechovi takové jeho studie pokazily, ne snad tím, že upozornil na sebe svou zvídavostí, ale že ho poznali a stal se předmětem horlivého okukování, které jej brzy vypudilo z lokálu nebo přešlo v nadšené pozvání ku přisednutí. To se stalo Svatopluku Čechovi několikráte na Moravě a též i v Čechách, na př., jak sám píše, v Malešově u Kutné Hory.

Ale v roce 1889, kdy podnikl cestu do severovýchodních Čech, nepoznali ho nikde, a tak v Sobotce, v Turnově a pak zejména ještě v Králové Dvoře nasbíral si hojnost materiálu pro své studie.

Všeho dozvídáme se ze zápisníku, který poskytl látku k „Pestrým cestám po Čechách".

Prohlédnuv si na př. Sobotku a zdůrazniv si v zápisníku s radostí krásu původních staveb jejích a filologickou zajímavost „kvíčerou", vešel do hostince a bavil se pozorováním společnosti. „Večer mluvil hostinský (patrně Staročech — jsouť tam jen ‚Hlas Národa' a ‚Politika', obrazy mladého Riegra a Palackého) o nějakém rezavém chlapu, který všechno v městě chce řídit. Že byl velitel Sokola při župním sjezdu proto nezvolen, poněvadž při svěcení praporu tlouk' na velký buben, aby vydělal tři zlaté, vzdal se pak i velitelství při hasičích. Hostinský se přel, jak může někdo být velitelem hasičů, když tluče na veliký buben. Také u veteránů je to rozbito, teď nikdo se nechce obětovat. Hostinský s dlouhým bílým vousem tvářil se při tom, jako by šlo o veliké věci. Hodiny s hracím strojem hrály ‚Kde domov můj?' a ‚Zazněte bubny!' nebo tak něco."

A přečtěte si nyní „Maloměstskou idyllu", abyste poznali, jak básník své pozorování satiricky zpracoval.

Snad tato ukázka dostatečně naznačuje, odkud jsou základy a pozadí většiny jeho satir, ať již básnických nebo prósou psaných.

Maje tvůrčí náladu pracoval Svatopluk Čech třeba několik hodin nepřetržitě, nikoho k sobě nevpouštěje. Přecházeje pokojem, osnoval své skladby a teprve hotové části zapisoval. Jenom práce prosaické, hlavně feuilletony, svěřoval někdy přímo papíru a byl v té příčině bystrým a rychlým pracovníkem: celou osnovu měl již na mysli, slova se nedostižnému stylistovi sama podávala a myšlenky ještě při práci čile se hlásily.

Proto také z prósy Čechovy zachovalo se jen málo rukopisů, většina zůstala v tiskárnách nebo v redakcích. Variantů jest poměrně malý počet a to jenom náběhy k povídkám, které delší dobu zabíraly mysl spisovatelovu. Tak dozvídáme se, že na př. „Kandidát nesmr-

telnosti“ nazýval se původně „Nový Don Quixote“ a „Genius“, že „Výlet do mladosti“ slul dříve „Známý hlas“ a pod.

Ovšem všecky žertovné obraty a vtipy, kterými oplývají humoristické a satirické práce Čechovy, nejsou diktovány jenom soustředěnou myslí: básník zaznamenával si zhusta svoje nápady a myšlenky a jimi pak proplétal svoje díla. Zachovalo se několik listů s takovými poznámkami, z nichž nejvíce platí „Broučkovým výletům“.

Kdo četl řečené satiry, pozná, kde umístěny jsou myšlenky s jednoho takového lístku: „Slečny měly na hlavách lastury a různé veliké květy místo kloboučků. Jeli na Pegasu, ten zchátralý Pegas patří nyní mně. Jeden hvězdář objevil pleš p. Broučka. K první a druhé kapitole dám hvězdičky, vypadá to ke všemu učenější. Trestnické kolonie: zloději by poslouchali filosofická rozjímání, žháři básně, loupežníci by byli přikováni k obrazům, a vrazi by poslouchali symfonie. Divoce přebujnělá gótika: každý oblouk úžasně smělý, každá věž závratná, strmící až do oblak, každá kupole velebná, každá perspektiva kouzelná, chodba tajuplná. Pan Brouček, že byly anemonky povadlé a rosa také všelijaká, ty slzničky, aby skutečně člověk nad hostinou plakal. Atd.“

Málo také zachovalo se z jazykových studií a příprav Čechových k historickým pracím. Jak ostatně z děl samých vysvítá, nekladl Čech zvláštní váhu na jazykové zabarvení dobové. Jenom k zamýšlenému románu „Poslední prosba královny Anny“, k rovněž nenapsanému dramatu „Václav III.“, pak k „Broučkovu výletu do XV. století“ a polonismům Vyškovým v „Roháči na Sioně“ konal Svatopluk Čech podrobnější studia jazyková, jak svědčí zachované náčrtky.

Maje v úmyslu skládati celý cyklus básní lyrických, poznamenával si básník na okraji jedné z prvních básní neb na obálce jednotlivé náměty a ideje a čísloval si je. Charakteristické jsou některé takové myšlenky k „Modlitbám k Neznámému“ (jež původně sluly „Modlitby nevěrce“): 13. Buď věřit neb nevěřit; uprostřed prázdné mystické hříčky — nesmysl. 14. Ctím víru, ač ji nechápu, ale jen upřímnou — za to pouhé mluvení o víře a tváření se věřícím z pouhého řemesla neb zvyku atd. jest největší mrzkostí před Hospodinem. 16. Lež hřích největší. Třeba bych někoho pohoršil, přec nechci říci lež o své víře. A neříci nic je také lež. 19. Milejší jsou mi mystikové než ti, kteří na špetce svých vědomostí popírají všecko. 22. Já jsem nikdy nevěřil, nemodlil jsem se známými modlitbami. 25. Modlářství = klanění se lidem. 28. Věřím — nevěřím. Je-li víra tím, jak se obyčejně pojímá, nevěřím; je-li však pouhá tucha, věřím.

Ve svých dílech některých i vůči spisovateli Hejdovi, který jej v té věci interviewoval, přiznal se Svatopluk Čech, že při práci rád kouřívá a pívá černou kávu. V „Různých barvách“ prohlašuje sice žertem, že by bez černé kávy „spisovatelství musil pověsiti na hřebík“, ale Hejdovi pravil tehdy, že neví, mají-li jeho libůstky „nějakou inspirující sílu na duševní tvoření.“

Později také pití černé kávy omezil a za choroby své docela od něho upustil, ale kouření bylo mu až do posledních dnů zvlášt-

ním požitkem. Kouřil později jenom „rositas“, které pokládal za neškodné. Že však kouření nemělo zvláštních účinků na jeho tvořivost, dokazují periody nechuti k básnické produkci, ve kterých sice kouřil, ale netvořil. Nejdelší takové období nastalo s blížícím se stářím, koncem let devadesátých a začátkem let devatenáctistých. Produkce z té doby jest poměrně jen malá, a choroba ještě ji později zúžila. Teprve s myšlenkou na možné uzdravení dostavila se koncem r. 1907 i nová chuť k usilovné práci, která — bohužel — byla 23. února 1908 tragicky přerušena.

U Čechů a Moravanů byl co bůh lesů a honby ctěn **Svatibor.** V hájích posvátných obětována mu byla zvěř i pokrm, byl rohatý a strašně křičel.

Adolf Heyduk: „Nástin bájesloví.“

Bůžek Svatibor.

Oscar Wilde:

Kněz a ministrant.*

Přeložil *Václav Paukner.*

„Otče, smiluj se, neboť jsem zhřešil! . . .“

Kněz se zachvěl. Unaven na těle i na duchu, s rozteskněnou duší a s těžkým srdcem seděl ve strašlivé samotě své zpovědnice,

---

* Originál tohoto díla byl r. 1894 uveřejněn v prosinci v Londýně s názvem: „The Priest and the Acolyte“. (The Chameleon, Vol. I, No. 1.) Z obsahu knihy samé jest zřejmo, že autor nemohl býti jmenován. Mohl tedy prohlásiti pan Robert Harborough Sherard v bibliografii svého „The Life of Oscar Wilde,“ že autorem knihy není Wilde, nýbrž jakýsi „undergraduate Oxford student“ — výtečný imitátor Wildeova slohu i ducha jeho prací. Kdyby tato nádherná a tak svérázná skizza byla směla býti Wildeovi veřejně připsána, jistě by byla způsobila větší rozruch v Old Bailey než báseň „The two loves“, která se stala téměř „corpus delicti“ autorova obvinění. Puritanská Anglie jest příliš složena z předsudku a pokrytectví, aby slyšela vzdechy láskou prodchnuté bytosti, jejíž jediným hříchem byla odvaha, s níž stavěla se na odpor normám uznaným většinou. V Anglii zapadlo toto dílo pod obzor všech interessů. Stihl je týž osud, který stíhá většinu jeho prací. Teprve před rokem uveřejnil Schneider a Kunert německý překlad knihy v Budapešti a označil jej plným jménem: „Oscar Wilde, Der Priester a der Messnerknabe“. Nemáme přesných zpráv, ani authentického tvrzení, že skizza ta byla sepsána Wildem. Ale autor neodmítl ji veřejným listem, tak jako zamítl autorství básně „The Shamrock“ ve svých listech ku „Pall Mall Gazette“. Než při vší nejistotě jejího původu, zda můžeme se domnívati, že existuje ve světě druhá, do té míry příbuzná duše, jež by nejen byla procítila vše, co Wildeovi tryskalo z hloubi duše, když obhajoval se před soudem při processu markýze Queensbury, nýbrž i tak mistrně ovládla autorův sloh, až do posledních nuancí, – ten sloh, jímž autor psával právě v poslední své periodě, před drtící katastrofou r. 1895? Nepoznáváme již jongleura slov, jimiž hrál si v jiskřivých dialozích „Doriana Graye“ a v nedostižných scenách svých komedií. — Jest to sloh duševní hloubky, jakým hovoří k nám jeho Pohádky, jeho „Happy Prince“ a „The nightingale and the Rose.“ A přece jsou v obsahu díla i frapantní motivy, připomínající „Doriana Graye“, ona celým dílem se vinoucí zmínka o půvabu hříchu, jenž tak mocně láká duši estheta svou uměleckou krásou. Vlastní jest Wildeovu slohu i onen náhlý průsek celého útvaru, způsobený beze všeho přechodu nastupující konversací dvou žen z lidu, jež zastupují mínění světa; vlastní mu jest i ona věta o „soucitu, jejž tak zřídka nalézti u křesťana“ — ba všechen nuančně nadechnutý pel jeho dikce připomíná příliš silně na Wildea.

stále a stále slyše jenom nudné blabolení věčně opakovaných hříchů. Byl k smrti ztýrán těmi otřepanými konvenčními slovy, jež opakovala se do nekonečna s týmže střízlivým přízvukem . . .

Zůstane ten svět na vždy stejný?

Téměř dvacet století sedali křesťanští kněži ve zpovědnicích, a denně naslouchali těmže starým věcem. Zdálo se mu, že svět nemůže nikdy býti lepším. Zdálo se mu, že byl a bude vždy týž — věčně stejný.

Žaloval sama sebe; měl chvíle, kdy si dokonce přál, aby lidstvo se stalo aspoň horším. Což nemohlo to lidstvo když již musilo hřešit, vybočiti z oné staré, široce vyšlapané stezky a býti originálním aspoň ve svém hříchu?

Leč onen hlas, který byl zaslechl nyní, probudil jej z jeho úvah.

Zněl tak měkce a něžně, tak nesměle a ostýchavě. Dal požehnání a naslouchal pozorněji. Ano. Teď poznával jej. Byl to onen hlas, jejž byl dnešního jitra po prvé vnímal — byl to hlas mladého hošíka, jenž mu při mši přisluhoval.

Obrátil k němu tvář a hustou mříží zpovědnice padl jeho pohled na drobnou, rozkošnou, k zemi sklopenou hlavinku. Ano — ty dlouhé, hebké vlásky mohly jen jemu náležeti . . .

Náhle, toliko mžikem, pozvedl hošík hlavu . . . a velké, temně modré oči setkaly se s jeho pohledem. Spatřil dívčí ovál jeho obličeje, zaplavený naivním nachem při zpovědi svých prostých, dětinných hříchů . . .

A kněz byl by téměř zajásal.

Cítil to, chápal, že zde, zde konečně, jediné v celém širém světě, zjevilo se mu Něco, to Něco, jež bylo nádherné a krásné, a přece upřímné a věrné . . .

Ach, zda nadejde onen den, kdy měkký purpur jeho rtíků stáhne se krutým a lstivým úsměvem, kdy zbožně cudný výraz jeho dětské tváře ustoupí frivolní drzosti?

Oči kněze se zamlžily slzami. A jeho hlas, jindy tak pevný, rozechvěl se podivně, když dával rozhřešení. Po chvíli slyšel, že hošík povstal. A sledoval jej, jak ubíral se nízkou kaplí k oltáři, jak poklekl, aby modlil se své pokání . . .

Kněz vnořil do dlaní mužnou, znavenou tvář a vzdychl zhluboka.

Příštího jitra, když klečel před oltářem a předříkával ministrantovi svoje „Confiteor", kdy ta hlavinka tak oddaně se k němu klonila, schýlil se hluboko, tak hluboko, že jeho vlas dotekl se zlatých vln, jež věnčily tu čistou dětskou tvář . . . Cítil, jak krev zavířila v jeho žilách a nové, nepoznané kouzlo rozproudilo se jeho duší . . .

Největší div světa — láska, která je úplným splynutím dvou duší, proráží muže jediným bleskem, — a muž pozná, co nejvyšším je blaženstvím. — — Nyní chápal tu muku! . . . Onen člověk je knězem, asketou, jehož celá mysl zasvěcena svatému uchvácení, — — zda nebylo by lépe, „kdyby se byl nenarodil člověk ten?"

Když dospěli sakristie, a před ním stojící hoch přejímal posvátná roucha, tu pocítil, že veškera ekstase jeho víry, že všecka zbožnost

jeho modliteb na jediný jenom předmět se poutá, jedinému předmětu cele podléhá . . . S touže úctou, jež zachvívala jím kdysi při doteku posvátného roucha, položil ruku na zlatovlasou hlavinku, objal bílý, drobný obličej dítěte a něžně jej pozvedaje, sklonil se až k jeho jasnému a světlému čílku a dotekl se ho lehce rtoma . . .

Když hošík znamenal dotek jeho ruky, zamlžilo se na okamžik vše před jeho zrakem . . .

A když pocítil na svém čele lehounký dotek rtů velkého kněze, provanul jím náhle zvláštní pocit Poznání . . . Porozuměl . . .

Pozvedl malé ručky a objímaje bílýma, hladkýma pažema jeho šíji, vracel mu polibek vřelou vroucností . . . Se slabým výkřikem klesl kněz na kolena. Tiskl tu malou, v šarlat a krajky zahalenou bytost na rozvířenou hruď a pokrýval jeho mládím zářící tváře žhoucími polibky. Náhle prolétl oběma pocit velkého uleknutí. Rty jejich se oddělily . . . Povstali a rychle složivše chvějícími se prsty mešní roucha, rozešli se v bázlivém ostychu . . .

Kněz vrátil se do svého chudého bytu. Usedl a pokoušel se přemýšleti. Vše marně! — Pokusil se jísti, ale nevrle odstrčil jídlo, nebyl s to, aby se ho dotknul. Chtěl utéci se k modlitbám . . . ale na místě mlčelivé, vznešené postavy Krista na kříži, na místě té bledé, bolestí rozryté tváře viděl stále jen něžně ruměný obličej rozkošného hocha, neustále jeho velké, velké oči — velké jako hvězdy své nově pučící lásky . . .

Po celý den odbýval kněz jen mechanicky všecky své náboženské úkony; nedovedl ani klidně usednouti a poobědvati, a sotvaže osaměl, rozbouřily náhlé víry vášní celou jeho bytost.

Zdálo se mu, že musí uprchnouti daleko do přírody, do volné přírody . . . . jinak že zešílí . . . .

Konečně snesl se večer . . . . Zlomen a vyčerpán dlouhým, parným dnem, poklekl před křížem a . . . . vzepětím všech sil snažil se upoutati myšlenky k meditaci a modlitbě. Rozpomínal se na dětská léta, na dávno zašlé mládí, a myšlenky zatěkaly opět k děsným mukám posledních pěti let.

Zde nyní klečel, on, Ronald Heatherington, velký kněz církve, na sklonku osmadvaceti let! Co musil všechno prožíti, jaká muka překonal v boji s divokým vzplanutím šílených vášní, které v něm bujely od dětských jeho let! Bylo tedy všecko to marné? V posledním roce skutečně cítil, že veškery vášně v něm byly odumřely, že ony divoké výbuchy vášnivé lásky v něm na vždy pohasly . . . na věky vyhlazeny!

Vždyť posledních pět let, od chvíle, kdy vysvětili jej na kněžství, pracoval tak úsilovně, tak neúnavně, a cele a jedině věnoval se svému posvátnému povolání — — veškerou intensitu svého intellektu soustředil, by dokonale vnikl v božská mysteria své víry — —

Odmítal vše, co mohlo jej vzrušovati, zříkal se všeho, co připomínalo na minulý jeho život. Pak obdržel tuto venkovskou faru, a jeho jediným úkolem bylo, dohlížeti na malou kapli, blízko prostého domu, jejž nyní obýval.

Tato malá kaple byla z nejzastrčenějších v celém okrsku svatého

Anselma. Byly tomu dva nebo tři dny, co navštívil stařičké manžely, bydlící v domku, tvořícím zadní hranici jeho zahrady.

Staří ti lidé prosili jej, by přijal jejich malého vnuka za ministranta.

„Můj syn byl umělcem, pane," vyprávěl stařec, „a ježto byl bez ustání tak nespokojen zde venku, poslali jsme jej do Londýna. Mnoho se tam o něho zajímali, a oženil se tam dokonce s velkou dámou — ale ty zimní mlhy ho udolaly k smrti. Zanechal nám svou mladou ženu s tímto děckem.

Přivedla hocha k nám a sama ho vyučovala, až do nedávna. Ale ta poslední zima vzala nám i ji, a tak musí teď ten ubohý hošík žíti zde s námi, tak něžný a tak nepodobný nám! Ano, Willfred jest panské dítě a podle toho také vychován! Jeho ubohá, dobrá matka těšila se, když v Londýně chodíval do blízkého kostela ministrovat, a hoch sám přisluhovával tak rád, že myslíme, že bylo by mu jistě velikou radostí, — ovšem, nemáte-li nic proti tomu, — kdyby totéž mohl konati i zde."

„Kolik je hochovi let?" tázal se mladý kněz.

„Čtrnáct let, pane," zněla odpověď.

„Dobrá, pošlete jej tedy zítra ráno do kaple," rozhodl Ronald. Myslil zcela na svůj úkon a sotva si povšiml malého ministranta, jenž mu při mši přisluhoval. A teprve později, onoho dne, kdy slyšel jeho dojemnou zpověď, zjevil se mu nečekaně jeho neskonalý půvab.

„Oh, Bože, pomoz! Smiluj se nade mnou! Po všech těch bojích, po usilovné práci, plné sebezapření a odříkání, právě teď, kdy začínám doufat, — má všecko býti marné? Mám všecko, všecko, čeho jsem dosud dobyl, opět ztratiti? Pomoz, pomoz, můj Bože!"

Právě, co takto se modlil, co jeho ruce se vzpínaly v nejhlubší zbožnosti ke krucifixu, k témuž kříži, před nímž byl vybojoval své nejkrutější boje, právě když z jeho očí tryskly slzy nejpustší rozervanosti a nejhroznějšího zoufalství, ozvalo se slabé, slaboučké zaťukání na jeho okno.

Vyskočil udiven a odhalil rázem záclonu. Před otevřeným oknem stála bílá dětská postava, stál tam bos na vlhkém trávníku, prozářen měsíčním světlem, jen v bílém dlouhém nočním rouchu — — on, on, jeho ministrant, to krásné dítě, jež třímalo jeho budoucnost, jeho život v dětských dlaních!

„Wilfrede — — co zde hledáš?" zeptal se třesoucím se hlasem.

„Nemohl jsem usnout, otče, neboť jsem myslil — na Vás! Viděl jsem ve Vaší jizbě světlo, a tu — tu jsem se tiše vykradl otevřeným oknem a přišel jsem tichounce, abych Vás viděl. Hněváte se proto na mne, otče?" zašeptal v uleknutí, když zpozoroval divný, téměř divoký výraz na přísné a asketické tváři knězově.

„Ale proč pak jsi přišel mne vidět?"

Nechtěl, nechtěl pochopiti jasného stavu věcí, nechtěl uznati pravdivosti té události, a nechtěl slyšeti, co hošík mluvil . . .

„Ježto vás miluji — — oh, tak velice miluji! Ale vy, vy mne nemáte rád! A vy se na mne hněváte — oh, proč jsem jenom přišel?

Proč jsem přišel? Nikdy jsem nemyslil, že byste se na mne mohl hněvati!“ A hoch vrhl se na trávník a dal se do usedavého pláče.

Kněz vyhoupl se otevřeným oknem, uchopil roztomilou drobnou bytost do náručí a nesl ji k sobě do jizby.

Stáhl opět záclonu, a klesnuv do měkké lenošky, položil plavou tu hlavinku na svá prsa a líbal, líbal jeho rty.

„Můj miláčku! Můj jediný, krásný miláčku!“ šeptal. „Jak mohl bych se na tebe hněvati? Vždyť tys mi více, než celý velký svět! Můj Bože, jak tě miluji, oh, jak miluji, můj miláčku, mé jediné, sladké štěstí!“

Snad celé hodiny ležel hoch v jeho objetí a tiskl své měkké nožky na jeho klín. Tu řekl mu kněz, že jest čas, aby se rozloučili. Ještě jednou spojily se jejich rty ve dlouhém, dlouhém polibku; to malé graciosní tílko proklouzlo hbitě oknem, neslo se letem napříč zahrádkou, jež celá tonula v lunných vlnách, — a zmizelo v protějším okně . . .

A když se ráno setkali v sakristii, pozvedl hoch svou andělskou tvář, a kněz něžně tiskl jej ve svou náruč a zlíbal jeho ústa . . .

„Miláčku! můj jediný miláčku!“ To bylo vše, co dovedl pronésti. Ale hoch vracel mu polibky se zářivým úsměvem nevystižitelné, téměř metafysické lásky, a jeho výraz pravil více, než mohou říci slova . . .

„Nemohu se ani dosti vynadiviti našemu páteru,“ řekla jedna z žen, když vracely se ze mše. „Jako by to ani nebyl on! Dnes nadělal při mši více chyb, než páter Tomáš za celá ta léta, co zde byl.“

„Tak se mi nějak také zdá. Jako by jakživ nebyl sloužil mši,“ odvětila její přítelka s lehkým přídechem opovržení.

A téže noci, a mnoho, mnoho z nocí příštích, zakrýval bledý, unavený kněz lehkou záclonou kříž a čekal na návrat bílých svitů letní luny, hrající ve zlatém vínku jemných vlásků.

Čekal na zjev těch něžných, dětských údů, ovanutých bělostí nočního roucha, jež zvyšovala ještě půvab všech pohybů, a světlou bledost jeho drobných nožek, letících trávníkem.

U toho okna stával noc co noc, by uchopil vroucně vzepjaté paže, které obepínaly jeho šíji — by plným douškem pil opojnou vnadu z čarovných rtíků děcka s celým jeho kouzlem.

Ronald Heatherington nedělal již chyb při mši. Pronášel svatá slova s takovou zbožností, s takovým zanícením, že uchvacoval hrstku přítomných chudých lidí k projevům úcty vždy více a více vzrůstající. A po jeho boku planula tvář přisluhujícího hocha takovou vroucností, že lidé udiveně pátrali po původu té zvláštní svatozáře. Jistě, že byl ten mladý kněz spíše světcem, a ten hošík po jeho boku spíše nebeským andílkem, než bytostí lidskou. —

II.

Pošetile a krutě jedná svět se všemi, kdo mu odporují. Sám z vlastní vůle stanoví své normy, a běda těm, kdo v odporu se světem se odváží jíti svou vlastní cestou, kdo věrni své povaze, sledujíce jen zákon

individuality, kráčí nezjařmeným, volným krokem vpřed, nedbajíce tradice, nedbajíce toho, co zastaralé a konvenční.

Neboť tradice jest základním kamenem skvěle zbudovaného chrámu naší šalebné a samolibé civilisace.

A kdo narazí na onen kámen, rozbije se v trosku . . . A na koho ten kámen padne, toho rozdrtí, zničí . . .

* * *

Dlouho nenazývali lidé kněze světcem a ministranta andílkem. Teď mluvili již o nich se ztajeným dechem, kladouce prst na ústa . . . již obraceli se k nim zády, potkali-li toho či onoho; brzy bylo zříti, jak zastavovali se v hloučcích, povážlivě potřásajíce hlavami.

Kněz a ministrant toho nedbali. Nevšímali si těch zlověstných pohledů a s tíží potlačovaných řečí. Což nenalézali v sobě, druh v druhu, dokonalou lásku, plné porozumění? Proč starali by se o svět! V sobě navzájem shlíželi svůj ideál, splnění všech svých po léta kvetoucích tužeb. Ni nebe ni peklo nemohlo dáti větší slasti.

Ale kámen konvence byl podkopán . . . okamžik pádu se blížil . . .

Nádherným jasem rozléval se měsíc nocí, chladný vzduch byl prosycen těžkou vůní staromodních květů, jež příliš četně vykvétaly v malé zahrádce. Ale ta krása líbezné noci nevnikala do knězovy jizby, jejíž pečlivě zatažené záclony bránily všem všetečným pohledům.

Kněz a hošík seděli spolu, zapomenuvše světa, neznajíce nic více než sebe, cele stopeni v ten všemocný fantóm lásky, takové lásky, jež tisíckráte krásnější než nejluznější letní noc . . .

Hošík seděl na kolenou kněze, dětské ruce svíraly těsně jeho mužnou šíji; dlouhé, zlaté kadeře splývaly s jeho krátkým, temným vlasem, a bělostné noční roucho bylo tak divným, ale krásným kontrastem jeho černé, ponuré sutany. Tu ozvaly se zvenčí kroky, vždy blíže a blíže . . . Zaklepáno na dveře . . . nikdo z nich neslyšel. Naprosto vnořeni v sebe, zmámeni tím sladkým, otravným vanem produševňující lásky, trvali oba v blaženém klidu . . . Ale konec se přiblížil. Úder padl.

Dveře se rozevřely, a na prahu stála vysoká postava rektorova. Nikdo nepromluvil. Jenom hoch vinul se těsněji ku knězi, a oči jeho plnilo hrozné vyděšení. Kněz povstal a usadil hocha před sebou.

„Bude lépe, odejdeš-li, Wilfrede," — to bylo vše, co mohl pronésti.

Mlčky, tváří v tvář, stáli oba duchovní, hledíce za děckem, jež tiše proklouzlo oknem, neslo se oroseným trávníkem a zmizelo konečně v okně protějšího domku.

Pak obrátili zrak a měřili se chvíli dlouhým pohledem. Mladý kněz klesl do křesla, a složiv ruce, čekal, až jej rektor osloví.

„K tomu tedy musilo dojíti! Lidé tedy mluvili pouhou, pouhou pravdu, vším, co mi vyprávěli! Bože! Takové věci se měly právě zde odehráti . . .! Že zrovna mně bylo údělem, odkrýti vaši hanbu — hanbu nás všech! Proč právě já jsem k tomu určen, abych vás o-

devzdal soudu a na tom stál, byste plný trest trpěl za svou vinu! Nemáte nic, čím byste se mohl omluviti?“

„Nic, docela nic,“ odpověděl jemně. „O milost nesmím vás žádat. A nemohu vám ani to všechno vyjádřiti, neboť byste mi nerozuměl. Neprosím za sebe, za své ubohé já, nechci, byste šetřil mně — — ale pomyslete na pohoršení, jež odhalením všeho vznikne naší svaté církvi . . .“

„Lépe odhaliti ty strašlivé skandály a postarati se o příslušné potrestání viny. Jest nerozumem, zatajovati vředy, a lépe doznati naši hanbu, než dopustiti, by se rozmnožovala . . .“

„Pomyslete na ono dítě!“

„*Vy sám* jste měl na to mysliti! Vy jste měl býti pamětliv osudu dítěte! Jest *na mně*, abych se o ně teď staral? To bylo vaší povinností! Ale přes to vše rád bych je ušetřil, kdybych jen mohl. Ačkoliv — jaký mohu míti soucit s takovým . . .“

Mladý kněz zbledl až po rty. Zvedl se prudce.

„Ani slova více!“ mluvil vzrušeně. „Nedovolím, abyste o něm jinak mluvil než s úctou!“ A náhle změkl, a opakoval téměř sám k sobě — „jen s úctou, jen se zbožnou úctou . . .“

Druhý kněz setrvával v klidu, ač uleknut na chvíli. Pak vrátil se jeho hněv.

„Jest to tedy váš pevný názor? Kde jest vaše pokora, vaše pokání? Nemáte studu, nemáte smyslu pro tíhu své viny?“

„Nečinil jsem nic, zač bych se musil styděti,“ odpověděl vážně. „Bůh vdechl mi lásku k němu, a Bůh vnukl jemu lásku ke mně. Kde jest to, co protiví se Bohu a lásce, jež jest jeho zákonem?“

„Vy nebojíte se urážeti jméno Boží, a zváti *takovou* vášeň láskou?“

„Byla to láska . . . Dokonalá láska; ano, *jest* to dokonalá láska . . .“

„Zde není co říci. Zítra zvíte další. Díky Bohu, že všecku tu hanu odpykáte těžce!“ připojil v náhlém návalu hněvu.

„Jest mi líto, upřímně líto, že nevíte, co jest soucit. Ne snad, že bych se bál svého pokoření a soudu, — ale že tak zřídka najdeme u křesťana soucit.“

Náhle obrátil se k němu rektor a chopil se jeho ruky.

„Promiňte mé tvrdosti,“ pravil, „byl jsem krutý. Mluvil jsem bezcitně. Probůh, což nedovedete nic uvésti k svému ospravedlnění?“

„Nikoli. — A nemyslím, že by to bylo k čemu dobré. Kdybych se snažil popírati vinu, byl bych vinen lží. A kdybych i dokázal svou nevinu, ulpí na mně hana, a má pověst, má budoucnost, jsou zničeny na vždy. Avšak chcete-li jen chvíli poslouchati, budu vám sám o sobě trochu vyprávěti . . .“

Rektor se usadil v křesle, a jeho kurát, sedě u krbu a podpíraje hlavu sepiatýma rukama, vyprávěl běh svého života.

„Víte dobře, že byl jsem vychován ve velkém internátě. Zcela jiný než druzí, nikdy neúčastnil jsem se her hochů. Měl jsem málo zájmu pro všechny ty nepatrnosti, pro něž hoši se obyčejně tak

mocně rozněcují. Myslím dokonce, že jsem byl šťasten v dobách dětství. Mou jedinou snahou bylo, nalézti ideál, po němž jsem prahnul. Tak tomu bylo vždy: plála mnou bez ustání nevýslovná touha, jíž nemožno definovati, touha po čemsi neznámém, neurčitém, co nikde jsem nenalézal a nikdy nechápal. Vrcholem mých přání bylo, dosíci toho, co by ukojilo mou žízeň.

Záhy podlehl jsem půvabu hříchu. Celé mé mládí je znesvěceno skvrnou hříchu. Ale časem, a právě nyní, přicházím k poznání, že jsou hříchy krásnější než všecky půvaby světa. Jsou hříchy jenom k tomu stvořené, by zlákaly ty, kdo nade všecko cení *krásu*. Prahl jsem vždycky po lásce. Znovu a znovu padal jako oběť svých nejprudších vášní — čas od času se mi zdálo, že nalezl jsem konečně svůj ideál; veškera snaha mého žití spěla nesčíslněkráte k tomu, dosíci lásky jediné bytosti. Často přálo štěstí mé touze — a přece — zas a zase jsem došel toho přesvědčení, že vše, co jsem dosud vybojoval, v podstatě nemělo ceny. Jakmile jsem došel vítězství, pozbylo pro mne významu. Marně hleděl jsem udusiti žízeň srdce a ohlušiti se vírem zábav a hříchů, které mládež obyčejně vábí. —

Měj jsem voliti cíl, a zvolil jsem býti knězem. Esthetický směr mé duše uchvátila velkolepá mysteria křesťanství, umělecká krása našeho ritu. Od svého vysvěcení chtěl jsem se klamati věrou, že konečně vrátil se mé duši mír — ale všecko marně. Bez únavy zápolil jsem se starým chtíčem, ale nade všecko těžce bojoval jsem s neutuchající, neukojitelnou žízní po dokonalé lásce. Nalezl jsem a nalézám nejsladší slast ve víře: ne snad v obyčejných povinnostech zbožného života, nikoli v denní jednotvárnosti kněžských úkonů — těm bránil jsem se důsledně. Nikoliv. Má slast spočívá jen v esthetické kráse naší bohoslužby, v tom zanícení, v tom zbožném uctívání, v té usilovné a vášnivé horlivosti, kterou dlouhé posty a náboženské úvahy v duši vyvolávají."

„A nenalézal jste osvěžení v modlitbě?" tázal se rektor.

„Osvěžení? — Ne. — Nic, než rozkoš, vzrušení, jen divou vnadu hříchu!" — — —

„Měl jste se oženiti. Myslím, že by vás to bylo zachránilo."

Ronald Heatherington se vztyčil a položil ruku na rámě rektorovo.

„Nerozumíte mi. Nikdy v žití nelákala mne žena. Což nemůžete toho pochopiti, že ve světě jsou lidé rozdílní, navzájem docela rozdílní? Není možno míti za to, že všichni lidé jsou stejní. Naše povaha, naše temperamenty se různí. Toť právě pravda, které lidstvo nikdy nechce uznati. Staví všechny normy na falešné basi. Jak mohou býti jejich závěry správné, když samy jich praemissy jsou chybné?

Zákon, uznaný většinou, která náhodou byla téhož mínění a těchže náklonností, jest ovšem normou pro menšinu — ale toliko zákonně, nikoli morálně.

Jakým právem tvrdíte vy nebo kdokoliv jiný, že to neb ono jest pro mne hříchem? Oh, proč nemohu objasniti vám vše a přiměti vás, byste otevřel zraky a prohlédl?" Pevněji sevřel rektorovo rameno a kvapně pokračoval vážným hlasem:

„Pro mne, při mém naturellu, byl by sňatek býval hříchem. To by byl býval zločin, ba nemravnost, jíž příčilo se mé svědomí. Jedině *svědomí* jest božským zákonem, pudícím nás hledati to, kam cílí naše přirozená náklonnost. A to svět zapomíná. Pro většinu lidí, a zvláště křesťanům jest slovo „svědomí“ jen pláštěm jich zbabělosti, jež se strachuje proviniti se na starobylé tradici. —

Oh — ta konvence, hodná kletby!

Neprovinil jsem se tentokráte ničím nemravným, před tváří Boha jest duše moje čistá. Ale před vámi a světem jsem vinen strašlivým zločinem — ohavným zločinem — a proč? Protože jsem jednal proti zastaralým názorům. —

Poznal jsem toho hocha a miloval jsem ho, jako nikdy před tím nedovedl jsem milovati. Nebylo mi třeba námahy, bych mohl nazvati jej svým: neb on náležel mi právem. Miloval mne, jako já jej; byl nutným doplněním mé duše.

Jakým právem pronáší svět o nás úsudek? Co nám na něm záleží? A přes to, že jsem si plně vědom této lásky, přes to vědomí, že jest velká a čistá, ač z hloubky svého srdce opovrhuji malicherným soudem světa, přece snažil jsem se z ohledu na něho a naši církev z počátku jí odporovati. Leč marně zkoušel jsem vyvinouti se jejímu kouzlu, jímž mne tak neodolatelně jímala. Nikdy nebyl bych šel žebrat o jeho lásku. Až do krajnosti byl bych s ní bojoval — ale co měl jsem činiti? On, on sám se ke mně přiblížil a přinášel mi svou lásku, se vší nádherou, se vším bohatstvím své nevinné duše. Měl jsem takové bytosti zjeviti obludný obraz, jejž nastíní o nás svět? Tak, jak jste jej viděl dnešního večera, tak přicházel ke mně noc co noc. Měl jsem se odvážiti, poskvrniti jeho čistou duši a vyložiti mu, jaký úsudek vzbudí v lidech jeho přítomnost? Vím, co jsem činil. Vzdoroval jsem světu, v odporu s ním kráčel jsem svou cestou, zřejmě vzepřel jsem se zákonům, jež diktuje.

Nežádám vaší sympathie, neprosím, byste zastavil jednání proti mně. Slepé jsou vaše oči, bídnými pouty stižena vaše duše i vaše tělo! Musíte jednat, jak povinnost vám káže. Ale před zrakem našeho Boha jsme mučedníky, a sama smrt neodvrátí nás od boje s tím modlářstvím, jímž holdujete konvenci!“

Ronald Heatherington klesl do křesla, tiskna hlavu dlaněmi.

Rektor opustil mlčky jizbu.

Jen několik vteřin setrval mladý kněz v myšlenkách. Pak povstal prudce a prošel zahradou až k otevřenému oknu svého miláčka.

„Wilfrede!“ zavolal tiše.

Skvoucí, slzami zalitá tvář objevila se u okna.

„Je mi tě třeba, můj miláčku. Chceš jíti se mnou?“ zašeptal.

„Ano, otče,“ odpověděl hoch.

Kněz uvedl jej nazpět do své jizby, a drže ho měkce na klíně, hřál jeho ledové nožky ve svých dlaních.

„Můj miláčku, teď tedy je všemu konec!“

A vyprávěl mu co nejopatrněji a nejněžnějšími slovy předchozí události.

Hoch položil hlavinku na rameno knězovo a promluvil dojat: „Nemohu pro vás nic učiniti, můj drahý, drahý otče?"

Kněz zmlkl na okamžik.

„Ano, můžeš zemříti. Můžeš se mnou zemříti!"

Opět ovinuly ty malé, líbezné ručky jeho šíji, a horké, vroucí polibky lásky zaplály na jeho ústech.

„Ano, učiním to pro vás! Otče, ano, otče, zemřeme společně!"

Jemně a něžně připravoval hocha na smrt. Vyslechl jeho poslední zpověď a dal své rozhřešení. Pak poklekli oba ruku v ruce před křížem.

„Modli se za mne, můj miláčku!"

A společná jejich modlitba nesla se k nedostižným výším, k velkému Bohu, by smiloval se nad nešťastným knězem, klesajícím ve strašlivém příboji života.

Tak klečeli oba přes půlnoc, až Ronald pojal hocha v náruč a nesl jej do malé kaple.

„Chci sloužiti poslední mši . . . za pokoj našich duší."

Hoch oblékl sám purpurovou řízu přes noční své roucho, oblékl krajkový přehoz, a jeho nožky vklouzly do rudých střevíčků. Pak rozžehl svíce a oddaně pomáhal knězi při oblékání. Dříve, než opustili sakristii, sevřel kněz naposledy hocha v objetí a přivinul ho vřele na svou hruď. Hebce hladil jeho nádherný vlas a šeptal mu slova lásky. Stěží bránilo se dítě slzám, které řinuly se po jeho lících. A na okamžik poddávaje se něžnému objetí, pozvedl své vonné, měkké rty k ústům kněze. Jejich rty se spojily; objali se těsně, těsně . . . . .

„Můj miláčku, můj jediný, krásný miláčku!" . . . zašeptal kněz naposledy . . . .

„Brzy budeme na věky spojeni a nic, nic nemůže nás rozloučiti . . ." odpovědělo dítě.

„Ano, tak je tomu lépe. Lépe spojeni smrtí, než odloučeni žitím . . . ."

Zbožně poklekli oba před oltářem. Zvláštním svitem ozařovaly planoucí svíce velký krucifix, který vysoko na oltáři pněl.

Ještě nikdy nezněl hlas kněze tak velebně, tak vznešenou vážností, nikdy dosud nenesla se odpověď přisluhujícího dítěte tak vroucně, jako při oné půlnoční mši, kterou sloužili za pokoj svých odlétajících duší.

Krátce před počátkem posvátného úkonu vyňal kněz ze své sutany malou fiolu a vsypal její obsah do kalichu.

Když pak měl přijmouti kalich, nedotknul se ho. Podal dříve hochovi hostii, pak povznesl kalich a obrátil se opět k dítěti. Avšak jak uzřel opět tu záři velkých, nádherných očí, pocítil, jak klesá mu odvaha. S nejhlubší vroucností pohlédl ještě jednou ku kříži, pak rozhodnut podal kalich rtům dítěte.

„Krev Pána našeho Ježíše Krista, kterou pro Tě proléval, opatruj Tvé tělo a Tvou duši ku věčnému životu."

Nikdy, nikdy dosud nebyl kněz zahlédl tak hluboké, neskonalé Lásky, tak vroucí oddanosti v těch drahých očích, jako té chvíle,

kdy hoch se vztyčenou hlavou přijímal smrt z jeho rukou, od *něho*, jenž jej miloval nad všecky půvaby světa.

Když se byl hoch napil z kalichu, padl kněz na kolena po jeho boku a vyprázdnil kalich až do dna. Pak postavil kalich a objal nádhernou postavu svého miláčka. Ještě jednou setkaly se jejich rty v posledním mroucím polibku lásky. Pak zmizelo vše — — — —

Když slunce opět vyplulo nad obzor, padl jeden z jeho paprsků na oltář malé kaple.

Svíce dosud hořely. Nad nimi, na krucifixu, postava Spasitele se smutnou, ponuře smutnou hlavou ve svém vznešeném majestátu.

Na stupních oltáře ležela vysoká, asketická postava kněze, oděná v posvátná roucha. A těsně u něho drobná, kadeřavá hlavinka, jako by usínala na podušce drahocenných výšivek, které kryly jeho šat po celých prsou — on, krásný hoch v šarlatu a krajkách. —

Ramena jejich se těsně objímala, tak, jak byli zemřeli. A nad nimi stálo jak velký příkrov smrti slavnostní ticho malé kaple . . .

* * *

A kdo narazí na onen kámen, rozpadne v trosky. —
A na koho ten kámen padne, toho rozdrtí — zničí.

Tereza Turnerová:

Šedé pláně.

(Dokončení.)

XI.

Někdy na malichernosti se věší velké osudy; přes malé vlnky nepřeplují veliké koráby pro nejistou ruku kapitánovu.

Náhle vzniklá představa, že neslyšela od něho nikdy přímého slova vyznání, ji zastrašila.

Když napsala a zapečetila list, bylo jí lehčeji. Naděje, jakou působí očekávání, zahřála jí srdce.

Odnesla list sama do schránky. Nedůvěřovala cizí, nezúčastněné ruce.

Tím více byla znepokojena, když Šach nepřicházel.

Nevycházela vůbec z domu. Všechen volný čas trávila u okna, sledujíc každou blížící se postavu. Zkoumala z daleka krok každého chodce, jeho držení těla a pak, když se přiblížil, i do tváře mu pohlédla, aby sama sebe neoklamala.

Po celotýdenní trýzni, v níž nikdo jí nemohl potěšiti, napsala list druhý.

Konečně přišel. Klidný, vlídný, usměvavý, jako býval jindy, když na ni pohlédl.

Přinesl, jako nosíme malým dětem, starému pánovi spoustu nových obrázků. Věděl, čím ho potěší. Usedl na samý pokraj jeho lože a počal mu cosi vypravovati.

Starý pán oživl, jeho oči zasvítily radostí i hladil v srdečném nadšení Šachovi obě ruce.

Alena stála u okna, naslouchajíc jeho hlasu, hovoru, sledujíc každý jeho pohyb.

Srdce jí bilo údery zvonu, jenž hrozí se utrhnout.

Čekala na spasnou chvíli, kdy otec ji o něco požádá, aby mohla přiskočiti, přiblížiti se mu.

Bylo dnes něco cizího v jeho chování.

Konečně na ni pohlédl. I usmál se na ni. Nebylo však rozdílu mezi úsměvem na otce a úsměvem na ni.

Bylo tak těžko zase označiti barvu jeho očí. Cosi mezi temnou hnědí a jiskřivým zlatem ve stínu a jako měnivé hedvábí zelenavé s hnědým na světle.

Byla to živá variace, živé changeant.

Byl opravdu sám tak měnivý, tak jiný dnes, než býval jindy? Ztrácela v té otázce záruku svého klidu.

Vždy o krok přiblížila se až k němu. A jako z rozkazu cizí moci, cizí vůle, jako ztrativši na chvíli sebe, stiskla ze zadu oběma rukama jeho rusou hlavu a políbila jej dlouze na skráň.

Sňal jemně a měkce její ruce i podržel je chvíli ve svých.

Starý pán spíš instiktivně než uvědoměle poněkud užasl. Jeho bledé oči zadívaly se na Alenu a zase na něj.

Po jeho odchodu zatížila bolest jako kámen její srdce. Obyčejně bylo jí po jeho odchodu tak pěkně, jako by samo slunce bylo zahřálo místnost, v níž s ním právě dlela. Byla by vždycky celý svět objala láskou a radostí, každého trpícího potěšila, každému nadšeně ruku podala!

Dnes si vyčítala, že nebyl by snad vůbec přišel, kdyby ho tak důtklivě nebyla požádala.

Řekl ovšem, jak velmi je zaměstnán, že nemá chvílenky pro sebe, že pracuje celé dni a dlouhé večery bez oddechu. Pracuje na rozboru velikého filosofického díla anglického i slibuje si mnoho z jeho ukončení pro svou karièru i pro uspokojení své ctižádostivé touhy.. Vždyť Alena ví, že jemu nestačí setrvati pro vždy na střední škole, že si vytkl vyšší a zároveň nesnadnější cíle . . .

„Však se uvidíme," odpověděl jejím tázajícím se očím, „však přijdu, je třeba jen poněkud klidného strpení, netrápiti se hned . . ."

XII.

Alena jenom na málo dní nalezla upokojení v jeho útěše.

Chodila opět s otcem do prořídlé akátové aleje, do podzimně zbarveného parku; nebyla to však už ona, jež v něm vždy dovedla vyvolati nějaký zájem a jež žila jeho úsměvem a jeho radostí.

Stávalo se, že i látky k hovoru s ním se jí nedostávalo, že kráčeli tiše vedle sebe a ji bolelo jeho mlčení, v němž jí v jakémsi neurčitém tušení hladil ruce, říkaje stále, jako by ji chtěl potěšit, neobyčejně vroucným hlasem: „Moje Alenko, moje dítě . . ."

Pochopil nějakým zázračným způsobem, že Alena trpí, avšak nedovedl její bolesti porozumět a ji zmírnit.

Aleně zmátly se v duši všecky illuse, ideály a snahy, a zbyla v ní jen jediná veliká, všecko ostatní přehlušující touha.

Nejbolestněji na sobě poznávala, že všecka síla, jež teprve láskou Šachovou v ní vyrostla z pouhých pokusů síly, náhle zase ochabla, že ji ztrácela nyní den ze dne — a s ní svůj světlý cíl, jako hřejivé, hustou šedí vesele prokmitající světlo.

Tušila už, že se přepočítala, ukládajíc sobě těžký svůj úkol bez ohledu na schopnosti a na svůj mladý věk. Jen on pak jí posiloval. On byl její vzpruhou, její silou, její vytrvalostí . . .

Bez něho nyní i milosrdenství absolutní pozbývalo své kouzelné záře, své vděčné koruny. I milosrdenství takové, když nemá vlastních zájmů, jde jako bez páteře, potácí se jako v mátohách, když stále jen vydává ze sebe a nemá kde čerpat. —

Anušin skon očekával lékař denně.

Anuše sama připadala Aleně jako ruina lidských snů a lidské silné vůle. Nemohla nyní ani snésti pohledu na ni, na její vyschlé, žluté, kostře podobné tělo s tupýma, dávno mrtvýma očima.

Otec, matka, sestra, všechen svět, v němž žila, byl nyní jediná bolest, samo zoufání, sám hrob.

A Šach nepřicházel. Jen občas poslal lístek, pozdrav, jako jediný projev vzpomínky.

Pracoval klidně, vesele, statečně a sebevědomě na dosažení svého vytčeného cíle, zatím co Alena se zoufalou námahou se probojovávala dnem po dni bez zářivé naděje na utěšený výsledek.

Stojíc u okna, naslouchala šumu města jako daleké písni, nesoucí se ze živých jeho částí až sem do tichých ulic, kde tak normálně se žije a normálně se umírá . . .

Připomenula si onen večer, kdy ve společnosti Šachově přečetla dvakrát onen verš o osamělé dívce v německém illustrovaném listě. . . . Snad nejednala Alena správně, rozcházejíc se se Šachem. Snad lhala tenkrát jako žena jemu i sobě. Přehlušovala v sobě falešným předstíráním svoji velikou touhu.

Nebyla vůbec silna. Přetrhávala hřejivé silné pouto mezi ním a sebou pro pouhou prázdnou konvenci. Nedovedla mu podati lásku s úsměvem a oběma teplýma rukama; on nechtěl lásky vyprošené, vynucené, jako almužny podané s vysoka a bez úsměvu . . .

Naslouchala dusotu koní, cinkání zvonků elektrické dráhy, pronikavým signálům rozjetých automobilů, směsi lidských hlasů. Praha žila, zvonila, šuměla, šuměla svou večerní, pestrou, uchvacující píseň.

XIII.

Skončilo jedno tiché lidské drama bez effektů.

Odešla hrdinka Anuše zcela tiše, bez výčitek, bez pláče, jako zlomená větvička, a ostatní herci zůstali na jevišti.

V domácnosti ulevilo se jen o jednu velikou marnou péči.

Hned po smrti Anušině odklidila Alena s matkou všechny viditelné vzpomínky na ni, neboť nebylo už možno udržovati nebo dokonce snad stupňovati ještě matčinu bolest.

Ubohá paní bědovala těžce nad osudem své rodiny, nad troskami svých nadějí a tužeb z mládí.

„Jen Alenka dojde svého štěstí, Alenka musí," říkala, hladíc jí obě ruce a naklánějíc se k ní jako prolnutá vírou a důvěrou ve svá mateřská slova.

„Alenka je silná,“ pokračovala, „nedá se zlomit jako Anuše. Anuši zničila první a jediná rána... Ani Otakar nebyl silen, nedovedl vlastní rukou rozhodnout o svém žití, vydal se na milost a nemilost cizí kulky, sám ani nevystřeliv... Jsme všichni slabí, zlomení, jen Alenka stojí nad námi. A silný dojde k cíli. Jen věř, Alenko, že dojdeš, a síla tvé víry tě dovede...“

Každé matčino slovo, jež jindy by jako teplo sluneční bylo Alenu zahřálo v duši, dnes se jí dotýkalo jako kamínky v ní zapadající.

Na osud sestřin snažila se nemyslit, i nepodléhat vzpomínkám se snažila. Chtěla čerpat novou sílu a i novou lásku k životu, jenž jí v posledních dobách opět tak těžce zešedl.

Samota však ji tížila, nedovedla překonati touhy po blízké, milované a milující duši.

Neměla potřeby mnoha lidí, společnosti, četných přátel, mezi nimiž sotva bývá aspoň jeden přítel, ale cítila tesklivou touhu po tom, jenž ji vzbudil k novému životu a naučil ji nazírati naň novým zorným úhlem.

„Je nutno i lásku svou někomu dáti,“ říkala si s tichým podivem, kterak ji zachvátila její osudná síla.

Náležela mezi ženy, kterým láska není hračkou, není předmětem pro zábavu, ale kterým je osudem.

První vzplanutí, uvědomění, přiznání lásky osudné je jako silné, všecko jiné přehlušující zavolání z daleké, neznámé, tajemné dálky, jež doznívá celým životem jako ozvěna, nesoucí se pralesem.

Nepoznala lásky hravé, efemerní, jež vzniká a zaniká jako jarní vůně zahrad, bez bolesti a bez ohlasu. Nekřížil se názor její na lásku s názorem jeho? A byť i ne výhradně s názorem jeho, ale jistě s názorem muže?

XIV.

Šach pracoval jako klidný, vyrovnaný člověk, jenž nic nepřijímá s úžasem a za nic na světě se nezaručuje, o své veliké práci.

Dostávalo se mu četných uznání, z nichž každé bylo mu novým povzbuzením, novou vzpruhou. Žil právě v nejlepším rozkvětu své činnosti, jež byla intensivní, neúnavná a ničeho se nelekající.

V jeho povaze bylo cosi „Scholzovského“, cosi z povahy onoho neohroženého, podnikavého a vždy vítězstvím jistého parallelního hrdiny z Gončarova „Oblomova“. Nikdy sám sebe ničím neutěšoval i pohlížel všemu směle v tvář a v žádném případě nezůstal bez rady.

Klid, trpnost i sebevraždu považoval za velikou negaci, život byl mu neuhasitelnou žízní a vděčnou, za všecky denní zápasy stojící prací.

Dovedl vyrovnávati protivy života, jako namáhavou práci se zaslouženou odměnou za ni v nejrůznějších formách. Byl celým člověkem, jenž nezůstává životu nic dlužen, ale také nic mu neodpouští.

Jeho duše snad už vrozenou a pečlivě vypěstovanou láskou k u-

mění zjemnělá dovedla se odškodniti dvěma nebo i jedinou hodinou krásně ztrávenou za celou řadu hodin krušné práce.

Neztrácel ve svém zralém, mužném věku jemnosti, svěžesti a zájmů mládí, nezanedbával svého zevnějšku a neupadal v hubící pivní proud dnešních mužů, v němž náhle nebo zvolna pozbývají veškeré noblessy, vkusu a sebekontrolly.

Mimo své předepsané universitní přednášky, pracoval pilně, soukromě ve svém vědeckém oboru i redigoval seriosní list sociální. Drobné práce žurnalistické, jako referáty o literárním a divadelním umění, považoval za osvěžení po své práci odborné.

Byl prozíravý, bystrý a přímý i nemiloval pósu a nepřirozenost. Měl malý kroužek přátel, v němž neutrácel své důvěry a nepěstoval kamarádství.

Alenu měl rád, rád se jí v mysli zabýval, aby zaplašil představou jejího milého zjevu chmury denní lopoty, ale nepovažoval za přestupek své zvláštní lásky, když se s ní šest, třebas až osm týdnů nesetkal. Ani nepsal, nepovažoval písemný projev vzpomínky za tak důležitý, aby se stal nepostradatelným.

A tak plynul den za dnem, týden za týdnem, třeba i měsíce přešly, aniž se viděli.

On vzpomínal na ni mile, něžně, laskavě, jako na záři svého života, na svou vzpruhu a potěchu, na svou radost, — ona po něm tesknila, šílila jako po svém světle, slunci, po odměně svého zmařeného, smutného mládí.

XV.

Bylo nedělní odpoledne, právě po obědě, když si Alena po dlouhém uvažování řekla, že sama jej navštíví. Zazdála se jí taková cesta k němu náhle zcela přirozenou, že nebylo třeba činiti si pro ni nějaké výtky.

Je to tak prosté.

Půjde k němu, dá se ohlásiti, pohovoří s ním, vyloží mu otevřeně svůj stesk, on usměje se svým nedohadnutelným úsměvem, uvítá ji vlídně, potěší se oba navzájem.

Proč by ho neměla navštíviti? Bylo by kus pokrytectví v jejím jednání. A proč má býti pokryteckou?

Proč by neměla i ona jednou mu říci: Mám tě ráda, toužím po tobě a přišla jsem k tobě?

Netřeba hledati všude ve všem tolik zla, jako se běžně hledá. Lidé sami připravují se barbarsky o krásné chvíle života, předpokládajíce zlo tam, kde je jen krása a dobro. Často bratr bratra neušetří podezření a nedovedou odstraniti mezi sebou plíživý stín nedůvěry. Kdyby lidé navzájem sobě víc věřili, víc by k sobě lnuli a více sobě prospěli. Jsou, pravda, zdánlivě krásní, značně ušlechtilí lidé, kteří důvěry a upřímnosti druhého zneužijí.

Jsou to však snad pouhé výjimky, anebo to činí v dobách, kdy strženi hmotnou vášní, podmíněnou hrubým naturalismem, se ocitají na scestí.

Ostatně taková nedokonalost ani známkou charakteru nemusí býti, lze ji shovívavě omluviti nezralostí věku a mladistvým, jako jarní horská bystřina se dostavujícím poblouzněním . . .

Jak zcela jinak jevil se Aleně vážný, jako zaokrouhlený způsob Šachův!

Nikdy jí nelhal!

Nikdy se nesnažil ‚dělati dojem', býti lepším, než opravdu byl, nikdy nekoketoval přátelstvím, vybásněnou obětavostí pro někoho!

Nikdy, nikdy jí nelhal — ani tenkráte, kdy jí pravda více zranila, než potěšila. Nezastával theorie Tassovy, že lež bývá někdy lepší, přátelštější pravdy, a Alena tuto jeho absolutní lásku k pravdě považovala za velikou záruku jejich lásky!

XVI.

Šla tedy. Šla jej navštívit. Není v ničem nic podezřelého, není pochybností, jestliže člověk jich předem už nehledá.

Vše, všecko v životě je jasné a průhledně čisté, jestliže sami někam nevrhneme stíny, abychom průhlednost zkalili.

Kráčela hlučícím městem, pozorujíc proudící obecenstvo. Dav, jemuž by nebylo nesnadno dáti jednu jedinou duši. Má každý z těch jdoucích lidí svůj účel cesty, svůj cíl? Určitou cestu?

Šla po nábřeží, pod akáty, rozradovala se pohledem na staré, zubovou ozdobou krášlené mlýny, na plynoucí, šedě se lesknoucí řeku, krásný Petřín, zamlklé, vždy jako tajemné Hradčany, zastavila se u hučícího jezu, naslouchala jeho zoufalé písni a dívala se na šílenou hru jeho roztříštěné, zpěněné vody.

Napadlo jí, že by zde mohla potkat Šacha. Mezi tím proudem lidí s jednou, jedinou duší!

Ne, našel by si jistě svou osamělou, výhradně svoji cestu!

Mohl by jíti do divadla, ale jistě by šel třebas vozovou cestou podle chodníku, než aby se proplétal mezi tím, jednou vůní napuštěným, jedním lehounkým rhytmem kolébaným a unášeným davem.

Mezi dneškem a onou dobou, kdy ji k sobě zval, leželo celé léto. Celá jedna svěží radost lidského věku. Celá jedna jarní, svěží píseň života.

Žádné písně jara nemá člověk opomenouti, každá má své čarovné, zázračně krásné zvuky, které zanechávají sladké ozvěny v nitru, jako zanechávají odnesené květy po sobě vůni v pokoji.

Píseň jara! Alena zpívala píseň jara opožděného i začala tím zrychleným, úzkostlivě sesíleným tempem všeho zameškaného, opožděného, jímž pějící tak záhy se zadýchává . . .

Uvědomila si, že nikdy od té doby jí k sobě nepozval, i vzpomněla si, jak semknul tehdáž oči, v nichž náhle zase postřehla onu studenou zelenavou barvu. Rázem vymizelo z nich tehdy teplo, jímž tak ráda se dávala zahřívat. Učinila přirovnání, že jediné oči vodníkovy ve starých pověstech mohly tak studeně se zalesknout jako jeho oči. Pak vykouzlila si zase výraz jeho shovívavé tváře, i zatěšila se s neutajitelným úsměvem radosti, že ji opět spatří.

Kdyby ji teď někdo potkal a z nenadání se zeptal, kam jde s takovým radostným úsměvem, musila by ho snad obejmout a zvolat hlasem samého srdce: K němu, jehož miluji a jehož lásku jsem nedovedla cele chápat! Jdu dát mu svou lásku pro jeho a své vlastní potěšení, jdu oblažit své zmučené srdce, jež mu chce povědět, že moje láska je nesobecká, bez nároků. Ne, já ti dám lásku, ty mně dáš všecko: jméno, postavení společenské, zajištění pro celý život, všecku svou svobodu. Jen: chci za lásku lásku!

Ošklivělo se jí každé kramaření srdce, jež utápí lásku jako prostředek k cíli, nepovažujíc ji za cíl sám.

Všecka zaujata svou myšlenkou naň, všecka představou jeho prolnuta, jako v ekstasi dospěla k jeho obydlí.

XVII.

Byl to na pohled starý, šerý dům s pěknými arkýři a ozdobnou façadou. Vystoupila do prvního, nepříliš vysokého patra, kde na prvních dveřích přečetla visitku: Dr. A. Šach. Zazvonila lehounce, ale nervosně, jako by poplašený motýl na zvonek usedl, pozdravila vlídně starou služku, jež přišla otevřít, a odevzdala jí svou visitku.

Přišel si pro ni do předsíně. Přišel s tím vlídným, sladkým úsměvem, jejž u něho tak ráda vídala. Stiskl oběma rukama její pravici. Vedl ji do salonku, zlehka se dotýkaje jejího pasu, posadil ji na malou pohovku z višňového dřeva, s malými oranžovými a sepiově hnědými polštářky.

Sňal jí opatrně kožešinovou štólu a pomohl jí odložiti kabát. Pak spočinul jeho pohled slastně na její štíhlé, vláčné postavě, jako by chtěl do sebe vssát všecku její mladou, neporušenou krásu.

Usedl naproti ní ve slušné vzdálenosti a pohladil chvílemi její ruce

Jasné světlo ozařovalo jako důmyslně její hlavu a barvilo její tvář, poslední dobou poněkud ubledlou, nevystižnou nuancí mezi alabastrem a nachovou barvou bledých růží.

Byl by tak opět proti ní seděl a jen vpíjel linie jejího těla, každý viditelný tvar jejích kloubů, jako zápěstí, lokte, ramena, a hleděl do jejích šedých očí jako do veliké záhady, jež roste tím víc, čím více se snaží ji rozluštit.

Setrvávali tak jako dva staří, dobří přátelé, zahrnující v přátelství i lásku, on jako stoupenec l'amitié d'amour, ona s velikou touhou po něm jako po příteli i milenci.

„Přišla jsem vám říci, doktore," řekla konečně po několika málo významných frázích, „že je mně po vás velmi smutno. Snad mohl jste už někdy přijít? Nebo aspoň dopsat někdy?"

„Vy jste mne postrádala?" odvětil Šach, patrně pod dojmem neočekávaného zalichocení. „Psát? Takový papírek nemá přece tolik ceny . . ."

„Jinak se mně žije, když mám vás," pokračovala Alena bez pokrytectví. „Jen zřídka kdy vás vidím, ale přece. Vidíte, probudil jste ve mně ohavný egoismus. Neznala jsem ho dříve. Stačilo mně, jak

jsem žila. Kdyby šeď obklopujícího mne života mně byla sáhala až nad hrdlo, byla bych ještě se snažila pro někoho si zachovat dech, dnes bez vás je mně tak zoufale smutno. Teskno v duši a teskno kolem. Naučila jsem se žít rádostí vámi mně způsobenou, i žila jsem nyní tak dlouho bolestí vámi mně přisouzenou. Teď už mně srdce přetéká, je jako jezero, jehož břehy se neudržitelně zaplavují, do něhož slunce přestalo se dívati. Nemám už síly i jdu k vám s celým svým vyznáním. Ztratila jsem příčinu svého bytí od té doby, co jste mne naučil mysliti na sebe."

Naklonila se k němu tak, že položila hlavu do jeho rukou. Jemná šeříková vůně, vpuštěná do její šatů, zachvěla se v pokoji jako vlna dechu jarní zahrady, jež vniká až k mozku a k srdci.

Hladil rozpačitě její lehce vlnitý, zlatý vlas, zdobený prostou černou stuhou, a líbal její rozechvěné skráně.

Ztišila se jako laskané děcko, jež dlouho postrádalo něhy, ač nic nezavinilo.

Nemluvili.

Nenalezená slova chvěla se ve vzduchu a bránila svému dopadení. Byla to svatá, nedotknutelná chvíle tichého domlouvání, sdělování, vzácného, dávno postrádaného míru.

Za tou chvílí jako by leželo probuzení, jiný, ještě hořčí, ještě proradnější svět.

Šach zíral bezradně před sebe, jako ve snu se dotýkaje legie krajek, našitých u jejího límečku kolem krku.

Ona jako by byla domluvila. Jako by všechno, co ji tížilo, byla několika slovy řekla, a nyní jen očekávala spasení, odnětí té nepomíjitelné bolesti.

Bylo jí rázem sladce, nyní klidně spočívající hlavou v jeho rukou.

Jeho ruce byly měkké, teplé, laskavé a jako nadány výmluvností. Nebyly jistě schopny ublížiti. Jeho pohled byl rozumný, prozíravý a shovívavý . . .

Jen mysl jeho byla zmatena a bezradna. Bylo mu náhle líto ženy, jež pro něho trpěla, a jíž on přece miloval.

Zavyčítal si trpce své počínání, nazval se sobcem, jenž ji vyhledává jediné pro svou radost, pro svou touhu, zapomínaje na samotu její. Pak snažil se sám sobě se omluviti. Snad Alena ani není ženou, jakou on hledá. Snad sám nikdy si dobře neuvědomil, po čem léta touží a co nalézti se snaží.

Ovšem, byl si nezvratně vědom, že nemohl by milovat ženy neestetické, neintelligentní a hrubé, ať zevnějškem nebo duší.

Snad chtěl mnohem více, než mu Alena byla schopna poskytnouti, snad nebyl s to, aby měl trvale rád, jako mají jiní lidé . . .

„Vy jste mne nepostrádal," zahovořila po delším mlčení zase Alena. „Možná, že už jste docela zapomněl."

„Alenko," oslovil ji zase ponejprv bez titulu ‚slečno', „nezapomněl jsem na vás, ale nechtěl jsem vás tak ujařmit; žádám mnoho, a vy byste měla o jedno břemeno víc."

„Ujařmit?“ opakovala po něm, „a břemeno byste mně láskou svou uložil? A láskou že byste mne ujařmil?“

„Věřte, Alenko,“ promluvil změklým hlasem, „i láskou je možno ujařmit. To vy snad dosud nevíte. Vy jste takóvá milá . . . něžná . . . ne, ani to není všechno . . . jste taková jako nezkalený lesní pramen . . . a já, Alenko, jsem člověk, jenž nemíní nic si odepříti, protože miluji přírodu se všemi jejími nedostatky a vadami . . . Rozumíte mně, Aleno? A proto jsem řekl, že jsem vás nechtěl tak ujařmit . . .“

Alena přešla s bolestným výrazem v tváři pokoj a zastavila se u malého stolku s okovanými nožičkami, na němž stály různé sošky. Upoutala ji soška jistě symbolického významu. Do kruhu byly postaveny ženy dlouhých, štíhlých těl, ve volných řízách, stály do kruhu obráceny zády, všecky s hlavou na zad nakloněnou, takže tváře nebyly uplatněny, všecky s náručí toužebně rozpiatou, a tak podle těl stejně štíhlých a stejně oděných, byly všecky jako jedna, jedna jako všecky . . .

„To má býti symbolické?“ tázala se Alena, tušíc, že vystihla smysl sousoší.

„Nevím, Alenko, je to stará zděděná soška,“ vyhýbal se Šach.

Na zdi visel obraz francouzského mistra: žena s černým bohatým vlasem, v ohnivě žlutých oranžových šatech, jako ze šlehajících plamenů utkaných, objímala horoucně muže nad ní skloněného, podávajíc mu pootevřená ústa k líbání.

Alena, jako náhle chápající, jako do nového světa vržená, hleděla na Šacha se zřejmou otázkou v očích a v duši.

Krev zašuměla jí ve skráních. Slyšela bíti svou tepnu.

Bylo jí, jako by stoupala po nekonečném schodišti na vysokou rozhlednu, aby mohla popatřiti do dalekého, širého kraje, ale schodiště nemělo zábradlí. Bála se, že spadne, ale nechtěla se navrátit.

Měla pocit, že krev jí vytryskne ze skrání.

„Doktore,“ vypravila ze sebe konečně, „jste podivuhodný člověk . . . jste nový, jiný . . .

Ale to jsem nechtěla říci.

Chtěla jsem vám říci, že nyní mám častěji pokdy, když o Anuši nepečuji. Otec mnoho si znovu zvyká na maminku. Někdy maminku místo mne volá. Doktore, zdá se mně, že doma by mne ani nepostrádali,“ zvolala vášnivě, pojavši ho za obě ruce, tak pevně, že po jejích prstech mu zůstaly v zápěstí bílé, jako krve zbavené skvrny.

A její oči zavěsily se netrpělivě na jeho rty.

Po chvíli, po malé pause, jaké měl ve zvyku činit, řekl zvolna jako ze sna: „A kam, Alenko, byste chtěla jít?“

Zdálo se, že jí zcela unikl smysl jeho slov, neboť ani pohledem ani slovem nedala na jevo jeho pochopení.

„Mám teď někdy zdání,“ pokračovala v zanícení, „že mne nikde není třeba. Ovšem, dokládám, kdybych nemyslila na tebe. Tisíckrát vyvolávala jsem si v paměti naše rozmluvy, i ty, v nichž názory naše se rozcházely, i ty, v nichž jsme se vzájemně doplňovali. Teplo tvých

pohledů, tvých rukou, tvých polibků zahřívalo mne ve vzpomínkách, a nyní už jsem všecky své vzpomínky vyčerpala . . .

I doznala jsem svůj omyl, uznala jsem, že jsem se přeceňovala, a zároveň zase, že jsem se nedocenila. Schopnost moje, vykonávati mé rodinné úkoly, začala se lámati, a zase jsem nepochopila, jakou bych mohla pro tebe míti cenu . . . Dnes vidím všecko jasně a zavrhla jsem potlačovati v sobě práva člověka . . .“

Její vzrušení vzrostlo k ekstasi. Chvěla se na celém těle a oči, její šedé, tiché oči byly jako rozžaty.

Šach dovedl ji něžně k sedátku, hladě ji jako malé, rozrušené děcko, jež hrozí propuknouti v usedavý pláč.

Hledíc Šachovi v oči, postřehla opět v nich náhlý zákmit onoho studeného lesku, jako je lesk měnivého hedvábí. Nevšimla si při tom, že jeho tvář je bleda a že její vzrušení přešlo i na jeho statečnou mysl . . .

„Víš, Arnošte,“ začala vypravovati zase se zápalem, jímž se tak zadýchávala, „kterak já bych vylíčila cestu na ledovec? Představ si krásný, nejkrásnější ledovec v nádherných barvách západu, jež na něm provádějí svou čarovnou hru. Skráně mu planou jako samo slunce, a já chci zlíbat jeho temeno. Vystupuji, sjíždím po jeho cestách necestách, a čím více se blížím jeho skráni, tím více mizí její žár, rozplývá se ve studenou, široširou šeď . . . Než dospěji k vrcholu, pohasnou postupně všecky barvy, zmizí všecka kouzelná jejich hra, a já sama se ztrácím v té záplavě tupé, hluché šedi . . .“

Vztáhla k němu zoufale obě ruce i nedala mu promluvit.

„Nyní vím teprve, co je bolest zraněného srdce, zmařené touhy . . . Jako by někdo mně před očima světelnou kouli, samo slunce roztříštil . . .“

„Alenko,“ přerval násilně Šach její řeč, „Alenko moje, vždyť na naší lásce nelze nic změnit . . .“

„Ano, ano, nelze nic měnit, nelze,“ opakovala po něm smrtelně bledá. „Děkuji ti, Arnošte, děkuji ti vřele za všecky krásné chvíle, tebou mně dané, za všecku radost od prvního okamžiku našeho seznámení, děkuji ti, žes dovedl tak přetvořit, zkrásnět můj smutný život! Tys mně dal světlo, teplo, touhu, a nalezla jsem tebou teprve sebe.“

Zatápala rukama po klavíru, kde ležela její kožešinová štóla, jež se svezla na otevřenou klaviaturu. Ve svém rozčilení všimla si ještě, že naposled hrál Griega.

„Proč jen hraješ Griega?“ zeptala se s úžasem, „i Schumanna zde máš, a snad hraješ i Čajkovského? Těch nádherných barev! Jen kdyby tak nepohasínaly. Kankán si zahrej, až odejdu, Bizeta a rozvesel se! Všecky ty snílky a melancholiky zavři do zásuvky, marně rozdírají zdravá srdce . . . Rozžehni si světlo jako pod ikonou, pod oním obrazem, plamenná barva jejích šatů sežehne ti srdce, a nasyp květin na onu sošku, na všecky rozpiaté náruče, aby žádná z nich nezůstala osiřelá . . . Všecky jsou krásné, každá má své kouzlo, všecky vyjadřují, volají báječné heslo „l’éternel feminin“, každá z nich je krásná, každá má svůj fleur, každá bude vítat tvou

něhu . . . Jak jen jsem mohla myslit, že nade mne se neponese tvoje touha!“

Pak zahleděla se, jako by rázem byla vylila všecku svou bolest, Šachovi klidně do tváře, nyní ona shovívavá, plná pochopení a odpuštění.

Přátelsky a zdvořile se s ním rozcházela.

Byla náhle zase onou jemnou, rozvážnou dámou světa, jak k němu byla přišla, jež dovede všecko své vnitřní pohnutí zakrýti vlídným úsměvem a distinguovaným hovorem, jaký právě ta která chvíle jí určuje!

Šach chystal se ji vyprovoditi.

Zamítla jeho nabídku.

Zamítla ji rozhodně a elegantně.

Doprovodil ji se schodů a rozešli se před domovními dveřmi. Stiskli si jenom ruce jako dobří přátelé. Její postavu, všecku její rozechvělou plavou krásu pohltil proud obecenstva, on stoupal, jako čehosi velikého, důležitého zbaven, zpět k svému bytu.

XVIII.

Ještě několikrát nejméně by Alena musila uzříti světlo světa, než by se nad ničím s podivem zastavila.

Její poslední domněnka, že jeho lásku pochopila, ji opět zklamala. Nyní opět byla jí záhadou jeho slova, i ta, jichž nepromluvil, neboť všecka mluvená slova byla jí podána s jistou šetrností, s taktem, a jen nemluvená mohla si vykládati po svém způsobu.

To všecko měla věděti dávno!

Měla věděti, že nepatří mezi ženy, jež jsou rozenými milenkami, jež jsou muži k radosti, k potěše, vždy veselé, milé, úsměvné, plné účasti pro jeho trampoty, že nepatří mezi ženy, jež jsou samý úsměv, radost, láska . . .

Ne, ona nedovedla býti milenkou, protože chtěla i od něho účast, posilu, útěchu ve svém hoři; byla smutnou milenkou, jež má smutek v očích, na rtech, v úsměvu.

Taková láska tíží, neuspokojí, a snad i překáží . . .

Patřila nejspíše mezi ženy — milosrdné sestry, jež jen cizí rány ošetřují, trpící těší, a samy třebas na slámě umírají, opuštěny, jen se svým vnitřním uspokojením.

Ale milenkou nedovedla být. Nedovedla plamenem rozžhaviti celou jeho bytost, dovedla jen mírnými, krásnými paprsky jej zahřívati. Nedovedla pochopiti, že láska musí býti silná jako smrt a to nejen láska její vlastní, nýbrž i ta, kterou vzbudila.

Nebyla rozhodně umělkyní lásky a proto nedovedla sama ní se oblažiti.

Dospěla v horečném rozjímání až domů, kde opět nalezla otce ve společnosti matčině. Celá léta nepřál si jejího ošetřování, nyní žádal si stále její přítomnosti. Úkol její se dokonával.

XIX.

V Šachově pokoji zůstala po Aleně rozkošná šeříková vůně a ještě vlny jejího hlasu, jako by doznívaly ve vzduchu.

Jakési milé, přítulné teplo objalo jej, jak se vrátil nahoru.

Její postava zatanula před ním znovu jako sladká vidina! Viděl ji, jak skládala svou hlavu v jeho rukách, jak přecházela pokojem z úhlu do úhlu, i viděl ji s rukama vzrušeně vztaženýma, viděl ji nad klavírem horoucí, zoufalou, a náhle tichnoucí a usmířenou.

Proč jen ženy slučují tak zhusta lásku s bolestí? Proč nemilují radostně a jenom pro rozkoš? Proč samy svou lásku tak odlišují od lásky mužovy?

— — — — — — — — — — — — — —

Sedal ke stolku, aby jí dopsal. Teprve když dopisoval, vzpomněl si, že Alena raději uvítá jej samého než pouhý list, i přesvědčil se, že schází jenom několik hodin do rána. V noci nelze konati návštěvu, a za nedlouho bude svítati.

Ztišil se a chtěl pracovat.

Šeříková vůně jejích šatů nedala mu však klidně mysliti. Odevšad hleděly naň její tiché, šedé, náhle tak zmatené oči.

„Dlouho jsme si úplně nerozuměli,“ říkal si už skorem v polospánku, „porozumíme si. Jsme volní lidé, volné duše . . .“

Ráno prvním trhnutím zvonku vyskočil s lože, jako jat tušením.

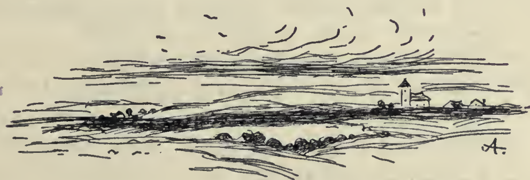
Posel přišel mu oznámit její dobrovolnou smrt, způsobenou skokem s okna.

Poslední to tragický akt jejích očí, rtů a úsměvů.

Její smrt byla jen důsledkem tragického jejího žití.

. . . Nedovedla býti milenkou a snad — až příliš milovala . . .

Tupý, úžasně normální dům podivil se svým způsobem nad ranou, jež nepadla normální cestou.

Emil Pauer:

Danae.

Ó, slyš mne, družko, slyš ten šepot milý!
Ó, co to šumí a sem s výše splývá?
Ó, tak jen Zefír v haluzích si zpívá
a květů prška v Luny svitu kvílí.

Ó, viz jen, viz, tu lupének již padá —
jak zlatý motýl ve slunečném jase
nade mnou chví se, víří, třepotá se
a již již kane na má ňadra mladá.

Ó, kouzel taje!
Ó, čárná báje!
Ten lístek skvoucí
na ňadrech květu
plá žárem retu,
polibek dává mi vášnivý, žhoucí!

Ó, chvíle kouzel, zázraků či snění!
Sta zlatých lístků na mé lože prší,
zas na rtech, ňadrech, boku sněžné vrši
pocel mi hoří v sladkém roztoužení.
Jas všady kolem, v zlaté záři tonu,
jak vlnami bych uchvácena byla,
ó, tajemná mne podmaňuje síla,
nic nedbající panenského stonu.

Ó, prško skvělá,
líbezná, smělá,
již v moc tvou klesám!
Vše dám tvým proudům,
tajemným soudům,
pláči a směji se, kvílím i plesám.

Ó, těla květy, lilije mé bílé,
své zvonky pněte zlatému vstříc dešti,
jen boha touhu prška ta mi věští
milosti, lásky nejštědřejší chvíle.
Hle, náruč má! Ó, padej dešti zlatý!
tvé krůpěje chci všechny zachytiti,
tvé polibky chci všechny, bože, vzíti,
a rozkoše dát pohár vrchovatý!

Ručejí zlata
bůh ke mně chvátá —
Ó, vůně růží!
Zlato mým plenem,
lilije věnem,
mé cudné lilije k bohu se druží. —

E. Sokol:

Rybník.

(Dokončení.)

XII.

Když matka Pavlova doslechla o podrobnostech požáru, když ve své zubožené hlavě složila, co předcházelo, byla u vytržení. „Můj Pavluša — šepotala si před křížem, — bože, chraň mi jej! Je v mém srdci vedle tebe. Tys seslal antikrista a jeho rány na mne a na nás všecky, ale dal jsi nám i vykupitele. Můj Pavluša jde proti němu, on zvítězí nad ním, dáš-li mu, bože, sil, a je-li v tom vůle tvá. On zvítězí nad ním. Buď vůle tvá.“

Mluvila i synovi tak, zářila vnitřní blažeností, stírala mu chmury s čela, když vyvstávaly v strachu o její zdraví a klid.

Vyvstávaly těžké. Zdála se zdravá a šťastná. Minulost zapadla v nepaměti, ani jednou se nevynořivši v těch dnech, ale stravovala ji záhadně krásná budoucnost. Slábla, nebyla s to, aby unesla vznícené zradostnění, i usedala, uléhala a zůstávala ve stavu vzrušení, nevnímavá pro všechno kol sebe. Jeho slov neslyšela, jeho laskavého dotyku necítila, a když jí zhasnul úsměv, upadla v polosnění, polomdlobu.

Přičítal to chorobě, kterou přestála, a nekonečnému prodlévání v kostele a na modlitbách, jež obé vedly její ubohou duši do končin, kde se lámala, příliš slabá pro těžké myšlenky o nekonečnosti a hrůzné kráse boží. A nesměl ji zdržovati. Pokusil se jednou, ale upadla v opačný pól blouznění -- v žalný stesk a strach, tak že vzdal se naděje, že by ji mohl vyvésti na jinou cestu. Nezbyl mu než-li strach o ni a hněv těm, jimž přičítal příčiny.

Stírala mu chmury s čela, ale hromadily se mu v duši. Nenávist k Marchanovi, k páteru Rudolfovi byla jejich nejtemnější jádro nejen proto, že stín jejich pokryl jeho okolí tmou, ale že přestával již věřit, že poslední naděje jeho, útok sněmem a žurnalistikou, pronikne tou tmou a dá světlo i život. Čekal zprávy — a nepřicházely. Ani zmínky

nebylo v novinách, i psal poslanci nutkavý dopis a rozechvěn přihlížel, jak chudina opět zalezla do svých děr vyčkávat konce.

Tehdy vyšel páter Kalina se svou láskou mezi ně a mluvil jim o tom, jenž neopouští, jenž vyslyší, tluče-li kdo usilovně. Páter Rudolf nechodil, ale kostel denně zněl jeho prudkými kázaními o tom, o němž druh jeho mluvil takřka šeptem.

Ubohým bylo po tolika pádech a v takové strašné bídě třeba někoho, kdo víru a naději dává, neboť zoufalství v nich nepřemohlo touhy po životě.

I našla slova pátera Kaliny žíznivou půdu v jejich duších, a šli do kostela, šli za bohem. Slyšeli Rudolfa, jak vypráví o nastávajících missiích a rozvíjí jich význam i cíl: utěšení v dobách smutku a utrpení, posilu k vítězství nad ďáblem a očistu ku krásnému životu v Bohu.

Věřili? Toužili a chytali se každého slova, jež nebylo mrtvo; chtěli se svěřiti někomu, kdo má sílu, aby pomohl, chtěli se po vysilujícím zápase bláhově vzdáti čemukoliv. A bůh byl ještě silný v nich. Poklesl v dobách života, ale teď v hynutí se vynořil, jak žil kdysi v dětinné mysli, a vítali jej bázlivě.

Den co den hlásal páter Rudolf příchod povznášejících dní, a denně mu přibývalo v opuštěném již kostele posluchačů. Když pak zaplanul kostel světly a naplnil se velebou varhan, nesly se slavné zpěvy od oltáře nad bezpočetnými hlavami. Vše bylo plno do posledního koutečku, a kostel ještě nestačoval. Oči byly upiaty ku prosvětleným modravým dýmům, duše se šířila a v lehké mámivé závrati toužila po slovech, jež by unášela, opíjela zcela; aby nebylo skutečnosti, ale aby bůh sestoupil a vzal je do mocné ruky své a vznesl k dnům a krajům, kde život neumírá.

Na kazatelnu vystoupil kněz, jenž měl dar sděliti nadšení láskou prozářené. I zjihla v nich zloba, zoufalství, roztavila se tíže a propustila duši ubohých k opojení.

Pak byl kostel denně plný.

Missie se rozvinuly jinak než úvodní slovo, ale ovládly a nesly svým proudem všecky, kdo slábi a toužící vstoupili. Za světlo a smír daly po druhé a po třetí náruživé klatby zlu a vznícené hymny církvi a poddajnosti jejímu životu, pak se nade vším vzklenul vesmír přísného boha; klesalo před ním všecko na tvář, uchváceno úžasem, strachem a slabou oddaností. Padalo shromáždění, a vědomo své nicoty, teskně vzhlíželo k mocnému, zda přijme je a dá lásce převýšiti nad spravedlivým chladem; modlilo se úporně, aby zjasnilo jeho pohled nad hříšnou svou bídou.

V tato všeobecná mísila se střídavě kázání pro muže, pro ženy, jinochy a panny, a po celý den byli kněží ve zpovědnicích, přijímajíce a snímajíce hříchy a skládajíce za ně víru v moc těch, kdo boha dávají, kdo jej smiřují, kdo obdrželi od něho právo na duši.

Skláněli hlavy, kdo přicházeli, a vzdávali se. Je tak sladko vzdáti se tomu, kdo mluví o dobru a pomoci, když bolest rozdrtila.

I muži, i ti, kdo revoltně se bouřili přede dny, stáli v temných koutech chrámu a zmámeni hleděli, jak se před nimi rozvíjí nový svět.

Ženy, ty hledaly místa nejbližší, aby je bůh spatřil a milostí svou naplnil. Po kolenou se ploužily k oltáři, až na jeho stupně se schylovaly, a vzdechy podbarvovaly jejich nářky, prosby, hlasité zpovědi.

„Bože, jsem bídná, bídná. — Hříchů na mně bez počtu, od lži a pýchy až k smilstvu — mohou být odpuštěny všecky, neboť veliké je milosrdenství tvé. Ale já jsem se ti i rouhala. Vyznávám, bože, rouhala jsem se pro bídu, jež byla trestem hříchů našich. Tys slyšel a byl jsi milostiv, o bože, tys nedal mně ihned zemříti, abych vešla v plameny pekla. O bože, odpusť! Vidím peklo — vidím, a až ke mně dosahuje prokletá rota, sápe se na mne, oh, bože, smiluj se.“

„Dítě mi zemřelo, pane. Bylo ubohé, snad by bylo i hladu podlehlo, ale, pane, peklo se ho dotklo prstem svým a zčernalo v umírání. Vyrvi je, bože, z moci ďábelské. Vezmi můj život v náhradu, ale dítě mé vyrvi.“

Úpění a volání jejich se mísilo v horké duše těch, které přicházely blíže, a budilo v nich vypiaté ohlasy; i propukaly v pláč a plnily jím prostoru.

Tam musil zříti Pavel i svou matku. Po celičký den vytrvávala před oltářem. Pila slova všech kázání, stenajíc chvílemi jako v těžkém útlaku. Ale pak se zase rozzářila její líce a obracela se k zlaté monstranci, vytrvale zářící kol bílé hostie v plamenech svěc. Klečela hodiny, ševelíc rtoma, čelem bila o zemi, a nemohouc pak povstat, dávala se zvedati a skoro nésti k stolici, v níž se schoulila v dlouhé modlitbě, aby pak znovu se potácela, kam ji vlekla bílá zlatá zář.

Pavel ji vodíval domů skoro násilím.

Všechen kostel zprázdněl, a ona nechápala. Pohasla světla, jen „věčné“ krvavilo svými poletavými kmity nejbližší okolí, a ona nechápala. Mluvil k ní, a ona jej strhovala k zemi a ukazovala k oltáři: „Bůh, Pavlušo, sem nemá antikrist moci; zůstaň se mnou a s ním, — proti němu. Proti antikristovi. Pavlušo, Modli se o sílu.“

Když ji pak přece dovedl domů, usínala vysílena. Nepřijala ani sousta v ty dny. Nutili-li ji, bránila se a stále slabší vracela se do chrámu, držíc se jen horečkou, jež vzmocňovala zbytky jejích sil. Již se jí rty chvěly šepotem, i když beze smyslů spočinula na zemi.

Horečka její přecházela i na Pavla. Byl nanejvýš vydrážděn. Viděl matku ubíjeti se, viděl svůj lid zanikati v cizím světě, viděl růsti Rudolfa a bezpečněji a pevněji se ustalovati Marchana, tušil zánik všeho, co miloval, a jediná, jedinká naděje, již si byl rozžehnul, hořela jen jak to věčné světlo v chrámě — bez záře, bez tepla, hotova zhasnouti každým dechnutím.

I hrozil se již vejít do kostela pro matku, aby mu nepřišlo vskočiti k oltáři a pobořiti slovem, co tu vystávalo proti němu. Bál se, aby mu zjitření nezastřelo poslední rozvahu a nezhubilo jej marným, bezcílným útokem, jako se mu stávalo doma.

Když matka uléhala, den co den posledním dechem se jí linuly se rtů modlitby pramenící z ústředí jejího blouznění — modlitby proti antikristovi.

„Jest mezi námi, neboť jsou mezi námi i skutky jeho. — Buďte

bdělí a nedejte mu vejíti ani v srdce, ani v oči, ani v uši své. Lstivé jsou cesty jeho, i střezte jich; a vešel-li, vymítejte ho ze sebe, ze synů i dcer svých. Nezapomínejte pro sebe na syny, neboť pln úkladů jest antikrist a v dětech vašich zahubí vás. Obchází v podobě lidské, i varujte se lidí, v jichž srdci není boha. A kdo ho poznáš, potři jej pro spásu duše své a všeho lidu. Potři jej. — Pavlušo, pros boha."

Pavel chápal a nemoha vytrhnouti matky, jsa bezmocen proti její ekstasi, proklínal v záchvatech zuřivosti Marchana, církev, boha, vše. Nedovedl stlumiti již toho výkřiku v sobě.

* * *

Přišla neděle.

Předchozí dny zachvěly se tušením jara. Teplý vítr sežehnul sníh, jehož stopy zůstaly jenom na obzoru mezi lesy jako bílé jízvy. Zem proměkla, pila vláhu, a botnajíc i obalujíc se vzduchem vlhce měkkým, nabyla jemných barev jako strom mízou nalitý a tlačící rdění do větví, hotovících se vydati květ a list. Slunce chodilo nad krajem lehké a mladé a rozlíbávalo noční přímrazky. Ač bylo předčasno a mělo ještě zajíti, vzradovávalo to.

Neděle byla již jako předjarní, předsvátková. Slunce zvedlo zamhlelý dech noci, vssálo jej i zůstalo čistě krásno dole. A vlaho bylo.

V tak slavný den měly končiti missie.

Na náměstí před radnicí byl zbudován oltář na vyšším podiu jako o Božím Těle, aby odtud mohlo být požehnáno zástupům a promluveno poslední slovo; měli slyšeti všichni, i ti, jichž by chrám nepojal.

Kostel byl od rána přeplněn domácími i venkovem.

Poslední poklekli k zpovědi, poslední káli se z hříchů, naposledy vystoupil na kazatelnu kněz. Tvrdý a neúprosný nahoře jako ve zpovědnici, tvrdých a chmurných myšlenek i obrazů, vášnivý stupňovatel prudkých řečnických útoků, vystoupil, aby očistil svůj osev od plevele, aby dal sílu odporu do dalších dnů, aby neškodným učinil antikrista, jenž obchází, hledaje, koho by pohltil, nespokojenost vsévá do srdcí, vzdorná slova na jazyk, pobuřuje, aby bouři zasévali dále, kdo mu podlehli; to vše pro jejich vlastní záhubu, jíž nezabrání bůh pro velkou spravedlnost svou a jíž dá záhy se naplnit, by zachránil své věrné od nákazy.

Stará Pavlova máť stála, nesena vztlakem zástupu, a dychtivě přijímala slova.

„Antikrist, — ano — obchází v lidské podobě, — hle, tu bohem samým vložena byla do úst kazatelových výstraha. Antikrist, antikrist."

Když doznělo kázání, klekla s ostatními, líce vzhůru obráceny k oknům, jimiž padalo slunce na oltář, a modlila se jedinou svoji modlitbu: „Jest mezi námi, neboť jsou mezi námi skutky jeho."

Pak zazářil oltář v plamenech i paprscích, obstoupili jej kněží v těžkých ornátech, jichž mdlé zlato nabývalo patiny v modrém dýmu chřestících kaditelnic. Varhany zatřeskly nejsilnějšími svými rejstříky a pak se poddaly velkému chorálovému zpěvu.

A lid opilý kázáním, nádherou smysly mámící, stěsnáním, zanotil píseň, kde po prvé se napialy malátné a vysilené hrudi volným, dlouhým voláním. Smyslu mu nebylo. Ale byli všichni plni bezcílné touhy, žádostivi něčeho úžasného, co by vyneslo otupělou již vrušením duši kamsi do neznáma, kde se naplňují slova tělem, a těla se rozplývají. Byla to zázračná služba duše i těla, splývajícího v jediné napětí.

A byla skončena.

Ticho bylo v davu.

Stařec kněz, onen bílý, jenž prvý vystoupil se slovem míru, vzal monstranci a obstoupen druhy sklonil tvář před bohem v zlatě, vešel pod baldachýn, aby nesl žehnání ven, všemu městu, všemu šíru.

Brána se rozestupovala přívalem deroucím se ven.

Tam vpojily se tisíce a zaplavily těsninu před kostelem i náměstí. Do nich vešel za pronikavého zvuku ručních zvonků baldachýn, vysunuly se skloněné praporce, postupujíce zvolna úzkou ulicí klečících, již se zvedali za nimi a vplývali v široký průvod, těžce se hrnoucí k náměstí. Varhany hřměly za posledními píseň, již tito vynášeli pod širé nebe, rozdávajíce ji od úst k ústům, až se jí rozepěl všechen zástup. Bouřila ta píseň, že až přehlušovala údery zvonů, padající v nejslavnějším rozeznění na město.

A opět se napialy hrudi, nadechnuvše vláhu předpolední, a ve výkřicích písně vyžíval každý vznícení, jež chtělo víc, ale nenalézalo, jak by se vyjádřilo.

Oči nezřely monstrance, k níž byly upiaty, když je míjela, ale jako by zůstalo zlato její rozlito nad třepotnými prapory, nad mráčky kadidla, stále kouřícího tam v její blízkosti. V to zlatavé záření zřely oči, za ním se sunuly do modré oblohy, kde splývalo s vysokým sluncem.

Kněz došel k oltáři.

Stanul v půlkruhu zlatých rouch, za nímž se seskupil slavnostně městský výbor, pamětliv toho, aby byl svým na očích.

Stařec čekal skloněn, až dotísní se lid, až dozní sloka nepravidelně se vlnící k němu z příboje hlav. Čekal, aby vývýšil boha nad ně, požehnal jim a zanechal v duších jeho stopy.

Píseň doznívala.

Dav poklekal. Hlavy ještě byly vypiaty k nádhernému obrazu nahoře, hotovy sklesnout k prsům, až zavzní zvonky: bijte se v prsa, bůh je před vámi.

Již již zvedal stařec bílou hlavu, aby pohlédl, zda přišel jeho okamžik. Utichlo všecko — i dech se stajil.

Tu před očima všech, před kněžími i lidem, zachycujíc se lešení vyvstala z klečících žena.

Trnutí zašumělo davem. Kněz se zarazil.

Byla to Dvořáková. I Pavel ji poznal. Šel stále několik kroků za ní, jež zůstala mezi ženami, šel za ní v proudu, jenž budil jeho odpor, za nádherou, jejíž omamnost jej dráždila; šel mlčící a strachující se o ni, ubohou a slabou, aby přiskočil, až klesne vysílena pod nohy

slepě se valících. Uviděl ji teď vztyčenou, ale jako ochromen nemohl pohnout ani údem, jako ti kol, jako ti nahoře.

Bledá, siná, ale napiatá a vyšší než jindy, blouznivě ulpěla na bílé hostii, třesoucí se teď v starcových rukou.

„Antikrist!“ vzkřikla a napiala ruce tam, kde v středu městských, přímo za starcem čněl černý, tvrdě vztyčený Marchan.

„Antikrist přišel, — obchází — hle, k samému bohu se dere, aby se vám skryl. Jeho tvář je temná jako peklo. — Buďte bdělí! Vymítejte — ho a kdo pozná, potři jej — potři jej.“

Nemohla v návalu blouznění najíti počátek své modlitby, ale konce dospěla. Hlas se jí nepřirozeně výšil, až byl jako skřeky, ale slyšeli a rozuměli všichni. Poslední slova již drala se jí jako v křeči z úst, a dořekla je v náručí žen, na něž padala jako mrtva.

Pavel viděl její pád a teprve tehdy byl s to, aby strhal svoje ohromení. Vrhl se k ní. Přes hlavy těch, kdo klečeli kol. Stanul u ní a uviděl, jak ji podnášejí, jak jí hlava padla v zad a tvář strhána se zkřivila, jak jsou ruce křečovitě ztuhlé.

Žalost, úzkost ho omámila. Zastřela mu smysly. Zakolísal jako v návalu mdloby. Ale procitnul hned. A v tom neviděl již matky, viděl jenom nádheru na podiu, viděl kněze, Marchana, — a ničivý záchvat hněvu jej prostoupil.

Vskočil nahoru a šílen vzkřikl jim do líce: „Zabili jste ji. Vy, vy — a ty, Marchane. Zabili — ale budete zabiti i vy — ty, ty — jako jsi vraždil je tam dole. Slyšíte — vy? Jako ji, stařenu, jako Roháče, tak vás všecky zhubí. Nebude života pro vás, pokud je on.“

Dav se vzedmul. Něco jako určitý smysl neurčitého nadšení padlo v něj v té chvíli. Vzpomněli, jaký smysl kdys přikládali blouznivým výkřikům Dvořákové v kostele. A teď — nasyceni palčivou touhou — uviděli zhmotnělé slovo, jež jim bylo dosud zastřeno a mlhavě mnohosmyslné vrženo do duše. Slovo tělem stalo se. Jiným, než bylo chtěno, ale stalo se.

A napětí našlo, kam se vybít.

„Antikrist — Marchan!“ zakřikli dole a jako bouři zazmítáni pohnuli se k podiu.

Páter Rudolf postoupil k Pavlovi, aby jej srazil s podia. Ale než se stalo, skočil již Pavel k matce, posud v bezvědomé křeči ztrnulé, a přivinul ji k sobě jako lehoučké dítě, probíjeje si cestu vzbouřeným zástupem.

Viděl pološílené tváře, vytřeštěné oči, rozškeřená ústa, výhrůžné pěsti, ale bil se jimi vzad, jimi, kteří již ani jeho nepoznávali, derouce se jako zběsilí k lešení.

Páter Rudolf dal udeřiti zvonky co nejprudčeji, ruce vztáhl proti a volal, seč byl: „Šílení. Bůh je zmátl. Klekněte — modlete se — Bůh je před vámi.“

Kněz zvedl zlatou monstranci, až všecka zahořela v slunci.

Dav se rozdvojil. Vlna proti vlně se zvedala, a střetly se, speřily se. Stanula hráz pod lešením, aby stavila útok, a útok se na

ni vrhl. Výkřiky, nářek žen, výzvy a kletby se rozstřikly nad nimi jako kypivá pěna.

A promísilo se všecko na náměstí dvěma bouřemi, nad nimiž marně zněly zvonky, vznášelo se slunné zlato, vzpínaly se ruce a ozývalo se volání.

Marchan nevyčkal, až propukne šílenství a vrhne se naň. Zbledlý ustoupil při prvém slově Pavlově za ostatní a rychle se prosmykl podle zdi k radnici. Kázal zavříti vrata za sebou a prchl nahoru do nejzazšího pokojíku.

Ale i tam za ním pronikala bouře, i tam uslyšel, jak zástup — pohřešiv ho — obrátil útok na radnici, jejíž vrata se otřásala ranami a okna řinčivě se sypala k zemi.

Zamknul se a zšerednělý zlobnou úzkostí hledal, jak se obránit. Nebylo ničeho, i zaskřípěl bezmocně zuby a hledal, kam z okna cesta. Vida se nade dvorem, ustoupil a vtiskl se v kout za dveře, jako by tam byl skryt.

Naslouchal.

Zdálo se mu pojednou, že se prolomila vrata a vevalil se lid; tak vzrostl hromově hlas bouře. Jako beze smyslů vystoupil, svlékl kabát a opřel se rameny do dveří, lámaje židli, aby měl v ruce kyj.

Mýlil se. Vrata odolala. Bouř byla jiná; to páter Rudolf našel prostředek, jímž uložil vlny. Mezi svoje zavolal, aby začali píseň, a oni poslechli. Píseň se vznesla nad pustý řev a křik, a po obvodu rynku zapustila kořeny, kde byli venkovští, jimž bylo toto šílení cizí. Tamodtud vešla do středu, zaplavovala svým mohutným rytmem hlavu po hlavě, až padla i na zběsněné nejzazší — na ty, jichž pěsti i líce byly krví potřísněny.

Ustali a zmateni ucouvli.

Píseň shltila jejich zuřivost, a zástupy shltily je.

Kněz kazatel postřehl svůj okamžik.

Když doznívala sloka za zvuku zvonů, vztáhl ruce k lidu a ke ztichlým zavolal:

„Šílení! Teď šel antikrist vámi, — teď zasel hněv a vzpouru v srdce vaše. Hněv jest boží. Pomsta jest boží! Klekněte a kajte se! Proste boha, velkého, spravedlivého, aby vás vyrval ze spárů ďáblových, proste jej, než vstane a hněviv odvrátí tvář od vás. Ó, modlete se se mnou!

Lid padal na kolena a volal za knězem k tomu, jenž posud ze zlata zíral k nim, neodvraceje se. Útoční neklekli. Divoce zřeli na skloněná temena, na zástupy širokých plecí. Přes ně, po nich se jim chtělo šlapat a hnáti se znovu za tím, jenž — antikrist — bral jim život i boha. Ale když se zvedla monstrance v dýmu a zvuku zvonů, bílý a zlatý jejich bůh, padali i oni. Pak se zástupy zvedly, promísily se, a blouznění rozptýleno v částečky haslo v okolním chladu, zůstavujíc jen svoje símě pro dobu, kdy opět by mohlo v žáru okamžiku zkvést.

Průvod šel rychle ku chrámu, píseň v něm chabla, a kostel byl chladný těm, kdo provodili svátost k tabernakulu.

Na rynku zůstaly rozptýlené davy a zvolna se roztrácely k obvodu i z města ven.

Nedělní vlahost hynula, nenacházejíc, komu by byla blahem.

Večer ji mrazivě zadusil.

* * *

Pavel uložil matku ještě bezvědomou, křečovitě ztrnulou.

Doktor přišel sám za ním; viděl, co se děje, a hodlal být svědomitý; funěl nad ní, vrtě vytrvale hlavou, třel jí ruce, čelo, ale bezvýsledně.

„Je to zlé, podivné," rozpoznával, „ale zatím se nedá nic dělat. Je to jako epilepsie. Ale tak náhle — nu, uvidíme. Pošlete si, ja, nikoho tu nemáte, pošlu vám nějaký uklidňující lék, až by se probrala, a něco sílivého máte? Víno, koňak, vždyť je na úmor sesláblá."

Pavlovi bylo každé slovo mukou. Chtěl pomoc, a tu, doktor se zvedá, odvrací, něco vykládá, zatím co matka zůstává ve mdlobách. Dokonce chce odcházet, hle, a ještě mluví, mluví a funí, místo aby něco učinil.

„Co dál, doktore?" zastavil jej, „co dál? To posud nemělo smyslu."

Doktor užaslý pofrknul a vida jeho ztrnulý pohled, rozpačitě couvnul. „Příteli — pravil jsem, třeba vyčkat."

„Co dál?" usiloval Pavel postupuje za ním.

„Blázní — eh — eh —" vzdychal doktor; „co s ním?"

„Snad se probere," ukázal na matku, aby odvrátil jeho oči od sebe. „Je to zlá věc, bude třeba opatrnosti."

„A co dál?" stupňoval Pavel hlas, třesa se netrpělivě.

„Záchvat se může opakovat."

„Záchvat!" vzkřikl Pavel podrážděn. „Vždyť ona umírá!"

„Ne, ne," konejšil jej, „což vás — ne, to ne."

„Proč ji tedy nekřísíte? Proč mi ji necháte, až zhyne? Což nevidíte, že je slabá, že nesnese té hrůzy? Proč chcete odejít?"

„Blázní —" vzdychl doktor ulekán.

Pavel mu hleděl do tváře, jež nebyla s to ani, aby úlek zrcadlila, jak byla tukem a lhostejností sformována.

„Jděte! Hnusíte se mi!" provalila se v něm ošklivost a nenávist. „Jděte, snad jste s ním smluven, aby bylo dokonáno, co započal; jděte již."

Doktor obešel stůl a dostav se ke dveřím, rychle prchnul ze schodů. Až se zadýchal, jak běžel.

„Zbláznili se oba — všecko blázní, tu i tam. To aby čert byl doktorem."

Pavel sám se sklonil k matce, naslouchal, zda srdce bije, zda dýchá; vzal vody, aby jí potíral líce. Zachvívala se mu lehce pod rukou. Zvýšil svou horlivost. Šeptal k ní, volal ji, líbal, mezitím co ruce pracovaly. Konečně, když vypotřeboval vše, co dovedl vynalézt k jejímu probuzení, vydechla; rty se rozemkly a všecko tělo povolilo, zvláč-

nělo. Ruce se ohnuly, složily se bezvládně na hruď, víčka se zvedla a odkryla strhané, prázdné oči, jež nezdály se ničeho rozeznávat.

Zaplakal. Skloněn k jejím rukám líbal je, tvář k nim přikládal a laskavým hlasem se chtěl přilichotit k duši.

Nehýbala se. Ani když se jí zadíval v oko, nepohnula myšlenka jedinou vráskou, brvou. Neviděla ho, neslyšela ho. Zavřela sklenné oči.

„Umírá!“ otřásla se všecka jeho bytost.

Dýchala povrchně, ale naprostá nehybnost a hladová zmořenost činila ji podobnu mrtvole.

Naslouchal výdechům dlouho a počítal je v minutách. Připadalo mu to úskokem smrti, jež ho chtěla oklamat, i stopoval, zda neubývá života. Všecko mu bylo lstivé a úkladné.

Neměnilo se nic. Hledaje usilovně, jak by odvrátil smrt od ní, vzpomněl, že zde byl doktor, že něco mluvil o lécích, o víně. A nikdo nepřicházel. Teď, když ožila a mohla každé chvíle procitnout, proč neposlal ničeho, čím by ji mohl k životu připoutat? Netrpěliv naslouchal u dveří, z okna vyhlédl, ale bylo pusto v jeho samotě. — Měl by jíti sám? Matku zde nechat opuštěnu? Kdyby procitla právě v jeho nepřítomnosti, kdyby právě v té chvíli i duše její se probudila a zavolala po něm? Je tu pusto a prázdno, a ona sama v tom.

Znovu přešel k oknu, ke dveřím, a chvěje se úzkostí, že nebude míti pro ni spásy a pomoci, naslouchal zas jejímu dechu. Byl stále týž.

Rozhodl se. Tiše za sebou zavřel a jako vichrem letěl k lékaři.

„Dejte sem to — to, co jste říkal,“ vyrazil ze sebe. „Nemáte? Což šílíte? Ona procítá. Rychle, rychle! A víno! Nemohu jinam, není možno, je sama, spí. Nu, dejte přec!“

Doktor vyděšen přehraboval lékárničku, naléval kapky v lahvičku, víno podal a sotva stačil říci: „Jen několik kapek. Ne mnoho.“

Pavel byl doma v okamžiku. Otevřel dveře, stajil dech a nahlédl k loži. Nic se nezměnilo. Matka posud ležela nehybná. Vydechl, ale jiná myšlenka mu sevřela srdce: což jestli zemřela?

Nemohl pokročiti. Ulpěl na jejích rukou, zda se zvedají v oddechu. Ano, zvedaly, tak nepatrně, že se ani zachvění nepodobalo.

Usedl k ní, ale neulehčilo se mu po druhé. Myšlenka smrti mu utkvěla v hlavě a přetvařovala přítomnost i minulost v sebe. Na smrt myslil, smrt viděl, a nemohl ji odsunout, aby nestála mezi ním a jeho milou ubohou.

Vybavil se mu mrtvý přítel z mládí, Bohuš Vrátný. Právě tak ležel v rakvi: ruce složeny na hrudi, hlava jako vyhlodána utrpením. Jiným utrpením, ale což je na rozdílech v příčinách, když konec je stejný.

Chvěl se, hledě na matčinu hlavu. Také byla utrpením porušena. Zmizela její měkká něha, ta laskavá, jež dovedla utěšiti pouhou svou jsoucností, pouhou přítomností. Sladká, starobná něha! Sešla a dala vystoupiti hranám a ostrosti z ubohé tváře. Vrásky jsou hlubší. Jako brázdy smrti. Oči jsou vpadlé, a víček jako by ani na nich nebylo, tak jsou promodralá. Veliké oko smrti se tak dívá.

Ano, smrt stojí při ní a dívá se naň. Všech mrtvých podobu na se bere. — —

Vidí listonoše, jenž mu zhynul před očima, když trávil na dráze svůj rok. Byl ještě dosti mlád, dobrák dětmi požehnaný. Toho dne byla sněžná zima. Přijel dříve, vyhnul známým a stanul u nákladních vozů, připravených na prvé koleji k sestavování. Opřel se o nárazník a zadíval se do tiše padajících vloček. Snad myslil na klučíka, jenž mu stonal. Neviděl, že k němu běží vůz, jejž sem odhodila lokomotiva. Vůz plynul tak tiše. Ve chvíli, kde byl na krok od něho, spatřil ho výhybkář a vzkřikl. Listonoš zvedl hlavu — a vůz dolehl. Nárazníky zazvonily jenom na jedné straně. Na druhé smáčkly jej. Ani nehlesl. Když se vozy odrazily, vypadl s rozdrcenou hrudí, okem strašně vybouleným. Byl mrtev. Viděl svou smrt jen okamžik. Černá deska, lesklé ocelové oko, strašlivý náraz, v němž se lámou žebra — a tma, tma. Taková asi byla, jež si brala jeho.

Jak strašno bylo se podívat na sploštělou beztvárnou hmotu, jež byla kdysi tělem! Taková je smrt.

A jeho bratřík malý. Nesměl k němu po celou nemoc, ani k bílé rakvičce nesměl, a zůstala mu v paměti jen ona, bílá, kvítím a obrázky zdobená, jak ji objímala plačící matka. Ta zde, jež také teď umírá. Bílá rakvička — i taková je smrt, úkladná a lstivá.

Chtěl setříti se sebe ty obrazy, chtěl se jim skrýti, ale nebylo možno. Chtěl násilím mysliti na jiné, ale marně. Šla jeho duší a vládla jí. Znovu a znovu ji viděl, vždy jinou, stále se měnící a obcházející jej. Tam za stolem školní nebožtíci, dál Teodor, vojín, jenž si vodou prostřelil lebku a příšerně zohaven rozléval mozek s krví po dlaždicích, a jiní jí šli, a každý obraz dával svou hrůzu, a všech výsledkem bylo zákeřné lákání, aby pohlédl na matku, že uvidí poslední podobu smrti. Pitvorně se naň šklebila ze siných a zmodralých tváří, z těl strávených i náhle ztuhlých v mladistvé síle, obcházela — vedla jeho oči za sebou k ní. — —

Byl bez vlády nad sebou, kořist hrůzy.

Choulil se na židli zkřehlý a necítil vnější zimy, zmrazen víc v sobě.

A přece se ubránil. Věděl, že čeká na jeho pohled, na jeho oči, aby výsměšná k ní ulehla a dokreslila. Dovedl strhnouti oči již již k loži se zvedající, dovedl se stajiti v sobě, aby uslyšel tichoučký její dech a tak se ujistil o jejím životě. Raději se díval po zemi, po stěnách, kde leželi ti ostatní mrtví, kde musila zůstat zákeřná, chtěla-li s ním o tento život bojovat. Dovedl to, měře čas svými úzkostmi, dovedl to po věčnost, jež se mu zdála uplývati v hodinách.

Byl již podvečer, když matka procitla.

Otevřela oči, spustila ruce po bok a hlouběji vydechla.

To po prvé na ni pohlédl a hotov bojovati, sáhl po léku; nalil několik krůpějí a oslovil ji tiše. Zatěkala pohledem hledajíc, a když jej v temnu uzřela, ochvěla se, zavřela zas oči.

Podsunul ruku pod podušku, zvedaje jí hlavu a nachyluje rty ku lžíci. Domlouval jí, ale chvěla se jenom a rtů neotvírala. Když násilím jí chtěl vlíti lék, semkla je pevněji a jako v úděsu se od něho slabými silami odstrkovala. Ustal, až by prohlédla a poznala jej.

Dýchala prudčeji a prudčeji; otevřela oči a vzepřela se na lokty. Něco v nitru jejím násilně pracovalo.

Opřel ji, neboť tak byla slabá, že hlava jí klesala vzad.

Jeho dotyk ji vymrštil výš.

„Antikrist —“ zasípěla, „jde — antikrist — oh, potři, potři — syny i dcery obchází.“

„Maminko,“ slzel, a slzy padaly na její šedý vlas.

Odstrčila jeho ruku, a křeč ji sklátila, ztuhlou zas a bolestně napiatou. Vsunoval bezradně lžičku v její rty, ale kapky splývaly po líci, nenacházejíce vstupu. Odhodil ji a sklesl na ubohé tělo.

Pohybovalo se jen konvulsemi, jež je, chatrňoučké, lámaly. Slyšel její steny, cítil její zápas o dech, o každý tluk srdce, a nemoha snésti bolesti, sřítil se k zemi, volaje nesmyslně k bohu, k smrti, k lidem, i k ní, k matičce.

Jen bolest odpovídala, ovíjejíc jej krutou svou rukou při každém vzdechu, pohnutí. Pak jej neznámý zvuk zděsil a vymrštil ze země.

Cvakla klika, otevřely se dveře, a v nich zašumělo.

„To smrt!“ pravil si a tápal kol sebe, hledaje, čím ji ubíti.

Ode dveří posunul se k němu vysoký stín.

Poznal Heřminu tvář, její oko, tmou zvětšené, její mlčící rty. Nechápal. „Takovou podobu že na sebe bere, zákeřná?“ myslil. „Takovou, aby má muka zvýšila?“

Sledoval ji, zda přistoupí k loži. Ale nehnula se, ani pohledem nezavadila o chorou. Na něho zírala a k němu promluvila: „Pavle!“

Pamatoval se — ten hlas byl lidský, byl její, jak jej znával.

„Pavle,“ opakovala, prosíc očima o slovo, o pokyn, o posun, jenž by ji vítal.

Neodpověděl. Nenašel přechodu ke skutečnosti. Věděl jen, že porušuje jeho vztahy k matce, že je tu cizí, ale neumístil ji ve svém vědomí se všemi jejími vlastními vztahy.

„Přicházím k tobě, Pavle,“ začala po třetí.

Odvrátil odmítavě hlavu.

„Sama jdu, nevolána, ale ne jako tehdy; pamatuješ? Od těch dob jsem trpěla. Strašně trpěla, neboť jsem poznala, že jsem tvoje. Chtěla jsem, abys byl můj, a cítila jsem opak. Trpěla jsem. Touha moje byla tenkrát krutou hrou, neboť jsem neznala sebe; ale pak byla mukou. Víš, co jest utrpení? Takové, jež vzniká oderváním veškeré bytosti od dosavadní půdy? Takové, jež rozlamuje život na minulost a budoucnost a samo jediné je nekonečnou přítomností? Povrhl jsi mnou. Ale miloval jsi mne kdysi. Snad mne nenávidíš aspoň — i nenávist je láska — proto jdu k tobě, Pavle. Chci býti tvoje, chci být poddaná, otrokyně za jediné slovo, jež by skončilo tu přítomnost.“

Znenáhla, jak rychleji a horčeji tryskala trhaná její řeč, nestačujíc myšlence dlouho nošené, dlouho pěstěné k porodu, chápal její smysl. I minulost poznával, i ji. A do duše sevřené bolestí vcházelo, co bylo kdysi s ní spojeno, a hořklo dotykem zjitřeného dneška. Údery lítosti nad nenávratností něčeho, údery hněvu, nenávisti, hnusu a zas zvraty lhostejnosti procházely. Byla by jeho odpověď zněla okamžikem,

jenž právě ladil vzpomínky, ale mohla se zlámati druhým, současně se rodícím. Neodpovídal.

„Prožila jsem týdny zápasu, zdály se mi roky. Zanechaly stopu ve mně. Jsem jiná. Víš, co přemohla bolest? co jsi zlomil ty? Mou pýchu — mou rozkoš — mé vztahy k společnosti — vše. A byl to můj bůh. Dnes jsi jím ty. Odhazuji otce, odhazuji stádo, jež mne chce poutat, odhazuji, abych mohla k tobě. Chci býti tvá, chci se ti vzdát. Chci — sáhni po mé ruce — zde je — zde jsem — u tebe — tvá."

Necítil již ničeho k ní, ani hněvu, ani ošklivosti; zhynulo vše v hořké bolesti, pro niž jen jediné chápal: že je zde vedle smrti, ta že někde stojí a číhá, aby jej strašněji přelstila, než prve, aby jej odlákala od matky, když ho nemohla přivábiti k sobě.

„Jděte," vypravil ze sebe, sotva hlas nalézaje v hrdle.

Postoupila za ním a všecka se k němu vzpiala — krásná, bolestná náruživost touhy.

„Bij — bij!" dychtila. „Udeř třeba, ale ruku ke mně vztáhni, abych směla zůstati s tebou. Chci býti s tebou u té choré zde, jen se mne dotkni, třeba úderem. Zůstanu, ač otec prchá. Prcháme před tebou, před těmi, jimž jsi dal sílu. Dnes, za krátko, jen co zhyne na ulicích život, vyjedeme na Budkov. — Řekni, a otec pojede sám. Nechť po mně plvají potom, nechť mne odkopnou všichni, jen ty mi řekni slovo."

Poklekla až k němu, aby se rukama mohla naň upnout, jež by snad dovedly žhavěji říci, co jí připadalo v slovech slábo.

„Jděte — matka umírá."

Hlas jeho byl studený hrůzou. Co ona k němu blouznila, duše jeho byla u lože.

Pocítila, že se nemohou setkat.

Šlehl jí mstivý blesk — ale jen okamžik. Zhasl, a ze stop jeho chlípěla touha novým výtryskem.

„Pavle!" zažebrala vášnivě.

Přiskočil k matce; zdálo se mu, že se pohnula.

Byla to jenom nová konvulse, jež nový sten vyrvala hrudi.

„Jaká as bolest, že i v bezvědomí vynutí úpění" — slzel v sobě, objímaje ubohou a laskaje její čelo.

Heřma odstoupila. Viděla jej zněžnělého u trosky lidské. Žárlivost ji naplnila. Proč nebere její mladé, její krásné, toužívé tělo, proč nechce teplo jejího života, a proč jí nedává té něhy, jíž plýtvá pro dohořívající život, když jen mládí má nárok na to?

Dotkla se jeho ramene.

Zapomněl již na ni. Teď vzrušen její blízkostí, propukl: „Pryč! Pryč!"

Zavrávorala, dveří se zachytila. Zuřivá pýcha jí zalomcovala, aby strhla umírající s lože a tak mu vrátila ránu, ale když naň pohlédla, i tato pýcha ještě padla pod touhou. Stanula, čekala, bojíc se promluvit, čekala jeho oko, jeho smírné slovo, jež posud vždy, vždy pro ni měl. A on se neohlédl. Odplížit se musila do noci, do nenáviděných

ulic, jež viděly její příchod, ujíti musila na konec ne před ním, ale před sebou, neboť přicházely na ni záchvaty hnusu nad sebou samou. Prchla.

Pavel osaměl zase, rozrušen strachem, jak se asi vytvářel útok smrti na něj. Nerozeznával již matčiny tváře, i rozžal lampu na stole.

Křeč byla opětně povolila. Zase zvláčnělo tělo. Ale ruce již neměly síly zvednouti se, a dech byl slabší, sotva znatelný. V líci zůstaly stopy tělesného utrpení.

Pokusil se opět vpraviti jí několik krůpějí léku, a podařilo se mu. Neměla již sil odepírat, ale ani polknout je. Vplynuly do hrdla, a dech jimi zahrčel; nemohla odkašlat. Upustil od toho, aby jí nalil i něco vína do úst, tak se ulekal nepřirozeného zvuku v jejím hrdle.

Ležela ticha. Jako mrtva.

Neodvracel od ní pohledu.

Dlouho.

Pak se mu zdálo, že se jí pohnuly rty.

Přiklonil ucho k nim, aby zachytil slovo, jež snad chce splynout, ale cítil napřed jen lehounké vanutí, pak něco zvukům podobného, co přeložila jeho zhorečnělá duše v nejvražednější slovo její: antikrist. Pohlédl na rty, zda opravdu. Byly pootevřeny. A opětně jimi prošel tichoučký chrapot, jako ve chvíli, kdy jí dal požíti léku.

To byla smrt. Přicházela, a poznal ji.

„Mamičko,“ zaúpěl, „pomysli na mne, a pro mne ji přemůžeš. Ty prcháš pro něj, pro něj, kletého, a já nemám síly vejíti v tvou duši. Mami — mami, zašeptni moje jméno, semkni rty k jeho počátku, a láska ke mně tě vrátí — mami. Neříkej již jeho — ne — ubije tě —“

Rty se pohnuly otevřeny, chrapot ustal, tělo se neznatelně napialo — bylo ticho.

Sledoval to. Viděl bolestí své duše, jak se od ní z lože zvedla bílá smrt a odešla. A nemohl ji zastavit, aby vrátila dech hrudi k jedinému aspoň ještě slovu, k jeho jménu. Mráz šel s ní, a v ševelu jejího odchodu doznívalo mu: antikrist — antikrist.

Vytrhl dveře a zavolal do tmy o pomoc.

Ozvuk prázdného schodiště mu odpovídal: antikrist — a slovo kráčelo po stupních výš a výše. Přirazil dveře a jako prve, jako by ještě byla obrana proti něčemu, sáhl po léku, aby jej podal matce. Ale lahvička mu vypadla z rukou, když uviděl sinavou tvář. Sáhl na její čelo; bylo již studené.

Pochopil, že je konec. Konec.

A rty zůstaly pootevřeny, nenašly myšlenky, jež by spěla k němu, zůstaly, jak s nich splynulo slovo nenávisti.

Tiché šílenství v něj vešlo.

„Všude jest on — a s ním jde zničení a smrt. Smrt je s ním, a nikdo není s to, aby její ruku se svého hrdla na jeho položil. Pak by byl konec. Jeho konec, jenž je životem ostatních. Nikdo není s to. Ani já. — Proč jsem couvnul u dvora? Měl jsem pochopit — a byla by žila matka. Žila by! I dnes jsem ho měl zabít. Byli by ožili

všichni. Smrt byla dnes v mých rukou, nic nestálo mezi mou a jím, — nic — a on žije — vzal mi ji i její lásku."

Připadalo mu, že zavřenýma očima matčinýma zírá ještě nenávist. Zatlačil je, a tvář nabyla zcela smrtelného vzhledu; chtěl zavřít i rty, ale nebylo možno. S nich nesešla stopa nenáviděného.

Ustoupil od lože.

„I její lásku mi vzal," vracel se zas k němu, „i její život, a sám žije, aby roznášel dále smrt. Nebylo sil — nebylo —"

Těkal po světnici. Zdála se mu zsinalá jako tvář matčina, i hodil stínítko na lampu, a vše sezelenalo ve výši.

„Jak prosté! Zastři plamen, a smrt se vzdálí."

Těkal kolem stěn a otvíral nábytek, skříně, skleník, prádelník. I dveře do sousedního pokoje otevřel. Bylo tam zimavěji než zde, ale nevšímal si toho, hleděl upřeně do její tmy. Proti němu v dáli, v šerém obdélníku jakýchsi mu nepovědomých dveří, stál stín. Pokročil proti němu — i stín se pohnul blíž.

„Zrcadlo," upamatoval se a hněvivě udeřil do něho pěstí; sklo se vysypalo. „Už není života, oslepni také, ať ho nezdvojnásobňuješ. Vidíš, v tobě lze lehko život ničit; udeřím — a zhynul, oba jste zhynuli. Dva životy v jediném hnutí."

Stál nad střepinami, na něž již zase nemyslil. Kdesi v hlubinách duše cítil roditi se novou myšlenku.

„Není sil, pravíš? — Jediný pohyb, a životy hynou — Rozbit zrcadlo — není sil — říkáš, mamičko? Není?"

Dychtivě hledal v kapsách.

„Ona mi ho dala — a ona je z jeho krve a ví, že je lehko ničit." Našel klíček, odemknul stůl, vytrhl přihrádku a jal se shazovati papíry, knihy a sešity shora. Docela dole v koutečku ležel revolver. Byl to týž, z něhož Heřma střelila na Březovské silnici. Uchytil jej. Byl nabit.

Vyběhl do tmy. Dveře zůstaly za ním pozotvírány; vítr jimi občas pronikl až nahoru do světnice, a lampa zaplápolala, začadila, hodila prudší světlo na mrtvolu.

Vyběhl z domu přímo do polí a zaměřil jimi k pohořelému panskému dvoru u sýpek. Jak je obíhal k požářišti, vrazil do Sehnala, jenž upřeně hleděl ku vjezdu do dvora.

Nebylo mu nápadno, proč ho tu nachází. Nemyslil než na svoje.

„Jel?" otázal se ho.

Sehnal rozuměl.

„Ještě ne," pravil, „ale brzo."

Pohled jeho sklouzl k ruce Pavlově, v níž se blýskla v měsíčním světle hlaveň. I Pavel se po ní podíval.

„Schov ho," přikročil k němu Joža.

„Ještě ne."

Nebylo patrno, zda myslí na revolver či opakuje-li si slova Sehnalova. Běžel po nádražní silnici a instinktem útočníka hledal místo pro sebe. Chtěl býti kryt, aby ani stopa podezření a opatrnosti nevznikla v Marchanovi; chtěl ho dostati před ústí revolveru nic netu-

šícího. Ale nebylo takového místa na silnici ani na odbočce k Loučanům, kudy musil projeti k Budkovu.

Vesnici vyhnul a oběhl ji z daleka, by ani psí štěkot nevzbudil, aby nikdo neřekl: varuj se, viděl jsem Dvořáka.

Ale na revolver zapomněl od Sehnalova pohledu. Nesl jej stále volný a zlověstně chytající občas bledá světla z táhnoucích mraků.

Stanul až pod lesem, jenž nevelikým ostrovem ležel ve vlhké proláklině. Přemýšlel, zacházeje na zkoušku mezi stromoví; bylo mladé a řídké, a jako odtud viděl ves, tak myslil, že i sám musí býti patrný z daleka. Nespokojen přešel po okraji k železniční hrázi, jež vysoko nahoru obtáčela bok lesa. Vyplížil se na ni a rozhlédl se krajem.

Nad obzorem houpal se měsíc mezi běžícími mraky, a kraj byl sinavý v neklidném jeho světle. I ves ležela tichá a nehnutá. Ani okénko nezasvitlo z jejích stěn, ani proužek dýmu se nerozplýval nad jejími střechami. Siná byla — jako mrtva.

A kam oko a ucho dosáhlo, nebylo života kol.

„Smrt šla krajem a půjde zas,“ myslil.

Sestoupil do stínu pod hráz. Nevrátil se na cestu. Běžel po umrzlé trávě podél trati, až kde se zatáčela za lesem. Tam ústila budkovská cesta a skoro pravoúhlým ohybem se přidávala k ní. Bylo jisto, že musí zvolnit, kdo tudy projíždí, že musí pamatovati na koně, aby se nelekly temného násypu v náhlém přechodu do světla.

Tam vystoupil skrčen na hráz, přesunul se na druhý její svah ke kolejím a ulehl, opíraje se jen pažemi o vrch, by zmizel a přece viděl. A viděl, že dobře našel. I byl mrazivě klidný.

Hleděl do černého ústí lesního, odkud jako bílý jazyk vyskočila cesta. Světla a stíny přesouvaly se po vrcholcích, jež chvíli černaly a pak zase jako postříbřeny jinovatkou zasvitly; stíny padaly s nich na cestu a na pole a hrály si po hroudách, o jejichž vrchy se třepily a trhaly. Vítr je poháněl jako veliké smutné listí. Svištěl tiše po větvích, občas jimi klepal v prudším pohnutí.

Pavel toho nevnímal.

Za ním projely dva vlaky. Supaly silněji a silněji, vrhly žlutá světla na hráz, ta po něm přeběhla, ale nevšimnul si. Necítil otřesů půdy, když kola narážela na spoje. Ba necítil ani mrazivého dotyku země a větru. Žil zrakem jen cestě před sebou a slouchal ke vsi, kdy se ozve vůz.

Ticho bylo za lesem.

Dvakráte se zachvěl, domnívaje se slyšet.

Ale konečně nebylo pochyby. Z dědiny přiletěl po větru psí štěkot, pak rachot kol, jenž ztichl, když vstoupil do lesa.

Uvolnilo se mu. Ohmatal kohoutek, zvedl ruku, podepřel jí levicí, a zamířil na cestu, kde se pod ním právě stáčela. Tudy mu musila hlava Marchanova projít jen několik kroků od ústí.

Hrčení opět se ozvalo, stále silněji a silněji.

„Jediné hnutí, a v něm smrt,“ myslil Pavel.

Vůz vyjel.

Poznal Marchana, sedícího v předu a řídícího koně.

Přilehl na okamžik hlavou až k zemi, pak se posunul.

„Teď — teď!“ již mu dojížděl pod ruku.

Pohnul revolverem, sleduje jeho postup; hledal hlavu.

Zablesklo se — zahřměla rána z lesa.

Pavel ucítil jako šlehnutí bičem přes obličej. Vskočil a viděl: Koně se vzepjaly -- i Marchan se vztyčil — ale jak vyrazil vůz, podvrátil jej, a on padl. Za ním seděla Heřma. Prve si jí nevšimnul; teď poznal její výkřik a zdálo se mu, že vidí její oči, že vidí, jak přes otcovo tělo k němu vzpíná ruce.

„Pavle!“ znělo z vozu řítícího se pryč.

Byl to okamžik jasného zření.

Pak pocítil mdlobu v těle, bolest vešlehnuté rány na čele. Revolver mu vypadl z ruky; zakolísal, sesunul se s hráze a padl na znak na trať.

„Život — smrt!“ zaskřípěl zuby, chtěje se zvednout.

Bolest jej ochromila, i padl zase na kolej, narazil hlavou o ni a zůstal ležet. Zrakem mu přecházela mlha.

Uslyšel znění, blíž a blíž, a poznal: jede!

Ale mlha z očí neodcházela. Zvednout se nemohl. A myšlenky zbloudily.

„Jede,“ pravily mu. „Vrací se! Viděl, že ho čekáš, viděl tvůj pád, ví, že jsi bez moci. On hledá jenom ty, kdo jsou slábi. Jede tě rozdrtit. Vidíš? Supají koně, dýmají z nozder, oči jim hoří. Rostou, blíží se. Ani tě neubije rukou, koním tě dá, kolům — Marchan.“

To bylo poslední.

Žhavé oči se slily v jedinou krvavou zář.

Trať se zatřásla.

Rychlík proletěl po vedlejší koleji k nádraží.

O tom již nevěděl.

* * *

Doznělo dunění, noc oněměla. Chladným větrem hladila Pavlovu líc, a pocítil to; mrákoty se trhaly jako ty mraky nad ním. Ve světlých chvílích cítil i bodavou bolest v hlavě. Pak se mu zdálo, že slyší volat svoje jméno. Procitnul.

Viděl nad sebou černou, hlubokou propast oblohy, pod ní jako úplně oddělené hebké světlo s plovoucími skvrnami, a v něm se rýsovala postava nad ním skloněná. Poznal Sehnala.

„Konečně,“ mluvil k němu. „To trvalo. Zmrzneš.“

Nechápal.

Co chce? Proč za ním přišel? Někde ho již viděl. Kde? Kde to vůbec je?

Obrátil namáhavě hlavu v bok a uviděl v ohromném žlebu čtyři lesklé linky stoupat po žebři těžkých břeven do jakéhos táhlého kopce, do nekonečna k temnému nebi.

Přivřel oči, působilo mu bolest dívati se na to.

„Kde to jen je?“ vzpomínal, co bylo, než sem došel, a proč hlava tak bolí.

Sehnal jím opět otřásl.

„Chceš tu zmrznout? Nebo opravdu pod kola — —? Kdybys mermomocí nechtěl jinak, řekni; půjdu svou cestou.“

To byla slova, jež napovídala.

Pavlovi vyvstal při slově „kola“ obraz: rudá světla se řítí k němu, splývají v jedinou zářivou kouli, rychle rostoucí, až zemí otřásá. A jemu je sladko, tak radostno, že by stačila vteřina té radosti vyzlatit všechen život, kdyby intensitu svou rozestřela v čas.

Pak druhý obraz: Koně se vzpínají, a zní tam odtud jeho jméno. Ale to nebyl Sehnal, to byla — — Heřma.

Nyní pochopil všecko. Jako stínová hra prolétl myslí výstřel, Marchan, setkání u dvora, matka, Heřma, a polomdlobné přemítání vzniklo jako útržkový doprovod.

„Matka je mrtva; leží opuštěna doma — a lampa asi dohořívá, čadí. Necítí již. Smrt může být sladká. Mně by byla bývala. Takové blaho. I teď by bylo dobře zavřít oči a odespat na věky. Odespat.“

To byla jediná silná touha vší jeho bytosti.

Musil ještě jednou procitnout, aby zase poznal Sehnala. Dal se zvednout. Tělo bylo zkřehlé a ztrnulé, bylo mu obtížno stát i pohnouti se. Nejlépe by bylo zase ulehnouti — myslil; ale vůle byla slába, i šel, když jím Sehnal pohnul.

Šli polí k lesům, výš a výše přes vlnité pádoly k Borovanům.

Němi došli do školy, Sehnal rozžal, rozhodil postel a prostě pobídnul, aby ulehl. Poslechl.

Tak jedině lze řešiti život a smrt. Ulehnout a zavřít oči — myslil.

Přivřel je, ale neusínal. Slyšel, jak přítel staví samovar, jak voda začíná šumět i klokotat. Pak zavanula k němu teplá vůně čaje a zvedla jej. Žíznil po vláze a horku, i vypil hladově koflík a druhý, a padl zas. Jen očí již nezavřel. Díval se na Sehnala, jak byl strašně změněn. Tvář jako po únavném, bezuzdném zhýralstvu byla hnědými pruhy stínována, oči vpadly, vlas na skráních prošedivělý byl zmčten, a vousy div s ním nesrůstaly, tak dávno již byly netknuty. Poškuboval rty, zíraje do páry, rozplývající se šedými obláčky nad lampou. Několikráte zvedl odtud oči k němu, zkoumaje, zda spí. Žvýkal patrně jakous otázku, k níž se nemohl odhodlat, ale jež ho zaměstnávala cele a činila ho zlobným i trpícím.

„Zabil's?“ vypravil ze sebe konečně a zatěkal neklidně pohledem po posteli, někde kol míst, kde ležela Pavlova hlava. Do líce nemohl očí upřít.

Pavel ztrnul. Strašné slovo. Takové, jako ono šlehnutí po líci, po němž se mysl vzepiala, než pozbyla síly a dala mu padnout. Strašné slovo, ale bylo obráceno naň. Ano, on vzal revolver, aby rozbil zrcadlo malým pohybem. Bylo to tak, zabít chtěl, ale teď tváří v tvář slovu, nemohl se vrátit k této představě, protože se uviděl nad Marchanem, jak mu svírá pěstí hrdlo. — Prudké bylo zření, že musil štítivě rozevříti prsty a pohladit jimi peřinu, aby se zbyl pocitu teplého hrdla v nich. Hnusné slovo.

Sehnal viděl jeho nepokoj a sám se zlostně znepokojil. Nevraživě pohlédl a vrátil se houževnatě k nezodpověděné otázce:

„Čert ví, nesneseš přímého slova, či co. Ale hoví-li ti to jinak, nu, mám jisté ohledy k tvému stavu — chtěl jsem se tě ptát, byla-li rána šťastna."

Pavel upřel na něho vyděšené oči, stále přetíraje rukama peřinu. Když se ho dotkl pohled Sehnalův, četl v něm nenávistný blesk. — Proč? myslil a uvědomil si neklid přítelův. Sehnal nesnesl pohledu, vskočil a jal se hledat něco na poličce, poškubuje vztekle rtoma.

Proč? myslil Pavel opět. — I on cítí ošklivost při myšlence na krev? Ne, ta v pohledu nebyla; cos jiného je tu, jiného. Zíral na skloněnou rozcuchanou hlavu, na její nejistý útěk, a vyvstávala mu podivná souvislost mezi otázkou a minulostí.

„Jak víš, co bylo?" zeptal se tiše, neodvraceje očí s něho.

„Potkali jsme se přece," zavrčel mu z kouta. „Pamatuješ se snad na vyhořelý dvůr. Měl jsi revolver v ruce. Marchan jel touže cestou za tebou; pak zazněl výstřel."

Vzhlédnul. Oči jejich se potkaly.

„Přetváří se," hádal Pavel a podezřivě mu nadhodil přímou otázku: „To's ty tedy střelil, Jožo?"

Zasmál se škaredě, ale nebyl užaslý. Zdálo se, že stejné podezření ho donutilo vydržet upřený pohled.

„Mne se ptáš? Proč mne?"

„Protože já jsem nestřelil."

Sehnal ho úkosem přehlédl. „Kde máš revolver?"

Mávnul rukou.

Umlkl zlostně.

„Ostatně, mluvíval's pravdu," rozmyslil se po chvíli, „patrně jsi opravdu nestřelil. Ale počkej — máš čelo zkrvavené. Podivno. Čelo. Padl jsi přece na znak, a zde rána. U vraha mi nebyla krev nápadná ani na čele."

„Odražený brok, myslím," sáhl si Pavel k hlavě. „Byl jsem v linii."

„A Marchan?"

„Zdá se."

Sehnal vyklopil jediným douškem koflík.

„Ty tedy ne, já také ne."

Pavel úlevně oddechl, ale Sehnal si nevšiml a vpřádal svoji zjitřenou samomluvu do par.

„Patrně šel ještě někdo třetí touže cestou. Třetí, podivno. Kdo? Kdo ještě měl důvod? Eh, důvody! Těch má, myslím, půl města dost, ale on jediný měl dost odvahy a rozhodnosti. Ze tří a z mnohých jediný, hehe. Nu, co hledíš na mne? Že jsem i já byl komickým účastníkem? Ano, byl, příteli, teď ti to smím říci. I já jsem čekal jako ty — a skončil jako ty. Ty a já — strašně směsné, haha. — Osud je šibeniční humorista, bestie!

Víš-li pak, jak dlouho jsem se chystal? Malou věčnost jsem

věděl, že ho půjdu zabít, a dnes — kch — osud je šibeničník. Těžko býti člověku vážně živu a vůbec živu.

Slyšel jsem o missiích i o dnešní události, o tobě, kurážný člověče, hehe, o marném útoku na Marchana. Sláva se rychle šíří, jak vidíš. Mne rozkvasila tak, že jsem po věčnosti plánů a úmyslů konečně šel do Žitavy. Když nikdo, snad já budu mít štěstí, pravil jsem si. Jsem nejhůře postižen, nejspravedlivěji patří jeho hlava mně. Mně. Vezmu ji — udeřil jsem se do prsou, ale v téže chvíli již jsem byl zbabělý a věděl jsem, že nezabiji. Vzal jsem jen hůl, těžkou ovšem, ale byla výmluvou zbabělosti. Došel jsem ke dvoru, uviděl zapřažený vozík, připravený na cestu, pak přišla Heřma prapodivnou cestou odkudsi ze stodol, na vůz vynesli náruč houní, i domyslil jsem se: Marchanovi není bezpečno, šel dál, než i hlupáci snesou, a teď prchá. Obešel jsem k oknům, vystoupil na podezdívku, do všech jsem nahlédl, ale jeho nebylo. Vyčkával jsem, a pak bystře pochopil. — Jsem ku podivu bystrý, jak víš. — Ale na podiv mne bystrost neopustila, když jsem raději měl hledat výmluvu. Na podiv jsem usuzoval dál: Je mu třeba dokonalé tmy, aby nebyl zpozorován, ale pak nepůjde městem, nýbrž projde parkem k myslivně a pod mlýn.

V tom jsi do mne vrazil. Viděl jsem revolver, slyšel otázku — a jako vždy, silný člověče, rozhodl jsi mne. Hahaha, rozhodl. Mohlo se totiž státi, že bych byl přes všecky detektivní přímo úvahy utekl ode dvora. Tak jsem šel. Víš proč? Pravil jsem „zabít“, ale nešel jsem vlastně pro vraždu. Nikdy neříkám celou pravdu, protože se jí bojím. Vždy se raději šklebím; zabezpečuje to, dává zdání něčeho, takže lze konečně i samu sobě uvěřit, ač není nic, nic než sketství, touha uhnouti přímé cestě a zůstat mimo vše. Šel jsem sice zabít, i důvod jsem si pro to stvořil, ale to vše bylo vedlejší; ne pro vraždu jsem šel zabíjet — ale co je ti ostatně po tom; zdá se to zmotané a pitomé. Co ti po tom.

Znáš tu opuštěnou alej podle parku? Staré kaštany jsou řadou podle zdi a za každým kout jako stvořený pro zákeřný kryt.

Dnes tam nebylo ani známky života, ani milenci jí nehledali. Kdež pak — po missiích.

Tam jsem tedy čekal, bezpečen, že nebudu spatřen, jako mne ani dosud nikdo vyjma tebe neviděl. A mohl jsem býti jist, že ani neuvidí, že nikdo nebude míti potuchy, že bych byl dnes býval v Žitavě. Ani Marchan sám, zasáhnu-li dobře.

Vším jsem byl jist — vyjma sebe. Ale třeba jsem si nevěřil, stanul jsem za stromem a položil hůl na rameno k nápřahu. Všimni si toho a přirovnávej k dávným dobám. Pamatuješ přece — vždy jsem napřáhl k strašné ráně svou větu, každou myšlenku. Každou. Všimni si toho, abys mne poznal — a snad i sebe. Hůl jsem napřáhl a — vrátka vrzla. Počítal jsem tedy dobře. To asi on vyšel a slídil s revolverem v ruce. Ušklíbal jsem se tomu revolveru, neboť, co mu prospěje, když se octnu krok za ním, než mne spatří? Co mu prospěje, uslyší-li švih hole současně s ránou do lebky? Zvedl jsem

hůl — hahaha — zvedl jsem ji, Pavlušo, rozumíš? Oh, ano, ty rozumíš, tys asi také namířil — haha!

A on šel. Mohl uhnout a jít středem aleje, ale osud mi jej vydával, veda ho těsně podle stromů.

Byl deset — osm kroků ode mne, pak dva —

Přecházel, aby vzal svou ránu.

A já jsem v té chvíli pravil k sobě: Což, předbíháš-li většímu zlu, jež naň čeká? Tato smrt by byla příliš krásná proň.

Nechal jsem jej projít.

Chápeš, Pavlušo, jak raffinovaná zbabělost? Větší zlo jsem si vymyslil, abych nemusil dát ránu, k níž bylo třeba jenom okamžitého napětí svalů, jež byla bezpečná a jistá, skrytá — a konec konců sice mstou, ale i dobrodiním stům a stům lidí. Rozumíš přece docela? To jsem já, já. —

Marchan přešel, ničeho netuše; spustil jsem hůl, a poněvadž dovedu již svoje zlo vidět i ocenit, byl bych si nejraději sám hlavu rozbil — kdybych měl dost odvahy k tomu. Hnusno.

Tebe jsem nenáviděl v té chvíli víc než nyní a více než sebe. Teď proto, že jsi jako já, a tehdy? Viděl jsem tě s revolverem a věřil jsem, že provedeš; proto, příteli, nejen proto, abych zahlušil opovržení k sobě. Toužil jsem záštivě, abys také zbaběl; a jenom abych se ujistil, zda dovedeš, jenom proto jsem Marchana stopoval, předešel ho u dvora a rozběhl se jako ty. Toužil jsem, abys mou úzkost zmenšil vědomím, že i silní jsou skety, že vůle vůbec jest již majetkem jen zvěře, bestií druhu Marchanova, ne naším, lidí kulturních.

Už víš, proč jsem šel do Žitavy? Ne pro vraždu samu, ale abych se vybičoval ke skutku celkem lákavému, lehkému a dobrému, v němž by se snad mohla zroditi nová vůle ve mně. Stará je prohnilá, zdegenerovaná a otravuje mne a mnou všechny, jež jsem k svému osudu připoutal. Všecko hyne se mnou, hyne dřív než já, neboť já sám již ani k zániku nemám sil; třeba se mi dnes hnusíš, třeba i já sobě sám a všechno se mi hnusí, přece snad, kdyby život zavolal, zachtělo by se mi ho. Nesáhl bych po něm — ne, ne, i na to jsem sláb, ale živořil bych se zlobou, záštím, ošklivostí a malichernou velkou hubou. Většího nejsem schopen. Ani života, ani smrti. Živořit.

Pro tu nízkost svou jsem chtěl abys mně byl roven, a běžel jsem uvidět. Přišel jsem pozdě. Zaslechl jsem výstřel, výkřik — to bylo tvoje jméno — pak zařičeli koně, a vůz narážel v úprku o zem.

Proklel jsem tě.

Obrátit jsem se chtěl, oběsit se, ale místo všeho jsem se plížil za výstřelem. Nemohl jinde padnout než při ústí cesty pod hráz, věděl jsem; nezůstalo však ani stopy. Ticho bylo.

Proklel jsem tě zas a vystoupil nahoru. Snad kdyby byl v tu chvíli projel vlak, snad bych — ale ne, nač se holedbat silou, jíž není.

Tak jsem tě našel. Chtěl jsem tě tam nechat v prvém návalu nenávisti. Měls hlavu na koleji, byl jsi nevyhnutelně ztracen, — ale jak vidíš, ani toho nejsem schopen.

Ovšem, odměnu jsem našel přece, Pavlušo, člověče silný. Je hnusno v bahně, ale je v něm i sladko, vidíme-li vedle sebe tonout kamaráda. Oh, sladké, třeba nepomáhá.“ — — —

Měl jízlivou rozkoš z toho, jak drásal svoje nitro. Dále, dál by se mu bylo chtělo hrabat se ve své potupě a ponížení, jenom aby i kamarádovi bahno zvedl až k ústům, co by se jím začal dusit.

Zažehl znovu pod samovarem. Civěl do plamene, jenž ho modravými světly pohazoval, a hledal, kde by měl uchytit ještě svou duši a předhoditi ji jedovatou a ošklivou. Voda dávno vřela, pára unikala sykajíc a ovíjela svými měkkými, teplými obláčky zkřivenou jeho líc. Nechával ji. Bylo mu, jak by hebká, vlídná ruka laskala jeho utrpení. Neboť nenávist ho bolela. A tak našel místo otravné myšlenky jen hořkou, trpkou.

„Radost je hezká věc,“ hučel do klokotu, „zvláště na cizí účet, ale když takovými vypůjčenými penězi přece jen vlastního dluhu nezaplatíš. A dluhy konečně tíží i lumpa. Platil bych rád. Jak?

Co myslíš, Pavlušo, lze vůbec zaplatit dluh cizích bolestí? Jsi filosof Markem nasáklý, mohl bys to vědět.“

Nečekaje odpovědi, zaryl se opět do sebe.

„Nelze patrně, i je zbytečno starati se. Ať oželí, koho se týká. Nemůže-li, ne má vina.

Hehe, rozum je dobrý vynález, jak vidět, a všeho schopný ničema. Kdyby jen nebylo jeho mizerných příživníků. Krmíš je nejlepším filosofickým zrnem, sežerou je bestie, a vida, i tebe žerou dál, hladovci! Krve se jim chce, ne zrna.

Pavlušo, posloucháš? I ty máš svoje citové vši a všivé city. Tváříš se aspoň podle toho. Ostatně, co je mi po tom? Jen pozdní hodina a výjimečné setkání mne nutí, abych ulíval krve žvaněním. Naučil jsem se tomu v samotě. Posloucháš?“

Poslouchal, ba již byl s to, aby i pochopil dosah bezděčné zpovědi a zachycoval reflexy vlastního nitra. Jeden z nich proměnil v otázku: „Proč jsi šel Marchana zabít?“

„Vracíš se k vedlejším věcem, milý, ku vnějším, a ty nemají smyslu. Řekl jsem již: chtěl jsem v sobě porodit skutkovou sílu.“

„Ale proč právě na něm, a proč zabitím?“

„Dráždíš mne. To je vedlejší, výsledek vnějších příčin. Poslední je v nás, to rozhoduje. Ostatně zabít — toť poměrně nejlehčí věc; velikou se zdá — a je tak hravá; jen zvyk a předsudek tu vadí, proto je krásnou zkouškou odhodlání. Zkoušel jsem osud, a prohrál jsem sebe. Ty? — Tys snad prohrál, aniž jsi sázel, neboť jsi bláhové dítě někdy.“

„Snad jsem šílil,“ zašeptl.

Sehnal propukl zuřivým posměškem.

„Nač se vymlouváš? Šílenství je pro soud, ne pro nás, kteří víme, jak jsme je v sobě vypěstovali. Také bych mohl říci o sobě, ale neuvěřím si, neboť vím, jak dlouho jsem se štval, abych si šílenství stvořil. Šílenství je vůle v nejvyšším napětí.“

„Vraždit je odporno.“

„A proč jsi šel?“

„Štítím se toho slova. Měl jsem revolver, ovšem, ale teď nedovedu si jeho smrt představit jinak než v těchto rukou. Ani tvou holí ne. Vidím jej: klečím na něm, rozdrásávám mu hrdlo, nořím prsty do horkého, zkrvaveného masa a trhám mu cévu, v níž tepe život.“

„Jsi básník.“

„Ne! Nevím už, co bylo, ale je mi strašno.“

„Myslíš obrazy, proto jsi stále na povrchu myšlenek. Jdi k nim logicky, a zůstanou studeny a klidny. I já se štvu obrazy. Zahubil mi Tonču — opakuji si, a maluji sceny, jež znáš. — Mám právo naň, ba povinnost. — Krev se mi bouří. Jenže současně mi bestie vědomí říká: Ne on ji zahubil, ale ty. Tys mu ji vydal, a svádíš naň se sebe trest, hledáš menší zlo, jímž bys ohlušil své velké.

Ano, Pavlušo, zahubil jsem ji. Olgu také. Každého, koho jsem se jenom pohledem dotkl. I tobě jsem dal símě pochyb a nedůvěry. A vyženu tě proto, až vyležíš svou mdlobu. Vyženu tě, protože tě mám rád a nenávidím tě. Jsem rozežírající rakovina. Toť případné, haha — ale kde najdu lékaře, jenž by mne vyťal ze života? Dovedeš? Dovede který člověk? Když jsem sám nestvořil léku, jenž by reagoval proti mně samému, když jsem nenašel své vůle?

Znám i jiné ještě lékaře; jsou dokonce dva: zapomnění, žijící jen v pohádce, a smrt. Ta pomáhá. Ale co s ní, když i ona dává podmínky vůle? Snad už pomohla Olence.

Olo! zanaříkal. „Oluško!“

Ustal. Ležel hlavou na stole dlouho, dlouho. Když se zvedl, nabyl řezavý jeho hlas tepla.

„Je možno, Pavle, aby jméno obsáhlo karakter člověka? Náhodou, myslíš? Pak by měli být lidé křtěni, až dozrají. U ní byla náhoda kmotrou. Olga. Slyšíš v tom směs lichotnosti a tvrdosti, lahody i vášnivé výhně? Básníče! Je krásnější idylla, než řekneš-li Lenka? Je lstivější a dráždivější něco nad Oli? Lze se mazlivěji přitulit, než se přivíjí Oluška ke rtům? Taková byla. Měnlivá jako nebe, vždy svrchovaně celá i všemohoucí jako nebe.

Tys o ní neslyšel. Je to moje tajemství. Snad byla a není jím už. Už tedy smím říci. Už smím.

Všemohoucí. Vládla mnou jako hříčkou. Slyšíš? Mnou. Proto jsem ji tak miloval v jejích proměnách; a mstil jsem se jí ovšem za to. Neumím jinak.“

„Máš ji posud rád,“ pravil Pavel.

„Mám! Nad život — eh, co takové svinstvo, — mám ji rád, jak jenom ji lze na světě milovat a nikoho víc.“

„A Tonča?“

Zarazil se na okamžik.

„Proč hledáš záhady? Je ubohá, je jiná, je jako země proti ní, nebi, a mám ji tak právě rád. Pro její neschopnost vlásti, pro potřebu utrpení a obětavosti. Byla mou pomstou zprvu na Olze, ale v mých rukou vše se zvrtne. Naučil jsem se ji milovat. Proto jsem ji týral.

Je možná dvojí láska? Je, toť moje proklaté zlo. Jsem všechen

dvojaký, a ne samovládce, než otrok; kůň, jenž nestrhá otěží, ve dvojích rukách spočinuvších, a nikdy nepůjde po svém. Má cesta je na úbočí srázu. Nevidím života, jen svou propast a svůj sráz nad hlavou. Mám obé rád, ale i nenávidím je, že je dvojí. Vábí mne. Vidíš, chtěl bych někdy vraždit, loupit, pálit, chtěl bych všecky zločiny světa — vrhl bych se do jejich hnusu — ale uzda mne strhne zpátky na chodníček, a nenávidím zlo, že ho nejsem schopen. Ale nejsem také s to, abych vystoupil na vrcholy, abych se prodral k radosti, k lásce, kráse. Sotva se k nim vypnu, otěž mne strhne dolů, a já otrok, zapomínám, že jsem toužil před chvílí do propasti, a chytám se balvanů, abych se nesřítil za chodníček. Jdu, ploužím se svou stezkou, hořký cynik z touhy, zbitý pes a poddajný soumar. Hryžu udidlo. A chci-li se vzbouřit, střečkuji bláznivě a směšně. Na místě skáču a vyhazuji, slintám, neodhodlám se poskočiti dál, abych se nezabil a nevyběhl snad v zuřivém záchvatu nahoru nebo se nevrhnul dolů. Prohnil jsem otroctvím. Tomu se také říká život!

Nikdo toho o mně nevěděl než ona. A byla dost velká, aby mne dovedla i tak milovat, dost tvrdá, aby mne mohla ironií sešlehat, dost laskavá, aby mi pak tu nenáviděnou stezku malou ručkou uhladila. Ona mne chápala a brala, jak jsem byl. Vzala mne mezi všemi ostatními a šla přede mnou, jediná rozkoš mé cesty. Vím proč?“

V té otázce zmizela hořkost z jeho hlasu. Jen vroucností se chvěl.

„Byla taková jemná tělesně,“ vzpomínal tiše, „heboučké, průsvitavé pleti, čistých drobných rysů, křehká jako stvol, ale i pružná tak a krásná. Nevěděl jsem, že to dědictví po otci, po našem společném souchotivém rechtorovi. Staral jsem se oň, jen pokud jsem sedal v jeho třídě, a to víc pro ni než proň sama.

Byla o oddělení níž, sedali jsme však blízko sebe; byli jsme děti. I já, Pavle, jsem býval dítětem, miloval jsem slunko, lesy, krásný svět a v něm nejvíce svoje horské městečko, rozbíhající se z rynku do dvou žlebů. V jednom z nich jsem byl domovem, starousedlický synek. Za našima tekla řeka z lesů. Chytal jsem v ní pod kamením ryby, v děrách raky, koupal se a honil s kluky, škádlil děvčata — a nejvíce ji. Byl jsem přece jednou dítětem — ale to i ona byla tehdy v krátkých sukýnkách, s věnečkem kol hlavy, dovedla se skotačivě smát a zlobit a číst i má zamilovaná psaníčka, jež jsem jí pečlivě složená posílal, když se tatík obrátil k tabuli.

Pak jsem studoval a vídal ji jenom o prázdninách. Hry rostly a měnily se s námi, v klackovitých letech přestaly, ale jednoho roku se stalo, že jsme zcela dorostli. Dostudoval jsem, ona dospěla doma.

Otce již neměla. Dokašlal a dodýchal hodně dřív. Nebydlila již s matkou ve škole, nýbrž v naší ulici na konci. Domek byl jako ostatní, nízký, v zahrádce, ale něco měl před jinými: kamennou lavečku pod okny a pak skoro za zády les.

Říkali jsme, že se tam lze pěkně scházeti pro tu lavečku a samotu, ale chodili jsme pro ni. Všichni studenti, a pro ně i městské slečny některé. Byla kantorova dcerka, to pro začátek stačilo, a pak se již nikdo neptal. Bez pozvání, bez tradic vytvořily se tam besedy.

Ona nám stačila všem v žertu i v šermu, ona uměla býti nadšena, dovedla kde koho naplnit svým smíchem, všechny otrávit svým jedem, rozněžnit nás a pak sešlehat — a všecky nás k sobě připoutala.

Mne nejpevněji.

Byl jsem již tehdy rozeklán. Miloval jsem ji, jak dovede jen devatenáctiletý kluk, ale slova jsem nenašel. Raději posměch jí, i sobě, lásce, raději —

Až jednou.

Oh, ten večer!

Tmělo se od lesa. Bylo nás dost a dost kol ní.

Byla ožehavá toho večera a zironisovala vše, co bylo do hovoru vhozeno. Nesnesitelně. Nebylo již zbraní proti ní. I mlkli jsme.

Svečeřilo se docela venku i v nás.

Chvíle ticha, jež mohla býti krásná, kdyby nebyla nevrle a podrážděně napiata.

A ona vstala, ostře pohlédla všem po řadě do očí. Ukazovala prstem po nás a říkala: Ty? Ne. Ty také ne, ani ty a ty. U mne se zastavila vyzývavá a jízlivá: Vydržíš? Mám slovo na jazyku — vydržíš? Dala se do smíchu, jak prý se třesu. Ano, chvěl jsem se chutí říci jí něco hrubého, neboť mi bylo smutno, že je taková, tak zcela bez jiskérky tepla.

Pojď, řekla, je mi tě líto přede všemi, ale musí to být.

Vzala mne za ruku a vedla. Šel jsem.

Ještě ve dveřích se ohlédla a smála se. Byl bych jí rád smýknul, něco husarského vyvedl, ale její drobná ručka se na mé zachvěla — a byl jsem náhle bázliv jako beránek. Bál jsem se té malé, teplé ručky a jejích rtů, jež dovedly za smíchem skrývati cosi pro mne strašného. A strašné bylo jistě, co mi chtěla říci.

Světnice byla temná a prázdná. Oknem bylo viděti stíny hlav.

Pustila mou ruku a stanula zcela blízko mne, tak že jsem i ve tmě rozeznával její tvář. Cítil jsem vůni jejího vlasu.

Mlčela. — A já jsem jako opilý dýchal její vůni, smyslů jsem pozbýval.

Proč mi nevyznáš lásku? řekla pak, ale bez jízlivého zabarvení, s takovým hladivým, dětinně radostným úsměvem.

Proč neřekneš? Vždyť mne máš, hlupáčku, rád.

Třásl jsem se v hrůze.

Vzala mou ruku, pohladila ji, a já, ač jsem ji chtěl obchytit a líbat, líbat, padl jsem na kolena, celoval jí ruku a ve vzteklém skoro pláči šeptal: Nenávidím tě — nenávidím.

Políbila mne v ústa, na nichž se ještě třáslo slovo, a řekla: Což to nevím, hochu? — Pojďme zas.

Čekali nás se smíchem. Uvolnilo se jim bez ní, a nepřítomnost dala látku k potěše.

Co bylo? volali dráždivě. Tajemství? Ale to je zakázáno, když není maminka doma.

Ukažte se?

Brali nás v kolo a smáli se do očí.

Byl bych je spoličkoval; cítilť jsem, že se rdím.

Ale ona ke mně přistoupila a jako před tím bezcitně pravila: Chlapečku, přiznej se!

Utekl jsem. Za sebou jsem slyšel výbuch jejího smíchu.

Nešel mi s mysli po celou noc. Takový zvonivě vysoký, nesený na širokých vlnách jejího chechtotu, čistý jako skřivánčí písnička. Nebylo v něm ironie, ne, radostný, nadšený, dobrý byl ke mně, jenž jsem před ním utíkal.

A pak jsem byl otrokem jejím a své lásky.

Nevím ostatně, byla-li to jen láska, protože byly chvíle, kdy se mi chtělo zardousit ji, zahryznout se jí v bílé hrdlo. Jak jsi to prve říkal? Roztrhnout, vsáhnout v krev — ano, tak asi, jen že já bych ji pil jako dravec. To byly záchvaty. Jindy — co je ráj? Nesmysl z laterny magiky. Ona byla skutečnost, Olga.

Musil jsem pak odejet učitelovat.

Den byla něžná a škádlivá, druhý jsem myslil, že začíná tesknit, i zachtělo se mi těšit ji. Jako starší konejší dítě. Tvář jí zostřela, oči se rozsvítily — vyhnala mne. Vyhnala.

Šel jsem mezi nové lidi, stranil se jich rozvrácen, pak jsem nevydržel a psal jí list za listem. Neodpovídala. I začal jsem se mstít. Jako dobytče. Víš, nahlížel jsem do propasti.

Když jsem přijel na svátky, vzdoroval jsem, vyhýbal jsem.

Přišla za mnou s úsměvem, jenž zdál se o ničem nevědět, a byl jsem zase její, zase jsem prožíval dny dráždivého blaha. Žil jsem tak, myslím, trvale. Hnusně a krásně. Pro krásu jejích dnů jednou ve mně vzešlo odhodlání, abych je ustálil. Chtěl jsem sice vždy, ale, nu, neřekl jsem. Až tehdy jsem se otázal: Chceš být mou ženou?

Zasmála se mi.

Opakoval jsem neodbytně, neboť přílišná byla již má touha po ní, a svátky a prázdniny by se mi byly staly sladkou mukou.

Víš, že otec zemřel souchotěmi?

Co na tom? I kdybys je měla — nemohu býti bez tebe.

Mám je! řekla a na mou otázku neodpověděla. Nikdy.

Tehdy jsem poznal Tonču — a mstil jsem se opět. Špatně, jak víš. Tolik tyranství u Olgy naučeného mi dovolila uplatnit, že jsem ji miloval, abych mohl Olžin obraz vedle ní vyvolávat. Zprvu jen pro ni, ale pak — pak jsem k ní přilnul pro její nesmírnou dobrotu, pro její krásnou ubohost, pro její lásku.

Muka jsem trpěl a jí je připravoval, neboť neustával jsem Olgu milovat. Vášnivě, s palčivou touhou, chtivě a smyslně. I teď ji tak miluji, ač snad již leží v rakvi. Ona je má síla, má vůle, můj skutek, můj život — život. Proto jsem ji nenáviděl, otrok svého nezmožitelného pána. Proto jsem snad přilnul k Tonči, že vedle její ubohosti i má slabost se zdála ještě velikou životní silou, že mi dovolovala zblázniti se slovným velikášstvím — a nenáviděl jsem ji, protože znala mou chabost. Obě jsem miloval i nenáviděl.

Pokud mne život nechával v ústraní, žil jsem mezi nimi, jakmile však přišel útočně, musil jsem ztroskotat.

Olga mi před vánocemi psala. Po prvé v životě. Že se snad již neuvidíme, že cítí blížiti se konec.

Chorobné rozrušení mne stravovalo.

A pak přišel druhý list, že odjíždí do Arca; prý, aby se vrátila zdráva, říkal lékař; ona však, že si jede jen pro krásnou smrt, proto že by jí bylo těžko skonávat mezi mlhavými sněžnými lesy, v úžlabí, jež ji počíná dusiti svou malostí a jako bezvzdušností.

Běžel jsem k Tonči.

Co jsem měl dělat? Život mi umíral; kde jsem měl najít aspoň zdání života?

Nikdy o Olze nevěděla, nikdy — ale přece možná, — snad přece tušila, neboť, když jsem blábolil něco o domově, o odjezdu daleko, a což vím, co ještě, — usmívala se tak smutně — tak smutně.

A šla, vydala se v ruce Marchanovy. Neměla z čeho mi dát, abych mohl odejet. Vzala.

I já jsem vzal. Pavle — přece jsem věděl o Marchanově nástraze, věděl jsem, když se jí peníze z ruky rozsypaly, co je s nimi spojeno, — a vzal jsem. O vánocích; vzpomínáš?

Chtělo se mi bouře — zničení.

V šílenství se mi zdálo dokonce, že jsem obého schopen.

Prokletá neděle!

Nebylo bouře ani zničení — jen křik — jen slova — vybitá okna.

Myslíš, že bych byl dovedl odejet za Olgou? Ne. Byl bych snad peníze prohýřil, prohrál, ale ke skutku bych byl nenašel sil. Jen proto, že jsem cítil, jak brzo se musí provalit zlo, jež jsem vyzýval, že jsem se ho bál, že jsem nedovedl ani přiznat a vrátit, zastavit nataženou ruku, prchl jsem. Nejel jsem za Olgou. Prchal jsem k ní před skutkem. Běžel jsi za mnou, ale byl jsem rychlejší. Tobě jsem utekl. Sobě —?

Tak se stalo, že jsem se ocitl ve vlaku. Za cenu druhého života. Nekonečná, únavná noc míjela. Před svítáním jsme stanuli kdesi v alpské pustině, sněhem zanesené. Před námi se roztříštil vlak, a nemohli jsme dál, pokud nám nepřijel z jihu druhý naproti. To bylo hrozné. Jak jsem se blížil, tak jsem zapomínal na minulost a silněji toužil jsem po ní, po svém životě. Toužil jsem letět za ní do jara — a stáli jsme ve sněhu hlubším, než jsem zde opustil. Nahoře na vrcholech skalních srázů začaly se objevovati prvé stopy svítání, pak zardělé světlo. Pomalu sestupovalo po holých, šedivě rudých bocích, plašíc noc jen svým tříštěním. Sledoval jsem to hlemýždí ploužení. Ztýraly mne ty hodiny čekání víc než bezesná noc. Až když se dotklo světlo sněhu, odjeli jsme dál loudavým osobním vlakem, a v pozdní odpoledne byli jsme na místě.

Hledal jsem ji venku na promenádách. Věděl jsem, že bude hledati slunce a jarní předzvěsti, že nevydrží ve světnici. Byl skoro večer, když jsem ji uviděl.

Skoro jsem jí nepoznal. Již o prázdninách zprůsvitněla, ale rysy její zůstaly jemné, pružné. Teď zostřely. Určitě vystoupily hrany pod koží plnou modravých žilek.

A přece. — Jak horoucí výtrysk všech tuh, myšlenek i citů ve mně vyvřel. Zapomenuto bylo vše. A žil jsem jenom tomu, jak se zatváří, až mne shlédne před sebou.

Vzrušila se, ale jenom na okamžik.

„Tys přijel," řekla, vzala mou ruku a opřena o mne, vedla mne hasnoucím dnem po stezkách, kde kol a kol pukal již život v poupatech, pupenech, v mízném napětí kůry a ve vůni země.

Šly dny, a nevzpomněl jsem Žitavy. Nemohl jsem. Nebylo prostě světa. Byl jsem jen já a ona, byl život ve mně a krásný rámec kol.

Vznítila mne jako vždy, podráždila, skonejšila, hrála mnou — a vše mělo vzmocněný přízvuk, neboť bylo v tušeních podbarveno smrtí.

Opojný rozkvět života nad smrtí.

Ožila za ty dny i tělesně. Růže měla v tvářích. Přičítali jsme to jihu, jenž nás od rána do tmy vídal ve slunci jako žhavý obraz svých příštích dnů.

I na Gardu mne vyvedla. Byla chladně modrá, ale jižní vláha proudila nad ní a zvedala ji v dost ostré vlnky. Parníček se kolébal, objížděje kolmé břehy, s nichž se závratné výše shlížely domky; přistával, kde z dáli sotva bylo tušiti hnízdo bílých zdí, vlepených pod skály, vyvinul se pak dole v široce rozevřený kalich, jímž se Alpy otvírají k Lombardii, aby co nejvíce jejího dechu svedly ve své nitro. Objížděli jsme Sirmionskou výspu, dívali se na temné skupiny cypřišů a thují — — a — — oh, cara mia, mia carissima. —

Byla jako jaro kol nás, ba silnější jeho; jako jaro, jež mělo teprve přijít, až květy rozpuknou a zeleň obalí sněti.

A opáčila mi otázku, již jsem kdys nezodpověděnou vezl jako osten v sobě: „Chceš, abych byla tvojí ženou?"

Stala se mou ženou.

Olga. Olga.

— — — — — — — — — — — — — —

Rozešli jsme se. Nechtěla, abych viděl její smrt, chtěla, abych jí vzpomínal zjařené, krásné ještě, třeba již podkosené a hasnoucí.

Byla mou vůlí — i šel jsem, — vracel jsem se. A jedno jsem věděl: že pohřbívám s ní sebe.

Uviděli jste mne nechápaví a myslili jste, že žiji.

Jen Tonča rozuměla, ubohá, milá. Vzala na sebe, aby zaplatila poslední zaplání mého života.

Přišli jste mne pro ni budit, — ale nebyli jste mou silou.

Osud přešel přes ni.

Psala mi, abych odpustil, že vešla v můj svět, v nějž nenáležela. Jak tiše, trpně dovedla říci svůj smír! To mne, mrtvolu, galvanisovalo. Dny jsem se štval k rozhodnosti, dny jsem se pokoušel nalézti v sobě podklad pro její znovuožití — uměle jsem se dohnal až ke krajnímu rozhodnutí — a prohrál jsem svoje i její. Nebyla mou silou ani ona. Ta umírá . . ."

Ustal v náhlém vytržení. Zíral ku dveřím, vstal jako v očekávání.

„Teď — teď — cítíš? — Zdá se, že její duše zavolala. Olgo! — Oluško! — Ne, ne, klamu se — tys řekla, že ucítíš svou smrt

a napíšeš mi před ní, abych věděl, kdy přijdeš naposledy za mnou. Tvůj list nepřišel — a přece se mi zdálo — Pavlušo, je život i pak? Je možno, aby přišla? Ona věřila — věřil jsem s ní. Bez ní však nejsem schopen.

Nesměj se, Pavle! Myslíš, že nesmím být věřící a naivní jak dítě — já proradný lump, skleslý churavec robustního plemene? Nesměj se! — Vidíš, zmizela pro tvou přítomnost. Jdi — táhni, proklatý. Jsi morem stižen jako já. Jdi!“

Sklesl. Vysílen zíral ku dveřím.

„Olgo — Oluško!“ volal šeptem, „Olenko!“

* * *

Jak se rozvíjely obrazy Sehnalovy, tak vzmocňoval se i život Pavlův. Dozrávalo, co před lety jako hoch vsadil v duši, čeho pak zapomínal. Dozrávalo, co zůstalo přes všecky bouře, protože houževnaty byly svazy, jež plod ke stromu života poutaly. Dozrálo nepovšimnuto v přílišné námaze vnějšími strastmi. Ty byly skončeny dnes, a jeho oči se obrátily do nitra. I spadala s něho únava, bolest, spadalo horečnaté obluzení v hořké lázni živě zřeného života.

A on zřel život. Ne pouze Sehnalův, ale s ním souběžně svůj, matčin, všech svých blízkých, do jejichž osudů nahlédl; neboť, co byl Sehnalův? Totéž, co životy tisícův jiných: kolísání v hranicích štěstí a utrpení, dobra a zla a všech krajností, jež lidství v sobě má, jiné jen o to, že věřil v jinou příčinu všeho. Ostatek? Ano, cíle nenašel a síly neměl, aby si jej stvořil, tak jako všichni vedle něho, vyjímaje Teodora a snad jeho Olgu. Ti jediní věděli, pochopili a brali osud svůj ne jako břímě, ale jako dar. Ať jakýkoliv, oni jej v rukou svých zpracovali, aby byl jejich dílem, cele jejich, a tak vítězili. Vždy vítězili, co jiní vedle padali, — měkká hmota věčně osudem k novým tvarům hnětená. On sám, Pavel, oč byl se vší svou silou tvrdší oněch padlých? Zdaž i on nepadal za mlada i dnes, zdaž neklesl v zápase až na dno lidskosti? Proč? Protože se bil, tuše a cítě nutnost boje, ale neznaje jeho nejvnitřnějšího účelu, neznaje, kam své síly vést a kde je nasadit. Přebíhal — a klouzal na půdě mokvající slzami strádání. Padal a v omámení bolestivých nárazů a v kypění sil stával se břevnem, jež schvátil vír; hynul, ale v hynutí ještě hrozil zahubit, čeho se v řícení dotknul. Tak hynou všichni, jichž oči jsou slepy. A praví, že utrpením, křivdou života.

Křivdou? Je vůbec křivda života?

Dnes, kdy prožil osudy všech svých tak žhavě, jak oni sami snad, dnes praví: není jí.

Šel k tomu přesvědčení po všechny dny. Tušil je, a proto mnohdy žil, jak by chtěl zas, kdyby se dny vracely. Dnes poznává. Dobré bylo mnohé v houštinách zla a zbytečnosti, ale ztrácelo se, protože jediné slovo scházelo, jediná věta, nutná a neproměnná, jež dává smysl tomu, co bylo, jež je tajuplnou krystalisační energií rozptýlených částic, jež z plasmatu tvoří bytosti. Slovo všemohoucí, slovo bůh. Kouzlo, jež skály všech pohádek otvírá a zjevuje tajemství. To slovo, prostičké

jako polní květ, mu scházelo. I byl jeho život jako tisíců, kdo probloudí lesy a hory — a květu nenajdou pro slepotu očí svých, pro malou víru či malou sílu, jež krokům dává odbočit na každou mýtinu, by spočaly.

Dnes, teď právě, zíraje na umírání slabých, uzřel, co dosud marně hledal; našel, že poslouchal své touhy, a šel přes všecky propasti za ní, za tím ptákem zlatavým, jenž mizí vždy, když cíl dosažen. A on pocítil, že zlatá touha zmizela. S tělesnou otravou spadla s něho i duševní; stanul u svého slova. Již netoužil, neboť poznával. I shýbnul se ku květu, aby vzal jeho sílu pro svou budoucnost.

Jakže se to ptal kdysi po cíli a obsahu života? —

Tak: Kdo jest bůh, je-li vůbec jaký.

A dále: čí bůh, kolik jich proroci lidstev stvořili, čí bůh nese nám život v dlani takový, abychom pravdivost a nutnost jeho pochopili a přijali?

Pak odvětil vždy chmurně: Není jich. Není.

Skála stála před ním, kryjíc tajemství, a on nevešel.

Dnes vzal květ, jenž najednou mu vyrostl pod nohou, když probloudil strastnou pouť svým i pralesem cizích utrpení, dotekl se skály — a pochopil tajemství. A bylo prosté jako onen květ, neboť prostota je podstatou všeho.

Utrpení? Smutek, žal, bolest, křivda, násilí, bída, smrt? Život je v sobě nese jako nezrušitelnou svoji součástku. Jemu není utrpení bolestno, nýbrž prostě nutno, a není křivdou, jak říkáme my. On nezná než svůj zákon — vydati vše, co plnost má, a přijmouti z toho plod pro zúrodnění svoje. Radost i bol jsou v nás, jsou drobným odrazem veliké nutnosti. Kdo dovedl pochopit, jest mimo bolest. Radosti se posud nikdo nevzdává pro přílišnou lidskost svou. Kdo i nad ni vystoupí — bude jako život sám. Není slova v nás pro onen stav, pro krásné vědomí výše, s níž přehlédneme vše, pochopíme vše, přijmeme i učiníme, kterou i opustíme na konec, když přišla doba splynutí s vesmírnou bytostí. Není toho slova posud, ale bude zrozeno, až zrodí se člověk, jenž dostoupí. I bude člověk jako život — bůh. Neboť život jest bůh — jest vznik, cesta i cíl. Život, jenž jest Vše. Pan, tušené od věků, zastírané velikými, kteří ubírali veliké všejsoucnosti, aby usnadnili pochopení malým a slabým, neschopným povznésti se vlastní silou. Život tvořící i přetvářený, jehož plodem i proměnitelem jest naše žití lidské, žití zvířete i květu a hmoty, jehož výrazem jest síla, mnohotvárná jako on. — Život.

Slovo, jež jest síla a smysl všeho, energie tvůrčí a květ z pohádky. — — — — — — — — — — — — — — — —

Veliká radost poznání ozářila Pavla; nebouřlivá, čistý pokoj silného.

Život se v něm zrodil, jako se rodívá světlo po noci.

Život byl v něm, a on pociťoval splynutí s ním.

I byl radosten a čist. — — — — — — — — —

Svítalo, když vyšel ze školy. Ves ještě spala. Ohlédl se po okně, v němž jediném skonávalo žluté světlo.

Oddaný soucit jej pronikl, když pomyslil, jak tam osamělo „u-

bohý lump" se svými neklidnými myšlenkami. Nemohl mu dáti svého poznání, neboť není jiného, než ku kterému se sami dopracujeme.

Tichý šel v údolí plné mlhy a stoupal do stráně, vcházel v les, v němž tu a tam zapískla sýkorka, a opouštěl jej, vstupuje na klesající pláň. Nepozoroval ničeho zvlášť, nevěděl ani, co míjel, ale zůstal v něm přece blahý dojem, vnukající mu lidskou touhu, aby objal vše.

I stanul a zřel.

Obloha na východě zlatově světlala a zhušťovala temnou modř k západu, kde ještě plály dvě hvězdy, bílá a žlutá. Země byla hnědá. V dolech ji zastíraly opary, i nebylo zříti dědiny; všecky se stulily v ranním chladu pod řídkou duchničkou a posud dřímaly. Jen neviditelné nádraží se hlásilo. Stanula asi před ním lokomotiva; oddychovala do prázdna, a čisté ráno neslo daleko její dech.

Díval se nenasytně.

„Hle svět," pravil, „krásný, milovaný a zapomenutý. Pro tmu noci. Teď svítá, i jdu v jeho jitro, omýt se věčně svěží silou.

Teodore, víš ještě? Tamhle jsi dal zemi svou krev. Pila ji a je krásná. Tys byl veliký a silný a byl jsi šťasten, vida své splývání s vesmírem. Viděl jsi daleko, a nevěřili jsme ti.

Ó ano, je krásné všecko. Tam za mnou kdesi Sehnal. Kde je? Je nad ním obloha jak nade mnou, ale nezří jí. Zaryl se ve svou bolest, v ponížení, a neopustí jich, nepozná-li. —

Zde někde v zamlženém dole spí ještě Karel; sešel níž, neboť miloval malé a nesnesl čistoty výšek. Jest asi šťasten jako ten, kdo zavřel srdce, aby se jím i neznepokojil. A bude, pokud nezrezaví zámek.

A dál tam někde Marchan, Heřma, jejich lidé — nešťastní, neboť jim nevzešlo posud ráno. Kráčejí s hlavou sklopenou, aby nevystoupily jejich nohy ze smyslného objetí hmoty. Nevědí, že i oni jsou část Života, nutná pro jeho plnost.

Pod jejich nohou zašla i matka.

Mamičko zlatá, mamičko má! Opustil jsem vás, ale vracím se ozdraven, živ po bludném živoření. Zašla jste chorá, ale smrt rozřešuje nemoci těla i duše, vyrovnává stíny a dala vám již smír. Jistě, ano. Jistě, jste zde se mnou, dýcháte totéž ráno, šťastna, že noc od vás odešla, že jsme zvítězili nad antikristem v sobě, že se spojíte se zemí, abyste mne mohla nosit na ňadrech jako kdysi, malé děcko. Nebudu želet nad vámi, vždyť se nerozcházíme; budu vás jen jinak milovat, jda obrozen v budoucnost. Pravil jsem kdysi již, že jdu v život, že musím. To bylo ve snách a v mlhách. Dnes měním slovo ve vědomé, vírou silné: K Životu jdu.

Život jest tvůrce, plod i zákon náš, a my jsme v něm. Věčně proměňovaný měnitel. Všeobsáhlý vyrovnavatel sil, jich tvůrce a poddaný.

Vzcházíme, abychom naplnili zákon, jako on námi naplňuje svůj. A dovršujeme jej v nejvyšším napětí sil, kdy v nich pučí nejkrasší květy, nejsladší plody ze semene, jež jsme přijali. Kdo nepoznali zákona, jsou plasmatem, jež uniká mezi prsty silných. Ani oni neujdou proměně, ač ničeho nepřičinili než existenci svou, která je popudem a podnětem jiným.

Zákon života jest vydati nejlepší síly.

Každý dáváme své.

Teodor dal síly trpitelského dobra. Které dám já? Toužím po útoku a střetu, po zápase, i půjdu, kde vzplane nejtužší; pro vyrovnání toho, co ubohým působí radost a bol, a co zřím oproštěno od pomíjivého významu dne a hodiny, jako děj mezi ději ve velkém, plodném vytváření budoucna.

Nezůstanu hluchým květem. Chci býti z těch, kdo tvoří, kdo hnětou nevýrazné plasma k podobě Života. Třeba i malý a nejmenší, ale dám, co dovedu. Chci třeba shořeti v žáru napětí, radostně zajít, až naplním osud.

Co po mně? Život kreslí naši linii jako my jeho. Půjdeme spolu, a snad půjdou tou stopou i jiní, kdo pocítí vnitřní souzvuk s námi.

Zákon naplním; miluji jej — Život.“ — — — — — — —

Rozpial náruč k východu, kde vzcházelo slunce.

Bylo bílé a vlhké jako slzami a rosou. Políbilo zemi, a ona zarděla se barvami a procitla prvními hlasy.

Zíral v ně, až slzy slunce se vlily i v jeho oči a zarosily je.

I sklonil se k zemi, jež pije slzy, pot i krev, a v mlze štěstí uzřel obraz, jenž kdysi již šel jeho myslí: Stařík výrazné tváře, čela zoraného nad klidným okem, jde polem. Nivy jsou bez konce a hnědy jako jeho bronzové ruce. Jde jimi ve svatosvatém tichu, jež provázívá početí; ustává, pokleká jako v modlitbě, a jest patrno: šíje se shrbila jhem země, tvář okorala, ruce zesukovatěly, tělo vysmahlo, ale oči jsou radostny tím poddanstvím a oddaně čekají, až tělo dá poslední krůpěj sil a splyne se zemí, aby v ní ožilo novým úkolům. Žili si vzájemně; on zrýval její tvář jako ona jeho, stravovali se vzájemně, a dávno již jsou jedno. Splynutí bude poslední jejich společnou radostí. — Stařík se dotknul země, vnořil v ni ruce, až se rty dotknul hrud — a vstal. A hle, již není shrben, je mladistvě vypiat, silný a statný — tak podoben jemu, Pavlovi, že se mu zdá, jako by sebe viděl postupovat nivami tam, kde třeba nasaditi pluh, aby nová brázda byla načata.

I vstal svěží a pružný a s klidným pohledem velké, odvážné lásky šel v úval, jenž se probouzel.

XIII.

Co mi zbývá ještě říci? Dokončiti osudy svých? Budiž — aby bylo vyrovnáno napětí, v němž jsem je opustil. — —

Marchan byl zraněn osudné noci. Sklesl do vozu, ale ani tehdy nepustil z ruky opratí. Dojel dvora a zůstal tam, než ozdravěl.

Statek zatím spravoval bratr dřevař a byl chytrý dost, aby zcelil, co se již již trhalo. Zastavil pověstí o Slovácích, a když došla skutečně zemská podpora v mimořádné bídě, rozdělil ji jako svou a bratrovu zásluhu, tak že kvas ulehl.

I druhé Pavlovo dílo vzal do rukou: slib zemské podpory pro garanční fond družstva, jež by se z domácích dělníků utvořilo. Sám opatrně družstvo zorganisoval, a aby neuplýval zisk do cizích rukou,

zřídil si továrnu obuvi, pro niž si něco zkušeností získal v trpkých časech po Wolfově bankrotu. Bylo mu snadno obojí, neboť Pavel byl osudem vyrván z brázdy. I zalidnila se opět Lhota a králikárny oživly. Když se vrátil starosta, bylo již ticho po bouři. I vládli dál, chytřejší o to, že ve zlých časech vždy se najdou pomocníci, a že je nemoudré nevyužíti jich, jakož také neznati hranice napětí.

Připiali se úže k páteru Rudolfovi, jenž svou organisaci již z ruky nepustil. Když nebylo již třeba zvláštní dobročinnosti, přeměnil spolek ve vzdělavací, jehož se stal Marchan předsedou a tak štědrým podporovatelem, že mohl být pořízen skvostný prapor a členské odznaky, hedvábné pentle se zlatým třepením. V tom se spolku nerovnal žádný jiný, proto stal se největším a má naději, že ve svůj ovčinec shromáždí všecky ovečky a vypleje zlé semeno minulých dnů, neboť „bouřlivé živly“ byly vesměs rozváty až na posledního táboritu a sionského šlechtice Roháče. Vyvázl smrti, ale zhubnul, možno-li, ještě více a olysal zcela, tak že už jen kaftan s čestnou jízvou poletoval za každodenních jeho epištol. Ty však pozbyly pozadí, a nebylo se jich báti; mládež se jim upřímně směje jako zbytku komiky po pohnutých časech.

Poslední z rodiny Marchanovy, Heřma, zmizela ve Vídni. Počase se vrátila jako nádherná dáma velkého světa, mdlá a znavená poněkud, jen očima žila snad ještě prudčeji než kdysi. Správce Šeda — jeho titul a titul všech ostatních adjunktů byl onou hned s počátku slíbenou úpravou postavení — pokusil se přiblížit se k ní, ale ucouvnul okamžitě. A docela se utáhl do koutečka, vrátil se ku přezrávající lesníkově dceři, když na zámek přijel hrabě Richard „na hony na několik týdnů, ale především, aby se jí mohl poklonit v jejím sídle,“ jak galantně proslovil. Šeptalo se mnoho, ale patrně ze závisti. Po odjezdu hraběcím docházíval páter Rudolf zpěvem rozptýlit její nudu, než přistoupila k oltáři s jakýmsi stařečkem baronem, jenž byl intimně znám s hrabětem; sídlíval s chotí na zámku po čas jejího pobytu v Žitavě; ten ovšem nebýval vyměřen na dlouho — jen o něco déle než hraběcí návštěva a hony; déle pobýval v jednom z jeho vídeňských domů.

A moji hrdinové?

Karel Rechner se odhlásil na jinou školu, ne že by žil s chefem v nesvárech, dokonce ne, ale stávala se mu obtížnou přílišná důvěra jeho paní. Oženil se pak, zplodil sedm dětí a vánoční hru se zpěvy. Doma poslouchal ženu, ve škole slavný úřad, i byl živ ctně a příkladně, a vzpomínkou na dávné doby zůstal mu jen stereotypní vzdech: och, dnové aranjuezští.

Joža Sehnal zůstal, až mu starý s místa uhnul. Stal se postrachem všech schůzí, jež ničil bohopustou sofistickou skepsí a úskočnou dialektikou. Chodil na všecky; stalo se mu to takovou potřebou jako pití, z něhož zduřel. Tonči přisahal, že za ní přijede, že si musejí vytvořit nový život, ale nečekala ho. Zapadla u své matky trpící a trpělivá, šila, aby jí s děckem nebyla na obtíž, a vzpomínala mnoho; kdykoliv pak vzpomínala, plakala. —

Pavel vrátil se po osudné noci k své zemřelé; ležela posud, jak ji opustil. Otevřel okna a usedl k ní. Uhladil jí vlas, políbil studená líce i ruce, a dlouho, dlouho, dlouho se díval, aby se mu vryla v pamět. Miloval ji a loučil se s ní tím pohledem.

Prvá přišla za ním Ema, starostlivě se tážíc, jak je matičce.

„Spí," pravil. „Odešla, Emo."

Nechápavě pohlédla k loži a zbázlivěla. Dotkla se ruky, a slzy ji polily.

„Vy nepláčete?" ptala se.

„Nemohu, neboť jsme se našli. Utrpení jasnívá oči. Vy to již víte, mně bylo teprv třeba poznání. Nezapomeňte toho nikdy. I v bolesti je krása, jako je ve všem; a krása je štěstí. Teodor říkal i dobro, ale to je totéž. I to říkal on. Přijde jiný a řekne: pravda — ale i pravda je totéž, a jedno jenom je štěstí — a to jest poznání jejich jednoty se vším, se životem. To je můj smysl života; vám o něm mohu říci, protože se nebudete smát, a pravím to, že se záhy rozejdeme, a nebudu moci s vámi promluvit. Milujte život, ale dříve pochopte. A buďte šťastna."

Mlčeli. Bylo jí smutno z jeho slov.

On pak dopověděl: „Chcete-li dokončit u mne dílo své dobroty, poproste matku, aby mi pomohla připraviti mou šťastnou ku splynutí se zemí. Ano?"

Pokynula a vzhlédla k němu naposledy; teskně si pravila: „Proč odchází? Proč právě nyní?" — — — — — — — — — — —

Pavlovi nebylo přáno dokonati dílo pro Žitavu začaté. Musil je přepustit Marchanům; bylť souzen pro rušení náboženství, rouhání a pokus vraždy. Přiznal vše, co bylo. Proces jeho se stal všenárodní událostí, bylť „nadaný mladý spisovatel a člověk vůbec pozoruhodný, jak možno souditi z jeho nápravných pokusů". Ujal se ho nejproslulejší z mladých advokátů, budoucí vůdce národa. Prokázal rozrušení mysli a dočasnou nepříčetnost tak úchvatným vylíčením okolností, zejména tragického skonu matčina, že porota v slzách a jednomyslně uznala nevinu. Advokát byl slavný, a sláva jeho bystrozraku ještě se zvýšila, když vyšly po čase na jevo podrobnosti záhadného výstřelu na Marchana.

Sedlář Řehák pil totiž od missií nezřízeně a začal ženě konečně vyhrožovat, že ji zastřelí jako Marchana. Udala jej, a on přiznal, že ze žárlivosti a v pobouření při missijním závěru se rozhodl. Dostával po smrti hraběte a po svém návratu z vězení zase práci ve dvoře. Žena prý mu ji vymohla, což ho nejvíce hryzlo. Šel tam odpoledne po missiích s nožem, ale když zvěděl o odjezdu na Budkov, vymyslil si lesík za Loučany. — Byl odsouzen, a žena na leta ovdověla. Trávila je však ne zcela opuštěna, neboť ze spodního zámeckého nádvoří do jejího domku nebylo dál než přes cestu.

Pavel, ač rehabilitován, vzdal se úřadu na velikou radost inspektorovu, jemuž působil jakési nemilé nesnáze svou existencí.

Odešel.

Ale vyprávěti o něm dál, znamenalo by nový román, právě tak jako o jeho mladých přátelích; i ustávám.

Grödište. Římský amfiteatr.

Karel Drož:

Sarmizegethusa.

Bylo svěží rosné jitro, když z Bukové do Sarmizegethusy (Grödisce [Grödište], maďar. Várhely) jsem vyjel. Nelhal krčmář Beron, tvrdě, že má koně dobré; uháněli bystře, až příkře stoupající silnice klus jejich zastavila.

Jsme v Železné bráně (Pórta de Fer), přesmyku, jímž od pradávna vedla cesta z nížin uherských do Sedmihradska. Jím probily se voje Trajanovy a po krvavých bojích dostaly se k Sarmizegethuse, hlavnímu městu dáckému. Stopy opevnění prastarého a zbytek římské silnice posud lze v přesmyku spatřiti. Železnou branou drala se nejednou vojska turecká do Ardeàlu, ale ne vždy s úspěchem: tak léta 1441., kdy Janko Huňád skvěle nad Turky zvítěziv, nazpět je do Banátu zahnal . . .

Na trati nedocela dvou kilometrů silnice bez zatáček vystupuje skoro o 100 *m*; zvlášť obtížný jest poslední kilometr cesty, přímo běžící, strmý, hlubokému úvozu podobný. Čím výše vyjíždíme, tím nižší jsou vrchy soutku svírající, neb tím blíže jsme jejich temenům. Deal Dracului (820 *m*), který zbočím svým pravou stranu Železné brány hradí, jest listnatým lesem úplně zarostlý, na protější vyšší Marmaře (Marmara 887 *m*), dlouhého, rovného, jen nepatrně zvlněného slemene, nad porostem lesním zelenají se plochy pastvin.

Ukázalo se mokřisko na samé silnici, z něhož život svůj pije potůček, tekoucí ze Železné brány k Bukové; neprávem považují jej někteří za zdrojnici Bystré, té hledati sluší v jezeře pod Vêrfem Petri, tedy mnohem jižněji v horách Klopotivských. A nedaleko za prvým mokřiskem na levo u silnice mokrala se mlaka, z níž vyvírá potok

Balta, na opačnou stranu, do roviny Háczežské chvátající, kdež jako Rîul ústí do Lepužníka (rum. Löpušnic, Rîu mare). Dostihli jsme značné výše (656 *m*) a spolu předělu mezi Střelou (Maruší) a Bystrou (Temešem).

Pod námi na pravo v šeru hlubokého lesnatého údolí ztrácí se Balta, aby nás později, povyrostlá lesními praménky, veselým hrkotem provázela na cestě. Bez zátoček, svahem značně mírnějším než na straně Bukovské, silnice padá k Zöjkanům (Zöicani). Rovina Háczežská koupe se ještě v modrém světle časného rána, a lehce napýřené, měkké křivky bělomodrých něžných stuh prozrazují její vody. Ve stínu starých košatých sadův ovocných, široce rozkládá se Grödiště na rovině jako mlat rovné, a sytá zeleň zahrad zdánlivě se opírá na koncích obzoru o široké, massivní pilíře hor Sebešských.

Kočár prudce sjíždí k Zöjkanům, kde prý podnes žijí potomci slavného Jana Huňáda, Rumuni, nebo Janko pocházel (prý) z rodiny rumunské.* Ale pověst, smíme-li z popěvku souditi, Zöjkanští nemají nejlepší.

Zöicönar cu pörul cret
Furö rata din cotet.
Nóptea furö, ziua jórö
Cu rata la subsuórö.**

K silnici druží se dvě řady chatrných chaloupek, jádro vesnice nalézá se na pravo od silnice při potoku Jordenilském; tam stojí také na vršku (638 *m*) kostelík.

Za Zajkany u kříže dostihli jsme výše, na níž jsme za Bukovou v přesmyk vjeli (564 *m*), a překonavše poslední prudčí spád silniční, od mlýna (503 *m*) šíleným během jsme do Grödiště spěli.

Kočár zastavil se před novým jednopatrovým domem s kupeckým krámem Simona Abela. Majetník — mladý, hezký, zdravý muž — přijal mne velmi vlídně a ochotně mi udílel rad a pokynů. Sám zabýval se starou Sarmizegethusou, pozdější Ulpií Trajanou jen potud, pokud poskytovala cenných starožitností, zvláště mincí. Po těch jest velká poptávka, a Simon Abel má stále nějakou menší sbírku po ruce. Ukázal mi několik krásných zlatých mincí veliké ceny, které, bohužel, byly již zamluveny. S nevšední ochotou nabídl se, že pošle pro místního lékaře, který mi pamětnosti grödištské ukáže. Zatím, radil mi, abych si prohlédl starožitnosti poštmistrovy.

Pošta jest nedaleko, u silnice. V pěkné květnici před přízemním domkem některé památky z Ulpie Trajany vyloženy.

U cestičky pískem posypané postavena je krásná hlavice mramorového sloupu, ozdobená listy akanthovými, do čtyř úhlů vybíhajícími, a na konci hlavou (Sluncem?); vysoká je (dle mého měření) 41·5 *cm*, široká (diametr) 49 *cm* a stojí obráceně. Vedle na rozbité kruhovité patce lev odpočívá (70 *cm* dl., 53 *cm* vys. a 34 *cm* šir.)

* Maďaři nedávno na jeho pamět vztyčili za vsí pomník s ohromným palcátem.

** Doslovně: Zöjkan s vlasem kadeřavým krade kachnu z chlívka. V noci krade, ve dne přisahá s kachnou pod paždí.

s ohonem do spiraly svinutým; praménky hřívy, nohy a jejich spáry jsou pěkně provedeny. Z kouta květnice vyzírá bezhlavá socha, pravici na prsou přidržujíc, kdežto levice volně dolů splývá; zvláštní (primitivní) pruhování šatu je zajímavo. Vedle na zemi úlomky se povalují, hrozen (relief) a zbytky ozdob. Dále viděti kamenné sedadlo (z amfiteatru) 147 *cm* dlouhé, rovné šířky a výšky (52 *cm*) a kousek čtverhranného pilíře. Vše je práce římská z doby úpadku umění...

Zatím čekal na mne již v krámě dr. Bräuer Lájos, přes německé jméno a židovský obličej „čistokrevný" Maďar, a ukracoval si čas hovory s krásným růžovým poupátkem, asi 16tiletou dceruškou Simonovou. Postavy byl malé, zavalité, obličeje bledězeleného, oděv jeho byl nevzhledný, leč vzdělání měl značné; mluvil německy zvolna, avšak velmi čistě a správně.

„Grödište," vysvětloval doktor, „skládá se ze tří částí: z řady domkův u silnice založených, ze skupiny vystavěné v bývalém kastru a ze hloučku chalup nahoře za kastrem zastrčených."

„Kryje tedy jen malou část Ulpie Trajany?" dotazoval jsem se.

„Nepatrnou!" přesvědčivě odpovídal lékař. „Ulpia Traiana* šířila se ode dnešního Grödište dílem na sv. k Brézové (Breazova), dílem k Velkému Ostrovu (Ostrovul-Mare) na vsv., zabírajíc rozlohu zajisté značnou, nebo byla počítána ku předním městům veleříše římské."

„Čím dokládáte tvrzení své?" ptal jsem se.

„Veškero prostranství od Grödište ku Brézové, pokryté dnes úrodnými poli kukuřičnými a svěžími lučinami, plno je zbytků starých budov a starožitnin. Mnohé bylo již vykopáno a do museí rozneseno, ale kdekoli motykou zakopnete, udeříte na staré kameny římské. Za Grödištem, směrem k Velkému Ostrovu, zachovala se ještě dlažba cesty Trajanovy a po obou jejích stranách bývalý hřbitov, kde mnoho pomníků římských vykopáno."

„Poslední hranici považuji poněkud za nejistou; vzpomeňte, že podle cesty latinské od Říma k Albanu táhly se pomníky na $1^1/_2$ hodiny zdéli!"

„Ale máme zase doklady (z Pompejí), že hřbitovy zakládány bezprostředně za branami městskými!" vyvracel doktor. „Ba, jsou jednotlivci, kteří tvrdí, že Ulpia Traiana dosahovala až k samým Pešťanům (hodinu cesty od Grödiště), což zdá se mi upřílišeno."

„Ze staré Sarmizegethusy nedochovalo se nic?"

„Ani dost málo ne!"

„Podivno!"

„Podivno, až svádí to člověka k domněnce, že byla městem ze dřeva zbudovaným, jež zničil požár do kořen. Jen tak lze si vysvětliti, že zmizela beze stop."

Z hovoru vyrušil nás rumunský rolník, nabízeje se ukázati mi zbytek římské mosaiky.

„Není to daleko," pravil lékař, „podíváme se k němu."

* Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegethusa.

Zahnuli jsme do bývalého římského tábora. Podobenství o skáceném zpráchnivělém dubě, na němž kořínky své upialo nové rostlinstvo, přede mnou ztělesněno. V bývalém táboře římském vypučely řady chaloupek, pohádkových chaloupek, dřevěných, rozcuchanými došky krytých, se střechami divně špičatými, prohnilými, omšenými, leckde tak hluboko dolů spuštěnými, že stínem svým zakrývají oko nevelkého okénka. Kolem nich zahrádky s trochou zeleniny a posvátnými květinami, obklopené pletenými kurníky, chlévci, kotci, sušírnami, zásobárnami, a nade vším tím klenby starých ovocných stromů se zlatem dozrávajících plodův.

Dva mlýnky na kukuřici klapají, a s širokých koles jejich zpěněná voda řítí se slapy. Jediné to zvuky v těch úzkých, vymřelých, života prázdných, dřevěnými ploty stěsněných uličkách, kde ani pes nezaštěkne. A přece v těch zapadlých chatách život kolotá, a za temným okénkem leckde zjeví se prostovlasá hlava dívčí anebo zablyskne se zlatými třásněmi zdobený, mnohobarevnou bavlnou vyšívaný čepec (ciapsö, bonetö) ženský. Ale zjevy tak rychle, jako se vynořily, zmizely, a nanejvýše na zápraží vyjde hospodář v dlouhé, hrubé, až po kolena sahající, pásem stažené košili, v opinčích a červených obělích a nazdvihne černý širák, ne aby tě pozdravil, ale tebe si lépe prohlédl.

Ach, jaký tu asi život rozhoří se v zimě, když okénka planou rudou září louče a přástevnice ke kolovratům zasednou! V tom ústraní, ve snivém tichu nočním, ve zkazkách římského tábora zrodily se pohádky čarovně krásné.* Zlato jejich nevybledlo, perly nepřestaly se lesknouti, drahokamy jejich dosud třpytí se duhovými barvami, průhledným jejich křišťálem spatřuješ taje pravěku.

Stanuli jsme před dřevěnou chalupou u chlívka slamou krytého.

„Račte vejíti!“ pobízel lékař, ukazuje na chlívek.

Skoro po čtyřech vlezl jsem do kotce nelibě páchnoucího a spatřil na zemi pruh mosaikový, asi $1^1/_2$ *m* dlouhý a $^1/_2$ *m* široký, žlábkovitý, složený v pěkné ozdoby z vápencových kostek nažloutlých a černých, nedocela 1 cm^3 velikých. Majetník vybízel mne, abych si několik kostiček na památku vzal, a když jsem se zdráhal, sám vyloupl hrstku kaménkův a strkal mi je do ruky.

„Co to bylo?“ ptal jsem se, když dýchal jsem zase snesitelnější vzduch.

„Myslím, že jsou to zbytky lázní!“ vysvětloval doktor. „Potok jest nedaleko, a pruh mosaikový naklání se k vodě, ke které asi dosahoval, než byl navštěvovateli rozebrán.“

„Škoda pěkné té mosaiky!“ vzdychl jsem. „Za několik let, nezmoudří-li štědrý vlastník, nezbude z ní ani kamínku.“

„Kdyby nebylo ztrát větších!“ usmál se Bräuer. „Toho kousku snadno bychom oželeli. Roku 1823 nalezeny dvě nádherné mosaiky, které byly později úplně zničeny. Na jedné zobrazen byl Priamus před Achillem, druhá představovala soud Paridův. Z nich nejlépe vi-

* Některé uveřejnil Joan Popŭ-Reteganul. (Povešti Ardelenesci. Brašov, 1888.)

děti, s jakým přepychem vyzdoben byl vnitřek budov zdejších. Staré mosaiky najdete i v leckteré chalupě; předsíň bytu mého domácího dlážděna je mosaikou cihelnou, k níž užito dlaždiček tvaru piškotového. Nemalá část dnešního Gröditště vystavěna z kamene staré Ulpje Trajany, a ve zdivu najdete předměty značné ceny umělecké a archaeologické. Lid zdejší, s vandalskou skoro zběsilostí ničil, rozbíjel sochy, hlavice, sarkofagy, pomníky římské. Zdá se, jako by nenávist ke všemu římskému s pokolení na pokolení se přenášela. Co se neodvezlo, propadlo zkáze. Není tomu dávno, nalezen byl v kastru překrásný mramorový sarkofag. Myslil jsem, že vezme také za své, ale byl zachován; šťastný nálezce jej prodal panu E., který udělal si z něho — vanu!"

Vrátili jsme se na silnici a kráčeli k východnímu konci vesnice, kde jsou zbytky amfiteatru.

Proti hostinci Rothovu (na levé straně silniční) povšiml jsem si osmi mocných, pobořených, ale dosud nad 3 *m* vysokých pilířů, jejichž hrubý, našedlý kámen o velikém stáří svědčil. Sedmnáct století nestačilo, aby mohutné ty opěry snad chrámu, snad paláce rozhlodalo. V pravo na svahu mírně k jihu se zvedajícím rozkládalo se castrum.

Při samém východním konci vesnice, několik kroků v pravo od silnice, mírně se z lučiny zelené vyhrbuje bývalý amfiteatr. Rum se zdí jeho zřícený, prstí pokrytý, travou zarostlý, usnadňuje výstup dovnitř, ač nechceme-li bráti se bývalými širokými vchody, ssuti prostými, jimiž od západu a východu do areny se vcházelo. Dnes amfiteatr drátěným lanem otočen.

Jeviště jest lučinou a tvoří pravidelnou ellipsu, jejíž delší osa (68·35 *m*) běží skoro přesně od západu k východu, má tedy kratší osa (47·26 *m*) směr od jihu k severu. Nad arenou dobře lze rozeznati 3 stupně pro sedadla; ve třetím stupni hloubí se podnes kobky 4 *m* široké a 12 *m* dlouhé, na prvém stupni dosud stojí mramorové sedadlo a vedle něho kus lavice.

Prostřed jeviště zachoval se mramorový, svisle postavený pomník. Relief jakési postavy, kruhem orámovaný, dosud dobře lze viděti, z bývalého nápisu čtou se však pouze některá písmena. Pomník v zemi upevněný vyčnívá do výše 1·67 *m*, šíře jeho obnáší 0·86 *m*, tloušťka pouze 0·20 *m*. Na severní straně v dolíku pode zdí našli jsme ještě jedno sedadlo z bílého mramoru vytesané, velmi pěkně zachované, jehož rozměry jsou tyto: délka 1·99 *m*, výška 0·56 *m*, šířka 0·475 *m*, výška opěradla 0·20 *m*, šířka plochy k sedění 0·35 *m*. Před sedadlem leží kus balvanu mramorového, za ním pak viděti pokrov sarkofagu,* hluboko v zemi zarytého, 1·72 *m* dlouhého, 0·84 *m* širokého, bordurou zdobeného.

Pozorováním mým velice překážel nekonečnými výklady svými a hypothesami svrchovaně komplikovanými hovořivý dr. Bräuer. Vyměřování stíženo je samo již rozličnými nevonnými překážkami; při-

* Dle mínění Bräuerova.

druží-li se k tomu stálé harašení nevykvašených, diletantských náhledů, může se člověk důkladně -- zmýliti.

Ale v jedné věci vývody lékařovy mne překvapovaly: tento maďarský žid pevně věřil, že Dákové byli lid slovanský. Byl před tím kdesi na Slovensku, pochytil něco ze slovenštiny, a s překvapením pozoroval, že v krajině kolem bývalé Sarmis—Egetusy pino se zachovalo slovanských jmen. Jedním pak důvodem skutečně mi imponoval: jak vysvětliti slepou onu nenávist Rumunů grödištských ke všemu římskému, běsnotu skoro vandalskou, kterou tolik vzácných památek římských zničeno. Ta jistě přenášela se s pokolení na pokolení . . .

Amfiteatr grödištský jest od r. 1891 majetkem historické a archaeologické společnosti v Dévě, z jejíhož nařízení a za pomoci státní konali tu v letech 1891, 1892 a 1893 výkopy Gabriel Téglás, Pavel Király a Gabriel Szinte. O výzpytech svých Gabriel Szinte předčítal ve schůzi společnosti dévské dne 6. září 1891.*

V areně pluh po staletí oral — a přece byla žlutá hlína dřívější půdy a písčitý povrch její pokryty vrstvou humusovou sotva 30 *cm* silnou. Béra tuto hloubku za základ, Szinte určil veškery rozměry výškové: základní zdi sahají do hloubky 130 *cm*, zdi okružní a příčky do 280—300 *cm*.

Amfiteatr skládal se ze dvou částí: z areny, pro účastníky, a z cavey (hlediště), pro diváky.

Průměr cavey činil 11·40 *m*, takže velká osa amfiteatru zabírala 91·15 *m*, malá 70·06 *m*. Hlediště skládalo se ze čtyř rovnoběžných elliptických řad, jež paprskovitě rozděleny byly v oddíly. Dva hlavní vchody a 6 vedlejších vedly do areny (vomitorium), čtyři vstupy na podium, a čtyři vstupy do ostatních řad sedadel bylo maenianum.

Zajímavý je způsob stavby. Ellipsa vytvořena z pravidelných, ale v části 6—11 *m* přímých čar, takže se zdá, jako by zedníci při stavbě zdí řídili se volně zatlučenými koly nebo jinými znameními. Material tvoří valouny s vápennou omítkou. Ochranná zeď, obklopující caveu, stavěna je z kamene lámaného a drobných kusů cihlových, stmelena cementem a ohozena vápennou omítkou. Mezery mezi zdmi vyplněny byly půdou hlinitou, kterou pečlivě upěchovali, a na místo takto schodovitě se zdvihající postavili sedadla z mramoru vytesaná, sedily.

Hlediště dělilo se nad podiem ještě ve dvě patra, maenianum, jedno se čtyřmi řadami lavic, druhé se třemi (gradus). Zdi dělící tyto prostory (praecinctiones) byly opatřeny zábradlím (balteus) tesaným, nahoře oblým, jehož části spojovaly železné svory.

Sedadel rozeznati lze tři typy: sedily prvé řady (podiové) měly mramorové podnože zdobené lvími nohami (anebo lví nohou, nad níž vytesána hlava lví), sedadla a zadní opěradla byla nejspíše dřevěná; sedily druhých řad byly cele mramorové: krajní od prostředních rozeznávaly se postranním opěradlem. Na zadním opěradle některých sedilů jsou velká počáteční písmena řecká, označující buď

* Ulpija Trajana. Ezelött Sarmizegethusa, ma Várhely amphitheatruma.

majetníka nebo pořad místa. Taková mramorová sedadla lze v několika obcích župy huňadské podnes nalézti; v samém Grödišti uchovává se jich po různu šest.

Sestaviv všecka data na místě zjištěná, Szinte podal tuto idealní rekonstrukci hlediště: podium bylo 2 *m* vysoko nad arenou, a odtud stupňovitě zdvihalo se do výše osmi metrů 8 řad sedadel s 1888 místy.

Vomitoria zavírala se dveřmi dovnitř se otvírajícími, jež otáčely se na kamenných prazích římsou opatřených. Tyto kameny nacházejí

Zajkány. Pomník Hunyadiův.

se podnes na původních místech, hlubinky v rozích naznačují místo, kde otáčely se železné nebo bronzové dveřeje, prohloubené pak místo prostřed prahu svědčí o tom, že dveře byly dvoukřídlé a zavíraly se závorou dole. Schody vomitorií nebyly sestaveny ze stupňů zvláště položených, schodnic, jako je dnes zvykem, nýbrž ze silných ploten kamenných, na nichž 3—4 stupně schodové v celistvosti vytesány.

Na obou koncích malé osy amfiteatralní umístěny byly naproti sobě dvě celly, jejichž půda je schodovitá. Mají vchod do areny a v zadu východ na volnou prostoru. Zde byla nalezena část korintského sloupu, umístěná na podstavci.

Ve vrchní ohradní zdi Szinte nalezl kámen vydlabaný, o němž soudí, že sloužil k upevňování stožáru na plachtu, domnívá se tedy, že v amfiteatru proti úpalu slunečnímu užívalo se plachet. Ale možno také, že do čtverhranného jeho otvoru zasazovala se žerď praporová.

Uprostřed areny ve hloubce dvou metrů nalezen byl hrob s po-

Demsus. Kostelík, vystavěný z římských kvádrů a pomníků.

mníkem 3·90 *m* vysokým, jehož nápis pro neobyčejnou sešlost nebylo lze přečísti.

Malý pahorek vedle amfiteatru na straně východní skrýval zbytky zdí, jež snad tvořily kdysi svatyni bohyně Nemesis, jak dá se souditi z četných reliefů s nápisy, zde nalezených. Severní chodba svatyně krásně dlážděna byla cihlami mosaikovými. Zde badatelé našli obrovskou, klassicky provedenou ruku bronzovou, jež pocházela

z některého výtečného sochařského díla jistě z dob antických a jakožto ruka Nemesiina uložena byla ve svatyni této bohyně . . .

Rozhled s ohradní zdi amfiteatru jest obšírný. Od silnice strou se na půlnoc úrodná role a louky až po úpatí zarudlého, mladě olesněného vrchu, pod vzhůřím pak na východ k Pešťanům, vyvršeným z bledé zeleni stromoví, vyhlíží vížka kostela brézovského s velkým jakýmsi stavením. Toť tedy městiště bývalé Sarmizegethusy nebo vlastně Ulpie Trajany, které dnes pluhem svým klidně zorává rumunský oráč, a jen ve lkavém podkladu smutných jeho doin utajena paměť zaniklých říší a národů, vichřicemi válečnými s povrchu světa smetených . . . K východu šíří se až k podnoží massivního, vlnami nevysokých vrcholů málo zprohýbaného valu hor Sebešských, Háczežská rovina, do níž na severovýchodě padá krátké pásmo pahorkové, ukončené značně vypiatým okrouhlým dvojvrcholím historicky památného Dealu Orlea. Na poledni pozdvihuje se olesněné předhoří Řetězatské s šerem hlubokých údolů, zakrývajíc lysé hroty skalnatých jeho štítů, k západu pak kopce a vrchy, jasnou zelení kryté, svírají široké prohbí Železné brány, v němž zapadá úzký řez nejvyššího přechodu, kterým silnice do Grödiště se probíjí . . .

130 *m* od amfiteatru na sever ztrácí se cesta v polích kukuřičných leckde s pruhy valounovitého dláždění. To pověstná cesta Trajanova, již možno sledovati až skoro k samému Velkému Ostrovu. 20 *m* severněji doktor se zastavil a ukazoval hradbu kastra.

Přiznávám se, že zmocnilo se mne jisté rozčilení, když prohlížel jsem tento pevný, mohutný val, jehož určité, ostré obrysy nezničil hlod osmnácte století. Sice vršek jeho někde je rozvalen, leckde ornice sahá až ku travou zarostlému, omšenému jeho cimbuří, ale základy jako ze železa ukuty nepodajně zdvihají se z půdy, a ve hradbách rozeznati lze podnes vrstvy červených cihel, snad kdysi římsy tvořivší.

Měřil jsem hranu kastra severovýchodní od cesty, která od severu k jihu kastrem probíhá. Val — zprvu asi $^1/_2$ *m* vysoký — brzo zvýšil se na metr a rosta k východu, donutil mne k seskoku do kukuřičniště, jehož brázdou bral jsem se ke konci nad $2^1/_2$ *m* povzneslému, kde s hradbou severní ohrada východní pravoúhelný tvoří roh. Až sem napočetl jsem 230 kroků, ale je to pouhý odhad, poněvadž velice mi překážel nejen nepohodlný terrain, nýbrž i výmluvný doktor. Dle dra Bräuera nezměřený kus strany severní jest asi dvakráte delší, tedy celá strana činí asi 700 kroků. Ale udání tomu nepřikládám váhy, nebo přesvědčil jsem se, že o rozměrech kastra Bräuer neměl náležitého názoru. Tak udal mi, že délka strany východní měří 2—3000 kroků, kdežto já za druhé své návštěvy (1902) naměřil toliko 763 kroky. Nečiním opět nároků na přesný výměr, poněvadž jsem délku určoval za deště, v blátě, leckde se strmých, nad 3 *m* vysokých svahů klouzaje, leckde místa neschůdná obcházeje. Od rohu jihovýchodního ke vzpomenuté cestě, kastrem procházející, naměřil jsem 256 kroků, není tedy cesta přesně rovnoběžná s hranou východní, nýbrž odkloňuje se poněkud k západu. Potok, po mém soudě, kastrem protékal, západní (hlavní) část Grö-

diště dle Szinta vystavěna v bývalém kastru: následovně bylo kastrum od východu k západu delší než od severu k jihu. Poněvadž pak dle Hygina, který popsal tábor římský z časů Traianových, délka třetinou přesahovala šířku, bylo kastrum přes 1000 krokův (asi 1020 kroků nebo-li 765 *m*) dlouhé.

Bräuera nebavily příliš mé prozpyty, vybízel k odchodu, chtě mi ukázati svou sbírku mincí. Ale přece jsem ho přiměl k tomu, aby mne kastrem chvíli provázel.

Na levo za zdí, cestu hradící, otec se synem orali. Syn vodě tahouny, vesele zpíval:

Grödište. Římský amfiteatr.

Frunzö verde möröcine —
N'a lösat Dumnezeŭ bine:
Frumósa fuge de mine
Ši urîta calea — mi tine.*

Otec se mu patrně smál, a čtverák zpíval chutě dál:

Mândra nu mâncö nimicö,
Numai unt cu mömöligö,
Untul dela sépte vaci,
Föinö din noŭö saci.**

Tato „chvála" milé i námi pohnula, a proto vyslechli jsme ještě třetí popěvek mravoučný:

Sö nu iai fatö bogatö,
Cö te muströ ši te — aratö.

* List zelený bodláku — Nezařídil to Bůh dobře: hezká utiká přede mnou, a ošklivá staví se mi do cesty.

** Milá nejí nic, jen máslo s mömöligou, máslo od sedmi krav, mouku z devíti pytlů.

Tótö ziŭa šede'n prag
Cu firul bögat în ac —
Séra nu-i cusut de leac.*

Ale potom doktor na Rumuny křikl: „Nemáte nic?“

Otec zarazil pluh, a syn k nám přiběhl, ukazuje několik bledě-modrých, kulovitých, provrtaných korálkův a ozdobu zvíci knoflíku u manchetty, zdánlivě opál s vyřezanou dívčí hlavou. Našli to při orání.

Lékař mrskl po předmětech okem, podal je mně a pravil: „To nemá ceny — pouhé sklo!“

„A tato hlavička?“ namítám.

„Ve skle tlačená. Takových knoflíků našlo se v kastru bez počtu. Peníze nemáte?“ ptal se mladíka.

„Jen to zde!“ odpovídal hoch.

„Mince, předměty bronzové jsou dnes již velmi vzácny!“ poučoval Bräuer. „Vše je prohrabáno, přebráno, dnes nabízejí se většinou jenom římské cihly a pěkné malé dlaždičky z mosaikových podlah, v čemž obchod vedou grödištští kluci. Sochy, pomníky, reliefy dílem prodány a odvezeny do museí, dílem na vápno vypáleny a rozvlečeny. Vždyť prý již král Matyáš bral odtud kvádry na stavbu budínského hradu, ba posílal je prý i do Říma na stavbu Vatikánu. Roku 1738 hrabě Ariosti sebrav množství skulptur a kamenů s nápisy, odvezl je do Vídně, kde zdobí budovu dvorské bibliotéky. Nejvíce památek má museum dévské, k jehož návštěvě bych vám radil. Vždyť jen jediné Mithraeum poskytlo nad 250 soch a nápisů!“

„Co je to Mitrhaeum?“ ptal jsem se.

„Tak nazván pobořený, druhdy Mithrovi zasvěcený chrám, v němž učiněn velkolepý objev.“

„Kde je to?“

„Na severní straně osady. Zůstaly jen chudé zbytky čtverhranné apsidy, a ty za cestu nestojí.“

Rozumí se samo sebou, že jsem do Dévy zajel, abych názory své o Ulpii Trajaně doplnil. Jsou tam zajímavé věci: sochy, desky s nápisy úplně zachovalými, ruční kamenné mlýnky a zvláště mnoho kolkovaných cihel. Na jedné je nápis:

PRCOS

jiná má znak (po mém rozumě)

LVM

* Nežeň se s dívkou bohatou, nebo ti bude láti a tě pomlouvati. Celý den sedí na prahu s nití navlečenou do jehly — večer nemá ušito pranic.

V. legie makedonské (legio V. Macedonica), která za Septimia Severa do Dacie komandována byla. Část cihel (dle Musejního průvodce) pochází ještě (prý) z dob před okkupací římskou. Takové jsou střepiny tašek krycích a hubky vodovodní hrubých tvarů, nalezené v munčelském Grödišti a lunkánském lese (Piatra rošia) u Kostěšdu. Jsou to snad zbytky kultury dácké?

Zajímavý nález učiněn r. 1873 v Čerbelu u huňádských železáren; vykopána bronzová nádoba s římskými mincemi z doby 500—171 př. Kr., stříbrnými náramky a náušnicemi. Tyto spirálovitě točené skvosty, ukončené hadí hlavou, zařazeny jsou v Národním museu budapeštském mezi památky dácké a zdá se, že byly typickým šperkem národním, poněvadž i na jiných místech (Márkászek, Mediáš) nalezeny.

Mnoho se dochovalo reliefů, z nichž souditi lze na uctívání boha Mithry v Ulpii Trajaně. Zvláště krásný je hautrelief asi 1·60 *m* dlouhý a přes 1·20 *m* vysoký. Bujarý Mithra s fryžskou čapkou na hlavě, s pěkně modellovaným vlajícím rouchem, levicí svírá tlamu přemoženého býka a pravicí vráží mu nůž do boku; had a pes líží krev zvířete, t. j. země se zúrodňuje krví, a duše zvířete má býti k dalšímu určení zachycena, kdežto štír (symbol Ahrimanův) snaží se poškoditi varlata zvířete. Ale nemyslím, že by se bezpečně z těchto nálezů souditi dalo na kolonisaci syrskou, ježto kult Mithrův dostal se již v I. století po Kristu do Říma. Četné obrazy slunce ukazují, že společně s Mithrou uctíván tu syrský Sol Malagbel, Malagbel, Bebellahamon, Benefal a Manavas. Na kult řecko-římský ukazují reliefy a sochy Asklepia, Hygieji, Libera a Libery, Nemese a j.

Zajímavo jest, že temné vzpomínky na kult zašlých těch božstev v Grödišti a jinde v Sedmihradsku podnes se zachovaly. O vánocích dosud chodí *Turcö*, v němž Šafařík vidí býka světového z kultu Mithrova, symbolické označení země, kterou paprsek sluneční — dýka v Mithrově býku — proniká. Maska, původně tuří, zaměnila se ovšem na strašáka s dřevěným zobanem čapím. Jím Turcö klapaje, provádí nejnemožnější skoky, vrhaje se zvláště na děti, takže dnes figuruje jako dětožrout. Ale krejcar do jeho zobanu strčený jej usmiřuje a činí neškodným. Kdo ho představuje, šest neděl nesmí vstoupiti do kostela a nesmí přijímati svatých svátostí, poněvadž maska jeho leckde za mumraj čertovu se považuje.

Rumun sedmihradský zná také vánoční mythus o zlaté kolébce, která přes rozbouřené moře připlula s býkem zlatorohým. Snad ani vánoční pečivo „roátö" (rótö, kolo) nemá marně své podoby a je symbolem kola slunečního . . .

Došli jsme ku příbytku lékařovu.

Slušný, poněkud zastrčený domek, s hnojništěm na dvorku a zápražím . . . Doktor ukázal mi v bytě domácího onu cihlovou keramiku římskou, o níž vypravoval, a pak pobízel do své přijímací síně. Zdá se, že to byla kdysi nálevna nebo krám; schůdky vedou na druhou stranu ulice. Několik chirurgických přístrojů, malá lékárnička, několik kusů prostého nábytku, puch jodoformový a karbolový — to bylo

vše. Velebil jsem spartskou tu prostotu, abych zamluvil chudobu, která ze všech koutů čišela.

Graduovaný židovský lékař v rumunské vesnici! Čiré bláznovství. Pozdě honit bycha, když nezkušenec v takové díře uvázl. Pryč hrdosti, spasiti může jen rychlý útěk!

A posteskl si doktor z duše hluboka. Praxe skoro žádná, těžce nemocným potřeba se vnucovati, a často ve případech, kde bez zakročení lékařova hrozí jistá smrt, rozhoduje honorář. Hle, stalo se, že jisté ženě po porodu lůžko nevyšlo. Potřebí operace, jinak šestinedělka jistě zemře. Za 3 zlaté nabízel se provésti operaci, ale tolik muž nechtěl dáti. A žena? Souzeno-li jí uzdraviti se, uzdraví se i bez operace, má-li zemříti, operace ji smrti neuchrání — tak rozhodla sama o sobě.

Hustá tma pověry vládne v kraji rumunském, život člověka rumunského obestírají mraky čar a kouzel, marno proti předsudkům bojovati, nesvede nic intelligent domácí, natož cizinec a jinověrec. Lékař je v rumunské vsi zbytečný; je-li zle, pověrčivý sedlák utíká se k descântötórovi nebo k descântötoaře, aby zaříkáváním (descântec) nemoc zažehnali. Nepomůže-li to, zkouší se prostředek poslední: když na Bílou sobotu kněz s obrazem Kristovým kolem chrámu obchází, položí mu těžce nemocného v cestu, aby ho překročil. Neuleví-li se mu, pak je na blízku Smrt (Mórtea), zvláště když před tím již na Velký pátek požil kořene ze hřbitova vzatého, aniž se uzdravil. Smrt (dle názorů rumunských) je černý muž nebo kostlivec, držící v jedné ruce šavli, ve druhé kalich smrti; u nohou spočívá jí kopí. Předtuchu smrti Rumun čte s padajících hvězd; smrt věští sen o kalné vodě nebo krákorání černé slepice; strčí-li se však krákorající slepice do pytle a v něm třikrát kolem světnice obnese, smrt se zapudí. Smrt lze čekati tam, kde u stolu sedí 13 osob, kde přes smetí se chodí, odpadne-li malta se stěny, spadne-li se stěny posvátná ikona, poskočí-li znenadání sklenice, zdá-li se komu, že vypadl mu zub. Podobně umírá, kdo ze žertu na máry ulehl . . .

Z nedostatku činnosti lékařské Bräuer studoval pověry rumunské, pokud se k nemocem odnášely, a díky rodině svého domácího sebral zajímavý materiál.*

Hle, jak na př. zimnice se léčí:

Nemocný vezme z rovu hřbitovního hrst země, zabalí ji opatrně do plátna nebíleného, a tři dni chodí s ní po všech cestách a stezkách v okolí. Potom vrátí se ke hrobu jinou cestou, než kudy přišel, zemi nasype zase na rov a mrtvému poděkuje. Anebo položí se do rakve zemřelého nit zdéli vlastního těla a mumlá se: „Chci zimou se chvěti, až se tento mrtvý bude třásti!“

Koho oči bolí, nasbírá za jasného jitra jarního rosy s hrobu člověka spravedlivého, ovlaží jí víčka chorých očí a uzdraví se. Proti bolení očí a šedému zákalu (albeatö) užívá se tohoto zaříkání:

* Srovn.: „Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens.“ Von W. Schmidt. (Sibin 1866.)

Dnes v pondělí časně z rána* vyrazilo 9 svatých Sambí (9 sfînte Sambe) na vrch Vrchovitý (pe délul Deleleului) s košťaty v náručí, s noži broušenými, s ručníky za pasem, a setkalo se s 9 svatými otci (cu 9 sânti pörinti). Svatí povstali, beranice (caciulite) s hlav sňali a Sambelí se otázali: „Vy 9 bílých Sambí, kam jdete dnes** záhy z rána s košťaty v náruči, s noži broušenými, s ručníky za pasem?" — „Jdeme k (tomu a tomu). Nožem zákal mu třikrát seškrábneme, koštětem třikrát jej zameteme, ručníkem třikrát jej utřeme."

Proti chorobě srdeční (mâncöturö la inima — užírání srdce) dobře prospívá toto zaříkávání:

Sedí panna čistá na sudě nenačatém se dvanácti klíči v ruce; se třemi roubuje, jako na strom rouby se roubují, se třemi spojuje, jako se spojil česnek, se třemi hromadí, jako hromadí včely med do včelníka, se třemi kvasí, jako kvas kvasí chléb. Srdce tohoto člověka buď čisto, jasno, jako zlato mleté, jako stříbro cezené, jako rosa polní. Tak staň se po slově mém, mým hlasem, více však mocí božskou. Je-li srdce to zžíráno neb uřknuto od muže, ať mu prasknou varlata, moč se rozteče; pak-li od ženy, ať jí puknou prsy, mléko vyteče; od dívky-li, nechť vrkoč jí upadne: je-li zžíráno neb uřknuto strygojem nebo strygou, žerte železo a ocel, ale ne srdce tohoto . . .

Kdo vyrážkou nebo vředy (nežity) postižen jest, koupe se o Veliký pátek ve vodě k východu slunce tekoucí; koupelí nejen se neduhu zbaví, ale po celý rok podobné nemoci se uchrání. (Totéž věřili staří Slované, kteří lázeň velikonoční za posvátnou považovali.) Nádor zahání se ramenní kostí mrtvého, potírá-li se jí lehce.

Aby se dítě uřknutí uchránilo, dá se na krátký čas kojiti cikánce nebo descântötoaře.

Proti uřknutí užívá se zaříkacích formulí, které zaříkavač mluví, drže nad dítětem v pravici nůž nebo nůžky.

Kdo dítě překročí nebo loktem přeměří, zaviní jeho smrt nebo zakrnělý jeho vzrůst.

Ochraptí-li dítě, vrátí mu jasný hlas zvoneček mosazný, z něhož se napije . . .

Hromu pověra rumunská připisuje velikou moc.

Kdo se za prvé bouře roční na záda překotí, záda ho celý rok nebolí. Dotkneš-li se za prvého zahřmění hlavy železem nebo kamenem, hlava tě boleti nebude. Ale koho rozbolí hlava v den Proměnění Páně, celý rok bude ho boleti.

Dostaví-li se s bouří smršť, běda tomu, kdo jí projde: zchromne a údy mu ztuhnou. Plivnutím se však neštěstí zažene.***

Kdo často na blýskavici se dívá, zblázní se.

Hřímá-li za pohřbu nad rakví, umře brzo někdo . . .

Vlaštovka jest u Rumuna sedmihradského ptákem posvátným;

---

* anebo v kterýkoli den člověk přijde.

** nebo kterýkoli jiný den.

*** Plivnutím Rumun vůbec ruší účinky kouzla, odtud rčení „a'şi scuipa în sîn (plivnutím kouzlo zažehnati). Slovan si původní význam vyplivnutí dnes již neuvědomuje.

kdo ji zabije, ruka mu uschne. O místě, kde koně se váleli, věří se, že je nebezpečné; kdo jím projde, těžkou nemoc s neštovicemi a jinými vyrážkami dostane.

Všechny neduhy léčí džbán vodou naplněný, devětkrát kolem Frumoàselí* nesený. „A ten dej nám, Bože, sice bez něho s uměním svým nic nesvedeme!" končil přednášku svou, laikovi skoro zdlouhavou, židovský Aeskulap . . .

„Smím se podívati na vaši sbírku numismatickou?" připomínal jsem lékaři.

„Nestojí za řeč. Měl jsem několik pěkných, vzácných mincí, ale vše je pryč. Zbylo několik měďákův, a ty již jsou zamluveny."

Doktor vyňal ze stolku asi 10 spěžových penízů, pěkně zachovaných. Na jednom z nich po velikém nose poznal jsem císaře Gordiana (M. Antonia), jehož peníze často se nacházejí v bývalých osadách římských nad Dunajem. (Známy jsou zvláště nálezy z býv. Viminatia.) V první místnosti musea dévského je nevelká ale vybraná sbírka mincí římských, nalezených v Sedmihradsku. Peníze však za mé návštěvy nebyly ještě zařazeny. V zasklenné skříni kupí se velké zlaťáky s počernalými mincemi stříbrnými, které se opět mísí s penězi měděnými a starými šperky, zvláště s velikými stříbrnými prsteny. Mnohé z nich pocházejí z Ulpje Trajany . . .

Starým kastrem po poledni ubíral jsem se do Rîu de móra pod Řetězatem. Tábor zastíněný košatými sady mlčel, ale průvodce můj, Rumun klopotivský, celou cestou mlel hubou — nabízeje mně ke koupi padělané mince římské. Nejsou takovým padělkem římským — Rumuni sami?

Grödište. Římský amfiteatr.

* Víly vzdušní. (Viz „Květy" z r. 1901. „Na horách Sibiňských".)

Bojarín.

Anatole France:

Sedm žen Modrovousových.

I.

O pověstné osobnosti, obyčejně zvané Modrovous, panují mínění nejrozmanitější, nejpodivnější a nejnesprávnější. Jsou snad stejně uhajitelna jako pověst, která činí z tohoto pána personifikaci slunce. Pověst ta byla uvedena před 40 lety v jisté škole srovnávací mythologie. Učilo se tam, že sedm žen Modrovousových byly zory a jeho dva nevlastní bratři byli dva soumraky, ranní a večerní, totožní s Dioskury, kteří vysvobodili Helenu pomocí Théseovou. Těm, kdož by tomu chtěli věřiti, třeba připomenouti, že jistý učený knihovník v Agenu, J. B. Pérés, dokazoval způsobem velice zvláštním, že Napoleon vůbec nikdy nežil a že dějiny tohoto velikého vojevůdce jsou pouhým slunečním mythem.

Přes tyto, i nejduchaplnější, hříčky ducha nebudeme pochybovati o tom, že Modrovous a Napoleon skutečně existovali.

Jiná domněnka, o nic lépe odůvodněná, ztotožňuje tohoto Modrovousa s maršálem de Rais, který byl dne 26. října 1440 nad mosty Nantesskými z rozkazu soudu zardoušen. Aniž bychom pátrali se Salomonem Reinachem, zdali se maršál dopustil všech zločinů, pro které byl popraven, či nebylo-li to spíše jeho bohatství, po kterém dychtil jistý lakomý kníže, co mu přivodilo zkázu, nic z jeho života se nepodobá tomu, co nalézáme v životě Modrovousově; to postačí, abychom je nezaměňovali a abychom z obou nečinili jednu osobnost.

Charles Perrault, okolo 1660, měl zásluhu, že napsal první životopis tohoto pána, spravedlivě pozoruhodného tím, že měl sedm žen, učinil z něho hotového zločince a nejdokonalejší vzor krutosti, jaká jen kdy na světě byla. Avšak je nám dovoleno pochybovati, ne-li o dobré vůli, tož aspoň o bezpečnosti jeho zpráv. On mohl býti předpojatý vůči jeho osobě. Nebyl by to prvý případ dějepisce nebo básníka, který se snažil svůj obraz zatemniti. Jestliže Tacitus vylíčil Tita barvami — zdá se — trochu lichotivými, zdá se zase naopak, že Tiberia příliš očernil.

Mackbeth, kterého pověst a Shakespeare obtížili zločiny, byl ve skutečnosti králem moudrým a spravedlivým. Ani ho nenapadlo zrádně zavražditi starého krále Duncana. Duncan byl jako muž ještě mladý poraněn ve veliké bitvě a zemřel pak druhý den na místě zvaném „Krčma Zbrojnošova“. Král ten dal zahubiti více příbuzných Gruchny, ženy Mackbethovy.

Mackbeth učinil Škotsko šťastným; podporoval obchod a byl považován za ochránce měšťanů, byl to pravý král měst. Kmenová šlechta mu neodpustila, že porazil Duncana, ani že podporoval řemeslníky; zničila ho, a zhanobila jeho paměť. Po své smrti byl dobrý král Mackbeth znám pouze z vypravování svých nepřátel. Genius Shakespearův vnutil jejich lži svědomí lidskému. Já jsem odedávna tušil, že Modrovous byl obětí podobné náhody.

Všecky okolnosti jeho života, o kterých jsem se dověděl, jsou daleky toho, aby upokojily mého ducha a aby postačily této potřebě logiky a jasnosti, která mne mučí neustále. Uvažováním jsem objevil nesnáze nepřekročitelné. Chtělo se příliš na mně, abych uvěřil ve krutosti tohoto muže, abych nebyl počal pochybovati.

Předtuchy tyto mne neklamaly. Moje přímé nazírání, k němuž přistupovala jistá znalost lidské povahy, mělo se záhy přeměniti v jistotu, založenou na nezvratných důkazech. U jednoho kameníka v Saint-Jean-des-Bois objevil jsem různé papíry, týkající se Modrovousa; mezi jinými též jeho knihu o rozumu a anonymní nářek na jeho tryznitele, na který, nevím z jakého důvodu, nebylo bráno nikdy ohledu.

Tyto doklady mne utvrdily v myšlence, že byl dobrý a nešťastný a že jeho památka podlehla nehodným pomluvám. Od té doby jsem cítil povinnost napsati pravdivou historii, nečině si nikterak klamných představ o úspěchu takové práce. Tento pokus o navrácení cti jest určen k tomu, aby upadl v ticho a zapomenutí. Co zmůže chladná a holá pravda proti jiskřivým kouzlům lži?

II.

Okolo roku 1650 sídlil na svých statcích, mezi Compiègne a Pierrefonds, bohatý šlechtic, jmenem Bernard de Montragoux, jehož předkové zastávali nejvyšší úřady v království; on však žil vzdálen ode dvora, v této tiché opuštěnosti, která zahalovala vše, nač nepadl pohled králův. Jeho zámek v Guillettes byl pln vzácného nábytku, stříbrného a zlatého stolního náčiní, koberců, vyšívání, které měl uzavřeno ve skříních, ne však proto, že by je skrýval ze strachu před opotřebováním; byl naopak svobodomyslný a štědrý. Tu dobu však páni žili na venkově velmi prostě, jídali se svým lidem u stolu a v neděli tancovávali s vesnickými děvčaty.

Avšak za jistých příležitostí dávali velkolepé slavnosti, které vynikaly nad prostřednost všedního života. A proto musili míti v zásobě mnoho krásného nábytku a pěkných čalounů.

A to také činil pan de Montragoux.

Jeho zámek, vystavěný v době gotické, měl také její hrubost. Z venku vypadal velmi divoce a nevlídně, s pahýly svých velikých věží rozbitých za zmatků v království, za časů nebožtíka krále Ludvíka.

Uvnitř poskytoval pohled přívětivější. Pokoje byly vyzdobeny à l'italienne, veliká galerie v přízemí byla plna vypouklých ornamentů, maleb a pozlacení.

Na jednom konci této galerie byl kabinet, zvaný obyčejně „malý kabinet". Tímže jménem jej označuje též Charles Perrault. Není zbytečno, zvíme-li, že se nazýval také: kabinetem nešťastných princezen, poněvadž nějaký malíř z Florencie namaloval na jeho stěnách tragické příhody Dircé, dcery Slunce, přivázané syny Antiopinými na rohy býka; Nioby, oplakávající na hoře Sipyle své děti, proklané šípy božskými; Prokridy, svolávající ve svá ňadra šíp Céfalův. Obrazy tyto byly jako živé a porfyrové dlažky, jimiž síň byla vykládána, vypadaly jakoby potřísněny krví těchto nešťastných žen. Jedny ze dveří toho kabinetu vedly ke kádi, kde nebylo však vody.

Konírny byly nádhernou budovou, opodál od zámku. Byla tam stání pro šedesát koní a kolny pro dvanáct pozlacených kočárů. Avšak okouzlujícím činily tento příbytek Guillettesům vodovody a širé lesy, prostírající se kolem kol, kde se mohli oddávati zábavám lovu a rybolovu.

Mnoho obyvatelů z okolí znalo pana z Montragoux toliko pode jménem Modrovous, neboť to jméno bylo jediné, co mu dal lid. Jeho brada byla opravdu modrá, avšak byla modrá proto, že byla černá, a tím právě, že byla tak černá, byla modrá.

Netřeba však si představovati pana de Montragoux pod obludnou podobou trojnásobného Tyfona, jak ho vidíme v Athénách smějícího se ve své trojnásobné bradě indigové. Spíše se přiblížíme skutečnosti, přirovnáme-li pana des Guillettes těm hercům anebo těm kněžím, jejichž tváře čerstvě oholené mají odlesky azurové. Pan de Montragoux nenosil bradu přistřiženou do špičky jako jeho děd na dvoře krále Jiřího II., ani ji nenosil na způsob vějíře jako jeho praděd, který byl zabit v bitvě u Marignanu. Stejně jako pan de Turenne měl pouze malý knír a mušku; jeho tváře vypadaly modré; však, ačkoli se to říkalo, nebyl tento pán nikterak znetvořen a nepůsobil proto strach. Vypadal pouze mužnějším, a jestli měl pohled trošku divoký, nebyl proto právě nenáviděn ženami. Bernard de Montragoux byl velmi hezký člověk, vysoký, širokoramenný, silné postavy a dobré tváře; byl hrubý, páchnul spíše lesy než ulicemi a salony. Avšak přece se nelíbil dámám tak, jak by se jim byl měl líbiti vzhledem na svůj rod a bohatství. Jeho bázlivost toho byla příčinou, jeho bázlivost a nikoli brada. Dámy působily naň nepřemožitelným půvabem a zároveň mu působily nesmírný strach. Bál se jich stejně, jako je miloval. A to je počátek a prvotní příčina všech jeho neštěstí. Uviděl-li některou dámu po prvé, byl by raději umřel, nežli by byl na ni promluvil, a ačkoli by byl rád začal, zůstal přece v zasmušilém mlčení; jeho city projevovaly se pouze očima, kterýma hrozně koulel. Tato bázlivost jej vydávala v plen všemožným

nehodám a bránila mu především, aby uzavřel čestné styky se ženami skromnými a zdrželivými, a vydávala jej bez obrany v oběť ženám nejsmělejším a nejpodnikavějším. To bylo neštěstím jeho života.

Jsa od mládí sirotkem, odmítnuv následkem svého nepřekonatelného studu a strachu několik výhodných a velmi čestných partií, které se mu nabízely, oženil se se slečnou Colettou Passage-ovou, která se nedávno ve krajině usadila, když si byla ušetřila něco peněz tím, že vodila tancujícího medvěda po městech a vesnicích království.

Miloval ji vší mocí a silou. A — abychom byli spravedliví, — ona měla, čím by se líbila, jsouc silna, prsů bohatých, pleti ještě dosti svěží, ačkoli opálené sluncem.

Její podiv i úžas byly s počátku veliký, když se stala najednou velikou dámou; jejímu srdci, jež nebylo špatné, lahodila dobrota jejího manžela, tak vysoce postaveného a tak mohutného, jenž se k ní choval jako nejoddanější sluha a nejzamilovanější milenec. Však po několika měsících se jí zastesklo po potulkách světem. Uprostřed bohatství, obklopena péčí a láskou, neměla jiné zábavy, nežli navštěvovati soudruha svého života jarmarečního v jeho sklepení, kde se mučil, řetěz maje na krku a kruh v nose, a objímati jej se slzami v očích.

Pan de Montragoux, vida ji starostlivou, stával se sám starostlivým, a jeho smutek zvyšoval ještě více smutek jeho družky. Zdvořilost a přívětivost, kterou ji obklopoval, obrátila srdce ubohé ženy. Kteréhosi rána, probudiv se, nenašel pan de Montragoux již Coletty po svém boku. Hledal ji marně po celém zámku. Dveře kabinetu nešťastných princezen byly otevřeny. Tam tudy vyšla tedy ven do polí se svým medvědem. Bolest Modrovousova byla nesmírná. Vyslal nesčetné běhouny, aby ji našli, ale nedostal nikdy zpráv o Colettě Passage-ové.

Pan de Montragoux ji ještě oplakával, když o slavnosti Guilletteské náhodou tančil se Jeannou de La Cloche, dcerou trestního zástupce, ku které pojal lásku. Požádal o její ruku a obdržel ji beze všeho.

Ona však milovala víno a pila do důchodu. Tato záliba rostla tou měrou, že po několika měsících měla tvář jako měsíček ve měchu. Nejhorší bylo, že tento měch, když se rozlítil, válel se neustále síněmi a po schodech a křičel a klel a škytal a chrlil nadávky a víno na vše, co potkal. Pan de Montragoux byl omámen ošklivostí a hrůzou. Avšak nabyl brzy odvahy a snažil se, se stejnou pevností jako trpělivostí, aby vyléčil svou ženu z tak ošklivé neřesti. Prosby, výčitky, tresty, hrozby, — všech prostředků použil. Nic nepomáhalo. Odepřel jí vína ze svých sklepů; ona si je opatřila zvenčí a opíjela se ještě hanebněji.

Aby jí tento nápoj příliš oblíbený znechutil, dával jí do lahví ošklivé býlí. Myslila, že ji chce otráviti, skočila na něj a vrazila mu kuchyňský nůž do břicha. Myslil, že z toho zemře, ale přece neupustil od své obvyklé vlídnosti. „Jí je třeba — pravil — spíše po-

litovati, nežli tupiti." Jednoho dne, když zapomněli zavříti dveře do kabinetu nešťastných princezen, Jeanne de La Cloche tam vešla celá pomatená, jako obyčejně, a vidouc tam malované postavy na stěnách s tvářemi bolestnými, jako by chtěly vypustiti duši, myslila, že to jsou skutečné ženy, i utekla poděšena do polí, křičíc, že jdou vrazi. Modrovous ji uslyšel, běžel za ní, ale ona hrůzou zděšena skočila do vody a utonula. Její manžel — těžko tomu uvěřit, ale je to přece pravda, — byl velice zarmoucen nad její smrtí, takovou citu-plnou duši měl.

Šest neděl po této příhodě oženil se beze všech ceremonií s Gigonneou, dcerou svého nájemce. Chodila ve dřevácích a páchla česnekem. Byla to dosti hezká holka, až na to, že jedním okem šilhala a napadala na nohu. Ihned, jakmile se tato pasačka hus provdala, puzena šílenou ctižádostí, nesnila o jiném, než o nové velikosti a nádheře. Její brokátové šaty nebyly jí dosti nádhernými, její perlové náhrdelníky dosti pěknými, její rubíny dosti velikými, její kočáry dosti pozlacenými, její rybníky, její lesy, její pozemky dosti rozsáhlými. Modrovous, který nevěděl, co je ctižádost, trpěl touto pyšnou myslí své ženy; nevěda ve své prostotě, je-li nesprávno smýšleti honosivě jako ona, anebo skromně jako on, obviňoval téměř sama sebe ze všednosti povahy, která odporovala vznešeným žádostem jeho družky, a pln nejistoty, napomínal ji, aby s měrou užívala statků tohoto světa, jednak zase sama sebe nutil stíhati štěstěnu až na pokraj propasti. Byl moudrý, avšak doma vítězila manželská láska nad moudrostí. Gigonne už nemyslila na nic jiného, než jak by se objevila ve světě, aby byla přijata na dvoře, aby se stala milenkou královou. Nemohouc toho dosíci, usýchala zlostí, dostala žloutenku a z toho zemřela. Modrovous, všecek naříkaje, postavil jí velikolepý pomník.

Tento dobrý pán, utrápený takovým neustálým rodinným neštěstím, nebyl by snad už ani manželku vyhledával; leč byl sám vyvolen za manžela slečnou Blankou de Gibeaumex, dcerou jezdeckého důstojníka, kterému chybělo jedno ucho; říkal, že je ztratil ve službě krále. Byla chytrá a podváděla svého muže. Podváděla jej se všemi šlechtici z okolí.

Byla v tom tak obratna, že ho klamala v samotném jeho zámku, i před jeho očima, a on nic nepozoroval. Ubohý Modrovous tušil cosi, ale nevěděl co. Ke svému neštěstí vynaložila všechen svůj vtip, aby klamala svého muže, a nebyla dosti pozorliva, podvádějíc své milence — chci říci, aby jim zakryla, že je klame s jinými. Jednoho dne byla přistižena v kabinetě nešťastných princezen ve společnosti jednoho šlechtice, kterého milovala, jiným šlechticem, kterého byla milovala a který ji v návalu žárlivosti proklál mečem. Několik hodin na to byla tam nešťastná paní nalezena kterýmsi zámeckým sluhou mrtva, a hrůza, kterou tato jizba budila, ještě více vzrostla. Ubohý Modrovous, pochopiv rázem své nadbytečné znectění a tragický konec své choti, netěšil se nikterak z tohoto druhého neštěstí se zřetelem na první. Miloval Blanku de Gibeaumex žárem neobyčejným a mnohem více, nežli Jeannu de La Cloche, Gigonne Traignel a samotnou Co-

lettu Passage. Při zprávě, že ho stále podváděla a že ho již podváděti nebude, pocítil veliký bol a zmatek, a ten, místo aby ulevoval, den po dni se ještě zvyšoval. Jeho utrpení byla tak nesnesitelná, že z nich onemocněl tak, že se bylo obávati o jeho život.

Lékaři, kteří byli vyzkoušeli různé léky bez účinku, oznámili mu, že jediný vhodný prostředek pro jeho nemoc jest, aby si vzal mladou manželku.

Tehdy vzpomněl si na svou malou sestřenku, Angélu de la Garandine, a počítal, že mu ji rádi zasnoubí, jelikož neměli jmění. Povzbuzovalo ho, aby si ji vzal za ženu, také to, že byla považována za prostou a nevědomou. Jestliže ho klamala žena chytrá, upokojovala ho hloupá. Oženil se tedy se slečnou de la Garandine, a zpozoroval nesprávnost svých tušení. Angéla byla něžná, Angéla byla dobrá, Angéla ho milovala; ona sama nebyla sice schopna zlého, ale každý, nejméně schopný člověk ji ke zlému přivedl každou chvíli. Stačilo, aby jí řekli: „Dělejte toto ze strachu před pozlátkem; vejděte sem, aby vás vlk lýkovec nesežral;" anebo dokonce: „Zavřete oči a vezměte tento malý lék," a hned nevinná činila to, co šibabalové chtěli, kteří chtěli ovšem to, co bylo přirozeným od ní chtíti, neboť byla hezká. Pan de Montragoux, zarmoucen a uražen touto nevinnou stejně, ano ještě více nežli býval Blankou de Gibeaumex, měl ještě ke všemu neštěstí, že o všem věděl, neboť Angéla byla opravdu příliš prostoduchá, aby mu mohla něco zatajiti. Pravila mu: „Pane, řekli mně toto, udělali mně toto, vzali mně toto, viděla jsem toto, slyšela jsem toto."

A touto svou hloupostí působila bolesti nepomyslitelné svému choti. Snášel je vytrvale. Nicméně jí přece konečně řekl: „Ale vy jste krůta!" a dal jí políček. A tyto políčky způsobily pověst o jeho krutosti, a ta pověst neměla více zaniknouti. Kterýsi žebravý mnich, který jel přes Guillettes právě, když pan de Montragoux honil sluky, našel paní Angélu, ana šila sukýnku panence. Tento dobrý mnich, poznav, že je stejně hloupá jako hezká, posadil ji na svého oslíka, ujistiv ji, že anděl Gabriel ji očekává v houští lesním, aby jí dal podvazky z perel. Myslilo se, že ji sežral vlk, neboť již nikdy ji nikdo nespatřil.

Jak se měl Modrovous po tak neblahých zkušenostech odhodlati, aby uzavřel nový sňatek? To bychom nemohli pochopiti, kdybychom neznali moc krásného oka na ušlechtilé srdce. Tento ctihodný šlechtic setkal se v sousedním zámku, kam chodíval, s mladou urozenou sirotou, jménem Alice de Pontalein, která, zbavena všech svých statků lakomým poručníkem, nemyslila jinak, nežli že se dá zavříti do kláštera. Úřední přátelé ji přiměli k tomu, že změnila své rozhodnutí a svolila podati ruku panu de Montragouxovi. Byla dokonale krásná. Modrovous, který si sliboval, že bude zakoušeti v její náruči nekonečné štěstí, byl ještě jednou zklamán ve svých nadějích, a toto zklamání, vlivem jeho povahy, mělo býti pro něho ještě citelnější, nežli všecky ostatní žalosti, které mu způsobily předešlé sňatky. Alice de Pontalein tvrdošíjně odpírala uskutečniti spojení, ku kterému přece

byla dala souhlas. Nadarmo ji pan de Montragoux nutil, aby mu byla ženou; vzdorovala prosbám, slzám, zapřisahání, bránila se nejlehčímu laskání svého manžela a utíkala, aby se zavřela v pokoji nešťastných princezen, kde sama a plachá zůstávala po celé noci. Nikdo nikdy nezvěděl příčiny tohoto odporu, tak se protivícího zákonům božským i lidským; přičítalo se to tomu, že měl pan de Montragoux modrou bradu, avšak po tom, co jsme právě o této bradě pověděli, nezdá se býti taková domněnka pravděpodobnou. Ostatně je to předmět, o kterém lze těžko uvažovati. Ubohý manžel snášel nejukrutnější muka. Aby zapomněl, honil zuřivě, strhal psy, koně, jezdce. Ale když se vrátil utrmácen a vysílen do zámku, stačil jediný pohled na slečnu de Pontalein, aby se najednou vzbudily jeho síly a jeho muka. Konečně, nemoha to déle snášeti, žádal v Římě za zrušení tohoto sňatku, který mu nebyl než pouhým vnadidlem, a obdržel to zrušení podle kanonického práva a pomocí pěkného daru, zaslaného svatému Otci. Jestliže pan de Montragoux propustil slečnu de Pontalein s výrazem úcty, jakým jsme ženě povinni, a jestliže jí nepřerazil svou hůlku o záda, bylo to proto, že byl silné duše a velkého srdce a že byl pánem sama sebe jako Guillettesů.

Přísahal však, že nikdy žádná žena nevstoupí již do jeho bytu. Šťasten by byl býval, kdyby byl až do konce dostál své přísaze.

III.

Několik let uplynulo ode dne, kdy pan de Montragoux propustil svou šestou ženu, a v kraji nezůstala nežli zmatená vzpomínka na domácí neštěstí, která se byla rozlila na dům tohoto dobrého pána. Nevědělo se, co se stalo s těmito ženami, a večer na vsi povídaly se povídky, až vstávaly vlasy na hlavě; jedni tomu věřili, druzí ne.

Tu dobu jistá obstarožná vdova, paní Sidonie de Lespoisse, usadila se se svými dětmi v domě Motte-Giron, dvě míle — přímou čarou — od zámku Guillettes. Odkud přišla, čím býval její muž, nikdo nevěděl.

Jedni myslili, poněvadž to slyšeli povídati, že míval jakési zaměstnání v Savojsku nebo ve Španělích; jiní říkali, že zemřel v Indii; mnozí se domnívali, že vdova má nesmírné pozemky, jiní o tom pochybovali. Ona však vedla vznešený život a zvala do Motte-Giron všecku šlechtu z okolí. Měla dvě dcery; starší Anna, schopna „opíti svatou Kateřinu“, byla povedené kvítko. Janna, mladší, dobrá na vdání, skrývala pod zdánlivou prostomyslností předčasnou znalost světa. Paní de Lespoisse měla také dva hochy, dvacetiletého a dvaadvacetiletého, velmi hezké a zrostlé, jeden byl dragoun, druhý mušketýr.

Řekl bych, že tento byl mušketýrem černým. Nezdálo se to, když šel pěšky, neboť mušketýrové černí se liší od šedých nikoli barvou oděvu, nýbrž oděním koně. Ti, jako oni, nosili oděv z modrého sukna s pozlacenými knoflíky. Dragouni zase se poznali podle čepice z kožešiny, jejíž chochol jim padal dvorně přes ucho. Dragouni měli pověst zlých ničemů, jak svědčí píseň:

Dragouni přicházejí,
mámo, schovejte nás!

Avšak marně by se byl hledal v obou plucích dragounů Jeho Veličenstva tak veliký chlípník, tak veliký cizopasník a tak veliký padouch, jako byl Kosma de Lespoisse.

Jeho bratr byl naproti němu počestný hoch. Ožrala a hráč, líbil se Petr de Lespoisse dámám a vyhrával v kartách; to byly jediné prostředky k živobytí, které znal.

Paní de Lespoisse — jejich matka — nevedla k ničemu jinému tak vznešený život v Motte-Giron, jen aby mohla podváděti. Její šatstvo a nábytek a kočáry, její koně a její služebnictvo bylo všecko vypůjčeno od lichvářů pařížských, kteří jí stále vyhrožovali, že jí to vezmou, jestli brzy neprovdá některou ze svých dcer některému bohatému šlechtici, a počestná Sidonie očekávala každou chvíli, že se ocitne nahá ve vyprázdněném domě svém. Doháněna jsouc k tomu, aby našla zetě, padla na pana de Montragoux, o kterém uhodla, že je prostý, že se dá snadno podvésti, že je velmi něžný, prudký v lásce pod zdánlivou hrubostí a divokostí. Její dcery souhlasily s jejími záměry a kdykoli potkaly ubohého Modrovousa, probodávaly jej pohledy, že mu vnikaly až na dno srdce.

Poddal se záhy mocným vnadám obou slečen de Lespoissových. Zapomenuv na své přísahy, nemyslil na jiné, než aby se oženil s tou nebo s onou, neboť obě se mu zdály býti stejně spanilé. Po některých průtazích, způsobených spíše jeho váhavostí nežli bázlivostí, vyjel si ve velikém kočáře do Motte-Gironu, přednesl svou žádost paní de Lespoissové, ponechav jí volbu mezi jejími dcerami, kterou by mu chtěla dáti. Paní Sidonie odvětila laskavě, že má k němu velikou úctu a že jej opravňuje, aby se dvořil té slečně de Lespoissové, kterou si vybere.

„Podle libosti, pane," pravila; „já schválím prvá vaše úspěchy."

Aby se s nimi seznámil, pozval Modrovous Annu i Jannu z Lespoisse, s jejich matkou a bratry a s mnohými dámami a šlechtici, aby ztrávili čtrnáct dní v zámku des Guillettes. A nyní nastaly procházky a lovy a rybolovy, tance a hostiny, snídaně a zábavy všeho druhu.

Jeden mladý pán, kterého přivedly dámy de Lespoisse, chevalier de la Merlus, uspořádal štvanice.

Modrovous měl nejkrásnější smečky a nejlepší povozy z celého okolí. Dámy závodily se zápalem s pány ve stíhání jelena. Neštvali však stále jelena, nýbrž lovci a lovkyně se rozptylovali po párcích, zase se scházeli a opět se ztráceli po lesích.

Chevalier de la Merlus nejraději se ztratil se slečnou Jannou de Lespoisse, a každý se pak vracel v noci do zámku, dojat dobrodružstvími a spokojen se svým dnem.

Po několikadenním pozorování vybral si dobrý pan de Montragoux nezvratně mladší sestru, Jannu, která byla svěžejší, než její starší sestra, ačkoli tím nechceme říci, že také nezkušenější. Dával jí na jevo přednost, které nepotřeboval zakrývati, neboť byla počestná; ostatně byl člověkem úplně přímým.

Dvořil se této mladé slečně jak nejlépe mohl, mluvil s ní málo, podle své povahy, avšak pohlížel na ni, kroutě hrozně očima, vyrá-

žel takové vzdechy ze svých útrob, že by byl povalil dub. Časem se dal do smíchu, že náčiní se třáslo a okna řinčela. Sám jediný z celé společnosti nezpozoroval úslužnosti chevaliera de la Merlus vůči mladší dceři paní de Lespoisse, anebo zpozoroval-li je, neviděl v tom nic zlého. Zkušenosti jeho se ženami nestačily, aby ho učinily podezřívavým a aby nedůvěřoval té, kterou miloval. Moje bába říkávala, že zkušenosti v životě neslouží k ničemu, a že každý zůstane, jaký byl. Myslím, že měla pravdu, a pravdivá historie, kterou tu podávám, ji nekárá ze lži.

Modrovous projevil při těchto slavnostech vzácnou okázalost. Jakmile nastala noc, tisíce pochodní ozářilo trávníky před zámkem a stoly, které pážata a dívky, převlečení za panny a dryády, naplnili nejchutnějšími plody lesů a polí. Hudebníci nepřestávali vyluzovati nejlibější melodie. Na konec hostiny přišel učitel a učitelka s hochy a dívkami vesnickými, představili se hodujícím, přečetli blahopřání panu de Montragoux a jeho hostům. Jakýsi astrolog ve špičaté točenici přistoupil k dámám a prorokoval jim o jejich příštích láskách dle rysů dlaně. Modrovous dal píti všem svým lenníkům a sám rozdílel chléb a maso chudým rodinám.

V deset hodin v noci se společnost, ze strachu před rosou, odebrala do místností osvětlených tisíci svícemi, kde byly stoly pro všecky druhy her: lancknecht, kulečník, reversy, tron-madame, turniket, portik, labeta, hoka, brelan, šach, vrhcáby, kostky, karty, kalbas. Modrovous měl stále ve všech těchto hrách neštěstí a prohrával po celé noci veliké obnosy. V tomto umíněném neštěstí těšilo ho jedině to, že všecky tři dámy de Lespoisse vyhrávaly ohromné peníze. Janna, pokukující za hry neustále na chevaliera de la Merlus, nahromadila hory zlata. Obě dcerušky paní de Lespoisse získaly veliké výhry v reversech a v bassetě, a to byly nejhazardnější hry, které jim zachovaly přízeň nezměnitelnou. Hry ty trvávaly obyčejně dlouho do noci. Ani se nespalo za těchto kouzelných radovánek a — jak praví spisovatel nejstarší historie o Modrovousovi — „trávili celé noci, vyvádějíce šelmovství jedni druhým“. Chvíle tyto byly pro mnohé nejsladšími z celého dne, neboť pod záminkou žertu a pod záštitou stínu ti, kteří chovali k sobě vzájemnou náklonnost, uchylovali se společně do koutků alkoven . . . Chevalier de la Merlus se přestrojil jednou za čerta, po druhé za strašidlo a strašil spící, ale vždycky skončil tím, že se ztratil v pokoji slečny Janny de Lespoisse. Dobrý pan de Montragoux nebyl v těchto hrách zapomenut. Dcerušky paní de Lespoisse mu nasypaly do postele svědivý prášek, nebo mu zapálily v pokoji nějakou hodně páchnoucí látku. Anebo mu daly nade dveře džbán plný vody, takže dobrý pán nemohl otevříti dveře, aby si nezvrhnul všecku vodu na hlavu. Provedly mu zkrátka všecka možná taškářství, která společnost pobavila, a která Modrovous snášel s přirozenou svou dobromyslností.

Potom projevil svou žádost, kterou paní de Lespoisse vyslyšela, ačkoli jí to srdce trhalo, jak pravila, při myšlence, že provdá své dcery. Svatba byla slavena v Motte-Giron s neobyčejnou nád-

herou. Slečna Janna, krásy překvapující, byla celá oděna ve francouzské krajky, vlasy měla samé prsténce. Její sestra Anna měla šat ze zeleného sametu, vyšívaný zlatem. Šat jejich paní matky měl zlaté kadeření a černé třásně a ozdobu z perel a diamantů. Pan de Montragoux si vzal na svůj oděv z černého sametu všecky své veliké diamanty; měl velmi vlídnou tvář s výrazem nevinnosti a bázlivosti, což bylo příjemnou protivou k jeho modré bradě a silným plecím. Ovšem, že také bratří nevěstini byli pyšně vyšňořeni, avšak chevalier de la Merlus ve svém šatě z růžového sametu a perlami vyšívaném rozšiřoval kol sebe stkvělost, které nebylo rovno.

Hned po oddavkách přišli Židé, kteří byli půjčili rodině nevěstině a jejímu milenci tyto pěkné oděvy a drahé skvosty, sebrali je a odnesli ihned do Paříže.

IV.

První měsíc byl pan de Montragoux nejšťastnějším z lidí. Zbožňoval svou paní a viděl v ní anděla čistoty. Avšak ona byla vším jiným; ale i muž chytřejší, než byl pan de Montragoux, byl by se dal oklamati, tak byla lstivá a úskočná, poslouchajíc ve všem rady své paní matky, nejprohnanější darebačky celého království francouzského. Dáma ta uvelebila se v Guillettes s Annou, svou starší dcerou, se svými dvěma syny, Petrem a Kosmou, se chevalierem de la Merlus, který nikdy neopouštěl paní de Montragoux, jako by byl jejím stínem. To trochu dobrého manžela mrzelo, nebo si chtěl chovati svou ženu stále jen sám pro sebe, ale nepohoršoval se nad přátelstvím, které ona jevila k tomuto mladému šlechtici, poněvadž mu řekla, že je to její soukojenec.

Charles Perrault praví, že měsíc po této svatbě musil Modrovous podniknouti šestinedělní cestu za nutnými záležitostmi; zdá se však, že nezná důvodu této cesty, a myslilo se, že to byla záminka, ku které se utekl, podle obyčeje, žárlivý manžel, aby překvapil svou ženu. Pravda je docela jiná: Pan Montragoux se vydal do Perche pro dědictví po svém bratranci, d' Outardovi, čestně zabitém dělovou kulí v bitvě u Dunes, právě když hrál kostky na bubnu.

Nežli pan de Montragoux odejel, prosil svou choť, aby si dopřála za jeho nepřítomnosti všech možných zábav.

„Pozvete své přítelky, paní," pravil k ní, „procházejte se s nimi; bavte se, hodujte.

Odevzdal jí klíče od domu, naznačuje tím, že za jeho nepřítomnosti bude jedinou a svrchovanou paní veškerého panství des Guillettes.

„Ejhle," pravil, „klíče ode dvou velikých šatníků; tento zde jest od zlatého a stříbrného náčiní, kterého se denně neužívá; tento jest od mé pokladny, kde je mé zlato a stříbro; tento od skřínek, kde mám drahokamy, a tento je hlavní klíč od celého bytu. Tento klíček jest od kabinetu na konci veliké galerie ve přízemí; otevřete vše, prohlédněte vše."

Charles Perrault jistí, že pan de Montragoux dodal: „Avšak do tohoto malého kabinetu vám zakazuji choditi a zakazuji vám to tak přísně, že kdybyste jej přece otevřela, pak mohla byste všechno očekávati od mého hněvu.“

Dějepisec Modrovousův, uváděje tato slova, chybuje, že přijímá — beze všeho — vypravování, pochodící od dám de Lespoisse. Pan de Montragoux se vyjádřil docela jinak. Když odevzdával své choti klíček od tohoto malého kabinetu, který nebyl ničím jiným, nežli kabinetem nešťastných princezen, o kterém jsme už měli několikráte příležitost mluviti, tehdy projevil své drahé Janně přání, aby do té místnosti nevcházela, neboť ji považoval za neblaze osudnou pro své štěstí rodinné. Nebo tam tudy zajisté jeho první manželka, nejlepší ze všech, utekla se svým medvědem; tam také jej Blanka de Gibeaumex až příliš podváděla s různými šlechtici; tyto porfyrové dlažky konečně byly potřísněny krví zbožňované zločinkyně. Nebylo to dosti, aby pan de Montragoux mohl připínati k myšlence na tento kabinet nejkrutější vzpomínky a nejsmutnější tušení?

Slova, která mluvil ku Jeanně de Lespoisse, tlumočila dojmy a přání, jež jeho duší zmítaly. Zde jsou doslovně: „Nemám, co bych vám ukrýval, paní, a myslím, že bych vás urazil, kdybych vám neodevzdal všech klíčův od domu, jenž vám patří. Můžete tudíž vejíti do tohoto malého kabinetu, právě tak, jako do všech ostatních pokojů tohoto obydlí; avšak, věříte-li mi, nevejdete tam, abyste si získala mého vděku a vzhledem na smutné myšlenky, jež se pro mne k tomu místu víží a na zlá tušení, která tyto myšlenky vyvolávají v mé duši. Zoufal bych si, kdyby se vám stalo neštěstí a já si uvalil na sebe vaši nemilost, a vy omluvíte, paní, tyto obavy, na štěstí bezdůvodné, jakožto účinek mé neklidné něhy a mé pečlivé lásky.“

Na ta slova objal dobrý pán svou choť a odejel ihned do Perche.

„Sousedky a dobré přítelky,“ praví Charles Perrault, „nečekaly až pro ně pošlou, aby šly ku mladé paní, tak netrpělivě dychtily viděti už všecka bohatství jejího domu. A brzy již tam probíhaly pokoje a kabinety a šatny, jedny krásnější a bohatší nežli druhé; a nepřestávaly vynášeti a záviděti štěstí své přítelky.“

Všichni historikové, jednající o tomto předmětě, dodávají, že paní de Montragoux nebavila ani všecka tato bohatství tak, jako ji hnala netrpělivost, aby již otevřela malý kabinet. Nic není pravdivějšího než to, a jak praví Perrault, „ona byla puzena zvědavostí takovou, že ani nedbala, že jest to neslušné opustiti společnost, a pospíchala dolů malým tajným schodištěm a to s takovým kvapem, že dvakrát — třikrát myslila, že srazí vaz.“ Případ není pochybným. To však nepraví nikdo, že byla tak netrpěliva, aby již vnikla do té místnosti proto, že ji tam očekával chevalier de la Merlus.

Co se byla usadila v zámku des Guillettes, scházívala se v tomto malém kabinetě s mladým šlechticem každý den, a to raději dvakrát než jednou, a nemohla se nabažiti těchto zábav, tak málo vhodných pro mladou paničku. Je nemožno, býti na pochybnostech v příčině povahy poměru, zapředeného mezi Jannou a chevalierem; čestným na-

prosto nebyl; nevinným naprosto nebyl. Běda! kdyby paní de Montragoux nebyla ukládala než o čest svého manžela, propadla by, beze vší pochyby, potupě potomstva; avšak nejpřísnější mravokárci najdou pro ni omluvy, uvedou na její prospěch mravy století, příklady měst a dvora, příliš jisté účinky špatného vychování, rady zvrhlé matky, neboť paní Sidonie de Lespoisse podporovala milkování své dcery. Moudří by ji odpustili hřích, jenž byl příliš sladký, aby zasluhoval jejich odsouzení; její chyby zdály by se býti příliš všedními, aby mohly býti velikými chybami; a všichni by myslili, že dělala jen to, co dělali druzí. Avšak Janna de Lespoisse, nespokojivši se ukládáním o čest svého manžela, nebála se ani ukládati mu o život.

A zde, v tomto malém kabinetu, zvaném kabinetem nešťastných princezen, Janna de Lespoisse, paní de Montragoux, smluvila se chevalierem de la Merlus smrt manžela věrného a něžného. Vyznala později, že vstupujíc do této síně, spatřila tam visící těla šesti žen zavražděných, jejichž uschlá krev pokrývala dlažky, a že poznala v těchto nešťastnicích šest prvých žen Modrovousových, z čehož tušila osud, který čekal na ni. To byly asi malby na stěnách, jež měla za zohavené mrtvoly, a bylo by třeba přirovnati tyto hallucinace k hallucinacím lady Mackbethové. Je však nejvýše pravděpodobno, že si Janna tento děsný výjev vymyslila proto, aby jej později uvedla a ospravedlňovala vrahy svého muže hanobením jejich oběti.

Bylo rozhodnuto o smrti pana de Montragoux. Jisté listy, jež mám před sebou, mne nutí domnívati se, že paní Sidonie de Lespoisse se zúčastnila spiknutí. O starší její dceři možno říci, že byla jeho duší. Anna de Lespoisse byla nejhorší z celé rodiny. Nepoznala smyslné slabosti a zůstala cudnou uprostřed nevázanosti celého domu. Ne že by odmítala rozkoše, jež považovala za nedůstojné sebe, ale zakoušela rozkoš toliko v ukrutnosti. Své dva bratry, Petra a Kosmu, získala pro spiknutí slibem, že obdrží pluk.

V.

Zbývá nám ještě vylíčiti, podle původních dokladů a bezpečných svědectví, nejohavnější, nejproradnější a nejpodlejší ze všech zločinů rodinných, o kterých nás vůbec paměť došla. Vražda, jejíž okolnosti nyní vyložíme, může býti přirovnána toliko se vraždou, kterou v noci 9. března 1449 na osobě Guillauma de Flavy spáchali jeho žena Blanka d'Overbreuc, která byla mladá a drobná, dále levoboček d'Orbandas a holič Jan Bocguillon.

Oni udusili Guillauma pod poduškou, utloukli jej klackem a zapíchli pod krkem jako krávu. Blanka d'Overbreuc dokazovala, že její manžel ji chtěl utopiti, kdežto Janna de Lespoisse vydala hanebným zločincům manžela, který ji miloval. Předvedeme skutečnosti tak střízlivě, jak jen možno.

Modrovous se navrátil trochu dříve, než byl očekáván. To některé vedlo k nesprávné domněnce, že štván podezřeními černé žárlivosti, chtěl překvapiti svou ženu. Jestli myslil, jsa tak vesel a dů-

věřiv, učiniti jí překvapení, pak to bylo překvapení příjemné. Jeho něha a dobrota, jeho veselá a klidná tvář byly by obměkčily srdce nejukrutnější.

Chevalieru de Merlus a veškeré ohavné chásce de Lespoissových připadalo docela lehkým, připraviti jej o život a zmocniti se jeho bohatství, rozmnoženého ještě novým dědictvím. Jeho mladá choť jej přivítala s usměvavou tváří, nechala se od něho obejmouti a odvésti do manželského pokoje a činila všecko po vůli výtečnému tomu muži. Nazítří ráno vrátila mu svazek klíčů, který jí byl svěřil. Avšak chyběl tam klíček od kabinetu nešťastných princezen, zvaného obyčejně malým kabinetem. Modrovous ji jemně o něj požádal. Janna, když byla nějaký čas, pod různými záminkami, odkládala, mu jej vrátila.

Zde se nám naskytá otázka, které není možno rozřešiti, aniž bychom opustili okres, ohraničený dějinami, a aniž bychom vešli v neohraničené oblasti filosofie.

Charles Perrault formálně praví, že klíček od malého kabinetu byl zakletý nebo okouzlený, magický, obdařený vlastnostmi odporujícími zákonům přírodním, anebo alespoň těm, které my chápeme.

Nuže, nemáme důkazů o opaku. Zde jest na místě, abych připomněl přikázání svého slavného učitele, pana du Clos des Lunes, člena Institutu: „Když se nám nadpřirozené představí, dějepisec nesmí je zamítnouti.“ Spokojím se tedy tím, že připomenu ve příčině tohoto klíčku jednosvorné mínění starých životopisců Modrovousových; všichni ujišťují, že klíček byl začarovaný. A to má velikou důležitost. Tento klíček ostatně není jediným, lidským průmyslem zhotoveným výrobkem, který by byl nadán zázračnými vlastnostmi. Tradice podává hojně příkladů o kouzelných mečích. Meč Arturův byl kouzelný. Meč Jeanny d'Arc byl kouzelný, dle nezavržitelného svědectví Jana Chartiera, a důkaz o tom podává nám tento věhlasný kronikář uváděje, že když se čepel přerazila, oba dva kusy pak odepřely dáti se znovu spojiti, přes všechno úsilí nejdovednějších zbrojířů.

Victor Hugo mluví v jedné ze svých básní o „očarovaných schodech, které samy pod sebou se vždycky sesuly“. Ba mnozí spisovatelé připouštějí dokonce, že jsou i lidé očarovaní, kteří se mohou přeměniti ve vlky. Neodvažujeme se potírati víru tak živou a tak vytrvalou a varujeme se toho, abychom chtěli rozhodovat, byl-li klíček kabinetu nešťastných princezen očarován či nebyl-li očarován, ponechávajíce samotnému čtenáři, aby rozhodl sám o našem mínění hořejším, neboť naše zdrželivost nezavazuje naší nejistoty, a to jest právě její zásluha. Avšak, kde se opět nacházíme ve svém vlastním panství, anebo abych se lépe vyslovil, ve své vlastní právomoci, kde se stáváme opět soudci činů, rozhodčími o okolnostech, to jest tam, kde čteme, že tento klíček byl poskvrněn krví.

Věrohodnost textů nevnucuje se nám tak dalece, abychom tomu měli uvěřiti. Klíček nebyl vůbec poskvrněn krví. Krev sice v malém kabinetu tekla, ale v čase dalekém. Ať ji buď umyli, anebo ať tam uschla: klíček jí potřísněn býti nemohl, a to, co zločinná manželka ve svém pobouření považovala za krvavou skvrnu na oceli, nebylo

nic jiného nežli pouhý odlesk nebe, celého červeného od růží Zory. Pan de Montragoux si však povšiml, pohlížeje na klíček, že jeho žena byla v kabinetě nešťastných princezen. Zpozoroval totiž, že klíček zdál se nyní býti mnohem čistší a lesklejší než tehdy, když jí jej byl dal, a pomyslil si, že toto ohlazení může pocházeti pouze od toho, že ho bylo užito.

To působilo naň hrozným dojmem a se smutným úsměvem řekl své mladé ženě:

„Má předrahá, byla jste v malém kabinetu. Jen aby z toho nic ošklivého nepošlo, pro vás ani pro mne! Z toho pokoje vypařuje se zlomocná síla, které jsem vás chtěl ochrániti. Byla-li jste tam však přece, pak nebudu již míti pokoje. Odpusťte mi; když milujeme, jsme pověrčivi.“

Na ta slova mladá paní de Montragoux počala děsně křičeti, ačkoli Modrovous jí nemohl nijak nahnati strachu, jelikož jeho řeč a jeho chování vyjadřovaly pouze smutek a lásku:

„Pomoc! Zabijí mne!“

To bylo umluvené znamení. Uslyševše je chevalier de la Merlus a oba synové paní de Lespoissové, měli vyřítiti se na Modrovousa a probodnouti ho svými meči.

Leč objevil se pouze sám chevalier, kterého byla Janna ukryla v jedné almaře v síni. Pan de Montragoux vida, že se na něj vrhá s mečem v ruce, postavil se na obranu.

Jana poděšena vyběhla ven a potkala v galerii svou sestru Annu, která nebyla na věži, jak někteří praví, neboť zámecké věže byly povaleny na rozkaz kardinála Richelieu. Anna de Lespoisse snažila se dodati srdce svým dvěma bratřím, kteří bledí a potácejíce se, neodvážili se do tak velikého nebezpečí.

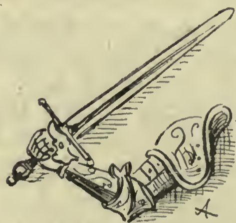
Janna, rychle a prosebně:

„Rychle! Rychle! pomozte mému milenci!“

A tehdy Petr a Kosma běželi na Modrovousa; našli jej, an odzbrojiv chevaliera de la Merlus, klečel na něm, i vrazili mu zrádně ze zadu svůj meč do těla a bili ho ještě dlouho, nežli vypustil ducha.

Modrovous neměl dědiců. Jeho vdova stala se paní všech jeho statků. Použila jich k tomu, že částečně obvěnila svou sestru Annu, částečně zase věnovala je na zakoupení hodnosti plukovnické svým dvěma bratřím, se zbytkem pak provdala se sama za chevaliera de Merlus, který se stal náramně počestným člověkem jakmile měl jmění.

Přeložil *A. Rovinský.*

K. Hugo Hilar:

Život světice.

(Dokončení.)

JEJÍ VYKOUPENÍ.

Tes yeux mourants
Transparents,
M' ouvrent les profondeurs des verts melancoliques.
Alb. Samain, Au jardin de l' infante.

Ležela bez hnutí uprostřed několika družek po celé hodiny. Pak jako by se na několik okamžiků probouzela. Cítila krutý útlak nahoře ve hlavě, kdesi uprostřed mozku, zdlouhavý, vysilující, děsný útlak, který ji zbavoval snů i obraznosti. Bylo to podivné. Všechny věci kolem ní jako by se zastavily v běhu. Několik drobných stromů, které stály mezi okny síně, v níž ležela, a vysokou zdí, která obkličovala celou budovu, bylo bez hnutí, jako úzký pruh oblak, který tkvěl nad nimi. Slyšela přitlumené kroky opatrovnic, stoupající po kamenných dlaždicích, výdechy spících nemocných, které zápasily s těžkými viděními, a slova těch, které pocítivše po probuzení větší úlevu, navzájem laškovaly rozhovory stlumenými a dětinnými. Ale všecko dotýkalo se jejích smyslů jakoby nějakým prostřednictvím. Připadala si chvílemi býti za nějakou skelnou hradbou, nebyla si jista, odehrává-li se vskutku všechno to, co si uvědomovala. Spěšné kroky lékařů, oděných v jednotvárné žlutavé komže, jejich hlasitá slova, jejich velitelské pohledy rozrušovaly ji hluboce a vášnivě. Zabloudila k nim pátravými pohledy, prosíc, žebrajíc o odpověď. Nikdo z nich neporozuměl, nechápal, neodpověděl. Co chtěla věděti?

Nebyla si jista. Dusila ji atmosféra síně, působily jí nevýslovná muka zápachy desinfekčních prostředků nemocničních. Po celé dny marně snažila se jim přivyknouti. Celé její ledví se jim vzpíralo. Nějaký měděný drát, tlumený černými, hustými pokrývkami, třásl se a zvučel, jako roj večerních hmyzů, v jejích spáncích. Naslouchala mu napiatě. Neustával . . .

Čím dále, tím hlouběji rozevíralo se v ní nějaké prázdno. Nebylo to širo, modré, blankytné, jarní širo dřívějších snů, v nichž

bloudívala. Tehdy, dříve, tajemná přítomnost naplňovala celý prostor, hluboká naděje, vznešená víra v neznámý úsměv, který ji učiní šťastnou. Leč nyní bylo prázdno jejího nitra šedé, podzimní, zachmuřené. Splývalo s cizostí a neživostí velikých rozměrů síně, v níž dlela, s nudou zašlosti stěn, které ji věznily. Splývalo s bezduchostí obzoru, jejž mohla stíhati velikými nepřátelskými okny. Její bázlivé myšlenky neodvažovaly se vniknouti hlouběji, pátrati pološerem, v něž bylo vše v ní a kolem ní pohrouženo, aby nedopátraly se konce, odpovědi, prázdna. Stávaly se úzkostlivějšími den ze dne. Ztrácely odvahy.

Vše v ní znehybňovalo. Skelná hradba rostla hustěji. Nebděla. Bylo jí nemožno sníti. Umdlévala . . . Mučil ji pocit nevýslovné nejistoty. Připadalo jí, že visí kdesi v prostoru. Nic pevného necítila pod sebou. Prázdno, prázdno se prostíralo všude, rozvíralo, šklebilo. Což už nikdy nepolíbí zemi?

Utěšoval ji jakýsi motiv na stěně, záhadně vzniklý. Kdysi bíle natřené, nyní zašlé stěny vytvořily jej v úhlu stropu, tenký, vlnivý motiv, tmavou křivku, tajemnou štěrbinu do věčna, drobnou puklinu omítky. Když jej nalezla, velmi se zaradovala. Bylo jí dříve tak teskno. Vyrušovaly ji hlasy spolunemocných. Měly návštěvy příbuzných, dostávalo se jim časem dárků, drobných hraček, tlumených zpráv ze světa, tam kdesi za hradbou. Nachylovaly k sobě hlavu, sdílejíce si své naděje. Jí nenavštěvoval nikdo. Neměla nadějí. Jak litovala těch, které je měly, jak byla malomyslná pod důvěrou, s níž vyhlížely k úzkému pruhu nebes, k lakomému úsměvu slunce! Hluboký žal vykřikl vždy v jejím srdci, kdykoli postihla jejich slova a pohledy. Trpěla za ně za všechny, za jejich hlad po životě.

Nehladověla po něm. Ležel za ní kdesi zahanben, postižen ve své nekonečné bídě, pohrdaný úděl těch, kteří nemají vyššího poslání. Ona je měla. Plula mlhami, k neznámému cíli, o němž věděla toliko, že jest cílem nejposlednějším. Děsilo ji zprvu úplné šero. Pak se rozjasnila. Drobný motiv, jenž se objevil v dálkách jejího vnitřního obzoru, byl jako zákmit věčného světla. Byl pevný, neklamný, utěšující. Mohla se ho chopiti, připnouti se k němu, dáti se jím vésti. Zaujímal ji den ze dne mocněji a povšechněji.

Podmaňoval si ji. Zmocňoval se jí horečně. Hlasy přestaly ji mučiti, kroky rozrušovati, slova trýzniti. Pochopila, že stoupá do výšin. Unikala tělesným poutům zvolna a povznešeně.

Soustřeďovala se podivuhodně.

Schoulena celou svou duší, ulekanou a mlžnou, do podivné křivky motivu, jejž měla možnost rozvíjeti, podnikala tajemné výpravy, majíc oči polopřivřeny, zaujaty jenom jím, ležíc na znak ve svém lůžku, nepohnuta a bezvládna. Dala obrysům nízké pukliny oživnouti tajemným, nadskutečným životem, kterým žijí toliko přeludy. Postřehovala, jak pozvolna, jako při vzrůstu květin, její obrysy se pozdvihují, sotva stopovatelně, stávají se vypuklejšími okamžik od okamžiku, navlňují se jako vzduchový proud, nazdvihují se od své

půdy, aby posléze utkvěly v prostoru samy, jako fantaskní skulptura, zavěšená ve volném vzduchu. Ulekla se s počátku. Spatřila v tom jakýsi úklad. Chvěla se pod tíží, kterou na ní spočíval podivný obrazec ve volném prostoru. Leč bála se zavříti víčka úplně. Jediným paprskem, který jako zlatý drát spojoval její oko a střed motivu, udržovala jej v nemožné rovnováze. Zmocňovala se jí podivná rozkoš z tohoto napětí. Cítila se býti pověřena velikým úkolem, významnějším nad všechny ty, které člověk kdy může míti. Byla strážkyní jistoty, věděla to nyní nezvratně, jistoty, jediné, která kdy v jejím životě byla: ovládala pomezí dvou světů, stála na hrázi skutečnosti a tajemna. Nalezla konečně úzkou stezku, neklamnou bránu, z níž by beze snů mohla přecházeti z údolí života do výšin záhrobí.

Rozvíjela obrysy svého motivu. Svěřovala se vůdcovství čar, jež vytvářila. Stoupala po nich, jako po kolejích nadsmyslna, do záhadné výše, k níž bylo jí spěti. Byly v počátcích prosté, nesložité. Abstrahovala mírné vlnovky zakřivení sotva znatelných, opisujících obvod temné stěnné prorvy, odrážející se v zrcadle její duše zveličeně a nadměrně. Pak tvar obvodu, jejž tvořily, stal se fantasknějším. Stávaly se vlásečnými, téměř bezestopými, prodlužovaly se nadměrně, uplývaly v nekonečno, vlnovaly, vzdouvaly se, opadávaly. Posléze nějaký skrytý prudký rythmus se jich zmocňoval.

Jejich ohbí, vypukliny, vzdutiny střídaly se rythmicky, pojaly chvějivý, míhavý, mizivý život slunečních paprsků, ohýbaných vrstvami vzduchu. Zmnožily se do nekonečna. Vzduly se přerůzně. Jaly se tvořiti kotouče spiral, rozvíjejících se ze společného ústředí v celých proudech oblouků útlých a vlásečných, zmatek volut plazivých a zaplétajících se navzájem, chaos křivolakých meandrů, klikatících se protiběžně. Zmatek křivek, vinoucích se z téhož počátku jako splet bílých rozžhavených nití, jako příboj mořské pěny, jako mračno stříbrných hoblin, dopadal až k ní, jal se kol její hlavy kroužiti, jal se její oči opřádati přívalem tenkých, třesavých nití, jal se před ní koláceti, míhati, vibrovati, blýskati, palpitovati jako kotouč jisker, strž pohybů, prška pavučin, roj tančících bodů, jež opisujíce dráhy, zanechávaly za sebou světelné stopy.

Zmocnila se jí závrať, prudká mdloba zachvátila její ledví. Všechny pohyby, všechny křivky, všechna splet čar slily se v bílou, jedinou rýhu, pohlcující její vědomí. Rýha ubíhala do nekonečna, čirou tmou. Stala se touto rýhou. Jako blesk, střemhlav, rychleji než myšlenka, zamihla do hlubin, k neznámým cílům. Dosáhne! Zadunělo cosi temně. Rýha se náhle rozevřela ve vodopád míhavých spiral. Jízda na ráz ustala. Ztraceno. Zacivěla nad prázdnem. Zmrtvěla tmou a bezhlasnem.

Schoulena v klubko, bez pohybu, bez hnutí, zaposlouchána do nějakého hlucha, zachumlána, sesuta, shroucena jako uschlý list, proseděla celé dny, v před nachýlena ke své pokrývce, nebo jí polozakryta, aniž kdo věnoval jí nejmenší pozornosti. Časem, bylo-li jí lze, usedala kdesi v rohu, v úzkém koutečku, hlavu na klíně, do sebe

shroucena, s vlasy k zemi splývajícími, nejevíc nejmenších stop života. Bylo zřejmo, že nemá nižádných vidění. Tma a hlucho ji pohlcovaly.

Bledý, něžný utěšitel, rozžehač večerních snů, bratr samoty, vladař růží, Ježíš Kristus, se neobjevoval. V jasnějších chvílích, kdy tmy jejího obzoru trhaly se pod několika náhlými, pomíjivými paprsky neznámého světla, vzpomínala naň jenom nejasně. Volala jej bezhlase několikráte za nočního ticha. Ale nepocítila po svých slovech ani bývalého zmatku ve svém srdci, ani jemné záře v přivřených očích. Bez poděšení si to uvědomila. Její bezútěšnost neměla již slz. Byla jako těžký, neplodný, olověný mrak.

Děsil se její bídy? Byla příliš slabá, aby jej mohla přivolati svými pouhými prosbami? Nezjevoval se již. Tušila, že neuzří ho již někdy. Život uplýval jí jako slabý proud štěrbinami prstů, přihlížela k tomu, chápala to lhostejně a tupě. Ani její duch nebyl nadále jejím útočištěm, ani divadla, která on druhdy vytvářel, nebyla jinaká, než přeludná. Všecko bylo marné, nicotné a lstivé, síla i tělo, sen i duch. Nebylo nikde milosrdenství a nebylo nadějí, byla-li podvrácena hmotná síla, která druhdy vše vysvětlovala, opravňovala, dovolovala.

Rozjasňovalo se u ní jenom chvilkově, v delších a v delších intervalech, s prudkostí slábnoucí, s trváním stále nepatrnějším. Ale čím dále, tím jednotněji a utkvěleji k jediné myšlence, postihující trapný vztah vnitřního života k hrubým zákonům tělesným, života, kdysi vyznávaného tak naprostě a odevzdaně. Jako bídný vrak spočíval tu slábnoucí duch v chabých poutech těla, ztroskotán jimi, drže se jimi nad hladinou do libovolné chvíle, až by chtěly samy nechati mu klesnouti ke dnu. Kterak nebyl celý onen sladký, vnitřní duchovní svět, do něhož zraněné a tělesným životem uražené srdce se utíkalo vždy jako k zasvěceným, odvěčným, nedotknutelným výšinám, kterak nebyl, leč vágní, proměnnou, jako duha pomíjivou sférou, podmíněnou a jako vše vybudovanou na hrubých zákonech hmoty?

Krutá střízlivost zmocňovala se jí ve chvílích procítání, jako nikdy druhdy v životě. Nebylo již, čím by se zastírala proti pravdě života a jeho útokům. Vzdávala se jim, nemajíc povýšenosti ani pokory.

Kteréhosi dne stanul u jejího lože cizinec, mlčky, ve chvíli, když se probouzela, náhle jako druhdy, druhdy dávno. Poznávala ho stěží. Její srdce zachvělo se sotva v jeho přítomnosti. I její srdce nemělo síly již a bylo umdlené.

Pravil, usednuv k hlavám jejího lože, jako činili všichni návštěvníci v tomto domě, aby věnovali svým ubohým několik dovolených okamžiků, které odměřoval prudký úder zvonu:

— Slyšte, nesu vám poselství, Ruth . . .

Mlčela.

— Což mne nepoznáváte?

Pokynula.

— Nejmenuji se Ruth.

— Naše jméno jest napsáno v našem osudu.

— Což nám nedávají druzí jméno jako osud?

Ulekl se. Vyřkla pravdu. Chopil se měkce její ruky. Jaké bylo jeho poselství ještě nyní?

Venku pršelo slabě, jako prší na podzim, drobně, sladce, ševelivě. Kroky všech byly přitlumené, hlavy důvěrně nachýlené, rty se chvěly v polohlasých šepotech, jež se mísily a rozrážely jako vlny hustého vzduchu. A divný cizinec stál tu nad hasnoucím tělem, podobným mrznoucímu květu, se slovy podivné útěchy, s neurčitostí před velikou poutí, kterou jest mu konati. Nějaký sen ležel ještě stále v jeho očích záhadných a blouznivých, nějaký sen, jako tehdy druhdy, sen poutníka, před nímž leží daleká cesta, sen, který jej nyní již dělil od bytosti, k níž promlouval.

Četl příběh, který ji upoutával jenom stěží. Pozdvihovala časem k němu své oči zádumčivé a neúčastné, s podivnou otázkou, s výrazem nejisté pátravosti, kterou sledovala rysy jeho obličeje, výraz jeho zraků, pohyb jeho rtů.

Četl příběh o malé dívce z temné čtvrti Petrohradu, oné ubohé Sonje s kroky ostýchavými a pohledy nesmělými, vkládaje do prostých jejích slov tolik vlastního smyslu, tolik osudného pochopení, tolik hlubokého citu, že se několikráte zarazila, pozdvihla prudce hlavu, zamávala přísně rukama, jakoby zaplašujíc živé vidění své minulosti, s níž toužila býti už vyrovnána. Schoulila se posléze, v před klesnuvši na přikrývku, a jala se usedavě vzlykati. Ale náhle přervala proud slz, vzchopila se tvrdě, sevřela rty, osušila líce, klesla zpět na podušku. Ni zákmit zájmu neosvětlil již její zachmuřená líce. Tento muž, jenž četl příběh, nebyl Kristus. Pochopila to náhle. Nebyl to ani onen, jehož kdysi potkala, uprostřed velikého zmatku, jako svatého posla vznešené lásky. Nebyl to onen, jenž byl tajemný. Nebyl to onen, s nímž sestoupila do propastí citů, zastřených hlubokých propastí, k nimž nelze již po druhé se vrátiti. Nebyl to již onen, jehož neznala. Zřela matný lesk jeho očí, určitost jeho rtů spěšně se chvějících, výraz jeho tváře vroubené temnými vousy, výraz, jenž neskrýval pro ni již nižádného tajemství. Zahlížela se na něho dlouze, napiatě, soustředěně, přivřevši víčka, uplýval jí do nekonečna, byl skutečný, byl jedním z mnoha lidí, kteří tu po ní zůstanou a od nichž nemá již, co by uslyšela.

Usmívala se útrpně, útrpně své skutečnosti, svému podivnému hosti, podivnému příběhu, jejž četl . . . jak bylo vše to lhostejné, prázdné, bezvýznamné, nebylo-li v jejím srdci jediné jiskry života, která by se vznítila, nebylo-li v celé její bytosti trosky citu a snivosti, která by se toho všeho byla chopila a zpracovala v dílo vlastní blaženosti a nesdělitelného pohnutí.

Četl poslední místa knihy, ona, která mluví o nové, jasnější budoucnosti Raskolnikovově a Sonjině, místa spěšná, ale plná nezvratné důvěry, hlasem zrychleným, ale plným vnitřního žáru, exaltace, povýšenosti — významné, utěšující a nabádající k naději — odkynula prudce hlavou, chopila se jeho ruky a dala z ní knize vypadnouti k zemi.

— Mlč! zašeptala, nachýlivši se k němu, všechna napřímena, s výrazem velikého pohnutí, nekonečné závažnosti, teskného vyděšení. Lží jest potřeba toliko k životu. Umírající tíží . . .

Té noci ve snu vrátilo se jí opět několik vzpomínek na minulost, nějaký hluk v této smrtelné tiši obklopil ji opětně, zřela nekonečné množství podob, přívaly rukou k ní se vztahujících, hvězdnou oblohu roznícených očí a elektrických světel, která se míhají. Zřela barvy látek pestrých a dráždivých a vdechovala zapomenuté vůně líčidel s vůněmi růží, jež jí obnovilo vidění.

Vířící, páry, vůněmi, hudbami naplněné sály pojaly ji. Zřela opět zrcadelné stěny, prodavačky růží, zástupy krásných nevěstek, dychtivé zraky bledých tanečníků, byla sama uprostřed reje, plna vášně, procházejíc pažemi, hoříc jako ohnivý květ v slunci. Vzhlíželi k ní všichni užasle a toužebně, byla středem mumraje, hluboce krásná dárkyně milosti.

A hle, tu uzřela opět svého tajemného cizince z noci tehdy, kdy otevřelo se jí srdce v ústrety souzenému, jeho obličej byl obličejem ze snů po celý život od dětství, byl to výraz nadlidsky krásný, zasmušilý a utěšitelský, někdo, s nímž se potkala její duše dávno před prvním dnem tohoto života, někdo, jehož krásná slova znala jenom ze snů a jež nemohla býti nikdy zapomenuta. A poprvé pochopila jednotu těchto dvou: onoho, jejž snila, a onoho, jejž k jediné povýšené chvíli byla potkala. Pochopila a zaradovala se. Hudba zavzlykala, tajemný tanečník stanul před ní, sevřel ji v objetí, nad jehož jemnost nikdy druhého nepocítila, zmizel s ní v párech, aby jí neodpíral již polibků se svých rtů, marně tak dlouho vzývaných. Netoužila již, jako druhdy, zadržeti jej, netázala se jako druhdy, kdo jest. Věděla to a věděla také, že zašeptá jí poslední slovo, které má jí svěřiti, poslední slovo, které mu svěřil Jeho Otec v hodině smrti, na hoře Potupy. A líbajíc jeho rty, z nichž ssála nebeské štěstí něžnosti, utkvěla mimoděk svým nesmělým pohledem na jeho zracích plachých, leč nevýslovně krásných. Jakoby porozuměl skryté její otázce:

— Vyčkej ještě, o Ruth . . ! odpověděl němým pohledem. Nevyčkával-liž jsem já po celých svých třiatřicet let?

Stav nehnutosti vrátil se opět, aby již neustoupil žádnému milosrdenství. Byla zahleděna v šedou puklinu v úhlu stěn, aniž mohla více než utkvěti na ní bez myšlenky, mrtvě, nehnutě. Necítila již tíhy, která ji utlačovala k zemi hloub a hlouběji.

Probudil ji toliko ještě jedenkráte prudký hluk vojenské hudby, táhnoucí kdesi podél vysoké hradební zdi budovy, podivný zmatek vzdálených tónů, tisíců kročejů, drobné bubnování, krutý vřesk plechů, jekot píšťal, hněvivé údery velikého bubnu. Celá budova, zasvěcená smrti, jakoby ožila, bledé obličeje nachylovaly se s loží, pátraly v dálce, šťastnější z nich skupily se k oknům. Naslouchali všichni s dechem utajeným, srdcem zrychleně bijícím, v jednotném vzrušení,

povýšeném a svátostném. Život táhl kolem, hrubý, veliký, všemocný, panovačný Život, krutý císař se zvyky zvířecími, děsný Baal, věčně nenasytný a věčně žhavý, neslitovný bůh, k němuž ode vždy spínal člověk ruce v posledním zápase. A zatím co ostatní byli zadumáni, v duši na kolenou klečíce před velikým zjevením, němí, zvířecky poslušní, ona jej uzřela, naposledy takto, krutého císaře, věčné zvíře, děsnou modlu s očima rozžhavěnýma a hrdlem bezmezně nenasytným ona jej naposled uzřela, věčného ničitele, věčného sežehače, věčného opotřebovatele uprostřed řad pestrých uniforem, které se zjevily jejímu vnitřnímu zraku, uprostřed mladých, statečných postav, plných síly a výboje, uprostřed velikého rythmu, který chvěl vším, lidmi i zvířaty. Posupně rozložen nad celým množstvím oné živé, teplé, mladé, pohybující se hmoty, strašlivý císař s výrazem nepopsatelným vztahoval do nekonečna svou náruč prolhanou a záludnou, uviděla jej nyní v celé příšernosti, jako nikdy v nejkrutějších okamžicích své minulosti, viděla jej jako popravčího duší, vražedníka vznešenosti, kata snů s očima krví podlitýma, podmanitele věků, pána všehomíra, objímajícího ve svém chimaerickém náručí všechny vegetace, všechny síly, všechna jara, všechna mládí, všechnu vášeň, všechnu živou, prudkou, čerstvou krev, všechny proudy, všechnu panenskou krásu země, aby z toho všeho vracel stvoly svadlé a sežehlé, prach, popel, strusky, kosti, nebohost, mrzáctví, kal bahna a usedlé, zvětralé krve . . .

A zatím co doléhal k ní jenom nejasný, zmatený ohlas prudké, sprosté, bláznivé hudby, slyšela živě chaotický křik nekonečného davu, provolávajícího opile a vášnivě „hosanah“ velikému císaři, slyšela hulákot mužů a jekot žen, slyšela nárazy kopí a údery bičů, ocitla se v davu táhnoucím ku Golgathě, kam vedli jejího laskavého utěšitele, sladkého milence, vznešeného učitele marnosti. Zastavila se, náhle velmi klidna, klidna až k smrti, bez jediné úzkosti, držíc v rukou bílé plátno, neboť věděla, že půjde mimo ni, aby osušil u ní svou krvavou tvář; naposled na ni pohlédne, aby řekl jí své slovo, až dosud zastřené. Nějaký slabý zmatek přeletěl jí přes hlavu, slyšela zdáli duté nárazy jeho kříže o kameny cesty, stanul před ní jeho obličej bledý a zádumčivý, uzřela jej s podrobností tak úžasnou, jako nikdy před tím ani za snů nejhlubších a nejživějších. Podávala mu plátno s lítostivostí, která rvala jí srdce. Její zraky rosily se slzami tak bezděky, že jich ani nepocítila.

Ale bledý odsouzenec zahleděl se k ní bez díku, s výčitkou, která zamrazila celou její bytostí, s výčitkou, která proklála její srdce.

— Ruth, o Ruth! zašeptal. Kterak jsi celý život proslzela! Což jsi nepochopila, kterak jest nehoden tvého smutku, kterak jest nehoden každého smutku, jenž byť jen jediný západ slunce přetrval?

Moře zoufalé lítosti zaplavilo ji. Zhasla jí světla utěšitelských zraků. Byla to poslední slova, kterými k ní promluvil život . . .

Agonie smrti byla nekonečná. Jakoby umírala více silou své vůle, zatím co život v ní se vzpíral a zápasil. Byly dny pochmurného

října, mlžné a slabě deštivé. Milovala je kdysi. Ale nebylo již, čím by souvisela se životem. Tenký vlnitý motiv v úhlu stěn, utěšitelský a laskavý, vlhl, rozšedivěl, mizel v neurčitý, zanikavý stín, tratící se po stěnách. Pozbyla všeho. I jemný, mírný, pokorný výraz jejích drobných, průhledných lící změnil se ve smrti. Jako ve tváři mučednice, halící svou nahotu před lačností dravého a nedočkavého cirku pohledy pohrdy a povýšenosti, výraz nesmiřitelného nepřátelství a pohrdání utkvěl v jejích lících voskových a nehybných. A její skleněné zraky byly zadívány kamsi daleko od země, na níž tolik trpěla, kamsi do tajemné půlnoci, k polárnímu slunovratu laskavého slunce mrtvých . . .

JEJÍ APOTHEOSA.

Ton âme est une infante en robe de parade . . .
Au jardin de l' infante.

Přišel opět, aby usedl k jejímu loži s těžce dobytými slovy útěchy, které nevěřil. Ale její lože bylo prázdné, nenalezl jejího těla ani v márnici. Odešla, tušil to, za svým vysvobozením. Stěží se dopátral čísla jejího hrobu. Byla to melancholická kupka naházené země, daleko v nekonečné řadě u samé hřbitovní zdi, opuštěná, holá, s prostým označením řadového čísla. Stanul zádumčiv, aby vykonal zádušní modlitbu za tuto bludnou duši, ve světě zapomenutou. Šeřilo se mírně mlhami podzimu značně pokročilého. Té sladké povznešenosti večerní, kdy srdce splývá se zádumčivostí první mlhy a tesklivými šumy opadajících stromů, kdy celý obzor připadá jako věčná opona mystického nadsvěta, kde jest jediný smysl života a kde naše srdce nalezne pravý smysl svých klamných utrpení! Cítil nyní jasně, jak poprvé bez překážek jejich duše splývají, jak sladký duch ubohé dívky, osvobozen a z mrtvých vzkříšen, prost tělesných vazeb, sestupuje k němu, aby jej objal, aby jej celoval bez zámlk, aby mu svěřoval sladké, vznešené abstrakce, k nimž v tělesném životě nemohl se povznésti pro slzy a hořkost. Kterak povýšeně, svoboden a vzdušný, prost smrtelné zmatenosti a skličenosti, objasňoval mu nyní za úplného mlčení, v tichém ševelu večerního větru, ve vznešené melancholii zastřeného slunce a umírající přírody, podivné zákony života, ony záhadné spleti nepřekonatelných příkazů, které poutají tělo a ducha, aby jim oběma daly těžce trpěti ve věčném nedorozumění, jež slove život. Přehrady dnů a pouta malých tělesných bolestí pominuly, aby ze všeho toho kalného a skutečného vyzářil úsměv, podobný vznešeně zasmušilému svitu věčné lampy, aby vysvitla dvojice očí, nikoli již přeplněných slzami a hmotným utrpením, ale abstraktních a věčných.

Smutná dívka z chudého předměstí neumřela. Stala se symbolem, stala se nadskutečnou, abstraktní visí, která neumírá, ale jež svítí za všemi soumraky života jako věčný utěšitelský oheň, jako věčná lampa vrhající hluboký, laskavý pruh světla pochopení a pokory do temného zmatku hoře a bídy života. Její kroky, druhdy drobné a nejisté, kráčely nyní vzdušně a radostně nad nejhlubšími propastmi

vesmírných zákonů, překonavše poměrnost všeho, spojivše věčný klad a věčný zápor bytí. Její neskutečné oči, podobné stříbrným hvězdám a odvrácené již od vnitřního egoistního žalu, vedly stále v před, objímajíce hlubiny, postihujíce nesmírno, učíce, jak vše jest výsledkem jediné, prabytostné Bolesti, matky lidí i bohů, stvořitelky země i nebes.

Pohřížen do svých vzpomínek, jež teprve nyní mohly býti neklamnou skutečností, obestřen přeludem její bytosti zádumčivé a krásné, on, jenž šel nekonečný počet dní od života, do daleké vlasti neznámé chiméry, kupkou drahé prsti byl k němu zpět navracován, hledat znovu ztracené, tajemné světlo jeho smyslu, znovu ochoten vzíti na svá bedra těžký jeho kříž, jsa nezranitelný v nekonečném bohatství, které vnukl výmluvný příklad jejího života prostého a nyní již jakoby legendárního. Pochopil Pokoru, Samotu, Mlčení, jimi pyšný, bohat, šťasten. Žil nyní důvěrně s jejím stínem, toliko k němu se nakláněјícím, kdyžtě pochopil jeho tajemství, s jejím stínem nevýslovně líbezným a dobrodějným. Bohatství jeho citů jakoby stalo se bezmezným. Ve svátostné exaltaci její přítomnosti jakoby bezprostřední, jejího srdce jakoby tlukoucího a jejích rukou ještě vlahých, trávil dlouhé hodiny tichých rozhovorů s jejím přeludem, se svým uklidněným srdcem, s oblaky táhnoucími nad jeho hlavou důvěrně a mlčelivě:

-- Ty, jež prošla jsi náměstím života jako bledý stín šeření, adoroval její fantóm prchavý a vábný, věnče její rov drobnými květy podzimu, „osvětluj svojí mlčelivou přítomností moji nejistou pout, abych nezabloudil, jda za zákony, na něž nevidím a jimž marně snažíme se porozuměti. Což neznamená žíti jednoho každého dne vzdávati se své sladké jemnosti, kterou toužili jsme vše obestříti, vše prozářiti, vše posvětiti, ve prospěch hrubého zákona, který dává nám náš každodenní chléb a nad nímž náš sen a naše svoboda jsou jen jarním obláčkem, podmaněným všem větrům? Život není hostinou pyšných a vznešených, proto ty, jež jsi milovala více svoji povýšenost, než jeho chudá dobrodiní, nauč mne, ať pochopím jeho bídu a překonám ji svou láskou. Vidino sladká a lyrická, duše prchavá a bázlivá, která zvolila jsi raději tesklivé štěstí býti věčně bloudící hvězdou, než prodati životu svoji něhu a svobodu svého snu, těš mne milostivou ponukou uprostřed nepomíjejícího otroctví, jímž jest připoutáno celé naše bytí duchovní a citové k hrubým zákonům země, milostivější k němé zvěři lesní a hluchým lučním klasům. Věčným zajatcem země bude naše srdce, uvěřivší vyššímu štěstí a pohřížené v nemožný sen o sladké vládě ducha, svobodného na zemi. Což na tom, bude-li po všechny dny blouditi marně, hledajíc náručí, v němž by spočinulo! Ty, vidino marné duchovní povýšenosti, sviť samotám našeho srdce, příliš rozechvěného a lyrického. Ať věčně krvácím, ať věčně trpím, ať slzy mé nikdy neoschnou! Ale dej, ať miluji nekonečnou svoji samotu, jako tys ji milovala, ať pochopím svoji samotu, jež mluví ke mně z polibků milenek, zraků mimojdoucích, ševelu moře a nádhery oblak, ať pochopím a miluji svoji samotu nezměnitelnou a milostivou, jako tys ji milovala, vidino abstraktní a lyrická!“ *(Psáno v roce 1907.)*

Dr. Josef Vinař:

O národě albánském a jeho literatuře.

Balkánský poloostrov jest pro celou Evropu sopkou, jež stále doutná a připravuje se k výbuchu. Po dlouhou řadu let již dočítá se odtamtud obecenstvo přes tu chvíli poplašných zpráv. Při tom jest nitrozemí balkánské velmi málo známo, tamním národům poměrně málo lidí věnuje tolik pozornosti, aby se starali o jejich jazyk, zvyky, národní literaturu.

To platí v plné míře o Albáncích.

Předváděje českému čtenářstvu ukázky z národních zpěvů albánských, pokládám tudíž za místné, abych doprovodil své překlady několika slovy na vysvětlenou.

Zájem o Albánce, jejich řeč a národnost vznikl ve mně za mého pobytu v Dalmácii. Když jsem byl roku 1902 přeložen jako vojenský lékař do Zadru, byl jsem hned v prvé době povolán k nemocné ženě z chudší rodiny. Její příbuzní dorozumívali se se mnou ve správné vlaštině i chorvatštině, mezi sebou však mluvili řečí, která mně byla nápadna svou úsečností a jednoslabičností. Podivil jsem se, dověděv se, že jest to jazyk albánský. V Zadru samém žije sice Albánců málo, ale předměstí Borgo Erizzo (chorvatsky Arbanasi), ležící od hlavního města na jihovýchod, jest obydleno skoro samými Albánci. Jsou to lidé silní, zdraví, vysokého vzrostu, tmavých vlasův i očí. Zvláštního kroje národního nemají, jen ženy poznají se podle černého oděvu svátečního a černých šátků, které se ostře liší od pestrých krojů severních Dalmatinců. Orientální ohnivost, bojovnost, touha po krevní mstě udržela se v nich přes staletí, ač jsou to lidé jinak dobří, přičinliví.

Jejich pobyt na pobřeží dalmatském datuje se od doby panství benátského. Po vpádu Turků a zkáze států balkánských stěhovali se Albánci z rodné své vlasti zhusta ve větších skupinách a to nejvíce do království neapolského. V jižní Italii, zvláště v provinciích Basilicatě a Capitanatě, jakož i na Sicilii udrželo se do naší doby mnoho osad albánských. Celkový počet Albánců v království italském činí asi 200.000.

Roku 1726, když vládl nad Dalmácií jmenem republiky benátské proveditor Nicolo Erizzo, ucházelo se z okolí Skadra (Scutari) asi šestnácte rodin o přijetí na půdu republiky svatého Marka. Se souhlasem senátu benátského přikázal jim zaderský proveditor místa k usídlení, a tak povstala v nejbližším sousedství hlavního města dalmatského osada, která nese jeho jméno. Přistěhovalcům byl na ruku s pomocí mravní i hmotnou tehdejší arcibiskup zaderský, Vinko Zmajević, rodilý z Perasta v Boce Kotorské, muž šlechetný a osvícený. Osada záhy vzrostla novými ještě přistěhovalci, zvelebila se přičinlivostí svého obyvatelstva, kteréž udrželo se v počtu dvou tisíc duší do dnešního dne při svých zvycích i při svém jazyku mateřském.

Vyznáním jsou tito Albánci vesměs katolíci; jest však zajímavo, že běžných modliteb neznají ve vlastním jazyku; v jejich kostele farním se káže a modlitby se konají chorvatsky. Do nedávna také neuměli ve své řeči čísti a psáti, znali jenom slovo mluvené a slyšené. Podivno jest, že ani officielní sčítání lidu si jich nepovšimnulo a čítalo je jako Chorvaty. Teprve když velmoci evropské se počaly zajímati o Albánii, hledíce v ní uplatniti svůj vliv a upraviti cestu možným snad výbojům v budoucnosti, obrátila také vláda rakouská pozornost ku svým Albáncům, třeba na počet nepatrným. Tak byl ustanoven na obecné škole v Borgu Erizzu zvláštní učitel jazyka albánského, a školní knihosklad ve Vídni počal tisknouti čítanky a cvičebnice v tomto jazyku.

Prvním učitelem stal se P. Pasko Bardhi, františkán ze Skadru, který byl také učitelem mým. Bydlil v klášteře těsně vedle vojenské nemocnice zaderské, i docházel jsem k němu ve volných chvílích učit se na základě knihy vicekonsula Piska této exotické řeči.

Měl jsem několik důvodů pro toto „studium inutile“, kterému se moji známí smávali. Vedle půvabu novosti a zájmu filologického byla to přirozená sympatie pro národ počtem slabý a utlačovaný, neméně i úcta k jeho slavné minulosti. Vždyť to byli právě Albánci, kteří zadrželi sultána Mohameda II., dobyvatele Cařihradu na vítězném postupu k severozápadu. Týž sultán vyslovil se o hrdinovi albánském, Jiřím Kastriotu Skanderbegovi: „Kdyby se tento nebyl narodil, byl bych zasnoubil republiku benátskou se dnem mořským, byl bych postavil turban na hlavu papeži a půlměsíc na chrám svatého Petra.“

O Albáncích se může právem říci to, co praví Ivan Mažuranić Černohorcům ve zpěvu o smrti Smail Agy Čengijiće: „Kdyby znali ostatní národové světa vaše skutky bohatýrské, nenazývali by vás barbary za to, že vy jste krváceli, zatím co oni spali.“

* * *

Národ albánský čítá as 1,800.000 hlav. Není to sice počet veliký, ale při národě bojovném, sídlícím v nepřístupných krajinách hornatých, stačí, aby se lid ten stal mocným činitelem politickým. Oblastí jeho jest země, prostírající se od pobřeží černohorského k zálivu Ambrackému, od moře Jaderského a Jonského do nitrozemí asi k pohoří Pindu. Povaha půdy dá se po výtce naznačiti jako krasovitá vysočina, podobná Krivošiji a Černé Hoře, s nedostatkem nejprostších spojovacích prostředků. Jméno národa jest jinak Arnauti; sami se zovou Škipetary. V tomto území žijí pomíšeni se Srby, Bulhary, Turky, Řeky, Kucovalachy. Vyznáním jsou severní Albánci katolíci, jižní pravoslavní, střední mohamedáni. Jednotlivá náboženství nedají se přesně zeměpisně ohraničiti, ježto jedno do okrsku druhého rozmanitě zasahuje.

Albánský jazyk je samostatnou větví kmene indoevropského a dělí se ve dvě nářečí: severní či gegické a jižní čili toskické. Zřejmá jest příbuznost s jazyky romanskými; mnoho se také časem vmísilo živlů cizích: řeckých, slovanských, italských a zvláště tureckých. Z kolonií

albánských třeba čítati jihoitalské a sicilské k odvětví toskickému, kdežto v osadě Borgu Erizzu, svrchu jmenované, jest nářečí gegické. Také mají Albánci četné kolonie v Řecku, najmě v Boiotii, Attice, Megaře a Orgolidě, na Kalaurii a Salamině.

O původu Albánců byly vysloveny rozličné domněnky. Nejvíce pravděpodobnosti má theorie, která je pokládá za potomky starých Illyrů, jižto ve starověku sídlili po celém východním pobřeží Adrie až k Řecku, zasahujice hluboko do nitrozemí. Vlastenci albánští, na příklad učený spisovatel paša Paško Vasa, reklamují pro sebe za národního hrdinu Pyrrha, krále epirského, Filipa makedonského i Alexandra Velikého. Podle řečené theorie byli by severní Illyrové předky Gegů, Epiřané pak praotci Tosků. Epiřané měli hojné styky s Řeky a také z části se pořečtili.

Za doby krále Agrona a královny Teuty vešli Illyrové ve styk s Římany, kteří potom s nimi vedli války, bráníce vod jaderských proti jejich námořnímu loupežnictví. Podrobená země stala se později spolu se zeměmi sousedními provincií římskou pode jmenem Illyricum. Ze strategických důvodů vystavěli Římané velikou silnici, zvanou Via Egnatia z Dyrrhachia (Drač, Durazzo) přes Soluň k Byzanciu.

Při rozdělení císařství římského na část západní a východní připadla země Illyrská východu a náležela odtud k říši byzantské. Na počátku středověku trpěla mnoho vpády přistěhovalých národů; v pátém století vpadli do země Gotové, v sedmém Avaři, po nich pak zaujali země severní Srbové a Chorvati, tak že kmen illyrský byl zatlačen k jihu a omezen na území, které asi zaujímá nynější Albánie.

Dějiny této země ve středověku jsou velice pestré a spletité, křižovalyť se v ní zájmy rozličných rodů a států. Ve století devátém a na počátku století desátého rozprostřela se říše bulharská za carů Borisa a Simeona až k Adrii. Z té doby pochází množství slovanských názvů uvnitř Albánie, které se udržely podnes. V pozdějších dobách vystřídala se moc srbská, byzantská a panství obnoveného Bulharska. Ve druhé polovici století jedenáctého zmocnili se veliké části země Normani, kteří připluvše z jižní Italie, zápasili o toto území s Byzantinci a Benátčany. Po čtvrté výpravě křižácké vzmohlo se panství republiky benátské, kterážto vzala ve svou moc místa pobřežní. Říše srbská dostoupila vrcholu své síly za cara Dušana, který přijal titul krále rumelského, slavonského a albánského.

Přibližoval se konec věku středního. Turci pod vedením sultána Murata I. přešli úžinu Dardanelskou a zabrali valnou část císařství, učinivše hlavním městem svým Drinopol. Roku 1389 padlo carství srbské v bitvě na Kosově poli, zahynul car Lazar se svými hrdiny Milošem Obilićem, Milanem Kosovcem a bratry Jugovići. Turci přišli ve styk s Albánci, kteří byli rozdrobeni pod vládou menších knížat. V severní Albánii ve městě Kroji vládl rod Kastriotů. Tehdejší vládce Jan Kastriota, stísněn jsa od Murata II. a Mohameda II., postoupil Turkům polovici svého území a odevzdal jim za rukojmí čtyři své syny. Tím počíná hrdinské období národa albánského, které označeno jest národním rekem Jiřím Kastriotou. Byl on nejmladší z oněch čtyř

rukojmí. Jeho osobu historickou opřádá kruh legend a pověstí netoliko u národa vlastního, nýbrž i u Slovanů jižních, kteří si zvykli pokládati jej za svého.

Matka Jiřího měla prý před jeho narozením divný sen. Zdálo se jí, že porodila draka, který křídly pokrýval celou Albánii, hlavou dosahoval k Asii a pohlcoval Turky, ohonem opíral se o Jaderské moře. Tento sen byl jí vyložen v ten smysl, že porodí hocha, který vyroste v hrdinu, porazí Turky a osvobodí vlast.

Jako osmiletý chlapec odešel Jiří, jak bylo řečeno, do zajetí tureckého se svými třemi bratry; tam byli všichni vychováni ve víře mohamedánské. Svou statečností a obratností ve zbrani získal si lásku a důvěru sultána Murata, který si ho oblíbil jako syna a dal mu turecké jméno Iskender-beg, které jako Skanderbeg zobecnělo. Takto měl příležitost seznati válečné umění turecké a vycvičiti se u svých nepřátel podobně jako kdysi Filip makedonský nebo Theodorich ostrogotský.

Zatím zemřel mu otec, Murat sprovodil se světa jeho bratry, jeho však jediného ušetřil, maje za to, že zůstane mu věren a vděčen za přízeň prokázanou. Turci zabrali mezi tím zbytek říše otcovské. Skanderbeg však sultána přelstil; zůstal v srdci věren víře křesťanské, tvářil se však jako věrný syn sultánovi, takže mu tento svěřil veliké vojsko, táhnoucí proti Uhrům. Po nepříznivé bitvě vynutil si Skanderbeg od vezíra písemný rozkaz k veliteli pevnosti krojské, aby přenechal velení Skanderbegovi. Když pak se tvrz dostala do jeho rukou, pobil v ní všechny Turky a prohlásiv se za samovládce, vypověděl sultánovi poslušnost. Tak zaujal opětně zemi otcovskou, a znenáhla sjednotila se celá Albánie pod jeho velením. Darmo vytáhli proti němu Turci několikráte s velikým vojskem; Skanderbeg bojoval proti nim šťastně, maje za spojence krále neapolského, Benátčany a papeže, a dovedl své vlasti uhájiti svobodu a samostatnost.

O jeho síle a hrdinství vypráví pověst již z doby jeho dětství. Jako nemluvně vylezl prý z kolébky, doplazil se ku zbrani otcově o zeď opřené, pokoušel se napnouti luk a vytáhnouti šavli z pochvy. Ve hrách chlapeckých zůstal vždycky vítězem nad soudruhy. Jako jinoch sťal divokému turu mečem hlavu jedním rázem.

V zajetí tureckém vyznamenal se v boji s Tatarem, který hrdiny turecké jednoho po druhém vyzýval k souboji a všecky skolil. Sultán Mohamed zdržoval Skanderbega od zápasu, maje strach o něho, ale hrdina nedal se ukrotiti, zabil Tatara a ještě dva vycvičené bojovníky, kteří se proti němu postavili, jedním mávnutím meče. Tak tomu chce životopisec Skanderbegův, Barlezio.

Jednoho dne seděl Skanderbeg se svými soudruhy při šumícím potoku, pojídaje zvěřinu a popíjeje víno malvasské, devět roků staré. Tu zahřmělo s blízkých vrchů. Milo Šini hrdina seděl právě vedle Skanderbega. K němu obrátil se vojvoda: „Spěš, bratře, nahoru podívat se, co to hřímá? Je-li to mračno, navrať se zpět; pakli to jsou Turci, zavolej mne do boje.“ Milo Šini vystoupil na horu a spatřil vojsko turecké. Styděl se zavolati Skanderbega, i otázal se sám sebe:

„O mladosti má, máš-li srdce pustiti se do boje?“ A hlas v nitru mu odpověděl: „Devět srdcí ve mně bije, devět set nepřátel mohu pobiti.“ Ptal se své šavle: „Šavle má věrná, na kolik stačíš protivníků?“ Odpověděla šavle: „Devět srdcí ve mně bije, devět set vrahů zmohu.“ I otázal se koně svého: „Milý můj koni, na kolik vystačí srdce tvé?“ Odpověděl kůň: „Devět srdcí ve mně buší, na devět set vrahů vystačím.“ Tu obrátil oči k nebi: „Pomoz mi Bůh a svatý Pavel!“ Poznamenal se křížem a vletěl jako jestřáb do hejna holubův. Kam vrazil, padali nepřátelé mrtvi, až tu narazil na jednoho, jemuž vlastní krev oči zalila. Ten vypustil na slepo šíp a poranil jej na rameni. V rozhodném okamžiku poznal Milo Šini v protivníku, k boji neschopném, svého bratra-poturčence. Místo zápasu laskavě ho objal a dovedl ho ku svému příteli Skanderbegu, který ho očekával.

Z toho patrno, že boj byl Skanderbegovi a jeho družině denním chlebem; ale ustavičná vřava válečná neutlumila v jejich srdcích něžných citů rodinných. Skanderbeg sám vynikal nejen silou tělesnou, nýbrž i schopnostmi duševními. Mluvil plynně latinsky, vlašsky, arabsky, turecky a srbsky mimo vlastní mateřštinu.

Když Skanderbeg hledal nevěstu, byla mu nabízena vznešená dívka z Neapole. Ale on ji odmítl, vyvoliv si dívku albánskou, Marinu Danicu, dceru Arianita Topie.

Skanderbeg měl také rozepře s republikou benátskou, ty však skončily smírem, a on byl přijat do řady šlechticů benátských. Také Ladislav, král uherský, stal se jeho spojencem a přítelem. V četných bitvách, které svedl s Turky, zabil prý vlastní rukou na tři tisíce nepřátel.

Když konečně nadešel den jeho smrti, zavolal k sobě Skanderbeg syna svého s matkou i šlechtice albánské a důtklivě jim radil, aby po jeho smrti vytrvali spolu v lásce a svornosti. Syn měl s matkou se odebrati přes moře do království neapolského, a jednou dospěv v muže, vrátiti se do vlasti, aby se uvázal v dědictví otcovské. Umírající hrdina prý si přál, aby na břehu mořském uvázali jeho koně k cypřiši, zabodli prapor do země a zavěsili šavli na strom. Až zavane vítr, zařehtá kůň, rozhalí se prapor, šavle zařinčí tlukouc o strom, a Turci bojíce se nebudou jich pronásledovati. Tak zemřel Skanderbeg ve městě Leši (Alessio) roku 1467. Když pak Turci po desíti letech toto místo dostali ve svou moc, otevřeli jeho hrob, vyzvedli kosti obávaného reka a zasadivše je do stříbrných schránek, nosili je při sobě jako talismany pro štěstí válečné.

Po smrti Skanderbegově obsadili severní Albánii Benátčané, ale nával turecký se již zadržeti nedal. Roku 1479. padl Skadar, ve stejné době padly i jiné pevnosti, také tvrz Kroja, slavné sídlo rodu Kastriotů. Albánci pokusili se ještě několikráte setřásti jařmo turecké, povstali vícekráte k boji volajíce na pomoc západní říše křesťanské, ale tyto se jich neujímaly, majíce mezi sebou dosti rozepří a bojův. Tak nezbylo ubohému národu nežli s resignací snášeti krutou cizí vládu. Někteří kmenové podrželi jakousi autonomii, jako Mirditi a Dukadžini na severu, Chimarioti na jihu. Většina národa přijala víru mo-

hamedánskou, i přistoupil k dosavadním kmenovým rozdílnostem ještě rozdíl náboženský, kterýž dosavade jest překážkou sjednocení veškerých Albánců. Z Albánců poturčených rekrutovali Turci výborné vojáky, kteří mnoho služeb jim prokázali v bojích pozdějších. Mnoho rodin opustilo však svou vlast, hledajíc útulku na území neapolském a benátském.

Na počátku století minulého podařilo se ještě jednomu muži sjednotiti pod svým praporem většinu Škipetarů k velikému povstání proti vládě otomanské. Byl to Alipaša z Tepelenu,* muž neobyčejně podnikavý a odvážný, válečník nad jiné znamenitý. Ali byl správcem sandžaku janinského; své sídelní město přetvořil v silnou pevnost a opíraje se o řecké dobrodruhy „klefty", rozšířil svou moc znenáhla po celé jižní Albánii, zničil nadobro stávající ještě samostatnost Suliotů a Chimariotů, a počínal si jako samostatný vládce. Sultán zaměstnaný na jiných stranách, neměl moci, aby ho donutil k poslušnosti. Tak přidala se k povstalému pašovi i veliká část Albánie severní, a ve velikém pozdvižení národním následovali ho mohamedáni, pravoslavní i katolíci. Teprve roku 1820 mohl se sultán obrátiti na něho vší silou, a po dvouletém boji padla pevná Janina se svým vzdorným obhájcem. Dvaaosmdesátiletý Ali byl zajat a sťat.

Tak ona doba, která přinesla svobodu národu řeckému, zůstala neplodnou pro Albánce. Samospráva kmenů byla ještě více obmezena i zničena; zvláště energicky vystupoval v tomto směru Sadrazem Rešid Mehmed paša, který roku 1831 sezval náčelníky kmenové do Monastira a tam je dal povražditi.**

Mezi lety 1835 a 1854 pozdvihli se Albánci ještě několikráte. Že tyto pokusy při všem hrdinství zůstaly bez výsledku, tím byl vinen jednak nedostatek svornosti a organisace, jednak pochybená politika, neboť Albánci znepřátelili se s knížetem černohorským a s Řeckem. A tak měli Turci možnost svou vládu čím dál tím více utužovati.

Také za poslední války rusko-turecké r. 1877—78 chovali se Škipetaři neprozíravě, nepřijavše vyzvání Nikoly, knížete černohorského, aby se spojili s ním proti Turkům. Po válce pak nesli následky svého jednání, když mírem svatoštěpánským a kongresem berlínským přiřčeno bylo Černé Hoře a Řecku rozšíření území na útraty Albánie. Toto zkrácení Albánců mělo za následek, že ustavila se Národní liga albánská, která proti změnám territoriálním protestovala písemně i zbraní. Odpor vlekl se do r. 1881.

Národní liga hledí vyrovnati rozdíly kmenové mezi Škipetary a domáhá se autonomie pro zemi albánskou. Splnění těchto přání jest věcí budoucnosti, a otázka albánská jest vážnou částí palčivé otázky východní.

* * *

Jazyku albánskému schází dosavad jednota jazyka spisovného. Pod tvrdým panstvím tureckým byly musy umlčeny, pěstění jazyka

* Opěvá ho Lord Byron ve druhém zpěvu Child Harolda.
** K této smutné události vztahuje se elegie „Na smrt Abasa Thana."

a literatury bylo učiněno nemožným; nové pak snahy po povznesení národního jazyka vyšly nikoliv ze země samé, nýbrž z ciziny, najmě z Italie.

Řeč sama jest bohata na hlásky a má mnohé zvuky, pro které ani v abecedě latinské ani v řecké není písmen. Proto vypomáhali si grammatikové rozličným způsobem: někteří psali písmem latinským, jiní řeckým, vypůjčujíce si jednotlivá písmena z abecedy druhé; jiní opět vynalézali pro neobvyklé zvuky zvláštní značky.*

Nejstarší práce o jazyku albánském vyšly v římské kongregaci „de propaganda fide“. První byl P. František Blanco, chovanec koleje propagandy, který vydal roku 1635 „Dictionarium Latino-Epiroticum una cum nonnullis usitatioribus loquendi formulis“. Jest to pracně sestavené dílo mluvnicko-slovníkářské, určené v prvé řadě ku potřebě missionářů. Spisovatel — sám Albánec — měl v úmyslu učiniti řeč svého lidu přístupnou cizím kněžím, vykonávajícím v jeho vlasti správu duchovní, aby lid mohl slyšeti kázání a modlitby ve vlastním jazyku. Proto jeho dílo, jež nemůže se zváti úplným, hledí hlavně k výrazům církevním. Albánština jest psána latinkou, jen některé hlásky jsou psány tvary řeckými.

Obšírnou grammatiku albánskou sestavil P. Francesco Maria da Lecce. Byl rodem Vlach a dostal se do Albánie jako prefekt missií. Zkušenosti jazykové, kterých nabyl za dvacetiletého pobytu v tamním kraji, uložil v díle nadepsaném: Osservazioni grammaticali nella lingua albanese, jež vyšlo roku 1716 z tiskárny propagandy v Římě. Pravopis jest podobný jako v dikcionáři Blancově.

Z pozdějších prací grammatických zaslouží čestné zmínky kniha: Saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese od Demetria Camardy. Všímá si hlavně nářečí toskického a jest psána písmem řeckým. Autor horuje v předmluvě pro spojení Albánců s Řeky, jsa přívržencem panhellenismu. Pěkná sbírka národních zpěvů, obsažená v samostatném svazku (Appendice), přišla mi při mých pracích velice vhod. Vyšla roku 1864 v Pratu.** Krátce potom vydal v Livorně prof. Francesco Rossi obšírnou grammatiku, psanou kombinovaným písmem latinským; týž vydal také slovník albánsko-italský a sbírku národních zpěvů v překladě italském.

Albánštinou zabývali se i mnozí učenci cizí, z nichž možno uvésti jako hlavní: Frant. Boppa, V. Dorsu, A. Dozona, Kopitara, Reinholda, Jungga, Leakea, Xylandra, V. Hahna, Miklošiće, Hellwalda. Z českých filologů obírá se albánským jazykem professor J. U. Jarník. Nejoblíbenějšími učebnicemi jsou nyní: německá kniha rakouského vicekonsula Piska (psaná pravopisem fonetickým po způsobu slo-

* Hlavně dělaly obtíže prvým grammatikářům albánským zvuky č, dž, ü, dále nosovky ą, ę, i (podobné polštině) a th, dh, které se vyslovuje podobně jako v angličině.

** Kniha, dnes těžko přístupná, byla mi zapůjčena laskavostí prefekta zaderského semináře Dona Zvonimíra Kirigina z tamní biblioteky.

vanském), vědecká grammatika Gustava Meyera, professora ve Štyrském Hradci (s pravopisem užívaným ve srovnávací jazykovědě) a italsky psaná „Grammatica della lingua Albanese“ od Gaspara Jakova-Merturi, vyšlá v Římě roku 1904. V ní pokouší se spisovatel o zavedení jednotného pravopisu a jednotné řeči spisovné na základě dialektu skaderského.

V souvislosti s díly linguistickými třeba ještě uvésti překlady bible, které v kulturních dějinách každého národa zaujímají důležité místo. Významným dílem jest překlad knih Nového zákona, pořízený péčí arcibiskupa Řehoře, vydaný na ostrově Korfù roku 1827. Dvojí překlad, gegický i toskický, uspořádal na vyzvání anglické společnosti biblické Kristoforidis a vydal v Cařihradě v letech 1872 a 1879. Menší důležitosti jest překlad evangelia sv. Matouše, který na podnět prince Luciana Bonaparta sestavili Francesco Rossi a Vinzenzo Dorsa v nářečí skaderském, kalaberském a sicilském (v Londýně 1869—70).

* * *

Původní literatura albánská nečítá mnoho spisovatelských jmen. Počíná od katechismův a knih obsahu bohoslovného a postupuje k básním a belletrii. Téměř vše vyšlo na světlo v Italii.

Jako první skladatelé veršů uvádějí se siciští Albánci Niccolo Brancato a Gion Crisostomo. Nadáním i rozsahem svého díla vynikl nad ně Giulio Variboba, jehož spis nazývá Gustav Meyer klassickým v každém ohledu. Variboba narodil se ve městě San Giorgio Albanese mezi lety 1725—1730, dožil se vysokého stáří, ale rok jeho smrti není znám. Jeho „Život Panny Marie“ jest dílo psané prósou; má velikou cenu básnickou a uměleckou. Autor byl duše vpravdě básnická, něžná, plná vroucí zbožnosti. O jeho osobě zachovaly se legendy, které ho líčí jako pravého světce, a jeho způsob psaní odpovídal jeho životu a přesvědčení. Kniha Varibobova jest dnes již velikou vzácností, ale i ty ukázky, které jsou přístupny v knihách literárně historických, podávají dosti svědectví o velikém básnickém nadání spisovatelově. Vše dýše prostotou, idyllickou naivností a srdečnou vroucností. Mimovolně přišlo mi srovnání se Zeyerovou „Zahradou Mariánskou“.

V pracích Františka Antonína Santoria (1819—1894) obráží se politický život bouřné doby, kdy tvořila se jednota Italie. Santori psal italsky i albánsky. Báseň „Il prigioniero politico“ jest psána vlašsky s vložkami albánskými. Napsal také román „La figlia maledetta“ (Prokletá dcera) v italštině a pokusil se také o drama albánské ve hře nadepsané „Emira“, která jedná o loupežnících v krajinách jihoitalských a má za podklad milostnou zápletku.

Nejslavnějším básníkem jest Girolamo de Radə, který rozvinul velmi mnohostrannou činnost jako básník, národopisec, sběratel národních písní i jako žurnalista. Narodil se r. 1813 v Maki, zemřel ve stáří 90 let r. 1903 v San Demetrio Corone. Jako mladík procestoval albánské kolonie v jižní Italii, sbíraje národní zpěvy svého

lidu. Národní poesie stala se mu inspirací k dílům původním. Záhy vstoupil ve styk s krajany literárně činnými, jako s Camardou, se Santorim, i se spisovateli cizími, na př. s Lamartinem. Vedle sbírek národních písní, pojednání národopisných, historických a filologických zanechal básnická díla: „Skanderbeg", „Zpěvy Milosaa, despoty skutarského", „Zpěvy Serafiny Thopie, kněžny zadrinské" a italsky psané drama „Sofonisbu". Redigoval časopisy: „L'Albanese d'Italia" (zal. r. 1848), později „Fiamuri Arberit" (Prapor Albánie). Byl také politicky činný. Jeho přičiněním sešel se r. 1895 v Corignanu albánský kongres, obeslaný všemi albánskými osadami italskými, jehož výsledkem bylo založení Národní společnosti albánské. Společnost vzala si za účel pěstovati albánskou lidovědu, vydávati italsko-albánskou revui „Ili Arbereshevet" (Hvězdu Albánců) a pěstovati styky mezi koloniemi a původní vlastí.

Dle jmen ještě uvádím básníky: improvisatora Josefa Serembe, amerického vystěhovalce Vinzenza Stratigò, pěvce socialismu, a sicilského lyrika Gabriela Daru.

Dosavade jmenovaní byli původem z Italie.

Zvláštním zjevem jest domorodý Albánec Nesim-Bey z Premetu, mohamedán. Byl nadaný lyrik, plný orientální ohnivosti; psal básně milostné, které však neodpovídají našemu vkusu, nevztahujíce se na ženu, nýbrž na muže. Jeho básně mají mnoho cizích slov arabských, tureckých a perských.

* * *

Národní písně albánské jsou epické a lyrické. Oběma jest společný rozměr: čtyřstopý trochej úplný nebo katalektický. Zpěvy lyrické jsou z pravidla rýmovány, epické jsou rýmované buď úplně nebo po různu, po případě i bez rýmu. Mezi lyrickými nalézáme písně milostné, zpěvy svatební, písně hodovní, nářky nad padlými bojovníky, zpěvy pohřební. Nehledě k vesele naladěným zpěvům svatebním a hodovním, zdá se, jako by celá národní poesie byla vyrostla za bouře, ve stínu chmur a mraků, což u národa uhněteného a osudem těžce stíhaného jest pochopitelno. Každou chvíli setkáváme se tu s puškou, handžárem, bambitkou a se šibenicí. V jedné naříká se nad úkladnou vraždou, jinde nad ukrutným pašou, který přišel povraždit mládež.

Překládání z albánštiny jest nesnadné; dikce jest totiž tak stručná a úsečná, že těžko jest vtěsnati česká slova stejného smyslu do téhož rozměru. Úmyslně položil jsem na prvé místo Balladu o Garentině.* Látka básně zajímá českého čtenáře pro blízkou příbuznost s Erbenovými „Svatebními košilemi". Erben zmiňuje se v poznámkách připojených ku „Kytici" o rozšíření pověsti, jak zemřelý milenec si přišel pro dívku, kterou za živa miloval. Nejznámější básně toho druhu jsou Bürgerova „Lenora" a Mickiewiczův „Útěk". V albánské balladě nevystupují však milenci, nýbrž bratr a sestra. Zjev tento jest dokladem,

* Viz Květy 1908, sešit srpnový, str. 207.

že u tohoto národa svazek pokrevenský výše se cení, nežli láska milenců, ba i manželů. Ballada jest také dokladem, jak velikou vážnost má dané slovo, které stůj co stůj musí býti splněno. Konstantin slíbil matce, že přivede jí svou sestru, provdanou do daleké země, kdykoliv si jí bude žádati — ať v plesu nebo ve smutku. Když pak Konstantin se svými všemi bratry zemřel, volá naříkající matka nad jeho hrobem, kde jest daný slib, trapně pociťujíc, že mrtvý syn slovu dostáti nemůže. Čestná povinnost volá Konstantina, aby vstal z hrobu a přinesl matce jedinou dceru, Garentinu. Rozmluva, kterou vede Garentina na cestě s bratrem, připomíná živě na rozmluvu dívky se „zlým druhem" ve Svatebních košilích. „Garentina" jest složena nářečím toskickým; zaznamenal ji Reinhold v jižní Italii. Camarda má za to, že tam byla zanesena vystěhovalci z Epiru, protože v severním Řecku koluje lidová ballada podobného obsahu.

V písních albánských s oblibou jmenuje se dívka holubicí, krásným ptákem, sedícím na vrcholu skály, muž bojovný sluje orlem nebo hadem. Jindy přirovnává se mladík k cypřiši lepě urostlému, dívka k révě, která plna něhy se vine okolo stromu. Cypřiš vyrůstá na hrobě junáka, réva na rově dívčině.

Duše zavražděného usedá v podobě černého ptáka nade hrobem, žaluje nad křivdou a volá o pomstu. Nářek obrací se především k matce, a matka nejvíce lká nad zemřelým. Pozůstalí příbuzní jsou povinni vykonati krevní pomstu, a tak vlekou se spory a nepřátelství mezi jednotlivými rody do nekonečna.

Také nevěrnost milenců se bez lítosti mstí. Dimitrij probodne nevěrnou milenku, rozseká na kusy svého soka, ale hnedle si zase vzpomene, že dívka ta byla nade sníh bílá, že zabitý sok byl jinoch hrdinný a bohatýrský, a pláče nad jejich záhubou.

Krevní pomsta — toť národní přívlastek, zároveň národní skvrna na Albáncích. Lidé, kteří se svou zbraní takořka srostli, lehce jí zneužijí. Strhne se někdy hádka třeba o věc zcela nevinnou, spor o to, kdo má lepší pušku nebo lepšího koně. Rozepře skončí bitkou, zabitím některého z rozvaděných. Jeho rodina, příbuzenstvo, ba i celá osada cítí se pokořenou a solidárně vyhledává pomsty. V prvé řadě jest pomsta úkolem synů; není-li těchto, ujmou se jí bratři, v další řadě sousedé a osadníci. Znepřátelené strany uzavrou se proti sobě, nestýkají se spolu, řekli bychom, že přeruší diplomatické styky. V této snaze po pomstě padne za oběť s obou stran několik životů, mnohdy zcela nevinných. Pomstychtivost dostoupí mnohdy tak dalece, že nejen muži, nýbrž i ženy ba i děti na sebe útočí. Teprve když hněv obou stran se vyzuřil, činí slavnostně nejprve příměří, pak teprve mír, davše si navzájem „arnautskou besu", čestné slovo míru.*

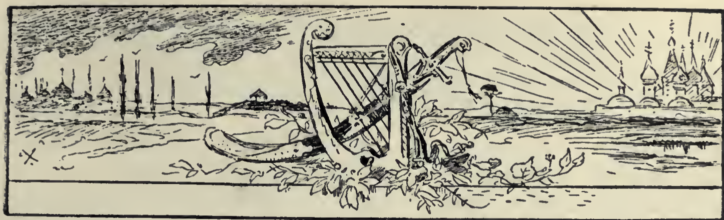
K závěrku chci ještě obrátiti pozornost na hnutí literární v době nejnovější. V jazyku albánském vychází asi 20 časopisů, z nichž některé se tisknou v Turecku (v Soluni), v Egyptě („Rrufeja" v Tubhar-

* Toto slovo „besa", pojem ryze škipetarský, přešlo také do jazyků jihoslovanských. Jak již řečeno, přijala řeč albánská mnoho výrazů cizích, sama však zůstala passivní, a řeči sousední jen málo z ní přijaly.

Fajumu), v Londýně (měsíčník Albania), v Bukurešti i v Americe („Kombi“ v Bostoně). Utvořila se také společnost „Bashkimi“ ve Skadře, mající za účel vydávati knihy ve sjednoceném pravopise, hledíc takto utvrditi jednotu ve psaní i jednotu národní vůbec.

Albánie stojí nyní s Tureckem na prahu nové doby. Vše, co až dosud se stalo, jest jen skrovný náběh k utvoření opravdové kultury a literatury ve větším slohu. Síly jest v národě albánském mnoho, pole veliké, ale zanedbané a pošlapané, potřebující pilné práce a mnoho péče, aby vzrostla úroda. Náš národ, který z malých počátků, v poměrech málo příznivých, vytvořil imponující budovu kultury, může sympatickým okem pozorovati vývoj tohoto hrdinského národa a přáti mu šťastného rozvoje, hodného jeho slavné minulosti.

Z národní poesie albánské.

Řada II.*

BALLADA O ANGELINĚ.

Byl Dimitrij prostřed vojska
větrem, který stromy třese,
bleskem, za nímž v patách táhnou
černá mračna, divé bouře.
Dimitrij byl mezi druhy
slovem sladkým, které budí,
radostí, jež radost plodí,
libým úsměvem, jenž těší.

„Ku své krásce musím jíti,
soudruzi, dnes spěte blaze!“

Na cestu se sám tak vydal
k domu krásné Angeliny.
Přiblížil se dveřím domu,
našel dveře uzavřené;
právě jedna babka stará
malou chvilku dříve vešla.

Klepá; babice ven hlédla
pravíc: „Nikdo není v domě.“
Ale zatím kráska s jiným
uvnitř domu laškovala.

Uslyšev to, vrazil nohou
ze vší síly proti dveřím,
dveře praskem rozlétly se,
hrůza všecko naplnila.

Na kusy on muže rozťal
nožem dívce probod ňadra;
složil oba do dvou vaků,
odebral se s nimi k mlýnu.
Ve tmě hlubé o půl noci
zakopal je pode mlýnem.
Plakal, plakal v noci, ve dne
pak šel dál a smutně zpíval:

„Mlýne milý, mlýne pustý,
rozemel mi dobrou mouku;
byl to mladík bohatýrský,
mladík dobrý, v boji statný.
Oj, ty mlýne, mlýne pustý,
rozemel mi bílou mouku;
dívka, s kterou sved mne osud,
byla v žití nad sníh bílá.“

Vyrostl pak štíhlý cypřiš
tam, kde pochován byl mladík,
vzrostla vedle bílá réva
tam, kde spočívala dívka.
Přicházeli poranění,
viděli ten štíhlý cypřiš,
hojili se jeho chvojí
kladouce ji na své rány.
Pod onu pak révu bílou
přicházeli lidé choří,
pojídali bílé hrozny,
odcházeli uzdraveni.

---

* Řada prvá vyšla ve „Květech“ r. 1908, str. 207.

NA SMRT ABASA THANA.*

Oj, vy muži plní síly,
země tvář jste zatemnili;
Sadrazem vám zrušil víru,
rozsekal vás v Monastiru.
Zbraně tvoje rozebrány,
pistole a jatagany.
Kdo vzal pušku postříbřenou,
kabát s mnohou přeskou cennou?
Odseknuli tobě hlavu,
do Stambola si ji vzali,
v Bitolji trup zanechali.
Abas Thane s šavlí v ruce —
hrdina jak Aslan Puce!
Ó, já sestra bez bratra.

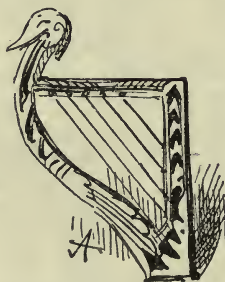
NÁŘEK SULSKÝCH.**

Foto-Džavello, kde dlíme?
Chléb svůj v cizí zemi jíme.
Dlouho jsme se statně bili,
až jsme Sulsko opustili.
Ali-paša vlast má v moci,
zde teď pláčem ve dne v noci!
Na Krf*** jsme se dostali,
spojili se s Moskaly,
v jejich služby jsme se dali,
bychom vlasti dobývali.
Splníme slib, budem šťastni,
zemřeme-li v zemi vlastní,
v ruce s puškou chceme mříti
jako ženich s věncem kvítí.

HROB JINOCHA.

Zhynul jinoch, hrob ho skrývá
a pták černý nad ním zpívá:
„Poutníče, slyš, co chci vzkázat,
až se matka bude tázat!
Zeptá-li se na mé zdraví,
řekni: syn tvůj svatbu slaví. —
Jakou dostal děvici?
V prsa dvé ran ručnicí. —
Na měkkém-li spává lůžku?
Kámen má on za podušku. —
Byly ženy uplakány?
Jedí krkavci a vrány.
Zmuž se, matko, nežaluj,
v hrobě leží synek tvůj!“

Přeložil *Dr. Josef Vinař.*

* Tato píseň vztahuje se k události, která se stala roku 1831. Sadrazem Rešid Mehmed paša chtěje učiniti konec nepokojům v Albánii, sezval předáky kmenů do Monastira, kdež je dal zrádně povražditi.

** Vztahuje se k bojům svedeným mezi kmenem sulským (Sulisty) a Ali Pašou z Tepelenu.

*** Krf = ostrov Korfů (Kerkyra).

Viktor Dyk:

Figaro.

II. jednání.

Divoký kout u řeky. Rozvaliny chatrče na levé straně. Okolo stromy. Je noc. Lerouge sedí na zdi, s které může přehlédnout okolí. Dole pod ním schoulen Filip, šestnáctiletý hubený, vytáhlý hoch. Opodál, u vchodu této chatrče beze střechy, Gaston a Henri.

Lerouge. Figaro nepřichází!

Filip. Jak jsi netrpělivý, strýče! Neodvracíš zrak od stezky k parku!

Lerouge. Mám svůj důvod.

Gaston. Zradil-li nás!

Henri. Neučiní tak . . .

Lerouge. Ne. Neučiní tak. Znám svého Figara. Běží mu o příliš mnoho; běží mu o lásku. Směje se zlým smíchem. Láska! Jak je to krásná věc!

Houkání.

Filip. To je on.

Lerouge. Přiveď ho, Gastone.

Gaston odchází.

Filip. A ti druzí?

Lerouge. Přijdou . . . Není-li pravda, že přijdou, Henri?

Henri. Byl jsem u všech. Určil jsem půlnoc.

Lerouge. Je to pěkné, že právě zámecké hodiny udají nám čas!

Gaston přivádí Figara, který jde nejistým krokem temnotou.

Figaro. Lerouge! Pausa. Nevidím tě.

Lerouge. Velmi dobře, nevidíš mne. Nemám než hlas, milý příteli.

Figaro jehož oči pomalu počaly se orientovati v temnotách, vzhlédne překvapen. Tam!

Lerouge. Ano. Očekávám tě. Jsem přesný. Přátelé, odejděte; chceme si s Figarem pohovořit. — Co se týče Filipa, je to dítě, Figaro. Můžeš mluvit. Potřebuji Filipa. Mrzák vždy někoho potřebuje, příteli.

Gaston a Henri odcházejí.

Figaro upírá zkoumavý pohled na žebráka, který mu pevně čelí. Vzkázal jsem své ano.

Lerouge. Lituješ?

Figaro. Nikoliv.

Lerouge. Komtessa je krásná; chápu to.

Figaro. Nemluv o komtesse.

Lerouge. Miluješ ji asi mnoho.

Figaro. Co ty víš o lásce, Lerouge?

Lerouge mlčí; pak pomalu. Ti, kteří kdysi milovali, nevědí už nic o lásce. Přestali milovat. Přestaneme-li milovat, nenávidíme. Máš pravdu, Figaro; ale není vždy opatrné říkati pravdu!

Figaro. Chci tvé slovo.

Lerouge. Nemáš ho?

Figaro. Chci tvé slovo... přede všemi... chci tvůj závazný slib.

Lerouge. Dobrá.

Figaro. Ještě teď.

Lerouge. Dobrá. Slyš!

Zámecké hodiny bijí půlnoc.

Filip. Je čas.

Lerouge. Zahoukni, Filipe!

Filip Zahoukne. Houknutí odpovídá s různých stran.

Lerouge k Figarovi. Jsou zde. Tvé přání bude splněno.

Vstupují Gaston, Henri, dav venkovanů; také ženy jsou mezi nimi. Pouze předáci přistupují blíže; ostatní s jistou uctivostí vyčkávají opodál. Jsou ozbrojeni, ale primitivně; připadají jak noční strašidla v groteskních svých cárech.

Rosa udiveně. Figaro! Figaro zde! S námi!

Lerouge. Ticho, přátelé; náš dobrý Figaro chce mluvit.

Figaro změří přítomné zkoumavým pohledem; zdá se, že ho poněkud odpuzuje grotesknost nočních těch zjevů. Snaží se potlačiti svůj dojem anebo aspoň ho zatajit. Náhle setká se jeho zrak s pohledem pomocníka zahradníkova. Zdá se, že tento pohled utvrdil jeho rozhodnutí. Přátelé... přišel jsem jako váš druh a pomocník.

Lerouge. Slyšte všichni! Náš druh a pomocník!

Figaro. Vydám vám zbraně; mám je pohotově. Překvapíme zámek; uvedu vás tam. Požívám tam důvěry.

Lerouge. Dobrý Figaro!

Figaro. Bude jich málo, kteří by kladli odpor. Naše vítězství bude snadné, ale...

Lerouge. Pouhá maličkost to „ale“!

Figaro. Zaručte mi, že ženám nikdo neublíží, ženy patří mně.

Marie. Šibal Figaro!

Rosa. Ženy by měly patřiti všem!

Lerouge. Ochota zasluhuje odměny; nechť Figaro má své ženy.

Filip závistivě. Ženy! Krásné ženy!

Figaro. Nikdo se jich nesmí — nikdo jim nesmí ublížit!

Lerouge. Slyšíte, přátelé; je to podmínka Figarova. Přistupuji na ni jménem lidu; ženy patří tobě, Figaro.

Figaro. Tvou ruku.

Lerouge. Zde.

Figaro podává s tlumeným odporem ruku žebrákovi, schoulenému na zdi. Slíbil jsi.

Lerouge pozoruje odpor Figarův; ale ani rys se nezmění v jeho obličeji. Ano.

Rosa. Neměl jsi slibovat.

Gaston. Nekárej žebráka; ví, co činí.

Figaro. Můžeme jíti.

Lerouge. Jděte . . . Jděte za Figarem, přátelé. Zná dobře cestu; povede vás. A pamatujte na slib!

Filip. Strýče!

Lerouge. Co chceš, Filipe?

Filip. Jíti s nimi na zámek. Dejte mi zbraň; chci jíti.

Lerouge. Ne. Jsi mladý — zůstaneš. Zůstaneš, Filipe; nemám nikoho kromě tebe.

Filip schoulí se sklíčeně.

Hlas. Jděme!

Figaro. Za mnou! Tiše!

Odcházejí.

Lerouge. Gastone! Henri!

Gaston a Henri byli mezi posledními ze zbylých. Čekají, až odejdou poslední, vyčkávajíce osloveni žebrákova.

Lerouge. Pamatujete, co máte činit?

Gaston.)
Henri.) Ano.

Lerouge. Budete stínem Figarovým.

Gaston. Neunikne nám.

Lerouge. Víte, co činit, chtěl-li by zradit!

Henri. Ano.

Lerouge. Budete s ním, zvítězíme-li.

Gaston. Budeme v jeho patách.

Lerouge. S ním, zmocní-li se žen!

Henri. Ručíme za to.

Lerouge. Přivedete ho sem. I s ženami. Kdyby chtěl uniknouti, víte, co činiti. Zadržíte ho. Bude-li klásti odpor. — Gesto.

Gaston klidně. Buď klidný!

Lerouge. Dobrá. Jděte rychle. Za ním!

Gaston a Henri odcházejí hbitě za davem.

Lerouge. Jdou . . . také oni jdou . . . pouze já nemohu. Prokletá bezmocnost!

Filip hleděl utkvěle směrem, kterým odcházel dav; zrak jeho jako by šel s nimi. Nezdál se být přítomným na scéně a slyšet hovor strýcův s Henrim a Gastonem. Zvuk slov strýcových vyrušil ho ze snění, ale nezměnil směr jeho myšlenek. Myslil jsem, strýče . . . Zarazí se.

Lerouge. Nuže, hochu!

Filip. Ten Figaro . . . Ten Figaro se mi nelíbí, strýče.

Lerouge. Velmi dobře, velmi dobře!

Filip. Figaro má tak krásný šat.

Žebrák. Jako oni.

Filip. Figaro má tak jemné ruce.

Žebrák. Jako oni.

Filip. Má tak hrdý pohled.

Žebrák. Jako oni,

Filip. A přece, strýče — opět váhá.

Žebrák. Vyslov se, Filipe; máme dost času, pohovořit si.

Filip. Přece jsi slíbil.

Žebrák. Slíbil. Ano. Slíbil. Figaro přál si toho tak důtklivě; bylo mu možno odporovat? Slíbil jsem. Nemluvme už o tom. Přijde čas, přijde rada. Porozumíš, Filipe. Nyní mluvme raději o něčem jiném. O zámku, o kočáru hraběcí milosti, o pomstě a o smrti. Můžeš mluvit, Filipe; pobav trochu svého ubohého strýce. Slyším rád tvůj hlas.

Hoch. Lituji, že nemohu s nimi.

Žebrák. Proč mne týráš? Lituješ... a já! S mrazivým úsměvem. Jsi mlád. Jsi zdráv. Vše je před tebou. Budeš žít. Ženy tě budou milovat, a ty budeš milovat ženy. Budeš mít syny a dcery, budeš mít svůj krb. Místo, kde budeš doma. Budeš svobodný, hochu. Pamatuj si, že budeš svobodný. Nikdo nebude smět tě bít, nikdo nebude kupčit s tvým životem. Nikdo nebude tvým pánem. Šťastný.

Hoch. Věříte, strýče, že bude někdy volnost?

Žebrák. Věřím-li? Vidím ji!

Hoch. Ale otec říká —

Žebrák. Otec... Tvůj otec... Mluví na plano, hochu. Nevidí; má slabé oči. Já vidím.

Hoch. Věřím vám, strýče.

Žebrák dívá se k zámku, vzrušeně. Přes potoky krve! Přes potoky krve! Neváhejte! Nešetřte! Svobody nutno dobýt!

Hoch. Je vás hrozno poslouchat, strýče!

Žebrák. Ze zámku neslyšíš žádného zvuku, Filipe?

Hoch. Ne.

Žebrák obrácen směrem k zámku; v pohledu jeho jest nenávist. Zdá se oslovovat vzdálené. Jsem mrzák, který nemůže z místa. Vidět však mohu. Hleděl jsem dlouho před sebe. Díval jsem se do řeky otvorem zábradlí. Jak krásně tekla ta řeka! A jak byl rvavý ten její zelenomodrý proud! Přemýšlel jsem...

Jezdil okolo pan hrabě. Hleděl tak hrdě do světa. Setkal-li se s mým pohledem, zamračil se. Nelíbil jsem se mu; nemohu se líbiti.

Jezdily po mostě také aristokratky. Jak byly bílé a křehké. Oh, Filipe, jak byly krásné! A já na ně hleděl. Zamračily se; jaká to obluda odvažuje se hleděti na ně! Ty pohledy nesnažily se zatajovat hnus.

A tak vše mne míjelo. Lidé se smáli, hýřili, radovali; já na ně zíral a nehýbal se. Žebrák od mostu nebyl více nežli mrtvá socha svatého na mostě. Mluvili spolu.

Také chudáci chodili mimo mne. Viděl jsem jejich cáry, ubohost. A těm chudým nebyl žebrák od mostu sochou. Mluvili spolu též. Pokládáš mne, Filipe, za svého strýce?

Hoch. Říkali mi tak.

Žebrák. Ne. Pierre Lerouge není tvůj strýc. Pierre Lerouge

miloval tvou matku. Milovala ho také, dobrá Marie. Měli se vzít, když se to přihodilo. Zasměje se. Pěkný ženich. Pausa. Řekl jsem jí: jsi volna. Odvrátila zrak a odešla. Hleděl jsem za ní. Neobrátila se.

Filip. Je mi úzko.

Žebrák. Měli jsme se vzít — a trochu jsme se už vzali. Nejsem tvým strýcem, ale... hledí na Filipa s výrazem divoké něhy dravce k mláděti.

Filip zděšeně a nejistě. Oh!

Žebrák trpce. Lekáš se, hochu? Buď klidný; mlčme o tom. Říkej mi „strýče". Zní to také dobře. Mluvil jsem o tvé matce, Filipe? Ano; byla volná a odešla. Co se mne týče, plazil jsem se na most a natáhl tam ruce.

Filip. Strý... zarazí se a hledí váhavě na žebráka.

Žebrák tvrdě. Pravil jsem, abys mi říkal „strýče". Pausa. Tvá matka byla hezká, hochu. Celý kraj se po ní otáčel, mihla-li se kolem. Říkali, že je nejhezčí ve vsi.

Filip. Moje matka?

Žebrák zasměje se. Tvá matka! Divíš se? Jsou tomu léta; ta ji změnila. Po tobě přišla Marie, po Marii Jeanetta, po Jeanettě Jean. Je nyní ustaralá a bídná. Všechna krása zmizela. Ale tam na zámku je komtessa; ta je tak krásná, Filipe.

Filip. Říká se tak.

Žebrák. Zovou ji komtessou Jaro.

Filip. Ano... váhá Strýče...

Žebrák neslyší. Tam... Ale zde činí bída záhy starým. Kolik ti let, hochu?

Filip. Šestnáct.

Žebrák. Tvé matce je čtyřiatřicet. Podívej se na svou matku.

Filip. Čtyřiatřicet let —

Žebrák. Pohleď na jiné; všechny jsou tak unavené a staré. Oh, krása, krása je pouze pro ty v zámcích, Filipe!

(Slyšet z dáli výstřel; žebrák i Filip poslouchají napiatě.)

Žebrák temně. Ale také pomsta je pro ty v zámku.

Hoch. Střílí.

Žebrák. Ano. Jsou to tak krásné zvuky... Střílejte! Neušetřte nikoho!

Filip. A ženy?

Žebrák. Ženy jsou Figarovy.

Filip. Oh!

Žebrák. Nežli zemrou, chtěl bych jim vmetnout kletbu ve tvář. Plazím se městem šestnáct let; šestnáct let odvracovali tvář a házeli mi almužnu hůře, než se psovi hází kost.

Filip. Zdá se mi, jako bych slyšel výkřik... ženský výkřik...

Žebrák. Není to nic.

Filip. Ty neslyšíš, ale já slyším. Byla to žena. Vyšplhám na tento dub... chci vidět... chci vidět...

Žebrák. Koho?

Filip. Chci je vidět šplhá na strom; na větvi se vztyčí, všecek čekaje.

Žebrák. Nuže?
Filip klesle. Nevidím nic . . . nic . . .
Žebrák. Rány zní ještě.
Filip. Tichnou. Vše je u konce.
Žebrák. Ještě rána . . .
Filip. Poslední.
Žebrák. Mrtvi . . . mrtvi . . . mrtvi . . .
Filip. A zase ten výkřik . . . zase ten výkřik ženy.
Žebrák. Figaro nezradil! Mne si ruce; s mrazivým posměchem. Dobrý Figaro!
Hoch. Šťastný Figaro!
Žebrák. Šťastný Figaro! Má své ženy! Hle, k čemu je dobrá svoboda!
Filip. Závidím mu.
Žebrák. Krásná komtessa!
Filip. Oh, ano, krásná!
Žebrák. Víš to?
Filip. Ano . . . Viděl jsem . . . Tiskl jsem se tehda na strom . . . na ty větve . . . tak jako nyní tiskne se, že téměř splývá s větvemi. Nikdo mne neviděl . . . nikdo . . . Ale já viděl . . . Byla tam u řeky a bála se vkročit do vody . . . Jak byla krásná! Strýče, jak byla krásná! Bál jsem se jí, a přece jsem musil na ni hledět.
Žebrák. Škoda, že je Figarova.
Filip. Vidím ji . . . zamhouřím-li oči, vidím ji.
Žebrák. Dobře, hochu; jsi opravdu . . . tvrdě můj synovec. Nevidíš na zámku nic?
Filip. Co bych měl vidět, strýče?
Žebrák. Plameny! Chci vidět plameny! Jak jsou vteřiny dlouhé! Šestnáct let nebylo tak dlouhých. Vyděšen náhle myšlenkou. Zradil-li Figaro přece lid! Byla-li to vše nástraha! Říkali přece, že zapálí zámek!
Hoch. Vidím plamen.
Žebrák. Vidíš?
Hoch. Vidím plamen. Roste. Šíří se. Oheň! Oheň!
Žebrák. Zapálili . . . tedy zapálili.
Hoch. Stále větší. Nevidíte ho dosud, strýče? Hoří, hoří. Musíte to již vidět.
Žebrák. Tolik let snažil jsem se svým zrakem zapálit ten zámek. Dnes hoří. Jsem kliden; mé dílo je u konce. Zamyšleně. U konce? Snad ne.
Filip. Neviděl jsem nikdy nic tak velikého a tak hrozného . . . Přeruší se. Přicházejí.
Žebrák. Kdo?
Filip. Nevím. Slyším jen . . . Nyní se zamihly . . . Jak se to bělá nocí! Aristokratky, strýče!
Žebrák. Jdou sem.
Filip. Ano . . . ano . . . ano . . . s hrůzou. A ta, kterou nesou?
Žebrák. Kdo ji nese?

Filip prudce. Figaro!
Žebrák. Aristokratky ještě žijí. Figaro ještě žije.
Hoch mechanicky. Figaro nese komtessu Jaro . . .
Žebrák. Velmi dobře.
Hoch. Zdá se, že je bez vlády. Měkčeji. Ubohá! S hrůzou. Je-li mrtva?
Žebrák odmítavě. Aristokratka.
Hoch. Je bez vlády . . . a bílá . . . bílá . . . bílá . . .

Figaro nese omdlelou komtessu, pomocník zahradníkův vede Adelu. Za nimi dva mužové.

Žebrák. Podívej se . . . Ti, kdo jdou za nimi, jsou to Gaston a Henri?
Filip. Ano.
Žebrák. Je dobře.
Figaro. Zde . . . Odpočineme zde na okamžik. K Filipovi, který sjel tiše se stromu a hledí ztrnule na omdlelou. Co civíš? Vodu! Vodu!
Žebrák s affektovanou svou bonhommií. Řeka je blízko; odejdi, Filipe; máš zde džbán.
Filip dívá se ještě na omdlelou.
Žebrák. Rychle, Filipe; je to pro tuto krásnou dámu. Život je krásný; probudíme ji do něho.
Filip jde.
Adéla stojí, hledíc zachmuřeně s výrazem odhodlanosti ke všemu na skupinu a pak na Figara. Figaro! Dobrý Figaro!
Figaro: Přejete si mi něco říci?
Adéla. Oh, ano, tak dlouho jsem vám to chtěla říci. Vy jste tedy nezemřel?
Figaro. Ne.
Adéla. Jste volný!
Figaro. Ano.
Adéla. Jste zrádce.
Figaro. Oh, oh, buďte opatrná. Tišeji. Řeknu . . . vysvětlím.
Adéla. A já . . . a já . . . Rdousí výkřik. Takový je to muž.
Figaro. Prosím vás snažně . . .
Adéla. Tam všichni mrtví . . . vaší vinou mrtví . . . vaší zradou mrtví. A paní d' Aigremont . . . mrtvá. Šťastná! Zabila se poslední ránou, která jí zbyla . . . Proč nenechal jste zahynouti mne? Proč, když vám stačila jedna oběť? Smrt byla již tak blízko; proč jste mne jí vyrval? Nechtěla jsem.
Figaro. Uklidněte se . . . Činil jsem . . .
Adéla. Ohavné věci. Zradil-li jste, měl jste nechati dopadnout nůž.
Figaro. Chápu vaše city.
Adéla. Nechápete . . . nejste s to chápat. A já! Oh! Jaká to chvíle! K Figarovi. Kdykoli dříve mohl jste se vzbouřit; ale v chvíli útoku?
Figaro sklání se nad komtessou, snaže se ji vyburcovati ze mdlob.
Adéla. Figaro! Odstupte od ní. Tam . . . tam to je váš spojenec?

Figaro mlčí.

Adéla. Váš velitel?

Figaro. Oh, ne!

Žebrák. Krásná slečna mne přeceňuje; já být velitelem pana Figara!

Adéla. Jaké ponížení, Figaro! Jaké ponížení pro vás i pro mne!

Figaro. Nebojte se; nestane se vám nic.

Žebrák. Buďte klidná, s úsměvem úplně klidná. Čeká vás jenom láska.

Adéla k žebrákovi. Padouchu! K Figarovi. Bídný! Bídný!

Figaro. Křivdíte mi, uvidíte, že mi křivdíte!

Adéla. Mlčte, Figaro.

Figaro. Mou vinou byla pouze láska.

Adéla prudčeji. Mlčte!

Hoch vrací se se džbánem. Zde je voda. Hledí střídavě na komtessu a na Adélu. Jsou obě krásné!

Žebrák. Podej vody. Dobře. Nic není zdravějšího nad vodu řeky.

Figaro klekne u komtessy.

Adéla. Pravila jsem, že vaše místo není tam.

Figaro hledí na Adélu.

Adéla. Vaše místo není vůbec zde. Vaše místo bylo na zámku. Žijete-li, žijete své hanbě. Nechte komtessu. Skloní se nad komtessou, jako by ji chtěla skrýti zrakům Figarovým.

Figaro. Je mojí.

Adéla. Není a nebude.

Žebrák. Ženy jsou Figarovy.

Adéla. Ženy jsou Figarovy! Učinil obchod! Dobrý obchod!

Komtessa procitá ze mdlob. Adélo!

Adéla. Jsem zde.

Komtessa těžce se procítajíc ze mdlob a odpuzena pohledem. Jaké to ošklivé místo!

Figaro. Buďte klidná . . . buďte klidná!

Komtessa. Zde . . . všimne si svého úboru. A tak . . .

Figaro. Přikazujte, komtesso; učiním vše.

Komtessa klidněji. Figaro! Nic se tedy nepřihodilo. Pouhý sen. Ošklivý sen. Náhle. A ti . . . ti zde . . . stalo se přece něco?

Figaro nakloní se k ní. Nebohá!

Komtessa. Otec! Otec! Kde je otec?

Adéla. Odpovězte, Figaro! Pausa. Váš otec je mrtev, komtesso.

Komtessa s hrůzou. Mrtev . . .

Adéla. Mrtev . . . A madame d' Aigremont mrtva . . . A všichni jsou mrtvi . . . kromě zrádců.

Komtessa. Mrtvi . . . kromě zrádců . . . Chvěje se. Bojím se . . . Bojím se. Chci odtud . . . s ohyzdného toho místa. Nechápavě Mrtvi. Mrtvi.

Figaro. Vzchopte se, komtesso. Ochráním vás; mám slovo žebrákovo.

Filip nevraživě, jako by protestoval. Strýče!

Žebrák. Jsou krásné, není-li pravda? Jiným tónem. Figaro má mé slovo.

Komtessa vztyčuje se, hledí vyděšeně na žebráka. Tam . . . to hnusné.

Žebrák. Tam to hnusné jsou zbytky člověka, má krásná, zbytky člověka — s vaším dovolením.

Komtessa. Žebrák od mostu . . . Hrozím se ho; hledí tak divoce. Chci odejít . . . chci odejít.

Figaro. Můžeme odejít . . . Jsme volní . . .

Adéla opakuje. Jsme volní . . . praví Figaro.

Žebrák. Sečkej okamžik, příteli. Chceš se vzdalovat radosti lidu? Dostál jsi svému slibu. Uvidíš, jak je ti lid vděčen!

Adéla ke komtesse. Slyšíte žebráka?

Komtessa hledí s hrůzou na Figara. On! On! On!

Figaro k žebrákovi. Mlč!

Žebrák. Vymykáš se díkům lidu? Neměl bys tak činit. Zapomeneš-li ty na lid, zapomene také lid na svou vděčnost.

Figaro. Co chceš ode mne? Vše je u konce. Zámek hoří, máš, co jsi chtěl.

Žebrák. Ty též.

Komtessa. On . . . On . . .!

Figaro hledí na ni váhavě, pak postoupiv blíže, pevně a důrazně. Já, komtesso. Ano. Proč jste se posmívala muži, který miluje? Řekla jste, že smím milovat. Miluji. Pro koho se stalo to vše? Pro vás, komtesso Jaro!

Adéla. Pojďte, komtesso. Vzpomeňte na mrtvé; ti kteří zůstali, nejsou jich hodni.

Figaro. Miluji vás. Chci vás míti. Hledíte na mne s hrůzou; chci, aby ta hrůza stala se láskou. Krev má není horší krve pánů d'Effiat a du Fois. Jsem muž a hrdý muž. Chci se bíti pro vás. Chci —

Adéla. — zabíjet pro vás.

Figaro. Smíte mne vinit vy? Proč jste byla tak krásná? Proč jste mne lákala k sobě? Proč jste měla pro mne své úsměvy? Učinil jsem vše pro váš úsměv a chci ještě vše učinit.

Filip k žebráku. Strýče!

Žebrák. Klid! Nech Figara vrkat; slyším rád řeči tak něžné.

Figaro. Chcete jíti se mnou? Budu vám ochranou, odstraním vše z vašich cest, co by bylo příliš tvrdé pro vaše malé nožky . . . Starý váš svět je ve zříceninách; ale utvořím vám nový svět. Jsem silný, komtesso. Budu silnější s vámi. Uvidíte, kdo je Figaro.

Adéla. Neposlouchejte ho.

Figaro. Je čas, komtesso! Je čas!

Žebrák. K smrti.

Figaro. K životu.

Žebrák. Trpělivost, Figaro! Tvůj lid přichází.

Komtessa. Smrt . . . kdo mluvil o smrti? Je to tak ošklivé umírat.

Adéla. Klid, komtesso; jste před vrahy svého otce. Pohleďte na ně: nejsou jejich ruce zbroceny ještě krví? Nejsou jejich šaty krvavé?

Komtessa. Vrahy... Vrahy... I Figaro?

Filip. Jak je krásná, strýče, chvěje-li se tak! Máš velkou moc, strýče. Není možno uhasit pro ni požár zámku?

Žebrák. Ne. Zakládám oheň, ale nehasím.

Dav přichází na scénu; zář pochodní osvětlí scénu. Reflex této záře zbarvuje tváře vzbouřenců, dříve již rozčilením zardělé. V jejich pohybech, v jejich hlase, v jejich činech znatelno opojení chvíle.

Muž. Vítězství!

Stařec. Ten pelech lotrovský hoří... Je mi tepleji... nechvěji se už zimou, jako jindy.

Marie. Chtěla bych tančit... Chtěla bych tančit...

Rosa. Vkročila jsem tam prvá... Kule fičela zcela blízko mé tváře. Mám právo tančit prvá...

Žebrák. Netanči, Roso, ještě!

Rosa. Proč?

Žebrák ukazuje na Adélu a komtessu, které trochu couvly do stínu, bezděčným a nenápadným pohybem.

Rosa. Ah!

Marie. Aristokratky!

Muž. Hledal jsem je. Zde jsou. Žijí ještě. Chce blíže k Adéle a komtesse.

Zahradníkův pomocník. Zůstaň! Jsi opilý.

Muž výhrůžně. Žijí ještě!

Figaro vztyčí se hrdě a energicky proti davu; zář ohně na něho padne. Ženy patří mně.

Zahradníkův pomocník. Figaro má pravdu.

Hlas z pozadí. Sláva Figarovi!

Jiný hlas. Příteli lidu!

Rosa. Proklaté aristokratky! Zrak její se utká s pohledem komtessy.

Komtessa polohlasem. Je ohyzdná... Je ohyzdná...

Rosa spíše vytuší, než slyší její slova. Oh... Zašlápnu tě, zmije!

Filip. Jsou tak krásné... nechte... ustupte...

Figaro. Místo... Odvedu je.

Rosa drze a výhrůžně. Kam?

Figaro. Z cesty...

Zahradníkův pomocník. Ať připijí... Ať připijí na zdraví revoluce.

Stařec. Ano!

Marie. Ať přísahají, že nezradí.

Adéla. Vrahové! Vrahové!

Výkřik Adélin přivodí ticho. V zápětí ozve se repot a potom výkřiky.

Rosa. Slyšeli jste! Vidíte tu hrdou krev!

Hlas. Bylo by třeba zkrotit je!

Jiný. Jak jsou pyšné!

Rosa. Necudy!

Figaro. Ticho, Roso; přijímáš příliš mnoho milenců.

Rosa nenávistně. Ty . . . Ty . . . Ty, Figaro, s nimi! S aristokratkami!

Adéla. Vrahové! Vrahové! K Figarovi. Vrahu! Vrahu!

Silnější reptání.

Komtessa. Chci odejít . . . Nesnesu těch pohledů. Nesnesu těch lidí.

Žebrák. Tvé ženy se ti bouří, Figaro.

Filip. Nenech je odejít, strýče. Nesnesu toho. Nemohu toho snést!

Rosa. Všechny poblázní, všichni jim sednou na lep. Vidím to dobře. Ale jsem tu já! Já ohyzdná!

Figaro. Klid, přátelé; pamatujte na slib.

Zahradníkův pomocník. Bylo to slíbeno.

Hlas. Svědčíme o tom.

Jiný. Je však toho škoda.

Gaston. Zabte aristokratky!

Figaro. Odvolávám se k lidu. Lid slyšel. Patří mně. Byla to podmínka.

Adéla ke komtesse. Patříme jemu; byla to podmínka.

Komtessa s hrůzou. Figaro! Bojím se vás . . .

Adéla. Nepatříme tobě, Figaro. K lidu. Zabte nás! Zabte!

Komtessa odstupuje. Bojím se Figara . . . Bojím se také vás, Adélo . . .

Adéla. Vzchopte se, komtesso: aristokratka nesmí se báti luzy. Ať vraždí! Čekám.

Hlas. Uráží lid . . .

Henri. Nečiňte jim po vůli.

Filip. Nechci, aby odešly . . . Jsou tak krásné a bílé.

Žebrák. Ano. Pohleďte na ně. Jsou tak krásné. Z vaší bídy. Jsou krásné . . . pro Figara.

Adéla. Ne!

Komtessa. Ne!

Žebrák. Slib je slib.

Komtessa. Co jsem učinila?

Žebrák. Jsi.

Komtessa. Jaký to přízrak!

Žebrák. Figaro praví, že ženy neublíží. Vyslechneme Figara!

Filip. Jsou tak slabé . . .

Žebrák. Slabí ublíží nejvíce. Nedůvěřuj, Filipe, té slabosti! Slabé! A ony ožebračily Francii, ony způsobily všechnu bídu, ony braly nám z rukou chléb, aby jej šlapaly. Na to byly dost silné, ty děvky dvora!

Figaro. Lerouge!

Žebrák jako by neslyšel hrozebný Figarův hlas. Ať mají nyní dosti sil k smrti.

Adéla. Budu ji mít.

Figaro. Mlčte, pro boha! Zkazíte vše; lid počíná býti podrážděn. Co chcete?

Adéla. Smrt!

Figaro. Ne. Musíte žít.

Adéla. Umru. Umru, ale s vámi.

Figaro. Nešťastnice! Obrácen k žebrákovi. Slib!

Filip beznadějně. Slib!

Žebrák. Slib. Figaro chce mluvit o slibu. A je tak teplá noc, ne ta, která dráždí vlky a chudé. Je k milování teplá noc, Figaro. Slib, pravil jsi. Byl učiněn veřejně; všichni ti jej dosvědčí, bude-li třeba; také já.

Figaro. Nuže?

Žebrák. Nepopírám nic. Slib se stal.

Figaro. Nuže?

Žebrák. Slib se stal: Ženy patří Figarovi. Slyšeli jste to. Je to pravda. Ženy patří Figarovi . . . ty živé i ta mrtvá. Nenávistně. Ale Figaro patří lidu.

Figaro. Co tím chceš říci?

Žebrák. Vše je z lidu a nade vším je lid. Odvoláváš se na můj slib. Je něco mocnějšího nežli sliby a přísahy, a to je spása lidu.

Figaro. Slib zůstane slibem.

Žebrák. Přeji si právě, aby jím zůstal. Mysli si o mně cokoli, drahý. Řekni: Pierre Lerouge je bídák, Pierre Lerouge je vyvrhel, Pierre Lerouge je padouch. Má čest znamená tak málo. Vezmi si ji.

Figaro. Krásná kořist!

Žebrák. Jsi přítel lidu, Figaro?

Figaro. Mé skutky mluví.

Žebrák. Tvé skutky mluví; poslyšme jejich hlas. Vedl jsi nás na zámek, abys zmocnil se aristokratek.

Adéla. Ano! Ano! Ano!

Figaro. Ničíte sebe, ničíte-li mne!

Adéla. Chci tomu.

Komtessa zahalí svou tvář. Nechci nic viděti.

Rosa. Figaro je loutka aristokratek.

Žebrák. Figaro, neznáš lid.

Figaro. Jsi ty lidem, Lerouge?

Žebrák. Neznáš lid. Lid je přísný a drsný. Ale ty nejsi z něho. Ruce lidu nejsou tak bílé jako tvoje, jeho hadry nejsou tak jemné a čisté jako tvůj šat. Lid neumí volit slova jako ty; je velikomyslný, ale také spravedlivý. Ježto je spravedlivý, bude soudit. Ježto je velikomyslný, nechá tě odejít. Je to vše, co může učinit pro někoho, kdo považoval svobodu za kuplířku. Figaro, urazil jsi lid! Lid ti odpouští.

Rosa. Ne!

Gaston. Je podezřelý.

Figaro. Zůstanu.

Žebrák. Odejdi, pravím.

Figaro. Pierre Lerouge, mluvíš, jako bys chtěl hrozit. Namáháš se zbytečně; nebojím se. Mluvíš, jako bys chtěl poroučet; namáháš

se marně, neposlechnu. Nesvrhl jsem jednoho pána, abych přijal druhého.

Žebrák. Odejdi!

Figaro. Ne. Za koho mluvíš, Lerouge? Lid to není. Lid mne zná; ví, co jsem učinil pro něho. Lid není takový, jakým ho líčíš. Netouží po krvi, je-li vítězem.

Hlas. Má pravdu.

Figaro. Zůstanu; zůstanu, abych připomínal povinnost.

Žebrák. Zůstaneš tedy?

Figaro. Ano.

Žebrák. Varoval jsem tě, Figaro. Více učinit nemohu. Mluvme nyní jasně. Ty žádáš milosrdenství. Pro koho? Pro ty ženy. Komu? Nám. Pohleďte nejprve na sebe. Jste ubozí a bídní; plazíte se v prachu. Od dětství nedovedete se smát; šklebíte se jen, jako se šklebí mrtví. Jste připoutáni ku hroudě; rvete se s ní o kousek chleba. Dnes vítězíte vy, zítra ona. A ona zvítězí naposled. Ubozí, kdo vás učinil takovými? Oni. Aristokrati. Ony, aristokratky. Pohleďte na svůj domov. Váš krb je vyhaslý, vaše ženy šeredné, vaše děti nahé. Kdo je učinil takovými? Aristokrati. Aristokratky. A vy chcete šetřit! Vy chcete šetřit!

Gaston. Má pravdu.

Henri. Má žena stůně.

Gaston. Můj otec umírá.

Henri. Mé děti nemají co jíst.

Gaston. A nebyl jsem vždy tak bídný. Pamatuji se.

Henri s posměchem. Pamatuješ se ještě?

Žebrák. Ta žena odvracela se s hnusem od tebe, Roso, jako se odvracela s hnusem ode mne. Má pravdu, Roso; všichni tak činí. Milenci noci opouští tě ráno, ohlídajíce se plaše a s ostychem; zdá se, že tvá láska je poskvrňuje. Ty ženy mají jinou lásku. Nejsou ohyzdné; muži nestydí se ráno za ně.

Rosa. Jak jich nenávidím!

Žebrák. Ale Figaro necítí jako ty a my. Nemyslí jako ty a my. Žil s aristokraty a cítil s nimi. Živil se odpadky s jejich stolů: odpadky, které by byly pro vás královským soustem. Sbíral také odpadky jejich myšlenek: vtipný, veselý, hřbet shýbající Figaro. Líbí se vám váš miláček, komtesso?

Figaro. Mlč, padouchu!

Žebrák. Jsi bastard, ale přece jejich krev. Čí jsi bastard? Nevíš. Ale víš, že jsi bastard něčí. Pýcha jejich krve bouřila se v tobě, když hleděli neuctivě na tebe, který jsi se domníval, že jsi jim roven, že jsi vysoko nad námi. Vymyslil jsi si cosi: odstranit je, abys zaujal sám jejich místa. Zbaviti se pána, abys byl pánem sám. Proto nechceš poslechnouti rozkazu lidu —

Figaro. Jsi pln zloby a jedu. Chtěl-li jsem podvrátit velké, nebylo to, aby všichni zůstali malí.

Žebrák. Vše jde svou cestou; nezastavíš proudu. Marně voláš a napomínáš. Vlny se nezastaví. Měj pozor: strhnou tě s sebou.

Figaro. Čekám.

Žebrák. Pověz, Figaro: jako přítel lidu cítíš tedy s námi?

Figaro. Ne s tebou, netvore!

Žebrák. Se mnou ne. Slyšeli jste; jsem na to hrd, že se mnou ne. Odkryl jsem tvé plány. Náš úkol byl, opatřit ti milenky. Je nutno, aby lid měl své úkoly. Zámek hoří. Kaštany vytaženy z ohně; nyní přichází Figaro a chce své kaštany. Neboť Figarovo cítění s lidem byl obchod: z ručky do ručky. Dám vám hraběte, dáte-li mně komtessu Jaro.

Figaro. Nevyslovuj toho jména.

Adéla. Vyslovuj je! Opakuj!

Žebrák. Pravíš, Figaro, že učinil jsi něco pro lid? Jak je tomu dávno, co jsi doznával, že jsi učinil vše pro svou aristokratku? Není to pravda, Gastone? Není to pravda, Henri? Není to pravda, Filipe?

Gaston. Ano.

Henri. Mluvil tak.

Filip. Slyšel jsem ho, velmi dobře slyšel.

Adéla. Učinil tak! Mluvil tak! Cítí tak!

Figaro. Zkrucuješ pravdu, Lerouge; je to horší lži. Miluji svobodu.

Adéla. A komtessu Jaro.

Figaro. Obojí. Svoboda, kterou chci, neposkvrňuje své ruce krví; svoboda, kterou míním, nevraždí bezbranných žen. Vítězí, nemstí se však. Je veliká a klidná. Nebojí se smrti, ale nechce jí; volí však raději smrt, nežli bídáctví. Chce —

Adéla. Komtessu Jaro.

Figaro. Buďme milosrdni, jsme-li vítězi.

Žebrák. Buďme nemilosrdni, chceme-li jimi zůstat!

Figaro. Byla by to vražda, bídná vražda.

Žebrák. Co na tom, běží-li o volnost?

Figaro. Braňte lidskost, přátelé; braňte —

Adéla. — komtessu Jaro!

Figaro. Šílíte.

Adéla. Ne, Figaro; trpím pouze.

Žebrák. Lidskost, přátelé, jaké to slovo! Lidskost dnes káže, abychom zachovali aristokratky. Zítra přikáže, abychom sehnuli šíji, pozítří, abychom dali své hlavy katovi. Neboť co znamená život a svoboda těchto aristokratek? Věří někdo, že odejdou odtud jako přítelkyně lidu? Či jejich budoucí život bude odpuštění? Není možno zastavit se na půl cestě. Byly-li obětí, nechť není svědků.

Hlas. Ano.

Jiný. Zabte aristokratky.

Adéla. Luzo! Luzo!

Rosa. Hle, jak syčí ten had.

Adéla. Vrahové!

Rosa. Buďme jimi, nazývá-li nás tak.

Figaro. Neposkvrňte se krví . . . zbytečnou krví.

Žebrák. Kdo mluví o krvi? Je zde řeka, přátelé! Varujme se krve . . .

Filip. Ne tak, strýče.

Figaro. Zabraňte zločinu!

Žebrák. Braňte, braňte! Figaro káže!

Pomocník zahradníkův. Má pravdu!

Jiný hlas. Nechť přísahají!

Pomocník zahradníkův. Ano! Budou přísahat!

Filip. Ušetřte! Ušetřte!

Zdá se, že exaltace nenávisti utuchá, klid jako by se vracel. Rosa ustupuje reptajíc. Žebrák chce protestovat, v tom pohlédne na obě aristokratky a bonhomní výraz pokryje jeho tvář.

Žebrák. Budou tedy přísahat?

Figaro. Ano!

Adéla. Ne.

Žebrák. Slyšeli jste? Ne.

Komtessa. Chci odejít . . . Chci odejít . . . Neobviním nikoho . . . ale nechci vidět to vše.

Figaro. Bude přísahat.

Adéla. Budeme přísahat, budeme přísahat!

Zahradníkův pomocník. Slyšíte přece! Bohudík!

Filip. Budou žíti! Budou žíti!

Adéla. Budeme přísahat! Pravíme však předem, že neplatí pro nás přísaha. Nezachovám ji, ježto byla vynucena!

Filip. Běda!

Pomocník. Zabíjí se.

Figaro vztáhl ruku, jež však klesla bezmocně. Konec!

Rosa. Zradí! Praví to samy, že zradí!

Adéla. Ano!

Žebrák. Slyšíš, lide? Slyšíte, Figaro?

Figaro. Ale komtessa . . .

Adéla. Komtessa zradí mnohem spíše nežli já. Komtessa ztratila otce, ztratila domov. Zradí.

Rosa. Obě zradí.

Žebrák. Nuže?

Rosa. Smrt!

Jiný hlas. Smrt!

Filip. Ne! Ne! Chci je! Jsou tak krásné a bílé. Chci je. Dej mi je, strýče. Miluji je. Budu je milovat. Ať zradí . . . ať zradí . . . bude-li to až zítra. Ale dnes . . . dnes je chci.

Žebrák pozoruje mlčelivě Filipa.

Figaro. Šílenče!

Filip. Chci je. Ukazuje na Figara. Vemte si tohoto. Je to zrádce. Strýc praví, že je to zrádce! Do vody! Na smrt!

Figaro. Není při smyslech.

Žebrák. Dobře, Filipe!

Filip. Budou mé! Budou mé!

Žebrák. Budou tvé, chtějí-li žít.

Filip. Budou žít! Jak je budu milovat!

Žebrák. Slyšeli jste!

Rosa. Ano ... ano ... Nechať žijí, ale budou Filipovy.

Figaro. Občané!

Gaston, Henri a jiní ho sevrou.

Gaston. Lid soudí.

Henri. Ticho, zrádče.

Figaro vymkne se jim; hrdě. Budu mluvit, budu bránit.

Gaston vyrve mu z ruky zbraň. Ne.

Figaro. Budete vraždit, aniž byste slyšeli?

Žebrák. Lid nevraždí, lid soudí. Ke komtesse. Slyšela jsi? Chceš žít?

Komtessa hledí na žebráka a na Filipa.

Filip. Miluji tě, komtesso. Miluji tě, Jaro!

Komtessa, s výrazem živelného odporu. Ne!

Filip zdrcen. Ne!

Žebrák k Adéle. A ty?

Adéla. Ne. Nechci žíti. Nechci s vámi žíti. Nenávidím vás. Jsem aristokratka v smrti. Adéla de Méchelles umí umírat ...

Žebrák. Zemře! Obě zemrou!

Filip. Strýče, chci, aby žily. Ať mne nemilují, ale ať žijí. Snad mne budou kdysi milovat.

Žebrák. Odmítly; zemrou.

Filip. Aspoň jednu, otče!

Marie. Jak to mluví divně? Otče! Přeřekl se patrně!

Žebrák. Budeš ji mít.

Filip. Komtessu ... Komtessu.

Komtessa. Ne ...

Žebrák. Ano.

Rosa. Ano!

Žebrák ukazuje na Figara a Adélu. S těmi do řeky!

Lid chopí se Figara, marně kladoucího odpor, i Adély.

Rosa. Svatba! Bude to krásná svatba! Svažte je přece spolu!

Figaro k Adéle. Proč jste nás zničila?

Adéla. Milovala jsem vás, Figaro. Nemohla jsem s vámi žíti. Ale zemřeme spolu.

Filip. Budeš žíti, pouze oni zhynou!

Komtessa hrdější, stojí-li proti Filipovi a ne proti davu. Ne, pouze oni, také ty zhyneš!

Filip. Ne teď! Ne teď!

Rosa ukazuje na Figara a Adélu. Do řeky s nimi! Mnoho štěstí, krásný ženichu! Mnoho lásky, krásná nevěsto! Svatební lože čeká!

Zástup vleče Figara a Adélu k řece.

Komtessa k Filipovi. Zahyneš. Figaro mne miloval a zhyne. Figaro pro mne zradil; tys pro mne neučinil nic. Figaro byl lepší tebe. Všichni zemrou, kdož mne budou milovat. S náhlým výkřikem lásky, zoufalosti a nenávisti. Figaro! Figaro!

Konec.

Vladimir Korolenko:

Za oblačného dne.

Črta.

Přel. *Akim Set.*

Byl parný letní den roku 1892.

Ve vysokém modru táhly se báječné chomáče kypré, bílé mlhy. Ve výšce vždy mírnily běh a tiše roztávaly, jakoby zmírajíce vedrem v rozpáleném vzduchu. Zatím se kolem nad čarou obzoru hromadila, kupíce se na sebe, kučeravá oblaka a tu i tam klesala jako modré pruhy vzdálených dešťů. Ale nestála dlouho, táhla, mizela, aby někde jinde klesla a stejně rychle zašla . . .

Zdálo se, že zatažená obloha nemá dosti síly a odvahy, aby se prolila na zemi . . .

Mraky se sbíraly, rozmýšlely se, tiše se rozvinovaly a obepínaly kruhem rovinu, na níž vedro přes to vládlo ve vší své úmorné síle; a slunce, jež se začalo schylovati k obzoru, pronikalo šikmými paprsky celé to báječné mlhové panorama, sesilujíc v něm střídání světel a stínů, dodávajíc mlčelivému pohybu v horkém nebi jakéhosi fantastického života . . .

Ve všem bylo cítiti očekávání, napětí, jakési přípravy, jakýsi těžký zápas. Mlhový voj tmavěl, houstl dole, vylučuje lehké, bílé obláčky, jež se bystře nesly vzhůru ke středu oblohy a pokaždé ve výšce zanikly, a země stále čekala deště a vláhy, čekala toužebně a marně . . .

Po silnici lenivě zazvonil zvonek a umlkl. Pak nenadále zaklinkal silněji, a s kopce sjel řadami starých bříz v kotouči bílého prachu kočár s vyrudlým koženým vrchem, tažený trojspřeží poštovských koní. Kolem kočáru vznášel se hustý prach, koně obklíčili těsně komáři a ovadi, pronásledující je od samé stanice. Rovněž od stanice provázelo pocestné smutné a suché šelestění schnoucích polí. Obilí se zvolna houpalo, šustilo a jako by žalovalo ze spaní na to vedro, na ty dráždivé, mlhové sny, zaléhající obzor jako nejasné přízraky dešťů.

Bylo smutno. V hustých korunách při cestě stojících bříz nesly se časem jakési vzdechy, a z vesnice, jejíž věž stála vzadu za kopcem, bylo slyšeti řídké, chvějné zvonění.

„Osokinci* se modlí“ řekl k nikomu se neobraceje jamščik** . . . Zle je: vedro a sucho . . . Hněv Páně . . . Svatý obraz vyzdvihli,*** — co jen Hospodin dá. Co pak dřív, to měli popa Vasilije. Jinak, to ho moc nechválili, ale pokud se týče deště — no, výtečný byl! Kolikrát, jak projde po mezích, třeba že opiloučký se motá — odkud se vezme, bratříčku můj, mrak . . . A odkud se ti nevezme mrak . . .“

Nikdo neodpověděl, a jamščik umlkl. Na mezi se opravdu míhaly ornáty vesnického duchovenstva, zčernalý zlatohlav dvou korouhví kolébal se v jasném vzduchu a zpěv neumělého chóru nesl se v jakýchsi úryvcích. Rozlehne se hutná diakonská oktáva a rozsype se jako hrášek, kdesi zcela na blízku s šelestem obilí se smísivši, co zatím vysoká fistule ďjačka lítá nepokojně nad břízami a jako by se zmítala a marně kohosi hledala a kohosi volala. Pak vše ztichne, a celé ovzduší opět beznadějně zemdlívá a jako by ještě sesíleněji cítilo tíži jsoucnosti. A nehybný vzduch jest opět hustě nasycen očekáváním a nepokojnými, rozčilujícími sny.

Zároveň s prachem a ovady uvízl tento pocit beznadějné tesknoty patrně i nad kočárem, jedoucím zvolna po silnici. Podsední kůň pletl lenivě nohama, oba náruční spouštěli huby málem až do prachu cesty, kočár ochable drkotal špatně utaženými částmi, jamščik zřejmě chikanoval jednoho podsedního, udíleje mu chvílemi kousavá epitheta nejurážlivějšího druhu. Ostatně, jestli se ještě někdo zcela neoddal oslabujícímu vlivu tohoto úmorného dne, byl to jmenovitě jamščik. Byl člověk nevelký a dosti neúhledný ve svém zrezavělém kaftanu a kloboučisku neznámého původu, neurčitého tvaru a barvy. Nos měl trochu na křivo, vousy na bradě byly vypáleny od slunce, ale oči, modré a hluboké, hleděly živě, rozumně a trochu přemítavě . . .

Byla to osobnost populární na silnici, a komu bylo často jezditi těmito místy, jistě si povšimnul a pamatoval křivonosého Silujana s jeho modrýma očima, hlubokým hlasem a nekonečnými rozpravami. Byli cestující, kteří přijíždějíce na stanici, ptali se majitele: „A což Silujan, je tu?“ „Dobrá kopa!“ říkali o něm ostatní jamščici . . . „S ním ovšem cestujícímu není nudno.“ Za to i sám Silujan měl rád cestujícího pozorného, zkušeného a řečného. Uměl mluviti, ale rád i poslouchal. Ochotně dával cestě vše, co nashromáždil v paměti. Však i cesta na svůj vrub udílela Silujanovi takové zprávy, jaké možno pochytiti jenom na kostrbaté silnici od projíždějícího zkušeného a něco viděvšího člověka. O takových případech Silujan — obrátiv se na kozlíku do zadu — dychtivě poslouchal a vraceje se pak sám na zpáteční cestě lehkým klusem, za soumraku nebo tmavé noci, kdy sotva viditelné břízy hluše šuměly podél tmavé silnice, přebíral v mysli, co za dne slyšel. A poněvadž byl v duši poetou, nadaným nepokojnou

* Obyvatelé Osokina — vesnice.
** Kočí povozu udržujícího spojení v místech, kde není železnice.
*** T. j. vzali ho z kostela, aby ho nesli v procesí do polí.

a čilou obrazností, k tomu pak tmavé noci, zvonění zvonku a šumění větru v břízách působí na práci jamščické paměti svým způsobem, — není divu, že už za týden — dva sám cestující-vypravěč mohl od Silujana vyslechnouti své vlastní vypravování jako velmi zajímavou novinku ... A ani by se mu nepodařilo přesvědčiti Silujana, že to on, cestující sám, mu to právě vypravoval, jenže docela jinak. Silujan se obrátí, podívá se a zavrtí hlavou:

„Ne, to byl jiný, i tvářnost jiná."

A skutečně, byl to jiný, poněvadž tmavé noci a jamščická paměť člověka, jenž přijel neznámo odkud a ujel neznámo kam po silnici do neznámého světa, úplně přetvořily, — přetvořily do té míry, že i postava, i tvář, i hlas, i samotné vypravování potahovaly se povlakem vlastní jamščické fantasie ... Tak se rodilo na A—ské silnici mnoho eposů, a poněvadž nebylo nikoho, kdo by je zapisoval, tedy tu, na silnici i umíraly, jestli jich ostatně okresní hejtman Polěžajev, veliký milovník Silujanových povídek, neopakoval někde ve špinavém čísle maloměstského hostince před nudícím se maloměstským publikem.

„Ale ty si dej, Silujane, pozor, ne všecko žvaň do větru," říkával někdy hejtman ... „Aby jednou netento a nenahořelo ti za tvé báchorky."

„Zabij mne Bůh, Štěpáne Mitriči," odpověděl Silujan s přesvědčením a zcela upřímně. „Od projíždějícího pána jsem to slyšel, od generála. Nebude přece lháti ..."

Vůbec, mnoho podivného o bílém světě bylo možno uslyšeti od jamščika Silujana, znajícího ostatně výtečně každý kmínek na A—ské silnici.

II.

Teď byl lehce rozčilen a nespokojen. Zrádná oblaka (oves schne), vedro, ovadi, potměšilost náručního, jenž má stále za lubem „ošiditi", ale ze všeho to nejnepříjemnější — mlčeliví, horkem uvaření cestující ... Jsou dva: mladá dívka a letitý pán. Pán sedí jako sova a „tluče špačky". Jamščik dávno máchl nad ním rukou a všecku pozornost obrátil k dívce. Ta však se z počátku schoulila do koutku kočáru a hleděla ustavičně upřeně a dychtivě jedním směrem, nerozlišujíc v jednotlivostech nic a hltajíc očima modrou dálku. Pak usnula, nezměnivši posice. Rusá hlavička se bezmocně kolébala na tvrdé kůži kočáru — šátek s hlavy se shrnul do zadu, vlasy se svezly, a na obličeji bloudil podobný výraz, jako by i ve spaní hleděla na cosi v dálce a snažila se cosi uhodnouti.

Silujanovi se jí zželelo a jel tiše, ale náruční použil jeho shovívavosti tak drze, že nevydržel a řízně ho bičem švihl. Nesvědomitý kůň trhl náhle, kočár zastenal, a dívka se probudila.

„Je tenhle kůň podlý," řekl jamščik provinile, ukazuje bičem na náručního, „podsední, na příklad, snaží se bez úskoku, tenhle podlec jen ošidit. Tu máš, tu — máš, tu máš, koukej na něj, na d-darebáka!"

Bič zasvištěl několikráte ve vzduchu a pleskl po mokrých bocích koně. Potom, zdálo se, pochopil náruční cenu ctnosti a jamščik se upokojil. Pohleděl na oblohu a rozhodiv ve vzduchu široce bičem, jako by poháněl mraky, řekl:

„Oblaka se pořád sbírají. Nesmiluje-li se Hospodin nad sedláky, nuže, nuže k nám, na Lipovatku.“

Umlkl v očekávání. Teď by vlastně náleželo cestujícímu zeptati se: „A což ty sám jsi z Lipovatky?“

A on by v tu chvíli odpověděl:

„No! Z Lipovatky, z ní právě! O Lipovatských pánech jste snad slyšeli? Bohatý statek měli.“

A tu by se hned i sám zeptal:

„A čí pak vy jste asi, s které strany? Nevídávali jsme vás jaksi, zdejší pány z paměti známe.“

Dychtivě napial sluch, ale nikdo mu nic neodpověděl. Pán hleděl jako dříve temně před sebe a tichounce se na sedadle otřásal („jako pytel s mlátem,“ řekl pro sebe jamščik), a slečna znovu upiala zrak na vzdálený háj, jenž těžce a modře ulehl na vršíčku na pozadí žluté půdy.

Jamščik se mrzutě na kozlíku pohnul, usadil se pevněji a obrátil se k břízám, jež mu cosi zašeptaly jako starému známému, jakoby zvouce ho k besedě s nimi, místo s nepřívětivými cestujícími.

„I-ech břízečky!“ protáhl láskyplně zpěvným hlasem, a tichá píseň nesla se uprostřed mrtvého bzučení ovadů. Pěl příjemnou fistulí, mající všeobecnou vlastnost jamščických hlasů: píseň zněla jakoby z daleka, jako by jí vítr zanášel s pole.

„I eech-a e-e-ech . . . a Arakčejev pán . . . a Arakčeje*-e . . .“

Jelikož zlomyslný náruční zjevně zmírnil chod, aby lépe slyšel pánův zpěv, švihl ho jamščik opět řízně po zadku — ale píseň se nepřerušila, jako by ji vskutku zpíval někdo jiný, stranou. Táhle a tiše, ale jaksi plně a smutně se lila nota za notou . . . Je cosi zvláštního v těchto jamščických písních, jež se zpívají polohlasně na kozlíku k dupotu kopyt a monotonnímu klinkání zvonku. Ne hrdinství a ne tesknota, ale cosi neurčitého, jako by ve snu vstávaly vzpomínky na minulé, divné a duši blízké, unášející a polozapomenuté . . . Slečna pohnula řasami.

„A Arakčejev pán,
a on celou cestičku břízkou osadil . . .“

Vzpomínky stávaly se určitějšími. Slova vyplývala ze zvučného bzučení jasná, se srozumitelným smyslem. Slečna odtrhla své zraky zcela od háje, a pán ustával otřásati se bezživotně na svém sedadle.

* Arakčejev, milec Pavla I., později za Alexandra I. ministr vojenství, člověk nevzdělaný, krajně drsný, podezřívavý a rozhodný formalista, byl duše vlády; r. 1816 založil vojenské kolonie, zcela zbytečné, jež byly novým nevolnictvím a to takovým, že kolonisté po roce povstali proti krutosti svých představených. Tehdy vznikly tajné politické spolky, jež žádaly z části konstituci, z části republiku. *P. př.*

„A on tebe, cestičko, břízečkou osázel . . .
A celou Rossijušku na mizinu přiveď' . . .!
I-e-ech, má břízečko, cestičko moje . . .“

Poslední verš zazvonil a ztratil se ve vzduchu, krytý zjevně sympatickým šelestem bříz, pohybujících v lehoučkém větru svislými větvičkami. Jamščik, zdálo se, zapomněl již na cestující, a za minutu se píseň opět táhla, odpovídajíc šelestu stromů.

„I-ij-ech, má břízečko, cestičko má . . .
I-ij-ech, ty, matko Rossijuško křesťanská zemi . . .
A-e-ech Rakčejev* náš, Rakčejev generál . . .
Na touž-li na cestičku . . . křesťany vyháněl . . .
A i e-ech . . .“

Šepot stromů, šelest obilí, cinkání zvonku a zase píseň.

„Táž-li cestička-a-a a krví polita . . .!“

Spolu s určitostí motivu stával se určitým i výraz ve tvářích cestujících. Tvář mladé dívky sesmutněla, oči se zaokrouhlily. To zpozoroval procitnuvší pán a řekl s nelibostí:

„Nu, ty! Co pak je to, rozezpíval jsi se!“ Mluvil lehce se tříštícím hlasem, v němž usilovala vyniknouti jakási silná nota.

Jamščik se nevolky ohlédl. Passažér se již neotřásal, ale seděl „svou vůlí“, svraštiv obočí, a jamščiku teď teprv udeřil ostře do očí odznak nad jeho čelem. „Nejspíš představenstvo nové,“ pomyslil si Silujan, přerušiv píseň, a uraženě zatrhal opratěmi.

Ale v hlavě jeho se hýbaly volné myšlenky.

„Tak se podívejme, jaký — odpusť, Pane, — idol se navázal! Nevozívali jsme snad představených? Tamhle Poližajev hejtman, nebo zase Talyzin, Vasil Sěmjonyč, třeba že generál plný, a když přijel, dávej mu Silujana, s jiným, povídá, ani nepojedu . . .“

Tyto vzpomínky dodaly jamščiku odvahy a dodal nahlas:

„Odpusťte, vaše blahorodí, píseň taková se zpívá starodávná o Rakčejevu, víme.“

„Totě píseň,“ řekl passažer pohrdlivě a jaksi zlehka nosem. Snažil se očividně mluviti přísně, ale tvrdá nota se stále nedařila. „Píseň! Písně také bývají všelijaké . . “

Ostatně tvář jeho opět začala ztráceti výraz, povadla, a trup se opět trpně poddal vlivu kočáru: pán se znovu počal otřásati, a oči pozbyly lesku. Z obavy, že hovor, byť i trochu nepříjemný, zhasne, jamščik po krátké přestávce rozmyslně dodal:

„Rakčejev . . . To byl tedy statkář na naší straně. Povídají, tak před sto lety, anebo, možná, že tomu i celá dvě stě budou. Nejpřednějším byl generálem u cařice, u Kateřiny.“

Pán se zlehka vzpamatoval.

„To se ví!“ odpověděl stále ještě ospalým hlasem. „„Dvě stě“ . . . U Kateřiny . . . na vaší straně! Nic vy mužíci pořádně nevíte, a k tomu: „na mizinu přivedl“ . . . Povolili jste si!““

* Zkratka „Arakčejev“. *P. př.*

„Píseň, pane, ona, jak to říci . . .“ namítl Silujan, „vždyť ona pochází ze starých časů . . . Od lidu vzešla . . . Starodávná je to píseň . . . Kdyby se měla hlasem řádně podat . . .“

„No, no! Dost již, nepodávej! Slyšeli jsme.“

„Jak je libo.“ Jamščik se nadobro urazil.

„Co ty to, tatíčku, proč?“ otázala se dívka. Zdálo se, že nevnikla hned v obsah hovoru a jen zádumčivě čekala pokračování písně. Když vše umlklo a pokračování nebylo, pak teprve pochopila příčinu.

„Ach, Lěnočko, ty toho nemůžeš pochopiti,“ odpověděl pán. „To není Petrohrad, a zde se na sebe nemohu dívati jako . . .“

„Jako nač?“ zeptala se líně dcera.

„Jako . . . na soukromého člověka! Prosím tě, Lěno, nepleť se do mých . . . zařízení!“

„Nebudu, tatíčku,“ stejně lenivě slíbilo děvče.

Jamščik vylil své pocity sesílenou hrou na opratích a horlivým upotřebením biče. Avšak citlivé ucho ulovilo leccos z hovoru. „Vida, je to představený. Přísný, ale zdá se, že v hněvu netrvá. Nu, a co pak mně je po tom, naše věc je jamščická!“

Opět zavládlo ticho a cestovní únava. Slečna se dívala do dálky, pán se otřásal a rhytmicky se pohoupával na sedadle, a oči jeho, stále ještě otevřené, se tak zakalily, jako by se na nich usadil prach.

Zvonek se třepetal a jakoby vypiskával a vedl nářek pro jakési své bezvýchodné hoře. Pak všecky omrzel, uvykli mu, a pojednou zmizel sluchu i vědomí. Za to se v tichu polí budilo jakési nepokojné, zlekané chvění, a chvílemi se zdálo, že diakonský bas, jenž dávno zůstal pozadu, se zase spojil s mraky ovadů za kočárem a stále jej stíhá a sype se v strany jako drobounký hrášek.

Ale byl to jenom sluchový přelud, povstalý uprostřed citlivého ovzduší, zelektrisovaného únavou a ulekáním schnoucí země . . . .

III.

Ve hlavě letitého pána bloudily myšlenky přeludné jako ta mlhová mračna . . . Úryvky minulého, úryvky přítomného, a šerá mlha v předu. Vše to se kupilo v hlavě a krylo jedno druhé. Společné pozadí bylo nejasné, za to jednotlivosti vystupovaly s tak rozčilující určitostí, že jednou pronesl nahlas:

„Ano . . . hle . . . A co pak nyní vidíme? . .“

„Nic, nic, Lěno,“ odpověděl v zápětí na tázavý pohled dívčin. „Přemítal jsem . . . o minulém . . .“

Skutečně přemýšlel o minulém, a přeludy jeho mladosti vztahovaly k němu z tohoto znaveného prostoru neviditelné ruce . . . Kočár tiše drkotá po zaprášené cestě, a Sěmjon Afanasjevič Lipovatov vidí sebe mladým statkářem . . . Když n-ská šlechta, první z velkoruské,

podala známou adressu o emancipaci*, jméno Sěmjona Afanasjeviče stálo pod touto adressou. Jak to všecko bylo... jak to tak říci... skvělé, snad!... Povznesení ducha, hovory, očekávání, vzrušení!.. Zdálo se, jako by se celý život obracel kamsi na novou cestu, hřímal a zářil na tomto obratu. Proč teď již nezáří nic tak v životě? Pak, když nejvíce vynikající šlechtici, vzpamatovavše se, započali horlivý boj „o zájmy stavu" a podali protiadressu — jméno Sěmjona Afanasjeviče se jakýmsi způsobem ocitlo i na protiadresse.

Podivno sic — leč i tu opět bylo cosi zářícího, cosi vroucího a zvláštního, okrášleného koloritem oné doby....

A jaké doby!.. Jaký enthusiasm, jaké řeči, jaký zápal, jaká sebedůvěra, jaké naděje! Kde je to teď všecko, — to jest, ani ne tato fakta, ale ten zvláštní tón života, to aroma bytí? Zdálo se, že po vší tváři ruské země byly rozestaveny jakési zvláštní reflektory a resonatory, dodávající záře každému zjevu, síly každému zvuku. Což by to byla jenom mladost? Ne, starci se tenkráte stávali také mladými, tohle je, co budí podiv... Najednou se proslaví smolenská šlechta. Pojednou lukojanovský spolek selského hospodářství otvírá nové obzory! Sotva podepsal Sěmjon Afanasjevič jednu adressu — už se jeho jméno sděluje z kraje do kraje, ba stává se i předmětem pozornosti zahraničního tisku. Lesk, hluk, třpyt! Ale což nebylo lesku i v tomto protestu notáblů proti emancipaci, v této srážce „praporu osvobození" se „starými šlechtickými tradicemi"?.. A opět se jeho jméno stává předmětem tisku, a opět ho vítají — jenže již s druhé strany... A pak zase nadšení a očekávání, pak zemstvo,** nové soudy, égalité!.. A zde, když vzpomínky došly k tomuto bodu, — uklouzlo Sěmjonu Afanasjeviči právě zvolání:

„Ano! A teď!.. Co pak vidíme?"

„Pole, tatíčku, a můstek," usmála se laskavě dcera.

Sěmjon Afanasjevič vzdychl a ohlédl se. Ano, pole, cesta, břízky, a hejno vran krouží nad kolébající se rží. Zpozorovaly asi v obilí skonávajícího zajíce nebo postřeleného ptáka.

A mezi touto dalekou a jasnou minulostí a tímto koutkem cesty — celý lán...

Co to bylo, jak bylo? Výkupné vyrovnání*** vzal na sebe starší bratr, člověk drsný, jenž neskrýval, že pohrdá liberálními názory Sěničky. Sěmjon Afanasjevič jen doslechl o jakýchsi rozmíškách a srážkách bratra se sedláky, pak se všecko nějak urovnalo, potom dostal výkupné peníze, na to se bil Sěmjon Afanasjevič pro m-lle Stratilotovou, první krásku gubernie, dceru sousedovu. Byl raněn (lehce), pak se oženil, načež odjel za hranice. Výkupné peníze se rychle ztrácely, bratr psal napomínající listy („pamatuj, že utrácíš životné nervy bu-

* Jeden z četných úkazů osvětného hnutí za Alexandra II., vychovance Žukovského, který vnesl tolik pohybu, ruchu a světla do ruského života. *Př.*

** Okresní výbor. *Př.*

*** T. j. s nevolníky, po nařízení Alexandra II., Osvoboditele, r. 1861, kterým poddaní mimo osobní svobodu dostávali i dosavadní své obytné stavení a užívanou jimi půdu ve vlastní držení, ale za výkupné. *Př.*

doucího hospodářství“), a Sěmjon Afanasjevič se vrátil do Petrohradu. To byla doba oživení průmyslu, železniční horečka, dobrá šlechtická jména byla ceněna a směle se spolčovala. Sěmjon Afanasjevič se dal opět uchvátiti. Zasedání, řeči, naděje, sblížení s vynikajícími vpravdě ruskými lidmi, kteří si zavěšovali řády na modré kaftany, nebo je skrývali pod rozložitými vousy, akcie, obligace, zápasy ve spolcích, obědy a přípitky, v nichž Sěmjon Afanasjevič projevoval nikoli tuctové nadání a omamující krasořečnictví . . . Výsledkem bylo, že dvakráte byl blízek zbohatnutí, třikráte se přivedl na mizinu, jednou obdržel dědictví (po zemřelém bratrovi), a vše to se dělo jaksi passivně, jako by to vše dělali za něho jiní. A třeba tomu tak i bylo. „Ruští lidé“ se vynořovali — zdvihal se s nimi i Sěmjon Afanasjevič; ruští lidé se topili ve víru nějakého úpadku — topil se i Sěmjon Afanasjevič. A někdy, ba častěji, bývalo i tak: oni vyplavou, a Sěmjon Afanasjevič se topí. V tu dobu umřela jeho žena, která snášela mírně všecko počínání mužovo. U její nádherné rakve Sěmjon Afanasjevič po prvé pocítil, jak se mu dlouze a silně stáhlo srdce, a ponejprv teprve — ohlédnuv se zpět na svou mladou lásku, na své přísahy a na tento zmizevší život, jemuž již nikdy nebude s to, aby vrátil illusi štěstí, — předložil si otázku, jež se mu pak stále častěji a častěji vyrývala, jaksi mechanicky, někdy docela neočekávaně, a nezřídka nahlas, ve chvílích přemýšlení:

„A teď! . . Co pak vidíme?“

Cesta, pole, šelest listí, lehké zvonění telegrafu podél cesty . . . Život se vždy více zakaloval a jaksi se dokonce špinil. Resonatory jsou uklizeny, třpyt zmizel, a i přípitky za stolem na železničních slavnostech pozbyly bývalé poesie. Cítil, že život počíná uháněti kolem jako vlak, do něhož vskočiti včas zmeškal, zapovídav se ve stanici. Podniky se stávaly stále drobnější, „pěkná jména“ ztrácela na ceně, bylo třeba „pěkných spojení“, a on je jaksi roztrácel jedno po druhém. Dostavily se šediny, vrásky . . . přišlo stáří, a Sěmjonu Afanasjevičí se zachtělo kamsi „domů“ do klidu, do odpočinku . . .

V tom čase právě uzrála nová reforma, a Sěmjona Afanasjeviče osvítil nový nález. Ano, to je právě to, čeho mu je třeba. Je čas domů, k půdě, k lidu, který jsme příliš dlouho nechávali na pospas rozmanitým kolemjdoucím a kořistníkům. Sěmjon Afanasjevič si opatřil zprávy o svém statku, o lhůtách pachtu, o kaucích, leckomu dopsal, leckomu obnovil vzpomínku na sebe . . . A tak ho „povolali k nové práci na starém popelišti“ . . . Nic ho v sídelním městě nepoutalo, a Sěmjon Afanasjevič se objevil v gubernii . . .

Zde ho uvítali srdečně. Gubernator mu tiskl ruce, okresní hejtman ho objímal, mládež se shromažďovala v jeho čísle, pokukujíc na hezounkou dceru a blahopřejíc otci k „návratu k pravé, živé práci“, Sěmjon Afanasjevič se ukláněl, děkoval, říkal, že je pohnut, ba i slzu prolil, a počínal pociťovati upřímnou chuť. Jako starý válečný kůň pocítil, že tu někde jistě počne opět nějaké oživení, otevrou se obzory, budou obědy a řeči. Ale první schůze v domě gubernatora, které se účastnil v novém úředním kabátě, ho jaksi zarazila a přivodila mu

vystřízlivění. Bylo chladno, šedo, neurčito . . . Zde se k němu mezi jiným přiblížil starý, šedivý pán, jeho vrstevník a přítel z mladosti . . .

„Vasilij?"

„Sěmjon?"

Vzali se za ruce a zadívali se sobě navzájem do očí.

„Jsi-li to vskutku ty?"

„Jak vidíš."

Setkání dopadalo nějak teskně. První se vzpamatoval Sěmjon Afanasjevič. Byl člověk nervosní, a k tomu žil dlouho v Petrohradě, kde mají slova pro všecky případy života.

„Poznávám svého Vasilije. Šedé vlasy, pravda. Ale i pod sněhem proudí časem kypící voda. Není-li pravda, kde je ušlechtilé dílo, tam jsi i ty!"

„Poznávám i tebe, nezapomněl jsi veršů" . . .

„Tak ty jsi s námi . . . Velice mě zajímala otázka, jak ty se zachováš k reformě?"

Starý pán, provinivší se kdysi ostrým liberalismem, odpověděl vyhýbavě:

„Chce se přec aspoň něco dělati."

„Něco! Ale vždyť tu je práce nenačatý kout. Není-li pravda, připomíná to mladá léta? Pohleď na tu mládež. Svého času jsme právě tak obkličovali své staré. Začíná mi krev v žilách rychleji proudit. (Jeho oči skutečně počaly lehce planouti.) Nu, pověz, jaké tu u vás vznikají projekty, otázky" . . .

Šedivý pán hleděl znaveně a smutně.

„Otázky? Jak bych ti tak řekl. Tuhle dnes projednávali v sezení otázku smuryginských břízek."

„Břízek?"

„Nu ano! Mladý okresní představený Smurygin pro blaho svěřeného mu okresu poručil hned v prvních dnech osaditi všecky pěšiny břízami."

„Ano? Podívejme se? . . . břízkami . . . A víš, vždyť to je dobře. Nejsou to ovšem „veliké úkoly", není v tom vzletu, ale přímý praktický užitek . . . nelze odmítati i toho, starý příteli."

„Pě-ši-ny, — pochop!" opakoval hledě mu s podivem do očí šedivý pán. „Tys, zdá se, docela zapomněl podmínky vesnického života."

Sěmjon Afanasjevič se zarazil, on si skutečně nepředstavoval zcela jasně, oč jde, a určitý způsob soudruhův ho zmátl.

„Pě-šiny! Ano, to ovšem je krajnost . . . Ale mládí — je vždy mládím . . . Však jsme se také dávali unášeti svého času. Proč toho nechceš uznati mladému pokolení?"

„Čeho?"

„Práva dáti se unésti . . ."

„A tak, ty o tomhle! Pohleď tamto u portraitu . . . Skupina mladých lidí a uprostřed . . . Poznáváš toho pána? . . ."

„V brejlích . . . husté, prošedivělé vlasy?" . . .

„Ano, to je pověstný Zalivnoj."

„Á!“ odvětil Sěmjon Afanasjevič. „Osobně jsem ho neznal . . . to bylo již po mé době, ale jak pak ne, pamatuji se z novin! . . . Radikál, nadšenec . . . Vždyť to on žádal kdysi piana pro školy? Krajnost, ovšem, ale . . . krajnost sympatická, doznej sám. A použije-li nyní svého nadšení“ . . .

„Použil již,“ odpověděl Vasilij Ivanovič. „Nyní žádá úplného zavření škol“ . . .

Sěmjon Afanasjevič překvapením zamrkal a pohlédl zmateně na přítele.

„Žertuješ . . . jak pak to . . . totiž, chci říci: jak srovnati“ . . .

„A velmi jednoduše . . . Zůstal jsi za duchem času. Jsou, bratře, takové subjekty . . . Náš generál — je velký čtverák — je nazývá odrůdou nadšených psů . . . Viděl jsi, jak někdy bujný pes vychází s pánem na procházku? Pán se sotva pohnul v levo, a pes už má ohon v kolečku a letí verstu napřed . . . Za to sotva se pán obrátí zpět — už pes uhání novým směrem“ . . .

„Ale přec . . . Vždyť to je prostě směšná krajnost?“

„Krajnost ovšem, ale docela ne směšná. Okresnímu výboru se teď sotva podaří, ubrániti své školy od prudkého nátlaku. . . . Ano, bratře, tady máš unesení. Dříve jsme se smáli pianu, ale život se bral k osvětě, k rovnoprávnosti, k zákonitosti“ . . .

„A nyní?“

Vasilij Ivanovič pohledl na Sěmjona Afanasjeviče svým rozumným a trochu smutným pohledem a odpověděl zamyšleně:

„I nyní život . . . se bere k témuž. Ale zdaž my jdeme s ním? . . . to je otázka“ . . .

„A s takovými názory,“ otázal se poklesle Sěmjon Afanasjevič, „tys přece . . . šel?“

„Šel, bratře . . . Dvacet let jsem byl smírčím soudcem ve svém okresu . . . A nechtělo se mi, aby právě tu . . . u mne . . . na mé půdě Smurygin nasázel své břízky, nebo Zalivnoj zavíral mé školy“ . . .

„K tomu nedojde!“ řekl rozhodně Sěmjon Afanasjevič.

„Může býti“ . . . odpověděl mdle šedivý pán a odvrátil se. A v tu chvíli k nim přistoupil gubernator a znovu se jal Sěmjonu Afanasjeviči tisknouti ruce a blahopřáti mu k návratu „k půdě a ku pravé práci“ . . . Ale rozumné oči gubernatorovy hleděly pátravě a posměšně. Sěmjon Afanasjevič stával se pod tímto pohledem poněkud nesmělým. Cítil, že pod vlivem rozmluvy s přítelem z mládí se jeho myšlenky jaksi rozptýlily, krásná slova povadla, a on zůstal bez obvyklé zbraně . . . A málem by byl vyhrkl zrovna ve tvář přistoupivšímu:

„Ano, tak . . . A teď, — co pak vidíme?“

— — — — — — — — — — — — — —

Pole, cesta, znění drátů, vedro a úryvky lenivých myšlenek táhnou se jako oblaka jedno za druhým . . . Pletou se a splývají. Zase minulé, pak mlha, ze které se vynořuje kousek silnice, vroubené břízkami. Jízdní dráha zarostla travou, prašný úzký pás se tiskne tu k jedné, tu ke druhé straně, je patrno, že tu z jara jest jízda co nejkrušnější . . .

A v mysli Sěmjona Afanasjeviče se pojednou vybavuje čtyřverší starého „zemského poety“:

Zemstvo, ty daně z nás
dřeš bezbožně;
sprav tedy cesty:
jezdit je nemožné . . .

Dlouho opakuje verše podle klepotu kol a otřásání kočáru. Tou dobou kočár sjíždí pomaloučku s vrchu a hřmotí po mostě, a mysl passažerova, rovněž pomaloučku, se sune dál.

„Most je nový, vůbec mosty, zdá se, jsou lepší, a přec! Zemstvo, zemstvo, křičeli, rozhorlovali se. Zatím, čeho se tím docílilo . . . Mosty jsou lepší, to je všecko. Nelze přece, v pravdě, jen mosty a mosty! Třeba něco živého. Ještě školy? Lidové vzdělání . . .? A-ano, ovšem, nelze neuznati . . . Ale, ostatně . . . hle, Zalivnoj je proti škole. To je podivno, rozumí se, ale uváží-li se pořádně . . . To je také svého druhu postup . . . Co je to ta zemská* škola? Poloviční vzdělání, a vždyť poloviční vzdělání je v pravdě horší nevzdělanosti . . . Ano, ano, je možný i tento bod nazírání, možný, možný . . . A kdo by to byl mohl myslit, když sám Zalivnoj žádal piano . . . A nudná je ta cesta . . . kdy jí bude konec . . .? Opět můstek . . . Brzy-li bude stanice . . .? Ano, hle . . . co pak z toho ze všeho vzešlo?“

Letí oblaka, hrčí kola, starý pán se začíná otřásati jako pytel s mlátem, oči se mu zavírají . . .

Starý pán usíná . . .

IV.

Dívka nespí, a hlavou jí táhnou vlastní myšlenky.

Jest jedinou dcerou svého otce. Jako kvítek ze semene, zaneseného větrem na cizí roli, narodila se jaksi neočekávaně pro roztržitého Sěmjona Afanasjeviče ve švýcarském hôtelu, první léta života ztrávila v cizině, pak se dostala do hôtelu na Malé Morské**, odkudž matku její vynesli v bílé rakvi, aby ji odvezli na hřbitov do vsi. Pak rostlo děvčátko u babičky ve Finsku, a to byla nejšťastnější doba jejího života. Po té vzpomíná nudných let a komisních ložnic ústavu, a potom — po smrti babičky — několik let s otcem. To byla nejtěžší doba jejího života.

Modliti se ji učila stará chůva, kteráž odchovala ještě její matku. Skládala jí prstíčky ku znamení kříže ještě tam, ve švýcarském hôtelu; na Malé Morské ji naučila „Zdrávasu“ a modlitbě za zemřelou matku, naučila ji milovati zemřelou a na ni vzpomínati . . . V době, kdy kamarádky se oddávaly zbožňování svých učitelů, Lěna Lipovatova chovala v duši kultus zesnulé matky. To bylo skutečné zbožňování, blouznivé, vášnivé, plné smutku a jaksi podivné naděje. Naučila se kresliti, aby kreslila portraity své matky, s unášejícím zájmem četla staré pověsti a romány, ve kterých se zrcadlila doba, v níž žila

* Okresní. *Př.*
** Petrohradská ulice. *Př.*

její matka, okolí, v němž plynula její mladá léta. Nebyly to vždycky dobré romány, ale ona četla mezi řádky, a vanulo jí to vstříc ze sežloutlých stránek zvláštní poesií šlechtického sídla, života uprostřed polí, uprostřed lidu, dobrého, pokorného, milujícího, jako její stará chůva . . . uprostřed snivého očekávání . . . A v týž čas, kdy otec její shromažďoval u sebe poněkud pochybně „skvělou“ společnost, zabírala se dívka se starou chůvou do nejzazších komnat a za znění řečí a přípitků, pronikajícího sem stěnami, naslouchala starým šedým podáním o těch letech, kdy matka její běhávala alejemi starého panského sídla, obklopená jako pohádková princezna péčí ňaněk a mamek* . . . Neměla sama ničeho, s čím by přirovnávala, mimo hôtely a ústav, náležela k pokolení zrodivšímu se po vyjítí z Egypta a nedostihnuvšímu žádné země zaslíbené, vyrůstala v nahodilých okolnostech, postrádajíc ve skutečnosti toho, čemu říkáme „ústředí“. Podivno-li, že si tvořila v mladistvé obraznosti ústředí z úryvků a vzpomínek na matku, jež jí poskytovala stará chůva.

Mládí je romantické . . . a co může být romantičtějšího zmizevší minulosti, jež otcům našim a matkám byla přítomností? Dívka dychtivě naslouchala, jak šeptaly staré chůviny rty o její krasavici-matce, kterou odnesli v bílé rakvi z protivného petrohradského hôtelu do rodné vsi . . . A minulost vstávala před ní s jakousi vábící rozkoší, ona minulost, kdy v panských sídlech vyrůstaly zakleté princezny, očekávající svých hrdinů, kdy v nich žilo skvělé panstvo, kdy se sjížděli v překrásných domech, obklíčených parky . . . V parcích zvučně hučí rohy, zjevují se a mizí skvělé stíny, oči se blýskají... Milují, trpí, vzdychají, konají se souboje (jako kdysi otec, tenkráte byl zcela jiným). Časem se jí zdálo, že to všecko vidí: tak živě účinkovalo toto vyprávění . . . Bílá stěna domu, temná, zádumčivá zeleň stromů, po nichž se s láskou svážejí stříbřité paprsky měsíčné, červenavé pruhy světla z oken, bizarní ballustráda balkonu, tlumené zvuky Straussovského valčíku. Dveře se otvírají, ve fantastickém dvojím osvětlení zjevuje se „ona“, její matka, a možná . . . i ona sama . . . Hluboko vdychuje vonný vzduch noci, a vedle ní stojí její vyvolenec, takový, jakým vyobrazil otce v mladých letech projíždějící tudy malíř olejovými barvami . . . Myslivé oči, měkký knír, zakroucený v kolečka, ztepilý vzrůst, a cosi fantastického přehozeno přes levé rameno.

Lěna se velmi zaradovala dověděvši se, že nyní nadešla nová reforma a jejího otce povolávají opět tam, kde se narodila, kde žila, kde milovala její matka, kde leží v hrobě . . . Lěna myslila, že tam též bude žíti a po dlouhých letech, ve kterých jako v modré, zmírající dálce kmitalo cosi tajemného jako oblak, jasného jako jitřenka, položí se vedle matky. Dala slovo chůvě, umírající na Pískách, že jistě přiveze hrstku rodné země na její hrob na Vlkovém hřbitově.

V tu dobu dávali v Petrohradě drama, v němž dramatik vnímavý k časovým směrům utvořil nového hrdinu, „mladého okresního představeného“. Dramatu se smáli, ale Lěna přijela domů v opojení. Hrdina přijíždí z dálné vesnice, aby v Petrohradě vyhledal pravdu

* Chův a opatrovnic. *Př.*

„lidu“, jemuž bylo ublíženo. Byli nevolníky jeho otců, chladný, drsný zákon svědčí proti nim, ale on, šlechetný syn šlechetných rodičů, podrobuje se jen vedení šlechetného srdce, zapřísáhl se ochrániti je stůj co stůj před drsným zákonem, jehož vždy používají špatní lidé. Za tím účelem otlouká prahy vysoce „postavených osob“, chodí po kancelářích, zavádí si potřebné známosti a dokonce i v plesovém sále, za zvuků orkestru, opisuje nohama ladné figury čtverylky a krásně přehýbaje štíhlou postavu v nádherném fraku, mluví „jí“, jiż milované, o nich, o ubohém, dobrém, trpícím lidu . . .

Vrátila se domů zamilovaná. Do koho? Rozumí se, že ne do herce hrajícího šlechetnou úlohu, ale ve vlastní sen o hrdinovi, ztělesňujícím jí vše to nejasné, co se kreslilo v pozadí té romantické minulosti. A když její bratranec, liberál a skeptik, si dovolil dobrati si kus i romantické sny Lěniny, přela se dlouho, vřele, skoro až k slzám.

„Vy nevíte,“ skončila. „Sám lid smýšlí právě tak . . . Škoda, že jste neznal mé chůvy“ . . .

A tu se ocitla s otcem v okresním městě, kde ho zadržely jakési záležitosti vzhledem k upevnění jeho v úřadě a pak ještě cosi nepříjemného v bance. Špinavý pokoj ve špinavém hostinci, nuda a nesrozumitelné pro ni rozmluvy. Časem se k otci scházeli staří jeho známí, časem přicházeli noví jeho kollegové, vedli hovory o oborech, o postavení, o míře práv a povinností, o služném a jízdné stráži, o smuryginských břízkách. O těchto mluvili tak mnoho, že Lěnu počal zajímati sám Smurygin. Ostatně vystřízlivěla, když ji otec představil „našeho mladého činitele“. Byl hubený, se vpadlýma tvářema, vpadlou hrudí, s tenkýma nohama, jimiž neustále pohyboval, i když stál na jednom místě. Při obědě pronesl řeč, kterou začal obraceje se k Sěmjonu Afanasjeviči slovy:

„Mla-adé pokolení, Sěmjone Afanasjeviči“ . . .

Mluvil ještě něco, potom připil Lěně, ale ona mu odpověděla s chladností, sobě samotné nepochopitelnou. Jako by pán tento činil nároky na cosi, čeho mu Lěna instinktivně nepostupovala. „Ne, jistě tam, na místě, se najdou ještě jiní . . . Obklopí jejího otce, budou se společně raditi, jak pomoci dobrému lidu, jak ho ochrániti před drsným zákonem a zlými lidmi . . . A tatínek se již nikdy nebude vraceti domů znavený a poněkud v nepořádku, jako to bývalo po těch protivných „úředních obědech a večeřích“ v petrohradských restaurantech.“

A nyní jede a dychtivě upírá zrak v dálku a hledá: kde jsou ta tajemná „panská sídla“ a parky, kde ta zaslíbená země, v níž před ní zjevně vyvstane sen jejího života . . . Pole, zvonek, chvílemi se zamodrá lesík, oblaka se pohybují bezhlučně s jakousi vážnou myšlenkou, a otec, otřásaje se, klade otázku:

„Ano. A teď — co pak vidíme?“

V.

Cestě, zdálo se, nebude konce. Koně více kývali hlavami na strany, než běželi ku předu. Slunce se silně schýlilo, ale vedro ne-

ustávalo. Země byla jako nedávno vytopená pec. Zvonek se brzy začal zmítati pod duhou* jako vzteklý a pozbyvší veškeré trpělivosti, brzy jen vypískával a syčel. Na nebi pokračovalo mlčelivé přesunování oblak, po zemi běhaly nezachytitelné stíny.

Kočár vyjel na výšinu, sjel s ní, zahřmotil po dunícím můstku. Nyní se těsně u cesty prostíral až k horizontu zrytý, jako samet černý úhor. Jen tu a tam se ještě zelenaly nedoorané, úzké proužky. Jeden z nich vybíhal až k cestě, ale i ten byl stále užším: klátily se na něm za pluhem dvě šedé, kostnaté a zaprášené mužické postavy. Jeden z oráčů se vzdaloval šikmo od silnice, druhý se blížil k pěšině, tváří k našim cestujícím. Kůň jeho namáhavě dotahoval brázdu, a oráč pohlížel pozorně vpřed.

Pojednou kůň počal vyhýbati z brázdy: zrovna před jeho hubou ukázal se nevelký, tenký, nepochybně nedávno zasazený strůmek, s korunkou z poloviny již svadlou. Oráč trhl oprati, přidržel pluh, strůmek se vytáhl pod řemen, ohnul se, pokusil se vyklouznouti mezi nápravami a pojednou se bezmocně svalil, podřezán jsa železem. Ještě asi sáh cesty se táhl, uváznuv větvičkou, konečně zůstal na uprášené ornici. Mužík ho odstrčil nohou a jal se vyklepávati rádlo.

Silujan, jenž se na vše to zvědavě díval, zastavil koně.

„Co ty to, strýče . . . tuze směle jsi vytáhl?“ řekl s jakousi zvláštní notou ve hlase. „Či odvolali?“

Mužík pozdvihl vzhůru spocený, červený obličej a usmál se . . . Ale uviděv na projíždějícím pánovi odznak, zvážněl pojednou a zatrhal opratěmi, nedav koni uškubnouti bylinky u cesty . . . Podél pěšiny ležely pluhem vyorané sazeničky bříz . . . Jen pět, šest jich ještě ojediněle stálo, klonících se a vadnoucích . . .

Silujan vyndal z kapsy pytlík na tabák a kroutě si cigárko z novinového papíru, pronesl jako pro sebe, kývaje hlavou:

„Odvolali . . . patrně . . . A co toho bylo . . . Pomoz Pán Bůh“ . . .

„Zaradovali se . . . hlupáci!“ zamručel Sěmjon Afanasjevič s nevolí. „Nu, tak jeď, přece.“

„Co je to, tatínku?“ zeptala se Lěna, udivena tím, že otec i jamščik mluví o této němé scéně jako o něčem srozumitelném oběma. Sama nedovedla čísti té ohromné knihy s modrou dálí, s letícími stíny oblak, s různobarevnými kousky polí, po nichž tu a tam se hýbali lidé i zvířata . . . Krákání vrány, štěbetání skřivánka, šelest bříz, pozvolný pohyb oblak, na poli síly napínající koně, mužíci se spocenými tvářemi, ve špinavých košilích, země černající vsled za pluhem, bezmocně padající strůmky . . . vše to pro ni splývalo ve společnou stafáž, vše se zdálo býti stejně na svém místě, nanášejíc jen jakési nejasné pocity, ale ne myšlenky . . .

„Ono, řekněme tak, vaše blahorodí,“ mluvil jamščik, žmole své cigárko, „vždyť ono i hlupákům je svého líto . . .“

„Co je to, tatínku?“ zeptala se Lěna opětně, zadívavši se, jak mužík obrátil pluh a jal se vzdalovati se, táhna novou brázdu po druhém

* Dřevěným obloukem nad hlavou koně.

kraji pruhu. Nový strůmek, nachýlivší se již k zemi, dostal se pod železo, křečovitě zakolísal a tiše se svalil na roli . . .

„To . . .“ odpověděl Sěmjon Afanasjevič na dceřinu otázku, „jsou právě ty . . . nu, jak ve městě říkali: smuryginské břízky.“

„Ba právě tak, slečinko,“ objasnil i jamščik, škrtaje lhostejně sirkou o kozlík.

Lěna se ohlédla se zájmem na pruh úhoru. Ve městě ji omrzely rozhovory o těchto břízkách, o tom, měl-li nebo neměl-li Smurygin práva nasázeti je podél cest, správně-li rozhodl kterýs soud, odvolav jeho nařízení . . . Nyní všecky ty odtažité hovory nabývaly hmatavého tvaru: černý pruh, řada uříznutých břízek, postavy oráčů vyvracejících s jakousi necitelností nevinné stromky, a posměšná škodolibost ve hlase jamščika.

Lěně se zželelo i stromů i Smurygina, jehož posledně viděla poněkud zmateného.

„Proč pak to dělají?“ zeptala se nechápajíc.

„A proto,“ vysvětloval s jistotou Silujan, sbíraje opratě, „že to nikterak není možné. Vysvítá z toho, že není takového zákona . . . Zákon tedy, milá slečinko, se přiklonil k selské straně . . .“

Sěmjonu Afanasjeviči se nelíbilo cosi ve slovech jamščikových, a on řekl Lěně s nepochopitelnou podrážděností:

„Zá-akon! Ta-aké zákony jste začali rozbírat. Zpívals tuhle o Arakčejevu . . . Ten by vám ukázal zákony.“

„Jistě!“ řekl přisvědčivě jamščik. „Ten byl suriosní . . .“

„Bodejť, suriosní! S vámi, podlci, jinak ani nelze . . .“

„Ach, tatíčku!“ řekla Lěna vyčítavě. Nelíbil se jí tento tón; v Petrohradě nikdy neslyšela od otce ničeho podobného, naopak, byl pravým gentlemanem v zacházení s „nižšími“. Ale snadno přijímal od jiných, a ona s nelibostí pomyslila, že si vyvezl tento tón z města, od oněch pánů, s nimiž vedl časté besedy. Ovšem s břízkami mužíci jednají nepěkně. Ale vždyť to je jen z nevzdělanosti . . . Musí se jim vyložiti . . . Vůbec v Petrohradě si jinak představovala budoucí poměr k „dobrému lidu“, a tento „místní kolorit“, který tak rychle vytvořila otcova řeč, řezal její citlivé ucho.

„Odpusť, Lěnočko, ale . . . nemohu mluviti o tom klidně,“ řekl Sěmjon Afanaijevič, a snižuje hlas, dodal: „Nu, on se ovšem ukvapil . . . Poukaž na to, učiň mladému člověku přátelskou poznámku . . . k tomu jsou představení . . . Ale nelze přec tak . . . pouštěti autoritu moci . . . Stalo se už jednou . . .“

A opět vyvýšiv hlas, řekl s novou podrážděností zřejmě pro jamščika:

„V zimě sám, n-nemehlo, pojede opilý z trhu za metelice . . . aspoň nesjede někam do rokle.“

„V zimě, vaše blahorodí, t-to se nejezdí,“ klidně odpověděl Silujan. „V zimě jim jiná cesta slouží, rovnou přes řeku.“

Sěmjon Afanasjevič zamrkal jako vždy, býval-li v úzkých, ale Lěny se to dotklo za otce a nechtěla se vzdáti.

„No, dobře,“ řekla. „Co pak jim přece stromy překážely? Jsou-li jedenkráte již zasazeny.“

„Zasadíš, milá slečinko! Co tu bylo hříchu, nedopouštěj, Bože! Staršiny po sedm dní potahoval, a starosty, na ty ani počtu není...“

Na obličeji Lěnině se zrcadlilo napětí, a Silujan, přidržev koně, ukázal na uzounkou pentličku pěšinky, jež se na bezlesklé černi půdy zdála bílou proužkou.

„E-ej-hle,“ řekl svým zpěvavým hlasem, „vi-ida, kam ona, mátuška, cestička vrazila ti na celou step.“

Obočí dívky se pozdvihlo ještě výše.

„Nu, tedy co přece . . .?“

„Ale jen ty si pomysli, co země je na ni třeba. A vždyť ona, země, je sedlákovi dražší nade vše. Klaď, třeba jen po sáhu, a hle, jaká délka. Vždyť ona draho přijde, třeba se nezdála . . . postaví-li se, do nebe dosáhne beztoho. A ještě stromiště sesílí, zase kořenem se roztáhne. Obcházej je pluhem! No, co pak je to myslitelno . . .“

„Tatíčku . . .?“ prohodila dívka polo tázavě, ale otec neodpověděl.

„Tak proč mu to neřekli?“

„Co to?“

„No tohle, co ty povídáš . . . Kdyby to takhle byli řekli Smuryginu . . .“

„Jako by byli neříkali! Ale, vidíš, on vždy jen za vousy . . .“

„Tatíčku!“

Starý pán seděl se zavřenýma očima. Koně přidali s vrchu poněkud do kroku, kočár popojel rychleji a zase za ním se přichytil chomáč bílého prachu, v němž naráželi na se ovadi, a opět se táhla pustota, únava, vedro . . . Starý pán brzy skutečně usnul.

VI.

„Je daleko, jamščiku?“

„Ještě tak deset verst bude.“

„A déšť nás nepromočí?“

„Dejž to, Pane! Sluníčko, hleďme, chce v chmuře zapadnouti . . . Rozhněval se Hospodin na pravoslavné. Minulého roku zmořil se lid až běda! A nynčky hle, bude ještě hůře. Obilí hoří. Kdyby se tak Bůh smiloval, ale ne, jen dráždí . . . Táhnou mraky, bloumají po obloze, a co je z toho.“

Rozhlédl se kolem, a pojednou smeknuv čepici, se pokřižoval.

„Zdá se, že v naší straně už sprchlo . . . Uprosili patrně . . . Po-odívejme se, jak se setmělo . . . Zrovna nad Lipovatkou to bude . . .“

Silujan nepostřehl, jak tvář dívky vzplanula a opět pobledla.

„Lipovatka . . .? tam . . .?“ zeptala se. „A tys odtamtud?“

„Odtamtud . . . Lipovatovští jsme, panští, byli . . .“

Širokým gestem máchl bičištěm, jako by rozmachem objímal celý viditelný prostor a řekl:

„Za starých let t-tohle všecko bylo panské. Co vidíš polí, co vidíš lesů a luk, všecko bylo jejich . . . Běstuževi v Běstuževce, Kroli

v Anučině, Lipovatovi na Lipovatce, Jegorov na Osinovce, Mědigorskij v Jelekovce . . .“

Lěna se s podivem rozhlédla kolem . . . Zpěvavý hlas jamščikův zalidnil v okamžiku ten prázdný prostor celým rojem známých jí z dětství jmen. I Kroli, i Anučini, i Mědigorští — to vše žilo rovněž v chůvinu vypravování, všecka ta jména znala z rodinného podání, viděla jejich podobizny, znala jejich povahy a rodinné vztahy. Kde pak jsou? Na rovině kdesi daleko se bělala usedlost, kdesi ještě se černala vesnička, podobající se prostě hromádce černých skvrn, modraly se zbytky vysekaných hájů . . .! Bylo ticho a pusto, ale jí se zdálo, že tato citlivá pustota se oživuje, že teď hned pojedou Kroli v Lipovatku, nebo Běstuževi v Anučino a potkají se na cestě veselí, oživení a radostní . . . Protírala oči a nemohla pochopiti, kde že se to všecko ztratilo v tom mlčelivém prostoru . . .

„A tys . . . Jelenu Štěpanovnu znal?“ otázala se tiše a jaksi ostýchavě.

„To mladšího pána, Sěmjona Afanasjeviče ženu? Pamatujeme. Krasavice byla, dej jí Bůh království nebeské . . . Umřela. Dávno. To bylo lítosti, když ji do vsi přivezli . . .. Ženy, jak se říká, hlasem plakaly . . .“

Lěně se v očích objevily slzy. To bylo to, co očekávala; vyznělo to konečně v slovech prostého, dobrého člověka! Na okamžik jí to stáhlo hrdlo, a teprve za minutu, potlačivši rozechvění, zeptala se ostýchavě a tiše, aby nevzbudila otce:

„Tedy oni . . . byli dobří? A vám bylo dobře . . .?“

Jamščik pomlčel, laskavě pohladil bičem podsedního a odpověděl:

„Páni ušli . . . co pak páni . . . toť se ví . . . správcové, ti zle přimučívali . . .“

„Při-mučívali?“ otázala se Lěna, ohromena nečekaným výrazem.

„A-a jak! Nedej Bože, jak mučili.“

Zlehka se otočil, volně pustil opratě, a zádumčivě, jako by se neobracel k Lěně a oddával se svým vzpomínkám, jal se mluviti svým výrazným, zlehka rozechvěným hlasem:

„Ženská na příklad, má tetka, bez muže byla, vdova. Muž jí tedy umřel, zesnul. A dětí plná světnice. Vstane, bývalo před svitem Božím, kdy ještě jitřenka nesvítí . . . A letní jitřenka, víš sama, jaká je! Namáhá se ubohá, namáhá se s dětmi, ale kdež pak by byla hotova . . . Ostatních ani nedohoní . . .“

„Kam to?“ otázala se prostodušně Lěna.

„A na panské . . . To na pány pracovali . . . Car Alexandr Nikolajevič robotu zrušil. Tak dobře: opozdí se, a už to dohližitel poznamenal . . . hlásí to správci . . . „Proč-č pak to? Co?“ „To s dětmi, vašnosti. Nemohu stačiti . . .“ „Dó-bře, s dětmi. Stav se. Hej, dva sem!“ A hned, milá ty má slečinko, kde se vezmou tu se vezmou, dva dohližitelé. A hned oběma dohližitelům po holi do ruky, po důkladné. Dát jí, povídá, deset . . . nebo řekněme, dvacet . . .“

„Tatíčku," ozval se tichý hlas jako by hledající ochrany. Silujan se ohlédl.

„Spí, nerušit. Toť stará věc. No dobře, dát jí dvacet. Hned ona, má milá, stojí; jeden dohližitel s jedné strany, druhý na příklad na druhé straně, a nakládají jí ruče mezi obě lopatky."

Zvolna zdvihl bič a ukázal Lěně bičiště.

„Mezi lopatkami jízvy jako to bičiště. No, a jdi teď, stav se do řady, pracuj, žni!"

„Žni?" opakovala dívka mechanicky a bezmocně se ohlédla kolem. U cesty zase šeptalo obilí a úmorná tesknota, vznášející se nad celým tím okolím, nabývala svého zvláštního smyslu a významu... Tato pole to viděla... Lěna zhluboka a těžce vzdychla, jako člověk, který se chce probuditi z počínajícího třeštění.

Jamščik zaslechl vzdech a obrátiv se, pohlédl na bledou tvář dívky. Zachtělo se mu potěšiti ji. A poněvadž byl poetou, cítil, že je to v jeho moci.

„Počkej, co ti povím. Trpěli pravoslavní, věru, že trpěli. Avšak Hospodin tatíček, on přec netrpěl této neřesti! Na nedobrotivé lidi má on, slečinko má, udělané peklo — tartar..."

Hodil rukou vrhaje nedobrotivce do tartaru, ale koně pohybu tomu rozuměli jinak, a náruční škubl sebou tak prudce, že div nepřetrhal postráňky. Kočár sebou trhl, v dívčinu tvář zavanul zdvihnuvší se vítr, jenž proběhl pobledlá pole.

„Koukej se, setmělo se," řekl Silujan, „snad nechce opravdu k večeru pršet. Vida, i slunce zmizelo, ale pořád praží jako v peci... Nu, mil-lí... jdi rovněji! Čiň se..."

Kočár poskočil, zvonek zaklinkal, hřbety koní jaly se vyskakovati živěji. Mezitím na obloze — jak se zdálo — skutečně se cosi přichystalo. Na obzoru vše potemnělo, slunce se nízko koupalo ve mracích, rudé, sotva viditelné, zenit hasl a mlhy se nesly vždy směleji do výše. Břízy šeptaly, vyprahlé obilí lupalo, kdesi ve stromoví krákala osamělá vrána.

Dívka seděla zamyšlená a bledá. Nemohla se dobře vyznati ve svých pocitech, ale neodolatelně ji to nutkalo k rozhovoru. Silujan — jak to také často bývá u poetů — pocítil jakýmsi instinktem, že má úspěch: tvář jeho nabyla výrazu jistoty a spokojenosti. Uvolnil běh trojky a zase se obrátil.

„Provezl bych já tě, milá slečinko, místo je rovné, ale taťka nám spí. Vida, zmalátněl."

Jaksi urážlivě zasupěl na spícího. Postava i hlas jeho zdály se Lěně pojednou nepříjemné i drzé. Ale za krátko si vzpomněla, jak byla pohnuta jeho vyprávěním o matčinu pohřbu a zachtělo se jí vrátiti tento mihnuvší se dojem.

„A což ona... tetička tvá... pánům nežalovala?"

Jamščik potměšile zakýval hlavou.

„Když oni páni v patře bydleli, vysoko..."

„V patře?"

„Toť, v patře. Lidičky se potloukají dole, oni ani nevidí. . . . A snad i vidí . . . Potutelní jsou oni také, panečkové.“

Zasmál se, jak Lěně připadalo, dost protivně a zakýval hlavou v mizerném kloboučisku.

„Potutelní?“ zeptala se pokleslým hlasem.

„Po-ótutelní! Co pak si myslíš,“ odpověděl Silujan prostodušně. Cítil, že ovládl posluchačku, a vzhledem k tomu rostlo v něm nadšení pěvce . . .

„Poslouchej, milá slečinko,“ začal po krátkém mlčení. „Povím ti ochotně, jak to u nás bylo . . . Tedy před svobodou to bylo, ne mnoho let, třídenní robotu ustanovili: tři dny aby se pracovalo na pána, tři dny na sebe, nedělní čas Pánu Bohu. Chceš, modli se, chceš, vzhůru břichem lež . . . Tak milá ty má, dobře. Tedy lidé ve všech místech takhle po tři dny pracují. Ale nás v Lipovatce stále po čtyry dny honí . . . Honí, milá ty má, a mučí . . . Správcové a dohližitelé . . . vydechnout nedají . . .“

„. . . Říkal jsem ti, či ne, o Děminových? Dva bratři byli: barbaři, tyrani, nemilostivci, chrapouni! A za své tyranství dostávali od pánů všeliké výhody. Děti na panské nechodí, a ještě po dvou mužicích se na ně, na barbary, stará . . . Ani umírat zmijím netřeba. Nu, a snažili se. Sěmjon, to ten, který ženskou, ještě s jedním, bičem týral. Druhý bratr, Vasilij, ten víc ohledně koní obtěžoval. Vyžene nás v zimě nebo na podzim mlátit ve tři hodiny, a mlátíme až do samého večera. O nás nám tak nebylo, jako jsme se báli o koně. Vezmeš si trochu slámky a přisypeš mu. Hned to dohližitel zpozoruje, k Vasjkě Děminu . . . Ten ti dvacet . . .

. . . No dobře. A ves naše, víš, na velké silnici leží, na Sarovské, jdou-li „poutníci“* modlit se k Bohu, všichni kolem nás. Zajdou do pole nebo na humno podívat se, jen hlavami pokyvují. Poněvadž poutní člověk po světě chodí, rozumíš, zná všelikou věc. Litovali nás, ovšem. Co pak je to, že v jiných místech, na příklad, je jeden zákon, a u vás druhý. Nu, povídají, potrpte. Však tomu bude jednou konec. A my, milá slečinko, jako zmořená herka, která, na příklad, z brázdy nevychází, nemohli jsme tomu věřiti: hlouposti prý, všecko to je věc odvěká, i děti to snášeti musí . . . No, jen bratranci mému, Nikolaji Pěrcevu, a pak Ivanu Jegorovu, zapadly ty lidské řeči přímo do srdce. Tak, milá, jednou, vyhnali nás po tři dny na panské, čtvrtý den ženou, a ráno raníčko, před slunce východem. A bratranec s Jegorovem, když vyšli do pole, stanuli uprostřed lidu a povídají: ‚Stůj, lide, nikdo se do práce nedávej, hleď, co bude . . .‘ No, lid se zastavil, dohližitelé sem i tam, nikdo nic . . . všichni se shlukli, stojí v šeru; i rozejíti se nerozcházejí, i pracovati nepracují, zrovna jako stádo před bouřkou . . . Slyšíš, milá, jak to bylo?“

---

* „Poutníci“, je v Rusku zvláštní kasta lidí, kteří jiného nečiní, leč že chodí od jednoho poutního místa ke druhému a modlí se. Říkají jim také „boží lidé“. Schodí tak notný kus světa, mnozí až do Jerusalema. Jsou u lidu ve vážnosti. Živí se tím, co dostanou. *Př.*

Zmínka byla zbytečná. Dívka naslouchala se zatajeným dechem a v její obraznosti, pod vlivem toho výrazného prsního hlasu, kreslil se obraz: právě na takovýchto širých polích, za tmy, před svítáním, stojí hloučky lidí a očekávají čehosi. Nevědí ještě čeho, ale cítí, že očekávají jakési pravdy, která nemá nic společného se světem jejího snění . . .

„Slyším,“ odpověděla tichounce. . . .

„Nu, stojí . . . Co, prý, bude? Když tu sluníčko počalo stoupati . . . Ukázalo se za lesem . . . Všichni hledí: co pak, prý, ještě? . . . A bratranec můj, Pěrcev Nikolaj, a Jegorov Ivan předstoupili, pokřižovali se před světlem božím a povídají: „Hleďte, prý, lidé: hle, sluníčko zazářilo celému křtěnému světu, jako, na příklad, ostatním vsím s vesničkami, tak i naší Lipovatce . . . Tak-li tomu, prý, lide?“ Nu, všichni ovšem povídají: tak! Toť spravedlivo! — „Proč pak pro všecky platí zákon třídenní roboty, a nás dosud po starém honí.“ I rozkřikne se pojednou: „Nechoď, lide, na naši s Ivanem Jegorovem zodpovědnost — nechoď na čtyřdenní!“ Lid pohlédl na sluníčko, a ono už, milé, docela nad lesem vychází. „Vždyť, povídají, Pěrcev a Ivan Jegorov mají pravdu. Všem sluníčko boží svítí, všem se i zákon dává.“ A jak sluníčko celé vyšlo, lid, víš, se i hnul. „Nejdeme na čtyřdenní robotu. Vzhůru na své lány!“ Dohližitelé sem i tam! „Co vy, lidé, se bouříte, co se bouříte?“ „A proto se i bouříme, že nemáte práva!“ Dohližitelé hned ke správcům, správcové k pánovi, tak a tak, Pěrcev a Jegorov lid pobouřili. „Pod-dat je sem, podlce takové!“

Lěna se zachvěla. Tříštivý, ač pyšný tón, kterým byla pronesena poslední věta, nezůstavoval pochybnosti o tom, komu náležel tento hlas, třeba že ho slyšela jen jednou v Petrohradě, nedlouho před smrtí strýcovou.

„Tak vzali mého bratrance s Jegorovem, svázali výtečným způsobem, a na kolonie . . . Tu máš i sluníčko! Rozumí se, to se ví, že šlo u nás zase všecko po starém, a poutníků jsme už ani neposlouchali . . . Ale za rok či za dva přichází od bratrance psaní. Co si myslíš: požaduje k sobě na kolonie zákonitou manželku. To, povídá, u vás je kolonie, ne tady. Já, povídá, vládnu si, na příklad, zemí tolika, co jí zorám, co lesa vysekám, je mé, trávu kos, kam sama kosa zasáhne. Pošlete mi, povídá, sem zákonitou manželku Jeodokii a zde posílám, dejme tomu, tolik a tolik papírků. Co se tu u nás dělo, ani říci ti nemohu. Zavlnil se lid opět: nejdeme a nejdeme na čtyřdenní, povídají. Všecky třeba na carskou kolonii odešli, k Pěrcovu! No, nadomlouvali se, mladý pán přijel, Sěmjon Afanasjevič . . .

Lěna se ohlédla se strachem na otce. Spal, opřev se o sedadlo.

„Směšný!“ usmál se Silujan. „Vyšel na zápraží, poklonil se na všecky strany. „Já“, povídá, „pravoslavní, každého času,“ povídá. „Já jsem za vás,“ povídá, „i listinu podepsal, ale co se týče této věci — nemohu. Staršího mám bratra . . .“ Tak na prázdno i odrazil. Nu, ale my jsme přece zvítězili . . . Tak vidíš, milá slečinko,

co Hospodin usmyslil. Oni tedy takhle rozvažovali: Pěrcev je ztracen, a Pěrcev ejhle! Ženu si vyžádal . . . A nepřátelé všichni padli v záhubu . . . Přišla tedy svoboda, lidu se svět otevřel, a Děmina Sěmjona — mrtvice ranila náhlá. Zrovna jak — vichřice . . . Druhého bratra, Vasilije, který s koňmi týral, koně právě ku konci přivedli. Šel s trhu opilý a tuhle, snad právě na téhle cestě, upadl a usnul. Lid jde, písně zpívá, čas sváteční, veselý. Kdo to tu leží? Vasjka Děmin leží. Nechte ho ležet. Nu, přichází večer. A přichází, milá, ty má, večer, — kde se tu nevezmou, tamhle s toho kopečku tři — trrojky! Letí, zrovna jako vichřice. A jen si pomysli: vždyť kůň je tvor rozumný — člověka překročí. A tady, podívej se, na něho rrovnou! Kopytem do hlavy rráz! Kolem okovaným přes hubu, rozbili, roztříštili, — zmizeli. Tak se jen podívej, prosím tě: od koní, idol, dostal sám špatnou smrt na silnici, za večerní doby. A v noci ti byla bouřka a vítr, a stenání ti, a hvizd. Jen jen! Co to bylo. A ráno šel lid, dívá se: leží Vasjka, démoni i duši mu vyňali. Jali se tázati se, jali se vyšetřovati, čí a čí to byly trojky? A trojek takových na tisíc verst v okolí neměli. Pochopila's tu příčinu? A símě prašivé také se opět ztratilo. N-no, ďáblové!“

Zatřepal opratěmi, ale tak nějak, že koně ani trochu do kroku nepřidali. I sám se opět obrátil a ukazuje bičem do dálky, kde pod lesem se bělalo stavení čísi usedlosti, řekl:

„Támhle je Osinovka . . . Pěrfiljevu, pánovi, kdysi patřila . . . To byl také nedobrotivec . . . Tomu za živa břicho puklo . . .“

Lěna se vzpružila. Stísněna tesknými představami a chmurnými rozpravami, pojednou jako by procitla z hypnosy.

„O jakém Pěrfiljevu to povídáš? O Ivanu Pavloviči?“

„Zajisté . . . On právě!“

„No, pak to není pravda . . . ani se nezaklínej . . . Já sama Pěrfiljeva pamatuji, a nic takového se nestalo, ale umřel prostě na tyf . . . I bylo to nepříliš dávno . . .“

Lěna mluvila horlivě a s takovým přesvědčením, že se Silujan nevolky poddal. S trochou nevole švihl náručního a pak se zeptal:

„A kde ho pochovávali, když ho znáte?“

„A pochovávali ho na statku.“

„Nu, jistě.“

Smutně se zamlčel a řekl s přesvědčením:

„No, tedy mu mrtvému břicho puklo, tak je to, milá: mrtvému. To je jisto!“

Lěna sklesla bezmocně na polštář kočáru. Byla hluboce zarmoucena a uražena, a chtělo se jí plakat. Nerozeznávala ještě určitě, co jí tak bolí a jaké spousty povstaly v ladném světě jejích fantasií. Zdálo se jí jen, že je dotčena za otce, za strýce, familiarností, s jakou se jamščik vyjadřoval o spícím, konečně rozhořčující lží, při které ho přistihla . . .

Připadalo jí, že sama příroda se zamračila, a bylo jí ještě smutněji. Pruh mezi nebem a zemí potemněl, pole ležela modrá, zatažená mlhou, a oblaka — dříve bílá — oddělovala se nyní od mraků

jakási rezavá, nebo opálová, a na nich zmíraly poslední záblesky dne, aby ustoupily mlčelivé noci . . . Pomalu se kupila, nadouvala, hromadila ve vzrůstajícím nepořádku a neklidu . . . Tu a tam se ještě hnuly, jakoby ve vysílení, poslední paprsky slunce a pohasly, zakryté mlhovými massami, pozdvihšími se až k zenitu. Mlhové mraky zvolna kolísaly, měnice obrysy, živé, proradné, zlověstné . . . A pojednou odkudsi z dálky se rozlehlo přerývaně a temně hřmění.

Jamščik zastavil koně, stáhl si své kloboučisko a pokřižoval se. Koně zastříhali ušima, jednotlivé zvuky zvonků bázlivě a žalostně tonuly v blízké úžlabině, hejno vran se mlčelivě přeneslo nad břízami u silnice, a Lěna se dívala, jak černé tečky splynuly s nízkým mrakem. Na pobledší zeleni, na pohaslých konturách polí, rozestřel se odlesk všeobecné zlekanosti a očekávání . . . Sěmjon Afanasjevič seděl s otevřenýma očima, jako by byl vůbec nespal, ale ani Lěna, ani jamščík toho nezpozorovali. Trojka trhla opět vpřed po silnici. Komáři a ovadi zmizeli. Passažer opět zavřel oči.

V Silujanově rozkolébavší se obraznosti probíhaly obrazy, na něž padl teď ponurý a šerý stín tohoto večera, jenž vystřídal úmorný den, a nechtěl ze své moci pustiti pozorné posluchačky.

„No, dobře," řekl neobraceje se, „a o pánu Pankratovu pod Ilěvým závodem jste slyšeli?"

Lěně bylo známo i toto jméno. V bohaté rodinné kronice, kterou seznala od chůvy, byla — ač v dalekém pozadí — i tato postava. Pankratov byl dalekým příbuzným se strany matčiny, a Lěna slyšela o něm od otce i od chůvy. Ač chůva, rovněž poeta v duši, nanášela na vše nejměkčí barvy, vyznačujíc jen světlé obrazy minulosti, drahé jejímu nevolnickému srdci, přece i v jejím podání se tato postava kreslila s mnohým stínem . . . Pankratov byl kdysi ve hlavním městě pozoruhodným krasavcem, jedním z těch, jimž zvláštní hrou osudu nepřeje štěstí, přes všechny vyšší chance — zejména u žen. V Petrohradě mu nevěsta odřekla zrovna před svatbou, aby se pak provdala za nejšerednějšího břicháče. Tehdy odejel do vsi a tu — dílem z lásky, dílem z hrdosti a pro pomstu — se oženil s krasavicí vesničankou, svou nevolnicí. Za dva roky se mu zpronevěřila se psovodem . . . Chtěl oba zabít, ale našel v sobě tolik síly, aby jí odpustil, a psovoda poslal jenom na vojnu. Nevděčná krasavice, nevyčkavši ani jednoho roku po této události, utekla s důstojníkem . . . Tu Pankratov zanevřel na lidi, stal se misantropem, a všecku svou něžnost věnoval zvířatům. Před zrušením roboty měl jakousi bouřlivou srážku se sedláky, o níž Lěna nevěděla, a státní správa se utekla k obvyklému tehdy vystěhování ze statku před ukončením výkupu.*

Tu opustil Rusko nadobro a zemřel v Mentone. Lěna viděla jeho

* Robota zrušena 1861 Alexandrem II., jenž odtud lidem nazýván byl Osvoboditelem. „Páni" náhradou dostávali „výkup", který sedláci v podobě daní (za podržení svého stavení a půdy) odváděli. Výše výkupu, „pány" požadovaná, byla státem revidována. A stát sám pro usnadnění celé akce vyplatil „pánům" kolem 73 mill. rublů, kterýžto obnos sedláci během 50ti let měli splatiti. *Př.*

podobiznu: tvář jako mumie, a černé, jakýmsi zvláštním leskem planoucí oči. Odpouštěla mu výraz nenávisti k lidem v těchto očích. „Měl něžné srdce, lidmi uražené," říkala, „a trpěl mnoho."

„Měl velmi rád zvířata," řekla na jamščikovu otázku.

„Vida, vida. Podivná věc: němou tvář měl rád, a lidi tyranisoval."

„Lidé mu způsobili mnoho zla," řekla Lěna měkce.

„Lidé? . . . Ne, lidé nic. Žena mu utekla, to je pravda. Vesničanku si vzal, poddanou, a ona, tedy, s důstojníkem pláchla. Pravda že od toho času se zatvrdil. Já, povídá, jsem ji z nízkosti pozdvihl . . . když je tak, to povídá, tedy naučím celé její plémě sebe znát. Hůře psů jsou mi teď mužíci . . . No a věru, že horšími psů je učinil. Psinec na způsob panského domu vystavěl. A co měl nejmilejších deset fen, jakmile vrhnou, na příklad, štěňata, hned je rozdá poddaným ženám. Které se, rozumíš, narodilo děťátko, a má v prsou mléko — hned jí psovodi přinesou štěně k odkojení" . . .

„To není pravda!" vykřikla Lěna jakoby uštknutá.

„Zabij mne Bůh!" dodal lhostejně jamščik a opět se vrátil k vypravování. „Tak jen poslechni, co bylo dál, jak Hospodin-tatíček rozsoudil: skrze toho člověka všem pravoslavným vůli zjevil . . . Tak měl ten pán poddaného člověka, poplatného sedláka,* Alěksějem ho zvali. A byl to mužík rozumný, a krásný, a obratný — zkrátka po celém kraji junák nejpřednější. A měl mladou ženu. On byl krásný a spanilý, ale ona ještě lepší, pohledej takových dvou na celém bílém světě, a nenajdeš. Na majetku je také Bůh nezkrátil: z dobrých rodin byli oba, majetní. Nu, jenže měl tenhle Alěxěj v sobě drobátko hrdosti. I bylo mu jednou, Alěxěji, jíti na dalekou cestu jako formanovi, a žena jeho narození dítěte čeká. Jakáž pomoc. Jde on s výpravou, víš, po stepi. Jdou za noční doby, fůry vrzají, formani, různí lidé, snad se všech stran, jdou vedle sebe a vedou hovor mezi sebou. Rozumí se, — na cestě, jako my teď právě: kde, na příklad, jací národové žijí, kde jaké potřeby, no, a všecko takové ostatní. A on, Alěxěj, jde s fůrami, stále mlčí, jako mrak. Tak se ho ostatní ptají: co pak ty to junáku, jako soudruh s námi jdeš a s námi, se soudruhy, rozprávěti nechceš. Či sám sebe vysoko stavíš a námi pohrdáš? . . . „Ne, povídá, soudruzi milí, sám sebe já vysoce nestavím a vámi, soudruhy, nepohrdám. Ale proto, povídá, nevesel po stepi jdu, že jsem doma ženu zanechal, a statkář náš je tuze litý. Tlukou, mlátí, jedině duši že nám nechají. Nu, ale to vše nevadí, to by se mne netklo, ale že zavedl špatný obyčej — štěňata ženskou hrudí odkájet." I začali ti lidé, jdouce po stepi, věc tuto posuzovati. A ve stepi, víš, všichni lidé jsou volní: některý doma u sebe třeba je i nevolníkem, ale ten se ve stepi volným kozákem objevuje. Vyskytuje se ovšem i služebný lid, vysloužilí vojáci. Tak povídají ti lidé Alěxěji: „Hlupáci patrně ve vaší vsi žijí. Toho ale zákona, co svět světem stojí, ani nebývalo, aby němou tvář ženským mlékem odkájeli. Toho ani

* Nevolníci vyučení řemeslu, nebo kteří se obchodem nebo pod. zabývali, dostávali od „pánů" povolení ku vzdálení se na místo svého působení, ale za to odváděli poplatky pánům. *Př.*

Bůh nemůže strpěti, může-li se tedy panský zákon postaviti výše božího?“

Nu, a zapadly řeči ty opět Alěxěji do duše. Jde s výpravou, cesta pod ním hoří, a sám ustavičně myslí: není zákona, a není zákona! Dobře! Přijíždí nočního času domů, žena ho nevítá, ohně nerozdělává, tma je v chalupě jako v hrobě. Vchází do světnice, a v kolébce mu nemluvně pláče a v koutě kňučí štěňata. „Co pak tohle je?“ „A to,“ povídá žena, „syna Bůh dal.“ „A co je v koutě?“ „A v koutě jsou štěňata, sám chápeš . . .“ „Ty snad sama chápeš! Já toho strpěti nemohu! Dej sem štěňata!“ Vzal jedno do ruky, druhé do druhé, smáčkl a zase položil na místo. „Nu, povídá, modli se k Bohu za svůj hřích veliký, a vezmi nemluvně. Vidíš, že ti v kolébce pláče.“

A ráno přicházejí dozorci-psovodci: „Anno, ukaž štěňata, jsou-li u tebe zdráva!“ A ona, prý, z čehosi pošla. „Jak, obě?“ „Obě, prý, i pošla.“ „Z jaké příčiny? Nu, to není naše věc, pánovi oznámíme.“ A tu Alěxěj vchází do světnice. „Co chcete? Proč jste přišli? Kde je zákon? Dítě ať si v kolébce křičí a štěňata žena kojí . . .? Pryč z chalupy, ať vás, psovody, ani nevidím!“ „Jen ty, Alěxěji, mnoho nekřič,“ povídá mu psovod. „Nepřišli jsme ze své vůle, pánovi oznámíme.“ Nu, rozumí se, šli a pánovi vypověděli. Co si myslíš: poroučí on hned ta štěňata na plátna položiti, jako nebožtíky. Přinesli je na plátnech, ohmatal, — „zabita, povídá, lotrem, tvorové nevinní.“ A zaplakal. Pak povolal psí kuchaře, poroučí pro psinec uvařiti ovesné kaše, hustší trochu. Bývalo vždy tak: ovesné kaše navaří, jmou se psy krmiti, a on při tom sedí v židli, dívá se, ze svých rukou přikrmuje. Tak i tentokráte sedl u kotle, štěňata na plátnech vedle sebe položil. „Zavolat Alěxěje!“ Přišel Alěxěj. „Vidíš,“ povídá, „nevinně zabitých?“ „Vidím,“ prý, „ale což, pane, i k zabití člověka, i to bývá příčina, což potom na němou tvář.“ „Tys jim konec učinil, barbare?“ „Já jim konce nečinil, ale že vy tuhle nejednáte podle zákona. Nemluvně, třeba mužické dítě, přec u Boha za lidskou duši se počítá. A má ležeti v kolébce, a vy ženinu hruď psinou prznite . . . Pojdětež vám všecka. Beztoho je lid hloupý: všecka by je měl poškrtit!“ Jak pronesl tato slova . . . zdvihl se, milá ty má, pán Pankratov se židle . . .“

Obrátil se na kozlíku zcela a upřel své hluboké oči ve zlekané zraky dívčiny . . . Tato cítila jakousi blížící se hrůzu a chtěla se před ní ochrániti, ale byla bezmocna . . .

„Zdvihl on se se židle, a ja-ák strčí toho Alěxěje do prsou . . . Ten padl na znak a rovnou . . . holubičko ty má! slečinko milá! Rovnou hlavou . . . do kotle . . .“

„Nu?“ všecka se zachvěvši otázala se Lěna.

„Nu co! Ani pípnout neměl času . . . Vrhli se k němu psovodi, vytáhli ho . . . celý se uvařil . . . Zdvihl se mezi psovody šum, zdvihl se v čeládce poplach. A jeden psovod byl tomu Alěxěji bratrem . . . Vrhl se v síně, chopil ručnici . . . Pán se utekl k čeládce a čeládka, rozumíš, jak vlci se dívá. Vzkypělo nevolničí srdce . . .“

— — — — — — — — — — — — — —

„Tatíčku!“ ozval se nalomený, slabý hlas Lěnin. Sěmjon Afanasjevič se probudil a s udivením pohlédl na dceru.

„Tatínku,“ promluvila dívka, majíc slzy ve hlase, „vždyť on, Pankratov, umřel v Mentone? Vždyť to . . . vždyť to všecko není pravda? . . On tuhle povídá: zabili ho . . . a on sám!.! . .“

Sěmjon Afanasjevič se pojednou pustil do jamščika:

„Co's to tu nažvanil, po-ódlče! Jen počkej, jak já ti ukáži žvanění. Jeď čerstva, do-óbytku!“

Jamščik, udivený neočekávaným obratem věci, sebral opratě, a opět levý náruční pocítil nejdříve změnu jeho nálady.

Kočár zadrkotal a hbitě ujížděl potemněvší silnicí. Zvonek se rozklinkal jen což, náruční ohnuli hlavy jak hádkové, břízky ubíhaly dozadu jedna za druhou, a mezi větvemi bylo po stranách viděti táž pole, tytéž mraky . . . Tu a tam v soumraku rozsvěcovala se vzdálená světýlka . . .

Lěna na nic nemyslila. Otec viděl jenom její bledou tvář a velké oči . . .

VII.

Ke stanici* přijeli v trysku. Jamščik za tu půlhodinu promyslil vše, co se událo, a teď se snažil vyhověti rozhněvanému pánovi. „Vida, posloužit jsem chtěl, a ona si žaluje,“ myslel s rozhořčením o Lěně. Se hřmotem a zvoněním přiletěl kočár k pruhovanému sloupu,** na kterém visela rozsvícená svítilna, a rázem se zastavil.

„Račte, vaše jasnosti,“ řekl Silujan oddaně, seskočiv s kozlíku.

Stanice byla osvětlena a okna otevřena. Okny bylo viděti samovar, jakýsi vojenský pán oblékal kabát a chystal se na cestu: u zápraží čekala naň trojka.

Lěna vešla nejdříve do pokoje hospodynina. Když vstoupila s červenýma očima do staniční síně, napadla jí nejdříve nevzhledná postava mužíka, jenž stál u prahu. Byl nízkého vzrůstu s krátkýma, křivýma nohama, oděn starou halenou. V rozpacích otřepával prach se svého kloboučiska a přešlapoval s nohy na nohu. Sěmjon Afanasjevič chodil po světnici, a vojenský pán úporně mlčel, dívaje se káravě na mužíka.

Při vstupu Lěnině zdvihl se vojenský s místa a břinkl rázně ostruhami. Byl to urostlý muž, s hustými trčícími vlasy a s překrásnými licousy, rozdělenými uměle na dvě části. Ještě jednou je rozhladil oběma rukama a drže prsty konce licousů, nízce se uklonil:

„Mám tu čest se představiti: hejtman Polěžajev. Jest mi velice líto, že ten zpropadený jamščik vám způsobil nepříjemnost, ač, přiznávám se . . . nevím, čím mohu . . . Vláda Sěmjona Afanasjeviče počíná, tu přestává úloha hejtmana . . . Mohu-li se tak vyjádřiti . . .“

Lěna se naň podívala s údivem, potom pohlédla na mužíka u prahu. Je-li možno, že to on, tento ničemný mužíčonek, ji přivedl

* Rozuměj: stanice povozní (nikoli železniční). *Př.*

** Před erárními budovami jsou postaveny černě a žlutě pruhované sloupy, — tak i zde, před stanicí. *Př.*

málem k třeštění, je-li možno, že to on má takový silný, výrazný hlas . . . A ty ponuré povídky . . . možno-li, že jsou také jeho?

„Ach ne, nic se nestalo," pronesla rozpačitě a spěšně, pochopivši okamžitě smysl této scény. „Tatíčku, pro Boha . . . Není třeba, není třeba . . ."

Hejtman ji přeměřil rozumným pohledem. Nového „představeného" uvítal vůbec dosti chladně a choval se upiatě. Proto použil Lěniny nálady.

„Vaše přání — je zákonem. A ty, povídkáři, jdi ven, a dej si pozor u mne po druhé! Nyní dovolte, abych se vzdálil, čeká mne důležitá práce. Mám čest se poroučet."

Za minutu se Lěna dívala otevřeným oknem, jak se hejtman usadil, při čemž se jakási nevelká temná postava protivně činila kolem kočáru. Koně se hnuli, a kočár odejel mezi řádkami bříz tím směrem, odkud právě přijeli naši cestující. Brzy se přeměnil v temnou tečku, a jen melancholické klinkání zvonku jako by volalo stále, donášejíc hlas z dálky, ze tmy do osvětlené stanice.

A ve výšce ustavičně táhly mraky, jež se vznesly vzhůru a zaujaly celé nebe . . . Ale deště pořád ještě nebylo, cítiti bylo jenom váhavé přesunování, rozčilující neklid a stále touž vysílenost. Časem jen zaplanula modravá blýskavice, dopadajíc na mizící v dálce silnici se řadami bledých bříz . . . Jedna z takových blýskavic ozářila na blízku starou zpustlou zahradu, jejíž hustá zeleň jako by snila o čemsi v tichu tohoto záhadného večera, v očekávání blížící se bouřky. Nad zelení čnělo jen mezipatro starého, polozbořeného domu. Krátké vzplanutí ozářilo ještě jednou propadnuvší se střechu, polámané zábradlí balkonu a otevřené, snad dávno s petlic stržené dveře mezipatra.

Lěna se pojednou čímsi zachvěla a odvrátila se. Přistoupivši k otci, objala ho a přilnula hlavou k jeho rameni.

„Tatínku! Tatíčku! Nic není . . . nic, nic takového není."

„Unavila jsi se, Lěno."

Sěmjon Afanasjevič hleděl roztržitě a smutně.

Hospodyně přinesla čerstvý samovar a zastřela okno.

Otakar Frey:

Z knihy moudrosti.

1.

Synu! na požáry zírej
vždycky pěkně zpovzdáli.
Pro bližního neumírej!
Nehas, co tě nepálí.

2

Nevěš se na existenci,
která spěje dolů.
Bon ton žádá na milenci,
aby sletěl spolu.

3.

Ať tě bolí cokoli,
pamatuj si, křesťane:
Chvíli té to pobolí,
pak to bolet přestane.

4.

Je věru dojemné to na tom světě:
každému hrají jenom chvílenku.
A patří k mravu to a k etiketě,
druh druhu aby loudil milenku.

5.

A někdy — zřídka — jako z dálky zazní
hlas morálky anebo svědomí.
Nad sebou leckdy lidé bohaprázdní
div samotnými hůl že nezlomí.

6.

Je štěstí jako natažený provaz
a šťastný člověk jako akrobat.
Jen špatný krůček jeden, a jde o vaz.
Zdráv ještě nikdo k zemi nedopad.

7.

Po šťastném okamžiku štěstí zmírá.
Zřím chotě v županu či v rubáši.
Blahoslavena budiž svatá víra
v tu lásku, která hory přenáší.

8.

Krutý váš posuněk velí: směj se, směj se, bajazzo!
Jak bych se nechechtal, vidím-li před sebou vás!

9.

Tančím nad propastí s očima zavázanýma.
Vrabčat nenechá bůh, nenechá spadnouti mne.

10.

Ptáte se, co mě trápí? Včera mi umřela láska.
Hledám včerejší den. Jinak jsem blažen a zdráv.

11.

Představa smrti by rdousila hrůzou, nebýti frašek.
Bohudík, otevřeným nad hrobem mluvívá kněz.

12.

Nevěřit nikomu na světě širém! Zrcadlo rozbij,
jestliže se v něm objeví poctivá tvář.

13.

(Smysl života.)

A v tom je celý smysl života:
Včera byl pátek; dnes je sobota.

14.

(Optimismus.)

Víru v lidstvo za niklovou minci
koupíš, třeba-li ti, ve zvěřinci.

15.

(Na nejednu adressu.)

Všechny tvoje nesmysly
uhodl jsem na vlas:
Lidé, kteří nemyslí,
myslívají nahlas.

Joris Karel Huysmans:

Po proudu.

Přeložil *Vinc. Ibl.*

I.

Sklepník si dal levou ruku v bok, pravou se opřel o lenoch židle a kývaje se na jedné noze, našpulil pysky.

„Bože, to je věc gusta," pravil, „já být na pánově místě, já bych si dal roquefortský!"

„Nu, tak mi dejte kus roquefortského!"

A pan Jean Folantin, který seděl u stolu plného prázdných lahví, jichž dna vtiskovala modrou pečeť na ubrus, a talířů, na nichž se ssednuly zbytky jídel, se jenom ušklíbl, nemaje pochybnosti o tom, že bude jísti nesnesitelný sýr; očekávání jeho nebylo nikterak zklamáno; sklepník přinesl něco jako bílou krajku, protkanou modrými žilkami, vykrojenou patrně z marseilleského mýdla.

Pan Folantin sežvýkal ten sýr, složil svůj ubrousek, vstal, a sklepník, zavíraje dveře, pozdravil jeho záda.

Když vyšel ven, otevřel pan Folantin deštník a přiostřil krok. Na místo ostrých zářezů mrazu, jež vám dorážejí na nos a uši, nastoupily jemné šlehy prudkého deště. Zima mrazivá a drsná, jež zuřila už po tři dny v Paříži, ulevovala, a rozbledlý sníh hlučně se řinul pod nebem zataženým, jakoby zatopeným vodou.

Pan Folantin už teď kvapil, mysle na oheň, který si rozžal doma než se šel najíst do restaurace.

V pravdě nebyl prost bázně; zvláštní náhodou dnes večer pro lenost opomenul přestavěti od shora dolů hraničku, již připravil jeho domovník. „Ten koks tak těžce chytá," myslil si, a vyletěl po schodech nahoru, vstoupil, však v krbu nespatřil plaménku.

„To je hrozné, že není ani jedna hospodyně, ani jeden domovník, který by dovedl rozdělat oheň," zamumlal a postavil svíčku na koberec, a aniž se svékl, s kloboukem na hlavě, překlopil rošt, naplnil jej znovu a to methodicky, takže ponechal ve své stavbě vzduchu přístup. Spustil příklop, podpálil několik papírů a svlékl se.

Pojednou vzdychl, protože lampa mu začala vydávati hluboké vzlyky.

„Nu ovšem, vždyť tam není oleje! Tak, tady je nový! Teď je to plné.“ A sklíčeně zadíval se na knot, který právě vytáhl, na žlutý, zvětralý knot se spálenou hlavičkou, vykousanou černými zuby.

„Tohle je nesnesitelný život,“ řekl si, hledaje nůžky; jakž takž opravil světlo, potom se vrhl do lenošky a ponořil do přemítání.

Byl to dnes ošklivý den; od rána samá smůla; šef kanceláře, v níž byl zaměstnán už po dvacet let, mu zcela nezdvořile vyčetl, že přišel poněkud později, než jindy.

Pan Folantin se rozčepýřil a vytáhnuv své cibule, řekl suchým tónem: „Zrovna jedenáct.“

Šef zase vytáhl ze své kapsy mohutné remontérky.

„Čtvrt na dvanáct a pět minut,“ odsekl; „mé hodinky jdou podle bursy“, a pohlédnuv soucitně na starodávný stroj svého úředníka, odhodlal se mu prominouti s pohrdlivým výrazem v očích.

V ironickém způsobu odpovědi spatřil pan Folantin narážku na svou chudobu a proto odsekl prudce svému představenému, jenž neuznávaje už teď stařeckých poklesků hodinek, obrátil a káravými slovy vyčetl znova panu Folantinovi nepřesnost.

Den začal špatně, a byl čím dál nesnesitelnější. V matném světle, špinícím papír, musil opisovati nekonečné dopisy, rýsovati objemné obrazce a při tom ještě poslouchati povídání malého, starého kollegy, jenž s rukama v kapsách poslouchal sám svá slova.

Ten mu přečítal celé noviny a doplňoval je ještě vlastními úsudky, nebo zase haněl obraty redaktorů a vypočítával jiné, které by byl raději viděl na místo těch, jež právě četl; a ty úvahy protkával detaily o špatném stavu svého zdraví, které — jak prohlásil — přece se trošičku zlepšilo, dík stálému užívání topolové masti a pravidelnému omývání studenou vodou.

Poslouchaje zajímavé ty řeči, pan Folantin na konec se vždycky spletl: linky ve výkazech se mu křivily, a ve sloupcích cifry skákaly jedna přes druhou; musil vyškrabávat stránky a přepisovati celé řádky, ovšem docela nadarmo, protože šef mu vrátil práci s příkazem, aby ji předělal.

Konečně bylo po kanceláři; pod nízkým nebem, ve větru, musil capati pan Folantin v studeném krému z bláta a v ledové limonádě z roztálého sněhu, aby se dostal ke svému příbytku a do restaurace, a ještě na dovršení míry oběd byl hanebný a víno páchlo inkoustem.

Se zmrzlýma nohama, stlačenýma v botkách, jež ve sněhu a kalužích ztvrdly jako roh, s hlavou rozpálenou plynovým plamenem, pan Folantin sotvaže něco pozřel; a teď smůla ho neopouštěla, oheň mu nechtěl hořeti, lampa čadila, zvlhlý tabák hasl, prosakuje cigarettový papír žlutou tekutinou.

Veliká skleslost ho schvátila, a celá prázdnota jeho zazděného života se zjevila před ním. A rozhrnuje koks pohrabáčem, pan Folantin, jenž seděl na lenošce do předu nachýlen, s čelem opřeným

o krbovou římsu, jal se probíhati křížovou cestu svých čtyřiceti let a pln zoufalství prodlel na každém zastavení.

Dětství jeho nebylo z nejšťastnějších — v rodině Folantinů syn jako otec, sami nuzáci; rodinné letopisy vykazovaly sice, ovšem ve velmi dávné době, jakéhosi Gasparda Folantina, který si nadělal skoro million obchodem s kožemi; než kronika ihned dodávala, že zemřel insolventní, když probil všechno své jmění; ten člověk byl v živé paměti potomků, kteří ho proklínali a dávali svým synům za odstrašující příklad a vyhrožovali jim, že — jako on — zajdou někde na slámě, budou-li chodit do kaváren a běhat za holkami.

Tolik je jisto, že Jean Folantin se narodil v poměrech neblahých; toho dne, kdy jeho matka skončila šestinedělí, otec měl všeho všudy desatero stříbrných penízků. Jedna jejich teta, která sice nebyla porodní bábou, ale vyznala se v těch věcech, vykoupala dítě, máslem mu omyla obličej, a aby se ušetřilo, zasypala mu stehýnka na místo plavuně moukou, seškrábanou s bílé kůrky. „Vidíš, hochu, že jsi se narodil velice nízko," říkala teta Eudora, která ho zasvětila do těchto detailů, a proto Jean už se ani neodvážil doufati v nějaký blahobyt do budoucna.

Otec mu zemřel velmi záhy a papírnický krámek, který měl v rue du Four, byl prodán, aby se zapravily dluhy v nemoci nadělané; matka a dítě se ocitli na dláždění. Paní Folantinová přijala místo u cizích lidí, šla za krámskou, potom za pokladní v obchodě s prádlem; dítě dala do lycea, kde dostala pro ně nadační místo. A ačkoli byla na tom opravdu bídně, odřekla si vše, škrtila na své hubené gáži, jenom aby mohla čeliti později výdajům, spojeným s diplomy a zkouškami.

Jean dobře si uvědomil oběti, jež mu matka přinášela, a pracoval proto, co mohl nejvíce, všech cen dobýval a v očích správce ústavu vyvážil tak opovržení, jež vzbuzovalo jeho nuzáctví, svými úspěchy, dobytými při konkursu. Byl to velmi intelligentní hoch a už usedlý, přes své mládí. Když viděl bídný život, který vedla jeho matka, od rána do večera uzavřená ve skleněné budce, kašlajíc s rukou před ústy nad účetní knihou, však zůstávajíc plachou a jemnou v tom drzém hřmotu krámu plného lidí, pochopil, že nelze spoléhati na nějakou mírnost, na nějakou spravedlnost osudu.

Byl tak rozumný, že neposlouchal, co mu našeptávali professoři, dychtící po tom, aby zvýšili svůj věhlas a dostali povýšení, nýbrž dřel bez oddechu a po septimě složil bakalářskou zkoušku.

Potřeboval ihned nějaké místo, které by ulehčilo těžké břímě, jež nesla jeho matka; dlouho neobjevil žádného, protože bídné vzezření nemluvilo v jeho prospěch, a potom pokulhával na levou nohu následkem nehody, která se mu přihodila ve škole, když byl ještě dítětem; konečně se zdálo, že se štěstí obrátilo. Jean se ucházel o místo úředníka v ministerstvu a také je dostal s platem patnácti set franků.

Když jí syn oznámil tu šťastnou zprávu, usmála se paní Folantinová něžně. „Teď jsi svým pánem," řekla, „teď už nepotřebuješ

nikoho; ubohý hochu, byl svrchovaný čas," a opravdu se její chatrné zdraví hatilo den ode dne; měsíc na to zemřela následkem prudkého nachlazení, které chytila ve své budce, kde tolik táhlo a kde seděla jako přibitá, v zimě v létě.

Jean zůstal sám; teta Eudora už byla dávno pochována; ostatní příbuzní byli buď rozptýleni anebo mrtvi; on jich ostatně ani neznal; nanejvýš, že se pamatoval na jméno jedné sestřenice, která byla teď někde na venku v klášteře.

Sehnal si několik soudruhů, několik přátel; potom přišla chvíle, kdy jedni opustili Paříž a druzí se oženili; neměl odvahy navázati nové styky, a tak ponenáhlu upadl v opuštění a žil sám.

„To je jedno, samota je bolestná," myslil si teď, přikládaje na rošt kus koksu za kusem, a vzpomínal na své bývalé druhy. Jak ten sňatek rozbil všechno! Tykali si, žili jeden život, nemohli se obejíti druh bez druha, a teď sotva že se pozdraví, když se potkají. Přítel, který se ožení, je vždycky jaksi v rozpacích, protože on přerušil styky, a potom si myslí, že se vysmívají jeho nynějšímu životu, a konečně jest upřímně přesvědčen, že zaujímá na světě úctyhodnější místo, než starý mládenec; to vše si říkal pan Folantin, vzpomínaje na rozpaky a také trochu na pýchu svých bývalých druhů, jež spatřil po jejich svatbě. Je to všechno tuze hloupé! A usmál se, neboť vzpomínka na druhy z mládí zaváděla ho bezděky zpět do doby, kdy se s nimi stýkal.

Bylo mu tenkráte dvaadvacet let a všechno ho bavilo. Divadlo mu připadalo jako sídlo rozkoše, kavárna přiváděla ho u vytržení, a Bullier se svými holkami, jež vypínaly prsa a za zvuku cymbálů divoce tančily, vyhazujíce nohy do povětří, ho smyslně dráždil, protože si je ve svém zápalu představoval vysvlečené a viděl, jak pod kalhotami a sukněmi jejich kůže vlhne a se napíná.

V kotoučích prachu vůně ženy jako by stoupala k němu, a on tam stál u vytržení a záviděl mužům v měkkých kloboucích, kteří jezdili a při tom si o stehna tloukli. On kulhal, byl bázliv a neměl peněz. Co na tom, muka ta byla sladká a potom, jako každého chudáka — nepatrnost ho uspokojila. Slovo letmo hozené, úsměv vržený přes rameno, to vše ho blažilo, a když se vracel domů, přemítal o těch ženách a myslil si, že ty, které na něho pohlédly a které se na něho usmály, byly lepší, než ostatní.

Ah, kdyby byl měl větší příjmy! — S tou svou prázdnou kapsou nemohl si dělat laskominy na nějakou holku v taneční zábavě a proto uchýlil se do průjezdů na číhanou na ty ubožačky, jež vláčejí své vzduté břicho až nad samým chodníkem; plížil se chodbami, snaže se rozeznat postavu, jež zmizela ve stínu. A sprosté nalíčení, ani odporné stáří, ani hnusné šatstvo, ani ohavné zařízení pokoje ho nijak neodstrašovalo. Zrovna jako velká chuť k jídlu ho přiměla k hltání mizerného masa v nějaké krčmě, tak hlad těla mu dovolil spokojiti se vyvrhelem lásky. Byly večery, kdy nemaje v kapse ani sou a proto také ne naděje, že dojde uspokojení, se táhl ulicí de Buci, ulicí de l' Egout, ulicí du Dragon, ulicí Neuve-Guillemin, ulicí

Beurrière, jen aby se mohl přitřít o nějakou ženskou. Byl šťasten, vyzvala-li ho některá; a když poznal nějakou pouliční poběhlici, hovořil s ní, pozdravil a potom se diskretně vzdálil ze strachu, aby ji nerozzuřil, a prahnul jen, aby už bylo prvního, slibuje si vzácné požitky, jak jen mu vyplatí služné.

„Ty krásné doby!“ A že teď, kdy měl trochu víc, teď, kdy si mohl pochutnávat na lepší stravě a na měkčích ložích se vyčerpávat, už neměl na nic chuť — ne, to je hrozné! Peníze přišly příliš pozdě, v době, kdy žádný požitek už ho nelákal. Ale byla zvláštní přechodní doba mezi onou, kdy zbouřená krev jím zmítala, a nynější, kdy seděl tam doma, v lenošce při krbu, beze vší starosti, ba skoro malomocně. Kolem sedmadvaceti let všechny ty ženy, roztroušené po jeho čtvrti, se mu zhnusily; pojal touhu po trošce hýčkání, po trošce laskání; snil o tom, že se už nebude vrhati prudce na pohovku, nýbrž jak se posadí hezky pozvolna. Prostředky mu nedovolovaly, vydržovati si nějakou dívku; ještě k tomu byl neduživý, postrádal všeho společenského talentu, nedovedl se nevázaně veselit ani drze žvástat, i mohl proto uvažovati o dobrotě té Prozřetelnosti, jež dává peníze, čest, zdraví, ženy a vůbec všechno jedněm, a druhým nic. Musil se sice ještě spokojiti banálními obídky, ale protože platil víc, prostřeli mu v čistší místnosti a na bělejším ubruse.

Jednou si myslil, že je šťasten; seznámil se s dívčinou, jež pracovala; ta mu uštědřila trochu něžnosti, avšak z čista jasna ho opustila, zanechavši mu upomínku, z které se stěží vyléčil; chvěl se, když vzpomněl na tu dobu utrpení, kdy přese vše musil do úřadu a přese vše musil chodit.

Jest pravda, byl ještě mlád, a místo aby se obrátil na nějakého řádného lékaře, uchýlil se k šarlatánům, nedbaje nápisů, jimiž byly začmárány firmy vyvěšené na sloupech; byly to takové pravdivé nápisy, jako: „prostředek, jenž čistí . . .,“ ano, čistí, ale kapsu; nebo jiné zase výhrůžné: „přijdete o vlasy“; nebo filosofické a plné resignace jako: „je ještě lépe souložit se ženou“; a všude adjektivum „bezplatné“, přilepené ke slovu „léčení“, bylo přeškrtáno, vyškrabáno nebo nožem znetvořeno od lidí, kteří patrně vykonali to dílo s přesvědčením a vztekem.

Teď byl konec s láskou, výbuchy utuchly; na místo horečného zmítání nastoupila zdrželivost a hluboký klid. Ale jaké ohavné prázdno zelo též v jeho životě od chvíle, kdy smyslnost už v něm nehrála žádné úlohy.

„To všechno není k smíchu,“ myslil si pan Folantin, a potřásaje hlavou, prohrábl oheň. „Tady by člověk zmrznul,“ zabručel, „to je škoda, že je dříví tak drahé; jak krásně by plápolal oheň!“ A ta úvaha mu přivedla na mysl dříví, jež rozdávali do sytosti v ministerstvu, potom v administraci a konečně i v jeho kanceláři.

Tam také jeho illuse měly krátké trvání. Měl za to, že se dosahuje vyšších postavení dobrým chováním a prací, ale seznal, že protekce je všechno. Úředníci pocházející z venkova měli za sebou své poslance a dělali karriéru, ať bylo, jak chtělo. On se narodil

v Paříži, nikdo ho nepodporoval, i zůstal prostým expedientem a po celá dlouhá léta nedělal nic jiného, než opisoval hromady depeší, rýsoval nesčíslné množství spojovacích čar, kupil spousty výkazů, opakoval na tisíckráte věčně stejná oslovení v protokolech; při té práci snaživost jeho schladla, a teď, nečekaje odměny, nemaje naděje na povýšení, nebyl zrovna pilný ani oddaný.

Se svými 237 fr. a 40 c. na měsíc nikdy se nemohl usídliti v nějakém pohodlném příbytku, vzíti si služku a hezky se najísti, s nohama zahřátýma v domácích trepkách; jeden nešťastný pokus, který učinil v malátnosti kteréhosi dne, navzdor pravděpodobnosti a rozumu, byl rozhodující, a za dva měsíce musil se potloukati znovu po restauracích, ale přece si připadal spokojen, že se zbavil své hospodyně, paní Chabanelové, staré to baby, dlouhé šest stop, s chlupatými pysky a oplzlýma očima, pod nimiž jí visely splasklé čelisti. Měla něco z markytánky, cpala se jako forman, a chlastala za čtyři; vařila špatně, a smělost její přesahovala všechny meze. Rozestavila jídla po stole — jedno sem, druhé tam, potom si sedla proti svému pánu a nahřívajíc se u krbu s rozpustilým chechtotem začala si odlehčovat, čepec na stranu a ruce opřené v bok.

O posloužení ani řeči; než pan Folantin byl by snad ještě snesl tu ponižující smělost, kdyby ho ta podivuhodná dáma nebyla obrala jako někde v lese loupežníků; flanelové vesty a ponožky mizely, střevíce nebylo lze nalézti, lihoviny se vypařovaly, ba i ty sirky jako by hořely samy.

Bylo přece jenom nutno, učiniti tomu konec. A tak sebral pan Folantin svou odvahu a ze strachu, aby ho ta žena za jeho nepřítomnosti nevydrancovala dočista, urychlil tu scénu a kteréhosi večera, když seděli u stolu, dal jí výpověď. Paní Chabanelová zrudla jako krocan a rozšklíbla svá bezzubá ústa. Potom začala přešlapovati v náramné tísni, když pan Folantin řekl vlídným tónem: „Protože už teď nebudu jíst doma, myslím že můžete zásob užíti raději vy, než aby se měly zkazit; podrobíme je tedy spolu prohlídce, je-li vám libo."

A začal otvírat skříně.

„Tak, tohleto je pytlík s kávou, a v téhle láhvi je kořalka, že?"

„Ano, milostpane, je tam," zasténala paní Chabanelová.

„No tak, to je dobře uschovat, a já si ji nechám," řekl pan Folantin a tak to bylo se vším; konec konců zdědila paní Chabanelová kapku octa za dva sous, špetku sešedivělé soli a malou skleničku oleje na svícení.

„Ach!" zvolal pan Folantin, když ta žena sestupovala po schodech dolů, klopýtajíc o každý stupeň; však jeho radost brzo pohasla; od té doby chodilo u něho všechno po zpátku. Na místo vdovy Chabanelové nastoupil domovník, který tloukl do postele pěstěmi a ochočoval pavouky, nechávaje jim jejich sítě na pokoji.

Od té doby byla strava zrovna tak pravděnepodobná jako neurčitá; nevycházel už z hostinců ve své čtvrti, a žaludek se mu zanesl rzí; nadešla doba, kdy minerální vody a hořčice musejí zastírat zavánějící příchuť mas a ohřáti studenou bryndu omáček.

Vyvolávaje celou tu řadu vzpomínek, upadl pan Folantin v hroznou melancholii. Po celá léta nesl statně svou osamělost, než dnes večer přiznal si, že podlehl; litoval, že se neoženil, i namířil proti sobě všechny argumenty, které uváděl, když hlásal celibát pro chudé lidi.

„Nu tak, co? Měli bychom děti, vychovávali je a při tom si stahovali bříško ještě trochu víc. — To se ví, dělal bych, jako ostatní, večer bych se zapřáhl do práce, aby se žena mohla lépe oblékat; maso bychom jedli jen ráno, a jako většina nuzných domácností spokojili bychom se k večeři talířem polévky. Však všechno to odříkání, co je to u přirovnání se spořádaným životem, s večery strávenými s dítětem a ženou, se stravou, ne sice bohatou, ale opravdu zdravou, s prádlem spraveným, vypraným a přineseným v pravý čas? — Ach, to prádlo, jaká to útrapa pro starého mládence! — Přijdou si s ním, až se jim uráčí, přinesou mi košile modré a měkké, kapesníky rozedrané, ponožky poseté děrami jako sběračka, a když se zlobím, čerta si z toho dělají! A potom, jak to všechno skončí, ve špitále nebo v maison Dubois, jestli se nemoc protáhne; a tam budu vzývat slitování nějaké ošetřovatelky, až bude smrt na jazyku.

Příliš pozdě... mužská síla ta tam, manželství nemožno. Rozhodně, zkazil jsem si život. — Nuže ještě to nejlepší, co mohu udělat," vzdychl pan Folantin, „jest, jít si lehnout a spát." — A když odhrnoval pokrývky a upravoval polštáře, pohnutí vděku se mu ozvalo v duši, slavíc pomocnou postel a její utišující, blahodárný účinek.

II.

Ani zítra, ani pozítří se smutek páně Folantinův nerozptýlil; nechal se unášeti proudem, protože nebyl schopen bojovati proti spleenu, jenž ho svíral. Jako automat ubíral se za deštivého počasí do kanceláře, vracel se z ní, večeřel a uléhal v devět hodin, aby druhého dne začal podobný život znovu; ponenáhlu klesal do naprostého otupění ducha.

Pojednou, ráno, jako by se byl probudil. Zdálo se mu, že se probral z lethargie; venku bylo vyjasněno, a slunce se opíralo do okenních tabulí, na nichž se rýsovaly ledové květy; zima začala znovu, ale byla to zima jasná a suchá; pan Folantin vstal, mumlaje: „U všech všudy, to to štípe!" a cítil se všecek osvěžen. „To ještě není všechno," řekl si, „jde o to, najíti nějaký prostředek proti dorážející hypochondrii."

Po dlouhých úvahách se rozhodl, že už nebude žíti tak uzavřeně a že bude střídati své restaurace. Jenom že taková rozhodnutí snadno se pojímají, ale za to těžce provádějí v praxi. Bydlil v rue des Saints-Pères, a restaurací bylo tam málo. Šestý arrondissement byl nemilosrdný ke starým mládencům. Kdo měl nalézti nějaký pramen, nebo zvláštní obědy při hostinách vyhrazených duchovním, kdo měl vůbec žíti v té spleti uliček, jež obklopují kostel sv. Sulpicia, ten musil býti vysvěceným knězem. Bez náboženství žádné jídlo, leda jen pro toho, kdo byl bohat a mohl choditi do nádherných hotelů; pan Folantin nevyhovoval těmto podmínkám a musil se proto omeziti na

několik těch hospůdek, roztroušených po různu v jeho sousedství. Rozhodně se zdálo, jako by v té čtvrti bydlili jenom sami souložníci anebo ženatí lidé. „Kdybych měl odvahu ji opustit!“ vzdychl si občas pan Folantin. Než byla tam jeho kancelář, potom on sám se tam narodil, jeho rodina tam stále bydlila; všechny jeho vzpomínky lpěly na tom starém, klidném zákoutí, teď už znešvařeném nově proraženými ulicemi a smutnými boulevardy, jež jsou v létě jako výheň a v zimě jako ledárna, a zasmušilými třídami, jež dodaly té čtvrti amerického vzhledu a její útulnost zničily na vždy, aniž by jí byly přinesly náhradou nějakou přednost, jako je pohodlí, veselí a vůbec život.

„Musím choditi na oběd na druhý břeh,“ opakoval si vždy pan Folantin, avšak hluboký odpor ho pojal, jakmile překročil levý břeh; a potom se mu špatně chodilo s pokulhávající nohou, a omnibusy nemohl ani vidět. A vůbec už pouhé pomyšlení, choditi za jídlem večer takový lán cesty, mu nahánělo hrůzu. Raději to chtěl zkusiti se všemi vinárnami, se všemi hostinci, jež byly v okolí jeho příbytku, a jichž dosud nenavštívil.

A ihned opustil krčmu, kde obyčejně jedl; chodil nejprve do bouillonů, uchýlil se k dívkám, jichž stejné úbory vyvolávají představu jídelny v nemocnici. Stravoval se tam po několik dnů, a jeho žaludek, už beztoho rozbouřený smrdutými výpary místnosti, odepřel přijmouti maso beze vší chuti, které mu připlácaná čekanka a špenát ještě dodaly. Jaký smutek vyvolával ten studený mramor, ty stoly jako pro panny, ten nezměnitelný jídelní lístek, ty nekonečně malé porce, ty kousíčky chleba. Vypadalo to, jako by ti hosté, stlačení do dvou řad, jež seděly na proti sobě, hráli v šachy, když stavěli své náčiní, své láhve a sklenice jednu přes druhou, pro nedostatek místa; a s nosem zabořeným do novin, záviděl pan Folantin svým sousedům silné čelisti, jež drtily šláchovatou svíčkovou, když jim mizela pod vidličkou. Z odporu k masům pečeným na rožni vrhl se na vejce. Žádal je hodně udělaná na misce; zpravidla mu je přinesly napolo syrová, a on se namáhal nasbírati střídkou chleba nebo vyloviti malou lžičkou žloutek, který se topil v záplavě bílku. Bylo to špatné, bylo to drahé, a hlavně bylo to smutné. „Už je toho dost,“ řekl si pan Folantin, „zkusme něco jiného.“

Ale bylo to všude stejné; každá změna přinesla novou nepříjemnost; u předních vinárníků strava byla lepší, víno jemnější, porce větší, ale v celku tam jídlo trvalo dvě hodiny, poněvadž sklepník byl zaměstnán obsluhou opilců, kteří seděli dole před pultem; ostatně v této bídné čtvrti celé hody sestávaly z polévky, hovězího masa, kotletky a beefsteaku, a ještě jste je musil dobře zaplatit, protože, abyste neseděl pohromadě s dělníky, pán vás uzavřel ve zvláštní místnosti a rozsvítil v ní dva plynové plameny.

Konečně, když sestoupil doleji a navštěvoval docela sprosté krčmy a výčepy posledního řádu, společnost byla odporná a špína příšerná; maso zapáchalo, na sklenicích byla vytištěna ještě celá ústa, nože byly zašlé a mastné, a na talířích v rýhách byl zaschlý žloutek ze snědených vajec.

Pan Folantin se v duchu ptal, je-li to měnění k něčemu, protože víno bylo všude stejně barvené a okřtěné studničnou vodou, protože vejce nebyla nikde uvařena, jak by si člověk přál, protože maso bylo všude beze vší šťávy a zelenina zadělaná ve vodě se podobala odpadkům v tržnici; než postavil si hlavu; kdo hledá, najde, a potloukal se po hostincích a po mlékárnách dál; jenom že, místo co by se zmírnila, omrzelost jeho stoupla obzvláště, když odcházeje ze svého příbytku, vdechoval na schodech vůni polévky a viděl pruhy světla skulinami pode dveřmi a potkával lidi přicházející s lahvemi ze sklepa a slyšel kroky zaměstnaných, kteří běhali po pokojích; všechno rozdmychávalo jeho zármutek, všechno, i ta vůně, jež se prodírala z příbytku domovníka sedícího s lokty opřenými o stůl a se štítkem u čepice zaroseným výparem, jenž stoupal z mísy polévky. Došlo tak daleko, že litoval skoro, že vyhodil starou Chabanelovou, toho ohavného hromotluka. — „Kdybych byl měl prostředky," řekl si, „byl bych si ji nechal, přes její nesnesitelné chování."

A byl pln zoufalství, neboť k útrapám duševním přistoupila teď zchátralost fysická. Tou špatnou výživou se mu zdraví, beztak už chatrné, zhatilo úplně. Dal se do pití železa, avšak všechny ty přípravky mu jenom zanesly vnitřnosti bez značnějšího výsledku. Potom se uchýlil k arseniku, který mu strhal žaludek, ale jinak jej neposílil ani dost málo; na konec, jako poslední prostředek, užíval chinin, jenž mu sežehl útroby; potom to smíchal všechno dohromady, jeden lék s druhým, což byla vyhozená práce; jeho příjmy se tím vyčerpávaly; byly u něho nastavěny spousty krabiček, kelímků, lahviček, měl doma celou lékárnu, obsahující všechny možné citrany, fosforečňany, uhličitany, mléčňany, sírany, iodidy a proto-iodidy železité, Pearsonovy likéry, Devergieovy roztoky, Discoridovy pilulky, pilulky z arseniatu sodnatého a z arseniatu zlatého, chininová vína a vína z hořce a z chebule a z kokainů.

„Ne, že to všechno je jen švindl a vyhazování peněz!" vzdychal si pan Folantin, pohlížeje s lítostí na zbytečně nakoupené krámy, a domovník, ačkoli neměl do toho co mluvit, byl téhož názoru; utíral pouze v pokoji prach ještě hůře, cítě, jak v něm, člověku zdravém a silném, roste odpor k tomu zbídačelému nájemníkovi, který nedělá nic, než polyká medikamenty, aby se udržel při životě.

Prozatím život páně Folantinův zůstával monotonním. Nemohl se odhodlati, aby se vrátil do své první restaurace. Jednou přišel až ke dveřím, ale zápach z roštěné a pohled na misku fialové smetany s čokoládou ho zahnaly na útěk před samým vchodem. Střídal vinárny a bouillony a jednou týdně si vždy zašel na ryby na bílém víně. Polévka a ryby ještě tak ušly; než více nemohl žádati; maso bylo scvrklé jako podšev a ze všech jídel vycházel odporný zápach oleje na svícení.

Aby si zostřil chuť, kterou otupěly ohavné kavárenské kořalky — absinth páchnoucí mědí; vermouth: zbytky to bílého zkyslého vína; madeira: 36° líh a v něm rozpuštěný cukrkandl a melassa; malaga: slivovice smíchaná s vínem; hořká: nejlacinější bylinná voda; — zkusil

pan Folantin osvěžující prostředek, který se mu osvědčoval v mládí. Vždy ob den chodil do lázní. Tento sport se mu zamlouval zvláště proto, že jím ubil dvě hodiny, které měl volné mezi kanceláří a večeří, a že nemusil choditi domů a tam zůstati v botách a vycházkových šatech a dívati se na hodinky a čekat, až přijde čas k obědu. A byly to spočátku rozkošné chvíle. Krčil se v teplé vodě a bavil se vlnobitím, jež rozbouřil, a víry, jež vyvrtal svými prsty. V líbezné snění se hroužil za stříbrného zvuku kapek padajících ze zobáků labutí a rýsujících veliké kruhy, jež se lámaly o stěny vany; pojednou vyskočil, když v chodbách zazněly zuřivě zvonky, a po nich následoval hluk kroků a práskání dveří. Potom se ticho rozhostilo znovu, jen milý zvuk kohoutků je rušil; a všechna tíseň ho opouštěla a mizela; on tam v kabině zahalené závojem z páry snil, a myšlenky jeho zastíraly se mlhou a stávaly se neurčitými, ale vlídnými. Úhrnem vzato, všechno je tak nejlépe; byl hloupý, že se soužil. Co pak, pro pána boha, každý nemá své trampoty? On se rozhodně vyhnul nejbolestnějším, nejpalčivějším strastem manželským. „Byl jsem patrně asi hodně nízko toho večera, kdy jsem oplakával svůj staromládenecký život," řekl si. „Pomyslete si, já, který se tak rád protahuji v peřinách jako honící pes, byl bych nucen ležeti bez hnutí a cítiti dotek těla ženy pořád, bez ustání, a ukojovat její chtíče, zatím co bych si nepřál nic jiného než spáti!"

„Aspoň, kdybychom neměli dětí! kdyby byla žena opravdu neplodná anebo hodně šikovná, bylo by to jen poloviční zlo! — ale co pak si je člověk něčím jist? A potom se člověk nevyspí jednu noc, chvilku není pokoje. Jeden den to škvrně kvičí, protože mu leze zub; druhý zase, protože mu neleze; po celém pokoji páchne mléko a lulání; aspoň kdyby člověk padl na nějakou hodnou ženu, na nějakou dobrou dívku; no, to víš, na tebe čekají, milý hochu; se svou obvyklou smolou byl bych si vzal nějakou drzou fenu nebo nějakou protivu, která by mně vyčítala bez ustání bolesti, jež dostala po porodu do břicha. Ne, musím býti spravedliv; každý stav má své trampoty a mrzutosti; a potom, když člověk nemá jmění, je podlost rodit děti! — To znamená vydat je všanc pohrdání svých bližních, až vyrostou. Vrhnouti je do odporného zápasu beze zbraně a bez ochrany; to znamená těžce stíhat a týrat nevinné, když se jim uloží, aby začali znovu bídný život svých otců . . . Ach! aspoň pokolení ubohých Folantinů vymře mnou."

A když pln útěchy vyšel pan Folantin z koupele, srkal bez nářku polévku, vodu to z nádobí, a trhal maso, namočený to podšev.

Jakž takž to dotloukl až na konec zimy, i nastal pro něho příjemnější život; nemusil už seděti tolik doma a nelitoval už tak libého dřímání u krbu; jeho procházky po nábřežích zase začaly.

Na stromech už se ježily žluté lístky. Seina, vzdorujíc azurovému nebi beránky potaženému, proudila s velikými, modrými a bílými deskami ledu, jež se zařezávaly do lodiček, potřisňujíce je pěnou. Okolní dekorace vypadala jako vyleštěná. Dvě velké postranní kulisy, z nichž jedna představovala pavillon Flořin a celou

façadu Louvru a druhá řadu vysokých domů až k Institutu, prohlédly, jako by byly přemalovány. Na pozadí nově napiatém, v čerstvě nanesené, tlumené modři rýsoval Palác spravedlnosti, Sainte-Chapelle a Notre-Dame, své ostré, táhlé špice a věžičky.

Pan Folantin zbožňoval tuto část nábřeží, mezi rue du Bac a rue Dauphine; v trafice poblíž ulice de Beaune si vybral cigaro a už se potloukal sem tam loudavým krokem; jeden den zašel na levo a prohrabal skřínky bouquinistů, druhý den zase na pravo a prohlédl přihrádky knih, jež tu byly na prodej pod širým nebem.

Většina knih nakupených v bednách byl jen samý knihkupecký brak, samé bezcenné haraburdí, romány, jež přišly na svět mrtvy, romány, ve kterých vystupují ženy velkého světa a v nichž se vypravuje chrapounským slohem o příhodách velké tragické lásky, o soubojích, o vraždách a sebevraždách; jiné zas byly tendenční, všechny neřesti připisovaly vyšším stavům a všechny ctnosti prostému lidu; jiné posléze sledovaly cíle náboženské; byly přioděny approbací nějakého toho Monsignora a roztok své lepkavé prózy ředily lžicemi svěcené vody.

Skladateli všech těchto románů byli nesporní pitomci, a proto pan Folantin kvapně pádil dál a nezastavil se až u sbírek veršů, jež se otvíraly a třepotaly listy při sebe menším vánku. Tyhle ty knížky nebyly tak odřeny a usmoleny, protože nikdo jich neotvíral. Soucitná lítost pojímala pana Folantina při pohledu na ty opuštěné sbírky. A co jich tu bylo, co jich tu bylo! Staré, z doby, kdy Malekadel vstoupil do literatury, mladší, jež vyšly ze školy Hugovy a opěvaly sladký Messidor a stinný háj a božské kouzlo mladé bytosti, jež v soukromém životě pravděpodobně asi sháněla odběratele. Všechno to se předčítalo v úzkém kroužku, a přece ty ubohé spisovatele to potěšilo. Bože, vždyť nečekali na nějaký hřmotný úspěch, na nějaký populární odbyt, nýbrž pouze na skromnou pochvalu, vycházející od milovníků a znalců; a také nic nedokázali, ani trochy ocenění nedošli. Sem tam nějaká ta banální pochvala v některém přiblblém listě, nebo spěšný dopis Velkého Mistra nábožně uschovaný, a to bylo vše.

„A nejsmutnější na tom je,“ myslil si pan Folantin, „že ti ubožáci mohou právem proklínati veřejnost, protože literární spravedlnosti není; jejich verše nejsou o nic lepší ani horší než ty, které šly na odbyt a které pomohly svým autorům do Institutu.“

Tak dumal pan Folantin a zapálil si vyhaslé cigaro, poznávaje osmahlé bouquinisty, kteří plni řečí stáli u svých skřínek jako minulého roku. Poznával také bibliomany, kteří se potloukali předešlého jara podél zábradlí, a pohled na ty lidi, jichž neznal, ho blažil. Byli mu všichni milí, tušil v nich dobré maniaky, hodné, pokojné lidi, kteří jdou životem tiše, bez hluku, a záviděl jim. „Kdybych byl jako oni!“ myslil si, a také se už pokusil je napodobit, státi se bibliophilem. Prohlížel katalogy, listoval slovníky a zvláštní vydání, než neobjevil nikdy nic, co by ho zajímalo, a cítil ostatně, že i kdyby je měl doma, že by se tím nevyplnila ta propast nudy, jež se po-

nenáhlu otvírala v celé jeho bytosti. — Bohužel, smysl pro knihy musí býti vrozený, a potom, kromě rozebraných vydání, jež chatrné příjmy mu zapovídaly koupit, pan Folantin naprosto nevěděl, jakou knihu by si měl opatřit. Neměl rád rytířské ani dobrodružné romány, na druhé straně hovězí polévka Cherbuliezů a Feuilletů se mu hnusila; měl porozumění jen pro věci čistě realistické; také jeho knihovna byla omezená — všeho všudy padesát svazků, jež znal z paměti. A ten nedostatek knih, které by chtěl čísti, byl z jeho největších trampot. Nadarmo se pokoušel pojmouti zájem o historii; všechny ty složité výklady jednoduchých věcí ho ani neupoutaly, ani nepřesvědčily. Na zdařbůh slídil, nemaje už naděje, že objeví nějakou knížku, kterou by připojil ke svým. Než procházka ta ho rozptýlila, a potom, když ho omrzelo hrabati se v prachu starých knih, nachýlil se se břehu dolů a pohled na lodi s lany, dehtem napuštěnými, s kabinami natřenými, že byly zelené jako brčál, s velikým stožárem, překoceným na můstku — se mu jak náleží líbil: stanul tam a zaujat díval se na kokottu, smažící se na litinových kamnech tak, pod širým nebem, na věrného černobílého psa, jenž ocáskem třepetaje běhal podél člunů; na děti silně zlatovlasé, sedící u kormidla, s vlasy přes oči a s prsty v ústech.

„To by byl veselý život," myslil si, usmívaje se proti své vůli těm dětinským choutkám, a sympatisoval dokonce i s rybáři, kteří seděli nehybni, vedle sebe v řadě jako cibule, krabicemi na žížaly odděleni druh od druha.

Za takových večerů se cítil vždy čilejším a svěžejším. Podíval se na hodinky, a bylo-li do oběda ještě dlouho, přešel s chodníku na druhý a ubíral se ulicí vzhůru podél domů. Potuloval se, okukoval zase knihy, jichž hřbety byly seřazeny ve výkladních skříních; staré vazby s červeným maroquinovým hřbetem, na němž byly vytištěny zlaté erby, ho přiváděly u vytržení; ty knihy však byly uzavřeny pod sklem jako drahocenné věci, kterých se jenom zasvěcení mohou dotknouti; a zase se vracel, prohlížeje krámy plné starých dubových nábytků, tak dobře opravených, že na nich nezbyla ani špetka starobylosti, talíře ze starého rouenského porculánu, vyrobené v Batignolles, veliké moustierské mísy vypálené ve Versailles, Hobbemovy obrazy a na nich potůček, u něho mlýn, domeček pokrytý červenými taškami a ovívaný chomáčem stromů, ozářených proudem žlutého světla; obrazy obdivuhodně napodobené jakýmsi malířem, který se vtělil do kůže starého Minderhouta, ale jinak byl neschopen, vpraviti se do manýry jiného mistra anebo vytvořiti samostatně nějaké dílo; pan Folantin se snažil postřehnouti, co skrývaly hlubiny krámů, jediným pohledem dveřmi; nikdy tam nespatřil kupců; jenom stará ženština seděla zpravidla v té směsi různých předmětů, uprostřed nichž si upravila zvláštní pelíšek, a otvírala omrzele krám s dlouhým zíváním, které nakazilo kočku, uvelebenou na konsole.

„Je to přece jenom komické," říkal si pan Folantin, „jak se ty prodavačky ve starožitnických obchodech mění. Když jsem se někdy procházel po čtvrtích na levém břehu, neviděl jsem nikdy v obcho-

dech s bibeloty takové staré baby, jako je tahle, nýbrž vždycky jsem spatřil za výkladní skříní jen hezké a statné ženy, tak od třiceti do čtyřiceti, pečlivě napomádované a s obličejem silně nalíčeným. Neurčitý van prostituce dýchal z těch krámů, kde pohledy prodavačkou vrhané měly zkrátiti smlouvání kupců. — Nu, to hezké už mizí; ostatně také středisko se přešinuje, teď všichni antikváři, všichni prodavači živoří tady v té čtvrti a proto prchají, jakmile jim vyprší nájemné, na druhý břeh řeky. Za deset let pivnice a kavárny zaplaví celý dolejšek nábřeží! No, rozhodně z Paříže se stává neblahé Chicago!" — A pln melancholie si pan Folantin opakoval: Využitkujme času, který nám zbývá před úplnou invasí toho přiblblého Nového světa! A začal se potulovati znovu, zastavuje se před obchody s rytinami, jichž výklady byly pokryty obrazy z 18tého století, než v pravdě barevné rytiny z této doby a černé anglické rytiny, jež byly vyvěšeny ve většině výkladů vedle nich, ho nijak neunášely, i litoval rytin z intimního života flanderského, které teď byly zapuzeny do kartonů, následkem nadšení, jež pojali sběratelé pro školu francouzskou.

Když ho omrzelo okukovati krámy, vstoupil, aby vystřídal trochu požitky, do sálu nějakého žurnálu, do sálu vylepeného kresbami a malbami představujícími Italky a tanečnice, děti v objetí matek, středověká pážata, brnkající pod balkonem na mandolinu, celou serii, určenou patrně k výzdobě stínidla na lampu, i odvrátil se a poodešel, dívaje se ještě raději na fotografie vrahů, generálů a herečck, všech lidí, které nějaký zločin, nějaká vražda, nebo nějaká písnička proslavily na dobu týdne.

Tyto výklady však nebyly dohromady zrovna zábavné, a proto pan Folantin, vraceje se do ulice de Beaume, obdivoval se více neochvějné chuti k jídlu, kterou měli kočí sedící v krčmách, a pohledem na ně jako by si byl šňupl hladu. Ty mísy hovězího, spočívajího na hustých hromadách zelí, zadělávané skopové, jehož byl malý a massivní talíř plný, ty trojúhelníky brijského sýra, ty naplněné sklenice v něm vzbuzovaly vlčí hlad, a ti lidé s tvářemi nacpanými ohromnými žvanci chleba, s tlustýma rukama, držícíma nůž špičkou vzhůru, s koženými, zašlými kloubouky, jež se zdvihaly a klesaly současně s čelistmi, ho rozčilovali i prchal a snažil se jen zachovat dojem žravosti cestou; bohužel jakmile se usadil ve své restauraci, všechno se mu to vzepřelo v hrdle, i díval se lítostivě na své maso a tázal se v duchu, k čemu je to hořké kvasiové dřevo, jež měl namočeno na stole v kanceláři ve sklenici vody.

Nicméně přece ta procházka zaháněla příliš chmurné myšlenky, a tak strávil léto: před obědem se vlekl podél Seiny, a sotva odešel od stolu, usedl ke druhému, někde v kavárně u dveří. Zakouřil si, vdechuje trochu svěžesti do sebe, a třebas se mu vídeňská piva, uvařená z chicotinu a zimostrázu někde na silnici flanderské, hnusila, vysrkl jich dvě sklenky, nemaje nejmenší chuti spáti. Vůbec v této době se mu snadněji žilo. V kanceláři bez kabátu podřimoval, naslouchaje v polosnění vypravování svého kollegy; když se probudil,

ovíval se nějakým almanachem, pracoval co nejméně, za to vymýšlel procházky. Teď už to nebylo tak protivné jako v zimě, kdy musil jíti z vytopené kanceláře, běhati venku, večeřeti s mokrýma nohama a vrátiti se do studeného pokoje. Naopak, pociťoval ulehčení, když mohl uniknouti ze svého pokoje, prodchnutého zápachem z prachu a zašlosti, který vydávají lepenky, svazky papírů a kalamáře.

Potom jeho domácnost byla také v lepším pořádku; domovník už nemusil rozdělávat oheň, a byla-li postel ustlána špatně jako dřív a prostěradlo nezastrčené, nezáleželo na tom, protože pan Folantin ležel nahý na peřinách a na pokrývce. Myšlenka, že se může natahovati sám v noci za bouřky, kdy se člověk potí jako myš a obrací v usmolených peřinách, ho také těšila.

„Lituji lidí," říkal si, „kteří spí ve dvou a válejí se po posteli, hledajíce nějakého chladnějšího místa."

A v těch chvílích připadal mu osud vlídnějším, mírnějším.

III.

Brzo se úmorná vedra zmírnila; dlouhé dny se zkrátily, vzduch se ochladil, a zamořené nebe ztratilo své modro a potáhlo se jakoby plísní. Podzim zase přicházel, přinášeje s sebou mlhy a deště. Pan Folantin předvídal nesnesitelné večery a pln strachu vystavěl znovu své plány. Nejprve se rozhodl učiniti konec svému divošství, zkusiti to s tables d'hôte, navázati styky se sousedy u stolu, choditi dokonce i do divadla.

Podařilo se mu to znamenitě; kteréhosi dne potkal na prahu své kanceláře známého pána. Po celý rok jedli spolu u téhož stolu, chráníce druh druha před nepovedenými nebo zkaženými jídly, půjčujíce si noviny, rokujíce o dobrých vlastnostech železitých vín, jež do sebe lili, pijíce spolu po celý jeden měsíc dehtovou vodu, pronášejíce předpovědi o změně počasí, hledajíce sami dva diplomatická spojení pro Francii. Na to zůstaly omezeny jejich vzájemné styky. Podali si ruku, obrátili se k sobě zády, jakmile se ocitli na chodníku, a přece odchod toho souvěrce pana Folantina zarmoutil.

Byl rád, že ho spatřil.

„Nu, pane Martinete," řekl, „jak pak se vede?"

„Ah pf, pane Folantine! A jak vy se máte od té strašidelné doby, co jsme se neviděli?"

„A vy jste mi pěkný nevěrník," odvětil pan Folantin. „Nu, a u všech všudy, co jste dělal?"

A začali se vzájemně svěřovat. Pan Martinet byl teď stálým hostem u jisté table d'hôte, na niž na místě zapěl snivý chvalozpěv; devadesát až sto franků měsíčně; všechno jest tam čisté a v pořádku; člověk se tam nají do sytosti a má dobrou společnost. „Měl byste tam choditi na oběd."

„Nemám table d'hôte rád," řekl pan Folantin. „Jsem tak trochu medvěd, víte; nemohu se odhodlati k rozmluvě se zcela neznámými lidmi."

„Nikdo vás do řeči nenutí. Jste jako doma. Nesedí se u jednoho stolu, je to tam zrovna jako ve velké restauraci. Hleďte, zkuste to, pojďte dnes večer.“

Pan Folantin byl na váhách; s jedné strany ho lákala příjemnost, že by nemusil jísti sám — s druhé zase tělesné hody mu naháněly strach.

„Nu, přece neodmítnete,“ naléhal pan Martinet. „Sice já vám budu říkat „nevěrníku“ jestliže — když vás jednou za uherský měsíc potkám, -- mě zrádně opustíte.“

Pan Folantin se bál býti neslušným i následoval ulicemi poslušně svého soudruha. „Tady to je, pojďme nahoru.“ A pan Martinet se zastavil na schodišti přede dveřmi se zeleným dřevem.

Tam uvnitř řinčely talíře, a do toho hučely bez přestání hlasy; potom se otevřely dveře, a spolu s obrovským hlomozem lidé s klobouky na hlavě se vyrojili na schody, tlukouce o ně holemi.

Pan Folantin a jeho druh se vyhnuli, potom také sami otevřeli dveře a vstoupili do síně kulečníkové. Pan Folantin couvl, protože se mohl zalknouti. Celá místnost byla pohřížena do hustého tabákového kouře, jejž taga prorážela. Pan Martinet vtáhl svého hosta do jiného pokoje, který byl snad začouzený ještě víc, a kde za samého frkání do zacpaných dýmek, uprostřed rozházených kamenů z domina a v ryčném smíchu, sem tam se pohybovaly postavy skoro neviditelné, jen matně rozeznatelné rozvířením dýmu, jež způsobily. Pan Folantin stanul všecek vyjeven, hmataje po židli.

Pan Martinet ho opustil. Nezřetelně v oblaku dýmu ho pan Folantin spatřil, jak vstupoval dveřmi. „Musíme chvilku počkat,“ řekl pan Martinet, „všechny stoly jsou obsazeny; ach, to nebude dlouho trvat!“

Uplynulo půl hodiny. Pan Folantin byl by mnoho za to dal, kdyby byl nikdy nevkročil do té udírny, kde se jen kouřilo, ale kde se nemohlo jísti. Každou chvilku pan Martinet odběhl a šel se přesvědčit, že všechna místa jsou ještě obsazena. „Nějací dva páni už jedí sýr,“ řekl spokojeně, „zamluvil jsem si jejich místa.“

Uplynula druhá půlhodina. Pan Folantin se v duchu ptal, nebylo-li by lépe, obrátiti se směrem ke schodům, zatím co jeho soudruh hlídal stoly. Konečně se pan Martinet vrátil se zprávou, že ty dva sýry už odešly, i pronikli do třetí místnosti, kde si sedli, stlačeni jako slanečkové.

Na zahřátý ubrus do rozlité omáčky a do samých drobtů z chleba jim hodili dva talíře a přinesli hovězí tvrdé, že se nedalo krájet, zeleninu beze vší chuti, roastbeef, jehož pružné maso se ohýbalo pod nožem, salát a zákusek. Při pohledu na tuto síň si pan Folantin vzpomněl na jídelnu v nějaké pensi, ale v nějaké nepořádné pensi, kde se může u stolu vřeštět. Vskutku nechyběl než hrnec, na jehož dně se červená záplava masa, a potom někde na čistším místě obrácený talíř a na něm sušené švestky a kompoty.

Rozhodně jídlo a víno bylo mizerné, ale ještě mizernější než jídlo a mizernější než víno byla společnost, uprostřed níž se to mu-

silo žvýkat; jídla přinášely hubené služky, suché to ženštiny s ostrými a přísnými rysy, s nepřátelským výrazem v očích. Úplná bezmocnost zachvátila toho, kdo se na ně podíval; neboť cítil, že jest pod dohlídkou, a jedl sklíčeně, se samými ohledy, ani šlachy a kůže se neodvážil nechati ze strachu před důtkou a bál se bráti od jednoho jídla dvakrát pod pohledem těch očí, jež mu měřily hlad, zahánějíce jej do břicha zpět.

„No tak, co jsem vám říkal," dotvrzoval pan Martinet, „je to tu veselé, že? A tady, to je to pravé maso."

Pan Folantin ani nepíp'; u stolů kolem něho ryčel strašný hluk. Všechny možné odrůdy z jihu plnily sedadla, plivaly a v té špíně se hrabaly, ječíce při tom. Všichni lidé z Provence, z Lozéry, z Gascogne, z Languedocu, všichni ti lidé s tvářemi osmahlými černými pruhy, s chlupatými dírkami u nosu a s chlupatými prsty a s pronikavými hlasy se řehtali jako pomateni a jejich přízvuk, jemuž dodávaly důrazu epileptické pohyby rukou, sekal věty a celé rozdrobené je vám zavrtával do bubínků.

Skoro všichni náleželi ke školní mládeži, k té slavné mládeži, jejíž omezené myšlenky zajišťují vládnoucím třídám nevyčerpatelný zdroj pro jejich hloupost; pan Folantin viděl defilovati před sebou všechny otřepané průpovědi, všechny třesky plesky, všechny zastaralé literární názory, všechny paradoxy ošumělé, na sta let staré.

Měl za to, že duch dělníků jest vytříbenější a duch obchodních příručí jemnější. Při tom tu bylo k zalknutí horko. Pára pokrývala talíře a zahalovala sklenice; z prudce otevřených dveří zavanul pokaždé tabákový čmoud; celá stáda studentů ještě přicházela a jejich netrpělivé čekání hartusilo na lidi u stolu. Zrovna tak jako v nádražní restauraci musila se bráti do úst dvojitá sousta a polykati víno v největším spěchu.

„Tak, to je ta pověstná table d'hôte, která kdysi dávala zobat začátečníkům v politice," uvažoval pan Folantin, a myšlenka, že tady z těch lidí, kteří plní místnosti svým randálem, se stanou také vynikající osobnosti, přecpané poctami a výnosnými místy, mu zdvihla žaludek.

„Raději se našťouchat doma uzeniny a na to se napíti vody, raději všechno, jen ne jísti tady," řekl si pan Folantin.

„Dáte si kávu?" ptal se pan Martinet laskavým tónem.

„Ne, děkuji, mohu se zalknout, půjdu trochu na vzduch." Než pan Martinet nebyl ochoten ho opustit. Dohonil ho na schodech a vzal ho pod paždím.

„Kam mě to vedete?" řekl pan Folantin sklíčeně.

„Víte, milý příteli," odpověděl pan Martinet, „pochopil jsem, že se vám moje table d'hôte ani dost málo nelíbila."

„Ale ano . . . ale ano . . . na tu cenu je to až překvapující . . . jenže tam bylo až příliš horko," odvětil bojácně pan Folantin, maje strach, že svou zamračenou tváří a útěkem urazil svého druha.

„No no, nevidíme se tak často, abych vás chtěl pustit a ještě s tak špatným dojmem," řekl pan Martinet srdečným tónem. „A ještě

slovíčko: jak zabijeme večer? Kdybyste chtěl jíti do divadla, navrhuji vám do Opéra-Comique. Máme čas," řekl, dívaje se na hodinky. „Dnes večer dávají „Richard Lví Srdce" a „Pré-aux-Clercs". No tak, co tomu říkáte?"

„Jak chcete, mně je to jedno."

„Konec konců se snad ještě pobavím," myslil si pan Folantin, a potom jak odmítnout návrh tohohle dobráka, jemuž jsem už pokazil každičký zápal? „Dovolíte, abych vám nabídl doutník," pravil, vstupuje do obchodu s tabákem.

Marně se lopotili, aby zapálili havana, jež chutnala jako zelí a neměla tah. — „Zas jeden požitek odchází," řekl si pan Folantin; „ani za hodné peníze nemůže si dnes člověk opatřiti pořádný doutník! Uděláme lépe, když se přestaneme namáhat," pokračoval, obraceje se k panu Martinetovi, foukajícímu ze všech sil do havana, jehož obal pukal, vydávaje trošičku kouře. „Ostatně už jsme tady;" a běžel k pokladně a přinesl dva lístky do přízemí.

„Richard" začínal před prázdným hledištěm.

První jednání udělalo na pana Folantina zvláštní dojem; ta řada písniček, stvořených pro brnkání, mu připomínala hrací strojek v jedné vinárně, kam někdy chodil. Když dělníci zatočili klikou, zvuk přistárlých arií začal rachotit něco velmi táhlého a velmi sladkého, a do toho občas nějaká křišťálová ostrá nota, poskakující na mechanickém klepání refrénů.

Druhý akt mu přinesl nový dojem. Arie „Horečný žár" vyvolala v něm vzpomínku na babičku, která ji mečela v sametem potažené lenošce; a na vteřinu měl v ústech chuť biscuitů, které jako maličké dítě od ní dostával, když byl hodný.

Na konec už kus vůbec nesledoval; ostatně zpěváci neměli hlasu a omezovali se jenom na to, že křivili ústa na pokraji jeviště, kdežto orchestr, který omrzelo střepávati prach s té zastaralé muziky, usínal.

Potom při třetím jednání už pan Folantin nemyslil ani na hrací strojek ve vinárně, ani na svou babičku, nýbrž ucítil náhle v nose zápach starodávné krabičky, kterou měl doma, takový neurčitý, plesnivý zápach, jakoby nadchlý skořicí. Bože, jak je to všechno staré!

„Hezká komická opera, že?" řekl pan Martinet, šťouchaje ho loktem.

Pan Folantin se probral ze svého snění. Kouzlo bylo to tam! Vstali, zatím co padala opona, již klaka pozdravila hlučnou salvou.

„Pré-aux-Clercs", který následoval po „Richardovi", pana Folantina zdrtil. Kdysi ty známé arie ho přiváděly u vytržení; teď ty romance mu připadaly tak troubadoursky a jako z nějakých hodin, a herci ho rozčilovali. Tenorista stál na jevišti jako nějaký leštič a huhňal, když se mu náhodou z úst řinul táhlý zvuk. Obleky, dekorace, všechno to patřilo k sobě; v každičkém venkovském nebo cizím městečku by to vypískali, protože nikde by nesnesli tak směšného zpěváka a tak prapodivné zpěvačky. A tady se hlediště přece naplnilo a tleskalo při místech, na něž upozornila neúprosná klaka.

Pan Folantin skutečně trpěl. Tak i ten „Pre-aux-Clercs", na nějž si zachoval dobrou rozpomínku, se mu shroutil.

„Všechno to prchá,“ řekl si a vzdychl těžce. A proto, když pan Martinet, tím večerem všecek nadšen, mu navrhl, aby si občas zase udělali nějakou takovou partii, aby šli spolu — kdyby si přál, — do Théâtre-Français, pan Folantin se rozhorlil a zapomínaje, že si umínil zachovávati ohledy, prohlásil prudce, že už do toho divadla ani nepáchne.

„Ale proč?“ tázal se pan Martinet.

„Proč? — Předně proto, že kdyby existoval nějaký kus životný a pěkně napsaný, — a já pro svou osobu neznám žádného, — přečetl bych si jej v lenošce doma, a potom proto, že nemám potřebí, aby mi komedianti, větším dílem beze všeho vzdělání, musili vyjadřovat myšlenky toho pána, který jim dal své zboží k prodeji.“

„Ale přece jen uznáte,“ řekl pan Martinet, „že herci z Théâtre-Français —“

„Fi!“ vykřikl pan Folantin, „jděte mi! To jsou břídilové, bryndalové, nic víc! — Nejsou k ničemu jinému, než k tomu, aby jim přinesené porce polili nezměnitelnou bílou omáčkou, jde-li o veselohru, anebo věčnou hnědou omáčkou, běží-li o drama. Třetí omáčku vynalézti jsou neschopni; ostatně tradice by to nedovolila. Ah, to jsou docela sprostí komedianti, ti lidé tam! Jenže, musíme k nim býti spravedliví, vyznají se v reklamě: z velkých obchodů si vypůjčili nastrojeného panáka, který trčí hezky viditelně a který svou přítomností zvyšuje lesk domu a vábí zákazníky!“

„Nu, ale přece, pane Folantine . . .“

„Žádné ale přece, je tomu tak, a úhrnem vzato mě nemrzí, že se naskytá příležitost, abych vám vyložil svůj názor na obchod pana Coquelina. — Co se toho týče, milý pane, mám své pevné mínění. Těšilo mě velice, že jsme se sešli. Na shledanou, doufám, že se zas brzo uvidíme.“

Následky tohoto večera byly blahodárné. Při vzpomínce na tu únavu, na ty svízele, měl pan Folantin za to, že musí býti rád, může-li se najísti, kde se mu uzdá, a stráviti celý večer ve svém pokoji; soudil, že samota má svou dobrou stránku, že přežvýkávati své vzpomínky a vypravovati nějaké hlouposti sobě samému, je ještě lepší, než společnost lidí, jichž přesvědčení ani sklonností člověk nesdílí; jeho touha, přiblížiti se k sousedovu loktu a dotknouti se ho, přestala, i opakoval si zase znovu tu trapnou pravdu: že, když staří přátelé zmizí, musí se člověk do toho vpraviti a nehledati jiných, nýbrž žíti stranou a přivyknouti opuštěnosti. Potom se pokusil soustřediti své myšlenky, míti zájem o nejnepatrnější věci, udělat utěšující závěry ze života lidí zahlédnutých při stole; nějaký čas chodil na oběd do bouillonu „U červeného kříže“. Do tohoto ústavu chodili většinou starší lidé, staré paní, které přicházely každý den ve tři čtvrtě na šest, a za jednotvárnost stravy byl mu na odškodněnou klid, který panoval v té malé síni. Řekl by, že to jsou lidé bez rodiny, bez přátel, lidé vyhledávající trochu temná zákoutí, aby si mlčky odbyli kus roboty; a panu Folantinovi bylo volněji tady v té společnosti lidí vyděděných, ale slušných a zdvořilých, kteří bezpochyby znali lepší dny a tučnější večery. Znal je skoro všechny od vidění a cítil, že je spřízněn

s těmi příchozími, kteří se rozpakovali vybrati nějaké jídlo na lístku, kteří drobili svůj chléb a sotva pili, přinášejíce s sebou svůj zchátralý žaludek a bolestnou malátnost existencí, které se vlekou beze vší naděje, beze všeho cíle.

Tady žádný křik, žádné hřmotné volání; služky se ptaly hostů po šeptmu. A třebas ani jedna z těch paní, ani jeden z těch pánů nehovořili spolu, všichni se aspoň vlídně pozdravili, když vstupovali nebo odcházeli, přinášejíce salonní způsoby do této krčmy.

„Jsem ještě šťastnější než všichni ti lidé," říkal si pan Folantin. „Oni snad oplakávají děti, ženy, ztracené jmění, život, který stál kdysi vysoko — a teď leží v prachu."

A tím, že litoval ostatních, přišel k tomu, že litoval sebe méně; vracel se domů a myslil si, že přece jenom jeho útrapy byly slabší a jeho bída nebyla tak hluboká. — „Kolik lidí se teď v té chvíli tluče po ulicích, tluče bez přístřeší; kolik lidí by mně závidělo mou velkou lenošku, můj oheň, můj paklíček tabáku, v němž si mohu čerpati do libosti!" a prohrabával oheň v krbu, nahříval střevíce a dělal si zlatý, horký grog. — A učinil závěr: kdyby vydávali knihkupci v pravdě umělecké knihy, byl by život, úhrnem vzato, náramně snesitelný.

Tak uběhlo několik týdnů, a jeho kollega v kanceláři prohlásil, že pan Folantin mládl. Hovořil teď s ním, s andělskou trpělivostí poslouchal všechno to plácání, dokonce se i zajímal o nemoci svého druha; potom, jak zima začínala, chuť k jídlu se pravidelněji dostavovala, a on přičítal to zlepšení kreosotovým vínům a manganovým přípravkům, kterých užíval. — „Konečně jsem tedy vyzkoušel věrnější a účinnější medikament než ty ostatní," myslil si. A doporučoval jej každému, koho kde potkal.

Tak žil, až nadešla zima; ale s prvním sněhem vrátila se i jeho melancholie. Bouillon, kde sídlil od podzimka, ho omrzel, a začal se znovu potloukati po jídle sem tam, nazdařbůh. Několikráte přešel přes most a zkusil nových hostinců; než tam v mačkanici běhali sklepníci, neposlouchajíce vašeho volání, anebo vám hodili talíř na stůl a utíkali, když jste jich požádal o chleba.

Strava nebyla lepší než na levém břehu, a obsluha byla zpupná a potupná. Pan Folantin přišel k nezdolnému rozhodnutí a od té doby zůstal ve své čtvrti pevně odhodlán, že jí už nikdy neopustí. Nechuť k jídlu se mu vrátila. Znovu zase postavil na jisto neužitečnost všech žaludečních lékův a dráždidel, a prostředky, které tolik vynášel, přidružily se do skříně k ostatním.

Co dělat? Ten týden se ještě tak protloukl, ale neděle ho trápila.

Kdysi dřív se potuloval po opuštěných čtvrtích; rád se procházel zapomenutými uličkami, venkovskými chudobnými ulicemi, a okny v přízemí překvapoval tajemství malých domácností. Než dnes už ty tiché a němé ulice byly zbořeny a zajímavé průchody srovnány se zemí. Už se nemohl dívati pootevřenými dveřmi starých barákův a zahlédnouti jimi kus zahrádky, okraj u studny, roh lavičky; už si nemohl říkati, že zde v tom dvoře by nebyl život tak příkrý a drsný,

a těšiti se na dobu, kdy se bude moci uchýliti do toho ticha a vyhřávati své staré údy na vlahém vzduchu.

Všechno zmizelo; zmizela zeleň listí, zmizely stromy, jen nekonečné kasárny se prostíraly do nedozírna; a ta nová Paříž působila na pana Folantina dojmem nevolnosti a úzkosti. Byl člověk, který nenáviděl nádherné obchody, který za nic na světě by nebyl vkročil k elegantnímu holiči anebo k některému z těch moderních kupců, jejichž výkladní skříně jsou zatopeny září plynových světel; měl rád jenom ty staré, jednoduché krámky, kde vás uvítají hezky upřímně, kde se obchodník nesnaží zaslepiti vám oči a ponížiti vás svým jměním.

I zřekl se svých nedělních procházek uprostřed všeho toho nechutného přepychu, který zachvátil už i předměstí. Ostatně toulky Paříží už ho neosvěžovaly jako dříve; připadal si bídnější, menší, ztracenější, opuštěnější uprostřed těch vysokých domů, jichž chodby jsou vyloženy mramorem a v nichž drzí domovníci mají své příbytky zařízeny, jako měšťáci salony.

Přece jedna část jeho čtvrti, jež setrvala nedotknuta u oklestěného Luxembourgského paláce, zůstala pro něho útulná a vlídná: náměstí Saint-Sulpice.

Někdy si zašel na přesnídávku do vinárny, která byla na rohu ulice du Vieux-Colombier a ulice Bonapartovy, a tam v mezipatří zíral oknem na náměstí a díval se na lidi vycházející ze mše, na děti, jak sestupovaly z portálu s knihami v ruce, a kousek před nimi otec a matka, celý zástup, který se rozléval kolem kašny, ozdobené sochami biskupů, sedících ve výklenku, a lvů, kteří dřímali nad nádržkou vody.

Když se naklonil trochu přes zábradlí, spatřil roh ulice Saint-Sulpice, hrozný to roh, na němž řádil vítr z ulice Férou, a na němž také sídlil vinárník, který měl hosty prahnoucí po hulákání. A ta část náměstí ho bavila pohledem na lidi potácející se, s rukou na klobouku, aby jim jej vítr neodnesl, tam u velkých, mohutných omnibusů červeno-hnědě natřených, jež stojí před kostelem těsně u samého chodníku v řadě jeden vedle druhého.

Na náměstí bylo živo, ale bez veselí a beze hřmotu; fiakry spaly na svém místě před záchodkem za pět centimů a před pivnicí; ohromné žluté omnibusy z Batignolles hrkajíce brázdily ulice, a je zase křížil malý zelený omnibus od Pantheonu a světlý Auteuilský vůz s dvěma koni; v poledne se ubírali chovanci semináře po dvou, se sklopenýma očima, automatickým krokem, táhnouce se z kostela sv. Sulpicia k semináři jako dlouhá, černobílá stuha.

Když vysvitlo slunko, bylo náměstí rozkošné: nestejné kostelní věže se zabělaly; zlaté nápisy na obchodech s ornáty a kalichy se jen blyštily, barvy na veliké tabuli u speditéra obživly a zářily čerstvostí a na stěně pissoiru reklama nějakého barvíře — dva šarlatové klobouky vystupující z černého pozadí — vyvolávala tady v té čtvrti kostelníků a pobožnůstkářů nádheru církve a vysoké hodnosti kněžské.

Jenže ten pohled neposkytoval panu Folantinovi nic nového. Co se našlapal po tom náměstí ve svém mládí, když se chodil dívat na starého kance, kterého chovala kdysi maison Bailly. Kolikrát večer na-

slouchal žalostným zvukům zpěváka, jenž pěl u kašny pod širým nebem; kolikrát se potuloval ve dny květinových trhů kolem semináře.

Už tomu bylo dlouho, co vychutnal všechno kouzlo toho klidného místa; aby mu bylo znovu požitkem, musil je navštěvovati jenom zřídka, musil jím procházeti po dlouhých přestávkách.

Také v neděli už mu nebylo náměstí Saint-Sulpice nic platno, i chodil tam raději ve všední den, protože ubíraje se do kanceláře, nebyl tak nezaměstnán. Ah, rozhodně, neděle neměla žádného konce. Dnes dopoledne jedl trochu později než obyčejně a vyseděl u stolu, aby nechal domovníkovi čas ukliditi pokoj, který přece nikdy, když se vrátil, nebyl v pořádku; kobrtal o stočené koberce a chodil v oblaku prachu, zvířeného smetákem. Ráz, dva, načechral podomek peřiny, natáhl koberce a vzdálil se pod záminkou, že nechce milostpána obtěžovat.

Pan Folantin prsty stíral prach se všeho nábytku, uklízel šaty nakupené na lenošce, sem tam něco oprášil košťátkem a házel popel do plivátka; potom počítal prádlo, které mu pradlena občas přinesla; a takový odpor ho pojal při pohledu na ty rozdrbané košile, že se už na ně ani nepodíval a hodil je do zásuvky.

Den se tak ještě protloukl až do čtyř hodin. Přečítal staré dopisy příbuzných a přátel už dávno mrtvých. Listoval některou svou knihu, ochutnal z ní několik stránek, ale kolem páté hodiny začal trpěti; přišla chvíle, kdy se musil znovu oblékati; už ta myšlenka, že musí vylézti ven, mu zaháněla hlad, a některé neděle se ani nehnul — nebo měl-li strach, že dostane později hlad, sešel dolů jen tak v trepkách a koupil si dvě housky a paštiku anebo sardinky.

Měl vždy trochu čokolády a vína v poličce, i jedl a byl šťasten, že jest doma, že si může položiti volně lokty, že se může roztáhnouti a že není jednou za čas tak stlačen jako v restauraci; jenom noc byla špatná; když ráno vyskočil z postele, měl bolení a po těle mu pobíhal mráz; někdy nemohl usnouti celou hodinu a ve tmě, jež podněcovala smutné myšlenky, přemílal si stejné stesky jako ve dne a na konec vždy litoval, že nemá souložnice. „Manželství v mém věku jest nemožno," si říkal. — „Ah, kdybych byl měl v mládí nějakou maitressu a byl bych si ji udržel, skončil bych teď život s ní, měl bych při návratu domů lampu rozsvícenou a večeři připravenou. Kdybych mohl začíti znovu život, vedl bych jej jinak! Sehnal bych si družku pro stáří; rozhodně přeceňoval jsem své síly, je se mnou konec." — A když ráno vstal, nohy měl jako přetlučeny, a hlava ho brněla.

Ostatně byla zrovna trapná doba; zima a mrazivý vítr teď zuřily, takže teploučko doma bylo hodno závisti, ale za to pobyt v hospodách, kde se bez ustání otvírají dveře, byl odporný. Najednou veliká naděje zalomcovala panem Folantinem. Kteréhosi rána v ulici de Grenelle spatřil nového paštičkáře, jenž se právě zařizoval. Na skle plápolal tento nápis z mosazných písmen: „Obědy s donáškou do domu".

Pan Folantin byl oslněn. Že by se ten tak dlouho hýčkaný sen, dáti si nositi obědy domů, konečně mohl uskutečnit? Než zůstal sklí-

čeně státi, vzpomněv na svou marnou honbu po celé čtvrti za nějakým závodem, který by se uvolil nositi stravu ven.

„Optaná nic nestojí,“ řekl si na konec a vstoupil.

„Ale ovšem že, pane,“ odpověděla mladá dáma, zabořená za pultem, jejíž ňadra byla obklopena dorty a cukrovím ze šlehané smetany. „Není nic snadnějšího, protože bydlíte pár kroků odtud. A v kolik hodin si přejete, aby to nosili?

„V šest,“ řekl pan Folantin, všecek se radostí třesa.

„Dobře.“

Čelo pana Folantina se zachmuřilo.

„A teď,“ počal znovu, breptaje trochu, „no, tak chtěl bych polévku, talíř masa a zeleninu. Co by to stálo?“

Ta paní jako by se byla pohroužila do přemítání, mumlajíc s očima vzhůru obrácenýma: „. . . polévka . . . maso . . . zelenina. — Víno si nebudete brát?“

„Ne, to mám doma.“

„Nu tak, pane, za těch podmínek by to dělalo dva franky.“

Tvář pana Folantina se vyjasnila. — „Tak,“ řekl, „tak je to dobře; a kdy bychom mohli začít?“

„Ale kdy vám jen bude libo; třeba dnes večer, chcete-li.“

„Tak hned dnes večer, ano?“ — A uklonil se a byl pozdraven za pultem tak hlubokou poklonou, že prodavaččin nos by se byl málem zabořil do cukroví s krémem a propíchl dorty.

Na ulici se pan Folantin zastavil po několika krocích. „Tak, tak! to je štěstí,“ řekl si; potom se jeho radost zmírnila. „Jen aby to žrádlo bylo aspoň prostřední. A co! já už jsem v životě spolykal tolik ohavných jídel, že nemám práva vybírati si. — To je milá ženská,“ pokračoval; „není zrovna hezká, ale má takové výrazné oči; jen aby dělala dobré obchody!“ A dal se znovu do chůze, přeje paštičkářce mnoho zdaru.

Potom si pomyslil, že musí odvrátiti nepořádek prvního večera; objednal u kupce šest litrů vína, a potom, když přišel do kanceláře, sestavil si seznam zboží, které musí nakoupit: Zavařené ovoce; sýr; biscuity; sůl; pepř; hořčici; ocet; olej.

„Každý den večer si dám nositi chléb od domovníka; ah, saprlot, podaří-li se mi to, jsem zachráněn.“

Prahnul už, aby byl konec dne; a jeho spěch, užíti své spokojenosti docela sám, zdržoval běh hodin. Každou chvilku se díval na hodinky. Jeho druh, který už byl vyjeven nad zanícenou tváří pana Folantina, snícího o svém příbytku, se jen usmál.

„Přiznejte se, že na vás čeká,“ pravil.

„Co?“

„Ona.“

„Kdo to, ona?“ tázal se pan Folantin pln údivu.

„Ale jděte, budete tahat starého lišáka za nohu, ne? No tak, bez legrace: je to blondýna nebo brunetka?“

„Ach, příteli,“ odvětil pan Folantin, „mohu vás ujistiti, že mám jiné myšlenky, než na ženské.“

„Ano, ano . . . to se tak říká, já vím. Ah, ah, vy taškáři, co pak vy, vy jste ještě při šťávě!"

„Podívejte, pánové, tady to opište, hned; musím míti ty dva listy hotovy večer k podpisu;" a šéf vstoupil a zmizel.

„To je pitomé, jsou toho čtyři hustě popsané stránky," zabručel pan Folantin; „nebudu hotov před pátou hodinou." — „Bože," jak je to hloupé," začal poznovu, obraceje se ke svému soudruhu, jenž se řehtal mumlaje: „Pro pána krále, drahoušku, administrace se nemůže starat o takové detaily."

Jakž takž za samého proklínání dokončil svou práci, potom se vrátil domů nejkratší cestou, ruce plné balíků, kapsy nacpané pytlíky; oddechl si, když zavřel za sebou dveře, vzal si domácí střevíce, utřel ubrouskem tu trošku nádobí, kterou měl, očistil sklenice, a když nemohl nalézti ani prkénko ani písek, aby vyleštil čepele svých nožů, ponořil je do hlíny ve starém květináči a dosáhl toho, že se mu trošku blyštily.

„Uf," řekl, přenášeje stůl k ohni, „jsem hotov; šest hodin bilo."

Pan Folantin očekával netrpělivě paštičkářského učedníka, neboť měl v sobě trochu té horečky, která mu bránila, když byl ještě mlád, vydržeti na místě, jestliže některý přítel se opozdil a nepřišel přesně ke schůzce. Konečně ve čtvrt na sedm zařinčel zvonek a vstoupil kuchtík, který se prohýbal k zemi pod váhou plechové krabice v podobě vědra; pan Folantin mu pomohl rozestaviti po stole talíře, jež odhalil, teprve až byl sám. Byla to ságová polévka, smažené telecí, a karfiol s bílou omáčkou.

„Ale to není špatné," řekl si, ochutnávaje od každého jídla a najedl se s velikou chutí, pil trochu více než obyčejně a potom upadl do sladkého snění, rozhlížeje se po pokoji.

Už od několika let projevoval úmysl si jej ozdobiti, avšak opakoval si: „Ale nic, k čemu? Vždyť nejsem skoro nic doma; až později, budu-li si moci zařídit jiný život, uspořádám si příbytek." Ale třebas nic nekupoval, přec už měl spadeno na několik tretek, po nichž házel očkem, když se potuloval po nábřeží a ulicí de Rennes.

Myšlenka, že si vyšňoří chladné stěny svého pokoje, se v něm rázem ujala, právě když dotahoval poslední sklínku. Jeho nerozhodnost padla; odhodlal se utratiti těch několik sous, které si nastřádal za léta právě k tomu účelu, i strávil rozkošný večer, upravuje už předem v duchu výzdobu svého koutku. „Musím zítra ráno časně vstáti," rozhodl se „a obejdu nejprve vetešníky a obchody s novotinami."

Nečinnost jeho brala za své; nový zájem ho pojímal; starost, aby sehnal za nevelké peníze nějaké rytiny, nějakou majoliku, ho udržovala, a po kanceláři vyvinul zrovna šílenou rychlost, seběhal schody v Bon Marché a Petit Saint-Thomas, prohrabal spousty látek, které se mu zdály buď příliš tmavé, nebo příliš světlé, buď příliš úzké, nebo příliš široké, odmítal bezcenný brak a smetí, který se příruči snažili mermomocí odbýti a nutil je, aby mu ukázali zboží, které měli zvlášť uschováno. Když je tak honil a mořil po celé hodiny, ukázali mu přece na konec hotové záclony a koberce, které ho zvábily.

Po všech těch nákupech a po divokých půtkách v obchodech s bibeloty a rytinami, mu nezbyl ani sou: vydal všechno, co si naspořil, ale jako malé dítě, které dostalo novou hračku, pan Folantin zkoumal, co nakoupil, a obracel všemi směry. Lezl na židle, aby přibil obrazy, a sestavoval jinak své knihy. „To se má člověk dobře doma," říkal si; a vskutku jeho pokoj už nebyl k poznání. Místo zdí, jichž papírové čalouny byly rozdrbány děrami od starých hřebíků, pokrývaly teď stěny rytiny Ostadeovy a Teniersovy a všech malířů skutečného života, po nichž šílil. Nějaký milovník by byl jistě pokrčil rameny nad těmi rytinami beze všeho okraje, avšak pan Folantin nebyl ani znalec, ani boháč; kupoval si zvlášť náměty z nízkého života, které měl rád, a ostatně z autenticity svých rytin si docela nic nedělal, jenom když měly živé barvy, které dovedly učiniti stěnu veselejší.

„Měl jsem si už také změniti mahagonový nábytek," řekl si, hledě na svou postel s vydutými pelestěmi, na své dvě lenošky s přizrzlým damaškem, na umyvadlo s prasklým mramorem a na stůl s červenavou deskou, „ale bylo by to příliš drahé, a ostatně záclony a koberce oživily dostatečně ten nábytek, jenž zrovna tak, jako mé staré šaty, se hodí k mým pohybům a k mým zvykům."

Také, s jakým kvapem teď spěchal domů, aby si všechno osvětlil a se zabořil do své lenošky! Zdálo se mu, že zima je zatarasena venku, že ji odráží útulnost tady toho malého hýčkaného koutku, a sníh, který padal a tlumil všechen hluk z ulice, přispíval ještě k jeho blahé spokojenosti; v mlčení večera, když seděl s nohama před ohněm, zatím co se talíře hřály u roštu vedle otepleného vína, byl oběd rozkošný, a útrapy z kanceláře a trampoty starého mládence prchaly tady v tom utišujícím klidu.

Neuplynul snad ani týden, a milý paštičkář už se kazil. Nezměnitelné ságo bylo plné chuchvalců, a polévka byla vyrobena chemickou cestou; omáčka na mase páchla hořkou hostinskou madeirou, a všechna jídla měla zvláštní chuť, chuť, která se nedala určit, a v níž se hlásil knihařský maz, zostřený nějakou přísadou, a potom zvětralý, teplý ocet. Pan Folantin si hodně silně pepřil maso a hořčici přidával k omáčkám. „A co, vždyť se to také spolkne," říkal si; „jen se do té stravy vpravit, to je vše!"

Ale špatná jakost jídel nemínila zůstati stát, ponenáhlu se zhoršila, a k ní ještě přistoupilo ustavičné opozďování učednického kluka. Přicházel v sedm hodin, celý posypaný sněhem, s modřinami na očích a s podrápanými tvářemi a s jídlem studeným jako led. Pan Folantin nemohl pochybovati, že ten kluk si postavil krabici někde u patníku a že se dal do rvačky s uličníky svého stáří. Docela mírně ho na to upozornil; kluk se dal do fňukání, přísahal, napřahuje ruce a plivaje na zem, jednu nohu do předu, že to není pravda, a dokazoval čím dál tím hůře, a pan Folantin, kterému ho bylo líto, mlčel a neměl odvahy stěžovat si u paštičkářky, protože se bál, že zkazí tomu skrčkovi budoucnost.

Po celý měsíc ještě udatně snášel všechny ty svízele; a přece

jen ztrácel ducha, když musil loviti maso, jež vypadlo do plechové krabice; neboť některé dny se zdálo, že se celá bouře snesla nad krabicí, kde bylo všechno páté přes deváté, kde se bílá omáčka mísila se ságem, které zase zapadlo do řeřavých uhlův.

Na štěstí měl chvilku oddechu; ten učedník dostal výpověď, patrně na stížnost méně shovívavých lidí. Jeho nástupce byl vysoké nemehlo, nějaký ťulpas se zsinalou pletí a velkýma červenýma rukama. Ten byl sice přesný, chodil zrovna v šest hodin, ale za to jeho špína byla odpuzující; byl oděn kuchyňskými hadry, jež zkornatěly mastnotou a špínou, tváře měl usmoleny moukou a sazemi, a ze špatně vysmrkaného nosu se mu řinuly dvě zelené stružky podél úst.

Pan Folantin odrazil energicky tu novou ránu osudu; nechal být omáčky jakož i pokálené talíře; přendal si maso na svůj vlastní talíř, oškrabal je, očistil a snědl se solí.

Přese všechnu resignaci přišla chvíle, kdy mu některá jídla zdvihla žaludek. Pustil se teď do všech zkažených paštik, do každého pečiva, třebas bylo spálené nebo poházené popelem; teď z každého jídla vylovil staré masové knedlíčky. Paštičkář, kterému jeho laskavost dodala smělosti, odložil všechen stud stranou a posílal mu jen samé odpadky z kuchyně.

„Travička!“ bručel pan Folantin před krámem paštičkářky, která mu už nepřipadala tak milá, naopak díval se na ni úkosem, a v této chvíli už jí nepřál ani dost málo, aby jí šly dobře obchody.

Uchýlil se k vejcím na tvrdo. Kupoval si je každý den, protože se bál, že večer nebude oběd k jídlu. — Každodenně se cpal salátem; avšak vejce byla shnilá, protože jemu, jako člověku, který se v tom nevyzná, prodávala hokynářka nejhorší vejce, jež měla v krámku.

„Hleďme to dotlouci do jara,“ řekl si pan Folantin, aby nabyl nových sil; než týden od týdne se jeho energie otupovala, a současně jeho bídně živené tělo zrovna křičelo hladem. Veselost jeho utuchla; jeho příbytek ztemněl; celý ten průvod dávných trampot obklíčil jeho nečinnou existenci znovu. „Kdybych jen měl nějakou vášeň; kdybych měl rád ženy nebo kancelář; kdybych měl rád kavárnu nebo domino nebo karty, mohl bych se naprat někde venku,“ rozumoval, „protože bych nezůstal nikdy doma. Ale bohužel, nic mě nebaví, nic mě nezajímá; a potom, žaludek mám zničený. Ah, nechci nic říkat, ale lidé, kteří mají v kapse z čeho se uživit a kteří přece nemohou jíst, protože nemají chuti, jsou zrovna tak politování hodní, jako ti ubožáci, kteří nemají ani sou, aby ukojili svůj hlad.“

IV.

Kdysi večer, zrovna když se páral se smrdutými vejci, přinesl mu domovník úmrtní lístek takto složený:

†

P. T.

Jeptišky řádu svaté Agathy prosí vás pokorně, abyste ve svých modlitbách a při Svatých Službách Božích doporučoval Bohu duši

jejich drahé sestry, Uršuly Aurelie Bougeardové, řeholnice kůrové, jež zesnula 7. září 1880 ve dvaašedesátém roce věku svého a třicátém pátém od svého vstupu do řádu, zaopatřena posledními Svátostmi Naší Svaté Matky Církve.

De profundis!

Sladké srdce Mariino, budiž mou spásou!

(Po 300 dní.)

Byla to jeho sestřenice, kterou spatřil kdysi, když byl ještě dítětem; nikdy po celých dvacet let si na ni nevzpomněl, a přece mu smrt této ženy zasadila těžkou ránu; byla to jeho poslední příbuzná, i připadal si ještě osamělejší od té doby, co zemřela tam někde na venkově.

Záviděl jí klidný a tichý život, a bylo mu líto víry, kterou ztratil. „Modlitba, jaké to krásné zaměstnání, zpověď, jaké ukrácení chvíle, a bohoslužba, jaký prostředek ubíti čas! — Večer jde člověk do kostela, ponoří se do přemítání, a útrapy životní jsou ty tam; potom za dlouhých služeb božích, za zvuků malátných písní a nešpor jakž takž uběhne neděle, neboť nad zbožnými dušemi spleen nemá moci. Ano, ale proč utěšující náboženství jest uděláno jenom pro chudé duchem? Proč vztyčila církev za dogmata nejabsurdnější pravdy? Ovšem, kdyby měl člověk víru . . . ano, ale já už jí nemám.“ A vůbec nesnášelivost duchovenstva ho pobuřovala. „A přece,“ myslil znovu, „jediné náboženství by mohlo zaceliti tu ránu, jež ve mně zeje. To jest jedno, ten, kdo dokazuje věřícím marnost jejich vzývání, chybuje, neboť tam ti, kteří přijímají všechny svízele, všechny útrapy, všechny trampoty pozemského života jako přechodné zkoušky, jsou opravdu šťastni! — Ah, teta Uršula zemřela jistě bez lítosti, jsouc přesvědčena, že jí nekonečné radosti vzklíčí.“

Myslil na ni, snažil se vzpomenouti na její rysy, avšak jeho paměť z nich nezachovala pražádné stopy; a tu, aby se jí trochu přiblížil, aby se vpravil trochu do života, jejž vedla, přečetl si tajuplnou a výraznou kapitolu z „Bídníků“, jež líčí klášter v Petit-Picpus.

„Saprlot, to člověk draze zaplatí nepravděpodobné štěstí v posmrtném životě,“ řekl si. Klášter mu připadl jako káznice, jako sídlo hoře a hrůzy. „A to ne, to ne! Už nežárlím na osud tety Uršuly; ale to je jedno, neštěstí jednoho není útěchou pro neštěstí druhého, a prozatím žrádla od paštičkáře se nelze ani dotknout.“

Dva dni na to dostal novou sprchu, zrovna na hlavu. Aby se uhnul obědům složeným ze salátů a zákusků, vrátil se do hostince; nebylo tam nikoho, ale obsluha byla pomalá, a víno zavánělo benzinem.

„Aspoň se tady člověk nemačká, to už jest něco,“ řekl si pan Folantin jakožto útěchu.

Otevřely se dveře, proud vzduchu mu ovanul záda; uslyšel velké šustění sukní, a jeho stůl se pokryl stínem. Nějaká žena stála před ním a brala za židli, o jejíž příčky si opíral nohy. Posadila se a položila si závoj a rukavice vedle jeho sklenice.

„Aby ji čert vzal,“ zabručel, „má na výběr, všechny stoly jsou prázdné; a zrovna si přijde sednout k mému.“

Jako stroj pozdvihl oči, jež klopil do talíře, a nemohl se ubrániti, aby si neprohlédl svou sousedku. Měla tvář opičky, velkou, utahanou hubu pod ohrnutým nosem, a maličký černý podnůsek na rtech; přes její čtverácké vzezření, připadala mu přece slušná a zdvořilá. Občas po něm hodila okem a náramně sladkým hlasem ho prosila, aby jí podal láhev anebo chléb. Přese všechnu bojácnost musil pan Folantin odpověděti na některé otázky, které mu dala; ponenáhlu se rozpředl hovor, a při zákuscích hubovali spolu, nevědouce, co mají mluvit, na ostrý vítr, který fičel venku a prodíral se sem skulinou pode dveřmi, mraze jim nohy.

„Dnes je čas, kdy je dobře nespati sám,“ řekla žena snivým tónem.

Ta úvaha pomátla pana Folantina, který neuznal za dobré odpovědět.

„Že ano, pane?“ začala ona zase.

„Ach, bože! Slečno . . .“ a jako zbabělec, který odhazuje zbraň, aby se nemusil pustiti do boje s odpůrcem, pan Folantin se přiznal, jak je zdrželivý, jak málo má potřeb, jak touží po tělesném klidu.

„Ale jděte,“ řekla, dívajíc se mu do očí.

To ho popletlo a ještě více těžká ambrová vůně a vůně newmowon hay dýšící z jejího živůtku, kterým se k němu blížila.

„Není mi už dvacet let, a na mou duši, nejsem domýšlivý — byl-li jsem vůbec kdy; v mém stáří už to nebývá.“ A ukázal na svou holou hlavu, na olovně šedou pleť a na své šaty, které se už nehlásily k žádné modě.

„Jenom nechte být, chcete se smáti, děláte se starším, než jste;“ a dodala, že nemá mladíky v lásce, že má raději zralé muže, protože ti umějí se ženou zacházet.

„Ovšem . . . ovšem,“ zakoktal pan Folantin, jenž zavolal, že chce platit; ženština nevytáhla tobolku, i pochopil, že to musí zaplatit za ni. Zaplatil usměvavému sklepníkovi za dva obědy a chystal se pozdraviti tu ženu na prahu dveří, když ho ona vzala docela klidně pod paždím.

„Vezmeš si mě s sebou, viď?“

Hledal vytáčky a výmluvy, aby couvl od toho špatného kroku, avšak zamotával se a slábl pod pohledem té ženy, jejíž voňavka mu svírala spánky.

„Nemohu,“ odpověděl na konec, „do mého domu se nevodí ženské.“

„Nuže, pojďte ke mně,“ a přitiskla se k němu a začala brebentit uvádějíc, že má doma v pokoji řádný oheň. — Potom, vidíc zasmušilou tvář pana Folantina, vzdychla: „Tak se vám nelíbím?“

„Ale ano . . . ale ano . . . líbí se mi . . . jenže člověk může shledávat ženu rozkošnou a při tom nemusí . . .“

Dala se do smíchu. „Ten je směšný!“ A dala mu hubičku.

Pan Folantin se zastyděl pro to políbení tak veřejně na ulici. Dovedl si představiti, jak komicky asi působí starý šmajdal, hýčkaný veřejně lehkou ženštinou. Natáhl nohy, aby se vymknul tomu láskání, obávaje se zároveň, kdyby chtěl utéci, nějakého směšného výstupu, který by přivolal shon lidí.

„Jsme tady," řekla a strkala ho lehce, kráčejíc za ním, aby mu zatarasila návrat. Vystoupil až do třetího poschodí, ale proti tvrzení té ženy, nespatřil u ní rozžatého ohně.

Náramně zaražen si prohlížel pokoj, jehož zdi jako by se chvěly při třeslavém světle svíčky; v pokoji nábytek se zelenými vlněnými pokrývkami a pohovka s alžírským přehozem. Zablácená bota čouhala pod židlí, a kuchyňský pohrabáč pod stolem jí dělal protějšek; sem tam reklamy krupařských obchodů a cudné barvotisky, představující děti pobryndané polévkou, byly zapíchnuty do zdi špendlíkem. Noha uhelníku vykukovala pod špatně spuštěným příklopem krbu, na němž stál budíček, sklenice, z které už někdo pil, a vedle ní pomáda ve hrací kartě, tabák a vlasy v novinách.

„Tak si udělej pohodlí," řekla, a přes to, že se odepřel svléknouti, chytla ho za rukávy u svrchníku a zmocnila se jeho klobouku.

„J. F.", vsadila bych se, „že se jmenuješ Jules," řekla, pohlížejíc na písmena na dně klobouku.

Přiznal se, že se jmenuje Jean.

„To není ošklivé jméno, viď? a přinutila ho, aby si sedl na pohovku, a vyskočila mu na klín.

„Nu, tak mi pověz, miláčku, co mi dáš za mé rukavičky?"

Pan Folantin stěží vytáhl z kapsy pětifrank, který ona hbitě stopila.

„Vidíš, můžeš mi dát ještě jeden, svleču se ti, a uvidíš, jak budu hezká."

Pan Folantin povolil, ale prohlásil při tom, že ji vidí raději nesvlečenou, a tu ho ona políbila tak šikovně, že dech mládí ho zase ovanul, že zapomněl na svá předsevzetí a ztratil hlavu; potom najednou, když on meškal, třebas pln nedočkavosti, uvnitř, řekla: „Nestarej se o mne . . . nestarej se o mne . . . jdi svou cestou."

— — — — — — — — — — — — — —

Pan Folantin odešel od té ženštiny s hlubokým hnusem a ubíraje se ke svému příbytku, jediným pohledem přehlédl pustý obzor života; pochopil, jak zbytečná je každá změna cesty, jak jalový je každý rozmach a každé úsilí. „Musíme se nechat unášeti proudem; a řekl si: „Schopenhauer má pravdu: „Život lidský se pohybuje jako kyvadlo mezi bolestí a nudou." A proto se nemáme namáhati, chod kyvadla urychlit anebo zpozdit; musíme jenom skřížiti ruce a hledět spáti. Špatně se mi vyplatilo, že jsem chtěl obnoviti způsob minulého života, že jsem chtěl choditi do divadla, kouřiti dobrý doutník, polykati sílicí léky a zajíti k ženě; špatně se mi vyplatilo, že jsem opustil špatný hostinec, abych protloukal ještě horší a na konec konců zabředl do ohavných paštik."

Tak rozumuje přišel ke svému domu. „Počkej, že nemám sirky," řekl si na schodech, hrabaje v kapsách; vešel do pokoje, kde studený van mu zamrazil v tvář, a hrabaje se ve tmě, vzdychl: „Nejjednodušší ještě jest, vrátit se do staré krčmy, jíti zítra znova do toho strašného chlíva. Je to tak, rozhodně, nic lepšího neexistuje pro nuzné lidi; jenom to nejhorší."

G. B. Shaw:

Výstřižky z novin,

lokální náčrty, sebrané z úvodníků a korrespondenčních zpráv londýnských denních listů.

Přeložil *K. Mušek.*

Osoby:

Generál Mitchener.[1]
Balsquith, předseda ministerstva.[2]
Lady Corinthia Fanshawová, presidentka Ligy Anti-
Paní Bangerová, tajemnice suffrežetek.
Paní Farrellová, posluhovačka v budově ministerstva války.
Ordonance.
Ženské hlasy z ulice.

Děje se v době přítomné, v Londýně, v budově ministerstva vojenství, za nepokojů způsobených suffrežetkami.

Před nějakým časem, dne 1. dubna. Generál Mitchener sedí u psacího stolu v kanceláři „Vojenského úřadu". Zaměstnává se otevíráním dopisů. Po jeho levici je krb, v němž plápolá oheň. Po jeho pravici, tedy po druhé straně pokoje, stojí při zdi psací pult, před ním kancelářská židle. Dveře jsou ve stěně za ním, as uprostřed mezi stolem a pultem. Stůl není v pravém středu pokoje, stojí poněkud stranou, blíže krbu než pultu. Po obou stranách stolu jest po židli, tak, aby osoba, mající s generálem řízení, mohla usednouti. Na stole je telefon.
Dlouho panuje naprosté ticho.

Hlas z ulice. Volební právo ženám!

Generál zuřivě vyskočí, vytáhne ze zásuvky stolu revolver, stane, v agonii nejistoty naslouchá. Avšak nic se neděje. Zastydí se, uloží zase revolver, promne si obočí a pokračuje ve své práci. Je poznovu vyrušen, příchodem ordonance. Ordonancí jest nepořádný, nespokojený mladík, nevojenského vzhledu.

Mitchener. Ah, to jste jen vy! Nu?

Ordonance. Poslušně hlásím, generále, zas už jedna! Semkla se řetězem.

Mitchener. Semkla se řetězem? Jak to? Vždyť bylo odstraněno mřížoví, a vše, čím možno řetěz provléci!?

Ordonance. Zapomněli jsme na mřížovou rohoži u vchodu, lehla na chodník, provlékla řetěz rohoží a pak teprve začala hulákat. Teď tam leží tváří k zemi a křičí, že prý klíč k visacímu zámku, jímž řetěz zavřen, najdete i s dopisem v šedé obálce, mezi dnešní poštou. A jak prý dopis přečtete, okamžitě ji povolíte audienci.

Mitchener. Patrně nějaký blázen! Vytrhněte mříž a pošlete ji domů, s řetězem i mříží na krku!

Ordonance. Šedá obálka je tu mezi ostatními dopisy, generále!

Mitchener. Všichni máte z těch ženských strach! Vezme obálku. Vskutku, zdá se, že je uvnitř klíč. Otevře obálku, vyjme klíč i dopis a čte. „Nejdražší Mitch —" Hm, ať mne ďas!

---

[1] General Kitchener.
[2] Předseda ministerstva Asquith.

Ordonance. Ano, generále!

Mitchener. Co míníte svým „Ano, generále“?

Ordonance. Pan generál ráčil říci „Ať mne ďas“ — a pan generál nahlédl při tom — račte prominouti — ráčil nahlédnouti v dopis.

Mitchener přečetl zatím dopis, jest jeho obsahem tou měrou překvapen, že ani nevyčkává vojákovy odpovědi. Dopis je od předsedy ministerstva, žádá mne, abych dámu, jestliže se sama semkne řetězem, tímto klíčem osvobodil a povolil jí audienci.

Ordonance třesa se. Pro všecko na světě, nečiňte tak, pane!

Mitchener hněvivě. Jak často jsem vám nakazoval, neoslovovati mne titulem „pane“? Zapamatujte si konečně, že jste voják, a ne vulgární civilista! Zapamatujte si zároveň, že kdokoli vstoupí v šiky armády, zanechává veškeren strach daleko za sebou. — Tu je klíč, jděte a přiveďte onu dámu sem!

Ordonance. Jděte a přiveďte ji! Pane na nebi! Otevřít zámek řetězu! Toho se neodvážím. Sám Bůh ví, co by mi provedla!

Mitchener vstane, ostře. Jděte, sir, a neodmlouvejte! Poslechněte rozkazu! Kdyby vás i zabila, což na tom? Jste tím povinován vlasti. V pravo toč! Pochod!

Ordonance třesouc se odejde.

Hlas z ulice. Volební právo ženám! Volební právo ženám! Volební právo ženám!

Mitchener napodobí ženský hlas. Volební právo ženám! Volební právo ženám! Volební právo ženám! Vlastním hlasem. Volební právo nemluvňatům! Volební právo dětem! Volební právo opicím!

Zaujme pósu na koži před krbem a vyčkává nepřítele.

Ordonance za dveřmi. Tu, sem, tyto dveře! Vstrčí dovnitř uštvanou suffrežetku. Poslušně hlásím, toť ta osoba, generále! Odejde.

Suffrežetka shodí se sebe sukni moderního mužského střihu a stane před generálem v mužských kalhotech nejnovější mody.

Mitchener ustrašen. Ustaňte, madame! Co počínáte? Nedovolím, abyste se v mé přítomnosti svlékala! Protestuji! Ani doporučení od předsedy ministerstva —

Suffrežetka. Znejmilejší Mitchenere, já sám jsem předseda ministerstva! Odloží pláštík a klobouk, jež pohodí na psací pult. V okamžiku stojí před generálem v obvyklém úboru ministerského předsedy.

Mitchener. Pane na nebi! Balsquithe!

Balsquith vrhne se v Mitchenerovo křeslo. Ano, nikdo jiný než Balsquith! Až sem to došlo! Jediná cesta, jež zbyla anglickému předsedovi ministerstva, aby se dostal z ulice Downingovy do Vojenského úřadu, je, převléci se do téhle maškary, řváti cestou: „Volební právo ženám!“ a připoutati se řetězem k vaší železné rohoži! Čekaly na rohu, připraveny na vše! Uvítaly mne! I Janna Bellachristina byla přítomna! Potřásla mi rukou a navedla mne, abych řekl, či vlastně řekla, že jsem vegetariánka. Pro vegetariánky vaří prý v Hollowayské trestnici obstojně.

Mitchener. Proč jste netelefonoval?

Balsquith. Nemožno, zmocnily se telefonu. Celá síť je v jejich rukách, anebo v rukách jim oddaných mladíků.

Mitchener. Jak jste u všech všudy přišel k tomu šatu? Doufám, že není francouzského původu?

Balsquith. Bože chraň! Vždyť nesmíme používat ani francouzského zábělu k oblékání rukavic. Vše, co mám, jest označeno: „Vyrobeno v Camberwellu“[1].

Mitchener. Jakožto oprávci nového „celního tarifu“, musím doznat: Dobře vám tak! Balsquith má příčinu ku kontroversi a je zřejmo, že jest ochoten disputovati o svém přesvědčení. Nevadí, nechme toho! Proč jste vlastně přišel?

Balsquith. Sandstone resignoval![2]

Mitchener překvapen. Starý Red resignoval![3]

Balsquith. Resignoval.

Mitchener. Ale kterak? A proč? Oh, nemožno! Vždyť proklamace stanného práva učinila Sandstona skutečným diktatorem Metropole! Resignovati teď, toť prostá deserce!

Balsquith. Pravda, pravda, nejdražší Mitchenere, to vím právě tak dobře, jako vy! Zrudl v tváři jako krocan, a i já zlostí zčernal, avšak nedal se přesvědčiti! Jen chvíli ještě, a byl by zlostí puk'. Zuří, že jsme neschválili jeho plán.

Mitchener. Vždyť jste plán bezpodmínečně přijali.

Balsquith. Ano, ale dříve, než jsme jej znali. Jak víte, nebylo lze plán provést.

Mitchener. O tom nevím pranic. Proč vlastně?

Balsquith. Míním onu část plánu, navrhující uzavření Westminsteru kordonem obepínajícím kruh v průměru čtyř mil a vytlačení všech žen za jeho čáru.

Mitchener. Mistrovský čin strategie! Dovolte, abych vám vysvětlil: Suffrežetky nejsou sborem početně silným, ale přece dosti četny, aby mohly působiti potíž — ba, mohou být i velmi nebezpečným nepřítelem, zůstanou-li soustředěny na jediném místě — řekněme, Parlamentním náměstí. Ale zatlačíte-li ženy za čáru kordonu, obepínající kruh čtyř mil v průměru, rozptýlíte jejich útočnou energii na objem více než dvanácti mil. Věřte, Balsquithe, Welington nejednal by moudřeji.

Balsquith. Ale ženy nedají se zatlačit.

Mitchener. Nesmysl — musejí!

Balsquith. Nechtějí!

Mitchener. Co tomu říkal Sandstone?

Balsquith. Řekl: Postřílet je!

Mitchener. Zcela správně!

Balsquith. Mluvíte vážně?

Mitchener. Co nejvážněji.

Balsquith. Ale považte, postřílet ženské! Jak to možno?

---

[1] Jižní předměstí Londýna, obydlené švadlenami.
[2] Maršál, Sir Roberts.
[3] Přezdívka Robertsovi, poněvadž je zarudlý ve tváři.

Mitchener rozkročí se, velmi důrazně. Prajednoduše! Zdá se vám to asi podivným, Balsquithe — jste civilista — ale věřte, namíříte-li na ženu opakovačku a vystřelíte, svalí se vám tak dokonale jako muž!

Balsquith. Považte však, že by vlastní vaše dcery — Helena a Georgina —

Mitchener. Mým dcerám by ani nenapadlo, aby protivily se proklamaci. Po nově vzniklé myšlence. Aspoň Heleně ne!

Balsquith. Ale Georgině.

Mitchener. Georgině snad, kdyby věděla, že bude zastřelena, nenapadne-li ji! Tak by to asi dopadlo. Konec konců: vojenská methoda je milosrdnější, než vaše civilní. Posíláte ženy na scestí svedené do Hollowayské trestnice, a tam je nelidsky, pozvolna zabíjíte, ničíce jejich zdraví. Nevede to k dobrému; jsou zuřivější, než kdy dříve. Zastřelte jich několik, řádně a po lidsku, a bude konec resistenci i všem bědám, jež resistence vleče za sebou!

Balsquith. Ale veřejné mínění toho nesnese!

Mitchener přechází pokojem, zašlapávaje v prach práva i zákony. Není veřejného mínění!

Balsquith. Že není veřejného mínění?

Mitchener. Rozhodně není! Jsou jistí lidé, kteří píší a pleskají, čemuž se říká veřejné mínění. Dobrá, postřílejte je! Když je postřílíte, přestanou psát a pleskat, a bude po veřejném mínění, před nímž máte takový strach! Zmocněte se tohoto fakta, milý Balsquithe, a zmocníte se tajemství, jak vlásti! Veřejné mínění, toť vzpomínka, jež jde ruku v ruce s příčinou. Zahlaďte příčinu, a zabijete i vzpomínku!

Balsquith. Eh, k ďasu se vším —

Mitchener netrpělivě. Zbytečno vše posílat k ďasu. Také zbytečno báti se veřejného mínění. Svěřili jste se rukám armády, nuže, musíte se podříditi našim methodám. A základem všech vojenských method je, nechce-li lid učinit, jak se mu rozkáže — postřílet vše!

Balsquith. Oh, tuze krásně; ovšem, tuze krásně pro vás a pro starého Reda. Vy a vaše postavení nezávisí na výsledcích voleb. Co myslíte, že stane se s námi o příštích volbách?

Mitchener. Není třeba příštích voleb. Vzmužte se konečně jednou; vydejte zákon, jímž odvolávají se veškery zákony reformní, a svěřte vládu zdisciplinovanému vrchnostenskému sboru, zodpovědnému jedině válečné radě! Osvědčilo se to znamenitě v Indii. Kdo bude protestovat — zastřelte ho!

Balsquith. Ale žádný z příslušníků mé strany nestane se členem válečné rady. Nestanu se jím ani já! Přece neočekáváte, že budeme hlasovati pro zákon, který z nás nadělá pouhé nuly?

Mitchener. Nezbude vám nic jiného, dříve nebo později; jinak nadělají socialisté nul z valné většiny příslušníků vyšších tříd, tím, že vám vydřou poslední penny vašeho majetku. Parlament musí být zrušen! Irský parlament sám odzvonil si umíráčkem. Anglický učiní podobně, bude-li použito těchže donucovacích prostředků.

Balsquith. To by stálo strašné sumy peněz.

Mitchener. Proč peněz? Podplaťte, kde třeba, tituly!

Balsquith. Myslíte, že smíme?

Mitchener zamračeně. Smíme! Smíme! Člověče, z čeho jiného pozůstává život, než ze slovesa „směti“? „Směti, moci a zase směti!“

Ženský hlas z ulice. Volební právo ženám! Mitchener s revolverem v ruce ubíhá ke dveřím, jež zavře. Balsquith schová se pod stůl. Volební právo ženám! Slyšeti výstřel.

Balsquith v největším zděšení vybaví se z pod stolu. Věčná nebesa! Snad jste nerozkázal, aby do nich stříleli? Či rozkázal?

Mitchener. Nerozkázal; ale jest povinností stráže střeliti po každém, kdo by se pokoušel vniknouti do budovy, neudav hesla.

Balsquith protírá si obočí. Tohle vojenské řemeslo je přece jen hrozné!

Mitchener. Buďte kliden, Balsquithe. Takovým hloupostem se nevyhnete a věřte, zabrání se jimi nekonečnému krveprolití. Často byl jsem svědkem podobných příhod a mám své zkušenosti.

Balsquith. Já však nebyl a nemám zkušenosti v tom oboru. Kdyby aspoň ty ručnice netropily takový pekelný hluk! Mitchenere, máme-li stříleti po ženských, bude nezbytno zavésti v armádě Maximův bezhlučný prach! Nesnesu toho praskotu! Někdo dobývá se do pokoje. Kdo to?

Mitchener. Kdo tam?

Ordonance za dveřmi. Poslušně hlásím, generále, to jsem jenom já! Vše je v pořádku.

Mitchener otevře dveře, voják vstoupí a stane mezi oběma. Kdo to byl?

Ordonance. Suffrežetka, generále.

Mitchener. Stráž po ní střelila?

Ordonance. Nikoli generále, ona střelila po stráži.

Balsquith s ulehčením. A to je vše?

Mitchener na výsost dopálen. Vše? Civilista zastřelí vojáka Jeho Veličenstva, vojáka stojícího na stráži, a anglický ministerský předseda se ptá „je-li to vše?“ Což vám není lidský život za mák posvátný?

Balsquith s velkým ulehčením. Můj bože, býti zastřelen — toť co vojáku souzeno, proto jest vojákem! Ostatně voják nevolí.

Mitchener. Suffrežetky také nevolí, pane ministře!

Balsquith. Ale jejich muži volí, pane generále! Ordonanci. Zabila ho?

Ordonance. Poslušně hlásím, nezabila. Švihlo ho to přes kalhoty, ale střela nezavadila o tělo. Za to stráž pozbyla na okamžik rozvahy, sňala pušku s ramene a natřela jí pažbou po hlavě. Suffrežetka mu vyčtla, že není gentleman, a my ji propustili. Myslili jsme, že má dost, generále.

Mitchener mručivě. Pažbou po hlavě! Tyhle ženské nadělají

mi z armády větších nevázanců, než jsou samy. Natřel jí pažbou po hlavě! Hm, sprostá civilní obrana!

Ordonance. Žádné rozkazy, generále?

Mitchener. Ne — počkejte, ano! Ne — ano! Všichni, kdož měli na této zneuctívající sceně jakého podílu, okamžitě na strážnici! Ne — povím chlapům své mínění po posnídávce sám! Ať se mi postaví k rapportu v úplné výzbroji. Nešklebte se na mne! V pravo toč! Pochod! Ordonance uposlechne a odejde.

Balsquith upřímně vezme Mitchenera pod pažím a odvádí k ohni. A teď, Mitchenere, chcete se přičiniti o záchranu vlády převzetím vrchního velení, jímž starý Red opovrhl?

Mitchener. Což mohu? Víte přece, že lid jest oddán Sandstonovi tělem i duší! On jediný vás udržuje na „břiše“, jak v armádě říkáme. Či mohl který jiný živoucí tvor přemluviti britský národ, aby se podrobil všeobecné branné povinnosti? Jedině on to zmohl! Vždyť i církev zřekla se, aby byla ze zákona vyňata. Jest na vrcholu slávy — jest všemohoucí!

Balsquith. Byl, před rokem. Ale co vaše „Reminiscence“ dožily se o dvě vydání více než jeho kniha, a co shon po ní způsobil rozbití „Brošurového klubu“, máte vrch vy! Aspoň pokud jde o plány a úmysly. Uškodil si tím, že dokazoval, že rozbití klubu způsobili knihkupci. Tím prokázal žárlivost, a veřejnost to vycítila.

Mitchener. Nabral jsem si ho ve své knize — uznáte, že po utěšeném způsobu, jakým si on nabral mne, nemohl jsem vlastně nic jiného počít. Teď přece nemohu ustoupit. Zbavuje se Balsquitha. Ne, ne, Balsquithe, jest v právu, diktuje-li vám své podmínky!

Balsquith. Mýlíte se, ona afféra s kaplanem —

Mitchener netrpělivě. Oh, čert vem kaplana! Po čtrnácte dnů neslyším jiného, než o nespokojeném ničemovi! Není kaplanem! Pokud slouží v armádě, je sprostým vojákem, a basta! Nemám kdy, déle o něm disputovat. Mám na pilno. Má úcta, Balsquite! Usedne u stolu a pustí se do čtení dopisů.

Balsquith u dveří. Je mi líto, Mitchenere, že počínáte tímto tónem. Ježto se však tak již stalo, dovolte, abych i já upřímně doznal, jak smýšlím. Poručík Chubbs-Jenkinson projevil vůči vládě pramálo rozmyslu, uděliv rozkaz tak nepopulární a neodůvodněný zároveň, jímž brannou povinnost uvedl v nenávist.

Mitchener. Žádný rozkaz není neodůvodněný, a každý je nepopulární.

Balsquith. Když minulého roku vůdce dělnické strany v parlamentě appelloval na mne a na sněmovnu, abychom přijetím zákona o branné povinnosti nezbavovali Anglii svobody a zachovali pro vojáka všecka práva civilní —

Mitchener. Korrupce!

Balsquith. — odpověděl jsem, že není v Britannii důstojníka, jenž by zneužil autority, z absolutní nutnosti jemu propůjčené.

Mitchener. Zcela správně.

Balsquith. To pohnulo poslance, že —

Mitchener. Přirozeně.

Balsquith. — takřka jednohlasně se vyslovili proti dělnické straně a doznali, že jsou to necitelné, sprosté stvůry!

Mitchener. To také jsou!

Balsquith. Tu přijde pojednou takové nevychované mládě, jediný syn sodovkového krále — jak jeho otci přezdívají, — a nařídí kaplanovi, aby mu vycídil boty! A když kaplan panu lajtnantovi uštědří pohlavek, odsoudíte ho k smrti, a potom s velkou okázalostí pozměníte rozsudek v rány karabáčem. — U všech všudy, co jiného jste vlastně mohli od kaplana čekat?

Mitchener odhodí pero i dopisy a prudce vyskočí; zuřivě čelí Balsquithovi. Jeho povinnost byla prostá: Nejprve měl vyhověti rozkazu a potom, služební cestou, stěžovati si na důstojníka. Bylo by se mu dostalo patřičného zadostučinění.

Balsquith. Jakého zadostučinění?

Mitchener. Chubbs-Jenkinsonovi byla by udělena důtka. I tak dostalo se mu důtky. Ostatně muž, o němž mluvíte, nemá o subordinaci ani zdání. Nepopřete přec, že po odbytém trestu došel si rovnou na Chubbs-Jenkinsona a rozbil mu sanici. Tím podán nezvratný důkaz, že mu trest nenapravil hlavu. Teď ho zavřeme na dva roky na pevnost, a dobře mu tak!

Balsquith. Vsadím zlatou guineu, že ho nezavřete ani na týden! A vsadím druhou, že lajtnant kaplana co nejponíženěji odprosí. Patrně jste neslyšel nejnovější zprávy?

Mitchener. Jaké zprávy?

Balsquit. Bylo prokázáno, že kaplan má znamenité konexe. Mitchener, dojat zprávou, se zachvěje. Zapotácí se do své židle a skryje tvář do dlaní, nad archem ssavého papíru. Má mezi nejvyšší aristokracií tři tety. Lady Richmondová jest jednou z nich, a všechny velebníčka zbožňují! Mitchener provází každé slovo těchto hrozných zpráv srdcervoucím vzdechem. Pozvání ku šesti zahradním slavnostem a čtrnácti tanečním večírkům, zaslaná důstojníkům Chubbs-Jenkinsonova pluku, byla odvolána.

Mitchener pozvedne revolver a chce se střelit.

Balsquith zarazí jeho ruku. Ne — vlast vás potřebuje, Mitchenere!

Mitchener odloží revolver. Nuže — pro blaho vlasti! Balsquith uspokojen usedne. Jaký osel, jaký blázen jest ten Chubbs-Jenkinson! Nevědět ani, jakého muže má v četě! Proč to nevěděl, mezulán? Sám zasluhuje výprasku!

Balsquith. Toho se mu asi jistě dostane — od kamarádů.

Mitchener. Sám se o to postarám! Ostatně musí pryč! Opustit armádu! Buď on — anebo já!

Balsquith. Jen klid, klid! Jeho otec upsal celý million pro účely naší politické strany. Bude nutno učiniti ho peerem.

Mitchener. Toho čerta dbám!

Balsquith. Ale já! Kdo myslíte, že vydržuje velké politické

strany? Snad subskribce místních organisací! Ty nevynesou ani na plyn, jejž propálí ve schůzích.

Mitchener. Člověče, nemůžete na okamžik zachovati vážnost? Tu stojíme tváří v tvář vážné nemilosti lady Richmondové, a vy mi tu tlacháte o plynu a o schůzích! Její vlastní synovec!!!

Balsquith teskně. Inu, malheur je malheur! Studoval v Oxfordu s Bobby Bessboroughem.

Mitchener. Čím dál, tím hůř! Co počneme?

Hlas z ulice. Volební právo ženám! Volební právo ženám! Strašná explose otřese budovou, generál a ministr si toho nepovšimnou.

Mitchener zničen klesne na židli. Nevíte, co to pro mne znamená, Balsquithe! Miluji armádu, miluji svou vlast!

Balsquith. Inu, je to vskutku hrozné!

Vstoupí ordonance.

Mitchener hněvivě. Co je to? Jak se opovažujete bez příčiny sem vrazit?

Ordonance. Neslyšel jste explosi, generále?

Mitchener. Explosi, jakou explosi? Ne, neslyšel jsem explosi! Mám vážnější věci na starosti než explose! Pane na nebi! Synovec lady Richmondové častován jako prasprostý nádenník! A ve chvíli, kdy celá Anglie chvěje se pod dojmem strašlivé rány, vrazí sem tohle nemehlo a ptá se, slyšel-li jsem explosi!

Balsquith. Mimochodem — jaká to byla explose?

Ordonance. Jen nějaká taková puma, Excellence.

Balsquith. Puma?

Ordonance. Plechovka od paštiky, Excellence. Naplněná lístky s nápisem: Volební právo ženám! Červené písmo na bílé půdě. Vystřelili to se střechy sousední budovy „Alliance“ nám do dvora.

Mitchener. Pah! Jděte k čertu! Pryč, pravím!

Ordonance v největším údivu odejde.

Balsquith. Mitchenere, teď jedině vy můžete zachrániti naši zem! Navlecte parádní uniformu a navěste na ni všecky své medaille a řády. Vezměte čestnou eskortu — něco hodně okázalého — gardové kyrysníky, anebo jiný podobný parádní sbor — a zajeďte k té babě —

Mitchener. K jaké babě?

Balsquith. Nu, tedy k lady Richmondové. Omluvte se jí! Požádejte, ať vám dovolí převzíti vrchní velení. A povězte jí zároveň, že povýšíte kaplana na svého pobočníka či tajemníka, anebo jak jinak se ty šarže u vás jmenují. Ostatně, povězte — čím byste ho mohl vlastně udělat?

Mitchener. Nu, mohl by býti prostě mým kaplanem. Nechápu, proč bych nemohl míti ve svém štábu kaplana? Prokázal, že je mužem silného ducha, uštědřiv panu poručíkovi pohlavek. Na mou duši, nebyl bych jednal jinak!

Balsquith. Tedy slibujete převzíti kommando, bude-li lady Richmondová souhlasiti?

Mitchener. Pouze s podmínkou, že mi bude ponechána úplná volnost. Žádné nesmysly s veřejným míněním a s demokracií!

Balsquith. To, myslím, mohu zaručit.

Mitchener netrpělivě vstane a zaujme pósu na koži, rozestřené před krbem. Pokud jde o mne, neuznávám to, ani ono! Vzmužte se i vy, Balsquithe, nebuďte slabochem! Víte předobře, že vláda v této zemi jest a vždycky byla vládou vyšších tříd nad massami. Víte rovněž, že demokracie jest kletý nesmysl a že ze všech tříd nejprotivnější jest třída dělnická. Také je vám z nesčetných diskussí známo, co dlužno podniknouti, kdybychom se kdy ocitli tváří v tvář možnosti dělnické majority v parlamentě. Víte, že v tomto případě zbavíme dav všech občanských práv, a kdyby se bouřil — postřílíme všecko! Konečně vám i známo, že kdyby nám bylo kdy třeba podpory veřejného mínění, nafabrikují nám jí žurnalisté, kolik budeme chtíti. Můžete tudíž —

Balsquith. Dost už, dost, pravím! Nevím pranic! Toť právě rozdíl mezi vaším a mým zaměstnáním, generále. Po dvacetileté službě v armádě, je každý přesvědčen, že ví vše. Ale po dvacetiměsíčním předsednictví v ministerstvu shledá, že neví pranic!

Mitchener. Historie nás učí —

Balsquith. Historie nás učí, že historie nikdy nikoho nenaučila zbla. Nejsou to má slova. Jsou Hegelova.

Mitchener. Kdo je Hegel?

Balsquith. Už není, zemřel. Německý filosof. Povstane, náhle však si něco připomene a zase usedne. Oh, proklatě, to mi připomíná — Německo postavilo čtyry nové Dreadnoughty.

Mitchener. Anglie musí jich postaviti dvanáct.

Balsquith. Oh, ano, to se lehce řekne. Ale považte, co to bude stát?

Mitchener. Považte, co to bude stát, přemohou-li nás Němci a donutí vás zaplatit pět set millionů válečné náhrady!

Balsquith. Říkáte však, že zavedením všeobecné branné povinnosti odpadne nebezpečí německé invase?

Mitchener. Naopak, človíčku. Nebezpečí vzroste desateronásobně! Vzbudí to německou žárlivost na naši vojenskou převahu.

Balsquith. Ke všem všudy, proč by vlastně Němci pomýšleli na vpád do Anglie?

Mitchener. A proč by nepomýšleli? Co jiného má německá armáda na práci? K jakému jinému účelu stavěli by ta ohromná loďstva?

Balsquith. Budiž, my však, na příklad, nikdy nepomýšleli na vpád do Německa.

Mitchener. Mýlíte se, příteli, po deset let nepřemýšlím o jiném. Mluvte si, co chcete, Balsquithe, Němci nikdy neuznali, a dokud se jim nedostane řádné lekce, také neuznají, že zájmy britské říše jsou světovládny, a že příroda sama učinila Angličana svrchovaným pánem moře!

Balsquith. Neuznají-li to však vůbec? Co potom?

Mitchener. Postřílejte se!

Balsquith. Toho nedokážu.

Mitchener. Dokážete. Nechápete — věřte, milý Balsquithe, střelíte-li z opakovačky po Němci, skulí se vám k nohám jako králík!

Balsquith. Pomalu, človíčku, pomalu! Nezapomínejte, že králík je bezbranný, ale Němec má také svou opakovačku! Což zastřelí-li vás?

Mitchener. Promiňte, Balsquithe, ale takovým předpokladům říkáme v armádě „zbabělost". Řádný voják spoléhá vždy a všudy, že bude střílet, a nikoli, že bude zastřelen!

Balsquith vyskočí; zřejmě špatně naladěn přechází. Oh, jdětež! Tuze rád naslouchám vojenským pánům, hovoří-li o zbabělosti. Hm, a sami protráví celičký svůj život v ekstasi hrůzy před domnělou invasí! Jsem jist, že neulehnete, aniž byste se dříve nepodíval pod postel, není-li pod ní ukryt bandita!

Mitchener klidně. Tuze rozumná opatrnost, Balsquithe. Vždy se dívám pod postel. A důsledek? Doposud nikdy nebyl jsem oloupen.

Balsquith. Také já nebyl oloupen. Rozhodně však je zbytečno, špičkovati mne zbabělstvím. Postaví se na koži před krbem po Mitchenerově levici. Nikdy nehledám pod postelí banditu. Ba, nenapadne mi ani vždy, dívati se pod postel národa, není-li tam skryt dobyvatel. Ale dojde-li k zápasu, jsem ochoten rváti se, a byť i tři stáli proti jednomu!

Mitchener. Z vašich slov, Balsquithe, čiší slova rozmachové politiky romantického civilisty. Nepopřete přece, že zabezpečení říše závisí na absolutním ovládání moře.

Balsquith. Absolutním ovládáním moře podmíněno i trvání neodvislosti knížectví Monackého. A přece toho Monako nedbá!

Mitchener. A proto se také netěší svrchovanému bezpečí...! Jaký život! Jak možno obyvatelstvu uléhat k spánku, není-li jisto před nenadálým útokem, bombardováním, nepřetržitě vtírajícím se mu v mysl? Chcete, aby i anglický spánek byl rušen takovými děsy? Máme i my žíti v nejistotě a nebezpečí?

Balsquith dogmaticky. Ano. Není ve světě jistoty a bezpečí — není, pokud je člověk smrtelným. Právě tak, pokud bude passantů a ujíždějících vehiklů, potud nebude bezpečí v londýnských třídách. Proto, voláte-li vy, ozbrojená cháska, po zabezpečení a jistotě, je to jako — štěkání na měsíc!

Mitchener velmi vážně. Dovolte, milý Balsquithe, ale tohle rčení je již trochu zastaralé. V době aeroplanů a Zeppelinových vzducholodí stal se měsíc palčivou otázkou. Není daleká doba, kdy bude dostižen. Jakožto Angličan snesete klidně pomyšlení, že žijete pod německým měsícem? Britská vlajka musí býti na něm vztyčena stůj co stůj!

Balsquith. Přítelíčku, měsíc je mimo otázku praktické politiky. Třeba hned nabídnu jej výměnou za řádnou uhelnou stanici, a to Ně-

mecku anebo jiné velmoci, vojensky silné, která by v tomto smyslu přikládala planetě tak ohromný význam.

Mitchener ztrácí rozvahu. Zkrátka, jste přítelem všem, vyjma svou vlast!

Balsquith. Rcete raději, nejsem nikomu nepřítelem, vyjma sobě. Zní to mnohem líp! Váš přílišný strach před cizími mocnostmi jest věru zbytečný! Nejsou na tom líp, než my. Věřte, úmrtnost v jižním Londýně zaráží mne mnohem více, než celé německé loďstvo!

Mitchener. Neodvážil byste se promluviti o tom v jižním předměstí.

Balsquith. Dokážu opak, jakmile vy promluvíte o svém plánu, napadnouti Německo a odvolati všecka reformní akta.

Vstoupí ordonance.

Mitchener. Co už zase chcete?

Ordonance. Děkuji, generále, pranic. Avšak jsou tu tajemnice a presidentka Ligy Anti-suffrežetek. Mají prý řízení s Jeho Excellencí, panem ministerským předsedou, a byly prý z Downingovy ulice poukázány sem.

Balsquith jde ke stolu. Zcela správně, zapomněl jsem. Mitchenerovi. Dovolíte, abych je přijal? Pociťuji k těmto dámám neobyčejnou vděčnost. Nejenom že věrně stojí s námi a čelí suffrežetkám, ale jsou, jak lze se přesvědčiti prvním pohledem, i něžnější a plašší částí svého pohlaví. Ordonance povzdechne. Řekl jste něco?

Ordonance. Ani slova, Excellence.

Balsquith. Pamatujete si jejich jména?

Ordonance. Ano, Excellence. Presidentka je lady Corinthia Fanshawová, tajemnice paní Bangerová.

Mitchener krátce. Paní — jak?

Ordonance. Paní Bangerová.[1]

Balsquith. Čerti vědí: právě nejmírnějším lidem dostalo se takových hřmotivých jmen!

Ordonance. Pokud jde o mírnost, Excellence —

Mitchener, Ticho! Mluvte, když jste tázán, a držte hubu, když nejste! V pravo toč! Pochod! Ordonance poslechne. Toť jediný způsob, jakým lze ty chlapíky udržeti na uzdě. Ordonance se vrátí. Jak? Už jste tu zase? Co znamená ta vzpoura?

Ordonance. Poslušně prosím, co mám vyříditi dámám, generále?

Balsquith. Nezazlíte, přijmu-li je v některé z vašich místností? Což?

Mitchener. Nikterak. Až s nimi skončíte, pošlete je ke mně. Slyšel jsem, že je lady Corinthia roztomilá dáma. Mezi námi — její rodina — eh?

Balsquith. Dcera lorda Broadstairse; továrna na automatické turbiny. Upsal pro fond naší strany čtvrt millionu. Lady Corinthia je romantická osůbka, hudebně vzdělaná atd. Nehoní, nestřílí, nená-

[1] Banger, tolik, jako rána kladivem.

vidí politiku, po celý rok neopouští hlavního města. Nesetkáte se s ní, leda v opeře anebo na hudebních večírcích v jejích salonech.

Mitchener. Jaký život! Ordonanci: Kde jsou ony dámy?

Ordonance. V čísle 17., generále.

Mitchener. Provoďte tam Mr. Balsquitha a pošlete sem paní Farrellovou.

Ordonance volá do korridoru. Paní Farrelová! Balsquithovi. Prosím, tudy Excellence! Odejde s Balsquithem. Vstoupí paní Farrellová, as padesátiletá, hubená, velmi ctihodná Irčanka. Je generálovou posluhovačkou.

Mitchener. Paní Farrellová, musím za důležitou návštěvou. Potřebuji úplnou parádní uniformu s veškerými medaillemi a řády, i věnovanou mi šavlí. Bývaly doby, kdy britská armáda čítala ve svém středu muže, schopné zastati kommandujícího důstojníka v podobných povinnostech. Doby ty jsou ty tam! Voják, zařazený všeobecnou brannou povinností, utíká se ve všem všudy k ženské zástěře. Tak jsem proti své vůli donucen obtěžovat i vás, paní Farrellová!

Paní Farrellová. Vaše parádní uniforma s medaillemi a řády, i s tou křivou šavlí s rukojetí ze slonoviny je nastrčena na voskové figuře a vystavena v museu „Válečné slávy“, říkají tomu „Hodovní síň.“[1] Však jsem hned povídala, že vás bude mrzet, půjčíte-li ji. Odsekl jste, abych si hleděla svého; teď jste o jednu moudrost bohatší.

Mitchener. Uznávám, paní Farrellová! Ale tenkráte jsem ještě nevěděl, že jste jedinou osobou v celém válečném úřadě, která má všech pět pohromadě a rozumí i dovede vyhověti rozkazu.

Paní Farrellová. I nelichoťte, jsem na to stará!

Mitchener. Ani zdání. Jak se daří vaší dceři?

Paní Farrellová. Které z mých dcer?

Mitchener. Nu, oné, jež dobyla takového úspěchu ve zpěvních síních?

Paní Farrellová. Dnešních dnů není žádných zpěvních síní; je jen „Théâtre Variété“. Jeden mladý komponista nabídl jí svou ruku.

Mitchener. Je to možno? A co jste dělala?

Paní Farrellová. Došla jsem si na jeho matku.

Mitchener. Oh! Nu — a ona?

Paní Farrellová. Měla radost. Rozveselila se jako „Punch“. „Zaplať pán bůh,“ řekla, „aspoň ho někdo uživí, až stoupne osobní daň na dvacet šilingů z libry!“

Mitchener. A což vaše dcera — co ona?

Paní Farrellová. Nu, přijala nabídku, toť se rozumí. Co jiného by mohlo takové třeštidlo počít? Představil ji Poet Laureatovi; myslil, že ho nadchne.

Mitchener. A nenadchla?

Paní Farrellová. Na mou duši, nevím! Vím jen, že si k němu vyšlápla hrdě jako bronzová socha a poprosila ho, „aby jí něco napsal do památníku“. — Po všech svízelích a námaze, oblomiti mravy tohoto děvčete, musím doznat, že o slušnosti neví víc, než čuně! —

[1] Banqeting hall ve Whitehallu.

Nic naplat, generále, musíte obléci Sandstonovu uniformu, jen ta jediná tu zbyla. Nechtěl jí k té komedii půjčit!

Mitchener. Sandstonova uniforma mi nepadne!

Paní Farrellová. Hleďte tedy, abyste „padnul“ vy uniformě. Nepohnuta. Proč by nepadla vám, padne-li tak znamenitě generálu Blackeovi[1] na obraze v londýnské radnici?

Mitchener. Však vypadá jako strašák v kapustě!

Paní Farrellová. Jakáž pomoc! Zázraky dělat nelze. Nemůžete se chlubit uniformou v museu, a zároveň ji míti na těle.

Mitchener. A veřejnost myslí, bůhví jak závidění hodným jest osud kommandujícího generála! Kdyby jen prohlédli rub té věci! Vrátí se ke stolu a dá se do práce.

Paní Farrellová. Kdyby jen prohlédli rub Sandstonovy uniformy, zvláště prodřenou náprsní kapsu, jak se dře láhev s brandy o přasku ší, jistě by mu poradili, aby si pořídil novou. Takhle jen já abych si odnášela jeho nevrlost a klení!

Mitchener. Nejmilejší paní Farrellová, dal-li někdo život v sázku na osmi bojištích, projevil takovou dávku sebeopanování, že mu již může býti prominuto trochu nevrlosti a klení!

Paní Farrellová. Ráda bych věděla, jestli prominete mou nevrlost proto jen, že jsem dala osmkrát život v sázku na mateřské posteli?

Mitchener. Znejmilejší paní Farrellová, nebudete přece srovnávati risiko takovýchto neškodných domácích pošetilostí s příšerným risikem bitevního pole?

Paní Farrellová. Ani mi nenapadne risiko námahy, spojené s přiváděním lidí na svět, srovnávat s oním, posílat je k Abrahamu! Risiko mateřství je risiko povinnosti, risiko vojáka jen risikem rváčství a ďábelství.

Mitchener pichlavě. Dovolte, paní Farrellová, musím vám připomenouti následující: Kdyby muži zanechali bojů a rvaček, budou se rváti ženy. Rozhodně, této námahy vás vlastně zbavujeme.

Paní Farrellová. Ah, jdětež! Vždyť sami jste bezmocni! Kdyby tři čtvrtiny všech mužů bylo pobito, snadno vás pomocí zbylé čtvrtiny nahradíme. Ale zabte tři čtvrtiny žen a podíváte se, jak to bude s příští anglickou generací vypadat! Nebýti toho, dávno byste nám byli hodili na krk rvaní, jako nám ukládáte všecko ostatní dření! Co byste dělal, pane generále, kdyby nás pobili? Moh' byste si lehnout do postele a mít dvojčata?

Mitchener. Vskutku, paní Farrellová, tuhle otázku měla byste projednat spíše s nějakým professorem mediciny. Vidíte přec, že se skoro červenám.

Paní Farrellová mručí sama sobě. Však to není na škodu. Jen kdyby se byl býval nebožtík Farrell červenával! Nebyla bych musila dávat osmkrát život v sázku! Vy můžete mluvit o risiku udatnosti a sebeopanování! „Nemůžeš se opanovat?“ říkávala jsem Farrellovi. — „Ne, bylo by to proti náboženství!“ odpovídal.

---

[1] Blacke, vlastně podobizna generála White-a, obhájce Ladysmithu, visící v londýnské radnici.

Mitchener naříkavě. Paní Farrellová, vskutku, jste dáma mohutného ducha. Nejsem kvalifikován, projednávati takovéto delikátní záležitosti. Prosím tedy, abyste mne laskavě ušetřila a raději odnesla Mr. Balsquithovi ony šaty, až ho ty dámy opustí. Vstoupí ordonance.

Ordonance. Hlásím poslušně, že lady Corinthia Fanshawová a paní Bangerová chtějí mluviti s panem generálem. Jeho Excellence nařídila, abych pana generála o tom zpravil.

Paní Farrellová. To jistě maj' něco s tím volebním právem! Nevím, jestli ty dvě chtěj' volit, anebo nechtěj' volit, ale tolik vím, že všem přeskočilo, pletou-li se do věcí, po kterých jim nic není! Sebere Balsquithovo přestrojení a odejde.

Mitchener. Je Mr. Balsquith dosud s dámami?

Ordonance. Není, generále. Nemoh' se nějak spřátelit s tou paní Bangerovou. Prazatra — ženská! Kucká. Moh' jsem puknout, jak před ní bral do zaječích.

Mitchener na výsost dopálen. Jak se opovažujete, šklebiti se v přítomnosti svého velitele? Nemáte trochy smyslu pro vojenské povinnosti?

Ordonance smutně. Ba nemám, generále, a bojím se, že nikdy mít nebudu! Vidíte, můj otec provozuje počestnou holičskou živnost — tam, ve východní čtvrti. I já byl pro ni vychován — hovorný a upřímný ke každému! Co na srdci, to na jazyku! Věřte, když jsem při losování vytáh' své číslo, mohla si má ubohá matka oči vyplakat. Byl bych vám tuze povděčen, kdybyste mne zbavil execírky a raději mi dovolil, vás oholit. Poznal byste mou dovednost, kdežto takto, pokládáte mne za pouhého ničemu. Nemohu se s vojančinou spřátelit. Myslím, že to vůbec není povolání pro muže svobodné vůle, jak byste asi řekl, generále. Sloužit jako děvečka a při tom se naparovat, ve vypůjčené uniformě!

Mitchener. Ani slova víc! Je to nejsnazší povolání na světě. Naučíte-li se jednou execírce, nemáte na práci jiného, než držeti jazyk za zuby a slepě poslouchati rozkazů!

Ordonance. Ujišťuji vás, generále, polovina rozkazů nestojí za nic a způsobí vám jen mrzutosti, uposlechnete-li jich. Ještě tak rozkazy seržantů, těm člověk aspoň rozumí; ale páni důstojníci, ti zpravidla sami nevědí, co vlastně chtějí. To se někdy koně líp vyznají! Však právě dnes: Uhelný trust byl přijat v audienci, měli jsme čestnou stráž. — „Čtyrstupem!" kommandoval poručík Trevor, když jsme branou vjížděli do nádvoří královského paláce. Měl jsem býti čtvrtým v prvé četě, ale když jsem chtěl nastoupit, kůň ne a ne vpřed! A seržant hned na mne a šeptá mi do ucha: „Trojstupem, osle!" A při zpáteční jízdě vyjel si na mne poznovu, řek', že jsem nemehlo! „Což mohu jinak?" — bránil jsem se, — „lajtnant kommandoval „čtyrstup"." — „Povím vám, kdo je tu lajtnantem!" — hulákal seržant, — „podruhé poslouchejte, co kommanduji já! Takový lajtnant čerta rozumí!" — „Vždyť vy jste nic nekommandoval," — namítal jsem; tu bylo teprv zle! — „Neviděl jste, hňupe, že brána

čtyrem koním nestačí, že možno projeti jen třem? Což vůbec nemyslíte?“ — „Generál Mitchener říkává, že voják nemá myslit, nýbrž jen a jen poslouchat,“ odpověděl jsem. — „Je Mitchener vaším seržantem, anebo jsem jím já?“ zařval jako tur. — „No, toť se ví, že vy!“ — „Tak tedy poslouchejte, co rozkážu já! Tomu se říká disciplina.“ — „A což generál? Co ten?“ — „Generála nechte pleskat, proto je generálem!“

Mitchener mručivě. Rozum jde mi kolem nad tímto blbstvím! Člověče, vždyť vy zneuctíváte vojenský stav!

Ordonance hluboce zraněn. Naopak, vojenský stav zneuctívá mne! Potkám-li někoho z matčiných příbuzných na ulici, nevím, kam se obrátit! Doposud žádný člen naší rodiny nebyl vojákem!

Mitchener. Také žádný člen mé rodiny, sir, nebyl dosud vojákem!

Ordonance. Matčin druhý bratránek je ze známých Perkinsonův v Stepney. Skorem plačky. Ale což víte vy o hrdosti ctihodné rodiny, v nejlepším květu života! Nesnesu, aby mnou zhrdali jako prostým vojákem! Proč mne nesmí otec vykoupit! Zbavili jste vojáka tohoto práva! A národ o tom nevěděl, jinak by sotva přijal tu vaši všeobecnou brannou povinnost! Což má řádný Angličan být terčem pošklebků?

Mitchener. Ticho! Pozor! V pravo toč! Pochod!

Ordonance ustoupí k psacímu pultu, jejž zavlažuje vášnivými slzami. Oh, proč mne matka zrodila, mám-li býti takto častován, jako nejposlednější z posledních? Já! Já, jemuž bylo dopřáno cti, vlastní rukou oholit tvář obecního staršího londýnské City!

Mitchener. Zbabělče! Lenochu! Dobře; líp, zneuctíš-li sama sebe, než svou vlast na poli válečném!

Ordonance hněvivě postoupí ke stolu. Kdo že zneuctívá vlast na poli válečném? U všech všudy, neprotestuji proti válčení, ale proti vojáčkování! Ukažte mi Němce, a já z něho nadělám mydlinek tak dobře jako vy anebo který jiný důstojník. Ale ničemně mařit čas, jako tuto, pro nic být nastrčen do strážní budky na rohu ulice, jako ornament, na pospas zevlounům, anebo na komando „V pravo toč, pochod!“ vyletět ze dveří — odvážím-li se promluviti jako muž k muži — to není hrdinství, to není válčení ani vlastenectví — toť snižování svobodného občana na pitomou ovci!

Mitchener. Ovce má mnohé, neocenitelné vojenské kvality. Na místě posměchu měl byste hledět si je osvojit.

Ordonance. Ah, však vím, že zbytečno tu namáhat si plíce! Nebýt ubohým vojákem, natlouk' bych vám hlavu, za pouhých čtyřicet šillingů pokuty, anebo měsíc vězení. Ale poněvadž jste generálem, zbavujete mne práva občanského soudu a podřizujete vojenskému! Chutě byste mi uštědřili dva roky na pevnosti — a to ještě z milosti, na místě zastřelení! Což u všech všudy, musíte míti nějaké výhody? Nemůžete se říditi těmiže zákony jako civilisté?

Mitchener majestátně se zvedne. Marně listuji v duchu knihou historie, abych našel příkladu podobné drzosti! Takhle mluví voják

s generálem! Kdyby vaše poznámky byly méně souvislé, soudil bych, že jste opilý. Ale takto není jinak, nežli že jste se zbláznil. Třeba, abyste byl dán pod dohlídku. Zavolejte stráž!

Ordonance. Zavolejte svou babičku! Odvoláte-li jediného muže, bude za okamžik celá budova obsazena suffrežetkami. A dřív, než okem mrknete.

Mitchener. Uvězníte se tedy sám! Pryč! Na strážnici!

Ordonance. Proč bych se měl věznit?

Mitchener. Po tom vám nic není! Máte rozkaz, poslechněte! Nerozumíte? V pravo toč! Pochod!

Ordonance. Jak bylo by vám, kdyby vám někdo vzkřikl do ucha „V pravo toč! Pochod!“ a vystrčil vás za dveře, jako návěstní tabulku?

Mitchener. Uznal bych, že ústy důstojníka mluví ke mně vlast! Pocítil bych hrdost, a bylo by mi ctí, že mi dopřáno, uposlechnutím rozkazu vlasti posloužit! Nepřipustil bych, aby v takovém okamžiku podjatost vlastní nízké marnosti, či sobeckost vkrádaly se mi v duši! Nepokládal bych důstojníka — přes veškery jeho osobní slabůstky — za pouhého člověka, nýbrž za stělesnění národního bytí! Aspoň pro okamžik, kdy kommanduje.

Ordonance. A to, co vám tu povídám, je hlas celičké staré Anglie; hlas upřímný, od plic; nikoli jako ty vaše nesmysly, vyčtené z knih! To si dám raděj' vyčinit seržantem, než vámi! Dopálím-li ho, dobře, jako pořádný člověk svolá na mne všecky hromy a posílá mne k ďasu! Není to zdvořilé, ale zní to po anglicku. Co vy mi tu kážete, nemá hlavy ani paty! Sám se tím neřídíte, sám tomu nevěříte. Kdybych se od vás dožadoval toho, co vy mi tu vtloukáte do hlavy, vykop' byste mne ze dveří, a právem! A ještě něco — tu je ještě jiný háček, o němž dlužno —

Mitchener s výkřikem protestu. Ne —

Paní Bangerová, následována lady Corinthiou Fanshawovou, vstoupí. Paní Bangerová je čtyřicetiletá žena, mužatka, silného hlasu a neobyčejné fysické síly. Lady Corinthia je dáma as něco přes třicet let stará, krásná a romantická.

Paní Bangerová rozhodí rázně dveře a vojenským krokem jde přímo k Mitchenerovi. Jak dlouho, ptám se, má deputace Ligy Antisuffrežetek ještě čekat? Hrdě přejde kolem generála a bez okolků usedne na židli, blíže krbu. Lady Corinthia, stejně chladně a vážně, usedne na opačné straně u stolu.

Mitchener. Prosím tisíckráte za prominutí. Ani neuvěříte, dámy, co mne vlastně zdrželo. Kdyby tu to nepodařené, vojenskou uniformu zneuctívající nedochůdče bylo, jak mu kázala povinnost, uvedlo dámy o patnáct minut dříve, nikdy nebylo by se mu dostalo příležitosti, vykládat mi tu všecky své nesmysly.

Ordonance. Vše, co jsem řekl —

Mitchener. Ani slova! Pozor! V pravo toč! Pochod! Ordonance tvrdošíjně usedne. Hrome, ven z pokoje, chlape! Nebo tebou vyrazím dveře!

Ordonance zdvořile. Prosím, prosím, generále, už jdu. To je

lidské! Zní to po anglicku! Proč jste se mnou hned tak nemluvil? Poslušně odejde.

Mitchener. Prosím, dámy, nedbejte toho! Co jest zavedena všeobecná branná povinnost, pod kommandem krejcarových plátků, jsou takové výjevy na denním pořádku. A prosím, račte usednout!

Lady Corinthia, Paní Bangerová vstanou. Děkujeme! Zase usednou.

Mitchener s lehkým smíchem, jako známkou satisfakce, usedne. A teď, dámy, čemu mám děkovat za vzácnou —

Paní Bangerová. Dovolte, představíme se. Jsem Rosa Carmina Bangerová. Paní Bangerová, organisující tajemník Ligy Anti-suffrežetek. Tu je lady Corinthia Fanshawová, president Ligy. Je známa v hudebních kruzích — já sama hudbě za mák nerozumím — jako Richmondský slavík. Má vysoký sopran. O mně říkají, že mám baryton. Čerta o to dbám a také těm distinkcím nerozumím.

Mitchener zdvořile mručí. Jsem přešťasten, ujišťuji vás.

Paní Bangerová. Přišly jsme vám prostě oznámit, že Anti-suffrežetky jsou odhodlány k vojně!

Mitchener galantně. Prosím, paní Bangerová, přenechte takovéto odhodlání mužům.

Lady Corinthia. Nedůvěřujeme mužům.

Paní Bangerová. Neprokázali dostatečnou sílu a odhodlanost, čelit ženám, jako jsou suffrežetky!

Lady Corinthia. Také přirozený pud vadí silně válčícím stranám.

Paní Bangerová. Fysické zápasy osob různého pohlaví jsou vůbec nepřípustny.

Lady Corinthia. Demoralisují!

Paní Bangerová. A nejsou upřímny!

Lady Corinthia. Zvrhají se spíše v zúmyslná objímání!

Paní Bangerová. Takové podezření je předem vyloučeno, jsou-li soupeřové stejného pohlaví.

Lady Corinthia. Zkrátka: Anti-suffrežetky se odhodlaly vytrhnout do pole.

Paní Bangerová. Provedou rozkaz generála Sandstona a vytlačí všecky ženy za stanovenou čáru kordonu — totiž všecky, vyjma nás, Anti-suffrežetek!

Mitchener. Je mi tuze líto, dámy, ale musím s vámi sděliti, že se vláda zřekla tohoto projektu, následkem čehož generál Sandstone resignoval.

Paní Bangerová. To nám v nejmenším nevadí; my s projektem souhlasíme a také se postaráme, aby byl proveden. Vydaly jsme slušnou sumičku na výzbroj svých čet, a ani nás nenapadne ty peníze k vůli několika zbabělým mužským členům kabinetu zbůhdarma vyhodit!

Mitchener. Pěknou sumičku na výzbroj! Nejdražší dámy, poslední proklamací zapovídá se co nejpřísněji, aby ženy nosily řetězy, visací zámky, odznaky a jakékoliv zbraně.

Lady Corinthia vytáhne filigránský revolver, s rukojetí ze slonoviny, a namíří jím generálovi pod nos. Tuze špatně znáte své krajanky, generále Mitchenere!

Mitchener aniž by se dost málo ulekl. Madame, vzhledem k proklamaci, o níž jsem se právě zmínil, jest mou povinností tuto zbraň zabavit. Račte ji laskavě odložiti.

Paní Bangerová vytáhne dragounskou pistoli z Napoleonských vojen. Je vaší povinností zabaviti i tuto zbraň?

Mitchener. To není zbraň, madame, toť je kuriosita. Budu vám povděčen, umístíte-li ji v některém museu, na místě na skráních mé hlavy.

Paní Bangerová. Z této pistole, generále, střílela u Waterloo má babička!

Mitchener. Předpokládám, že váš dědeček!

Paní Bangerová. Předpokládáte špatně!

Lady Corinthia. Babička paní Bangerové byla v oné památné bitvě kommandantkou kantýny!

Paní Bangerová. Ano, a kdo byl můj dědeček, toť otázka, jež do dnešního dne nebyla náležitě objasněna. Ostatně nespoléhám na své předky, generále, ale spíše na svůj meč, visící nad mou postelí!

Mitchener. Váš meč!

Paní Bangerová. Meč, jímž jsem vlastní rukou srazila hlavy pěti Egypťanům v bitvě u Kassassina. Sloužila jsem u kavalerie!

Mitchener. Pane na nebi! A nikdo nerozpoznal vaše pohlaví?

Paní Bangerová. Nikdo neměl o mně nejmenší pochybnosti. Ale měla jsem kamaráda, byl z modré krve, a tomu říkali Fanny! Mně se nikdy nikdo neopovážil říci Fanny!

Lady Corinthia. Suffrežetky veškeré snahy ženského hnutí úplně zvrátily. Domáhají se volebního práva!

Paní Bangerová. Co je volební právo? Nač třeba ženám voliti a hlasovati? Volební hlasy přináležejí mužům!

Lady Corinthia. A muži jsou otroci!

Paní Bangerová. Čeho ženám v pravdě třeba, toť právo, aby směly sloužit v armádě! Dejte mi regiment žen, na dobrých koních, s palaši v rukách, a postavte proti nám regiment mužů, ozbrojených volebními hlasy. — Uvidíte, co vám z nich nadělám! Ne, ne, těch všelijakých krasořečníků, všetečných a zvědavých policejních i soudních úředníků, máme už po krk! Konec sebeobětování, konec věznění a zavírání jako plaché ovce. Otázka musí býti vyřízena železem a krví, jak kdysi řekl Bismark, o němž mám všecku příčinu věřit, že byl převlečenou ženou!

Mitchener. Bismark ženou!

Paní Bangerová. Veškeři opravdu velicí a silní mužové, o nichž historie mluví, byli převlečené ženy. — Mitchener protestuje. Což pak víte vy! Ani se vám nezazdálo, že slavný útok na Kassassin provedla ženská! A přece tomu tak! Já to byla, já, Rosa Car-

mína Bangerová! A což Napoleon? Myslíte, že byl by býval tak brutálním k ženám, jsa skutečným mužem?

Mitchener. Ale jdětež, jdětež! Vskutku! Vždyť je prokázáno, že všecky vládkyně projevily také všecky ženské slabůstky. Královna Alžběta na příklad —. Její marnivost, její flirty —

Paní Bangerová. Kdo řádně prostudoval historii Alžbětiny doby, nemůže za mák pochybovat, že byla převlečeným mužem!

Lady Corinthia obdivuje paní Bangerovou. Není-liž rozkošná?

Paní Bangerová povstane, se širokým gestem. Ještě dnes, odpůldne, navždy odložím tuto zneuctívající sukni; osedlám svého hřebce a se svou osvědčenou šavlí v ruce povedu Anti-suffrežetky k vítězství! Mručíc, přejde rázně na druhou stranu pokoje.

Mitchener. Avšak nemohu nic takového dovoliti, madame. Věřte, je to pošetilé! Jsem také odhodlán potlačit vše —

Lady Corinthia. Nebuďte hysterický, generále!

Mitchener. Hysterický!

Paní Bangerová. Nemyslete, že nás takový projev dětských vzdorů postraší. Můžete si jich ušetřit! Také slzy a zapřisahání — toto poslední útočiště mužů — vám čerta zpomohou! Rozfouknu je a rozmetu, jako jsem rozmetla vaše válečné plány „Made in Germany"[1] —

Mitchener propukne v zuřivost. Jak se opovažujete toto nestydaté nařčení opakovat? Zuřivě zvoní. Má-li tohle být alternativa volebního práva žen, tož raději navrhnu, aby každé ženě se dostalo, ne jednoho, ale šesti hlasů. Ordonance vstoupí. Okamžitě vyveďte tuto ženu a dbejte, aby ihned opustila budovu!

Voják malomocně čelí železné frontě paní Bangerové.

Ordonance smířlivě. Buďe madame tak laskava a opustí pokoj?

Paní Bangerová. Jste voják. Dostal jste rozkaz. Chutě k dílu! Ven se mnou! Kdyby mně přikázali, abych vás vyhodila, už dávno byl byste venku!

Ordonance Mitchenerovi. Nepomohl byste mi laskavě, generále?

Lady Corinthia sáhne po svém revolveru. Hnete-li se, generále, jsem odhodlána vás zastřelit!

Paní Bangerová. Dostane-li se vám rozkazu, určitou osobu vyhodit ze dveří, musíte to provést následovně! Uchopí vojáka za límec a vyhodí ze dveří. Slyšeti, jak letí po schodech, až kdesi v přízemí vyrazí skleněné dveře. A teď si počkám na generála Sandstona. Projeví-li jen známky slabosti, poletí jako tu ten pyšišvor! Odejde.

Lady Corinthia. Znamenitá žena, je-liž pravda?

Mitchener. Zaplať pán bůh, že už je venku! A teď, drahá lady, myslím, že je zbytečno, po celou dobu naší konversace šermovati mi touto zbraní před nosem.

Lady Corinthia. Není nabita. Bůh mi svědkem, i bez nábojů je dosti těžká.

[1] Narážka na nedávné zprávy německých novin, že plány ku zdolání Boerů, za poslední jihoafrické války, byly zdělány v Německu.

Mitchener v triumfu vytáhne ze zásuvky svůj revolver. Jsem tedy pánem situace! Tahle zbraň je nabita, madame! Ha-ha!

Lady Corinthia. Budiž, ale ježto jsme se již vzdali úmyslu, postříleti se navzájem, jaký v tom rozdíl?

Mitchener odloží revolver. Máte pravdu, madame, rozpoznávám teď váš praktický rozmysl, jenž vás ochránil, abyste neupadla v tenata suffrežetek.

Lady Corinthia. Suffrežetky, generále, jsou fifleny, a nic než fifleny! Žena opravdu ušlechtilá, moudrá —

Mitchener galantně. Jako vy sama, madame, na příklad —

Lady Corinthia hbitě uchopí jeho revolver. Ještě krok, sir, a jste synem smrti!

Mitchener překvapen. Nejdražší lady —

Lady Corinthia. Nejsem vaší nejdražší lady! A také vy nejste z prvních, kdož se mnou takhle započali. Proto, že miluji hudbu, že s neobyčejnou lehkostí vyzpívám čárkované F v altovém klíči — Pattiová nevzala pořádné E v sopránovém — mám býti vyhlídnutou obětí kde kterého libertina! Pokládáte mne za podobnu tisícům oněch slabých žen, jež jste zničili, zneuctili —

Mitchener. Protestuji slavně —

Lady Corinthia. Oh, však vím, co páni důstojníci dovedou! Čest ženy není vám ničím! Naproti tomu hloupý okamžik rozkoše vrcholem blaha!

Mitchener. Co pravíte, je směšné. Pokud jde o mne, v celém svém žití nezneuctil a nezničil jsem jediné ženy.

Lady Corinthia. Nikdy? Mluvíte vážně?

Mitchener. Ovšem, že vážně. Mluvím s vážností těžce uraženého muže.

Lady Corinthia odhodí revolver, pohrdavě. Jděte, pak nemáte špetky temperamentu! Nejste umělec! Nemáte hudebního ducha!

Mitchener. Prosím, přispívám měsíčně na plukovní kapelu. Ba, zaplatil jsem dva strojové bombardony z vlastní kapsy. Když jsem před devětadvaceti lety v Knightsbridge zpíval Tostiho „S bohem buď a pamatuj!“, celý regiment se rozplakal. Jste ovšem tuze mladá, abyste to mohla pamatovati.

Lady Corinthia. Vaše výpady jsou úplně zbytečny. Pokud jde o mne —

Mitchener. Hrom do toho, madame, což nedovedete přijmouti nevinnou poklonu bez podezřívání z nepočestných úmyslů?

Lady Corinthia. Láska, jediná láska činí veškeré úmysly počestnými. Tomu vy ovšem nikdy neporozumíte!

Mitchener. Madame, nepodrobuji se mínění sprostých krejcarových novell, podezřívajících důstojníka, že je ve svých stycích s ženami méně počestný, než osoba stavu civilního. Pokud ve mně hlasu, pozvednu jej —

Lady Corinthia. Tššš!

Mitchener. Co míníte tímto „Tššš“?

Lady Corinthia. Nemůžete pozvednouti svého hlasu nad přirozený jeho rozsah. Jaký hlas vlastně máte?

Mitchener. Měl jsem tenor. A vy?

Lady Corinthia. Račte vzíti laskavě na vědomí, že dosud mám vysoký sopran! Jakého nejvyššího tónu jste byl schopen, smím-li se ptát?

Mitchener. Vysoké A — jednou — v roce 1879. Byl jsem tehdáž opilý.

Lady Corinthia skorem něžně ho pozoruje. Snad tomu ani neuvěříte, generále; ale jste mnohem zajímavější, mluvíte-li o hudbě, než když se pokoušíte zradit ženu, projevivší vám důvěru už tím, že samotna s vámi prodlévá ve vašem pokoji.

Mitchener vyskočí; zuřivě přejde ke krbu. Toto opětovné insultování muže, bezúhonného dosud života, zneuctívá vás stejně, jako mne nezaslouženě zraňuje, lady Corinthio. Takové podezření vybízí k jedinému činu, k jediné možné odpovědi. Ona pozvedne revolver. Nebojte se, madame, chci vás jen opustit!

Lady Corinthia. Rybo!

Mitchener. Rybo! Stále utěšeněji! Proč „rybo"?

Lady Corinthia. Ano, ryba! Jste živočich chladné, studené krve, jako ryba!

Mitchener. Hrom už do všeho, madame! Chcete mne donutit k vyznání?

Lady Corinthia. Nemám za mák chuti vaše vyznání strpěti. Avšak chcete-li, budiž, bude to tribut romantice! Čím je život bez romantiky?

Mitchener pokročí proti ní. Poslyšte tedy —

Lady Corinthia. Stůjte! Ani o krok blíže! Jen žádnou vulgární smyslnost! Chcete-li se dvořit, prosím, dvořte se na distanci!

Mitchener. Na mou duši, jste horší, než paní Bangerová! Požádám onu vzácnou dámu, aby se vrátila.

Lady Corinthia. Nebohá paní Bangerová! Prosím, generále, nemyslete ani na okamžik, že paní Bangerová je snad hlasatelkou mého přesvědečni, pokud jde o suffrežetky. Paní Bangerová je muž v sukních. Já však jsem každým coulem žena; než, je mi pohodlno pracovat po jejím boku.

Mitchener. Shledáváte kombinaci pohodlnou?

Lady Corinthia. Nikdy nenosím kombinací,[1] generále. Důrazně. Je to neženské!

Mitchener v beznaději padne do křesla blíže krbu. Zblázním se! Vždyť mne ani ve snu nenapadlo mluvit o vašem spodním prádle!

Lady Corinthia. Nemusíte se červenat, generále, aniž býti sebevědomým při zmínce o spodním prádle. Jste nezměrně vulgární!

Mitchener. Lady Corinthio! Tu leží můj revolver! Prokažte mi laskavost a prostřelte mi mozek. Dávám přednost smrti před námahou sledovati obraty větrné korouhvičky, jíž — o tom není po-

[1] Kombination, kombinace a zároveň damské spodky, spojené s živůtkem.

chyby — jmenujete svou vůlí! Odepřete-li, ujišťuji vás, že už ze mne nedostanete slůvka, a byť i bychom tu spolu seděli do soumraku!

Lady Corinthia. Nepřeji si, abyste mluvil, chci, abyste poslouchal. Nerozumíte mému názoru, pokud jde o suffrežetky. Povstane, pohotova řečnit. Než vypovím své mínění, musím předeslati, že celé to hnutí suffrežetek, jest obsahově hnutím fiflen. Všecky suffrežetky nejsou fiflenami, ale jsou tímto druhem žen nazvíce podporovány. Nuže, já přec nejsem fiflena -- oh, prosím, žádné poklony —

Mitchener. Vždyť jsem ani nemuk' —.

Lady Corinthia usmívajíc se. Přesnadno lze uhodnouti vaše myšlenky. Jsem jednou z oněch žen, schopných za pomoci mužů ovládati svět. Muž je vždy ovládán krásou a kouzlem. Ti, kdož se nedají okouzliti, nemají vlivu. Salický zákon, zakazující ženám trůn, byl zdělán na základě fakta, že sedí-li na trůně žena, vládnou zemí muži a to špatně! A naopak, sedí-li na trůně muž, vládnou říši ženy a vládnou znamenitě! Suffrežetky sotva by se staly vládkyněmi; byly by spíše politickými agitatorkami, voličkami, otrokyněmi voličských schůzí, hastroši voličských reklam. Zkrátka, degradovaly by vlastní pohlaví. Za takového stavu věcí pozbyly by ženy veškerého vlivu. Novozélandské ženy mají volební právo. Jaký je výsledek? Četl jste kdy, že by ten který básník učinil Novozélanďanku hrdinkou své básně? Stejně dovedla by ho nadchnouti k romantismu novozélandská skopovina! Než, podívejte se blíže na suffrežetky. Jedině hezké z nich staly se populárními; a ty koketují s davem právě tak, jako tuctové ženské koketují s důstojníky.

Mitchener. Dobře-li vám rozumím, mají říši vládnouti ženy a jen ženy!

Lady Corinthia. Nikoli *všechny* ženy, generále. Všechny se k tomu nehodí — jen *jisté* ženy. Skorem bych řekla *jedna* žena. Žena, která dovede okouzliti, žena artistického talentu, žena schopná třímati žezlo legitimního, neochabujícího vlivu nad muži. Usedne graciosně; usmívá se a elegantně i zároveň svědomitě upravuje záhyby svých sukní.

Mitchener. Tedy jinými slovy, ponecháte-li volební právo muži, přenecháváte tím veškeru moc ženě, která si dovede muže otočit kolem prstíku.

Lady Corinthia. Není to právě nejdelikátnější způsob, jímž věc vysvětlujete, než budiž — chci se domnívati, že vyjadřujete moje mínění.

Mitchener. Patrně nemáte potuchy o životě v garnisoně. Kdybyste měla, rozpoznala byste, že žena, dosti chytrá, aby dovedla otáčeti muže kolem svého prstu — skorem zpravidla nestojí za nic!

Lady Corinthia. Co míníte poznámkou „nestojí za nic"?

Mitchener. Míním ženu, jež by se neštítila ani úlohy ďábla, kdyby ji ostatní ženy neudržovaly v patřičných mezích. Neuznávám demokracii, poněvadž je to bláznovství; jsem nepřítelem volebního práva žen, poněvadž je to nezvyklost, a proto jsem schopen nepředpojatým okem posouditi nesmyslnost celého hnutí. Ale povím vám

ryzí pravdu, lady Corinthie! Mnohem více než demokracii i ženské volební právo, nenávidím jistou hru — hru Cleopatry s Antoniem! Musím-li již být ovládán ženou, nechť je to žena decentní a nikoli — nikoli žena opačného druhu!

Lady Corinthia. Smýšlíte hrubě, generále Mitchenere!

Mitchener. Stejně hrubě smýšlí i paní Bangerová. U všech všudy! Dávám paní Bangerové přednost před vámi!

Lady Corinthia prudce vyskočí. Paní Bangerové přednost přede mnou!

Mitchener. Ano, sama jste ji obdivovala. „Je znamenitá!“ — tak jste řekla!

Lady Corinthia. Pochybuji vůbec, že jste muž! Jste z oněch bezpohlavních stvoření, která neznají rozkoší života, nemají smyslu pro krásu a nevyzpívají pořádně ani rejstřík střední škály.

Mitchener. Ubezpečuji vás, madame, že muž jsem! Nepopírám, nevyznám se v diskussích veřejných otázek, byltť jsem, jakožto anglický gentleman vychován, abych spoléhal vždy na vlastní mozek. Avšak příležitostně, vyslechnu-li řadu důvodů a poznámek, byť i často idiotských, dospívám vlastního a určitého přesvědčení. Vám vzdávám dík za své nynější přesvědčení. Vidím, že celá ta ženská otázka není otázkou pomilování hodných, dokonalých příslušnic druhého pohlaví — nýbrž otázkou fiflen! Průměrná Angličanka není než fiflena a nemá naděje, že by mohla býti něčím lepším! Není okouzlující, a její tóny dosahují vyšších rejstříků jen tehdy, čte-li svému muži levity, anebo volá-li z okna do ulice na některé ze svých dětí.

Lady Corinthia. Jak nechutné!

Mitchener. Ovšem, i fiflen je nezbytně třeba, někdo musí vyplniti jejich poslání. Ba, kdyby šlo o to, mají-li býti do Temže zahnány ženy dokonalé, milování hodné — anebo fifleny, potkal by zlý osud patrně ony dokonalé, pomilování hodné.

Lady Corinthia. Patrně tedy, kdyby šlo o to, čeho se zříci, zda Wagnera, nebo svého snídaní, zřekl byste se Wagnera! Prosím, stávají se tím slanina a vajíčka vzácnějšími než hudba? Anebo, jsou řezník a pekař povzneseni nad básníka a filosofa? Pravda, špíže bývá naší prosté existenci užitečnější, než nejkrásnější katedrála. Ba, i místnůstky mnohem podřízenější dožadují se stejného významu. Ale co z toho všeho tvoří onen lepší, ušlechtilejší život?

Mitchener. Vaše argumenty jsou po čertech duchaplny, a to právě vzbuzuje ve mně přesvědčení, že jste si jich neosvojila sama, nýbrž je vyčetla z nějakých proklatých knih. Moje, nechť jsou již jakékoli — vznikají v mé vlastní hlavě. Tak nějak si to představuji. Je staré pořekadlo: Udržíš-li groš, dollar udrží se již sám! A proto, udržíme-li na otěži fifleny, řezníky a pekaře, můžeme býti bezpečni, že krása a vznešenost proklestí si cestu samy! Vstane a odhodlaně jí čelí. Buď tak či onak, nedám se nijak řídit Wagnerem. Sám nejsem Wagner. Kterak ví on, kde mne střevíc hněte? A víte vy, kde střevíc svírá kotník vaší pradleny? Nevíte zbla, přes vaše čárkované F v altovém klíči! Jste o tom přesvědčena, zavděčíte-li se jí tím,

že jí vymůžete hlasovací právo? Či snad čekáte, až vám své smýšlení projeví tím, že vám vytluče okna?

Lady Corinthia. Dobře-li rozumím, přešel generál Mitchener do tábora demokratů a suffrežetek?

Mitchener. Ano, a vy s paní Bangerovou způsobily jste ten převrat.

Lady Corinthia. Buďte s bohem, živočichu! Vstoupí Balsquith. Mr. Balsquithe, jdu promluvit s generálem Sandstonem. O tom aspoň je známo, že je důstojník a gentleman! Hněvivě odejde.

Balsquith. Mitchenere, jsme v koncích!

Mitchener. Kterak to?

Balsquith. Potíže vzrostly tou měrou, že osud kabinetu zdá se býti zpečetěn. Staří liberálové i „Unie volného průmyslu", vyhrožují kompromissem a hlasováním pro ženské volební právo, bude-li zamítnuta jejich resoluce stran dodávek pro armádu a námořnictvo. Je prý to jediný prostředek vzkřísiti k novému životu starou národní svobodu, kterou jsme zavedením všeobecné branné povinnosti zašlapali v prach!

Mitchener. Proklatá nestydatost!

Balsquith. Stejné hledisko zaujala i strana dělnická. Dokazují, že mužové stejně nevymohou předlohu nového továrenského zákona jinak, než pomocí ženských sukní — že tedy i oni vyzískají potřebný počet hlasů v otázce vojenské tímže způsobem.

Mitchener. Balsquithe, tento válečný poplach nesmí vás másti. Projevil jsem právě té ženě své přesvědčení, že je nezbytno —

Balsquith vesele. — aby suffrežetky byly vládou podporovány?

Mitchener. Ne — ale aby Anti-suffrežetky byly zničeny!

Balsquith. To je totéž!

Mitchener. Nikoli! Řekl jste právě, že i dělnická strana se odhodlala hlasovati pro ženy. A to nám zbraňuje povoliti! Znamenalo by to, podrobiti se nátlaku. V této zemi možno nám pouze za jedinou podmínkou souhlasiti s povolením toho či onoho požadavku. Zní: Nikdo se nesmí něčeho dožadovat!

Balsquith vážně. Mitchenere, to nám nepomůže. Nemůžete se těšiti pohodlí demokracie, aniž byste příležitostně nepocítil jejího nepohodlí.

Mitchener. Nevysvětlil byste mi laskavě ono nepohodlí?

Balsquith. S radostí. Řeknete-li lidu, že on jest jediným a pravým vládcem a že tudíž může dělat, co mu libo, devět desetin vám odpoví: „All right, poraďte, co máme počít?" Ale přece jen se stává, že vzniknou v lidu vlastní ideje, — pak jste ovšem hotov!

Mitchener. Postř —

Balsquith beznadějně ho zakřikne. Ne, je zbytečno volat: „Postřílet je!" Neučiním tak! Konečně jsem přesvědčen, že volební právo žen nevyvolá žádných patrných změn. Nevyvolalo jich v jiných zemích též.

Mitchener. Vždy pokládal jsem je za věc naprosto lhostejnou. Nesnesu však pomyšlení, že ustupujeme. Ďas to vem, Balsquithe,

připadá mi, jako bychom je byli teprve včera posadili na měsíc do chládku. Povídal jsem hned, že rozsudek měl zníti na desítiletý žalář. Kdybyste byli uposlechli mé rady, mohl být svatý pokoj. Události samy dokazují, že měl jsem pravdu, a to jest mi zadostučiněním.

Ordonance vběhne do pokoje.

Ordonance. Poslušně hlásím, generále! Paní Bangerová zatarasila zevnitř dveře pokoje generála Sandstona a sedla mu na hlavu. Nevstane prý, dokud generál nepodepíše proklamaci, jíž se ženám povoluje služba v armádě.

Mitchener. Opřete se o dveře rameny a vyvraťte je!

Ordonance. Rameny vyvracejí se dveře jenom na divadle a v románech, generále. Ostatně, zaplať pán bůh, že je paní Bangerová zavřena. Tak volají se mnou všichni kamarádi!

Mitchener. Baby! Balsquithe! K jeho záchraně! Vyřítí se ven.

Balsquith tiše a zvolna přejde ke krbu. Toť spíše povinností seržanta parlamentní stráže, než ministerského předsedy. Vůbec neradno se do toho plésti, ještě by sedla na hlavu i mně!

Ordonance. To je má řeč — v tom jsme stejného mínění, Excellence. Dejte ženám právo volební, armádě právo civilní, a máte svatý pokoj a mír! Mitchener se vrátí a stane mezi oběma.

Mitchener. Balsquithe, připravte se na nejhorší!

Balsquith. Jak? Sandstona již není?

Mitchener. Naopak, je neobyčejně zdráv a čil. Obměkčil paní Bangerovou nabídnutím k sňatku a to, jak se zdá, míní zcela vážně. Našel prý konečně svůj ideál, ženu ryze vojenského ducha! Ta paní prosedí zbytek života na jeho hlavě, a britská armáda bude ve všem všudy pod jejím kommandem! Víte, co udělala, když jsem protestoval? Obrátila se na mne a zahřměla jako starý granátník: „V pravo toč! Pochod!“ Nebýt to žena, byl bych jí natlouk' hlavu! Měl jsem tisíc chutí, natlouci Sandstonovu! Pomyšlením na hrůzy vojenského soudu, pod předsednictvím paní Bangerové, ježí se mi vlasy! Balsquithe, domáhám se civilního práva pro britskou armádu!

Ordonance kucká se. Oh — oh — generále! Hurrah!

Mitchener. Hubu držet! Jde ke dveřím a volá: Paní Farrellová! Vrátí se a osloví vojáka. Civilní právo nepodmiňuje civilní nezdvořilost! Potěšen vlastním vtipem. Skorem slovní hříčka! Haha!

Paní Farrellová vstoupí. Nu, co je zas? Jde ke stolu.

Mitchener ordonanci. Mám s paní Farrellovou soukromé řízení. Ven, nepolepšitelný ničemo!

Ordonance po svém obyčeji odmlouvá. Nu, dobrá, však nedbám o —

Mitchener uchopí vojáka za límec a vyhodí jej ze dveří. Prudce zavře dveře, načež slavnostně přistoupí k paní Farrellové.

Mitchener. Promiňte, paní Farrellová, že tak zhola, bez okolků, přistupuji k věci. V celé britské říši jest jediná jen žena, jejíž praktická pohotovost a síla povahy umožní jejímu manželovi soupeřit s manželem paní Bangerové. Paní Farrellová, mám čest žádati o vaši ruku.

Paní Farrellová. To si mne jako chcete vzít?

Mitchener. Ano, chci!

Paní Farrellová. Ba ne, děkuji. Musila bych na vás dřít, jako teď, ale nedostávala bych pak za to plat.

Balsquith. Poměry se změní, jakmile se ženám dostane volebního práva. To mohu zaručit!

Mitchener v naději na vítězství. Paní Farrellová, byla jste posluhovačkou ve vojenském úřadě, ještě než jsem přišel, a po celou dobu pozdější. Což jste vskutku nikdy, ani ve svých nejromantičtějších okamžicích, nehodila po mně příznivým očkem?

Paní Farrellová. Nestačila jsem házet příznivým očkem po vaší uniformě a vší té neřesti, co jste jí napáchal na stole.

Mitchener zraněn. Rozumím-li dobře, tedy mne odmítáte?

Paní Farrellová. Počkejte okamžik. Uchopí Mitchenerovu židli a přistoupí ke stolu. Vezme sluchátko telefonního přístroje a zvoní. He, trojka, trojka, sedmička. Slon!

Mitchener. Doufám, paní Farrellová, že nepřivoláváte ochrannou stanici? Ujišťuji Vás, jsem při zdravých smyslech.

Paní Farrellová mluví do telefonu. Jsi to ty, Lízi? Vyčkává. Co? Ještě v posteli? Shoďte ji dolů, lenocha, a řekněte jí, že s ní chci promluvit o generálu Mitchenerovi. Je to moc důležité! Mitchenerovi. Nebojte se, vím, že nestraší-li vám Němci v hlavě, jste vždy při zdravých smyslech. Do telefonu. No, jsi to konečně ty, Lízi? Vyčkává. Pamatuješ, holka, jaks jednou ode mne utržila pohlavek, když jsi mi hučela do uší, že umět pořádně zamíchat kartami, mohla bych si vzít třeba generála od štábu? Naslouchá. Nu, vidíš, teď si mohu vzít generála Mitchenera a to bez karet a bez míchání. Jak, myslíš, mám odpovědět? Naslouchá. Nu, však já už také nejsem žádné kuřátko. Mitchenerovi. Kolik je vám?

Mitchener s námahou. Dva a padesát!

Paní Farrellová do telefonu. Povídá, že dvaapadesát! Naslouchá, potom Mitchenerovi. Dcera povídá, že v „Almanachu“ vám napočítali jedenašedesát!

Mitchener. Čert vem všecky almanachy!

Paní Farrellová do telefonu. No, to by mi zrovna nevadilo. Naslouchá. Cože — jestli? Naslouchá. Nerozumím. Jestli opravdu —? Naslouchá. Kdo ho donucuje? Nikdy jsem slůvkem nezavadila — Eh? Naslouchá. Oh, mám-li ho opravdu ráda? Do telefonu. Kozo hloupá! Říc’ někomu v mém věku, že ho mám ráda, to bych ho jen postrašila, nemyslíš? — Co? Naslouchá. Nu, to je právě, o čem přemýšlím.

Mitchener. Smím se otázati, o čem přemýšlíte, paní Farrellová? Tato nejistota je hrozná!

Paní Farrellová. Přemýšlím, že by snad vévodkyně přece jen byla radši, kdyby matka její snachy stala se paní generálovou, místo aby zůstala prostou posluhovačkou. Do telefonu. Jen počkej, huso, až se sama provdáš, potom teprve poznáš, že každá žena je posluhovačkou, jakmile si muže uváže na krk. Naslouchá. Tedy my-

slíš, že mohu svolit? Naslouchá. Jdi už, opice! Mít tě po ruce, však bych tě naučila moresům! Naslouchá. No — dost už! Hajdy na kutě, kůže líná; buď ráda, že tě nemohu po telefonu přetáhnout pantoflem! Odzvoní. Nestyda! Mitchenerovi. Povídá: „Bůh vám žehnej, děti! Buďte šťastni!“ Přejde k Balsquithovi. Ještě se opováží — „Pac a pusu starému Mitchovi!“ Ordonance otevře dveře a uvádí lady Corinthiu.

Ordonance. Lady Corinthia Fanshawová chce s vámi promluviti, generále.

Lady Corinthia. Generále Mitchenere, váš projekt, pokud jde o paní Bangerovou, selhal. Je zasnoubena s generálem Sandstonem. Dáváte jí doposud přednost přede mnou?

Paní Farrellová. Oh, ten už je z léče venku, paničko. Je zasnouben se mnou!

Voják, touto novinou ohromen, běží ode dveří k pultu a zadrží se židle, aby nepadl do mdlob.

Mitchener. A jsem na to neobyčejně hrd, lady Corinthio!

Lady Corinthia jedovatě. Hodí se k vám znamenitě! Přejde k Balsquithovi. Balsquithe, vy alespoň nejste Filištínem.

Balsquith. Nejsem, lady Corinthio, ale jsem konfirmovaný mládenec. Nedbám o ženu, potřebuji Egerii!

Paní Farrellová. Fuj, hanba!

Lady Corinthia. Zticha, ženo! Titul i funkce ženy docela přísluší vaší hrubé přirozenosti. Já však chci být Egerií! Balsquithovi. Dovedete doprovázet na pianě?

Balsquith. Je mi líto, pouze melodii a to jen jedním prstem. Ale můj bratr je dovedný chlapík a osobně nikoli mně nepodoben. Zná důkladně tři akkordy a pomocí těchto dovede doprovázet všecky nejnovější kuplety.

Lady Corinthia. Nezpívám kupletů. A také vy jich nebudete zpívat, až budu vaší Egerií! Přijďte dnes odpůldne ke mně, na hudební soirée. Dovolím vám usednouti u mých nohou.

Balsquith učiní tak. Toť moje představa romantiky a štěstí! Tento kompromiss dosahuje právě mezí žádoucího risika. Děkuji vám!

Ordonance. A což já, generále? Nechcete své zasnoubení oslavit dobrým skutkem? Což, kdybyste mne povýšil na seržanta?

Mitchener. K vykonávání úkolů a povinností seržanta nemáte schopností. Ale zcela dobře mohl byste být poručíkem. Doporučím vás o příštím avancementu.

Ordonance. Hurrah! Parkinsonovi, tam na předměstí, budou oči vyvalovat, až je navštívím v lajtnantské uniformě! — A teď jdu povědět seržantovi své mínění! Vyběhne.

Paní Farrellová jde ke dveřím a volá za ním. Moh' byste mít aspoň tolik způsobů a zavřít dveře za sebou! Zavře dveře a pokročí mezi Mitchenera a lady Corinthii.

Mitchener. Ubožák! Netuší, že prvý den po vyhlášení civilního práva armádě, on i Chubbs-Jenkinson budou nuceni důstojnickou hodnost složit. Stanou se neschopnými udržet disciplinu. Bude třeba nahradit je zdatnějšími chlapíky. -- Paní Farrellová, ježto jsme snou-

benci, a já nade vše miluji korrektnost, nabízím vám hubičku, jestliže po ní toužíte.

Paní Farrellová. Na mou duši, jste jako blázen, a já nejsem o chlup lepší!

Mitchener. Vskutku, jste duchaplná žena! Seznávám, že jsem volil neobyčejně šťastně! Políbí jí ruku.

Lady Corinthia Balsquithovi. Smíte políbit mou ruku, chcete-li.

Balsquith opatrně. Není radno, abychom se pouštěli tak daleko. S vaším dovolením promluvíme raději o předmětu, který hrozí mnohým zmatkem. K Mitchenerovi. Mravné naučení, Mitchenere: Neradno zacházeti s vojáky, jako by byli pouhými školáčky!

Mitchener. A mravné naučení pro vás, Balsquithe: Neradno zacházeti se ženami, jako by byly anděly! Ha ha ha!

Paní Farrelová. Má ty dobroto, že jste se konečně vzájemně dohodli! To zatím stačí!

(Opona.)

Giovanni Pascoli:

Vzpomínka.

Ku římsám v Torre vlaštovičky v hejně
tu přilétaly, tu zas odlétaly
a mladé s nimi. To byl právě srpen.
Před kolnou stála pěkně přichystána
dvojkolka nová. Klisna černobílá
mučena rojem much do oblázkové
nádvorní dlažby ob čas jednou nohou
po druhé vždycky hlučně udeřila.
Den krásný, sladké jitro na svatého
Vavřince bylo. Otec pravil: „Jedu."

Krocanů křiky ozvaly se z hejna.
Ve stohu slámy měli svoje hnízdo.
V jich „hu! hu!" moje matka děla: „Brzy
se vrať." — „„Však víš, že poletím!"" - „Jen příliš
ji nežeň, vždyť je sotva ochočena."
„„Eh, mne má ráda! S bohem."" — „S bohem. *Jena*
nevezmeš s sebou?" — „„Čekám toho pána
ze Říma."" — „Vskutku. Přijdem ti naproti
k svatému Mauru. Budeme u kříže.
Tam uvidíš nás." — „„Dobrá, uvidím vás.""

A Margarita, moje větší sestra,
šestnáctiletá, řekla zvolna: „Otče . . .“
„„Co chceš?““ — A ona: „V novinách jsme
že lidé jsou a ti na cestách vraždí.“
Můj otec sklonil hlavu, s usmíváním
jí zavrtěl. A matka má tím drahým
mateřským okem pohlížela na něj,
jako by děla: Na co můžeš myslit?
A vlaštovičky vylétaly z hnízda
a vracely se plny blaženosti.

Popleskal otec po šíji svou klisnu:
a důvěrně ta čenichala k němu.
Pak otec prohlíď podpěnku i táhla,
oprati potom sebral, klidně, vážně
se obrátil a řekl: „S bohem!“ — Matka
přistoupila, děti dvě za ruce vedla.
Ta nejmenší se dotkla jeho holi.
On vložil zvolna nohu na stupátko,
krocani v hejně počali zas křičet,
a bylo slyšet: „Táto! Táto! Táto!“

A pomalu pak cítil, pomalounku,
jak někdo hůl mu bere, jako vinař,
tak jako by byl počal svoje poutko
ovíjet na ni svlačec nebo břečťan.
Tak, ano, ruka měkounká ji vzala,
ručička ještě mladá, ba tak mladá,
že nepostačila ji obejmouti.
To bylo dítě, dívčinka ji vzala,
jak mohla jenom do růžové ručky,
a naříkala stále: „Ne, ne, ne, ne!“

Můj otec pojal dívčinku kol krku,
jenž od velkého nářku zrovna hořel,
a líbal ji a znova líbal v očka,
tak mokrá, nevím, od jaké to muky.
— „Nechceš, bych odjel?“ — Ne! — „A proč pak nechceš?“
— Ne! — „Přivezu ti také pěkné hračky!“
— Ne! — Postavil ji na zemi, a ona
zas k hůlce svoje růžné prsty vzpiala
a druhou ručkou koleno mu vzala:
„Ne, ne, ne! Táto! Ne, ne! Táto! Ne, ne!“

Nebylo slyšet než ten pláč a vzlyky
v tom tichém ránu, plném jasu, světla.
Netloukla více křemen kopytem svým
kobylka, hlavu obrátila zvolna
k dívčince. A zas krocanů křik: hu! hu!

Ubohé dítě! Nebylo mu ještě
ani dvě léta, spávalo v kolíbce.
A zdálo se, že pláč ten konce nemá,
a podobal se téměř pláčům nočním.
Můj otec pravil: „Nepojedu tedy!“

Jen na znamení odvedl ven za zeď
kobylku, aby u druhých vrat počkal.
Ta vzdalujíc se, silně zařehtala.
A potom otec políbil zas dítě,
řka: „Nepojedu; jdu a převléknu se
a budu s tebou. Abys byla jistá,
vezmi si hůlku.“ Zachvěla se celá,
jak ptáče, když mu někdo scuchá peří
a zase srovná; a v ručičky obě
objala potom hůlku bambusovou.

A čekala . . . A čeká po dnes. Táta
se nevrátil víc. Víc se neukázal.
Mrtvého večer na hřbitov přinesli
a položili na stůl mramorový
a řekli, ano, řekli, že byl zdravý
a že moh’ žíti ještě mnohá léta.
Však, jednu ránu měltě na své hlavě,
však, plna krve byla jeho ruka!
Maria! Maria!* Ta zástava tvého
tatíčka kde je? A co pak z ní bude?

Ó, sestro, myslím často, že ji ty máš
a že ji držíš ještě ve své ruce.
Tak se mi zdává vždy, když na tě patřím,
a ty to nevíš, dlejíc na modlitbách,
sepiaty majíc rucę, trochu skleslé,
a oči majíc upřeny do výše;
tak zrovna, jako když tě otec nechal,
jak tehdy jista. Ještě jedna slza
ti splývá — z oněch — a tvé rety ještě
si šepotají — ano — „Táto! Táto!“

Přeložil *X. Černý.*

---

* Maria, nejmladší sestra básníkova, jemná, citųplná básnířka, zůstala svobodna a vede domácnost svého rovněž svobodného, slavného bratra, největšího básníka nynější Italie, dědice slávy i katedry velikého Carduc-ciho v Bologni. *X. Č.*

Majitel, vydavatel a redaktor VLADIMÍR S. ČECH. — Nákladem vlastním.
Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

AP
52
K9
roč.31
kn.63

Květy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY